නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

වජිරබුද්ධි-ටීකා

ගන්ථාරම්භකථා

පඤ්ඤාවිසුද්ධාය දයාය සබ්බෙ;
විමොචිතා යෙන විනෙය්‍යසත්තා;
තං **චක්ඛුභූතං** සිරසා නමිත්වා;
ලොකස්ස ලොකන්තගතස්ස **ධම්මං**.

සඞ්ඝඤ්ච සීලාදිගුණෙහි යුත්ත-
මාදාය සබ්බෙසු පදෙසු සාරං;
සඞ්ඛෙපකාමෙන මමාසයෙන;
සඤ්චොදිතො භික්ඛුහිතඤ්ච දිස්වා.

සමන්තපාසාදිකසඤ්ඤිතාය ;
සම්බුද්ධඝොසාචරියොදිතාය;
සමාසතො ලීනපදෙ ලිඛිස්සං;
සමාසතො ලීනපදෙ ලිඛිතං.

සඤ්ඤා නිමිත්තං කත්තා ච, පරිමාණං පයොජනං;
සබ්බාගමස්ස පුබ්බෙව, වත්තබ්බං වත්තුමිච්ඡතාති. –

වචනතො **සමන්තපාසාදිකෙති** සඤ්ඤා. **දීපන්තරෙ භික්ඛුජනස්ස අත්ථං නාභිසම්භුණාතීති** නිමිත්තං. **බුද්ධඝොසොති ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙනාති** කත්තා. **සමධිකසත්තවීසතිසහස්සමත්තෙන තස්ස ගන්ථෙනාති** පරිමාණං. **චිරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්සාති** පයොජනං.

තත්‍රාහ – ‘‘වත්තබ්බං වත්තුමිච්ඡතාති යං වුත්තං, තත්ථ කථංවිධො වත්තා’’ති? උච්චතෙ –

පාඨත්ථවිදූසංහීරො, වත්තා සුචි අමච්ඡරො;
චතුක්කමපරිච්චාගී, දෙසකස්ස හිතුස්සුකොති. (මහානි. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා);

තත්‍ර පඨීයතෙති **පාඨො**. සො හි අනෙකප්පකාරො අත්ථානුරූපො අත්ථානනුරූපො චෙති. කථං? සන්ධායභාසිතො බ්‍යඤ්ජනභාසිතො සාවසෙසපාඨො නිරවසෙසපාඨො නීතො නෙය්‍යොති. තත්‍ර අනෙකත්ථවත්තා **සන්ධායභාසිතො** නාම ‘‘මාතරං පිතරං හන්ත්වා’’තිආදි (ධ. ප. 294). එකත්ථවත්තා **බ්‍යඤ්ජනභාසිතො** නාම ‘‘මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා’’ත්‍යාදි (ධ. ප. 1, 2; නෙත්ති. 90, 92; පෙටකො. 14). **සාවසෙසො** නාම ‘‘සබ්බං, භික්ඛවෙ, ආදිත්ත’’මිත්‍යාදි (මහාව. 54; සං. නි. 4.28). විපරීතො **නිරවසෙසො** නාම ‘‘සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තී’’ත්‍යාදි (මහානි. 156; පටි. ම. 3.5). යථා වචනං, තථා අවගන්තබ්බො **නීතො** නාම ‘‘අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා’’ත්‍යාදි. යුත්තියා අනුස්සරිතබ්බො **නෙය්‍යො** නාම ‘‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ’’ත්‍යාදි (අ. නි. 1.170).

අත්ථොපි අනෙකප්පකාරො පාඨත්ථො සභාවත්ථො ඤෙය්‍යත්ථො පාඨානුරූපො පාඨානනුරූපො සාවසෙසත්ථො නිරවසෙසත්ථො නීතත්ථො නෙය්‍යත්ථොත්‍යාදි. තත්ථ යො තංතංසඤ්ඤාපනත්ථමුච්චාරියතෙ පාඨො, ස **පාඨත්ථො** ‘‘සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන’’මිත්‍යාදීසු (පාරා. 1; දී. නි. 1.190) විය. රූපාරූපධම්මානං ලක්ඛණරසාදි **සභාවත්ථො** ‘‘සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතී’’ත්‍යාදීසු (විභ. 489; සං. නි. 5.3) විය. යො ඤායමානො හිතාය භවති, ස ඤාතුමරහත්තා **ඤෙය්‍යත්ථො** ‘‘අත්ථවාදී ධම්මවාදී’’තොවමාදීසු (දී. නි. 1.9, 194; 3.238; ම. නි. 1.411) විය. යථාපාඨං භාසිතො **පාඨානුරූපො** ‘‘චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පුරාණකම්ම’’න්ති (සං. නි. 4.146) භගවතා වුත්තමතො චක්ඛුමපි කම්මන්ති. බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය අත්ථං පටිබාහයමානෙන වුත්තො **පාඨානනුරූපො**. වජ්ජෙතබ්බං කිඤ්චි අපරිච්චජිත්වා පරිසෙසං කත්වා වුත්තො **සාවසෙසත්ථො** ‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජතී’’ති (සං. නි. 4.60; මහානි. 107) ච, ‘‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’’ත්‍යාදීසු (ධ. ප. 129) විය. විපරීතො **නිරවසෙසත්ථො**

‘‘සන්ධාවිතං සංසරිතං මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච (දී. නි. 2.155; මහා. 287; නෙත්ති. 114). තත්‍ර, භික්ඛවෙ, කො මන්තා කො සද්ධාතා…පෙ…. අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨපදෙහී’’ත්‍යාදි (අ. නි. 7.66). සද්දවසෙනෙව වෙදනීයො **නීතත්ථො** ‘‘රූපා සද්දා රසා ගන්ධා, ඵොට්ඨබ්බා ච මනොරමා’’ත්‍යාදීසු (සං. නි. 1.151, 165; මහාව. 33) විය. සම්මුතිවසෙන වෙදිතබ්බො **නෙය්‍යත්ථො** ‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, වලාහකූපමාපුග්ගලා’’ත්‍යාදීසු විය (අ. නි. 4.101; පු. ප. 157). ආහ ච –

‘‘යො අත්ථො සද්දතො ඤෙය්‍යො, නීතත්ථං ඉති තං විදූ;
අත්ථස්සෙවාභිසාමග්ගී, නෙය්‍යත්ථො ඉති කථ්‍යතෙ’’ති.

එවං පභෙදගතෙ පාඨත්ථෙ විජානාතීති **පාඨත්ථවිදූ**. න සංභීරතෙ පරපවාදීහි දීඝරත්තං තිත්ථවාසෙනෙත්‍යසං**භීරො**. භාවනායාගමාධිගමසම්පන්නත්තා වත්තුං සක්කොතීති **වත්තා,** සඞ්ඛෙපවිත්ථාරනයෙන හෙතුදාහරණාදීහි අවබොධයිතුං සමත්ථොත්‍යත්ථො. සොචයත්‍යත්තානං පරෙ චෙති **සුචි,** දුස්සීල්‍යාදුද්දිට්ඨිමලවිරහිතොත්‍යත්ථො. දුස්සීලො හි අත්තානමුපහන්තූනාදෙය්‍යවාචො ච භවත්‍යපත්ථාහාරාචාරො ඉව නිච්චාතුරො වෙජ්ජො. දුද්දිට්ඨී පරං උපහන්ති, නාවස්සං නිස්සයො ච භවත්‍යභිවාළගාහාකුලො ඉව කමලසණ්ඩො. උභයවිපන්නො සබ්බථාප්‍යනුපාසනීයො භවති ගූථගතමිව ඡවාලාතං ගූථගතො විය ච කණ්හසප්පො. උභයසම්පන්නො පන සුචි සබ්බථාප්‍යුපාසනීයො සෙවිතබ්බො ච විඤ්ඤූහි, නිරුපද්දවො ඉව රතනාකරො. නාස්ස මච්ඡරොත්‍ය**මච්ඡරො,** අහීනාචරියමුට්ඨීත්‍යත්ථො. සුත්තසුත්තානුලොමාචරියවාදඅත්තනොමතිසඞ්ඛාතස්ස චතුක්කස්සාපරිච්චාගී, තදත්ථස්සෙව බ්‍යාඛ්‍යාතෙත්‍යත්ථො. අථ වා පච්චක්ඛානුමානසද්දත්ථාපත්තිප්පභෙදස්ස පමාණචතුක්කස්සාපරිච්චාගී.

‘‘එකංසවචනං එකං, විභජ්ජවචනාපරං;
තතියං පටිපුච්ඡෙය්‍යා, චතුත්ථං පන ඨාපයෙ’’ති. –

එවං වුත්තචතුක්කස්ස වා අපරිච්චාගී; හිතුස්සුකො ඉති සොතූනං හිතායොස්සුකො, තෙසමවබොධනං පති පත්ථෙතීති ත්‍යත්ථො; සො එසො සුචිත්තා පියො; චතුක්කස්ස අපරිච්චාගිත්තා ගරු; අසංභීරත්තා භාවනීයො; දෙසකත්තා වත්තා; හිතුස්සුකත්තා වචනක්ඛමො; පාඨත්ථවිදූත්තා ගම්භීරකථං කත්තා; අමච්ඡරත්තා නො චට්ඨානෙ නියොජකොති;
‘‘පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජකො’’. (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113) –

ඉතිඅභිහිතො දෙසකො;
සොතා ඉදානි අභිධීයතෙ –

ධම්මාචරියගරු සද්ධා-පඤ්ඤාදිගුණමණ්ඩිතො;
අසඨාමායො සොතාස්ස, සුමෙධො අමතාමුඛො.

තත්ථ ධම්මගරුත්තා කථං න පරිභවති, ආචරියගරුත්තා කථිකං න පරිභවති, සද්ධාපඤ්ඤාදිගුණපටිමණ්ඩිතත්තා අත්තානං න පරිභවති, අසඨාමායත්තා අමතාභිමුඛත්තා ච අවික්ඛිත්තචිත්තො භවති, සුමෙධත්තා යොනිසොමනසිකරොතීත්‍යත්ථො. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො සුණන්තො සද්ධම්මං භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං. කතමෙහි පඤ්චහි? න කථං පරිභොති, න කථිකං පරිභොති, න අත්තානං පරිභොති, අවික්ඛිත්තචිත්තො ධම්මං සුණාති එකග්ගචිත්තො, යොනිසො ච මනසි කරොතී’’ති (අ. නි. 5.151).

තංලක්ඛණප්පත්තත්තා භාවනා භවති සවනස්සෙත්‍යුත්තො සොතා.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

ඉදානි අස්සාරම්භො – තත්ථ **යො**ති අනියමනිද්දෙසො, තෙන විසුද්ධජාතිකුලගොත්තාදීනං කිලෙසමලවිසුද්ධියා, පූජාරහතාය වා අකාරණතං දස්සෙත්වා යො කොචි ඉමිස්සා සමන්තපාසාදිකාය ආදිගාථාය නිද්දිට්ඨලොකනාථත්තහෙතුං යථාවුත්තහෙතුමූලෙන ථිරතරං අචලං කත්වා යථාවුත්තහෙතුකාලං අච්චන්තමෙව පූරෙන්තො අවසානෙ යථාවුත්තහෙතුඵලං සම්පාදෙත්වා යථාවුත්තහෙතුඵලප්පයොජනං සාධෙති, සොව පරමපූජාරහොති නියමෙති.

එත්තාවතා –

භයසම්මොහදුද්දිට්ඨී-පණාමො නෙස සබ්බථා;
පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමො එසො, පණාමොති නිදස්සිතො.

තත්‍ර හෙතූති අතිදුක්කරානි තිංසපාරමිතාසඞ්ඛාතානි පුඤ්ඤකම්මානි. තානි හි අච්චන්තදුක්ඛෙන කසිරෙන වචනපථාතීතානුභාවෙන මහතා උස්සාහෙන කරීයන්තීති අතිදුක්කරානි නාම. අතිදුක්කරත්තා එව හි තෙසං අතිදුල්ලභං ලොකෙ අනඤ්ඤසාධාරණං නාථත්තසඞ්ඛාතං ඵලං ඵලන්ති, තං තත්ථ හෙතුඵලං; හෙතුමූලං නාම යථාවුත්තස්ස හෙතුනො නිප්ඵාදනසමත්ථා මහාකරුණා, සා ආදිපණිධානතො පට්ඨාය ''මුත්තො මොචෙස්සාමී''තිආදිනා නයෙන යාව හෙතුඵලප්පයොජනා, තාව අබ්බොච්ඡින්නං පවත්තති. යං සන්ධාය වුත්තං –

''සකානනා සගිරිවරා සසාගරා,
ගතා විනාසං බහුසො වසුන්ධරා;
යුගන්තකාලෙ සලිලානලානිලෙ,
න බොධිසත්තස්ස මහාතපා කුතො''ති.

යාය සමන්නාගතත්තා **''නමො මහාකාරුණිකස්ස තස්සා''**ති ආහ. හෙතුකාලං නාම චතුඅට්ඨසොළසඅසඞ්ඛෙය්‍යාදිප්පභෙදො කාලො, යං සන්ධායාහ **''කප්පකොටීහිපි අප්පමෙය්‍යං කාල''**න්ති. තත්ථ අච්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං ''මාසං අධීතෙ, දිවසං චරතී''තිආදීසු විය. කාමඤ්ච සො කාලො අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යවසෙන පමෙය්‍යො විඤ්ඤෙය්‍යො, තථාපි කප්පකොටිවසෙන අවිඤ්ඤෙය්‍යතං සන්ධාය ''කප්පකොටීහිපි අප්පමෙය්‍යං කාල''න්ති ආහ. තත්ථ කාලයතීති **කාලො,** ඛිපති විද්ධංසයති සත්තානං ජීවිතමිති අත්ථො. කල වික්ඛෙපෙ. තත්ථ කප්පීයති සංකප්පීයති සාසපපබ්බතාදීහි උපමාහි කෙවලං සංකප්පීයති, න මනුස්සදිවසමාසසංවච්ඡරාදිගණනාය ගණීයතීති **කප්පො.** එකන්තිආදිගණනපථස්ස කොටිභූතත්තා කොටි, කප්පානං කොටියො කප්පකොටියො . තාහිපි න පමීයතීති අප්පමෙය්‍යො, තං **අප්පමෙය්‍යං. කරොන්තොති** නානත්ථත්තා ධාතූනං දානං දෙන්තො, සීලං රක්ඛන්තො, ලොභක්ඛන්ධතො නික්ඛමන්තො, අත්තහිතපරහිතාදිභෙදං තං තං ධම්මං පජානන්තො, විවිධෙන වායාමෙන ඝටෙන්තො වායමන්තො, තං තං සත්තාපරාධං ඛමන්තො, පටිඤ්ඤාසම්මුතිපරමත්ථසච්චානි සච්චායන්තො, තං තං සත්තහිතං අධිට්ඨහන්තො, සකලලොකං මෙත්තායන්තො, මිත්තාමිත්තාදිභෙදං පක්ඛපාතං පහාය තං තං සත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛන්තො වාති අත්ථො. **ඛෙදං ගතොති** අනන්තප්පභෙදං මහන්තං සංසාරදුක්ඛං අනුභවනට්ඨෙන ගතො, සම්පත්තොත්‍යත්ථො. සංසාරදුක්ඛඤ්හි සාරීරිකං මානසිකඤ්ච සුඛං ඛෙදයති පාතයතීති ''ඛෙදො''ති වුච්චති. **ලොකහිතායාති** ඉදං යථාවුත්තහෙතුඵලප්පයොජනනිදස්සනං, ''සංසාරදුක්ඛානුභවනකාරණනිදස්සන''න්තිපි එකෙ –

'''ජාතිසංසාරදුක්ඛානං, ගන්තුං සක්කොපි නිබ්බුතිං;
විරල්ලිට්ඨොපි සංසාරෙ, කරුණායෙව කෙවල'න්ති. –

ච වුත්ත''න්ති, තමයුත්තං. න හි භගවා ලොකහිතාය සංසාරදුක්ඛමනුභවති. න හි කස්සචි දුක්ඛානුභවනං ලොකස්ස උපකාරං ආවහති. එවං පනෙතං දස්සෙති තිංසපාරමිතාපභෙදං හෙතුං, පාරමිතාඵලභූතං නාථත්තසඞ්ඛාතං ඵලඤ්ච. යථා චාහ ''මමඤ්හි, ආනන්ද, කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම ජාතිධම්මා සත්තා ජාතියා පරිමුච්චන්තී''තිආදි (සං. නි. 1.129; 5.2). තත්ථ භගවා යථාවුත්තහෙතූහි සත්තානං විනෙය්‍යභාවනිප්ඵාදනපඤ්ඤාබීජානි වපි, හෙතුඵලෙන පරිපක්කින්ද්‍රියභාවෙන පරිනිප්ඵන්නවිනෙය්‍යභාවෙ සත්තෙ විනයි, සංසාරදුක්ඛතො මොචයීති අත්ථො. න එවං සංසාරදුක්ඛෙන ලොකස්ස උපකාරං කිඤ්චි අකාසි, තස්මා කරොන්තො අතිදුක්කරානි ලොකහිතායාති සම්බන්ධො. ඉමිස්සා යොජනාය සබ්බපඨමස්ස බොධිසත්තස්ස උප්පත්තිකාලතො පට්ඨාය බොධිසත්තස්ස නාථත්තසඞ්ඛාතපාරමිතාහෙතුඵලාධිගමො වෙදිතබ්බො. යො නාථොති හි සම්බන්ධො අධිප්පෙතො. ඉමස්ස පනත්ථස්ස –

''යදෙව පඨමං චිත්ත-මුප්පන්නං තව බොධයෙ;
ත්වං තදෙවස්ස ලොකස්ස, පූජිකෙ පරිවසිත්ථ''. –

ඉති වචනං සාධකං. පඨමචිත්තස්ස පාරමිතාභාවො රුක්ඛස්ස අඞ්කුරතො පට්ඨාය උප්පත්තිඋපමාය සාධෙතබ්බො. එත්ථාහ – ''ඛෙදං ගතොති වචනං නිරත්ථකං , යථාවුත්තනයෙන ගුණසාධනාසම්භවතො''ති? න, අන්තරා අනිවත්තනකභාවදීපනතො. දුක්කරානි කරොන්තො ඛෙදං ගතො එව, න අන්තරා ඛෙදං අසහන්තො නිවත්තතීති දීපෙති. ලොකදුක්ඛාපනයනකාමස්ස වා භගවතො අත්තනො දුක්ඛානුභවනසමත්ථතං දස්සෙති.

''යස්ස කස්සචි වරදොස්සං, යාවාහං සබ්බසත්තදුක්ඛානි;
සබ්බානි සබ්බකාලං යුගං, පද්මස්සෙව බුජ්ඣන්තොම්හී''ති. –

එවංඅධිප්පායස්ස අත්තමත්තදුක්ඛානුභවනසමත්ථතාය කායෙව කථාති අතිසයං අත්ථං දස්සෙතීති අත්ථො. අථ වා **ඛෙදං ගතොති** බ්‍යාපාරං පරිචයං ගතොතිපි අත්ථො සම්භවති. කම්මාදීසු සබ්‍යාපාරං පුරිසං දිස්වා සන්ති හි ලොකෙ වත්තාරො ''ඛින්නොයං කම්මෙ, ඛින්නොයං සත්තෙ''තිආදි. ඉමිස්සා යොජනාය නාථොති ඉමිනා බුද්ධත්තාධිගමසිද්ධං කොටිප්පත්තං නාථභාවං පත්වා ඨිතකාලො දස්සිතොති වෙදිතබ්බො. කෙචි ''මහාකාරුණිකස්සාති වදන්තො බුද්ධභූතස්සාති දස්සෙතී''ති ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං විය, බොධිසත්තකාලෙපි තබ්බොහාරසබ්භාවතො. තස්මා සො එත්තකං කාලං දුක්කරානි කරොන්තො අවසානෙ දුක්කරපාරමිතාපාරිපූරියා

තාසං ඵලභූතං නාථභාවං පත්වා ලොකහිතාය බ්‍යාපාරං ගතොති අයමත්ථො නිදස්සිතො හොති. ‘‘බොධිං ගතො’’ති වුත්තෙපි සුබ්‍යත්තං හෙතුඵලං දස්සිතං හොති. බුද්ධභාවප්පත්තස්සෙව ච නාථස්ස නමො කතො හොති විසෙසවචනසබ්භාවතො, න බොධිසත්තස්ස. එවං සන්තෙපි විනයාධිකාරො ඉධාධිප්පෙතො. සො ච පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය යාවමරණකාලා හොති. තං අතිවිය පරිත්තං කාලං ලජ්ජිනො අතිසුකරං සීලමත්තං එකකස්ස අත්තනො හිතාය අත්තමත්තදුක්ඛාපනයනාධිප්පායෙන පරිපූරෙන්තො කො නාම ඉධලොකපරලොකාතික්කමසුඛං න ගවෙසෙය්‍ය, නනු භගවා සකලලොකදුක්ඛාපනයනාධිප්පායෙන කප්පකොටීහිපි අප්පමෙය්‍යං කාලං කරොන්තො අතිදුක්කරනිරස්සාදං ඛෙදං ගතොති අඤ්ඤාපදෙසෙන ගුණං වණ්ණෙති ආචරියො.

ලොකහිතායාති එත්ථ ලොකියති එත්ථ දුක්ඛන්ති ලොකො, ලුයතෙ වා ජාතිජරාමරණදුක්ඛෙහීති ලොකො, ඉමිනා සත්තලොකං ජාතිලොකඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. තස්මා තස්ස සත්තලොකස්ස ඉධලොකපරලොකහිතං අතික්කන්තපරලොකානං වා උච්ඡින්නලොකසමුදයානං ලොකානං , ඉධ ජාතිලොකෙ ඔකාසලොකෙ වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසඞ්ඛාතඤ්ච හිතං සම්පිණ්ඩෙත්වා ලොකස්ස, ලොකානං, ලොකෙ වා හිතන්ති සරූපෙකදෙසෙකසෙසං කත්වා ‘‘ලොකහිත’’මිච්චෙවාහ. **නාථොති** සබ්බසත්තානං ආසයානුසයචරියාධිමුත්තිභෙදානුරූපධම්මදෙසනසමත්ථතාය ‘‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි…පෙ…. තං සුණාථා’’ති (ම. නි. 3.420) එවං යාචනට්ඨෙනාපි නාථතෙති නාථො. භික්ඛූනං වීතික්කමානුරූපං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනෙන දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාය ච කරුණාය උපගන්ත්වා තපති, සුත්තන්තවසෙන වා තෙසං සබ්බසත්තානං අනුසයිතෙ කිලෙසෙ කරුණාය ච පඤ්ඤාය ච උපගන්ත්වා තපති, අභිධම්මවසෙන වා තෙ තෙ සඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදිලක්ඛණවසෙන උපපරික්ඛිත්වා අත්තනො කිලෙසෙ පඤ්ඤාය උපෙච්ච පරිච්ඡින්දිත්වා තපතීති තපනට්ඨෙනාපි නාථතෙති නාථො. සදෙවකෙ ලොකෙ අප්පටිපුග්ගලත්තා කෙනචි අප්පටිහතධම්මදෙසනත්තා පරමචිත්තිස්සරියප්පවත්තිතො ච ඉස්සරියට්ඨෙනාපි නාථතෙති නාථො. ‘‘ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙසි සමාදපෙසි සමුත්තෙජෙසි සම්පහංසෙසී’’ති (මහාව. 90) වචනතො සම්පහංසනසඞ්ඛාතෙන ආසීසට්ඨෙන, පණිධානතො පට්ඨාය ‘‘කථං නාමාහං මුත්තො මොචයිස්සාමී’’තිආදිනා නයෙන ආසීසට්ඨෙන වා නාථතෙති නාථොති වෙදිතබ්බො, සම්මාසම්බුද්ධො. චතූහිපි නාථඞ්ගෙහි චතුවෙසාරජ්ජචතුපටිසම්භිදාදයො සබ්බෙපි බුද්ධගුණා යොජෙතබ්බා, අතිවිත්ථාරිකභයා පන න යොජිතා.

නමොති පරමත්ථතො බුද්ධගුණබහුමානපබ්භාරා චිත්තනති, චිත්තනතිප්පභවා ච වචීකායනති. අත්ථු මෙති පාඨසෙසෙන සම්බන්ධො. **මහාකාරුණිකස්සාති** එත්ථ සබ්බසත්තවිසයත්තා මහුස්සාහප්පභවත්තා ච මහතී කරුණා **මහාකරුණා**. තත්ථ පණිධානතො පට්ඨාය යාවඅනුපාදිසෙසනිබ්බානපුරප්පවෙසා නියුත්තොති මහාකාරුණිකො, භගවා. එත්ථ ච මහාකාරුණිකස්සාති ඉමිනා යථාවුත්තහෙතුමූලං දස්සෙති. නික්කරුණො හි පරදුක්ඛෙසු උදාසිනො බුද්ධත්ථාය පණිධානමත්තම්පි අතිභාරියන්ති මඤ්ඤන්තො අප්පමෙය්‍යං කාලං අතිදුක්කරං හෙතුං පූරෙත්වා නාථත්තසඞ්ඛාතං හෙතුඵලප්පයොජනභූතං ලොකහිතං කථං කරිස්සති. තස්මා සබ්බගුණමූලභූතත්තා මහාකරුණාගුණමෙව වණ්ණෙන්තො ‘‘නමො මහාකාරුණිකස්සා’’ති ආහ. එත්තාවතා හෙතුඅනුරූපං ඵලං, ඵලානුරූපො හෙතු, ද්වින්නම්පි අනුරූපං මූලං, තිණ්ණම්පි අනුරූපං පයොජනන්ති අයමත්ථො දස්සිතො හොති.

එවං අච්ඡරියපුරිසො, නාථො නාථගුණෙ ඨිතො;
නමොරහො අනාථස්ස, නාථමානස්ස සම්පදං.

එත්ථ සියා ‘‘අනෙකෙසු භගවතො ගුණෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා ‘මහාකාරුණිකස්සා’ති එකමෙව ගහිත’’න්ති? උච්චතෙ –

දොසහීනස්ස සත්ථස්ස, චොදනා තු න විජ්ජතෙ;
දොසයුත්තමසත්ථඤ්ච, තස්මා චොදනා අපත්තකාති.

න මයා චොදනා කතා, කින්තු පුච්ඡා එව කතා. අපිච –

‘‘ඵලං සතිපි රුක්ඛෙඞ්ඝෙ, න පතත්‍යවිකම්පිතෙ;
චොදනා යා’ත්‍ථු සත්ථානං, පුච්ඡනාත්‍යත්ථඵලං මහතා.

‘‘නහොත්තුං කුරුතෙ සම්මා, ගහිතුං නාඞ්ඝතෙ සටං;
අක්ඛෙපෙ හි කතෙ තදි-ච්ඡිස්සාණාබුද්ධිබන්ධනං.

‘‘යථා හිමපදො පද්ධො, පබුද්ධො ගන්ධලිම්පියා;
භින්නත්ථචිරමස්සෙවං, සත්ථකතාත්ථලිම්පියා’’ති. –

එවං චෙකං –

සම්මාපි චොදනා තං බලු, ගුරවො විචාක්‍යා විචද්ධ;

යතිසිස්සා ආසට්ඨිතාති-වාක්‍යොනාභ්‍යධිකං ගොපය.

සරවතී ආචෙරං කිලිට්ඨා, තදිච්ඡිස්සජිතාත්තානං;
ජයත්‍යත්තානමාචෙරො, සදස්සස්සෙව සාරථීති. –

අත්‍රොච්චතෙ –

යස්ස හි වාක්‍යසහස්සං, වාක්‍යෙ වාක්‍යෙ සතඤ්ච ජිව්හා;
නාමං දසබලගුණපදෙසං, වත්තුං කප්පෙනපි න සක්කා.

යථා –

බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සාති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. අට්ඨ. 53; චරියා. අට්ඨ. නිදානකථා) –

වොත්තත්තා න සක්කා භගවතං ගුණානමවසෙසාභිධාතුං.

අපිච –

යථා ත්වං සත්තානං, දසබල තථා ඤාණකරුණා;
ගුණද්වන්දං සෙට්ඨං, තව ගුණගණා නාම තිගුණාති. –

සබ්බගුණසෙට්ඨත්තා මූලත්තා ච එකමෙව වුත්තං. අථ වා ‘‘ඡසු අසාධාරණඤාණෙසු අඤ්ඤතරත්තා තග්ගහණෙන සෙසාපි ගහිතාව සහචරණලක්ඛණෙනා’’ති ච වදන්ති. විසෙසතො පනෙත්ථ අභිධම්මස්ස කෙවලං පඤ්ඤාවිසයත්තා අභිධම්මට්ඨකථාරම්භෙ ආචරියෙන ‘‘කරුණා විය සත්තෙසු, පඤ්ඤා යස්ස මහෙසිනො’’ති පඤ්ඤාගුණො වණ්ණිතො තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයචරියාධිමුත්තිභෙදානුරූපපරිච්ඡින්දනපඤ්ඤාය, සත්තෙසු මහාකරුණාය ච අධිකාරත්තා. සුත්තන්තට්ඨකථාරම්භෙ ‘‘කරුණාසීතලහදයං, පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම’’න්ති භගවතො උභොපි පඤ්ඤාකරුණාගුණා වණ්ණිතා. ඉධ පන විනයෙ ආසයාදිනිරපෙක්ඛං කෙවලං කරුණාය පාකතිකසත්තෙනාපි අසොතබ්බාරහං සුණන්තො, අපුච්ඡිතබ්බාරහං පුච්ඡන්තො, අවත්තබ්බාරහඤ්ච වදන්තො සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසීති කරුණාගුණොයෙවෙකො වණ්ණිතොති වෙදිතබ්බො.

පඤ්ඤාදයා අත්තපරත්ථහෙතූ,
තදන්වයා සබ්බගුණා ජිනස්ස;
උභො ගුණා තෙ ගුණසාගරස්ස,
වුත්තා ඉධාචරියවරෙන තස්මා.

එත්තාවතා අට්ඨකථාදිගාථා,
සමාසතො වුත්තපදත්ථසොභා;
අයම්පි විත්ථාරනයොති චාහං,
උද්ධං ඉතො තෙ පටිසංඛිපාමි.

දුතියගාථාය **අසම්බුධන්ති** ධම්මානං යථාසභාවං අබුජ්ඣන්තො. **බුද්ධනිසෙවිතන්ති** බුද්ධානුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධෙහි ගොචරභාවනාසෙවනාහි යථාරහං නිසෙවිතං. **භවා භවන්ති** වත්තමානභවතො අඤ්ඤං භවං **ගච්ඡති** උපගච්ඡති, පටිපජ්ජතීති අත්ථො. අථ වා **භවොති** සස්සතදිට්ඨි. තස්ස පටිපක්ඛත්තා **අභවොති** උච්ඡෙදදිට්ඨි. **භවොති** වා වුද්ධි. **අභවොති** හානි. **භවොති** වා දුග්ගති. **අභවොති** සුගති. ‘‘අප්පමාණා ධම්මා, අසෙක්ඛා ධම්මා’’තිආදීසු (ධ. ස. තිකමාතිකා 13, 11) විය හි වුද්ධිඅත්ථත්තා අකාරස්ස. භාවයතීති **භවො,** ජාති. භවතීති වා **භවො.** සවිකාරා බහුවිධඛන්ධුප්පත්ති දීපිතා. **අභවොති** විනාසො, ජාතිභාවං මරණභාවඤ්ච ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. එත්ථ අරහන්තානං මරණම්පි ඛණිකවසෙන ගහෙතබ්බං. භවෙසු අභවො භවාභවො, තං **භවාභවං,** භවෙසු අභාවපඤ්ඤත්තිං ගච්ඡතීති අත්ථො. **ජීවලොකොති** සත්තලොකො, සඞ්ඛාරලොකඔකාසලොකානං භවාභවගමනාසම්භවතො සත්තලොකං ජීවලොකොති විසෙසෙති. **අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනොති** එත්ථ නවපි ලොකුත්තරධම්මා සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. අපචයගාමිතා හි චතුමග්ගධම්මස්ස ඔධිසො අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසො, සො අස්ස අත්ථි, තදාරම්මණං හුත්වා තත්ථ සහායභාවූපගමනෙන නිබ්බානස්සාපි. යථාහ ‘‘යො ඛො, ආවුසො, රාගක්ඛයො…පෙ…. ඉදං වුච්චති නිබ්බාන’’න්ති. අරහත්තස්සාපි තථා රාගාදික්ඛයවචනසබ්භාවතො. ඵලසාමඤ්ඤෙන තිණ්ණම්පි ඵලානං අත්ථීති නවවිධොපෙස ‘‘අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසී’’ති වුච්චති. අථ වා සහචරණලක්ඛණකාරණතාය

පටිපක්ඛගොචරග්ගහණතා. අනභිහිතොපි හි ධම්මස්ස තත්‍රාභිහිතොව බුජ්ඣිතබ්බො ඉති වචනතො කාරණගොචරග්ගහණෙන චත්තාරිපි ඵලානි ගහිතානි. නරකාදීසු අපතමානං ධාරෙති සුගතියං උප්පාදනෙනාති **ධම්මො**. පුන සුගතිම්හි අජනනකාරී අකුසලධම්මෙ නිවාරෙත්වා පොසෙති පවත්තෙති වඩ්ඪෙතීති ධම්මො. සො පන කාමරූපාරූපභෙදතො තිවිධො අච්චන්තසුඛාවහනතො, තතොපි උත්තමත්තා **ධම්මවරො**.

එත්ථාහ – ''චතුන්නං, භික්ඛවෙ, අරියසච්චානං අනනුබොධා අප්පටිවෙධා එවමිදං දීඝමද්ධානං සන්ධාවිතං සංසරිත'න්ති (දී. නි. 2.155; මහාව. 287) වචනතො චතුසච්චධම්මං අසම්බුධං භවා භවං ගච්ඡති ජීවලොකොති සිද්ධං. තස්මා යං අසම්බුධං ගච්ඡති, තස්සෙව ''තස්සා''ති අන්තෙ තංනිද්දෙසෙන නියමනතො චතුසච්චධම්මොපි අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසී ධම්මවරොති වාපජ්ජති. අඤ්ඤථා ''නමො අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනො ධම්මවරස්ස තස්සා''ති තංනිද්දෙසෙන සමානවිභත්තිකරණං න යුජ්ජති අතිප්පසඞ්ගනියමනතො, ''අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනො ධම්මවරස්සා''ති වචනං විසෙසනවචනං. තස්මා දුක්ඛසමුදයසච්චානං තබ්භාවප්පසඞ්ගො නත්ථීති චෙ? න, තංනිද්දෙසෙන සමානවිභත්තිට්ඨානෙ අවිසෙසිතත්තා. අපි ච මග්ගසච්චනිරොධසච්චෙසු ඵලානං අපරියාපන්නත්තා නව ලොකුත්තරධම්මා සඞ්ගහිතාති වචනවිරොධො, ඵලානං අසඞ්ගහෙ වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං න කෙවලං අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච, අපි ච අරියඵලධම්මෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි. වුත්තඤ්හෙතං ''රාගවිරාගමනෙජමසොකං…පෙ…. ධම්මමිමං සරණත්ථමුපෙහී''ති (වි. ව. 887) වචනවිරොධො චාති පුබ්බාපරවිරුද්ධා එසා ගාථා සාසනවිරුද්ධා වා''ති? වුච්චතෙ – සබ්බමෙතමයුත්තං වුත්තගාථත්ථාජානනතො. එත්ථ හි ආචරියෙන පවත්තිපවත්තිහෙතුවිසයවිභාගො ච දස්සිතො. කථං? තත්ථ **අසම්බුධන්ති** අසම්බොධො, සො අත්ථතො අවිජ්ජා, තාය ච තණ්හුපාදානානි ගහිතානි, තයොපි තෙ ධම්මා සමුදයසච්චං, භවාභවන්ති එත්ථ දුක්ඛසච්චං වුත්තං. සුගතිදුග්ගතිප්පභෙදො හි භවො අත්ථතො පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා හොන්ති. ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති (මහාව. 1) වචනතො දුක්ඛප්පවත්ති **පවත්ති** නාම, දුක්ඛසමුදයො **පවත්තිහෙතු** නාම, අවිජ්ජාසඞ්ඛාතස්ස ච පවත්තිහෙතුස්ස අග්ගහිතග්ගහණෙන නිරොධමග්ගසච්චද්වයං **විසයො** නාම. වුත්තඤ්හෙතං ''තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං…පෙ…. දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණ''න්ති (විභ. 226).

එත්ථ ච නිරොධසච්චං බුද්ධෙන ගොචරාසෙවනාය ආසෙවිතං, මග්ගසච්චං භාවනාසෙවනාය. එත්තාවතා අසම්බුධං බුද්ධනිසෙවිතං යන්ති උපයොගප්පත්තො යො විසයො නිරොධො ච මග්ගො ච, තස්ස යථාවුත්තාවිජ්ජාදිකිලෙසජාලත්තයවිද්ධංසිනො නමො ධම්මවරස්සාති අයං ගාථාය අත්ථො. පරියත්තිධම්මොපි කිලෙසවිද්ධංසනස්ස සුත්තන්තනයෙන උපනිස්සයපච්චයත්තා කිලෙසවිද්ධංසනසීලතාය ''අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසී''ති වත්තුං සම්භවති. එවඤ්හි සති රාගවිරාගාති ගාථත්ථො, සො ධම්මං දෙසෙති…පෙ. … බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති සුත්තත්ථො ච අසෙසතො ගහිතො හොති. අථ වා ඉමාය ගාථාය කෙවලං පරියත්තිධම්මොව ගහිතො හොති, යං සන්ධායාහ ''සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං…පෙ…. බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී''ති (දී. නි. 1.190; පාරා. 1), තම්පි අසම්බුධං බුද්ධෙහෙව නිසෙවිතං ගොචරාසෙවනාය අනඤ්ඤනිසෙවිතං. යථාහ ''භගවංමූලකා නො, භන්තෙ, ධම්මා භගවංනෙත්තිකා භගවංපටිසරණා…පෙ…. භගවතො සුත්වා භික්ඛූ ධාරෙස්සන්තී''ති (සං. නි. 2.146).

තතියගාථාය සීලාදයො කිඤ්චාපි ලොකියලොකුත්තරා යථාසම්භවං ලබ්භන්ති, තථාපි අන්තෙ ''අරියසඞ්ඝ''න්ති වචනතො සීලාදයො චත්තාරො ධම්මක්ඛන්ධා ලොකුත්තරාව. එත්ථ ච ''සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණප්පභුතීහී''ති වත්තබ්බෙ සරූපෙකසෙසං කත්වා **''විමුත්තිඤාණප්පභුතීහී''**ති වුත්තං. එත්ථ ච කිඤ්චාපි විමුත්තීති ඵලධම්මාව සුත්තෙ අධිප්පෙතා, තථාපි ''මග්ගා වුට්ඨහිත්වා මග්ගං පච්චවෙක්ඛති. පහීනෙ කිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛති. ඵලං පච්චවෙක්ඛති. නිබ්බානං පච්චවෙක්ඛතී''ති (පටි॰ම. 1.1.410) වචනතො මග්ගාදිපච්චවෙක්ඛණඤාණං විමුත්තිඤාණන්ති වෙදිතබ්බං. විමුත්ති විමොක්ඛො ඛයොති හි අත්ථතො එකං. ''ඛයෙ ඤාණං අනුප්පාදෙ ඤාණන්ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 142; දී. නි. 3.304) එත්ථ ඛයො නාම මග්ගො, රාගක්ඛයො දොසක්ඛයොති ඵලනිබ්බානානං අධිවචන''න්ති සුත්තෙ ආගතමෙව. පහීනකිලෙසානං ඛයො පාකතිකො ඛයො එව. **පභුති**-සද්දෙන තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා චතස්සො පටිසම්භිදාති එවමාදයො ගුණා සඞ්ගහිතා. සමන්නාගමට්ඨෙන අපරිහීනට්ඨෙන ච යුත්තො. **ඛෙත්තං ජනානං කුසලත්ථිකානන්ති** ''අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා''ති සුත්තතො කුසලස්ස විරුහනට්ඨානත්තා, සුත්තන්තනයෙන උපනිස්සයපච්චයත්තා ච කාමං කුසලස්ස ඛෙත්තං හොති සඞ්ඝො, න කුසලත්ථිකානං ජනානං. තස්මා න යුජ්ජතීති චෙ? න, සුත්තත්ථසම්භවතො. සුත්තෙ ''අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා''ති (සං. නි. 4.341) හි වුත්තං. කස්ස ලොකස්ස? පුඤ්ඤත්ථිකස්ස ඛෙත්තං සඞ්ඝො, පුඤ්ඤුපනිස්සයත්තා පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං හොති සඞ්ඝො, කුසලත්ථිකානන්ති ච වුච්චන්ති. ලොකෙපි හි දෙවදත්තස්ස ඛෙත්තං යඤ්ඤදත්තස්ස ඛෙත්තං සාලියවුපනිස්සයත්තා සාලිඛෙත්තං යවඛෙත්තන්ති ච වුච්චති. **අරියසඞ්ඝන්ති** විගතකිලෙසත්තා අරියං පරිසුද්ධං අරියානං, අරියභාවං වා පත්තං සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤෙන සඞ්ඝතත්තා සඞ්ඝං. ''අරිය-සද්දෙන සම්මුතිසඞ්ඝං නිවාරෙතී''ති කෙචි ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං විමුත්තිඤාණගුණග්ගහණෙන විසෙසිතත්තා. **සිරසාති** ඉමිනා කාමං කායනතිං දස්සෙති, තථාපි උත්තමසඞ්ඝෙ ගුණගාරවෙන උත්තමඞ්ගමෙව නිද්දිසන්තො ''සිරසා නමාමී''ත්‍යාහ. සිරස්ස පන උත්තමතා උත්තමානං චක්ඛුසොතින්ද්‍රියානං නිස්සයත්තා, තෙසං උත්තමතා ච දස්සනානුත්තරියසවනානුත්තරියහෙතුතාය වෙදිතබ්බා. එත්ථාහ – අනුසන්ධිකුසලො

''උපොග්ඝාතො පදඤ්චෙව, පදත්ථො පදවිග්ගහො;

චොදනාප්‍රත්‍යවජ්ජානං, ඛ්‍යාඛ්‍යා තන්තස්ස ඡබ්බිධා’’ති. –

එවමවත්වා කස්මා රතනත්තයපණාමං පඨමං වුත්තන්ති? වුච්චතෙ – සතාචාරත්තා. ආචාරො කිරෙස සප්පුරිසානං, යදිදං සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයපූජාවිධානං. තස්මා ‘‘සතාචාරතො භට්ඨා මා මයං හොමා’’ති කරියති, චතුගම්භීරභාවයුත්තඤ්ච විනයපිටකං සංවණ්ණෙතුකාමස්ස මහාසමුද්දං ඔගාහන්තස්ස විය පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතස්සාපි මහන්තං භයං හොති, භයක්ඛයාවහඤ්චෙතං රතනත්තයගුණානුස්සරණජනිතං පණාමපූජාවිධානං. යථාහ ‘‘එවං බුද්ධං සරන්තාන’’න්තිආදි (සං. නි. 1.249). අපිචාචරියො සත්ථුපූජාවිධානෙන අසත්ථරි සත්ථාභිනිවෙසස්ස ලොකස්ස යථාභූතං සත්ථරි එව සම්මාසම්බුද්ධෙ සත්ථුසම්භාවනං උප්පාදෙති, අසත්ථරි සත්ථුසම්භාවනං පරිච්චජාපෙති, ‘‘තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං අත්තනො දහතී’’ති වුත්තදොසං පරිහරති. අන්තරායබහුලත්තා බන්ධසන්තතියා විප්පකතාය විනයසංවණ්ණනාය අත්තනො ආයුවණ්ණසුඛබලානං පරික්ඛයසම්භවාසඞ්කාය ‘‘අභිවාදනසීලිස්ස…පෙ…. ආයු වණ්ණො සුඛං බල’’න්ති (ධ. ප. 109) වුත්තානිසංසෙ යාව සංවණ්ණනාපරියොසානා පත්ථෙති. අපි චෙත්ථ බුද්ධස්ස භගවතො පණාමපූජාවිධානං සම්මාසම්බුද්ධභාවාධිගමත්ථං **බුද්ධයානං** පටිපජ්ජන්තානං උස්සාහං ජනෙති. ලොකියලොකුත්තරභෙදස්ස, ලොකුත්තරස්සෙව වා සද්ධම්මස්ස පූජාවිධානං පච්චෙකබුද්ධභාවාධිගමත්ථං **පච්චෙකබුද්ධයානං** පටිපජ්ජන්තානං උස්සාහං ජනෙති. සද්ධම්මපටිවෙධමත්තාභිලාසිනො හි තෙ. පරමත්ථසඞ්ඝපූජාවිධානං පරමත්ථසඞ්ඝභාවාධිගමත්ථං **සාවකයානං** පටිපජ්ජන්තානං උස්සාහං ජනෙති, මඞ්ගලාදීනි වා සාත්ථානි අනන්තරායානි චිරට්ඨිතිකානි බහුමතානි ච භවන්තීති එවංලද්ධිකානං චිත්තපරිතොසනත්ථං ‘‘පූජා ච පූජනෙය්‍යාන’’න්ති භගවතා පසත්ථමඞ්ගලං කරොති. වුච්චතෙ ච –

‘‘මඞ්ගලං භගවා බුද්ධො, ධම්මො සඞ්ඝො ච මඞ්ගලං;
මඞ්ගලාදීනි සාත්ථානි, සීඝං සිජ්ඣන්ති සබ්බසො.

‘‘සත්ථු පූජාවිධානෙන, එවමාදී බහූ ගුණෙ;
ලභතීති විජානන්තො, සත්ථුපූජාපරො සියා’’ති.

එත්ථ ච සත්ථුපධානත්තා ධම්මසඞ්ඝානං පූජාවිධානං සත්ථුපූජාවිධානමිච්චෙව දට්ඨබ්බං සාසනතො ලොකතො ච. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘සත්ථා’’ති ධම්මො සුගතෙන වුත්තො;
නිබ්බානකාලෙ යමතො ස සත්ථා;
සුවත්ථිගාථාසු ‘‘තථාගතො’’ති;
සඞ්ඝො ච වුත්තො යමතො ස සත්ථා.

කිඤ්ච භියො –

ධම්මකායො යතො සත්ථා, ධම්මො සත්ථා තතො මතො;
ධම්මට්ඨිතො සො සඞ්ඝො ච, සත්ථුසඞ්ඛ්‍යං නිගච්ඡති.

සන්ති හි ලොකෙ චත්තාරො කොසගතං අසිං ගහෙත්වා ඨිතං පුරිසං විසුං අපරාමසිත්වා ‘‘අසිං ගහෙත්වා ඨිතො එසො’’ති. තෙනෙවාහ චාරියමාත්‍රච්චෙවා –

‘‘නමත්ථු බුද්ධරත්නාය, ධම්මරත්නාය තෙ නමො;
නමත්ථු සඞ්ඝරත්නාය, තිරත්නසමවායයී’’ති.

අපිච සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණනිමිත්තානුත්තරවිමොක්ඛපාතුභාවාභිසඞ්ඛාතං බන්ධසන්තානමුපාදාය ‘‘බුද්ධො’’ති යදි පඤ්ඤාපියති, ධම්මො පණාමාරහොති කා එව කථා, සඞ්ඝො ච ‘‘සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා’’ති වුත්තත්තා භාජනන්ති දීපෙති. අථ වා ‘‘බුද්ධසුබොධිතො ධම්මො ආචරියපරම්පරාය සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තතෙලමිව අපරිහාපෙත්වා යාවජ්ජතනා ආහතත්තා එව මාදිසානම්පි සොතද්වාරමනුප්පත්තො’’ති සඞ්ඝස්ස ආචරියො අතීව ආදරෙන පණාමං කරොති ‘‘සිරසා නමාමී’’ති.

එවං අනෙකවිධං පණාමප්පයොජනං වදන්ති, ආචරියෙන පන අධිප්පෙතප්පයොජනං අත්තනා එව වුත්තං **‘‘ඉච්චෙවමච්චන්තනමස්සනෙය්‍ය’’**න්තිආදිනා චතුත්ථගාථාය. **ඉච්චෙවන්ති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො රතනත්තයපූජාවිධානපරිසමත්තත්ථො. යදි එවං යථාවිහිතමත්තමෙව පූජාවිධානං අරහති රතනත්තයං, න තතො උද්ධන්ති ආපජ්ජතීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං ‘‘එවමච්චන්තනමස්සනෙය්‍ය’’න්ති ආහ. තත්ථ එවන්ති ඉමිනා යථාවුත්තවිධිං දස්සෙති. යථාවුත්තෙන විධිනා, අඤ්ඤෙන වා තාදිසෙන අච්චන්තමෙව මුහුත්තමපි අට්ඨත්වා අභික්ඛණං නිරන්තරං නියමෙන නමස්සනාරහං නමස්සමානස්ස හිතමහප්ඵලකරණතොති අත්ථො. එවංවිධං දුල්ලභට්ඨෙන මහප්ඵලට්ඨෙන ච සිද්ධං රතනභාවං රතනත්තයං නමස්සමානො යං පුඤ්ඤාභිසන්දං අලත්ථං අලභිං. අකුසලමලං තදඞ්ගාදිප්පහානෙන පුනාතීති පුඤ්ඤං. කිලෙසදරථප්පටිප්පස්සද්ධියා සීතලත්තා චිත්තං අභිසන්දෙතීති

අභිසන්දො. පුඤ්ඤඤ්ච තං අභිසන්දො චාති පුඤ්ඤාභිසන්දො, තං **පුඤ්ඤාභිසන්දං**. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''පුඤ්ඤමහත්තං''න්ති භණන්ති, ''විපුල''න්ති වචනතො සො අත්ථො න යුජ්ජතීති ආචරියො. අථ වා පුඤ්ඤානං අභිසන්දො පුඤ්ඤාභිසන්දො , තං **පුඤ්ඤාභිසන්දං**. සන්ද සවනෙති ධාතු. තස්මා පුඤ්ඤසොතං පුඤ්ඤුස්සයන්ති අත්ථො යුජ්ජති, තං පන විපුලං, න පරිත්තන්ති දස්සිතං **විපුල**-සද්දෙන.

පඤ්චමගාථා **යස්මිං** විනයපිටකෙ පාළිතො ච අත්ථතො ච අනූනං ලජ්ජීපුග්ගලෙසු පවත්තනට්ඨෙන **ඨිතෙ** සකලං තිවිධම්පි **සාසනං** තෙස්වෙව පුග්ගලෙසු **පතිට්ඨිතං** හොති. කස්ස සාසනන්ති චෙ? **අට්ඨිතස්ස** භගවතො. භගවා හි ඨිතිහෙතුභූතාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා අභාවෙන අට්ඨිතොති වුච්චති. උච්ඡෙදදිට්ඨිකො හි පරලොකෙ නිරපෙක්ඛො කෙවලං කාමසුඛල්ලිකානුයොගමනුයුඤ්ජන්තො තිට්ඨති, න පරලොකහිතානි පුඤ්ඤානි කත්තුං බ්‍යාවටො හොති, සස්සතදිට්ඨිකො තානි කත්තුං ආයූහති. භගවා පන තථා අතිට්ඨන්තො අනායූහන්තො මජ්ඣිමං පටිපදං පටිපජ්ජන්තො සයඤ්ච ඔඝං තරි, පරෙ ච තාරෙසි. යථාහ ''අප්පතිට්ඨං ඛ්වාහං, ආවුසො, අනායූහං ඔඝමතරි''න්ති (සං. නි. 1.1). චතුබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන සත්තෙසු සුට්ඨු සම්මා ච ඨිතස්සාති අත්ථවසෙන වා **සුසණ්ඨිතස්ස**. සුසණ්ඨිතත්තා හෙස කෙවලං සත්තානං දුක්ඛං අපනෙතුකාමො හිතං උපසංහරිතුකාමො සම්පත්තියා ච පමොදිතො අපක්ඛපතිතො ච හුත්වා විනයං දෙසෙති, තස්මා ඉමස්මිං විනයසංවණ්ණනාධිකාරෙ සාරුප්පාය ථුතියා ථොමෙන්තො ආහ ''සුසණ්ඨිතස්සා''ති. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''මනාපියෙ ච ඛො, භික්ඛවෙ, කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ''ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.35; ම. නි. අට්ඨ. 2.386) සුත්තස්ස, ''සුසණ්ඨානා සුරූපතා''ති (ඛු. පා. 8.11) සුත්තස්ස ච වසෙන සුසණ්ඨිතස්සාති අත්ථො වුත්තො, සො අධිප්පෙතාධිකාරානුරූපො න හොති. **අමිස්සන්**ති කිං විනයං අමිස්සං, උදාහු පුබ්බාචරියානුභාවන්ති? නොභයම්පි. අමිස්සා එව හි විනයට්ඨකථා. තස්මා භාවනපුංසකවසෙන අමිස්සං තං වණ්ණයිස්සන්ති සම්බන්ධො. **පුබ්බාචරියානුභාවන්**ති අට්ඨකථා ''යස්මා පුරෙ අට්ඨකථා අකංසු''ති වචනතො තෙසං ආනුභාවො නාම හොති. කිඤ්චි අපුබ්බං දිස්වා සන්ති හි ලොකෙ වත්තාරො ''කස්සෙස ආනුභාවො''ති. අථ වා භගවතො අධිප්පායං අනුගන්ත්වා තංතංපාඨෙ අත්ථං භාවයති විභාවයති, තස්ස තස්ස වා අත්ථස්ස භාවනා විභාවනාති ආනුභාවො වුච්චති අට්ඨකථා.

පුබ්බාචරියානුභාවෙ සති කිං පුන තං වණ්ණයිස්සන්ති ඉමිනා ආරම්භෙනාති තතො වුච්චන්ති ඡට්ඨසත්තමට්ඨමනවමගාථායො. තත්ථ අරියමග්ගඤාණම්බුනා නිද්ධොතමලත්තා විසුද්ධවිජ්ජෙහි, තෙනෙව නිද්ධොතාසවත්තා විසුද්ධපටිසම්භිදෙහි, විසුද්ධපටිසම්භිදත්තා ච සද්ධම්මසංවණ්ණනකොවිදෙහීති යොජනා වෙදිතබ්බා. කෙචි ''පුබ්බාචරියාති වුත්තෙ ලොකාචරියාපි, සාසනෙ රාහුලාචරියාදයොපි සඞ්ගය්හන්ති, තෙ අපනෙතුං කාමඤ්චාතිආදි වුත්ත''න්ති වදන්ති. ''තං වණ්ණයිස්ස''න්ති වුත්තත්තා පුබ්බට්ඨකථාය ඌනභාවො දස්සිතොති චෙ? න, විත්ථෙහි නයෙහි සංවණ්ණිතොති දස්සෙතුං **''කාමඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. සද්ධම්මං සංවණ්ණෙතුං කොවිදෙහි, තාය සංවණ්ණනාය වා කොවිදෙහි **සද්ධම්මසංවණ්ණනකොවිදෙහි**.

සල්ලෙඛියෙති කිලෙසජාතං බාහුල්ලං වා සල්ලිඛති තනුං කරොතීති සල්ලෙඛො, සල්ලෙඛස්ස භාවො සල්ලෙඛියං, තස්මිං සල්ලෙඛියෙ. **නොසුලභූපමෙහී**ති අසුලභූපමෙහි. **මහාවිහාරස්සා**ති මහාවිහාරවංසස්ස. පඤ්ඤාය අච්චුග්ගතට්ඨෙන ධජො උපමා එතෙසන්ති ධජූපමා, තෙහි **ධජූපමෙහි**. සම්බුද්ධවරං අනුඅයෙහි අනුගතෙහි **සම්බුද්ධවරන්වයෙහි,** බුද්ධාධිප්පායානුගෙහීති අධිප්පායො. ඉධ වර-සද්දො ''සාමං සච්චානි බුද්ධත්තා සම්බුද්ධො''ති වචනතො පච්චෙකබුද්ධාපි සඞ්ගය්හන්ති. තස්මා තෙ අපනෙතුං වුත්තො.

අට්ඨකථාය ඌනභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො කරණවිසෙසං තස්ස පයොජනඤ්ච දස්සෙතුං **''සංවණ්ණනා''**තිආදිමාහ. **න කිඤ්චි අත්ථං අභිසම්භුණාතී**ති කිඤ්චි පයොජනං ඵලං හිතං න සාධෙතීති අත්ථො ''න තං තස්ස භික්ඛුනො කිඤ්චි අත්ථං අනුහොති''තිආදීසු (පාරා. 538) විය. **අජ්ඣෙසනං බුද්ධසිරිව්හයස්සා**ති ඉමිනා යස්මා සහම්පතිබ්‍රහ්මුනා අජ්ඣිට්ඨෙන ධම්මො දෙසිතො භගවතා, සාරිපුත්තස්ස අජ්ඣෙසනං නිස්සාය විනයො පඤ්ඤත්තො, තස්මා අයම්පි ආචරියො තං ආචරියවත්තං පූජෙන්තො ඉමං සංවණ්ණනං බුද්ධසිරිත්ථෙරස්ස යාචනං නිස්සාය අකාසීති දස්සෙති. **සමනුස්සරන්තො**ති තස්සාභාවං දීපෙති ආදරඤ්ච.

තතො පරං ද්වෙ ගාථායො කත්තබ්බවිධිදස්සනත්ථං වුත්තා. තෙන තාසු අට්ඨකථාසු වුත්තවිනිච්ඡයපච්චයවිමතිං විනොදෙති, එකට්ඨකථාය කුසලස්ස වා ''අයං නයො අට්ඨකථායං නත්ථී''ති පටික්ඛෙපං නිවාරෙති, අයුත්තත්ථපරිච්චාගෙන තත්ථ අභිනිවිට්ඨානං අභිනිවෙසං පරිච්චජාපෙති, ථෙරවාදදස්සනෙන විනයවිනිච්ඡයං පති විනයධරානං කාරණොපපත්තිතො උහාපොහක්කමං දස්සෙති, අයුත්තත්ථෙරවාදපටික්ඛෙපෙන පුග්ගලප්පමාණතං පටික්ඛිපතීති ඉමෙ චානිසංසා කත්තබ්බවිධිදස්සනෙන දස්සිතා හොන්ති. සංවණ්ණනං තඤ්ච සමාරභන්තො තස්සා සංවණ්ණනාය මහාඅට්ඨකථං සරීරං කත්වා සමාරභිස්සං, මහාපච්චරියම්පි යො වුත්තො විනිච්ඡයො, තථෙව කුරුන්දීනාමාදීසු ලොකෙ විස්සුතාසු අට්ඨකථාසු ච යො වුත්තො විනිච්ඡයො, තතොපි විනිච්ඡයතො මහාඅට්ඨකථානයෙන, විනයයුත්තියා වා යුත්තමත්ථං තස්ස සරීරස්ස අලඞ්කාරං විය ගණ්හන්තො සමාරභිස්සං. කිං සංවණ්ණනමෙව, න අඤ්ඤන්ති දස්සනත්ථං පුන සංවණ්ණනාග්ගහණං. අථ වා අන්තොගධත්ථෙරවාදං සංවණ්ණනං කත්වා සමාරභිස්සන්ති යොජනා වෙදිතබ්බා. ථෙරවාදා හි බහිඅට්ඨකථාය විචරන්ති. එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන චූළපච්චරිඅන්ධකඅරියට්ඨකථාපන්නවාරාදයොපි සඞ්ගහිතා . තත්ථ **පච්චරී** නාම සීහළභාසාය උළුම්පං කිර, තස්මිං නිසීදිත්වා කතත්තා තමෙව නාමං ජාතං. කුරුන්දීවල්ලිවිහාරො නාම අත්ථි, තත්ථ කතත්තා **කුරුන්දී** නාම ජාතා.

සම්ම සමාරභිස්සන්ති කත්තබ්බවිධානං සජ්ජෙත්වා අහං ඨිතො, තස්මා **තං මෙ නිසාමෙන්තූ**ති ගාථාය තං සංවණ්ණනං මෙ මම, මයා වා වුච්චමානන්ති පාඨසෙසො . **නිසාමෙන්තූ** පස්සන්තු පඤ්ඤාචක්ඛුනා සුණන්තු වා සද්ධාවීරියපීතිපාමොජ්ජාභිසඞ්ඛාරෙන සඞ්ඛරිත්වා පූජයන්තා **සක්කච්චං ධම්මං**. කස්ස ධම්මං? **ධම්මප්පදීපස්ස තථාගතස්ස.** කිං දස්සෙති? පදීපට්ඨානියො හි ධම්මො හිතාහිතප්පකාසනතො, පදීපධරට්ඨානියො ධම්මධරො තථාගතො, තස්මා පරිනිබ්බුතෙපි තස්මිං තථාගතෙ තත්ථ සොකං අකත්වා සක්කච්ච ධම්මං පටිමානයන්තා නිසාමෙන්තූති දස්සෙති. අථ වා ''ධම්මකායො තථාගතො''ති (දී. නි. 3.118) වචනතො ධම්මො ච සො පදීපො චාති **ධම්මප්පදීපො,** භගවා.

යො ධම්මවිනයො යථා බුද්ධෙන වුත්තො, සො තථෙව බුද්ධපුත්තෙහි සාවකෙහි **ඤාතො** අවබුද්ධො, යෙහි **තෙසං** බුද්ධපුත්තානං **මතිං** අධිප්පායං **අච්චජන්තා** නිරවසෙසං ගණ්හන්තා. **පුරෙ**ති පුරා, පොරාණත්ථෙරා වා. **අට්ඨකථා**ති අට්ඨකථායො, උපයොගබහුවචනං.

යං අත්ථජාතං අට්ඨකථාසු වුත්තං, තං සබ්බම්පි පමාදලෙඛකානං පමාදලෙඛමත්තං වජ්ජයිත්වා. කිං සබ්බෙසම්පි පමාණං? න, කින්තු සික්ඛාසු සගාරවානං ඉධ විනයම්හි පණ්ඩිතානං, මහාඅට්ඨකථායං පන සච්චෙපි අලිකෙපි දුක්කටමෙව වුත්තං, තං පමාදලෙඛන්ති වෙදිතබ්බං. පමාදලෙඛං වජ්ජයිත්වා පමාණං හෙස්සතීති සම්බන්ධො.

තතො චාති අට්ඨකථාසු වුත්තඅත්ථජාතතො **තන්තික්කමං** පාළික්කමං. සුත්තන්තා සුත්තාවයවා. අන්තොති හිදං අබ්භන්තරාවයවසම්භාවනාදීසු දිස්සති. සුත්තන්තෙසු භවා සුත්තන්තිකා, තෙසං **සුත්තන්තිකානං,** සුත්තන්තගන්ථෙසු ආගතවචනානන්ති අත්ථො. අථ වා අමීයතීති අන්තො, සාධීයතීති අධිප්පායො. කෙන සාධීයති? සුත්තෙන, සුත්තස්ස අන්තො සුත්තන්තො, කො සො? සො සො අත්ථවිකප්පො, තස්මිං සුත්තන්තෙ නියුත්තානි වචනානි සුත්තන්තිකානි. තෙසං **සුත්තන්තිකානං** වචනානමත්ථං. තස්ස තස්ස ආගමසුත්තස්ස අභිධම්මවිනයසුත්තස්ස චානුරූපං පරිදීපයන්ති, අයං තාවෙත්ථ සමාසතො අත්ථවිභාවනා – ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදීනං (සං. නි. 2.41; 5.479; අ. නි. 6.10; පාරා. 1) සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං ආගමසුත්තන්තානුරූපං. ''විවාදාධිකරණං සියා කුසලං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත''න්ති (චූළව. 220) එවමාදීනං අභිධම්මසුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං අභිධම්මසුත්තන්තානුරූපන්ති එවමාදි. **හෙස්සතී**ති භවිස්සති, කරිස්සතීති අධිප්පායො. **වණ්ණනාපී**ති එත්ථ **අපි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, සො තස්මාති පදෙන යොජෙතබ්බො. කථං? පණ්ඩිතානං පමාණත්තාපි විත්ථාරමග්ගස්ස සමාසිතත්තාපි විනිච්ඡයස්ස අසෙසිතත්තාපි තන්තික්කමස්ස අවොක්කමිතත්තාපි සුත්තන්තිකවචනානං සුත්තන්තට්ඨකථානුරූපං දීපනතොපි තස්මාපි සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති. එත්ථ ''තන්තික්කමං අවොක්කමිත්වා''ති වචනෙන සිද්ධෙපි ''අට්ඨකථාචරියා වෙරඤ්ජකණ්ඩාදීසු 'සුත්තන්තිකානං භාරො'ති ගතා, මයං පන වත්වාව ගමිස්සාමා''ති දස්සෙතුං ''සුත්තන්තිකාන''න්ති වුත්තං කිර.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බාහිරනිදානකථාවණ්ණනා

තදඞ්ගවිනයාදිභෙදෙන විනයස්සබහුත්තා විනයො තාව වවත්ථපෙතබ්බො. ''බුද්ධෙන ධම්මො විනයො ච වුත්තො''ති පුබ්බෙ වුත්තත්තා ඉදානි ''වුත්තං යෙනා''ති න වත්තබ්බන්ති චෙ? තස්ස එවමාදිවචනං සන්ධාය වුත්තන්ති සම්බන්ධො. **ධාරිතං යෙන චාභතං. යත්ථප්පතිට්ඨිතඤ්චෙත**න්ති වචනං සකලම්පි විනයපිටකං සන්ධාය වුත්තං. **අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතී**ති ආහච්ච භාසිතං න හොතීති අධිප්පායො. න හි භගවතො අතීතාදීසු අප්පච්චක්ඛං කිඤ්චි අත්ථි. යදි අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොති, පදසොධම්මාපත්තිං න ජනෙය්‍යාති චෙ? න, සාවකභාසිතස්සපි පදසොධම්මාපත්තිජනනතො. නියමාභාවා අතිප්පසඞ්ගොති චෙ? න, පදසොධම්මසික්ඛාපදට්ඨකථායං ''සඞ්ගීතිත්තයං ආරුළ්හො''ති විසෙසිතත්තා. තථා අට්ඨකථායම්පි සඞ්ගීතිං ආරුළ්හත්තා ''ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි…පෙ…. සංසාරොති පවුච්චතී''ති (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; විභ. අට්ඨ. 226 සඞ්ඛාරපදනිද්දෙස) එවමාදිවචනං, යඤ්ච සඞ්ගීතිආරුළ්හක්කමානුගතං, තං පදසොධම්මාපත්තිං ජනෙතීති ආයස්මා උපතිස්සො.

පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා

පඨමමහාසඞ්ගීති නාම චාති එත්ථ ච-සද්දො අතිරෙකත්ථො, තෙන අඤ්ඤාපි අත්ථීති දීපෙති. තම්පි සාලවනං උපගන්ත්වා මිත්තසුහජ්ජෙ අපලොකෙත්වා නිවත්තනතො **උපවත්තන**න්ති පාකටං ජාතං කිර. **යමකසාලාන**න්ති එකා කිර සාලපන්ති සීසභාගෙ, එකා පාදභාගෙ. තත්‍රාපි එකො තරුණසාලො සීසභාගස්ස ආසන්නෙ හොති, එකො පාදභාගස්ස, මූලඛන්ධවිටපපත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිත්වා ඨිතසාලානන්තිපි වුත්තං. **අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා**ති ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං ''කතකිච්චො පීතිජ භාස චෙතො අවෙරමුඛෙනාහතකුණ්ඩලෙනා''තිආදීසු විය. පරිනිබ්බානෙ පරිනිබ්බානහෙතු, තස්මිං ඨානෙ වා මා සොචිත්ථ චිත්තෙන, මා පරිදෙවිත්ථ වාචාය ''පරිදෙවනං විලාප''න්ති වචනතො. **මහාසමණෙනා**ති නිස්සක්කත්ථෙ කරණවචනං. සූරියං'සුභි පටුකරා'භා'රිණස්ස තාණා ඉතාය‍්‍යත්‍රෙව. යඤ්ච භගවතො අනුග්ගහං, තස්ස අනුග්ගහස්සාති ආචරියා. එකච්චෙ පන ''යං යස්මා අහං අනුග්ගහිතො''ති වදන්ති. **නිබ්බසනානී**ති නිට්ඨිතවසනකිච්චානි, මයා පරිභුඤ්ජිත්වා

අපනීතානි . යදි සුයුත්තානි ධාරෙස්සසීති පුච්ඡති, කවචසදිසානි ඤාණානි. ඉස්සරියසදිසා නව අනුපුබ්බවිහාරාදයො. අට්ඨ සමාපත්තියො නිරොධසමාපත්ති ච පටිලාභක්කමෙන **''අනුපුබ්බවිහාරා''**ති වුත්තා.

අනාගතෙ සන්නිකට්ඨෙ, තථාතීතෙ චිරන්තනෙ;
කාලද්වයෙපි කවීහි, පුරාසද්දො පයුජ්ජතෙ.

සත්ථුසාසනමෙව පරියත්ති සත්ථුසාසනපරියත්ති, සා සුත්තගෙය්‍යාදිවසෙන නවඞ්ගා. තිපිටකමෙව සබ්බපරියත්තිප්පභෙදං ධාරෙන්තීති **තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරා.** ''විනා න සක්කා''ති න වත්තබ්බං ''තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරෙ''ති වුත්තත්තා, එවං සන්තෙපි අත්ථි විසෙසො තෙහි සම්මුඛාපි අසම්මුඛාපි සුතං, ථෙරෙන පන අසම්මුඛාපටිග්ගහිතං නාම නත්ථීති. **න වායන්ති** එත්ථ **වා**ති විභාසා, අඤ්ඤාසිපි න අඤ්ඤාසිපීති අත්ථො. **තත්‍ර** උච්චිනනෙ. බහුසද්දො විපුල්ලත්ථො ''අනන්තපාරං බහු වෙදිතබ්බමිත්‍යා''දීව. පුබ්බෙ ''තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරෙ''ති වුත්තත්තා ''බහු වානෙන…පෙ…. පරියත්තො''ති න යුජ්ජතීති චෙ? න, තිපිටකස්ස අනන්තත්තා, තස්මා අම්හෙ උපාදාය තෙන බහු පරියත්තොති අධිප්පායො. ඉතරථා ආනන්දත්ථෙරො තෙහි අප්පස්සුතොති ආපජ්ජති, ''අසම්මුඛා පටිග්ගහිතං නාම නත්ථී''ති වචනවිරොධො ච. **අඩ්ඪමාසො අතික්කන්තො**ති එත්ථ එකො දිවසො නට්ඨො, සො පාටිපදදිවසො, කොලාහලදිවසො නාම සො, තස්මා ඉධ න ගහිතො. සංවෙගවත්ථුං කිත්තෙත්වා කීළනතො **සාධුකීළනං** නාම. **ස්වෙපීති අපි**-සද්දො අපෙක්ඛාමන්තානුඤ්ඤාය. සුභසුත්තං ''අචිරපරිනිබ්බුතෙ භගවති''ති (දී. නි. 1.444) වුත්තත්තා චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසු අන්තොගධං න හොතීති චෙ? න, භගවතො කාලෙ ලද්ධනයත්තා කථාවත්ථු විය. ඡඩ්ඩිතා පතිතා උක්ලාපා **ඡඩ්ඩිතපතිතඋක්ලාපා.** ආණා එව අප්පටිහතට්ඨෙන චක්කන්ති **ආණාචක්කං.** එකතො එත්ථ නිපතන්තීති **එකනිපාතනං. ආකාසෙන ආගන්ත්වා නිසීදීති එකෙති** එතං දුතියවාරෙ ගමනං සන්ධායාති ආයස්මා උපතිස්සො . පඨමං වා ආකාසෙන ගන්ත්වා පරිසං පත්වා භික්ඛුපන්තිං අපීළෙන්තො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා ආසනෙ එව අත්තානං දස්සෙසි. උභයථා ච ආපාථං ගතො, තෙන උභයම්පි යුජ්ජති, අඤ්ඤථා ද්වීසු එකං අභූතං ආපජ්ජති.

අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං උපාලිං පුච්ඡි…පෙ…. ආයස්මා උපාලිත්ථෙරො විස්සජ්ජෙසීති ඉදං පුබ්බෙ ''පඨමං ආවුසො උපාලි''තිආදිනා (චූළව. 439) වුත්තපුච්ඡාවිස්සජ්ජනං සඞ්ඛිපිත්වා සඞ්ගීතිකාරකෙහි දස්සිතවචනන්ති **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. තථා හොතු, කිමත්ථං පනෙත්ථ ''නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡි, වත්ථුම්පි පුච්ඡී''ති එවං පුබ්බෙ දස්සිතානුක්කමෙන අවත්වා ''වත්ථුම්පි පුච්ඡි, නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡී''ති එවං අනුක්කමො කතොති? ''වත්ථුමූලකත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා උප්පටිපාටියා වුත්ත''න්ති වදන්ති එකෙ. එත්ථ පන විචාරණා වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ සම්පත්තෙ කරීයති. **රාජාගාරකෙති** එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. අභිරමනාරහං කිර රාජාගාරම්පි. තත්ථ, යස්ස වසෙනෙතං එවං නාමං ලභති. අථ ඛො ''ආයස්මා මහාකස්සපො''තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තමෙව සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙති සඞ්ගීතිකාරකො වසීගණො. යදි එවං යථා නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡීති එත්ථ පුච්ඡාක්කමො දස්සිතො, තථා ආනන්දත්ථෙරස්ස විස්සජ්ජනක්කමොපි කිමත්ථං න දස්සිතොති චෙ? ඉමිනානුක්කමෙන සඞ්ගහං පඤ්චපි නිකායා අනාරුළ්හාති දස්සනත්ථං. කථං පන ආරුළ්හාති? ආයස්මා මහාකස්සපො පඤ්චපි නිකායෙ අනුක්කමෙනෙව පුච්ඡි, ආනන්දත්ථෙරො පන අනුක්කමෙනෙව පුච්ඡිතම්පි අපුච්ඡිතම්පි තස්ස තස්ස සුත්තස්ස සභාවං අන්තරා උප්පන්නං වත්ථුං උද්දෙසනිද්දෙසක්කමං මාතිකාවිභඞ්ගක්කමන්ති එවමාදිසබ්බං අනුරූපවචනං පක්ඛිපිත්වා විස්සජ්ජෙසි, තෙනෙවාහ **''එතෙනෙව උපායෙන පඤ්චපි නිකායෙ පුච්ඡී''**ති. අථ වා ''අම්බලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ''ති වත්තබ්බෙ ''රාජාගාරකෙ අම්බලට්ඨිකාය''න්ති උප්පටිපාටිවචනෙනපි ඉමමත්ථං දීපෙති. ''අම්බලට්ඨිකායං විහරති රාජාගාරකෙ''ති හි වුත්තං.

ගහකාරන්ති ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඩ්ඪකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන සක්කා සො දට්ඨුං, තස්සත්ථාය දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරො එත්තකං කාලං අනෙකජාතිසංසාරං තං ඤාණං අවින්දන්තො විචරින්ති අත්ථො. **දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනන්ති** ඉදං ගහකාරකගවෙසනස්ස කාරණවචනං. **සබ්බා තෙ ඵාසුකාති** තව සබ්බා අනවසෙසකිලෙසඵාසුකා මයා භග්ගා. **ගහකූටං** නාම අවිජ්ජා. සොමනස්සසහගතං ඤාණං **සොමනස්සමයං.** න හි සොමනස්සමයං ඤාණං බන්ධසභාවභෙදතො. **දළ්හීකම්මසිථිලකරණප්පයොජනාති** යෙභුය්‍යතාය වුත්තං, තං පන තත්ථ තත්ථ පකාසයිස්සාම. **අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරහිතෙ ධම්මෙ ච විනයෙ චාති** එත්ථ පාණාතිපාතො අකුසලන්ති එවමාදීසු මරණාධිප්පායස්ස ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකප්පයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා අකුසලං, න පාණසඞ්ඛාතජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදකසඞ්ඛාතො අතිපාතො. තථා අදින්නස්ස පරසන්තකස්ස ආදානසඞ්ඛාතා විඤ්ඤත්ති අබ්‍යාකතො ධම්මො, තබ්බිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අකුසලො ධම්මොති (පට්ඨා. 1.1.27) එවමාදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරහිතෙ ධම්මෙ පටිබලො විනෙතුං. ජාතරූපරජතං පරසන්තකං ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හන්තස්ස යථාවත්ථුං පාරාජිකථුල්ලච්චයදුක්කටෙසු අඤ්ඤතරං, භණ්ඩාගාරිකසීසෙන දිය්‍යමානං ගණ්හන්තස්ස පාචිත්තියං, අත්තත්ථාය ගණ්හන්තස්ස නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං, කෙවලං ලොලතාය ගණ්හන්තස්ස අනාමාසදුක්කටං, රූපියඡඩ්ඩකසම්මතස්ස අනාපත්තීති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරහිතෙ විනයෙපි පටිබලො විනෙතුන්ති අත්ථො. **භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති, එතෙන ඵලවසෙන ජවනවසෙන ච චිත්තස්ස වුද්ධිං දස්සෙති. ''අවිසිට්ඨ''න්ති පාඨො, සාධාරණන්ති අත්ථො.

දෙසෙතබ්බස්ස වසෙනෙත්ථ, දෙසනා පිටකත්තයං;

සාසිතබ්බවසෙනෙතං, සාසනන්තිපි වුච්චති.

කථෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස, වසෙනාපි කථාති ච;
දෙසනා සාසනා කථා, භෙදම්පෙවං පකාසයෙ.

සාසනස්ස නපුංසකත්තා **''යථා…පෙ…. ධම්මසාසනානී''**ති වුත්තං. **දුච්චරිතසංකිලෙසං** නාම අත්ථතො චෙතනා, තථාකාරප්පවත්තචිත්තුප්පාදො වා. අනිච්චාදිලක්ඛණං පටිවිජ්ඣිත්වා පවත්තත්තා විපස්සනාචිත්තානි විසයතො ලොකියා'භිසමයො අසම්මොහතො ලොකුත්තරො, ලොකුත්තරො එව වා අභිසමයො විසයතො නිබ්බානසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස, ඉතරස්ස මග්ගාදිකස්ස අසම්මොහතොතිපි එකෙ. එත්ථ ''පටිවෙධො''ති වුත්තං ඤාණං, තං කථං ගම්භීරන්ති චෙ? ගම්භීරස්ස උදකස්ස පමාණග්ගහණකාලෙ දීඝෙන පමාණෙන භවිතබ්බං, එවං අලබ්භනෙය්‍යාභාවදස්සනත්ථං ඉදානීති වුත්තන්ති එකෙ. **යස්ස චත්ථාය** මග්ගඵලත්ථාය. **තඤ්ච අත්ථං නානුභොන්ති** නාධිගච්ඡන්ති කඤ්චි අත්තනා අධිප්පෙතං, ඉතිවාදපමොක්ඛඤ්ච. කස්මා? අත්ථස්ස අනුපපරික්ඛිත්වා ගහිතත්තා. අධිගතඵලත්තා **පටිවිද්ධාකුප්පො.** පුන ඛීණාසවග්ගහණෙන අරහන්තමෙව දස්සෙති, න සෙක්ඛං. සො හි යථා භණ්ඩාගාරිකො රඤ්ඤො කටකමකුටාදිං ගොපෙත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ උපනෙති, එවං සහෙතුකානං සත්තානං මග්ගඵලත්ථාය ධම්මං දෙසෙසි. තාසංයෙව තත්ථ විනයපිටකෙ පභෙදතො වුත්තත්තා, වායමිත්වා තා එව පාපුණාතීති ආචරියා. කිමත්ථං තිස්සොව විජ්ජා තත්ථ විභත්තාති? සීලසම්පත්තියා එතපරමුපනිස්සයභාවතො. ''අපරෙහිපි සත්තහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු විනයධරො හොති. ආපත්තිං ජානාති, අනාපත්තිං, ලහුකං ආපත්තිං, ගරුකං ආපත්තිං, අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති…පෙ…. දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති…පෙ…. ආසවානඤ්ච ඛයා…පෙ…. උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (පරි. 327) සුත්තමෙත්ථ සාධකං. විනයං පරියාපුණිත්වා සීලසම්පත්තිං නිස්සාය ආසවක්ඛයඤාණෙන සහෙව විය දිබ්බචක්ඛුපුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණානි පටිලභති. විසුං එතෙසං පරිකම්මකිච්චං නත්ථීති දස්සනත්ථං තාසංයෙවාති වුත්තන්ති ච වදන්ති එකෙ. අභිධම්මෙ පන තිස්සොවිජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා චතස්සො ච පටිසම්භිදා අඤ්ඤෙ ච සම්මප්පධානාදයො ගුණවිසෙසා විභත්තා. කිඤ්චාපි විභත්තා, තථාපි විසෙසතො පඤ්ඤාජාතිකත්තා චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාතීති දස්සනත්ථං **තාසං තත්ථෙවාති** අවධාරණවිපල්ලාසො කතො. අත්තනා දුග්ගහිතෙන ධම්මෙනාති පාඨසෙසො. කත්තරි චෙතං කරණවචනං, හෙතුත්ථෙ ච, අත්තනා දුග්ගහිතහෙතූති අධිප්පායො. **කස්මා පනාති** ''අනුලොමිකො''ති වුත්තත්ථං දීපෙති.

පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනානයො.

දුතියසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා

පන්නභාරාති පතිතක්ඛන්ධභාරා. ''භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා''ති (සං. නි. 3.22) හි වුත්තං. ''සම්මුඛා භවිස්සාම න භවිස්සාමා''ති වත්තාරො. තෙසු දහරා කිර. **ජම්මින්ති** ලාමකං.

දුතියසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනානයො.

තතියසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා

බ්‍රහ්මලොකා චවිත්වාති එත්ථ චත්තාරො මග්ගා පඤ්චානන්තරියානි නියතමිච්ඡාදිට්ඨීති ඉමෙයෙව නියතා, න මහග්ගතා, තස්මා පණිධිවසෙන හෙට්ඨුපපත්තිපි හොති. **අතිච්ඡථාති** අතිච්ච ඉච්ඡථ, ගන්ත්වා භික්ඛං පරියෙසථාති අධිප්පායො. **කෙටුභං** නාම කබ්‍යකරණවිධියුත්තං සත්ථං. කිරියාකප්පං ඉත්‍යෙකෙ, කත්තාබ්‍යාදිලක්ඛණයුත්තසත්ථං. **අසන්ධිමිත්තාති** තස්සා නාමං. තස්සා කිර සරීරෙ සන්ධයො න පඤ්ඤායන්ති, මධුසිත්ථකෙන කතං විය සරීරං හොති. තස්මා ''එවංනාමිකා ජාතා''තිපි වදන්ති. මාගධකෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා ආළ්හකං, චත්තාරි ආළ්හකානි දොණං, චතුදොණා මානිකා, චතුමානිකා ඛාරිකා, වීසතිඛාරිකො වාහොති. **කෙප්පුමාලාති** ''සීසතො උට්ඨහිත්වා ඨිතො ඔභාසපුඤ්ජො''ති වදන්ති. රාජිද්ධිඅධිකාරප්පසඞ්ගෙනෙතං වත්ථු වුත්තං, නානුක්කමෙන. අනුක්කමෙන පන බුද්ධසාසනාවහාරං වත්ථුං දීපෙන්තො **''රාජා කිරා''**තිආදිමාහ. කිලෙසදමනෙන **දන්තං.** කායවාචාහි **ගුත්තං.** ''පාචීනමුඛො''තිපි පාඨො අත්ථි. පුබ්බෙ පෙට්ඨභාතිකත්තා තෙනෙව පරිචයෙන පත්තග්ගහණත්ථාය ආකාරං දස්සෙති. **අභාසීති** ''භාසිස්සාමී''ති විතක්කෙසි. අපරෙ ''අඤ්ඤාතන්ති වුත්තෙපි සබ්බං අභණී''ති වදන්ති. **අමතන්ති** නිබ්බානසඞ්ඛාතාය නිවත්තියා සගුණාධිවචනං, තස්සා **අප්පමාදො පදං** මග්ගො. **මච්චූති** පවත්තියා සදොසාධිවචනං, තස්සා පමාදො පදං මග්ගොති එවං චත්තාරි සච්චානි සන්දස්සිතානි හොන්ති. සඞ්ඝසරණගතත්තා සඞ්ඝනිස්සිතා පබ්බජ්ජා, භණ්ඩුකම්මස්ස වා තදායත්තත්තා. නිග්‍රොධත්ථෙරස්සානුභාවකිත්තනාධිකාරත්තා පුබ්බෙ වුත්තම්පි පච්ඡා වත්තබ්බම්පි සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ ''පුන රාජා අසොකාරාමං නාම මහාවිහාරං කාරෙත්වා සට්ඨිසහස්සානි…පෙ…. චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරාපෙසී''ති. ''පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස වා පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො''ති වචනතො සෙක්ඛාව පරමත්ථතො දායාදා, තථාපි ථෙරො මහින්දකුමාරස්ස පබ්බජ්ජත්ථං එකෙන පරියායෙන ලොකධම්මසිද්ධෙන එවමාහ **''යො කොචි මහාරාජ…පෙ…. ඔරසං පුත්ත''**න්ති. වුත්තඤ්හි වෙදෙ –

''අඞ්ගා අඞ්ගා සම්භවසි, හදයා අධිජායසෙ;

අත්තා වෙ පුත්තො නාමාසි, ස ජීව සරදොසත''න්ති.

තස්මා ඉමිනා පරියායෙන ඔරසො පුත්තො මාතාපිතූහි පබ්බජිතො වෙ, අත්ථතො තෙ සයං පබ්බජිතා විය හොන්ති. ධම්මකථිකා කස්මා නාරොචෙන්ති? රාජා ''ථෙරං ගණ්හිත්වා ආගච්ඡථා''ති අමච්චෙ පෙසෙසි, ධම්මකථිකා ථෙරස්ස ආගමනකාලෙ පරිවාරත්ථාය පෙසිතා, තස්මා. අපිච තෙන වුත්තවිධිනාව වදන්ති චණ්ඩත්තා, චණ්ඩභාවො චස්ස ''අම්බං ඡින්දිත්වා වෙළුයා වතිං කරොහී''ති වුත්තඅමච්චවත්ථුනා විභාවෙතබ්බො. කස්මා පන ධම්මකථිකා රාජාණාපනං කරොන්තීති? ''සාසනං පග්ගහෙතුං සමත්ථො''ති වුත්තත්තා. **දීපකතිත්තිරොති** කූටතිත්තිරො. අයං පන කූටතිත්තිරකම්මෙ නියුත්තොපි සුද්ධචිත්තො, තස්මා තාපසං පුච්ඡි. **සාණිපාකාරන්ති** සාණිපාකාරෙන. විභජිත්වා වදතීති **විභජ්ජවාදී** ''අත්ථි ඛ්වෙස බ්‍රාහ්මණ පරියායො''තිආදිනා (පාරා. 5). අපිච **සස්සතවාදී** ච භගවා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාතං අභූතං අසඞ්ඛත''න්තිආදි (ඉතිවු. 43)-වචනතො. **එකච්චසස්සතිකො** ච ''සප්පච්චයා ධම්මා, අප්පච්චයා ධම්මා''ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 7) වචනතො. **අන්තානන්තිකො** ච –

''ගමනෙන න පත්තබ්බො, ලොකස්සන්තො කුදාචනං;
න ච අප්පත්වා ලොකන්තං, දුක්ඛා අත්ථි පමොචනං''. (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45);

''අනමතග්ගොයං, භික්ඛවෙ, සංසාරො පුබ්බකොටි න පඤ්ඤායතී''ති (සං. නි. 2.124; චූළනි. කප්පමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 61) වචනතො. **අමරාවික්ඛෙපිකපක්ඛම්පි** ඊසකං භජති භගවා ''සස්සතො ලොකොති අබ්‍යාකතමෙතං අසස්සතො ලොකොති අබ්‍යාකතමෙත''න්තිආදිඅබ්‍යාකතවත්ථුදීපනතො සම්මුතිසච්චදීපනතො ච. තඤ්හි අජ්ඣත්තබහිද්ධාදිවසෙන න වත්තබ්බං. යථාහ ''ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං න වත්තබ්බං අජ්ඣත්තාරම්මණන්තිපී''තිආදි (ධ. ස. 1437). තථා **අධිච්චසමුප්පන්නිකපක්ඛම්පි** භජති ''ලද්ධා මුධා නිබ්බුතිං භුඤ්ජමානා''ති (ඛු. පා. 6.7; සු. නි. 230) වචනතො. තත්ථ හි මුධාති අධිච්චසමුප්පන්නවෙවචනං. **සඤ්ඤීවාදාදිකො** ච භගවා සඤ්ඤීභවඅසඤ්ඤීභවනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීභවවසෙන. **උච්ඡෙදවාදී** ච ''අහඤ්හි, බ්‍රාහ්මණ, උච්ඡෙදං වදාමි රාගස්සා''ති (පාරා. 6) වචනතො. **දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදී** ච ''ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති (මහාව. 23; දී. නි. 2.215; සං. නි. 3.35) වචනතො, ''නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති (මහාව. 16) වචනතො, දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිරොධසමාපත්තිදීපනතො ච. එවං තෙන තෙන පරියායෙන තථා තථා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විභජිත්වා වදතීති විභජ්ජවාදී භගවාති.

තතියසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනානයො.

පුප්ඵනාමො සුමනත්ථෙරො. මහාපදුමත්ථෙරොති එකෙ. මහිංසකමණ්ඩලං **අන්ධරට්ඨන්ති** වදන්ති. **ධම්මචක්ඛු** නාම තයො මග්ගා. සොතාපත්තිමග්ගන්ති ච එකෙ. පඤ්චපි රට්ඨානි **පඤ්ච චීනරට්ඨානි** නාම. **රාජගහෙති** දෙවියා කතවිහාරෙ. **සිලකූටම්හීති** පබ්බතකූටෙ. **වඩ්ඪමානන්ති** අලඞ්කරණචුණ්ණං. අරියදෙසෙ අතීව සම්මතං කිර. එකරසෙන නාථකරණා ඉති දමිළා. **සාරපාමඞ්ගන්ති** උත්තමං පාමඞ්ගං. පෙතවත්ථුආදිනා සංවෙජෙත්වා අභිසමයත්ථං සච්චසංයුත්තඤ්ච. **මෙඝවනුය්‍යානං** නාම මහාවිහාරට්ඨානං. ''ද්වාසට්ඨියා ලෙණෙසූ''ති පාඨො. **දසභාතිකන්ති** අභයකුමාරාදයො දස, තෙ ඉධ න වුත්තා. **වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වාති** චාතුමාසිනියා පවාරණායාති අත්ථො. පඨමපවාරණාය වා පවාරෙත්වා එකමාසං තත්ථෙව වසිත්වා කත්තිකපුණ්ණමාසියං අවොච, අඤ්ඤථා ''පුණ්ණමායං මහාවීරො''ති වුත්තත්තා න සක්කා ගහෙතුං. **මහාවීරොති** බුද්ධොපචාරෙන ධාතුයො වදති. **ජඞ්ඝප්පමාණන්ති** ''ථූපස්ස ජඞ්ඝප්පමාණ''න්ති වදන්ති. **මාතුලභාගිනෙය්‍යා** චූළොදරමහොදරා. ධරමානස්ස විය බුද්ධස්ස රස්මි සරසරස්මි, රඤ්ඤො ලෙඛාසාසනං අප්පෙසි, එවඤ්ච මුඛසාසනමවොච. දොණමත්තා මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තා කිර. ''පරිච්ඡින්නට්ඨානෙ ඡිජ්ජිත්වා''ති පාඨො. **සබ්බදිසාහි පඤ්ච රස්මියො ආවට්ටෙත්වාති** පඤ්චහි එලෙහි නික්ඛන්තත්තා පඤ්ච, තා පන ඡබ්බණ්ණාව. **කත්තිකජුණ්හපක්ඛස්ස පාටිපදදිවසෙති** ජුණ්හපක්ඛස්ස පඨමදිවසෙති අත්ථො. මහාබොධිට්ඨානෙ පරිවාරෙත්වා ඨිතනාගයක්ඛාදිදෙවතාකුලානි. **ගොපකා** නාම රාජපරිකම්මිනො තථාභාවකිච්චා. තෙසං කුලානං නාමන්තිපි කෙචි. උදකාදිවාහා කාලිඞ්ගා. කාලිඞ්ගෙසු ජනපදෙසු ජාතිසම්පන්නං කුලං කාලිඞ්ගකුලන්ති කෙචි.

පඨමපාටිපදදිවසෙති දුතියඋපොසථස්ස පාටිපදදිවසෙති අත්ථො. තත්ථ ඨිතෙහි සමුද්දස්ස දිට්ඨත්තා තං ඨානං සමුද්දසාලවත්ථු. **සොළස ජාතිසම්පන්නකුලානි** අට්ඨ බ්‍රාහ්මණාමච්චකුලානි. මහාඅරිට්ඨත්ථෙරො චෙතියගිරිම්හි පබ්බජිතො. **අමච්චස්ස පරිවෙණට්ඨානෙති** සම්පතිකාලවසෙනාහ. මහින්දත්ථෙරො ද්වාදසවස්සිකො හුත්වා තම්බපණ්ණිදීපං සම්පත්තො, තත්ථ ද්වෙ වස්සානි වසිත්වා විනයං පතිට්ඨාපෙසි, ද්වාසට්ඨිවස්සිකො හුත්වා පරිනිබ්බුතො. **විනයො සංවරත්ථායාති** විනයපිටකං, තස්ස පරියාපුණනං වා. යථාභූතඤාණදස්සනං සප්පච්චයනාමරූපපරිග්ගහො. මග්ගාදිපච්චවෙක්ඛණෙ අසති අන්තරා පරිනිබ්බානං නාම නත්ථි සෙක්ඛස්ස මරණං වා, සතියෙව හොති. තස්මා ආහ **''විමුත්තිඤාණදස්සන''**න්ති. **අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායාති** කඤ්චි ධම්මං අනුපාදාය අග්ගහෙත්වා ඊසකම්පි අනවසෙසෙත්වා පරිනිබ්බානත්ථායාති අත්ථො. **උපනිසාති** ''විනයො සංවරත්ථායා''තිආදිකා කාරණපරම්පරා. එත්තාවතා අත්තහිතනිප්ඵත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි පරහිතනිප්ඵත්තිං දස්සෙතුං **''එතදත්ථං සොතාවධාන''**න්ති ආහ. තස්සත්ථො – අත්තනො විනයකථනං විනයමන්තනඤ්ච උග්ගහෙතුං පරෙසං සොතස්ස ඔදහනං **සොතාවධානං**. තතො උග්ගහිතවිනයකථාමන්තනානං තෙසං උපනිසා යථාවුත්තකාරණපරම්පරා

සිද්ධායෙවාති න පුන දස්සිතාති වෙදිතබ්බා. අඤ්ඤදත්ථා එතදත්ථා උපනිසාති ඉමිනා වචනෙනෙව අනුපාදාපරිනිබ්බානස්ස සඞ්ගහිතත්තා අනුපාදාපරිනිබ්බානතො උද්ධං සොතාවධානාසම්භවතො එතදත්ථං සොතාවධානන්ති අන්තෙ න සම්භවතීති නිරත්ථකං භවෙය්‍ය, න ච නිරත්ථකං පරහිතනිප්ඵත්තියා මූලකාරණදස්සනත්ථත්තාති වෙදිතබ්බං.

එවං යථා යථා යං යං, සම්භවෙය්‍ය පදං ඉධ;
තං තං තථා තථා සබ්බං, පයොජෙය්‍ය විචක්ඛණොති.

බාහිරනිදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකවණ්ණනා

වෙරඤ්ජකණ්ඩො

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා

‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙසාලියං විහරති මහාවනෙ කූටාගාරසාලායං. තෙන බො පන සමයෙන වෙසාලියා අවිදූරෙ කලන්දගාමො නාම හොතී’’ති විනයනිදානෙ ආරභිතබ්බෙ වෙරඤ්ජකණ්ඩස්ස ආරම්භො කිමත්ථොති චෙ? වුච්චතෙ – මූලතො පභුති විනයනිදානං දස්සෙතුං. යදි එවං ‘‘පඨමං ආවුසො උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති, වෙසාලිය’’න්ති වචනෙන විරුජ්ඣතීති චෙ? න විරුජ්ඣති. කස්මා? කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති හි නිදානපුච්ඡා. එවං සන්තෙපි ‘‘පඨමස්ස පාරාජිකස්ස කිංනිදාන’’න්ති පුච්ඡිතෙ සාධාරණමහානිදානවිස්සජ්ජනං අයුත්තං වියාති? නායුත්තං, සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං පාටෙක්කං නිදානස්ස පුට්ඨත්තා තස්ස විස්සජ්ජෙතබ්බත්තා ච සබ්බසාධාරණමහානිදානං පඨමමාහ. එකන්තෙන පුච්ඡාවිස්සජ්ජනක්කමෙන පාරාජිකාදීනි සඞ්ගහං ආරොපිතානි. කථං ආරොපිතානීති චෙ? ආයස්මතා මහාකස්සපෙන අනුක්කමෙන සබ්බොපි විනයො පුච්ඡිතො, පුට්ඨෙන ච ආයස්මතා උපාලිත්ථෙරෙන යථාසම්භවං නිරන්තරං විස්සජ්ජිතමෙව. අපුච්ඡිතානිපි විනීතවත්ථුආදීනි යුජ්ජමානානි වත්ථූනි අන්තොකත්වා විස්සජ්ජනක්කමෙනෙව ගණසජ්ඣායමකංසූති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤථා වෙරඤ්ජකණ්ඩං පඨමපාරාජිකස්සෙව නිදානන්ති වා අනධිකාරිකං වා නිප්පයොජනං වා පාටෙක්කං සික්ඛාපදනිදානපුච්ඡානන්තරං තදෙව විස්සජ්ජෙතබ්බන්ති වා ආපජ්ජති, තස්මා ආදිතො පභුති විනයනිදානං දස්සෙතුං **‘‘තෙන සමයෙනා’’**තිආදි ආරද්ධං.

ඉදානි නිදානභණනෙ පයොජනං වක්ඛාම – විනයස්සආණාදෙසනත්තා භගවතො තාව ආණාරහභාවදීපනං , ආණාභූතස්ස ච විනයස්ස අනඤ්ඤවිසයභාවදීපනං, ආණාය ඨිතානං සාවකානං මහානුභාවදීපනඤ්චාති තිවිධමස්ස පයොජනං. කථං? ආණාසාසනාරහො හි භගවා පහීනකිලෙසත්තා, අධිගතගුණවිසෙසත්තා, ලොකජෙට්ඨසෙට්ඨත්තා, තාදිභාවප්පත්තත්තා ච, අරසරූපතාදීහි අට්ඨහි අක්කොසවත්ථූහි අකම්පනතො භගවතො තාදිභාවප්පත්ති වෙදිතබ්බා, අට්ඨන්නම්පි තෙසං අක්කොසවත්ථූනං අත්තනි සම්භවපරියායදීපනපාළියා පහීනකිලෙසතා වෙදිතබ්බා . චතුන්නං ඣානානං තිස්සන්නඤ්ච විජ්ජානං අධිගමපරිදීපනෙන අධිගතගුණවිසෙසතා වෙදිතබ්බා. ‘‘නාහං තං බ්‍රාහ්මණ පස්සාමි සදෙවකෙ…පෙ…. මුද්ධාපි තස්ස විපතෙය්‍යා’’ති ච ‘‘ජෙට්ඨො සෙට්ඨො ලොකස්සා’’ති ච වචනෙන ජෙට්ඨසෙට්ඨතා වෙදිතබ්බා, ඉදඤ්ච භගවතො ආණාරහභාවදීපනප්පයොජනං. ‘‘ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, තථාගතොව තත්ථ කාලං ජානිස්සතී’’ති වචනං අනඤ්ඤවිසයභාවදීපනං. ‘‘සාධාහං, භන්තෙ, පථවිං පරිවත්තෙය්‍යා’’න්ති ච ‘‘එකාහං, භන්තෙ, පාණිං අභිනිම්මිනිස්සාමී’’ති ච ‘‘සාධු, භන්තෙ, සබ්බො භික්ඛුසඞ්ඝො උත්තරකුරුං පිණ්ඩාය ගච්ඡෙය්‍යා’’ති ච ඉමෙහි ථෙරස්ස තීහි සීහනාදෙහි ආණාය ඨිතානං සාවකානං මහානුභාවතාදීපනං වෙදිතබ්බං. සාවත්ථියාදීසු අවිහරිත්වා කිමත්ථං භගවා වෙරඤ්ජායමෙව තදා විහාසීති චෙ? නළෙරුයක්ඛස්ස පීතිසඤ්ජනනත්ථං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භික්ඛාචසෙන අකිලමනත්ථං, වෙරඤ්ජබ්‍රාහ්මණස්ස පසාදසඤ්ජනනත්ථං, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආනුභාවදීපනට්ඨානභූතත්තා, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විනයපඤ්ඤත්තියාචනහෙතුභූතපරිවිතක්කනට්ඨානභූතත්තා ච. තෙසු පච්ඡිමං බලවකාරණං, තෙන වුත්තං අට්ඨකථායං ‘‘තෙන සමයෙනාති යෙන කාලෙන ආයස්මතො…පෙ…. තෙන කාලෙනා’’ති. පුරිමෙසු චතූසු අසඞ්ගහකාරණෙසු පඨමෙන භගවා මෙත්තාභාවනාදිනා අමනුස්සානං චිත්තසංරක්ඛණෙන භික්ඛූනං ආදරං ජනෙති. දුතියෙන පරිසාවචරෙන භික්ඛුනා එවං පරිසා සඞ්ගහෙතබ්බා, එවං අප්පිච්ඡෙන සන්තුට්ඨෙන ච භවිතබ්බන්ති වා දස්සෙති. තතියෙන පච්චයෙ නිරපෙක්ඛෙන කුලානුග්ගහො කාතබ්බොති. චතුත්ථෙන එවං මහානුභාවෙනාපි පච්චයත්ථං න ලොලුප්පං කාතබ්බං, කෙවලං පරදත්තූපජීවිනා භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. ‘‘තෙනාතිආදිපාඨස්ස…පෙ…. විනයස්සත්ථවණ්ණන’’න්ති වචනතො අඤ්ඤො තෙනාතිආදිපාඨො, අඤ්ඤො විනයො ආපජ්ජති.

> ‘‘තෙනාතිආදිපාඨම්හා, කො අඤ්ඤො විනයො ඉධ;
> තස්සත්ථං දස්සයන්තොව, කරෙ විනයවණ්ණන’’න්ති. –

චෙ? නනු වුත්තං පුබ්බෙව ‘‘ඉදඤ්හි බුද්ධස්ස භගවතො අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතී’’තිආදි, තස්මා උපාලිත්ථෙරෙන වුත්තස්ස තෙනාතිආදිපාඨස්ස අත්ථං නානප්පකාරතො දස්සයන්තො කරිස්සාමි විනයස්ස භගවතො අත්තපච්චක්ඛවචනභූතස්ස අත්ථවණ්ණනන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යදි එවං ‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතීති එවමාදිවචනපටිමණ්ඩිතනිදානං විනයපිටකං කෙන ධාරිත’’න්තිආදිවචනං විරුජ්ඣති ‘‘තෙන සමයෙනා’’තිආදිවචනස්ස විනයපිටකපරියාපන්නභාවදීපනතොති චෙ? න, අඤ්ඤත්ථෙපි තබ්බොහාරසිද්ධිතො ‘‘නානාවිධභිත්තිකම්මපටිමණ්ඩිතවසනො පුරිසො’’තිආදීසු විය. විනයස්සාදිභාවෙන සඞ්ගීතිකාරකෙහි අනුඤ්ඤාතත්තා විනයපරියාපන්නතාපි යුජ්ජති තස්ස වචනස්ස. එත්ථාහ – යථා සුත්තන්තෙ ‘‘එකං සමය’’න්ති ච, අභිධම්මෙ ච ‘‘යස්මිං සමයෙ’’ති අනියමතො වුත්තං, තථා අවත්වා ඉධ ‘‘තෙන සමයෙනා’’ති පඨමං තංනිද්දෙසොව කස්මා වුත්තොති? වුච්චතෙ – තස්ස තස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයස්ස, යස්ස වා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුභූතස්ස සමයස්ස හෙතු භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි, තස්ස ච සමයස්ස අතීතස්ස තෙසං සඞ්ගීතිකාරකානං වසීනං සුවිදිතත්තා. කථං? ‘‘යෙ තෙ භික්ඛූ අප්පිච්ඡා තෙ උජ්ඣායන්තී’’තිආදිවචනතො, ‘‘අථ බො

තෙ භික්ඛූ භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසු''න්ති ච ''අථ ඛො භගවා එතස්මිං නිදානෙ සන්නිපාතාපෙත්වා''ති ච ''භික්ඛූනං තදනුච්ඡවිකං තදනු…පෙ…. දස අත්ථවසෙ පටිච්ච සඞ්ඝසුට්ඨුතාය''ති ච ''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා''ති ච ඛන්ධකෙසු ච ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තීහි සරණගමනෙහි පබ්බජ්ජ''න්තිආදිවිනයක්කමස්ස වචනතො යො සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො, තස්ස තස්ස විනයක්කමස්ස සො පඤ්ඤත්තිසමයො ච සුවිදිතො තෙසං පඤ්චසතානං ධම්මධරානං භික්ඛූනං, නායං නයො සුත්තන්තාභිධම්මෙසු සම්භවති. තස්මා සුවිදිතත්තා තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන විහරතීති විහරතිපදෙන එකසම්බන්ධත්තා ච පඨමං යංනිද්දෙසාදිනො අසම්භවතො ච විනයපිටකෙ තංනිද්දෙසොව පඨමං වුත්තො. කථං? එත්ථ ''යෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියා අවිදූරෙ කලන්දගාමො නාම හොතී''ති වා ''යෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී…පෙ…. හොතී''ති වා අසම්භවතො යංනිද්දෙසෙන අවත්වා තංනිද්දෙසස්සෙව සම්භවතො **''තෙන ඛො පන සමයෙන…පෙ…. කලන්දගාමො නාම හොතී''**ති වුත්තන්ති, කෙවලං සුවිදිතත්තා වා. **අනියමනිද්දෙසවචනන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි යථාවුත්තනයෙන නියමනිද්දෙසවචනමෙවෙතං තංනිද්දෙසත්තා, තථාපි සම්පතිකාලවසෙන තදිතරෙසං භික්ඛූනං අවිදිතත්තා ''අනියමනිද්දෙසවචන''න්ති වුත්තං. යං පන වුත්තං ''අයඤ්හි සබ්බස්මිම්පි විනයෙ යුත්තී''ති, තං තබ්බහුලෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යදි සබ්බං තෙනාති පදං අනියමනිද්දෙසවචනං භවෙය්‍ය, තෙන හි භික්ඛවෙ භික්ඛූනං සික්ඛාපදන්ති එත්ථ ඉදම්පි පුබ්බෙ සිද්ධත්ථං තෙනාති පදං අනියමනිද්දෙසවචනං භවෙය්‍ය. ''තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා උරුවෙලායං විහරතී''තිආදීසු වුත්තං තෙනාති පදඤ්ච අනියමනිද්දෙසවචනං භවෙය්‍ය, න ච හොති, තස්මා යෙසං තෙන තංනිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨත්ථො අවිදිතො, තෙසං වසෙනාහ ''අනියමනිද්දෙසවචනමෙත''න්ති. අථ වා තතො පඨමං තදත්ථාදස්සනතො පච්ඡාපි තංසම්බන්ධෙන යංනිද්දෙසදස්සනතො ච ''අනියමනිද්දෙසවචනමෙත''න්ති වුත්තං. අථ වා පුබ්බණ්හාදීසු අයං නාමාති අනියමෙත්වා කාලපරිදීපනස්ස සමයසද්දස්ස උපපදභාවෙනපි එවං වත්තුමරහති ''යදිදං අනියමනිද්දෙසවචන''න්ති. අථ වා ''තෙනා''ති වුත්තෙ තෙන සටෙන පටෙනාති සබ්බත්ථප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං නියමං කරොති ''සමයෙනා''ති. කෙන පන සමයෙන? පරභාගෙ අත්ථතො සිද්ධෙන සාරිපුත්තස්ස පරිවිතක්කසමයෙන. එත්ථාහ – විතක්කසමයො චෙ ඉධාධිප්පෙතො, ''පරතො ඉධ පන හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන වා''තිආදිවචනං විරුජ්ඣතීති? න, බාහුල්ලෙන වුත්තත්තා. සුත්තන්තාභිධම්මෙසු විය අවත්වා ඉධ විනයපිටකෙ කරණවචනෙන කස්මා නිද්දෙසොති හි චොදනා. තස්මා තස්සා විස්සජ්ජනෙ බාහුල්ලෙන කරණවචනප්පයොජනං වත්තුකාමො ආචරියො ආහ ''යො සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො''තිආදි. න සම්පති වුච්චමානස්සෙව කරණවචනස්ස පයොජනං වත්තුකාමො, ඉමස්ස පන හෙතුඅත්ථොව සම්භවති, න කරණත්ථො, තස්මා ආහ **''අපරභාගෙ අත්ථතො සිද්ධෙනා''**තිආදි. **සමයඤ්චාති** ආගමනපච්චයසමවායං තදනුරූපකාලඤ්ච උපාදායාති අත්ථො. පච්චයසාමග්ගිඤ්ච ආගමනකාලඤ්ච ලභිත්වා ජානිස්සාමාති අධිප්පායො.

එත්ථාහ – යථා ''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො සමයො චා''ති එත්ථ ඛණසමයානං එකො අත්ථො, තථා කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති කාලසමයානං එකො අත්ථො සියා, අපිච ආගමනපච්චයසමවායො චෙත්ථ සමයො කාලස්සාපි ආගමනපච්චයත්තා සමයග්ගහණෙනෙව සො ගහිතොති විසුං කාලො කිමත්ථං ගහිතොති ච? වුච්චතෙ – අප්පෙව නාම ස්වෙපීති කාලස්ස පඨමං නියමිතත්තා න සමයො කාලත්ථො . තස්මිං ස්වෙති නියමිතකාලෙ ඉතරෙසං ආගමනපච්චයානං සමවායං පටිච්ච උපසඞ්කමෙය්‍යාම යථානියමිතකාලෙපි පුබ්බණ්හාදිප්පභෙදං යථාවුත්තසමවායානුරූපං කාලඤ්ච උපාදායාති ස්වෙති පරිච්ඡින්නදිවසෙ පුබ්බණ්හාදිකාලනියතභාවං දස්සෙති, තස්මා කාලසමයානං න එකත්ථත්තා කාලස්ස විසුං ගහණම්පි සාත්ථකන්ති වෙදිතබ්බං. යස්මා ඛණෙ ඛණෙ ත්වං භික්ඛු ජායසි ච ජීයසි ච මීයසි චෙති භික්ඛුනියා සන්තිකෙ අභික්ඛණං ගච්ඡතීති (පාචි. 198) ච ඛණෙ ඛණෙ භාසති සත්ථුසාසනන්ති ච ඛණසද්දො අනෙකත්ථො, තථා සමයසද්දො ච, තස්මා එකමෙකෙන නියමෙන්තො **''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො චා''**ති ආහ. ඛණසමයානං අත්ථො එකත්ථො යුජ්ජති ඛණො ඔකාසලාභො, අට්ඨක්ඛණවජ්ජිතො නවමො ඛණොති අත්ථො. අත්තනො අත්තනො උච්ඡෙදාදයො දිට්ඨිගතසඞ්ඛාතෙ සමයෙ එත්ථ පවදන්තීති **සමයප්පවාදකො.** ස්වෙව තින්දුකාචීරසඞ්ඛාතාය තිම්බරුරුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා **තින්දුකාචීරං. එකසාලකෙති** එකො සාලරුක්ඛො. ''කුටිකා''තිපි වදන්ති. **අත්ථාභිසමයාති** අත්තනො හිතපටිලාභා. **ධීරොති** ච **පණ්ඩිතො** වුච්චති, නාඤ්ඤො. **සම්මා මානාභිසමයාති** සුට්ඨු මානස්ස පහානෙන, සමුච්ඡෙදවසෙන සුට්ඨු මානප්පහානෙනාති අත්ථො. **දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨොති**ආදීසු ''චතුන්නං සච්චානං චතූහි ආකාරෙහි පටිවෙධො''තිආදීසු ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛස්ස දුක්ඛාකාරතාය‌ට්ඨො. **සඞ්ඛතට්ඨො** කාරණුප්පත්තිඅත්ථො, දුක්ඛාය වෙදනාය **සන්තාපට්ඨො.** සුඛාය වෙදනාය **විපරිණාමට්ඨො.** පීළනට්ඨාදිකොව **අභිසමයට්ඨොති** අත්ථො දට්ඨබ්බො. **ගබ්භොක්කන්තිසමයොති**ආදීසුපි පථවීකම්පනආලොකපාතුභාවාදීහි දෙවමනුස්සෙසු පාකටො. **දුක්කරකාරිකසමයොපි** කාළො සමණො ගොතමො න කාළොතිආදිනා පාකටො. සත්තසත්තාහානි ච අඤ්ඤානි ච **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො.**

අච්චන්තමෙව තං සමයන්ති ආරම්භතො පට්ඨාය යාව පත්තසන්නිට්ඨානා, තාව අච්චන්තසම්පයොගෙන තස්මිං සමයෙ. **කරුණාවිහාරෙන විහාසීති** කරුණාකිච්චවිහාරෙන තස්මිං සමයෙ විහාසීති අත්ථො. තං සමයඤ්හි කරුණාකිච්චසමයං. ඤාණකිච්චං කරුණාකිච්චන්ති ද්වෙ භගවතො කිච්චානි, අභිසම්බොධි **ඤාණකිච්චං,** මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වෙනෙය්‍යසත්තාවලොකනං කත්වා තදනුරූපකරණං **කරුණාකිච්චං.** ''සන්නිපතිතානං වො, භික්ඛවෙ, ද්වයං කරණීය''න්ති (ම. නි. 1.273; උදා. 12, 28) හි වුත්තං, තං භගවාපි

කරොතියෙව. අථ වා ආගන්තුකෙහි භික්ඛූහි ආදිසමායොගඤ්ච. තත්ථ කරුණාකිච්චං විහාරං දස්සෙන්තො ‘‘කරුණාවිහාරෙන විහාසී’’ති ආහ. **අධිකරණඤ්හි කාලත්ථො**ති එත්ථ හි-කාරො කාරණත්ථො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ කාලසමූහඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතවසෙන පඤ්චවිධො සමයත්ථො දට්ඨබ්බො. කාලසමූහට්ඨො සමයො කථං අධිකරණං හොති? අධිකරණමුප්පත්තිට්ඨානං පුබ්බණ්හෙ ජාතොති යථා, එවං කාලට්ඨො සමයසද්දො දට්ඨබ්බො. කථං රාසට්ඨො? යවරාසිම්හි ජාතොති යථා. තස්මා යස්මිං කාලෙ පුඤ්ජෙ වා චිත්තං සමුප්පන්නං, තස්මිං කාලෙ පුඤ්ජෙ වා ඵස්සාදයො උප්පජ්ජන්තීති වුත්තං හොති. **අධිකරණඤ්හී**ති එත්ථ අභිධම්මෙ නිද්දිට්ඨං අධිකරණං කාලට්ඨො සමූහට්ඨො ච හොති, ‘‘යස්මිං සමයෙ’’ති වුත්තං අධිකරණං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉදානි භාවෙනභාවලක්ඛණඤ්ච දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ වුත්තාන’’**මිච්චාදිමාහ. තත්ථ අභිධම්මෙ වුත්තානං භාවො නාම කින්ති? උප්පත්ති විජ්ජමානතා, සා තෙසං තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං, සා පන සමයස්ස භාවෙන භාවො ලක්ඛීයති ඤායති, තස්මා තත්ථ භුම්මවචනනිද්දෙසො කතොති වුත්තං හොති.

තත්ථ **ඛණො** නාම අට්ඨක්ඛණවිනිමුත්තො නවමො ඛණො, තස්මිං සති උප්පජ්ජති. **සමවායො** නාම චක්ඛුන්ද්‍රියාදිකාරණසාමග්ගී, තස්මිං සති උප්පජ්ජති. **හෙතු** නාම රූපාදිආරම්මණං. තස්මා තස්මිං ඛණකාරණසමවායහෙතුම්හි සති තෙසං ඵස්සාදීනං භාවො විජ්ජමානතා හොතීති වුත්තං හොති. **ඉධ පන හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවතී**ති එත්ථ අත්ථද්වයමෙකස්ස සම්භවතීති ඉධ විනයෙ වුත්තස්ස සමයසද්දස්ස කත්තුකරණත්ථෙ තතියා හෙතුම්හි ච ඉත්‍යුත්තත්තා. **සො දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො**ති ‘‘තථාගතොව තත්ථ කාලං ජානිස්සතී’’ති වුත්තත්තාති වුත්තං හොති. තෙන සමයෙනාති තස්ස සමයස්ස කාරණා ‘‘අන්නෙන වසති විජ්ජාය වසතී’’ති යථා, අන්නං වා විජ්ජං වා ලභාමීති තදත්ථං වසතීත්‍යත්ථො. එවං ‘‘තෙන සමයෙන විහරතී’’ති වුත්තෙ හෙත්වත්ථෙ තතියා දට්ඨබ්බා, තස්මා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සමයඤ්ච වීතික්කමඤ්ච ඔලොකයමානො තත්ථ තත්ථ විහාසීති වුත්තං හොති. තතියපාරාජිකාදීසු ‘‘ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අද්ධමාසං , පටිසල්ලීයිතු’’න්ති (පාරා. 162) එවමාදීසු දට්ඨබ්බා, තස්මා දුතියා කාලද්ධානෙ අච්චන්තසංයොගෙති දුතියාත්‍ර සම්භවති ‘‘මාසමධීතෙ දිවසමධීතෙ’’ති යථා. ඉධ පන හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවතීති එත්ථ යස්ස කරණවචනස්ස හෙතුඅත්ථො සම්භවති, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන තං තං වත්ථුවීතික්කමසඞ්ඛාතං වීතික්කමසමයසඞ්ඛාතං වා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි. යස්ස කරණත්ථො සම්භවති, තෙන කරණභූතෙන සමයෙන සම්පත්තෙන සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසීති අධිප්පායො.

ගණ්ඨිපදෙ පන ‘‘සුදින්නාදීනං වීතික්කමොව කාරණං නාම, තස්ස නියමභූතො කාලො පන කරණමෙව තං කාලං අනතික්කමිත්වාව සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤපෙතබ්බත්තා’’ති වුත්තං, තං නිද්දොසං. යං පන වුත්තං ‘‘ඉදං කරණං පුබ්බභාගත්තා පඨමං වත්තබ්බම්පි පච්ඡා වුත්ත’’න්ති, තං දුවුත්තං. හෙතුඅත්ථතො හි යථා පච්ඡා කරණත්ථො යොජියමානො අනුක්කමෙනෙව යොගං ගච්ඡති, තථා ච යොජිතො. යං පන අට්ඨකථාචරියො පච්ඡා වුත්තං ඉදං කරණත්ථං පඨමං යොජෙත්වා පඨමං වුත්තං හෙතුඅත්ථං පච්ඡා යොජෙසි, තං යොජනාසුඛත්තාති වෙදිතබ්බන්ති **ආචරියෙන** ලිඛිතං. ඉතො පට්ඨාය යත්ථ යත්ථ ‘‘ආචරියෙන ලිඛිත’’න්ති වා ‘‘ආචරියස්ස තක්කො’’ති වා වුච්චති, තත්ථ තත්ථ ආචරියො නාම **ආනන්දාචරියො** කලසපුරවාසීති ගහෙතබ්බො. එත්ථාහ – යථා සුත්තන්තෙ ‘‘එකං සමයං භගවා’’ති වුච්චති, තථා ‘‘තෙන සමයෙන භගවා වෙරඤ්ජාය’’න්ති වත්තබ්බං, අථ සචෙවචනං වත්තුකාමො ථෙරො, තථාගතො සුගතොතිආදීනිපි වත්තබ්බානි, අථ ඉමස්සෙව පදද්වයස්ස ගහණෙ කිඤ්චි පයොජනං අත්ථි, තං වත්තබ්බන්ති? වුච්චතෙ – කෙසඤ්චි බුද්ධස්ස භගවතො පරමගම්භීරං අජ්ඣාසයක්කමං අජානතං ‘‘අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ අනාදීනවදස්සො…පෙ…. අභිවිඤ්ඤාපෙසී’’තිආදිකං (පාරා. 36) ‘‘අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං සුදින්නං පටිපුච්ඡී’’තිආදිකඤ්ච (පාරා. 39) ‘‘සාදියි ත්වං භික්ඛූති. නාහං භගවා සාදියි’’න්තිආදිකඤ්ච (පාරා. 72) තථා පුරාණවොහාරිකං භික්ඛුං පුච්ඡිත්වා තෙන වුත්තපරිච්ඡෙදෙන දුතියපාරාජිකපඤ්ඤාපනඤ්ච දෙවදත්තස්ස පබ්බජ්ජානුජානනඤ්චාති එවමාදිකං විනයපරියත්තිං දිස්වා බුද්ධසුබුද්ධතං පටිච්ච සඞ්කා සම්භවෙය්‍ය, ‘‘තථා කිං පන තුය්හං ඡවස්ස ඛෙළාසකස්සා’’ති (චූළව. 336) එවමාදිකං ඵරුසවචනපටිසංයුත්තං විනයපරියත්තිං නිස්සාය ඛීණාසවත්තං පටිච්ච සඞ්කා සම්භවෙය්‍ය, තදුභයසඞ්කාවිනොදනත්ථං ආයස්මතා උපාලිත්ථෙරෙන ඉදමෙව පදද්වයග්ගහණං සබ්බත්ථ කතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙතං දීපෙති – කාමං සබ්බඤෙය්‍යබුද්ධත්තා බුද්ධොයෙව, භග්ගසබ්බදොසත්තා භගවාව, සො සත්ථාති. පරතොපි වුත්තං ‘‘ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති…පෙ…. අනත්ථසංහිතෙ සෙතුඝාතො තථාගතාන’’න්ති (පාරා. 16). සුත්තන්තෙ ච වුත්තං ‘‘සණ්හෙනපි කෙසි විනෙමි ඵරුසෙනපී’’තිආදි (අ. නි. 4.111).

අසාධාරණහෙතුම්හීති එත්ථ කුසලමූලානි න අකුසලානං කදාචි මූලානි හොන්ති, තථා අකුසලමූලානි කුසලානං, අබ්‍යාකතමූලානි න කදාචි කුසලානන්ති අයමෙව නයො ලබ්භති, යස්මා කුසලා හෙතූ තංසමුට්ඨානානං රූපානං හෙතුපච්චයෙන පච්චයො (පට්ඨා. 1.1.401 ආදයො), තස්මා කුසලානි කුසලානංයෙවාතිආදිනයො න ලබ්භති. පුච්ඡි වුච්චතෙ කුට්ඨා, තෙ මන්දයති නාසයතීති **පුච්ඡිමන්දො. සත්තානං හිතසුඛනිප්ඵාදනාධිමුත්තතන්**ති එත්ථ සාමඤ්ඤතො වුත්තසත්තෙ ද්විධා භින්දිත්වා දස්සෙතුං **‘‘මනුස්සානං උපකාරබහුලත’’**න්තිආදි වුත්තං. **බහුජනහිතායා**ති බහුනො ජනස්ස හිතත්ථාය. පඤ්ඤාසම්පත්තියා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතූපදෙසකො හි භගවා. **සුඛායා**ති සුඛත්ථාය. චාගසම්පත්තියා උපකාරකසුඛසම්පදායකො හි එස. මෙත්තාකරුණාසම්පත්තියා ලොකානුකම්පාය මාතාපිතරො විය. ලොකස්ස රක්ඛිතගොපිතා හි එස. **දෙවමනුස්සාන**න්ති එත්ථ භබ්බපුග්ගලෙ වෙනෙය්‍යසත්තෙයෙව ගහෙත්වා තෙසං නිබ්බානමග්ගඵලාධිගමාය අත්තනො උප්පත්තිං දස්සෙති. ‘‘අත්ථායා’’ති හි වුත්තෙ පරමත්ථත්ථාය නිබ්බානාය, ‘‘හිතායා’’ති වුත්තෙ තංසම්පාපකමග්ගත්ථායාති වුත්තං හොති, මග්ගතො උත්තරි හිතං නාම නත්ථීති. **සුඛායා**ති

ඵලසමාපත්තිසුඛත්ථාය තතො උත්තරි සුඛාභාවතො. **දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙනාති** එත්ථ සමාධිං පඤ්ඤඤ්ච අග්ගහෙත්වා දිට්ඨිසීලමත්තග්ගහණං සබ්බසෙක්ඛාසෙක්ඛසාමඤ්ඤත්තා. **කොසම්බකසුත්තෙපි** (ම. නි. 1.492) ''සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති, දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරතී''ති වුත්තං. දිට්ඨිග්ගහණෙන පඤ්ඤාපි ගහිතාති චෙ? න, සොතාපන්නාදීනම්පි පඤ්ඤාය පරිපූරකාරිභාවප්පසඞ්ගතො, තස්මා එකලක්ඛණානම්පි තාසං පඤ්ඤාදිට්ඨීනං අවත්ථන්තරභෙදො අත්ථි ධිතිසමාධින්ද්‍රියසම්මාසමාධීනං විය . **අඤ්ඤාසීති** එත්ථ සොතද්වාරානුසාරෙන ඤාතා, අත්ථා සුතාති හි වුච්චන්ති ''සුතමෙතං, භො ගොතම, පාපකා සමාචාරා දිස්සන්ති චෙව සුය්‍යන්ති චා''තිආදීසු විය. ''භික්ඛු ඛො, උපාලි , සඞ්ඝං භින්දතී''තිආදීසු (චූළව. 354) විය **අවධාරණත්ථෙ** වා. වෙරඤ්ජායං **භවො** විජ්ජමානො. **ඉත්ථම්භූතස්ස** එවං භූතස්ස. කථං භූතස්ස? සක්‍යපුත්තස්ස සක්‍යකුලා පබ්බජිතස්ස, එවං හුත්වා ඨිතස්ස කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතොති අභිසද්දෙන යොගෙ උපයොගවචනානි හොන්තීති අත්ථො.

කාමුපාදානපච්චයා එව මෙත්තං භාවෙති, බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තතීති ඉමිනා කාමුපාදානහෙතු කම්මං කත්වා කාමභවෙ එව නිබ්බත්තතීතිවාදීනං වාදො පටික්ඛිත්තොති වදන්ති, ''බ්‍රහ්මලොකෙ පණීතා කාමා''ති සුත්වා, කප්පෙත්වා වා පච්ඡා ''තත්ථ සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමී''ති කාමුපාදානපච්චයා තදුපගං කරොතීති බ්‍රහ්මලොකෙපි කාමනීයට්ඨෙන කාමා, ''තදාරම්මණත්තා තණ්හා කාමුපාදානන්ති වුත්තා''ති ච වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. කම්මඤ්ච චක්ඛුස්ස ජනකකාරණං, කම්මස්ස මූලකාරණං තණ්හා, තස්මා න මූලකාරණං හොති ජනකං. රූපතණ්හාදයො දුක්ඛසච්චං ඛන්ධපරියාපන්නත්තා, ''යම්පිච්ඡං න ලභති, තම්පි දුක්ඛ''න්ති (දී. නි. 2.387; ම. නි. 1.131; විභ. 190) වචනතො ච. **තස්ස මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකාති** තස්ස කාරණභූතස්ස ඉමස්ස ඛන්ධපඤ්චකස්ස සමුට්ඨාපිකාති යොජෙතබ්බං. ''ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො''ති (ම. නි. 1.103) වචනතො තස්ස එව කාරණන්තිපි වත්තුං වට්ටති. අපිච ''රූපාදි විය තණ්හාපි තණ්හාය උප්පත්තිප්පහානට්ඨාන''න්ති වචනතො රූපාදි විය තණ්හාපි දුක්ඛසච්චං කතං. වුත්තඤ්හෙතං ''රූපතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී''ති (දී. නි. 2.400; විභ. 203) ච ''එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයතී''ති (දී. නි. 2.401; ම. නි. 1.134) ච. **විසුද්ධිමග්ගෙ** ''සබ්බාකාරෙන පන උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං දුක්ඛඤ්චෙව අරියසච්චඤ්ච අඤ්ඤත්‍ර තණ්හාය''ති වචනතො ඉධ රූපතණ්හාදයො දුක්ඛසච්චන්ති වචනං විරුජ්ඣතීති චෙ? න, අඤ්ඤමඤ්ඤාසඞ්කරභාවෙන දස්සෙතුං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා. යදි තණ්හා උපාදානක්ඛන්ධපරියාපන්නා න භවෙය්‍ය, **සච්චවිභඞ්ගෙ** ''තත්ථ කතමෙ සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා. සෙය්‍යථිදං, රූපුපාදානක්ඛන්ධො ..පෙ.... විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධො''ති (විභ. 202) එත්ථ ''ඨපෙත්වා තණ්හං සඞ්ඛාරුපාදානක්ඛන්ධො''ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, න ච වුත්තං, තස්මා දුක්ඛසච්චපරියාපන්නා තණ්හාති චෙ? න, හෙතුඵලසඞ්කරදොසප්පසඞ්ගතො. න සඞ්කරදොසොති චෙ? සච්චවිභඞ්ගපාළියඤ්හි පඤ්චහි කොට්ඨාසෙහි සමුදයසච්චං නිද්දිට්ඨං.

කථං? තණ්හාති එකො වාරො, තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසාති දුතියො, තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මාති තතියො, තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානීති චතුත්ථො, තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මාති පඤ්චමො වාරොති. ආම නිද්දිට්ඨං, තථාපි අභිධම්මභාජනියෙයෙව, න අඤ්ඤස්මිං, සො ච නයො අරියසච්චනිද්දෙසෙ න ලබ්භති. තථා හි තත්ථ ''චත්තාරි සච්චානි''ච්චෙවාහ, සුත්තන්තභාජනියපඤ්හපුච්ඡකෙසු විය ''චත්තාරි අරියසච්චානී''ති න වුත්තං, තස්මා සුත්තන්තභාජනියොව පමාණං තත්ථ ච තණ්හාය වුත්තත්තා. යථාහ ''තත්ථ කතමං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං, යායං තණ්හා පොනොභවිකා…පෙ.... සෙය්‍යථිදං, කාමතණ්හා''තිආදි (විභ. 203). ''යදනිච්චං තං දුක්ඛ''න්ති (සං. නි. 3.15) ඉමිනා පරියායෙන වුත්තත්තා තත්ථ වුත්තම්පි පමාණමෙව. ''පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණ''න්ති (ධ. ස. 186 ආදයො) වචනතො ''කසිණානී''ති ඣානානි වුත්තානි. කෙචි ''උග්ගහනිමිත්තපටිභාගනිමිත්තෙ සන්ධාය වුත්ත''න්ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. ''ද්වත්තිංසාකාරාපි පණ්ණත්තිං විස්සජ්ජෙත්වා පටිකූලාති සති පට්ඨපෙතබ්බා''ති වචනතො සතිගොචරා රූපාදයො ච වෙදිතබ්බා.

සද්ධාහිරොත්තප්පබාහුසච්චවීරියාරම්භොපට්ඨිතසතිසම්පජඤ්ඤතාති ඉමෙ **සත්ත සද්ධම්මා** නාම. **සභාවතොති** දුක්ඛතො. **න වචතීති** දෙවෙ සන්ධාය. **ඤාතෙය්‍යන්ති** ඤාතබ්බං. **දට්ඨෙය්‍යන්ති** දට්ඨබ්බං. අථ වා පන ''නාහං ගමනෙන ලොකස්ස අන්තං ඤාතෙය්‍ය''න්ති වදාමීති අත්ථො. **ලොකන්ති** ඛන්ධලොකං. **ගමනෙන න පත්තබ්බොති** සරීරගමනෙන, අගතිගමනෙන වා න පත්තබ්බො, අරියගමනෙන ලොකන්තං පත්වාව දුක්ඛා අත්ථි පමොචනන්ති වුත්තං හොති. **සමිතාවීති** සමිතකිලෙසො. **ආහාරට්ඨිතිකාති** පච්චයට්ඨිතිකා. යෙ කෙචි පච්චයට්ඨිතිකා, සබ්බෙ තෙ ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන එකො ලොකොති අධිප්පායො. සඞ්ඛාරා හි සකසකපච්චයායත්තතාය සත්තා විසත්තා සත්තා නාම. **පරිහරන්ති** පරිවරන්ති. **දිසාති** උපයොගබහුවචනං. **භන්ති** පටිභන්ති. කෙ තෙ? තෙයෙව විරොචමානා පභස්සරා චන්දිමසූරියා. **අට්ඨ ලොකධම්මා** සඞ්ඛාරාව. **''සිනෙරුස්ස සමන්තතො''**ති වචනතො යුගන්ධරාදයො සිනෙරුං පරික්ඛිපිත්වා පරිමණ්ඩලාකාරෙන ඨිතාති වදන්ති. පරික්ඛිපිත්වා අච්චුග්ගතො ලොකධාතු අයං. **''ම**-කාරො පදසන්ධිකරො''ති වදන්ති. අඤ්ඤථාපි ලක්ඛණාදිභෙදතො සඞ්ඛාරලොකං, ආසයානුසයභෙදතො සත්තලොකං, චක්කවාළාදිපරිමාණතො ඔකාසලොකඤ්ච සබ්බථාපි විදිතත්තා ලොකවිදූ.

විමුත්තිඤාණදස්සනං කාමාවචරං පරිත්තං ලොකියං, තෙන සබ්බං ලොකං කථං අභිවති? අසදිසානුභාවත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විය. තඤ්හි අත්තනො විසයෙ භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගතිකං , ලහුතරප්පවත්ති ච භවඞ්ගචිත්තද්වයානන්තරං උප්පත්තිතො. න කස්සචි එවංලහුතරං චිත්තං උප්පජ්ජති, අපි ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස,

තස්ස කිරෙස චිත්තවාරො පඤ්චදසභවඞ්ගානන්තරන්ති. **අග්ගිසිඛධූමසිඛා** ච නාගා කිර සීහළදීපෙ. අත්ථස්ස දීපකං පදං **අත්ථපදං**. එකත්ථදීපකං පදං, සබ්බමෙතං වාක්‍යන්ති අත්ථො. **අට්ඨ දිසා** නාම අට්ඨ විමොක්ඛා, සමාපත්තියො වා. සත්ථවාහො සත්ථාති නිපාතිතො යථා පිසිතාසො පිසාචො. උදකෙ මණ්ඩූකො අහං ආසිං, න ථලෙ මණ්ඩූකො, වාරිමත්තමෙව ගොචරො, තස්ස මෙ තව ධම්මං සුණන්තස්ස සීසං දණ්ඩෙන සන්නිරුම්භිත්වාති පාඨසෙසො. අනාදරත්ථෙ වා සාමිවචනං. ‘‘එත්තකෙනපි එවරූපා ඉද්ධි භවිස්සතී’’ති සිතං කත්වා. **විමොක්ඛොති** චෙත්ථ මග්ගො, තදනන්තරිකං **ඤාණං** නාම ඵලඤාණං, තස්මිං ඛණෙ බුද්ධො නාම. **සබ්බස්ස බුද්ධත්තාති** කත්තරි. **බොධෙතාති** හෙතුකත්තරි. සෙට්ඨත්ථදීපකං වචනං **සෙට්ඨං** නාම, තථා **උත්තමං**. **සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති** සබ්බධම්මානං සච්ඡිකරණවසෙන සයම්භූතා පඤ්ඤත්ති, අත්තනා එව වා ඤාතා සච්ඡිකතාතිපි සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති. **භගී** භගවා චීවරපිණ්ඩපාතාදීනං. **භජී** අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි. **භාගී** අත්ථධම්මවිමුත්තිරසස්ස. රාගාදිකිලෙසගණ**භග්ගමකාසි. භාවිතත්තනො** භාවිතකායො. භවස්ස අන්තං නිබ්බානං මග්ගාධිගමෙන තං ගතොති **භවන්තගො.**

‘‘ලොභං , භික්ඛවෙ, එකං ධම්මං පජහථා’’තිආදිනා (ඉතිවු. 1) නයෙන එකකාදිවසෙනාගතෙ ගහෙත්වා වදති. සංකිලෙසතණ්හාදිට්ඨිදුච්චරිතසංකිලෙසවසෙන අනිච්චදුක්ඛමනත්තාසුභෙසු නිච්චන්තිආදි**විපරියෙසා.** චීවරහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, පිණ්ඩපාත සෙනාසනඉතිභවාභවහෙතු වා (අ. නි. 4.9). **චෙතොඛිලා** සත්ථරි කඞ්ඛති, ධම්මෙ, සඞ්ඝෙ, සික්ඛාය, සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතොති (දී. නි. 3.319; විභ. 941) ආගතා **පඤ්ච**. කාමෙ අවීතරාගො හොති…පෙ…. කායෙ, රූපෙ, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතීති (දී. නි. 3.320; විභ. 941) ආගතා **පඤ්ච විනිබන්ධා.** විවාදමූලානි කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යං ථම්භො සාරම්භො සන්දිට්ඨිපරාමාසිතා ආධානග්ගාහී දුප්පටිනිස්සග්ගිතා (අ. නි. 6.36; දී. නි. 3.325). **විභඞ්ගෙ** පන ‘‘කොධො මක්ඛො ඉස්සා සාඨෙය්‍යං පාපිච්ඡතා සන්දිට්ඨිපරාමාසිතා’’ති (විභ. 944) ආගතං. තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො, ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො, එවං ඡන්දරාගො, අජ්ඣොසානං, පරිග්ගහො, මච්ඡරියං, ආරක්ඛො, ආරක්ඛාධිකරණං, දණ්ඩාදානසත්ථාදාන…පෙ…. අකුසලා ධම්මා සම්භවන්තීති (දී. නි. 2.104; 3.359; අ. නි. 9.23; විභ. 963) වුත්තානං. රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බධම්මතණ්හාති ඡ, තා කාමභවවිභවතණ්හාවසෙනෙව අට්ඨාරස, තා එව අජ්ඣත්තිකස්සුපාදාය අට්ඨාරස, බාහිරස්සුපාදාය අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස, තා අතීතෙ ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තිංසාති එවං **අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානීති**. මාරෙතීති මාරො, පමාදො ‘‘පමාදො මච්චුනො පද’’න්ති (ධ. ප. 21) වචනතො. සම්මාආජීවවිනාසනතො වා කිලෙසා වුච්චන්ති ‘‘මාරො’’ති, වධකූපමත්තා ඛන්ධාව මාරා. අභිසඞ්ඛාරා ජාතිදුක්ඛාභිනිබ්බත්තාපනතො, ජාතස්ස ජරාදිසම්භවතො ච මාරා. එකභවපරියාපන්නජීවිතමාරණතො මච්චු මාරො. **අණිමතා** නාම පරමාණු විය අදස්සනූපගමනං. **ලසිමතා** සරීරෙන, චිත්තෙන වා සීඝගමනං. **මහිමතා** චන්දිමසූරියාදීනම්පි පාණිනා පරාමසනාදි. **පත්ති** නාම යථිච්ඡිතදෙසප්පත්ති. පකාසනතා, ලාභකස්සත්ථසාධනං වා **පාකම්මං**. ඊසත්තං නාම **සයංවසිතා**. වසිත්තං නාම **අපරවසිතා. යත්ථකාමාවසායිතං** නාම යත්ථිච්ඡති යදිච්ඡති යාවදිච්ඡති, තත්ථ තාව තදත්ථසාධනං. **පීළනසඞ්ඛතසන්තාපවිපරිණාමට්ඨෙන වා දුක්ඛමරියසච්ච**න්තිආදිම්හි ඉදං චොදනාපුබ්බඞ්ගමං අත්ථවිස්සජ්ජනං – දුක්ඛාදීනං අඤ්ඤෙපි රූපතණ්හාදයො අත්ථා අත්ථි, අථ කස්මා චත්තාරො එව වුත්තාති චෙ? අඤ්ඤසච්චදස්සනවසෙන ආවිභාවතො.

‘‘තත්ථ කතමං දුක්ඛෙඤාණං, දුක්ඛං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා’’තිආදිනාපි (විභ. 794) නයෙන එකෙකසච්චාරම්මණවසෙනාපි සච්චඤාණං වුත්තං. ‘‘යො, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං පස්සති, දුක්ඛසමුදයම්පි සො පස්සතී’’තිආදිනා (සං. නි. 5.1100) නයෙන එකං සච්චං ආරම්මණං කත්වා සෙසෙසු කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙනාපි වුත්තං. තත්ථ යදා එකෙකං සච්චං ආරම්මණං කරොති, තදා සමුදයදස්සනෙන තාව සභාවතො **පීළනලක්ඛණස්සාපි** දුක්ඛස්ස යස්මා තං ආයූහනලක්ඛණෙන සමුදයෙන ආයූහිතං සඞ්ඛතං, තස්මාස්ස සො **සඞ්ඛතට්ඨො** ආවි භවති. යස්මා පන මග්ගො කිලෙසසන්තාපහරො සුසීතලො, තස්මාස්ස මග්ගදස්සනෙන **සන්තාපට්ඨො** ආවි භවති නන්දස්ස අච්ඡරාදස්සනෙන සුන්දරියා අනභිරූපභාවො විය. අවිපරිණාමධම්මස්ස පන නිරොධස්ස දස්සනෙන තස්ස විපරිණාමට්ඨො ආවි භවතීති වත්තබ්බමෙව නත්ථි. සභාවතො **ආයූහනලක්ඛණස්සපි** සමුදයස්ස දුක්ඛදස්සනෙන **නිදානට්ඨො** ආවි භවති අසප්පායභොජනතො උප්පන්නබ්‍යාධිදස්සනෙන භොජනස්ස බ්‍යාධිනිදානභාවො විය. විසංයොගභූතස්ස නිරොධස්ස දස්සනෙන **සංයොගට්ඨො**. නිය්‍යානභූතස්ස ච මග්ගස්ස දස්සනෙන **පලිබොධට්ඨොති**. තථා නිස්සරණස්සාපි නිරොධස්ස අවිවෙකභූතස්ස සමුදයස්ස දස්සනෙන **විවෙකට්ඨො** ආවි භවති. මග්ගදස්සනෙන **අසඞ්ඛතට්ඨො.** ඉමිනා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ මග්ගො න දිට්ඨපුබ්බො, සොපි ච සප්පච්චයත්තා සඞ්ඛතො එවාති අප්පච්චයධම්මස්ස අසඞ්ඛතභාවො අතිවිය පාකටො හොති. දුක්ඛදස්සනෙන පනස්ස **අමතට්ඨො** ආවි භවති. දුක්ඛඤ්හි විසං, අමතං නිබ්බානන්ති. තථා **නිය්‍යානලක්ඛණස්සාපි** මග්ගස්ස සමුදයදස්සනෙන ‘‘නායං හෙතු නිබ්බානස්ස පත්තියා, අයං හෙතූ’’ති **හෙත්වත්ථො** ආවි භවති. නිරොධදස්සනෙන **දස්සනට්ඨො** පරමසුඛුමරූපානි පස්සතො ‘‘විප්පසන්නං වත මෙ චක්ඛූ’’ති චක්ඛුස්ස විප්පසන්නභාවො විය. දුක්ඛදස්සනෙන **අධිපතෙය්‍යට්ඨො** අනෙකරොගාතුරකපණජනදස්සනෙන ඉස්සරජනස්ස උළාරභාවො වියාති එවමෙත්ථ ලක්ඛණවසෙන, එකස්ස අඤ්ඤසච්චදස්සනවසෙන ච ඉතරෙසං තිණ්ණං ආවිභාවතො එකෙකස්ස චත්තාරො අත්ථා වුත්තා. **උපධිවිවෙකො** නික්කිලෙසතා.

පටිපක්ඛං අත්ථයන්තීති **පච්චත්ථිකා**. පති විරුද්ධා අමිත්තා **පච්චාමිත්තා. සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතීති** එත්තාවතා භගවතො සබ්බඤ්ඤුතං දීපෙති. තෙන ඤාණසම්පත්තිං දීපෙත්වා ඉදානි කරුණාසම්පත්තිං දීපෙතුං **"සො ධම්මං දෙසෙසී"**තිආදිමාහ. අථ වා කිං සො පවෙදෙසීති? ඤාණං, තං සබ්බං තිලොකහිතභූතමෙව. සො ධම්මං දෙසෙසීති කීදිසං? **"ආදිකල්‍යාණ"**න්තිආදි. අනෙන වචනෙන වත්ථුං අරහභාවං දීපෙති. **සාසනධම්මොති** ඔවාදපරියත්ති. **කිච්චසුද්ධියාති** කිලෙසප්පහානනිබ්බානාරම්මණකිච්චසුද්ධියා. **සාසනබ්‍රහ්මචරියං** නාම සික්ඛත්තයං, නවකොටිසහස්සානීතිආදිකං වා. මග්ගමෙව බ්‍රහ්මචරියං **මග්ගබ්‍රහ්මචරියං**. තස්ස පකාසකං පිටකත්තයං ඉධ **සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං** නාම. ඡසු අත්ථපදෙසු සඞ්ඛෙපතො කාසනං **සඞ්කාසනං**. ආදිතො කාසනං **පකාසනං**. උභයම්පි විත්ථාරෙත්වා දෙසනං **විවරණං**. පුන විභාගකරණං **විභජනං**. ඔපම්මාදිනා පාකටකරණං **උත්තානීකරණං**. සොතූනං චිත්තපරිතොසජනනෙන, චිත්තනිසානෙන ච **පඤ්ඤාපනං** වෙදිතබ්බං. බ්‍යඤ්ජනපදෙසු අක්ඛරණතො **අක්ඛරං,** "එකක්ඛරපදමක්ඛර"න්ති එකෙ. විභත්තිඅන්තං **පදං**. බ්‍යඤ්ජයතීති **බ්‍යඤ්ජනං,** වාක්‍යං. පදසමුදායො වා වාක්‍යං. විභාගපකාසො **ආකාරො** නාම. වුසතීති එස්සොතිආදි නිබ්බචනං **නිරුත්ති,** නිරුත්තියා නිද්දිට්ඨස්ස අපදෙසො **නිද්දෙසො** නාම. වුසතීති එස්සො, සො තිවිධො – සුඛවෙදනීයො දුක්ඛවෙදනීයො අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයොති. එතෙසු අයං යොජනා – අක්ඛරෙහි සඞ්කාසයති, පදෙහි පකාසයති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානිං කරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙති. අක්ඛරෙහි වා සඞ්කාසයිත්වා පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරිත්වා ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානිං කත්වා නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙති. අක්ඛරෙහි වා උග්ඝාටෙත්වා පදෙහි විනෙති උග්ඝටිතඤ්ඤුං, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරිත්වා ආකාරෙහි විනෙති විපඤ්චිතඤ්ඤුං, නිරුත්තීහි නෙත්වා නිද්දෙසෙහි විනෙති නෙය්‍යන්ති වෙදිතබ්බං. **අත්ථොති** භාසිතත්ථො. තස්සෙවත්ථස්ස පටිවිජ්ඣිතබ්බො සකො සකො භාවො **පටිවෙධො** නාම. තං උභයම්පි අත්ථො නාම. තෙන වුත්තං **"අත්ථගම්භීරතාපටිවෙධගම්භීරතාහි සාත්ථ"**න්ති. **ධම්මොති** වා **දෙසනාති** වා බ්‍යඤ්ජනමෙව. නිද්දොසභාවෙන පරිසුද්ධං සාසනබ්‍රහ්මචරියං, සික්ඛත්තයපරිග්ගහිතො මග්ගො ච, උභයම්පි බ්‍රහ්මචරියපදෙන සඞ්ගහිතං. **පටිපත්තියාති** පටිපත්තිහෙතු. **ආගමබ්‍යත්තිතොති** පුනප්පුනං අධීයමානා ඛන්ධාදයො පාකටා හොන්ති. දුරුත්තසත්ථානි අධීයමානානි සම්මොහමෙවාවහන්ති.

2-3. **කච්චි ඛමනීයං** සීතුණ්හාදි. **කච්චි යාපනීයං** යථාලද්ධෙහි ජීවිතසාධනෙහි ජීවිතං. **අප්පාබාධන්ති** අප්පොපසග්ගං, **අප්පාතඞ්කන්ති** අප්පරොගං. **කච්චි ලහුට්ඨානං** සරීරකිච්චෙ. **කච්චි බලං** සමණකිච්චෙ. **කච්චි ඵාසුවිහාරො** යථාවුත්තනයෙන අප්පාබාධතාය, අනුක්කණ්ඨනාදිවසෙන වා. සත්තසට්ඨිතො පට්ඨාය **පච්ඡිමවයො,** උත්තරාමුඛොති වුත්තං හොති. ලොකවිවරණෙ ජාතෙ ඉධ කිං ඔලොකෙසි, නත්ථෙත්ථ තයා සදිසොපීති ආහ **"ත්වං සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගො"**තිආදි. **ආසභිං** උත්තමං. **උපපත්තිවසෙන** දෙවා. රූපානං පරිභොගවසෙන, පත්ථනාවසෙන වා උප්පන්නා රාගසම්පයුත්තා සොමනස්සවෙදනානුරූපතො උප්පජ්ජිත්වා හදයතප්පනතො අම්බරසාදයො විය "රූපරසා"ති වුච්චන්ති. **තථාගතස්ස පහීනාති** අධිකාරවසෙනාහ. තථාගතස්සපි හි කස්සචි තෙ පහීනාති මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතා. කථං? රූපරසාදිවචනෙන විපාකධම්මධම්මා ගහිතා, තෙ විජ්ජමානාපි මත්ථකසදිසානං තණ්හාවිජ්ජානං මග්ගසත්ථෙන ඡින්නත්තා ආයතිං තාලපත්තිසදිසෙ විපාකක්ඛන්ධෙ නිබ්බත්තෙතුං අසමත්ථා ජාතා. තස්මා තාලාවත්ථු විය කතා. "කුසලසොමනස්සාපි එත්ථ සඞ්ගහිතා"ති වදන්ති. පඨමමග්ගෙන පහීනා කම්මපථට්ඨානියා, දුතියෙන උච්ඡින්නමූලා ඔළාරිකා, තතියෙන තාලාවත්ථුකතා කාමරාගට්ඨානියා. චතුත්ථෙන අනභාවංකතා රූපරාගාරූපරාගට්ඨානියා. අපරිහානධම්මතං පන දීපෙන්තො **"ආයතිං අනුප්පාදධම්මා"**ති ආහ. තදඞ්ගප්පහානෙන වා පහීනා විපස්සනාක්ඛණෙ, ඣානස්ස පුබ්බභාගක්ඛණෙ වා, වික්ඛම්භනප්පහානෙන උච්ඡින්නමූලා ඣානක්ඛණෙ. "විවිච්චෙව කාමෙහී"ති (පාරා. 11) හි වුත්තං. සමුච්ඡෙදප්පහානෙන තාලාවත්ථුකතා තතියවිජ්ජාධිගමක්ඛණෙ. ඉත්ථම්භූතා පන තෙ රූපරසාදයො අනභාවංකතා ආයතිමනුප්පාදධම්මාති එකමෙවිදං අත්ථපදං. පඨමාය වා අභිනිබ්භිදාය පහීනා, දුතියාය උච්ඡින්නමූලා, තතියාය තාලාවත්ථුකතා. ඉත්ථම්භූතා යස්මා අනභාවංකතා නාම හොන්ති, තස්මා ආයතිංඅනඋප්පාදධම්මාති වෙදිතබ්බා. අථ වා දුක්ඛඤාණෙන පහීනා, සමුදයඤාණෙන උච්ඡින්නමූලා , නිරොධඤාණෙන තාලාවත්ථුකතා, මග්ගඤාණෙන අනභාවංකතා, පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන ආයතිං අනුප්පාදධම්මාති වෙදිතබ්බා. ලොකියමග්ගෙන වා පහීනා, දස්සනමග්ගෙන උච්ඡින්නමූලා, තිවිධෙන භාවනාමග්ගෙන තාලාවත්ථුකතාතිආදි. බ්‍රාහ්මණස්ස අවිසයත්තා ධම්මරසා න උද්ධටා.

11. ධම්මධාතුන්ති එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ධම්මධාතු නාම. අනුකම්පවචනානුරූපං **"පුණ්ණචන්දො විය"**ති වුත්තං, සූරියවචනං **"සුප්පටිවිද්ධත්තා"**තිවචනානුරූපං, පථවීසමචිත්තතාය කාරණං **"කරුණාවිප්ඵාර"**න්ති වදන්ති. පටිච්ඡාදෙතබ්බෙ හි අත්තනො ගුණෙ "ආරද්ධං ඛො පන මෙ වීරිය"න්තිආදිනා පකාසෙන්තො අත්තනො කරුණාවිප්ඵාරං පකාසෙතීති ගහෙතබ්බො. **වරභූරිමෙධසො** වරපුථුලඤාණො, භූරීති වා භූමි, භූමි විය පත්ථටවරපඤ්ඤොති අත්ථො. අබුජ්ඣි එත්ථාතිපි අධිකරණෙන **රුක්ඛො බොධි**. සයං බුජ්ඣති, බුජ්ඣන්ති වා තෙන තංසමඞ්ගිනොති **මග්ගො බොධි,** එවං **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි**. බුජ්ඣීයතීති **නිබ්බානං බොධි**. තිස්සන්නං විජ්ජානං උපනිස්සයවතො යථාසම්භවං **තිස්සො විජ්ජා** වෙදිතබ්බා. එකග්ගතාවසෙන **තික්ඛභාවො**. තික්ඛොපි එකච්චො සරො ලක්ඛං පත්වා කුණ්ඨො හොති, න තථා ඉදං. සතින්ද්‍රියවසෙනස්ස **ඛරභාවො,** සද්ධින්ද්‍රියවසෙන **විප්පසන්නභාවො,** අන්තරා අනොසක්කිත්වා කිලෙසපච්චත්ථිකානං සුට්ඨු අභිභවනතො වීරියින්ද්‍රියවසෙනස්ස **සූරභාවො** ච වෙදිතබ්බො. මග්ගවිජායනත්ථං ගබ්භග්ගහණකාලො සඞ්ඛාරුපෙක්ඛානන්තරමනුලොමත්තා.

ඡන්දොති ච සඞ්කප්පොති ච අවත්ථන්තරභෙදභින්නො රාගොව –

‘‘සෙනභාත්ථායඞ්ගමුපෙති,
රත්තහදයො රාගෙන;
සම්මගතෙ රත්තකාමමුපෙති,
කාමපතිතං ලොකස්ස මාත්‍රාලමතී’’ති –

ආදීසු විය –

විභඞ්ගෙයෙව කිඤ්චාපි අත්ථො වුත්තොති එත්ථ අයමධිප්පායො – විභඞ්ගපාළිං ආනෙත්වා ඉධ වුත්තොපි සබ්බෙසං උපකාරාය න හොති, තස්මා තං අට්ඨකථානයෙනෙව පකාසයිස්සාමීති. **ඉතොති** කාමෙහි. කායවිවෙකාදීසු උපධිවිවෙකො තතියො, තස්මා තතියං ඡඩ්ඩෙත්වා ද්වෙ ගහෙත්වා තදඞ්ගාදීසු වික්ඛම්භනවිවෙකං ගහෙත්වා **‘‘තයො එවා’’**ති වුත්තා. එවං සති චිත්තවික්ඛම්භනා එකත්ථා එවාති විසෙසො න සියාති චෙ? අප්පනාවාරත්තා න පනෙවං දට්ඨබ්බං. කායවිවෙකග්ගහණෙන පුබ්බභාගග්ගහණං ඤායති, තස්මා **චිත්තවිවෙකොති** තදඞ්ගවිවෙකො වුත්තො, වික්ඛම්භනෙන අප්පනාකාලෙති ගහෙතබ්බං අසඞ්කරතො. අථ වා චිත්තවිවෙකෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනා ගහිතා, ඉතරෙන වික්ඛම්භනවිවෙකො එවාතිපි යුත්තං, කිලෙසකාමත්තා වා ද්වීසු කම්මෙසු පරියාපන්නො පුරිසො විය. යථා අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවසෙන ලොකෙ ‘‘සඵලො රුක්ඛො’’ති වුච්චති, තථෙව විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවසෙන සාසනෙ ‘‘සවිතක්කං සවිචාරං ඣාන’’න්ති වුච්චතීති අධිප්පායො.

වූපසමාති එත්ථ කෙසං වූපසමාති, කිං පඨමජ්ඣානිකානං, උදාහු දුතියජ්ඣානිකානන්ති? එත්ථ යදි පඨමජ්ඣානිකානං, නත්ථි තෙසං වූපසමො. න හි පඨමජ්ඣානං විතක්කවිචාරරහිතං අත්ථි. යදි දුතියජ්ඣානිකානං, නත්ථෙව වූපසමො තත්ථ තදභාවාති චෙ? තෙනෙතං වුච්චති **‘‘සමතික්කමා’’**ති, සමතික්කමොපි න තෙසංයෙව. කින්තු සකලස්සපි පඨමජ්ඣානධම්මරාසිස්සාති චෙ? තෙනෙතං වුච්චති **‘‘ඔළාරිකස්ස පන සමතික්කමා’’**තිආදි. සබ්බෙපි පඨමජ්ඣානධම්මා ඔළාරිකාව දුතියජ්ඣානතො, න කෙවලං විතක්කවිචාරද්වයමෙවාති චෙ? න විතක්කවිචාරායෙව තෙහි සම්පයුත්තානං ඔළාරිකභාවතොති තෙස්වෙව ආදීනවදස්සනෙන දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ තෙසං අභාවො හොති. තෙන වුත්තං **‘‘දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ අපාතුභාවා’’**ති, යස්ස ධම්මස්සානුභාවෙන, යොගෙන වා ඉදං ඣානං **‘‘සම්පසාදන’’**න්ති වුච්චති **‘‘එකොදිභාව’’**න්ති ච, තස්ස දස්සනත්ථං සද්ධාසමාධයො **විභඞ්ගෙ** වුත්තා. **පණීතභොජනසික්ඛාපදෙ** (පාචි. 257 ආදයො) සප්පිආදයො වියාති වුත්තෙ අයං අත්ථවණ්ණනා න විරුජ්ඣති. **සමං පස්සතීති** ලීනුද්ධච්චං පහාය ඛීණාසවස්ස ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨානිට්ඨඡළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජහනාකාරභූතා උපෙක්ඛා **ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා**. නීවරණාදිපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනාගහණෙ මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා, අයං **සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා** නාම. විචිනනෙ මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා **විපස්සනුපෙක්ඛා** නාම. තත්ථ ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා ඣානුපෙක්ඛා පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාව, අවත්ථාභෙදෙන භෙදො නෙසං. සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාවිපස්සනුපෙක්ඛානම්පි එකතා පඤ්ඤාවසෙන, කිච්චවසෙන පන දුවිධතා වෙදිතබ්බා.

ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා කාමාවචරා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා රූපාවචරාතිආදිනා භූමිවසෙන. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා ඛීණාසවස්සෙව, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා තිණ්ණම්පි පුථුජ්ජනසෙක්ඛාසෙක්ඛානන්ති එවං පුග්ගලවසෙන. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා සොමනස්සුපෙක්ඛාසහගතචිත්තසම්පයුත්තා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා උපෙක්ඛාසහගතචිත්තසම්පයුත්තා එවාති එවං චිත්තවසෙන. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා ඡළාරම්මණා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා ධම්මාරම්මණාවාති ආරම්මණවසෙන. වෙදනුපෙක්ඛා වෙදනාක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතා, ඉතරා නව සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙනාති ඛන්ධසඞ්ගහවසෙන. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරබොජ්ඣඞ්ගඣානුපෙක්ඛා පාරිසුද්ධිතත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා, තස්මා එකක්ඛණෙ එකාව සියා, න ඉතරා, තථා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාවිපස්සනුපෙක්ඛාපි. වෙදනාවීරියුපෙක්ඛානං එකක්ඛණෙ සියා උප්පත්තීති. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා අබ්‍යාකතා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා කුසලාබ්‍යාකතා, තථා සෙසා. වෙදනුපෙක්ඛා පන සියා අකුසලාපි. එවං කුසලත්තිකවසෙන. දසපෙතා සඞ්ඛෙපෙන චත්තාරොව ධම්මා වීරියවෙදනාතත්‍රමජ්ඣත්තඤාණවසෙන. ‘‘දුක්ඛදොමනස්සසුඛසොමනස්සාන’’න්ති එවං පහානක්කමෙන අවත්වා විභඞ්ගෙ වුත්තනයෙන කස්මා වුත්තානීති චෙ? සුත්තානුරක්ඛණත්ථං. **ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතන්ති** එත්ථ ‘‘ආරම්මණවසෙන අග්ගහෙත්වා ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතාකාරෙන අනුභවතීති ගහෙතබ්බ’’න්ති වදන්ති. කස්මා? එකංයෙව කසිණං ආරබ්භ සබ්බෙසං පවත්තිතො. තතියජ්ඣානතො පට්ඨාය උපකාරා හුත්වා ආගතාති සතිසීසෙන දෙසනා කතා, විගතවලාහකාදිනා සොම්මතාය රත්තියා වලාහකාදිනා කාලුස්සියෙ සතිපි දිවා විය අනුපකාරිකා න හොති රත්තිං, තස්මා **‘‘අත්තනො උපකාරකත්තෙන වා’’**ති වුත්තං. ‘‘සූරියප්පභාභිභවා, රත්තියා අලාභාති ඉමෙ ද්වෙ හෙතූ අපරිසුද්ධතාය කාරණං. සොම්මභාවෙන, අත්තනො උපකාරකත්තෙන චාති ඉමෙ ද්වෙ සභාගතාය කාරණ’’න්ති වදන්ති, තස්සා අපරිසුද්ධාය ජාතියාති වුත්තං හොති, තස්මා කාරණවචනන්ති එකෙ.

ඣානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා

12. චිත්තෙකග්ගතාසභාගත්තා ඣානානං **‘‘කෙසඤ්චි චිත්තෙකග්ගතත්ථානී’’**ති ආහ. කුසලානං භවොක්කමනසභාගත්තා **‘‘කෙසඤ්චි භවොක්කමනත්ථානී’’**ති. අසභාගත්තා සෙසට්ඨානෙසු ‘‘පාදකත්ථානී’’ති අවත්වා **‘‘පාදකානී’’**ති ආහ. තෙන පාදකභූතානම්පි යථාසම්භවං චිත්තෙකග්ගතා භවොක්කමනතාවහතං, ඉතරෙසං යථාසම්භවං පාදකතාවහතඤ්ච දීපෙති. අසභාගත්තා ජවනවිපස්සනාපාදකානි සමානානි අභිඤ්ඤාපාදකානි ච හොන්ති, අභිඤ්ඤාපාදකානි ච විපස්සනාපාදකානි හොන්තීතිපි දීපෙති, තථා පාදකාභාවං දීපෙති. අභිඤ්ඤාය හි චතුත්ථමෙව පාදකං, න ඉතරානි. තෙසු චතුත්ථස්ස තතියං පාදකං, තතියස්ස දුතියං, දුතියස්ස පඨමන්ති. අථ වා ‘‘චත්තාරි ඣානානී’’ති යථාලාභතො වුත්තං.

විනයනිදානනිමිත්තං, වෙරඤ්ජනිවාසකප්පනං;
සත්ථු යස්මා තස්මා භගවා, විජ්ජත්තයමාහ වෙරඤ්ජෙ.

වුත්තඤ්හෙතං ‘‘විනයෙ සුප්පටිපන්නො භික්ඛු සීලසම්පත්තිං නිස්සාය’’තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා). සීලවතො හි සීලපච්චවෙක්ඛණත්ථං රත්තිට්ඨානදිවාඨානෙසු නිසින්නස්ස නිසජ්ජනතො පට්ඨාය අත්තනො අතීතකිරියානුස්සරණබහුලතාය පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිවිජ්ජා අප්පකසිරෙන සමිජ්ඣති. තථා අත්තානං පටිච්ච සත්තානං චුතිපරිග්ගහණසීලතාය චුතූපපාතඤාණං අප්පකසිරෙන සමිජ්ඣති, උදකාදීසු සුඛුමත්ත දස්සනසීලතාය දිබ්බචක්ඛුඤාණං සමිජ්ඣති. යස්මා සත්තවිධමෙථුනසංයොගපරිවජ්ජනෙන, කාමාසවාදිපරිවජ්ජනෙන වා බ්‍රහ්මචරියං අඛණ්ඩාදිභාවං පාපුණාති, තස්මාස්ස ආසවක්ඛයඤාණං අප්පකසිරෙන සමිජ්ඣතීති එත්ථ විනයනිදානෙ විජ්ජත්තයමෙව දස්සිතං, තස්මා ආහ **‘‘යෙසඤ්ච ගුණානං දායකං අහොසි, තෙසං එකදෙසං දස්සෙන්තො’’**ති, අඤ්ඤථා විජ්ජත්තයපටිලාභමත්තපසඞ්ගො සියාති.

සො එවන්ති ඉමිනා කිඤ්චාපි චතුන්නං ඣානානං පුබ්බභාගපටිපදාපි සඞ්ගහං ගච්ඡති, න කෙවලං පුරිමජ්ඣානත්තිකමෙව, තථාපි කෙවලං පුරිමජ්ඣානත්තිකමෙව ගණ්හන්තො ‘‘එවන්ති චතුත්ථජ්ඣානක්කමනිදස්සනමෙතං, ඉමිනා පඨමජ්ඣානාධිගමාදිනා කමෙන චතුත්ථජ්ඣානං පටිලභිත්වාති වුත්තං හොතී’’ති ආහ, තං කස්මාති චෙ? සම්භාරභූමිත්තා. වුත්තඤ්හෙතං **අට්ඨකථායං** (විසුද්ධි. 2.381) ‘‘එත්ථ ච පුරිමානි තීණි ඣානානි යස්මා පීතිඵරණෙන ච සුඛඵරණෙන ච සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච ඔක්කමිත්වා ලහුමුදුකම්මඤ්ඤකායො හුත්වා ඉද්ධිං පාපුණාති, තස්මා ඉමිනා පරියායෙන ඉද්ධිලාභාය සංවත්තනතො සම්භාරභූමියොති වෙදිතබ්බානි. චතුත්ථජ්ඣානං පන ඉද්ධිලාභාය පකතිභූමි එවා’’ති. ඉදමෙව වා අත්ථං සන්ධායාහ ‘‘පුබ්බෙ ඉමානි චත්තාරි ඣානානි කෙසඤ්චි අභිඤ්ඤාපාදකානී’’ති. යදි එවං චතුත්ථජ්ඣානම්පි අන්තොකත්වා එවන්ති කිමත්ථං න වුත්තං. තඤ්හි පකතිභූමීති චෙ? න වත්තබ්බං, චතුත්ථජ්ඣානතො පරස්ස සමාහිතාදිභාවප්පත්තස්ස චිත්තස්ස අත්ථිභාවප්පසඞ්ගතො. යස්මා යස්මිං සති ‘‘පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙසි’’න්ති වුත්තං, තස්මා තස්මිං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තෙ පකතිභූමිභාවප්පත්තෙ අභිඤ්ඤාපාදකෙ ජාතෙ පරිකම්මචිත්තං ‘‘පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණාය අභිනින්නාමෙසි’’න්ති ආහ. **අභිනීහාරක්ඛමං හොතී**ති එත්ථ තං ඉද්ධිවිධාධිගමත්ථාය පරිකම්මචිත්තං අභිනීහරති. කසිණාරම්මණතො අපනෙත්වා ඉද්ධිවිධාභිමුඛං පෙසෙසි. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානතො ඉද්ධිවිධඤාණාදීනං නීහරණත්ථ’’න්ති වුත්තත්තා අභිනීහාරක්ඛමන්ති අත්ථො පකප්පිතො.

සො එවං සමාහිතෙ එවං ආනෙඤ්ජප්පත්තෙති යොජනා වෙදිතබ්බා දුතියවිකප්පෙ, **නීවරණදූරීභාවෙන විතක්කාදිසමතික්කමෙනාති** පඨමජ්ඣානාදීනං කිච්චසඞ්ගණ්හනතො. අයං යොජනා පඨමවිකප්පෙ න සම්භවති ‘‘පරිසුද්ධෙතිආදීසු පනා’’ති වචනෙන ‘‘එව’’න්ති පදස්ස අනුප්පබන්ධනිවාරණතො. තෙනෙව ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිභාවෙන පරිසුද්ධෙ’’තිආදිමාහ. **ඉච්ඡාවචරානන්ති** ‘‘අහො වතාහං ආපත්තිඤ්චෙව ආපන්නො අස්සං, න ච මං භික්ඛූ ජානෙය්‍යු’’න්තිආදිනා (ම. නි. 1.60) නයෙන උප්පන්නඉච්ඡාවසෙන පවත්තානං කොපඅපච්චයානං අභාවෙන අනඞ්ගණෙති අත්ථො. එත්ථ ච පන යථාවුත්තප්පකාරා ඉච්ඡාපි පඨමජ්ඣානාදීනං අධිගමාය අන්තරායිකා ‘‘සම්පජානමුසාවාදො ඛො පනායස්මන්තො අන්තරායිකො ධම්මො’’ති (මහාව. 134) වුත්තත්තා, පගෙව ඉච්ඡාවචරා කොපඅපච්චයා, තස්මා වුත්තං **‘‘ඣානපටිලාභපච්චනීකානං පාපකානං ඉච්ඡාවචරාන’’**න්තිආදි. කත්ථචි පන ‘‘ඣානපටිලාභපච්චයානං ඉච්ඡාවචරාන’’න්ති පොත්ථකෙසු පාඨො දිස්සති, සො පමාදලෙඛො, **ගණ්ඨිපදෙ** ච ‘‘අහො වත සත්ථා මමඤ්ඤෙව පටිපුච්ඡිත්වා ධම්මං දෙසෙය්‍යා’’ති යො තදත්ථො ලිඛිතො, සො දුල්ලිඛිතො. න හි ඣානපටිලාභපච්චයා කොපාදයො **අනඞ්ගණසුත්තෙ** (ම. නි. 1.57 ආදයො) වුත්තා, ‘‘න ච යුත්තිතො සම්භවන්ති ඣානලාභිනො තදභාවා’’ති ආචරියො වදති, තං වීමංසිතබ්බං. එත්ථ විජ්ජත්තයස්ස උත්තරුත්තරවිසෙසදස්සනත්ථං ‘‘සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ’’තිආදිනා පුනප්පුනං අට්ඨඞ්ගනිදස්සනං කතන්ති වෙදිතබ්බං. උත්තරුත්තරවිසෙසා චෙභාසං අත්තදුක්ඛපරදුක්ඛදස්සනතදුපසමත්තදීපනතො වෙදිතබ්බා. භගවා හි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණෙන අත්තනො අනන්තසංසාරදුක්ඛං පස්සිත්වා, චුතූපපාතඤාණෙන පරස්ස ච ලොකස්ස ආසවක්ඛයඤාණෙන තදුභයවූපසමත්තඤ්ච පස්සිත්වා තං දෙසෙති, පඨමෙන වා අත්තදුක්ඛදස්සනතො අත්තසිනෙහපරිච්චාගං දීපෙති. දුතියෙන පරදුක්ඛදස්සනතො පරෙසු කොපපරිච්චාගං, තතියෙන අරියමග්ගදස්සනතො මොහපරිච්චාගඤ්ච දීපෙති. එවං නානාගුණවිසෙසදීපනතො ඉමස්සෙව ලොකියාභිඤ්ඤාද්වයස්ස ඉධ ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

යස්මා අතීතජාති එව නිවාසො, තස්මා ‘‘අතීතජාතීසූ’’ති න වත්තබ්බන්ති චෙ? න, ජාතියා එකදෙසෙපි නිවාසවොහාරසිද්ධිදස්සනතො. **පාළියං** කිඤ්චාපි ‘‘එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො’’තිආදිවචනෙන සකලජාතියා අනුස්සරණමෙව පුබ්බෙනිවාසානුස්සති විය දිස්සති, න එවං දට්ඨබ්බං. තදෙකදෙසානුස්සරණම්පි පුබ්බෙනිවාසානුස්සති එවාති දස්සනත්ථං, භුම්මවචනං කතං ඔකාසාදිසඞ්ගහත්ථඤ්ච. **‘‘ඡින්නවටුමකානුස්සරණාදීසූ’’ති ආදි**-සද්දෙන අනිවුත්ථලොකධාතුදීපරට්ඨනගරගාමාදිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘තෙසං ඡින්නවටුමකානං ලොකුත්තරසීලාදීනි න භගවතා බොධිසත්තකාලෙ විඤ්ඤාතානී’’ති වුත්තං. අත්ථාපත්තිතො ලොකියානි විඤ්ඤාතානීති ආපජ්ජති, තං දිබ්බචක්ඛුඤාණාධිකාරෙ ‘‘අරියානං උපවාදකා’’ති වචනෙන සමෙන්තං විය දිස්සති. න හි අරියෙ අපස්සන්තස්ස එවං හොති. කිමත්ථං පනෙත්ථ අනුස්සති වුත්තා, නනු එස විජ්ජාධිකාරොති චෙ? ආදිකම්මිකස්ස සතිවසෙන නිබ්බත්තිතො, අතීතධම්මානං සතියා විසෙසාධිකාරත්තා ච. වුත්තඤ්හි ‘‘අනුස්සරාමී’’ති.

‘‘වත්තමානෙසු විජ්ජාන-මතීතෙස්වස්ස සරති;
අනාගතෙසු ධම්මෙසු, සරති විජ්ජාන පණිධී’’ති.

ආචරියකුමාරිලෙන සිලොකොපි වුත්තො.

තත්ථ රාගෙ උස්සන්නතරෙ තෙජොසංවට්ටො. දොසෙ ආපොසංවට්ටො. මොහෙ වායොසංවට්ටො. කෙචි ‘‘දොසෙ තෙජොසංවට්ටො, රාගෙ ආපොසංවට්ටො, මොහෙ වායොසංවට්ටො’’ති වදන්ති. යස්මා අමුත්‍රාති චිත්තං, වචනං වා භවාදිනියමෙන හොති, තස්මා **‘‘භවෙ වා’’**තිආදි. **එවංනාමො එවංගොත්තොති** පදද්වයෙන අජ්ඣත්තබහිද්ධාමූලකං පඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතං ගොචරනිවාසං දීපෙති. **පවත්තඵලභොජනො** සයංපතිතඵලාහාරො. **චතුරාසීතිකප්පසහස්සපරමායුපරියන්තො** වාති පණිධානතො පුබ්බෙ. පටිනිවත්තන්තස්ස පච්චවෙක්ඛණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං න හොති. ‘‘පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණලාභීනං පනෙතං ආනුභාවපරිදීපන’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **අමුත්‍රාති** එත්ථ පඨමයොජනායං සීහොක්කන්තවසෙන අනුස්සරණං වුත්තං, තඤ්ච ඛො අනුලොමවසෙන. ‘‘පටිලොමවසෙනා’’තිපි ලිඛන්ති, තං දුවිඤ්ඤෙය්‍යං. සීහොක්කන්තං දස්සෙතුං **‘‘අනෙකාසු කප්පකොටීසූ’’**තිආදි වුත්තං. **යථා තන්ති** නිදස්සනෙන පටිපත්තිසාධාරණෙන ඵලසාධාරණතං දස්සෙන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ආදරං ජනෙති, අත්තානමෙවෙකං උක්කංසෙතීති වචනං නිවාරෙති. ‘‘සාධු ඛො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොතී’’ති තස්ස පුබ්බෙ උප්පන්නචිත්තෙ එව නියොජෙති. **පඨමා අභිනිබ්භිදාති** වචනෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස බහුපටලභාවං දස්සෙති, තෙන අට්ඨගුණිස්සරියාදිනා අනභිනිබ්භිදං දීපෙති.

පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දිබ්බචක්ඛුඤාණකථාවණ්ණනා

13. **‘‘චුතූපපාතඤාණායා’’**ති ඵලූපචාරෙන වුත්තං. ඉදඤ්හි දිබ්බචක්ඛුඤාණං රූපාරම්මණත්තා පරිත්තපච්චුප්පන්නඅජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණං හොති. න චුතිං වා පටිසන්ධිං වා ආරම්මණං කරොති. තස්මා ‘‘යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාමී’’ති (පාරා. 13) වචනං විය ඵලූපචාරෙනෙව වුත්තමිදන්ති වෙදිතබ්බං. දිබ්බවිහාරසන්නිස්සිතත්තා කාරණොපචාරෙන දිබ්බං. ඉමිනා පන කෙචි ආචරියා ‘‘කුසලාකුසලා චක්ඛු දිබ්බචක්ඛු කාමාවචර’’න්ති වදන්ති, තෙ පටිසෙධිතා හොන්ති. චතුත්ථජ්ඣානපඤ්ඤා හි එත්ථ අධිප්පෙතා. **මහාජුතිකත්තා මහාගතිකත්තාති** එතෙසු ‘‘සද්දසත්ථානුසාරෙනා’’ති වුත්තං. එකාදසන්නං උපක්කිලෙසානං එවං උප්පත්තික්කමො උපක්කිලෙසභාවො ච වෙදිතබ්බො, මහාසත්තස්ස ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා නානාවිධානි රූපානි දිස්වා ‘‘ඉදං නු ඛො කි’’න්ති විචිකිච්ඡා උදපාදි, සො උපක්කිලෙසො **උපක්කිලෙසසුත්තෙ** (ම. නි. 3.236 ආදයො) ‘‘විචිකිච්ඡාධිකරණඤ්ච පන මෙ සමාධි චවි, සමාධිම්හි චුතෙ ඔභාසො අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපාන’’න්ති වචනතො. තතො ‘‘රූපානි මෙ පස්සතො විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, ඉදානි න කිඤ්චි මනසි කරිස්සාමී’’ති චින්තයතො අමනසිකාරො, තතො කිඤ්චි අමනසිකරොන්තස්ස ථිනමිද්ධං උදපාදි, තතො තස්ස පහානත්ථං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා රූපානි පස්සතො හිමවන්තාදීසු දානවරක්ඛසාදයො පස්සන්තස්ස ඡම්භිතත්තං උදපාදි, තතො තස්ස පහානත්ථං ‘‘මයා දිට්ඨභයං පකතියා ඔලොකියමානං නත්ථි, අදිට්ඨෙ කිං නාම භය’’න්ති චින්තයතො උප්පිලාවිතත්තං උදපාදි. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘උප්පිලං දිබ්බරූපදස්සෙනෙනා’’ති වුත්තං, ‘‘තං දුවුත්තං පරතො අභිජප්පාවචනෙන තදත්ථසිද්ධිතො’’ති **ආචරියො** වදති. තතො ඡම්භිතත්තප්පහානත්ථං ‘‘මයා වීරියං දළ්හං පග්ගහිතං, තෙන මෙ ඉදං උප්පිලං උප්පන්න’’න්ති වීරියං සිථිලං කරොන්තස්ස කායදුට්ඨුල්ලං කායදරථො කායාලසියං උදපාදි, තතො තං වජන්තස්ස අච්චාරද්ධවීරියං උදපාදි, තත්ථ දොසං පස්සතො අතිලීනවීරියං උපදාදි, තතො තං පහාය සමප්පවත්තෙන වීරියෙන ඡම්භිතත්තභයා හිමවන්තාදිට්ඨානං පහාය දෙවලොකාභිමුඛං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දෙවසඞ්ඝං පස්සතො තණ්හාසඞ්ඛාතා අභිජප්පා උදපාදි, තතො ‘‘මය්හං එකජාතිකරූපං මනසි කරොන්තස්ස අභිජප්පා උප්පන්නා, තස්මා දානි නානාවිධං රූපං මනසි කරිස්සාමී’’ති කාලෙන දෙවලොකාභිමුඛං, කාලෙන මනුස්සලොකාභිමුඛං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා නානාවිධානි රූපානි මනසි කරොතො නානත්තසඤ්ඤා උදපාදි, තතො ‘‘නානාවිධරූපානි මෙ මනසි කරොන්තස්ස නානත්තසඤ්ඤා උදපාදි, තස්මා දානි අභිජප්පාදිභයා ඉට්ඨාදිනිමිත්තග්ගාහං පහාය එකජාතිකමෙව රූපං මනසි කරිස්සාමී’’ති තථා කරොතො අභිනිජ්ඣායිතත්තං රූපානං උදපාදි එවං පහීනඋපක්කිලෙසස්සාපි අනධිට්ඨිතත්තා. ඔභාසඤ්හි ඛො ජානාමි, න ච රූපානි පස්සාමීතිආදි ජාතං.

තස්සත්ථො – යදා පරිකම්මොභාසමෙව මනසි කරොමි, තදා ඔභාසං සඤ්ජානාමි, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපානි න ච පස්සාමි, රූපදස්සනකාලෙ ච ඔභාසං න ජානාමීති. කිමත්ථමිදං වුත්තං, න හි එතං උපක්කිලෙසගතන්ති? න කෙවලං උපක්කිලෙසප්පජහනමෙවෙත්ථ කත්තබ්බං, යෙන ඉදං විසුද්ධං හොති, අඤ්ඤම්පි තදුත්තරි කත්තබ්බං අත්ථීති දස්සනත්ථං. **විචිකිච්ඡා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසොතිආදීසු** ''ඉමෙ ධම්මා උපක්කිලෙසාති ආදීනවදස්සනෙන පජහිං, න මය්හං තදා උප්පන්නත්තා''ති කෙචි වදන්ති. **මානුසකං වාති** ඉමිනා සභාවාතික්කමං දස්සෙති. **මංසචක්ඛුනා වියාති** ඉමිනා පරියත්තිග්ගහණං, වණ්ණමත්තාරම්මණතඤ්ච උපමෙති. වණ්ණමත්තෙ හෙත්ථ සත්ත-සද්දො, න ''සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා''ති (අ. නි. 10.27) එත්ථ විය සබ්බසඞ්ඛතෙසු, හීනජාතිආදයො මොහස්ස **නිස්සන්දො** විපාකො. කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා පුබ්බෙ අතීතභවෙ අහෙසුං, සම්පති නිරයං උපපන්නාති එවං පාඨසෙසෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ''යථාකම්මූපගඤාණඤ්හි එකන්තමතීතාරම්මණං, දිබ්බචක්ඛු පච්චුප්පන්නාරම්මණ''න්ති උභින්නං කිච්චවසෙන වුත්තං. **මහල්ලකොති** සමණානං සාරුප්පමසාරුප්පං, ලොකාචාරං වා න ජානාතීති අධිප්පායෙන වුත්තත්තා ගුණපරිධංසනෙන ගරහතීති වෙදිතබ්බං. ''නියතො සම්බොධිපරායනො''ති (සං. නි. 2.41; 5.998, 1004) වුත්තො අරියපුග්ගලො මග්ගාවරණං කාතුං සමත්ථං ඵරුසවචනං යදි කථෙය්‍ය, අපායගමනීයම්පි කරෙය්‍ය, තෙන සො අපායූපගොපි භවෙය්‍ය, තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බන්ති එකෙ. **''වායාමං මා අකාසීති** ථෙරෙන වුත්තත්තා මග්ගාවරණං කරොතී''ති වදන්ති. පුබ්බෙව සොතාපන්නෙන අපායද්වාරො පිහිතො, තස්මාස්ස සග්ගාවරණං නත්ථි. **''පාකතිකන්ති** පවත්තිවිපාකං අහොසී''ති වදන්ති. ''වුද්ධි හෙසා, භික්ඛවෙ, අරියස්ස විනයෙ, යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොතී''ති (ම. නි. 3.370; දී. නි. 1.251) වචනතො පාකතිකං අහොසීති එකෙ. **සචෙ සො න ඛමතීති** සොතාපන්නාදීනං ඛන්තිගුණස්ස මන්දතාය වා ආයතිං තස්ස සුට්ඨු සංවරත්ථාය වා අක්ඛමනං සන්ධාය වුත්තං. **සුඛානං වා ආයස්ස** ආරම්මණාදිනො අභාවා කාලකඤ්චිකා අසුරා හොන්ති. ''ඉතො භො සුගතිං ගච්ඡා''ති (ඉතිවු. 83) වචනතො **මනුස්සගතිපි. දිබ්බචක්ඛුඤාණවිජ්ජාති** දිබ්බචක්ඛුමෙව දස්සනට්ඨෙන ඤාණං, තස්ස තස්ස අත්ථස්ස වින්දනට්ඨෙන විජ්ජාති අත්ථො.

දිබ්බචක්ඛුඤාණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

14. **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙති** කිං පුරිමස්මිංයෙව, උදාහු අඤ්ඤස්මිංයෙව චතුත්ථජ්ඣානචිත්තෙ. **අට්ඨකථායම්පි** යතො වුට්ඨාය පුරිමවිජ්ජාද්වයං අධිගතං, තදෙව පුන සමාපජ්ජනවසෙන අභිනවං අභිණ්හං කතන්ති දස්සනත්ථං ''සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙති ඉධ විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බ''න්ති වුත්තං. එත්ථාහ – යදි තදෙව පුන සමාපජ්ජනවසෙන අභිනවං කතං, අථ කස්මා පුබ්බෙ විය ''විපස්සනාපාදකං අභිඤ්ඤාපාදකං නිරොධපාදකං සබ්බකිච්චසාධකං සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකං ඉධ චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බ''න්ති අවත්වා ''ඉධ විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බ''න්ති එත්තකමෙව වුත්තං , නනු ඉධ තථාවචනට්ඨානමෙව තං අරහත්තමග්ගෙන සද්ධිං සබ්බගුණනිප්ඵාදනතො, න පඨමවිජ්ජාද්වයමත්තනිප්ඵාදනතොති? වුච්චතෙ – අරියමග්ගස්ස බොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඣානඞ්ගපටිපදාවිමොක්ඛවිසෙසනියමො පුබ්බභාගවුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනාය සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය නියමෙන අහොසීති දස්සනත්ථං විපස්සනාපාදකම්ධ වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ පරියාපන්නත්තා, න තදාරම්මණමත්තෙන. **පරියායතොති** අඤ්ඤෙනපි පකාරෙන. **''ඉමෙ ආසවා''**ති අයං වාරො කිමත්ථං ආරද්ධො? ''ආසවානං ඛයඤාණාය''ති අධිකාරානුලොමනත්ථං. **මග්ගක්ඛණෙ හි චිත්තං විමුච්චති, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං හොතීති** ඉදං එකත්තනයෙන වුත්තං. යඤ්හි විමුච්චමානං, තදෙව අපරභාගෙ විමුත්තං නාම හොති. යඤ්ච විමුත්තං, තදෙව පුබ්බභාගෙ විමුච්චමානං නාම හොති. භුඤ්ජමානො එව හි භොජනපරියොසානෙ භුත්තාවී නාම. ''ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං දස්සෙතී''ති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස ච පට්ඨානෙ ''මග්ගා වුට්ඨහිත්වා මග්ගං පච්චවෙක්ඛති, ඵලං, නිබ්බානං, පහීනෙ කිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛතී''ති අයමුප්පත්තික්කමො වුත්තො. පවත්තික්කමො පනෙත්ථ සරූපතො අත්ථතොති ද්විධා වුත්තො. තත්ථ ''විමුත්තමිති ඤාණං අහොසී''ති සරූපතො චතුබ්බිධස්සපි පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස පවත්තික්කමනිදස්සනං. ''ඛීණා ජාතී''තිආදි අත්ථතො. තෙනෙව අන්තෙ ''අබ්භඤ්ඤාසි''න්ති පුග්ගලාධිට්ඨානං දෙසනං අකාසි පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස තථා අප්පවත්තිතො. අප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො ''ඛීණා ජාතී''ති ජානාති නාම. ''දිබ්බචක්ඛුනා පච්චුප්පන්නානාගතංසඤාණ''න්ති අනාගතංසඤාණස්ස ච දිබ්බචක්ඛුසන්නිස්සිතත්තා වුත්තං.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

15. **කණ්ණසුඛතො හදයඞ්ගමතොති** වචනමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අනත්තුක්කංසනතොතිආදි** පුග්ගලවසෙන, **කණ්ණසුඛතොති** සොතින්ද්‍රියං සන්ධාය. **ආපාථරමණීයතොති** ඤාණාපාථාරමණීයතො. සයමෙව **හෙට්ඨාමුඛජාතං වා,** මග්ගො පන අසොකො හොති. තදා හි සොකො පහීයමානො. චරියාදිඅනුකූලතො **අප්පටිකූලං. ''මධුරම්ම''**න්ති වුත්තත්තා ''ධම්මම්ම''න්ති වචනං අධිකං විය දිස්සති. තස්මා ''රාගවිරාගම්ම''න්ති එවං විසුං විසුං යොජෙත්වා පුන පිණ්ඩෙත්වා ධම්මම්මං උපෙහීති යොජෙතබ්බං, ''ධම්මමෙව සරණත්ථමුපෙහී''ති පයන්ති කිරාති දීපෙති. සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුග්ගතිං පරික්කිලෙසං දුක්ඛං හිංසතීති රතනත්තයං **සරණං**

නාම. තප්පසාදතග්ගරුතාදීහි විහතකිලෙසො තප්පරායනතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො **සරණගමනං**. තංසමඞ්ගීසත්තො **සරණං ගච්ඡති**. පභෙදෙන පන දුවිධං සරණගමනං ලොකුත්තරං ලොකියන්ති. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති. ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණගමනුපක්කිලෙසං තදඞ්ගවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො රතනත්තයෙ සද්ධාපටිලාභො සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨි. ලොකුත්තරස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයො ආනිසංසඵලං. ''යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච…පෙ…. සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී''ති (ධ. ප. 190-192) හි වුත්තං. ලොකියස්ස භවභොගසම්පදා. ''යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ''ති (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37) හි වුත්තං. ලොකියසරණගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණාදීහි සංකිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති, න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්ථි සංකිලෙසො. ලොකියස්ස සාවජ්ජො අනවජ්ජොති දුවිධො භෙදො. තත්ථ අඤ්ඤසත්ථාරාදීසු අත්තසන්නියාතනාදීහි සාවජ්ජො හොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජ්ජො කාලකිරියාය, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස නෙවත්ථි භෙදො. භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසති. යො කොචි සරණගතො ගහට්ඨො **උපාසකො**. රතනත්තයඋපාසනතො උපාසකො. පඤ්ච වෙරමණියො **සීලං**. සත්ථසත්තමංසමජ්ජවිසවාණිජ්ජාරහිතං ධම්මෙන ජීවිකං **ආජීවො**. වුත්තසීලාජීවවිපත්ති **විපත්ති** නාම. විපරීතා **සම්පත්ති**.

16. **ලච්ඡාම නු ඛොති** දුග්ගතෙ සන්ධාය වුත්තං. **සක්ඛිස්සාම නුඛො නොති** සමිද්ධෙ සන්ධාය. **තත්ථ** වෙරඤ්ජායං. **පග්ගය්හතීති** පත්තං පග්ගහො, තෙන පග්ගහෙන පත්තෙනාති අත්ථො. **සමාදායෙවාති** නිදස්සනං. **න ච වට්ටතීති** පුන පාකං කිඤ්චාපි වට්ටති, තථාපි න සුට්ඨු පක්කත්තා වුත්තං, ''උත්තණ්ඩුලභත්තං ලභිත්වාපි පිධෙතුං න වට්ටතී''ති අට්ඨකථාවචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. ''සාවකානං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමී''ති ඉමිනා වචනෙන ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං සන්ධාය ''පච්ඡා සීල''න්ති වුත්තං. උපාලිත්ථෙරොපි තං තං වත්ථුං පටිච්ච භගවතා බහූනි සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි අත්ථීති දීපෙති. යදි එවං වෙරඤ්ජායං ''එතස්ස භගවා කාලො''ති වචනං න සමෙතීති චෙ? න, තතො පුබ්බෙ සික්ඛාපදාභාවප්පසඞ්ගතො. ථෙරො පන පඤ්ඤත්තානි ඨපෙත්වා ඉදානි පඤ්ඤපෙතබ්බානි පාතිමොක්ඛුද්දෙසප්පහොනකානි සන්ධායාහ. භගවාපි ''න තාව සාරිපුත්ත සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතී''ති **භද්දාලිසුත්තෙ** (ම. නි. 2.134; ආදයො) විය එකච්චෙසු පඤ්ඤත්තෙසුපි තතො පරං පඤ්ඤපෙතබ්බානි සන්ධායාහ. ඉධෙව **අට්ඨකථායං** ''සාමම්පි පචනං සමණසාරුප්පං න හොති න ච වට්ටතී''ති වචනඤ්ච, තථා ''රත්තිච්ඡෙදො වා වස්සච්ඡෙදො වා''තිආදිවචනානි ච අත්ථි. අඤ්ඤථා ''ද්වීහාකාරෙහි බුද්ධා භගවන්තො භික්ඛූ පටිපුච්ඡන්තී''ති ඉධෙවෙදං පාළියපනං විරුජ්ඣතීති ආචරියෙන විචාරිතං, තං සුන්දරං පුබ්බෙපි පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසම්භවතො. කින්තු ඉධ පාළියපනවිරොධවිචාරණා පන නිප්පයොජනා විය මම දිස්සති. කස්මා? උපාලිත්ථෙරෙන සඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තපාඨත්තා. **රත්තිච්ඡෙදොති** සත්තාහකිච්චං සන්ධාය වුත්තො. ''සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා රත්තිච්ඡෙදො වා වස්සච්ඡෙදො වා එකභික්ඛුනාපි න කතො''ති වුත්තං කිර **මහාඅට්ඨකථායං,** තස්මා වස්සච්ඡෙදස්ස කාරණෙ සති සත්තාහකිච්චං කාතුං වට්ටතීති එකෙ. විනයධරා පන නිච්ඡන්ති, තස්මා අට්ඨකථාධිප්පායො වීමංසිතබ්බො, ඉමාය වෙරඤ්ජායං අප්පිච්ඡතාදිපටිපදාය පසන්නා. සාලීනං විකති **සාලිවිකති**.

17-8. **උපපන්නඵලොති** බහුඵලො. ''ඛුද්දං මධු''න්ති පාඨො. **ථෙරං සීහනාදං නදාපෙතුං පුච්ඡීති** ඉමිනා ආචරියො යං පුබ්බෙ ආණාය ඨිතානං සාවකානං මහානුභාවතාදස්සනං ''වෙරඤ්ජායං නිවාසප්පයොජන''න්ති අම්හෙහි වුත්තං, තං සම්පාදෙති, රාජගහෙ වෙරඤ්ජායඤ්චාති උභයත්ථ විතක්කුප්පාදෙ එකතො පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙන්තො **''අථ ඛො ආයස්මතො සාරිපුත්තස්සා''**තිආදිමාහ. කාලං සන්ධාය **චිරං,** ඨිතිං සන්ධාය **චිරාති** විග්ගහො.

කාමං හිනොති අත්තනො ඵලනිබ්බත්තියා සහායං ගච්ඡතීති කත්තරි **හෙතු,** තථාපි ඉධ තෙන කරණභූතෙන තස්ස ඵලං හිනොති පවත්තතීති **හෙතු**. තථා සටන්ති තෙනාති සටො. **කිලාසුනොති** පයොජනාභාවෙන අවාවටා. **අබ්බොකිණ්ණානි** විසභාගෙහි. **ආගාමිනියා** අනාගතෙති අත්ථො. ඉමෙසංයෙව නොති දස්සනත්ථං ''සබ්බබුද්ධානං හී''ති වුත්තං. **යාවසාසනපරියන්තාති** යාව බුද්ධා ධරන්ති, තාවාති අත්ථො. ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාව උච්චා, තත්ථාපි විසෙසං දස්සෙතුං ''උච්චනීචඋළාරුළාරභොගා''ති. ''මනසි කත්වා''තිපි පාඨො. උපසම්පාදාඋපසම්පාදාඉච්චෙතං ද්වයං මාගධෙ ''උපසම්පජ්ජා''ති වුච්චති. **අනුපාදායාති** ආරම්මණකරණවසෙන අග්ගහෙත්වා. **ආසවෙහීති** කත්තරි තතියාවිභත්ති. **චිත්තානීති** පච්චත්තබහුවචනං. **විමුච්චිංසූති** කම්මකාරකෙ. විමොචිතානීති අධිප්පායොති ආචරියො. ආසවෙහීති පදඤ්ච පච්චත්තෙ කරණවචනං කත්වා **ගණ්ඨිපදෙ** අත්ථො පකාසිතො. යදි අරියමග්ගෙන නිරුද්ධානං ආසවානං වසෙන අනාසවතා, ලොකෙ චිත්තානිපි අනාසවා සියුං. න හි නිරුද්ධානි චිත්තානි ආරම්මණානි කරොන්තීති තානි අනිරුද්ධාසවවසෙන සාසවානීති චෙ. සොතාපන්නස්ස මග්ගචිත්තං උපරිමග්ගවජ්ඣාසවවසෙන සාසවං, අවසිට්ඨාසවසමුච්ඡින්දනානුභාවත්තා ඵලානි සාසවානි සියුන්ති? න, ආසවසමුච්ඡින්දනානුභාවාගතඵලත්තා. හිංසනස්ස කරණං හිංසනකතං, තස්මිං **හිංසනකතස්මිං,** හිංසනකිරියායාති අත්ථො. ඉත්ථිලිඞ්ගං විපල්ලාසං කත්වා නපුංසකලිඞ්ගං, පුරිසලිඞ්ගං වා කත්වා. **නිමිත්තත්ථෙති** එත්ථ –

''චම්මනි දීපිනං හන්ති, දන්තෙසු හන්ති කුඤ්ජරං;
වාලෙසු චාමරිං හන්ති, සිඞ්ගෙසු සරභො හතො''ති. –

අධිකරණං.

20-21. නවිරට්ඨිතිකකාරණෙ කථිතෙ චිරට්ඨිතිකකාරණං අත්ථතො වුත්තපටිපක්ඛවසෙන කිඤ්චාපි සිද්ධං, තථාපි තං ථෙරස්ස විනයපඤ්ඤත්තියාචනාය ඔකාසකාරණාධිප්පායතො විනයපඤ්ඤත්තියාචනොකාසං පාපෙතුං පුන භගවන්තං ''කො පන, භන්තෙ, හෙතූ''ති පුච්ඡි. භගවාපි යාචනං සම්පටිච්ඡිතුකාමො බ්‍යාකාසි. ''ආසවට්ඨානීයා සඞ්ඝෙ පාතුභවන්තී''ති පුග්ගලස්ස සඞ්ඝපරියාපන්නත්තා වුත්තං. **ආදරත්ථවසෙනෙවෙත්ථ ද්වික්ඛත්තුං වුත්තන්ති** යස්මා ථෙරො පුබ්බෙ රාජගහෙ, සම්පති වෙරඤ්ජායන්ති ද්වික්ඛත්තුං කාචි, තස්මා ආදරෙන පුනප්පුනං යාචයමානං පස්සිත්වා සයම්පි භගවා ආදරෙනෙව ''ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්තා''ති ආහ. තෙනෙතං දීපෙති ''මා ත්වං පුනප්පුනං යාචාහි, සම්පටිච්ඡිතාව මයා තෙ යාචනා, පුබ්බෙනනු තවයාචනං සම්පටිච්ඡතාව මයා එත්තකෙ කාලෙ එත්තකානි සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි, න තාව මෙ සාවකානං ආණාපාතිමොක්ඛුද්දෙසානුජානනකාලො සම්පත්තො, තක්කානුමානවසෙන තයා 'එතස්ස භගවා කාලො'ති පුනප්පුනං නිද්දිසියමානොපි නෙස සො කාලො, කින්තු තථාගතොව තත්ථ කාලං ජානිස්සතී''ති. යස්මා පන ''සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාලතො පභුති ආණාපාතිමොක්ඛමෙව උද්දිසියතී''ති වුත්තං, තස්මා පාතිමොක්ඛුද්දෙසප්පහොනකසික්ඛාපදමෙව සන්ධායාහ. ''තත්ථාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාචනාපෙක්ඛං භුම්මවචන''න්ති එකමෙව පදං වුත්තං තස්සා සිද්ධියා ඉතරස්ස සිද්ධිතො. ''සාවකානං විසයභාවන්ති ඉමිනා මහාපදුමත්ථෙරවාදො පටික්ඛිත්තො''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තං සුන්දරං විය. සම්මුඛෙ **ගරහා**. පරම්මුඛෙ **උපවාදො**. ''න, භික්ඛවෙ, ඌනදසවස්සෙන…පෙ…. දුක්කටස්සා''ති (මහාව. 75) ඉදං සික්ඛාපදං භගවා බුද්ධත්තෙන දසවස්සිකො හුත්වා පඤ්ඤපෙසි ඌනදසවස්සිකස්ස තස්ස තථා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අභාවතො. න තදා අතිරෙකදසවස්සිකොව දසවස්සිකානං රත්තඤ්ඤුමහත්තප්පත්තිතො, තස්මා තං සික්ඛාපදං වෙරඤ්ජායං වස්සාවාසතො පුබ්බෙ රාජගහෙ එව පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං, තස්මිං සිද්ධෙ සිද්ධමෙව ''යාව න සඞ්ඝො රත්තඤ්ඤුමහත්තං පත්තොති වචනං ඉතො පුබ්බෙ පඨමයාචනායපි වුත්ත''න්ති. **අට්ඨකථායම්පි** රත්තඤ්ඤුමහත්තප්පත්තකාලෙ ''ද්වෙ සික්ඛාපදානී''ති ගණනපරිච්ඡෙදවචනං පඨමයාචනාය වුත්තවචනං සන්ධාය වුත්තං. අඤ්ඤථා රත්තඤ්ඤුමහත්තප්පත්තකාලෙ ද්වෙ එව, න අඤ්ඤන්ති ආපජ්ජති.

''අථ ඛො ආයස්මතො සාරිපුත්තස්සා''තිආදිම්හි අයමාදිතො පට්ඨාය අත්ථවිභාවනා – අයං කිරායස්මා අස්සජිත්ථෙරතො පටිලද්ධං එකගාථාමත්තකං ධම්මපරියායං නයසතසහස්සෙහි විවෙචෙන්තො අරහත්තං පත්වා සාවකපාරමීඤාණෙ ඨිතො ''අහො වත මහානුභාවොයං සද්ධම්මො, යො විනාපි ධම්මසාමිනා පරම්මුඛතො සුතමත්තෙපි මය්හං මහන්තං ගුණවිසෙසං ජනෙසි, සාධු වතායං සද්ධම්මො චිරං තිට්ඨෙය්‍යා''ති චින්තෙන්තො ''කතමෙසානං නු ඛො බුද්ධානං භගවන්තානං…පෙ…. න චිරට්ඨිතික''න්ති තමත්ථං, කාරණඤ්ච අත්තනො අග්ගසාවකඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා ''සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්තිආදිචිරට්ඨිතිකාරණ''න්ති නිට්ඨං කත්වා විනයපඤ්ඤත්තියාචනොකාසකරණත්ථං භගවන්තං පුච්ඡි. තතො පඤ්හස්ස විස්සජ්ජනෙ විනයපඤ්ඤත්තියාචනොකාසෙ සම්පත්තෙ ''එතස්ස භගවා කාලො, එතස්ස සුගත කාලො''ති විනයපඤ්ඤත්තිං යාචි. තතො භගවා තස්සා යාචනාය සම්පටිච්ඡිතභාවං, ''එතස්ස භගවා කාලො''ති වුත්තකාලස්ස අකාලතං, කාලස්ස ච අනඤ්ඤවිසයතං දීපෙන්තො ''ආගමෙහි ත්ව''න්තිආදිමාහ, තතො භගවා තස්ස යාචනං, සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතඤ්ච පටිච්ච ''තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූ අනුපජ්ඣායකා අනාචරියකා අනොවදියමානා''තිආදිනා (මහාව. 64) නයෙන වෙපුල්ලමහත්තතං පටිච්ච සත්ථා සාවකානං උපජ්ඣායවත්තාදීනි විනයකම්මානි, තදනුරූපසික්ඛාපදානි ච පඤ්ඤපෙසි. තතො අනුක්කමෙන ද්වාදසමවස්සං වෙරඤ්ජායං වසි. තදා ච ආයස්මා සාරිපුත්තො සත්ථාරා නිද්දිට්ඨෙසු චිරට්ඨිතිහෙතූසු ජාතෙසු ''නවඞ්ගසත්ථුසාසනමහත්තතා ච සම්පති ජාතා, විනයපඤ්ඤත්ති ච බහුතරා ජාතා, පාතිමොක්ඛුද්දෙසො එවෙකො න තාව සාවකානං අනුඤ්ඤාතො, සො ච පරිසුද්ධෙන සඞ්ඝෙන කරීයති. සඞ්ඝොපි එතරහි පරිසුද්ධො පච්ඡිමකස්ස සොතාපන්නත්තා''ති චින්තෙත්වා පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානාපෙතුකාමො යත්තකෙහි ච සික්ඛාපදෙහි පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අනුජානීයති, තත්තකානං පඤ්ඤත්තියාචනපුබ්බඞ්ගමං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං යාචන්තො පුබ්බුප්පන්නවිතක්කසූචනපුච්ඡාවිස්සජ්ජනක්කමවසෙන යාචනොකාසෙ සම්පත්තෙ ''එතස්ස භගවා කාලො''තිආදිමාහ.

තත්ථ ''යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍යා''ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසප්පහොනකසික්ඛාපදං සන්ධායාහ, අයමත්ථො **භද්දාලිසුත්තෙන** (ම. නි. 2.134 ආදයො) දීපෙතබ්බො . තත්ථ හි බහූසු සික්ඛාපදෙසු පඤ්ඤත්තෙසු, පඤ්ඤපියමානෙසු ච ''න තාව භද්දාලි සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතී''තිආදි (ම. නි. 2.145) වුත්තං අපඤ්ඤත්තං උපාදාය, තථා ඉධාපි අපඤ්ඤත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පරිසුද්ධත්තා සඞ්ඝස්ස සම්පති සාවකානං ආණාපාතිමොක්ඛුද්දෙසං නානුජානාමීති දස්සෙන්තො **''නිරබ්බුදො''**තිආදිමාහ. න හි පරිසුද්ධෙ සඞ්ඝෙ ඔවාදපාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස අනුද්දෙසකාරණං අත්ථි, තස්මිං සති ආණාපාතිමොක්ඛුද්දෙසානුජානනාධිප්පායතො. තථා ච සො තතො අට්ඨන්නංවස්සානං අච්චයෙන අනුඤ්ඤාතො. යථාහ **පාතිමොක්ඛඨපනක්ඛන්ධකෙ** (චූළව. 386) ''න දානාහං, භික්ඛවෙ, ඉතො පරං උපොසථං කරිස්සාමි…පෙ…. පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාථා''ති. යං පන **උපසම්පදක්ඛන්ධකෙ** (මහාව. 129) ''තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූ අඤ්ඤතරං භික්ඛුං උපසම්පාදෙත්වා එකකං ඔහාය පක්කමිංසු…පෙ…. සො තස්සා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිත්වා චිරෙන අගමාසී''ති වත්ථු ආගතං, තං සුදින්නවත්ථුතො පරතො උප්පන්නම්පි තත්ථ යථාධිකාරං සමොධානෙතුං වුත්තං. තථා තත්ථෙව ''උභයානි ඛො පනස්ස පාතිමොක්ඛානි විත්ථාරෙන ස්වාගතානි හොන්ති''තිආදිනා (පාචි. 147; අ. නි. 8.52; 10.33) අඞ්ගානිපි වෙදිතබ්බානි. න හි ආදිතො එව උභතොපාතිමොක්ඛානි සිද්ධානීති. අපිච ආදිතො පට්ඨාය අයමනුක්කමො වෙදිතබ්බො, සෙය්‍යථීදං – රාහුලකුමාරෙ උප්පන්නෙ බොධිසත්තො නික්ඛමිත්වා ඡබ්බස්සානි දුක්කරං කත්වා

සත්තමෙ අභිසම්බුද්ධො, තස්මිං එව සංවච්ඡරෙ කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙසි. **අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනායං** (ම. නි. අට්ඨ. 2.107 ආදයො) ''අයඤ්හි ආයස්මා සත්තවස්සිකකාලෙ භගවන්තං චීවරකණ්ණෙ ගහෙත්වා 'දායජ්ජං මෙ සමණ දෙහි, දායජ්ජං මෙ සමණ දෙහී'ති දායජ්ජං යාචමානො භගවතා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නියྻාදෙත්වා පබ්බාජිතො''ති ච වුත්තං, තස්මා රාහුලකුමාරං ආරබ්භ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තීහි සරණගමනෙහි සාමණෙරපබ්බජ්ජ''න්ති (මහාව. 105) වුත්තත්තා සරණගමනූපසම්පදා පඨමවස්සබ්භන්තරෙ එව පටික්ඛිත්තා, ඤත්තිචතුත්ථකම්මවසෙන උපසම්පදා අනුඤ්ඤාතාති පඤ්ඤායති. අපිච **රාහුලවත්ථුම්හි** ''න, භික්ඛවෙ, අනනුඤ්ඤාතො මාතාපිතූහි පුත්තො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (මහාව. 105) සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තස්මා ඉතො පුබ්බෙපි සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානීති සිද්ධං.

සුත්වා ච යො හෙතුනිරොධමග්ගං,
නිරොධුපායං පටිවිජ්ඣි ඛිප්පං;
ජාතොවපෙක්ඛෙන අසෙසමෙතං,
ලොකං විපස්සී සුගතග්ගසිස්සො.

සො ධම්මසෙනාපති අග්ගසිස්සො,
සද්ධම්මරාජස්ස තථාගතස්ස;
සයං මුනින්දෙන යසස්ස පත්තො,
අනෙකසො සොළසධා පසත්ථො.

තස්මා හි සික්ඛාපදබන්ධකාලො,
ඤාතුම්පි ලොකෙ අතිභාරියොව;
පගෙව සික්ඛාපදභාවභෙදො,
පගෙව අඤ්ඤො උභයත්ථ තත්ථ.

පච්චෙකබුද්ධා අපි තං ද්වයන්තු,
ඤාතුං න සක්කාව පගෙව නෙතුං;
නිස්සංසයං තත්ථ තථාගතොව,
ජානිස්සතිච්චාහ තථාගතොති.

ඉච්චෙතමත්ථං ඉධ භික්ඛු ඤත්වා,
සික්ඛාපදානං කමභාවභෙදං;
ඤාතුං සයං නො න පරෙ ච නෙතුං,
පරියෙසිතබ්බො ඉධ යුත්තිමග්ගො.

තත්ථ කමභෙදො සික්ඛාපදානං පරතො ආවි භවිස්සති. භාවභෙදො තාව උක්ඛිත්තකානුවත්තනපච්චයා භික්ඛු අනාපත්තිකො, භික්ඛුනී පන සමනුභට්ඨා පාරාජිකා හොති. පාරාජිකාපත්තිපටිච්ඡාදනෙ භික්ඛුස්ස දුක්කටං, භික්ඛුනියා පාරාජිකං. දුට්ඨුල්ලං ආරොචෙන්තස්ස, පටිච්ඡාදෙන්තස්ස ච පාචිත්තියං. මහාසාවජ්ජං පාරාජිකං ආරොචෙන්තස්ස, පටිච්ඡාදෙන්තස්ස ච භික්ඛුස්ස දුක්කටං. ඉච්චෙවමාදීහි අභාවභෙදසික්ඛාපදානං ඉධ භාවභෙදෙන යුත්තිපරියෙසනං සාධයමානොපි සියා අනුම්මාදවිඝාතභාගීති. එත්තාවතා සකලස්සපි විනයපිටකස්ස විතක්කයාචනකාලකාලඤ්ඤූකාරණඵලපයොජනෙහි සත්තහි අඞ්ගෙහි පටිමණ්ඩිතං නිදානමායස්මතා උපාලිත්ථෙරෙන නිදස්සිතං හොති. තත්ථ ථෙරස්ස විනයපඤ්ඤත්තියාචනහෙතුභූතො **විතක්කො** නාම. තස්සෙව ''එතස්ස භගවා කාලො''තිආදිනා පවත්තා **යාචනා** නාම. රත්තඤ්ඤූවෙපුල්ලලාභග්ගබාහුසච්චමහත්තප්පත්ති **කාලො** නාම. සබ්බඤ්ඤූ එව **කාලඤ්ඤූ** නාම. ආසවට්ඨානීයානං ධම්මානං පාතුභාවො **කාරණං** නාම. ''තෙසංයෙව ආසවට්ඨානීයානං ධම්මානං පටිඝාතාය''ති වචනතො ආසවට්ඨානීයධම්මපටිඝාතො **ඵලං** නාම. ''යථයිදං බ්‍රහ්මචරියං අද්ධනියං අස්සා''ති වචනතො සාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස චිරට්ඨිති **පයොජනන්ති** වෙදිතබ්බං. හොති චෙත්ථ –

''විතක්කො යාචනා කාලො, කාලඤ්ඤූ කාරණං ඵලං;
පයොජනන්ති සත්තඞ්ගං, නිදානං විනයස්සිධා''ති.

22. **අන්තිමමණ්ඩලන්ති** අබ්භන්තරමණ්ඩලං. තඤ්හි ඉතරෙසං අන්තො හොති, බුද්ධකමණ්ඩලං වා. අනුමතිදානවසෙන තෙසං භික්ඛූනං **දත්වා**. තෙසං බුද්ධානං චාරිකාය විනෙතබ්බා **වෙනෙය්‍යසත්තා. ඔචිනන්තා වියාති** බහුපුප්ඵං ගච්ඡං මාලාකාරා චිරං ඔචිනන්ති, එවං බහුවෙනෙය්‍යෙසු ගාමාදීසු චිරං වසන්තා වෙනෙය්‍යපුඤ්ඤං පරිහරන්තා චරන්ති. **සන්තං සුඛං,** න වෙදනාසුඛං විය සපරිප්ඵන්දං. **දසසහස්සචක්කවාළෙති** දෙවානං වසෙන වුත්තං. මනුස්සා පන ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ බොධනෙය්‍යා උප්පජ්ජන්ති. මහාකරුණාය ධුවං සත්තසමවලොකනං. **ඔතිණ්ණෙති** පරිසමජ්ඣං ආගතෙ, ආරොචිතෙ වා. යෙන කාරණෙන මයං තුම්හාකං දෙය්‍යධම්මං දදෙය්‍යාම, තං කුතො සක්කා ලද්ධුං. බහුකිච්චා හි ඝරාවාසාති. දුතියවිකප්පෙ **තන්ති** දෙය්‍යධම්මං. ''තුම්හෙහි තං කුතො ලද්ධා''ති

අනුගණ්ඨිපදෙ වුත්තං. කෙචි පන ''පඨමං කිරියං පෙක්ඛති, දුතියං දෙය්‍යධම්ම''න්ති වදන්ති. **ආචරියො** පන ''පඨමයොජනාය යං දානපුඤ්ඤං, තං කුතො ලබ්භා. පුඤ්ඤන්තරායබහුලා හි සරාවාසාති. දුතියයොජනාය තෙමාසබ්භන්තරෙ යමහං දදෙය්‍යං, අතික්කන්තකාලත්තා තමහං සම්පති කුතො දදෙය්‍යන්ති දස්සෙතී''ති වදති. සීලාදිකුසලධම්මසන්දස්සනාදිධ**ම්මරතනවස්සං**.

23. පත්තුණ්ණදෙසෙ පත්තුණ්ණං පටවරං. **මහායාගන්ති** මහාදානං. **පරිපුණ්ණසඞ්කප්පන්ති** තෙමාසං සොතබ්බං අජ්ජ සුණින්ති.

තත්‍රිදන්ති ඉදං කාරණං.

උපාලි දාසකොති **ආචරියපරම්පරතො**. බාහිරබ්භන්තරනිදානං, සික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තිට්ඨානසඞ්ඛාතං ආවෙණිකනිදානඤ්ච සන්ධායාහ **''නිදානස්ස පභෙදදීපනතො''**ති. ථෙරවාදාදි **වත්ථුප්පභෙදො**. සකාය පටිඤ්ඤාය මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථාතිආදි **පරසමයවිවජ්ජනතොති**ආදි. **විභඞ්ගනයභෙදදස්සනතොති** තිස්සො ඉත්ථියො භූමට්ඨං ථලට්ඨන්තිආදි. එත්ථාහ – කිං භගවතො මාරාවට්ටනපටිඝාතාය සත්ති නත්ථීති? අත්ථි, තථාපිස්ස පච්ඡා උපගුත්තකාලෙ පසාදහෙතුත්තා අධිවාසෙති. එත්ථ උපගුත්තාධිට්ඨානං වත්තබ්බං. බුද්ධානං ආචිණ්ණන්ති දිජදස්සනෙන කිංපයොජනන්ති චෙ? මාරාවට්ටනහෙතු බ්‍රාහ්මණස්ස පුඤ්ඤන්තරායොති පයොජනං.

දිජොපි සො මාරමනොරථස්ස,
භඞ්ගං කරොන්තො ජිනපුඞ්ගවස්ස;
සස්සිස්සසඞ්ඝස්ස අදාසි දානං,
අසෙසකං කප්පියභණ්ඩභෙදං.

කිං භගවා සසිස්සො තාව මහන්තං කප්පියභණ්ඩං උබ්භණ්ඩිකං කත්වා අගමාසීති? න අගමාසි, තෙමාසිභාගියං පන පුඤ්ඤරාසිකං දෙය්‍යධම්මං අප්පටික්ඛිපන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස උපායතො සත්ථා අදාසි.

තදඤ්ඤථා මාරමනොරථොව,
පූරො සියා නෙව දිජස්ස හියොයා;
පාපං මහන්තං අපි පාපුණෙය්‍ය,
මිච්ඡාභිමානෙන තථාගතෙ සො.

තස්මා භගවා අස්සාදියන්තො තං දෙය්‍යධම්මං අප්පටික්ඛිපන්තො උපායෙන බ්‍රාහ්මණස්ස පුඤ්ඤබුද්ධිං කත්වා, මාරස්ස ච මනොරථවිඝාතං කත්වා අගමාසීති, ''අයං නයො අට්ඨකථං විනාපි පාළිනයානුලොමතො සිද්ධො''ති වදන්ති. කථං? –

''සත්ථා සසිස්සො යදි අග්ගහෙසි,
දිජස්ස තං චීවරමාදිතොව;
නාථස්ස නො වීසතිවස්සකාලෙ,
විරුජ්ඣතෙ ජීවකයාචනාපි;
තථාපි සබ්බං සුවිචාරයිත්වා,
යුත්තං නයං චින්තයිතුංව යුත්ත''න්ති.

ඉදානි ආයස්මා උපාලිත්ථෙරො විනයපඤ්ඤත්තියා සාධාරණනිදානං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදානං පාටෙක්කං පඤ්ඤත්තිට්ඨානසඞ්ඛාතං නිදානමාදිං කත්වා පුග්ගලපඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තිවිභාගාපත්තිභෙදන්තරාපත්තිආදිකං නානප්පකාරං විධිං නිජ්ජටං නිග්ගුම්බං කත්වා දස්සෙතුං **''අථ ඛො භගවා වෙරඤ්ජායං යථාභිරන්තං විහරිත්වා''**තිආදිමාහාති. ඉධ ඨත්වා –

සික්ඛාපදාන සබ්බෙසං, කමභෙදං පකාසයෙ;
තස්මිං සිද්ධෙ නිදානානං, කමසිද්ධි යතො භවෙ.

තත්ථ සබ්බසික්ඛාපදානං යථාසම්භවං දෙසනාක්කමො පහානක්කමො පටිපත්තික්කමො උප්පත්තික්කමොති චතුබ්බිධො කමො ලබ්භති. තත්ථ භගවතා රාජගහෙ භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානන්තෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස යො දෙසනාක්කමො අනුඤ්ඤාතො, තං දෙසනාක්කමමනුලොමෙන්තො ආයස්මා මහාකස්සපො පඨමං පාරාජිකුද්දෙසං පුච්ඡි, තදනන්තරං සඞ්ඝාදිසෙසුද්දෙසං, තතො අනියතුද්දෙසං විත්ථාරුද්දෙසඤ්ච පුච්ඡිත්වා තදනන්තරං භික්ඛුනීවිභඞ්ගඤ්ච තෙනෙව අනුක්කමෙන පුච්ඡි, නිදානුද්දෙසන්තොගධානඤ්ච සරූපෙන අනුද්දිට්ඨානං පුච්ඡනත්ථං ඛන්ධකෙපි පුච්ඡි. එතෙන ච ඛන්ධකෙ පඤ්ඤත්තා ථුල්ලච්චයා සඞ්ගහිතා හොන්ති. පුච්ඡිතානුක්කමෙනෙව උපාලිත්ථෙරො තං සබ්බං සාපත්තිභෙදාදිකං දෙසෙන්තො ථුල්ලච්චයදුබ්භාසිතආපත්තිසමුට්ඨානාදිදීපකං අන්තොකත්වා දෙසෙසි, අයමෙත්ථ දෙසනාක්කමො.

උභතොවිභඞ්ගඛන්ධකතො පන උච්චිනිත්වා තදා පරිවාරපාළි විසුං කතා. ඉමමෙව නයං සන්ධාය **අට්ඨකථායං** වුත්තං ‘‘එතෙනෙව උපායෙන ඛන්ධකපරිවාරෙපි ආරොපෙසු’’න්තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා). අපිච **පාළියා** ‘‘එතෙනෙවුපායෙන උභතොවිනයෙ පුච්ඡි. පුට්ඨො පුට්ඨො ආයස්මා උපාලි විස්සජ්ජෙසී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, තස්මා මහාකස්සපො උභතොවිභඞ්ගෙ එව පුච්ඡි. විස්සජ්ජෙන්තො පන ආයස්මා උපාලි නිරවසෙසං දෙසෙන්තො ඛන්ධකපරිවාරෙ අන්තොකත්වා දෙසෙසි. තදා ච ඛන්ධකපරිවාරපාළි විසුං කතාති අයං දෙසනාක්කමො. යදි එවං නිදානුද්දෙසො පඨමං දෙසෙතබ්බොති චෙ? න, තදසම්භවතො. සො හි ‘‘යස්ස සියා ආපත්තී’’තිආදිනා (මහාව. 134) නයෙන පවත්තත්තා පඨමං සික්ඛාපදසඞ්ගහිතාසු ආපත්තීසු අදස්සිතාසු න සම්භවති. ‘‘යානි මයා භික්ඛූනං පඤ්ඤත්තානි සික්ඛාපදානි, තානි නෙසං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍යා’’න්ති වචනතො සික්ඛාපදානෙව පඨමං දෙසෙතබ්බානීති පාරාජිකුද්දෙසක්කමො සම්භවති.

පාරාජිකුද්දෙසාදිසඞ්ගහිතානං ආපත්තිඅකුසලානං යථොළාරිකක්කමෙන පහාතබ්බත්තා පහානක්කමොපෙත්ථ සම්භවති. උපසම්පන්නසමනන්තරං ‘‘තාවදෙව චත්තාරි අකරණීයානි ආචික්ඛිතබ්බානී’’ති (මහාව. 129) වචනතො ‘‘සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ’’ති (දී. නි. 1.193) වචනතො ච යථා ගරුකං ආචික්ඛණං සික්ඛනෙන පටිපත්තික්කමොපෙත්ථ සම්භවති, එවමිමෙහි තීහි කමෙහි දෙසෙතබ්බානම්පෙතෙසං සික්ඛාපදානං යථාසම්භවං උප්පත්තික්කමො සම්භවති. තථා හි යං යං සාධාරණං, තං තං භික්ඛුං ආරබ්භ උප්පන්නෙ එව වත්ථුස්මිං ‘‘යා පන භික්ඛුනී ඡන්දසො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා’’ති භික්ඛුනීනම්පි පඤ්ඤත්තං. අඤ්ඤථා තං භික්ඛුනීනං අනුප්පන්නපඤ්ඤත්ති සියා. තතො ‘‘අනුප්පන්නපඤ්ඤත්ති තස්මිං නත්ථී’’ති (පරි. 247) **පරිවාරෙ** එතං වචනං විරුජ්ඣති, එත්තාවතා පුරිමෙන කමත්තයෙන පඨමං දෙසෙතබ්බතං පත්තෙ පාරාජිකුද්දෙසෙ පඨමුප්පන්නත්තා මෙථුනධම්මපාරාජිකං සබ්බපඨමං දෙසෙතුකාමො උපාලිත්ථෙරො ‘‘තත්‍ර සුදං භගවා වෙසාලිය’’න්ති වෙසාලිමෙව පාපෙත්වා ඨපෙසි. අඤ්ඤථා බාරාණසියං පඤ්ඤත්තානං ‘‘න, භික්ඛවෙ, මනුස්සමංසං පරිභුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති (මහාව. 280) එවමාදීනං දෙසනාධිප්පායෙ සති බාරාණසිං පාපෙත්වා ඨපෙය්‍යාති.

අබ්භන්තරනිදානකථා නිට්ඨිතා.

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. පාරාජිකකණ්ඩො

1. පඨමපාරාජිකං

සුදින්නභාණවාරවණ්ණනා

පඨමස්සෙත්ථ නිදානෙ, ඨත්වා පාරාජිකස්ස විඤ්ඤෙය්‍යො;
චොදනාපරිහාරනයො, පුග්ගලවත්ථුප්පකාසනෙයෙව.

තත්ථ භගවා වෙරඤ්ජායං වුත්ථවස්සො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරන්තො කත්තිකජුණ්හපක්ඛෙ එව වෙසාලිං පාපුණිත්වා යාව පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං, තාව අට්ඨ වස්සානි වෙසාලියංයෙව විහරන්තො විය පාළික්කමෙන දිස්සති, න ච භගවා තාවත්තකං කාලං තත්ථෙව විහාසි. සො හි සුදින්නස්ස සාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච අනුජානිත්වා යථාභිරන්තං තත්ථ විහරිත්වා චාරිකං චරන්තො භෙසකළාවනං පත්වා තත්ථ තෙරසමං වස්සං වසි, තෙනෙව අනුක්කමෙන සාවත්ථිං පත්වා චුද්දසමං වස්සං වසි, පන්නරසමං කපිලවත්ථුම්හි, සොළසමං ආළවියං, තතො වුත්ථවස්සො චාරිකං චරන්තො රාජගහං පත්වා සත්තරසමං වසි, ඉමිනා අනුක්කමෙන අපරානිපි තීණි වස්සානි තත්ථෙව වසි. එත්තාවතා භගවා පරිපුණ්ණවීසතිවස්සො රාජගහතො අනුපුබ්බෙන වෙසාලිං පාපුණි, තතො උපසම්පදාය අට්ඨවස්සිකො සුදින්නො වෙසාලියංයෙව මෙථුනං ධම්මං අභිවිඤ්ඤාපෙසි, තතො භගවා තස්මිං වත්ථුස්මිං පඨමං පාරාජිකං පඤ්ඤපෙසීති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යස්මා උපාලිත්ථෙරො ඉතො පඨමතරං තත්ථ වෙසාලියඤ්ච පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි අදස්සෙතුකාමො, විනයනිදානානන්තරං පඨමපාරාජිකමෙව දස්සෙතුකාමො, තස්මා වෙසාලියං පඨමං නිවාසං, පච්ඡා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තිකාලෙ නිවාසඤ්ච එකතො කත්වා ‘‘තත්‍ර සුදං භගවා වෙසාලිය’’න්තිආදිමාහ, තෙන වුත්තං ‘‘පඨමස්සෙත්ථ නිදානෙ, ඨත්වා …පෙ…. පකාසනෙයෙවා’’ති. තස්මා ඉමස්මිං පඨමපාරාජිකස්ස පඤ්ඤත්තිට්ඨානසඞ්ඛාතෙ නිදානෙ ඨත්වා ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියා අවිදූරෙ කලන්දගාමො නාම හොති…පෙ…. අඤ්ඤතරං වජ්ජිගාමං උපනිස්සාය විහරතී’’ති එතස්මිං ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස පුග්ගලප්පකාසනෙ, ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන වජ්ජී දුබ්භික්ඛා හොති…පෙ…. තික්ඛත්තුං මෙථුනං ධම්මං අභිවිඤ්ඤාපෙසී’’ති (පාරා. 30) ඉමස්මිං වත්ථුප්පකාසනෙ ච චොදනානයො, පරිහාරනයො ච වෙදිතබ්බොති වුත්තං හොති. තත්‍රායං පකාසනා – කිමත්ථං ථෙරෙන අඤ්ඤෙසං සික්ඛාපදානං පුග්ගලවත්ථූනි විය සඞ්ඛෙපතො අවත්වා යත්ථ ච සො උප්පන්නො, යථා ච ධම්මෙ පසන්නො, යථා ච පබ්බජිතො, යථා ච ඉමං වත්ථුං උප්පාදෙති, තං සබ්බං අනවසෙසෙත්වා පුග්ගලවත්ථූනි විත්ථාරතො වුත්තානීති චෙ? වුච්චතෙ –

එවං සද්ධාය කිච්ඡෙන, මහන්තෙ භොගඤාතකෙ;
හිත්වා පබ්බජිතානම්පි, පෙසලානම්පි සබ්බසො.

සබ්බලාමකධම්මායං, මෙථුනො යදි සම්භවෙ;
න ධම්මදෙසනායෙව, සිද්ධා විරති සබ්බසො.

තස්මා නවඞ්ගසද්ධම්මෙ, සත්ථාරා දෙසිතෙපි ච;
විනයො පඤ්ඤපෙතබ්බො, තතො ධම්මවිසුද්ධිහි.

විනයාභාවතො එවං, අජ්ඣාචාරො භවිස්සති;
තස්මා විනයපඤ්ඤත්ති, සාත්ථිකා පෙසලස්සපි.

අනාදීනවදස්සාවී, යස්මා යං පාපමාචරි;
විනයොයෙව සද්ධානං, ආදීනවවිභාවිනො.

තස්මා සද්ධානුසාරීනං, විනයො සාත්ථකොව යං;
ධම්මො ධම්මානුසාරීනං, තතො උභයදෙසනා.

අපි ච යදි පණ්ණත්තිවීතික්කමං අකරොන්තස්සාපි යාව බ්‍රහ්මලොකා අයසො පත්ථටො, පගෙවඤ්ඤෙසන්ති දස්සනත්ථං අජ්ඣාචාරස්ස පාකටභාවදීපනං. කථං? –

අභබ්බො අරහත්තස්ස, සුදින්නො පුත්තමාතරො;
භබ්බානුප්පන්නපඤ්ඤත්ති, තදත්ථං න කතා අයං.

නනු මාගණ්ඩිකං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා මාතාපිතූනමස්සා හිතත්ථං ධම්මං දෙසෙතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං බීජකබීජකමාතූනං අරහත්තුප්පත්ති ථෙරෙන දීපිතා. ''තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියා අවිදූරෙ කලන්දගාමො නාම හොති, යෙන සමයෙන සුදින්නො පුරාණදුතියිකාය මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවී''ති වා ''යෙන සමයෙන භගවා පඨමපාරාජිකං පඤ්ඤපෙසී''ති වා වචනං ඉධ න යුජ්ජති. කස්මා? ''ඉධ පන හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවතී''ති වුත්තං අට්ඨකථාවචනඤ්හි ඉධ න ලබ්භති. චිරනිවිට්ඨො හි සො ගාමො , න තස්මිංයෙව සමයෙති. යස්මා පන සො චිරනිවිට්ඨොපි ච ගාමො අත්තනො නිවිට්ඨකාලතො පට්ඨාය සබ්බකාලමත්ථීති වත්තබ්බතං අරහති, තෙන පරියායෙන ''තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියා අවිදූරෙ කලන්දගාමො නාම හොතී''ති වුත්තං.

25-6. **අනුඤ්ඤාතොසි පන ත්වන්ති** සමණවත්තදස්සනත්ථං භගවා පුච්ඡති. **මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතන්ති** එත්ථ ජනකෙහෙව අනනුඤ්ඤාතදස්සනත්ථං පුච්ඡීති වුත්තං. **න ඛො සුදින්න තථාගතාති** ''පබ්බාජෙතු මං භගවා''ති යාචනාවසෙන පනෙවමාහ, න භගවා සයං සරණානි දත්වා පබ්බාජෙසි. **දුක්ඛස්සාති** එත්ථ ''කලභාගම්පී''ති පාඨසෙසො. **විකප්පද්වයෙපීති** දුතියතතියවිකප්පෙසු. **පුරිමපදස්සාති** කිඤ්චීති පදස්ස. **උත්තරපදෙනාති** දුක්ඛස්සාති පදෙන. **සමානවිභත්තීති** සාමිවචනං. යථා කිං? ''කස්සචි දුක්ඛස්සා''ති වත්තබ්බෙ ''කිඤ්චි දුක්ඛස්සා''ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **අකාමකා විනා භවිස්සාමාති** තයා සද්ධිං අමරිත්වා අකාමා ජීවිස්සාම. සචෙපි න මරාම, අකාමකාව තයා වියොගං පාපුණිස්සාම, තයි ජීවමානෙ එව නො මරණං භවෙය්‍යා, මරණෙනපි නො තයා වියොගං මයං අකාමකාව පාපුණිස්සාම.

30. **කතිපාහං බලං ගාහෙත්වාති** කස්මා පනායං තථා පබ්බජ්ජාය තිබ්බච්ඡන්දො අනුඤ්ඤාතො සමානො කතිපාහං ඝරෙයෙව විලම්බිත්වා කායබලඤ්ච අග්ගහෙසීති? අනුමතිදානෙන මාතාපිතූසු සහායකෙසු ච තුට්ඨො තෙසං චිත්තතුට්ඨත්ථං. කෙසුචි අට්ඨකථාපොත්ථකෙසු කෙචි ආචරියා ''අයං සුදින්නො ජීවකවත්ථුතො පච්ඡා පංසුකූලිකධුතඞ්ගවසෙන පංසුකූලිකො ජාතො''ති සඤ්ඤාය ''ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා පංසුකූලිකධුතඞ්ගවසෙන පංසුකූලිකො හොතී''ති ලිඛන්ති, තං ''අචිරූපසම්පන්නො''ති වචනෙන විරුජ්ඣති. ''තථා සුදින්නො හි භගවතො ද්වාදසමෙ වස්සෙ පබ්බජිතො , වීසතිමෙ වස්සෙ ඤාතිකුලං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො සයං පබ්බජ්ජාය අට්ඨවස්සිකො හුත්වා''ති, ''භගවතො හි බුද්ධත්තං පත්තතො පට්ඨාය යාව ඉදං වත්ථු, එත්ථන්තරෙ වීසති වස්සානි න කොචි ගහපතිචීවරං සාදියි, සබ්බෙ පංසුකූලිකාව අහෙසු''න්ති ච වුත්තෙන අට්ඨකථාවචනෙන විරුජ්ඣති, පබ්බජ්ජාය අට්ඨවස්සිකො, න උපසම්පදාය. උපසම්පදං පන **ජීවකවත්ථුතො** (මහාව. 326) පච්ඡා අලත්ථ, තස්මා අවස්සිකො ඤාතිකුලං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො සියාති චෙ? න, ''අලත්ථ ඛො සුදින්නො කලන්දපුත්තො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පද''න්ති එකතො අනන්තරං වුත්තත්තා. පබ්බජ්ජානන්තරමෙව හි සො උපසම්පන්නො තෙරසධුතඞ්ගගුණෙ සමාදාය වත්තන්තො අට්ඨ වස්සානි වජ්ජිගාමෙ විහරිත්වා නිස්සයමුත්තත්තා සයංවසී හුත්වා ''එතරහි ඛො වජ්ජී දුබ්භික්ඛා''තිආදිතක්කවසෙන යෙන වෙසාලී තදවසරි, තස්මා ''පංසුකූලිකධුතඞ්ගවසෙන පංසුකූලිකො හොතී''ති එත්තකොයෙව පාඨො යෙසු පොත්ථකෙසු දිස්සති, සොව පමාණතො ගහෙතබ්බො. ''ආරඤ්ඤිකො හොතී''ති ඉමිනා පඤ්ච සෙනාසනපටිසංයුත්තානි සඞ්ගහිතානි නෙසජ්ජිකඞ්ගඤ්ච විහාරසභාගත්තා, ''පිණ්ඩපාතිකො''ති ඉමිනා පඤ්ච පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තානි, ''පංසුකූලිකො''ති ඉමිනා ද්වෙ චීවරපටිසංයුත්තානි සඞ්ගහිතානීති. ඤාතිඝරූපගමනකාරණදීපනාධිප්පායතො සපදානචාරිකඞ්ගං විසුං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ''මා අතිහරාපෙසු''න්ති කාලබ්‍යත්තයවසෙන වුත්තං. ධම්මස්සන්තරායකරතරත්තා ''ඉමං නය''න්ති අනයොයෙව.

යෙහුයොන හි සත්තානං, විනාසෙ පච්චුපට්ඨිතෙ;
අනයො නයරූපෙන, බුද්ධිමාගම්ම තිට්ඨති.

36. **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ**ති එත්ථ දුවිධං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං. කථං? ''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා''ති එවං සඋද්දෙසානුද්දෙසභෙදතො දුවිධං. තත්ථ පාතිමොක්ඛෙ සරූපතො ආගතා පඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධා සඋද්දෙසපඤ්ඤත්ති නාම. සාපි දුවිධා සපුග්ගලාපුග්ගලනිද්දෙසභෙදතො. තත්ථ යස්සා පඤ්ඤත්තියා අන්තො ආපත්තියා සහ, විනා වා පුග්ගලො දස්සිතො, සා සපුග්ගලනිද්දෙසා. ඉතරා අපුග්ගලනිද්දෙසාති වෙදිතබ්බා. සපුග්ගලනිද්දෙසාපි දුවිධා දස්සිතාදස්සිතාපත්තිභෙදතො. තත්ථ අදස්සිතාපත්තිකා නාම අට්ඨ පාරාජිකා ධම්මා. ''පාරාජිකො හොති අසංවාසො''ති හි පුග්ගලොව තත්ථ දස්සිතො, නාපත්ති. දස්සිතාපත්තිකා නාම භික්ඛුනීපාතිමොක්ඛෙ ''සත්තරස සඞ්ඝාදිසෙසා ධම්මා නිස්සාරණීයං සඞ්ඝාදිසෙස''න්ති හි තත්ථ ආපත්ති දස්සිතා සද්ධිං පුග්ගලෙන, තථා අපුග්ගලනිද්දෙසාපි දස්සිතාදස්සිතාපත්තිතොව දුවිධා. තත්ථ අදස්සිතාපත්තිකා නාම සෙඛියා ධම්මා. සෙසා දස්සිතාපත්තිකාති වෙදිතබ්බා. සාපි දුවිධා අනිද්දිට්ඨකාරකනිද්දිට්ඨකාරකභෙදතො. තත්ථ අනිද්දිට්ඨකාරකා නාම සුක්කවිස්සට්ඨි මුසාවාද ඔමසවාද පෙසුඤ්ඤ භූතගාම අඤ්ඤවාදක උජ්ඣාපනක ගණභොජන පරම්පරභොජන සුරාමෙරය අඞ්ගුලිපතොදක හසධම්ම අනාදරිය තලඝාතකජතුමට්ඨක සික්ඛාපදානං වසෙන පඤ්චදසවිධා හොන්ති. සෙසානං පුග්ගලනිද්දෙසානං වසෙන නිද්දිට්ඨකාරකා වෙදිතබ්බා.

අනුද්දෙසපඤ්ඤත්තිපි පදභාජනන්තරාපත්තිවිනීතවත්ථුපටික්ඛෙපපඤ්ඤත්තිඅවුත්තසිද්ධිවසෙන ඡබ්බිධා හොන්ති. තත්ථ ''යෙහුයොන බායිතං ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති (පාරා. 61) එවමාදිකා පදභාජනියෙ සන්දිස්සමානාපත්ති **පදභාජනසික්ඛාපදං** නාම. ''න ත්වෙව නග්ගෙන ආගන්තබ්බං, යො ආගච්ඡෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''තිආදිකා (පාරා. 517) **අන්තරාපත්තිසික්ඛාපදං** නාම. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දිවා පටිසල්ලීයන්තෙන ද්වාරං සංවරිත්වා පටිසල්ලීයිතු''න්ති (පාරා. 75) එවමාදිකා **විනීතවත්ථුසික්ඛාපදං** නාම. ''ලොහිතුප්පාදකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො''ති (මහාව. 114) එවමාදිකා **පටික්ඛෙපසික්ඛාපදං** නාම. ඛන්ධකෙසු පඤ්ඤත්තදුක්කටථුල්ලච්චයානි **පඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං** නාම. ''යා පන භික්ඛුනී නච්චං වා ගීතං වා වාදිතං වා දස්සනාය ගච්ඡෙය්‍ය, පාචිත්තිය''න්ති (පාචි. 834) ඉමිනා වුත්තෙන ''යා පන භික්ඛුනී නච්චෙය්‍ය වා ගායෙය්‍ය වා වාදෙය්‍ය වා පාචිත්තිය''න්ති එවමාදිකං යං කිඤ්චි අට්ඨකථාය දිස්සමානං ආපත්තිජාතං, විනයකම්මං වා **අවුත්තසිද්ධිසික්ඛාපදං** නාම. ඡබ්බිධම්පෙතං ඡහි කාරණෙහි උද්දෙසාරහං න හොතීති අනුද්දෙසසික්ඛාපදං නාමාති වෙදිතබ්බං. සෙය්‍යථිදං – පඤ්චහි උද්දෙසෙහි යථාසම්භවං විසභාගත්තා ථුල්ලච්චයදුබ්භාසිතානං, සභාගවත්ථුකම්පි දුක්කටථුල්ලච්චයද්වයං අසභාගාපත්තිකත්තා, අන්තරාපත්තිපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදානං නානාවත්ථුකාපත්තිකත්තා, පටික්ඛෙපසික්ඛාපදානං කෙසඤ්චි විනීතවත්ථුපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදානඤ්ච අදස්සිතාපත්තිකත්තා, අදස්සිතවත්ථුකත්තා භෙදානුවත්තකථුල්ලච්චයස්ස, අදස්සිතාපත්තිවත්ථුකත්තා අවුත්තසිද්ධිසික්ඛාපදානන්ති. එත්තාවතා ''දුවිධං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං උද්දෙසානුද්දෙසභෙදතො''ති යං වුත්තං, තං සමාසතො පකාසිතං හොති.

තත්ථ **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ**ති සඋද්දෙසසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එකච්චෙ ආචරියා එවං කිර වණ්ණයන්ති ''චත්තාරො පාරාජිකා කතිවස්සාභිසම්බුද්ධෙන භගවතා පඤ්ඤත්තාතිආදිනා පුච්ඡං කත්වා තෙසු පඨමපාරාජිකො වෙසාලියං පඤ්ඤත්තො පඤ්චවස්සාභිසම්බුද්ධෙන හෙමන්තානං පඨමෙ මාසෙ දුතියෙ පක්ඛෙ දසමෙ දිවසෙ අඩ්ඪතෙය්‍යපොරිසාය ඡායාය පුරත්ථාභිමුඛෙන නිසින්නෙන අඩ්ඪතෙරසානං භික්ඛුසතානං මජ්ඣෙ සුදින්නං කලන්දපුත්තං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තො''ති, තං න යුජ්ජති, කස්මා? –

යස්මා ද්වාදසමං වස්සං, වෙරඤ්ජායං වසි ජිනො;
තස්මිඤ්ච සුද්ධො සඞ්ඝොති, නෙව පාරාජිකං තදා.

ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස, සික්ඛාපඤ්ඤත්තියාචනා;
තස්මිං සිද්ධාති සිද්ධාව, ගරුකාපත්ති නො තදා.

ඔවාදපාතිමොක්ඛඤ්ච, කිං සත්ථා වතුවස්සිකො;
පටික්ඛිපි කිමාණඤ්ච, සමත්තං අනුජානි සො.

අජාතසත්තුං නිස්සාය, සඞ්ඝභෙදමකාසි යං;
දෙවදත්තො තතො සඞ්ඝ-භෙදො පච්ඡිමබොධියං.

ආරාධයිංසු මං පුබ්බෙ, භික්ඛූති මුනිභාසිතං;
සුත්තමෙව පමාණං නො, සොව කාලො අනප්පකොති.

යං පන වුත්තං ''අථ භගවා අජ්ඣාචාරං අපස්සන්තො පාරාජිකං වා සඞ්ඝාදිසෙසං වා න පඤ්ඤපෙසී''ති, තං සකලසික්ඛාපදං සන්ධායාහ. න කෙවලං සඋද්දෙසසික්ඛාපදමත්තං, තෙන සඋද්දෙසානුද්දෙසපඤ්ඤත්තිභෙදං සකලං පාරාජිකං සන්ධායාහාති වුත්තං හොති. කිඤ්චාපි නාභිපරාමසනම්පි කායසංසග්ගො, තථාපි එතං විසෙසනියමනතො,

අච්ඡන්දරාගාධිප්පායතො ච විසුං වුත්තං. ඡන්දරාගරත්තස්සෙව හි කායසංසග්ගො ඉධාධිප්පෙතො. අසුචිපානෙ පන හත්ථිනියා තාපසපස්සාවපානෙන **වාලකාබ්‍යො** නාම උප්පජ්ජති, වාලකාබ්‍යස්ස වත්ථු වත්තබ්බං. **මණ්ඩබ්‍යස්ස** නාභියා පරාමසනෙනෙව කිර. රූපදස්සනෙ පන වෙජ්ජකා ආහු –

> ‘‘ථීනං සන්දස්සනා සුක්කං, කදාචි චලිතොවරෙ;
> තං ගාමධම්මකරණං, ද්වයසමං සඞ්ගමිය;
> ගබ්භාදීති අයං නයො, ථීනං පුරිසදස්සනාසීත්‍යූපනෙය්‍යා’’.

තථාප්‍යාහු –

> ‘‘පුප්ඵිකෙ එධියා සුද්ධෙ, පස්සං නරඤ්ච ඉත්ථී තං;
> ගබ්භඤ්ච නයෙත්‍යුත්ත-මිති තස්මා කාසො ඉතී’’ති.

රාජොරොධො වියාති සීහළදීපෙ එකිස්සා ඉත්ථියා තථා අහොසි, තස්මා කිර එවං වුත්තං. කිඤ්චාපි යාව බ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡි, න තං මනුස්සානං විසයො අහොසි තෙසං රූපං විය. තෙනෙව භික්ඛූ පුච්ඡිංසු ‘‘කච්චි නො ත්වං ආවුසො සුදින්න අනභිරතො’’ති.

39. **කලීති** කොධො, තස්ස සාසනං **කලිසාසනං,** කලහො. **ගාමධම්මන්ති** එත්ථ ජනපදධම්මං ජනපදවාසීනං සිද්ධිං. **අත්තාති** චිත්තං, සරීරඤ්ච. **අසුත්තන්තවිනිබද්ධන්ති** විනයසුත්තෙ අනාගතං, සුත්තාභිධම්මෙසුපි අනාගතං, **පාළිවිනිමුත්තන්ති** අත්ථො. **කුසුමමාලන්ති** නානාගුණං සන්ධායාහ. **රතනදාමන්ති** අත්ථසම්පත්තිං සන්ධාය වදති. **පටික්ඛිපනාධිප්පායා** භද්දාලි විය. පදනිරුත්තිබ්‍යඤ්ජනානි නාමවෙවචනානෙව ‘‘නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්තී’’තිආදීසු (ධ. ස. 1315) විය. නිප්පරියායෙන විරති සික්ඛාපදං නාම. අකුසලපක්ඛෙ දුස්සීල්‍යං නාම චෙතනා. කුසලපක්ඛෙපි චෙතනාපරියායතො **විභඞ්ගෙ** ‘‘සික්ඛාපද’’න්ති වුත්තං. **සඞ්ඝසුට්ඨුතායාති** එත්ථ ලොකවජ්ජස්ස පඤ්ඤාපනෙ සඞ්ඝසුට්ඨුතා හොති පාකටාදීනවතො. පඤ්ඤත්තිවජ්ජස්ස පඤ්ඤාපනෙ සඞ්ඝඵාසුතා හොති පාකටානිසංසත්තා. තත්ථ පඨමෙන දුම්මඞ්කූනං නිග්ගහො, දුතියෙන පෙසලානං ඵාසුවිහාරො. පඨමෙන සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතො, දුතියෙන දිට්ඨධම්මිකානං. තථා පඨමෙන අප්පසන්නානං පසාදො, දුතියෙන පසන්නානං භිය්‍යොභාවො. ‘‘පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතාය චොදියමානස්ස භබ්බකුලපුත්තස්සා’’ති වුත්තත්තා ‘‘සුදින්නො තං කුක්කුච්චං විනොදෙත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසි, තෙනෙව පබ්බජ්ජා අනුඤ්ඤාතා’’ති වදන්ති, උපපරික්ඛිතබ්බං. තථා පඨමෙන සද්ධම්මට්ඨිති, දුතියෙන විනයානුග්ගහො හොතීති වෙදිතබ්බො.

අපිචෙත්ථ වත්ථුවීතික්කමෙ යත්ථ එකන්තාකුසලභාවෙන, තං සඞ්ඝසුට්ඨුභාවාය පඤ්ඤත්තං ලොකවජ්ජතො, යත්ථ පඤ්ඤත්තිජානනෙ එව අත්ථාපත්ති, න අඤ්ඤදා, තං සද්ධම්මට්ඨිතියා චාපි පසාදුප්පාදබුද්ධියා ධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තං, ඉතරඤ්ච සෙඛියං, ඉදං **ලොකවජ්ජං** නාම. වත්ථුනො පඤ්ඤත්තියා වා වීතික්කමචෙතනායාභාවෙපි පටික්ඛිත්තස්ස කරණෙ, කත්තබ්බස්ස අකරණෙ වා සති යත්ථ ආපත්තිප්පසඞ්ගො, තං සබ්බං ඨපෙත්වා සුරාපානං **පණ්ණත්තිවජ්ජන්ති** වෙදිතබ්බං. ආගන්තුකවත්තං, ආවාසික, ගමික, අනුමොදන, භත්තග්ග, පිණ්ඩචාරික, ආරඤ්ඤක, සෙනාසන , ජන්තාඝර, වච්චකුටි, සද්ධිවිහාරික, උපජ්ඣාය, අන්තෙවාසික, ආචරියවත්තන්ති එතානි අග්ගහිතග්ගහණනයෙන ගණියමානානි **චුද්දස,** එතානි පන විත්ථාරතො **ද්වෙඅසීති මහාවත්තානි** නාම හොන්ති. සත්තහි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි සංවරො **සංවරවිනයො** පඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදමෙව. තත්ථ **පඤ්ඤත්තිවිනයො** සමථවිනයත්ථාය **සමථවිනයො** සංවරවිනයත්ථාය **සංවරවිනයො** පහානවිනයත්ථායාති යොජනා වෙදිතබ්බා. **යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසූති** එකම්ව වුත්තං සඞ්ඝසුට්ඨුතාය සති සඞ්ඝඵාසු භවිස්සතීති දීපනත්ථං. පකරීයන්ති එත්ථ තෙ තෙ පයොජනවිසෙසසඞ්ඛාතා අත්ථවසාති අත්ථවසං **‘‘පකරණ’’**න්ති වුච්චති. දසසු පදෙසු එකෙකං මූලං කත්වා දසක්ඛත්තුං යොජනාය පදසතං වුත්තං. තත්ථ පච්ඡිමස්ස පදස්ස වසෙන **අත්ථසතං** පුරිමස්ස වසෙන **ධම්මසතං** අත්ථජොතිකානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්තිසතං, ධම්මභූතානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්තිසතන්ති **ද්වෙ නිරුත්තිසතානි,** අත්ථසතෙ ඤාණසතං, ධම්මසතෙ ඤාණසතං ද්වීසු නිරුත්තිසතෙසු ද්වෙ ඤාණසතානීති **චත්තාරි ඤාණසතානි** වෙදිතබ්බානි. එත්ථ **සඞ්ඝසුට්ඨුතාති** ධම්මසඞ්ඝස්ස සුට්ඨුභාවොති අත්ථො. ‘‘අත්ථපදානීති අට්ඨකථා. ධම්මපදානීති පාළී’’ති වුත්තං කිර.

මෙථුනං ධම්මන්ති එවං බහුලනයෙන ලද්ධනාමකං සකසම්පයොගෙන, පරසම්පයොගෙන වා අත්තනො නිමිත්තස්ස සකමග්ගෙ වා පරමග්ගෙ වා පරනිමිත්තස්ස සකමග්ගෙ එව පවෙසපවිට්ඨඨිතුද්ධරණෙසු යං කිඤ්චි එකං පටිසාදියනවසෙන සෙවෙය්‍ය පාරාජිකො හොති අසංවාසොති. කෙචි පන ‘‘පවෙසාදීනි චත්තාරි වා තීණි වා ද්වෙ වා එකං වා පටිසෙවෙය්‍ය, පාරාජිකො හොති. වුත්තඤ්හෙතං ‘සො චෙ පවෙසනං සාදියති, පවිට්ඨං, ඨිතං, උද්ධරණං සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා’තිආදී’’ති (පාරා. 59) වදන්ති, තෙසං මතෙන චතූසුපි චතස්සො පාරාජිකාපත්තියො ආපජ්ජති. තෙයෙව එවං වදන්ති ‘‘ආපජ්ජතු මෙථුනධම්මපාරාජිකාපත්ති මෙථුනධම්මපාරාජිකාපත්තියා තබ්භාගියා’’ති, ‘‘අත්තනො වීතික්කමෙ පාරාජිකාපත්තිං, සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිඤ්ච ආපජ්ජිත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය ගහට්ඨකාලෙ මෙථුනාදිපාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා පුන පබ්බජිත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා එකං සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිං එකමනෙකං වා පටිකරිත්වාව සො පුග්ගලො යස්මා නිරාපත්තිකො හොති, තස්මා සො ගහට්ඨකාලෙ සාපත්තිකොවාති අන්තිමවත්ථුං

අජ්ඣාපන්නස්සාපි අත්ථෙව ආපත්තිවුට්ඨානං. වුට්ඨානදෙසනාහි පන අසුජ්ඣනතො ‘පයොගෙ පයොගෙ ආපත්ති පාරාජිකස්සා’ති න වුත්තං ගණනපයොජනාභාවතො. කිඤ්චාපි න වුත්තං, අථ ඛො **පදභාජනෙ** ‘ආපත්ති පාරාජිකස්සා’ති වචනෙනායමත්ථො සිද්ධො’’ති යුත්තිඤ්ච වදන්ති. යදි එවං **මාතිකායම්පි** ‘‘යො පන භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය පාරාජික’’න්ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, පාරාජිකස්ස අනවසෙසවචනම්පි න යුජ්ජෙය්‍ය. සබ්බෙපි හි ආපත්තික්ඛන්ධෙ භික්ඛුගණනඤ්ච අනවසෙසෙත්වා තිට්ඨතීති අනවසෙසවචනන්ති කත්වා පවෙසෙව ආපත්ති, න පවිට්ඨාදීසු, තමෙවෙකං සන්ධාය ‘‘යස්ස සියා ආපත්තී’’ති පාරාජිකාපත්තිම්පි අන්තො කත්වා නිදානුද්දෙසෙ වචනං වෙදිතබ්බං. තස්මා **මාතිකායං** ‘‘පාරාජික’’න්ති අවත්වා ‘‘පාරාජිකො හොතී’’ති පුග්ගලනිද්දෙසවචනං තෙන සරීරබන්ධනෙන උපසම්පදාය අභබ්බභාවදීපනත්ථං. ‘‘ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති **පදභාජනෙ** වචනං අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්සාපි පාරාජිකස්ස අසංවාසස්ස සතො පුග්ගලස්ස අථෙය්‍යසංවාසකභාවදීපනත්ථං. න හි සො සංවාසං සාදියන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො හොති, තස්මා ‘‘උපසම්පන්නො භික්ඛූ’’ත්වෙව වුච්චති. තෙනෙවාහ ‘‘අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො අනොකාසං කාරාපෙත්වා අක්කොසාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදෙන දුක්කටස්සා’’ති (පාරා. 389). අනුපසම්පන්නස්ස තදභාවතො සිද්ධො සො ‘‘උපසම්පන්නො භික්ඛූ’’ත්වෙව වුච්චතීති. තෙන පදසොධම්මං සහසෙය්‍යඤ්ච න ජනෙති, භික්ඛුපෙසුඤ්ඤාදිඤ්ච ජනෙතීති වෙදිතබ්බං. භික්ඛුනීනං සඞ්ඝාදිසෙසෙසු පන භික්ඛුසඞ්ඝාදිසෙසතො වුට්ඨානවිධිවිසෙසදස්සනත්ථං ‘‘අයම්පි භික්ඛුනී…පෙ…. ආපන්නා’’ති (පාචි. 679) පුග්ගලනිද්දෙසං කත්වාපි පාරාජිකතො අධිප්පායන්තරදස්සනත්ථං ‘‘නිස්සාරණීයං සඞ්ඝාදිසෙස’’න්ති (පාචි. 679) ආපත්තිනාමග්ගහණඤ්ච කතං. එත්තාවතා සපුග්ගලනිද්දෙසෙ දස්සිතාදස්සිතාපත්තිදුකං විත්ථාරිතං හොති. අපුග්ගලනිද්දෙසෙසු සෙඛියෙසු ආපත්තියා දස්සනකාරණං සෙඛියානං **අට්ඨකථායමෙව** වුත්තං. තදභාවතො ඉතරෙසු ආපත්තිදස්සනං කතං. අපුග්ගලනිද්දෙසෙසුපි දස්සිතාදස්සිතාපත්තිදුකඤ්ච විත්ථාරිතං හොතීති.

පඨමපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුදින්නභාණවාරං නිට්ඨිතං.

මක්කටීවත්ථුකථාවණ්ණනා

40-1. දුතියපඤ්ඤත්තියං ‘‘ඉධ මල්ලා යුජ්ඣන්තී’’තිආදීසු විය පටිසෙවතීති වත්තමානවචනං පචුරපටිසෙවනවසෙන වුත්තං, ‘‘තඤ්ච ඛො මනුස්සිත්ථියා, නො තිරච්ඡානගතාය’’ති පරිපුණ්ණත්ථම්පි පඨමං පඤ්ඤත්තිං අත්තනො මිච්ඡාගාහෙන වා ලෙසඔඩ්ඩනත්ථාය වා එවමාහ. පරිපුණ්ණත්ථංයෙව නියමෙතුං ‘‘නනු ආවුසො තථෙව තං හොතී’’ති වුත්තං, තෙනෙව මක්කටීවත්ථු විනීතවත්ථූසු පක්ඛිත්තං අවිසෙසත්තා, තථා වජ්ජිපුත්තකවත්ථු. විචාරණා පනෙත්ථ තතියපඤ්ඤත්තියං ආවි භවිස්සති. ‘‘නනු, ආවුසො, භගවතා අනෙකපරියායෙනා’’තිආදි න කෙවලං සඋද්දෙසසික්ඛාපදෙනෙව සිද්ධං, ‘‘තිරච්ඡානගතාදීසුපි පාරාජික’’න්ති අනුද්දෙසසික්ඛාපදෙනපි සිද්ධන්ති දස්සනත්ථං වුත්තං. අථ වා යදි සඋද්දෙසසික්ඛාපදං සාවසෙසන්ති පඤ්ඤපෙසි, ඉමිනා අනුද්දෙසසික්ඛාපදෙනාපි කිං න සිද්ධන්ති දස්සනත්ථං වුත්තං. ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමී’’ති තදෙව සික්ඛාපදං පඨමපඤ්ඤත්තමෙව ලෙසත්ථිකානං අලෙසොකාසං කත්වා ආමෙඩිතත්ථං කත්වා පඤ්ඤපෙස්සාමීති අත්ථො. අඤ්ඤථා ‘‘අඤ්ඤවාදකෙ විහෙසකෙ පාචිත්තිය’’න්තිආදීසු (පාචි. 101) විය වත්ථුද්වයෙන ආපත්තිද්වයං ආපජ්ජති, න චාපජ්ජති, සො එවත්ථො අඤ්ඤෙනාපි වචනෙන සුප්පකාසිතො, සුපරිබ්‍යත්තකරණත්ථෙන දළ්හතරො කතොති අධිප්පායො. තතියපඤ්ඤත්තියම්පි අඤ්ඤෙසු ච එවං විසුද්ධො.

යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙතිආදිම්හි පන ගණ්ඨිපදනයො තාව පඨමං වුච්චති, **සචිත්තකපක්ඛෙති** සුරාපානාදිඅචිත්තකෙ සන්ධාය වුත්තං. සචිත්තකෙසු පන යං එකන්තමකුසලෙනෙව සමුට්ඨාපිතඤ්ච. උභයං ලොකවජ්ජං නාම. සුරාපානස්මිඤ්හි ‘‘සුරා’’ති වා ‘‘පාතුං න වට්ටතී’’ති වා ජානිත්වා පිවනෙ අකුසලමෙව, තථා භික්ඛුනීනං ගන්ධවණ්ණකත්ථාය ලෙපනෙ, භෙසජ්ජත්ථාය ලෙපනෙ අදොසත්තා ‘‘අචිත්තකාරණීය’’න්ති එත්තකං වුත්තං. තත්ථ න වට්ටතීති ‘‘ජානිත්වා’’ති වුත්තවචනං න යුජ්ජති පණ්ණත්තිවජ්ජස්සාපි ලොකවජ්ජභාවප්පසඞ්ගතො. ඉමං අනිට්ඨප්පසඞ්ගං පරිහරිතුකාමතාය **වජිරබුද්ධිත්ථෙරස්ස ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං ‘‘ඉධ සචිත්තකන්ති ච අචිත්තකන්ති ච විචාරණා වත්ථුවිජානනෙයෙව හොති, න පඤ්ඤත්තිවිජානනෙ. යදි පඤ්ඤත්තිවිජානනෙ හොති, සබ්බසික්ඛාපදානි ලොකවජ්ජානෙව සියුං, න ච සබ්බසික්ඛාපදානි ලොකවජ්ජානි , තස්මා වත්ථුවිජානනෙයෙව හොතී’’ති, ඉදං යුජ්ජති. කස්මා? යස්මා සෙඛියෙසු පඤ්ඤත්තිජානනමෙව පමාණං, න වත්ථුමත්තජානනන්ති, යං පන තත්ථෙව වුත්තං ‘‘පසුත්තස්ස මුඛෙ කොචි සුරං පක්ඛිපෙය්‍ය, අන්තො චෙ පවිසෙය්‍ය, ආපත්ති, තත්ථ යථා භික්ඛුනියා අධක්ඛකං උබ්භජාණුමණ්ඩලං පරස්ස ආමසනාදිකාලෙ කායං අචාලෙත්වා චිත්තෙනෙව සාදියන්තියා ආපත්ති ‘කිරියාව හොතී’ති වුත්තා යෙභුය්‍යෙන කිරියසම්භවතො, තථා අයම්පි තදා කිරියාව හොතී’’ති, තං සුවිචාරිතං අනෙකන්තාකුසලභාවසාධනතො. සුරාපානාපත්තියා එකන්තාකුසලතා පන මජ්ජසඤ්ඤිනොපි සකිං පයොගෙන පිවතො හොතීති කත්වා වුත්තා.

අයං පනෙත්ථ අත්ථො – සික්ඛාපදසීසෙන ආපත්තිං ගහෙත්වා යස්ස සික්ඛාපදස්ස සචිත්තකස්ස චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජං. සචිත්තකාචිත්තකසඞ්ඛාතස්ස අචිත්තකස්ස ච සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තම්පි සුරාපානාදි ලොකවජ්ජන්ති ඉමමත්ථං සම්පිණ්ඩෙත්වා ‘‘යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං

අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජ''න්ති වුත්තං. සචිත්තකපක්ඛෙති හි ඉදං වචනං අචිත්තකං සන්ධායාහ. න හි එකංසතො සචිත්තකස්ස සචිත්තකපක්ඛෙති විසෙසනෙ පයොජනං අත්ථි. යස්මා පනෙත්ථ පණ්ණත්තිවජ්ජස්ස පඤ්ඤත්තිජානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, වත්ථුජානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං සියා කුසලං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, තස්මා ''තස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවා''ති න වුච්චතීති ''සෙසං පණ්ණත්තිවජ්ජ''න්ති වුත්තං. අධිමානෙ වීතික්කමාභාවා, සුපිනන්තෙ අබ්බොහාරිකත්තා සුපිනන්තෙ විජ්ජමානාපි වීතික්කමඡායා අබ්බොහාරිකභාවෙනාති වුත්තං හොති. ඉදං පන වචනං දළ්හීකම්මසිථිලකරණප්පයොජනත්තා ච වුත්තං, තෙන යං වුත්තං බාහිරනිදානකථාධිකාරෙ ''දළ්හීකම්මසිථිලකරණප්පයොජනාති යෙභුය්‍යතාය වුත්ත''න්තිආදි, තං සුවුත්තමෙවාති වෙදිතබ්බං.

මක්කටීවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුවණ්ණනා

43-4. වජ්ජීසු ජනපදෙසු වසන්තා **වජ්ජිනො** නාම, තෙසං පුත්තා. **යාවදත්ථ**න්ති යාවතා අත්ථො අධිප්පායොති වුත්තං හොති, තත්ථ යං වුත්තං ''සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යංඅනාවිකත්වා''ති, තං කාමං සික්ඛාපච්චක්ඛානෙ, තදෙකට්ඨෙ ච දුබ්බල්‍යාවිකරණෙ පඤ්ඤත්තෙ සති යුජ්ජති, න අඤ්ඤථා. තථාපි ඉදානි පඤ්ඤපෙතබ්බං උපාදාය වුත්තං, කථඤ්හි නාම ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ අතිරෙකචීවරං ධාරෙස්සන්ති (පාරා. 459), ආළවකා භික්ඛූ කුටියො කාරාපෙන්ති අප්පමාණිකායො (පාරා. 342), භික්ඛුනියො ද්වෙ වස්සානි ඡසු ධම්මෙසු අසික්ඛිතසික්ඛං සික්ඛමානං වුට්ඨාපෙන්ති (පාචි. 1077), සඞ්ඝෙන අසම්මතං වුට්ඨාපෙන්තීතිආදි (පාචි. 1084) විය දට්ඨබ්බං. න හි තතො පුබ්බෙ අධිට්ඨානං විකප්පනං වා අනුඤ්ඤාතං. යදභාවා අතිරෙකචීවරන්ති වදෙය්‍ය, පමාණං වා න පඤ්ඤත්තං, යදභාවා අප්පමාණිකායොති වදෙය්‍ය, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. ''උල්ලුම්පතු මං, භන්තෙ, සඞ්ඝො අනුකම්පං උපාදායා''ති (මහාව. 71, 126) උපසම්පදං යාචිත්වා උපසම්පන්නෙන උපසම්පන්නසමනන්තරමෙව ''උපසම්පන්නෙන භික්ඛුනා මෙථුනො ධම්මො න පටිසෙවිතබ්බො, අසක්‍යපුත්තියො''ති (මහාව. 129) ච පඤ්ඤත්තෙන අස්සමණාදිභාවං උපගන්තුකාමෙන නනු පඨමං අජ්ඣුපගතා සික්ඛා පච්චක්ඛාතබ්බා, තත්ථ දුබ්බල්‍යං වා ආවිකාතබ්බං සියා, තෙ පන ''සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිංසූ''ති අනුපඤ්ඤත්තියා ඔකාසකරණත්ථං වා තං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ''සො ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බො''ති කිඤ්චාපි එත්ථෙව වුත්තං, තථාපි ඉතරෙසුපි පාරාජිකෙසු යථාසම්භවං වෙදිතබ්බං. න හි සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා යො පාරාජිකවත්ථුං අදින්නං ථෙය්‍යසඞ්ඛාතං ආදියති, මනුස්සවිග්ගහං වා ජීවිතා වොරොපෙති, පටිවිජානන්තස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මං වා උල්ලපති, සො ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බො. අනුපඤ්ඤත්ති හි දළ්හීකම්මසිථිලකම්මකරණප්පයොජනා. සා හි යස්ස පාරාජිකං හොති අඤ්ඤා වා ආපත්ති, තස්ස නියමදස්සනප්පයොජනාතිලක්ඛණානුපඤ්ඤත්තිකත්තා. එවඤ්හි අන්තෙ අවත්වා ආදිම්හි වුත්තා ''ගාමා වා අරඤ්ඤා වා''ති (පාරා. 91) අනුපඤ්ඤත්ති විය. පරිපුණ්ණෙ පනෙතස්මිං සික්ඛාපදෙ –

''නිදානා මාතිකාභෙදො, විභඞ්ගො තංනියාමකො;
තතො ආපත්තියා භෙදො, අනාපත්ති තදඤ්ඤථා''ති. –

අයං නයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සුදින්නවත්ථු මක්කටිවත්ථු වජ්ජිපුත්තකවත්ථු චාති තිප්පභෙදං වත්ථු ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස නිදානං නාම, තතො නිදානා ''යො පන, භික්ඛු, භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො…පෙ…. අසංවාසො''ති ඉමිස්සා මාතිකාය භෙදො ජාතො. තත්ථ හි ''අන්තමසො තිරච්ඡානගතායා''ති ඉත්ථිලිඞ්ගවචනෙන ''සච්චං, ආවුසො, භගවතා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තඤ්ච ඛො ඉත්ථියා නො පුරිසෙ නො පණ්ඩකෙ නො උභතොබ්‍යඤ්ජනකෙ චා''ති මක්කටිපාරාජිකො විය අඤ්ඤොපි ලෙසං ඔඩ්ඩෙතුං සක්කොති, තස්මා තාදිසස්ස අලෙසොකාසස්ස දස්සනත්ථං ඉදං වුච්චති. මක්කටිවත්ථුසඞ්ඛාතා නිදානා ''අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපී''ති මාතිකාවචනභෙදො න ඉත්ථියා එව මෙථුනසිද්ධිදස්සනතො කතො, තස්මා **විභඞ්ගො තංනියාමකො** තස්සා මාතිකාය අධිප්පෙතත්ථනියාමකො විභඞ්ගො. **විභඞ්ගෙ** හි ''තිස්සො ඉත්ථියො. තයො උභතොබ්‍යඤ්ජනකා. තයො පණ්ඩකා. තයො පුරිසා. මනුස්සිත්ථියා තයො මග්ගෙ…පෙ…. තිරච්ඡානගතපුරිසස්ස ද්වෙ මග්ගෙ''තිආදිනා (පාරා. 56) නයෙන සබ්බලෙසොකාසං පිදහිත්වා නියමො කතො.

එත්ථාහ – යදි එවං සාධාරණසික්ඛාපදවසෙන වා ලිඞ්ගපරිවත්තනවසෙන වා න කෙවලං භික්ඛූනං, භික්ඛුනීනම්පි ''සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති විභඞ්ගෙ වත්තබ්බං සියා. තදවචනෙන භික්ඛුනී පුරිසලිඞ්ගපාතුභාවෙන භික්ඛුභාවෙ ඨිතා එවං වදෙය්‍ය ''නාහං උපසම්පදකාලෙ භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නා, තස්මා න අප්පච්චක්ඛාතසික්ඛාපි මෙථුනධම්මෙන පාරාජිකා හොමී''ති? වුච්චතෙ – තථා න වත්තබ්බං අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. භික්ඛුනීනම්පි ''සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති වුත්තෙ භික්ඛුනීනම්පි සික්ඛාපච්චක්ඛානං අත්ථීති ආපජ්ජති, තඤ්චානිට්ඨං. ඉදං අපරං අනිට්ඨප්පසඞ්ගොති ''සබ්බසික්ඛාපදානි සාධාරණානෙව, නාසාධාරණානී''ති. අපිචායං භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොවාති දස්සනත්ථං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තංයෙව උපජ්ඣ''න්තිආදි (පාරා. 69) වුත්තං, අපිච යො තථා ලෙසං ඔඩ්ඩෙත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො වජ්ජිපුත්තකා විය පාරාජිකො හොති. තෙ හි ''භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති වචනාභාවෙ සති ''ආපත්තිං තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ආපන්නා පාරාජික''න්ති වුත්තා භගවතා. එත්ථ පන ''භික්ඛවෙ''ති වුත්තත්තා කෙචි භික්ඛුලිඞ්ගෙ ඨිතා, ''ඉදානි චෙපි මයං, භන්තෙ ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම

භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං ලභෙය්‍යාම උපසම්පද''න්ති වුත්තත්තා කෙච් විබ්භන්තාති වෙදිතබ්බා. **තතො ආපත්තියා භෙදොති** තතො විභඞ්ගතො ''අක්ඛායිතෙ සරීරෙ පාරාජිකං, යෙභුය්‍යෙන ඛායිතෙ ථුල්ලච්චය''න්තිආදි ආපත්තියා භෙදො හොති. **අනාපත්ති තදඞ්ගඤ්ඤථාති** තතො එව විභඞ්ගතො යෙනාකාරෙන ආපත්ති වුත්තා, තතො අඤ්ඤෙනාකාරෙන අනාපත්තිභෙදොව හොති. ''සාදියති ආපත්ති පාරාජිකස්ස, න සාදියති අනාපත්තී''ති හි විභඞ්ගෙ අසති න පඤ්ඤායති. එත්තාවතා සමාසතො ගාථාත්ථො වුත්තො හොති. එත්ථ ච පන –

''නිදානමාතිකාභෙදො, විභඞ්ගස්ස පයොජනං;
අනාපත්තිපකාරො ච, පඨමො නිප්පයොජනො''ති. –

ඉමං නයං දස්සෙත්වාව සබ්බසික්ඛාපදානං අත්ථො පකාසිතබ්බො. කථං? භගවතා පන යෙනාකාරෙන යං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපිතං, තස්ස ආකාරස්ස සමත්ථං වා අසමත්ථං වාති දුවිධං නිදානං, අයං **නිදානභෙදො**. මාතිකාපි නිදානාපෙක්ඛා නිදානානපෙක්ඛාති දුවිධා. තත්ථ චතුත්ථපාරාජිකාදිසික්ඛාපදානි නිදානාපෙක්ඛානි. න හි වග්ගුමුදාතීරියා භික්ඛූ සයමෙව අත්තනො අත්තනො අසන්තං උත්තරිමනුස්සධම්මං මුසාවාදලක්ඛණං පාපෙත්වා භාසිංසු. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හි තෙ උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස ගිහීනං වණ්ණං භාසිංසු, න ච තාවතා පාරාජිකවත්ථු හොති. තත්ථ තෙන ලෙසෙන භගවා තං වත්ථුං නිදානං කත්වා පාරාජිකං පඤ්ඤපෙසි, තෙන වුත්තං ''නිදානාපෙක්ඛ''න්ති. ඉමිනා නයෙන නිදානාපෙක්ඛානි ඤත්වා තබ්බිපරීතානි සික්ඛාපදානි නිදානානපෙක්ඛානීති වෙදිතබ්බානි, අයං **මාතිකාභෙදො**.

නානප්පකාරතො මූලාපත්තිප්පහොනකවත්ථුපයොගචිත්තනියාමදස්සනවසෙන මාතිකාය විභජනභාවදීපනත්ථං තෙසං අප්පහොනකතාය වා තදඞ්ගතරවෙකල්ලතාය වා වීතික්කමෙ සති ආපත්තිභෙදදස්සනත්ථං, අසති අනාපත්තිදස්සනත්ථඤ්චාති සබ්බත්ථ තයො අත්ථවසෙ පටිච්ච මාතිකාය විභජනං විභඞ්ගො ආරභීයතීති වෙදිතබ්බො. එත්ථ පන ''භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොති භික්ඛු, භින්නපටධරොති භික්ඛූ''ති කෙවලං බ්‍යඤ්ජනත්ථදීපනවසෙන පවත්තො වා, ''සමඤ්ඤාය භික්ඛූ''ති භික්ඛුභාවසම්භවං අනපෙක්ඛිත්වාපි කෙවලං භික්ඛු නාම පවත්තිට්ඨානදීපනවසෙන පවත්තො වා, ''එහි භික්ඛූති භික්ඛු, සරණගමනෙහි උපසම්පන්නොති භික්ඛු, ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන උපසම්පන්නොති භික්ඛූ''ති උපසම්පදානන්තරෙනාපි භික්ඛුභාවසිද්ධිදීපනවසෙන පවත්තො වා, ''භද්‍රො භික්ඛු, සාරො භික්ඛු, සෙක්ඛො භික්ඛු, අසෙක්ඛො භික්ඛූ''ති භික්ඛුකරණෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතභික්ඛුදීපනවසෙන පවත්තො වා විභඞ්ගො අජ්ඣුපෙක්ඛිතො සබ්බසාමඤ්ඤපදත්තා, තථා අඤ්ඤභාගියසික්ඛාපදාදීසු සද්වාරවසෙන, අධිකරණදස්සනාදිවසෙන පවත්තො ච අජ්ඣුපෙක්ඛිතො ඉතරත්ථ තදභාවතොති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ තිස්සො ඉත්ථියොතිආදි වත්ථුනියමදස්සනවසෙන පවත්තො, මනුස්සිත්ථියා තයො මග්ගෙ මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සාතිආදි පයොගනියමදස්සනවසෙන පවත්තො, භික්ඛුස්ස සෙවනචිත්තං උපට්ඨිතෙතිආදි චිත්තනියමදස්සනවසෙන පවත්තො, සාදියති ආපත්ති පාරාජිකස්ස, න සාදියති අනාපත්තීතිආදි වත්ථුපයොගනියමෙ සති චිත්තනියමභාවාභාවවසෙන ආපත්තානාපත්තිදස්සනත්ථං පවත්තො, මතං යෙභුය්‍යෙන ඛායිතං ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සාතිආදි වත්ථුස්ස අප්පහොනකතාය වීතික්කමෙ ආපත්තිභෙදදස්සනත්ථං පවත්තො, න සාදියති අනාපත්තීති චිත්තනියමවෙකල්ලෙන වීතික්කමාභාවා අනාපත්තිදස්සනත්ථං පවත්තොති. එවං ඉතරෙසුපි සික්ඛාපදෙසු යථාසම්භවනයො අයන්ති පයොජනො විභඞ්ගො.

අනාපත්තිවාරො පන මූලාපත්තිතො, තදඞ්ගෙකදෙසතො, සබ්බාපත්තිතො ච අනාපත්තිදීපනවසෙන තිවිධො. තත්ථ යො පඨමො, සො විභඞ්ගො විය තයො අත්ථවසෙ පටිච්ච පවත්තො. කතමෙ තයො? මාතිකාපදානං සාත්ථකනිරත්ථකානං තදඞ්ගථා උද්ධරණානුද්ධරණවසෙන සප්පයොජනනිප්පයොජනභාවදීපනත්ථං, තදඞ්ගථා පටිපත්තික්කමදස්සනත්ථං, ආපත්තිප්පහොනකට්ඨානෙපි විස්සජ්ජනත්ථඤ්චාති. කථං? **එළකලොමසික්ඛාපදෙ** ''භික්ඛුනො පනෙව අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නස්ස එළකලොමානි උප්පජ්ජෙය්‍යුං, ආකඞ්ඛමානෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහෙතබ්බානී''ති (පාරා. 572) එතානි කෙවලං වත්ථුමත්තදීපනපදානීති නිරත්ථකානි නාම, තෙසං අනාපත්ති. ''අද්ධානමග්ගං අප්පටිපන්නස්ස උප්පන්නෙ එළකලොමෙ අනාපත්ති, ආකඞ්ඛමානෙන පටිග්ගහිතෙ''තිආදිනා නයෙන තදඞ්ගථා අනුද්ධරණෙන නිප්පයොජනභාවො දීපිතො හොති, යදිදං **මාතිකායං** ''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා''ති, ඉදං සාත්ථකං. තස්ස සප්පයොජනභාවදීපනත්ථං ''අනාපත්ති අජානන්තස්ස අසාදියන්තස්සා''ති වුත්තං. යස්මා ජානනසාදියනභාවෙන ආපත්ති, අසෙවන්තස්ස අනාපත්ති, තස්මා වුත්තං **මාතිකායං** ''යො පන භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය, පාරාජිකො හොති අසංවාසො''ති අධිප්පායො. ''පරපරිග්ගහිතං පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා ගරුපරික්ඛාරො ථෙය්‍යචිත්තං අවහරණ''න්ති වුත්තානං පඤ්චන්නම්පි අඞ්ගානං පාරිපූරියා පෙතතිරච්ඡානගතපරිග්ගහිතෙ ආපත්තිප්පහොනකට්ඨානෙපි විස්සජ්ජනත්ථං ''අනාපත්ති පෙතපරිග්ගහිතෙ''තිආදි (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං. අනාපත්ති ඉමං ජාන, ඉමං දෙහි, ඉමං ආහර, ඉමිනා අත්ථො, ඉමං කප්පියං කරොහීති භණතීතිආදි පන තදඞ්ගථා පටිපත්තික්කමදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා ''නිදානමාතිකාභෙදො''තිආදිනා වුත්තගාථාය අත්ථො පකාසිතො හොති.

එත්ථ පඨමපඤ්ඤත්ති තාව පඨමබොධිං අතික්කමිත්වා පඤ්ඤත්තත්තා, ආයස්මතො සුදින්නස්ස අට්ඨවස්සිකකාලෙ පඤ්ඤත්තත්තා ච රත්තඤ්ඤුමහත්තං පත්තකාලෙ පඤ්ඤත්තා. දුතියඅනුපඤ්ඤත්ති බාහුසච්චමහත්තං පත්තකාලෙ උප්පන්නා. සො හායස්මා මක්කටිපාරාජිකො යථා මාතුගාමපටිසංයුත්තෙසු

සික්ඛාපදෙසු තිරච්ඡානගතිත්ථී අනධිප්පෙතා, තථා ඉධාපීති සඤ්ඤාය ''සච්චං, ආවුසො, භගවතා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තඤ්ච ඛො මනුස්සිත්ථියා, නො තිරච්ඡානගතිත්ථියා''ති ආහ. තතියානුපඤ්ඤත්ති ලාභග්ගමහත්තං පත්තකාලෙ උප්පන්නා. තෙ හි වජ්ජිපුත්තකා ලාභග්ගමහත්තං පත්තා හුත්වා යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා න්හායිත්වා වරසයනෙසු සයිත්වා තතියානුපඤ්ඤත්තියා වත්ථුං උප්පාදෙසුං, තෙ ච වෙපුල්ලමහත්තං පත්තෙ සඞ්ඝෙ උප්පන්නා, සයඤ්ච වෙපුල්ලමහත්තං පත්තාති ''වෙපුල්ලමහත්තම්පෙත්ථ ලබ්භති''ති වුත්තං. ඉදං පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදං තිවිධම්පි වත්ථුං උපාදාය චතුබ්බිධම්පි තං කාලං පත්වා පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **යො පනාති** අනවසෙසපරියාදානපදං. **භික්ඛූති** තස්ස අතිප්පසඞ්ගනියමපදං. **භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති** තස්ස විසෙසනවචනං. න හි සබ්බොපි භික්ඛුනාමකො යා භගවතා යාය කායචි උපසම්පදාය උපසම්පන්නභික්ඛූනං හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන සික්ඛිතබ්බසික්ඛා විහිතා, ''එත්ථ සහ ජීවන්තී''ති යො ච ආජීවො වුත්තො, තං උභයං සමාපන්නොව හොති. කදා පන සමාපන්නො අහොසි? යාය කායචි උපසම්පදාය උපසම්පන්නසමනන්තරමෙව තදුභයං ජානන්තොපි අජානන්තොපි තදජ්ඣුපගතත්තා සමාපන්නො නාම හොති. **සහ ජීවන්තීති** යාව සික්ඛං න පච්චක්ඛාති, පාරාජිකභාවඤ්ච න පාපුණාති, යං පන වුත්තං **අන්ධකට්ඨකථායං** ''සික්ඛං පරිපූරෙන්තො සික්ඛාසමාපන්නො සාජීවං අවීතික්කමන්තො සාජීවසමාපන්නො හොතී''ති, තං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන වුත්තං. න හි සික්ඛං අපරිපූරෙන්තො කාමවිතක්කාදිබහුලො වා එකච්චං සාවසෙසං සාජීවං වීතික්කමන්තො වා සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො නාම න හොති. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන පන චතුක්කං ලබ්භති අත්ථි භික්ඛු සික්ඛාසමාපන්නො සීලානි පච්චවෙක්ඛන්තො න සාජීවසමාපන්නො අචිත්තකං සික්ඛාපදං වීතික්කමන්තො, අත්ථි න සික්ඛාසමාපන්නො කාමවිතක්කාදිබහුලො සාජීවසමාපන්නො නිරාපත්තිකො, අත්ථි න සික්ඛාසමාපන්නො න ච සාජීවසමාපන්නො අනවසෙසං ආපත්තිං ආපන්නො, අත්ථි සික්ඛාසමාපන්නො ච සාජීවසමාපන්නො ච සික්ඛං පරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො, අයමෙව චතුත්ථො භික්ඛු උක්කට්ඨො ඉධ අධිප්පෙතො සියා. න හි භගවා අනුක්කට්ඨං වත්තුං යුත්තොති චෙ? න, ''තත්‍ර යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා''තිවචනවිරොධතො. උක්කට්ඨග්ගහණාධිප්පායෙ සති ''සික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො. සික්ඛත්තයසමාපන්නො හි සබ්බුක්කට්ඨොති.

''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා''ති පරතො වචනං අපෙක්ඛිත්වා අධිසීලසික්ඛාව වුත්තාති චෙ? න, තස්සාපි අභබ්බත්තා. න හි අධිසීලසික්ඛං පරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතුං භබ්බො, තං සික්ඛං අපරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච වීතික්කමන්තො එව හි පටිසෙවෙය්‍යාති අධිප්පායො, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. යස්මා සික්ඛාපදසඞ්ඛාතො සාජීවො අධිසීලසික්ඛමෙව සඞ්ගණ්හාති, නෙතරං අධිචිත්තසික්ඛං අධිපඤ්ඤාසික්ඛං වා, තස්මා ''තත්‍ර යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා''ති වුත්තං, තස්මා අධිසීලසික්ඛාය සඞ්ගාහකො සාජීවො සික්ඛාසාජීවොති වුත්තො. ඉති සාජීවවිසෙසනත්ථං සික්ඛාග්ගහණං කතං. තදත්ථදීපනත්ථමෙව **විභඞ්ගෙ** සික්ඛං අපරාමසිත්වා ''තස්මිං සික්ඛති, තෙන වුච්චති සාජීවසමාපන්නො''ති වුත්තං , තෙන එකමෙවිදං අත්ථපදන්ති දීපිතං හොති. තඤ්ච උපසම්පදූපගමනන්තරතො පට්ඨාය සික්ඛනාධිකාරත්තා ''සික්ඛතී''ති ච ''සමාපන්නො''ති ච වුච්චති. යො එවං ''සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති සඞ්ඛ්‍යං ගතො, තාදිසං පච්චයං පටිච්ච අපරභාගෙ සාජීවසඞ්ඛාතමෙව සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය, තස්මිංයෙව ච දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යාති අයමත්ථො යුජ්ජති. කින්තු අට්ඨකථානයො පටික්ඛිත්තො හොති. සො ච න පටික්ඛෙපාරහොති තෙන තදනුසාරෙන භවිතබ්බං.

අධිප්පායො පනෙත්ථ පරියෙසිතබ්බො, සො දානි වුච්චති – සබ්බෙසුපි සික්ඛාපදෙසු ඉදමෙව භික්ඛුලක්ඛණං සාධාරණං, යදිදං ''භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති. ඛීණාසවොපි සාවකො ආපත්තිං ආපජ්ජති අචිත්තකං, තථා සෙක්ඛො. පුථුජ්ජනො පන සචිත්තකම්පි, තස්මා සෙක්ඛාසෙක්ඛපුථුජ්ජනභික්ඛූනං සාමඤ්ඤමිදං භික්ඛුලක්ඛණන්ති කත්වා කෙවලං සික්ඛාසමාපන්නො, කෙවලං සාජීවසමාපන්නො ච උභයසමාපන්නො චාති සරූපෙකදෙසෙකසෙසනයෙන ''සික්ඛාසාජීවසමආපන්නො''ත්වෙව සම්පිණ්ඩෙත්වා උක්කට්ඨග්ගහණෙන අනුක්කට්ඨානං ගහණසිද්ධිතො අට්ඨකථායං උක්කට්ඨොව වුත්තො. තමෙව සම්පාදෙතුං ''තස්මිං සික්ඛති, තෙන වුච්චති සාජීවසමාපන්නො''ති එත්ථ සික්ඛාපදස්ස අවචනෙ පරිහාරං වත්වා යස්මා පන සො අසික්ඛම්පි සමාපන්නො, තස්මා සික්ඛාසමාපන්නොතිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බොති ච වත්වා ''යං සික්ඛං සමාපන්නො තං අප්පච්චක්ඛාය යඤ්ච සාජීවං සමාපන්නො තත්ථ දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා''ති වුත්තන්ති අයමට්ඨකථායං අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. එතස්මිං පන අධිප්පායෙ අධිසීලසික්ඛාය එව ගහණං සබ්බත්ථිකත්තා, සීලාධිකාරතො ච විනයස්සාති වෙදිතබ්බං. යථා ච සික්ඛාපදං සමාදියන්තො සීලං සමාදියතීති වුච්චති, එවං සික්ඛාපදං පච්චක්ඛන්තො සීලසඞ්ඛාතං සික්ඛං පච්චක්ඛාතීති වත්තුං යුජ්ජති, තස්මා තත්ථ වුත්තං ''යං සික්ඛං සමාපන්නො, තං අප්පච්චක්ඛායා''ති. සික්ඛං පච්චක්ඛාය පටිසෙවිතමෙථුනස්ස උපසම්පදං අනුජානන්තො න සමූහනති නාම. න හි සො භික්ඛු හුත්වා පටිසෙවි, ''යො පන භික්ඛූ''ති ච පඤ්ඤත්තං. එත්තාවතා සමාසතො ''සික්ඛාසාජීවසමාන්නො''ති එත්ථ වත්තබ්බං වුත්තං.

කිං ඉමිනා විසෙසවචනෙන පයොජනං, නනු ''යො පන භික්ඛු සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා... පෙ.... අසංවාසො''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති චෙ ? න වත්තබ්බං අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. යො පන සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො ථෙය්‍යසංවාසාදිකො කෙවලෙන සමඤ්ඤාමත්තෙන, පටිඤ්ඤාමත්තෙන වා භික්ඛු, තස්සාපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං අත්ථි. සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය ච මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස පාරාජිකාපත්ති. යො වා පච්ඡා පාරාජිකං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො තස්ස ච, යො වා පක්ඛපණ්ඩකත්තා

පණ්ඩකභාවූපගමනෙන න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො තස්ස ච තදුභයං අත්ථීති ආපජ්ජති. ‘‘පණ්ඩකභාවපක්ඛෙ ච පක්ඛපණ්ඩකො උපසම්පදාය න වත්ථූ’’ති වුත්තං, තස්මා ඉතරස්මිං පක්ඛෙ වත්ථූති සිද්ධං, තස්මිං පක්ඛෙ උපසම්පන්නො පණ්ඩකභාවපක්ඛෙ පණ්ඩකත්තා න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, සො පරිච්චජිතබ්බසික්ඛාය අභාවෙන සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය මුඛෙන පරස්ස අඞ්ගජාතග්ගහණාදයො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය, තස්ස කුතො පාරාජිකාපත්තීති අධිප්පායො. අයං නයො අපණ්ඩකපක්ඛං අලභමානස්සෙව පරතො යුජ්ජති, ලභන්තස්ස පන අරූපසත්තානං කුසලානං සමාපත්තික්ඛණෙ භවඞ්ගවිච්ඡෙදෙ සතිපි අමරණං විය පණ්ඩකභාවපක්ඛෙපි භික්ඛුභාවො අත්ථි. සංවාසං වා සාදියන්තස්ස න ථෙය්‍යසංවාසකභාවො අත්ථි අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්ස විය. න ච සහසෙය්‍යාදිකං ජනෙති. ගණපූරකො පන න හොති අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නො විය, න සො සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, ඉතරස්මිං පන පක්ඛෙ හොති, අයං ඉමස්ස තතො විසෙසො. කිමයං සහෙතුකො, උදාහු අහෙතුකොති? න අහෙතුකො. යතො උපසම්පදා තස්ස අපණ්ඩකපක්ඛෙ අනුඤ්ඤාතා සහෙතුකපටිසන්ධිකත්තා. පණ්ඩකභාවපක්ඛෙපි කිස්ස නානුඤ්ඤාතාති චෙ? පණ්ඩකභූතත්තා ඔපක්කමිකපණ්ඩකස්ස විය.

අපිච සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති ඉමිනා තස්ස සික්ඛාසමාදානං දීපෙත්වා තං සමාදින්නසික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය තත්ථ ච දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වාති වත්තුං යුජ්ජති, න අඤ්ඤථාති ඉමිනා කාරණෙන යථාවුත්තානිට්ඨප්පසඞ්ගතො ‘‘යො පන භික්ඛු භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය’’තිආදි වුත්තං. යථා චෙත්ථ, තථා ‘‘යො පන භික්ඛු භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා ගාමා වා අරඤ්ඤා වා අදින්නං ථෙය්‍යසඞ්ඛාතං ආදියෙය්‍ය (පාරා. 89), සුගතචීවරප්පමාණං චීවරං කාරාපෙය්‍ය අතිරෙකං වා, ඡෙදනකං පාචිත්තිය’’න්තිආදිනා (පාචි. 548) නයෙන සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං . **අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපීති** මනුස්සිත්ථිං උපාදාය වුත්තං. න හි ‘‘පගෙව පණ්ඩකෙ පුරිසෙ වා’’ති වත්තුං යුජ්ජති. සෙසං තත්ථ තත්ථ වුත්තනයමෙව.

අයං පඨමපාරාජිකස්ස මාතිකාය තාව විනිච්ඡයො.

චතුබ්බිධවිනයකථාවණ්ණනා

45. ***නීහරිත්වාති*** එත්ථ සාසනතො නීහරිත්වාති අත්ථො. ‘‘පඤ්චහුපාලි, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා නානුයුඤ්ජිතබ්බං. කතමෙහි පඤ්චහි? සුත්තං න ජානාති, සුත්තානුලොමං න ජානාතී’’ති (පරි. 442) එවමාදිතො හි පරියත්තිසාසනතො සුත්තං, සුත්තානුලොමඤ්ච නීහරිත්වා පකාසෙසුං. ‘‘අනාපත්ති එවං අම්හාකං ආචරියානං උග්ගහො පරිපුච්ඡාති භණතී’’ති එවමාදිතො පරියත්තිසාසනතො ආචරියවාදං නීහරිත්වා පකාසෙසුං. **භාරුකච්ඡකවත්ථුස්මිං** ‘‘ආයස්මා උපාලි එවමාහ – අනාපත්ති, ආවුසො, සුපිනන්තෙනා’’ති (පාරා. 78) එවමාදිතො පරියත්තිසාසනතො එව අත්තනොමතිං නීහරිත්වා පකාසෙසුං. තාය හි අත්තනොමතියා ථෙරො එතදග්ගට්ඨානං ලභි. අපි ච වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ‘‘අනුපසම්පන්නෙන පඤ්ඤත්තෙන වා අපඤ්ඤත්තෙන වා වුච්චමානො…පෙ…. අනාදරියං කරොති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (පාචි. 343). තත්ථ හි පඤ්ඤත්තං නාම සුත්තං. සෙසත්තයං අපඤ්ඤත්තං නාම. තෙනායං ‘‘චතුබ්බිධඤ්හි විනයං, මහාථෙරා’’ති ගාථා සුවුත්තා. යං සන්ධාය වුත්තං නාගසෙනත්ථෙරෙන. **ආහච්චපදෙනාති** අට්ඨ වණ්ණට්ඨානානි ආහච්ච වුත්තෙන පදනිකායෙනාති අත්ථො, උදාහටෙන කණ්ඨොක්කන්තෙන පදසමූහෙනාති අධිප්පායො. **රසෙනාති** තස්ස ආහච්චභාසිතස්ස රසෙන, තතො උද්ධටෙන විනිච්ඡයෙනාති අත්ථො. සුත්තච්ඡායා විය හි සුත්තානුලොමං. ආචරියවාදො **‘‘ආචරියවංසො’’**ති වුත්තො **පාළියං** වුත්තානං ආචරියානං පරම්පරාය ආභතොව පමාණන්ති දස්සනත්ථං. **අධිප්පායොති** කාරණොපපත්තිසිද්ධො උහාපොහනයප්පවත්තො පච්චක්ඛාදිපමාණපතිරූපකො. **අධිප්පායොති** එත්ථ ‘‘අත්තනොමතී’’ති කෙචි අත්ථං වදන්ති.

පරිවාරට්ඨකථායං , ඉධ ච කිඤ්චාපි ‘‘සුත්තානුලොමං නාම චත්තාරො මහාපදෙසා’’ති වුත්තං, අථ ඛො මහාපදෙසනයසිද්ධං පටික්ඛිත්තාපටික්ඛිත්තං අනුඤ්ඤාතානනුඤ්ඤාතං කප්පියාකප්පියන්ති අත්ථතො වුත්තං හොති. තත්ථ යස්මා ඨානං ඔකාසො පදෙසොති කාරණවෙවචනානි ‘‘අට්ඨානමෙතං, ආනන්ද, අනවකාසො’’තිආදි (පාරා. 43) සාසනතො, ‘‘නිග්ගහට්ඨාන’’න්ති ච ‘‘අසන්දිට්ඨිට්ඨාන’’න්ති ච ‘‘අසන්දිට්ඨි ච පන පදෙසො’’ති ච ලොකතො, තස්මා **මහාපදෙසාති** මහාකාරණානීති අත්ථො. කාරණං නාම ඤාපකො හෙතු ඉධාධිප්පෙතං. මහන්තභාවො පන තෙසං මහාවිසයත්තා මහාභූතානං විය. තෙ දුවිධා විනයමහාපදෙසා සුත්තන්තිකමහාපදෙසා චාති. තත්ථ විනයමහාපදෙසා විනයෙ පයොගං ගච්ඡන්ති, ඉතරෙ උභයත්ථාපි, තෙනෙව **පරිවාරෙ** අනුයොගවත්තෙ ‘‘ධම්මං න ජානාති, ධම්මානුලොමං න ජානාතී’’ති (පරි. 442) වුත්තං. තත්ථ **ධම්මන්ති** ඨපෙත්වා විනයපිටකං අවසෙසපිටකද්වයං. **ධම්මානුලොමන්ති** සුත්තන්තිකෙ චත්තාරො මහාපදෙසෙ. තත්ථ යො ධම්මං ධම්මානුලොමඤ්චෙව ජානාති, න විනයං විනයානුලොමඤ්ච, සො ‘‘ධම්මං රක්ඛාමී’’ති විනයං උබ්බිනයං කරොති, ඉතරො ‘‘විනයං රක්ඛාමී’’ති ධම්මං උද්ධම්මං කරොති, උභයං ජානන්තො උභයම්පි සම්පාදෙති.

තත්‍රිදං මුඛමත්තං – තත්ථ පඨමො ‘‘සො චෙ පවෙසනං සාදියති, පවිට්ඨං, ඨිතං, උද්ධරණං සාදියති ආපත්ති, න සාදියති අනාපත්තී’’ති එත්ථ විප්පටිපජ්ජති. සො හායස්මා සුඛවෙදනීයස්ස උපාදින්නඵොට්ඨබ්බස්ස, කායින්ද්‍රියස්ස ච සමායොගෙ සති පටිවිජානන්තො කායිකසුඛවෙදනුප්පත්තිමත්තෙන සාදියති නාමාති පරිච්ඡින්දිත්වා තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සාති අසෙවනාධිප්පායස්සපි ආපත්තිප්පසඞ්ගං කරොති, තථා යස්ස සන්ථතත්තා වා යොනිදොසවසෙන වා දුක්ඛා අසාතා වෙදනා, වාතොපහතගත්තතාය වා නෙව කායිකවෙදනා, තස්ස ජානතො අජානතොපි ‘‘අනාපත්ති අසාදියන්තස්සා’’ති (පාරා. 76) සුත්තන්තං දස්සෙත්වා සෙවනාධිප්පායස්සාපි අනාපත්තිප්පසඞ්ගං කරොති, තථා යදි

මොචනරාගෙන උපක්කමතො මුත්තෙ සඞ්ඝාදිසෙසො, පගෙව මෙථුනරාගෙනාති දුක්කටට්ඨානං ගහෙත්වා සඞ්ඝාදිසෙසට්ඨානං කරොති, එවං විනයං උබ්බිනයං කරොති නාම. ඉතරො ''අනාපත්ති අජානන්තස්සාති වුත්තත්තා ජානතො ජානනෙනෙව සුඛවෙදනා හොතු වා මා වා සාදියනා හොතී''ති වත්වා අසෙවනාධිප්පායස්සපි ජානතො අනාපත්තිට්ඨානෙ ආපත්තිං කරොති, අනවජ්ජං සාවජ්ජං කරොතීති එවං ධම්මං උද්ධම්මං කරොති. උභයං පන ජානන්තො ''භික්ඛුස්ස සෙවනචිත්තං උපට්ඨිතෙති (පාරා. 57) වචනතො සෙවනචිත්තමෙවෙත්ථ පමාණං, තස්ස භාවෙන ආපත්ති පාරාජිකස්ස, අභාවෙන අනාපත්තී''ති වත්වා උභයම්පි රක්ඛති සම්පාදෙති. ඉමිනා නයෙන සබ්බසික්ඛාපදෙසු යථාසම්භවං සප්පයොජනා කාතබ්බා.

සඞ්ගීතිං ආරොපෙත්වා ඨපිතපාළිතො විනිමුත්තං කත්වා ඨපිතත්තා **පාළිවිනිමුත්තා** අත්ථතො, නයතො, අනුලොමතො ච පාළි**ඔක්කන්තවිනිච්ඡයප්පවත්තා** අනුපවිට්ඨවිනිච්ඡයවසෙන පවත්තාති අත්ථො. ''න සමූහනිස්සතී''ති ජානන්තොපි භගවා කෙවලං ''තෙසං මතං පච්ඡිමා ජනතා මම වචනං විය පමාණං කරොතූ''ති දස්සනත්ථඤ්ච පරිනිබ්බානකාලෙ එවමාහ ''ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ''ති (දී. නි. 2.216), තෙනෙතං සිද්ධං ''පඤ්ඤත්තම්පි වෙ සික්ඛාපදං සමූහනිතුං යස්ස සඞ්ඝස්ස අනුඤ්ඤාතං භගවතා, තස්ස පඤ්ඤත්තානුලොමං අතිරෙකත්ථදීපනං, පගෙවානුඤ්ඤාතං භගවතා''ති. කිඤ්ච භියො ඌනාතිරිත්තසික්ඛාපදෙසු ආචරියකුලෙසු විවාදො අඤ්ඤමඤ්ඤං න කාතබ්බොති දස්සනත්ථඤ්ච. කස්මා සඞ්ඝො න සමූහනීති? අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදප්පසඞ්ගදස්සනතො. භගවතා ච ''සබ්බෙහෙව සමග්ගෙහි සම්මොදමානෙහි අවිවදමානෙහි සික්ඛිතබ්බ''න්ති වුත්තං. තත්ථ ච එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසූති ච අඤ්ඤවාදදස්සනතො විවදමානෙහි සික්ඛිතබ්බං ජාතං, තදභාවත්තම්පි ඤත්තිදුතියකම්මවාචං සාවෙත්වා අවිවදමානෙහෙව සික්ඛිතබ්බං අකාසි.

අපිචාති අත්තනො මතියා පාකටකරණත්ථං ආරම්භො. තත්ථ ''සුත්තන්තාභිධම්මවිනයට්ඨකථාසූ''ති වචනතො පිටකත්තයස්සපි සාධාරණා එසා කථාති වෙදිතබ්බා, ''අථ පනායං කප්පිය''න්තිආදි විනයස්සෙව. **කාරකසඞ්ඝසදිසන්ති** සඞ්ගීතිකාරකසඞ්ඝසදිසං. ''සුත්තාදිචතුක්කං අප්පච්චක්ඛාය තෙන අවිරුද්ධස්ස කම්මස්ස කාරකසඞ්ඝසදිස''න්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරස්ස ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තං අයුත්තං, ''සුත්තමෙව බලවතරං. සුත්තඤ්හි අප්පටිවත්තියං කාරකසඞ්ඝසදිස''න්ති එතෙහි පදෙහි අයුත්තත්තා. **පාකතිකෙ** පන **ගණ්ඨිපදෙ** ''තමත්ථං විනිච්ඡිනිත්වා තස්ස කාරකසඞ්ඝසදිස''න්ති වුත්තං. **පරවාදීති** අම්හාකං සමයවිජානනකො අඤ්ඤනිකායිකොති වුත්තං. **පරවාදී සුත්තානුලොමන්ති** කථං? ''අඤ්ඤත්‍ර උදකදන්තපොනා''ති (පාචි. 266) සුත්තං සකවාදිස්ස, තදනුලොමතො නාළිකෙරඵලස්ස උදකම්පි උදකමෙව හොතීති පරවාදී ච.

> ''නාළිකෙරස්ස යං තොයං, පුරාණං පිත්තබන්ධනං;
> තමෙව තරුණං තොයං, පිත්තඝං බලබන්ධන''න්ති. –

එවං පරවාදිනා වුත්තෙ සකවාදී ධඤ්ඤඵලස්ස ගතිකත්තා, ආහාරත්ථස්ස ච ඵරණතො ''යාවකාලිකමෙව ත''න්ති වදන්තො පටික්ඛිපති. **පරො ආචරියවාදන්ති** ''සුඞ්කං පරිහරතීති එත්ථ උපචාරං ඔක්කමිත්වා කිඤ්චාපි පරිහරති, අවහාරො එවා''ති අට්ඨකථාවචනතො ''තථා කරොන්තො පාරාජිකමාපජ්ජතී''ති පරවාදිනා වුත්තෙ සකවාදී ''සුඞ්කං පරිහරති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති සුත්තං තත්ථෙව ආගතමහාඅට්ඨකථාවචනෙන සද්ධිං දස්සෙත්වා පටිසෙධෙති, තථා කරොන්තස්ස දුක්කටමෙවාති. **පරො අත්තනොමතීති** එත්ථ ''පුරෙභත්තං පරසන්තකං අවහරාති පුරෙභත්තමෙව හරිස්සාමීති වායමන්තස්ස පච්ඡාභත්තං හොති, පුරෙභත්තපයොගොව සො, තස්මා මූලට්ඨො න මුච්චතීති තුම්හාකං ථෙරවාදත්තා මූලට්ඨස්ස පාරාජිකමෙවා''ති පරවාදිනා වුත්තෙ සකවාදී ''තං සඞ්කෙතං පුරෙ වා පච්ඡා වා තං භණ්ඩං අවහරති, මූලට්ඨස්ස අනාපත්තී''ති (පාරා. 119) සුත්තං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපති.

පරො සුත්තන්ති ''අනියතහෙතුධම්මො සම්මත්තනියතහෙතුධම්මස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො''ති සුත්තං පට්ඨානෙ ලිඛිතං දස්සෙත්වා ''අරියමග්ගස්ස න නිබ්බානමෙවාරම්මණ''න්ති පරවාදිනා වුත්තෙ සකවාදී ''ආරම්මණත්තිකාදිසුත්තානුලොමෙ න ඔතරතී''ති පටික්ඛිපති. සුත්තානුලොමෙ ඔතරන්තංයෙව හි සුත්තං නාම, නෙතරං. තෙන වුත්තං පාළිආගතං පඤ්ඤායතීති එත්තකෙනපි සිද්ධෙ **තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හපාළිආගතං පඤ්ඤායතී''**තිආදි. තාදිසඤ්හි පමාදලෙඛන්ති ආචරියො. ''අප්පමාදො අමතං පදං, පමාදො මච්චුනො පද''න්ති (ධ. ප. 21; නෙත්ති. 26) වචනතො දින්නභොජනෙ භුඤ්ජිත්වා පරිස්සයානි පරිවජ්ජිත්වා සතිං පච්චුපට්ඨපෙත්වා විහරන්තො නිච්චො හොතීති. එවරූපස්ස අත්ථස්ස වසෙන ආරුළ්හම්පි සුත්තං න ගහෙතබ්බං, තෙන වුත්තං නො වෙ තථා පඤ්ඤායතීති සිද්ධෙපි **''නො චෙ තථා පඤ්ඤායති, න ඔතරති න සමෙතී''**ති. **''බාහිරකසුත්තං වා''**ති වුත්තත්තා අත්තනො සුත්තම්පි අත්ථෙන අසමෙන්තං න ගහෙතබ්බං. **පරො ආචරියවාදන්ති**ආදීසු ද්වීසු නයෙසු පමාදලෙඛවසෙන තත්ථ තත්ථ ආගතට්ඨකථාවචනං ථෙරවාදෙහි සද්ධිං යොජෙත්වා වෙදිතබ්බං.

අථ පනායං ආචරියවාදං. පරො සුත්තන්ති පරවාදිනා ''මූලබීජං නාම හලිද්දි සිඞ්ගිවෙරං වචා…පෙ…. බීජෙ බීජසඤ්ඤී ඡින්දති වා ඡෙදාපෙති වා භින්දති වා…පෙ…. ආපත්ති පාචිත්තියස්සාති (පාචි. 91) තුම්හාකං පාඨත්තා හලිද්දිගණ්ඨිං ඡින්දන්තස්ස පාචිත්තිය''න්ති වුත්තෙ සකවාදී ''යානි වා පනඤ්ඤානි අත්ථි මූලෙ සඤ්ජායන්තී''තිආදිං දස්සෙත්වා තස්ස අට්ඨකථාසඞ්ඛාතෙන ආචරියවාදෙන පටික්ඛිපති. න හි ගණ්ඨිම්හි ගණ්ඨි ජායතීති. **පරො සුත්තානුලොමන්ති** පරවාදිනා ''අනාපත්ති එවං අම්හාකං ආචරියානං උග්ගහොති වචනස්සානුලොමතො 'අම්හාකං

පොරාණභික්ඛූ එකපාසාදෙ ගබ්භං ථකෙත්වා අනුපසම්පන්නෙන සයිතුං වට්ටතීති තථා කත්වා ආගතා, තස්මා අම්හාකං වට්ටතී'ති තුම්හෙසු එව එකච්චෙසු වදන්තෙසු තුම්හාකං න කිඤ්චි වත්තුං සක්කා''ති වුත්තෙ සකවාදී ''සුත්තං සුත්තානුලොමඤ්ච උග්ගහිතකානංයෙව ආචරියානං උග්ගහො පමාණ''න්තිආදිඅට්ඨකථාවචනං දස්සෙත්වා පටිසෙධෙති. **පරො අත්තනොමතින්ති** ''ද්වාරං විවරිත්වා අනාපුච්ඡා සයිතෙසු කෙ මුච්චන්තී''ති එත්ථ පන ද්වෙපි ජනා මුච්චන්ති යො ච යක්ඛගහිතකො, යො ච බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතොති තුම්හාකං ථෙරවාදත්තා අඤ්ඤෙ සබ්බෙපි යථා තථා වා නිපන්නාදයොපි මුච්චන්තීති පටිසෙධෙති.

අථ පනායං අත්තනොමතිං. පරො සුත්තන්ති ''ආපත්තිං ආපජ්ජන්තී''ති පරවාදිනා ගුත්තෙ සකවාදී ''දිවා කිලන්තරූපො මඤ්චෙ නිසින්නො පාදෙ භූමිතො අමොචෙත්වාව නිද්දාවසෙන නිපජ්ජති, තස්ස අනාපත්තී''තිආදිඅට්ඨකථාවචනං (පාරා. අට්ඨ. 1.77) දස්සෙත්වා එකභඞ්ගෙන නිපන්නාදයොපි මුච්චන්තීති පටිසෙධෙති. **අථායං අත්තනොමතිං. පරො සුත්තානුලොමන්ති** ''දොමනස්සං පාහං, දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පීතිආදිවචනෙහි (දී. නි. 2.360) සංසන්දනතො සදාරපොසෙ දොසො තුම්හාකං නත්ථී, තෙන වුත්තං 'පුත්තදාරස්ස සඞ්ගහො'''ති (ඛු. පා. 5.6; සු. නි. 265) පරවාදිනා වුත්තෙ කිඤ්චාපි සකවාදී බහුස්සුතො න හොති, අථ ඛො රාගසහිතෙනෙව අකුසලෙන භවිතබ්බන්ති පටික්ඛිපති. සෙසෙසුපි ඉමිනා නයෙන අඤ්ඤථාපි අනුරූපතො යොජෙතබ්බං. ඉදං සබ්බං උපතිස්සත්ථෙරාදයො ආහු. ධම්මසිරිත්ථෙරො පන ''එත්ථ පරොති වුත්තො අඤ්ඤනිකායිකො, සො පන අත්තනො සුත්තාදීනියෙව ආහරති. තානි සකවාදී අත්තනො සුත්තාදිම්හි ඔතාරෙත්වා සචෙ සමෙති ගණ්හාති, නො චෙ පටික්ඛිපතී''ති වදති.

චතුබ්බිධවිනයකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පදභාජනීයවණ්ණනා

සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ පන කිඤ්චාපි **යො පනාති** අනවසෙසපරියාදානපදං, තථාපි **භික්ඛූති** ඉමිනා පරපදෙන සමානාධිකරණත්තා තදනුරූපානෙවස්ස විභඞ්ගපදානි වුත්තානි. භික්ඛුනිබ්බචනපදානි තීණි කිඤ්චාපි සභික්ඛුභාවස්ස, අභික්ඛුභාවස්ස චාති යස්ස කස්සචි පබ්බජිතස්ස සාධාරණානි, තථාපි ''අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො අනොකාසං කාරාපෙත්වා චාවනාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසෙන දුක්කටස්සා''ති එවමාදිසුත්තං නිබ්බචනත්ථයුත්තොව පුග්ගලො ''ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසෙන දුක්කටස්සා''ති (පාරා. 389) එත්ථ වත්ථු, න ඉතරො ගිහිභූතොති දස්සනත්ථං වුත්තං. සබ්බස්සපි විනයපිටකස්ස සාධාරණං භික්ඛුලක්ඛණං වත්ථුඤ්හි භගවා ආරභි. යො පන සුද්ධො එව සමානො කෙනචි කාරණෙන ගිහිලිඞ්ගෙ ඨිතො, සො අත්තනො සභික්ඛුභාවත්තා එව වත්ථු හොති, අසුද්ධොපි භික්ඛුලිඞ්ගෙ ඨිතත්තාති අයමත්ථො දස්සිතො හොති. අසුද්ධොපි ඤාතකෙහි, පච්චත්ථිකෙහි වා රාජභයාදිකාරණෙන වා කාසාවෙසු සඋස්සාහොව අපනීතකාසාවො වත්ථු එව පුන කාසාවග්ගහණෙන ථෙය්‍යසංවාසකභාවානුපගමනතො, භික්ඛුනිබ්බචනත්ථෙ අනික්ඛිත්තධුරත්තාති වුත්තං හොති. යො පන ලිඞ්ගත්ථෙනකො භික්ඛුනිබ්බචනත්ථං සයඤ්ච අජ්ඣුපගතො, සංවාසං ථෙනෙන්තො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො අනොකාසං කාරාපෙත්වා චාවනාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසෙන දුක්කටස්සාති අයම්පි අත්ථො දස්සිතො හොති.

''සමඤ්ඤාය භික්ඛු පටිඤ්ඤාය භික්ඛූ''ති වචනද්වයං යථාවුත්තඤ්ච අත්ථං උපබ්‍රූහෙති, අන්තරා උප්පන්නාය නියතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා උපච්ඡින්නකුසලමූලො කෙවලාය සමඤ්ඤාය, පටිඤ්ඤාය ච ''භික්ඛූ''ති වුච්චති, න පරමත්ථතොති ඉමං අතිරෙකත්ථං දීපෙති. කිං වුත්තං හොති? ''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං මහාසාවජ්ජං යථයිදං, භික්ඛවෙ, මිච්ඡාදිට්ඨී. මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි, භික්ඛවෙ, මහාවජ්ජානී''ති ආහච්චභාසිතං සඞ්ගීතිත්තයාරුළ්හං සුත්තං, **අට්ඨකථායම්පිස්ස** ''මිච්ඡාදිට්ඨිපරමා එතෙසන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානී''ති (අ. නි. 1.310) වුත්තං. පඤ්ච ආනන්තරියකම්මානි මහාසාවජ්ජානි, මිච්ඡාදිට්ඨී පන මහාසාවජ්ජතරාති අධිප්පායොති. කස්මා? තෙසඤ්හි පරිච්ඡෙදො අත්ථී, සබ්බබලවම්පි කප්පට්ඨිතිකමෙව හොති, නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා පන පරිච්ඡෙදො නත්ථී, තාය සමන්නාගතස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථී, තස්මා ''ඉමස්ස භික්ඛුකරණා කුසලා ධම්මා සංවිජ්ජන්තී''ති වා ''සුද්ධොවාය''න්ති වා න සක්කා වත්තුං. ''දිට්ඨිවිපත්තිපච්චයා ද්වෙ ආපත්තියො ආපජ්ජතී''ති වුත්තත්තා න සක්කා ''අසුද්ධො''ති වා ''අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො''ති වා වත්තුං. එස හි උභොපි පක්ඛෙ න භජති, තෙන වුත්තං ''සමඤ්ඤාය, පටිඤ්ඤාය ච භික්ඛු, න පරමත්ථතො''ති.

කිමත්ථං පනෙවං මහාසාවජ්ජාය නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා පාරාජිකං භගවා න පඤ්ඤපෙසීති? දුබ්බිජානත්තා. පකතියාපෙසා දිට්ඨී නාම ''සම්මා''ති වා ''මිච්ඡා''ති වා දුවිඤ්ඤෙය්‍යා, පගෙව ''නියතා''ති වා ''අනියතා''ති වාති. තත්ථ පාරාජිකාපත්තියා පඤ්ඤත්තාය භික්ඛූ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසමදිට්ඨිකං පාරාජිකං මඤ්ඤමානා උපොසථාදීනි අකත්වා අචිරෙනෙව සාසනං විනාසෙය්‍යුං, සයඤ්ච අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යුං සුද්ධෙසුපි භික්ඛූසු විප්පටිපත්තියා පටිපජ්ජනෙන. තස්මා උපායකුසලතාය පාරාජිකං අපඤ්ඤාපෙත්වා තස්ස උක්ඛෙපනීයකම්මං, සම්මාවත්තඤ්ච පඤ්ඤාපෙත්වා තං සඞ්ඝෙන අසම්භොගං, අසංවාසඤ්ච අකාසි. භගවා හි තස්ස චෙ එසා දිට්ඨී අනියතා, සම්මාවත්තං පූරෙත්වා ඔසාරණං ලභිත්වා පකතත්තො භවෙය්‍ය. නියතා චෙ, අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං සො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො සම්මාවත්තං පූරෙත්වා ඔසාරණං ලභිත්වා පකතත්තො භවෙය්‍ය. කෙවලං ''සමඤ්ඤායභික්ඛු

පටිඤ්ඤායභික්ඛූ''ති නාමමත්තධාරකො හුත්වා පරං මරණා අරිට්ඨො විය සංසාරඛාණුකොව භවිස්සතීති ඉමං නයං අද්දස.

අට්ඨසු උපසම්පදාසු තිස්සොවෙත්ථ වුත්තා, න ඉතරා පාටිපුග්ගලත්තා, භික්ඛුනං අසන්තකත්තා ච. තත්ථ හි ඔවාදපටිග්ගහණපඤ්හබ්‍යාකරණූපසම්පදා ද්වින්නං ථෙරානං එව, සෙසා තිස්සො භික්ඛුනීනං සන්තකාති ඉධ නාධිප්පෙතා, තිස්සන්නම්පි උපසම්පදානං මජ්ඣෙ ''භද්‍රො භික්ඛූ''තිආදීනි චත්තාරි පදානි වුත්තානි තිස්සන්නං සාධාරණත්තා. එහිභික්ඛුභාවෙන වා සරණගමනඤත්තිචතුත්ථෙන වා උපසම්පන්නො හි භද්‍රො ච සාරො ච සෙක්ඛො ච අසෙක්ඛො ච හොති, උපසම්පදවචනං පන නෙසං සාවකභාවදීපනත්ථං. ඉමෙ එව හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්ති, න සම්මාසම්බුද්ධා, පච්චෙකබුද්ධා ච.

අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතොති එත්ථ ච ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භබ්බා ඤත්තිචතුත්ථෙනෙව කම්මෙන උපසම්පන්නා. න හි අඤ්ඤෙ එහිභික්ඛුසරණගමනඔවාදපටිග්ගහණපඤ්හබ්‍යාකරණාහි උපසම්පන්නා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භබ්බා, තෙනෙතෙ පටික්ඛිපිත්වා ''අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූ''ති අන්තිමොව වුත්තොති කිර **ධම්මසිරිත්ථෙරො,** තං අයුත්තං. ''ද්වෙ පුග්ගලා අභබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා චා''ති (පරි. 322) එත්තකමෙව වුත්තන්ති. අඤ්ඤථා එහිභික්ඛුආදයොපි වත්තබ්බා සියුං. කිඤ්ච භියො ''ද්වෙ පුග්ගලා භබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භික්ඛූ ච භික්ඛුනියො චා''ති සාමඤ්ඤෙන වුත්තත්තා ච, අපිච ආපත්තිභයට්ඨානදස්සනතො ච. කථං? ආයස්මා සාරිපුත්තො ආවසථපිණ්ඩං කුක්කුච්චායන්තො න පටිග්ගහෙසි, චීවරවිප්පවාසභයා ච සබ්බං තිචීවරං ගහෙත්වා නදිං තරන්තො මනං වුළ්හො අහොසි මහාකස්සපො. කිඤ්ච සරණගමනූපසම්පදාය උපසම්පන්නෙ ආරබ්භ සද්ධිවිහාරිකවත්තාදීනි අසම්මාවත්තනන්තානං නෙසං දුක්කටානි ච පඤ්ඤත්තානි දිස්සන්ති, තස්මා දුබ්බිචාරිතමෙතං. **අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූති** පටික්ඛිත්තාය සරණගමනූපසම්පදාය අනුඤ්ඤාතප්පසඞ්ගභයාති **උපතිස්සත්ථෙරො,** ආපත්තියා භබ්බතං සන්ධාය තස්මිම්පි වුත්තෙ පුබ්බෙ පටික්ඛිත්තාපි සා පුන එවං වදන්තෙන අනුඤ්ඤාතාති භික්ඛූනං මිච්ඡාගාහො වා විමති වා උප්පජ්ජති , තස්මා න වුත්තාති වුත්තං හොති, තං ''භික්ඛුනී නාම උභතොසඞ්ඝෙ උපසම්පන්නා''ති (පාචි. 161) ඉමිනා සමෙති. ඉදඤ්හි සාකියාදීනං අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදාය අනුප්පබන්ධභයා වුත්තං.

අයං පනෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති – භික්ඛු-පදනිද්දෙසත්තා යත්තකානි තෙන පදෙන සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, යෙ ච විනයපිටකෙ තත්ථ තත්ථ සන්දිස්සන්ති සයං ආපත්තාපජ්ජනට්ඨෙන වා දුට්ඨුල්ලාරොචනපටිච්ඡාදනාදීසු පරෙසං ආපත්තිකරණට්ඨෙන වා, තෙ සබ්බෙපි දස්සෙත්වා ඉදානි යදිදං තස්ස භික්ඛු-පදස්ස විසෙසනත්ථං වුත්තං පරපදං ''සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො''ති, තස්ස වසෙන ඉදං වුත්තං ''අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූ''ති. සො එව හි කම්මවාචානන්තරමෙව සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො හොති තතො පට්ඨාය සඋද්දෙසසික්ඛාපදානං උප්පත්තිදස්සනතො, තස්සෙව ච සික්ඛාපච්චක්ඛානං දිස්සති, නෙතරස්ස. තස්සෙව ච සික්ඛාපච්චක්ඛානං සම්භවති ''උල්ලුම්පතු මං, භන්තෙ, සඞ්ඝො අනුකම්පං උපාදායා''ති (මහාව. 71, 126) වත්වා සමාදින්නත්තා, තස්සෙව ච උපසම්පන්නසමනන්තරමෙව අකරණීයනිස්සයාචික්ඛනදස්සනතො, විනයං පාතිමොක්ඛං උද්දෙසං පච්චක්ඛාමීතිආදිසික්ඛාපච්චක්ඛානලක්ඛණපාරිපූරිතො චාති සික්ඛාපච්චක්ඛානං උපාදාය සො එව ඉධාධිප්පෙතොති වුත්තං හොති.

යස්මා පනස්ස සික්ඛාපච්චක්ඛානං සබ්බථා යුජ්ජති, තස්මා ''සික්ඛං පච්චක්ඛාය තං තං වත්ථුං වීතික්කමන්තස්ස තතො තතො ආපත්තිතො අනාපත්ති, ඉතරස්ස ආපත්තී''ති වත්තුං යුජ්ජති, තස්මා ''යත්ථ යත්ථ සාවජ්ජපඤ්ඤත්ති, අනවජ්ජපඤ්ඤත්ති වා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූති වුච්චති, තත්ථ තත්ථ තදජ්ඣාචාරත්ථෙනායමෙව ඤත්තිචතුත්ථෙන උපසම්පන්නො අධිප්පෙතො නාමා''ති වත්තුං යුජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. එවං සන්තෙ යං වුත්තං ''යාය කායචි උපසම්පදාය අයං ඉමස්මිං 'මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිත්වා පාරාජිකො හොතී'ති අත්ථෙ භික්ඛූති අධිප්පෙතො''ති, තම්පි න වත්තබ්බමෙව. කථං හොති? විරොධදොසොපි පරිහතො හොති. කථං? සචෙ ඤත්තිචතුත්ථෙන උපසම්පන්නො එව ඉධාධිප්පෙතො ''භික්ඛූ''ති ච ''උපසම්පන්නො''ති ච, තෙන න උපසම්පන්නො අනුපසම්පන්නො නාමාති කත්වා ඤත්තිචතුත්ථකම්මතො අඤ්ඤථා උපසම්පන්නා නාම මහාකස්සපත්ථෙරාදයො ඉතරෙසං අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨත්වා සහසෙය්‍යාපදසොධම්මාපත්තිං ජනෙය්‍යුං, ඔමසනාදිකාලෙ ච දුක්කටමෙව ජනෙය්‍යුන්ති එවමාදිකො විරොධදොසො පරිහතො හොතීති සබ්බං ආචරියො වදති. **මඞ්ගුරච්ඡවි** නාම සාමො.

යස්මා තෙ අතිමහන්තො ජාතිමදො චිත්තං පරියුට්ඨාති, තස්මා තුම්හෙහි මම සාසනෙ එවං සික්ඛිතබ්බං . ''**සාතසහගතා** පඨමජ්ඣානසුඛසහගතා අසුභෙ ච ආනාපානෙ චා''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **උද්ධුමාතකසඤ්ඤාති** උද්ධුමාතකනිමිත්තෙ පටිලද්ධපඨමජ්ඣානසඤ්ඤා. **රූපසඤ්ඤාති** පථවීකසිණාදිරූපාවචරජ්ඣානසඤ්ඤා. සො තං බ්‍යාකාසි ''අවිභූතා, භන්තෙ, උද්ධුමාතකසඤ්ඤා අවඩ්ඪිතබ්බත්තා අසුභානං, විභූතා, භන්තෙ, රූපසඤ්ඤා වඩ්ඪිතබ්බත්තා කසිණාන''න්ති. පඤ්චඋපසම්පදක්කමො **මහාවග්ගා** ගහිතො. **ඤත්තිචතුත්ථෙනාති** එත්ථ කිඤ්චාපි ඤත්ති සබ්බපඨමං වුච්චති, තිස්සන්නං පන අනුස්සාවනානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනභෙදාභාවතො අත්ථබ්‍යඤ්ජනභින්නා ඤත්තිතාසං චතුත්ථාති කත්වා ''ඤත්තිචතුත්ථ''න්ති වුච්චති. බ්‍යඤ්ජනානුරූපමෙව අට්ඨකථාය ''තීහි අනුස්සාවනාහි එකාය ච ඤත්තියා''ති වුත්තං, අත්ථපවත්තික්කමෙන පදෙන පන ''එකාය ඤත්තියා තීහි අනුස්සාවනාහී''ති වත්තබ්බං. යස්මා පනෙත්ථ ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, කම්මානි (මහාව. 384), ඡ ඉමානි, භික්ඛවෙ, කම්මානි අධම්මකම්මං

වග්ගකම්ම''න්ති (මහාව. 387) වචනතො කුප්පකම්මම්පි කත්ථචි ''කම්ම''න්ති වුච්චති තස්මා **''අකුප්පෙනා''**ති වුත්තං.

යස්මා අකුප්පම්පි එකච්චං න ඨානාරහං, යෙන අප්පත්තො ඔසාරණං ''සොසාරිතො''ති **චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ** (මහාව. 395 ආදයො) වුච්චති, තස්මා **''ඨානාරහෙනා''**ති වුත්තං. යදි එවං ''ඨානාරහෙනා''ති ඉදමෙව පදං වත්තබ්බං, න පුබ්බපදං ඉමිනා අකුප්පසිද්ධිතොති චෙ? තං න, අට්ඨානාරහෙන අකුප්පෙන උපසම්පන්නො ඉමස්මිං අත්ථෙ අනධිප්පෙතොති අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. ද්වීහි පනෙතෙහි එකතො වුත්තෙහි අයමත්ථො පඤ්ඤායති ''කෙවලං තෙන අකුප්පෙන උපසම්පන්නො අයම්පි ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො 'භික්ඛූ'ති, ඨානාරහෙන ච උපසම්පන්නො අයම්පි ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො 'භික්ඛූ'ති, කුප්පෙන උපසම්පන්නො නාධිප්පෙතො''ති. තෙනායම්පි අත්ථො සාධිතො හොති ''යො පන, භික්ඛු, ජානං ඌනවීසතිවස්සං පුග්ගලං උපසම්පාදෙය්‍ය, සො ච පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො''ති (පාචි. 403) වචනතො යාව න ඤායති, තාව සමඤ්ඤායභික්ඛුපටිඤ්ඤායභික්ඛුභාවං උපගතොපි න පුබ්බෙ දස්සිතසමඤ්ඤායභික්ඛුපටිඤ්ඤායභික්ඛු විය අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං උපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨත්වා ඔමසනපාචිත්තියාදිවත්ථු හොති, කෙවලං අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨත්වා ''අනුපසම්පන්නෙ උපසම්පන්නසඤ්ඤී පදසො ධම්මං වාචෙති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''තිආදි (පාචි. 47) ආපත්තිවත්ථුමෙව හුත්වා තිට්ඨති. අකුප්පෙන උපසම්පන්නො පන පච්ඡා පාරාජිකොපි ජාතිතො උපසම්පන්නට්ඨානෙ තිට්ඨතීති ''පණ්ඩකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො''තිආදිනා (මහාව. 109) නයෙන වුත්තෙසු පන වජ්ජනීයපුග්ගලෙසු කොචි පුග්ගලො ''උපසම්පන්නො''ති වුච්චති, නොපි උපසම්පන්නට්ඨානෙ තිට්ඨති, කොචි තිට්ඨතීති වෙදිතබ්බං.

එත්ථ පන අත්ථි කම්මං අකුප්පං ඨානාරහං, අත්ථි ඨානාරහං නාකුප්පං, අත්ථි අකුප්පඤ්චෙව න ඨානාරහඤ්ච, අත්ථි නාකුප්පං න ච ඨානාරහන්ති ඉදං චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තත්ථ පඨමං තාව වුත්තං, තතියචතුත්ථානි පාකටානි. දුතියං පරියායෙන භික්ඛුනිසඞ්ඝතො එකතොඋපසම්පන්නාය ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති ලබ්භති. තස්ස හි පුග්ගලස්ස පුබ්බෙ සික්ඛමානකාලෙ ලද්ධං ඤත්තිචතුත්ථඋපසම්පදාකම්මං කිඤ්චාපි අකුප්පඤ්චෙව ඨානාරහඤ්ච, පුරිසලිඞ්ගෙ පන පාතුභූතෙ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තංයෙව උපජ්ඣං තමෙව උපසම්පද''න්ති (පාරා. 69) එත්ථ අපරියාපන්නත්තා තස්ස පුග්ගලස්ස කෙවලං සාමණෙරභාවාපත්තිතො කම්මං දානි කුප්පං ජාතන්ති වුච්චති. ලිඞ්ගපරිවත්තෙන චීවරස්ස අධිට්ඨානවිජහනං විය තස්ස පුග්ගලස්ස භික්ඛුනිසඞ්ඝෙන කතාය උපසම්පදාය විජහනං හොතීති වෙදිතබ්බං, අඤ්ඤථා සො පුග්ගලො උපසම්පන්නො භික්ඛූති ආපජ්ජති. අථ වා ලිඞ්ගපරිවත්තෙ අසතිපිතං එකතොඋපසම්පදාකම්මං කුප්පති, යථාඨානෙ න තිට්ඨති. තස්මා න තාව සා ''භික්ඛුනී''ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. යස්මා අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං ආපජ්ජිත්වාපි අනාපජ්ජිත්වාපි උප්පබ්බජිතුකාමතාය ගිහිලිඞ්ගං සාදියන්තියා පුනපි උපසම්පදා උභතොසඞ්ඝෙ ලබ්භති, තස්මා තෙන පරියායෙන ''කුප්පතීති කුප්ප''න්ති වුච්චති, යථාවුත්තකම්මදොසාභාවතො පන ''ඨානාරහ''න්ති. භික්ඛුනී පන ගිහිලිඞ්ගං සාදියන්තිකාලෙ න පුරිසලිඞ්ගපාතුභාවෙ සති භික්ඛූසු උපසම්පදං ලබ්භතීති සාධකං කාරණං න දිස්සති, සික්ඛං පච්චක්ඛාය උප්පබ්බජිතා චෙ, ලභතීති එකෙ, තං පනායුත්තං භික්ඛුනියා සික්ඛාපච්චක්ඛානාභාවතොති අම්හාකං ඛන්තීති ආචරියො. ''යථා 'කත්තබ්බ'න්ති වුත්තං, තථා අකතෙ කුප්පතීති කත්වා කරණං **සත්ථුසාසන''**න්ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. යත්ථ යත්ථ **''ගණ්ඨිපදෙ''**ති වුච්චති, තත්ථ තත්ථ **''ධම්මසිරිත්ථෙරස්ස ගණ්ඨිපදෙ''**ති ගහෙතබ්බං.

සාජීවපදභාජනීයවණ්ණනා

''මහාබොධිසත්තා නියතා''ති වුත්තං **අනුගණ්ඨිපදෙ**. යත්ථ **''අනුගණ්ඨිපදෙ''**ති, තත්ථ **''වජිරබුද්ධිත්ථෙරස්සා''**ති ගහෙතබ්බං. සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධීති වා තීසු බොධීසු සම්මාසම්බොධියං සත්තා බොධිසත්තා **මහාබොධිසත්තා** නාම. පාතිමොක්ඛසීලබහුකත්තා, භික්ඛුසීලත්තා, කිලෙසපිදහනවසෙන වත්තනතො, උත්තමෙන භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා ච **අධිකං,** බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තනතො **උත්තමන්ති** අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ**. කිඤ්චාපි පච්චෙකබුද්ධාපි ධම්මතාවසෙන පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙන සමන්නාගතාව හොන්ති, තථාපි **''බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තතී''**ති නියමිතං තෙන පරියායෙනාති. තෙනාහ **''න හි තං පඤ්ඤත්තිං උද්ධරිත්වා''**තිආදි. පාතිමොක්ඛසංවරතොපි ච මග්ගඵලසම්පයුත්තමෙව සීලං අධිසීලං, තං පන ඉධ අනධිප්පෙතං. න හි තං පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙන සඞ්ගහිතන්ති. සමන්තභද්‍රකං කාරණවචනං සබ්බසික්ඛාපදානං සාධාරණලක්ඛණත්තා ඉමිස්සා අනුපඤ්ඤත්තියා අරියපුග්ගලා ච එකච්චං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තීති සාධිතමෙතං, තස්මා **''න හි තං සමාපන්නො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවතී''**ති අට්ඨකථාවචනං අසමත්ථං විය දිස්සතීති? නාසමත්ථං, සමත්ථමෙව යස්මිං යස්මිං සික්ඛාපදෙ සාසා විචාරණා, තස්ස තස්සෙව වසෙන අට්ඨකථාය පවත්තිතො. තථා හි **කඞ්ඛාවිතරණියං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) උදකුක්ඛෙපසීමාධිකාරෙ ''තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙත්වා අන්තරවාසකං අනුක්ඛිපිත්වා උත්තරන්තියා භික්ඛුනියා''ති වුත්තං **භික්ඛුනිවිභඞ්ගෙ** ආගතත්තා. එසෙව නයො අඤ්ඤෙපි එවරූපෙසු. කිමත්ථන්ති චෙ තං? පාළික්කමානුවත්තනෙන පාළික්කමදස්සනත්ථං. තත්‍රිදං සමාසතො අධිප්පායදීපනං – පදසොධම්මසික්ඛාපදස්ස තිකපරිච්ඡෙදෙ උපසම්පන්නෙ උපසම්පන්නසඤ්ඤී, අනාපත්ති, අකටානුධම්මසික්ඛාපදවසෙන උපසම්පන්නෙ උක්ඛිත්තකෙ සියා ආපත්ති, තථා සහසෙය්‍යසික්ඛාපදෙති එවමාදි. අත්ථො පනෙත්ථ පරතො ආවි භවිස්සති.

යං වුත්තං **අට්ඨකථායං** ‘‘තතොපි ච මග්ගඵලචිත්තමෙව අධිචිත්තං, තං පන ඉධ අනධිප්පෙත’’න්ති ච, ‘‘තතොපි ච මග්ගඵලපඤ්ඤාව අධිපඤ්ඤා, සා පන ඉධ අනධිප්පෙතා. න හි තංසමාපන්නො භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවතී’’ති. ‘‘තත්‍ර යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා’’ති ඉමාය පාළියා විරුජ්ඣති. අයඤ්හි පාළි අධිසීලසික්ඛාව ඉධ අධිප්පෙතා, න ඉතරාති දීපෙති. අට්ඨකථාවචනං තාසම්පි තිණ්ණං ලොකියානං අධිප්පෙතතං දීපෙති. අයං පනෙත්ථ අට්ඨකථාධිප්පායො – තිස්සොපි ලොකියා සික්ඛා ඉමස්මිං පඨමපාරාජිකෙ සම්භවන්ති, කාලෙනාපි අධිචිත්තපඤ්ඤාලාභී භික්ඛු තථාරූපං අසප්පායං පච්චයං පටිච්ච තතො තතො අධිචිත්තතො, අධිපඤ්ඤාතො ච ආවත්තිත්වා සීලභෙදං පාපුණෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති, න ලොකුත්තරචිත්තපඤ්ඤාලාභී, අයං නයො ඉතරෙසුපි සබ්බෙසු අදින්නාදානාදීසු සචිත්තකෙසු ලබ්භති, අචිත්තකෙසු පන ඉතරොපි. තථාපි කෙවලං විනයපිටකස්ස, පාතිමොක්ඛසීලස්ස ච සඞ්ගාහකත්තා ‘‘සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය’’ති ඉමස්මිං උත්තරපදෙ පච්චක්ඛානාරහා අධිසීලසික්ඛාව ලොකියාති දස්සනත්ථං පාළියං ‘‘තත්‍ර යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා’’ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

එත්ථ **සික්ඛාති** කායවචීදුච්චරිතතො විරතී ච චෙතනා ච, අඤ්ඤත්‍ර චෙතනායෙව වෙදිතබ්බා. **සික්ඛාපදන්ති** සඋද්දෙසසික්ඛාපදං, එකච්චං අනුද්දෙසසික්ඛාපදඤ්ච ලබ්භති. **චිත්තස්ස අධිකරණං කත්වාති** තස්මිං සික්ඛතීති අධිකරණත්ථෙ භුම්මන්ති දස්සනත්ථං වුත්තං. **යථාසික්ඛාපදන්ති** පච්චවෙක්ඛණවසෙන වුත්තං. සීලපච්චවෙක්ඛණාපි හි සීලමෙව, තස්මා සුප්පටිච්ඡන්නාදිචාරිත්තෙසු විරතිවිප්පයුත්තචෙතනං පවත්තෙන්තොපි සික්ඛං පරිපූරෙන්තොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. ‘‘සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 2) වුත්තමරියාදං අවීතික්කමන්තො ‘‘තස්මිඤ්ච සික්ඛාපදෙ සික්ඛතී’’ති වුච්චති. අඤ්ඤතරස්මිං පන **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං **‘‘සික්ඛාති** තං සික්ඛාපදං සික්ඛනභාවෙන පවත්තචිත්තුප්පාදො. **සාජීවන්ති** පඤ්ඤත්ති. තදත්ථදස්සනත්ථං පුබ්බෙ මෙථුනසංවරස්සෙතං අධිවචන’’න්ති. යස්මා සික්ඛාය ගුණසම්මතාය පුඤ්ඤසම්මතාය තන්තියා අභාවතො ලොකස්ස දුබ්බල්‍යාවිකම්මං තත්ථ න සම්භවති. පත්ථනීයා හි සා, තස්මා ‘‘යඤ්ච සාජීවං සමාපන්නො, තත්ථ දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා’’ති වුත්තං. ආණාය හි දුබ්බල්‍යං සම්භවතීති ආයස්මා උපතිස්සො.

සික්ඛාපච්චක්ඛානකථාවණ්ණනා

එත්ථ යාමීති අමුකස්මිං තිත්ථායතනෙ, සරාදිම්හි වා. **භාවවිකප්පාකාරෙනාති** ‘‘අහං අස්ස’’න්ති ආගතත්තා යං යං භවිතුකාමො, තස්ස තස්ස භාවස්ස විකප්පාකාරෙන, භික්ඛුභාවතො අඤ්ඤභාවවිකප්පාකාරෙනාති අධිප්පායො.

46. හන්දාති වවසායෙව. **ගිහිභාවං පත්ථයමානොති**ආදිපදෙහි චිත්තනියමං දස්සෙති. එකෙනෙව චිත්තෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙනාති.

51. බුද්ධං ධම්මන්තිආදිපදෙහි ඛෙත්තනියමං දස්සෙති. තත්ථ ආදිතො චුද්දසහි පදෙහි සභාවපරිච්චාගො, පච්ඡිමෙහි අට්ඨහි භාවන්තරාදානඤ්ච දස්සිතං හොති. **පච්චක්ඛාමි ධාරෙහීති** එතෙහි කාලනියමං දස්සෙති. **වදතීති** ඉමිනා පදෙන පයොගනියමං දස්සෙති. **විඤ්ඤාපෙතීති** ඉමිනා විජානනනියමං දස්සෙති. **උම්මත්තකො සික්ඛං පච්චක්ඛාති, උම්මත්තකස්ස සන්තිකෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාතීති**ආදීහි පුග්ගලනියමං දස්සෙති. **අරියකෙන මිලක්ඛස්ස සන්තිකෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාතීති**ආදීහි පන පුග්ගලාදිනියමෙපි සති විජානනනියමාසම්භවං දස්සෙති. තත්ථ ‘‘යාය මිලක්ඛභාසාය කාලනියමො නත්ථි, තායපි භාසාය කාලනියමත්ථදීපනෙ සති සික්ඛාපච්චක්ඛානං රුහතීති නො මතී’’ති **ආචරියො. දවායාතිආදීහි** ඛෙත්තාදිනියමෙ සතිපි චිත්තනියමාභාවෙන න රුහතීති දස්සෙති. **සාවෙතුකාමො න සාවෙතීති** චිත්තනියමෙපි සති පයොගනියමාභාවෙන න රුහතීති දස්සෙති. **අවිඤ්ඤුස්සසාවෙති, විඤ්ඤුස්ස න සාවෙතීති** චිත්තඛෙත්තකාලපයොගපුග්ගලවිජානනනියමෙපි සති යං පුග්ගලං උද්දිස්ස සාවෙති, තස්සෙව සවනෙ න රුහති, න අඤ්ඤස්සාති දස්සනත්ථං වුත්තං, තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** ‘‘යදි අයමෙව ජානාතූති එකං නියමෙත්වා ආරොචෙති, තඤ්චෙ සො එව ජානාති, පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා. අථ සො න ජානාති…පෙ…. අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’ති. **සබ්බසො වා පන න සාවෙති, අප්පච්චක්ඛා හොති සික්ඛාති** චිත්තාදිනියමෙනෙව සික්ඛා පච්චක්ඛාතා හොති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං වුත්තං. එත්තාවතා ‘‘සික්ඛා…පෙ…. දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා’’ති පදස්ස පදභාජනං තීහි ආකාරෙහි දස්සිතං හොති. තත්ථ ද්වෙ අමිස්සා, පච්ඡිමො එකො මිස්සොති වෙදිතබ්බො. **තෙනෙව වචීභෙදෙනාති** තදත්ථදීපනමත්තං වචනං සුත්වාව තෙනෙව වචීභෙදෙන ජානාපෙතීති අත්ථො. **චිත්තසම්පයුත්තන්ති** පච්චක්ඛාතුකාමතාචිත්තසම්පයුත්තං. **සමයඤ්ඤූ** නාම තදධිප්පායජානනමත්තෙන හොති.

53. **වණ්ණපට්ඨානං** බුද්ධගුණදීපකං සුත්තං. උපාලිගහපතිනා වුත්තා කිර **උපාලිගාථා**. පඤ්ඤාණං සඤ්ඤාණන්ති අත්ථතො එකං, තස්මා **බොධිපඤ්ඤාණන්ති** බොධිසඤ්ඤාණං, බොධිබීජන්ති වුත්තං හොති.

ද්වින්නම්පි නියමෙත්වාති එත්ථ ‘‘ද්වීසුපි ජානන්තෙසු එව පච්චක්ඛාමීති අධිප්පායෙන වුත්තෙ තෙසු එකො වෙ ජානාති, න පච්චක්ඛාතා හොතී’’ති අඤ්ඤතරස්මිම්පි **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තං අට්ඨකථාය න සමෙති. ‘‘ගිහී හොමී’’ති වා ‘‘ගිහිම්හී’’ති වා වුත්තෙ කිඤ්චාපි වත්තමානවචනං හොති. ‘‘ධාරෙහී’’ති අත්ථාභාවා ච ‘‘ධාරෙහී’’ති වුත්තෙ ච පරස්සුපරි ගච්ඡති, තස්මා න හොති. **සන්දිට්ඨිකං ධම්මන්ති** සබ්බත්ථ ධම්මවචනං වුත්තං යං සන්ධාය ‘‘සන්දිට්ඨික’’න්ති වදති, තං පකාසෙතුං. අඤ්ඤථා ‘‘විජිතවිජයං පච්චක්ඛාමී’’ති වුත්තෙ චක්කවත්තිආදීසුපි

තප්පසඞ්ගතො බුද්ධසද්දොපි අවසානෙ වත්තබ්බො භවෙය්‍ය. ආචරියවෙවචනෙසු පන **යො මං පබ්බාජෙසී**තිආදි උපජ්ඣං අග්ගහෙත්වා, පරං වා උද්දිස්ස පබ්බජිතං සන්ධාය වුත්තන්ති. **ඔකල්ලකො**ති කපණාධිවචනං. **මොළිබද්ධො**ති සිඛාබද්ධො, ඔමුක්කමකුටො වා. **චෙල්ලකො** අපෙරො. **චෙටකො** මජ්ඣිමො. **මොළිගල්ලො** මහාසාමණෙරො. මනුස්සවිග්ගහනාගාදීනං නාගරූපාදීනං වා සන්තිකෙ, භාසාජානනකින්නරාදීනං වා. ‘‘දෙවතා නාම මහාපඤ්ඤා’’ති කිර පාඨො. **දවාය**ාති සහසා. **රවාභඤ්ඤෙනා**ති ඛලිතභඤ්ඤෙන. අක්ඛරසමයානඤ්හි නාභිඤ්ඤාතාය වා කරණානං අවිසදතාය වා හොති රවාභඤ්ඤං. අවිධෙය්‍යින්ද්‍රියතාය **‘‘පොත්ථකරූපසදිසස්සා’’**ති වුත්තං, **ගරුමෙධස්ස** මන්දපඤ්ඤස්ස. කිත්තාවතා පන ගරුමෙධො හොතීති චෙ? සමයෙ අකොවිදතාය.

සික්ඛාපච්චක්ඛානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මූලපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

55. ‘‘පටිසෙවතිනාමා’’ති පදං මාතිකායං නත්ථි, තස්මා **‘‘පටිසෙවෙය්‍යාති එත්ථා’’**තිආදිමාහ. ‘‘එසො මෙථුනධම්මො නාමා’’ති සබ්බපාළිපොත්ථකෙසු, අට්ඨකථායං ‘‘එසො වුච්චති මෙථුනධම්මො නාමා’’ති උද්ධටා. **ඉත්ථියා නිමිත්තෙන අත්තනො නිමිත්ත**න්ති දුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙතං දස්සිතං. අත්තනො නිමිත්තෙන ඉත්ථියා නිමිත්තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා න දස්සිතං. **චත්තාරි ඨානානි මුඤ්චිත්වා**ති එත්ථ අබ්භන්තරතලං ඡුපන්තංයෙව සන්ධාය වුත්තං, අච්ඡුපන්තං නීහරන්තස්ස අනාපත්ති. **මජ්ඣ**න්ති අග්ගප්පදෙසං. **උපරිභාගමජ්ඣ**න්ති උපරිභාගස්ස අග්ගප්පදෙසං. **නට්ඨකායප්පසාද**න්ති එත්ථ උපහතින්ද්‍රියස්ස ආපත්තිසම්භවතො ඉධාපි ආපත්තීති චෙ? නෙති දස්සනත්ථං **‘‘මතචම්මං වා’’**තිආදි වුත්තං. මතචම්මඤ්හි අනුපාදින්නං, උපාදින්නෙ එව පාරාජිකාපත්ති. **අපිධාය** අප්පටිච්ඡාදෙත්වා. යථා දන්තා න දිස්සන්ති, තථා පිධායෙව නිසීදිතබ්බන්ති අධිප්පායො.

ගොනසොති ගොණපිට්ඨිකො මණ්ඩලසප්පො, යස්ස පිට්ඨියෙ ලොහිතකානි මණ්ඩලානි දිස්සන්ති. කලලපරිචයවාරිචාරමච්ඡග්ගහණෙන කිඤ්චාපි සමුද්දෙ මහාමුඛා හත්ථිසරීරම්පි එකප්පහාරෙන ගිලිතුං සමත්ථා තතො මහන්තතරා ච ගහිතා හොන්ති, තෙසං මුඛාදීසු මෙථුනධම්මො න සම්භවතීති තත්ථ ඨානපරිච්ඡෙදො නත්ථීති එකෙ, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. **එතමෙව හී**ති අනන්තරං සන්ධාය. සද්ධිං යොජනාය අක්ඛරයොජනාය. ‘‘පඤ්ඤත්තං පන සික්ඛාපදං සබ්බෙහිපි ලජ්ජීපුග්ගලෙහි සමං සික්ඛිතබ්බභාවතො සමසික්ඛතා නාමාති වුත්තත්තා සබ්බසික්ඛාපදං සබ්බභික්ඛූහි සික්ඛිතබ්බං. න හි කස්සචි ඌනමධිකං වා අත්ථී’’ති තස්ස **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **පරිවාරෙ** පන –

> ‘‘න උක්ඛිත්තකො න ච පන පාරිවාසිකො,
> න සඞ්ඝභින්නො න ච පන පක්ඛසඞ්කන්තො;
> සමානසංවාසකභූමියා ඨිතො,
> කථං නු සික්ඛාය අසාධාරණො සියා’’ති. (පරි. 479) –

වුත්තං. **තදට්ඨකථාය** ච ‘‘අයං පඤ්හා නහාපිතපුබ්බකං සන්ධාය වුත්තා. අයඤ්හි ඛුරභණ්ඩං පරිහරිතුං න ලභති, අඤ්ඤෙ ලභන්ති. තස්මා සික්ඛාය අසාධාරණො’’ති වුත්තං. තං සබ්බං යථා සංසන්දති සමෙති, තථා වෙදිතබ්බං . භික්ඛුනීනංයෙව සාධාරණානි සික්ඛාපදානිපි භික්ඛු සික්ඛති, එවමඤ්ඤොපි අන්හාපිතපුබ්බකො භික්ඛු තං සික්ඛාපදං සික්ඛති එව තදත්ථකොසල්ලත්ථන්ති කත්වා සබ්බම්පි සික්ඛාපදං සමසික්ඛතා නාමාති. යං තං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. **‘‘තිස්සො ඉත්ථියො’’**තිආදිවිභඞ්ගොතංනියාමකොතිලක්ඛණත්තා වත්ථුනියමනත්ථං වුත්තං. තෙන අමනුස්සිත්ථිප්පසඞ්ගෙන කතෙ සුවණ්ණරජතාදිමයෙ පටික්ඛිපති. ඉතො පට්ඨාය යෙ ච ‘‘තයො අත්ථවසෙ පටිච්ච විභඞ්ගො පවත්තතී’’ති පුබ්බෙ වුත්තා, තෙ යථාසම්භවං යොජෙත්වා වෙදිතබ්බා.

පඨමචතුක්කකථාවණ්ණනා

57. **ආපත්ති පාරාජිකා අස්ස හොතී**ති එත්ථ යස්මා සා අකුසලා ආපත්ති තස්ස භික්ඛුනො සීලසම්භවං අභිභවති, රාගාභිභවෙ තස්මිං පාරාජිකාති ලද්ධනාමා පුබ්බභාගෙ ආපන්නා දුක්කටථුල්ලච්චයාදයො ආපත්තියො අභිභවිත්වා විනාසෙත්වා සයමෙවෙකා අස්ස. වත්ථුනා සභාගාහි වා අසභාගාහි වා අඤ්ඤාහි පාරාජිකත්තෙන සමානජාතිකාහි ආපත්තීහි සයං නාභිභවීයතීති එකෙ. තං තං පුබ්බෙ විචාරිතමෙව. යදා පන චතස්සොපි පාරාජිකාපත්තියො එකතො හොන්ති, තදා තා තස්ස භික්ඛුනො භික්ඛුභාවං අභිභවන්ති, අභික්ඛුං කරොන්ති, අනුපසම්පන්නං කරොන්ති, සමඤ්ඤායපි භික්ඛු න හොති. ඔමසවාදපාචිත්තියං න ජනෙතීති එකෙ. දුතියෙන අත්ථවිකප්පෙන පාරාජිකස්ස ධම්මස්ස පත්ති සම්පත්ති ආපත්තීති අත්ථො සඞ්ගහිතො හොතීති කත්වා ආපත්තිසම්පත්තිවාදීනං සඞ්ගහිතො හොති, යුජ්ජති චෙසා පරසාපෙක්ඛා. සාපත්තිකො නාම සො භික්ඛු හොති, අඤ්ඤථා තස්ස ඛණභඞ්ගෙන අනාපත්තිකො භවෙය්‍ය, න ච හොතීති. කදා පන හොතීති? යදා කාලං කරොති, යදා ච සික්ඛං පච්චක්ඛාය සාමණෙරාදිභූමියං තිට්ඨති. යදි එවං සික්ඛාය පච්චක්ඛාතාය පාරාජිකාපත්ති පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා වාති උභයං තස්ස එකතො අත්ථි, සඞ්ඝාදිසෙසාදිආපත්ති සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන කිං න පච්චක්ඛාතා, පුන උපසම්පන්නෙන දෙසාපෙතබ්බා. සික්ඛාපච්චක්ඛානං ආපත්තිවුට්ඨානං ජාතං, අභික්ඛු ආපත්තිතො වුට්ඨාති, ගහට්ඨො වුට්ඨාති, සාමණෙරො වුට්ඨාති, තතො විනයවිරොධා න වුට්ඨාති. හඤ්චි පන වුට්ඨාති ගහට්ඨො, සාමණෙරො වා සීලසම්පන්නොව ඣානලාභී අස්ස,

සොතාපත්තිඵලස්ස වා අරහත්තඵලස්ස වා ලාභී අස්ස, පාරාජිකාපත්තියා සාපත්තිකො අරහා අස්ස. උක්ඛිත්තකො උප්පබ්බජිතො වා පරිවාසාරහො මානත්තාරහො උප්පබ්බජිතො වා සීලසම්පන්නො ඣානලාභී අස්ස, සොතාපත්තිඵලස්ස, අරහත්තඵලස්ස වා ලාභී අස්ස, සාපත්තිකො සන්තරායිකො අරහා අස්ස, සො පුන උපසම්පන්නො පරිවාසං, මානත්තං වා දත්වා අබ්භෙතබ්බො උක්ඛිත්තකො ඔසාරෙතබ්බොති සමානො අයං උපලබ්භොති.

අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො – පාරාජිකං ධම්මං ආපන්නො යාව භික්ඛුභාවං පටිජානාති සාදියති සංවාසං, සන්තරායිකත්තා උපොසථදිවසාදීසු ගහට්ඨස්ස විය සයමෙව සීලං සමාදියන්තස්සපි න සීලසමාදානං රුහති, පගෙව ඣානාදීනි. සො චෙ භික්ඛුභාවං න සාදියති න පටිජානාති සංවාසං න සාදියති, කෙවලං භික්ඛූනං ආවිකත්වා රාජවෙරිචොරාදිභයෙන කාසාවං න පරිච්චජති, අනුපසම්පන්නොව හොති සහසෙය්‍යාදිං ජනෙති, සීලස්ස ච ඣානාදීනඤ්ච භාගී හොති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘ආපන්නෙන විසුද්ධාපෙක්ඛෙන සන්තී ආපත්ති ආවිකාතබ්බා, ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති, පඨමස්ස ඣානස්ස අධිගමායා’’තිආදි (මහාව. 134-135).

තත්ථ **සන්තී ආපත්තීති** සාවසෙසානවසෙසප්පභෙදා සබ්බාපි ආපත්ති ආපන්නා අධිප්පෙතා. එවං සන්තෙපි පගෙව ගහට්ඨාදිභූමියං ඨිතො ඣානාදීනං භාගී අස්ස සුද්ධන්තෙ ඨිතත්තා, යො පන උක්ඛිත්තකො අනොසාරිතො, ගරුධම්මං වා ආපජ්ජිත්වා අවුට්ඨිතො සික්ඛං පච්චක්ඛාය ගහට්ඨාදිභූමියං ඨිතො, න සො ඣානාදීනං භාගීයෙව භවති න සුද්ධන්තෙ ඨිතත්තා, සකරණීයත්තා ච, තෙනෙව භගවතා ‘‘සො පුන උපසම්පන්නො ඔසාරෙතබ්බො’’ති වුත්තං, තස්මා තස්ස පුග්ගලස්ස තෙ භික්ඛුකාලෙ ආපන්නා අන්තරායිකා ධම්මා විප්පටිසාරං ජනයිත්වා අවිප්පටිසාරමූලකානං පාමොජ්ජාදීනං සම්භවං නිවාරෙන්ති, නො සකාසාවෙසුයෙව. නො චෙ නිවාරෙන්ති, සම්භවති. ගරුකං ආපජ්ජිත්වා භික්ඛූනං ආවිකත්වා චෙ උප්පබ්බජිතො, පකතත්තො හුත්වා උප්පබ්බජිතොති කත්වා ඣානාදීනං භාගී අස්ස ‘‘ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොතී’’ති වුත්තත්තා. පගෙව භික්ඛුකාලෙ, න ත්වෙව උක්ඛිත්තකො සකරණීයත්තාති එකෙ. තදනුවත්තනකො පන තං ලද්ධිං පහාය භාගී අස්ස. න, භික්ඛවෙ, සගහට්ඨාය පරිසාය (මහාව. 154) සික්ඛාපච්චක්ඛාතකස්ස අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නකස්ස නිසින්නපරිසායාති (මහාව. 183) එත්ථ ගහට්ඨො නාම පකතියා ගිහිලිඞ්ගෙ ඨිතො. සික්ඛං පච්චක්ඛාය භික්ඛුලිඞ්ගෙ ඨිතො සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො. සො සකාසාවෙසු සාපෙක්ඛත්තා සාමණෙරභාවං පත්ථයමානො තෙනෙව ලිඞ්ගෙන තීහි සරණගමනෙහි සාමණෙරො හොති. අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නො සංවාසං සාදියන්තොපි පච්ඡා පුබ්බෙ වුත්තක්කමෙන අසාදියිත්වා සාමණෙරභාවං පත්ථයමානො සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො විය තීහි සරණගමනෙහි සාමණෙරො හොති, න පුන කාසාවං පටිග්ගාහාපෙතබ්බො භික්ඛූහි පඨමං දින්නලිඞ්ගෙයෙව ඨිතත්තා. යො පන පාරාජිකො චොදියමානො පරාජිත්වා ‘‘හන්ද, භන්තෙ, සාමණෙරො භවාමි, සරණානි දෙථා’’ති වදති, ‘‘සාධු ගණ්හාහී’’ති න වත්තබ්බො, ගිහිලිඞ්ගෙ ඨපෙත්වා පුන කාසායානි පටිග්ගාහාපෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බො. ‘‘ඉදං පන සබ්බං අත්තනො මතියා වුත්තත්තා විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති ආචරියො වදති. **පවෙසනං** නාම අඞ්ගජාතං පවෙසෙන්තස්ස අඞ්ගජාතෙන සම්ඵුසනං. **පවිට්ඨං** නාම යාව මූලා පවෙසෙන්තස්ස විප්පකතකාලෙ වායාමකාලො. සුක්කවිස්සට්ඨිසමයෙ අඞ්ගජාතං **ඨිතං** නාම. **උද්ධරණං** නාම නීහරණකාලො. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘වායාමතො ඔරමිත්වා ඨානං ඨිතං නාමා’’ති වුත්තං, තං අසඞ්කරතො දස්සනත්ථං වුත්තං. පවෙසනපවිට්ඨඋද්ධරණකාලෙසුපි සුක්කවිස්සට්ඨි හොතියෙව.

පඨමචතුක්කකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකූනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා

59-60. ‘‘මතං යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිත’’න්ති වචනතො අමතං යෙභුය්‍යෙන ඛායිතම්පි පාරාජිකවත්ථුමෙවාති දස්සෙති. සබ්බසො ඛායිතං, උප්පාටිතං වා ථුල්ලච්චයවත්ථුමෙවාති දස්සෙති, තථා ‘‘යෙභුය්‍යෙන ඛායිත’’න්ති වචනතො මතං සබ්බඛායිතං, උප්පාටිතං වා දුක්කටවත්ථූති දස්සෙති. **න ච සාවසෙසං පඤ්ඤපෙන්ති**. කිං කාරණා? **ඉදඤ්හි සික්ඛාපදං ලොකවජ්ජං, න පණ්ණත්තිවජ්ජං**. තත්ථ සික්ඛාපදන්ති පාරාජිකං අධිප්පෙතං. තත්ථ ථුල්ලච්චයම්පි හි ලොකවජ්ජං, න පණ්ණත්තිවජ්ජං. අථ වා උභයම්පි අනවසෙසං පඤ්ඤත්තං. පාරාජිකඛෙත්තෙ හි හෙට්ඨිමකොටිං පාපෙත්වා ඨපිතෙ තතො පරං ථුල්ලච්චයන්ති පඤ්ඤත්තමෙව හොති. තත්ථ ථුල්ලච්චයඛෙත්තම්පි පාරාජිකඛෙත්තං විය හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **උපඩ්ඪක්ඛායිතෙ ථුල්ලච්චයන්ති** යත්ථ නිමිත්තං ඛායිතං, තං දුක්කටවත්ථූති වෙදිතබ්බං. එත්ථාහ – පණ්ණත්තිවජ්ජං කිං සාවසෙසමෙව භගවා පඤ්ඤාපෙතීති? න. එකංසතො පන යථාසම්භවං තත්ථ තත්ථ පකාසයිස්සාම, කිමත්ථං පන භගවා උපඩ්ඪක්ඛායිතෙ පාරාජිකං න පඤ්ඤාපෙසීති අයං තාව අපුච්ඡා බුද්ධවිසයත්තා විනයපඤ්ඤත්තියා. ඉදං පනෙත්ථ කාරණපතිරූපකං ‘‘උපඩ්ඪභාවස්ස දුබ්බිනිච්ඡයත්තා’’ති. යෙභුය්‍යෙන ඛායිතං නාම වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගමුඛානං චතූසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම යාව තතියකොට්ඨාසපරියොසානා ඛාදිතං, තතියකොට්ඨාසං අතික්කම්ම යාව චතුත්ථකොට්ඨාසපරියොසානා දුක්කටවත්ථු.

යදිපි නිමිත්තං සබ්බසො ඛායිතන්ති ‘‘ජීවමානකසරීරංයෙව සන්ධාය වුත්ත’’න්ති වදන්ති, තං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **අල්ලසරීරෙති** අභිනවෙ, අකුථිතෙ වා මනුස්සානං ජීවමානසරීරෙ අක්ඛිනාසාදීසු ථුල්ලච්චයමෙව. **තිරච්ඡානගතානං හත්ථිඅස්සාදීනං නාසාය වත්ථිකොසෙ ච ථුල්ලච්චයන්ති** ‘‘අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති

ථුල්ලච්චයස්සා''ති ඉමාය **පාළියා** අත්ථවිසෙසෙනෙත්ථ වුත්තං. **උපකච්ඡකාදීසු දුක්කටං, සබ්බෙසම්පි තිරච්ඡානගතානං අක්ඛිකණ්ණවණෙසු දුක්කටං, අවසෙසසරීරෙපි දුක්කටමෙවාති** ඉදං විනීතවත්ථුස්මිං ''එහි, භන්තෙ, මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවා''ති . ''අලං භගිනි නෙතං කප්පතී''ති (පාරා. 79) ඉමිනා තාව මෙථුනරාගාභාවො දස්සිතො හොති. ''එහි, භන්තෙ, ඌරුන්තරිකාය ඝට්ටෙහි…පෙ…. සො භික්ඛු තථා අකාසී''ති ඉමිනා තාව මොචනස්සාදො දස්සිතො හොති, තෙනෙවාහ භගවා ''ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා''ති. ''යො පන මෙථුනරාගෙන ඌරුන්තරිකාය ඝට්ටෙති, තස්ස දුක්කට''න්ති සිද්ධන්ති කත්වා වුත්තං.

මනුස්සානං අක්ඛිකණ්ණවණාදි ථුල්ලච්චයවත්ථු, තිරච්ඡානගතානං දුක්කටවත්ථූති එත්ථ දුවිඤ්ඤෙය්‍යො පාළිලෙසො, තස්මා ''න ච, භික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අඞ්ගජාතං ඡුපිතබ්බං, යො ඡුපෙය්‍ය, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති වචනතො රත්තචිත්තෙන අක්ඛිකණ්ණවණං ඡුපන්තස්ස දුක්කටන්ති සිද්ධන්ති අයං **චම්මක්ඛන්ධකෙ** පාළිලෙසොති වෙදිතබ්බො. **''ජීවමානකපුරිසස්සාති** ජීවමානකසද්දො මතෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති ඤාපනත්ථං වුත්තො''ති වදන්ති. **මහාඅට්ඨකථායං පනාති** ඉදං කිඤ්චාපි ''කත්වා මහාඅට්ඨකථං සරීර''න්ති වුත්තං, අථ ඛො සෙසඅට්ඨකථාසු ''මෙථුනරාගෙන මුඛෙනා''ති වචනාභාවතො තත්ථෙව භාවතො තං වචනං පාළිවචනෙන සංසන්දිත්වා දස්සනත්ථං වුත්තං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන **''තං සබ්බම්පීති** මහාඅට්ඨකථායමෙව මෙථුනරාගෙන ඉත්ථියා නිමිත්තං අප්පවෙසෙන්තො ඡුපති, ථුල්ලච්චය''න්ති ච වුත්තං. ''මෙථුනරාගෙන මුඛෙනා''තිපි කත්ථචි, පාළියං අවිසෙසෙන ''න ච, භික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අඞ්ගජාතං ඡුපිතබ්බ''න්ති වුත්තං, තස්මා ''තං සබ්බ''න්ති වුත්තං. **පුරිමං පසංසන්තීති** තිරච්ඡානගති… පෙ…. වුත්තනයෙනෙව ථුල්ලච්චයං, කායසංසග්ගරාගෙන දුක්කටන්තිආදිඅට්ඨකථාවචනෙහි සංසන්දනතො. **''තං සබ්බම්පි…පෙ…. පුරිමං පසංසන්තී''**ති ඉදං සඞ්ගීතිතො පච්ඡා සීහළදීපකෙහි ආචරියෙහි පාළියා, අට්ඨකථායඤ්ච වුත්තවචනං සංසන්දිත්වා වුත්තවිනිච්ඡයොති වුත්තං. එත්ථ **ඉතරථා හීති** පකතිමුඛෙන. කස්මා දුක්කටන්ති චෙ? ''අඞ්ගුලිබීජාදීනි පවෙසෙන්තස්ස දුක්කට''න්ති වුත්තත්තා යුත්තං. **තිරච්ඡානගතිත්ථියා පස්සාවමග්ගන්ති** එත්ථ මහාඅට්ඨකථායම්පි පුබ්බෙ ''නිමිත්ත''න්ති වත්වා එත්ථ ''පස්සාවමග්ග''න්ති වුත්තත්තා අවසෙසනිමිත්තෙ දුක්කටන්ති යුත්තං විය දිස්සති. **වුත්තනයෙනෙවාති** මෙථුනරාගෙන. **ථුල්ලච්චයන්ති** ච **ඛන්ධකෙ** පස්සාවනිමිත්තවසෙනෙවාගතත්තා උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං.

එකූනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සන්ථතචතුක්කභෙදකකථාවණ්ණනා

61-2. **ඉත්ථිනිමිත්තං ඛාණුං කත්වාති** ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අන්තො ඛාණුං පවෙසෙත්වා සමතලං වා කත්වා අතිරිත්තං වා ඛාණුං ඝට්ටෙන්තස්ස දුක්කටං පවෙසාභාවා. ඊසකං අන්තො පවෙසෙත්වා ඨිතං ඛාණුමෙව චෙ අඞ්ගජාතෙන ඡුපති, පාරාජිකං. ''උප්පලගන්ධා උප්පලභාවා''තිපි දීපවාසිනො පඨන්ති කිර. **සුත්තං භික්ඛුම්හීති** සෙවනචිත්තං උපට්ඨිතෙති (පාරා. 57) එත්ථ විය. ''සුත්තභික්ඛුම්හී''ති ච පඨන්ති, තං උජුකමෙව.

සන්ථතචතුක්කභෙදකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

පකිණ්ණකෙ යානි සික්ඛාපදානි ''කිරියානී''ති වුච්චන්ති, තෙසං වසෙන කායො, වාචා ච සහ විඤ්ඤත්තියා වෙදිතබ්බා. අකිරියානං වසෙන විනා විඤ්ඤත්තියා වෙදිතබ්බා, චිත්තං පනෙත්ථ අප්පමාණං භූතාරොචනසමුට්ඨානස්ස කිරියත්තා, අචිත්තකත්තා ච. තත්ථ කිරියා ආපත්තියා අනන්තරචිත්තසමුට්ඨානා වෙදිතබ්බා. අවිඤ්ඤත්තිජනකම්පි එකච්චං බාහුල්ලනයෙන ''කිරිය''න්ති වුච්චති, යථයිදං පඨමපාරාජිකං විඤ්ඤත්තියා අභාවෙපි ''සො චෙ සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා''ති හි වුත්තං ''න සාදියති අනාපත්තී''ති ච. විඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතාපි කිරියා විනා සෙවනචිත්තෙන න හොති චිත්තජත්තා, විකාරරූපත්තා, චිත්තානුපරිවත්තිකත්තා ච. තස්මා කිරියාසඞ්ඛාතමිදං විඤ්ඤත්තිරූපං ඉතරං චිත්තජරූපං විය ජනකචිත්තෙන විනා න තිට්ඨති, ඉතරං සද්දායතනං තිට්ඨති, තස්මා කිරියාය සති එකන්තතො තජ්ජනකං සෙවනචිත්තං අත්ථියෙවාති කත්වා න සාදියති අනාපත්තීති න යුජ්ජති. යස්මා විඤ්ඤත්තිජනකම්පි සමානං සෙවනචිත්තං න සබ්බකාලං විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, තස්මා විනාපි විඤ්ඤත්තියා සයං උප්පජ්ජතීති කත්වා ''සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා''ති වුත්තං. නුප්පජ්ජති චෙ, න සාදියති නාම, තස්ස අනාපත්ති, තෙනෙව භගවා ''කිංචිත්තො ත්වං භික්ඛූ''ති චිත්තෙනෙව ආපත්තිං පරිච්ඡින්දති, න කිරියායාති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානි, තානි එව ආපත්තිකරා ධම්මා නාමාති ච, චතූහාකාරෙහි ආපත්තිං ආපජ්ජති කායෙන වාචාය කායවාචාහි කම්මවාචාය ආපජ්ජතීති ච එතානි සුත්තපදානි අවිරොධිතානි හොන්ති, අඤ්ඤථා විරොධිතානි. කථං? යඤ්හි ආපත්තිං කම්මවාචාය ආපජ්ජති, න තත්ථ කායාදයොති ආපන්නං, තතො කම්මවාචාය සද්ධිං ආපත්තිකරා ධම්මා සත්තාති ආපජ්ජති, අථ තත්ථාපි කායාදයො එකතො වා නානාතො වා ලබ්භන්ති. ''චතූහි ආකාරෙහී''ති න යුජ්ජති, ''තීහාකාරෙහි ආපත්තිං ආපජ්ජතී''ති වත්තබ්බං සියාති එවං විරොධිතානි හොන්ති. කථං අවිරොධිතානීති? සවිඤ්ඤත්තිකාවිඤ්ඤත්තිකභෙදභින්නත්තා කායාදීනං. යා කිරියා ආපත්ති, තං එකච්චං කායෙන සවිඤ්ඤත්තිකෙන

ආපජ්ජති , එකච්චං සවිඤ්ඤත්තියා වාචාය, එකච්චං සවිඤ්ඤත්තිකාහි කායවාචාහි ආපජ්ජති. යා පන අකිරියා ආපත්ති, තං එකච්චං කම්මවාචාය ආපජ්ජති, තඤ්ච ඛො අවසිට්ඨාහි අවිඤ්ඤත්තිකාහි කායවාචාහියෙව, න විනා ''නො චෙ කායෙන වාචාය පටිනිස්සජ්ජති, කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා''ති (පාරා. 414, 421) වචනතො. අවිසෙසෙන වා එකච්චං ආපත්තිං කායෙන ආපජ්ජති, එකච්චං වාචාය, එකච්චං කායවාචාහි. යං පනෙත්ථ කායවාචාහි, තං එකච්චං කෙවලාහි කායවාචාහි ආපජ්ජති, එකච්චං කම්මවාචාය ආපජ්ජතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බොති එවං අවිරොධිතානි හොන්ති.

තත්‍රායං සමාසතො අත්ථවිභාවනා – **කායෙන ආපජ්ජතීති** කායෙන සවිඤ්ඤත්තිකෙන අකත්තබ්බං කත්වා එකච්චං ආපජ්ජති, අවිඤ්ඤත්තිකෙන කත්තබ්බං අකත්වා ආපජ්ජති, තදුභයම්පි කායකම්මං නාම. අකතම්පි හි ලොකෙ ''කත''න්ති වුච්චති ''ඉදං දුක්කටං මයා, යං මයා පුඤ්ඤං න කත''න්ති එවමාදීසු, සාසනෙ ච ''ඉදං තෙ, ආවුසො ආනන්ද, දුක්කටං, යං ත්වං භගවන්තං න පුච්ඡී''තිආදීසු (චූළව. 443), එවම්ධ විනයපරියායෙ කායෙන අකරණීයම්පි ''කායකම්ම''න්ති වුච්චති, අයමෙව නයො **වාචාය ආපජ්ජතීති**ආදීසු. තත්ථ **සමුට්ඨානග්ගහණං** කත්තබ්බතො වා අකත්තබ්බතො වා කායාදිභෙදාපෙක්ඛමෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං. **කිරියාග්ගහණං** කායාදීනං සවිඤ්ඤත්තිකාවිඤ්ඤත්තිකභෙදදස්සනත්ථං. **සඤ්ඤාග්ගහණං** ආපත්තියා අඞ්ගානඞ්ගචිත්තවිසෙසදස්සනත්ථං, තෙන යං චිත්තං කිරියාලක්ඛණෙ, අකිරියාලක්ඛණෙ වා සන්නිහිතං, යතො වා කිරියා වා අකිරියා වා හොති, න තං අවිසෙසෙන ආපත්තියා අඞ්ගං වා අනඞ්ගං වා හොති, කින්තු යාය සඤ්ඤාය ''සඤ්ඤාවිමොක්ඛ''න්ති වුච්චති, තාය සම්පයුත්තං චිත්තං අඞ්ගං, ඉතරං අනඞ්ගන්ති දස්සිතං හොති. ඉදානි යෙන චිත්තෙන සික්ඛාපදං සචිත්තකං හොති, යදභාවා අචිත්තකං, තෙන තස්ස අවිසෙසෙන සාවජ්ජත්තා ලොකවජ්ජභාවොව වුච්චති, කින්තු සාවජ්ජංයෙව සමානං එකච්චං ලොකවජ්ජං එකච්චං පණ්ණත්තිවජ්ජන්ති දස්සනත්ථං **ලොකවජ්ජග්ගහණං**. චිත්තමෙව යස්මා ''ලොකවජ්ජ''න්ති වුච්චති, තස්මා මනොකම්මම්පි සියා ආපත්තීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං **කම්මග්ගහණං**. යං පනෙත්ථ අකිරියාලක්ඛණං කම්මං, තං කුසලත්තිකවිනිමුත්තං සියාති අනිට්ඨප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං **කුසලත්තිකග්ගහණං**. යා පනෙත්ථ අබ්‍යාකතා ආපත්ති, තං එකච්චං අවෙදනම්පි සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපන්නො ආපජ්ජතීති කත්වා වෙදනාත්තිකං එත්ථ න ලබ්භතීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං **වෙදනාත්තිකග්ගහණං** කතන්ති වෙදිතබ්බං. සික්ඛාපදඤ්හි සචිත්තකපුග්ගලවසෙන ''තිචිත්තං තිවෙදන''න්ති ලද්ධවොහාරං අචිත්තකෙනාපන්නම්පි ''තිචිත්තං තිවෙදන''මිච්චෙව වුච්චති. තත්‍රිදං සුත්තං ''අත්ථාපත්ති අචිත්තකො ආපජ්ජති අචිත්තකො වුට්ඨාති (පරි. 324). අත්ථාපත්ති කුසලචිත්තො ආපජ්ජති කුසලචිත්තො වුට්ඨාතී''තිආදි (පරි. 470). **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''සඤ්ඤා සදා අනාපත්තිමෙව කරොති, චිත්තං ආපත්තිමෙව, අචිත්තකං නාම වත්ථුඅවිජානනං, නොසඤ්ඤාවිමොක්ඛං වීතික්කමජානනං, ඉදමෙතෙසං නානත්ත''න්ති වුත්තං.

සබ්බසඞ්ගාහකවසෙනාති සබ්බසික්ඛාපදානං සඞ්ගහවසෙන. භික්ඛුනියා චීවරදානාදි **කිරියාකිරියතො.** ජාතරූපරජතපටිග්ගහණාදි **සියා කිරියතො.** උපනික්ඛිත්තාපටික්ඛෙපෙ **සියා අකිරියතො.** දෙසිතවත්ථුකපමාණාතික්කන්තකුටිකරණෙ **සියා කිරියතො,** අදෙසිතවත්ථුකපමාණාතික්කන්තකරණෙ **සියා කිරියාකිරියතො. යං චිත්තඞ්ගං ලභතියෙවාති** කායචිත්තං වාචාචිත්තන්ති එවං. **විනාපි චිත්තෙනාති** එත්ථ විනාපි චිත්තෙන සහාපි චිත්තෙනාති අධිප්පායො. යො සො සවිඤ්ඤත්තිකො, අවිඤ්ඤත්තිකො ච වුත්තො කායො, තස්ස කම්මං කායකම්මං, තථා වචීකම්මං. තත්ථ සවිඤ්ඤත්තිකො කායො උප්පත්තියා කම්මං සාධෙති, ඉතරො අනුප්පත්තියා. තථා වාචාති වෙදිතබ්බං, **සික්ඛාපදන්ති** ''යො තත්ථ නාමකායො පදකායො''ති වචනතො වීතික්කමෙ යුජ්ජතීති වුත්තං. ''හසිතුප්පාදවොට්ඨබ්බනානිපි ආපත්තිසමුට්ඨාපකචිත්තානි. ඉදම්පි න මයා පරිච්ඡින්නන්ති හසමානො පස්සති යදා, තදා වොට්ඨබ්බනං ජවනගතික''න්ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. අභිඤ්ඤාචිත්තානි පඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනාදිකාලෙ ගහෙතබ්බානි.

එත්ථ පන යො පන භික්ඛු භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො…පෙ…. මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො අත්ථි කොචි පාරාජිකො හොති අසංවාසො, අත්ථි කොචි න පාරාජිකො හොති අසංවාසො. දුක්කටථුල්ලච්චයවත්ථූසු පටිසෙවන්තො අත්ථි කොචි න පාරාජිකො. පක්ඛපණ්ඩකො අපණ්ඩකපක්ඛෙ උපසම්පන්නො පණ්ඩකපක්ඛෙ මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො සො පාරාජිකං ආපත්තිං නාපජ්ජතීති න පාරාජිකො නාම. න හි අභික්ඛුනො ආපත්ති නාම අත්ථි. සො අනාපත්තිකත්තා අපණ්ඩකපක්ඛෙ ආගතො කිං අසංවාසො හොති න හොතීති? හොති, ''අභබ්බො තෙන සරීරබන්ධනෙනා''ති (පාරා. 55; මහාව. 129) හි වුත්තං. ''යො පන, භික්ඛු, භික්ඛූනං…පෙ…. අසංවාසො''ති (පාරා. 44) වුත්තත්තා යො පන භික්ඛුභාවෙන මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවති, සො එව අභබ්බො. නායං අපාරාජිකත්තාති චෙ? න, ''බ්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන සඞ්ඝො ඤාපෙතබ්බො''ති (මහාව. 86) වුත්තට්ඨානෙ යථා අභික්ඛුනා කම්මවාචාය සාවිතායපි කම්මං රුහති කම්මවිපත්තියා අසම්භවතො, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. තත්‍රිදං යුත්ති – උපසම්පන්නපුබ්බො එව චෙ කම්මවාචං සාවෙති, සඞ්ඝො ච තස්මිං උපසම්පන්නසඤ්ඤී, එවඤ්චෙ කම්මං රුහති, න අඤ්ඤථාති නො ඛන්තීති ආචරියො. ගහට්ඨො වා තිත්ථියො වා පණ්ඩකො වා අනුපසම්පන්නසඤ්ඤී කම්මවාචං සාවෙති, සඞ්ඝෙන කම්මවාචා න වුත්තා හොති, ''සඞ්ඝො උපසම්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඝො උපසම්පාදෙති, උපසම්පන්නො සඞ්ඝෙනා''ති (මහාව. 127) හි වචනතො සඞ්ඝෙන කම්මවාචාය වත්තබ්බාය සඞ්ඝපරියාපන්නෙන, සඞ්ඝපරියාපන්නසඤ්ඤිතෙන වා එකෙන වුත්තා සඞ්ඝෙන වුත්තාව හොතීති වෙදිතබ්බො, අයමෙව සබ්බකම්මෙසු යුත්ති. තථා අත්ථි මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො කොචි නාසෙතබ්බො ''යො භික්ඛුනීදූසකො, අයං නාසෙතබ්බො''ති වුත්තත්තා එව, සො අනුපසම්පන්නොව, සහසෙය්‍යාපත්තිආදිං ජනෙති, තස්ස ඔමසනෙ ච දුක්කටං හොති. අභික්ඛුනියා

මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො න නාසෙතබ්බො ‘‘අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො…පෙ. … නාසෙතබ්බො’’ති පාළියා අභාවතො. තෙනෙව සො උපසම්පන්නසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, න සහසෙය්‍යාපත්තාදිං ජනෙති, කෙවලං අසංවාසොති කත්වා ගණපූරකො න හොති, එකකම්මං එකුද්දෙසොපි හි සංවාසොති වුත්තො. සමසික්ඛතාපි සංවාසොති කත්වා සො තෙන සද්ධිං නත්ථීති පදසොධම්මාපත්තිං පන ජනෙතීති කාරණච්ඡායා දිස්සති. යථා භික්ඛුනියා සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස එකකම්මාදිනො සංවාසස්ස අභාවා භික්ඛුනී අසංවාසා භික්ඛුස්ස, තථා භික්ඛු ච භික්ඛුනියා, පදසොධම්මාපත්තිං පන ජනෙති. තථා ‘‘අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නොපි එකච්චො යො නාසෙතබ්බො’’ති අවුත්තොති ඉමිනා නිදස්සනෙන සා කාරණච්ඡායා ගහණං න ගච්ඡති.

අපි ච ‘‘භික්ඛු සුත්තභික්ඛුම්හි විප්පටිපජ්ජති, පටිබුද්ධො සාදියති, උභො නාසෙතබ්බා’’ති (පාරා. 66) ච, ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා’’ති (පාරා. 384) ච වචනතො යො සඞ්ඝසමජ්ඣං පවිසිත්වා අනුවිජ්ජකෙන අනුවිජ්ජියමානො පරාජාපිතො, සොපි අනුපසම්පන්නොව, න ඔමසවාදපාචිත්තියං ජනෙතීති වෙදිතබ්බං. කිඤ්චාපි ‘‘උපසම්පන්නං උපසම්පන්නසඤ්ඤී ඛුංසෙතුකාමො’’ති **පාළි** නත්ථි, කිඤ්චාපි **කඞ්ඛාවිතරණියං** ‘‘යං අක්කොසති, තස්ස උපසම්පන්නතා, අනඤ්ඤාපදෙසෙන ජාතිආදීහි අක්කොසනං, ‘මං අක්කොසතී’ති ජානනා, අත්ථපුරෙක්ඛාරතාදීනං අභාවොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානී’’ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තථාපි දුට්ඨදොසසික්ඛාපදෙ ‘‘අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො ඔකාසං කාරාපෙත්වා අක්කොසාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදස්සා’’ති (පාරා. 389) වචනතො අසුද්ධෙ උපසම්පන්නසඤ්ඤාය එව ඔමසන්තස්ස පාචිත්තියං. අසුද්ධදිට්ඨිස්ස දුක්කටං. ‘‘සුද්ධො හොති පුග්ගලො, අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අනජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො ඔකාසං කාරාපෙත්වා අක්කොසාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදස්සා’’ති (පාරා. 389) වචනතො පන **කඞ්ඛාවිතරණියං** ‘‘තස්ස උපසම්පන්නතා උපසම්පන්නසඤ්ඤිතා’’ති න වුත්තං අනෙකංසිකත්තා තස්ස අඞ්ගස්සාති වෙදිතබ්බං.

අපි චෙත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛාතකචතුක්කං වෙදිතබ්බං, අත්ථි පුග්ගලො සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, අත්ථි සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො න සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො, අත්ථි සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො චෙව සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො ච, අත්ථි නෙව සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. තත්ථ තතියො භික්ඛුනීසික්ඛාපච්චක්ඛාතකො වෙදිතබ්බො. සා හි යාව න ලිඞ්ගං පරිච්චජති, කාසාවෙ සඋස්සාහාව සමානා සාමඤ්ඤා චවිතුකාමා සික්ඛං පච්චක්ඛන්තීපි භික්ඛුනී එව සික්ඛාසාජීවසමාපන්නාව. වුත්තඤ්හි භගවතා ‘‘න, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා සික්ඛාපච්චක්ඛාන’’න්ති (චූළව. 434). කදා ච පන සා අභික්ඛුනී හොතීති? යදා සාමඤ්ඤා චවිතුකාමා ගිහිනිවාසනං නිවාසෙති, සා ‘‘විබ්භන්තා’’ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. වුත්තඤ්හි භගවතා ‘‘යදෙව සා විබ්භන්තා, තදෙව අභික්ඛුනී’’ති (චූළව. 434). කිත්තාවතා පන විබ්භන්තා හොතීති? සාමඤ්ඤා චවිතුකාමා කාසාවෙසු අනාලයා කාසාවං වා අපනෙති, නග්ගා වා ගච්ඡති, තිණපණ්ණාදිනා වා පටිච්ඡාදෙත්වා ගච්ඡති, කාසාවංයෙව වා ගිහිනිවාසනාකාරෙන නිවාසෙති, ඔදාතං වා වත්ථං නිවාසෙති, සලිඞ්ගෙනෙව වා සද්ධිං තිත්ථියෙසු පවිසිත්වා කෙසලුඤ්චනාදිවතං සමාදියති, තිත්ථියලිඞ්ගං වා සමාදියති, තදා විබ්භන්තා නාම හොති. තත්ථ යා භික්ඛුනිලිඞ්ගෙ ඨිතාව තිත්ථියවතං සමාදියති, සා තිත්ථියපක්කන්තකො භික්ඛු විය පබ්බජ්ජම්පි න ලභති, සෙසා පබ්බජ්ජමෙවෙකං ලභන්ති, න උපසම්පදං. **පාළියං** කිඤ්චාපි ‘‘යා සා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනී සකාසාවා තිත්ථායතනං සඞ්කන්තා, සා ආගතා න උපසම්පාදෙතබ්බා’’ති වචනතො යා පඨමං විබ්භමිත්වා පච්ඡා තිත්ථායතනං සඞ්කන්තා, සා ආගතා උපසම්පාදෙතබ්බාති අනුඤ්ඤාතං විය දිස්සති. සඞ්ගීතිආචරියෙහි පන ‘‘චතුවීසති පාරාජිකානී’’ති වුත්තත්තා න පුන සා උපසම්පාදෙතබ්බා, තස්මා එව සික්ඛාපච්චක්ඛානං නානුඤ්ඤාතං භගවතා. අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නා පන භික්ඛුනී එව. පක්ඛපණ්ඩකීපි භික්ඛුනී එව. **කින්ති** පුච්ඡා.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

67. විනීතානි විනිච්ඡිතානි වත්ථූනි **විනීතවත්ථූනි. තෙසං තෙසං** ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛූ’’තිආදීනං **වත්ථූනං** පාටෙක්කං නාමගණනං උද්ධරිත්වා උද්ධරිත්වා ඌනාධිකදොසසොධනට්ඨෙන උද්දානා ච තා මත්තාදිසිද්ධිගාථාහි ඡන්දොවිචිතිලක්ඛණෙන ගාථා චාති **‘‘උද්දානගාථා නාමා’’**ති වුත්තං, **දෙ, සොධනෙ ඉති ධාතුස්ස** රූපං උද්දානාති වෙදිතබ්බං. ඉමා පන උද්දානගාථා ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි සඞ්ගීතිකාලෙ ඨපිතා, කත්ථාති චෙ? පදභාජනීයාවසානෙ. **‘‘වත්ථුගාථා** නාම ‘තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛූ’තිආදීනං ඉමෙසං විනීතවත්ථූනං නිදානානී’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන විනීතවත්ථූනි එව ‘‘වත්ථුගාථා’’ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං. ඉදමෙත්ථ සමාසතො අධිප්පායනිදස්සනං – ‘‘ආපත්තිං ත්වං, භික්ඛු, ආපන්නො පාරාජික’’න්ති මූලාපත්තිදස්සනවසෙන වා, ‘‘අනාපත්ති, භික්ඛු, පාරාජිකස්ස, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස, දුක්කටස්සා’’ති ආපත්තිභෙදදස්සනවසෙන වා, ‘‘අනාපත්ති, භික්ඛු, අසාදියන්තස්සා’’ති අනාපත්තිදස්සනවසෙන වා යානි වත්ථූනි විනීතානි විනිච්ඡිතානි, තානි විනීතවත්ථූනි නාම. තෙසං විනීතවත්ථූනං නිදානවත්ථුදීපිකා තන්ති **වත්ථුගාථා** නාම. උද්දානගාථාව ‘‘වත්ථුගාථා’’ති වුත්තාති එකෙ. තෙසං ‘‘ඉමිනා ලක්ඛණෙන ආයතිං විනයධරා විනයං විනිච්ඡිනිස්සන්තී’’ති වචනෙන විරුජ්ඣති. න හි උද්දානගාථායං කිඤ්චිපි විනිච්ඡයලක්ඛණං දිස්සති, උද්දානගාථානං විසුං පයොජනං වුත්තං ‘‘සුඛං විනයධරා උග්ගණ්හිස්සන්තී’’ති, තස්මා පයොජනනානත්තතොපෙතං නානත්තං වෙදිතබ්බං. තත්ථායං විග්ගහො – වත්ථූනි එව ගාථා වත්ථුගාථා. විනීතවත්ථුතො විසෙසනත්ථමෙත්ථ ගාථාග්ගහණං. උද්දානගාථාතො විසෙසනත්ථං වත්ථුග්ගහණන්ති වෙදිතබ්බං. කෙචි පන ‘‘ගාථානං වත්ථූනීති වත්තබ්බෙ වත්ථුගාථාති වුත්ත’’න්ති වදන්ති. මක්කටිවත්ථුං අඤ්ඤෙ තත්ථ භික්ඛූ ආරොචෙසුං, ඉධ සයමෙව. තත්ථ කාරණස්ස

‘‘භගවතා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්ත’’න්ති වුත්තත්තා වජ්ජිපුත්තකාපි අඤ්ඤෙ එව. ‘‘තත්ථ ආනන්දත්ථෙරො, ඉධ තෙ එවා’’ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ආචරියස්ස අධිප්පායො පුබ්බෙ වුත්තො, තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බං.

67-8. **ඤත්වාති** අපුච්ඡිත්වා සයමෙව ඤත්වා. **පොක්ඛරන්ති** සරීරං භෙරිපොක්ඛරං විය. ලොකියා අවිකලං ‘‘සුන්දර’’න්ති වදන්ති, තස්මා වණ්ණපොක්ඛරතායාති පඨමෙනත්ථෙන විසිට්ඨකායච්ඡවිතායාති අත්ථො, දුතියෙන වණ්ණසුන්දරතායාති. ‘‘උප්පලගබ්භවණ්ණත්තා සුවණ්ණවණ්ණා, තස්මා උප්පලවණ්ණාති නාමං ලභී’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **නීලුප්පලවණ්ණා කායච්ඡවීති** වචනං පන සාමච්ඡවිං දීපෙති. ලොකෙ පන ‘‘උප්පලසමා පසත්ථසාමා’’ති වචනතො ‘‘යා සාමා සාමවණ්ණා සාමතනුමජ්ඣා, සා පාරිචරියා සග්ගෙ මම වාසො’’ති වචනතො සාමච්ඡවිකා ඉත්ථීනං පසත්ථා. ‘‘යාවස්සා නං අන්ධකාර’’න්තිපි පාඨො. කිලෙසකාමෙහි වත්ථුකාමෙසු යො න ලිම්පති.

69. **ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභූතන්ති** ඉත්ථිසණ්ඨානං පාතුභූතං, තඤ්ච ඛො පුරිසින්ද්‍රියස්ස අන්තරධානෙන ඉත්ථින්ද්‍රියස්ස පාතුභාවෙන. එවං පුරිසින්ද්‍රියපාතුභාවෙපි. එතෙන යථා බ්‍රහ්මානං පුරිසින්ද්‍රියං නුප්පජ්ජති, කෙවලං පුරිසසණ්ඨානමෙව උප්පජ්ජති, යථා ච කස්සචි පණ්ඩකස්ස විනාපි පුරිසින්ද්‍රියෙන පුරිසසණ්ඨානං උප්පජ්ජති, න තථා තෙසන්ති දස්සිතං හොති, තං පන ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං වා අන්තරධායන්තං මරන්තානං විය පටිලොමක්කමෙන සත්තරසමචිත්තක්ඛණතො පට්ඨාය අන්තරධායති. පච්චුප්පන්නෙ ඉන්ද්‍රියෙ නිරුද්ධෙ ඉතරං විසභාගින්ද්‍රියං පාතුභවති. යස්මා මහානිද්දං ඔක්කන්තස්සෙව කිරස්ස විසභාගින්ද්‍රියං පාතුභවති, තස්මා **‘‘රත්තිභාගෙ නිද්දං ඔක්කන්තස්සා’’ති** වුත්තං. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තංයෙව උපජ්ඣං තමෙව උපසම්පද’’න්ති වචනතො පවත්තිනීයෙව උපජ්ඣායා, උපසම්පදාචරියා භික්ඛුනීයෙව ආචරියාති කත්වා තාසං උපජ්ඣායවත්තං, ආචරියවත්තඤ්ච ඉමිනා භික්ඛුනාසදාසායං පාතං භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා කාතබ්බං, තාහි ච ඉමස්ස විහාරං ආගම්ම සද්ධිවිහාරිකවත්තාදි කාතබ්බං නු ඛොති චෙ? ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනීහි සඞ්ගමිතු’’න්ති වචනෙන විනාභාවදීපනතො කෙවලං න පුන උපජ්ඣා ගහෙතබ්බා, න ච උපසම්පදා කාතබ්බාති දස්සනත්ථමෙව ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තංයෙව උපජ්ඣ’’න්තිආදි වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **භික්ඛුනීහි සඞ්ගමිතුන්ති** භික්ඛුහි විනා හුත්වා භික්ඛුනීහි එව සද්ධිං සමඞ්ගී භවිතුං අනුජානාමීති අත්ථො, තස්මා ඉමිනා පාළිලෙසෙන ‘‘තස්සා එව ගාමන්තරාදීහි අනාපත්තී’’ති අට්ඨකථාවචනං සිද්ධං හොති, ආගන්ත්වා සඞ්ගමිතුං සක්කා, යඤ්ච භගවතා ගමනං අනුඤ්ඤාතං, තං නිස්සාය කුතො ගාමන්තරාදිපච්චයා ආපත්ති. න හි භගවා ආපත්තියං නියොජෙතීති යුත්තමෙව තං, අඤ්ඤථා ‘‘යා ආපත්තියො භික්ඛූනං භික්ඛුනීහි අසාධාරණා, තාහි ආපත්තීහි අනාපත්තී’’ති පාළිවචනතො න ගාමන්තරාදීහි අනාපත්තීති ආපජ්ජති. සාධාරණතා ආපත්තියෙව ‘‘යා ආපත්තියො භික්ඛූනං භික්ඛුනීහි අසාධාරණා, යා ච භික්ඛුනීහි සඞ්ගමන්තියා ගාමන්තරනදීපාරරත්තිවිප්පවාසගණඔහීයනාපත්තියො, තාහි ආපත්තීහි අනාපත්තී’’ති න වුත්තත්තාති චෙ? න වුත්තං අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. භික්ඛුනීහි සද්ධිං සඞ්කන්තායපි තස්සා තා පහාය අඤ්ඤාහි සඞ්ගමන්තියා ගාමන්තරාදීහි අනාපත්ති එව සබ්බකාලන්ති ඉමස්ස අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො තථා න වුත්තන්ති අත්ථො. තත්ථ ගාමන්තරාපත්තාදිවත්ථුං සඤ්චිච්ච තස්මිං කාලෙ අජ්ඣාචරන්තිපි සා ලිඞ්ගපාතුභාවෙන කාරණෙන අනාපජ්ජනතො අනාපත්ති. අනාපජ්ජනට්ඨෙනෙව වුට්ඨාති නාමාති වෙදිතබ්බා. තථා යොගී අනුප්පන්නෙ එව කිලෙසෙ නිරොධෙති. අබන්ධනොපි පත්තො ‘‘ඌනපඤ්චබන්ධනො’’ති වුච්චති, සබ්බසො වා පන න සාවෙති අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා, එවම්ධ අනාපන්නාපි ආපත්ති වුට්ඨිතා නාම හොතීති වෙදිතබ්බා.

යස්මා පන සා පුරිසෙන සහසෙය්‍යාපත්තිං අනාපජ්ජන්තීපි සක්කොති භික්ඛුනීහි සඞ්ගමිතුං , තස්මා අනාපත්තීති කත්වා අට්ඨකථායං ‘‘උභින්නම්පි සහසෙය්‍යාපත්ති හොතී’’ති වුත්තං. වුත්තඤ්හෙතං **පරිවාරෙ** ‘‘අපරෙහිපි චතූහාකාරෙහි ආපත්තිං ආපජ්ජති සඞ්ඝමජ්ඣෙ ගණමජ්ඣෙ පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ ලිඞ්ගපාතුභාවෙනා’’ති (පරි. 324). යං පන වුත්තං **පරිවාරෙ** ‘‘අත්ථාපත්ති ආපජ්ජන්තො වුට්ඨාති වුට්ඨහන්තො ආපජ්ජතී’’ති (පරි. 324), තස්ස සහසෙය්‍යාදිං ආපජ්ජති අසාධාරණාපත්තීහි වුට්ඨාති, තදුභයම්පි සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. දූරෙ විහාරො හොති පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිමං, විහාරතො පට්ඨාය ගාමං පවිසන්තියා ගාමන්තරං හොතීති අත්ථො. **සංවිදහනං පරිමොචෙත්වාති** අද්ධානගමනසංවිදහනං අකත්වාති අත්ථො. **තා කොපෙත්වාති** පරිච්චජිත්වාති අත්ථො. **‘‘පරිපුණ්ණවස්සසාමණෙරෙනාපී’’ති** වචනතො අපරිපුණ්ණවස්සස්ස උපජ්ඣායග්ගහණං නත්ථීති විය දිස්සති. **විනයකම්මං කත්වා ඨපිතොති** විකප්පෙත්වා ඨපිතො. අවිකප්පිතානං දසාහාතික්කමෙ නිස්සග්ගියතා වෙදිතබ්බා. **පුන පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහං වට්ටතීති** පන ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං සන්නිධිං භික්ඛුනීහි පටිග්ගාහාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු’’න්ති (චූළව. 421) වචනතො වුත්තං. **අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති** වත්ථුං අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන වා පටිග්ගහණෙන වා පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමීති. **පක්ඛමානත්තකාලෙ පුනදෙව ලිඞ්ගං පරිවත්තති ඡාරත්තං මානත්තමෙව දාතබ්බන්ති** සචෙ, භික්ඛුකාලෙ අප්පටිච්ඡන්නාය ආපත්තියා, නො පටිච්ඡන්නායාති නො ලද්ධීති ආචරියො.

පරිවාසදානං පන නත්ථීති භික්ඛුනියා ඡාදනාසම්භවතො වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සචෙ භික්ඛුනී අසාධාරණං පාරාජිකාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පුරිසලිඞ්ගං පටිලභති, භික්ඛූසු උපසම්පදං න ලභති, පබ්බජ්ජං ලභති, අනුපබ්බජිත්වා භික්ඛුභාවෙ ඨිතො සහසෙය්‍යාපත්තිං න ජනෙති. විබ්භන්තාය භික්ඛුනියා පුරිසලිඞ්ගෙ පාතුභූතෙ භික්ඛූසු උපසම්පදං න ලභති, පාරාජිකං. අවිබ්භන්තමානස්ස ගහට්ඨස්සෙව සතො භික්ඛුනීදූසකස්ස සචෙ ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභවති, නෙව භික්ඛුනීසු උපසම්පදං ලභති, න පුන ලිඞ්ගපරිවත්තෙ ජාතෙ භික්ඛූසු වාති. භික්ඛුනියා ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති භික්ඛු හොති, සො චෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාය විබ්භමිත්වා ඉත්ථිලිඞ්ගං පටිලභෙය්‍යා, භික්ඛුනීසු උපසම්පදං පටිලභති උභයත්ථ

පුබ්බෙ පාරාජිකභාවං අප්පත්තත්තා. යා පන භික්ඛුනී පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සා පුරිසලිඞ්ගං පටිලභෙය්‍ය, උපසම්පන්නො භික්ඛු එව. පුන සික්ඛං පච්චක්ඛාය ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බො අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සත්තා. පුන ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති භික්ඛුනීසු උපසම්පදං ලභති. එවං ච කතද්වාදසසඞ්ගහස්ස දාරකස්ස ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති ගිහිගතා ඉත්ථී හොති, පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සා උපසම්පාදෙතබ්බා කිර. භික්ඛුනියා ඉත්ථිලිඞ්ගන්තරධානෙන, භික්ඛුස්ස වා පුරිසලිඞ්ගන්තරධානෙන පක්ඛපණ්ඩකභාවො භවෙය්‍ය, න සා භික්ඛුනී භික්ඛුනීහි නාසෙතබ්බා භික්ඛු වා භික්ඛූහි පුන පකතිභාවාපත්තිසම්භවා . පකතිපණ්ඩකං පන සන්ධාය ‘‘පණ්ඩකො නාසෙතබ්බො’’ති වුත්තං. පක්ඛපණ්ඩකො හි සංවාසනාසනාය නාසෙතබ්බො, ඉතරො උභයනාසනායාති අත්ථො. යදි තෙසං පුන පකතිභාවො භවෙය්‍ය, ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තංයෙව උපජ්ඣං තමෙව උපසම්පදං තානියෙව වස්සානි භික්ඛුනීහි සඞ්ගමිතු’’න්ති අයං විධි සම්භවති. සචෙ නෙසං ලිඞ්ගන්තරං පාතුභවෙය්‍ය, සො ච විධි, යා ආපත්තියො භික්ඛූනං භික්ඛුනීහි සාධාරණා, තා ආපත්තියො භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ වුට්ඨාතුං අසාධාරණාහි අනාපත්තීති අයම්පි විධි සම්භවති. යං වුත්තං **පරිවාරෙ** ‘‘සහ පටිලාභෙන පුරිමං ජහති, පච්ඡිමෙ පතිට්ඨාති, විඤ්ඤත්තියො පටිප්පස්සම්භන්ති, පඤ්ඤත්තියො නිරුජ්ඣන්ති, සහ පටිලාභෙන පච්ඡිමං ජහති, පුරිමෙ පතිට්ඨාති, විඤ්ඤත්තියො’’තිආදි, තං යථාවුත්තවිධිං සන්ධාය වුත්තන්ති අම්හාකං ඛන්තීති ආචරියො. ඉත්ථිලිඞ්ගං, පුරිසලිඞ්ගං වා අන්තරධායන්තං කිං සකලම්පි සරීරං ගහෙත්වා අන්තරධායති, උදාහු සයමෙව. කිඤ්චෙත්ථ – යදි තාව සකලං සරීරං ගහෙත්වා අන්තරධායති, අයං පුග්ගලො චුතො භවෙය්‍ය. තස්මා සාමඤ්ඤා චුතො භවෙය්‍ය, පුන උපසම්පජ්ජන්තො ඔපපාතිකො භවෙය්‍ය. අථ සයමෙව අන්තරධායති, සොපි භාවො තස්ස විරුජ්ඣති. ඉත්ථින්ද්‍රියාදීනි හි සකලම්පි සරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතානීති ඛණනිරොධො විය තෙසං අන්තරධානං වෙදිතබ්බං, තස්මා යථාවුත්තදොසප්පසඞ්ගාභාවො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසට්ඨප්පභානං දීපානං එකප්පභානිරොධෙපි ඉතරිස්සා ඨානං විය සෙසසරීරට්ඨානං තත්ථ හොතීති වෙදිතබ්බං.

71-2. මුච්චතු වා මා වා දුක්කටමෙවාති මොචනරාගාභාවතො. **අවිසයොති** අසාදියනං නාම එවරූපෙ ඨානෙ දුක්කරන්ති අත්ථො. මෙථුනධම්මො නාම උභින්නං වායාමෙන නිපජ්ජති ‘‘තස්ස ද්වයංද්වයසමාපත්තී’’ති වුත්තත්තා, තස්මා ත්වං මා වායාම, එවං තෙ අනාපත්ති භවිස්සති, කිරියඤ්හෙතං සික්ඛාපදන්ති වුත්තං හොති, ‘‘ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු ආපන්නො පාරාජික’’න්ති වචනතො අකිරියම්පෙතං සික්ඛාපදං යෙභුය්‍යෙන ‘‘කිරිය’’න්ති වුච්චතීති සිද්ධං හොති.

73-4. ‘‘පාරාජිකභයෙන ආකාසගතමෙව කත්වා පවෙසනාදීනි කරොන්තස්ස සහසා තාලුකං වා පස්සං වා අඞ්ගජාතං ඡුපති චෙ, දුක්කටමෙවා’’ති වදන්ති. කස්මා? න මෙථුනරාගත්තාති, වීමංසිතබ්බං. දන්තානං බාහිරභාවො ඔට්ඨානං බාහිරභාවො විය ථුල්ලච්චයවත්ථු හොතීති වුත්තං ‘‘බහි නික්ඛන්තදන්තෙ ජිව්හාය ච ථුල්ලච්චය’’න්ති. **තං පුග්ගලං විසඤ්ඤිං කත්වාති** වචනෙන සො පුග්ගලො ඛිත්තචිත්තො නාම හොතීති දස්සිතං හොති. යො පන පුග්ගලො න විසඤ්ඤීකතො, සො චෙ අත්තනො අඞ්ගජාතස්ස ධාතුඝට්ටනවරිණිජ්ඣිණිකාදිසඤ්ඤාය සාදියති, මෙථුනසඤ්ඤාය අභාවතො විසඤ්ඤීපක්ඛමෙව භජතීති තස්ස අනාපත්තිච්ඡායා දිස්සති. ‘‘මෙථුනමෙතං මඤ්ඤෙ කස්සචි අමනුස්සස්සා’’ති ඤත්වා සාදියන්තස්ස ආපත්ති එව. **පණ්ඩකස්ස මෙථුනධම්මන්ති** පණ්ඩකස්ස වච්චමග්ගෙ වා මුඛෙ වා, හුම්මත්ථෙ වා සාමිවචනං. අවෙදයන්තස්සපි සෙවනචිත්තවසෙන ආපත්ති සන්ථතෙනෙව සෙවනෙ විය.

උපහතින්ද්‍රියවත්ථුස්මිං ‘‘එතමත්ථං ආරොචෙසුං, සො ආරොචෙසී’’ති දුවිධො පාඨො අත්ථි. තත්ථ ‘‘ආරොචෙසු’’න්ති වුත්තපාඨො ‘‘වෙදියි වා සො භික්ඛවෙ’’ති වුත්තත්තා සුන්දරං, අඤ්ඤථා ‘‘ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු’’ති වත්තබ්බං සියා. ‘‘වෙදියා වා’’ති දීපවාසිනො පඨන්ති කිර, මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බපයොගා හත්ථග්ගාහාදයො, තස්මා ‘‘දුක්කටමෙවස්ස හොතී’’ති ඉමිනා පුරිමපදෙන සම්බන්ධො. යස්මා පන දුක්කටමෙවස්ස හොති, තස්මා යාව සීසං න පාපුණාති පුග්ගලො, තාව දුක්කටෙ තිට්ඨතීති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. සීසං නාම මග්ගපටිපාදනං. **‘‘සීසං න පාපුණාතීති** පාරාජිකං න හොති තාව පුබ්බපයොගදුක්කටෙ තිට්ඨති’’ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං . **උච්චාලිඞ්ගපාණකදට්ඨෙනාති** එත්ථ භාවනිට්ඨාපච්චයො වෙදිතබ්බො. දට්ඨෙන දංසෙන බාදනෙනාති හි අත්ථතො එකං.

76-7. සඞ්ගාමසීසෙ යුද්ධමුඛෙ යොධපුරිසො වියායං භික්ඛූති **‘‘සඞ්ගාමසීසයොධො භික්ඛූ’’**ති වුච්චති. **රුක්ඛසූචිද්වාරං** උපිලවාය, එකෙන වා බහූහි වා කණ්ටකෙහි ථකිතබ්බං **කණ්ටකද්වාරං**. දුස්සද්වාරං සාණිද්වාරඤ්ච **දුස්සසාණිද්වාරං**. ‘‘කිලඤ්ජසාණී’’තිආදිනා වුත්තං සබ්බම්පි දුස්සසාණියමෙව සඞ්ගහෙත්වා වුත්තං. එකසදිසත්තා **‘‘එක’’**න්ති වුත්තං. **ආකාසතලෙති** හම්මියතලෙති අත්ථො. **අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපොති** ඉදානි වත්තබ්බං සන්ධාය වුත්තං. ‘‘කිඤ්චි කරොන්තා නිසින්නා හොන්තීති වුත්තත්තා නිපන්නානං ආපුච්ඡනං න වට්ටතී’’ති වදන්ති. ‘‘යථාපරිච්ඡෙදමෙව ච න උට්ඨාති, තස්ස ආපත්තියෙවා’’ති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං, අනාදරියදුක්කටාපත්ති එව තත්ථ අධිප්පෙතා. කථං පඤ්ඤායතීති? ‘‘රත්තිං ද්වාරං විවරිත්වා නිපන්නො අරුණෙ උග්ගතෙ උට්ඨහති, අනාපත්තී’’ති වුත්තත්තා, **මහාපච්චරියං** විසෙසෙත්වා ‘‘අනාදරියදුක්කටාපි න මුච්චතී’’ති වුත්තත්තා ච, තෙන ඉතරස්මා දුක්කටා මුච්චතීති අධිප්පායො. **යථාපරිච්ඡෙදමෙව ච න උට්ඨාති, තස්ස ආපත්තියෙවාති** එත්ථ න අනාදරියදුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. යථාපරිච්ඡෙදමෙවාති අවධාරණත්තා පරිච්ඡෙදතො අබ්භන්තරෙ න හොතීති වුත්තං හොති. පුන ‘‘සුපතී’’ති වුත්තට්ඨානෙ විය සන්නිට්ඨානං ගහෙත්වා වුත්තං. **එවං නිපජ්ජන්තොති** නිපජ්ජනකාලෙ ආපජ්ජිතබ්බදුක්කටමෙව සන්ධාය වුත්තං, තස්මා යථාපරිච්ඡෙදෙන උට්ඨහන්තස්ස ද්වෙ දුක්කටානීති වුත්තං හොතීති. **අන්ධකට්ඨකථායම්පි** ‘‘යදි රත්තිං ද්වාරං අසංවරිත්වා නිපන්නො ‘දිවා වුට්ඨහිස්සාමී’ති, අනාදරියෙ ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තං, එත්ථාපි ‘‘නිපන්නො’’ති වුත්තත්තා ‘‘අරුණෙ උට්ඨිතෙ උට්ඨාහී’’ති න වුත්තත්තා ච

ජානිතබ්බං. **‘‘මහාපච්චරියං** අනාදරියදුක්කටමෙව සන්ධාය වුත්තං, න **අට්ඨකථායං** වුත්තදුක්කට’’න්ති එකෙ වදන්ති. **තස්ස අනාපත්තීති** අත්ථතො අනිපන්නත්තා වුත්තං. ‘‘සචෙ පන රත්තිං සංවරිත්වා නිපන්නො, අරුණුට්ඨානසමයෙ කොචි විවරති, ද්වාරජග්ගනාදීනි අකත්වා නිපන්නස්ස ආපත්තියෙව. කස්මා? ආපත්තිඛෙත්තත්තා’’ති වදන්ති.

යස්මා යක්ඛගහිතකොපි විසඤ්ඤීභූතො විය ඛිත්තචිත්තො නාම හොති, අස්ස පාරාජිකාපත්තිතො අනාපත්ති, පගෙව අඤ්ඤතො, තස්මා ‘‘යක්ඛගහිතකො විය විසඤ්ඤීභූතොපි න මුච්චතී’’ති යං **මහාපච්චරියං** වුත්තං, තං පුබ්බෙ සඤ්චිච්ච දිවා නිපන්නො පච්ඡා යක්ඛගහිතකොපි විසඤ්ඤීභූතොපි න මුච්චති නිපජ්ජනපයොගක්ඛණෙ එව ආපන්නත්තාති අධිප්පායෙන වුත්තං. **බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතොව මුච්චතීති** න යක්ඛගහිතකාදීස්වෙව, සොපි යාව සයමෙව සයනාධිප්පායො න හොති, තාව මුච්චති. යදා කිලන්තො හුත්වා නිද්දායිතුකාමතාය සයනාධිප්පායො හොති, තදා සංවරාපෙත්වා, ජග්ගාපෙත්වා වා ආභොගං වා කත්වා නිද්දායිතබ්බං, අඤ්ඤථා ආපත්ති. සහායො වෙ නත්ථි, න පස්සති වා, න ගන්තුං වා සක්කොති. චිරම්පි අධිවාසෙත්වා පච්ඡා වෙදනාට්ටො හුත්වා අනාභොගෙනෙව සයති, තස්ස ‘‘අනාපත්ති වෙදනාට්ටස්සා’’ති වචනෙන අනාපත්ති, **තස්සාපි අවිසයත්තා ආපත්ති න දිස්සතීති** විසඤ්ඤීභාවෙනෙව සුපන්තස්ස ‘‘අනාපත්ති ඛිත්තචිත්තස්සා’’ති වචනෙන න දිස්සති. **ආචරියා පන එවං න කථයන්තීති** අවිසෙසෙන ‘‘න දිස්සතී’’ති න කථයන්ති, යදි සඤ්ඤං අප්පටිලභිත්වා සයති, අවසවත්තත්තා ආපත්ති න දිස්සති, සචෙ සඤ්ඤං පටිලභිත්වාපි කිලන්තකායත්තා සයනං සාදියන්තො සුපති, තස්ස යස්මා අවසවත්තත්තං න දිස්සති, තස්මා ආපත්ති එවාති කථයන්තීති අධිප්පායො.

මහාපදුමත්ථෙරවාදෙ යක්ඛගහිතකො ඛිත්තචිත්තකො මුච්චති. බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතො අසයනාධිප්පායත්තා, වෙදනාට්ටත්තා ච මුච්චතීති අධිප්පායො. එවං සන්තෙ පාළිඅට්ඨකථා, ථෙරවාදො ච සමෙති, තස්මා තෙසං තෙසං විනිච්ඡයානං අයමෙව අධිප්පායොති නො ඛන්තීති ආචරියො, **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන යක්ඛගහිතකොපි විසඤ්ඤීභූතොපි න මුච්චති නාම, පාරාජිකං ආපජ්ජිතුං භබ්බො සො අන්තරන්තරා සඤ්ඤාපටිලාභතොති අධිප්පායො. ‘‘බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතො වා’’ති කුරුන්දිවචනෙන එකභඞ්ගෙන නිපන්නොපි න මුච්චතීති චෙ? මුච්චතියෙව. කස්මා? අත්ථතො අනිපන්නත්තා. කුරුන්දීවාදෙන මහාඅට්ඨකථාවාදො සමෙති. කස්මා? අවසවත්තසාමඤ්ඤතො. කිඤ්චාපි සමෙති, ආචරියා පන එවං න කථයන්ති. න කෙවලං තෙයෙව, මහාපදුමත්ථෙරොපීති දස්සනත්ථං **‘‘මහාපදුමත්ථෙරෙනා’’**ති වුත්තං. **මහාපදුමත්ථෙරවාදෙ** ‘‘පාරාජිකං ආපජ්ජිතුං අභබ්බො යක්ඛගහිතකො නාමා’’ති ච වුත්තං, තත්ථ ආචරියා පන එවං වදන්ති ‘‘සචෙ ඔක්කන්තනිද්දො අජානන්තොපි පාදෙ මඤ්චකං ආරොපෙති, ආපත්තියෙවාති වුත්තත්තා යො පන පතිත්වා තත්ථෙව සයති න වුට්ඨාති, තස්ස ආපත්ති අන්තරන්තරා ජානන්තස්සාපි අජානන්තස්සාපි හොතී’’ති . සබ්බට්ඨකථාසු වුත්තවචනානි සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘ඉධ කො මුච්චති කො න මුච්චතී’’**ති වුත්තං. යක්ඛගහිතකො වා විසඤ්ඤීභූතො වා න කෙවලං පාරාජිකං ආපජ්ජිතුං භබ්බො එව, සබ්බොපි ආපජ්ජති. එවං ‘‘බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතොව මුච්චතී’’ති වචනෙන තස්සපි අවසවත්තත්තා ‘‘ආපත්ති න දිස්සතී’’ති එවං න කථයන්ති. යස්මා උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටෙසු අඤ්ඤතරො න හොති, තස්මා ‘‘ආපත්තියෙවා’’ති කථයන්ති. ඉදං කිර සබ්බං න සඞ්ගීතිං ආරුළ්හං. ‘‘පවෙසනං සාදියතීතිආදිනා වුත්තත්තා අකිරියාපි හොතීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං, යදා පන සාදියති, තදා සුඛුමාපි විඤ්ඤත්ති හොති එවාති ඉධ කිරියා එවා’’ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

පඨමපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකං

ධනියවත්ථුවණ්ණනා

84. දුතියෙ රාජූහි එව පරිග්ගහිතත්තා ‘‘රාජගහ’’න්ති ලද්ධනාමකෙ සමීපත්ථෙන, අධිකරණත්ථෙන ච පටිලද්ධභුම්මවිභත්තිකෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ චතූහි විහාරෙහි විහරන්තොති අධිප්පායො. තස්ස ‘‘වස්සං උපගච්ඡිංසූ’’ති ඉමිනා සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තයො එව හි ඤත්තිං ඨපෙත්වා ගණකම්මං කරොන්ති, න තතො ඌනා අධිකා වා අකිරියත්තා. තත්ථ විනයපරියායෙන සඞ්ඝගණපුග්ගලකම්මකොසල්ලත්ථං ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං – අත්ථි සඞ්ඝකම්මං සඞ්ඝො එව කරොති, න ගණො න පුග්ගලො, තං අපලොකනකම්මස්ස කම්මලක්ඛණෙකදෙසං ඨපෙත්වා ඉතරං චතුබ්බිධම්පි කම්මං වෙදිතබ්බං. අත්ථි සඞ්ඝකම්මං සඞ්ඝො ච කරොති, ගණො ච කරොති, පුග්ගලො ච කරොති. කිඤ්චාති? යං පුබ්බෙ ඨපිතං. වුත්තඤ්හෙතං **පරිවාරට්ඨකථායං** ‘‘යස්මිං විහාරෙ ද්වෙ තයො ජනා වසන්ති , තෙහි නිසීදිත්වා කතම්පි සඞ්ඝෙන කතසදිසමෙව. යස්මිං පන විහාරෙ එකො භික්ඛු හොති, තෙන භික්ඛුනා උපොසථදිවසෙ පුබ්බකරණපුබ්බකිච්චං කත්වා නිසින්නෙන කතම්පි කතිකවත්තං සඞ්ඝෙන කතසදිසමෙව හොතී’’ති (පරි. අට්ඨ. 495-496). පුනපි වුත්තං ‘‘එකභික්ඛුකෙ පන විහාරෙ එකෙන සාවිතෙපි පුරිමකතිකා පටිප්පස්සම්භති එවා’’ති. අත්ථි ගණකම්මං සඞ්ඝො කරොති, ගණො කරොති, පුග්ගලො කරොති, තං තයො පාරිසුද්ධිඋපොසථා අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ කරීයන්ති, තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි ගණකම්මං ගණොව කරොති, න සඞ්ඝො න පුග්ගලො, තං පාරිසුද්ධිඋපොසථො අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචනවසෙන කරීයති, තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි පුග්ගලකම්මං පුග්ගලොව කරොති, න සඞ්ඝො න ගණො, තං අධිට්ඨානුපොසථවසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි ගණකම්මං එකච්චොව ගණො කරොති, එකච්චො න කරොති, තත්ථ අඤත්තිකං ද්වෙ එව කරොන්ති, න තයො. සඤත්තිකං තයොව කරොන්ති, න තතො ඌනා අධිකා වා, තෙන වුත්තං ‘‘තයො එව හි ඤත්තිං ඨපෙත්වා

ගණකම්මං කරොන්ති, න තතො ඌනා අධිකා වා අකිරියත්තා''ති. තස්මා තයොව විනයපරියායෙන සම්පහුලා, න තතො උද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''කිඤ්චාපි කම්මලක්ඛණං තයොව කරොන්ති, අථ ඛො තෙහි කතං සඞ්ඝෙන කතසදිසන්ති වුත්තත්තා එකෙන පරියායෙන තයො ජනා විනයපරියායෙනපි සඞ්ඝො''ති වුත්තං, ඉදං සබ්බම්පි විනයකම්මං උපාදාය වුත්තං, ලාභං පන උපාදාය අන්තමසො එකොපි අනුපසම්පන්නොපි ''සඞ්ඝො''ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති කිර. පවාරණාදිවසස්ස අරුණුග්ගමනසමනන්තරමෙව ''වුත්ථගස්සා''ති වුච්චන්ති, උක්කංසනයෙන ''පාටිපදදිවසතො පට්ඨායා''ති වුත්තං, තෙනෙව **''මහාපවාරණාය පවාරිතා''**ති වුත්තං. අඤ්ඤථා අන්තරායෙන අපවාරිතා ''වුත්ථවස්සා''ති න වුච්චන්තීති ආපජ්ජති. ථම්භාදි කට්ඨකම්මන්ති වෙදිතබ්බං. කෙචි තනුකං දාරුත්ථම්භං අන්තොකත්වා මත්තිකාමයං ථම්භං කරොන්ති, අයං පන තථා න අකාසි, තෙන වුත්තං ''සබ්බමත්තිකාමයං කුටිකං කරිත්වා''ති. තෙලමිස්සාය තම්බමත්තිකාය.

85. ''මා පච්ඡිමා ජනතා පාණෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජී''ති ඉමිනා අනුද්දෙසසික්ඛාපදෙන යත්ථ ඉට්ඨකපචන පත්තපචන කුටිකරණ විහාරකාරාපන නවකම්මකරණ ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසඞ්ඛරණ විහාරසම්මජ්ජන පටග්ගිදාන කූපපොක්ඛරණීඛණාපනාදීසු පාතබ්‍යතං ජානන්තෙන භික්ඛුනා කප්පියවචනම්පි න වත්තබ්බන්ති දස්සෙති, තෙනෙව පරියායං අවත්වා තෙසං සික්ඛාපදානං අනාපත්තිවාරෙසු ''අනාපත්ති අසතියා අජානන්තස්සා''ති වුත්තං. ''අන්තරාපත්තිසික්ඛාපද''න්තිපි එතස්ස නාමමෙව. ''ගච්ඡථෙතං, භික්ඛවෙ, කුටිකං භින්දථා''ති ඉමිනා කතං ලභිත්වා තත්ථ වසන්තානම්පි දුක්කටමෙවාති ච සිද්ධං. අඤ්ඤථා හි භගවා න භින්දාපෙය්‍ය. එස නයො භෙදනකං ඡෙදනකං උද්දාලනකන්ති එත්ථාපි, ආපත්තිභෙදාව. තතො එව හි භෙදනකසික්ඛාපදාදීසු විය ''අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති න වුත්තං, තථා අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොති, චෙතියාදීනං අත්ථාය කරොති, දුක්කටමෙවාති ච සිද්ධං, අඤ්ඤථා කුටිකාරසික්ඛාපදාදීසු විය ''අඤ්ඤස්සත්ථාය වාසාගාරං ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ, අනාපත්තී''ති නයමෙව වදෙය්‍ය, න භින්දාපෙය්‍ය. සබ්බමත්තිකාමයභාවං පන මොචෙත්වා කට්ඨපාසාණාදිමිස්සං කත්වා පරිභුඤ්ජති, අනාපත්ති. තථා හි ඡෙදනකසික්ඛාපදාදීසු භගවතා නයො දින්නො ''අඤ්ඤෙන කතං පමාණාතික්කන්තං පටිලභිත්වා ඡින්දිත්වා පරිභුඤ්ජතී''තිආදීසු. කෙචි පන ''වයකම්මම්පීති එතෙන මූලං දත්වා කාරාපිතම්පි අත්ථි, තෙන තං අඤ්ඤෙන කතම්පි න වට්ටතීති සිද්ධ''න්ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. කස්මා? සම්භාරෙ කිණිත්වා සයමෙව කරොන්තස්සාපි වයකම්මසම්භවතො. කිං වා පාළිලෙසෙ සති අට්ඨකථාලෙසනයො. **ඉට්ඨකාහි ගිඤ්ජකාවසථසඞ්ඛෙපෙන කතා වට්ටතීති** එත්ථ පකතිඉට්ඨකාහි චිනිත්වා කත්තබ්බාවසථො **ගිඤ්ජකාවසථො** නාම. සා හි ''මත්තිකාමයා''ති න වුච්චති, ''ඉට්ඨකකුටිකා''ත්වෙව වුච්චති, තස්මා ථුසගොමයතිණපලාලමිස්සා මත්තිකාමයාපි අපක්කිට්ඨකමයාපි ''සබ්බමත්තිකාමයා''ත්වෙව වුච්චතීති නො ඛන්තීති ආචරියො, භස්මාදයො හි මත්තිකාය දළ්හිභාවත්ථමෙව ආදීයන්ති, අපක්කිට්ඨකමයාපි ගිඤ්ජකාවසථසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති, න ච ආයස්මා ධනියො එකප්පහාරෙනෙව කුම්භකාරො විය කුම්භං තං කුටිකං නිට්ඨාපෙසි, අනුක්කමෙන පන සුක්ඛාපෙත්වා සුක්ඛාපෙත්වා මත්තිකාපිණ්ඩෙහි චිනිත්වා නිට්ඨාපෙසි, අපක්කිට්ඨකමයා කුටි විය සබ්බමත්තිකාමයා කුටි එකාබද්ධා හොති, න තථා පක්කිට්ඨකමයා, තස්මා සා කප්පතීති එකෙ. සබ්බමත්තිකාමයාය කුටියා බහි චෙ තිණකුටිකාදිං කත්වා අන්තො වසති, දුක්කටමෙව. සචෙ තත්ථ තත්ථ ඡිද්දං කත්වා බන්ධිත්වා එකාබද්ධං කරොති, වට්ටති. අන්තො චෙ තිණකුටිකාදිං කත්වා අන්තො වසති, වට්ටති. කාරකො එව චෙ වසති, කරණපච්චයා දුක්කටං ආපජ්ජති, න වසනපච්චයා. සචෙ අන්තො වා බහි වා උභයත්ථ වා සුධාය ලිම්පති, වට්ටති. යස්මා සබ්බමත්තිකාමයා කුටි සුකරා භින්දිතුං, තස්මා තත්ථ ඨපිතං පත්තචීවරාදි අගුත්තං හොති, චොරාදීහි අවහරිතුං සක්කා, තෙන වුත්තං **''පත්තචීවරගුත්තත්ථායා''**ති.

පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයවණ්ණනා

තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ උච්චාවචෙ පත්තෙ ධාරෙන්ති, උච්චාවචානි පත්තමණ්ඩලානි ධාරෙන්තී''ති (චූළව. 253) එවමාදීනි වත්ථූනි නිස්සාය ''න, භික්ඛවෙ, උච්චාවචා පත්තා ධාරෙතබ්බා, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''තිආදිනා නයෙන අකප්පියපරික්ඛාරෙසු ච දුක්කටං පඤ්ඤත්තං. කස්මා? තදනුලොමත්තා. යත්ථාපි න පඤ්ඤත්තං, තත්ථ ''න, භික්ඛවෙ, උච්චාවචානි ඡත්තානි ධාරෙතබ්බානි, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''තිආදිනා (චූළව. 269-270) නයෙන දුක්කටං සම්භවති, තස්මා **''තත්‍රායං පාළිමුත්තකො''**ති ආරභිත්වා සබ්බපරික්ඛාරෙසු වණ්ණමට්ඨං, සවිකාරං වා කරොන්තස්ස ආපත්ති දුක්කටන්ති දීපෙන්තෙන **''න වට්ටතී''**ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථාහ – ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඨපෙත්වා පහරණිං සබ්බං ලොහභණ්ඩං, ඨපෙත්වා ආසන්දිං පල්ලඞ්කං දාරුපත්තං දාරුපාදුකං සබ්බං දාරුභණ්ඩං, ඨපෙත්වා කතකඤ්ච කුම්භකාරිකඤ්ච සබ්බං මත්තිකාභණ්ඩ''න්ති (චූළව. 293) වුත්තත්තා යථාඨපිතං වජ්ජෙත්වා ඉතරං සබ්බං වණ්ණමට්ඨම්පි සවිකාරම්පි අවිසෙසෙන වට්ටතීති? වුච්චතෙ – තං න යුත්තං යථාදස්සිතපාළිවිරොධතො, තස්මා ''ඨපෙත්වා පහරණි''න්ති එවං ජාතිවසෙන අයං පාළි පවත්තා, යථාදස්සිතා පාළි වණ්ණමට්ඨාදිවිකාරපටිසෙධනවසෙන පවත්තාති එවං උභයම්පි න විරුජ්ඣති, තස්මා යථාවුත්තමෙව. **ආරග්ගෙන** නිඛාදනග්ගෙන, ''ආරග්ගෙරිව සාසපො''ති (ම. නි. 2.458; ධ. ප. 401; සු. නි. 630) එත්ථ වුත්තනයතො ආරග්ගෙන.

පට්ටමුඛෙ වාති පට්ටකොටියං. **පරියන්තෙති** චීවරපරියන්තෙ. වෙණිඋභුමුනියුපෙඤ්ඤාම. **අග්ඝියන්ති** චෙතියං. **ගයමුග්ගරන්ති** තුලාදණ්ඩසණ්ඨානං, ගයා සීසෙ සූචිකා හොති, මුඛපත්තා ළද්ධා. **උක්කිරන්ති** නීහරන්ති කරොන්ති ඨපෙන්ති. **කොණසුත්තපිළකා** නාම ගණ්ඨිකපට්ටාදිකොණෙසු සුත්තමයපිළකා. යං එත්ථ චීවරං වා පත්තො වා ''න වට්ටතී''ති වුත්තො, තත්ථ අධිට්ඨානං රුහති, විකප්පනාපි රුහතීති වෙදිතබ්බං. **දෙඩ්ඩුභොති** උදකසප්පො. **අච්ඡීති** කුඤ්ජරක්ඛි. **ගොමුත්තකන්ති** ගොමුත්තසණ්ඨානා රාජියො. කුඤ්චිකාය සෙනාසනපරික්ඛාරත්තා

සුවණ්ණරූපියමයාපි වට්ටතීති ඡායා දිස්සති, **‘‘කුඤ්චිකාය වණ්ණමට්ඨකම්මං න වට්ටතී’’**ති වචනතො අඤ්ඤෙ කප්පියලොහාදිමයාව කුඤ්චිකා කප්පන්ති පරිහරණීයපරික්ඛාරත්තා. **ආරකණ්ටකො** පොත්ථකාදිකරණසත්ථකජාති. **‘‘ආමණ්ඩකසාරකො** ආමලකඵලමයො’’ති වදන්ති . තාලපණ්ණබීජනීආදීසු **‘‘වණ්ණමට්ඨකම්මං වට්ටතී’’**ති වුත්තං. කිඤ්චාපි තානි කුඤ්චිකා විය පරිහරණීයානි, අථ ඛො ‘‘උච්චාවචානි න ධාරෙතබ්බානී’’ති පටික්ඛෙපාභාවතො වුත්තං. කෙවලඤ්හි තානි ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විධූපනඤ්ච තාලවණ්ටඤ්චා’’තිආදිනා (චූළව. 269) වුත්තානි. **ගණ්ඨිපදෙ** පන **‘‘තෙලභාජනෙසු වණ්ණමට්ඨකම්මං වට්ටතීති** සෙනාසනපරික්ඛාරත්තා’’ති වුත්තං. **රාජවල්ලභාති** රාජකුලූපකා. **සීමාති** ඉධාධිප්පෙතා භූමි, බද්ධසීමා ච. ‘‘යෙසං සන්තකා තෙසං සීමං, තත්ථ පරෙහි න කත්තබ්බ’’න්ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘භූමි ච සීමා ච යෙසං සන්තකා, තෙහි එව වාරෙතබ්බා. යෙසං පන අඤ්ඤෙසං භූමියං සීමා කතා, තෙ වාරෙතුං න ඉස්සරා’’ති වදන්ති . ‘‘සඞ්ඝභෙදාදීනං කාරණත්තා ‘මා කරොථා’ති පටිසෙධෙතබ්බා එවා’’ති **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තං කිර.

86-7. දාරුකුටිකං කාතුං, කත්තුන්ති ච අත්ථි. **ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකන්ති** ඵලාඵලං විය දට්ඨබ්බං. **ආණාපෙසීති** වචනං අනිට්ඨෙ එව වුච්චතීති කත්වා **බන්ධං ආණාපෙසි. ඉස්සරියමත්තායාති** සමිද්ධියං මත්තාසද්දොති ඤාපෙති.

88. ‘‘එවරූපං වාචං භාසිත්වා’’ති ච පාඨො. **ලොමෙන ත්වං මුත්තො, මා පුනපි එවරූපමකාසීති** ඉදං කිං බ්‍යාපාදදීපකං, දාරුසුපි ලොභක්ඛන්ධදීපකං වචනං සොතාපන්නස්ස සතො තස්ස රාජස්ස පතිරූපං. නනු නාම ‘‘පුබ්බෙ කතං සුකතං භන්තෙ, වදෙය්‍යාථ පුනපි යෙනත්ථො’’ති පවාරෙත්වා අතීව පීතිපාමොජ්ජං උප්පාදෙතබ්බං තෙන සියාති? සච්චමෙතං සොතාපන්නත්තා අතීව බුද්ධමාමකො ධම්මමාමකො සඞ්ඝමාමකො ච, තස්මා භික්ඛූනං අකප්පියං අසහන්තො, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා ච ඔකාසං කත්තුකාමො ‘‘සුපයුත්තානි මෙ දාරූනී’’ති තුට්ඨචිත්තොපි එවමාහාති වෙදිතබ්බං. ඉමෙහි නාම එවරූපෙ ඨානෙ. **‘‘ආගතපදානුරූපෙනාති** අඤ්ඤෙහි වා පදෙහි, ඉතො ථොකතරෙහි වා ආගතකාලෙ තදනුරූපා යොජනා කාතබ්බා’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘න කෙවලං ඉමස්මිංයෙව සික්ඛාපදෙ, අඤ්ඤෙසුපි ආගච්ඡන්ති, තස්මා තත්ථ තත්ථ ආගතපදානුරූපෙන යොජනා වෙදිතබ්බා’’ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **උජ්ඣායනත්ථො** අදින්නස්සාදින්නත්තාව, තෙ උජ්ඣායිංසු.

රුද්‍රදාමකො නාම රුද්‍රදාමකාදීහි උප්පාදිතො. බාරාණසිනගරාදීසු තෙහි තෙහි රාජූහි පොරාණසත්ථානුරූපං ලක්ඛණසම්පන්නා උප්පාදිතා **නීලකහාපණා**. තෙසං කිර තිභාගං අග්ඝති රුද්‍රදාමකො, තස්මා තස්ස පාදො ථුල්ලච්චයවත්ථු හොති. මාසකො පන ඉධ අප්පමාණං. කහාපණො කිඤ්චිකාලෙ ඌනවීසතිමාසකො හොති, කිඤ්චි කාලෙ අතිරෙකවීසතිමාසකො. තස්මා තස්ස කහාපණස්ස චතුත්ථභාගො පඤ්චමාසකො විය අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා ඌනපඤ්චමාසකො වා පාදොති වෙදිතබ්බං. ඉමස්සත්ථස්ස දීපනත්ථං **‘‘තදා රාජගහෙ වීසතිමාසකො කහාපණො හොතී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ රජතමයො සුවණ්ණමයො තම්බමයො ච **කහාපණො** හොති. සුවණ්ණභූමියං විය පාදොපි යත්ථ තම්බමයොව කතො හොති, තත්ථ සොව පාදොති ආචරියො. යස්මා පාදො එකනීලකහාපණග්ඝනකො, තස්මා තස්ස පාදස්ස චතුත්ථභාගොව සියා පාදොති එකෙ. ඉදං න යුජ්ජති. යො ච තත්ථ පාදාරහො භණ්ඩො, තස්ස චතුත්ථභාගස්සෙව පාරාජිකවත්ථුභාවප්පසඞ්ගතො. යදි පාදාරහං භණ්ඩං පාරාජිකවත්ථු, සිද්ධං ‘‘සොව පාදො පච්ඡිමං පාරාජිකවත්ථූ’’ති . න හි සබ්බත්ථ භණ්ඩං ගහෙත්වා නීලකහාපණග්ඝෙන අග්ඝාපෙන්ති. යස්මා තස්ස තස්සෙව කහාපණග්ඝෙන අග්ඝාපෙන්ති, තස්මා තස්ස තස්ස ජනපදස්ස පාදොව පාදොති තදග්ඝනකමෙව පාදග්ඝනකන්ති සිද්ධං, **‘‘සො ච ඛො පොරාණස්ස නීලකහාපණස්ස වසෙන, න ඉතරෙසන්ති** යත්ථ පන නීලකහාපණා වළඤ්ජං ගච්ඡන්ති, තත්ථෙවා’’ති කෙචි වදන්ති, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනා

92. **ගාමා වා අරඤ්ඤා වාති** ලක්ඛණානුපඤ්ඤත්තිකත්තා පඨමපඤ්ඤත්තියා ආදිම්හි වුත්තා. **යතො වා අපක්කන්තා, සො අමනුස්සො නාම**. ‘‘අමනුස්සගාමං අපාරුපිත්වා, ගාමප්පවෙසනඤ්ච අනාපුච්ඡා පවිසිතුං වට්ටතී’’ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘යතො ගාමතො ආගන්තුකාමා එව අපක්කන්තා, තං ගාමං එවං පවිසිතුං න වට්ටතී’’ති වදන්ති එකෙ. කෙචි පන ‘‘යක්ඛපරිග්ගහභූතොපි ආපණාදීසු දිස්සමානෙසු එව ‘ගාමො’ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, අදිස්සමානෙසු පවෙසනෙ අනාපත්තී’’ති වදන්ති. ‘‘ගාමො එව උපචාරො ගාමූපචාරොති එවං කම්මධාරයවසෙන ගහිතෙ කුරුන්දට්ඨකථාදීසු වුත්තම්පි සුවුත්තමෙව හොතී’’ති වදන්ති. ‘‘තස්ස ඝරූපචාරො ගාමොති ආපජ්ජතී’’ති වචනං පටික්ඛිපති. ‘‘ගාමස්සූපචාරො ච ගාමො ච ගාමූපචාරො වා’’ති වදන්ති, තං විරුජ්ඣති, න. ‘‘ඉමෙසං ලාභාදීසු ලක්ඛණං සන්ධාය **මහාඅට්ඨකථායං** ‘ඝරං ඝරූපචාරො’තිආදි වුත්තං, තං න මයං පටික්ඛිපාමා’’ති ච වදන්ති. **‘‘කතපරික්ඛෙපො වාති** ඝරස්ස සමන්තතො තත්තකො උපචාරො නාමා’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන **‘‘යො යො අට්ඨකථාවාදො වා ථෙරවාදො වා පච්ඡා වුච්චතීති** ඉතො අනාගතං සන්ධාය වුත්තං, නාතීතං. යදි අතීතම්පි සන්ධාය වුත්තං, මහාපදුමථෙරවාදොව පමාණං ජාතන්ති ආපජ්ජති, තස්මා අනාගතමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති ආචරියා කථයන්ති’’ති වුත්තං. **සෙසම්පීති** ගාමූපචාරලක්ඛණම්පි.

තත්‍රායං නයොති තස්ස ගාමූපචාරස්ස ගහණෙ අයං නයො. **විකාලෙගාමප්පවෙසනාදීසූති** එත්ථ ‘‘ගාමප්පවෙසනඤ්හි බහි එව ආපුච්ඡිතබ්බ’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘තං අට්ඨකථාය න සමෙතී’’ති වදන්ති. ‘‘ගාමසඞ්ඛාතූපචාරං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති ගහිතෙ සමෙතීති මම තක්කො. **‘‘ආදි-සද්දතො ඝරෙ ඨිතානං**

දින්නලාභභාජනාදීනී''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ''ගාමූපචාරෙ ඨිතානං පාපුණිතබ්බලාභං සඤ්චිච්ච අදෙන්තානං පාරාජික''න්ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. කිඤ්චාපි **කුරුන්දිආදීසු** පාළියං වුත්තවචනානුලොමවසෙන වුත්තත්තා ''පමාදලෙඛා''ති න වත්තබ්බං, මහාඅට්ඨකථායං වුත්තවිනිච්ඡයො සඞ්ගීතිතො පට්ඨාය ආගතො. **''යඤ්චෙතං මහාඅට්ඨකථාය''**න්තිආදි සීහළදීපෙ අට්ඨකථාචරියෙහි වුත්තං ''විනිච්ඡයනයො''ති ච. **ලෙඩ්ඩුපාතෙනෙව පරිච්ඡින්දිතබ්බොති** පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං, න උපචාරං. සො හි තතො අපරෙන ලෙඩ්ඩුපාතෙන පරච්ඡින්නො. ඉමස්මිං **අදින්නාදානසික්ඛාපදෙති** නියමෙන අඤ්ඤත්ථ අඤ්ඤථාති අත්ථතො වුත්තං හොති. තෙන වා නියමෙන යථාරුතවසෙනාපි අත්ථො ඉධ යුජ්ජති. **අභිධම්මෙ පනාති**ආදිනා අඤ්ඤථාපි අත්ථාපත්තිසිද්ධං දස්සෙති.

''පරිච්චාගාදිම්හි අකතෙ 'ඉදං මම සන්තක'න්ති අවිදිතම්පි පරපරිග්ගහිතමෙව පුත්තකානං පිතු අච්චයෙන සන්තකං විය, තං අත්ථතො අපරිච්චත්තෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතී''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ''ථෙනස්ස කම්මං **ථෙය්‍යං,** ථෙනෙන ගහෙතබ්බභූතං භණ්ඩං. ථෙය්‍යන්ති සඞ්ඛාතන්ති ථෙය්‍යසඞ්ඛාත''න්ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. තං ථෙය්‍යං යස්ස ථෙනස්ස කම්මං, සො යස්මා ථෙය්‍යචිත්තො අවහරණචිත්තො හොති, තස්මා ''ථෙය්‍යසඞ්ඛාත''න්ති පදං උද්ධරිත්වා ''ථෙය්‍යචිත්තො අවහරණචිත්තො''ති පදභාජනම්පි තෙසං පොරාණානං යුජ්ජතෙව, තථාපි අට්ඨකථායං වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං. ''යඤ්ච පුබ්බභාගෙ 'අවහරිස්සාමී'ති පවත්තං චිත්තං, යඤ්ච ගමනාදිසාධකං, පරාමසනාදිසාධකං වා මජ්ඣෙ පවත්තං, යඤ්ච ඨානාචාවනපයොගසාධකං , තෙසු අයමෙවෙකො පච්ඡිමො චිත්තකොට්ඨාසො ඉධ අධිප්පෙතො 'ථෙනො'ති අපරෙ''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ඌනමාසකමාසපාදාදීසු ''අවහරණචිත්තෙසු එකචිත්තකොට්ඨාසොති ආචරියා වදන්තී''ති වුත්තං.

පඤ්චවීසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා

පඤ්චවීසති අවහාරා නාම වචනභෙදෙනෙව භින්නා, අත්ථතො පන අභින්නා. **ආකුලා දුවිඤ්ඤෙය්‍යවිනිච්ඡයාති** ආචරියානං මුඛෙ සන්තිකෙ සබ්බාකාරෙන අග්ගහිතවිනිච්ඡයානං දුවිඤ්ඤෙය්‍යා. දුකතිකපට්ඨානපාළි (පට්ඨා. 5.1.1 ආදයො, දුකතිකපට්ඨානපාළි) විය ආකුලා දුවිඤ්ඤෙය්‍යවිනිච්ඡයා, කෙවලං තං ආචරියා පුබ්බාපරවිරොධමකත්වා සඞ්ගීතිතො පට්ඨාය ආගතනයමවිනාසෙත්වා වණ්ණයන්තීති ''පට්ඨානපාළිම්වාති අපරෙ වදන්තී''ති ච වුත්තා. **පොරාණාති** සඞ්ගීතිආචරියා. **අයමෙත්ථ සාමීචි** එව, සචෙ න දෙති, ආපත්ති නත්ථි, පාරාජිකභයා පන යථා සික්ඛාකාමො දෙති, එවං දාතබ්බමෙව. යානි පනෙත්ථ වත්ථූනි, තානි සීහළදීපෙ ආචරියෙහි සඞ්ඝාදීනමනුමතියා අට්ඨකථාසු පක්ඛිත්තානි, ''අනාගතෙ බ්‍රහ්මචාරීනං හිතත්ථාය පොත්ථකාරුළ්හකාලතො පච්ඡාපී''ති වුත්තං. ආණත්තිකං ආණත්තික්ඛණෙපි ගණ්හාති, කාලන්තරෙනාපි අත්ථසාධකො, කාලන්තරං සන්ධායාති ඉදමෙතෙසං නානත්තං. **හට්ඨෙති** අපගතෙ. **අන්තරසමුද්දෙ** අතුරුමුහුදෙ. **එරති** සාධෙති. **නවධොතොති** නවකතො. **පාසාණසක්ඛරන්ති** පාසාණඤ්ච සක්ඛරඤ්ච.

භූමට්ඨකථාදිවණ්ණනා

94. **මහාඅට්ඨකථායං පන සච්චෙපි අලිකෙපි දුක්කටමෙව වුත්තං, තං පමාදලිඛිතන්ති වෙදිතබ්බන්ති** යථෙතරහි යුත්තියා ගහෙතබ්බා. තත්ථ ''චතුවග්ගෙන ඨපෙත්වා උපසම්පදපවාරණඅබ්භානාදිසබ්බං සඞ්ඝකම්මං කාතුං වට්ටතී''ච්චෙව වත්තබ්බෙ ''උපසම්පදපවාරණකඨිනබ්භානාදීනී''ති ලිඛන්තීති වෙදිතබ්බං. තං ආචරියා ''පමාදලෙඛා''ත්වෙව වණ්ණයන්ති, තෙන වුත්තං ''පමාදලිඛිත''න්ති. යං යං වචනං මුසා, තත්ථ තත්ථ පාචිත්තියන්ති වුත්තං. දුක්කටස්ස වචනෙ පයොජනාභාවා **''අදින්නාදානස්ස පුබ්බපයොගෙ''**ති වුත්තං. අඤ්ඤෙසම්පි පුබ්බපයොගෙ පාචිත්තියට්ඨානෙ පාචිත්තියමෙව. **පමාදලිඛිතන්ති** එත්ථ ඉධ අධිප්පෙතමෙව ගහෙත්වා අට්ඨකථායං වුත්තන්ති ගහිතෙ සමෙති විය. ආචරියා පන **''පාචිත්තියට්ඨානෙ පාචිත්තිය''**න්ති වත්වා දුක්කටෙ විසුං වත්තබ්බෙ ''සච්චාලිකෙ''ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා ''පමාදලෙඛා''ති වදන්තීති වෙදිතබ්බාති. ''කුසලචිත්තෙන ගමනෙ අනාපත්තී''ති වුත්තත්තා ''දානඤ්ච දස්සාමී''ති වචනෙන අනාපත්ති විය.

පාචිත්තියට්ඨානෙ දුක්කටා න මුච්චතීති පාචිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටමාපජ්ජති. **බහුකාපි ආපත්තියො හොන්තූති** ඛණනබ්‍යූහනුද්ධරණෙසු දස දස කත්වා ආපත්තියො ආපන්නො, තෙසු උද්ධරණෙ දස පාචිත්තියො දෙසෙත්වා මුච්චති, ජාතිවසෙන **''එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතී''**ති **කුරුන්දියං** වුත්තං, තස්මා පුරිමෙන සමෙති. ''සමොධානෙත්වා දස්සිතපයොගෙ ''දුක්කට''න්ති වුත්තත්තා සමානපයොගා බහුදුක්කටත්තං ඤාපෙති. **ඛණනෙ බහුකානීති** සමානපයොගත්තා න පටිප්පස්සම්භති. **අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙනාති** යථා පනෙත්ථ, එවං අඤ්ඤෙසුපි එවරූපානි අට්ඨකථාය ආගතවචනානි සඞ්ගීතිතො පට්ඨාය ආගතත්තා ගහෙතබ්බානීති අත්ථො. ''ඉධ දුතියපාරාජිකෙ ගහෙතබ්බා, න අඤ්ඤෙසූ''ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** කිරාහ. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''පුරිමඛණනං පච්ඡිමං පත්වා පටිප්පස්සම්භති, තෙනෙව එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතී''ති වුත්තං, ''විසභාගකිරියං වා පත්වා පුරිමං පටිප්පස්සම්භතී''ති ච වුත්තං.

එවං එකට්ඨානෙ ඨිතාය කුම්භියා ඨානාචාවනඤ්චෙත්ථ ඡභාකාරෙහි වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **කුම්භියාති** භුම්මවචනං. **උද්ධං උක්ඛිපන්තො කෙසග්ගමත්තම්පි භූමිතො මොචෙති, පාරාජිකන්ති** එත්ථ මුඛවට්ටියා ඵුට්ඨොකාසං බුන්දෙන මොචිතෙ ''ඨානාචාවනඤ්චෙත්ථ ඡභාකාරෙහි වෙදිතබ්බ''න්ති ඉමිනා සමෙති, තථා අවත්වා ''භූමිතො

මුත්තෙ කෙසග්ගමත්තම්පි අතික්කන්තෙ භූමිතො මොචිතං නාම හොති''ති දළ්හං කත්වා වදන්ති, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. එත්ථ එකච්චෙ එවං අත්ථං වදන්ති ''පුබ්බෙ භණිතන්තෙන අවසෙසට්ඨානානි වියොජිතානි, තස්මිං විමුත්තෙ පාරාජික''න්ති. **සඞ්ඛෙපමහාපච්චරියාදීසු** වුත්තවචනස්ස පමාදලෙඛභාවො ''අත්තනො භාජනගතං වා කරොති, මුට්ඨිං වා ඡින්දතී''ති වචනෙන දීපිතො.

යං පන **''පීතමත්තෙ පාරාජික''**න්ති වුත්තං, තං යථෙතරහි ''පඤ්චවිඤ්ඤාණා උප්පන්නවත්ථුකා උප්පන්නාරම්මණා''ති පදස්ස ''උප්පන්නවත්ථුකාහි අනාගතපටික්ඛෙපො''ති අට්ඨකථාවචනං ''අසම්භින්නවත්ථුකා අසම්භින්නාරම්මණා පුරෙජාතවත්ථුකා පුරෙජාතාරම්මණා''ති වචනමපෙක්ඛිත්වා අතීතානාගතපටික්ඛෙපොති පරිවත්තෙති, තථා තාදිසෙහි පරිවත්ත'න්ති වෙදිතබ්බං. න හි අට්ඨකථාචරියා පුබ්බාපරවිරුද්ධං වදන්ති. යං පන ආචරියා ''ඉදං පමාදලිඛිත''න්ති අපනෙත්වා පටික්ඛිපිත්වා වචනකාලෙ වාචෙන්ති, උද්දිසන්ති, තමෙව ච ඉමිනාපි ආචරියෙන ''පමාදලිඛිත''න්ති පටික්ඛිත්තං. යඤ්ච සුත්තං දස්සෙත්වා තෙ පටික්ඛිපන්ති, තමෙව ච දස්සෙන්තෙන ඉමිනා පටික්ඛිත්තං, තෙන වුත්තං **''තං පන තත්ථෙවා''**තිආදි.

අනාපත්තිමත්තමෙව වුත්තන්ති නෙව අවහාරො න ගීවා අනාපත්තීති බ්‍යඤ්ජනතොව භෙදො, න අත්ථතොති දස්සනත්ථං. **තං පමාදලිඛිතං** කතරෙහීති චෙ? පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙහි, ලෙඛකෙහි වා, එස නයො සබ්බත්ථ. ''න හි තදෙව බහූසු ඨානෙසු යුත්තතො පාරාජිකමහුත්වා කත්ථචි හොතී''ති සබ්බං **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **දුට්ඨපිතං වා ඨපෙතී**ති එත්ථ තතො පග්ඝරිස්සතීති ඨානාචාවනං සන්ධාය කතත්තා පාරාජිකං තං පන ගණ්හතු වා මා වා තත්ථෙව ''භින්දතී''තිආදිවචනතො වෙදිතබ්බං. **''තත්ථෙවා**ති ඨානාචාවනං අකරොන්තොව ඨානා අචාවෙතුකාමොව කෙවලං 'භින්දතී'ති අට්ඨකථාවචනතො ච ඤාපෙතබ්බ''න්ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. තථා ''පග්ඝරිතෙහි තින්තපංසුං ගහෙත්වා උදකෙ පක්ඛිපිත්වා පචිත්වා ගහෙතුං සක්කා, තස්මා ගහණමෙව සන්ධාය වුත්ත''න්ති අපරෙ. ''රිත්තකුම්භියා උපරි කරොති, භණ්ඩදෙය්‍යා''න්ති වුත්තං, තං ආණත්තියා විරුජ්ඣති, ''යදා සක්කොසි, තදා තං භණ්ඩං අවහරා''ති අත්ථසාධකො ආණත්තිකාලෙ එව පාරාජිකං. අපිච ආවාටකාදීනි ථාවරපයොගානි ච එත්ථ සාධකානි. නත්ථි කාලකතපයොගානි පාරාජිකවත්ථූනීති තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බන්ති එකෙ. යත්ථ යත්ථ **''අපරෙ''**ති වා **''එකෙ''**ති වා වුච්චති, තත්ථ තත්ථ සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා යුත්තං ගහෙතබ්බං, ඉතරං ඡඩ්ඩෙතබ්බං. **වදන්තීති** ආචරියා වදන්ති. **න, අඤ්ඤථා ගහෙතබ්බත්ථතොති** පාළිපරිහරණත්ථං වුත්තං. **එවමෙකෙ වදන්තීති** තං න ගහෙතබ්බං. කස්මා? ''පස්සාවං වා ඡඩ්ඩෙතී''ති ච ''අපරිභොගං වා කරොතී''ති ච අත්ථතො එකත්තා, අට්ඨකථාය ''මුග්ගරෙන පොථෙත්වා භින්දතී''ති වුත්තත්තාපි.

අයං පනෙත්ථ සාරොතිආදිකථාය ''අම්හාකං ආචරියස්ස වචන''න්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** ආහ. සඞ්ගහාචරියානං වාදොති එකෙ. පුබ්බෙ වුත්තාපි තෙ එව, තස්මා **වොහාරවසෙනාති** අඡඩ්ඩෙතුකාමම්පි තථා කරොන්තං ''ඡඩ්ඩෙතී''ති වොහරන්ති. **එවමෙතෙසං පදානං අත්ථො ගහෙතබ්බොති** එවං සන්තෙ ''ඨානාචාවනස්ස නත්ථිතාය දුක්කට''න්ති අට්ඨකථාවචනෙන අතිවිය සමෙති, තත්ථ ඨානාචාවනචිත්තස්ස නත්ථිතාය ඨානා චුතම්පි න ''ඨානා චුත''න්ති වුච්චතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. **ඉතරථාපීති** ථෙය්‍යචිත්තාභාවා ඨානා චාවෙතුකාමස්සපි දුක්කටං යුජ්ජති.

96. සයමෙව පතිතමොරස්සෙව ඉතො චිතො ච කරොතො ථුල්ලච්චයං. ආකාසට්ඨවිනිච්ඡයෙ තප්පසඞ්ගෙන තස්මිං වෙහාසාදිගතෙපි අසම්මොහත්ථං එවං ගහෙතබ්බන්ති වුත්තං. ''එවමඤ්ඤත්‍රාපි සාමිසෙ''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ''ඨානාචාවනං අකරොන්තො චාලෙතී''ති වචනතො ඨානාචාවනෙ ථුල්ලච්චයං නත්ථීති වුත්තං හොති. කෙචි අළින්දාපෙත්වා ඨානාචාවනාචාවනෙහිපි දුක්කටථුල්ලච්චයෙ වදන්ති. ''තෙ ඨානාචාවනං අකරොන්තොති ඉමං අට්ඨකථාවචනං දස්සෙත්වා පටිසෙධෙතබ්බා''ති කෙචි වදන්ති, වීමංසිතබ්බං.

97. ඡෙදනමොචනාදි උපරිභාගං සන්ධාය වුත්තං. අවස්සං ඨානතො **ආකාසගතං කරොති**. එත්ථ ''එකකොටිං නීහරිත්වා ඨපිතෙ වංසෙ ඨිතස්ස ආකාසකරණං සන්ධායා''ති කෙචි වදන්ති. තෙ පන අථ ''මූලං අච්ඡෙත්වා වලයං ඉතො චිතො ච සාරෙති, රක්ඛති. සචෙ පන මූලතො අනීහරිත්වාපි හත්ථෙන ගහෙත්වා ආකාසගතං කරොති, පාරාජික''න්ති අට්ඨකථාවචනං දස්සෙත්වා පටිසෙධෙතබ්බා. **භිත්තිනිස්සිත**න්ති භිත්තියා උපත්ථම්භිතං සන්ධාය වුත්තන්ති එකෙ. **භිත්තිං නිස්සාය ඨපිත**න්ති නාගදන්තාදීසු ඨිතං සන්ධාය වුත්තං. **ඡින්නමත්තෙති** උපරි උග්ගන්ත්වා ඨිතං සන්ධාය වුත්තං.

98. **උපරි ඨිතස්ස පිට්ඨියාති** එත්ථ අධො ඔසාරණං සන්ධාය වුත්තං. හෙට්ඨා ඔසාරෙන්තස්ස උපරිමස්ස පිට්ඨියා හෙට්ඨිමෙන ඨිතොකාසං අතික්කන්තමත්තෙ පාරාජිකං, උද්ධං උක්ඛිපන්තස්ස උදකතො මුත්තමත්තෙ. ''එවං ගහිතෙ භූමට්ඨෙ වුත්තෙන සමෙතී''ති වදන්ති. මතමච්ඡානං ඨිතට්ඨානමෙව ඨානං කිර. ථෙය්‍යචිත්තෙන මාරෙත්වා ගණ්හතො ඌනපාදග්ඝනකෙ දුක්කටං, සහපයොගත්තා පාචිත්තියං නත්ථීති එකෙ. **මදනඵලවසාදීනීති** එත්ථ **සීහළභාසා** කිර **වස** ඉති විසන්ති අත්ථො, ගරුළාකාරෙන කතුප්පෙයිතං වා.

99. **පුබ්බෙ** පාසෙ බද්ධසූකරඋපමාය **වුත්තා එව**. ''ථලෙ ඨපිතාය නාවාය න ඵුට්ඨොකාසමත්තමෙවා''ති පාඨො. ''වාතො ආගම්මාති වචනතො වාතස්ස නත්ථිකාලෙ පයොගස්ස කතත්තා අවහාරො නත්ථි, අත්ථිකාලෙ චෙ කතො,

අවහාරොවා''ති වදන්ති. ''භණ්ඩදෙය්‍යං පන කෙසන්ති චෙ? යෙසං හත්ථෙ කහාපණානි ගහිතානි, තෙසං වා, නාවාසාමිනා නාවාය අග්ගහිතාය නාවාසාමිකස්ස වා''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

104. **නිරම්බිත්වා** උපරි. **අකතං වා පන පතිට්ඨපෙතීති** අපුබ්බං වා පට්ඨපෙතීති අත්ථො.

106. ගාමට්ඨෙ වා ''ගාමො නාම''ති න වුත්තං පඨමං ගාමලක්ඛණස්ස සබ්බසො වුත්තත්තා.

107. අරඤ්ඤට්ඨෙ **අරඤ්ඤං නාමාති** පුන න කෙවලං පුබ්බෙ වුත්තලක්ඛණඤ්ඤෙව අරඤ්ඤන්ති ඉධාධිප්පෙතං, කින්තු පරපරිග්ගහිතමෙව චෙතං හොති, තං ඉධාධිප්පෙතන්ති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙව අත්ථෙපි අරඤ්ඤග්ගහණං කතං. **අග්ගෙපි මූලෙපි ඡින්නාති** එත්ථ ''න චෙයෙත්වා ඨිතා, ඡින්නමත්තෙ පතනකං සන්ධාය වුත්ත''න්ති වදන්ති. **තච්ඡෙත්වා ඨපිතොති** අරඤ්ඤසාමිකෙහි පරෙහි ලද්ධෙහි තච්ඡෙත්වා ඨපිතො. **අද්ධගතොපීති** චිරකාලිකොපි. **''න ගහෙතබ්බොති** අරඤ්ඤසාමිකෙහි අනුඤ්ඤාතෙනපි''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **ඡල්ලියා පරියොනද්ධං හොතීති** ඉමිනා සාමිකානං නිරපෙක්ඛතං දීපෙති. තෙන වුත්තං **''ගහෙතුං වට්ටතී''**ති. යදි සාමිකානං සාපෙක්ඛතා අත්ථි, න වට්ටති.

108. තත්ථ ''භාජනෙසු පොක්ඛරණීතළාකෙසු ච ගාවො පක්කොසතීති ඉතො පට්ඨාය තයො දස වාරා ආදිමෙව දස්සෙත්වා සංඛිත්තා''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **නිබ්බහනඋදකං** නාම තළාකරක්ඛණත්ථාය අධිකොදකනික්ඛමනද්වාරෙන නික්ඛමනඋදකං. **''ගහෙතුං න ලභතීති** සාමීචිකම්මං න හොතී''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ඉතො පට්ඨාය ''වුත්ත''න්ති වුත්තෙ **අනුගණ්ඨිපදෙති** ගහෙතබ්බං. **අනික්ඛන්තෙ** උදකෙති පාඨසෙසො, සුක්ඛමාතිකාපයොගත්තා භණ්ඩදෙය්‍යම්පි න හොතීති අධිප්පායො. **තළාකං නිස්සාය ඛෙත්තස්ස කතත්තාති** ''සබ්බසාධාරණං තළාකං හොතී''ති පඨමං වුත්තත්තා තං සන්ධාය වුත්තං. ''යස්මා තළාකගතං උදකං සබ්බසාධාරණම්පි මාතිකාය සති තං අතික්කමිත්වා ගහෙතුං න වට්ටති, තස්මා තං සන්ධාය **කුරුන්දියාදීසු අවහාරොති වුත්ත''**න්ති අපරෙ ආහුති. **ඉමිනා ලක්ඛණෙන න සමෙතීති** යස්මා සබ්බසාධාරණදෙසො නාම තඤ්ච තළාකං සබ්බසාධාරණං, කතිකාභාවා ච **මහාඅට්ඨකථායං වුත්තමෙව යුත්තන්ති** ආභාවරියො.

109. **''තතො පට්ඨාය අවහාරො නත්ථීති** ථෙය්‍යායපි ගණ්හතො, තස්මා යථාමුණ්ඩමහාජෙතබ්බත්තා, අරක්ඛිතබ්බත්තා, සබ්බසාධාරණත්තා ච අඤ්ඤම්පි සඞ්ඝසන්තකං ඉදං න හොතී''ති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

110. **උජුකමෙව තිට්ඨතීති** එත්ථ ''සමීපෙ රුක්ඛසාඛාදීහි **සන්ධාරිතත්තා** ඊසකං බලිත්වා උජුකමෙව තිට්ඨති චෙ, අවහාරො. ඡින්නවෙණු විය තිට්ඨති චෙ, අනාපත්තී''ති වුත්තං, තං සුවුත්තං, තස්ස විනිච්ඡයෙ ''සචෙ තානි රක්ඛන්තී''ති වුත්තත්තා. **නො අඤ්ඤථාති** සම්පත්තෙ චෙ වාතෙ වාතමුඛසොධනං කරොති, පාරාජිකන්ති අත්ථො.

111. **අඤ්ඤෙසු පන විචාරණා එව නත්ථීති** තෙසු අප්පටික්ඛිපිතත්තා අයමෙව විනිච්ඡයොති වුත්තං හොති. ''එතෙන ධුරනික්ඛෙපං කත්වාපි චොරෙහි ආහටං චොදෙත්වා ගණ්හතො අනාපත්තීති දීපිතං හොතී''ති වුත්තං.

112. **එසෙව නයොති** උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකං, කස්මා? අඤ්ඤෙහි පත්තෙහි සාධාරණස්ස සඤ්ඤාණස්ස වුත්තත්තා. **පදවාරෙනාති** චොරෙන නීහරිත්වා දින්නං ගහෙත්වා ගච්ඡතො. **ගාමද්වාරන්ති** වොහාරමත්තමෙව, ගාමන්ති අත්ථො ආණත්තියා දට්ඨබ්බත්තා, ද්වින්නම්පි උද්ධාරෙ එව පාරාජිකං. **අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වාති** වචනෙන යාව තස්ස ගාමස්ස පරතො උපචාරො, සබ්බමෙතං ආණත්තමෙව හොති. ''ඨත්වා වා නිසීදිත්වා වා විස්සමිත්වා පුරිමථෙය්‍යචිත්තං වූපසමිත්වා ගමනත්ථඤ්චෙ භණ්ඩං න නික්ඛිත්තං, යථාගහිතමෙව, පදවාරෙන කාරෙතබ්බොති, නික්ඛිත්තඤ්චෙ, උද්ධාරෙනා''ති ච ලිඛිතං. කෙවලං **''ලිඛිත''**න්ති වුත්තෙ **ගණ්ඨිපදෙ** ගහෙතබ්බං. **ථෙය්‍යචිත්තෙන පරිභුඤ්ජන්තොති** ඨානාචාවනං අකත්වා නිවත්ථපාරුතනීහාරෙන ''පුබ්බෙවෙදං මයා ගහිත''න්ති ථෙය්‍යචිත්තෙන පරිභුඤ්ජන්තො. ''නට්ඨෙ භණ්ඩදෙය්‍යං කිරා''ති ලිඛිතං. **''අඤ්ඤො වා''**ති වචනෙන යෙන ඨපිතං, තෙන දින්නෙ අනාපත්තීති දීපිතං හොති ගොපකස්ස දානෙ විය, ''කෙවලං ඉධ භණ්ඩදෙය්‍යන්ති අපරෙ''ති වුත්තං. **''අඤ්ඤො වා''**ති වචනතො යෙන ඨපිතං. සො වාතිපි ලබ්භතීති විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බො. වා-සද්දෙන යස්ස හත්ථෙ ඨපිතං, සො වා දෙති රාජගහෙ ගණකො විය ධනියස්ස, තස්මා පාරාජිකං යුත්තං විය.

තව ථූලසාටකො ලද්ධොති වුත්තක්ඛණෙ මුසාවාදෙ දුක්කටං. **තස්ස නාමං ලිඛිත්වාති** එත්ථ ''තෙන 'ගහෙත්වා ඨපෙය්‍යාසී'ති ආණත්තත්තා නාමලෙඛනකාලෙ අනාපත්ති කුසසඞ්කමනසදිසං න හොතී''ති වුත්තං. **න ජානන්තීති** න සුණන්තීති අත්ථො. සචෙ ජානිත්වාපි චිත්තෙන න සම්පටිච්ඡන්ති එසෙව නයො. ජානන්තෙන පන රක්ඛිතුං අනිච්ඡන්තෙ පටික්ඛිපිතබ්බමෙව එතන්ති වත්තං ජානිතබ්බං. **උම්මග්ගෙනාති** පුරාපාණං බණිත්වා කතමග්ගෙනාති අත්ථො.

නිස්සිතවාරිකස්ස පන සභාගා භත්තං දෙන්ති, තස්මා යථා විහාරෙ පන්ති, තථෙව කාතබ්බන්ති **සම්පත්තවාරං අග්ගහෙතුං න ලභන්ති,** ''තස්ස වා සභාගා අදාතුං න ලභන්තී''ති වුත්තං. **අත්තදුතියස්සාති** න හි එකෙනානීතං ද්වින්නං

පහොති, සචෙ පහොති පාපෙතබ්බොති දස්සෙතුං **“යස්ස වා”**තිආදි වුත්තං. **“පරිපුච්ඡං දෙතී**ති පුච්ඡිතපඤ්හස්ස විස්සජ්ජනං කරොතී”ති ලිඛිතං. සඞ්ඝස්ස භාරං නාම “සද්ධම්මවාචනා එවා”ති වුත්තං, “නවකම්මිකොපි වුච්චතී”ති ච, **“ඉතො භණ්ඩතො වට්ටන්තං පුන අන්තො පවිසතී**ති මහාඅට්ඨකථාපදස්ස කුරුන්දීසඞ්ඛෙපට්ඨකථාහි අධිප්පායො විවරිතො”ති ලිඛිතං.

113. **ගච්ඡන්තෙ යානෙ වා**ති එත්ථ “සුඞ්කට්ඨානස්ස බහි ඨිතං සන්ධාය වුත්ත”න්ති **උපතිස්සත්ථෙරො** වදති කිර. “ගච්ඡන්තෙ යානෙ වාතිආදි සුඞ්කට්ඨානබ්භන්තරෙ ගහෙතබ්බ”න්ති වුත්තං. බහි ඨිතස්ස වත්තබ්බමෙව නත්ථි, “අන්තො ඨත්වා”ති අධිකාරෙ වුත්තත්තා චෙති යුත්තං – යානාදීසු ඨපිතෙ තස්ස පයොගං විනායෙව ගතෙසු පාරාජිකො න හොති. කස්මා න භණ්ඩදෙය්‍යන්ති චෙ? සුඞ්කට්ඨානස්ස බහි ඨිතත්තා. අරඤ්ඤට්ඨෙ “අස්සතියා අතික්කමන්තස්සපි භණ්ඩදෙය්‍යමෙවා”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.107) වුත්තං තෙසං සපරිග්ගහිතත්තා. ඉධ පන “අත්‍ර පවිට්ඨස්සා”ති වචනතො න බහි ඨිතස්ස, තං කිර සුඞ්කසඞ්කෙතං. **අඤ්ඤං හරාපෙතී**ති තත්ථ “සහත්ථා”ති වචනතො අනාපත්ති. **නිස්සග්ගියානි හොන්තී**ති අට්ඨකථාතො **පාචිත්තියං,** උපචාරං ඔක්කමිත්වා පරිහරණෙ සාදීනවත්තා දුක්කටං.

සුඞ්කට්ඨානෙ සුඞ්කං දත්වාව ගන්තුං වට්ටතීති ඉදං දානි වත්තබ්බානං මාතිකාති **ධම්මසිරිත්ථෙරො.** “අනුරාධපුරස්ස චතූසු ද්වාරෙසු සුඞ්කං ගණ්හන්ති, තෙසු දක්ඛිණද්වාරස්ස පුරතො මග්ගො ථූපාරාමතො ආනන්දචෙතියං පදක්ඛිණං කත්වා ජෙතවනවිහාරස්සන්තරපාකාරස්සාසන්නෙ නිවිට්ඨො, යො න ගාමං පවිසන්තො උපචාරං ඔක්කන්තො හොති. ථූපාරාමතො ච මහාචෙතියං පදක්ඛිණං කත්වා රාජවිහාරං ගච්ඡන්තො න ඔක්කමතී”ති කිර **මහාඅට්ඨකථායං** ආගතං. **එත්ථ චා**ති සුඞ්කඝාතෙ “ද්වීහි ලෙඩ්ඩුපාතෙහීති ආචරියපරම්පරාභතා”ති ලිඛිතං. **ද්වීහි ලෙඩ්ඩුපාතෙහී**ති සුඞ්කඝාතස්ස පරිච්ඡෙදෙ අට්ඨපිතෙ යුජ්ජති, ඨපිතෙ පන අතිරෙකයොජනම්පි සුඞ්කඝාතං හොතීති තතො පරං ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතා උපචාරොති ගහෙතබ්බො. සො පනෙත්ථාපි දුවිධො බාහිරබ්භන්තරභෙදතො. තත්ථ දුතියලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතං බාහිරොපචාරං සන්ධාය **පාළියං, මහාඅට්ඨකථායඤ්ච** දුක්කටං වුත්තං. අබ්භන්තරං සන්ධාය **කුරුන්දිය**න්ති නො ඛන්ති. “අත්‍ර පවිට්ඨස්ස සුඞ්කං ගණ්හන්තූති හි නියමිතට්ඨානං එකන්තතො පාරාජිකඛෙත්තං හොති, තඤ්ච පරික්ඛිත්තං, එකො ලෙඩ්ඩුපාතො දුක්කටඛෙත්තං, අපරික්ඛිත්තඤ්චෙ, දුතියො ලෙඩ්ඩුපාතොති නො අධිප්පායො”ති ආචරියො වදති.

114. **ධනං පන ගතට්ඨානෙ වඩ්ඪතී**ති එත්ථ “වඩ්ඪියා සහ අවහාරකස්ස භණ්ඩදෙය්‍ය”න්ති ලිඛිතං. “තං වඩ්ඪිං දස්සාමී”ති අග්ගහෙසි, තත්ථ කම්මං අකරොන්තස්ස වඩ්ඪතීති කත්වා වුත්තං. කෙවලං ආඨපිතඛෙත්තස්ස න වඩ්ඪති. “යං ධනං වඩ්ඪී, තං දෙන්තස්ස අවහාරකස්ස වඩ්ඪියා අදානෙ පාරාජිකං හොතී”ති වදන්ති.

නාමෙනාති සප්පනාමෙන වා සාමිකෙන කතෙන වා.

116. රාජසරස්ස **අන්තොවත්ථුම්හි,** පරික්ඛිත්තරාජඞ්ගණං වා අන්තොවත්ථු. අපරික්ඛිත්තෙ රාජඞ්ගණෙ ඨිතස්ස සකලනගරං ඨානං. ගොණස්ස “අපරික්ඛිත්තෙ ඨිතස්ස අක්කන්තට්ඨානමෙව ඨාන”න්ති වුත්තත්තා **ඛණ්ඩද්වාර**න්ති අත්තනා ඛණ්ඩිතච්ඡිද්දං. **තත්ථෙව ඝාතෙතී**ති “ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණත්තා වධකචිත්තස්ස පාචිත්තියං හොතීති? න හොති. කස්මා? අදින්නාදානපයොගත්තා. තම්පි ථෙය්‍යචිත්තං සඞ්ඛාරාරම්මණංව හොති. ඉධ තදුභයං ලභති සද්ධිං පුබ්බභාගාපරභාගෙහී”ති වුත්තං.

118. **තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජික**න්ති යදි යො ආණත්තො අවස්සං තං භණ්ඩං හරති, ආණත්තික්ඛණෙ එව පාරාජිකං. “ඉධ තිණ්ණං කස්මා පාරාජිකං, නනු ‘තුම්හෙ, භන්තෙ, තයො හරථා’ති වුත්තත්තා ථුල්ලච්චයං, ඉතරෙසඤ්ච පටිපාටියා එකෙකස්සාණත්තත්තා එකෙකෙන ච දුක්කටෙන භවිතබ්බං. කථං, එකො කිර මාසග්ඝනකං පරිස්සාවනං ථෙනෙත්වා දෙසෙත්වා නිරුස්සාහො එව වා හුත්වා පුන මාසග්ඝනකං සූචිං තථෙව කත්වා පුන මාසග්ඝනකන්ති එවං සියාති? න එවං, තං යථා උප්පලථෙනකො යෙන වත්ථු පූරති තාව සඋස්සාහත්තා පාරාජිකො ආසි, එවමිමෙ සඋස්සාහාව න දෙසයිංසු වා”ති ලිඛිතං, **පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච** සංවිදහිත්වා ගතෙසු එකස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජිකං විනා විය ආණත්තියා කිඤ්චාපි වුත්තං, අථ ඛො “තස්සායං අත්ථො”ති වත්වා පච්ඡා වුත්තවිනිච්ඡයෙසු ච එකභණ්ඩඑකට්ඨානාදීසු ච සම්බහුලා එකං ආණාපෙන්තීති ආණත්තිමෙව නියමෙත්වා වුත්තං, තස්මා ආණත්ති ඉච්ඡිතබ්බා විය, වීමංසිතබ්බං. “‘එකභණ්ඩං එකට්ඨාන’න්ති ච පාඨො ‘එකකුලස්ස භණ්ඩ’න්ති වචනතො”ති වදන්ති.

119-120. **ඔචරකෙ වුත්තනයෙනෙවා**ති අවස්සංහාරියෙ භණ්ඩෙ. **තං සඞ්කෙත**න්ති තස්ස සඞ්කෙතස්ස. අථ වා තං සඞ්කෙතං අතික්කමිත්වා පච්ඡා වා. අපත්වා පුරෙ වා. එස නයො **තං නිමිත්ත**න්ති එත්ථාපි. අක්ඛිනිඛණනාදිකම්මං ලහුකං ඉත්තරකාලං, තඞ්ඛණෙ එව භණ්ඩං අවහරිතුං න සක්කා, කිඤ්චි භණ්ඩං දූරං හොති, කිඤ්චි භාරියං, තං ගහෙතුං යාව ගච්ඡති යාව උක්ඛිපති, තාව නිමිත්තස්ස පච්ඡා හොති. සචෙ තං භණ්ඩං අධිගතං විය ආසන්නං, ලහුකඤ්ච, සක්කා නිමිත්තක්ඛණෙ අවහරිතුං, තමෙව සන්ධාය වුත්තං කින්ති? න, පුබ්බෙ වුත්තම්පි “තතො පට්ඨාය තෙනෙව නිමිත්තෙන අවහරතී”ති වුච්චති ආරද්ධත්තා. යදි එවං “පුරෙභත්තපයොගො එසො”ති වාරො පමාණං

හොති, න ච තං පමාණං **මහාපදුමත්ථෙරවාදස්ස** පච්ඡා වුත්තත්තා, න සඞ්කෙතකම්මං විය නිමිත්තකම්මං දට්ඨබ්බං. තත්ථ හි කාලපරිච්ඡෙදො අත්ථි, ඉධ නත්ථි, ඉදමෙව තෙසං නානත්තං.

121. **තඤ්ච අසම්මොහත්ථ**න්ති එකො ‘‘පුරෙභත්තාදීසු වා, අක්ඛිනිඛණනාදීනි වා දිස්වා ගණ්හා’’ති, එකො ගහෙතබ්බං භණ්ඩනිස්සිතං කත්වා ‘‘පුරෙභත්තං එවං වණ්ණසණ්ඨානං භණ්ඩං ගණ්හා’’ති වදති, එවංවිධෙසු අසම්මොහත්ථං එවංවිධං සඞ්කෙතං නිමිත්තඤ්ච දස්සෙතුන්ති ච, **යථාධිප්පාය**න්ති දුතියො තතියස්ස තතියො චතුත්ථස්සාති එවං පටිපාටියා වෙ වදන්තීති අත්ථො. සචෙ දුතියො චතුත්ථස්ස වදෙති, න යථාධිප්පායොති ච. **‘‘පටිග්ගහිතමත්ත**තෙති අවස්සං වෙ පටිග්ගණ්හාති, පුබ්බෙව ථුල්ලච්චය’’න්ති ච ලිඛිතං. පටිග්ගණ්හකානං දුක්කටං සබ්බත්ථොකාසාභාවතො න වුත්තං. පාරාජිකාපජ්ජනෙනෙතං දුක්කටං ආපජ්ජිත්වා ආපජ්ජන්ති කිර. අත්ථසාධකාණත්තිචෙතනාඛණෙ එව පාරාජිකො හොතීති අධිප්පායො. තත්ථ මග්ගට්ඨානියං කතරං, කතරං ඵලට්ඨානියන්ති ‘‘අත්ථසාධකචෙතනා නාම මග්ගානන්තරඵලසදිසා’’ති වුත්තත්තා ඵලට්ඨානියා චෙතනාති සිද්ධං. ආණත්ති වෙ මග්ගට්ඨානියා සියා, චෙතනාසහජත්තා න සම්භවති, තථා භණ්ඩස්ස අවස්සංහාරිතා ච න සම්භවති. ආණත්තික්ඛණෙ එව හි තං අවස්සංහාරිතං ජාතන්ති අවහාරකස්ස පටිග්ගණ්හඤ්චෙ, තම්පි න සම්භවති අනාගතත්තා. චෙතනා වෙ මග්ගට්ඨානියා හොති, ආණත්තිආදීසු අඤ්ඤතරං, භණ්ඩස්ස අවස්සංහාරිතා එව වා ඵලට්ඨානියා වෙ, අත්ථො න සම්භවති. පාරාජිකාපත්ති එව හි ඵලට්ඨානියා භවිතුමරහති, න අඤ්ඤන්ති එවං තාව ඉධ ඔපම්මසංසන්දනං සම්භවති චෙතනා මග්ගට්ඨානියා, තස්සා පාරාජිකාපත්තිභාවො ඵලට්ඨානියො. යථා කිං? යථා **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** ‘‘සද්ධාය ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. සද්ධාය සද්දත්ථෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා’’ති එත්ථ අඤ්ඤො සද්දො, අඤ්ඤො සද්ධාය සද්දත්ථොති සිද්ධං, යථා ච ‘‘එකො අමොහසඞ්ඛාතො ධම්මො සම්පයුත්තකානං ධම්මානං හෙතුපච්චයෙන පච්චයො අධිපතිසහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයඉන්ද්‍රියමග්ගසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙන පච්චයො’’ති එත්ථ අමොහො ධම්මො අඤ්ඤො, අඤ්ඤෙ තස්ස හෙතුපච්චයතාදයොති සිද්ධං. යථා ච **විනයපිටකෙ** යානි ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානි, එවං යථාසම්භවං ‘‘සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා’’ති වුච්චන්ති, තෙසං අඤ්ඤා ආපත්තිසමුට්ඨානතා, අඤ්ඤො ආපත්තික්ඛන්ධභාවොති සිද්ධං. ඉමිනා ආපත්තික්ඛන්ධනයෙන ආපත්තාධිකරණස්ස කති ඨානානීති? සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා ඨානානීති. කති වත්ථූනීති? සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා වත්ථූනීති. කති භූමියොති? සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා භූමියොති එවමාදයොපි දස්සෙතබ්බා. තථා හි තස්සා එවං මග්ගට්ඨානියාය අත්ථසාධිකාය චෙතනාය යස්මා අඤ්ඤා පාරාජිකාපත්තිතා අනන්තරභූතා ආකාරවිසෙසසඞ්ඛාතා ඵලට්ඨානියා අත්ථි, තස්මා ‘‘අත්ථසාධකචෙතනා නාම මග්ගානන්තරඵලසදිසා’’ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං. අථ වා කෙවලං ධම්මනියාමත්තංයෙව උපමත්තෙන ආචරියෙන එවං වුත්තන්තිපි සම්භවතීති න තත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං පරියෙසිතබ්බං, ‘‘ඉදං සබ්බං කෙවලං තක්කවසෙන වුත්තත්තා විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති ආචරියො.

භූමට්ඨකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිභෙදවණ්ණනා

122. ‘‘විභඞ්ගනයදස්සනතො’’ති වුත්තත්තා තං සම්පාදෙතුං **‘‘ඉදානි තත්ථ තත්ථා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **අඞ්ගවත්ථුභෙදෙන චාති** අවහාරඞ්ගජානනභෙදෙන වත්ථුස්ස හරිතබ්බභණ්ඩස්ස ගරුකලහුකභාවභෙදෙනාති අත්ථො. අථ වා අඞ්ගඤ්ච වත්ථුභෙදෙන ආපත්තිභෙදඤ්ච දස්සෙන්තොති අත්ථො. **අතිරෙකමාසකො ඌනපඤ්චමාසකොති** එත්ථ **වා**-සද්දො න වුත්තො, තීහිපි එකො එව පරිච්ඡෙදො වුත්තොති. **අනජ්ඣාවුට්ඨකං** නාම අරඤ්ඤපාලකාදිනා න කෙනචි මමායිතං. **ඡඩ්ඩිතං** නාම අනත්ථිකභාවෙන අතිරෙකමත්තාදිනා සාමිකෙන ඡඩ්ඩිතං. නට්ඨං පරියෙසිත්වා ඡින්නාලයත්තා **ඡින්නමූලකං**. **අස්සාමිකවත්ථූති** අච්ඡින්නමූලකම්පි යස්ස සාමිකො කොචි නො හොති, නිරපෙක්ඛා වා පරිච්චජන්ති, යං වා පරිච්චත්තං දෙවතාදීනං, ඉදං සබ්බං අස්සාමිකවත්ථු නාම. දෙවතාදීනං වා බුද්ධධම්මානං වා පරිච්චත්තං පරෙහි චෙ ආරක්ඛකෙහි පරිග්ගහිතං, **පරපරිග්ගහිත**මෙව. තථාරූපෙ හි අදින්නාදානෙ රාජානො චොරං ගහෙත්වා හනනාදිකං කරෙය්‍යුං, අනාරක්ඛකෙ පන ආවාසෙ, අභික්ඛුකෙ අනාරාමිකාදිකෙ ච යං බුද්ධධම්මස්ස සන්තකං, තං ‘‘ආගතාගතෙහි භික්ඛූහි රක්ඛිතබ්බං ගොපෙතබ්බං මමායිතබ්බ’’න්ති වචනතො අභික්ඛුකාවාසසඞ්ඝසන්තකං විය පරපරිග්ගහිතසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතීති ඡායා දිස්සති. ඉස්සරො හි යො කොචි භික්ඛු තාදිසෙ පරික්ඛාරෙ චොරෙහිපි ගය්හමානෙ වාරෙතුං පටිබලො චෙ, බලක්කාරෙන අච්ඡින්දිත්වා යථාඨානෙ ඨපෙතුන්ති. අපරිග්ගහිතෙ පරසන්තකසඤ්ඤිස්ස ඡසු ආකාරෙසු විජ්ජමානෙසුපි අනාපත්ති විය දිස්සති , ‘‘යං පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොතී’’ති අඞ්ගභාවො කිඤ්චාපි දිස්සති, පරසන්තකෙ තථා පටිපන්නකෙ සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. අත්තනො සන්තකං චොරෙහි හටං, චොරපරිග්ගහිතත්තා පරපරිග්ගහිතං හොති, තස්මා පරො චෙතං ථෙය්‍යචිත්තො ගණ්හති, පාරාජිකං. සාමිකො එව චෙ ගණ්හති, න පාරාජිකං, යස්මා චොදෙත්වා, අච්ඡින්දිත්වා ච සො ‘‘මම සන්තකං ගණ්හාමී’’ති ගහෙතුං ලභති. පඨමං ධුරං නික්ඛිපිත්වා චෙ පච්ඡා ථෙය්‍යචිත්තො ගණ්හති, එස නයො. සාමිකෙන ධුරං නික්ඛිත්තකාලෙ සො චෙ චොරො කාලං කරොති, අඤ්ඤො ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හති, න පාරාජිකො. අනික්ඛිත්තකාලෙ එව චෙ කාලං කරොති, තං ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හන්තස්ස භික්ඛුනො පාරාජිකං මූලභික්ඛුස්ස සන්තකභාවෙ ඨිතත්තා. චොරභික්ඛුම්හි මතෙ ‘‘මතකපරික්ඛාර’’න්ති සඞ්ඝො විභජිත්වා චෙ තං ගණ්හති, මූලසාමිකො ‘‘මම සන්තකමිද’’න්ති ගහෙතුං ලභති.

එත්ථාහ – භූමට්ඨාදිනිමිත්තකම්මපරියොසානා එව අවහාරභෙදා, උදාහු අඤ්ඤෙපි සන්තීති. කිඤ්චෙත්ථ යදි අඤ්ඤෙපි සන්ති, තෙපි වත්තබ්බා. න හි භගවා සාවසෙසං පාරාජිකං පඤ්ඤපෙති. නො චෙ සන්ති, යෙ ඉමෙ

තුලාකූටකංසකූටමානකූටඋක්කොටනවඤ්චනනිකතිසාචියොගවිපරාමොසආලොපසාහසාකාරා ච සුත්තඞ්ගෙසු සන්දිස්සමානා, තෙ ඉධ ආගතෙසු එත්ථ සමොධානං ගච්ඡන්තීති ච ලක්ඛණතො වා තෙසං සමොධානගතභාවො වත්තබ්බොති? වුච්චතෙ – ලක්ඛණතො සිද්ධොව. කථං? ''පඤ්චහි ආකාරෙහී''තිආදිනා නයෙන අඞ්ගවත්ථුභෙදෙන. ආපත්තිභෙදො හි **පාළියං** (පාරා. 128-130) වුත්තො එව, **අට්ඨකථායඤ්ච** ''කූටමානකූටකහාපණාදීහි වා වඤ්චෙත්වා ගණ්හති, තස්සෙවං ගණ්හතො අවහාරො ථෙය්‍යාවහාරො''ති (පාරා. අට්ඨ. 1.138; කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) ආගතත්තා තුලාකූටගහණාදයො ථෙය්‍යාවහාරෙ සමොධානං ගතාති සිද්ධං. විපරාමොසආලොපසාහසාකාරා ච අට්ඨකථායාගතෙ පසය්හාවහාරෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති. ඉමංයෙව වා පසය්හාවහාරං දස්සෙතුං ''ගාමට්ඨං අරඤ්ඤට්ඨ''න්ති මාතිකං නික්ඛිපිත්වා ''ගාමට්ඨං නාම භණ්ඩං චතූහි ඨානෙහි නික්ඛිත්තං හොතී''තිආදිනා නයෙන විභාගො වුත්තො. තෙනෙදං වුත්තං හොති – ගහණාකාරභෙදසන්දස්සනත්ථං විසුං කතං. න හි භූමිතලාදීහි ගාමාරඤ්ඤට්ඨං යං කිඤ්චීති. තත්ථ යං තුලාකූටං, තං රූපකූටඞ්ගගහණපටිච්ඡන්නකූටවසෙන චතුබ්බිධම්පි වෙහාසට්ඨෙ සමොධානං ගච්ඡති. හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධෙ මානකූටෙ ''ස්වායං හදයභෙදො මරියාදං ඡින්දතී''ති එත්ථ සමොධානං ගච්ඡති. හදයභෙදො හි සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. ''එන්දාපෙති අත්තනො භාජනගතං කරොතී''ති එත්ථ සිඛාභෙදොපි ලබ්භති. සො ''තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භතී''ති වුත්තං. ඛෙත්තමිනනකාලෙ රජ්ජුභෙදො සමොධානං ගච්ඡති. ''ධම්මං චරන්තො සාමිකං පරාජෙතී''ති එත්ථ උක්කොටනං සමොධානං ගච්ඡතීති තෙ ච තථා වඤ්චනනිකතියොපි.

ආපත්තිභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපත්තිභෙදවණ්ණනා

131. න ච ගහිතෙ අත්තමනො හොති, **තස්ස සන්තකං විස්සාසගාහෙන ගහිතම්පි පුන දාතබ්බන්ති** ඉදං ''තෙන ඛො පන සමයෙන ද්වෙ භික්ඛූ සහායකා හොන්ති. එකො ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි…පෙ…. අනාපත්ති, භික්ඛු, විස්සාසග්ගාහෙ''ති (පාරා. 146) ඉමිනා අසමෙන්තං විය දිස්සති. එත්ථ හි ''සො ජානිත්වා තං චොදෙසි අස්සමණොසි ත්ව''න්ති වචනෙන අනත්තමනතා දීපිතා. පුන ''අනාපත්ති, භික්ඛු, විස්සාසග්ගාහෙ''ති වචනෙන අත්තමනතායපි සති විස්සාසග්ගාහො රුහතීති දීපිතන්ති චෙ? තං න, අඤ්ඤථා ගහෙතබ්බත්ථතො. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – පාරාජිකාපත්තියා අනාපත්ති විස්සාසසඤ්ඤාය ගාහෙ සති, සොපි භික්ඛු සහායකත්තා න කුද්ධො චොදෙසි, පියො එව සමානො ''කච්චි අස්සමණොසි ත්වං, ගච්ඡ, විනිච්ඡයං කත්වා සුද්ධන්තෙ තිට්ඨාහී''ති චොදෙසි. සචෙපි සො කුද්ධො එව චොදෙය්‍ය, ''අනාපත්තී''ති ඉදං කෙවලං පාරාජිකාභාවං දීපෙති, න විස්සාසග්ගාහසිද්ධං. යො පන පරිසමජ්ඣෙ ලජ්ජාය අධිවාසෙති, න කිඤ්චි වදතීති අත්ථො. ''පුනවත්ථුකාමතාධිප්පායෙ පන සොපි පච්චාහරාපෙතුං ලභතී''ති වුත්තං. සචෙ චොරො පසය්හ ගහෙතුකාමොපි ''අධිවාසෙථ, භන්තෙ, ඉධ මෙ චීවරානී''ති වත්වා චීවරානි ථෙරෙන දින්නානි, අදින්නානි වා සයං ගහෙත්වා ගච්ඡති, ථෙරො පුන පක්ඛං ලභිත්වා චොදෙතුං ලභති, පුබ්බෙ අධිවාසනා අධිවාසනසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති භයෙන තුණ්හීභූතත්තා, ''යං චීවරං ඉධ සාමිකො පච්චාහරාපෙතුං ලභතී''ති වුත්තං. සාමිකස්ස පාකතිකං කාතබ්බං, ''ඉදං කිර වත්ත''න්ති වුත්තං. සචෙ සඞ්ඝස්ස සන්තකං කෙනචි භික්ඛුනා ගහිතං, තස්ස තෙන සඞ්ඝස්ස වා ධම්මස්ස වා උපකාරිතා අත්ථි, ගහිතප්පමාණං අපලොකෙත්වා දාතබ්බං. ''සො තෙන යථාගහිතං පාකතිකං කත්වා අනණො හොති, ගිලානාදීනම්පි එසෙව නයො''ති වුත්තං.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

සාහත්ථිකාණත්තිකන්ති එකභණ්ඩං එව. ''භාරියඤ්හිදං ත්වම්පි එකපස්සං ගණ්හ, අහම්පි එකපස්සං ගණ්හාමීති සංවිදහිත්වා උභයෙසං පයොගෙන ඨානාචාවනෙ කතෙ කායවාචාචිත්තෙහි හොති . අඤ්ඤථා 'සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස අඞ්ගං න හොති, ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්සා'ති ඉමිනා විරුජ්ඣතී''ති ලිඛිතං. **ධම්මසිරිත්ථෙරො** පන ''න කෙවලං භාරියෙ එව වත්ථුම්හි අයං නයො ලබ්භති, පඤ්චමාසකමත්තම්පි ද්වෙ වෙ ජනා සංවිදහිත්වා ගණ්හන්ති, ද්වින්නම්පි පාටෙක්කං, සාහත්ථිකං නාම තං කම්මං, සාහත්ථිකපයොගත්තා එකස්මිංයෙව භණ්ඩෙ, තස්මා 'සාහත්ථිකං ආණත්තිකස්ස අඞ්ගං න හොතී'ති වචනම්මං නයං න පටිබාහති. 'සාහත්ථිකවත්ථුඅඞ්ගන්ති සාහත්ථිකස්ස වත්ථුස්ස අඞ්ගං න හොතී'ති තත්ථ වුත්තං. ඉධ පන පයොගං සන්ධාය වුත්තත්තා යුජ්ජතී''ති ආහ කිර, තං අයුත්තං කායවචීකම්මන්ති වචනාභාවා, තස්මා සාහත්ථිකාණත්තිකෙසු පයොගෙසු අඤ්ඤතරෙන වායමාපත්ති සමුට්ඨාති , තථාපි තුරිතතුරිතා හුත්වා විලොපනාදීසු ගහණගාහාපනවසෙනෙතං වුත්තං. යථා කාලෙන අත්තනො කාලෙන පරස්ස ධම්මං ආරබ්භ සීසං සීසං උප්පත්තිං සන්ධාය ''අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා ධම්මා''ති (ධ. ස. තිකමාතිකා 21) වුත්තා, එවංසම්පදමිදන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්ථපි යෙ අනුත්තරාදයො එකන්තබහිද්ධාරම්මණා විඤ්ඤාණඤ්චායතනාදයො එකන්තඅජ්ඣත්තාරම්මණා, ඉතරෙ අනියතාරම්මණත්තා ''අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා''ති වුච්චන්ති, න එකක්ඛණෙ උභයාරම්මණත්තා. අයං පන ආපත්ති යථාවුත්තනයෙන සාහත්ථිකා ආණත්තිකාපි හොතියෙව, තස්මා අනිදස්සනමෙතන්ති අයුත්තං. ''යථා අනියතාරම්මණත්තා 'අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා'ති වුත්තා, තථා අනියතපයොගත්තා අයම්පි ආපත්ති

‘සාහත්ථිකාණත්තිකා’ති වුත්තාති නිදස්සනමෙවෙත’’න්ති එකච්චෙ ආචරියා ආහු. ‘‘ඉමෙ පනාචරියා උභින්නං එකතො ආරම්මණකරණං නත්ථි. අත්ථි චෙ, ‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණං ධම්මං පටිච්ච අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො ධම්මො උප්පජ්ජති හෙතුපච්චයා’තිආදිනා (පට්ඨා. 2.21.1 අජ්ඣත්තාරම්මණතික) පට්ඨානපාඨෙන භවිතබ්බන්ති සඤ්ඤාය ආහංසු, තෙසං මතෙන ‘සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා’ති වචනං නිරත්ථකං සියා, න ච නිරත්ථකං, තස්මා අත්ථෙව එකතො අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො ධම්මො. පුන ‘අයං සො’ති නියමෙන අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා ධම්මා විය නිද්දිසිතබ්බාභාවතො න උද්ධටො සියා. තත්ථ අනුද්ධටත්තා එව **ධම්මසඞ්ගහට්ඨකථායං** උභින්නම්පි අජ්ඣත්තබහිද්ධාධම්මානං එකතො ආරම්මණකරණධම්මවසෙන ‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා’ති අවත්වා ‘කාලෙන අජ්ඣත්තබහිද්ධා පවත්තියං අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා’න්ති වුත්තං, තස්මා **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තනයොව සාරොති නො තක්කො’’ති ආචරියො. තත්ථ ‘‘කායවචීකම්ම’’න්ති අවචනං පනස්ස සාහත්ථිකපයොගත්තා එකපයොගස්ස අනෙකකම්මත්තාව, යදි භවෙය්‍ය, මනොකම්මම්පි වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, යථා තත්ථ මනොකම්මං විජ්ජමානම්පි අබ්බොහාරිකං ජාතං, එවං තස්මිං සාහත්ථිකාණත්තිකෙ වචීකම්මං අබ්බොහාරිකන්ති වෙදිතබ්බං, තං පන කෙවලං කායකම්මස්ස උපනිස්සයං ජාතං, චිත්තං විය තත්ථ අඞ්ගමෙව ජාතං, තස්මා වුත්තං ‘‘සාහත්ථිකපයොගත්තා’’ති, ‘‘අඞ්ගභාවමත්තමෙව හි සන්ධාය ‘සාහත්ථිකාණත්තික’න්ති වුත්තන්ති නො තක්කො’’ති ච, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

> කායවාචා සමුට්ඨානා, යස්සා ආපත්තියා සියුං;
> තත්ථ කම්මං න තං චිත්තං, කම්මං නස්සති ඛීයති.
>
> කිරියාකිරියාදිකං යඤ්ච, කම්මාකම්මාදිකං භවෙ;
> න යුත්තං තං විරුද්ධත්තා, කම්මමෙකංව යුජ්ජති.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

132. **අනාපත්ති, භික්ඛු, චිත්තුප්පාදෙ**ති එත්ථ කෙවලං චිත්තං, තස්සෙව උප්පාදෙතබ්බාපත්තීහි අනාපත්තීති අත්ථො. එත්ථාහ – උපනික්ඛිත්තසාදියනාදීසු, සබ්බෙසු ච අකිරියසික්ඛාපදෙසු න කායඞ්ගචොපනං වා වාචඞ්ගචොපනං වා, අපිචාපත්ති, කස්මා ඉමස්මිංයෙව සික්ඛාපදෙ අනාපත්ති, න සබ්බාපත්තීහීති? න, කස්මා.

> කත්තබ්බා සාධිකං සික්ඛා, විඤ්ඤත්තිං කායවාචිකං;
> අකත්වා කායවාචාහි, අවිඤ්ඤත්තීහි තං වුසෙ.

න ලෙසභාවත්තා. සප්පායෙ ආරම්මණෙ අට්ඨත්වා පටිලද්ධාසෙවනං හුත්වා තතො පරං සුට්ඨු ධාවතීති **සන්ධාවති**. තතො අභිජ්ඣාය සහගතං, බ්‍යාපාදසහගතං වා හුත්වා විසෙසතො ධාවතීති **විධාවති**.

137. **වණං කත්වා ගහෙතුන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, ඉත්ථිරූපස්ස නාම යත්ථ ආමසන්තස්ස දුක්කටන්ති කෙචි. ‘‘කායපටිබද්ධග්ගහණං යුත්තං, තං සන්ධාය වට්ටතීති වුත්ත’’න්ති වදන්ති. උභයං විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

කුසසඞ්කාමනවත්ථුකථාවණ්ණනා

138. **මහාපච්චරියාදීසු** යං වුත්තං ‘‘පදුද්ධාරෙනෙව කාරෙතබ්බො’’ති, තං සුවුත්තං. කින්තු තස්ස පරිකප්පාවහාරකමත්තං න දිස්සතීති දස්සනත්ථං ඉදං වුත්තං. උද්ධාරෙ වායං ආපන්නො, තස්මා දිස්වා ගච්ඡන්තො ‘‘පදුද්ධාරෙනෙව කාරෙතබ්බො’’ති ඉදං තත්ථ දුවුත්තන්ති වුත්තං හොති. කථං? ‘‘සාටකත්ථිකො සාටකපසිබ්බකමෙව ගහෙත්වා බහි නික්ඛමිත්වා සාටකභාවං ඤත්වා ‘පච්ඡා ගණ්හිස්සාමී’ති එවං පරිකප්පෙත්වා ගණ්හති, න උද්ධාරෙ එවාපජ්ජති. යදා බහි ඨත්වා ‘සාටකො අය’න්ති දිස්වා ගච්ඡති, තදා පදුද්ධාරෙනෙව කාරෙතබ්බො’’ති න වුත්තමෙතං, කින්තු කිඤ්චාපි පරිකප්පො දිස්සති, පුබ්බභාගෙ අවහාරක්ඛණෙ න දිස්සතීති න සො පරිකප්පාවහාරො, අයමත්ථො **මහාඅට්ඨකථායං** වුත්තොව, තස්මා ‘‘ඤායමෙවා’’ති වදන්ති. **කම්මන්තසාලා** නාම කස්සකානං වනච්ඡෙදකානං ගෙහානි. **අයං තාවාති** සචෙ උපචාරසීමන්තිආදි යාව ථෙරවාදො මහාඅට්ඨකථානයො, තත්ථ **කෙචි පනා**තිආදි න ගහෙතබ්බං ථෙරවාදත්තා යුත්තිඅභාවතො, න හි සාහත්ථිකෙ එවංවිධා අත්ථසාධකචෙතනා හොති. ආණත්තිකෙ එව අත්ථසාධකචෙතනා. ‘‘සෙසං මහාපච්චරියං වුත්තෙනත්ථෙන සමෙතී’’ති වුත්තං.

කුසසඞ්කාමනකරණෙ සචෙ පරො ‘‘නායං මම සන්තකො’’ති ජානාති, ඉතරස්ස හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකාපත්ති ඛීලසඞ්කාමනෙ විය. ‘‘අත්තනො සන්තකං සචෙ ජානාති, න හොතී’’ති වදන්ති. එවං සන්තෙ පඤ්චකානි සඞ්කරානි හොන්තීති උපපරික්ඛිතබ්බං.

140. **පරානුද්දයතායා**ති එත්ථ පරානුද්දයතාය කොටිප්පත්තෙන භගවතා කස්මා ‘‘අනාපත්ති පෙතපරිග්ගහෙ තිරච්ඡානගතපරිග්ගහෙ’’ති (පාරා. 131) වුත්තන්ති චෙ? පරානුද්දයතාය එව. යස්ස හි පරික්ඛාරස්ස ආදානෙ රාජානො චොරං ගහෙත්වා න හනනාදීනි කරෙය්‍යුං, තස්මිම්පි නාම සමණො ගොතමො පාරාජිකං පඤ්ඤපෙත්වා භික්ඛූ

අභික්ඛුං කරොතීති මහාජනො භගවති පසාදඤ්ඤථත්තං ආපජ්ජිත්වා අපායූපගො හොති. අපෙතපරිග්ගහිතා රුක්ඛාදී ච දුල්ලභා, න ච සක්කා ඤාතුන්ති රුක්ඛාදීහි පාපභීරුකො උපාසකජනො පටිමාඝරචෙතියබොධිඝරවිහාරාදීනි අකත්වා මහතො පුඤ්ඤක්ඛන්ධතො පරිහායෙය්‍ය. ‘‘රුක්ඛමූලසෙනාසනං පංසුකූලචීවරං නිස්සාය පබ්බජ්ජා’’ති (මහාව. 128) වුත්තනිස්සයා ච අනිස්සයා හොන්ති. පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො හි භික්ඛූ රුක්ඛමූලපංසුකූලානි න සාදියිස්සන්තීති, පබ්බජ්ජා ච න සම්භවෙය්‍යුං, සප්පදට්ඨකාලෙ ඡාරිකත්ථාය රුක්ඛං අග්ගහෙත්වා මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍යුං, අච්ඡින්නචීවරාදිකාලෙ සාඛාභඞ්ගාදිං අග්ගහෙත්වා නග්ගා හුත්වා තිත්ථියලද්ධිමෙව සුලද්ධි විය දීපෙන්තා විචරෙය්‍යුං, තතො තිත්ථියෙස්වෙව ලොකො පසීදිත්වා දිට්ඨිග්ගහණං පත්වා සංසාරඛාණුකො භවෙය්‍ය, තස්මා භගවා පරානුද්දයතාය එව ‘‘අනාපත්ති පෙතපරිග්ගහෙ’’තිආදිමාහාති වෙදිතබ්බං.

141. **අපරම්පි භාගං දෙහීති** ‘‘ගහිතං විඤ්ඤත්තිසදිසත්තා නෙව භණ්ඩදෙය්‍යං න පාරාජික’’න්ති ලිඛිතං, ඉදං පකතිජනෙ යුජ්ජති. ‘‘සචෙ පන සාමිකො වා තෙන ආණත්තො වා ‘අපරස්ස සහායභික්ඛුස්ස භාගං එස ගණ්හාති යාචති වා’ති යං අපරභාගං දෙති, තං භණ්ඩදෙය්‍ය’’න්ති වදන්ති.

148-9. **ඛාදන්තස්ස භණ්ඩදෙය්‍යන්ති** චොරස්ස වා සාමිකස්ස වා සම්පත්තස්ස දින්නං සුදින්නමෙව කිර. **අවිසෙසෙනාති** ‘‘උස්සාහගතානං වා’’ති අවත්වා වුත්තං, න හි කතිපයානං අනුස්සාහතාය සඞ්ඝිකමසඞ්ඝිකං හොති. **මහාඅට්ඨකථායම්පි** ‘‘යදි සඋස්සාහාව ගච්ඡන්ති, ථෙය්‍යචිත්තෙන පරිභුඤ්ජතො අවහාරො හොතී’’ති වුත්තත්තා තදුභයමෙකං. ඡඩ්ඩිතවිහාරෙ උපචාරසීමාය පමාණං ජානිතුං න සක්කා, අයං පන භික්ඛු උපචාරසීමාය බහි ඨත්වා ඝණ්ටිපහරණාදිං කත්වා පරිභුඤ්ජති ඛාදති, තෙන එවං ඛාදිතං සුඛාදිතන්ති අත්ථො. ‘‘ඉතරවිහාරෙ තත්ථ දිත්තවිධිනාව පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති වුත්තං. ‘‘සුඛාදිතං අන්තොවිහාරත්තා’’ති ලිඛිතං, **ආගතානාගතානං සන්තකත්තාති** ‘‘චාතුද්දිසස්ස සඞ්ඝස්ස දෙමී’’ති දින්නත්තා වුත්තං. එවං අවත්වා ‘‘සඞ්ඝස්ස දෙමී’’ති දින්නම්පි තාදිසමෙව. තථා හි බහි ඨිතො ලාභං න ලභති භගවතො වචනෙනාති වෙදිතබ්බං.

153. **‘‘මතසූකරො’’**ති වචනතො තමෙව ජීවන්තං භණ්ඩදෙය්‍යන්ති කත්වා දාතුං න ලභති. වජ්ඣං වට්ටතීති දීපිතං හොති. **මද්දන්තො ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති** එත්ථ කිත්තකං භණ්ඩදෙය්‍යං, න හි සක්කා ‘‘එත්තකා සූකරා මද්දිත්වා ගතා ගමිස්සන්තී’’ති ජානිතුන්ති? යත්තකෙ සාමිකානං දින්නෙ තෙ ‘‘දින්නං මම භණ්ඩ’’න්ති තුස්සන්ති, තත්තකං දාතබ්බං. නො චෙ තුස්සන්ති, අතික්කන්තසූකරමූලං දත්වා කිං ඔපාතො ඛණිත්වා දාතබ්බොති? න දාතබ්බො. අථ කිං චොදියමානස්ස උභින්නං ධුරනික්ඛෙපෙන පාරාජිකං හොතීති? න හොති, කෙවලං කප්පියපරික්ඛාරං දත්වා තොසෙතබ්බොව සාමිකො, එසෙව නයො අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසූති නො තක්කොති ආචරියො. ‘‘තදහෙව වා දුතියදිවසෙ වා මද්දන්තො ගච්ඡතී’’ති වුත්තං. **ගුම්බෙ ඛිපති, භණ්ඩදෙය්‍යමෙවාති** අවස්සං පවිසනකෙ සන්ධාය වුත්තං. එත්ථ එකස්මිං විහාරෙ පරචක්කාදිභයං ආගතං. **මූලච්ඡෙදන්ති** ‘‘සබ්බසෙනාසනං එතෙ ඉස්සරා’’ති වචනතො ඉතරෙ අනිස්සරාති දීපිතං හොති.

156. **ආරාමරක්ඛකාති** විස්සට්ඨවසෙන ගහෙතබ්බං. **අධිප්පායං ඤත්වාති** එත්ථ යස්ස දානං පටිග්ගණ්හන්තං භික්ඛුං, භාගං වා සාමිකා න රක්ඛන්ති න දණ්ඩෙන්ති, තස්ස දානං අප්පටිච්ඡාදෙත්වා ගහෙතුං වට්ටතීති ඉධ සන්නිට්ඨානං. තම්පි ‘‘න වට්ටති සඞ්ඝිකෙ’’ති වුත්තං. **අයමෙව භික්ඛු ඉස්සරොති** යත්ථ සො ඉච්ඡති, තත්ථ අත්තඤාතහෙතුං ලභති කිර අත්ථො. අපිච ‘‘දහරො’’ති වදන්ති. **සචත්ථුකන්ති** සහ භූමියාති වුත්තං හොති. **‘‘ගරුභණ්ඩං හොතී’’**ති වත්වා **‘‘තිණමත්තං පන න දාතබ්බ’’**න්ති වුත්තං, තං කින්නු ගරුභණ්ඩන්ති චෙ, අරක්ඛියඅගොපියට්ඨානෙ, විනස්සනකභාවෙ ච ඨිතං සන්ධාය වුත්තං. **කප්පියෙපි චාති** වත්වා, අවත්වා වා ගහණයුත්තෙ මාතාදිසන්තකෙපි ථෙය්‍යචිත්තුප්පාදෙන. ඉදං පන සික්ඛාපදං ‘‘රාජාපිමෙසං අභිප්පසන්නො’’ති (පාරා. 86) වචනතො ලාභග්ගමහත්තං, වෙපුල්ලමහත්තඤ්ච පත්තකාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං.

දුතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියපාරාජිකං

පඨමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා

162. **තීහි සුද්ධෙනාති** එත්ථ **තීහීති** නිස්සක්කවචනං වා හොති, කරණවචනං වා. නිස්සක්කපක්ඛෙ කායවචීමනොද්වාරෙහි සුද්ධෙන. තථා දුච්චරිතමලෙහි විසමෙහි පපඤ්චෙහීතිආදිනා නයෙන සබ්බකිලෙසත්තිකෙහි බොධිමණ්ඩෙ එව සුද්ධෙනාති යොජෙතබ්බං. කරණපක්ඛෙ **තීහීති** කායවචීමනොද්වාරෙහි සුද්ධෙන. තථා තීහි සුචරිතෙහි, තීහි විමොක්ඛෙහි, තීහි භාවනාහි, තීහි සීලසමාධිපඤ්ඤාහි සුද්ධෙනාති සබ්බගුණත්තිකෙහි යොජෙතබ්බං. **විභාවිතන්ති** දෙසනාය විත්ථාරිතං, විභූතං වා කතං විහිතං, පඤ්ඤත්තං වා හොති. **සංවණ්ණනාති** වත්තමානසමීපෙ වත්තමානවචනං.

න කෙවලං රාජගහමෙව, ඉදම්පි නගරං. **සපරිච්ඡෙදන්ති** සපරියන්තන්ති අත්ථො. සපරික්ඛෙපන්ති එකෙ. **‘‘හංසවට්ටකච්ඡදනෙනාති** හංසපරික්ඛෙපසණ්ඨානෙනා’’ති ලිඛිතං. **කායවිච්ඡින්දනියකථන්ති** අත්තනො අත්තභාවෙ,

පරස්ස වා අත්තභාවෙ ඡන්දරාගප්පහානකරං විච්ඡින්දනකරං ධම්මකථං කථෙති. **අසුභා චෙව** සුභාකාරවිරහිතත්තා. **අසුචිනො ච** දොසනිස්සන්දනපභවත්තා. **පටිකූලා ච** ජිගුච්ඡනීයත්තා පිත්තසෙම්හාදිසු ආසයතො. **අසුභාය වණ්ණන්ති** අසුභාකාරස්ස, අසුභකම්මට්ඨානස්ස වා විත්ථාරං භාසති. සාමිඅත්ථෙ හෙතං සම්පදානවචනං. **අසුභන්ති** අසුභනිමිත්තස්ස ආවිභාවාය පච්චුපට්ඨානාය විත්ථාරකථාසඞ්ඛාතං වණ්ණං භාසතීති අත්ථො. තෙසංයෙව ආදිමජ්ඣපරියොසානානං දසහි ලක්ඛණෙහි සම්පන්නං කිලෙසචොරෙහි අනභිභවනීයත්තා ඣානචිත්තං **මඤ්ජූසං** නාම.

තත්‍රිමානීති එත්ථායං පිණ්ඩත්ථො – යස්මිං වාරෙ පඨමං ඣානං එකචිත්තක්ඛණිකං උප්පජ්ජති, තං සකලම්පි ජවනවාරං අනුලොමපරිකම්මඋපචාරගොත්‍රභුඅප්පනාප්පභෙදං එකත්තනයෙන ''පඨමං ඣාන''න්ති ගහෙත්වා තස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අප්පනාපටිපාදිකාය ඛිප්පාදිභෙදාය අභිඤ්ඤාය අධිගතාය කිච්චනිප්ඵත්තිං උපාදාය ආගමනවසෙන **පටිපදාවිසුද්ධි ආදීති** වෙදිතබ්බා. තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන **උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙති** වෙදිතබ්බා. පරියොදාපකඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන **සම්පහංසනා පරියොසානන්ති** වෙදිතබ්බං. තත්ථ ආදිචිත්තතො පට්ඨාය යාව පඨමජ්ඣානස්ස උප්පාදක්ඛණං, එතස්මිං අන්තරෙ **පටිපදාවිසුද්ධීති** වෙදිතබ්බා. උප්පාදඨිතික්ඛණෙසු උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා, ඨිතිභඞ්ගක්ඛණෙසු සම්පහංසනාති වෙදිතබ්බා. ලක්ඛීයති එතෙනාති ලක්ඛණන්ති කත්වා ''විසුද්ධිපටිපත්තිපක්ඛන්දනෙ''තිආදිනා පුබ්බභාගො ලක්ඛීයති, තිවිධෙන අජ්ඣුපෙක්ඛනෙන මජ්ඣං ලක්ඛීයති, චතුබ්බිධාය සම්පහංසනාය පරියොසානං ලක්ඛීයතීති. තෙන වුත්තං **''දස ලක්ඛණානී''**ති.

පාරිබන්ධකතොති නීවරණසඞ්ඛාතපාරිබන්ධකතො විසුද්ධත්තා ගොත්‍රභුපරියොසානං පුබ්බභාගජවනචිත්තං **''චිත්තවිසුද්ධී''**ති වුච්චති. තථා විසුද්ධත්තා තං චිත්තං මජ්ඣිමං සමාධිනිමිත්තසඞ්ඛාතං අප්පනාසමාධිං තදත්ථාය උපගච්ඡමානං එකසන්තතිවසෙන පරිණාමෙන්තං පටිපජ්ජති නාම. එවං පටිපන්නස්ස තස්ස තත්ථ සමථනිමිත්තෙ පක්ඛන්දනං තබ්භාවූපගමනං හොතීති කත්වා **''තත්ථ චිත්තපක්ඛන්දන''**න්ති වුච්චති. එවං තාව පඨමජ්ඣානුප්පාදක්ඛණෙ එව ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි වෙදිතබ්බා. එවං **විසුද්ධස්ස** අප්පනාප්පත්තස්ස පුන විසොධනෙ බ්‍යාපාරාභාවා **අජ්ඣුපෙක්ඛනං** හොති. සමථප්පටිපන්නත්තා පුන සමාධානෙ බ්‍යාපාරාභාවා ච **සමථප්පටිපන්නස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනං** හොති. කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකන්තෙන උපට්ඨිතත්තා පුන එකත්තුපට්ඨානෙ බ්‍යාපාරාසම්භවතො **එකත්තුපට්ඨානස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනං** හොති. **තත්ථ ජාතානන්ති** තස්මිං චිත්තෙ ජාතානං සමාධිපඤ්ඤානං යුගනද්ධභාවෙන **අනතිවත්තනට්ඨෙන** නානාකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා. සද්ධාදීනං **ඉන්ද්‍රියානං** විමුත්තිරසෙනෙ**කරසට්ඨෙන** අනතිවත්තනෙකසභාවානං තෙසං ද්වින්නං උපගතං තජ්ජං තස්සාරුප්පං තදනුරූපං වීරියං තථා චිත්තං යොගී වාහෙති පවත්තෙතීති කත්වා **තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන** ච විසෙසභාගියභාවත්තා **ආසෙවනට්ඨෙන** ච **සම්පහංසනා** හොතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපිචෙත්ථ ''අනන්තරාතීතං ගොත්‍රභුචිත්තං එකසන්තතිවසෙන පරිණාමෙන්තං පටිපජ්ජති නාමා''ති ලිඛිතං. තත්ථ හි පරිණාමෙන්තං පටිපජ්ජතීති එතානි වචනානි අතීතස්ස න සම්භවන්ති, යඤ්ච තදනන්තරං ලිඛිතං ''අප්පනාසමාධිචිත්තං උපගච්ඡමානං ගොත්‍රභුචිත්තං තත්ථ පක්ඛන්දති නාමා''ති. ඉමිනාපි තං න යුජ්ජති, ''පටිපත්තික්ඛණෙ එව අතීත''න්ති වුත්තත්තා ''ගොත්‍රභුචිත්තං තත්ථ පක්ඛන්දතී''ති වචනමෙව විරුජ්ඣතීති ආචරියො. ''එකචිත්තක්ඛණිකම්පි ලොකුත්තරචිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොතී''ති වුත්තත්තා ''එකචිත්තක්ඛණිකස්සාපි ඣානස්ස එතානි දස ලක්ඛණානී''ති වුත්තං. ''තතො පට්ඨාය ආසෙවනා භාවනා එවා''තිපි වුත්තං. **''අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති** අධිට්ඨානෙන සහගත''න්ති ලිඛිතං. තස්සත්ථො – යඤ්ච ''ආදිමජ්ඣපරියොසානසඞ්ඛාත''න්ති වුත්තං, තං තෙසං තිණ්ණම්පි කල්‍යාණකතාය සමන්නාගතත්තා තිවිධකල්‍යාණකතඤ්ච. එවං තිවිධචිත්තං තදධිගමමූලකානං ගුණානං, උපරිඣානාධිගමස්ස වා පදට්ඨානට්ඨෙන අධිට්ඨානං හොති, තස්මා චිත්තස්ස අධිට්ඨානභාවෙන සම්පන්නත්තා අධිට්ඨානසම්පන්නං නාමාති.

අද්ධමාසං පටිසල්ලීයිතුන්ති එත්ථ ආචරියා එවමාහු ''භික්ඛූනං අඤ්ඤමඤ්ඤවධදස්සනසවනසම්භවෙ සත්ථුනො සති තස්ස උපද්දවස්ස අභාවෙ උපායාජානනතො 'අයං අසබ්බඤ්ඤූ'ති හෙතුපතිරූපකමහෙතුං වත්වා ධම්මිස්සරස්සාපි තථාගතස්ස කම්මෙස්සනිස්සරියං අසම්බුජ්ඣමානා අසබ්බදස්සිතමධිච්චමොහා බහුජනා අවීචිපරායනා භවෙය්‍යුං, තස්මා සො භගවා පගෙව තෙසං භික්ඛූනං අඤ්ඤමඤ්ඤං වධමානභාවං ඤත්වා තදභාවොපායාභාවං පන සුවිනිච්ඡිනිත්වා තත්ථ පුථුජ්ජනානං සුගතිලාභහෙතුමෙවෙකං කත්වා අසුභදෙසනාය වා රූපසද්දදස්සනසවනෙහි නිප්පයොජනෙහි විරමිත්වා පගෙව තතො විරමණතො, සුගතිලාභහෙතුකරණතො, අවස්සං පඤ්ඤාපිතබ්බාය තතියපාරාජිකපඤ්ඤත්තියා වත්ථාගමදස්සනතො ච අත්තනො සබ්බදස්සිතං **පරික්ඛකානං** පකාසෙන්තො විය තමද්ධමාසං වෙනෙය්‍යහිතනිප්ඵත්තියා ඵලසමාපත්තියා අවකාසං කත්වා විහරිතුකාමො **'ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අද්ධමාසං පටිසල්ලීයිතු'**න්තිආදිමාහා''ති. ආචරියා නාම **බුද්ධමිත්තත්ථෙරධම්මසිරිත්ථෙරඋපතිස්සත්ථෙරාදයො** ගණපාමොක්ඛා, අට්ඨකථාචරියස්ස ච සන්තිකෙ සුතපුබ්බා. තතො අඤ්ඤෙ එකෙති වෙදිතබ්බා. ''සකෙන කායෙන අට්ටීයන්ති…පෙ…. හවිස්සන්තී''ති ඉදං පරතො ''යෙ තෙ භික්ඛූ අවීතරාගා, තෙසං තස්මිං සමයෙ හොති එව භයං, හොති ලොමහංසො, හොති ඡම්භිතත්ත''න්ති ඉමිනා න යුජ්ජති, ඉදඤ්ච භගවතො අසුභකථාරම්මණප්පයොජනෙන න සමෙතීති චෙ? න, තදත්ථාජානනතො. සකෙන කායෙන අට්ටීයන්තානම්පි තෙසං අරියමග්ගෙන අප්පහීනසිනෙහත්තා ඛීණාසවානං විය මරණං පටිච්ච අභයං න හොති, භයඤ්ච පන අසුභභාවනානුයොගානුභාවෙන මන්දීභූතං අනට්ටීයන්තානං විය න මහන්තං හුත්වා චිත්තං මොහෙසි. අපායුපගෙ තෙ සත්තෙ නාකාසීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා ඉදං පුරිමස්ස කාරණවචනං, යස්මා තෙසං තස්මිං සමයෙ හොති එව භයං, ඡම්භිතත්තං, ලොමහංසො ච, තස්මා ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා අසුභකථං කථෙතී''තිආදි වුත්තන්ති.

අථ වා සකෙන කායෙන අට්ටීයන්තානම්පි තෙසං හොති එව භයං, මහානුභාවා වීතරාගාති ඛීණාසවානං මහන්තං විසෙසං දස්සෙති, අතිදුප්පසහෙයාමිදං මරණභයං, යතො එවංවිධානම්පි අවීතරාගත්තා භයං හොතීතිපි දස්සෙති. තදඤ්ඤෙ තෙසං භික්ඛූනං පඤ්චසතානං **අඤ්ඤතරා**. තෙනෙදං දීපෙති ''තං තථා ආගතං අසිහත්ථං වධකං පස්සිත්වා තදඤ්ඤෙසම්පි හොති එව භයං, පගෙව තෙසන්ති කත්වා භගවා පඨමමෙව තෙසං අසුභකථං කථෙසි, පරතො තෙසං නාහොසි. එවං මහානිසංසා නෙසං අසුභකථා ආසී''ති. යො පනෙත්ථ පච්ඡිමො නයො , සො ''තෙසු කිර භික්ඛූසු කෙනචිපි කායවිකාරො වා වචීවිකාරො වා න කතො, සබ්බෙ සතා සම්පජානා දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපජ්ජිංසූ''ති ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන සමෙති.

අපරෙ පනාහූති කුලද්ධිපටිසෙධනත්ථං වුත්තං. ''අයං කිර ලද්ධී''ති වචනං ''මාරධෙය්‍යංනාතික්කමිස්සතී''ති වචනෙන විරුජ්ඣතීති චෙ? න විරුජ්ඣති. කථං? අයං භික්ඛු අසාතෙන්තො මාරවිසයං අතික්කමිස්සති අකුසලකරණතො ච. සාතෙන්තො පන මාරධෙය්‍යං නාතික්කමිස්සති බලවත්තා කම්මස්සාති සයං මාරපක්ඛිකත්තා එවං චින්තෙත්වා පන ''යෙ න මතා, තෙ සංසාරතො න මුත්තා''ති අත්තනො ච ලද්ධි, තස්මා තං තත්ථ උභයෙසං මග්ගෙ නියොජෙන්තී එවමාහ, තෙනෙව ''මාරපක්ඛිකා මාරෙන සමානලද්ධිකා''ති අවත්වා ''මාරස්සා නුවත්තිකා''ති වුත්තා. ''ඉමිනා කිං වුත්තං හොති? යස්මා මාරස්ස අනුවත්ති, තස්මා එවං චින්තෙත්වාපි අත්තනො ලද්ධිවසෙන එවමාහා''ති කෙචි ලිඛන්ති. මම සන්තිකෙ එකතො උපට්ඨානමාගච්ඡන්ති, අත්තනො අත්තනො ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ උද්දෙසාදිං ගණ්හාති.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා

165. **අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙති** ඉමිනා කිං දස්සෙති? යෙසං එවමස්ස ''භගවතා ආචික්ඛිතකම්මට්ඨානානුයොගපච්චයා තෙසං භික්ඛූනං ජීවිතක්ඛයො ආසී''ති, තෙසං තං මිච්ඡාගාහං නිසෙධෙති. කෙවලං තෙසං භික්ඛූනං පුබ්බෙ කතකම්මපච්චයාව ජීවිතක්ඛයො ආසි, ඉදං පන කම්මට්ඨානං තෙසං කෙසඤ්චි අරහත්තප්පත්තියා, කෙසඤ්චි අනාගාමිසකදාගාමිසොතාපත්තිඵලප්පත්තියා , කෙසඤ්චි පඨමජ්ඣානාධිගමාය, කෙසඤ්චි වික්ඛම්භනතදඞ්ගප්පහානෙන අත්තසිනෙහපරියාදානාය උපනිස්සයො හුත්වා, කෙසඤ්චි සුගතියං උප්පත්තියා උපනිස්සයො අහොසීති සාත්ථිකාව මෙ අසුභකථා, කින්තු ''සාධු, භන්තෙ භගවා, අඤ්ඤං පරියායං ආචික්ඛතූ''ති ආනන්දෙන යාචිතත්තා අඤ්ඤං පරියායං ආචික්ඛාමි, යථා චො පුබ්බෙ ආචික්ඛිතඅසුභකම්මට්ඨානානුයොගා, එවං අයම්පි ඛො භික්ඛවෙති යොජනා වෙදිතබ්බා. **''අස්සාසවසෙන උපට්ඨානං සතී''**ති වුත්තං. සා හි තං අස්සාසං, පස්සාසං වා ආරම්මණං කත්වා පුබ්බභාගෙ, අපරභාගෙ පන අස්සාසපස්සාසපභවනිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා උපට්ඨාතීති ච තථා වුත්තා.

අසුභෙ පවත්තං අසුභන්ති වා පවත්තං භාවනාකම්මං අසුභකම්මං, තදෙව අඤ්ඤස්ස පුනප්පුනං උප්පජ්ජනකස්ස කාරණට්ඨෙන ඨානත්තා **අසුභකම්මට්ඨානං,** ආරම්මණං වා අසුභකම්මස්ස පදට්ඨානට්ඨෙන ඨානන්ති අසුභකම්මට්ඨානන්ති ඉධ අසුභජ්ඣානං, තෙනෙව **''ඔළාරිකාරම්මණත්තා''**ති වුත්තං. **පටිවෙධවසෙනාති** විතක්කාදිඅඞ්ගපටිලාභවසෙන. **ආරම්මණසන්තතායාති** අනුක්කමෙන සන්තකාලං උපාදාය වුත්තකායදරථප්පටිපස්සද්ධිවසෙන නිබ්බුතො. **පරිකම්මං වාති** කසිණපරිකම්මං කිර නිමිත්තුප්පාදපරියොසානං. තදා හි නිරස්සාදත්තා අසන්තං, අප්පණීහිතඤ්ච. යථා උපචාරෙ නීවරණවිගමෙන, අඞ්ගපාතුභාවෙන ච **සන්තතා** හොති, න තථා ඉධ, ඉදං පන **''ආදිසමන්නාහාරතො''**ති වුත්තං. දුතියවිකප්පෙ **අසෙචනකොති** අතිත්තිකරො, තෙන වුත්තං **''ඔජවන්තො''**ති. චෙතසිකසුඛං ඣානක්ඛණෙපි අත්ථි, එවං සන්තෙපි ''උභොපි ඣානා වුට්ඨිතස්සෙව ගහෙතබ්බා''ති වුත්තං. සමථෙන සකසන්තානෙ **අවික්ඛම්භිතෙ**. ඉතරථා පාපකානං ඣානෙන සහුප්පත්ති සියා. ඛන්ධාදීනං ලොකුත්තරපාදකත්තා **නිබ්බෙධභාගියං,** විසෙසෙන යස්ස නිබ්බෙධභාගියං හොති, තං සන්ධාය වා. ''අනිච්චානුපස්සීතිආදිචතුක්කවසෙන අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුඩ්ඪිප්පත්තො සමුච්ඡින්දති, සෙසානමෙතං නත්ථී''ති ලිඛිතං.

තථාභාවපටිසෙධනො වාති සොළසවත්ථුකස්ස තිත්ථියානං නත්ථිතාය වුත්තං. සබ්බපඨමානං පන චතුන්නං පදානං වසෙන ලොකියජ්ඣානමෙව තෙසං අත්ථි, තස්මිං ලොකුත්තරපදට්ඨානං නත්ථි එව. **''ඵලමුත්තමන්ති ඵලෙ උත්තම''**න්ති වුත්තං. **උතුත්තයානුකූලන්ති** ගිම්හෙ අරඤ්ඤෙ, හෙමන්තෙ රුක්ඛමූලෙ, වසන්තකාලෙ සුඤ්ඤාගාරෙ ගතො. සෙම්හධාතුකස්ස **අරඤ්ඤං,** පිත්තධාතුකස්ස **රුක්ඛමූලං,** වාතධාතුකස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං. මොහචරිතස්ස අරඤ්ඤං අනුකූලං මහාඅරඤ්ඤෙ චිත්තං න සඞ්කුටති, දොසචරිතස්ස රුක්ඛමූලං, රාගචරිතස්ස සුඤ්ඤාගාරං. ඨානචඞ්කමානි උද්ධච්චපක්ඛිකානි, සයනං ලීනපක්ඛිකං, පල්ලඞ්කාභුජනෙන නිසජ්ජාය දළ්හභාවං, උජුකායං පණිධානෙන අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛං ''පරිමුඛං සති''න්ති ඉමිනා ආරම්මණපරිග්ගහූපායං දස්සෙති. **කාරීති** කරණසීලො . එතස්ස විභඞ්ගෙ ''අස්සසති පස්සසතී''ති අවත්වා **''සතො කාරී''**ති වුත්තං. තස්මා ''අස්සසති පස්සසතී''ති වුත්තෙ ''පඨමචතුක්කං එව ලබ්භති, න සෙසානී''ති ච **''දීඝංඅස්සාසවසෙනාති** අලොපසමාසං කත්වා''ඉති ච ''එකත්ථතාය අවික්ඛෙප''න්ති ච ''අසම්මොහවසෙන පජානතො''ති ච ''තෙන ඤාණෙනා''ති ච **''පජානතොති** වුත්තඤාණෙනා''ති ච **''සතොකාරීති** සතිසම්පජඤ්ඤාභිකාරී''ති ච ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සිනො අස්සාසාව පටිනිස්සග්ගානුපස්සිඅස්සාසා''ති ච ලිඛිතං. **උප්පටිපාටියා ආගතම්පි** යුජ්ජතෙව, තෙන ඨානෙන පටිසිද්ධං. **තාලුං ආහච්ච** නිබ්බායනතො කිර පොතකො සම්පතිජාතොව ඛිපිතසද්දං කරොති, ඡන්දපාමොජ්ජවසෙන ඡ පුරිමා

තයොති නව. **එකෙනාකාරෙනාති** අස්සාසවසෙන වා පස්සාසවසෙන වා එවං ආනාපානස්සතිං භාවයතො කායෙ **කායානුපස්සනාසතිකම්මට්ඨානභාවනා** සම්පජ්ජති.

කායොති අස්සාසපස්සාසා. උපට්ඨානං සති. **දීඝන්ති** සීඝං ගතං අස්සාසපස්සාසං. **අද්ධානසඞ්ඛාතෙති** කාලසඞ්ඛාතෙ විය කාලකොට්ඨාසෙති අත්ථො, දීඝකාලෙ වාති අත්ථො. එකො හි අස්සාසමෙවූපලක්ඛෙති, එකො පස්සාසං, එකො උභයං, තස්මා ''විභාගං අකත්වා''ති වා වුත්තං, **ඡන්දොති** එවං අස්සාසතො, පස්සාසතො ච අස්සාදො උප්පජ්ජති, තස්ස වසෙන කත්තුකමයතාඡන්දො උප්පජ්ජති. තතො **පාමොජ්ජන්ති**. අස්සාසපස්සාසානං දුවිඤ්ඤෙය්‍යාවිසයත්තා **චිත්තං විවත්තති,** ගණනං පහාය ඵුට්ඨට්ඨානමෙව මනසි කරොන්තස්ස කෙවලං **උපෙක්ඛාව සණ්ඨාති. චත්තාරො වණ්ණාති** ''පත්තස්ස තයො වණ්ණා''තිආදීසු විය චත්තාරො සණ්ඨානාති අත්ථො.

තථාභූතස්සාති ආනාපානස්සතිං භාවයතො. **සංවරොති** සතිසංවරො. අථ වා පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං, දුතියෙන විතක්කවිචාරානං, තතියෙන පීතියා, චතුත්ථෙන සුඛදුක්ඛානං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය, පටිඝසඤ්ඤාය, නානත්තසඤ්ඤාය වා පහානං. ''සීලන්ති වෙරමණි සීලං, චෙතනා සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීල''න්ති (පටි. ම. 1.39 ථොකං විසදිසං) වුත්තවිධිනාපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ''අත්ථතො තථා තථා පවත්තධම්මා උපධාරණසමාධානසඞ්ඛාතෙන සීලනට්ඨෙන සීලන්ති වුච්චන්තී''ති වුත්තං. තථා ''අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා''ති එත්ථාපි චෙතනාසීලමෙව, කත්ථචි විරතිසීලම්පීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤථා පණ්ණත්තිවජ්ජෙසුපි සික්ඛාපදෙසු විරතිප්පසඞ්ගො අභොසි , පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරතීති කත්වා තස්සාපි විරතිප්පසඞ්ගො. **තස්මිං ආරම්මණෙති** ආනාපානාරම්මණෙ. **තාය සතියාති** තත්ථ උප්පන්නසතියා. **''තෙන මනසිකාරෙනාති** ආවජ්ජනෙනා''ති ලිඛිතං. එතෙන නානාවජ්ජනප්පවත්තිදීපනතො නානාජවනවාරෙහිපි සික්ඛති නාමාති දීපිතං හොති, යෙන පන මනසිකාරෙන වා. **ඤාණුප්පාදනාදීසූති** එත්ථ ආදිසද්දෙන යාව පරියොසානං වෙදිතබ්බං. **''තත්‍රාති** තස්මිං ආනාපානාරම්මණෙ. **එවන්ති** ඉදානි වත්තබ්බනයෙනා''ති ලිඛිතං. **තත්‍රාති** තෙසං අස්සාසපස්සාසානං වා. තඤ්හි ''පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ''ති ඉමිනා සුට්ඨු සමෙති. ''පඨමවාදො දීඝභාණකානං. තෙ හි 'පඨමජ්ඣානං ලභිත්වා නානාසනෙ නිසීදිත්වා දුතියත්ථාය වායාමතො උපචාරෙ විතක්කවිචාරවසෙන ඔළාරිකචිත්තප්පවත්තිකාලෙ පවත්තඅස්සාසපස්සාසවසෙන ඔළාරිකා'ති වදන්ති. 'මජ්ඣිමභාණකා ඣානලාභිස්ස සමාපජ්ජනකාලෙ, එකාසනපටිලාභෙ ච උපරූපරි චිත්තප්පවත්තියා සන්තභාවතො පඨමතො දුතියස්සුපචාරෙ සුඛුමතං වදන්තී'''ති ලිඛිතං.

විපස්සනායං පනාති චතුධාතුවවත්ථානමුඛෙන අභිනිවිට්ඨස්ස අයං කමො, අඤ්ඤස්ස වාති වෙදිතබ්බං. එත්තකං රූපං, න ඉතො අඤ්ඤන්ති දස්සනං සන්ධාය **''සකලරූපපරිග්ගහෙ''**ති වුත්තං. **රූපාරූපපරිග්ගහෙති** එත්ථ අනිච්චතාදිලක්ඛණාරම්මණිකභඞ්ගානුපස්සනතො පභුති බලවතී විපස්සනා. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති** සබ්බෙසංයෙව පන මතෙන අපරිග්ගහිතකාලෙතිආදිනා. **සොධනා** නාම විස්සජ්ජනං. **අස්සාති** ''පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර''න්ති පදස්ස.

පුරතො නමනා **ආනමනා**. තිරියං නමනා **විනමනා**. සුට්ඨු නමනා **සන්නමනා**. පච්ඡා නමනා **පණමනා**. ජාණුකෙ ගහෙත්වා ඨානං විය **ඉඤ්ජනාති** ආනමනාදීනං ආවිභාවත්ථමුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යථාරූපෙහි ආනමනාදි වා කම්පනාදි වා හොති, තථාරූපෙ පස්සම්භයන්ති සම්බන්ධො. **ඉති කිරාති** ඉති චෙ. **එවං සන්තෙති** සන්තසුඛුමම්පි චෙ පස්සම්භති. **පභාවනාති** උප්පාදනං. අස්සාසපස්සාසානං වූපසන්තත්තා ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස භාවනා න හොති. යස්මා තං නත්ථි, තස්මා න සමාපජ්ජති, සමාපත්තියා අභාවෙන න වුට්ඨහන්ති. **ඉති කිරාති** එවමෙතං තාව වචනන්ති තදෙතං . සද්දොව සද්දනිමිත්තං, ''සතො අස්සසති සතො පස්සසතී''ති පදානි පතිට්ඨපෙත්වා ද්වත්තිංසපදානි චත්තාරි චතුක්කානි වෙදිතබ්බානි.

අප්පටිපීළනන්ති තෙසං කිලෙසානං අනුප්පාදනං කිඤ්චාපි චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනිපි අත්ථතො පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති ''යස්ස සියා ආපත්තී''ති (මහාව. 134) වචනතො. තථාපි ''න තාව, සාරිපුත්ත, සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති උද්දිසති පාතිමොක්ඛං, යාව න ඉධෙකච්චෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මා සඞ්ඝෙ පාතුභවන්තී''ති එත්ථ අනධිප්පෙතත්තා **''ආභිසමාචාරික''**න්ති වුත්තං. ''යං පනෙත්ථ ආපත්තිට්ඨානියං න හොති, තං අමිස්සමෙවා''ති වුත්තං.

යථාවුත්තෙනාති යොගානුයොගකම්මස්ස පදට්ඨානත්තා. **සල්ලහුකවුත්ති** අට්ඨපරික්ඛාරිකො. **පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානන්ති** එත්ථ ඣානම්පි නිමිත්තම්පි තදත්ථජොතිකාපි පරියත්ති ඉධ කම්මට්ඨානං නාම. ගමනාගමනසම්පන්නතාදි **සෙනාසනං**. සංකිලිට්ඨචීවරධොවනාදයො **ඛුද්දකපලිබොධා**. ''අන්තරා පතිතං නු ඛො''ති විකම්පති.

අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙනාති නියකජ්ඣත්තෙ වික්ඛෙපගතෙන. **සාරද්ධා** අසමාහිතත්තා. **උපනිබන්ධනථම්භමූලං** නාම නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා. **තත්ථෙවාති** නාසිකග්ගාදිනිමිත්තෙ. **''දොලාඵලකස්ස** එකපස්සෙ එව **උභො කොටියො මජ්ඣඤ්ච පස්සතී''**ති වදන්ති.

ඉධ පනාති කකචූපමෙ. **දෙසතොති** වුසනකට්ඨානතො. **''නිමිත්තං පට්ඨපෙතබ්බන්ති** නිමිත්තෙ සති පට්ඨපෙතබ්බා''ති වුත්තං. ගරුහි භාවෙතබ්බත්තා **ගරුකභාවනං. එකච්චෙ ආහූති** එකච්චෙ ඣායිනො ආහු.

''සඤ්ඤානානතාය''ති වචනතො එකච්චෙහි වුත්තම්පි පමාණමෙව, සඞ්ගීතිතො පට්ඨාය අට්ඨකථාය අනාගතත්තා තථා වුත්තං. ''මය්හං තාරකරූපං නු ඛො උපට්ඨාතී''තිආදිපරිකප්පෙ අසතිපි ධාතුනානත්තෙන එතාසං ධාතූනං උප්පත්ති විය කෙවලං භාවයතො තථා තථා උපට්ඨාති. ''න නිමිත්ත'න්ති වත්තුං න වට්ටති සම්පජානමුසාවාදත්තා''ති වුත්තං. **කම්මට්ඨානන්ති** ඉධ වුත්තපටිභාගනිමිත්තමෙව.

නිමිත්තෙ පටිභාගෙ. **නානාකාරන්ති** ''චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්තී''ති වුත්තනානාවිධතං. **විභාවයන්ති** ජානං පකාසයං. **අස්සාසපස්සාසෙති** තතො සම්භූතෙ නිමිත්තෙ, අස්සාසපස්සාසෙ වා නානාකාරං. නිමිත්තෙ හි චිත්තං ඨපෙන්තොව නානාකාරතඤ්ච විභාවෙති, අස්සාසපස්සාසෙ වා සකං චිත්තං නිබන්ධතීති වුච්චති. තාරකරූපාදි**වණ්ණතො.** කක්ඛළත්තාදි**ලක්ඛණතො.**

අට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තන්ති ආසන්නභවඞ්ගත්තාති කාරණං වත්වා සීහළට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තං. කස්මා? යස්මා ඡට්ඨෙ, සත්තමෙ වා අප්පනාය සති මග්ගවීථියං ඵලස්ස ඔකාසො න හොති, තස්මා. ඉධ හොතූති චෙ? න, ලොකියප්පනාපි හි අප්පනාවීථිම්හි ලොකුත්තරෙන සමානගතිකාවාති පටිලද්ධජ්ඣානොපි භික්ඛු දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථාය ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සත්තාහං නිසීදිතුකාමො චතුත්ථෙ, පඤ්චමෙ වා අප්පෙත්වා නිසීදති, න ඡට්ඨෙ, සත්තමෙ වා. තත්ථ හි අප්පනා. තතො පරං අප්පනාය ආධාරභාවං න ගච්ඡති. ආසන්නභවඞ්ගත්තා චතුත්ථං, පඤ්චමං වා ගච්ඡති ථලෙ ඨිතසටො විය ජවනානමන්තරෙ ඨිතත්තාති කිර ආචරියො.

පුථුත්තාරම්මණානි අනාවජ්ජිත්වා ඣානඞ්ගානෙව ආවජ්ජනං **ආවජ්ජනවසී** නාම. තතො පරං චතුන්නං, පඤ්චන්නං වා පච්චවෙක්ඛණචිත්තානං උප්පජ්ජනං, තං **පච්චවෙක්ඛණවසී** නාම. තෙනෙව ''පච්චවෙක්ඛණවසී පන ආවජ්ජනවසියා එව වුත්තා''ති වුත්තං. **සමාපජ්ජනවසී** නාම යත්තකං කාලං ඉච්ඡති තත්තකං සමාපජ්ජනං, තං පන ඉච්ඡිතකාලපරිච්ඡෙදං පතිට්ඨාපෙතුං සමත්ථතාති. ''අධිට්ඨානවසියා වුට්ඨානවසිනො අයං නානත්තං අධිට්ඨානානුභාවෙන ජවනං ජවති, වුට්ඨානානුභාවෙන පන අධිප්පෙතතො අධිකං ජවතී''තිපි වදන්ති. අපිච පථවීකසිණාදිආරම්මණං ආවජ්ජිත්වා ජවනඤ්ච ජවිත්වා පුන ආවජ්ජිත්වා තතො පඤ්චමං ඣානං චිත්තං හොති, අයං කිර උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො. භගවතො පන ආවජ්ජනසමනන්තරමෙව ඣානං හොතීති සබ්බං **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

''වත්ථුන්ති හදයවත්ථුං. **ද්වාරන්ති** චක්ඛාදි. **ආරම්මණන්ති** රූපාදී''ති ලිඛිතං. යථාපරිග්ගහිතරූපාරම්මණං වා විඤ්ඤාණං පස්සති, අඤ්ඤථාපි පස්සති. කථං? ''යථාපරිග්ගහිතරූපවත්ථුද්වාරාරම්මණං වා''ති වුත්තං. යථාපරිග්ගහිතරූපෙසු වත්ථුද්වාරාරම්මණානි යස්ස විඤ්ඤාණස්ස, තං විඤ්ඤාණං යථාපරිග්ගහිතරූපවත්ථුද්වාරාරම්මණං තම්පි පස්සති, එකස්ස වා ආරම්මණසද්දස්ස ලොපො දට්ඨබ්බොති ච මම තක්කො විචාරෙත්වාව ගහෙතබ්බො.

තතො පරං තීසු චතුක්කෙසු ද්වෙ ද්වෙ පදානි එකමෙකං කත්වා ගණෙතබ්බං. සමථෙන **ආරම්මණතො** විපස්සනාවසෙන **අසම්මොහතො** පීතිපටිසංවෙදනමෙත්ථ වෙදිතබ්බං. ''දුක්ඛමෙතං ඤාණ''න්තිආදීසු පන ''ආරම්මණතො අසම්මොහතො''ති යං වුත්තං, ඉධ තතො වුත්තනයතො උප්පටිපාටියා වුත්තං. තත්ථ හි යෙන මොහෙන තං දුක්ඛං පටිච්ඡන්නං, න උපට්ඨාති, තස්ස විහතත්තා වා එවං පවත්තෙ ඤාණෙ යථාරුචි පච්චවෙක්ඛිතුං ඉච්ඡිතිච්ඡිතකාලෙ සමත්ථභාවතො වා දුක්ඛාදීසු තීසු අසම්මොහතො ඤාණං වුත්තං. නිරොධෙ ආරම්මණතො තංසම්පයුත්තා පීතිපටිසංවෙදනා අසම්මොහතො න සම්භවති මොහප්පහානාභාවා, පටිසම්භිදාපාළිවිරොධතො ච. තත්ථ **''දීඝං අස්සාසවසෙනා''**තිආදි ආරම්මණතො දස්සෙතුං වුත්තං. **තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති** තදාරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තාති එත්ථ අධිප්පායො. **''ආවජ්ජතො''**තිආදි අසම්මොහතො පීතිපටිසංවෙදනං දස්සෙතුං වුත්තං. අනිච්චාදිවසෙන ජානතො, පස්සතො, පච්චවෙක්ඛතො ච. තදධිමුත්තතාවසෙන අධිට්ඨහතො, අධිමුච්චතො, තථා වීරියාදිං සමාදහතො ඛණිකසමාධිනා.

අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ඤාතපරිඤ්ඤාය. **පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** තීරණපරිඤ්ඤාය. සබ්බඤ්හි දුක්ඛසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං, පරිඤ්ඤෙය්‍යඤ්ච. තත්‍ර චායං පීතීති ලිඛිතං. **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති**ආදි මග්ගක්ඛණං සන්ධායාහාති වුත්තං. මග්ගෙන අසම්මොහසඞ්ඛාතවිපස්සනාකිච්චනිප්ඵත්තිතො මග්ගොපි අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිආරම්මණං කරොන්තො විය වුත්තො. **විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති** සමථෙ කායිකසුඛාභාවා වුත්තං. **ද්වීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසූති** චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී... පෙ.... සික්ඛති පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී...පෙ.... සික්ඛතීති එතෙසු. මොදනාදි සබ්බං පීතිවෙවචනං. අනිච්චානුපස්සනාදි කිලෙසෙ, තම්මූලකෙ ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙ. **එවං භාවිතොති** න චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානනිබ්බත්තනෙන භාවිතො. එවං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං කත්වා භාවිතො. විපස්සනාමග්ගපච්චවෙක්ඛණකාලෙසුපි පවත්තඅස්සාසමුඛෙනෙව සබ්බං දස්සිතං උපායකුසලෙන භගවතා.

168. කස්මා ඉදං වුච්චතීති අම්හෙහීති අධිප්පායො.

172. **උස්සුක්කවචනන්ති** පාකටසද්දසඤ්ඤා කිර, සමානකපදන්ති වුත්තං හොති. ''සුත්වා භුඤ්ජන්ති''ති එත්ථ විය සඤ්චිච්ච වොරොපෙතුකාමස්ස සඤ්චිච්චපදං වොරොපනපදස්ස උස්සුක්කං, සඤ්චෙතනා ච ජීවිතා වොරොපනඤ්ච එකස්සෙවාති වුත්තං හොති. න කෙවලං චෙතසිකමත්තෙනෙව හොති, පයොගොපි ඉච්ඡිතබ්බො එවාති දස්සෙතුං වුත්තානීති කිර **උපතිස්සත්ථෙරො**. ''ජානිත්වා සඤ්ජානිත්වා චෙච්ච අභිවිතරිත්වා''ති වත්තබ්බෙ ''ජානන්තො…පෙ…. වීතික්කමො''ති වොරොපනම්පි දස්සිතං, තස්මා බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වා අත්ථො දස්සිතො. වීතික්කමසඞ්ඛාතත්ථසිද්ධියා හි පුරිමචෙතනා අත්ථසාධිකා හොති. **සබ්බසුඛුමඅත්තභාවන්ති** රූපං සන්ධාය වුත්තං, න අරූපං. අත්තසඞ්ඛාතානඤ්හි අරූපානං **ඛන්ධවිභඞ්ගෙ** (විභ. 1 ආදයො) විය ඉධ ඔළාරිකසුඛුමතා අනධිප්පෙතා. **මාතුකුච්ඡිස්මින්ති** යෙභුය්‍යවචනං, ඔපපාතිකමනුස්සෙපි පාරාජිකමෙව, අරූපකායෙ උපක්කමාභාවා තග්ගහණං කස්මාති චෙ? අරූපක්ඛන්ධෙන සද්ධිං තස්සෙව රූපකායස්ස ජීවිතින්ද්‍රියසම්භවතො. තෙන සජීවකොව මනුස්සවිග්ගහොපි නාම හොතීති සිද්ධං. එත්ථ **මාතුකුච්ඡිස්මින්ති** මනුස්සමාතුයා වා තිරච්ඡානමාතුයා වා. වුත්තඤ්හි **පරිවාරෙ** (පරි. 480) –

> ''ඉත්ථිං හනෙ ච මාතරං, පුරිසඤ්ච පිතරං හනෙ;
> මාතරං පිතරං හන්ත්වා, න තෙනානන්තරං ඵුසෙ;
> පඤ්හා මෙසා කුසලෙහි චින්තිතා''ති.

පඨමන්ති පටිසන්ධිචිත්තමෙව. එකභවපරියාපන්නාය හි චිත්තසන්තතියා පටිසන්ධිචිත්තං පඨමචිත්තං නාම. චුතිචිත්තං පච්ඡිමං නාම. අඤ්ඤථා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ පඨමචිත්තං නාම නත්ථි විනා අනන්තරසමනන්තරනත්ථිවිගතපච්චයෙහි චිත්තුප්පත්තියා අභාවතො. භාවෙ වා නවසත්තපාතුභාවදොසප්පසඞ්ගො. **අයං සබ්බපඨමො මනුස්සවිග්ගහොති** කිඤ්චාපි ඉමං ජීවිතා වොරොපෙතුං න සක්කා, තං ආදිං කත්වා සන්තතියා යාව මරණා උප්පජ්ජනකමනුස්සවිග්ගහෙසු අපරිමාණෙසු ''සබ්බපඨමො''ති දිස්සති. යදා පන යො මනුස්සවිග්ගහො පුබ්බාපරියවසෙන සන්තතිප්පත්තො හොති, තදා තං ජීවිතා වොරොපෙතුං සක්කා. සන්තතිං විකොපෙන්තො හි ජීවිතා වොරොපෙති නාම. එත්ථ ච නානත්තනයෙ අධිප්පෙතෙ සති ''සබ්බපඨමො''ති වචනං යුජ්ජති, න පන එකත්තනයෙ සන්තතියා එකත්තා. එකත්තනයො ච ඉධාධිප්පෙතො ''සන්තතිං විකොපෙති''ති වචනතො, තස්මා ''සබ්බපඨමො''ති වචනං න යුජ්ජතීති චෙ? න, සන්තතිපච්චුප්පන්නබහුත්තා. යස්මා පන සන්තති නාම අනෙකෙසං පුබ්බාපරියුප්පත්ති වුච්චති, තස්මා ''අයං සබ්බපඨමො''ති වුත්තො, එවමෙත්ථ ද්වෙපි නයා සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, අඤ්ඤථා ''සන්තතිං විකොපෙති''ති ඉදං වචනං න සිජ්ඣති. කිඤ්චාපි එත්ථ ''සන්තතිං විකොපෙති''ති වචනතො සන්තතිපච්චුප්පන්නමෙව අධිප්පෙතං, න අද්ධාපච්චුප්පන්නං විය දිස්සති, තථාපි යස්මා සන්තතිපච්චුප්පන්නෙ විකොපිතෙ අද්ධාපච්චුප්පන්නං විකොපිතමෙව හොති, අද්ධාපච්චුප්පන්නෙ පන විකොපිතෙ සන්තතිපච්චුප්පන්නං විකොපිතං හොතීති එත්ථ වත්තබ්බං නත්ථි. තස්මා **අට්ඨකථායං** ''තදුභයම්පි වොරොපෙතුං සක්කා, තස්මා තදෙව සන්ධාය 'සන්තතිං විකොපෙති'ති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බ''න්ති ආහ. ''සන්තතිං විකොපෙති''ති වචනතො පකතියා ආයුපරියන්තං පත්වා මරණකසත්තෙ වීතික්කමෙ සති අනාපත්ති වීතික්කමපච්චයා සන්තතියා අකොපිතත්තා. වීතික්කමපච්චයා චෙ ආයුපරියන්තං අප්පත්වා අන්තරාව මරණකසත්තෙ වීතික්කමපච්චයා ආපත්ති, කම්මබද්ධො චාති නො තක්කොති ආචරියො. ''මරණවණ්ණං වා සංවණ්ණෙය්‍ය, මරණාය වා සමාදපෙය්‍ය, අයම්පි පාරාජිකො හොති අසංවාසො''ති වචනතො වා චෙතනාක්ඛණෙ එව පාරාජිකාපත්ති එකන්තාකුසලත්තා, දුක්ඛවෙදනත්තා, කායකම්මත්තා, වචීකම්මත්තා, කිරියත්තා චාති වෙදිතබ්බං.

සත්තට්ඨජවනවාරමත්තන්ති සභාගාරම්මණවසෙන වුත්තං, තෙනෙව **''සභාගසන්තතිවසෙනා''**තිආදි වුත්තං . අත්තනො පටිපක්ඛෙන සමන්නාගතත්තා සමනන්තරස්ස පච්චයං හොන්තං යථා පුරෙ විය අහුත්වා දුබ්බලස්ස. **තන්ති** ජීවිතින්ද්‍රියවිකොපනං.

ඊතින්ති සත්තවිධවිච්ඡිකාදීනි යුද්ධෙ ඩංසිත්වා මාරණත්ථං විස්සජ්ජෙන්ති. **පජ්ජරකන්ති** සරීරඩාහං. **සූචිකන්ති** සූලං. **විසූචිකන්ති** සුක්ඛමාතිසාරංවසයං. **පක්ඛන්දියන්ති** රත්තාතිසාරං. ද්වත්තිබ්‍යාමසතප්පමාණෙ මහාකායෙ නිම්මිනිත්වා ඨිතනාගුද්ධරණං, කුජ්ඣිත්වා ඔලොකිතෙ පරෙසං කායෙ විසමරණං වා ඩාහුප්පාදනං වා පයොගො නාම.

කෙළීති මහාසඞ්ඛිකා. අයං ඉත්ථී. **කුලුම්බස්සාති** ගබ්භස්ස. කථං සා ඉතරස්සාති චෙ? තස්ස දුට්ඨෙන මනසානුපක්ඛිතෙ සො ච ගබ්භො සා ච ඉද්ධීති උභයම්පි සහෙව නස්සති, සටග්ගීනං හෙදනිබ්බායනං විය එකක්ඛණෙ හොති. ''තෙසං සුත්තන්තිකෙසු ඔචරියමානං න සමෙති''ති ලිඛිතං, ''තෙසං මතං ගහෙත්වා 'ථාවරිනම්පි අයං යුජ්ජති'ති වුත්තෙ තිකවසෙන පටිසෙධිතබ්බන්ති අපරෙ''ති වුත්තං. සාහත්ථිකනිස්සග්ගියපයොගෙසු සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය සත්තමාය සහුප්පන්නකායවිඤ්ඤත්තියා සාහත්ථිකතා වෙදිතබ්බා. ආණත්තිකෙ පන සත්තහිපි චෙතනාහි සහ වචීවිඤ්ඤත්තිසම්භවතො සත්තසත්ත සද්දා එකතො හුත්වා එකෙකක්ඛරභාවං ගන්ත්වා යත්තකෙහි අක්ඛරෙහි අත්තනො අධිප්පායං විඤ්ඤාපෙති, තදවසානක්ඛරසමුට්ඨාපිකාය සත්තමචෙතනාය සහජාතවචීවිඤ්ඤත්තියා ආණත්තිකතා වෙදිතබ්බා. තථා විජ්ජාමයපයොගෙ. කායෙනාණත්තියං පන සාහත්ථිකෙ වුත්තනයොව. ථාවරපයොගෙ යාවතා පරස්ස මරණං හොති, තාවතා කම්මබද්ධො, ආපත්ති ච. තතො පරං

අතිසඞ්චරණෙ කම්මබද්ධාතිබහුත්තං වෙදිතබ්බං සති පරං මරණෙ. පාරාජිකාපත්ති පනෙත්ථ එකා. අත්ථසාධකචෙතනා යස්මා එත්ථ ච දුතියපාරාජිකෙ ච ලබ්භති, න අඤ්ඤත්ථ, තස්මා ද්වින්නම්පි සාධාරණා ඉමා ගාථායො –

''භූතධම්මනියාමා යෙ, තෙ ධම්මා නියතා මතා;
භාවිධම්මනියාමා යෙ, තෙව අනියතා ඉධ.

''භූතධම්මනියාමානං, ඨිතාව සා පච්චයට්ඨිති;
භාවිධම්මනියාමානං, සාපෙක්ඛා පච්චයට්ඨිති.

''තෙනඤ්ඤා හෙතුයා අත්ථි, සාපි ධම්මනියාමතා;
තස්සා ඵලං අනියතං, ඵලාපෙක්ඛා නියාමතා.

''එවඤ්හි සබ්බධම්මානං, ඨිතා ධම්මනියාමතා;
ලද්ධධම්මනියාමා යා, සාත්ථසාධකචෙතනා.

''චෙතනාසිද්ධිතො පුබ්බෙ, පච්ඡා තස්සාත්ථසිද්ධිතො;
අවිසෙසෙන සබ්බාපි, ඡබ්බිධා අත්ථසාධිකා.

''ආණත්තියං යතො සක්කා, විභාවෙතුං විභාගතො;
තස්මා ආණත්තියංයෙව, වුත්තා සා අත්ථසාධිකා.

''මිච්ඡත්තෙ වාපි සම්මත්තෙ, නියතානියතා මතා;
අභිධම්මෙ න සබ්බත්ථි, තත්ථ සා නියතා සියා.

''යා ථෙය්‍යචෙතනා සබ්බා, සහත්ථාණත්තිකාපි වා;
අභිධම්මනයෙනායං, එකන්තනියතා සියා.

''පාණාතිපාතං නිස්සාය, සහත්ථාණත්තිකාදිකා;
අභිධම්මවසෙනෙසා, පච්චෙකං තං දුකං භජෙ.

''ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදො, චෙතනා චෙති තං ද්වයං;
න සාහත්ථිකකම්මෙන, පගෙවාණත්තිකාසමං.

''ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදො, චෙතනා චෙති තං ද්වයං;
න සාහත්ථිකකම්මෙන, පගෙවාණත්තිකාසමං.

''ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදක්ඛණෙ වධකචෙතනා;
විරායිතාති කො ධම්මො, නියාමෙති ආපත්තිකං.

''ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදක්ඛණෙ චෙ වධකො සියා;
මතො සුත්තො පබුද්ධො වා, කුසලො වධකො සියා.

''කුසලත්තිකභෙදො ච, වෙදනාත්තිකභෙදොපි;
සියා තථා ගතො සිද්ධො, සහත්ථා වධකචෙතනා''ති.

යානි පන බීජඋතුකම්මධම්මචිත්තනියාමානි පඤ්ච අට්ඨකථාය ආනෙත්වා නිදස්සිතානි, තෙසු අයමත්ථසාධකචෙතනා යොගං ගච්ඡතීති මඤ්ඤෙ ''අයං අත්ථසාධකචෙතනානියමො නත්ථී''ති චෙතනානං මිච්ඡත්තසම්මත්තනියතානම්පි නත්ථිභාවප්පසඞ්ගතො. භජාපියමානා යෙන, තෙන සබ්බෙපි යථාසම්භවං කම්මචිත්තනියාමෙ භජන්ති ගච්ඡන්තීති වෙදිතබ්බං. ජීවිතෙ ආදීනවො මරණවණ්ණදස්සනෙ න විභත්තොව, ඉධ පන සඞ්කප්පපදෙ අත්ථතො ''මරණසඤ්ඤී මරණචෙතනො මරණාධිප්පායො''ති එවං අවිභූතත්තා විභත්තො, අපාකටත්තා, අනොළාරිකත්තා වා අවිභාගා කාරිතා වා. **නයිදං විතක්කස්ස නාමන්ති** න විතක්කස්සෙව නාමං, කින්තු සඤ්ඤාචෙතනානම්පි නාමන්ති ගහෙතබ්බං. **කඞ්ඛාවිතරණියම්**පි එවමෙව වුත්තං.

174. **කායතොති** වුත්තත්තා ''සත්තිඅාදීසු''ති වත්තබ්බෙ වචනසිලිට්ඨත්ථං **''උසුසත්තිආදිනා''**ති වුත්තං. **අනුද්දෙසිකෙ** කම්මස්සාරම්මණං සො වා හොති, අඤ්ඤො වා. **උභයෙහීති** කිඤ්චාපි පඨමප්පහාරො න සයමෙව සක්කොති, දුතියං ලභිත්වා පන සක්කොන්තො ජීවිතවිනාසනහෙතු අහොසි, තදත්ථමෙව හි වධකෙන සො දින්නො,

දුතියො පන අඤ්ඤෙන චිත්තෙන දින්නො, තෙන සුට්ඨු වුත්තං **‘‘පඨමප්පහාරෙනෙවා’’**ති, ‘‘චෙතනා නාම දාරුණාති ගරුං වත්ථුං ආරබ්භ පවත්තපුබ්බභාගචෙතනා පකතිසභාවවධකචෙතනා, නො දාරුණා හොති’’ති ආචරියෙන ලිඛිතං. ‘‘පුබ්බභාගචෙතනා පරිවාරා, වධකචෙතනාව දාරුණා හොතී’’ති වුත්තං. **යථාධිප්පායන්ති** උභොපි පටිවිජ්ඣති, සාහත්ථිකොපි සඞ්කෙතතත්තා න මුච්චති කිර.

කිරියාවිසෙසො අට්ඨකථාසු අනාගතො. ‘‘එවං විජ්ඣ, එවං පහර, එවං සාහෙහී’ති පාළියා සමෙතීති ආචරියෙන ගහිතො’’ති වදන්ති. **පුරතො පහරිත්වා**තිආදි වත්ථුවිසඞ්කෙතමෙව කිර. **එතං ගාමෙ ඨිතන්ති** පුග්ගලොව නියමිතො. **යො පන ලිඞ්ගවසෙන ‘‘දීඝං…පෙ…. මාරෙහී’’ති ආණාපෙති අනියමෙත්වා**. යදි නියමෙත්වා වදති, ‘‘එතං දීඝ’’න්ති වදෙය්‍යාති අපරෙ. ආචරියා පන ‘‘දීඝන්ති වුත්තෙ නියමිතං හොති, එවං අනියමෙත්වා වදති, න පන ආණාපකො දීඝාදීසු අඤ්ඤතරං මාරෙහීති අධිප්පායො’’ති වදන්ති කිර. ‘‘අත්ථො පන චිත්තෙන එකං සන්ධායපි අනියමෙත්වා ආණාපෙති’’ති ලිඛිතං. **‘‘ඉතරො අඤ්ඤං තාදිසං මාරෙති, ආණාපකො මුච්චතී’’**ති වුත්තං යථාධිප්පායං න ගතත්තා. ‘‘එවං දීඝාදිවසෙනාපි චිත්තෙන අනියමිතස්සෙවාති යුත්තං විය දිස්සතී’’ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං, සුට්ඨු වීමංසිත්වා සබ්බං ගහෙතබ්බං, **ඔකාසස්ස නියමිතත්තා**ති එත්ථ ඔකාසනියමං කත්වා නිද්දිසන්තො තස්මිං ඔකාසෙ නිසින්නං මාරෙතුකාමොව හොති, සයං පන තදා තත්ථ නත්ථි. තස්මා ඔකාසෙන සහ අත්තනො ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං න හොති, තෙන අත්තනා මාරාපිතො පරො එව මාරාපිතො. කථං? සයං රස්සො ච තනුකො ච හුත්වා පුබ්බභාගෙ අත්තානං සන්ධාය ආණත්තික්ඛණෙ ‘‘දීඝං රස්සං ථූලං බලවන්තං මාරෙහී’’ති ආණාපෙන්තස්ස චිත්තං අත්තනි තස්සාකාරස්ස නත්ථිතාය අඤ්ඤස්ස තාදිසස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං කත්වා පවත්තති, තෙන මූලට්ඨස්ස කම්මබද්ධො. එවංසම්පදමිදන්ති දට්ඨබ්බං.

දූතපරම්පරානිද්දෙසෙ ආණාපෙති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. ඉතරස්ස ආරොචෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති ආචරියන්තෙවාසීනං යථාසම්භවං ආරොචනෙ, පටිග්ගණ්හනෙ දුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. න වධකො පටිග්ගණ්හාති, තස්ස දුක්කටන්ති සිද්ධං හොති. තං පන ඔකාසාභාවතො න වුත්තං. මූලට්ඨෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා හි තස්ස ඔකාසො අපරිච්ඡින්නො, තෙනස්ස තස්මිං ඔකාසෙ ථුල්ලච්චයං වුත්තං. වධකො චෙ පටිග්ගණ්හාති, මූලට්ඨො ආචරියො පුබ්බෙ ආපන්නදුක්කටෙන සහ ථුල්ලච්චයම්පි ආපජ්ජති. කස්මා? **මහාජනො හි තෙන පාපෙ නියොජිතොති**. ඉදං පන දුක්කටථුල්ලච්චයං වධකො චෙ තමත්ථං න සාවෙති ආපජ්ජති. යදි සාවෙති, පාරාජිකමෙවාපජ්ජති. කස්මා? අත්ථසාධකචෙතනාය අභාවා. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘පටිග්ගණ්හති, තං දුක්කටං හොති. යදි එවං කස්මා පාඨෙ න වුත්තන්ති චෙ? වධකො පන ‘සාධු කරොමී’ති පටිග්ගණ්හිත්වා තං න කරොති. එවඤ්හි නියමෙ ‘මූලට්ඨස්ස කිං නාම හොති, කිමස්ස දුක්කටාපත්ති’ති සඤ්ජාතකඞ්ඛානං තදත්ථදීපනත්ථං ‘මූලට්ඨස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’’ති වුත්තං. ‘‘වධකො පටිග්ගණ්හාති ආපත්ති දුක්කටස්ස, මූලට්ඨස්ස ච ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති වුත්තං න සිලිස්සති, මූලට්ඨෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිදස්සනාධිකාරත්තා වධකො පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති වුත්තං.

විසක්කියදූතපදනිද්දෙසෙ ‘‘වත්තුකාමතාය ච කිච්ඡෙනෙත්ථ වත්වා පයොජනං නත්ථීති භගවතා න වුත්ත’’න්ති වුත්තං. යං පන **‘‘මූලට්ඨස්සෙව දුක්කට’’**න්ති අට්ඨකථායං වුත්තං. තත්‍රායං විචාරණා – ආචරියෙන ආණත්තෙන බුද්ධරක්ඛිතෙන තදත්ථෙ සඞ්ඝරක්ඛිතස්සෙව ආරොචිතෙ කිඤ්චාපි යො ‘‘සාධූ’’ති පටිග්ගණ්හාති, අථ ඛො ආචරියස්සෙවෙතං දුක්කටං විසඞ්කෙතත්තා, න බුද්ධරක්ඛිතස්ස, කස්මා? අත්ථසාධකචෙතනාය ආපන්නත්තා. තෙනෙව ‘‘ආණාපකස්ස ච වධකස්ස ච ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති **පාළියං** වුත්තං, තං පන මූලට්ඨෙන ආපජ්ජිතබ්බදුක්කටං ‘‘මූලට්ඨස්ස අනාපත්ති’’ති ඉමිනා අපරිච්ඡින්නොකාසත්තා න වුත්තං.

අවිසඞ්කෙතෙ ‘‘මූලට්ඨස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති වුත්තත්තා විසඞ්කෙතෙ ආපත්ති දුක්කටස්සාති සිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘වධකො පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති ඉදං පන දුක්කටං වධකස්සෙව. සො හි පඨමං ආණාපකං බුද්ධරක්ඛිතං පාරාජිකාපත්තිං පාපෙත්වා සයං ජීවිතා වොරොපෙත්වා ආපජ්ජිස්සතීති කිඤ්චාපි **පාළියං** ‘‘සො තං ජීවිතා වොරොපෙති, ආණාපකස්ස ච වධකස්ස ච ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති න වුත්තං, තථාපි තං අත්ථතො වුත්තමෙව, ‘‘යතො පාරාජිකං පඤ්ඤත්ත’’න්ති පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා ච තං න වුත්තං. ‘‘සො තං ජීවිතා වොරොපෙති, ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා’’ති හි පුබ්බෙ වුත්තං. එත්ථ පුබ්බෙ ආචරියන්තෙවාසිකානං වුත්තදුක්කටථුල්ලච්චයාපත්තියො පඨමමෙව අනාපන්නා පාරාජිකාපත්තියා ආපන්නත්තා. තථාපි වධකස්ස පාරාජිකාපත්තියා තෙසං පාරාජිකභාවො පාකටො ජාතොති කත්වා ‘‘ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා’’ති එකතො වුත්තං, න තථා ‘‘ආණාපකස්ස, වධකස්ස ච ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති එත්ථ. කස්මා? වධකස්ස දුක්කටාපත්තියා ආපන්නත්තා. සො හි පඨමං දුක්කටාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පච්ඡා පාරාජිකං ආපජ්ජති. යදි පන අන්තෙවාසිකා කෙවලං ආචරියස්ස ගරුකතාය සාසනං ආරොචෙන්ති සයං අමරණාධිප්පායා සමානා පාරාජිකෙන අනාපත්ති. අකප්පියසාසනහරණපච්චයා දුක්කටාපත්ති හොති එව, ඉමස්සත්ථස්ස සාධනත්ථං **ධම්මපදවත්ථුම්හි** මිගලුද්දකස්ස භරියාය සොතාපන්නාය ධනුඋසුසූලාදිදානං නිදස්සනං වදන්ති එකෙ. තං **තිත්තිරජාතකෙන** (ජා. 1.4.73 ආදයො) සමෙති, තස්මා සුත්තඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච අනුලොමෙතීති නො තක්කොති ආචරියො. ඉධ පන දූතපරම්පරාය ච ‘‘ඉත්ථන්නාමස්ස පාවද, ඉත්ථන්නාමො ඉත්ථන්නාමං පාවදතු’’ති එත්ථ අවිසෙසෙත්වා වුත්තත්තා වාචාය වා ආරොචෙතු, හත්ථමුද්දාය වා, පණ්ණෙන වා, දූතෙන වා ආරොචෙතු, විසඞ්කෙතො නත්ථි. සචෙ විසෙසෙත්වා මූලට්ඨො, අන්තරාදූතො වා වදති, තදතික්කමෙ විසඞ්කෙතොති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි ඉමස්මිංයෙව අධිකාරද්වයෙ **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තනයො වුච්චති – ‘‘වධකො පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වධකස්සෙව ආපත්ති, න ආණාපකස්ස බුද්ධරක්ඛිතස්ස. යදි පන සො වජ්ඣමරණාමරණෙසු අවස්සමඤ්ඤතරං කරොති, බුද්ධරක්ඛිතස්සාණත්තික්ඛණෙ එව පාරාජිකදුක්කටෙසු අඤ්ඤතරං සියා. ‘‘ඉති චිත්තමනො’’ති අධිකාරතො ‘‘චිත්තසඞ්කප්පො’’ති එත්ථාපි ඉති-සද්දො විය ‘‘වධකො පටිග්ගණ්හාති, මූලට්ඨස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති අධිකාරතො ‘‘මූලට්ඨස්ස ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තමෙව හොති. කස්මා සරූපෙන න වුත්තන්ති චෙ? තතො උත්තරි නයදානත්ථං. ‘‘මූලට්ඨස්ස ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති හි වුත්තෙ මූලට්ඨස්සෙව වසෙන නියමිතත්තා ‘‘පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කටං හොතී’’ති න ඤායති. ‘‘වධකො පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති හි අනියමෙත්වා වුත්තෙ සක්කා උභයෙසං වසෙන දුක්කටෙ යොජෙතුං. තස්මා එව හි අට්ඨකථාචරියෙහි අධිකාරං ගහෙත්වා **‘‘සඞ්ඝරක්ඛිතෙන සම්පටිච්ඡිතෙ මූලට්ඨස්සෙව දුක්කටන්ති වෙදිතබ්බ’’**න්ති වුත්තං. පටිග්ගණ්හන්තස්ස නෙව අනුඤ්ඤාතං, න පටික්ඛිත්තං, කෙවලන්තු බුද්ධරක්ඛිතස්ස අනියමිතත්තා පටික්ඛිත්තං, තස්ස පන පාරාජිකදුක්කටෙසු අඤ්ඤතරං භවෙය්‍යාති අයමත්ථො දීපිතො, තස්මා තම්පි සුවුත්තං. යස්මා උභයෙසං වසෙන යොජෙතුං සක්කා, තස්මා ආචරියෙහි ‘‘පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවෙතං දුක්කට’’න්ති වුත්තං. තත්ථ මූලට්ඨො නෙව අනුඤ්ඤාතො ‘‘මූලට්ඨස්සා’’ති වචනාභාවතො, න ච පටික්ඛිත්තො ‘‘පටිග්ගණ්හන්තස්ස ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති **පාළියා** අභාවතො, පටිග්ගණ්හනපච්චයා වධකස්ස දුක්කටං සියාති නයං දාතුං ‘‘මූලට්ඨස්සා’’ති **පාළියං** අවුත්තත්තා ‘‘තං පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවෙතං දුක්කට’’න්ති යං වුත්තං, තම්පි සුවුත්තං. තත්‍ර හි බුද්ධරක්ඛිතස්ස පටික්ඛිත්තං, වුත්තනයෙන පන තස්ස ආපත්ති අනියතාති. කස්මා පන **අට්ඨකථායං** අනුත්තානං පටිග්ගණ්හනපච්චයා වධකස්ස දුක්කටං අවත්වා මූලට්ඨස්සෙව වසෙන දුක්කටං වුත්තන්ති චෙ? අනිට්ඨනිවාරණත්ථං. ‘‘සඞ්ඝරක්ඛිතෙන සම්පටිච්ඡිතෙ පටිග්ගණ්හනපච්චයා තස්ස දුක්කට’’න්ති හි වුත්තෙ අනන්තරනයෙන සරූපෙන වුත්තත්තා ඉධාපි මූලට්ඨස්ස ථුල්ලච්චයං **අට්ඨකථායං** වුත්තමෙව හොතීති ආපජ්ජති. ඉති තං එවං ආපන්නං ථුල්ලච්චයං උත්තානන්ති තං අවත්වා පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කටං වුත්තං. අනුත්තානත්තා අට්ඨකථායන්ති ඉමං අනිට්ඨග්ගහණං නිවාරෙතුං ‘‘මූලට්ඨස්සෙවෙතං දුක්කට’’න්ති වුත්තං. ආචරියෙන හි වුත්තනයෙන පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කටම්පි උත්තානමෙව. උත්තානඤ්ච කස්මා අම්හාකං ඛන්තීති වුත්තන්ති චෙ? පටිපත්තිදීපනත්ථං. ‘‘පිටකත්තයාදීසු අප්පටිහතබුද්ධියොපි ආචරියා සරූපෙන **පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච** අවුත්තත්තා එවරූපෙසු නාම ඨානෙසු එවං පටිපජ්ජන්ති, කිමඞ්ගං පන මාදිසොති සුභදයා කුලපුත්තා අනාගතෙ වුත්තනයමනතික්කමිත්වා සඞ්කරදොසං විවජ්ජෙත්වා වණ්ණනාවෙලඤ්ච අනතික්කම්ම පටිපජ්ජන්තී’’ති ච අපරෙහි වුත්තං. අයං පන **අට්ඨකථාය** වා අවුත්තත්තා එවරූපෙසු නාම පායො ආචරියෙන පච්ඡා නික්ඛිත්තත්තා කෙසුචි පොත්ථකෙසු න දිස්සතීති කත්වා සබ්බං ලිඛිස්සාම. එවං සන්තෙ පටිග්ගහණෙ ආපත්තියෙව න සියා, සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණමරණාභිනන්දනෙසුපි ච ආපත්ති හොති, මාරණපටිග්ගහණෙ කථං න සියා, තස්මා පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවෙතං දුක්කටං, තෙනෙවෙත්ථ ‘‘මූලට්ඨස්සා’’ති න වුත්තං. පුරිමනයෙපි චෙතං පටිග්ගණ්හන්තස්ස වෙදිතබ්බමෙව, ඔකාසාභාවෙන පන න වුත්තං. තස්මා යො යො පටිග්ගණ්හාති, තස්ස තස්ස තප්පච්චයා ආපත්තියෙවාති අයමෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති. යථා චෙත්ථ, එවං අදින්නාදානෙපීති.

175. **අරහො රහොසඤ්ඤීනිද්දෙසාදීසු** කිඤ්චාපි **පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච** දුක්කටමෙව වුත්තං, තථාපි තත්ථ පරම්පරාය සුත්වා මරතූති අධිප්පායෙන උල්ලපන්තස්ස උද්දෙසෙ සති උද්දිට්ඨස්ස මරණෙන ආපත්ති පාරාජිකස්ස, අසති යස්ස කස්සචි මරණෙන ආපත්ති පාරාජිකස්ස. ‘‘ඉත්ථන්නාමො සුත්වා මෙ වජ්ඣස්ස ආරොචෙතූ’’ති උද්දිසිත්වා උල්ලපන්තස්ස විසඞ්කෙතතා දූතපරම්පරාය වුත්තත්තා වෙදිතබ්බා. සචෙ ‘‘යො කොචි සුත්වා වදතූ’’ති උල්ලපති, වජ්ඣො සයමෙව සුත්වා මරති, විසඞ්කෙතත්තා න පාරාජිකං. යො කොචි සුත්වා වදති, සො චෙ මරති, පාරාජිකං. ‘‘යො කොචි මම වචනං සුත්වා තං මාරෙතූ’’ති උල්ලපති, යො කොචි සුත්වා මාරෙති, පාරාජිකං, සයමෙව සුත්වා මාරෙති, විසඞ්කෙතත්තා න පාරාජිකන්ති එවං යථාසම්භවො වෙදිතබ්බො.

176. **මූලං දත්වා මුච්චතීති** එත්ථ භින්දිත්වා, භඤ්ජිත්වා, චවිත්වා, චුණ්ණෙත්වා, අග්ගිම්හි පක්ඛිපිත්වා වා පගෙව මුච්චතීති අත්ථතො වුත්තමෙව හොති. **යෙසං හත්ථතො මූලං ගහිතන්ති** යෙසං ඤාතකපරිවාරිතානං හත්ථතො මූලං තෙන භික්ඛුනා ගහිතං, පොත්ථකසාමිකහත්ථතො පුබ්බෙ දින්නමූලං පුන ගහෙත්වා තෙසඤ්ඤෙව ඤාතකාදීනං දත්වා මුච්චති, එවං පොත්ථකසාමිකස්සෙව සන්තකං ජාතං හොති. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘සචෙපි සො විප්පටිසාරී හුත්වා සීසං තෙසං මූලං දත්වා මුච්චතී’’ති වුත්තං, තං යෙන ධනෙන පොත්ථකො කීතො, තඤ්ච ධනං සන්ධාය වුත්තං. කස්මා? පොත්ථකසාමිකහත්ථතො ධනෙ ගහිතෙ පොත්ථකෙ අදින්නෙපි මුච්චනතො. සචෙ අඤ්ඤං ධනං සන්ධාය වුත්තං, න යුත්තං පොත්ථකස්ස අත්තනියභාවතො අමොචිතත්තා. සචෙ පොත්ථකං සාමිකානං දත්වා මූලං න ගණ්හාති, න මුච්චති අත්තනියභාවතො අමොචිතත්තා. සචෙ පොත්ථකං මූලට්ඨෙන දිය්‍යමානං ‘‘තවෙව හොතූ’’ති අප්පෙති, මුච්චති අත්තනියභාවතො මොචිතත්තා. එත්ථායං විචාරණා – යථා චෙතියං වා පටිමං පොක්ඛරණිං සෙතුං වා කිණිත්වා ගහිතම්පි කාරකස්සෙවෙතං පුඤ්ඤං, න කිණිත්වා ගහිතස්ස, තථා පාපම්පි යෙන පොත්ථකො ලිඛිතො, තස්සෙව යුජ්ජති, න ඉතරස්සාති චෙ? න, ‘‘සත්ථහාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යා’’ති වචනතො. පරෙන හි කතසත්ථං ලභිත්වා උපනික්ඛිපන්තස්ස පාරාජිකන්ති සිද්ධං. එවං පරෙන ලිඛිතම්පි පොත්ථකං ලභිත්වා යථා වජ්ඣො තං පස්සිත්වා මරති, තථා උපනික්ඛිපෙය්‍යා පාරාජිකන්ති සිද්ධං හොතීති. **චෙතියාදීති** එතමනිදස්සනං කරණපච්චයං හි තං කම්මං ඉදංමරණපච්චයන්ති එවං ආචරියෙන විචාරිතං. මම පන චෙතියාදිනිදස්සනෙනෙව සොපි අත්ථො සාධෙතබ්බො විය පටිභාති.

තත්තකා පාණාතිපාතාති ''එකාපි චෙතනා කිච්චවසෙන 'තත්තකා'ති වුත්තා සතිපට්ඨානසම්මප්පධානානං චතුක්කතා විය''ති ලිඛිතං. **පමාණෙ ඨපෙත්වාති** අත්තනා අධිප්පෙතප්පමාණෙ. ''කතං මයා එවරූපෙ ආවාටෙ ඛණිතෙ තස්මිං පතිත්වා මරතූ''ති අධිප්පායෙන වධකො ආවාටප්පමාණං නියමෙත්වා සචෙ ඛණි, තං සන්ධාය වුත්තං **''ඉමස්මිං ආවාටෙ''**ති. ඉදානි ඛණිතබ්බං සන්ධාය එත්තකප්පමාණස්ස අනියමිතත්තා **''එකස්මිම්පි කුදාලප්පහාරෙ''**තිආදි වුත්තං, සුත්තන්තිකත්ථෙරෙහි කිඤ්චාපි උපඨතං, තථාපි සන්නිට්ඨාපකචෙතනා උභයත්ථ අත්ථෙවාති ආචරියා. බහූනං මරණෙ ආරම්මණනියමෙ කථන්ති චෙ? වජ්ඣෙසු එකස්ස ජීවිතින්ද්‍රියෙ ආලම්බිතෙ සබ්බෙසමාලම්බිතමෙව හොති. එකස්ස මරණෙපි න තස්ස සකලං ජීවිතං සක්කා ආලම්බිතුං න උප්පජ්ජමානං, උප්පන්නං, නිරුජ්ඣමානං, අතීතායපාණාතිපාතචෙතනාව පච්චුප්පන්නාරම්මණා, පුරෙජාතාරම්මණා ච හොති, තස්මා තම්පි යුජ්ජති. පච්ඡිමකොටියා එකචිත්තක්ඛණෙ පුරෙජාතං හුත්වා ඨිතං තං ජීවිතමාලම්බණං කත්වා සත්තමජවනපරියාපන්නචෙතනාය ඔපක්කමෙ කතෙ අත්ථතො තස්ස සත්තස්ස සබ්බං ජීවිතින්ද්‍රියමාලම්බිතං, වොරොපිතඤ්ච හොති, ඉතො පනඤ්ඤථා න සක්කා; එවමෙව පුබ්බභාගෙ ''බහුපිසත්තෙ මාරෙමී''ති චින්තෙත්වා සන්නිට්ඨානකාලෙ විසපක්ඛිපනාදීසු එකං පයොගං සාධයමානා වුත්තප්පකාරචෙතනා තෙසු එකස්ස වුත්තප්පකාරං ජීවිතින්ද්‍රියං ආලම්බණං කත්වා උප්පජ්ජති, එවං උප්පන්නාය පනෙකාය සබ්බෙපි තෙ මාරිතා හොන්ති තාය එව සබ්බෙසං මරණසිද්ධිතො, අඤ්ඤථා න සක්කා වොරොපෙතුං, ආලම්බිතුං වා. තත්ථ එකාය චෙතනාය බහූනං මරණෙ අකුසලරාසි කථන්ති චෙ? විසුං විසුං මරණෙ පවත්තචෙතනානං කිච්චකරණතො. කථං? තා පන සබ්බා උපපජ්ජවෙදනීයාව හොන්ති, තස්මා තාසු යාය කායචි දින්නාය පටිසන්ධියා ඉතරා සබ්බාපි ''තතො බලවතරකුසලපටිබාහිතා අහොසිකම්ම''න්තිආදිකොට්ඨාසං භජන්ති, පුනපි විපාකං ජනිතුං න සක්කොන්ති. අපරාපරියවෙදනීයාපි විය තං පටිබාහිත්වා කුසලචෙතනා පටිසන්ධිං දෙති, තථා අයම්පි චෙතනා අනන්තරභවෙ එව පටිසන්ධිදානාදිවසෙන තාසං කිච්චලෙසකරණතො එකාපි සමානා ''රාසී''ති වුත්තා. තාය පන දින්නාය පටිසන්ධියා අතිතික්ඛො විපාකො හොති. අයමෙත්ථ විසෙසොතිආදි **අනුගණ්ඨිපදෙ** පපඤ්චිතං.

අමරිතුකාමා වාති අධිප්පායත්තා ඔපපාතිකමරණෙපි ආපත්ති. '''නිබ්බත්තිත්වා'ති වුත්තත්තා පතනං න දිස්සතීති චෙ? ඔපපාතිකත්තං, පතනඤ්ච එකමෙවා''ති ලිඛිතං. අථ වා **''සබ්බථාපි අනුද්දිස්සෙවා''**ති වචනතො එත්ථ මරතූති අධිප්පායසම්භවතො **''උත්තරිතුං අසක්කොන්තො මරති පාරාජිකමෙවා''**ති සුවුත්තං. සචෙ ''පතිත්වා මරතූ''ති නියමෙත්වා ඛණිතො හොති, ඔපපාතිකමනුස්සො ච නිබ්බත්තිත්වා ඨිතනියමෙනෙව ''උත්තරිතුං න සක්කා''ති චින්තෙත්වා මරතීති පාරාජිකච්ඡායා න දිස්සති, තෙන වුත්තං ''උත්තරිතුං අසක්කොන්තො''ති. සො හි උත්තරිතුං අසක්කොන්තො පුනප්පුනං පතිත්වා මරති, තෙන පාතොපි තස්ස සිද්ධො හොතීති අධිප්පායො. තත්ථ සියා – යො පන ''උත්තරිතුං අසක්කොන්තො මරතී''ති වුත්තො, සො ඔපාතඛණනක්ඛණෙ අරූපලොකෙ ජීවති. වධකචෙතනා ච ''අනියතො ධම්මො මිච්ඡත්තනියතස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො, රූපජීවිතින්ද්‍රියං මාතුඝාතිකම්මස්ස පිතුඝාතිකම්මස්ස අරහන්තඝාතිකම්මස්ස රුහිරුප්පාදකම්මස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො''ති (පට්ඨා. 2.15.38 මිච්ඡත්තනියතත්තික) වචනතො රූපජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණං හොති, න ච තං අරූපාවචරසත්තස්සත්ථි, න ච සා චෙතනා ''අනියතො ධම්මො මිච්ඡත්තනියතස්ස ධම්මස්ස පුරෙජාතපච්චයෙන පච්චයො, ආරම්මණපුරෙජාතං වත්ථුපුරෙජාතං ආරම්මණපුරෙජාතං. රූපජීවිතින්ද්‍රියං මාතුඝාතිකම්මස්ස පුරෙජාතපච්චයෙන පච්චයො''ති (පට්ඨා. 2.15.48 මිච්ඡත්තනියතත්තික) වචනතො අනාගතාරම්මණා හොති. අඤ්ඤො ඉධ පතිත්වා මරණකසත්තො නත්ථි, එවං සන්තෙ වධකචෙතනාය කිං ආරම්මණන්ති චෙ? යස්ස කස්සචි ඉධ ජීවනකසත්තස්ස පච්චුප්පන්නං ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං. කිඤ්චාපි සො න මරති, අථ ඛො පාණාතිපාතො හොති එව. යථා කිං ''යථාක්කමෙන ඨිතෙ සත්ත ජනෙ එකෙන කණ්ඩෙන විජ්ඣිත්වා මාරෙමී''ති පුබ්බභාගෙ චින්තෙත්වා සන්නිට්ඨානකාලෙ තෙසු එකස්ස ජීවිතමාරම්මණං කත්වා කණ්ඩං විස්සජ්ජෙති, කණ්ඩො තං විරජ්ඣිත්වා ඉතරෙ ඡ ජනෙ මාරෙති, එවං සන්තෙපි අයං පාණාතිපාතී එව හොති, එවම්ධාපි ''යො කොචී''ති විකප්පෙන්තස්ස වධකචෙතනා යස්ස කස්සචි ජීවිතාරම්මණං කත්වා පවත්තති, තස්මිං අමතෙපි ඉතරස්ස වසෙන පාණාතිපාතී. සචෙ අරහා හුත්වා පරිනිබ්බායති, අරහන්තඝාතකොව හොති. එස නයො සබ්බත්ථ එවරූපෙසු. අයමෙව හෙත්ථ ආචරියපරම්පරාගතා යුත්ති විනිච්ඡයකථාති වුත්තං.

පතනරූපං පමාණන්ති එත්ථ යථා මාතුයා පතිත්වා පරිවත්තලිඞ්ගාය මතාය සො මාතුඝාතකො හොති, න කෙවලං පුරිසඝාතකො, තස්මා පතනස්සෙව වසෙන ආපත්ති. කස්මා? පතනරූපමරණරූපානං එකසන්තානත්තා, තදෙව හිස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං, තස්ස හි පරිවත්තනං නත්ථි, ඉත්ථිපුරිසින්ද්‍රියානෙව පවත්තියං නිරුජ්ඣනුප්පජ්ජනකානි, ඉත්ථිපුරිසොති ච තත්ථ වොහාරමත්තමෙව, තස්මා මාතුඝාතකොව, න පුරිසඝාතකොති, යථා තස්ස පතනරූපවසෙනාපත්ති, තථා ඉධාපි පතනරූපවසෙන ථුල්ලච්චයං එකසන්තානත්තාති අයං පඨමථෙරවාදෙ යුත්ති. දුතියෙ කිඤ්චාපි පෙතො පතිතො, යක්ඛො ච, අථ ඛො අහෙතුකපටිසන්ධිකත්තා අකුසලවිපාකස්ස ''වාමෙන සූකරො හොතී''ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.296; මහානි. අට්ඨ. 166) එත්ථ වුත්තයක්ඛානං පටිසන්ධි විය සබ්බරූපානං සාධාරණත්තා, අමනුස්සජාතිකත්තා ච තිරච්ඡානරූපෙන මතෙ මරණරූපවසෙන පාචිත්තියං, වත්ථුවසෙන ලහුකාපත්තියා පරිවත්තනා හොති එව තත්ථජාතකරුක්ඛාදිඡෙදනපාචිත්තියපරිවත්තනං විය. අයමෙව යුත්තතරො, තස්මා පච්ඡා වුත්තො. පාරාජිකස්ස පන මනුස්සජාතිකො යථා තථා වා පතිත්වා යථා තථා වා මරතු, පාරාජිකමෙව ගරුකත්තා. ගරුකාපත්තියා හි විපරිවත්තනා නත්ථීති වුත්තං.

ථුල්ලච්චයං තිරච්ඡානෙ, මතෙ හෙදස්ස කාරණං;
සරූපමරණං තිස්සො, වුස්සො මඤ්ඤෙති අඤ්ඤථා.

ගණ්ඨිපදෙ පන ‘‘දුතියවාදෙ පුථුජ්ජනස්ස පතිත්වා අරහත්තං පත්වා මරන්තස්ස වසෙන වුත්තො’’ති ලිඛිතං. ‘‘තිරච්ඡානෙ’’ති එත්ථ කෙචි වදන්ති ‘‘දෙවා අධිප්පෙතා’’ති. ‘‘සකසකරූපෙනෙව මරණං භවති නාඤ්ඤථා’’ති ච වදන්ති. **යක්ඛපෙතරූපෙන මතෙපි එසෙව නයොති** ථුල්ලච්චයන්ති අත්ථො. ‘‘තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහමරණෙ විය’’ති ලිඛිතං. **පහාරං ලද්ධාති** සත්තානං මාරණත්ථාය කතත්තා වුත්තං.

177. **සාධු සුට්ඨු මරතූති** වචීභෙදං කරොති. **විසභාගරොගොති** සරීරට්ඨයො ගණ්ඩපීළකාදි.

178. **කාළානුසාරීති** එකිස්සා ලතාය මූලං කිර. මහාකච්ඡපෙන කතපුප්ඵං වා. **හංසපුප්ඵන්ති** හංසානං පක්ඛපත්තං. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සාහත්ථිකාණත්තිකනයඤ්හෙත්ථ යොජෙත්වා කායවාචාචිත්තතො සමුට්ඨානවිධි දස්සෙතබ්බො.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

180. **මරණත්ථිකාව හුත්වාති** ඉමස්ස කායස්ස භෙදෙන සග්ගපාපනාධිප්පායත්තා අත්ථතො මරණත්ථිකාව හුත්වා එවංඅධිප්පායිනො මරණත්ථිකා නාම හොන්තීති අත්තනො මරණත්ථිකභාවං අජානන්තා ආපන්නා පාරාජිකං. න හි තෙ ‘‘අත්තනො චිත්තප්පවත්තිං න ජානන්තී’’ති වුච්චන්ති. **වොහාරවසෙනාති** පුබ්බභාගවොහාරවසෙන. සන්නිට්ඨානෙ පනෙතං නත්ථි. පාසෙ බද්ධසූකරමොචනෙ විය න හොති. **යථානුසන්ධිනාති** අන්තරා අමරිත්වාති අත්ථො. **අප්පටිවෙක්ඛිත්වාති** අවිචාරෙත්වා. හෙට්ඨිමභාගෙ හි කිස්මිඤ්චි විජ්ජමානෙ වලි පඤ්ඤායති. **දස්සිතෙති** උද්ධරිත්වා ඨපිතෙ. **පටිබන්ධන්ති** තයා පටිබන්ධං, පරිභොගන්තරායං සඞ්ඝස්ස මා අකාසීති අත්ථො.

181-2. යස්මා කිරියං දාතුං න සක්කා, තස්මා **‘‘පඨමං ලද්ධ’’**න්ති වුත්තං. පුබ්බෙපි අත්තනා ලද්ධපිණ්ඩපාතතො පණීතපණීතං දෙන්තො තත්ථපි අත්තකාරියං අදාසි. **අසඤ්චිච්චාති** එත්ථ අඤ්ඤං ආකඩ්ඪන්තස්ස අඤ්ඤස්ස පතනෙ සබ්බෙන සබ්බං අභිසන්ධි නත්ථි. **න මරණාධිප්පායස්සාති** පටිඝො ච පයොගො ච අත්ථි, වධකචෙතනා නත්ථි. **අජානන්තස්සාති** එත්ථ ‘‘වත්ථුඅජානනවසෙන අජානන්තස්ස දොසො නත්ථි, ඉදං කිර තෙසං නානත්තං. ‘අසඤ්චිච්චො අහ’න්ති **පාළියං** න දිස්සති. **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තා තථාරූපාය පාළියා භවිතබ්බ’’න්ති වදන්ති. **නො චෙ, ථුල්ලච්චයන්ති** එත්ථ ‘‘දුක්ඛවෙදනා චෙ නුප්පජ්ජති, දුක්කටමෙවා’’ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. **‘‘මුග්ගරා** නාම ඛාදනදණ්ඩකා. **වෙමා** නාම තෙසං ඛාදනදණ්ඩකානං හෙට්ඨා ච උපරි ච තිරියං බන්ධිතබ්බදණ්ඩා’’ති ලිඛිතං. හෙට්ඨාව දුවිධාපි පඨන්ති. **හත්ථප්පත්තො විය දිස්සති** ‘‘තස්ස වික්ඛෙපො මා හොතූ’’ති **උපච්ඡින්දති. විසෙසාධිගමං බ්‍යාකරිත්වා** තප්පභවං සක්කාරං ලජ්ජීයන්තො **ආහාරං උපච්ඡින්දති** සභාගානං බ්‍යාකතත්තා. තෙ හි කප්පියඛෙත්තං ආරොචෙන්ති.

186. **අකතවිඤ්ඤත්තියාති** න විඤ්ඤත්තියා. සා හි අනුඤ්ඤාතත්තා කතාපි අකතා වියාති අකතවිඤ්ඤත්ති. ‘‘‘වදෙය්‍යාථ, භන්තෙ යෙනත්ථො’ති එවං අකතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති අකතවිඤ්ඤත්ති’’ති ලිඛිතං. තිත්ථියභූතානං මාතාපිතූනං සහත්ථා දාතුං න වට්ටතීති. **පිතුච්ඡා** නාම පිතුභගිනී. **සචෙපි න යාචන්ති** ‘‘යාචිතුං දුක්ඛ’’න්ති, සයං වා එවං වත්තුමසක්කොන්තා. ‘‘යදා තෙසං අත්ථො භවිස්සතී’’ති ආභොගං කත්වා වා. **‘‘‘වෙජ්ජකම්මං වා න හොතී’**ති වචනතො යාව සත්තමො කුලපරිවට්ටො, තාව භෙසජ්ජං කාතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. **සබ්බපදෙසූති** මහාමාතුයාචූළමාතුයාතිආදීනං.

වුත්තනයෙන පරියෙසිත්වාති ‘‘සාමණෙරෙහි වා’’තිආදිනා. ‘‘න අකතවිඤ්ඤත්තියා’’ති වදන්ති. ‘‘පච්චාසීසති සචෙ, දුක්කට’’න්ති වදන්ති. **කප්පියවසෙනාති** පුප්ඵං ආනෙථාතිආදිනා. **‘‘පූජං අකාසී’**ති වුත්තත්තා සයං ගහෙතුං න වට්ටතී’’ති වදන්ති.

‘‘භණථා’’ති වුත්තෙ පන කාතබ්බං. ධම්මඤ්හි වත්තුං වට්ටති. **නො චෙ ජානන්ති, න පාදා අපනෙතබ්බා**. අවමඞ්ගලන්ති හි ගණ්හන්ති.

චොරනාගස්ස හි ආමට්ඨං දින්නෙ කුජ්ඣිස්සති, අනාමට්ඨං න වට්ටතීති අඞ්ගුලන්තරෙ ථොකං භත්තං ගහෙත්වා පත්තෙ භත්තං සබ්බං අදාසි, සො තෙන තුස්සි. **වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණන්ති** සිබ්බිත්වා කාතබ්බත්ථරණවිකති. **පිතුරාජා** දමිළස්ස පරාජිතො **රොහණෙ** සොළසවස්සානි වසිත්වා මිත්තාමච්චපරිවුතො ‘‘රජ්ජං ගණ්හාමී’’ති ආගන්ත්වා අන්තරාමග්ගෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා එකං අමච්චං ඝාතාපෙසි. සෙසා භයෙන පලායන්තා අරඤ්ඤෙ අන්තරාමග්ගෙ චොරෙහි විලුත්තා **හම්බුගල්ලකවිහාරං** ගන්ත්වා තත්ථ චාතුනිකායිකතිස්සත්ථෙරො තෙසං සඞ්ගහං කත්වා පුන ආනෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි, තෙහි සද්ධිං රජ්ජං ගහෙත්වා රාජා **හම්බුගල්ලකතිස්සත්ථෙරස්ස** අභයගිරිවිහාරං අකාසි. සෙසාපි එකෙකවිහාරං කාරාපෙසුං කිර.

187. චොරසමීපං පෙසෙන්තො **''වාළයක්ඛවිහාරං පෙසෙති''**ති ඉමිනා සදිසො. කස්මා? මරණාධිප්පායත්තා. තළාකාදීසු මච්ඡාදිග්ගහණත්ථං කෙවට්ටං අඤ්ඤාපදෙසෙන ''තළාකතීරං ගච්ඡා''ති පහිණන්තස්ස පාණාතිපාතෙන භවිතබ්බං, ''වාළයක්ඛවිහාරං පාහෙසී''ති ඉමස්ස සදිසො. කස්මා? ''මරණාධිප්පායත්තා''ති වචනස්සානුලොමතො, **අට්ඨකථායම්පි** ''එවං වාළයක්ඛම්පී''ති වුත්තත්තා.

189. **තං තත්‍රට්ඨිතං ඡින්දන්තන්ති තං**-සද්දො එකච්චෙසු නත්ථි. ඉතරෙසු පාරාජිකථුල්ලච්චයං ආපන්නාති අත්ථො. ''ඉමං ඡින්දිත්වා සීසං ගන්ත්වා සඞ්ඝස්ස පත්තචීවරං දස්සාමී''ති කුසලචිත්තෙනපි ඡින්දිතුං න වට්ටති අනනුඤ්ඤාතත්තා. **අඤ්ඤස්ස පන භික්ඛුනො වට්ටති** අනුඤ්ඤාතත්තා.

190. කථං? කුටිරක්ඛණත්ථඤ්හි භගවතා පටග්ගිදානාදි අනුඤ්ඤාතං, කුටි නාමෙසා භික්ඛූනං අත්ථාය. තස්මා ''භික්ඛුරක්ඛණත්ථං අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස වට්ටතී'ති වත්තබ්බමෙත්ථ නත්ථී''ති වුත්තං. යදි එවං අච්ඡින්නචීවරස්ස නග්ගභාවප්පටිච්ඡාදනත්ථං භූතගාමපාතබ්‍යාතා භගවතා අනුඤ්ඤාතා, ජීවිතරක්ඛණත්ථඤ්ච සප්පදට්ඨකාලෙ අනුඤ්ඤාතං, තස්මා ''අපි ජීවිතං පරිච්චජිතබ්බං, න ච රුක්ඛො වා ඡින්දිතබ්බො''තිආදි න වත්තබ්බං සියා, තස්මා තං නිදස්සනං අප්පමාණං, අට්ඨකථාචරියො එවෙත්ථ පමාණං. එත්ථ පනායං ආචරියස්ස තක්කො – අරියපුග්ගලෙසුපි සත්තා නග්ගියං පස්සිත්වා අප්පසාදං කත්වා නිරයූපගා භවිස්සන්ති , තථා සප්පා ච ඩංසිත්වා, තෙසං පාපවිමොචනත්ථං භූතගාමපාතබ්‍යාතා අනුඤ්ඤාතා. දානපතීනං චිත්තරක්ඛණත්ථං පටග්ගිදානාදි. අඤ්ඤථා ලොකස්ස පුඤ්ඤන්තරායො, සඞ්ඝස්ස ච ලාභන්තරායො හොති. වධකස්ස පන චිත්තහිතකරණං නත්ථි, තං පන අවීතික්කමං, ජීවිතපරිච්චජනං පස්සිත්වා වා ''අහො දුක්කරං කත''න්ති පසාදමෙව ලභෙය්‍යුන්ති අත්තනො න වට්ටති, අඤ්ඤස්ස වට්ටති. අඤ්ඤථා තිත්ථියානං අසද්ධම්මසිද්ධියාති. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''ජීවිතත්ථාය රුක්ඛං ඡින්දන්තස්ස අත්තසිනෙහවසෙන ඡින්දනතො අකුසලත්තා න වට්ටති, අඤ්ඤස්ස වට්ටතී''ති ලිඛිතං. අනෙකෙසු රුක්ඛෙන ඔත්ථතෙසු, ඔපාතෙ වා පතිතෙසු අඤ්ඤෙන අඤ්ඤස්සත්ථාය රුක්ඛඡෙදනාදි කාතුං වට්ටති, කස්මා? පරපරිත්තාණාධිප්පායතොති. **පරිත්තන්ති** රක්ඛණං, තං දස්සෙතුං **''සමන්තා භූමිතච්ඡන''**න්තිආදි වුත්තං.

191. **තීහි මාරිතෙ පන විසඞ්කෙතන්ති** එත්ථ තීසු එකෙන මාරිතෙපි ''ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණත්තා පාරාජික''න්ති වුත්තත්තා තයොපි එකතො හුත්වා මාරෙන්ති චෙ, ආපජ්ජති, තෙනෙව වුත්තං **''පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ වා අවිසඞ්කෙත''**න්ති. **''පරිච්ඡෙදාතික්කමෙ පන සබ්බත්ථ විසඞ්කෙතං හොති''**ති වුත්තත්තා ද්වින්නං බලං ගහෙත්වා තතියො චෙ මාරෙති ආපජ්ජති විය දිස්සති, වීමංසිතබ්බං. **''ද්වෙ මාරෙන්තූ''ති වුත්තෙ එකෙන වා ද්වීහි වා මාරිතෙ පාරාජිකන්ති** ''ද්වින්නං පහාරානං මරණෙ සති ද්වෙ මාරිතා නාම හොන්ති, අසති එකොව හොති, තස්මා විජානිතබ්බ''න්ති වදන්ති.

තතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාරාජිකං

වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථුවණ්ණනා

193. චතුත්ථෙ වග්ගු ච සා මොදයති ච සත්තෙති **වග්ගුමුදා**. ''වග්ගුමදා''තිපි පාඨො, තස්ස වග්ගු ච සා පසන්නසුද්ධතරඞ්ගසමිද්ධත්තා සුඛුමා චාති අත්ථො ජීවිතවග්ගුත්ථනිතා ජීවිතත්ථන්ති නීලුප්පලන්තිආදීසු විය. මදස්සාති ච බහුඛජ්ජභොජ්ජපානාදිසමිද්ධා නදී ඡණදිවසෙසූති නිරුත්ති වෙදිතබ්බා. වග්ගු පරිසුද්ධාති ලොකෙන සම්මතාති කිර අත්ථො. **භාසිතො** භවිස්සතීති පාඨසෙසො.

194-5. වණ්ණවා වණ්ණවන්තො වණ්ණවන්තානීතිපි සිජ්ඣති කිර බහුවචනෙන. යස්මා ඉන්ද්‍රියානං ඌනත්තං, පූරත්තං වා නත්ථි, තස්මා **''අභිනිවිට්ඨොකාසස්ස පරිපුණ්ණත්තා''**ති වුත්තං. ඡට්ඨස්ස අභිනිවිට්ඨොකාසො හදයවත්ථු. චතුඉරියාපථචක්කෙ **පාකතින්ද්‍රියෙ**. **අත්තනො දහතීති** අත්තනා දහති, අත්තනා පටිවිද්ධං කත්වා පවෙදෙතීති අධිප්පායො. **සන්තන්ති** වත්තමානං. **ගොත්‍රභුනොති** ගොත්තමත්තං අනුභවන්තා නාමමත්තකමෙවාති අත්ථො.

සවිභඞ්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

197. **පදභාජනෙ** ''තිස්සො විජ්ජා''ති වුත්තත්තා අරූපාවචරජ්ඣානානි පටික්ඛිත්තානීති චෙ? න, තත්ථෙව ''යං ඤාණං, තං දස්සනං, යං දස්සනං, තං ඤාණ''න්ති දස්සනපදෙන විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා, තස්මා එව **අට්ඨකථායං** **''විජ්ජාසීසෙන පදභාජනං වුත්ත''**න්ති වුත්තං. **ධුරං කත්වාති** පුරිමං කත්වා.

පදභාජනීයවණ්ණනා

199. අනාගතෙ උප්පජ්ජනකරාගාදීනං කාරණත්තා රාගාදයොව **නිමිත්තං** නාම. තිස්සන්නඤ්ච විජ්ජානං අඤ්ඤතරං සන්ධාය ''විජ්ජානං ලාභීම්හී''ති භණති, පාරාජිකං, න වත්ථුවිජ්ජාදීනං කිලෙසනහානමෙව වුත්තං,

තංඛණත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මප්පවත්ති න හොතීති චෙ? න, මග්ගකිච්චදීපනතො. තෙනෙව **‘‘මග්ගෙන විනා නත්ථී’’**තිආදි වුත්තං. **චිත්තන්ති** චිත්තස්ස විගතනීවරණතාති අත්ථො. ‘‘යාවඤ්ච විජ්ජා අනාගතා, තාව විපස්සනාඤාණස්ස ලාභීම්හී’ති වදන්තො යදි ලොකුත්තරං සන්ධාය වදති, සොපි ච තථා ජානාති, පාරාජිකමෙව ලොකුත්තරස්සපි තංනාමත්තා’’ති වදන්ති. **‘‘අවිසෙසෙනාපි වදතො පාරාජිකං වුත්තන්**ති ලොකුත්තරං සන්ධාය වදතො ‘පාරාජික’න්ති වත්තුං යුජ්ජති. යථා කිං ‘විජ්ජානං ලාභීම්හී’ති භණන්තොපි පාරාජිකමෙවා’ති වුත්තට්ඨානෙ වත්ථුවිජ්ජාදීනං සම්භවෙපි තාසං අනධිප්පෙතත්තා පාරාජිකං හොති, එවමිධාපි. **න සක්කා අඤ්ඤං පමාණං කාතුන්**ති අත්තනො ගුණමාරොචෙතුකාමො ලොකියෙන සම්මිස්සං අත්ථපටිසම්භිදං වදතො පාරාජිකන්ති පමාණං කාතුං න සක්කා, ඉතරථා හොතී’’ති අපරෙහි වුත්තං, ‘‘තං පුබ්බාපරවිරුද්ධං, තස්මා විජ්ජානිදස්සනං ඉධ අනිදස්සනං සාසනෙ වත්ථුවිජ්ජාදීනං විජ්ජාවිධානාභාවා. භගවතා විභත්තඛෙත්තපදෙ වා තෙසං පරියායවචනානං අනාමට්ඨත්තා න සක්කා අඤ්ඤං පමාණං කාතු’’න්ති ලිඛිතං. ‘‘පටිසම්භිදානං ලාභීම්හී’ති වුත්තෙ පරියායෙන වුත්තත්තා ථුල්ලච්චයං යුත්ත’’න්ති වදන්ති, විචාරෙතබ්බං. **වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බන්**ති ‘‘යො තෙ විහාරෙ වසතී’’තිආදීහි සංසන්දනතො පරියායවචනත්තා ථුල්ලච්චයං වුත්තං. ‘‘නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජාමී’ති වා ‘ලාභීම්හාහං තස්සා’ති වා වදතොපී’’ති වුත්තවචනම්පි ‘‘සචෙ පනස්සෙවං හොතී’’තිආදිවචනම්පි අත්ථතො එකමෙව, සොපි හි අත්තනො විසෙසං ආරොචෙතුමෙව වදති. ‘‘යො තෙ විහාරෙ වසතී’තිආදීසු අහං-වචනාභාවා පරියායො යුජ්ජති, ඉධ පන ‘ලාභීම්හාහං තස්සා’ති අත්තානං නිද්දිසති, තස්මා පාරාජිකං ආපජ්ජිතුං යුත්තං විය’’ති වදන්ති. ‘‘මහාපච්චරියාදිවචනං උත්තරිමනුස්සධම්මෙසු එකොපි න හොති, තස්මා පරියායෙන වුත්තත්තා න හොතී’’ති වදන්ති, සුට්ඨු උපපරික්ඛිතබ්බං. ඵලසච්ඡිකිරියා-පදතො පට්ඨාය එව පාඨො ගහෙතබ්බො, ඵලසච්ඡිකිරියායපි එකෙකම්පි එකෙකඵලවසෙන පාරාජිකං වෙදිතබ්බං.

රාගස්ස පහානන්තිආදිත්තිකෙ කිලෙසප්පහානමෙව වුත්තං, තං පන යස්මා මග්ගෙන විනා නත්ථි. තතියමග්ගෙන හි රාගදොසානං පහානං, චතුත්ථෙන මොහස්ස, තස්මා ‘‘රාගො මෙ පහීනො’’තිආදීනි වදතොපි පාරාජිකං. **රාගා චිත්තං විනීවරණතා**තිආදිත්තිකෙ ලොකුත්තරමෙව වුත්තං, තස්මා ‘‘රාගා මෙ චිත්තං විනීවරණ’’න්තිආදීනි වදතො පාරාජිකමෙවාති. **අකුප්පධම්මත්තා**ති කෙචි උත්තරවිහාරවාසිනො. කස්මා න හොතීති චෙ? ‘‘ඉති ජානාමි, ඉති පස්සාමී’’ති වත්තමානවචනෙනෙව **මාතිකායං** වුත්තත්තා. යදි එවං **පදභාජනෙ** ‘‘සමාපජ්ජිං, සමාපන්නො’’තිආදිනා වුත්තත්තා ‘‘අතීතත්තභාවෙ සොතාපන්නොම්හී’’ති වදතොපි හොතූති චෙ? න, අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. කථං? අද්ධාපච්චුප්පන්නවසෙන වත්තමානතා ගහෙතබ්බාති ඤාපනත්ථං වුත්තං, න අතීතත්තභාවං. අතීතත්තභාවො හි පරියායෙන වුත්තත්තා ‘‘ථුල්ලච්චය’’න්ති වුත්තන්ති ආචරියා.

200. **‘‘සචෙපි න හොති, පාරාජිකමෙවා’’**ති අට්ඨානපරිකප්පවසෙන වුත්තං කිර. ‘‘ඉති වාචා තිවඞ්ගිකා’’ති වක්ඛති. **නත්ථෙතන්**ති පුරිමෙ සති පච්ඡිමස්සාභාවා සමාපජ්ජිං, සමාපන්නොති ඉමෙසං කිඤ්චාපි අත්ථතො කාලවිසෙසො නත්ථි, වචනවිසෙසො පන අත්ථි එව.

207. **උක්ඛෙටිතො**ති උත්තාසිතො. ඛිට උත්‍රාසනෙ.

සුද්ධිකවාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්තුකාමවාරකථාවණ්ණනා

විඤ්ඤත්තිපථෙති විජානනට්ඨානෙ, තෙන ‘‘විඤ්ඤත්තිපථමතික්කමිත්වා ඨිතො භික්ඛු දිබ්බාය සොතධාතුයා සුත්වා ජානාති, න පාරාජිකන්ති දීපෙතී’’ති වුත්තං. **ඣානං කිර සමාපජ්ජින්**ති එත්ථ සො චෙ ‘‘එස භික්ඛු අත්තනො ගුණදීපනාධිප්පායෙන එවං වදතී’’ති ජානාති, පාරාජිකමෙව. අඤ්ඤථා ජානාතීති චෙ? පාරාජිකච්ඡායා න දිස්සතීති ආචරියො.

වත්තුකාමවාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපත්තිභෙදකථාවණ්ණනා

අනුල්ලපනාධිප්පායොති යදි උල්ලපනාධිප්පායො භවෙය්‍ය, දුක්කටමෙවාති අපරෙ. ‘‘තං පරතො ‘නාවුසො, සක්කා පුථුජ්ජනෙන අධිවාසෙතු’න්ති වත්ථුනා සංසන්දිත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

225-6. දුක්කර ආගාර ආවටකාම අභිරතිවත්ථූසු ‘‘යදි උල්ලපනාධිප්පායො භවෙය්‍ය, පාරාජික’’න්ති වදන්ති, කාරණං පන දුද්දසං, ථුල්ලච්චයං වුත්තං විය, වීමංසිතබ්බං. **යානෙන වා ඉද්ධියා වා ගච්ඡන්තොපි පාරාජිකං**

නාපජ්ජතීති පදසා ගමනවසෙනෙව කතිකාය කතාය යුජ්ජති. **‘‘අපුබ්බංඅචරිමං ගච්ඡන්තොති** හත්ථපාසං අවිජහිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථං ගණ්හන්තො විය ගච්ඡන්තො’’ති වුත්තං. උට්ඨෙථ එථ ගච්ඡාමාති එවං සහගමනෙ පුබ්බාපරා ගච්ඡන්තොපි නාපජ්ජතීති ආචරියස්ස තක්කො. **වසන්තස්සාති** තථා වසන්තො වෙ උපාසකෙන දිස්සති, පාරාජිකො හොති. ‘‘රත්තිං වසිත්වා ගච්ඡන්තො න පාරාජිකො’’ති වුත්තං. **නානාවෙරජ්ජකාති** නානාජනපදවාසිනො. **සඞ්ඝලාභොති** යථාවුඩ්ඪං අත්තනො පාපුණනකොට්ඨාසො.

228. **ඉද්ධාති** ‘‘කො නු ඛො’’තිආදිනා වුත්තෙ පඤ්හාකම්මෙ. **ධම්මධාතු** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං.

232. **න උප්පටිපාටියාති** න සීහොක්කන්තවසෙන අනුස්සරි. තස්මා අන්තරාභවභූතා එකා එව ජාතීති පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො.

නිගමනවණ්ණනා

233. **චතුවීසතීති** එත්ථ මාතුඝාතකපිතුඝාතකඅරහන්තඝාතකා තතියපාරාජිකං ආපන්නා. භික්ඛුනිදූසකො, ලම්බිආදයො ච චත්තාරො පඨමපාරාජිකං ආපන්නා එවාති කත්වා කුතො චතුවීසතීති චෙ? න, අධිප්පායාජානනතො. මාතුඝාතකාදයො හි චත්තාරො ඉධානුපසම්පන්නා එව අධිප්පෙතා, ලම්බිආදයො චත්තාරො කිඤ්චාපි පඨමපාරාජිකෙන සඞ්ගහිතා, යස්මා එකෙන පරියායෙන මෙථුනධම්මපටිසෙවිනො න හොන්ති, තස්මා විසුං වුත්තා. ‘‘එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතා’’ති එවං වුත්තසංවාසස්ස අභබ්බතාමත්තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘යථා පුරෙ තථා පච්ඡා’’**ති. අඤ්ඤථා නෙසං සමඤ්ඤායපටිඤ්ඤායභික්ඛුභාවොපි නත්ථීති ආපජ්ජති.

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩො

1. සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

235. ‘‘ඔක්කමන්තාන’’න්ති පාඨො. එත්ථාහ – ‘‘යො පන භික්ඛූ’’ති කාරකො ඉධ කස්මා න නිද්දිට්ඨොති? **අභි-නිද්දෙසෙන** ඉමස්ස සාපෙක්ඛාභාවදස්සනත්ථං. කථං? කණ්ඩුවනාදිඅධිප්පායචෙතනාවසෙන චෙතෙන්තස්ස කණ්ඩුවනාදිඋපක්කමෙන උපක්කමන්තස්ස, මෙථුනරාගවසෙන ඌරුආදීසු දුක්කටවත්ථූසු, වණාදීසු ථුල්ලච්චයවත්ථූසු ච උපක්කමන්තස්ස සුක්කවිස්සට්ඨියා සතිපි න සඞ්ඝාදිසෙසො. මොචනස්සාදසඞ්ඛාතාධිප්පායාපෙක්ඛාව සුක්කවිස්සට්ඨි සති උපක්කමෙ, න අඤ්ඤථා ‘‘අනාපත්ති න මොචනාධිප්පායස්සා’’ති වචනතො. තස්මා තදත්ථදස්සනත්ථං ඉධ කාරකො න නිද්දිට්ඨො, අඤ්ඤථා ‘‘යො පන භික්ඛු සඤ්චෙතනිකං සුක්කවිස්සට්ඨිං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති කාරකෙ නිද්දිට්ඨෙ ‘‘චෙතෙති න උපක්කමති මුච්චති, අනාපත්තී’’ති වුත්තවචනවිරොධො. ‘‘සඤ්චෙතනිකාය සුක්කවිස්සට්ඨියා අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා’’ති භුම්මෙ නිද්දිට්ඨෙපි සොව විරොධො ආපජ්ජති, තස්මා තදුභයවචනක්කමං අවත්වා ‘‘සඤ්චෙතනිකා සුක්කවිස්සට්ඨි අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා’’ති වුත්තං. තත්ථ නිමිත්තත්ථෙ භුම්මවචනාභාවතො හෙතුත්ථනියමො න කතො හොති. තස්මිං අකතෙ සඤ්චෙතනිකා සුක්කවිස්සට්ඨි අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති, උපක්කමෙ අසති අනාපත්තීති අයමත්ථො දීපිතොති වෙදිතබ්බං.

236-7. **සඤ්චෙතනිකාති** එත්ථ පඨමවිග්ගහෙන උපසග්ගස්ස සාත්ථකතා දස්සිතා, දුතියෙන ඉකපච්චයස්ස. වාතපිත්තසෙම්හරුහිරාදිආසයභෙදතොති අත්ථො. **ධාතූති** එත්ථ ‘‘පථවීධාතුආදයො චතස්සො, චක්ඛුධාතුආදයො වා අට්ඨාරසා’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. **වත්ථිසීසන්ති** වත්ථිපුටස්ස සීසං. ‘‘අඞ්ගජාතස්ස මූලං අධිප්පෙතං, න අග්ගසීස’’න්ති වදන්ති. **තථෙවාති** ‘‘නිමිත්තෙ උපක්කමතො’’තිආදිං ගණ්හාති. **තතො මුච්චිත්වාති** ‘‘න සකලකායතො, තස්මා පන ඨානා චුතමත්තෙ හොතූ’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. ‘‘දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ’’ති ඉමිනා න සමෙතීති චෙ ? තතො දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදි වුච්චති. තස්සත්ථො – නිමිත්තෙ උපක්කමං කත්වා සුක්කං ඨානා චාවෙත්වා පුන විප්පටිසාරවසෙන දකසොතොරොහණං නිවාරෙතුං අධිවාසෙමීති. තතො බහි නික්ඛමන්තෙ අධිවාසෙතුං න සක්කා, තථාපි අධිවාසනාධිප්පායෙන අධිවාසෙත්වා අන්තරා දකසොතතො උද්ධං නිවාරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය ‘‘අනික්ඛන්තෙ වා’’ති වුත්තං. කස්මා? ඨානා චුතඤ්හි අවස්සං දකසොතං ඔතරතීති අට්ඨකථාධිප්පායො ගණ්ඨිපදාධිප්පායෙන සමෙති. **තතො මුච්චිත්වාති** සකට්ඨානතො. සකසරීරතො හි බහි නික්ඛන්තමෙව හොති, තතො ‘‘බහි නික්ඛන්තෙ වා අනික්ඛන්තෙ වා’’ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යා. යස්මා පන තම්හා තම්හා සරීරපදෙසා චුතං අවස්සං දකසොතං ඔතරති, තස්මා වුත්තං ‘‘දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ’’ති, ඉමිනා ච ආපත්තියා පාකටකාලං දස්සෙති, කිං වුත්තං හොති? මොචනස්සාදෙන නිමිත්තෙ උපක්කමතො සුක්කං බහුතරම්පි සරීරපදෙසා චුතං තත්ථ තත්ථ ලග්ගාවසෙසං යත්තකං එකා ඛුද්දකමක්ඛිකා පිවෙය්‍යා, තත්තකෙ දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති. වුත්තඤ්හි **කඞ්ඛාවිතරණියං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘දකසොතං අනොතිණ්ණෙපි

සඞ්ඝාදිසෙසො''තිආදි. තත්තකස්ස බහි නික්ඛමනං අසල්ලක්ඛෙන්තො ''චෙතෙති උපක්කමති න මුච්චති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති වචනතො ථුල්ලච්චයන්ති සඤ්ඤාය දෙසෙන්තොපි න මුච්චති, පස්සාවම්පි වණ්ණතං පස්සිත්වා වත්ථිකොසගතස්ස පිච්ඡිලතාය වා ඤත්වා සඞ්ඝාදිසෙසතො වුට්ඨාතබ්බං. අයමෙත්ථ තතියත්ථෙරවාදෙ යුත්ති. සබ්බාචරියා ඉමෙ එව තයො ථෙරා, තෙසම්පි දකසොතොරොහණං නිමිත්තෙ උපක්කමනන්ති අයං දුතියො විනිච්ඡයො සාධාරණතො එත්ථ, එවං **උපතිස්සත්ථෙරො** වදති කිර.

ඨානා චුතඤ්හි අවස්සං දකසොතං ඔතරතීති කත්වා **''ඨානා චාවනමත්තෙනෙවෙත්ථ ආපත්ති වෙදිතබ්බා''**ති වුත්තං. දකසොතං ඔතිණ්ණෙ එව ආපත්ති. සුක්කස්ස හි සකලං සරීරං ඨානං, අනොතිණ්ණෙ ඨානා චුතං නාම න හොතීති වීමංසිතබ්බං. ආභිධම්මිකත්තා ථෙරස්ස ''සුක්කවිස්සට්ඨි නාම රාගසමුට්ඨානා හොතී''ති (කථා. අට්ඨ. 307) **කථාවත්ථුට්ඨකථායං** වුත්තත්තා සම්භවො චිත්තසමුට්ඨානො, ''තං අසුචිං එකදෙසං මුඛෙන අග්ගහෙසි, එකදෙසං අඞ්ගජාතෙ පක්ඛිපී''ති (පාරා. 503) වචනතො උතුසමුට්ඨානො ච දිස්සති, සො ච ඛො අවීතරාගස්සෙව ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං අරහතො අසුචි මුච්චෙය්‍යා''ති (මහාව. 353; කථා. 313) වචනතො. **පරූපාහාරට්ඨකථායං** ''අත්ථි තස්ස ආසයොති තස්ස සුක්කස්ස උච්චාරපස්සාවානං විය පතිට්ඨානොකාසො අත්ථී''ති (කථා. අට්ඨ. 309) වචනතො තස්ස ආසයොති සිද්ධං. පාකතිකචිත්තසමුට්ඨානරූපං විය අසංසට්ඨත්තා, නික්ඛමනතො ච ''වත්ථිසීසං, කටි, කායො''ති තිධා සුක්කස්ස ඨානං පකප්පෙන්ති ආචරියා. සප්පවිසං විය තං දට්ඨබ්බං, න ච විසස්ස ඨානනියමො, කොධවසෙන ඵුසන්තස්ස හොති, එවමස්ස න ච ඨානනියමො, රාගවසෙන උපක්කමන්තස්ස හොතීති තක්කො.

බොහකරණපච්චයො නාම භෙසජ්ජසෙනාසනාහාරාදිපච්චයො. **සංසග්ගභෙදතොපීති** එතෙසු ද්වීහිපි තීහිපි. **පහීනවිපල්ලාසත්තාති** එත්ථ යං කිඤ්චි සුපිනන්තෙන සෙක්ඛපුථුජ්ජනා පස්සන්ති, තං සබ්බං විපල්ලත්ථං අභූතමෙවාති ආපජ්ජති. තතො ''යං පන පුබ්බනිමිත්තතො පස්සති. තං එකන්තසච්චමෙව හොතී''ති ඉදං විරුජ්ඣති, තස්මා න විසයං සන්ධාය වුත්තං. සො හි සච්චො වා හොති, අලිකො වාති කත්වා තඤ්චෙ සන්ධාය වුත්තං සියා, ''අසෙක්ඛා පහීනවිපල්ලාසත්තා සච්චමෙව පස්සන්ති, නාසච්ච''න්ති වත්තබ්බං සියා. කින්තු දස්සනං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි අභූතං, අපස්සන්තොපි හි පස්සන්තො විය අසුණන්තොපි සුණන්තො විය අමුනන්තොපි මුනන්තො විය හොති. සච්චම්පි විපස්සතීති නො තක්කොති ආචරියො. **තං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං න හොති,** ආගන්තුකපච්චුප්පන්නං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං සන්ධාය වුත්තං. කම්මනිමිත්තගතිනිමිත්තභූතානි හි රූපනිමිත්තාදීනි භවඞ්ගස්ස ආරම්මණානි හොන්ති එව. තත්ථ කම්මනිමිත්තමතීතමෙව, ගතිනිමිත්තං ථොකං කාලං පච්චුප්පන්නං සියා.

ඊදිසානීති පච්චක්ඛතො අනුභූතපුබ්බපරිකප්පිතාගන්තුකපච්චුප්පන්නරූපනිමිත්තාදිආරම්මණානි, රාගාදිසම්පයුත්තානි වාති අත්ථො. **මක්කටස්ස නිද්දා ලහුපරිවත්තා හොති**. සො හි රුක්ඛසාඛතො පතනභයා අභික්ඛණං උම්මීලති ච සුපති ච. මනුස්සා කිඤ්චාපි පුනප්පුනං උම්මීලන්ති සුබ්‍යත්තතරං පටිබුද්ධා විය පස්සන්ති, අථ ඛො පටිබුද්ධානං පුනප්පුනං භවඞ්ගොතරණං විය සුපිනකාලෙපි තෙසං භවඞ්ගොතරණං හොති, යෙන ''සුපතී''ති වුච්චති. ''භවඞ්ගචිත්තෙන හි සුපතී''ති වචනතො භවඞ්ගොතරණං කරජකායස්ස නිරුස්සාහසන්තභාවූපනිස්සයත්තා ''නිද්දා''ති වුච්චති. සා කරජකායස්ස දුබ්බලභාවෙන සුපිනදස්සනකාලෙ භවඞ්ගතො උත්තරණෙ සතිපි නිරුස්සාහසන්තභාවප්පත්තියා ''පවත්තතී''ති ච වුච්චති, යතො සත්තා ''පටිබුද්ධා''ති න වුච්චන්ති, කරජකායස්ස නිරුස්සාහසන්තසභාවප්පත්තිතො ච තන්නිස්සිතං හදයවත්ථු න සුප්පසන්නං හොති, තතො තන්නිස්සිතාපි චිත්තප්පවත්ති අසුප්පසන්නවට්ටිනිස්සිතදීපප්පභා විය. තෙනෙව **අට්ඨකථායං** ''ස්වායං දුබ්බලවත්ථුකත්තා චෙතනාය පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිතුං අසමත්ථො''තිආදි වුත්තං.

ගණ්ඨිපදෙ පන ''දුබ්බලවත්ථුකත්තාති සුපිනෙ උපට්ඨිතං නිමිත්තම්පි දුබ්බල''න්ති ලිඛිතං. තං අනෙකත්ථං සබ්බම්පි නිමිත්තං හොති, න ච දුබ්බලාරම්මණවත්ථුකත්තා චෙතනා, තාය චිත්තප්පවත්ති දුබ්බලා අතීතානාගතාරම්මණාය, පඤ්ඤත්තාරම්මණාය වා අදුබ්බලත්තා, අවත්ථුකාය දුබ්බලභාවො න යුජ්ජති චෙතනාය අවත්ථුකාය භාවනාපභාවායාතිරෙකබලසබ්භාවතො. භාවනාබලසමප්පිතඤ්හි චිත්තං අරූපම්පි සමානං අතිභාරියම්පි කරජකායං ගහෙත්වා එකචිත්තක්ඛණෙනෙව බ්‍රහ්මලොකං පාපෙත්වා ඨපෙති. තප්පටිභාගං අනප්පිතම්පි කාමාවචරචිත්තං කරජකායං ආකාසෙ ලඞ්ඝනසමත්ථං කරොති, පගෙවෙතරං. කිං පනෙත්ථ තං අනුමානකාරණං, යෙන චිත්තස්සෙව ආනුභාවොති පඤ්ඤායෙය්‍යා චිත්තානුභාවෙන වා ලද්ධාසෙවනාදිකිරියාවිසෙසනිබ්බත්තිදස්සනතො, තස්මා දුබ්බලවත්ථුකත්තාති දුබ්බලහදයවත්ථුකත්තාති ආචරියස්ස තක්කො. අත්තනො මන්දතික්ඛාකාරෙන තන්නිස්සිතස්ස චිත්තස්ස මන්දතික්ඛභාවනිප්ඵාදනසමත්ථඤ්චෙ, හදයවත්ථු චක්ඛුසොතාදිවත්ථු විය ඉන්ද්‍රියං භවෙය්‍යා, න චෙතං ඉන්ද්‍රියං. යතො **ධම්මසඞ්ගහෙ** උපාදායරූපපාළියං උද්දෙසාරහං න ජාතං. අනින්ද්‍රියත්තා හි තං කායින්ද්‍රියස්ස අනන්තරං න උද්දිට්ඨං, වත්ථුරූපත්තා ච අවත්ථුරූපස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස අනන්තරම්පි න උද්දිට්ඨං, තස්මා යං වුත්තං ''තස්ස අසුප්පසන්නත්තා තන්නිස්සිතා ච චිත්තප්පවත්ති අසුප්පසන්නා හොතී''ති, තං න සිද්ධන්ති චෙ? සිද්ධමෙව අනින්ද්‍රියානම්පි සප්පායාසප්පායඋතුආහාරාදීනං පච්චයානං සමායොගතො, චිත්තප්පවත්තියා විකාරදස්සනතො, පච්චක්ඛත්තා ච. යස්මා අප්පටිබුද්ධොපි පටිබුද්ධං විය අත්තානං මඤ්ඤතීති. එත්තාවතා කරජකායස්ස නිරුස්සාහසන්තභාවාකාරවිසෙසො නිද්දා නාම. සා චිත්තස්ස භවඞ්ගොතරණාකාරවිසෙසෙන හොති, තාය සමන්නාගතො සත්තො භවඞ්ගතො උත්තිණ්ණො සුපිනං පස්සති, සො ''කපිමිද්ධපරෙතො''ති වුච්චති, සො සුත්තො අප්පටිබුද්ධො හොතීති අයමත්ථො සාධිතො හොති.

යස්මා භවඞ්ගවාරනිරන්තරතාය අච්චන්තසුත්තො නාම හොති, තස්මා **''යදි තාව සුත්තො පස්සති, අභිධම්මවිරොධො ආපජ්ජතී''**තිආදි වුත්තං. යස්මා පන නිද්දාක්ඛණෙ න පටිබුද්ධො නාම හොති, තස්මා **''අථ පටිබුද්ධො පස්සති, විනයවිරොධො''**තිආදි වුත්තං, යස්මා ච අඛීණනිද්දො, අනොතිණ්ණභවඞ්ගො ච අත්ථි, තස්මා **''කපිමිද්ධපරෙතො පස්සතී''**ති වුත්තං. අඤ්ඤථා අයං නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධො, අත්තනා තං නිද්දං අනොක්කන්තො ආපජ්ජෙය්‍ය. එත්තාවතා ච අභිධම්මො, විනයො, නාගසෙනත්ථෙරවචනං යුත්ති චාති සබ්බං අඤ්ඤමඤ්ඤසංසන්දිතං හොති. තත්ථ **කපිමිද්ධපරෙතො**ති භවඞ්ගතො උත්තිණ්ණනිද්දාපරෙතො. සා හි ඉධ කපිමිද්ධං නාම. ''තත්ථ කතමං මිද්ධං? යා කායස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා…පෙ…. සුපනං, ඉදං වුච්චති මිද්ධ''න්ති (ධ. ස. 1163) එවමාගතං. ඉදඤ්හි අරූපං, ඉමස්ස ඵලභූතො කරජකායස්ස අකල්‍යතා'පචලායිකාසුපි නිද්දාවිසෙසො කාරණොපචාරෙන ''කපිමිද්ධ''න්ති පවුච්චති. යඤ්චෙව ''කපිමිද්ධපරෙතො ඛො, මහාරාජ, සුපිනං පස්සතී''ති (මි. ප. 5.3.5 ථොකං විසදිසං) වුත්තන්ති.

යං තං ආපත්තිවුට්ඨානන්ති එත්ථ යෙන විනයකම්මෙන තතො වුට්ඨානං හොති, තං ඉධ ආපත්තිවුට්ඨානං නාම. **අවයවෙ සමූහවොහාරෙන වා**ති එත්ථ සාඛච්ඡෙදකො රුක්ඛච්ඡෙදකොති වුච්චතීතිආදි නිදස්සනං, වෙදනාක්ඛන්ධාදි රුළ්හීසද්දස්ස නිදස්සනං. **න ච මයා**ති වීමංසනපදස්ස තස්ස කිරියං සන්ධාය, මොචනෙ ච සන්නිට්ඨානං සන්ධාය මුච්චනපකතියා වාති වුත්තං.

240. **ගෙහ**න්ති පඤ්චකාමගුණා. **වනභඞ්ගිය**න්ති පාභතිකං. සම්පයුත්තසුඛවෙදනාමුඛෙන රාගොව ''අස්සාදො''ති වුත්තො. **සුපන්තස්ස වා**ති ඉදං කපිමිද්ධපරෙතො විය භවඞ්ගසන්තතිං අවිච්ඡින්දිත්වා සුපන්තං සන්ධාය වුත්තන්ති, වීමංසිතබ්බං. **ජග්ගනත්ථාය**ති සොධනත්ථාය.

266. ''දාරුධීතලිකලෙපචිත්තානං අඞ්ගජාතපටිනිජ්ඣානෙපි දුක්කට''න්ති වදන්ති. ''උප්පන්නෙ පරිළාහෙ මොචනරාගජො''ති ලිඛන්ති. වාලිකාය වා ''හත්ථිකාමං නස්සතී''ති එත්ථ විය ''ආපත්ති ත්ව''න්ති සබ්බත්ථ පාඨො. ''එහි මෙ ත්වං, ආවුසො සාමණෙර, අඞ්ගජාතං ගණ්හාහී''ති ආගතත්තා ''වචීකම්ම''න්තිපි වත්තුං යුත්තං විය දිස්සති. එවං සන්තෙ අඤ්ඤං ''එවං කරොහී''ති ආණත්තියාපි ආපත්ති සියාති සඞ්කරං හොති. තස්මා න වුත්තන්ති ගහෙතබ්බන්ති කෙචි.

267. ''පුප්ඵාවලියං සාසවලිය''න්ති දුවිධො කිර.

සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

270. ''ඔතිණ්ණො''ති ඉමිනාස්ස සෙවනාධිප්පායතා දස්සිතා. ''විපරිණතෙන චිත්තෙන මාතුගාමෙන සද්ධි''න්ති ඉමිනාස්ස වායාමො දස්සිතො. ''සද්ධි''න්ති හි පදං සංයොගං දීපෙති, සො ච පයොගො සමාගමො අල්ලීයනං. කෙන චිත්තෙන? විපරිණතෙන චිත්තෙන, න පත්තපටිග්ගහණාධිප්පායාදිනාති අධිප්පායො. ''කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා''ති ඉමිනාස්ස වායමතො ඵස්සපටිවිජානනා දස්සිතා හොති. වායමිත්වා ඵස්සං පටිවිජානන්තො හි සමාපජ්ජති නාම. එවමස්ස තිවඞ්ගසම්පත්ති දස්සිතා හොති. අථ වා **ඔතිණ්ණො**. කෙන? විපරිණතෙන චිත්තෙන යක්ඛාදිනා සත්තො විය. උපයොගත්ථෙ වා එතං කරණවචනං. ඔතිණ්ණො විපරිණතං චිත්තං කූපාදිං විය සත්තො. අථ වා ''රාගතො උත්තිණ්ණො භවිස්සාමී''ති භික්ඛුභාවං උපගතො, තතො උත්තිණ්ණාධිප්පායතො විපරිණතෙන චිත්තෙන හෙතුභූතෙන තමෙව රාගං **ඔතිණ්ණො**. මාතුගාමෙන අත්තනො සමීපං ආගතෙන, අත්තනා උපගතෙන වා. එතෙන මාතුගාමස්ස සාරත්තතා වා හොතු විරත්තතා වා, සා ඉධ අප්පමාණා, න භික්ඛුනීනං කායසංසග්ගෙ විය උභින්නං සාරත්තතාය පයොජනං අත්ථි.

කායසංසග්ගන්ති උභින්නං කායානං සම්පයොගං. **පදභාජනෙ** පන ''සමාපජ්ජෙය්‍යාති අජ්ඣාචාරො වුච්චතී''ති වුත්තං, තං සමාපජ්ජනං සන්ධාය, න කායසංසග්ගං. කායසංසග්ගස්ස සමාපජ්ජනා හි ''අජ්ඣාචාරො''ති වුච්චති. **අට්ඨකථායං** පන ''යො සො කායසංසග්ගො නාම, සො අත්ථතො අජ්ඣාචාරො හොතී''ති වුත්තං, තං පරතො **පාළියං** ''සෙවනාධිප්පායො, න ච කායෙන වායමති, ඵස්සං පටිවිජානාති, අනාපත්තී''ති (පාරා. 279) වුත්තලක්ඛණෙන විරුජ්ඣතීති. ඵස්සපටිවිජානනාය හි සංසග්ගො දීපිතො. සො චෙ අජ්ඣාචාරො හොති, කථං අනාපත්ති හොතීති. සුවුත්තමෙතං, කින්තු ''කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා''ති පදං උද්ධරිත්වා ''අජ්ඣාචාරො වුච්චතී''ති උභින්නම්පි පදානං සාමඤ්ඤභාජනීයත්තා, සමාපජ්ජිතබ්බාභාවෙ සමාපජ්ජනාභාවෙන ''සො අත්ථතො අජ්ඣාචාරො හොතී''ති වුත්තං සියා.

''හත්ථග්ගාහං වා''ති එත්ථ හත්ථෙන සබ්බොපි උපාදින්නකො කායො සඞ්ගහිතො, න හින්නසන්තානො තප්පටිබද්ධො හත්ථාලඞ්කාරාදි. වෙණිග්ගහණෙන අනුපාදින්නකො අභින්නසන්තානො කෙසලොමනඛදන්තාදිකො කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානො ගහිතොති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **අට්ඨකථායං** ''අනුපාදින්නකෙනපි කෙනචි කෙසාදිනා උපාදින්නකං වා අනුපාදින්නකං වා ඵුසන්තොපි සඞ්ඝාදිසෙසං ආපජ්ජතියෙවා''ති (පාරා. අට්ඨ. 2.274).

තෙන අනුපාදින්නකානම්පි කෙසලොමාදීනං අඞ්ගභාවො වෙදිතබ්බො. එවං සන්තෙපි ''ඵස්සං පටිජානාතීති තිවඞ්ගසම්පත්තියා සඞ්ඝාදිසෙසො. ඵස්සස්ස අප්පටිවිජානනතො දුවඞ්ගසම්පත්තියා දුක්කට''න්ති ඉමිනා පාළිඅට්ඨකථානයෙන විරුජ්ඣතීති චෙ? න, තදත්ථජානනතො. වුට්ඨභාවඤ්හි පටිවිජානන්තොපි ඵස්සං පටිවිජානාති නාම, අයමෙකො අත්ථො, තස්මා මාතුගාමස්ස, අත්තනො ච කායපරියාපන්නානං කෙසාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං වුට්ඨභාවං වුසිත්වා තං සාදියනං ඵස්සං පටිවිජානාති නාම, න කායවිඤ්ඤාණුප්පත්තියා එව. අනෙකන්තිකඤ්හෙත්ථ කායවිඤ්ඤාණං. මාතුගාමස්ස උපාදින්නකෙන කායෙන, අනුපාදින්නකෙන වා කායෙන භික්ඛුනො උපාදින්නකකායෙ වුට්ඨෙ පසන්නකායින්ද්‍රියො චෙ හොති, තස්ස කායවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තෙනෙව ඵස්සං පටිවිජානාති නාම සො හොති. අනුපාදින්නකකායො, ලොලුප්පො අප්පසන්නකායින්ද්‍රියො වා හොති, තිමිරවාතෙන උපහතකායො වා තස්ස කායවිඤ්ඤාණං නුප්පජ්ජති. න ච තෙන ඵස්සං පටිවිජානාති නාම, කෙවලං සෙවනාධිප්පායෙන වායමිත්වා කායසංසග්ගං සමාපජ්ජන්තො ඵස්සං පටිවිජානාති නාම මනොවිඤ්ඤාණෙන, තෙන වුත්තං ''කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යාති ඉමිනාස්ස වායමතො ඵස්සපටිවිජානනා දස්සිතා''ති. අපරොපි භික්ඛු මාතුගාමස්ස කායපටිබද්ධෙන වා නිස්සග්ගියෙන වා වුට්ඨො කායවිඤ්ඤාණං උප්පාදෙන්තෙන ඵස්සං පටිවිජානාති නාම, තස්මා වුත්තං ''අනෙකන්තිකඤ්හෙත්ථ කායවිඤ්ඤාණ''න්ති. අපරො වත්ථං පාරුපිත්වා නිද්දායන්තං මාතුගාමං කායසංසග්ගරාගෙන වත්ථස්ස උපරිභාගෙ සණිකං වුසන්තො වත්ථන්තරෙන නික්ඛන්තලොමසම්ඵස්සං අප්පටිවිජානන්තොපි සෙවනාධිප්පායො කායෙන වායමිත්වා ඵස්සං පටිවිජානාති නාම, සඞ්ඝාදිසෙසං ආපජ්ජති. ''නීලං ඝට්ටෙස්සාමීති කායං ඝට්ටෙති, සඞ්ඝාදිසෙසො''ති හි වුත්තං. අයං දුතියො අත්ථො. එවං අනෙකත්ථත්තා, එවං දුවිඤ්ඤෙය්‍යාධිප්පායතො ච **මාතිකාට්ඨකථායං** ඵස්සපටිවිජානනං අඞ්ගන්ත්වෙව න වුත්තං. තස්මිඤ්හි වුත්තෙ ඨානමෙතං විජ්ජති, යං භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං ආපජ්ජිත්වාපි නඛෙන ලොමෙන සංසග්ගො දිට්ඨො, න ච මෙ ලොමඝට්ටනෙන කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං, තිමිරවාතථද්ධගත්තො වාහං න ඵස්සං පටිවිජානාමීති අනාපන්නසඤ්ඤී සියාති න වුත්තං, අපිච ''ඵස්සං පටිවිජානාති, න ච ඵස්සං පටිවිජානාතී''ති ච එතෙසං පදානං **අට්ඨකථායං** වුත්තනයං දස්සෙත්වා සො පඤ්ඤාපෙතබ්බො. එත්තාවතා න තදත්ථජානනතොති කාරණං විත්ථාරිතං හොති.

පදභාජනීයවණ්ණනා

271. **''රත්තං චිත්තං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතං විපරිණත''**න්ති කිඤ්චාපි සාමඤ්ඤෙන වුත්තං, **විනීතවත්ථූසු** ''මාතුයා මාතුපෙමෙන ආමසති…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වුත්තත්තා කායසංසග්ගරාගෙනෙව රත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තථා ''මාතුගාමො නාම මනුස්සිත්ථී''ති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං, අථ ඛො අවිනට්ඨින්ද්‍රියාව මනුස්සිත්ථී ඉධාධිප්පෙතා ''මතිත්ථියා කායසංසග්ගං සමාපජ්ජි…පෙ…. ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති වුත්තත්තා. ''මනුස්සිත්ථී''ති එත්තාවතා සිද්ධෙ ''න යක්ඛී න පෙතී න තිරච්ඡානගතා''ති වචනං අවිනට්ඨින්ද්‍රියාපි න සබ්බා මනුස්සවිග්ගහා ඉත්ථී ඉධ මනුස්සිත්ථී නාම. යක්ඛිආදයො හි අත්තනො ජාතිසිද්ධෙන ඉද්ධිවිසෙසෙන ඉජ්ඣන්තියො මනුස්සවිග්ගහාපි හොන්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං. තාසු යක්ඛී ථුල්ලච්චයවත්ථු හොති විනීතවත්ථූසු යක්ඛියා කායසංසග්ගෙන ථුල්ලච්චයස්ස වුත්තත්තා. තදනුලොමත්තා පෙතිත්ථී, දෙවිත්ථී ච ථුල්ලච්චයවත්ථු. තිරච්ඡානගතිත්ථී දුක්කටවත්ථු. තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහිත්ථී ච ථුල්ලච්චයවත්ථුමෙවාති එකෙ. **විභඞ්ගෙ** පන ''මනුස්සිත්ථී ච හොති මනුස්සිත්ථිසඤ්ඤී''ති පාළියා අභාවෙන ''ඉත්ථී ච හොති යක්ඛිසඤ්ඤී''තිආදිවචනෙ සති යක්ඛිආදීනං අනිත්ථිතාපසඞ්ගතො, ''ඉත්ථී ච හොති ඉත්ථිසඤ්ඤී''තිආදිම්හි යක්ඛිආදීනං අන්තොකරණෙ සති තාසං සඞ්ඝාදිසෙසවත්ථුභාවප්පසඞ්ගතො ච යක්ඛිආදයො න වුත්තාති වෙදිතබ්බා. එකෙ පන **''විනීතවත්ථුම්හි** 'අඤ්ඤතරො භික්ඛු තිරච්ඡානගතිත්ථියා කාය…පෙ…. දුක්කටස්සා'ති එත්ථ අමනුස්සවිග්ගහා පාකතිකතිරච්ඡානගතිත්ථී අධිප්පෙතා, තස්මා දුක්කටං වුත්තං. 'ඉත්ථී ච හොති තිරච්ඡානගතසඤ්ඤීති තිරච්ඡානගතා ච හොති ඉත්ථිසඤ්ඤී'තිආදිවාරෙසුපි පාකතිකතිරච්ඡානගතොව අධිප්පෙතො, සො ච තිරච්ඡානගතපුරිසොව. තෙනෙව දුට්ඨුල්ලවාචාඅත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදෙසු මනුස්සපුරිසපටිසංයුත්තවාරා විය තිරච්ඡානපටිසංයුත්තවාරාපි නාගතා''ති වදන්ති. තථා පණ්ඩකොති ඉධ මනුස්සපණ්ඩකොව, පුරිසොති ච ඉධ මනුස්සපුරිසොව ආගතො, තස්මා අමනුස්සිත්ථී අමනුස්සපණ්ඩකො අමනුස්සපුරිසො තිරච්ඡානගතිත්ථී තිරච්ඡානගතපණ්ඩකො මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා චාති අට්ඨ ජනා ඉධ නාගතා, තෙසං වසෙන වත්ථුසඤ්ඤාවිමතිභෙදවසෙන ආපත්තිභෙදාභෙදවිනිච්ඡයො, අනාගතවාරගණනා ච අසම්මුය්හන්තෙන වෙදිතබ්බා, තථා තෙසං දුකමිස්සකාදිවාරා, ආපත්තිඅනාපත්තිභෙදවිනිච්ඡයො ච. ''තත්ථ අමනුස්සපණ්ඩකඅමනුස්සපුරිසතිරච්ඡානගතිත්ථීතිරච්ඡානගතපණ්ඩකාති චත්තාරො දුක්කටවත්ථුකා, අමනුස්සිත්ථීමනුස්සඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා ථුල්ලච්චයවත්ථුකා, අමනුස්සඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා තිරච්ඡානගතඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා දුක්කටවත්ථුකා, **පාළියං** පන අමනුස්සිත්ථියා අනාගතත්තා අමනුස්සපණ්ඩකා, උභතොබ්‍යඤ්ජනකා පුරිසා ච නාගතා. තිරච්ඡානගතිත්ථිපණ්ඩකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා තිරච්ඡානගතපුරිසෙන සමානගතිකත්තා නාගතා, මනුස්සඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො මනුස්සපණ්ඩකෙන සමානගතිකත්තා අනාගතො''ති වදන්ති. **අට්ඨකථායං** (පාරා. අට්ඨ. 2.281) පන ''නාගමාණවිකායපි සුපණ්ණමාණවිකායපි කින්නරියාපි ගාවියාපි දුක්කටමෙවා''ති වුත්තත්තා තදෙව පමාණතො ගහෙතබ්බං.

තත්‍රායං විචාරණා – ''න, භික්ඛවෙ, තිරච්ඡානගතස්ස නිසින්නපරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බ''න්ති (මහාව. 183) එත්ථ ''තිරච්ඡානගතොති යස්ස උපසම්පදා පටික්ඛිත්තා''ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තා තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො පාකතිකතිරච්ඡානගතතො විසිට්ඨො, තථා යක්ඛපෙතතිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහානං ''තිරච්ඡානගතස්ස ච දුක්ඛුප්පත්තියං අපිච දුක්කටමෙවා''ති එත්ථ

විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා ච ''පතනරූපං පමාණං, න මරණරූප''න්ති එත්ථ ආපත්තිවිසෙසවචනතො ච ''උභතො අවස්සුතෙ යක්ඛස්ස වා පෙතස්ස වා පණ්ඩකස්ස වා තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහස්ස වා අධක්ඛකං උබ්භජාණුමණ්ඩලං කායෙන කායං ආමසති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති (පාචි. 661) සාමඤ්ඤෙන වචනතො ච සො විසිට්ඨොති සිද්ධං. විසිට්ඨත්තා ච තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහිත්ථියා කායසංසග්ගං සමාපජ්ජන්තස්සාති විසෙසො හොති, තස්මා තත්ථ ආපත්තිවිසෙසෙන භවිතබ්බං. යදි කායසංසග්ගසික්ඛාපදෙ තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහිත්ථීපි අධිප්පෙතා, රූපසාමඤ්ඤෙන සඤ්ඤාවිරාගත්තාසම්භවතො දුට්ඨුල්ලවාචාඅත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදෙසුපි සා වත්තබ්බා භවෙය්‍ය, සා චානාගතා. සරූපෙන සංඛිත්තවාරත්තා නාගතාති චෙ? ඉත්ථී ච හොති තිරච්ඡානගතො ච උභින්නං ඉත්ථිසඤ්ඤීති ඉධ ආගතත්තා පුරිසලිඞ්ගනිද්දෙසො න යුජ්ජති, තස්මා තිරච්ඡානගතපුරිසො ච ඉධ ආගතො, තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහිත්ථියා **පාළියං** අනාගතායපි දුක්කටමෙව **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තාති ඉමස්ස වචනස්ස කාරණච්ඡායා පරියෙසිතබ්බාති අධිප්පායො. ඉදං න යුජ්ජති. කස්මා? ඉත්ථීනං, පුරිසානඤ්ච එකතො වචනෙ පුරිසලිඞ්ගසබ්භාවතො. ඉධ තිරච්ඡානගතපුරිසපණ්ඩකිත්ථියො තිස්සොපි එකතො සම්පිණ්ඩෙත්වා ''තිරච්ඡානගතො''ති වුත්තං.

තත්ථ ච මනුස්සවිග්ගහාමනුස්සවිග්ගහෙසු ඉත්ථිපණ්ඩකපුරිසසඤ්ඤිතා යථාසම්භවං වෙදිතබ්බා. දුට්ඨුල්ලවාචාදිසික්ඛාපදද්වයෙ වාරානං සංඛිත්තත්තා පුරිසතිරච්ඡානගතාදයො නාගතා. යථාවුත්තෙසු ආපත්ති, තථා තත්ථාපි. අඤ්ඤථා පුරිසං ඔභාසන්තස්ස ච අනාපත්තීති පණ්ඩකං ඔභාසන්තස්ස ච ථුල්ලච්චයන්ති **මාතිකාට්ඨකථායං** වුත්තං. තස්මා තෙ වාරා සංඛිත්තාති පඤ්ඤායන්තීති. විසෙසො ච පණ්ඩකෙ, පුරිසෙ, තිරච්ඡානගතෙ ච ඉත්ථිසඤ්ඤිස්ස අත්ථි, තථාපි තත්ථ දුක්කටං වුත්තං, තස්මා **අට්ඨකථායං** වුත්තමෙව පමාණන්ති ද්වින්නමෙතෙසං වාදානං යත්ථ යුත්ති වා කාරණං වා අතිරෙකං දිස්සති, තං විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බන්ති ආචරියො. එවරූපෙසු ඨානෙසු සුට්ඨු විචාරෙත්වා කථෙතබ්බං.

තත්ථ **පාළියං** ආගතවාරගණනා තාව එවං සඞ්ඛෙපතො වෙදිතබ්බා – ඉත්ථිමූලකා පඤ්ච වාරා පණ්ඩකපුරිසතිරච්ඡානගතමූලකා ච පඤ්ච පඤ්චාති වීසති වාරා එකමූලකා, තථා දුමූලකා වීසති, මිස්සකමූලකා වීසතීති සට්ඨි වාරා, තානි තීණි වීසතිකානි හොන්ති. එකෙකස්මිං වීසතිකෙ එකෙකමූලවාරං ගහෙත්වා කායෙන කායපටිබද්ධවාරා තයො වුත්තා. සෙසා සත්තපඤ්ඤාස වාරා සංඛිත්තා, තථා කායපටිබද්ධෙන කායවාරා තයො වුත්තා, සෙසා සංඛිත්තා, එවං කායපටිබද්ධෙන කායපටිබද්ධවාරෙපි නිස්සග්ගියෙන කායවාරෙපි නිස්සග්ගියෙන කායපටිබද්ධවාරෙපි නිස්සග්ගියෙන නිස්සග්ගියවාරෙපි තයො තයො වාරා වුත්තා, සෙසා සංඛිත්තා. එවං ඡන්නං තිකානං වසෙන අට්ඨාරස වාරා ආගතාති සරූපතො වුත්තා, සෙසා ද්වෙචත්තාලීසාධිකානි තීණි වාරසතානි සංඛිත්තානි. තතො පරං මාතුගාමස්ස සාරත්තපක්ඛෙ කායෙන කායන්ති එකමෙකං වඩ්ඪෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තා අට්ඨාරස වාරා ආගතාති එකවීසති වාරා සරූපෙන ආගතා, නවනවුතාධිකානි තීණි වාරසතානි සංඛිත්තානි. තතො පරං ආපත්තානාපත්තිදීපකා චත්තාරො සෙවනාධිප්පායමූලකා චත්තාරො මොක්ඛාධිප්පායමූලකාති ද්වෙ චතුක්කා ආගතා.

තත්ථායං විසෙසො – යදිදං මාතිකාය පරාමසනපදං, තෙන යස්මා ආමසනාදීනි ඡුපනපරියොසානානි ද්වාදසපි පදානි ගහිතානි, තස්මා පදුද්ධාරං අකත්වා ''ආමසනා පරාමසනං ඡුපන''න්ති ආහ. **පරාමසනං** නාම ආමසනා. ''ඡුපන''න්ති හි වුත්තෙ පරාමසනම්පි විසුං එකත්තං භවෙය්‍යාති වෙදිතබ්බං. ඉත්ථී ච හොති ඉත්ථිසඤ්ඤී චාති ඉමස්මිං පඨමවාරෙ එව ද්වාදසපි ආමසනාදීනි යොජෙත්වා දස්සිතානි. තතො පරං ආදිම්හි ද්වෙ පදානීති චත්තාරි පදානි ආගතානි, ඉතරානි සංඛිත්තානීති වෙදිතබ්බානි. නිස්සග්ගියෙන කායවාරාදීසු පන සබ්බාකාරෙන අලාභතො ආමසනමෙවෙකං ආගතං, නෙතරානි. ''සඤ්චොපෙති හරතී''ති පාඨො, සඤ්චොපෙති ච. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන **''පුරිමනයෙනෙවාති** රජ්ජුවත්ථාදීහි පරික්ඛිපනෙ''ති ච පච්ඡා **''පුරිමනයෙනෙවාති** සම්මසනා හොතී''ති ච ''වෙණිග්ගාහෙ ආපත්තියා පඤ්ඤත්තත්තා ලොමඵුසනෙපි සඞ්ඝාදිසෙසො''ති ච ''තං පකාසෙතුං **උපාදින්නකෙන ඝට්ටිතාදි වුත්ත**''න්ති ච ලිඛිතං.

යථානිද්දිට්ඨනිද්දෙසෙති ඉමස්මිංයෙව යථානිද්දිට්ඨෙ නිද්දෙසෙ. ''සදිසං අග්ගහෙසී''ති වුත්තෙ තාදිසං අග්ගහෙසීති ගරුකං තත්ථ කාරයෙති අත්ථො, කායසංසග්ගවිභඞ්ගෙ චාති අත්ථො. ඉතරොපි කායපටිබද්ධඡුපනකො. **ගහණෙ චාති** ගහණං වා. **විරාගිතෙති** විරද්ධෙ. **සාරත්තන්ති** කායසංසග්ගරාගෙන රත්තං, අත්තනා අධිප්පෙතන්ති අත්ථො. ''මාතුභගිනිආදිවිරත්තං ගණ්හිස්සාමී''ති විරත්තං ඤාතිපෙමවසෙන ගණ්හි, එත්ථ දුක්කටං යුත්තං. ''කායසංසග්ගරාගං වා සාරත්තං ගණ්හිස්සාමී''ති විරත්තං මාතරං ගණ්හි, අනධිප්පෙතං ගණ්හි. එත්ථ **මහාසුමත්ථෙරවාදෙන** ථුල්ලච්චයං ''කායං ගණ්හිස්සාමී''ති කායප්පටිබද්ධං ගණ්හාති, ථුල්ලච්චයන්ති ලද්ධිකත්තා. ''ඉත්ථී ච හොති ඉත්ථිසඤ්ඤී සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං ඉත්ථියා කායෙන කායං ආමසති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා''ති (පාරා. 273) වචනතො සඞ්ඝාදිසෙසොපි බාධති. ''විරත්තං ගණ්හිස්සාමී''ති සාරත්තං ගණ්හාති, එත්ථාපි සඞ්ඝාදිසෙසොව බාධති ''නීලං ඝට්ටෙස්සාමී'ති කායං ඝට්ටෙති, සඞ්ඝාදිසෙසො''ති වචනතො. එත්ථ පන ''න පුබ්බභාගෙ කායසංසග්ගරාගත්තා''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** කාරණං වුත්තං. කෙචි පන ''ගරුකාපත්තිභයෙන 'නීලමෙව ඝට්ටෙස්සාමී'ති වායාමන්තො කායං ඝට්ටෙති, පුබ්බභාගෙ තස්ස 'කායපටිබද්ධං ඝට්ටෙස්සාමී'ති පවත්තත්තා දුක්කටෙන භවිතබ්බ''න්ති වදන්ති. **ධම්මසිරිත්ථෙරො** ''එවරූපෙ සඞ්ඝාදිසෙසො''ති වදති කිර. ''ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකඉත්ථියා පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකපුරිසෙ වුත්තනයෙන ආපත්තිභෙදො, ඉත්ථිලිඞ්ගස්ස පටිච්ඡන්නකාලෙපි ඉත්ථිවසෙනෙව ආපත්ති''ති වදන්ති.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

281. **තිණණ්ඩුපකන්ති** හිරිවෙරාදිමූලානි ගහෙත්වා කත්තබ්බං. **තාලපණ්ණමුද්දිකන්ති** තාලපණ්ණමයං අඞ්ගුලිමුද්දිකං, තෙන තාලපණ්ණමයං කටං, කටිසුත්තකං, කණ්ණපිළන්ධනාදි සබ්බං න වට්ටතීති සිද්ධං. තම්බපණ්ණිවාසිනො ඉත්ථිරූපං ලිඛිතං, කටිකපටඤ්ච න ඡුපන්ති කිර. ආකරතො මුත්තමත්තො. **රතනමිස්සොති** අලඞ්කාරත්ථං කතො කඤ්චනලතාදිවිනද්ධො. **සුවණ්ණෙන සද්ධිං යොජෙත්වා පචිත්වාති** සුවණ්ණරසං පක්ඛිපිත්වා පචිත්වා. **බීජතො** ධාතුපාසාණතො **පට්ඨාය**. **ථෙරො න කප්පතීති** ''තුම්හාකං පෙසිත''න්ති වුත්තත්තා. ''චෙතියස්ස පූජං කරොථා''ති වුත්තෙ වට්ටති කිර. **බුබ්බුළකං** තාරකං. ආරකූටලොහම්පි ජාතරූපගතිකමෙව.

වුත්තඤ්හෙතං **අන්ධකට්ඨකථායං** –

''ආරකූටලොහං සුවණ්ණසදිසමෙව, සුවණ්ණං අනුලොමෙති, අනාමාස''න්ති.

''භෙසජ්ජත්ථාය පන වට්ටතී''ති වචනතො **මහාඅට්ඨකථායං** වුත්තනයෙකදෙසොපි අනුඤ්ඤාතො හොතීති තත්ථ තත්ථ අධිප්පායං ඤත්වා විභාවෙතබ්බං.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

283. තතියෙ තයො සඞ්ඝාදිසෙසවාරා තයො ථුල්ලච්චයවාරා තයො දුක්කටවාරා තයො කායපටිබද්ධවාරාති ද්වාදස වාරා සරූපෙන ආගතා. තත්ථ තයො සඞ්ඝාදිසෙසවාරා දුතියසික්ඛාපදෙ වුත්තාති තිණ්ණං වීසතිකානං එකෙකමූලා වාරාති වෙදිතබ්බා, තස්මා ඉධ විසෙසාති පණ්ණාස වාරා සංඛිත්තා හොන්ති, අඤ්ඤථා ඉත්ථී ච හොති වෙමතිකො සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං ඉත්ථියා වච්චමග්ගං පස්සාවමග්ගං ආදිස්ස වණ්ණම්පි භණති…පෙ…. ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ඉත්ථී ච හොති පණ්ඩකපුරිසසඤ්ඤී තිරච්ඡානගතසඤ්ඤී සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං ඉත්ථියා වච්චමග්ගං පස්සාවමග්ගං ආදිස්ස වණ්ණම්පි භණති අක්කොසතිපි, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. පණ්ඩකො ච හොති පණ්ඩකසඤ්ඤී සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං පණ්ඩකස්ස වච්චමග්ගං ආදිස්ස වණ්ණම්පි භණති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සාති එවමාදීනං ආපත්තිට්ඨානානං අනාපත්තිට්ඨානතා ආපජ්ජෙය්‍ය, න චාපජ්ජති, පණ්ඩකෙ ඉත්ථිසඤ්ඤිස්ස දුක්කටන්ති දීපෙතුං ''ඉත්ථී ච පණ්ඩකො ච උභින්නං ඉත්ථිසඤ්ඤී ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසෙන දුක්කටස්සා''ති වුත්තත්තා ''පණ්ඩකෙ පණ්ඩකසඤ්ඤිස්ස ථුල්ලච්චය''න්ති වුත්තමෙව හොති, තස්මා සබ්බත්ථ සංඛිත්තවාරෙසු ථුල්ලච්චයට්ඨානෙ ථුල්ලච්චයං, දුක්කටට්ඨානෙ දුක්කටම්පි වුත්තමෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. තථා ''ඉත්ථී ච හොති වෙමතිකො සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං ඉත්ථියා වච්චමග්ගං පස්සාවමග්ගං ඨපෙත්වා අධක්ඛකං උබ්භජාණුමණ්ඩලං ආදිස්ස වණ්ණම්පි භණති…පෙ…. ථුල්ලච්චයස්සා''තිආදිනා නයෙන ථුල්ලච්චයඛෙත්තෙපි යථාසම්භවං උද්ධරිතබ්බා. තථා ''ඉත්ථී ච හොති වෙමතිකො සාරත්තො ච, භික්ඛු ච නං ඉත්ථියා කායපටිබද්ධං ආදිස්ස වණ්ණම්පි භණති…පෙ…. දුක්කටස්සා''තිආදිනා නයෙන කායපටිබද්ධවාරාපි යථාසම්භවං උද්ධරිතබ්බා. කායප්පටිබද්ධවාරත්තිකං විය නිස්සග්ගියවාරත්තිකං ලබ්භමානම්පි ආපත්තිවිසෙසාභාවතො න උද්ධටං. කායප්පටිබද්ධවාරත්තිකෙ පන දින්නනයත්තා තම්පි තදනුලොමා වාරා ච උද්ධරිතබ්බා. සබ්බත්ථ න-විඤ්ඤූ තරුණදාරිකා, මහල්ලිකා උම්මත්තිකාදිකා ච අනධිප්පෙතා, පගෙව පාකතිකා තිරච්ඡානගතිත්ථීනං, තථා පණ්ඩකාදයොපීති වෙදිතබ්බා. සෙසං දුතියෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනා

285. **වුත්තනයමෙවාති** ''කායසංසග්ගෙ ඉත්ථිලක්ඛණෙනා''ති ලිඛිතං. ''ඉත්ථිලක්ඛණෙනා''ති කිර මහාඅට්ඨකථාපාඨො. **සීසං න එතීති** අක්කොසනං න හොති, ඝට්ටිතෙ පන හොති. තත්‍රායං විසෙසො – ඉමෙහි තීහි ඝට්ටිතෙ එව සඞ්ඝාදිසෙසො වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගානං නියතවචනත්තා, අච්චොළාරිකත්තා වා, න අඤ්ඤෙහි අනිමිත්තාසීතිආදීහි අට්ඨහි. තත්ථ අලොහිතාසි, ධුවලොහිතාසි, ධුවචොළාසි, පග්ඝරණීසි, ඉත්ථිපණ්ඩකාසි, වෙපුරිසිකාසීති එතානි ඡ මග්ගානං අනියතවචනානි, අනිමිත්තාසි, නිමිත්තමත්තාසීති ද්වෙ පදානි අනච්චොළාරිකානි ච, යතො අට්ඨපදානි ''සඞ්ඝාදිසෙසං න ජනෙන්තී''ති වුත්තානි, තස්මා තානි ථුල්ලච්චයවත්ථූනි. පරිබ්බාජකවත්ථුම්හි විය අක්කොසමත්තත්තා දුක්කටවත්ථූනීති එකෙ. ඉත්ථිපණ්ඩකාසි, වෙපුරිසිකාසීති එතානෙව පදානි සකලසරීරසණ්ඨානභෙදදීපකානි සුද්ධානි සඞ්ඝාදිසෙසං න ජනෙන්ති සකලසරීරසාමඤ්ඤත්තා, ඉතරානි ජනෙන්ති අසාමඤ්ඤත්තා. තානි හි පස්සාවමග්ගමෙව දීපෙන්ති සිඛරණී-පදං විය. **උභතොබ්‍යඤ්ජනාසීති** වචනං පන පුරිසනිමිත්තෙන අසඞ්ඝාදිසෙසවත්ථුනා මිස්සවචනං. පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස ච ඉත්ථිනිමිත්තං පටිච්ඡන්නං, පුරිසනිමිත්තං පාකටං හොති. යදි තම්පි ජනෙති, කථං අනිමිත්තාසීතිආදිපදානි න සඞ්ඝාදිසෙසං ජනෙන්තීති එකෙ, තං න යුත්තං. පුරිසස්සපි නිමිත්තාධිවචනතො, ''මෙථුනුපසංහිතාහි සඞ්ඝාදිසෙසො''ති මාතිකාය ලක්ඛණස්ස වුත්තත්තා ච මෙථුනුපසංහිතාහිපි ඔභාසනෙ පටිවිජානන්තියා සඞ්ඝාදිසෙසො, අප්පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං, ඉතරෙහි ඔභාසනෙ පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං, අප්පටිවිජානන්තියා දුක්කටන්ති එකෙ, සබ්බං සුට්ඨු විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

287. **හසන්තොති** යං උද්දිස්ස භණති, සා චෙ පටිවිජානාති, සඞ්ඝාදිසෙසො.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

289. ''පටිවුත්තං නාමා''ති පාඨො. **නො**-සද්දො අධිකො. ''අක්ඛරලිඛනෙනපි හොතී''ති වදන්ති, තං ආවජ්ජනසමනන්තරවිධිනා සමෙති චෙ, ගහෙතබ්බං.

දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

290. චතුත්ථෙ තයො සඞ්ඝාදිසෙසවාරා ආගතා, සෙසා සත්තපඤ්ඤාස වාරා ථුල්ලච්චයදුක්කටාපත්තිකාය සංඛිත්තාති වෙදිතබ්බා, තතො අඤ්ඤතරො අසම්භවතො ඉධ න උද්ධටො. සෙසයොජනක්කමො වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **නගරපරික්ඛාරෙහීති** පාකාරපරිඛාදීහි නගරපරිවාරෙහි. **සෙතපරික්ඛාරොති** සෙතාලඞ්කාරො, සීලාලඞ්කාරොති අත්ථො (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.4). **චක්කවීරියොති** වීරියචක්කො. **වසලං දුග්ගන්ධන්ති** නිමිත්තං සන්ධායාහ, තදෙව සන්ධාය ''කිං මෙ පාපකං, කිං මෙ දුග්ගන්ධ''න්ති වුත්තං.

291. **සන්තිකෙති** යත්ථ ඨිතො විඤ්ඤාපෙති. ''පඨමවිග්ගහෙ සචෙ පාළිවසෙන යොජෙතීති කාමහෙතුපාරිචරියාඅත්ථො. **සෙසන්ති** 'අධිප්පායො'ති පදං බ්‍යඤ්ජනං අත්ථාභාවතො. දුතියෙ පාළිවසෙන කාමහෙතු-පදානි බ්‍යඤ්ජනානි තෙසං තත්ථ අත්ථාභාවතො. එවං චත්තාරි පදානි ද්වින්නං විග්ගහානං වසෙන යොජිතානීති අපරෙ වදන්තී''ති වුත්තං.

295. එතෙසු සික්ඛාපදෙසු මෙථුනරාගෙන වීතික්කමෙ සති සඞ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්ති. තස්මා ''කිං භන්තෙ අග්ගදානන්ති. මෙථුනධම්ම''න්ති ඉදං කෙවලං මෙථුනධම්මස්ස වණ්ණභණනත්ථං වුත්තං, න මෙථුනධම්මාධිප්පායෙන තදත්ථියා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, පරස්ස භික්ඛුනො කාමපාරිචරියාය වණ්ණභණනෙ දුක්කටං. ''යො තෙ විහාරෙ වසති, තස්ස අග්ගදානං දෙහී''ති පරියායවචනෙනපි දුක්කටං. ''අත්තකාමපාරිචරියාය වණ්ණං භාසෙයා. යා මාදිසං සීලවන්ත''න්ති ච වුත්තත්තාති එකෙ. පඤ්චසු අඞ්ගෙසු සබ්භාවා සඞ්ඝාදිසෙසොවාති එකෙ. විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''ඉමස්මිං සික්ඛාපදද්වයෙ කායසංසග්ගෙ විය යක්ඛිපෙතීසු දුට්ඨුල්ලත්තකාමවචනෙ ථුල්ලච්චය'න්ති වදන්ති. **අට්ඨකථාසු** පන නාගත''න්ති ලිඛිතං. ''උභතොබ්‍යඤ්ජනකො පන පණ්ඩකගතිකොවා''ති වදන්ති.

අත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

297. **අහම්හි දුග්ගතාති** අහං අම්හි දුග්ගතා. **අහං ඛ්වයොයාති** එත්ථ අයොයාති බහුවචනං හොති.

298. **ඔයාචන්තීති** නීචං කත්වා දෙවෙ යාචන්ති. **ආයාචන්තීති** උච්චං කත්වා ආදරෙන යාචන්ති. අලඞ්කාරාදීහි **මණ්ඩිතො** කෙසසංවිධානාදීහි **පසාධිතො**. ''මණ්ඩිතකරණෙ දුක්කට''න්ති වදන්ති.

පදභාජනීයවණ්ණනා

303. සහ පරිදණ්ඩෙන වත්තමානාති අත්ථො. ඡන්දවාසිනී නාම ''පියා පියං වසෙතී''ති පාළි, පුරිසං වාසෙතීති අධිප්පායො. ''පියො පියං වාසෙතී''ති අට්ඨකථා.

තං කිරියං සම්පාදෙස්සතීති අවස්සං ආරොචෙන්තියා චෙ ආරොචෙතීති අත්ථො. ද්වින්නං මාතාපිතූනං චෙ ආරොචෙති, සඞ්ඝාදිසෙසොති විනයවිනිච්ඡයෙ ''වත්ථු ඔලොකෙතබ්බ''න්ති වුත්තං. වත්ථුම්හි ච **''උදායිත්ථෙරො** ගණිකාය ආරොචෙසී''ති වුත්තං. තං ''මාතාදීනම්පි වදතො විසඞ්කෙතො නත්ථී''ති අට්ඨකථාවචනතො නිප්පයොජනං. **තං පනෙතන්ති** ආචරියස්ස වචනං. **මාතුරක්ඛිතං බ්‍රූහීති** පෙසිතස්ස ගන්ත්වා මාතාපිතුරක්ඛිතං වදතො තස්ස තස්සා මාතුරක්ඛිතභාවෙපි සති විසඞ්කෙතමෙව, කස්මා? ''පිතුරක්ඛිතාදීසු අඤ්ඤතරං වදන්තස්ස විසඞ්කෙත''න්ති වුත්තත්තා ඉතරථා **ආදි**-සද්දො නිරත්ථකො සියා. එකං දසකං ඉතරෙන දසකෙන යොජෙත්වා පුබ්බෙ සුක්කවිස්සට්ඨියං වුත්තනයත්තා මාතුරක්ඛිතාය මාතා අත්තනො ධීතුසන්තිකං පහිණතීති ගහෙතබ්බං.

338. **අනභිනන්දිත්වාති** වචනමත්තමෙව, යදිපි අභිනන්දති, යාව සාසනං නාරොචෙති, තාව ''වීමංසිතො''ති න වුච්චති. **සාසනාරොචනකාලෙති** ආණාපකස්ස සාසනවචනක්ඛණෙ. **තතියපදෙ වුත්තනයෙනාති** එකඞ්ගසම්පත්තියා දුක්කටන්ති අත්ථො. **වත්ථුගණනාය සඞ්ඝාදිසෙසොති** උභයවත්ථුගණනාය කිර.

339. **චතුත්ථෙ අනාපත්තීති** එත්ථ පන ''පටිග්ගණ්හාති න වීමංසති න පච්චාහරති, අනාපත්තීති එත්ථ විය 'ගච්ඡන්තො න සම්පාදෙති, ආගච්ඡන්තො විසංවාදෙතී'ති අනාපත්තිපාළියාපි භවිතබ්බන්ති දස්සනත්ථං වුත්ත''න්ති වදන්ති, එකච්චෙසු පොත්ථකෙසු ''අත්ථී''තිපි.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

341. **අලංවචනීයාති** න වචනීයා, නිවාරණෙ අලං-සද්දො. **ථෙරපිතා වදතීති** ජිණ්ණපිතා වදතීති අත්ථො. කිඤ්චාපි එත්ථ ''ඉත්ථී නාම මනුස්සිත්ථී න යක්ඛී න පෙතී න තිරච්ඡානගතා, පුරිසො නාම මනුස්සපුරිසො න යක්ඛො''තිආදි නත්ථි, තථාපි කායසංසග්ගාදීසු ''මනුස්සිත්ථී''ති ඉත්ථිවවත්ථානස්ස කතත්තා ඉධාපි මනුස්සිත්ථී එවාති පඤ්ඤායති. මෙථුනපුබ්බභාගත්තා මනුස්සඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො ච ථුල්ලච්චයවත්ථුකොව හොති, සෙසා මනුස්සපණ්ඩකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකතිරච්ඡානගතපුරිසාදයො දුක්කටවත්ථුකාව මිච්ඡාචාරසාසනඞ්ගසම්භවතොති වෙදිතබ්බං. යථාසම්භවං පන වාරා උද්ධරිතබ්බා. පඤ්ඤත්තිඅජානනෙ විය අලංවචනීයභාවාජානනෙපි අචිත්තකතා වෙදිතබ්බා. **දුට්ඨුල්ලාදීසුපීති** ''ඉමස්මිම්පී''ති වුත්තමෙව හොති. ''ලෙඛං නෙත්වා පටිලෙඛං ආරොචිතස්සාපි සඤ්චරිත්තං නත්ථි සඤ්චරිත්තභාවමජානන්තස්සා''ති වදන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

342. **යාචනාති** ''දෙථ දෙථා''ති චොදනා. **විඤ්ඤත්තීති** ඉමිනා නො අත්ථොති විඤ්ඤාපනා. ''හත්ථකම්මං යාචිතො උපකරණං, මූලං වා දස්සතී''ති යාචති, න වට්ටතීති. වට්ටති සෙනාසනෙ ඔභාසපරිකථාදීනං ලද්ධත්තාති එකෙ. **අනජ්ඣාවුත්ථකන්ති** අස්සාමිකං. **න ආහටං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති** ''සූපොදනවිඤ්ඤත්තිදුක්කටං හොතී''ති වුත්තං. ''කිඤ්චාපි ගරුභණ්ඩප්පහොනකෙසූති වුත්තං, තථාපි යං වත්ථුවසෙන අප්පං හුත්වා අග්ඝවසෙන මහා හරිතාලහිඞ්ගුලිකාදි, තං යාචිතුං න වට්ටතී''ති වදන්ති.

344. **සො කිරාති** ඉසි. තදා අජ්ඣගමා **තදජ්ඣගමා**.

348-9. න හි සක්කා යාචනාය කාතුං, තස්මා සයං යාචිතකෙහි උපකරණෙහීති අධිප්පායො. **බ්‍යඤ්ජනං සමෙති,** න අත්ථො. කස්මා? ඉධ උභයෙසං අධිප්පෙතත්තා, තං දස්සෙන්තො **''යස්මා පනා''**තිආදිමාහ. **ඉධ වුත්තනයෙනාති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ වුත්තනයෙන. ''සඤ්ඤාචිකායා''ති වචනතො කරොන්තෙනාපි, ''පරෙහි පරියොසාපෙතී''ති වචනතො කාරාපෙන්තෙනාපි පටිපජ්ජිතබ්බං. **උභොපෙතෙ** කාරකකාරාපකා. **බ්‍යඤ්ජනං විලොමිතං භවෙය්‍ය,** ''කාරයමානෙනා''ති හි බ්‍යඤ්ජනං ''කරොන්තෙනා''ති වුත්තෙ විලොමිතං හොති අතදත්ථත්තා. න හි කාරාපෙන්තො නාම හොති. **''ඉධ වුත්තනයෙනාති** දෙසිතවත්ථුකපමාණිකනයෙන. එවං සන්තෙ 'කරොන්තෙන වා කාරාපෙන්තෙන වා'ති වචනතො කරොන්තෙනාපි පරෙහි විප්පකතං වත්තබ්බන්ති චෙ, තදත්ථවිස්සජ්ජනත්ථං 'යදි පනාතිආදිමාහා'''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ''සඤ්ඤාචිකාය කුටිං කරොන්තො''ති වචනවසෙන වුත්තං. ''ආයාමතො ච විත්ථාරතො වා''ති අවත්වා විකප්පත්ථස්ස **වා**-සද්දස්ස ගහිතත්තා එකතොභාගෙපි වඩ්ඪිතෙ ආපත්ති එව. පමාණයුත්තමඤ්චො කිර නවවිදත්ථි. '''චතුහත්ථවිත්ථාරා'ති වචනෙන 'තිරියං තිහත්ථා වා'ති වචනම්පි සමෙති 'යත්ථ පමාණයුත්තො'තිආදිසන්නිට්ඨානවචනාසම්භවතො''ති වුත්තං. **පමාණතො ඌනතරම්පීති** විත්ථාරතො චතුපඤ්චහත්ථම්පි දීඝතො අනතික්කමිත්වා වුත්තපමාණමෙව දෙසිතවත්ථු. අදෙසිතවත්ථුඤ්හි කරොතො ආපත්ති. පමාණාතික්කන්තා කුටි එව පමාණාතික්කන්තං කුටිං කරෙය්‍යාති වුත්තත්තා. ''ථම්භතුලා''ති පාඨො. **අනුස්සාවනානයෙනාති** එත්ථ ''දමිළභාසායපි වට්ටතී''ති වදන්ති.

353. **චාරභූමි** ගොචරභූමි. **න ගහිතාති** න වාරිතා. **අට්ඨකථායං** ''කාරණාය ගුත්තිබන්ධනාගාරං, අකරණට්ඨානං වා ධම්මගන්ඩිකා හත්ථපාදච්ඡින්දනකා ගන්ඩිකා''ති ලිඛිතං. **ද්වීහි බලිබද්දෙහීති** හෙට්ඨිමකොටියා කිර වුත්තතො ආවිජ්ජිතුං න සක්කා ඡින්නාවටත්තා, නිගමනස්සාපි **අත්ථප්පකාසනත්ථං වුත්තන්ති** වෙදිතබ්බං. **පාචිනන්ති** වත්ථු අධිට්ඨානං. **තදත්ථායාති** තච්ඡනත්ථාය. **පණ්ණසාලම්පීති** උල්ලිත්තාවලිත්තකුටිමෙව පණ්ණච්ඡදනං. තෙනෙව **''සභිත්තිච්ඡදන''**න්ති වුත්තං, අලිත්තං කිර සබ්බං වට්ටති. පුබ්බෙ ථොකං ඨපිතං පුන වඩ්ඪෙත්වා. **තස්මින්ති** ද්වාරබන්ධනෙ වා වාතපානෙ වා ඨපිතෙ. **පඨමමෙවාති** එත්ථ පත්තකාලෙ එවාති කිර **ධම්මසිරිත්ථෙරො. උපතිස්සත්ථෙරො** ඨපිතකාලෙවාති කිර. පුරිමෙන ලෙපස්ස අඝටිතත්තා දුතියෙන වත්තසීසෙන කතත්තා උභින්නම්පි අනාපත්ති. සචෙ ආණත්තෙන කතං, ''කරොති වා කාරාපෙති වා''ති වචනතො ආපත්ති උභින්නං සති අත්තුද්දෙසිකතාය, අසති මූලට්ඨස්සෙව. හෙට්ඨිමප්පමාණසම්භවෙ සති සබ්බමත්තිකාමයං කුටිං කරොතො ආපත්ති දුක්කටෙන සඞ්ඝාදිසෙසොති ආචරියස්ස තක්කො.

354. ඡත්තිංස චතුක්කානි නාම අදෙසිතවත්ථුකචතුක්කං දෙසිතවත්ථුකචතුක්කං පමාණාතික්කන්තචතුක්කං පමාණිකචතුක්කං අදෙසිතවත්ථුකපමාණාතික්කන්තචතුක්කං දෙසිතවත්ථුකපමාණිකචතුක්කන්ති ඡ චතුක්කානි, එවං සමාදිසතිවාරාදීසුපි පඤ්චසූති ඡත්තිංස. **ආපත්තිභෙදදස්සනත්ථන්ති** එත්ථ යස්මා ''සාරම්භෙ චෙ, භික්ඛු, වත්ථුස්මිං

අපරික්කමනෙ…පෙ…. සඞ්ඝාදිසෙසො''ති **මාතිකායං** අවිසෙසෙන වුත්තත්තා සාරම්භඅපරික්කමනෙපි සඞ්ඝාදිසෙසොවාති මිච්ඡාගාහවිවජ්ජනත්ථං ආපත්තිභෙදො දස්සිතො, තස්මා වුත්තානීති අධිප්පායො. **විභඞ්ගෙ** එවං අවත්වා කිමත්ථං **මාතිකායං** දුක්කටවත්ථු වුත්තන්ති චෙ? භික්ඛූ අභිනෙතබ්බා වත්ථුදෙසනාය, තෙහි භික්ඛූහි වත්ථු දෙසෙතබ්බං. කීදිසං? අනාරම්භං සපරික්කමනං, නෙතරං, ඉතරස්මිං ''සාරම්භෙ චෙ භික්ඛු වත්ථුස්මිං අපරික්කමනෙ''ති එවං ආනිසංසවසෙන ආගතත්තා වුත්තං. යස්මා වත්ථු නාම අත්ථි සාරම්භං, අත්ථි අනාරම්භං, අත්ථි සපරික්කමනං, අත්ථි අපරික්කමනං, අත්ථි සාරම්භං සපරික්කමනං, අත්ථි සාරම්භං අපරික්කමනං, අත්ථි අනාරම්භං සපරික්කමනං, අත්ථි අනාරම්භං අපරික්කමනන්ති බහුවිධත්තා වත්ථු දෙසෙතබ්බං අනාරම්භං සපරික්කමනං, නෙතරන්ති වුත්තං හොති. කිමත්ථිකා පනෙසා දෙසනාති චෙ? ගරුකාපත්තිපඤ්ඤාපනහෙතුපරිවජ්ජනුපායත්ථා. වත්ථුදෙසනාය හි ගරුකාපත්තිපඤ්ඤාපනහෙතුත්තා අකතවිඤ්ඤත්ති ගිහීනං පීළාජනනෙන අත්තදුක්ඛපරදුක්ඛහෙතුභූතො ච සාරම්භභාවොති එතෙ වත්ථුදෙසනාපදෙසෙන උපායෙන පරිවජ්ජිතා හොන්ති. න හි භික්ඛූ අකප්පියකුටිකරණත්ථං ගිහීනං වා පීළානිමිත්තං සාරම්භවත්ථු. කුටිකරණත්ථං වා වත්ථුං දෙසෙන්තීති පඨමමෙව සාධිතමෙතං. **වොමිස්සකාපත්තියොති** දුක්කටසඞ්ඝාදිසෙසමිස්සකාපත්තියො.

355. තත්ථ ''ද්වීහි සඞ්ඝාදිසෙසෙහී''ති වත්තබ්බෙ ''ද්වින්නං සඞ්ඝාදිසෙසෙනා''ති විභත්තිබ්‍යත්තයෙන, වචනබ්‍යත්තයෙන ච වුත්තං. ''ආපත්ති ද්වින්නං සඞ්ඝාදිසෙසාන''න්තිපි පාඨො.

364. **න සටයති** ඡදනලෙපාභාවතො, අනාපත්ති, තං පරතො සාධියති. ඡදනමෙව සන්ධාය උල්ලිත්තාවලිත්තතා වුත්තාති. ''කුක්කුටච්ඡිකගෙහං වට්ටතීති වත්වා පුන ඡදනං දණ්ඩකෙහීතිආදිනා නයෙන තං දස්සෙන්තෙහි තිණපණ්ණච්ඡදනාකුටිකාව වුත්තා. තත්ථ ඡදනං දණ්ඩකෙහි දීඝතො තිරියඤ්ච ජාලං විය බන්ධිත්වා තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා ඡාදෙතුං උල්ලිත්තාදිභාවො ඡදනමෙව සන්ධාය වුත්තොති යුත්තමිදං. තස්මා මත්තිකාමයං භිත්තිං වඩ්ඪාපෙත්වා උපරි උල්ලිත්තං වා අවලිත්තං වා උභයං වා භිත්තියා සටිතං කරොන්තස්ස ආපත්ති එව විනාපි භිත්තිලෙපෙනා''ති ලිඛිතං. **'''සො ච ඡදනමෙව සන්ධායා'**ති පධානවසෙන වුත්තං, න හෙට්ඨාභාගං පටික්ඛිත්ත''න්ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. **එත්ථාති** තිණකුටිකාය. **යථාසමාදිට්ඨායාති** යථාවුත්තප්පකාරන්ති අධිප්පායො. ''ආපත්ති කාරුකානං තිණ්ණං දුක්කටාන''න්තිආදිම්හි සො සුණාතිජක්කම්පි ලබ්භති. උභයත්ථ සමාදිට්ඨත්තා ආණාපකස්ස අනාපත්ති. ආණත්තස්ස යථා සමාදිට්ඨං ආණාපකෙන, තථා අකරණපච්චයා දුක්කටං. සචෙ ''අහම්පෙත්ථ වසාමී''ති අත්තුද්දෙසම්පි කරොති, සඞ්ඝාදිසෙසොව. **''කුටිං කරොථා''**ති අවිසෙසෙන වුත්තට්ඨානෙ පන ආණාපකස්සාපි සඞ්ඝාදිසෙසො අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස.

අහඤ්ච වසිස්සාමීති එත්ථ පරස්ස යස්ස කස්සචි උද්දිට්ඨස්ස අභාවා ආපත්ති එව ''කරොන්තස්ස වා''ති නියමිතත්තා, අනාපත්ති අවිභත්තත්තා. ''ඉධ පඤ්ඤත්තිජානනමත්තමෙව චිත්ත''න්ති ච ලිඛිතං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන **අහඤ්ච වසිස්සාමීති** එත්ථ යො ''මය්හං වාසාගාරඤ්ච භවිස්සතී''ති ඉච්ඡති, තස්සාපත්ති. යො පන උපොසථාගාරං ඉච්ඡති, තස්ස අනාපත්ති, තස්මා ''උභයං සමෙතී''ති වත්වා ච ''විනයවිනිච්ඡයෙ ආගතෙ ගරුකෙ ඨාතබ්බ''න්ති වචනතො මහාපච්චරිවාදතො ඉතරො පච්ඡා වත්තබ්බොති චෙ? න, බලවත්තා . ''වාසාගාරං ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ, අනාපත්තී''ති වචනතො, භොජනසාලාදීනම්පි අත්ථාය ඉමිනා කතත්තා සඞ්කරා ජාතා. යථා – ද්වෙ තයො ''එකතො වසිස්සාමා''ති කරොන්ති, රක්ඛති තාවාති එත්ථ විය. ''ඉදං ඨානං වාසාගාරං භවිස්සති, ඉදං උපොසථාගාර''න්ති විභජිත්වා කතෙපි ආපත්ති එව. ද්වීසු මහාපච්චරිවාදො බලවා, තස්මා ''පච්ඡා වුත්තො''තිආදිනා අතීව පපඤ්චිතං. කිං තෙන. ''අත්තනා විප්පකතං අත්තනා ච පරෙහි ච පරියොසාපෙතී''තිආදිනා නයෙන අපරානිපි චතුක්කානි යථාසම්භවං යොජෙත්වා දස්සෙතබ්බානි, ලෙණාදීසු කිඤ්චාපි සඞ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්ති, අකතවිඤ්ඤත්තියා සති තප්පච්චයා ආපත්ති එව.

කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

366. සත්තමෙ වා-සද්දො අවධාරණත්ථොති වෙදිතබ්බො.

විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පඨමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

380. **සාවකෙන පත්තබ්බන්ති** පකතිසාවකං සන්ධාය වුත්තං, න අග්ගසාවකං. යථූපනිස්සයයථාපුග්ගලවසෙන **''තිස්සො විජ්ජා''**තිආදි වුත්තං. කෙනචි සාවකෙන **තිස්සො විජ්ජා,** කෙනචි **චතස්සො පටිසම්භිදා,** කෙනචි **ඡ අභිඤ්ඤා,** කෙනචි කෙවලො **නවලොකුත්තරධම්මොති** එවං විසුං විසුං යථාසම්භවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

382. **''යෙ තෙ භික්ඛූ සුත්තන්තිකා''**තිආදිවචනතො ධරමානෙපි භගවති පිටකත්තයපරිච්ඡෙදො අත්ථීති සිද්ධං. **ධම්මකථිකාති** ආභිධම්මිකා **රත්තියා අච්ඡිස්සන්තීති**ආදි ආයස්මතො දබ්බස්ස නෙසං තිරච්ඡානකථාය රතිනියොජනං විය

දිස්සති, න තථා දට්ඨබ්බං. සුත්තන්තිකාදිසංසග්ගතො තෙසං සුත්තන්තිකාදීනං ඵාසුවිහාරන්තරායං, තෙසම්පි තිරච්ඡානකථාරතියා අභාවෙන අනභිරතිවාසං, තතො නෙසං සාමඤ්ඤා චාවනඤ්ච පරිවජ්ජන්තො එවං චින්තෙසීති දට්ඨබ්බං. **"නිම්මිතානං ධම්මතා**ති සාවකෙහි නිම්මිතානංයෙව, න බුද්ධෙහී"ති වදන්ති. "සාධකතමං කරණ"න්ති එවං වුත්තෙ කරණත්ථෙයෙව තතියාවිභත්තීති අත්ථො.

383-4. යන්ති යෙන. **"කත්තා**ති කත්තා, න කත්තා"ති ලිඛිතං. "හරියං විය මං අජ්ඣාචරතී"ති වදන්තියා බලවතී චොදනා. **තෙන හී**ති එත්ථ යථා ජුපනමත්තෙ විප්පටිසාරීවත්ථුස්මිං කායසංසග්ගරාගසම්භවා අපුච්ඡිත්වා එව සඞ්ඝාදිසෙසං පඤ්ඤාපෙසි, තථෙව පුබ්බෙවස්සා දුස්සීලභාවං ඤත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යදි තාව භූතාය පටිඤ්ඤාය නාසිතා, ථෙරො කාරකො හොති. අථ අභූතාය, භගවතා "නාසෙථා"ති න වත්තබ්බං, වුත්තඤ්ච, තස්මා වුත්තං **"යදි තාව පටිඤ්ඤාය නාසිතා, ථෙරො කාරකො හොතී"**ති.

අථ අප්පටිඤ්ඤායාති "අයොනම්හි දූසිතා"ති ඉමං පටිඤ්ඤං විනා එව තස්සා පකතිදුස්සීලභාවං සන්ධාය නාසිතා, ථෙරො අකාරකො හොති. **අභයගිරිවාසිනොපි** අත්තනො සුත්තං වත්වා "තුම්හාකං වාදෙ ථෙරො කාරකො"ති වදන්ති, කස්මා? දුක්කටං මුසාවාදපච්චයා ලිඞ්ගනාසනාය අනාසෙතබ්බත්තා. පාරාජිකස්සෙව හි ලිඞ්ගනාසනාය නාසෙතබ්බා. "නාසෙථා"ති ච වුත්තත්තා පාරාජිකාව ජාතා, සා කිං සන්ධාය, තතො ථෙරො කාරකො ආපජ්ජති. "සකාය පටිඤ්ඤාය නාසෙථා"ති වුත්තෙ පන අපාරාජිකාපි අත්තනො වචනෙන නාසෙතබ්බා ජාතාති අධිප්පායො. **මහාවිහාරවාසිනොපි** අත්තනො සුත්තං වත්වා "තුම්හාකං වාදෙ ථෙරො කාරකො"ති ච වදන්ති. කස්මා? "සකාය පටිඤ්ඤාය නාසෙථා"ති හි වුත්තෙ පටිඤ්ඤාය භූතතා ආපජ්ජති "නාසෙථා"ති වචනතො. භූතායෙව හි පටිඤ්ඤාය නාසෙතබ්බා හොති, නාභූතායාති අධිප්පායො. **පුරිමනයෙ**ති දුක්කටවාදෙ. පුරිමො යුත්තිවසෙන පවත්තො, පච්ඡිමො පාළිවචනවසෙන පවත්තොති වෙදිතබ්බො.

385-6. **පීතිසුඛෙහී**ති එත්ථ "සුඛෙනා"ති වත්තබ්බෙ පීතිග්ගහණං තතියජ්ඣානසුඛං, කායිකඤ්ච අපනෙතුං සම්පයුත්තපීතියා වුත්තං. සචෙ චුදිතකවසෙන කතං අමූලකං නාම, "අනජ්ඣාපන්නං අකත"න්ති වදෙය්‍ය, ඉමෙ කරිස්සන්ති, තස්මා "තාදිසං දිට්ඨසඤ්ඤී හුත්වා චොදෙති"ති පාඨො . "එතෙන නයෙන සුතමුතපරිසඞ්කිතානිපි විත්ථාරතො වෙදිතබ්බානී"ති පාඨො. **"චතුන්නං අඤ්ඤතරෙනා"**ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ එව ආගතෙ ගහෙත්වා වුත්තං, ඉතරෙසං අඤ්ඤතරෙනාපි අනුද්ධංසෙන්තස්ස සඞ්ඝාදිසෙසොවාති නො තක්කොති ආචරියො. භික්ඛුභාවා හි චාවනසමත්ථතො. "සමීපෙ ඨත්වා"ති වචනතො පරම්මුඛා චොදෙන්තස්ස, චොදාපෙන්තස්ස වා සීසං න එති. දිට්ඨඤ්චෙ සුතෙන පරිසඞ්කිතෙන චොදෙති චොදාපෙති, සුතපරිසඞ්කිතං වා දිට්ඨාදීහි චොදිතෙ වා චොදාපිතෙ වා සීසං එති එව අමූලකෙන චොදිතත්තා. වුත්තඤ්හෙතං "දිට්ඨස්ස හොති පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො, තඤ්චෙ චොදෙති 'සුතො මයා…පෙ…. සඞ්ඝාදිසෙසස්සා"ති (පාරා. 387). "අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ අසුද්ධදිට්ඨී සමානො අනොකාසං කාරාපෙත්වා චාවනාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. ඔකාසං කාරාපෙත්වා චාවනාධිප්පායො වදෙති, අනාපත්තී"ති (පාරා. 389) ඉමිනා න-සමෙන්තං විය ඛායති, කථං? දිට්ඨස්ස හොති පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො නාම අසුද්ධො පුග්ගලො හොති, "අඤ්ඤතරස්මිං අසුද්ධදිට්ඨී සමානො තඤ්චෙ චොදෙති 'සුතො මයා පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නොසී'ති, ආපත්ති වාචාය වාචාය සඞ්ඝාදිසෙසස්සා"ති වචනතො පුරිමනයෙනාපත්ති. "චාවනාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සා"ති වචනතො පච්ඡිමනයෙන සඞ්ඝාදිසෙසෙන ආපත්තීති ද්වෙ පාළිනයා අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධා විය දිස්සන්ති, න ච විරුද්ධං බුද්ධා කථයන්ති, තස්මා එත්ථ යුත්ති පරියෙසිතබ්බා. අට්ඨකථාචරියා තාවාහු "සමූලකෙන වා සඤ්ඤාසමූලකෙන වා චොදෙන්තස්ස අනාපත්ති, අමූලකෙන වා පන සඤ්ඤාඅමූලකෙන වා චොදෙන්තස්ස ආපත්තී"ති. තස්සත්ථො – දස්සනසවනපරිසඞ්කනමූලෙන සමූලකෙන වා තදභාවෙන අමූලකෙනාපි සඤ්ඤාසමූලකෙන වා චොදෙන්තස්ස අනාපත්ති, දස්සනාදිමූලාභාවෙන අමූලකෙන වා තබ්භාවෙන සමූලකෙනාපි සඤ්ඤාඅමූලකෙන වා චොදෙන්තස්ස ආපත්ති, තස්මා දිට්ඨස්ස හොති.

පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තොතිආදිම්හි දස්සනමූලෙන සමූලකෙනාපි "සුතො මයා"ති වචනතො සඤ්ඤාඅමූලකෙන වා චොදෙති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස. තදත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං "දිට්ඨෙ වෙමතිකො"තිආදි වාරා වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

අසුද්ධො හොති පුග්ගලොතිආදිම්හි පන සමූලකෙන, සඤ්ඤාසමූලකෙන වා චොදිතත්තා අනාපත්තීති. එවමෙවං පන තදත්ථදීපනත්ථං තෙ වාරා වුත්තා. තත්ථ හි "අදිට්ඨස්ස හොතී"තිආදිවාරා අමූලකෙන චොදෙන්තස්ස ආපත්ති හොතීති දස්සනත්ථං වුත්තා. "දිට්ඨෙ වෙමතිකො"තිආදිනා සඤ්ඤාඅමූලකෙන චොදෙන්තස්ස ආපත්ති හොතීති දස්සනත්ථං වුත්තා. අඤ්ඤථා "දිට්ඨස්ස හොති, දිට්ඨෙ වෙමතිකො"තිආදිවාරා නිබ්බිසෙසා භවෙය්‍යුං. ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං-යථා අසුද්ධං පුග්ගලං අනොකාසං කාරාපෙත්වා චොදෙන්තස්ස දුක්කටං, අක්කොසාධිප්පායස්ස ච ඔමසවාදෙන දුක්කටස්ස, තථා අසුද්ධදිට්ඨිකොපි අසුද්ධං අසුද්ධදිට්ඨී අමූලකෙන චොදෙති, ආපත්ති. සමූලකෙන වා චොදෙති, අනාපත්තීති තං සන්නිට්ඨානං යථා "අනාපත්ති සුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිස්ස අසුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිස්සා"ති ඉමිනා සංසන්දති, තථා ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤථා යුත්ති පරියෙසිතබ්බා.

සීලසම්පන්නොති එත්ථ "දුස්සීලස්ස වචනං අප්පමාණං. භික්ඛුනී හි භික්ඛුම්හි අනිස්සරා, තස්මා උක්කට්ඨනයෙ විධිං සන්ධාය ථෙරෙන වුත්තං. දුතියත්ථෙරෙන භික්ඛුනී අජානිත්වාපි චොදෙති, සික්ඛමානාදයො වා චොදෙන්ති,

තෙසං සුත්වා භික්ඛූ එව විචාරෙත්වා තස්ස පටිඤ්ඤාය කාරෙන්ති. කො එත්ථ දොසොති ඉදං සන්ධාය වුත්තං. තතියෙන තිත්ථියානං වචනං සුත්වාපි භික්ඛූ එව විචාරෙන්ති, තස්මා න කොචි න ලභතීති එවං සබ්බං සමෙතීති අපරෙ''ති වුත්තං. **තිංසානි** තිංසවන්තානි. **අනුයොගොති** පටිවචනං. **එහිතීති** ආගමිස්සති. **දිට්ඨසන්තානෙනාති** දිට්ඨනයෙන, දිට්ඨවිධානෙනාති අධිප්පායො. **පතිට්ඨායාති** පතිට්ඨං ලභිත්වා. **ඨානෙති** ලජ්ජිට්ඨානෙ.

ගාහන්ති ''අහං චොදෙස්සාමී''ති අත්තාදානග්ගහණං. **චෙතනාති** අත්තාදානග්ගහණචෙතනා. **වොහාරොති** ඉතො, එත්තො ච ඤත්වා පකාසනං. **පණ්ණත්තීති** නාමපඤ්ඤත්ති. යා වචීඝොසාරම්මණස්ස සොතද්වාරප්පවත්තවිඤ්ඤාණසන්තානස්ස අනන්තරං උප්පන්නෙන උපලද්ධපුබ්බසඞ්කෙතෙන මනොද්වාරවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤායති, යස්සා විඤ්ඤාතත්තා තදත්ථො පරමත්ථො වා අපරමත්ථො වා තතියවාරං උප්පන්නෙන මනොවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤායතීති නාමාදීහි ඡහි බ්‍යඤ්ජනෙහි පාළියා පකාසිතා, සා ''විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තී''තිආදිනා ඡධා ආචරියෙහි දස්සිතා. තබ්භාගියභාවො අතබ්භාගියභාවො ච නිප්ඵන්නධම්මස්සෙව යුජ්ජති, න පඤ්ඤත්තියා අධිකරණීයවත්ථුත්තා , අධිකරණෙ පවත්තත්තා ච අධිකරණො මඤ්චට්ඨෙ මඤ්චොපචාරො වියාති ච. **''පරියායෙනාති** අමූලකා නාමපඤ්ඤත්ති නත්ථි. පරියායමත්තං, සභාවතො නත්ථි. අභිධානමත්තමෙව, අභිධෙය්‍යං නත්ථී''ති ච ලිඛිතං. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිං එව සික්ඛාපදෙ. **න සබ්බත්ථාති** විවාදාධිකරණාදීසු. කස්මා? **න හීති**ආදි. විවාදාධිකරණාදීනමත්ථිතා විය අමූලකං අධිකරණං නත්ථීති. **පුබ්බෙ වුත්තසමථෙහීති** ''යං අධිකිච්ච සමථා වත්තන්ති''ති වුත්තසමථෙහීති අධිප්පායො. අපිච **සභාවතො නත්ථීති** අප්පටිලද්ධසභාවත්තා වුත්තං. අනුප්පන්නං විය විඤ්ඤාණාදි. **න හි විවාදාදීනං පණ්ණත්ති අධිකරණට්ඨොති** පණ්ණත්තිං අධිකිච්ච සමථා න පවත්තන්ති, තස්මා න තස්සා අධිකරණීයතාති න විවාදාදීනං පණ්ණත්ති අධිකරණට්ඨොති අධිප්පායො. හොති චෙත්ථ –

''පාරාජිකාපත්ති අමූලිකා චෙ,
පණ්ණත්තිමත්තා ඵලමග්ගධම්මා;
චතුත්ථපාරාජිකවත්ථුභූතා,
පණ්ණත්තිමත්තාව සියුං තථෙව.

''තතො ද්විධා මග්ගඵලාදිධම්මා,
සියුං තථාතීතමනාගතඤ්ච;
පණ්ණත්තිජක්කං න සියා තතො වා,
පරියායතො සම්මුතිවාදමාහා''ති.

අනුවදන්තීති අක්කොසන්ති. **කිච්චයතාති** කරණීයතා. තං කතමන්ති චෙ? **අපලොකනකම්මන්ති**ආදි. **කිච්චන්ති** විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපකචිත්තං කිර අධිප්පෙතං.

387. **සුතාදීනං අභාවෙන අමූලකත්තන්ති** එත්ථ යො දිස්වාපි ''දිට්ඨොසි මයා''ති වත්තුං අසක්කොන්තො අත්තනො දිට්ඨනියාමෙනෙව ''සුතොසි මයා''ති වදති. තස්ස තස්මිං අසුද්ධදිට්ඨිත්තා ආපත්ති, ඉධ පන යො පුබ්බෙ සුත්වා අනාපත්ති, පච්ඡා තං විස්සරිත්වා සුද්ධදිට්ඨී එව සමානො වදති, තං සන්ධාය වුත්තං. ''එස නයො සබ්බත්ථාති අපරෙ''ති වුත්තං. ජෙට්ඨබ්බතිකො කාකෙකප්පටිවත්තා . **යදග්ගෙනාති** යාවතා, යදා වා. **නො කප්පෙතීති**ආදි වෙමතිකාභාවදීපනත්ථමෙව වුත්තන්ති දස්සෙති. තෙන වෙමතිකොව නස්සරති සම්මුට්ඨො නාමාති ආපජ්ජති, තං න යුත්තං තදනන්තරභාවතො, තස්මා දුතියත්ථෙරවාදො පච්ඡා වුත්තො.

389. **සබ්බත්ථාති** සබ්බඅට්ඨකථාසු. **ඔකාසකම්මන්ති** ඔකාසකරණං. ''ඔකාසෙන කම්මං ඔකාසකම්ම''න්ති ලිඛිතං. අසූරියං පස්සති කඤ්ඤාති එත්ථ යථා කඤ්ඤා සූරියං න පස්සතීති භවති, එවං ''අනොකාසං කාරෙත්වා''ති වුත්තෙ ඔකාසං න කාරෙත්වාති හොති.

පඨමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

391. **වෙළුවනෙයෙවාති** ඉදං තෙහි වුත්තවෙලං සන්ධාය වුත්තං. ''පුබ්බෙ මයං ආවුසො සුතෙන අවොචුම්හා''ති ''අම්හෙහි සා උස්සාහිතා කුපිතෙහි අනත්තමනෙහී''තිආදිවචනං සන්ධාය වුත්තං, **අඤ්ඤභාගස්ස ඉදන්ති** මනුස්සභික්ඛුභාවතො අඤ්ඤභාගස්ස තිරච්ඡානඡගලකභාගස්ස ඉදං ඡගලකජාතං අධිකරණං. **අඤ්ඤභාගො වා අස්ස අත්ථීති** සො තිරච්ඡානඡගලකභාවසඞ්ඛාතො අඤ්ඤභාගො අස්ස ඡගලකස්ස අත්ථීති ස්වායං ඡගලකො අඤ්ඤභාගියං අධිකරණං නාම.

තත්ථ පටිමාය සරීරං, සිලාපුත්තකස්ස සරීරන්ති නිදස්සනං, පඨමං පනෙත්ථ නිබ්බචනං ජාතිපදත්ථොතිවාදීනං මතෙන වුත්තං. සා හි සාමිභාවෙන, නිච්චභාවෙන ච පධානත්තා සත්තිසභාවෙ ඨිතා. තබ්බිපරීතකත්තා බ්‍යත්තාකති

ජාතියො තු පදත්ථො ඉති ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන දුතියං නිබ්බචනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **නාමකරණසඤ්ඤාය ආධාරොති** එත්ථ නාමමෙව නාමකරණං. නාමං කරොන්තානං සඤ්ඤා නාමකරණසඤ්ඤා, තස්සා. මනුස්සජාතිකො ඡගලකජාතිආධාරො නාම. න හි තං නාමං කච්ඡපලොමං විය අනාධාරන්ති අධිප්පායො. තං පන ඡගලකස්ස දබ්බොති දින්නනාමං ''දෙසො''ති වුච්චති. තස්මා ථෙරං අමූලකෙනාතිආදිනා අඤ්ඤම්පි වත්ථුං ථෙරස්ස ලිස්සති සිලිස්සති වොහාරමත්තෙනෙව, න අත්ථතො, ඊසකං අල්ලීයතීති ලෙසොති අධිප්පායො. යස්මා දෙසලෙසා අත්ථතො නින්නානාකරණා, තස්මා ''කඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදායා''ති උද්ධරිත්වා ''දස ලෙසා ජාතිලෙසො''තිආදි වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යථා නිදානෙ , එවං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියම්පි මාතිකායම්පි අයමෙවත්ථො. යස්මා **අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්සාති** ඡගලකස්ස. **කඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදායාති** දබ්බොති නාමං උපාදායාති අයමත්ථො අට්ඨුප්පත්තිවසෙනෙව ආවිභූතො, තස්මා න විභත්තො. කිඤ්ච භියො‍යා අනියමත්තා. න හි මෙත්තියභූමජකානං විය සබ්බෙසම්පි ඡගලකමෙව අඤ්ඤභාගියං අධිකරණං හොති. අඤ්ඤං ගොමහිංසාදිකම්පි හොති, න ච මෙත්තියභූමජකා විය සබ්බෙපි නාමලෙසමත්තමෙව උපාදියන්ති. අඤ්ඤම්පි ජාතිලෙසාදිං උපාදියන්ති, තස්මා අනියමත්තා ච යථාවුත්තනයෙන න විභත්තං. කිඤ්ච භියො‍යා තථා වුත්තෙ ඡගලකස්සෙව අඤ්ඤභාගියතා සම්භවති, න අඤ්ඤස්ස, යෙන සොව දස්සිතො. ලෙසො ච නාම ලෙසොව, න ජාතිආදි, යෙන සොව දස්සිතොති එවං මිච්ඡාගාහප්පසඞ්ගතො ච තථා න විභත්තො.

393. **අඤ්ඤභාගියස්සාති** වුදිතකතො අඤ්ඤස්ස. **අධිකරණස්සාති** මනුස්සස්ස වා අමනුස්සස්ස වා තිරච්ඡානගතස්ස වාති එවං වත්තබ්බං. එවඤ්හි වුත්තෙ මනුස්සාදීනංයෙව ජාතිලෙසාදයො වුත්තා හොන්ති, අඤ්ඤථා චතුන්නං අධිකරණානං තෙ ආපජ්ජන්ති ''අධිකරණස්ස කඤ්චි දෙසං ලෙසමත්ත''න්ති සාමිවචනං පුබ්බඞ්ගමං උද්දිට්ඨත්තාති චෙ? න, නාමස්ස විය ජාතිආදීනං මනුස්සාදීනං ආධාරභාවනියමසම්භවතො, අධිකරණභාවානියමතොති වුත්තං හොති. නියමෙ ච සති ජාතියා ආධාරො ජාති, ලිඞ්ගස්ස ච ලිඞ්ගං, ආපත්තියා ච ආපන්නො ආධාරො, විරුද්ධානම්පි අසමාදින්නානම්පි පත්තචීවරානං සාමිකො ආධාරො, යෙන අධිකරණසඞ්ඛාතං ගවෙසයාති ආපජ්ජතීති අධිකරණස්සාති පදං අභාජෙතබ්බමෙව භවෙය්‍යාති න උද්ධරිතබ්බං සියා, උද්ධරිතබ්බං. තස්මා **''අධිකරණන්ති වචනසාමඤ්ඤතො''**තිආදි සබ්බං වත්තබ්බං. **අපාකටා** ඉතො අඤ්ඤත්‍ර දස්සිතට්ඨානාභාවතො. **ජානිතබ්බා ච විනයධරෙහි** යස්මා අඤ්ඤථා **පරිවාරෙ** ''විවාදාධිකරණං චතුන්නං අධිකරණානං විවාදාධිකරණං භජතී''තිආදිනා නයෙන අනාගතට්ඨානෙ ''කස්මා''ති වුත්තෙ කාරණං න පඤ්ඤායෙය්‍ය, තස්මා තෙසං තබ්භාගියතා ච අඤ්ඤභාගියතා ච ජානිතබ්බා විනයධරෙහි. තාසු හි විඤ්ඤාතාසු විවාදාධිකරණං විවාදාධිකරණං භජති. කස්මා? තබ්භාගියත්තා. ඉතරං න භජති අඤ්ඤභාගියත්තාති සුඛකාරණතො පඤ්ඤායන්ති, තස්මා **වචනසාමඤ්ඤතො ලද්ධං අධිකරණං නිස්සායාති**ආදි. තත්ථ යස්මා ආපත්තඤ්ඤභාගියං මහාවිසයං, ඉතරෙහි අසදිසනිද්දෙසඤ්ච, තස්මා තං අධිකරණපරියාපන්නම්පි සමානං විසුං වුත්තං ''ආපත්තඤ්ඤභාගියං වා හොතී''ති. අධිකරණපරියාපන්නත්තා ච ''අධිකරණඤ්ඤභාගියං වා''ති එත්ථ වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථාපි මහාවිසයත්තා, **මාතිකායං** ආගතත්තා ච පඨමං අඤ්ඤභාගියතා වුත්තා, පච්ඡා තබ්භාගියතාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ යස්මා අධිකරණඤ්ඤභාගියවචනෙන අත්ථාපත්තිනයෙන සිද්ධං. අධිකරණං තබ්භාගියං, තස්මා ''අධිකරණං තබ්භාගියං හොතී''ති එවං උද්දෙසං අකත්වා ''කථං අධිකරණං අධිකරණස්ස තබ්භාගියං හොතී''ති පුච්ඡාපුබ්බඞ්ගමනිද්දෙසො කතො. තත්ථාපි ආපත්තාධිකරණස්ස අඤ්ඤභාගියතා කිඤ්චාපි පාරාජිකෙන අනුද්ධංසිතාධිකාරත්තා පාරාජිකානංයෙව වසෙන වුත්තා, අථ ඛො සෙසාපත්තික්ඛන්ධවසෙනාපි වෙදිතබ්බා. යා ච සා චොදනා ''අසුකො නාම භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොතී''තිආදිකා, තත්ථ ''සඞ්ඝාදිසෙසෙ ථුල්ලච්චයදිට්ඨී හොති, දුබ්භාසිතෙ සඞ්ඝාදිසෙසදිට්ඨී හොතී''ති එවමාදිකා විනයෙ අපකතඤ්ඤුතාය, තංතංවත්ථුසරික්ඛතාය වා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. සබ්බත්ථාපි ''පාරාජිකදිට්ඨී හොතී''ති න වුත්තං. තථාසඤ්ඤිනො අනාපත්තිතො. **''තබ්භාගියවිචාරණාය''**න්ති තබ්භාගියපදනිද්දෙසෙ අඤ්ඤභාගියතායපි නිද්දිට්ඨත්තා වුත්තං.

වත්ථුසභාගතායාති අනුවාදවත්ථුසභාගතායාති අත්ථො. අඤ්ඤථා ''චතස්සො විපත්තියො''ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍ය. **සභාවසරික්ඛාසරික්ඛතො වාති** සභාවෙන සදිසාසදිසතො. තත්ථ ඣානාදිවත්ථුවිසභාගතායපි සභාවසරික්ඛතාය උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකාපත්ති තස්සෙව තබ්භාගියාව හොති. තථා වත්ථුවසෙන අනුවාදාධිකරණං, කිච්චාධිකරණඤ්ච පාටෙක්කං චතුබ්බිධම්පි වුත්තඤ්ඤභාගියං න ජාතං, තස්මා තදඤ්ඤභාගියතාය විදිතාය තබ්භාගියතා පාරිසෙසයුත්තියා අවුත්තාපි සිජ්ඣතීති කත්වා ''අඤ්ඤභාගියමෙව පඨමං නිද්දිට්ඨ''න්තිපි වත්තුං යුජ්ජති. **එකංසෙන තබ්භාගියං න හොතීති** සරික්ඛවසෙන අරහත්තං ආපත්ති අනාපත්තීති විවාදසබ්භාවතො අබ්‍යාකතභාවෙන විවාදාධිකරණස්සපි අඤ්ඤභාගියං සියා, **පාළියං** ආපත්තාධිකරණස්ස වුත්තත්තා එවං වුත්තං, **ආදිතො පට්ඨායාති** ''අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්සා''ති ඉතො පට්ඨාය. ''මෙථුනරාගෙන මනුස්සවිග්ගහො දොසෙනාතිආදිනා සරික්ඛතො වා''ති ලිඛිතං. තං වත්ථුවිසභාගතාය එව සිද්ධං. අයං පන වත්ථුසභාගතායපි සති ආපත්තිසභාගතා සරික්ඛතොති නො තක්කොති ච, එකස්මිම්පි හි වත්ථුස්මිං ආපත්තිභෙදො හොතීති **ආචරියො.** පරතො වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

''කිච්චමෙව කිච්චාධිකරණ''න්ති වුත්තත්තා සඞ්ඝකම්මානමෙතං අධිවචනං. **කම්මලක්ඛණන්ති** කම්මානං සභාවං. **තං නිස්සායාති** පුබ්බෙව හි සංවිධාය සඞ්ඝො කම්මං කරොති. අථ වා **පුරිමං පුරිමන්ති** පරිවාසඋක්ඛෙපනියාදීනි සඞ්ඝකම්මානි නිස්සාය අබ්භානඔසාරණාදි උප්පන්නන්ති කත්වා වුත්තං. තස්මා කිඤ්චාපි සඞ්ඝකම්මමෙව කිච්චාධිකරණං, තථාපි සෙසවිසෙසො ලබ්භතීති දස්සෙති.

394. අත්ථතො එකං, තස්මා දෙසස්ස අත්ථමවත්වා ‘‘ලෙසො’’තිආදි වුත්තං කිර.

395. **සවත්ථුකං කත්වාති** පුග්ගලස්ස උපරි ආරොපෙත්වා ඛත්තියාදිභාවෙන එකජාතිකොපි දීඝරස්සකාළකොදාතාදීනං දිට්ඨසුතපරිසඞ්කිතානං වසෙන අඤ්ඤභාගියතා, දීඝං ඛත්තියං අජ්ඣාචරන්තං දිස්වා රස්සාදිඛත්තියපඤ්ඤත්තියා ආධාරභාවතො ජාතිලෙසෙන චොදෙති, එකං වා ඛත්තියං අජ්ඣාචරන්තං දිස්වා තතො විසිට්ඨඤ්ඤභාගභූතං ඛත්තියං ජාතිලෙසං ගහෙත්වා ‘‘ඛත්තියො දිට්ඨො ත්වං ඛත්තියොසී’’ති චොදෙති දිට්ඨාදිඅඤ්ඤභාගෙන. එත්ථ ච ‘‘දීඝාදයො, දිට්ඨාදයො ච ජාතිනාමාදීනං වත්ථුභූතත්තා අධිකරණ’’න්ති ලිඛිතං. තං ‘‘අධිකරණභාවානියමතො’’ති වුත්තදොසං නාතික්කමති, **අට්ඨකථායං** ‘‘ඛත්තියජාතිපඤ්ඤත්තියා ආධාරවසෙන අධිකරණතා ච වෙදිතබ්බා’’ති වුත්තං. තම්පි නාමගොත්තතො අඤ්ඤිස්සා නාමගොත්තපඤ්ඤත්තියා නාම කස්සචි අභාවතො න සබ්බසාධාරණං, තස්මා ‘‘අධිකරණස්සා’’ති පදුද්ධාරණං අධිකරණචතුක්කදස්සනත්ථං, තං සමානවචනදස්සනත්ථන්ති නො තක්කොති. තත්ථ **දීඝාදිනො වා දිට්ඨාදිනො වාති** එත්ථ දීඝාදිතා, දිට්ඨාදිතා ච අඤ්ඤභාගො, යො චුදිතකො ඉතරස්ස විසෙසො යතො අඤ්ඤොති වුච්චති.

399. **ලහුකං ආපත්තින්ති** පාරාජිකතො ලහුකාපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසාදි. තෙනෙව අන්තෙ තං දස්සෙන්තෙන ‘‘භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොතී’’තිආදි වුත්තං. ආපත්තිලෙසොපි කිමත්ථං ජාතිලෙසාදයො විය න විත්ථාරිතොති චෙ? තථා අසම්භවතොති වෙදිතබ්බං.

400. **සාටකපත්තො සරීරට්ඨපත්තො. ආපත්තියාති** පාරාජිකාපත්තියා අඤ්ඤභාගියං සඞ්ඝාදිසෙසාදි, අධිකරණඤ්ච ආපත්තිපඤ්ඤත්තියා. ‘‘ලෙසො නාම ආපත්තිභාගො’’ති වුත්තත්තා ආපත්තිභාවලෙසො වුත්තොති වෙදිතබ්බො, තස්මා පාරාජිකාපත්තිතො අඤ්ඤභාගියස්ස ආපත්තිපඤ්ඤත්තියා ආධාරණට්ඨෙන ‘‘අධිකරණ’’න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතස්ස සඞ්ඝාදිසෙසාදිනො ආපත්තිනිකායස්ස ආපත්තිභාවලෙසං ගහෙත්වා චොදනා ආපත්තිලෙසචොදනාති වෙදිතබ්බා.

408. **අනාපත්ති තථාසඤ්ඤී චොදෙති වා චොදාපෙති වාති** ආපත්තඤ්ඤභාගියචොදනායමෙව, න අඤ්ඤත්ථ. එත්තාවතා පඨමදුට්ඨදොසෙ වුත්තවිචරණාය සංසන්දිතං හොති, තං ඉධ කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? **කඞ්ඛාවිතරණියා** වචනතො. වුත්තඤ්හි ‘‘තත්ථ ඉධ ච ආපත්තඤ්ඤභාගියචොදනාය තථාසඤ්ඤිනොපි අනාපත්තී’’ති.

අඤ්ඤාභාගියසික්ඛං යො, නෙව සික්ඛති යුත්තිතො. ගච්ඡෙ විනයවිඤ්ඤූහි, අඤ්ඤභාගියතඤ්ච

සොති.

දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පඨමසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

409. ‘‘වජ්ජං න ඵුසෙය්‍යා’’ති ච පාඨො.

410. **තෙසං** අනුරූපාජානනතො **අසබ්බඤ්ඤූ අස්ස**. ‘‘න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ’’න්ති (මහාව. 204) වුත්තත්තා පටික්ඛිත්තමෙව. **තිකොටිපරිසුද්ධන්ති** පරස්ස පාපපසඞ්ගනිවාරණත්ථං වුත්තං, න පටිච්චකම්මනිවාරණත්ථං **කොටීහීති** ආකාරෙහි. **පරිසුද්ධන්ති** විමුත්තං. දසහි ලෙසෙහි උද්දිස්ස කතං සමණා පරිභුඤ්ජන්ති, අස්සමණා ඉමෙති සාසනස්ස ගරහභාවො ආගච්ඡෙය්‍යා , ගරහපච්චයා ලොකො වා අපුඤ්ඤං අරියූපවාදං පසවෙය්‍යා, තෙහි විමුත්තන්ති අත්ථො. **වාගුරන්ති** මිගජාලං. **අත්තනො අත්ථාය වාති**ආදිනා පරෙසං අත්ථාය කතෙ කප්පියභාවං දස්සෙත්වා භික්ඛුනඤ්ච අඤ්ඤෙසඤ්ච අත්ථාය කතෙ තං දස්සෙතුං **‘‘මතානං පෙතකිච්චත්ථායා’’**තිආදිමාහ.

යං යං හීතිආදි තස්ස කාරණස්ස දස්සනත්ථං වුත්තං. පුන පඤ්චන්නං සහධම්මිකානං අත්ථාය කතං න කප්පතීති වුත්තන්ති කිර **ධම්මසිරිත්ථෙරො. ගණ්ඨිපදෙ** ‘‘භික්ඛූනමෙව සුද්ධානං අත්ථාය කතං න වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. අපරෙහි පන **‘‘මතානං පෙතකිච්චත්ථායාති**ආදිනා වුත්තෙපි කප්පති, **භික්ඛූනංයෙව අත්ථායාති** ඉමිනා ‘භික්ඛූනම්පි දත්වා මයං භුඤ්ජිස්සාමා’ති කතම්පි වුත්තං. පුන ‘පඤ්චසු එකං උද්දිස්සකතං ඉතරෙසං න කප්පතී’ති දස්සනත්ථං **‘පඤ්චසු හි සහධම්මිකෙසූති**ආදි වුත්ත’න්ති වදන්තී’’ති වුත්තං. අඤ්ඤතරස්මිං පන **ගණ්ඨිපදෙ** ‘‘අම්හාකන්ති ච රාජයුත්තාදීනන්ති ච වුත්තෙ වට්ටතීති වත්වා ‘තුම්හාක’න්ති අවත්වා ‘පෙතකිච්චත්ථායාති වුත්තෙපි වට්ටතී’ති ච දස්සෙත්වා සබ්බත්ථ වුත්තානං, ආදිසද්දෙන සඞ්ගහිතානඤ්ච ලක්ඛණං ඨපෙන්තෙන ‘භික්ඛූනංයෙවා’තිආදි වුත්තං. තත්ථ ‘භික්ඛූනං උද්දිට්ඨෙ එවාති අධිප්පායෙනා’ති වුත්තං. න ‘තුම්හාකං, අම්හාකඤ්චාති වුත්තෙ අනාපත්තී’ති දස්සනත්ථං. කස්මා? මිස්සකවාරස්ස අභාවා. ලක්ඛණං නාම වුත්තානං, වුත්තසදිසානඤ්ච හොති. ‘සචෙ පෙතකිච්චත්ථායාති වුත්තට්ඨානෙ භික්ඛූනං භොජනං සන්ධාය කරොන්ති’ති වදන්ති මහාඅට්ඨකථායඤ්ච ‘තස්මිං වාරෙ ච න තුම්හාකන්ති වුත්තෙ වට්ටතී’ති වුත්තත්තා. තෙනෙව ඉධාපි ‘පෙතකිච්චත්ථාය, මඞ්ගලාදීනං වා අත්ථාය කතෙපි එසෙව නයො’ති පුබ්බෙ

වුත්තත්ථවසෙන වුත්තං. ‘අවධාරණත්ථෙන මිස්සකෙ වට්ටතී’ති චෙ? ‘කප්පියමංසස්ස හි පටිග්ගහණෙ ආපත්ති නත්ථී’ති වචනෙන අකප්පියපටිග්ගහණෙ ආපත්තීති ආපන්නං, ‘තඤ්ච ගහෙතබ්බං සියා’ති පටික්ඛිපිතබ්බා’’ති වුත්තං, තං සුන්දරං විය දිස්සති, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. **යත්ථ චාති** භික්ඛුනං අත්ථාය කතෙපි. තමත්ථං ආවි කාතුං **‘‘සචෙ පනා’’**තිආදි වුත්තං . එත්ථ පන ‘‘භික්ඛුනීනං දුක්කටං, ඉතරෙසං දණ්ඩකම්මවත්ථූ’’ති වදන්ති. **කප්පං නිරයම්හීති** අසඞ්ඛෙය්‍යායුකප්පං. විවට්ටට්ඨායිකාලෙයෙව සඞ්ඝභෙදො හොතීති. **කප්පන්ති** ආයුකප්පං.

411. **කුසලන්ති** ඛෙමං. **ආපත්තිභයා කතා ලජ්ජීහීති** එත්ථ ආපත්තිභයෙන අවස්සං ආරොචෙන්තීති දස්සනත්ථං ‘‘ලජ්ජී රක්ඛිස්සතී’’ති (විසුද්ධි. 1.42; පාරා. අට්ඨ. 1.45) පොරාණවචනස්සානුරූපතො **‘‘අඤ්ඤෙහි ලජ්ජීහී’’**ති වුත්තං. අලජ්ජිස්සපි අනාරොචෙන්තස්ස ආපත්තියෙව ‘‘යෙ පස්සන්ති යෙ සුණන්තී’’ති වචනතො.

416. **අසමනුභාසන්තස්සාති** කම්මකාරකෙ කත්තුනිද්දෙසො, සමනුභාසනකම්මං අකරියමානස්සාති අත්ථො. **ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතො** නාම උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනට්ටාදිකො ‘‘අනාපත්ති ආදිකම්මිකස්සා’’ති **අරිට්ඨසික්ඛාපදෙ** ආගතත්තා අත්ථීති චෙ? **යම්පීති**ආදි. **සා පනෙසා** අනාපත්ති. **සො වුච්චතීති** තත්ථ ආගතොපි සකම්මබ්‍යාවටොපි එවං වුච්චති. **එතෙනුපායෙනාති** අසමනුභාසන්තස්ස ච ආදිකම්මිකස්ස ච වුත්තත්ථවසෙන. **ඨපෙත්වා අරිට්ඨසික්ඛාපදන්ති** තත්ථ ආදිකම්මිකපදාභාවා.

තිවඞ්ගිකන්ති එත්ථ වාචාය එව පටිනිස්සජ්ජන්තස්ස ඔට්ඨචලනාදිකායවිඤ්ඤත්ති හොති, තස්මා දුවිධම්පි විඤ්ඤත්තිං කරෙන්තස්ස හොති. වචීභෙදං කාතුං අසක්කොන්තස්ස කායවිකාරං කරොන්තස්ස අනාපත්තියා භවිතබ්බං. කස්මා? තිවඞ්ගෙසු එකස්ස පරිහීනත්තා, තස්මා තිවඞ්ගභාවො ආපත්තියා, අඞ්ගහානිභාවො අනාපත්තියාති ගහෙතබ්බං. එත්ථ සියා – යදි අඞ්ගහානිභාවෙන අනාපත්ති, එවං සන්තෙපි විකාරං අකත්වා චිත්තෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තස්ස අනාපත්තියා භවිතබ්බන්ති? තං න, කස්මා? **අට්ඨකථායං** ‘‘කායවිකාරං වා වචීභෙදං වා අකරොන්තස්සෙව පන ආපජ්ජනතො අකිරිය’’න්ති හි වුත්තං, ‘‘චිත්තං වා අනුප්පාදෙන්තස්ස වා’’ති න වුත්තං, තස්මා චිත්තඤ්ච නාම විඤ්ඤත්තිපටිබද්ධං එවාති විසුං අඞ්ගභාවෙනෙව වුත්තත්තා ජානිතබ්බන්ති චෙ? තං න, ද්වින්නංයෙව අකිරියාති, තස්මා චිත්තෙන විස්සජ්ජෙන්තස්සාපි ආපත්ති විය දිස්සති, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. තත්ථ ‘‘අකුසලචිත්ත’’න්ති වුත්තන්ති චෙ? ‘‘චිත්තබාහුල්ලතො වුත්ත’’න්ති වදන්ති. තෙපි කිර බාහුල්ලතො වදන්ති.

පඨමසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුතියසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

422. **සඤ්ඤීති** සඤ්ඤිනො.

දුතියසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බචසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. **පතං** පතිතං විචරි විවට්ටයි. එකතො උස්සාරෙති ච ගිළිතතො ඨපෙති ච. එකපංසුපුප්ඵකනදීසඞ්ඛං **දීඝමූලකපණ්ණසෙවාලං සෙවාලං** දණ්ඩිසිපිප්පරිං **පණකං** පෙසිට්ඨිං නිස්සාරෙති. **තිලබීජකන්ති** සුඛුමමූලපණ්ණකං හුත්වා උදකපිට්ඨෙ පත්ථරිකං **උදකපප්පටකං** නිස්සාරෙති.

425-6. ‘‘දුබ්බච්චජාතිකො’’තිපි පඨන්ති. **අපදානෙනාති** පුරාණකම්මෙන. ‘‘කිං පුබ්බෙපි මයං එවරූපං කරොමාතිආදිනා එකූනවීසතී’’ති **මහාපච්චරියං** කිර වුත්තං. **මහාඅට්ඨකථායඤ්ච අනුමානසුත්තට්ඨකථායඤ්ච** ‘‘සොළසවත්ථුකා’’ති වුත්තං, තං සමෙති.

දුබ්බචසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. කුලදූසකසික්ඛාපදවණ්ණනා

431. න කෙවලං විහාරො එව කීටාගිරි, සොපි ගාමො **‘‘කීටාගිරි’’**ච්චෙව වුච්චති. ගාමඤ්හි සන්ධාය පරතො ‘‘න අස්සජිපුනබ්බසුකෙහි භික්ඛූහි කීටාගිරිස්මිං වත්ථබ්බ’’න්ති වුත්තං. එකසංවච්ඡරෙ ද්වික්ඛත්තුං වස්සති කිර, තං සන්ධාය **‘‘ද්වීහි මෙඝෙහී’’**ති වුත්තං. **සමධිකන්ති** ඡ ජනෙ සන්ධාය. **අකතවත්ථුන්ති** නවං අට්ඨුප්පත්තිං. ‘‘ජාතිසුමනාදිගච්ඡං අල්ලානං හරිතානං එවා’’ති ලිඛිතං. භූතගාමබීජගාමභෙදතො පනෙස භෙදො. **වතත්ථායාති** වතිඅත්ථාය. **යංකිඤ්චීති** සොදකං වා නිරුදකං වා. **ආරාමාදිඅත්ථායාති** වනරාජිකාදිඅත්ථාය. මාලාවච්ඡරොපනං කුලදූසකංයෙව සන්ධාය, ගන්ථනාදිසබ්බං න සන්ධාය වුත්තන්ති. කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? තං දස්සෙතුං **‘‘බුද්ධෙන ධම්මො’’**තිආදි. ‘‘ආවෙළං ආබිළ’’න්තිපි පාඨො.

ගොප්ඵනන්ති ගන්ථනං. **වෙඨිමන්ති** තග්ගතිකමෙව. **වෙධිමං** අඤ්ඤෙන කෙනචි පුප්ඵං වෙධෙත්වා කතං . **කණ්ටකම්පි බන්ධිතුන්ති** එත්ථ ''සයං විජ්ඣනත්ථං න වට්ටති. අඤ්ඤස්සත්ථාය වට්ටතී''ති වදන්ති. ජාලමයං විතානං **ජාලවිතානං. පුප්ඵපටිච්ඡකං** ගවක්ඛං විය සඡිද්දං කරොන්ති. **තාලපණ්ණගුළකන්ති** තාලපණ්ණමයං පුන කතම්පි පටිඡිප්ජකමෙව. **ධම්මරජ්ජු** චෙතියං වා බොධිං වා පුප්ඵප්පවෙසනත්ථං ආවිජ්ඣිත්වා බද්ධරජ්ජු. ''කාසාවෙන බද්ධම්පි සුත්තවාකාදීහි බද්ධං භණ්ඩිතසදිස''න්ති ලිඛිතං. **අංසභණ්ඩිකං** පසිබ්බකෙ පක්ඛිත්තසදිසත්තා වෙධිමං න ජාතං, තස්මා ''සිථිලබද්ධස්ස අන්තරන්තරා පක්ඛිපිතුං න වට්ටතී''ති වදන්ති. ''අඤ්ඤමඤ්ඤං අඵුසාපෙත්වා අනෙකක්ඛත්තුම්පි පරික්ඛිපිතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. **පූරිතන්ති** දීඝතො පසාරෙත්වා පූරිතං. **සටිකදාමඔලම්බකොති** ''යමකදාමඔලම්බකො''ති ලිඛිතං. ''ගෙණ්ඩුබරපත්තදාමානං පටික්ඛිත්තත්තා චෙලාදීහි කතදාමම්පි න වට්ටති අකප්පියානුලොමත්තා''ති වදන්ති.

''රෙචකං නාම තථාලාසියනාටනටානං නච්ච''න්ති ලිඛිතං. තං ''පරිවත්තනන්ති''ති වුත්තං. ''සාරියො නාම රුතසුනඛා සිඞ්ගාලකම්මකුරුඞ්ගකෙළිපනෙ ඨිතා''ති කිර පාඨො. ''නිබුජ්ඣන්තී''ති පාළි.

432. අබලබලාදි-පදානං උප්පටිපාටියා. යථා පාමොක්ඛානං වසෙන සබ්බෙපි ''අස්සජිපුනබ්බසුකා''ති වුත්තා, තථා පාමොක්ඛප්පත්තසාවකස්ස වසෙන තදායත්තවුත්තිනෙ සබ්බෙපි ''සාරිපුත්තා''ති. තෙන වුත්තං ''ගච්ඡථ තුම්හෙ සාරිපුත්තා''ති.

433. ''ගාමෙ වා න වසිතබ්බ''න්ති ඉමිනාව තස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤත්ථ න වසිතබ්බන්ති සිද්ධං. ''තස්මිං විහාරෙ වා''ති කස්මා වුත්තන්ති චෙ? අත්ථසම්භාවතො. යස්මිඤ්හි ගාමෙ කුලදූසකකම්මං කතං, තස්මිං ගාමෙ, යස්මිං විහාරෙ වසන්තෙන කුලදූසනං කතං, තං විහාරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං වසිතුං න වට්ටතීති දස්සනත්ථං. තං කථන්ති චෙ? ''ගාමෙ වා න වසිතබ්බ''න්ති වචනෙන යස්මිං ගාමෙ කුලදූසනකම්මං කතං, තස්මිං විහාරෙපි වසිතුං න ලබ්භතීති ආපන්නං, තං දිස්වා ''තස්මිං විහාරෙ''ති වුත්තං, තෙන තස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤස්මිං වසිතුං ලබ්භතීති සිද්ධං. ''තස්මිං විහාරෙ වසන්තෙනා''ති ඉමිනා තස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤත්ථ වසන්තෙන සාමන්තගාමෙ පිණ්ඩාය චරිතුං වට්ටතීති දීපිතං හොති. **සාමන්තවිහාරෙපීති** සාමන්තවිහාරො නාම තස්මිංයෙව ගාමෙ තස්ස විහාරස්ස සාමන්තවිහාරො ච තස්ස ගාමස්ස සාමන්තවිහාරො චාති උභයං වුච්චති, එතෙන තස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤත්ථ වසන්තෙන තස්මිං ගාමෙ පිණ්ඩාය න චරිතබ්බං. සාමන්තගාමෙපි පිණ්ඩාය චරිතුං වට්ටති, පුන යස්මිං ගාමෙ කුලදූසනකම්මං කතං, තස්ස සාමන්තගාමෙ කුලදූසකවිහාරස්ස සාමන්තවත්ථුවිහාරෙ වසන්තෙන තස්මිං ගාමෙපි චරිතුං වට්ටති. යස්මිං සාමන්තගාමෙ කුලදූසකං න කතං, තස්මිම්පි චරිතුං වට්ටති, නෙව විහාරෙති අධිප්පායො. **''න නගරෙ චරිතු''**න්ති වුත්තත්තා අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ තස්මිං ගාමෙ වසිතුං වට්ටතීති දීපිතං හොතීති එකෙ. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන විචාරණා එව නත්ථි, තස්මා සුට්ඨු විචාරෙත්වා කථෙතබ්බං.

436-7. **දාපෙතුං න ලභන්ති,** පුප්ඵදානඤ්හි සියා. **තස්සෙව න කප්පතීති** එත්ථ යාගුආදීනි ආනෙත්වා ''දදන්තූ''ති ඉච්ඡාවසෙන වදති චෙ, සබ්බෙසං න කප්පති, කෙවලං පන සුද්ධචිත්තෙන අත්තානං වා පරෙසං වා අනුද්දිසිත්වා ''ඉමෙ මනුස්සා දානං දත්වා පුඤ්ඤං පසවන්තූ''ති වදන්තස්ස තස්සෙව න කප්පති යාගුආදීනං පච්චයපටිසංයුත්තකථාය උප්පන්නත්තා. **මහාඅට්ඨකථායම්පි** ''පඤ්චන්නම්පි සහධම්මිකාන''න්ති විසෙසෙත්වා අවුත්තත්තා අත්ථතො සයමෙවාති අපරෙ. ආචරියා පන ''යථා **මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච** 'තස්සෙවා'ති විසෙසෙත්වා වුත්තං, එවං **මහාඅට්ඨකථායං** විසෙසෙත්වා න වුත්තං, තස්මා සබ්බෙසං න කප්පතී''ති වදන්ති.

කුලදූසකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසකකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අනියතකණ්ඩො

1. පඨමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

444-5. **උද්දෙසන්ති** උද්දිසනං, ආසාළ්හිනක්ඛත්තං නාම වස්සූපගමපූජා. **සොතස්ස රහොති** එත්ථ **රහො-**වචනසාමඤ්ඤතො වුත්තං දුට්ඨුල්ලසාමඤ්ඤතො දුට්ඨුල්ලාරොචනප්පටිච්ඡාදනසික්ඛාපදෙසු පාරාජිකවචනං විය. තස්මා **''චක්ඛුස්ස රහෙනෙව පන පරිච්ඡෙදො කාතබ්බො''**ති වුත්තං. කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? ''මාතුගාමො නාම තදහුජාතාපි දාරිකා''ති වචනතො, ''අලංකම්මනියෙති සක්කා හොති මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතු''න්ති වචනතො ච රහොනිසජ්ජස්සාදො චෙත්ථ මෙථුනසන්නිස්සිතකිලෙසො, න දුතියෙ විය දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදකිලෙසො, තස්මා ච පඤ්ඤායති ''සොතස්ස රහො නාධිප්පෙතො''ති. කෙචි පන ''තඤ්ච ලබ්භතීති වචනස්ස දස්සනත්ථං වුත්තං, තෙන දුතියෙ වුත්තා විඤ්ඤූ පටිබලා ගහිතා හොතී''ති වදන්ති. **යෙන වා සාති** එත්ථ **වා-**සද්දො ''තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බො වා''ති යොජෙතබ්බො, සො ච විකප්පත්ථො, තස්මා කාරෙතබ්බො වා පටිජානමානො, න වා කාරෙතබ්බො අප්පටිජානමානොති අත්ථො. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** ''පටිජානමානොව තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බො...පෙ.... න කාරෙතබ්බො''ති. තස්මා එව **පාළියං** තදත්ථද්වයදස්සනත්ථං ''සා චෙ එවං වදෙය්‍යා''තිආදි

වුත්තං. ‘‘සද්ධෙය්‍යවචසා’’ති ඉමිනා සොතාපන්නා අත්ථභඤ්ජනකං න භණන්ති, සෙසං භණන්තීති වාදීනං වාදො පටිසෙධිතො හොති. ‘‘දිට්ඨ’’න්ති වුත්තත්තා ‘‘ඔලොකෙසී’’ති සුන්දරං. **රක්ඛෙය්‍යාසීති** මම විසෙසං කස්සචි නාරොචෙය්‍යාසීති අධිප්පායො.

446. ‘‘සා චෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අය්‍යස්ස මයා සුතං නිසින්නස්ස මාතුගාමං දුට්ඨුල්ලාහි වාචාහි ඔභාසෙන්තස්සා’’’ති, ඉදං කිමත්ථමෙත්ථ වුත්තං, න අධිප්පෙතඤ්හෙතං ඉධ සොතස්ස රහො නාධිප්පෙතොති කත්වාති චෙ? අලංකම්මනියට්ඨානෙ දුට්ඨුල්ලවාචාපි ලබ්භති, න පන නාලංකම්මනියට්ඨානෙ මෙථුනන්ති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බන්ති. යථා එතං, තථා ‘‘සා චෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අය්‍යස්ස මයා සුතං මාතුගාමස්ස සන්තිකෙ අත්තකාමපාරිචරියාය වණ්ණං භාසන්තස්සා’’’ති එතම්පි ඉධ ලබ්භති, න දුතියෙ නාලංකම්මනියට්ඨානත්තාති එකෙ. **කඞ්ඛාවිතරණියං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියානියතසික්ඛාපදවණ්ණනා) ඉධාපි දුතියානියතාධිකාරෙ පාරාජිකාපත්තිඤ්ච පරිහාපෙත්වා දුට්ඨුල්ලවාචාපත්තියා වුත්තත්තා පඨමානියතෙ දුට්ඨුල්ලවාචාපත්ති න වුත්තාති චෙ? ‘‘සා චෙ’’ති තස්සා පාළියා පොත්ථකා සොධෙතබ්බා. **ගණ්ඨිපදෙ** ච ‘‘ඉධ සික්ඛාපදෙ මෙථුනකායසංසග්ගරහොනිසජ්ජානමෙවාගතත්තා චක්ඛුස්සරහොව පමාණ’’න්ති ලිඛිතං, දුතියානියතාධිකාරෙ ච ‘‘අනන්ධො කායසංසග්ගං පස්සති, අබධිරො දුට්ඨුල්ලං සුණාති, කායචිත්තතො කායසංසග්ගො, වාචාචිත්තතො දුට්ඨුල්ලං, උභයෙහි උභය’’න්ති ච ලිඛිතං. **අට්ඨකථායං** ‘‘සමුට්ඨානාදීනි පඨමපාරාජිකසදිසානෙවා’’ති වුත්තත්තාපි දුට්ඨුල්ලවාදො න සුන්දරො ‘‘තදහුජාතා’’ති වුත්තත්තාති.

පඨමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

453. දුතියෙ කෙසුචි පොත්ථකෙසු ‘‘න හෙව ඛො පන පටිච්ඡන්නං ආසනං හොති ආසන’’න්ති ලිඛිතං. ‘‘ආසනන්ති අධිකං, උද්ධරිතානුරූප’’න්ති ලිඛිතං. ද්වෙපි රහා ඉධ අධිප්පෙතා කායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලවාචාරහොනිසජ්ජග්ගහණතො. යදි එවං ‘‘මාතුගාමො නාම විඤ්ඤූ පටිබලා’’ති කිමත්ථං වුත්තන්ති? අයමෙව හි මාතුගාමො ද්වින්නම්පි කායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලවාචානං එකතො වත්ථුභූතො, තස්මා වුත්තං. කායසංසග්ගස්ස වත්ථුභූතො දස්සිතො, න ඉතරස්සාති කත්වා දුට්ඨුල්ලවාචමෙව සන්ධාය තස්සා වත්ථුං දස්සෙන්තො එවමාහ.

එත්ථාහ – යථා පඨමෙ අනධිප්පෙතාපි දුට්ඨුල්ලවාචා සම්භවවිසෙසදස්සනත්ථං වුත්තා, ඉධාපි කායසංසග්ගො, කස්මා න තස්ස වසෙන චක්ඛුස්ස රහො ගහෙතබ්බොති? ආම න ගහෙතබ්බො, න ච ගහිතො, ගහිතො එව පන නිසජ්ජවසෙන, න හි අඞ්ගස්ස නිසජ්ජා විසෙසොති. අප්පටිච්ඡන්නෙ සති කථං චක්ඛුස්ස රහොති චෙ? දූරත්තා. පඨමෙ කස්මා ඉත්ථීසතම්පි අනාපත්තිං න කරොති, ඉධ කස්මා එකාපි කරොතීති චෙ? නො වුච්චති සිද්ධත්තා. සිද්ධං හොති, යදිදං අඤ්ඤතරො භික්ඛු වෙසාලියං මහාවනෙ…පෙ…. ද්වාරං විවරිත්වා නිපන්නො හොති…පෙ…. සම්බහුලා ඉත්ථියො යාවදත්ථං කත්වා පක්කමිංසූති (පාරා. 77). තස්මා න මෙථුනස්ස මාතුගාමො දුතියො හොති. ඉත්ථියො හි අඤ්ඤමඤ්ඤිස්සා වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්ති, තෙනෙව භික්ඛුනීනං වජ්ජපටිච්ඡාදනෙ පාරාජිකං පඤ්ඤත්තං. තථා ‘‘ආයස්මා උදායී තා ඉත්ථියො විහාරං පෙක්ඛාපෙත්වා තාසං ඉත්ථීනං වච්චමග්ග’’න්ති (පාරා. 283) එත්ථ ‘‘යා පන තා ඉත්ථියො හිරිමනා, තා නික්ඛමිත්වා භික්ඛූ උජ්ඣාපෙන්තී’’ති (පාරා. 283) වචනතො දුට්ඨුල්ලස්ස මාතුගාමො දුතියො හොතීති සිද්ධන්ති අධිප්පායො. උභයත්ථාපි උම්මත්තකාදිකම්මිකානං අනාපත්තීති තෙසං පාටෙක්කං **නිදානෙ** ආගතං, ආදිකම්මිකානං අනාපත්තීති අත්ථො. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන **‘‘අචෙලකවග්ගෙ** රහොපටිච්ඡන්නාසනසික්ඛාපදෙ ‘විඤ්ඤූ පුරිසො දුතියො හොතී’ති (පාචි. 288) ඉමස්ස අනුරූපතො ‘ඉත්ථීනං සතම්පි අනාපත්තිං න කරොතී’ති වුත්ත’’න්ති ච, ‘‘දුතියානියතෙ ‘ඉත්ථීපි පුරිසොපී’ති ඉදං **භික්ඛුනීවග්ගෙ** ඔසානසික්ඛාපදස්ස, **අචෙලකවග්ගෙ** අප්පටිච්ඡන්නාසනසික්ඛාපදස්ස ච **අනාපත්තිවාරෙ** ‘යො කොචි විඤ්ඤූ පුරිසො දුතියො’ති වුත්තං. ඉමෙසං අනුරූපතො වුත්තන්ති වෙදිතබ්බ’’න්ති ච වුත්තං.

දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකවණ්ණනා

අපිචෙත්ථ ඉදං පකිණ්ණකං, සෙය්‍යථිදං – ඉදං අනියතකණ්ඩං නිප්පයොජනං අපුබ්බාභාවතොති චෙ? න, ගරුකලහුකභෙදභින්නාපත්තිරොපනාරොපනක්කමලක්ඛණදීපනප්පයොජනතො. එත්ථ හි ‘‘සා චෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අය්‍යො මයා දිට්ඨො නිසින්නො මාතුගාමස්ස මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො’ති, සො ච තං පටිජානාති, ආපත්තියා කාරෙතබ්බො…පෙ…. නිසජ්ජාය කාරෙතබ්බො’’තිආදිනා (පාරා. 446) ආපත්තියා ගරුකාය ලහුකාය ච රොපනක්කමලක්ඛණං, කාරෙතබ්බොති ඉමිනා අනාරොපනක්කමලක්ඛණඤ්ච දස්සිතං. ලක්ඛණදීපනතො ආදිම්හි, අන්තෙ වා උද්දිසිතබ්බන්ති චෙ? න, අසම්භවතො. කථං? න තාව ආදිම්හි සම්භවති, යෙසමිදං ලක්ඛණං, තෙසං සික්ඛාපදානං අදස්සිතත්තා. න අන්තෙ, ගරුකමිස්සකත්තා, තස්මා ගරුකලහුකානං මජ්ඣෙ එව උද්දිසිතබ්බන්ති අරහති උභයාමිස්සකත්තා. යා තත්ථ ලහුකාපත්ති දස්සිතා , සාපි ගරුකාදිකා. තෙනෙවාහ ‘‘මෙථුනධම්මසන්නිස්සිතකිලෙසසඞ්ඛාතෙන රහස්සාදෙනා’’තිආදි, තස්මා ගරුකානං එව අනන්තරං උද්දිට්ඨාතිපි එකෙ. එවං සන්තෙ පඨමමෙවාලං තාවතා ලක්ඛණදීපනසිද්ධිතො, කිං දුතියෙනාති චෙ? න,

ඔකාසනියමපච්චයමිච්ඡාගාහනිවාරණප්පයොජනතො. ‘‘පටිච්ඡන්නෙ ආසනෙ අලංකම්මනියෙ’’ති ඔකාසනියමතො හි තබ්බිපරීතෙ ඔකාසෙ ඉදං ලක්ඛණං න විකප්පිතන්ති මිච්ඡාගාහො හොති, තන්නිවාරණතො දුතියම්පි සාත්ථකමෙවාති අධිප්පායො. කස්මා? ඔකාසභෙදතො, රහොභෙදදීපනතො, රහොනිසජ්ජස්සාදභෙදදීපනතො . ඔකාසනියමභාවෙ ච රහොනිසජ්ජස්සාදභෙදො ජාතො. ද්වින්නං රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදානං නානතාජානනඤ්ච සියා, තථා කායසංසග්ගභෙදදීපනතො. නාලංකම්මනියෙපි හි ඔකාසෙ අප්පටිච්ඡන්නෙ, පටිච්ඡන්නෙපි වා නිසින්නාය වාතපානකවාටඡිද්දාදීහි නික්ඛන්තකෙසාදිග්ගහණෙන කායසංසග්ගො ලබ්භතීති එවමාදයොපි නයා විත්ථාරතො වෙදිතබ්බා. ‘‘භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ ආගතනයත්තා භික්ඛුනීපාතිමොක්ඛෙ ඉදං කණ්ඩං පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බ’’න්ති වදන්ති. අත්ථුප්පත්තියා තත්ථ අනුපන්නත්තාති එකෙ. තං අනෙකත්ථභාවදීපනතො අයුත්තං. සබ්බබුද්ධකාලෙ හි භික්ඛූනං පඤ්චන්නං, භික්ඛුනීනං චත්තාරො ච උද්දෙසා සන්ති. පාතිමොක්ඛුද්දෙසපඤ්ඤත්තියා අසාධාරණත්තා තත්ථ නිද්දිට්ඨසඞ්ඝාදිසෙසපාචිත්තියානන්ති එකෙ. තාසං භික්ඛුනීනං උබ්භජාණුමණ්ඩලිකඅට්ඨවත්ථුකවසෙන කායසංසග්ගවිසෙසො පාරාජිකවත්ථු, ‘‘හත්ථග්ගහණං වා සාදියෙය්‍ය, කායං වා තදත්ථාය උපසංහරෙය්‍යා’’ති (පාචි. 674-675) වචනතො සාදියනම්පි, ‘‘සන්තිට්ඨෙය්‍ය වා’’ති (පාචි. 675) වචනතො ඨානම්පි, ‘‘සඞ්කෙතං වා ගච්ඡෙය්‍යා’’ති (පාචි. 675) වචනතො ගමනම්පි, ‘‘ඡන්නං වා අනුපවිසෙය්‍යා’’ති (පාචි. 675) වචනතො පටිච්ඡන්නට්ඨානපවෙසොපි, තථා ‘‘රත්තන්ධකාරෙ අප්පදීපෙ පටිච්ඡන්නෙ ඔකාසෙ එකෙනෙකා සන්තිට්ඨෙය්‍ය වා සල්ලපෙය්‍ය වා’’ති (පාචි. 838) වචනතො දුට්ඨුල්ලවාචාපි පාචිත්තියවත්ථුකන්ති කත්වා තාසං අඤ්ඤථා අනියතකණ්ඩස්ස අවත්තබ්බතාපත්තිතොපි න වුත්තන්ති තෙසං අධිප්පායො.

පකිණ්ණකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනියතකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

4. නිස්සග්ගියකණ්ඩො

1. චීවරවග්ගො

1. පඨමකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. **සමිතාවිනාති** සමිතා’නෙන කිලෙසාති සමිතාවී, තෙන සමිතාවිනා. ‘‘තීණි චීවරානී’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘තිචීවර’’න්ති වුත්තං. සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගුනෙකවචනන්ති එත්ථ ලක්ඛණං වෙදිතබ්බං. තං පන අධිට්ඨිතස්සපි අනධිට්ඨිතස්සපි නාමං ‘‘එකරත්තම්පි චෙ භික්ඛු තිචීවරෙන විප්පවසෙය්‍යා’’තිආදීසු තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨිතස්ස නාමං. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතු’’න්ති (මහාව. 358) එත්ථ අනධිට්ඨිතස්ස නාමං, ඉධ තදුභයම්පි සම්භවති. ‘‘භගවතා භික්ඛූනං තිචීවරං අනුඤ්ඤාතං හොතී’’ති එත්ථ අධිට්ඨිතමෙව. ‘‘අඤ්ඤෙනෙව තිචීවරෙන ගාමං පවිසන්තී’’ති එත්ථ අනධිට්ඨිතමෙව. එකස්මිංයෙව හි චීවරෙ තිචීවරාධිට්ඨානං රුහති, න ඉතරස්මිං පත්තාධිට්ඨානං විය, තස්මා ඉතරං අතිරෙකට්ඨානෙ තිට්ඨති. තෙන වුත්තං ‘‘කථඤ්හි නාම ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ අතිරෙකචීවරං ධාරෙස්සන්තී’’තිආදි.

460-1. පඨමපඤ්ඤත්තියා පනෙත්ථ එකරත්තම්පි අතිරෙකචීවරං ධාරෙය්‍ය, නිස්සග්ගියං වුත්තං හොති, තතො පරං ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතුං. එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථ ‘දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බං, තං අතික්කාමයතො නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය’’’න්ති එවං භගවා පරිපුණ්ණං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි. අථ පච්ඡිමබොධියං අජාතසත්තුකාලෙ කථිනං අනුඤ්ඤාතං, තතො පට්ඨාය භික්ඛූ ඉදං සික්ඛාපදං ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ දසාහ…පෙ…. පාචිත්තිය’’න්ති උද්දිසන්ති, එස නයො දුතියතතියකථිනෙසුපි. තථාපි **කඞ්ඛාවිතරණියං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘දසාහපරමන්ති අයමෙත්ථ අනුපඤ්ඤත්තී’’ති එත්තකංයෙව වුත්තං, තස්මා ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති වචනං න පඤ්ඤත්ති, න ච අනුපඤ්ඤත්තීති සිද්ධං. න හි පඤ්ඤත්තිවත්ථුස්මිං, අනුපඤ්ඤත්තිවත්ථුම්හි වා කථිනාධිකාරො දිස්සතීති යථාවුත්තනයොව සාරොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. අථාපි සියා ‘‘කථිනස්සුප්පත්තිකාලතො පට්ඨාය භගවතො වචනං අනුපඤ්ඤත්තිභාවෙන වුත්ත’’න්ති. යදි එවං ද්වෙ අනුපඤ්ඤත්තියො සියුං, තතො **පරිවාරෙ** (පරි. 24) ‘‘එකා අනුපඤ්ඤත්තී’’තිවචනවිරොධො. අපිච යථාවුත්තනයදීපනත්ථං ඉධ තං වචනං පඨමපඤ්ඤත්තිකාලෙ අවත්වා පච්ඡා වුත්තං. එත්ථ සාධිතත්තා දුතියතතියෙසු පච්ඡා වුත්තපඨමපඤ්ඤත්තීසු එවං වුත්තං. අඤ්ඤථා තත්ථපි තං වචනං පච්ඡා වත්තබ්බං සියා. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘පච්ඡා වුත්තභාවං සන්ධාය නිට්ඨිතචීවරස්මින්තිආදීසු අනුපඤ්ඤත්තී’’ති වුත්තං. සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං **පෙමං,** අරහන්තානං **ගාරවො. දසමං වා නවමං වාති** එත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං.

462-3. **නිට්ඨිතචීවරස්මින්ති** ඉදං කෙවලං චීවරපලිබොධාභාවමත්තදීපනත්ථං වුත්තං, තස්මා ‘‘නට්ඨං වා විනට්ඨං වා දඩ්ඪං වා චීවරාසා වා උපච්ඡින්නා’’ති වුත්තං. යදි දසාහපරමං ධාරෙතබ්බචීවරදස්සනත්ථං වුත්තං සියා, නට්ඨාදිකං සො ධාරෙය්‍ය. ධාරණඤ්චෙත්ථ ඨපනං, පරිභොගො වා. තං ද්වයං කතෙපි යුජ්ජති, අකතෙපි යුජ්ජති, තස්මා ‘‘කතං වා හොතී’’තිපි න වත්තබ්බං. න හි කතමෙව අතික්කාමයතො නිස්සග්ගියන්ති, තස්මා යං චීවරං උපාදාය ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මි’’න්ති වුත්තං. තම්පි උබ්භතස්මිං කථිනෙ දසාහපරමං කාලං ධාරෙතබ්බන්ති අත්ථො න

ගහෙතබ්බො. තඤ්හි චීවරං සන්තඤ්චෙ, උබ්භතස්මිං කඨිනෙ එකදිවසම්පි පරිහාරං න ලබ්භති. අපිච ''චීවරං නාම විකප්පනුපගං පච්ඡිම''න්ති වුත්තං. තත්ථ ච කතං නාම හොති, තස්මාපි න තං සන්ධාය ධාරෙතබ්බන්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං අසම්භවතො.

අනුගණ්ඨිපදෙ පනෙතං වුත්තං ''තත්ථ සියා – තස්ස භික්ඛුනො චීවරං නට්ඨාදීසු අඤ්ඤතරං යදි භවෙය්‍ය, කතමං චීවරං දසාහපරමං ධාරෙය්‍ය. යස්මා ධාරෙතබ්බචීවරං නත්ථි, තස්මා අත්ථුද්ධාරවසෙන කරණපලිබොධදස්සනත්ථං 'නට්ඨං වා'තිආදිපදානි වුත්තානි. අයං පනත්ථො 'නට්ඨං වා'තිආදිනා නයෙන වුත්තචීවරානං අඤ්ඤතරස්මිං චීවරෙ අසති ගහෙතබ්බො, සති තං දසාහපරමං අතික්කාමයතො නිස්සග්ගියං. එස නයො සබ්බත්ථ. 'කතං වා හොතී'ති වුත්තචීවරමෙවාධිප්පෙතං. කස්මා පන කතචීවරං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතන්ති න වුත්තන්ති චෙ? පාකටත්තා. කථං? නට්ඨවිනට්ඨචීවරාදීනං ධාරණස්ස අභාවතො කතචීවරමෙව ඉධාධිප්පෙතන්ති පාකටං. යථා කිං? යථා පඨමානියතෙ මෙථුනකායසංසග්ගරහොනිසජ්ජානමෙවාගතත්තා සොතස්ස රහො අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තොති පාකටො, තස්මා 'චක්ඛුස්ස රහො ඉතරස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො'ති න වුත්තො. එවංසම්පදමිදන්ති වෙදිතබ්බං. 'කතං වා හොතී'ති ඉදං න වත්තබ්බං, කස්මා? අකතං අතික්කාමයතොපි නිස්සග්ගියත්තා, කිඤ්චාපි නිස්සග්ගියං හොති , ඉධ පන තිචීවරාධිට්ඨානමධිප්පෙතං. තස්මිං තිචීවරාධිට්ඨානෙ අකතං, අරජිතං, අකප්පියකතඤ්ච 'ඉමං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමී'තිආදිනා නයෙන අධිට්ඨාතුං න වට්ටති, තදත්ථදීපනත්ථං 'කතං වා හොතී'ති වුත්තං. ඉතරථා 'නිට්ඨිතචීවරස්මිං පටිලද්ධෙ'ති වදෙය්‍ය, එවං සන්තෙ තිචීවරං දසාහං අතික්කාමයතො නිස්සග්ගියන්ති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? වචනප්පමාණතො. 'අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු'න්ති වුත්තත්තා ඉධාපි 'අතිරෙකචීවරං නාම අනධිට්ඨිත'න්ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං සියා. යස්මා 'කතං වා හොතී'ති වචනෙන ඉධාධිප්පෙතචීවරෙන සද්ධිං සෙසම්පි දසාහපරමතො උත්තරි ධාරෙතුං න ලබ්භතීති අනුජානන්තො 'අතිරෙකචීවරං නාම අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිත'න්ති ආහ. තත්ථ සියා – යථා 'අවිකප්පිත'න්ති අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, තථා 'විකප්පනුපගං පච්ඡිම'න්තිපි. කස්මා? යස්මා තිචීවරමෙව දසාහපරමං ධාරෙතබ්බං 'නිට්ඨිතචීවරස්මි'න්තිආදිඅනුපඤ්ඤත්තිවසෙන. ඉතරථා එකාහාතික්කමෙපි නිස්සග්ගියං හොති 'යො පන, භික්ඛු, අතිරෙකචීවරං ධාරෙය්‍ය, නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය'න්ති වචනතො. න තිචීවරතො අඤ්ඤම්පි චීවරං දසාහපරමං ධාරෙතබ්බං, තතො පරං නිස්සග්ගියං 'අන්තොදසාහ'න්ති වුත්තත්තා. යථාහ 'අනාපත්ති අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙතී'ති, ඉතරථා 'අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙතී'ති වචනමත්තමෙව භවෙය්‍ය, තස්මා **අට්ඨකථායං** වුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. ඉදං සබ්බං අපරෙ වදන්තී''ති. එත්ථ අන්තොකඨිනෙ උප්පන්නචීවරං කතමෙව සන්තඤ්චෙ, දසාහපරමං ධාරෙතබ්බන්ති ඉදඤ්චිමස්ස සාධනත්ථං වුත්තවචනඤ්ච පරතො ඉධෙව වුත්තවිචාරණාය යථාවුත්තයුත්තියා ච විරුජ්ඣතීති න ගහෙතබ්බං.

ඉධෙව වුත්තවිචාරණා නාම – ''ස්වෙ කඨිනුද්ධාරො භවිස්සතී''ති අජ්ජ උප්පන්නචීවරං තදහෙව අනධිට්ඨහන්තස්ස අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං. කස්මා? ''නිට්ඨිතචීවරස්මි''න්තිආදිනා සික්ඛාපදස්ස වුත්තත්තා. අන්තොකඨිනෙ අතිරෙකදසාහම්පි පරිහාරං ලභති, කඨිනතො උද්ධං එකදිවසම්පි න ලභති. යථා කිං? යථා අත්ථතකඨිනො සඞ්ඝො අත්ථතදිවසතො පට්ඨාය යාව උබ්භාරා එකදිවසාවසෙසෙපි කඨිනුබ්භාරෙ ආනිසංසං ලභති, පුනදිවසෙ න ලභති. සචෙ සතිසම්මොසා භාජනීයචීවරං න භාජිතං, පුනදිවසෙ අනත්ථතකඨිනානම්පි සාධාරණං හොති. දිවසා චෙ සාවසෙසා, අත්ථතකඨිනස්සෙව සඞ්ඝස්ස පාපුණාති, එවමෙව අත්ථතදිවසතො පට්ඨාය යාව උබ්භාරා අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං වට්ටති අනුඤ්ඤාතදිවසබ්භන්තරත්තා. කඨිනදිවසො ගණනූපගො හොති, උබ්භතදිවසතො පට්ඨාය දසාහපරමං කාලං උප්පන්නචීවරං පරිහාරං ලභති, තතො පරං න ලභති. කස්මා? ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතු''න්ති වචනතො. අන්තොකඨිනෙපි එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියප්පසඞ්ගං ''නිට්ඨිතචීවරස්මිං උබ්භතස්මිං කඨිනෙ''ති අයං අනුපඤ්ඤත්ති වාරෙත්වා ඨිතා, න ච තෙ දිවසෙ අදිවසෙ අකාසීති. තථා තතියකඨිනෙ ච විචාරිතං ''නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කඨිනෙ භික්ඛුනො පනෙව අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා'ති වදන්තෙන භගවතා යං මයා හෙට්ඨා පඨමසික්ඛාපදෙ 'දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බ'න්ති අනුඤ්ඤාතං, තම්පි කඨිනමාසතො බහි උප්පන්නමෙව, න අන්තොති දීපිතං හොතී''ති ච, '''කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං එතං අකාලචීවර'න්ති (පාරා. 500) වචනතො කඨිනුබ්භාරතො උද්ධං දසාහපරිහාරං න ලභතීති දීපිතං හොති, තෙහි සද්ධිං පුන කඨිනුබ්භාරතො උද්ධං පඤ්ච දිවසානි ලභතීති පසඞ්ගොපි 'නිට්ඨිතචීවර…පෙ…. ඛිප්පමෙව කාරෙතබ්බ'න්ති අකාලචීවරස්ස උප්පත්තිකාලං නියමෙත්වා වුත්තත්තා වාරිතො හොති. තදුභයෙන කඨිනබ්භන්තරෙ උප්පන්නචීවරං කඨිනුබ්භාරතො උද්ධං එකදිවසම්පි පරිහාරං න ලභතීති සිද්ධං හොතී''ති ච. තස්මා දුවිධම්පෙතං විචාරණං සන්ධාය අම්හෙහි ''ඉධෙව වුත්තවිචාරණාය යථාවුත්තයුත්තියා ච විරුජ්ඣතීති න ගහෙතබ්බ''න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

එත්ථාහ – ''නිට්ඨිතචීවරස්මිං උබ්භතස්මිං කඨිනෙ''ති ඉදං භුම්මං කිං චීවරස්ස උප්පත්ති නියමෙති, උදාහු ධාරණං, උදාහු උභයන්ති, කිඤ්චෙත්ථ, යදි උප්පත්තිං නියමෙති, පච්ඡිමකත්තිකමාසෙ එව උබ්භතස්මිං කඨිනෙ උප්පන්නචීවරං තතො පට්ඨාය දසාහං ධාරෙතබ්බං අනිට්ඨිතෙපි තස්මිං මාසෙති ආපජ්ජති. අථ ධාරණං නියමෙති, අන්තොකඨිනෙ උප්පන්නචීවරං උබ්භතෙපි දසාහපරමං ධාරෙතබ්බන්ති ආපජ්ජති. අථ උභයං නියමෙති, තතියකඨිනෙ විය විසෙසෙත්වා වත්තබ්බන්ති? වුච්චතෙ – කාමං උභයං නියමෙති, න පන විසෙසනෙ පයොජනං අත්ථි. යං අන්තොකඨිනෙ උප්පන්නචීවරං සන්ධාය ''නිට්ඨිතචීවරස්මි''න්ති වුත්තං, න තං සන්ධාය ''ධාරෙතබ්බ''න්ති වුත්තං, සාධිතඤ්හෙතං. ''කතං වා හොතී''තිආදිවචනතො තදත්ථසිද්ධි, තෙන පුන විසෙසනෙ පයොජනං නත්ථි, න හි කතමෙව නිස්සග්ගියං කරොති, න ච නට්ඨාදිකං ධාරෙතුං සක්කාති. යෙන වා අධිප්පායෙන භගවතා ඉදං සික්ඛාපදං

පඤ්ඤත්තං, සො අධිප්පායො තතියකථිනෙ පකාසිතොති වෙදිතබ්බො. කස්මා තත්ථ පකාසිතොති චෙ? විසෙසවිධානදස්සනාධිප්පායතො. විසෙසවිධානඤ්හි ‘‘නො චස්ස පාරිපූරී’’තිආදි. තත්ථාපි ‘‘චීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති අවත්වා ‘‘අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති විසෙසනෙන උබ්භතෙපි කථිනෙ කාලචීවරං අත්ථීති දීපෙති. කිඤ්චෙතං? පච්ඡිමකත්තිකමාසෙ උප්පන්නචීවරං, තෙනෙව තත්ථ ‘‘අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්න’’න්ති වුත්තං, තස්මා උප්පත්තිනියමෙ වුත්තදොසාභාවසිද්ධි. යඤ්ච තත්ථ ‘‘කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං එතං අකාලචීවරං නාමා’’ති වුත්තං, තස්ස ද්වෙ අත්ථවිකප්පා. ආදෙසවසෙන ‘‘අකාලචීවර’’න්ති ලද්ධසඞ්ඛ්‍යම්පි කාලෙ උප්පන්නත්තා කාලපරිහාරං ලභති, පගෙවානාදෙසන්ති අයං පඨමො විකප්පො උප්පත්තිනියමෙ වුත්තදොසාභාවමෙව උපත්ථම්භෙති. තථා ආදෙසවසෙන අකාලචීවරසඞ්ඛ්‍යං ගතං චීවරකාලෙ උප්පන්නත්තා චීවරකාලතො පරං දසාහපරිහාරං න ලභති, පගෙවානාදෙසන්ති අයං දුතියො ධාරණනියමෙ වුත්තදොසාභාවමෙව උපත්ථම්භෙති. යදි එවං ආදෙසවසෙන අකාලචීවරස්ස අකාලචීවරතා කිමත්ථිකාති චෙ? සඞ්ඝුද්දෙසිකස්ස තස්ස අත්ථතකථිනස්සපි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සාධාරණභාවත්ථිකාති වෙදිතබ්බා.

අපිච පුග්ගලස්ස කථිනදිවසාපි දිවසාව. එවං ගණනූපගත්තා අකාලචීවරසඞ්ඛයාපටිලාභානුභාවෙන ‘‘උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති වචනාපෙක්ඛස්ස අනිස්සග්ගියත්තා තදනුලොමත්තා ‘‘කාලචීවරස්සපී’’ති එවං සබ්බථා චතුබ්බිධං එත්ථ වචනන්ති වෙදිතබ්බං. අපිච අත්ථි එකච්චෙන කථිනුද්ධාරෙන උබ්භතෙ කථිනෙ උප්පන්නං එකච්චස්ස භික්ඛුනො කාලචීවරං හොති, එකච්චස්ස අකාලචීවරං, තං සීමාතික්කන්තස්ස, නො උබ්භාරගතං. තං ද්වින්නං වසෙන උබ්භතෙ උප්පන්නං ඨපෙත්වා ඉතරෙසං අඤ්ඤතරෙන උබ්භතෙ උප්පන්නන්ති වෙදිතබ්බං. තඤ්හි යස්ස උබ්භතං, තස්ස අකාලචීවරං, ඉතරස්ස කාලචීවරං. තථා අත්ථි එකච්චෙන කථිනුද්ධාරෙන උබ්භතෙ කථිනෙ උප්පන්නං සබ්බස්සපි අකාලචීවරමෙව හොති. තං යථාඨපිතං වෙදිතබ්බං. තථා අත්ථි උබ්භතස්මිං කථිනෙ උප්පන්නං ඨපෙත්වා වස්සානස්ස පච්ඡිමෙ මාසෙ උප්පන්නං. තථා අත්ථි උබ්භතස්මිං කථිනෙ උප්පන්නං අකාලචීවරං, තං හෙමන්තෙ, ගිම්හෙ වා උප්පන්නන්ති වෙදිතබ්බං. එවං පුග්ගලකාලභෙදතො බහුවිධත්තා උප්පන්නස්ස ‘‘උබ්භතස්මිං කථිනෙ උප්පන්න’’න්ති න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අනෙකංසිකත්තා ඉමම්පි අත්ථවිකප්පං දස්සෙතුං ‘‘උබ්භතස්මිං කථිනෙති භික්ඛුනො කථිනං උබ්භතං හොතී’’ති. එත්තාවතා සිද්ධෙපි ‘‘අට්ඨන්නං මාතිකානං අඤ්ඤතරාය’’තිආදි වුත්තං. ‘‘ධාරයාමී’’ති භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ ආගතොති වත්තබ්බො. ‘‘එව’’න්ති වචනෙන වචනභෙදො තත්ථ නත්ථීති වුත්තං හොති.

‘‘විකප්පනුපගං පච්ඡිම’’න්ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකත්තා වුත්තං. ‘‘අධිට්ඨානුපගං පච්ඡිම’’න්ති අසබ්බසඞ්ගාහිකං. න හි යත්තකං සඞ්ඝාටි අධිට්ඨානුපගං පච්ඡිමං, තත්තකං අන්තරවාසකාදි අධිට්ඨානුපගං පච්ඡිමං හොති අධිට්ඨානස්ස බහුවිධත්තා. න එවං විකප්පනාය භෙදො තස්සා එකවිධත්තාති වෙදිතබ්බං. ‘‘එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගිය’’න්ති අන්තිමං ඨපෙත්වා තතො පුරිමතරස්මින්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අන්තිමං නාම අපරකත්තිකාය පඨමාරුණුග්ගමනං. තඤ්හි කාලත්තා නිස්සග්ගියං න කරොති, තෙනෙවාහ **අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදට්ඨකථායං** ‘‘ඡට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනච්චෙකචීවරම්පි පච්චුද්ධරිත්වා ඨපිතචීවරම්පි එතං පරිහාරං ලභතියෙවා’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.646-9). ඉමංයෙව නයං සන්ධාය ‘‘අච්චෙකචීවරස්ස අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා, තතො පරං එකදිවසම්පි පරිහාරො නත්ථී’’ති තත්ථෙවාහ. ඉමස්මිං නයෙ සිද්ධෙ අනච්චෙකචීවරං ද්වාදසාහෙ න ලභතීති සිද්ධමෙව හොති. තතො ‘‘අනච්චෙකචීවරෙ අනච්චෙකචීවරසඤ්ඤී, අනාපත්තී’’ති (පාරා. 650) එත්ථ අච්චෙකචීවරසදිසෙ අඤ්ඤස්මිං අනධිට්ඨිතෙති සිද්ධං හොති. තත්ථ පන ‘‘පඤ්ච මාසා’’ති උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවචනං. වස්සිකසාටිකඤ්ච අවස්සිකසාටිකභාවං පත්වා එකාදසමාසෙ පරිහාරං ලභතීති වෙදිතබ්බං.

දසාහාතික්කන්තං නිස්සග්ගියන්ති එත්ථ ආපත්තිවුට්ඨානෙ ‘‘දසාහප්පටිච්ඡන්නං පක්ඛාතිරෙකපක්ඛමාසඅතිරෙකමාසපටිච්ඡන්න’’න්තිආදිවචනභෙදො විය, න ඉධ වචනභෙදො, තස්මා සංවච්ඡරාතික්කන්තම්පි දසාහාතික්කන්තමෙව නාම, තථා දුතියකථිනෙපි සංවච්ඡරවිප්පවුත්ථම්පි රත්තිවිප්පවුත්ථමෙව. තතියෙ සංවච්ඡරාතික්කන්තම්පි මාසාතික්කන්තමෙව නාමාති වෙදිතබ්බං. ‘‘අනධිට්ඨිතෙ අධිට්ඨිතසඤ්ඤී නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය’’න්ති ඉදමෙකස්ස තිකපාචිත්තියස්ස ආදිපදදීපනං. එස නයො අවිකප්පිතෙතිආදීසුපි, තස්මා එත්ථ අට්ඨසු තිකච්ඡෙදෙසු එකං විත්ථාරෙත්වා ඉතරෙසං එකෙකමාදිපදං විත්ථාරෙහ්වා ද්වෙ ද්වෙ භගවතාව සඞ්ඛිත්තත්තාති බහුසුපි තිකච්ඡෙදෙසු සම්භවන්තෙසු එකො එව වුච්චති, ‘‘අයං විනයස්ස ධම්මතා’’ති වදන්ති. දුක්කටවාරෙසු පන එකං දුක්කටං විත්ථාරෙත්වා සෙසානි සත්ත තථෙව සඞ්ඛිත්තානි. තථා අන්තිමන්තිමො එකෙකො අනාපත්තිකොට්ඨාසොති වෙදිතබ්බං.

අනාපත්ති අන්තොදසාහන්ති අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – තං දසාහපරමං ධාරෙතබ්බං. තං අතිරෙකචීවරං යථාසකං අධිට්ඨානං අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති වා විකප්පෙති වා විස්සජ්ජෙති වා අත්තනො ධම්මතාය නස්සති වා විනස්සති වා ඩය්හති වා අඤ්ඤො වා තං අච්ඡින්දිත්වා ගණ්හාති විස්සාසන්තො වා ගණ්හාති පාචිත්තියතො අනාපත්ති. දුක්කටතො පන සියා ආපත්ති සියා අනාපත්ති සඤ්ඤාභෙදෙන. අන්තිමානං පනෙත්ථ ද්වින්නං පදානං වසෙන අනච්ඡින්නෙ අච්ඡින්නසඤ්ඤී නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං. අවිස්සාසග්ගාහෙ විස්සාසග්ගාහසඤ්ඤී නිස්සග්ගියං පාචිත්තියන්තිආදිකා ද්වෙ තිකපාචිත්තියා, ද්වෙ ච දුක්කටා සඞ්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බා. එත්ථ හි යදි අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති, දසාහපරමං අරුණං අතික්කමිත්වා තස්ස දිවසභාගෙ අධිට්ඨහතීති වෙදිතබ්බං. අයං තාව පාළිවිනිච්ඡයො.

අට්ඨකථායං පන **ඉතො ගරුකතරානී**තිආදිම්හි අයං චොදනාපුබ්බඞ්ගමො විනිච්ඡයො – **ගණ්ඨිපදෙ** පනස්ස ඉතො නිස්සට්ඨචීවරදානතො ගරුකම්පි ඤත්තිදුතියකම්මං යථා අපලොකනෙන කරොන්ති, එවමිදං ඤත්තියා කත්තබ්බම්පි පකතිවචනෙන වට්ටතීති. යදි එවං **පරිවාරෙ** කම්මවග්ගස්ස අට්ඨකථායං ''ඤත්තිකම්මම්පි එකං ඤත්තිං ඨපෙත්වාව කාතබ්බං, අපලොකනකම්මාදිවසෙන න කාතබ්බ''න්ති (පරි. අට්ඨ. 482) යං වුත්තං, තෙන විරුජ්ඣෙය්‍යාති. තෙනෙතං වුච්චති ''තෙසං එතං අනුලොම''න්ති, තස්මා අනුලොමනයෙනෙව තං වුත්තං. නියමං පන යථා ද්වින්නං පාරිසුද්ධිඋපොසථො විනා ඤත්තියා හොති, එවං ද්වින්නං නිස්සට්ඨචීවරදානම්පීති වදාම, තස්මා ''ආයස්මතො දෙමා''ති වත්තුං වට්ටති. කථං පනෙතං ඤාතබ්බන්ති? තදනුලොමත්තාති. එකදෙසෙවෙදං ඤත්තිකම්මං අපලොකනෙනාපි කාතුං වට්ටතීති සාධනන්ති වෙදිතබ්බන්ති ආචරියො. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පනෙත්ථ චොදනං කත්වා ''එතං සාධිතං. ඤත්තිකම්මං එකං ඤත්තිං ඨපෙත්වාව කාතබ්බ''න්ති **පාළියා** ආගතං සන්ධාය වුත්තං, ඉදං පන **පාළියං** නාගතං, ලෙසතො ආහරිත්වා වුත්තන්ති කත්වා එතං අපලොකනෙනාපි වට්ටතීති.

468. **එස නයොති** අඤ්ඤෙසං චීවරෙසු උපචිකාදීහි ඛායිතෙසු මමපි ඛායිතානීතිආදි. **''අඤ්ඤෙන කතං…පෙ…. සාධක''**න්ති වචනතො සමානජාතිකං, එකත්ථජාතිකඤ්ච තතියකථිනං පඨමසමානමෙවාති සිද්ධං හොති.

469. **තිචීවරං අධිට්ඨාතුන්ති** එත්ථ තිචීවරං තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතබ්බයුත්තකං, යං වා තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතුං අවිකප්පෙතුං අනුජානාමි, තස්ස අධිට්ඨානකාලපරිච්ඡෙදාභාවතො සබ්බකාලං ඉච්ඡන්තස්ස අධිට්ඨාතුංයෙව අනුජානාමි, තං කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා විකප්පෙතුං නානුජානාමි. සති පන පච්චයෙ යදා තදා වා පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතුං වට්ටතීති ''අනාපත්ති අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙතී''ති වචනතො සිද්ධං හොතීති වුත්තමෙතං. වස්සිකසාටිකං තතො පරං විකප්පෙතුංයෙව නාධිට්ඨාතුං. වත්ථුඤ්හි කතපරියොසිතං අන්තොචතුමාසෙ වස්සානදිවසං ආදිං කත්වා අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතුං අනුජානාමි, චතුමාසතො උද්ධං අත්තනො සන්තකං කත්වා ඨපිතුකාමෙන විකප්පෙතුං අනුජානාමීති අත්ථො. **සුගතචීවරතො ඌනකන්ති** තිණ්ණම්පි චීවරානං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො. ''තිචීවරං පන පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාතුං වට්ටතී''ති වාදෙ පන සති තථාරූපපච්චයෙ වට්ටති. යථා සති පච්චයෙ විකප්පෙතුං වට්ටතීති සාධිතමෙතං, පගෙව අඤ්ඤෙන අධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතුං. ''අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙතී''ති අනියමතො වුත්තන්ති සඞ්ඝාටි, උත්තරාසඞ්ගො, අන්තරවාසකන්ති අධිට්ඨිතානධිට්ඨිතානං සමානමෙව නාමං. ''අයං සඞ්ඝාටී''තිආදීසු (මහාව. 126) හි අනධිට්ඨිතා වුත්තා. ''තිචීවරෙන විප්පවසෙය්‍යා''ති එත්ථ අධිට්ඨිතා වුත්තා. **සාමන්තවිහාරෙ වාති** ගොචරගාමතො විහාරෙති **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. දූරතරෙපි ලබ්භතෙවාති ආචරියො. **අනුගණ්ඨිපදෙපි** ''සාමන්තවිහාරෙ වාති දෙසනාසීසමත්තං, තස්මා ඨපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වා දූරෙ ඨිතම්පි අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති වුත්තං. **සාමන්තවිහාරො** නාම යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තිතුං සක්කා. රත්තිවිප්පවාසං රක්ඛන්තෙන තතො දූරෙ ඨිතං අධිට්ඨාතුං න වට්ටති, එවං කිර **මහාඅට්ඨකථායං** වුත්තන්ති. කෙචි ''චීවරවංසෙ ඨපිතං අඤ්ඤො පරිවත්තිත්වා නාගදන්තෙ ඨපෙති, තං අජානිත්වා අධිට්ඨහන්තස්සපි රුහති චීවරස්ස සල්ලක්ඛිතත්තා''ති වදන්ති. **අධිට්ඨහිත්වාති** පරික්ඛාරචොළාදිවසෙන. **මහන්තතරමෙවාති**ආදි සබ්බාධිට්ඨානසාධාරණලක්ඛණං . තත්ථ **පුන අධිට්ඨාතබ්බමෙවාති** අධිට්ඨිතචීවරස්ස එකදෙසභූතත්තා. අනධිට්ඨිතඤ්චෙ, අධිට්ඨිතස්ස අප්පභාවෙන එකදෙසභූතං අධිට්ඨිතසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති. තථා අධිට්ඨිතඤ්චෙ, අනධිට්ඨිතස්ස එකදෙසභූතං අනධිට්ඨිතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති හි ලක්ඛණං, න කෙවලඤ්චෙත්ථ දුතියපට්ටමෙව, තතියපට්ටාදිකම්පි. යථාහ ''අනුජානාමි…පෙ…. උතුද්ධටානං දුස්සානං චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං…පෙ…. පංසුකූලෙ යාවදත්ථ''න්ති (මහාව. 348).

අවසෙසා භික්ඛූති වක්ඛමානකාලෙ නිසින්නා භික්ඛූ. **තස්මා වට්ටතීති** යථා ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු''න්ති වුත්තං, එවං පරික්ඛාරචොළම්පි වුත්තං, න තස්ස උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො වුත්තො, න ච සඞ්ඛ්‍යාපරිච්ඡෙදො, තස්මා තීණිපි චීවරානි පච්චුද්ධරිත්වා ''ඉමානි චීවරානි පරික්ඛාරචොළානි අධිට්ඨාමී''ති අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති අත්ථො. **''නිධානමුඛමෙත''**න්ති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? ''තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූනං පරිපුණ්ණං හොති තිචීවරං, අත්ථො ච හොති පරිස්සාවනෙහිපි ථවිකාහිපී''ති එතස්මිං වත්ථුස්මිං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පරික්ඛාරචොළ''න්ති (මහාව. 358) අනුඤ්ඤාතත්තා. භික්ඛූනඤ්ච එකමෙව පරිස්සාවනං, ථවිකා වා වට්ටති, න ද්වෙ වා තීණි වාති පටික්ඛෙපාභාවතො විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණානි, අතිරෙකප්පමාණානි වා පරිස්සාවනාදීනි පරික්ඛාරානි කප්පන්තීති සිද්ධං. යදි එවං ''යංනූනාහං භික්ඛූනං චීවරෙ සීමං බන්ධෙය්‍යං මරියාදං ඨපෙය්‍ය''න්ති (මහාව. 346) වචනවිරොධොති චෙ? න, අනුසන්ධියා අජානනතො, විරොධතො ච. කිං වුත්තං හොති? **චීවරක්ඛන්ධකෙ** (මහාව. 326 ආදයො) පඨමං ගහපතිචීවරං අනුඤ්ඤාතං, තතො පාවාරකොසියකොජවකම්බලාදි. තතො ''තෙන ඛො පන සමයෙන සඞ්ඝස්ස උච්චාවචානි චීවරානි උප්පන්නානි හොන්ති. අථ ඛො භික්ඛූනං එතදහොසි 'කිං නු ඛො භගවතා චීවරං අනුඤ්ඤාතං, කිං අනනුඤ්ඤාත'''න්ති එතස්මිං වත්ථුස්මිං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඡ චීවරානි ඛොම''න්තිආදිනා (මහාව. 339) කප්පියචීවරජාති අනුඤ්ඤාතා, න පන සඞ්ඛ්‍යාපමාණං. තතො ''අද්දස භගවා…පෙ…. සම්බහුලෙ භික්ඛූ චීවරෙහි උබ්භණ්ඩිතෙ සීසෙපි චීවරභිසිං කරිත්වා ඛන්ධෙපි චීවරභිසිං කරිත්වා කටියාපි චීවරභිසිං කරිත්වා ආගච්ඡන්තෙ, දිස්වාන භගවතො එතදහොසි…පෙ…. යෙපි ඛො තෙ කුලපුත්තා ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ සීතාලුකා සීතභීරුකා, තෙපි සක්කොන්ති තිචීවරෙන යාපෙතුං, යංනූනාහං භික්ඛූනං චීවරෙ සීමං බන්ධෙය්‍යං මරියාදං ඨපෙය්‍යං තිචීවරං අනුජානෙය්‍ය''න්ති (මහාව. 346) චීවරං අනුඤ්ඤාතං, තඤ්ච ඛො එකමෙව. ඡබ්බග්ගියා පන මිච්ඡා ගහෙත්වා බහූනි පරිහරිංසු. තානි නෙසං අතිරෙකට්ඨානෙ ඨිතානි හොන්ති. තතො ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතු''න්ති (මහාව. 347) අනුඤ්ඤාතං, තෙනෙතං පඤ්ඤායති. අතිරෙකානි බහූනි චීවරානි තෙ පරිහරිංසු, ''තානි දසාහපරමමෙව ධාරෙතුං අනුජානාමි, න තමෙවෙක''න්ති වදන්තෙන යා පුබ්බෙ තිචීවරාධිට්ඨානසඞ්ඛාතා චීවරෙ සීමාබද්ධා, මරියාදා ච ඨපිතා, තාය සතිපි තිචීවරබාහුල්ලපරිහරණක්කමො දස්සිතො

දිවසපරිච්ඡෙදවසෙන. තතො පරං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අතිරෙකචීවරං විකප්පෙතු''න්ති (මහාව. 347) අනුජානන්තෙන විනාපි දිවසපරිච්ඡෙදෙන අතිරෙකචීවරපරිහරණක්කමො දස්සිතොති ද්වෙපි තානි නිදානමුඛානීති සිද්ධං. තථා පරික්ඛාරචොළාධිට්ඨානම්පි සියා, අඤ්ඤථා ඉතරචීවරාධිට්ඨානානුජානනවිරොධො සියා සීමාමරියාදට්ඨපනවිරොධතො. තිචීවරාධිට්ඨානපඤ්ඤත්තියෙව තිචීවරමරියාදා හොති. තෙන වුත්තං ''පාටෙක්කං නිදානමුඛමෙත''න්ති. ''පඨමං තිචීවරං තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතබ්බං, පුන පරිහරිතුං අසක්කොන්තෙන පච්චුද්ධරිත්වා පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාතබ්බං, න ත්වෙව ආදිතොව ඉදං වුත්ත''න්ති වුත්තං. ''යථා තිචීවරං පරිහරිතුං අසක්කොන්තස්ස ගිලානස්ස විප්පවාසසම්මුති අනුඤ්ඤාතා, අගිලානස්සපි **සාසඞ්කසික්ඛාපදෙ** (පාරා. 652) තස්ස අන්තරඝරෙ නික්ඛෙපො ච, තතොපි සති පච්චයෙ ඡාරත්තවිප්පවාසො, තතොපි අසක්කොන්තස්ස පච්චුද්ධාරො, පච්චුද්ධටම්පි අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතුං, අසක්කොන්තස්ස විකප්පනා ච අනුඤ්ඤාතා. තථෙව ද්වින්නම්පි සම්මුඛාපරම්මුඛාවිකප්පනානං පරසන්තකත්තා විකප්පනපච්චයෙ අසති 'පරික්ඛාරචොළ'න්ති අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං භගවතා අනුඤ්ඤාතං සියා, යතො තදධිප්පායඤ්ඤූ එවං වදන්ති''ති **මහාපච්චරියම්**පි වුත්තං. **පුබ්බෙති**ආදි ''පාටෙක්කං නිදානමුඛ''න්ති වුත්තස්ස පයොගදස්සනත්ථං වුත්තං. අබද්ධසීමායං දුප්පරිහාරන්ති විකප්පනාදිඅත්ථාය උපචාරං අතික්කමිත්වාපි ගමනසම්භවතො.

වස්සිකසාටිකා අනතිරිත්තප්පමාණාති තස්සා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදස්ස වුත්තත්තා වුත්තං. **පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතබ්බමෙවාති** ''ඉදං, භන්තෙ, අම්හාකං සෙනාසනස්ස උපරි අත්ථරිතබ්බ''න්තිආදිනා දින්නං නාධිට්ඨාතබ්බං, ''ඉදං තුම්හාක''න්ති දින්නං සයං අධිප්පෙතංව අධිට්ඨාතබ්බන්ති අධිප්පායො. ''සකිං අධිට්ඨිතං අධිට්ඨිතමෙව හොති, න පුන පච්චුද්ධරියති කාලපරිච්ඡෙදාභාවතො''ති ලිඛිතං. ''එකවචනෙනපි වට්ටතීති අපරෙ''ති වුත්තං. **භෙසජ්ජනවකම්මමාතාපිතුආදීනං අත්ථායාති** එත්ථ ''ඉමිනා භෙසජ්ජං චෙතාපෙස්සාමි, ඉදං මාතුයා දස්සාමී''ති ඨපෙන්තෙන අධිට්ඨාතබ්බං. '''ඉදං භෙසජ්ජස්ස, ඉමං මාතුයා'ති විභජන්තෙන අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථීති අපරෙ''ති වුත්තං. ''සකභාවං මොචෙත්වා ඨපනං සන්ධායාහා''ති ලිඛිතං.

''පුන අධිට්ඨාතබ්බන්ති අයං සඞ්ගීතිතො පට්ඨාය ආගතඅට්ඨකථාවාදො. තතො පරං ආචරියානං තත්ථ තත්ථ යුත්තිවිචාරණා''ති වුත්තං. **පමාණචීවරස්සාති** පච්ඡිමප්පමාණස්ස. **ද්වෙ චීවරානීති** සහ උත්තරාසඞ්ගෙන. **එස නයොති** පමාණයුත්තෙසු යත්ථ කත්ථචීතිආදිනයොව. ''තං අතික්කාමයතො ඡෙදනක''න්ති (පාචි. 533) වචනතො උත්තරි පටිසිද්ධං, තතො හෙට්ඨා අප්පටිසිද්ධත්තා වට්ටති. තත්ථ සියා – තිචීවරස්ස පච්ඡිමප්පමාණං විසුං සුත්තෙ නත්ථීති, න වත්තබ්බං, සික්ඛාකරණීයෙහි සිද්ධත්තා. කිං වුත්තං හොති? '''පරිමණ්ඩලං නිවාසෙස්සාමි, පාරුපිස්සාමි, සුප්පටිච්ඡන්නො අන්තරඝරෙ ගමිස්සාමී'ති (පාචි. 576-579) වචනතො යත්තකෙන පමාණෙන පරිමණ්ඩලතා, සුප්පටිච්ඡන්නතා ච **අට්ඨකථායං** වුත්තක්කමෙන සම්පජ්ජතී''ති වත්තබ්බං. තෙසං වසෙන පච්ඡිමප්පමාණන්ති සිද්ධං, තඤ්ච ඛො මුට්ඨිපඤ්චකාදි යථාවුත්තමෙව වුච්චතෙ. තෙනෙවාහ ලෙසං ඨපෙත්වා ''විසුං සුත්තෙ නත්ථී''ති.

අපිචෙත්ථ අධිප්පෙතං, තථාපි න සමෙතියෙවාති අත්ථො, තස්මා ''යදී''තිආදිසම්බන්ධො අද්ධා වුත්තො. යස්මා පරිච්ඡින්නො සමෙති ච. ඉතරෙසු පන එකච්චස්මිං ආචරියවාදෙ නෙව පරිච්ඡෙදො අත්ථි. එකච්චස්මිං න පුබ්බාපරං සමෙතීති සම්බන්ධො. **අධිට්ඨානං අධිට්ඨානමෙව,** පරිභොගකාලෙ පන අරජිතං න වට්ටති. ඉදං සබ්බං තිචීවරෙ එව. ඉමස්ස පන සික්ඛාපදස්ස අයං සඞ්ඛෙපවිනිච්ඡයො – අනත්ථතෙ කඨිනෙ හෙමන්තානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය අත්ථතෙ කඨිනෙ ගිම්හානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය උප්පන්නචීවරං සන්ධාය ''නිට්ඨිතචීවරස්මි''න්තිආදි වුත්තන්ති.

එත්ථාහ – ''රජකෙහි ධොවාපෙත්වා සෙතං කාරාපෙන්තස්සාපි අධිට්ඨානං අධිට්ඨානමෙවා''ති වචනතො අරජිතෙපි අධිට්ඨානං රුහති, තෙන සූචිකම්මං කත්වා රජිත්වා කප්පබින්දුං දත්වා අධිට්ඨාතබ්බන්ති නියමො න කාතබ්බොති? වුච්චතෙ, කාතබ්බොව පත්තො විය අධිට්ඨිතො. යථා පුන සෙතභාවං, තම්බභාවං වා පත්තො අධිට්ඨානං න විජහති, න ච පන තාදිසො අධිට්ඨානං උපගච්ඡති, එවමෙතං දට්ඨබ්බන්ති. ''යතො පට්ඨාය පරිභොගාදයො වට්ටන්ති, තතො පට්ඨාය අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති වදන්ති.

අවිසෙසෙන වුත්තවචනන්ති අධිට්ඨාතබ්බං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙතබ්බං විකප්පෙතීති එවං සවිසෙසං කත්වා අවචනං ''න විකප්පෙතු''න්ති (මහාව. 358) ඉමිනා **විරුද්ධං විය දිස්සති.** ඉදානි ඉදං අධිට්ඨානවිකප්පනනයපටිබද්ධං **ඛන්ධකං, පරිවාරඤ්ච** මිස්සෙත්වා පකිණ්ණකං වුච්චති – **ඛන්ධකෙ** තාව ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතුං, වස්සිකසාටිකං වස්සානං චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං, තතො පරං විකප්පෙතු''න්තිආදි වුත්තං. **පරිවාරෙ** ''න නව චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානි, න නව චීවරානි විකප්පෙතබ්බානී''ති (පරි. 329), ''දසකෙ දස, එකාදසකෙ එකාදස චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානි, න විකප්පෙතබ්බානී''ති (පරි. 331) ච අනෙකක්ඛත්තුං වචනෙන සුට්ඨු දළ්හං කත්වා ''සබ්බානි චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානි, න විකප්පෙතබ්බානී''ති වුත්තං, තස්මා උභොපි තෙ විරුද්ධා විය දිස්සන්ති, **ඛන්ධකෙ** එව ච ''වස්සිකසාටිකං වස්සානං චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං තතො පරං විකප්පෙතු''න්ති (මහාව. 358) වුත්තං. **තදට්ඨකථායං** ''වස්සිකසාටිකා අනතිරිත්තප්පමාණා නාමං ගහෙත්වා වුත්තනයෙනෙව චත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ අධිට්ඨාතබ්බා, තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා''ති වුත්තං. ඉදඤ්ච විරුද්ධං විය දිස්සති අඤ්ඤමඤ්ඤං හෙමන්තෙ පච්චුද්ධාරසම්භවතො, වස්සානෙ විකප්පනාසම්භවතො ච. තථා ඉධ ''අනාපත්ති අන්තොදසාහං අධිට්ඨෙති විකප්පෙතී''ති වචනප්පමාණතො සබ්බත්ථ විකප්පනාය අප්පටිසිද්ධභාවො වෙදිතබ්බොති (පාරා. අට්ඨ. 2.469) අට්ඨකථාවචනං පරිවාරවචනෙන විරුද්ධං විය දිස්සති, න හි විරුද්ධං තථාගතා භාසන්ති, තස්මා

අට්ඨකථානයොවෙත්ථ පටිසරණං, යෙන සබ්බම්පි තං එකරසං හොති. **පරිවාරට්ඨකථායඤ්ච** වුත්තං ''න විකප්පෙතබ්බානීති අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය න විකප්පෙතබ්බානී''ති (පරි. අට්ඨ. 329). තිචීවරානි අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය, වස්සිකසාටිකාදීනි ච අත්තනො අත්තනො අධිට්ඨානඛෙත්තෙ න අකාමා විකප්පෙතබ්බානීති අත්ථො, අවසෙසපාළි, අත්ථො ච ඉධ **අට්ඨකථායං** වුත්තො, තස්මා සබ්බම්පෙතං එකරසන්ති.

එත්ථාහ – යදි එවං ''නව චීවරානි නාධිට්ඨාතබ්බානී''ති ච වත්තබ්බං. විකප්පිතකාලතො පට්ඨාය හි නාධිට්ඨාතබ්බානීති? එත්ථ වුච්චතෙ – ''තිචීවරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතුං…පෙ…. පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු''න්ති එත්ථ සබ්බත්ථ අධිට්ඨානෙ පටිසෙධාදස්සනතො, විකප්පනාය අදස්සනතො ච ''තතො පර''න්ති ද්වීස්වෙව පරිච්ඡෙදදස්සනතො ච ''නව චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානි, න විකප්පෙතබ්බානි චෙව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අපරො නයො – අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතුං අකාමා. කස්මා? කාලෙ උප්පන්නං අනධිට්ඨහන්තස්ස කාලාතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො, අකාලෙ උප්පන්නං අනධිට්ඨහන්තස්ස දසාහාතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො ච. තත්ථ යං කාලෙ උප්පන්නං අප්පහොන්තෙපි දසාහෙ කාලාතික්කමෙ ආපත්තිකරං, තං නිස්සජ්ජනකාලෙ ''ඉදං මෙ, භන්තෙ, අතිරෙකචීවරං ධාරිතං නිස්සග්ගියං, ඉමාහං සඞ්ඝස්සා''තිආදිනා නිස්සජ්ජිතබ්බං, ඉතරං යථාපාළිමෙව. තත්ථ පඨමනයො ''යො පන, භික්ඛු, අතිරෙකචීවරං ධාරෙය්‍ය නිස්සග්ගිය''න්ති ඉමාය පඨමපඤ්ඤත්තියා වසෙන වුත්තො, දුතියො අනුපඤ්ඤත්තියා වසෙන වුත්තො.

යථා ච නිස්සජ්ජිතබ්බවත්ථුම්හි අසති යථාපාළිං අවත්වා කෙවලං ආපත්ති එව දෙසෙතබ්බා, යථා ච වස්සිකසාටිකනිස්සජ්ජනෙ කෙවලං පරියිට්ඨමත්තෙ යථාපාළිං අවත්වා යථාසම්භවං නිස්සජ්ජිතබ්බං, තථා ඉදම්පීති වෙදිතබ්බං. යථා සංවච්ඡරාතික්කන්තං අතිරෙකචීවරං ''දසාහාතික්කන්ත''මිච්චෙව වුච්චති. සංවච්ඡරවිප්පවුත්ථතිචීවරං, මාසාතික්කන්තඤ්ච ''රත්තිවිප්පවුත්ථ''න්ති ච ''ඡාරත්තවිප්පවුත්ථ''න්ති ච වුච්චති, තථා ඉදම්පි ''දසාහාතික්කන්ත''මිච්චෙව වුච්චතීති එකෙ, තස්මා සිද්ධමිදං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිචීවරං අධිට්ඨාතුං අකාමා''ති, තථා අකාමා න විකප්පෙතුන්ති අත්ථො. ඉච්ඡාය හි සති ''පච්චුද්ධරිත්වා විප්පවාසසුඛත්ථං විකප්පනාය ඔකාසො දින්නො හොති, දසාහාතික්කමෙ ච අනාපත්තී''ති වචනතො විකප්පෙතුං අනුජානාමීති වුත්තං හොති. තථා වස්සිකසාටිකා අකාමා අධිට්ඨාතුං දසාහාතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො. කිත්තකං කාලන්ති චෙ? වස්සානං චාතුමාසං, ඉච්ඡාය පන සති උද්ධංයෙව විකප්පෙතබ්බං. ''සබ්බත්ථ විකප්පනාය අප්පටිසිද්ධභාවො වෙදිතබ්බො''ති හි වුත්තං. ''අත්ථාපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජති, නො ගිම්හෙ, නො වස්සෙ''ති (පරි. 323) ච වුත්තං, තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** ''තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා''ති.

තත්‍රායං විචාරණා – කදා පච්චුද්ධරිතබ්බා, කදා විකප්පෙතබ්බා, කිඤ්චෙත්ථ යස්මා ''තතො පර''න්ති වුත්තං. හෙමන්තඤ්ච පත්තමත්තෙ සා අධිට්ඨානං විජහති, තස්මා ''පච්චුද්ධරිත්වා''ති න වත්තබ්බං අධිට්ඨානස්ස නත්ථිතාය, අථ ''අන්තොචාතුමාසෙ විකප්පෙතබ්බා''ති න වත්තබ්බං. ''තතො පරං විකප්පෙතු''න්ති හි වුත්තන්ති? එත්ථ එකච්චෙ වදන්ති ''වත්තබ්බමෙත''න්ති. යථා පරිවුත්ථපරිවාසො, චිණ්ණමානත්තො ච සන්තො නිට්ඨිතෙසුපි පරිවාසමානත්තදිවසෙසු, තථා නිට්ඨිතෙසුපි අධිට්ඨානදිවසෙසු සාධිට්ඨානමෙතන්ති එකෙ. **අට්ඨකථාචරියානං** ඉදං සන්නිට්ඨානං ''කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ පච්චුද්ධරිත්වා පාටිපදදිවසෙ විකප්පෙතබ්බා''ති. වුත්තඤ්හෙතං **පරිවාරට්ඨකථායං** ''කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමෙ පාටිපදදිවසෙ විකප්පෙත්වා ඨපිතං වස්සිකසාටිකං නිවාසෙන්තො හෙමන්තෙ ආපජ්ජති. **කුරුන්දියං** පන 'කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජතී'ති වුත්තං, තම්පි සුවුත්තං. 'චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං, තතො පරං විකප්පෙතු'න්ති හි වුත්ත''න්ති (පරි. අට්ඨ. 323). තත්ථ කුරුන්දිනයො පච්ඡා වුත්තත්තා සාරතො දට්ඨබ්බො , න පුරිමො. නිවාසෙන්තො හි ගිම්හෙපි ඔරෙනද්ධමාසං ආපජ්ජති එව. ඉධ ච ''අත්ථාපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජති, නො ගිම්හෙති වුත්ත''න්ති කුරුන්දිවචනස්සායමත්ථො දිස්සති.

''කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා තස්මිංයෙව දිවසෙ අවිකප්පෙන්තො පච්ඡිමපාටිපදදිවසෙ අපච්චුද්ධාරපච්චයා දුක්කටං ආපජ්ජති, න, අවිකප්පනපච්චයා දසාහපරිහාරසම්භවතො''ති කාරණමෙකෙ වදන්ති. එවං සති හෙමන්තෙ පත්තමත්තෙ අධිට්ඨානං විජහතීති ආපජ්ජති, තඤ්ච අයුත්තං. අධිට්ඨානඤ්හි ''අඤ්ඤස්ස දානෙන… පෙ…. ඡිද්දභාවෙනාති ඉමෙහි නවහි කාරණෙහි විජහතී''ති (පාරා. අට්ඨ. 2.469) වුත්තං, න ''අධිට්ඨානඛෙත්තාතික්කමෙන වා''ති. අසාධාරණත්තා න වුත්තන්ති චෙ? න, ''ඡිද්දභාවෙනා''ති න වත්තබ්බප්පසඞ්ගතො, ඡිද්දභාවෙන පන තිචීවරස්සෙව **සබ්බට්ඨකථාසු** අධිට්ඨානවිජහනස්ස වුත්තත්තා. තස්මා හෙමන්තස්ස පඨමදිවසෙ අපච්චුද්ධාරපච්චයා දුක්කටං ආපජ්ජති, න පච්චුද්ධරිත්වා අවිකප්පනපච්චයා. ''විකප්පෙතු''න්ති වචනතො තතො අධිට්ඨානං න විජහතීති පඤ්ඤායති. න හි කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමෙ පාටිපදදිවසෙ අවිකප්පෙත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජතීති වුත්තන්ති අධිප්පායො, යස්මා තං අපච්චුද්ධාරපච්චයා දුක්කටං හෙමන්තස්ස පඨමඅරුණක්ඛණෙ එව ආපජ්ජති, තස්මා ''කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා''ති වුත්තං. පච්චුද්ධටං පන හෙමන්තෙ දසාහපරිහාරං ලභති. ''දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බා''ති (පාරා. අට්ඨ. 2.630) හි වුත්තං, තඤ්ච ඛො සමයෙ උප්පන්නං චෙ, නාසමයෙ. තථා ච සාධිතං අපච්චුද්ධටං න නිස්සග්ගියං හොති, නො ච තං පරිදහිතං, තස්මා කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ එව පච්චුද්ධරණඤ්ච විකප්පනඤ්ච කත්තබ්බන්ති සිද්ධං, එත්ථ ච යථා අතිරෙකචීවරං දසමෙ දිවසෙ විකප්පෙන්තෙන දසාහපරමං ධාරිතං හොති, අන්තොදසාහෙ ච විකප්පිතං හොති, තථා කත්තිකපුණ්ණමාය විකප්පෙන්තෙන වස්සානං චාතුමාසං අධිට්ඨිතඤ්ච හොති, තතො පරං අනාපත්තිඛෙත්තෙ එව විකප්පනා ච හොතීති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා අත්ථි විකප්පනාඛෙත්තෙ අධිට්ඨානං, අධිට්ඨානඛෙත්තෙ ච විකප්පනාති දීපිතං හොති. අඤ්ඤථා ''අත්ථාපත්ති අධිට්ඨානෙන ආපජ්ජති, අනධිට්ඨානෙන

ආපජ්ජති. අත්ථාපත්ති විකප්පනාය ආපජ්ජති, අවිකප්පනාය ආපජ්ජතී''ති දුකෙසු ද්වෙ දුකානි වත්තබ්බානි සියුං. තත්ථ පඨමදුකෙ පඨමපදං සම්භවති. විකප්පනඛෙත්තෙ හි වස්සිකසාටිකාදීනං අධිට්ඨානෙන විනයාතිසාරදුක්කටං ආපජ්ජති. එතෙනෙව දුතියදුක්කටස්ස දුතියපදං වුත්තං හොති. අනධිට්ඨානෙන ආපජ්ජතීති නත්ථි. අන්තොදසාහෙ අනාපජ්ජනතො, විකප්පනාදිසම්භවතො ච විකප්පනාය ආපජ්ජතීති නත්ථි සබ්බත්ථ විකප්පනාය අප්පටිසිද්ධත්තා, තස්මා තානි දුකානි ''න ලබ්භන්තී''ති න වුත්තානි. එත්ථාහ – යා සා ''අත්ථාපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජතී''ති (පරි. 323) වචනප්පමාණතො දුක්කටාපත්ති සාධිතා, සා සඤ්චිච්ච අපච්චුද්ධරන්තස්ස යුජ්ජති, අසතියා වෙ, කඤ්චි, අනාපත්ති. කත්තිකපුණ්ණමාය පච්චුද්ධටං සඤ්චිච්ච අවිකප්පයතො දුක්කටෙන සහ පුනදිවසෙ නිස්සග්ගියං, අසතියා අවිකප්පයතො නිස්සග්ගියමෙව ඉධ පඨමපඤ්ඤත්තියා. යං පන වුත්තං **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. කඨිනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනාපි, කණ්ඩුපටිච්ඡාදි ආබාධවූපසමෙනාපි අධිට්ඨානං විජහති, තස්මා සා තතො පරං විකප්පෙතබ්බා''ති, තෙනෙතං විරුජ්ඣති, න කෙවලං ඉදමෙව, ''තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා''ති අට්ඨකථාවචනඤ්ච විරුජ්ඣති. තතො පරං නාම හි හෙමන්තං, තත්ථ වෙ පච්චුද්ධාරො, ''වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනාපී''තිආදි න යුත්තං අධිට්ඨානාභාවෙන පච්චුද්ධාරාභාවතො. අවිරොධො ච ඉච්ඡිතබ්බො, තස්මා ''පච්චුද්ධරණං වත්තමත්ත''න්තිවාදො එත්ථාපි සම්භවතීති චෙ? න, **කුරුන්දි** වචනවිරොධතො. තත්ථ හි කත්තිකපුණ්ණමාය පච්චුද්ධාරො වුත්තො, තස්මා වස්සානදිවසත්තා සාධිට්ඨානවසා පච්චුද්ධරීයතීති න පච්චුද්ධාරො වත්තමත්තං, තස්මා ''තතො පර''න්ති යාව පුණ්ණමා අධිප්පෙතා සියා. යථා චායං විකප්පො, තථා ''වස්සානමාසාතික්කමෙනාපි ආබාධවූපසමෙනාපී''ති ඉදම්පි අවස්සං පච්චුද්ධරිතබ්බතාය වුත්තං සියා. එවඤ්ච සති ඉධ **සමන්තපාසාදිකාය** තදවචනෙන සමෙති. අඤ්ඤථා ඉධාපි තං වත්තබ්බං සියාති යථාවුත්තොව විධි එත්ථ සම්භවති, කිඤ්චාපි සම්භවති, දුවිඤ්ඤාපයස්ස පන ලොකස්ස සුවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තා. යස්මා පන සා වස්සානාතික්කමෙන අධිට්ඨානං විජහති, හෙමන්තපඨමාරුණෙ ච අපච්චුද්ධාරපච්චයා දුක්කටා සාධිතා, තස්මා කත්තිකපුණ්ණමායමෙව පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා, අවිකප්පිතාය ''නිස්සග්ගියාපජ්ජනමෙවා''ති වත්තබ්බං. එත්තාවතාපි සන්තොසං අකත්වා විනිච්ඡයො පරියෙසිතබ්බො. හොති චෙත්ථ –

''එවං අභාවං විනයස්ස පාළි,
භින්නං අභින්නඤ්ච තදත්ථයුත්තිං;
විඤ්ඤාතුකාමෙන තදත්ථවිඤ්ඤූ,
පරියෙසිතබ්බා විනයෙ විඤ්ඤායා''ති.

''තුය්හං ගණ්හාහී''ති වුත්තෙ විනාපි ''මය්හං ගණ්හාමී''ති වචනෙන සුදින්නං හොති. ඉතරො චෙ අධිවාසෙති, තෙනාපි සුග්ගහිතං හොති, නො චෙ අධිවාසෙති, දෙන්තෙන සුදින්නං. තං පන වත්ථු න කස්සචි හොති. තථා ''මය්හං ගණ්හාමී''ති වදති, සාමිකො චෙ අධිවාසෙති, විනාපි ''ගණ්හාහී''ති වචනෙන සුග්ගහිතං. නො චෙ අධිවාසෙති, සාමිකස්සෙව තං, **න හි තස්සෙතං විනයකම්මන්**ති එත්ථ විනයකම්මස්සත්ථාය චෙ ගණ්හාති, න වට්ටති. න කෙවලං අත්තනො අත්ථාය ගහිතං , පුන තස්සපි දෙති, වට්ටතීති ච. තථා අනපෙක්ඛො හුත්වා පරස්ස විස්සජ්ජෙත්වා පුන තෙන දින්නං වා තස්ස විස්සාසන්තො වා පරිභුඤ්ජති, වට්ටති. තත්ථාපි විනයකම්මවසෙන න වට්ටතීති එකෙ. තෙ එව ''මහන්තං වා ඛුද්දකං කරොතී''ති එත්ථ ''තිචීවරෙ දීඝතො විදත්ථි අනතික්කමිත්වා ඡින්දිත්වා කරොති, එවං සෙසෙසුපී''ති වදන්ති. එවරූපෙසු ඨානෙසු පොරාණාචරියානං කථාමග්ගං සුට්ඨු ආචරියකුලසෙවනාය සඤ්ජානිත්වා තෙන සංසන්දිත්වා සතො සම්පජානො හුත්වා සොතුනඤ්ච චිත්තං අවිමොහෙත්වා කථෙතබ්බං. එසා අම්හාකං ආයාචනා.

පඨමකඨිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

471. සන්තරුත්තරෙන ජනපදචාරිකං පක්කමන්ති. කස්මා? කිඤ්චාපි ''න, භික්ඛවෙ, සන්තරුත්තරෙන ගාමො පවිසිතබ්බො, යො පවිසෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (මහාව. 362) පඨමං වුත්තං. පච්ඡා පන ''පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, පච්චයා සඞ්ඝාටියා නික්ඛෙපාය, උත්තරාසඞ්ගස්ස, අන්තරවාසකස්ස නික්ඛෙපාය ගිලානො වා හොති, වස්සිකසඞ්කෙතං වා, නදීපාරං ගන්තුං වා, අග්ගළගුත්තිවිහාරො වා, අත්ථතකඨිනං වා හොතී''ති වුත්තත්තා, **අට්ඨකථායම්**පිස්ස ''පඤ්චසු පෙතෙසු අග්ගළගුත්ති එව පමාණං. ගුත්තෙ එව හි විහාරෙ නික්ඛිපිත්වා බහි ගන්තුං වට්ටති, නාගුත්තෙ''ති වුත්තත්තා අපඤ්ඤත්තෙපි කඨිනෙ ''තෙ භික්ඛූ අග්ගළගුත්තිවිහාරෙ ඨපෙථා''ති වත්වා සභාගානං හත්ථෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා සන්තරුත්තරෙන ගාමප්පවෙසෙ ලද්ධකප්පියා ජනපදචාරිකං පක්කාමිංසූති වෙදිතබ්බං.

473. **අවිප්පවාසසම්මුතින්**ති අවිප්පවාසත්ථං, විප්පවාසපච්චයා යා ආපත්ති, තදභාවත්ථං වා සම්මුතිං දාතුන්ති අත්ථො. තතො පට්ඨාය වට්ටති. කිත්තකං කාලං වට්ටතීති? මාසං වා අතිරෙකං වා යාව ගමනෙ සඋස්සාහො, තාව වට්ටති. තෙන වුත්තං ''ධුරනික්ඛෙපං කරොන්තෙන පච්චුද්ධරිතබ්බා''න්ති. **පුන සම්මුතිදානකිච්චං නත්ථීති** සචෙ ද්වාදසන්නං වස්සානං අච්චයෙන අඤ්ඤො රොගො හොති, වට්ටති, උපසම්පදකම්මං විය යාවජීවං එකාසම්මුති වට්ටතීති ච.

‘‘කතං වා හොතී’’තිආදි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ න වත්තබ්බං, කස්මා? කරණපලිබොධෙ උපච්ඡින්නෙපි අනධිට්ඨිතචීවරතො විප්පවාසපච්චයා ආපත්තියා අසම්භවතො, තස්මා ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මින්ති භික්ඛුනො චීවරං අධිට්ඨිතං හොතී’’ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති චෙ? න, තදායත්තත්තා . අධිට්ඨානඤ්හි කරණපලිබොධස්ස නිට්ඨාපනායත්තං, තස්මා ‘‘කතං වාතිආදි වුත්ත’’න්ති ච වුත්තං. තත්ථ **කත**න්ති පුබ්බෙ වුත්තමෙව.

477-8. **අවිප්පවාසලක්ඛණවවත්ථාපනත්ථ**න්ති එත්ථ ‘‘අන්තොගාමෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා අන්තොගාමෙ වත්ථබ්බ’’න්තිආදිවචනතො අවිප්පවාසලක්ඛණං වවත්ථාපිතං, තබ්බිපරීතනයෙන විප්පවාසලක්ඛණං වෙදිතබ්බං. **ගාමො එකූපචාරො**තිආදිම්හි පන ඨපෙත්වා සත්ථං, රුක්ඛමූලං, අජ්ඣොකාසඤ්ච සෙසෙසු පරික්ඛෙපාපරික්ඛෙපවසෙන එකූපචාරනානූපචාරතා වෙදිතබ්බා. යස්මා පන සත්ථං දුවිධං නිවිට්ඨං, අනිවිට්ඨඤ්ච, තෙසු අනිවිට්ඨං එකකුලස්ස වා නානාකුලස්ස වා අපරික්ඛිත්තමෙව හොති, නිවිට්ඨං සියා පරික්ඛිත්තං, සියා අපරික්ඛිත්තං, තස්මා තත්ථ පරික්ඛෙපාදිවසෙන අදස්සෙත්වා අබ්භන්තරවසෙන වුත්තො. තථා අබ්භොකාසෙ. රුක්ඛමූලෙ ඡායාවසෙන. අඤ්ඤථා ‘‘සත්ථො එකූපචාරො නානූපචාරො’’තිආදි උද්දෙසවිරොධො සියා **විභඞ්ගෙ** අදස්සිතත්තා, තස්මා සත්ථස්ස පුරතො ච පච්ඡතො ච සත්තබ්භන්තරා, පස්සතො ච එකබ්භන්තරන්ති අයමෙකූපචාරො, තතො පරං නානූපචාරො. තථා රුක්ඛමූලස්ස යත්ථ මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ ඡායා ඵරති, අයං එකූපචාරො. ඉතරො නානූපචාරො. කස්මා? තත්ථ හි පරික්ඛෙපො අප්පමාණං. ඡායාව පමාණං. අජ්ඣොකාසස්ස **පාළියං** වුත්තොව. ‘‘සත්ථාදීනං එකකුලසන්තකවසෙන එකූපචාරතා’’ති ලිඛිතං, තස්මා නිවෙසනෙ, උදොසිතෙ ච වුත්තපරිච්ඡෙදොව අට්ටාදීසුපි කත්වා සංඛිත්තං. තතො පරං ඛෙත්තධඤ්ඤකරණආරාමවිහාරෙසු පන පරික්ඛිත්තාපරික්ඛිත්ත-පදං පුන උද්ධටං සත්ථවිභඞ්ගෙන අධිකාරස්ස පච්ඡින්නත්තා. ‘‘නානාගබ්භා’’තිආදිවචනං පන අසම්භවතො ඛෙත්තධඤ්ඤකරණආරාමෙසු න උද්ධටං. විහාරෙ සම්භවන්තම්පි තත්ථ පච්ඡින්නත්තා න උද්ධටං. **කුලං** වුච්චති සාමිකො, තස්මා ‘‘එකකුලස්ස නානාකුලස්සා’’ති ඉමිනා ගාමාදීනං චුද්දසන්නං චීවරනික්ඛෙපට්ඨානානං සාධාරණාසාධාරණභාවං දීපෙති. අජ්ඣොකාසස්ස පන අසම්භවතො න වුත්තං. යස්මා පනෙත්ථ එකකුලස්ස, නානාකුලස්ස ච අපරික්ඛිත්තෙසු ගාමාදීසු පරිහාරවිසෙසො කිඤ්චාපි නත්ථි, පරික්ඛිත්තෙසු පන අත්ථි, තස්මා එකනානාකුලග්ගහණං, එකනානූපචාරග්ගහණඤ්ච සාත්ථකන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථපි අයං විසෙසො – සත්ථෙ, රුක්ඛමූලෙ ච කුලභෙදතොව භෙදො, නොපචාරභෙදතො. අජ්ඣොකාසෙ උපචාරභෙදතො ච, සො පන **පාළියං** න දස්සිතොති. ‘‘තං පමාණං අතික්කමිත්වාති වචනතො ආකාසෙපි අඩ්ඪතෙය්‍යරතනප්පමාණෙ දොසො නත්ථී’’ති වදන්ති.

479. ‘‘සභා’’ති ඉත්ථිලිඞ්ගං. ‘‘සභාය’’න්ති නපුංසකලිඞ්ගං, තෙන වුත්තං **‘‘ලිඞ්ගබ්‍යත්තනයෙනා’’**ති. නපුංසකලිඞ්ගදස්සනත්ථං කිර ‘‘සභාය’’න්ති පච්චත්තවසෙන නිද්දිට්ඨං, තස්ස අනුපයොගත්තා ‘‘ද්වාරමූල’’න්තිපි. අත්තනො නික්ඛිත්තට්ඨානෙ අනික්ඛිත්තත්තා වීථිහත්ථපාසො න රක්ඛති, යස්මිං ඝරෙ චීවරං නික්ඛිත්තං හොති, තස්මිං ඝරෙ වත්ථබ්බං. ‘‘සභායෙ වා වත්ථබ්බං ද්වාරමූලෙ වා, හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බ’’න්ති හි වුත්තං. ‘‘හත්ථපාසෙයෙව අරුණං උට්ඨපෙතබ්බ’’න්ති නියමිතත්තා ජානිතුං න සක්කාති චෙ? අන්තොඝරෙ න සක්කා, තථා තථා වුත්තත්තා, තස්මා ‘‘යුත්ති පමාණ’’න්ති වුත්තං. අයමත්ථො **අට්ඨකථාය**ම්පි පකාසිතො, පුනපි ඛුද්දකගාමෙ සබ්බසාධාරණගාමද්වාරවසෙන. සචෙ තස්ස ද්වාරද්වයං හොති, මජ්ඣෙ ච ඝරසභායං, යත්ථිච්ඡති, තත්ථ වසිතබ්බ’’න්ති.

480-1. යානි නිවෙසනාදීනි ගාමසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡන්ති, තානි නිවෙසනාදීනීති අධිප්පෙතානි. අජ්ඣොකාසෙ අපරිසඞ්කිතම්පි චීවරං අතිරෙකසත්තබ්භන්තරෙ නික්ඛිත්තං නිස්සග්ගියං හොති, එත්ථ අන්තොසීමතා න රක්ඛති, සත්ථෙ පන රක්ඛති. ‘‘නදීපරිහාරො ච ලබ්භතී’’ති වචනතො උදකුක්ඛෙපසීමායං පරිහාරො ලබ්භතීති සිද්ධං. සාමන්තවිහාරො චෙ එකසීමො, චීවරං න නිස්සග්ගියං.

ඉදානි –

> ‘‘ඡින්නං ධුතඞ්ගං සාසඞ්ක-සම්මතො සන්තරුත්තරං;
> අචීවරස්සානාපත්ති, පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතො’’ති. –

ඉදං පකිණ්ණකං, තත්ථායං චොදනාපුබ්බඞ්ගමො විනිච්ඡයො – කෙචි ‘‘දිගුණං සඞ්ඝාටි’’න්ති (මහාව. 348) වචනතො ‘‘එකච්චිකා සඞ්ඝාටිපි නාධිට්ඨාතබ්බා. සචෙ අධිට්ඨාති න රුහතී’’ති වත්වා උපසම්පදාපෙක්ඛානම්පි දිගුණමෙව සඞ්ඝාටිං දත්වා උපසම්පාදෙන්ති, තෙ ඉමිනා සුත්තලෙසෙන සඤ්ඤාපෙතබ්බා. භගවතා හි ‘‘ඡින්නකං සඞ්ඝාටිං ඡින්නකං උත්තරාසඞ්ගං ඡින්නකං අන්තරවාසක’’න්ති පඨමං අනුඤ්ඤාතං. තතො ‘‘අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො තිචීවරෙ කරියමානෙ සබ්බං ඡින්නකං නප්පහොති. ද්වෙ ඡින්නකානි එකං අච්ඡින්නකං නප්පහොති. ද්වෙ අච්ඡින්නකානි එකං ඡින්නකං නප්පහොතී’’ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අන්වාධිකම්පි ආරොපෙතු’’න්ති (මහාව. 360) අනුඤ්ඤාතං, තස්මා එකච්චිකාපි සඞ්ඝාටි වට්ටතීති සිද්ධං. යා ඡිජ්ජමානා නප්පහොති, තස්සා කුතො දිගුණතාති. **අට්ඨකථාය**ම්පිස්ස වුත්තං ‘‘අන්වාධිකම්පි ආරොපෙතුන්ති ආගන්තුකපත්තම්පි දාතුං. ඉදං පන අප්පහොනකෙ ආරොපෙතබ්බං. සචෙ පහොති, ආගන්තුකපත්තං න වට්ටති, ඡින්දිතබ්බමෙවා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 360). කඨිනං පන ඡින්නකමෙව වට්ටති ආවෙණිකලක්ඛණත්තා , ‘‘ඡින්නකං දිගුණං නප්පහොතී’’ති වචනාභාවතො චාති සන්නිට්ඨානමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

ධුතඞ්ගන්ති අනුපසම්පන්නානං තෙචීවරිකධුතඞ්ගාභාවතො තිචීවරෙනෙව තෙචීවරිකොති. තෙසං අධිට්ඨානාභාවතො ‘‘අධිට්ඨිතෙනෙවා’’ති වත්තබ්බං හොතූති චෙ? න, ධුතඞ්ගභෙදෙන විරොධප්පසඞ්ගතො. චතුත්ථචීවරසාදියනෙන හි ධුතඞ්ගභෙදො, න තිචීවරවිප්පවාසෙන, නාපි අතිරෙකචීවරසාදියනෙන, නාපි අතිරෙකචීවරධාරණෙන. යස්මා පන භික්ඛූනංයෙව භගවතා අධිට්ඨානවසෙන නව චීවරානි අනුඤ්ඤාතානි, ජාතිවසෙන ච වුත්තානි, න එවං අනුපසම්පන්නානං. තස්මා තෙසං චීවරනියමාභාවා න තං ධුතඞ්ගං අනුඤ්ඤාතං ගහට්ඨානං විය, තස්මා තස්ස සමාදානවිධානෙ අවචනතො ච සන්නිට්ඨානමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

සාසඞ්කසම්මතොති කඞ්ඛාවිතරණියං සාසඞ්කසික්ඛාපදෙ විසුං අඞ්ගානි න වුත්තානි, ‘‘සෙසමෙත්ථ චීවරවග්ගස්ස දුතියසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බ’’න්ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, න ච පනෙතං වුත්තං. තත්ථ රත්තිවිප්පවාසො චතුත්ථං අඞ්ගං, ඉධ ඡාරත්තවිප්පවාසො, අයමෙත්ථ විසෙසොති, තස්මා අඞ්ගසාමඤ්ඤතො, සම්මුතිසාමඤ්ඤතො ච සාසඞ්කසික්ඛාපදමෙව වදන්ති. ඉදං නිප්පදෙසං, තං සප්පදෙසං මාසපරමත්තා. තත්ථ බහිගාමෙපි ගාමසීමං ඔක්කමිත්වා වසිත්වා පක්කමන්තස්ස අනාපත්ති, ඉධ න තථා, ඉධ අනන්තරෙ අනන්තරෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං, තත්ථ සත්තමෙති අයං ඉමෙසං ද්වින්නං විසෙසො. අඞ්ගානි පන චීවරනික්ඛෙපඞ්ගසම්පත්තිතො විපරියායෙන, ඉධ වුත්තනයෙන ච සිද්ධත්තා න වුත්තානි. තානි කාමං න වුත්තානි, තථාපි චතුත්ථමඞ්ගං විසෙසිතබ්බං, න පන විසෙසිතං. කිංකාරණා? ඉධ වුත්තනිස්සජ්ජනක්කමෙන නිස්සජ්ජෙත්වා ආපත්තිදෙසනතො, තත්ථාපන්නාපත්තිවිමොක්ඛදීපනත්ථං. සංවච්ඡරවිප්පවුත්ථම්පි රත්තිවිප්පවුත්ථමෙව, පගෙව ඡාරත්තං විප්පවුත්ථං. එවං සන්තෙපි තත්ථ යථාවුත්තඅඞ්ගසම්පත්තියා සති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං. හෙමන්තෙ වා ගිම්හෙ වා නිස්සජ්ජති චෙ? ඉධ වුත්තනයෙනාපි නිස්සජ්ජිතුං වට්ටතීති ඤාපනත්ථං චතුත්ථං අඞ්ගං න විසෙසිතන්ති නො තක්කොති ආචරියො. මාසාතික්කන්තම්පි චීවරං ‘‘දසාහාතික්කන්ත’’න්ති වත්වා නිස්සට්ඨංමෙව. ද්වයෙන ඌනමාසං හුත්වා ‘‘දසාහාතික්කන්ත’’න්ති වත්වා මාසාතික්කන්තන්ති එකෙ. තථාපි සචෙ පච්චාසාචීවරං හොති, නිස්සග්ගියං ‘‘දසාහාතික්කන්ත’’න්ති වත්වා, මූලචීවරං පන ‘‘මාසාතික්කන්ත’’න්ති වත්වා නිස්සජ්ජිතබ්බං.

‘‘සන්තරුත්තර’’න්ති වා ‘‘සඞ්ඝාටි’’න්ති වා ‘‘චීවර’’න්ති වා කිං තිචීවරං, උදාහු අඤ්ඤම්පීති . කිඤ්චෙත්ථ – යදි තිචීවරමෙව පටිසිද්ධං, පරියාපන්නවසෙන අච්ඡින්නචීවරච්ඡින්දනධොවාපනවිඤ්ඤත්තිආදිවිරොධො. අථ අඤ්ඤම්පි, ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මි’’න්ති එවමාදිනා විරොධොති? වුච්චතෙ – න නියමතො වෙදිතබ්බං යථාසම්භවං ගහෙතබ්බතො. තථා හි ‘‘චීවරං නික්ඛිපිත්වා සන්තරුත්තරෙන ජනපදචාරිකං පක්කමන්තී’’ති (පාරා. 471) එවමාදීසු තිචීවරමෙව. ‘‘න, භික්ඛවෙ, සන්තරුත්තරෙන ගාමො පවිසිතබ්බො, සන්තරුත්තරපරමං තතො චීවරං සාදිතබ්බ’’න්ති එවමාදීසු යංකිඤ්චි, තථා සගුණං කත්වා සඞ්ඝාටියො දාතබ්බා, නිවාසනං දාතබ්බං, සඞ්ඝාටි දාතබ්බා, හන්ද තෙ, ආවුසො, සඞ්ඝාටි, දෙහි මෙ පටන්තිආදීසු. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘සබ්බඤ්හි චීවරං සඞ්ඝටිතට්ඨෙන ‘සඞ්ඝාටී’ති වුච්චතී’’ති. තථා ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මි’’න්ති එත්ථාපීති එකෙ. අන්තොසමයෙ හි යාවදත්ථං චීවරං අනුඤ්ඤාතං, තං සබ්බං කරියමානං කදා නිට්ඨානං ගච්ඡිස්සති, තස්මා තිචීවරමෙවාති එකෙ. **අචීවරස්සානාපත්ති පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතොති** කිං වුත්තං හොති? උදොසිතසික්ඛාපදස්ස නිප්පයොජනභාවප්පසඞ්ගතො තිචීවරවිප්පවාසෙ තෙචීවරස්ස ආපත්තීති එකෙ. තත්රෙතං වුච්චති න හොති ආපත්ති පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතො. ‘‘අනාපත්ති අන්තොඅරුණෙ පච්චුද්ධරති, විස්සජ්ජෙතී’’ති හි වුත්තං. අඤ්ඤථා පච්චුද්ධරන්තස්ස, අන්තොඅරුණෙ විස්සජ්ජෙන්තස්ස ච යාව අඤ්ඤො නාධිට්ඨාති, තාව ආපත්තිං ආපජ්ජති යථාවුත්තනයෙන. අඤ්ඤථා සත්තබ්භන්තරෙන විප්පවාසස්සාති විප්පවාසතො යථාරුතංයෙව සති විප්පවාසෙ විප්පවාසතො අවිප්පවාසෙ සති අවිප්පවාසතොති.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා

497. **නප්පහොතීති** ලාමකපරිච්ඡෙදං න පාපුණාති, තෙනෙව තිචීවරස්ස මුට්ඨිපඤ්චකාදිලාමකපරිච්ඡෙදොව තාව වුත්තො. චීවරෙ පච්චාසා **චීවරපච්චාසා**. තෙනෙතං දීපෙති – තං චීවරං පච්ඡා ලබ්භතු වා මා වා, යාව සා පච්චාසා ඡිජ්ජති, තාව ඉදං මූලචීවරං ඨපෙතුං අනුජානාමීති. ‘‘චීවරපච්චාසා’’ති මරියාදත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, භුම්මත්ථෙ වා පච්චත්තවචනං කතං.

499-500. **නිට්ඨිතචීවරස්මිං …පෙ…. චීවරාසා වා උපච්ඡින්නාති**ආදිම්හි තීසු චීවරෙසු අඤ්ඤතරං කතං හොති, සෙසා අත්ථි, රක්ඛති. චීවරපලිබොධස්ස උපච්ඡෙදෙ, උබ්භතස්මිඤ්ච කථිනෙ සමයෙ වා හෙමන්තස්ස සමයෙ වා අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව කාරෙතබ්බං . සති පාරිපූරියා පච්චාසා න රක්ඛති, අසති නත්ථි චෙ පච්චාසා, න රක්ඛති. ‘‘අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්න’’න්ති වචනතො අපරකත්තිකා අත්ථතෙ වා අනත්ථතෙ වා සමයොව. හෙමන්තො සියා සමයො අත්ථතෙ, සියා අසමයො අනත්ථතෙ. තතො පරං එකංසතො අසමයො වාති. **‘‘ආදිස්ස දින්න’’**න්ති ඉදං ඉධ අලබ්භමානම්පි අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං භික්ඛුනීනං **දුතියනිස්සග්ගියෙ** (පාචි. 738 ආදයො) සෙසං අකාලචීවරං විය. තත්ථ හි භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස ‘‘සම්පත්තා භාජෙන්තූ’’ති එවං ආදිස්ස දින්නමෙව ‘‘අකාලචීවරං කාලචීවර’’න්ති අධිට්ඨහිත්වා භාජෙන්තියා නිස්සග්ගියං. තථා හි තත්ථ යථා ‘‘අකාලචීවරං නාම අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්නං, අත්ථතෙ කථිනෙ සත්තමාසෙ උප්පන්න’’න්ති ඉදං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, එවංසම්පදමිදං. යදි එවං ‘‘එකපුග්ගලස්ස ඉදං තුය්හං දම්මීති දින්න’’න්ති ඉදං කිමත්ථං වුත්තං, න හි තං භාජනීයන්ති චෙ? අභාජනීයසාමඤ්ඤතො වුත්තං හොති. යථා සඞ්ඝස්ස ආදිස්ස දින්නං අත්ථතකථිනෙහි එව භික්ඛූහි

අභාජනීයත්තා අකාලචීවරං නාම ජාතං, එවං පුග්ගලිකම්පි ඉතරෙහීති අත්ථො. එවං සන්තෙපි කස්සචි සියා ‘‘ආදිස්ස දින්නම්පි දසාහමෙව පරිහාරං ලභතී’’ති. තස්සෙතං පාටිකඞ්ඛං. **පඨමකථිනෙ** ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති ඉදඤ්හි නිරත්ථකන්ති. අනුබ්භතස්මිම්පි හි කථිනෙ දසාහපරමමෙව ධාරෙතබ්බන්ති විඤ්ඤාතත්තා අනාදිස්ස දින්නමෙව සන්ධායෙතං වුත්තං සියාති චෙ? එවං සන්තෙපි අනාදිස්ස දින්නම්පි අනත්ථතකථිනානං අපරකත්තිකාය දසාහමෙව පරිහාරං ලභති ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති වුත්තත්තා. ආමන්තාති චෙ? ‘‘අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්න’’න්ති වචනෙන විරුජ්ඣති, තස්මා යථාවුත්තනයෙනෙවෙත්ථ සන්නිට්ඨානං ගන්තබ්බං.

අනුගණ්ඨිපදෙ වුත්තං ‘‘පඨමසික්ඛාපදෙ සබ්බචීවරානං යාවදත්ථචීවරවසෙන කථිනමාසබ්භන්තරෙ දසාහාතික්කමෙපි අනාපත්ති පරිහාරස්ස දින්නත්තා. යථා කථිනමාසබ්භන්තරෙ ආදිස්ස දින්නමකාලචීවරං කාලචීවරපරිහාරමෙව ලභති, තථා ඉතරමාසෙපි ලභතීති වෙදිතබ්බං. තස්මා එවං ‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ භික්ඛුනො පනෙව චීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’තිආදිනා සික්ඛාපදෙ සිද්ධෙපි අනත්ථතකථිනානං පච්ඡිමකත්තිකමාසං අනුජානන්තෙන ‘අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’ති වුත්තං. එවඤ්හි අවුත්තෙ අකාලචීවරං නාම ‘අනත්ථතෙ කථිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්න’න්ති න සක්කා වත්තුං. එවඤ්හි වචනතො අනත්ථතකථිනානං අත්ථතකථිනානං විය සබ්බචීවරානං පච්ඡිමකත්තිකමාසෙ දසාහාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං න හොතී’’තිආදි.

භියොපි එවං වුත්තං – යං පන මයා ‘‘පඨමකථිනෙ දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බ’’න්ති අනුඤ්ඤාතං, තම්පි කථිනමාසතො බහි උප්පන්නමෙව, න අන්තොති අයමත්ථො දීපිතො හොති. කථං? අතිරෙකචීවරස්ස දසාහපරිහාරතො උද්ධං ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති අනුපඤ්ඤත්තියා කථිනබ්භන්තරෙ වාරෙත්වා තතො උද්ධං උප්පන්නෙසු දසාහාතික්කමෙ ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං ඉමිනා සික්ඛාපදෙන වාරෙතුං ‘‘අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’’තිආදි වුත්තං. තෙන ‘‘කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවරං නාමා’’ති වචනතො කථිනුබ්භාරතො උද්ධං දසාහපරිහාරං න ලභතීති දීපිතං හොති, තෙහි සද්ධිං පුන කථිනුබ්භාරතො උද්ධං පඤ්ච දිවසානි ලභතීති පසඞ්ගොපි ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ භික්ඛුනො පනෙව අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍ය…පෙ…. ඛිප්පමෙව කාරෙතබ්බ’’න්ති අකාලචීවරස්ස උප්පත්තිකාලං නියමෙත්වා වුත්තත්තා නිවාරිතො හොති, තදුභයෙන කථිනබ්භන්තරෙ උප්පන්නචීවරං කථිනුබ්භාරතො උද්ධං එකදිවසම්පි පරිහාරං න ලභතීති සිද්ධං හොති. එවං අපරෙ වදන්තීති.

පුනපි වුත්තං – ආචරියා පන එවං වදෙය්‍යුං ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ භික්ඛුනො පනෙව අකාලචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති එත්ථ ‘‘නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිනෙ’’ති වදන්තො එවං විඤ්ඤාපෙති ‘‘එත්ථන්තරෙ තිණ්ණන්නම්පි අකාලචීවරානං උප්පත්ති අභාවා’’න්ති. කස්මා පන පදභාජනෙ විත්ථාරිතානීති? වුච්චතෙ – ඉදං සික්ඛාපදං අධිට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං, කින්තු පඨමෙ දසාහං අනුජානිත්වා තස්මිං අප්පහොන්තෙ සචෙ පච්චාසා අත්ථි, තමෙව වඩ්ඪෙත්වා මාසං අනුජානන්තො ඉමම්පි අත්ථවිසෙසං දීපෙති අකාලචීවරං නාම සම්මුඛීභූතෙන භාජෙතබ්බන්තිපි දීපෙති. තං පන ‘‘ආකඞ්ඛමානෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහෙතබ්බ’’න්ති ඉමිනා සික්ඛාපදෙන වඩ්ඪෙත්වා වුත්තන්ති, තස්මා තීණිපි පදභාජනෙ විත්ථාරිතානීති.

‘‘ඛිප්පමෙව කාරෙතබ්බන්ති දසාහා කාරෙතබ්බ’’න්ති ඉදං පන පහොනකභාවෙ පුරිමසික්ඛාපදලක්ඛණෙනාති දීපෙතුං වුත්තං, තස්මා ‘‘එවං සීඝන්ති වා ලහුන්ති වා’’තිආදිනා අවත්වා ‘‘දසාහා’’ති වුත්තං. අත්ථතකථිනස්ස එවං හොතු, අනත්ථතෙ පන කථිනෙ කථන්ති වුත්තෙ අනත්ථතස්ස පටික්ඛෙපතං දස්සෙතීති වුත්තො අපස්සන්තො විඝාතං ආපජ්ජතීති. **එකතිංසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියන්ති** මහන්තෙනපි පච්චාසාචීවරෙන සහ ඝටිතම්පි තබ්භාවං අනුපතිත්වා නිස්සග්ගියං හොති සති පච්ඡිමප්පමාණසම්භවෙ, අසති න හොති, පුන ඝටිතෙ හොති, අඤ්ඤෙන ඝටිතෙ න හොති. ඡින්නං අඤ්ඤවත්ථු හොති. පුබ්බපරිච්ඡෙදං අතික්කන්තං ඝටිතං පුන අඤ්ඤපරිච්ඡෙදං ලභතීති එකෙ, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘සඞ්ඝස්ස වා ඉදං අකාලචීවරන්ති උද්දිස්ස දින්න’න්ති එත්ථ සඞ්ඝස්ස දින්නෙ ආපත්ති නාම නත්ථි, ‘සොතස්ස රහො’තිආදීසු විය පදුද්ධාරෙන වුත්තං, තස්ස ලාභං සන්ධායාති චෙ? **සඞ්ඝතො වා උප්පජ්ජෙය්‍යාති** අනෙන සිද්ධත්තා අධිකමෙවා’’ති ච ‘‘සඞ්ඝො චීවරානි ලභිස්සති ගණො වා’තිආදිනාපි පාඨො අත්ථී’’ති ච වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙ** කොසල්ලත්ථං පන මයා සබ්බං ලිඛිතං, සුට්ඨු විචාරෙත්වා කථෙතබ්බං.

තතියකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

503-505. **හත්ථවිස්සග්ගන්ති** හත්ථකිච්චාධිට්ඨානං. හත්ථකිච්චාධිට්ඨානවිභාගන්ති පොරාණා. **තත්ථ නාම ත්වන්ති** තත්ථ තයා කතකම්මෙ එවං අකත්තබ්බෙ සති ධොවාපිස්සසි නාම. අථ වා සො නාම ත්වන්ති අත්ථො. **උභතොසඞ්ඝෙ උපසම්පන්නාති** භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ උපසම්පදාය පටික්ඛිත්තත්තා තදනුපසඞ්ගහයා එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘පුරාණචීවර’’න්ති එත්ථ පුරාණභාවදීපනත්ථමෙව **‘‘සකිං නිවත්ථම්පි සකිං පාරුතම්පී’’**ති වුත්තං, තස්මා ‘‘චීවරං නාම ඡන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවරං විකප්පනුපගං පච්ඡිම’’න්ති වචනස්ස ඔකාසො න ජාතොති එකෙ. යස්මා විකප්පනුපගපච්ඡිමං ඉධ නාධිප්පෙතං, නිවාසනපාරුපනුපගමෙවාධිප්පෙතං, තෙනෙව නිසීදනපච්චත්ථරණෙ

දුක්කටං වුත්තං, තස්මා න වුත්තන්ති එකෙ. ජාතිප්පමාණාවචනතො යං කිඤ්චි පුරාණචත්ථං ධොවාපෙන්තස්ස නිස්සග්ගියමෙව, තෙනෙව ''අනාපත්ති චීවරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පරික්ඛාරං ධොවාපෙතී''ති වුත්තං. ඵවිකම්පි හි අසුචිමක්ඛිතං පරිභුත්තං ධොවාපෙති, නිස්සග්ගියමෙව ඔළාරිකත්තා, අප්පතිරූපත්තා ච. තෙනෙව **කඞ්ඛාවිතරණියං** ඉමස්මිං ඨානෙ චීවරපරිච්ඡෙදො න වුත්තොති එකෙ, විචාරෙත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. **''රජිත්වා කප්පං කත්වාති** කප්පියං කතමෙව නිවාසෙතුං, පාරුපිතුං වා වට්ටති, නෙතර''න්ති වුත්තං. ඉමිනා ච මජ්ඣිමත්ථෙරවාදො උපත්ථම්භිතො හොති, නොපත්ථම්භිතො. **රජිත්වාති**ආදි පන විනයවිධිදස්සනත්ථං වුත්තන්ති මම තක්කො. යථා අඤ්ඤාතිකාය අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤීවාරෙ තීණි චතුක්කානි, එවං වෙමතිකඤාතිකවාරෙසු චාති නව චතුක්කානි හොන්ති. එත්ථාහ – එකවාරං ධොවිත්වා ධොවනෙසු ධුරං නික්ඛිපිත්වා පුන ''දුද්ධොත''න්ති මඤ්ඤමානා ධොවති, අනාපත්තියා භවිතබ්බං, දුතියවාරං අවුත්තා ධොවති නාම හොතීති? වුච්චතෙ – සචෙ භික්ඛු ''අලං එත්තාවතා ධොතෙනා''ති පටික්ඛිපති, පුන ධොවන්තී අවුත්තා ධොවති නාමාති යුජ්ජති. නො චෙ, වුත්තාව හොතීති වෙදිතබ්බං. භික්ඛුස්ස ලිඞ්ගපරිවත්තනෙ එකතොඋපසම්පන්නාය වසෙන ආපත්ති සාකියානීනං විය.

506. **එකෙන වත්ථුනාති** යෙන කෙනචි පයමෙන. ''තිණ්ණං චතුක්කානං වසෙනා''ති පාඨො. භික්ඛූනං සන්තිකෙ අට්ඨවාචිකාය උපසම්පන්නාය පාකටත්තා තං අවත්වා සාකියානියොව වුත්තා අපාකටත්තා.

පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

508-510. **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති** එත්ථ ''ගණම්හා ඔහීයනසික්ඛාපදෙ''ති ලිඛිතං. අරඤ්ඤවාසිනිසෙධනසික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙති එකෙ, ''තං න සුන්දර''න්ති වදන්ති. **විහත්ථතායාති** ආයාසෙන.

512. **උපචාරොති** ද්වාදසහත්ථො. **මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච වුත්තන්ති** එත්ථ රත්තිභාගෙ ධම්මකථිකස්ස භික්ඛුනො බහූසු චීවරෙසු මහාජනෙන පසාදදානවසෙන පටික්ඛිත්තෙසු පුනදිවසෙ ''උපාසකානං පසාදදානානි එතානී''ති සුද්ධචිත්තෙන ගණ්හන්තස්ස දොසො නත්ථි, ''භික්ඛුනීහිපි දින්නානි ඉධ සන්තී''ති ඤත්වා ගණ්හතො දොසො. **තං අචිත්තකභාවෙනාති** භික්ඛුනීහි දින්නභාවං ඤත්වා බහූසු තස්සා චීවරස්ස අජානනෙනාති අත්ථො. **පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වාති** ''භික්ඛුනීහි නු ඛො දින්නං සියා''ති අවිකප්පෙත්වා ''පංසුකූලං ගණ්හාමී''ති ගණ්හන්තස්ස වට්ටති. **කුරුන්දි**ආදීසු වුත්තොපි අත්ථො අයමෙව, එකං, ''අචිත්තකභාවෙනා''ති වචනෙන ''යථා තථා ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති උප්පථොව පටිසෙධිතොති අපරෙ. එවං **ධම්මසිරිත්ථෙරො** න වදති, උජුකමෙව වදතීති පපඤ්චිතං. තස්සෙව විසයො, තස්සායං අධිප්පායො – යථා ''පංසුකූලං ගණ්හිස්සතීති ඨපිතං කාමං භික්ඛුනිසන්තකම්පි අවිකප්පෙත්වා පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වා ගහෙතුං වට්ටතී''ති වුත්තං, තථා ධම්මකථිකස්ස භික්ඛුනියා දින්නම්පි අපඤ්ඤායමානං වට්ටතීති, තස්මා තං වුත්තං මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච අචිත්තකභාවෙන න සමෙතීති. පටික්ඛෙපො පන විකප්පග්ගහණෙ එව රුහති. අඤ්ඤථා පුබ්බාපරං විරුජ්ඣතීති. තං න යුත්තං පංසුකූලෙන අසමානත්තා. පංසුකූලභාවෙන සඞ්කාරකූටාදීසු ඨපිතං භික්ඛුනීහි, න තං තස්සා සන්තකං හුත්වා ඨිතං හොති. අස්සාමිකඤ්හි පංසුකූලං සබ්බසාධාරණඤ්ච, අඤ්ඤොපි ගහෙතුං ලභති. ඉදං පුබ්බෙව ''භික්ඛුනීනං චීවර''න්ති ජානිත්වාපි පංසුකූලිකො ගහෙතුං ලභති තදා තස්සා අසන්තකත්තා. ''පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වා''ති සල්ලෙඛක්කමනිදස්සනත්ථං වුත්තං. මංසං දදන්තෙන තථාගතෙන සල්ලෙඛතො කප්පියම්පි භුත්තං නිස්සග්ගියං චීවරමාහ යො මංසං කථන්ති සයමාදිසෙයයාති.

අචිත්තකත්තා කථං පංසුකූලං වට්ටතීති චෙ? තාය තස්ස අදින්නත්තා, භික්ඛුනාපි තතො භික්ඛුනිතො අග්ගහිතත්තා ච. අස්සාමිකම්පි හි පංසුකූලං අඤ්ඤිස්සා හත්ථතො ගණ්හාති, න වට්ටති ''අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා චීවරං පටිග්ගණ්හෙය්‍යා''ති වුත්තලක්ඛණසම්භවතො. අඤ්ඤාතිකාය සන්තකං ඤාතිකාය හත්ථතො ගණ්හාති, වට්ටතීති එකෙ. යථා සික්ඛමානසාමණෙරාදීනං හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තස්ස අනාපත්ති, තථා **කඞ්ඛාවිතරණියඤ්ච** ''අඤ්ඤාතිකාය හත්ථතො ගහණ''න්ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. චීවරප්පටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා) අඞ්ගං වුත්තං. තථා ඤාතිකාය සන්තකං සික්ඛමානාය, සාමණෙරියා, උපාසකස්ස, උපාසිකාය, භික්ඛුස්ස, සාමණෙරස්ස සන්තකං අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා හත්ථතො ගණ්හන්තස්ස ච අනාපත්ති එවං යථාවුත්තලක්ඛණාසම්භවතොති එකෙ, තෙනෙව ''එකතොඋපසම්පන්නාය චීවරං පටිග්ගණ්හාතී'ති අවත්වා 'හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකා, ආපත්ති දුක්කටස්සා'ති (පාරා. 513) වුත්තං, තස්මා අඤ්ඤාතිකාය සන්තකම්පි එකතොඋපසම්පන්නාය හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කට''න්ති වදන්ති, උභොපෙතෙ න සාරතො දට්ඨබ්බා, කාරණං පරියෙසිතබ්බං.

514. **කො පන වාදො පත්තත්ථවිකාදීසූති** අනධිට්ඨාතබ්බෙසු බහූසු පටලෙසු. තෙනෙවාහ **මාතිකාට්ඨකථායං** ''පත්තත්ථවිකාදිම්හි අනධිට්ඨාතබ්බපරික්ඛාරෙ''ති. අධිට්ඨානුපගෙසු වා තෙසං පරික්ඛාරත්තා භිසිඡවියා විය අනාපත්ති. කිං පටපරිස්සාවනං පරික්ඛාරං න හොතීති? හොති, කින්තු තං කිර නිවාසනාදිචීවරසණ්ඨානත්තා න වට්ටති. තස්මා ඉධ නිවාසනාදිචීවරසාධනං විකප්පනුපගපච්ඡිමං චීවරං නාම. අනන්තරාතීතෙ නිවාසනපාරුපනුපගමෙවාති සන්නිට්ඨානං. එවං සන්තෙ **කඞ්ඛාවිතරණියං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. චීවරප්පටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා) කප්පනුපගපච්ඡිමතා, පාරිවත්තකාභාවො, අඤ්ඤාතිකාය හත්ථතො ගහණන්ති

තීණෙව අඞ්ගානි අවත්වා අපරික්ඛාරතාති චතුත්ථමඞ්ගං වත්තබ්බන්ති චෙ? න වත්තබ්බං, ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ පත්තත්ථවිකාදිපරික්ඛාරස්ස අචීවරසඞ්ඛ්‍යත්තා. පඨමකථිනාදීසු විකප්පනුපගතා පමාණං, ඉධ කායපරිභොගුපගතාති. ''අඤ්ඤං පරික්ඛාර''න්ති උද්ධරිත්වා ''පත්තත්ථවිකාදිං යංකිඤ්චී''ති වුත්තත්තා විකප්පනුපගම්පි පත්තත්ථවිකාදිං ගණ්හිතුං වට්ටති, ''පටපරිස්සාවනම්පී''ති වුත්තට්ඨානෙ ච ''චීවරං නාම විකප්පනුපගපච්ඡිම''න්ති වචනතො පටපරිස්සාවනං චීවරමෙව, න පරික්ඛාරං. ''කො පන වාදොති නිගමනවචනම්පි සාධක''න්ති කෙචි වදන්ති, පණ්ණත්තිං අජානනතො අචිත්තකං, න වත්ථුං, ''අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා සන්තකභාවාජානනතො, චීවරභාවාජානනතො ච අචිත්තක''න්ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

චීවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

515. **පරික්ඛාරානන්ති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **එකසාටකන්ති** භාවනපුංසකං, ''අඤ්ඤාතකො මොඝපුරිසා''ති වචනෙන පවාරිතොපි අදාතුකාමො අඤ්ඤාතකො අප්පවාරිතට්ඨානෙ තිට්ඨතීති දීපිතං හොති. අඤ්ඤථා ''අනාපත්ති පවාරිතාන''න්ති ඉමිනා විරුජ්ඣති.

517. **නෙව තාව විඤ්ඤාපෙතබ්බං, න භඤ්ජිතබ්බන්ති** අනච්ඡින්නානං චීවරානං අත්තනො සන්තකානං අත්ථිතාය, තත්ථ පච්චාසාසබ්භාවතො ච. පච්චාසා කිත්තකං කාලං රක්ඛතීති? යාව ගාමන්තරා, යාව අද්ධයොජනාති එකෙ. යාව දස්සනසවනූපචාරාති එකෙ. යාව අඤ්ඤෙ න පස්සන්තීති එකෙ. යාව පච්චාසා ඡිජ්ජතීති එකෙ. යාව සාඛාපලාසපරියෙසනභඤ්ජනසජ්ජනකාලපරිච්ඡෙදාති එකෙ. ඉදං සබ්බං යථාසම්භවං යුජ්ජති. කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? ''සචෙ පන එතෙසං වුත්තප්පකාරානං ගිහිවත්ථාදීනං භිසිඡවිපරියන්තානං කිඤ්චි න ලබ්භති, තෙන තිණෙන වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙත්වා ආගන්තබ්බ''න්ති අට්ඨකථාවචනතො.

න තාව ථෙරානං දාතබ්බානීති න තාව අත්තනො රුචියා දාතබ්බානි, යදා ථෙරා ''දෙථාවුසො''ති වදන්ති, තදා දාතබ්බානි. ''එවං සති දහරාපි අච්ඡින්නචීවරට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති, සාඛාපලාසං භඤ්ජිතුං වට්ටති, න අඤ්ඤථා. 'යෙහි කෙහිචි වා අච්ඡින්නං හොතී'ති හි වුත්ත''න්ති වුත්තං. ආචරියො පන එවං වදති ''අත්තනො රුචියාපි දාතුං ලභන්තී''ති. තථා හි **අට්ඨකථායං** ''පරිභොගජිණ්ණං වා'ති එත්ථ ච 'අච්ඡින්නචීවරානං ආචරියුපජ්ඣායාදීනං අත්තනා තිණපණ්ණෙහි පටිච්ඡාදෙත්වා දින්නචීවරම්පි සඞ්ගහං ගච්ඡතී'ති වත්තුං යුජ්ජතී''ති වුත්තං. අථාපි සියා ආචරියාදීහි ''ආහරාවුසො''ති වුත්තෙයෙව, නාවුත්තෙති, න, ''කෙහිචි වා අච්ඡින්න''න්ති එත්ථ වුත්තලෙසතො දුතියලෙසස්ස අවිසෙසභාවප්පසඞ්ගතොති. අථ කිමත්ථං ''න තාව ථෙරානං දාතබ්බානී''ති වුත්තන්ති චෙ? යාව ථෙරානං අත්ථාය සාඛාපලාසානි භඤ්ජති, තාව න දාතබ්බානි, තතො තානි ථෙරුද්දිස්සකානි සාඛාපලාසානි සයං පරිදහිත්වා විනාපි ථෙරාණත්තියා අත්තනො රුචියා දාතබ්බානි, භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාචිත්තියං න හොති සත්ථුනාපි අනුඤ්ඤාතත්තා. ''තිණෙන වා පණ්ණෙන වා''ති හි වුත්තං, තං කප්පියමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති චෙ? න, ''තදලාභෙ න ත්වෙව…පෙ.… දුක්කටස්සා''ති වචනවිරොධතො. එත්ථාහ – දුක්කටභයා පාචිත්තියවත්ථු වෙ අතික්කමිතබ්බං, තදලාභෙ ථුල්ලච්චයවත්ථු සඞ්ඝිකං, තදලාභෙ පාරාජිකවත්ථුපි අතික්කමිතබ්බං සියාති? න, පාරාජිකස්ස ලොකවජ්ජත්තා. අපිච න සබ්බං භූතගාමං පාචිත්තියවත්ථුමෙව, තතො දුක්කටාදිවත්ථුපි අත්ථි, අනාපත්තිවත්ථුපි කාලොදිසකං, තස්මා ඉදං තදා අනාපත්තිවත්ථුකන්ති වෙදිතබ්බං. කිත්තාවතා භික්ඛු අච්ඡින්නචීවරො නට්ඨචීවරො හොතීති? එත්තාවතා නග්ගො හොතීති එකෙ. විකප්පනුපගපච්ඡිමභාවෙන, විකප්පනුපගපච්ඡිමමාදිං කත්වා විඤ්ඤාපෙන්තස්ස ආපත්තීති එකෙ. නිවාසනපාරුපනුපගාභාවෙනාති එකෙ. තිචීවරාභාවෙනාති එකෙ. සන්තරුත්තරපරමාභාවෙනාති එකෙ. අයං **එකෙවාදො** යුත්තො ''සන්තරුත්තරපරමං තතො චීවරං සාදිතබ්බ''න්ති හි වචනතො, තස්මා සන්තරුත්තරෙ සති විකප්පනුපගපච්ඡිමං විඤ්ඤාපෙන්තස්ස පටිලාභෙන නිස්සග්ගියං. යදි එවං ''විඤ්ඤාපෙත්වා පටිලභෙය්‍ය නිස්සග්ගිය''න්ති සික්ඛාපදෙන භවිතබ්බන්ති චෙ? තන්න, තදත්ථසිද්ධිතො නානත්ථත්තා ධාතූනං. කිං වුත්තං හොති? යථා හි ''තික්ඛත්තුං මෙථුනං ධම්මං අභිවිඤ්ඤාපෙසී''ති (පාරා. 36) වුත්තෙ පවත්තෙසීති අත්ථො, තථා ඉධාපි ''චීවරං විඤ්ඤාපෙය්‍යා''ති විඤ්ඤත්තියා පවත්තෙය්‍ය උප්පාදෙය්‍යාති අත්ථො.

තෙන නිවත්ථොති තංනිවත්ථො. අඤ්ඤස්ස අලාභෙන තමෙව පරිභුඤ්ජතො ජීරති, න ලෙසෙන. **අත්තනාති** සයමෙව වත්තුං යුජ්ජති, තස්මා අයුත්තපරිභොගෙන අපරිභුඤ්ජිත්වා යුත්තපරිභොගවසෙන පරිභුඤ්ජතො ජිණ්ණං පරිභොගජිණ්ණං නාම. තස්ස සභාගානං අච්ඡින්නකාලෙ දානම්පි යුත්තපරිභොගෙ එව සඞ්ගහං ගච්ඡතීති අධිප්පායො. ''ඉමෙ කිර ද්වෙ ලෙසා අට්ඨකථායො, වාචෙන්තානං ආචරියානං මතන්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** ආහා''ති වුත්තං.

521. **නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා න ලභතීති** යථාසුඛං න ලභතීති අධිප්පායො. ''අඤ්ඤස්සත්ථායා''ති එත්ථාපි ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති අනුවත්තතීති එව. අත්ථාය කස්ස? තස්සෙව අඤ්ඤස්ස. යථා අඤ්ඤාතකෙ තිකපාචිත්තියං, තථා අප්පවාරිතෙපීති දස්සනත්ථං ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති වුත්තං. අඤ්ඤථා ''ඤාතකෙ ඤාතකසඤ්ඤී''ති ඉමිනා සිද්ධත්තා න නිච්චං සෙසං ආපජ්ජති. අපිචෙත්ථ අඤ්ඤාතකග්ගහණෙන අප්පවාරිතග්ගහණං හොති , අප්පවාරිතග්ගහණෙන අඤ්ඤාතකග්ගහණං, අඤ්ඤාතකා හි අප්පවාරිතා හොන්ති. තථා ඤාතකග්ගහණෙන පවාරිතග්ගහණං හොති, කත්ථචි න හොති. න පවාරිතග්ගහණෙන ඤාතකග්ගහණං හොතීති ඉමස්ස අත්ථවිසෙසස්ස දස්සනත්ථං ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති වුත්තං. තථා හි අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා

අප්පවාරිතාය ච චීවරං අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකා පටිග්ගණ්හන්තස්ස ආපත්ති. ඤාතිකාය පන පවාරිතාය ච විස්සාසං ගණ්හාති, අනාපත්ති. තථා පුරාණචීවරං ඤාතිකාය අනාපත්ති, පවාරිතාය පන තිකපාචිත්තියමෙව. ඤාතකානඤ්ච එකච්චානං පුරාණචීවරං නාම දාතුං වට්ටති, න පවාරිතානං. තිකච්ඡෙදො ච මාතිකාපදෙනෙව හොති, න අඤ්ඤෙන. තත්ථාපි එකෙනෙව, න දුතියාදීහීති අයං විනයෙ ධම්මතා වෙදිතබ්බා.

අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

522-4. **පග්ගාහිකසාලං** වාති දුස්සපසාරං වා. හත්ථෙන පග්ගහෙත්වා ඨත්වා සාලායං පසාරෙතබ්බදුස්සං පසාරෙන්තීති චොදනා. **තිචීවරිකෙනෙවාති** විනයතිචීවරිකෙන. සො හි අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතපරික්ඛාරචොළාදීසු සන්තෙසුපි තිචීවරෙ අච්ඡින්නෙ සන්තරුත්තරපරමං විඤ්ඤාපෙත්වා ගහෙතුං ලභති. **අඤ්ඤථාපීති** ''පමාණිකං තිචීවරං පරික්ඛාරචොළවසෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජතො තස්මිං නට්ඨෙ බහූනිපි ගහෙතුං ලභති, න සන්තරුත්තරපරම''න්ති ච, තස්මා **තං විභාගන්ති** ''තිචීවරිකස්ස තං විභාගන්ති අත්ථො, න පරික්ඛාරචොළිකස්සා''ති ච කෙචි වදන්ති. ආචරියො පන **''අඤ්ඤෙනාති** අතිචීවරිකෙන, **අඤ්ඤථාති** ඉතො වුත්තගගහණපරිච්ඡෙදතො අඤ්ඤෙනා''ති එත්තකමෙව වදති. අඤ්ඤථාති පන සචෙ තීණිපි නට්ඨානි, සන්තරුත්තරපරමං ගණ්හිතබ්බං, සචෙ ද්වෙ වා එකං වා නට්ඨං, තෙන ''අඤ්ඤථාපී''ති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති එකෙ. **ගණ්ඨිපදෙසු** විචාරණා එව නත්ථි, තස්මා උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. **පකතියා සන්තරුත්තරෙන චරති,** සාසඞ්කසික්ඛාපදවසෙන වා තංසම්මුතිවසෙන වා තතියස්ස අලාභෙන වා.

526. **''පමාණමෙව වට්ටතී''**ති සල්ලෙඛදස්සනත්ථං වුත්තං. තං මිච්ඡා ගහෙත්වා ඤාතකාදිට්ඨානෙ තදුත්තරි ගණ්හන්තස්ස ආපත්තීති චෙ? **තං පාළියා න සමෙති,** ''අනාපත්ති ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති හි පාළි. එත්ථ ච පවාරිතා නාම අච්ඡින්නකාලතො පුබ්බෙ එව පවාරිතා, න අච්ඡින්නකාලෙ. ''අභිහට්ඨුං පවාරෙය්‍යා''ති හි වුත්තං, තස්මා යො අච්ඡින්නකාලස්සත්ථාය පවාරෙති, උභොපි අප්පවාරිතා එවාති වෙදිතබ්බා. තෙ හි අච්ඡින්නකාරණා නට්ඨකාරණාච දෙන්ති නාම. අපිච යථා පිට්ඨිසමයෙ සතුප්පාදං කත්වා ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො වස්සිකසාටිකං නිප්ඵාදෙන්තස්ස තෙන සික්ඛාපදෙන නිස්සග්ගියං, තථා ඉධාපි ඤාතකපවාරිතට්ඨානෙපි අච්ඡින්නනට්ඨකාරණා න වට්ටති, තස්මා ''අට්ඨකථාසු පමාණමෙව වට්ටතී'ති වුත්තවචනමෙව පමාණ''න්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** ආහ, තං අයුත්තං, කස්මා? යස්මා ඉදං සික්ඛාපදං තදුත්තරි විඤ්ඤාපෙන්තස්ස පඤ්ඤත්තං, තස්මිඤ්ච ''අඤ්ඤාතකො ගහපති වා ගහපතානී වා''ති **මාතිකාය පාළි, විභඞ්ගෙ** ච ''අඤ්ඤාතකො නාම මාතිතො වා…පෙ…. අසම්බද්ධො''ති පාළි, **අනාපත්තිවාරෙ** ච ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති පාළි, තස්මා තිවිධායපි පාළියා න සමෙතීති අයුත්තමෙව, තස්මා කෙවලං සල්ලෙඛමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති අපරෙ. උපරි කාණමාතාසික්ඛාපදෙ **අට්ඨකථාසු** පන ''තෙසම්පි පාථෙය්‍යපහෙණකත්ථාය පටියත්තතො පමාණමෙව වට්ටතී''ති වුත්තං, න පන ''පාළියා න සමෙතී''ති වුත්තං, න තත්ථ ච ඉධ ච නානාකරණං පඤ්ඤායති , තස්මා ථෙරස්ස ලද්ධි සුන්දරා විය මම ඛායති, වීමංසිතබ්බං. යස්මා පනිදං සික්ඛාපදං අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිංයෙව පඤ්ඤත්තං, තස්මා ඉධ ''අඤ්ඤස්සත්ථායා''ති න වුත්තං. ''සෙසං උත්තානත්ථමෙවා''ති පාඨො. **''අඤ්ඤස්සත්ථායා''**ති නිදානවිරොධතො න වුත්තං. තථාපි අනන්තරෙ වුත්තනයෙන ලබ්භතීති ආචරියො. එවරූපෙසු ගහපතිපටිසංයුත්තසික්ඛාපදෙසු කිඤ්චාපි ''ගහපති නාම යො කොචි අගාරං අජ්ඣාවසතී''ති වුත්තං, තථාපි පඤ්ච සහධම්මිකෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා ච සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො ච තිත්ථියො ච වෙදිතබ්බො.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පඨමඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා

527-8. අපි හොති චිත්තන්ති අත්ථො. **මෙය්‍යාති** පාඨස්ස මය්හන්ති අත්ථො. න ඉමෙ සුකරා, ''න ඉමෙසං සුකරා''ති වා පාඨො. ''තස්ස න ඉමෙසං සුකරා අච්ඡාදෙතුන්ති අත්ථො''ති ලිඛිතං. ''පුබ්බෙ අප්පවාරිතො''ති වචනතො තස්මිං ඛණෙ පවාරිතොපි අප්පවාරිතොච හොතීති.

පඨමඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා

532. දුතියඋපක්ඛටෙන කිංපයොජනන්ති? නත්ථි, කෙවලං අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පඤ්ඤත්තං භික්ඛුනියා රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං විය. එවං සන්තෙ තන්ති අනාරොපෙතබ්බං භවෙය්‍යා විනාපි තෙන තදත්ථසිද්ධිතො, අනිස්සරත්තා, අනාරොපෙතුං අනුඤ්ඤාතත්තා ච. වුත්තඤ්හෙතං ''ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො…පෙ…. සමූහනෙය්‍යා''ති (දී. නි. 2.216). ඉදං සබ්බමකාරණං. න හි බුද්ධා අප්පයොජනං වාචං නිච්ඡාරෙන්ති, පගෙව සික්ඛාපදං, තෙනෙවාහ **අට්ඨකථායං ''තඤ්හි ඉමස්ස අනුපඤ්ඤත්තිසදිස''**න්තිආදි. අනුපඤ්ඤත්ති ච නිප්පයොජනා නත්ථි, තංසදිසඤ්චෙතං, න නිප්පයොජනන්ති දස්සිතං හොති, එවං සන්තෙ කො පනෙත්ථ විසෙසොති? තතො ආහ

‘‘පඨමසික්ඛාපදෙ එකස්ස පීළා කතා, දුතියෙ ද්වින්නං, අයමෙත්ථ විසෙසො’’ති. ඉමිනා අත්ථවිසෙසෙන කො පනඤ්ඤො අතිරෙකත්ථො දස්සිතොති? **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** තාව වුත්තං ‘‘එකස්මිම්පි වත්ථුස්මිං උභින්නං පීළා කාතුං වට්ටතීති අයමතිරෙකත්ථො දස්සිතො’’ති. තෙනෙතං දීපෙති ‘‘න කෙවලං පටිලද්ධචීවරගණනායෙව ආපත්තිගණනා, පීළිතපුග්ගලසඞ්ඛාතවත්ථුගණනායපී’’ති.

හොන්ති චෙත්ථ –

‘‘වත්ථුතො ගණනායාපි, සියා ආපත්ති නෙකතා;
ඉති සන්දස්සනත්ථඤ්ච, දුතියූපක්ඛටං ඉධ.

‘‘කායසංසග්ගසික්ඛාය, විභඞ්ගෙ විය කිත්තෙතං;
එකිත්ථියාපි නෙකතා, ආපත්තීනං පයොගතො’’ති.

අපිචෙතං සික්ඛාපදං තංජාතිකෙසු සික්ඛාපදෙසු සබ්බෙසුපි ගහෙතබ්බවිනිච්ඡයස්ස නයදස්සනප්පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං. ආහ ච –

‘‘අඤ්ඤාතිකාය බහුතාය විමිස්සතාය,
ආපත්තියාපි බහුතා ච විමිස්සතා ච;
ඉච්චෙවමාදිවිධිසම්භවදස්සනත්ථං,
සත්ථා උපක්ඛටමිදං දුතියං අවොචා’’ති.

තස්සායං සඞ්ඛෙපතො අධිප්පායපුබ්බඞ්ගමා විචාරණා – පුරාණචීවරං එකමෙව භික්ඛු භික්ඛුනීහි ද්වීහි, බහූහි වා ධොවාපෙති, භික්ඛුනිගණනාය පාචිත්තියගණනා, තථා ද්වින්නං, බහූනං වා සාධාරණං එකමෙව චීවරං අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකා පටිග්ගණ්හාති, ඉධාපි තථා ද්වින්නං, බහූනං වා සාධාරණමෙකං විඤ්ඤාපෙති, විඤ්ඤත්තපුග්ගලගණනාය ආපත්තිගණනා. තථා අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු සික්ඛාපදෙසු නයො නෙතබ්බො. අයං තාව බහුතාය නයො. මිස්සතාය පන ඤාතිකාය, අඤ්ඤාතිකාය ච එකං ධොවාපෙති, එකතො නිට්ඨාපනෙ එකං පාචිත්තියං. අථ ඤාතිකා පඨමං ථොකං ධොවිත්වා ඨිතා, පුන අඤ්ඤාතිකා සුධොතං කරොති, නිස්සග්ගියං. අථ අඤ්ඤාතිකා පඨමං ධොවති, පච්ඡා ඤාතිකා සුධොතං කරොති, අඤ්ඤාතිකාය පයොගවසෙන භික්ඛුනො දුක්කටමෙව. අඤ්ඤාතිකාය ච ඤාතිකාය ච අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤී, වෙමතිකො, ඤාතිකසඤ්ඤී වා ධොවාපෙති, යථාවුත්තනයෙන නිස්සග්ගියදුක්කටාදිආපත්තිභෙදගණනා වෙදිතබ්බා. තථා අඤ්ඤාතිකාය ච ඤාතිකාය ච සන්තකං චීවරං උභොහි එකතො දියමානං පටිග්ගණ්හන්තස්ස , අඤ්ඤාතිකාය එව හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තස්ස ච නිස්සග්ගියමෙව. අථ ඤාතිකාය අනාපත්ති. අථ උභොසු අඤ්ඤාතිකාදිසඤ්ඤී වුත්තනයෙනෙව නිස්සග්ගියදුක්කටාදිආපත්තිභෙදගණනා වෙදිතබ්බා. තථා අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙසුපි යථාසම්භවං නයො නෙතබ්බො. අයං මිස්සතාය නයො. ආදි-සද්දෙන පන අනෙකෙ අඤ්ඤාතිකා විඤ්ඤත්තාවිඤ්ඤත්තපුග්ගලගණනාය දුක්කටං. එකො දෙති, එකො න දෙති, නිස්සග්ගියං. අථ අවිඤ්ඤත්තො දෙති, න නිස්සග්ගියං. අථ විඤ්ඤත්තාවිඤ්ඤත්තානං සාධාරණං විඤ්ඤත්තො දෙති, නිස්සග්ගියමෙව. උභො දෙන්ති, නිස්සග්ගියමෙව. අවිඤ්ඤත්තො දෙති, නිස්සග්ගියෙන අනාපත්ති. විඤ්ඤත්තස්ස වචනෙන අවිඤ්ඤත්තො දෙති, අනාපත්ති එව. තථා උපක්ඛටාදීසුපි යථාසම්භවං නයො නෙතබ්බො.

දුතියඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

537. **‘‘න ඛො මයං, ආවුසො, චීවරචෙතාපන්නං පටිග්ගණ්හාම…පෙ…. කාලෙන කප්පිය’’**න්ති ඉතො පුබ්බෙ එව රූපියපටිග්ගහණසික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා වුත්තං. අඤ්ඤථා ආයස්මා උපනන්දො මංසස්ස චෙතාපන්නං එකම්පි කහාපණං හත්ථෙන පටිග්ගණ්හන්තො තතො මහන්තතරං චීවරචෙතාපන්නං කථං න පටිග්ගණ්හිස්සති, එවං සන්තෙපි චීවරපටිසංයුත්තත්තා **චීවරවග්ගෙ** සඞ්ගායිංසූති.

538-9. ‘‘ආගතකාරණං භඤ්ජතී’’ති වුත්තත්තා නනු පුන චොදෙතුං න ලභතීති එකෙ. ආගමනස්ස සාත්ථකං න හොති, චීවරං න ලභිස්සති පටිසන්ථාරස්ස කතත්තාති එකෙ. චොදනාලක්ඛණං න හොතීති කත්වා වුත්තන්ති එකෙ. ‘‘ඨත්වා චොදෙමී’’ති ආගතො තං ඨානං භඤ්ජති, කරොති චෙකං, තීණිපි චෙ කරොති, එකමෙව, එකවචනත්තාති එකෙ. තීණි ඨානානි භඤ්ජතීති එකෙ. **උපතිස්සත්ථෙරො** ‘‘න චොදනාදිං භඤ්ජති, චොදෙතුකාමො අකත්තබ්බං අකාසි, තෙන වත්තභෙදෙ දුක්කට’’න්ති වදති. **ධම්මසිරිත්ථෙරො** පන ‘‘ආසනෙ චෙ නිසීදති, එකාය නිසජ්ජාය ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති. ආමිසං චෙ පටිග්ගණ්හාති, එකෙන පටිග්ගහෙන ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති. ධම්මං චෙ භාසති, ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදෙ වුත්තපරිච්ඡෙදාය එකාය වාචාය ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති, තං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති වදති. ‘‘යත්ථා’’ති වුත්තෙ අත්තනො එව සන්තිකං ගන්තබ්බන්ති වුත්තං විය හොති. තෙන වුත්තං ‘‘බ්‍යඤ්ජනං පන න සමෙතී’’ති. උපාසකෙහි ආණත්තා තං. **මූලං අසාදියන්තෙනාති** මූලස්ස අකප්පියභාවෙ සති අසාදියන්තෙන. තඤ්ච ඛො

චිත්තෙන , න මුඛෙන. සචෙ එවං වුත්තෙ අකප්පියං දස්සෙතීති කත්වා චිත්තෙන අකප්පියං ඉච්ඡන්තොව මුඛෙන කප්පියං නිද්දිසති ''චීවරං මෙ දෙථා''ති, න වට්ටති. පටිලාභෙ රූපියපටිග්ගහණසික්ඛාපදෙන ආපත්ති.

තත්‍රායං විචාරණා – චිත්තෙන සාදියන්තොපි මුඛෙන කප්පියවොහාරෙන චෙ වොහරති ''කහාපණාරහෙන, පාදාරහෙන වා කප්පියභණ්ඩෙන ඉදඤ්චිදඤ්ච ආහරා''ති. කිඤ්චාපි රූපියං සන්ධාය වදති, වට්ටති එව. කස්මා? කිඤ්චි සස්සුට්ඨානකං භූමිපදෙසං සන්ධාය ''සීමං දෙමාති වදන්ති, වට්ටතී''ති වචනතො, ''විහාරස්ස දෙමා''ති වුත්තෙ ''පටික්ඛිපිතුං න වට්ටතී''ති වචනතො ච. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන වුත්තං ''සඞ්ඝං සන්ධාය 'විහාරස්ස දෙමා'ති දින්නං ගරුභණ්ඩං න හොති, දක්ඛිණොදකං සම්පටිච්ඡිතුං, 'සාධූ'ති ච වත්තුං, අනුමොදෙතුඤ්ච වට්ටති. කස්මා? සඞ්ඝස්ස 'විහාරො'ති නාමාභාවතො, ඛෙත්තස්සෙව 'සීමා'ති නාමභාවතො ච, චිත්තෙන ආරම්මණං කතං අප්පමාණං, කප්පියවොහාරොව පමාණං. කප්පියමෙවාචික්ඛිතත්තා 'න ත්වෙවාහං, භික්ඛවෙ, කෙනචි පරියායෙන ජාතරූපරජතං සාදිතබ්බං පරියෙසිතබ්බන්ති වදාමී'ති (මහාව. 299) වචනෙනපි න විරුජ්ඣති. කප්පියවචනපච්චයා දායකො සයමෙව කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සතීති අධිප්පායතො දායකෙන එතස්ස අධිප්පායං ඤත්වා කප්පියකාරකස්ස හත්ථෙ ඨපිතං භික්ඛුස්ස සන්තකමෙව හොතී''ති. ඉදං සබ්බමයුත්තං, කස්මා? සීමාවිහාරවචනස්ස දායකවචනත්තා. ඉධ ච භික්ඛුනො වචනං පමාණං. තෙනෙවාහ ''අථාපි 'මම තළාකං වා පොක්ඛරණිං වා සඞ්ඝස්ස දම්මී'ති වුත්තෙ 'සාධු, උපාසක, සඞ්ඝො පානීයං පිවිස්සතී'තිආදීනි වත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති එවා''ති. අඤ්ඤථා ඛෙත්තං සන්ධාය භික්ඛුනො ඛෙත්තපටිබද්ධවචනානි සීමාවචනෙන කප්පන්තීති ආපජ්ජති. අවිහාරස්ස ච භික්ඛුස්ස රූපියං දස්සෙත්වා ''ඉදං විහාරස්ස දම්මී''ති වුත්තෙ අත්තනො අත්ථාය දියමානං ජානන්තෙනාපි තං අප්පටික්ඛිපිතබ්බං. තථා කහාපණාරහාදිනො අකප්පියභණ්ඩභාවං, කහාපණාදිභාවමෙව වා ජානන්තමෙව සන්ධාය තථාවොහරන්තස්ස ච අනාපත්තීති ආපජ්ජති. ''න ත්වෙවාහං, භික්ඛවෙ, කෙනචි පරියායෙනා''ති නිප්පදෙසතො වුත්තත්තා න සක්කා ලෙසං ඔඩ්ඩෙතුන්ති නො තක්කො, විචාරෙත්වා පන ගහෙතබ්බං. ''නො චෙ ඉච්ඡති, න කථෙතබ්බ''න්ති වචනතො යථාවුත්තසාමිචියා අකරණෙ අනාපත්ති දුක්කටස්සාති දස්සෙති.

''අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බ''න්ති වචනතො යථාවුත්තසාමිචිම්පි න කත්වා චෙ නිප්ඵාදෙති, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බොති දස්සෙති. කප්පියකාරකා සයමෙව චොදෙත්වා දෙන්ති, වට්ටති. ''සයං කරණමෙව පටික්ඛිත්ත''න්ති ච වදන්ති. **පිණ්ඩපාතාදීනං ...පෙ.... එසෙව නයොති** එත්ථ ''දුක්කට''න්ති වදන්ති, තං න සුන්දරං, **දදන්තෙසුපීති අපි**-සද්දෙන සඞ්ගහිතත්තා නිස්සග්ගියපාචිත්තියමෙව. ජාතරූපරජතං ''සඞ්ඝෙ සාදිතෙ දුක්කට''න්ති ච විකප්පෙන්ති. තං විසෙසෙත්වා නවුත්තත්තා පාචිත්තියමෙවාති දස්සෙති. ''නිස්සග්ගියමෙවාති යෙවාපනකසික්ඛාපදෙසු සියා''ති වදන්ති, උපපරික්ඛිතබ්බං. ''යස්ස කස්සචි හි අඤ්ඤස්ස...පෙ.... **මහාපච්චරියං** වුත්ත''න්ති වචනතො අපබ්බජිතානං අන්තමසො මාතාපිතූනම්පි අත්ථාය සම්පටිච්ඡන්තස්ස දුක්කටමෙවාති දස්සෙති.

සබ්බත්ථ සම්පටිච්ඡනං නාම ''උග්ගණ්හෙය්‍ය වා උග්ගණ්හාපෙය්‍යවා උපනික්ඛිත්තං වා සාදියෙය්‍යා''ති එවං වුත්තලක්ඛණමෙව. එවං සන්තෙපි කත්ථචි පටික්ඛිපිතබ්බං, කත්ථචි න පටික්ඛිපිතබ්බං, කත්ථචි පටික්ඛිත්තං සාදිතුං වට්ටති, එවං අප්පටික්ඛිත්තං කිඤ්චි වට්ටති, ඉදං සබ්බම්පි දස්සෙතුං **''සචෙ පනා''**ති විත්ථාරො ආරද්ධො. තත්ථ ''චෙතියස්ස...පෙ.... න වට්ටතී''ති වචනතො අප්පටික්ඛිත්තං විහාරස්ස දින්නං සාදිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. තථා ථෙරස්ස ''මාතුයා දෙමා''තිආදිනා වුත්තෙපි පටිග්ගහණෙ ආපත්ති පාචිත්තියමෙව. **සාපත්තිකො හොතීති** එත්ථ කාය ආපත්තියා සාපත්තිකො හොතීති? දුක්කටාපත්තියාති එකෙ. න යාය කායචි, කෙවලං අට්ඨානෙ චොදෙතීති කත්වා ''සාපත්තිකො''ති වුත්තං. යථා කථන්ති? ''පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සද්ධිවිහාරිකො පණාමෙතබ්බො...පෙ.... පණාමෙන්තො අනතිසාරො''ති (මහාව. 68) එත්ථ න සම්මාවත්තන්තංයෙව අපණාමෙන්තස්ස දුක්කටං වුත්තං. යථාහ – ''න ච, භික්ඛවෙ, අසම්මාවත්තන්තො න පණාමෙතබ්බො, යො න පණාමෙය්‍ය, ආපත්තිදුක්කටස්සා''ති (මහාව. 68), තස්මා අධිමත්තපෙමාදිඅභාවෙපි අපණාමෙන්තස්ස අනාපත්ති දිස්සති. අපිච ''සාතිසාරො හොතී''ති වුත්තං. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. **අට්ඨකථාය** ''සාතිසාරො හොතීති සදොසො හොති, ආපත්තිං ආපජ්ජතී''ති (මහාව. අට්ඨ. 68) වුත්තත්තා න යුත්තන්ති චෙ? න, තදනන්තරමෙව තංමිච්ඡාගාහනිවත්තනත්ථං, තස්මා ''න සම්මාවත්තන්තො පණාමෙතබ්බො''ති වුත්තත්තා අනාපත්තිකා කතාති. දුක්කටාපත්ති හොතීති ආචරියො, වීමංසිතබ්බං. **''කප්පියභණ්ඩම්පි අකප්පියමෙවාති** තළාකතො නිප්ඵන්නධඤ්ඤෙන පරිවත්තෙත්වා ලද්ධං ගොරසම්පි න වට්ටතී''ති වුත්තං.

කප්පියවොහාරෙපි විධානං වක්ඛාම, සෙය්‍යථිදං – **''උදකවසෙනා''**තිආදි. **දුබ්බිනිබ්භොගං හොතීති** ඉදං පරතො ''තස්සෙව අකප්පියං. කස්මා? ධඤ්ඤස්ස විචාරිතත්තා''ති ඉමිනා අසදිසං, තස්මා සුවුත්තං. ඉදඤ්හි භික්ඛුස්ස පයොගවසෙන ආදිතො පට්ඨාය උප්පන්නෙන මිස්සන්ති. අකතපුබ්බං **නවසස්සං** නාම. **බලෙ වා ඨත්වා රක්ඛතීති** ''ඉදං වා එත්තකං වා මා ගණ්හ, ඉදං ගහෙතුං ලබ්භතී''ති වා ''ඉතො අපනෙහි, ඉධ පුඤ්ජං කරොහී''ති එවමාදිනා වා පයොගෙන චෙ රක්ඛති, තං අකප්පියං. ''සචෙ 'මයියීතෙ රක්ඛිතං හොතී'ති රක්ඛති, ගණ්හන්තෙ වා පස්සිත්වා 'කිං කරොථා'ති, භණති වට්ටතී''ති වුත්තං, තං යුත්තං. **රූපියපටිග්ගහණසික්ඛාපදෙ** ''ද්වාරං පිදහිත්වා රක්ඛන්තෙන වසිතබ්බ''න්ති හි වුත්තං. **තස්සෙව තං අකප්පියං**. කස්මා? අපුබ්බස්ස අනුප්පාදිතත්තා. හෙට්ඨා ''සස්සං කත්වා ආහරථා''ති වත්තුං පන න වට්ටතීති. පණ්ණෙපි එසෙව නයො. ''පකතියා සයමෙව කරොන්තානං උස්සාහජනනතො''ති වුත්තං. කස්මා? ''කහාපණානං විචාරිතත්තා''ති වචනතො, පගෙව උට්ඨාපිතත්තාති සිද්ධං හොති. සචෙ දායකා වා සඞ්ඝස්ස ගාමඛෙත්තාරාමාදිං කෙණියා ගහිතමනුස්සා වා තත්ථ කුටුම්බිනො ''ඉමෙ සඞ්ඝස්ස කහාපණා ආහටා''ති වදන්ති, ''න කප්පතී''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං. කප්පියකාරකාව චෙ වදන්ති, ''සඞ්ඝස්ස

කහාපණා න කප්පන්ති, සප්පිආදීනි වට්ටන්තී''ති වත්තබ්බං, තස්මා ''සඞ්ඝස්ස කප්පියකාරකෙ වා ගුත්තට්ඨානං වා ආවික්ඛථා''ති වත්වා තෙහි සම්පාදිතං කෙනචි අකත්තබ්බතාය ''ඉමිනා සප්පිං ආහරාහී''ති විචාරෙති නිට්ඨාපෙත්වා ඉතරෙසං කප්පියං පරතො **පත්තචතුක්කෙ** චතුත්ථපත්තො විය. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා ඉමං දෙහී'ති කහාපණෙ දාපෙත්වා ගහිතො, අයං පත්තො එතස්සෙව භික්ඛුනො න වට්ටති, දුබ්බිචාරිතත්තා, අඤ්ඤෙසං පන වට්ටති, මූලස්ස අසම්පටිච්ඡිතත්තා''තිආදි. යදි එවං සබ්බෙසං අකප්පියං. කස්මා? කහාපණානං විචාරිතත්තාති. ඉදං දුවුත්තන්ති චෙ? න, මූලස්ස සම්පටිච්ඡිතට්ඨානං සන්ධාය ඉමස්ස වුත්තත්තා **පත්තචතුක්කෙ** දුතියතතියපත්තා විය, තෙනෙව වුත්තං සයංකාරිවාරෙ ''න කප්පතී''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බ'න්ති. තතො පරං මූලං සම්පටිච්ඡති නාම.

මහාවිසයසික්ඛත්තා, රාජසික්ඛාපදං ඉදං;
රඤ්ඤො විය දුවිඤ්ඤෙය්‍යං, චිත්තාධිප්පායතොපි වා.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චීවරවග්ගො පඨමො.

2. කොසියවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

542. **කොසියකාරකොති** එත්ථ කොසං කරොන්තීති ''කොසකාරා''ති ලද්ධවොහාරානං පාණකානං කොසතො නිබ්බත්තං **කොසියං** නාම. අත්තනා කතං චෙ? නිස්සජ්ජනකාලෙ ''සයං කතං නිස්සග්ගිය''න්ති වත්තබ්බං. උභොහි චෙ කතං, යථාපාඨමෙව වත්තබ්බං. අත්තනා ච පරෙහි ච විප්පකතං අත්තනා පරියොසාපෙතීතිආදිචතුක්කම්පි සම්භවන්තං න දස්සිතං. විනයධම්මතා හෙසා, යදිදං එකස්මිං තිකෙ වා චතුක්කෙ වා දස්සිතෙ ඉතරං සම්භවන්තම්පි න වුච්චතීති.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුද්ධකාළකසික්ඛාපදවණ්ණනා

547. **සුද්ධකාළකානන්ති** එත්ථ යථා පඨමෙ ''එකෙනපි කොසියංසුනා''ති වුත්තං, තථා ඉධ ''එකෙනපි අඤ්ඤෙන අමිස්සෙත්වා''ති වචනාභාවතො අඤ්ඤෙහි මිස්සභාවෙ සතිපි අපඤ්ඤායමානරූපකං ''සුද්ධකාළක''මිච්චෙව වුච්චතීති වෙදිතබ්බං.

සුද්ධකාළකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා

552. ''ධාරයිත්වා ද්වෙ තුලා ආදාතබ්බා''ති වචනතො යථා තුලාධාරණාය කාළකා අධිකා න හොන්ති, තථා කාළකානං ද්වෙ භාගා ගහෙතබ්බා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන. කථං පඤ්ඤායතීති? සුද්ධකාළකපටිසෙධනනිදානෙන. **තතියං ඔදාතානං චතුත්ථං ගොචරියානන්ති** හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො. **මාතිකාට්ඨකථායං** පන ''එකස්සපි කාළකලොමස්ස අතිරෙකභාවෙ නිස්සග්ගිය''න්ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තං තුලාධාරණාය කිඤ්චාපි න සමෙති, අචිත්තකත්තා පන සික්ඛාපදස්ස පුබ්බෙ තුලාය ධාරයිත්වා ඨපිතෙසු එකම්පි ලොමං තත්ථ පතෙය්‍ය නිස්සග්ගියන්ති අධිප්පායොති නො තක්කො. අඤ්ඤථා ද්වෙ තුලා නාදාතබ්බා, ඌනකතරා ආදාතබ්බා සියුං. න හි ලොමං ගණෙත්වා තුලාධාරණා කරීයති. අථ ගණෙත්වාව කාතබ්බං. කිං තුලාධාරණාය පයොජනන්ති කෙචි. ''ගොචරියඔදාතෙසු එකමෙව දිගුණං කත්වා ගහෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති, **අට්ඨකථායං** අවිචාරිතත්තා වීමංසිතබ්බං.

ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

562. **නවං නාම කරණං උපාදායාති** ඉදං ආදිකරණතො පට්ඨාය වස්සගණනං දීපෙති. **කරිත්වා වාති** වචනං නිට්ඨානදිවසතො පට්ඨායාති දීපෙති. **ධාරෙතබ්බන්ති** වචනං පන පරිභොගතො පට්ඨායාති දීපෙති, යස්මා ලද්ධසම්මුතිකස්ස ගතගතට්ඨානෙ ඡන්නං ඡන්නං වස්සානං ඔරතොව කතානි බහූනිපි හොන්ති, තස්මා **අඤ්ඤං නවන්ති** කිං කතතො අඤ්ඤං, උදාහු ධාරිතතො අඤ්ඤන්ති? කිඤ්චෙත්ථ යදි කතතො අඤ්ඤං, තෙසු අඤ්ඤතරං දුක්කතං වා පරිභොගජිණ්ණං වා පුන කාතුං වට්ටති, තඤ්ච ඛො විනාපි පුරාණසන්ථතස්ස සුගතවිදත්ථිං අප්පටිසිද්ධපරියාපන්නත්තා. කතතො හි අඤ්ඤං පටිසිද්ධං, ඉදඤ්ච පුබ්බකතන්ති තතො අනන්තරසික්ඛාපදවිරොධො

හොති. අථ ධාරිතතො අඤ්ඤං නාම, සම්මුති නිරත්ථිකා ආපජ්ජති, පඨමකතං චෙ අපරිභුත්තං, සතියාපි සම්මුතියා අඤ්ඤං නවං න වට්ටතීති අධිප්පායො? තත්‍රිදං සන්නිට්ඨානනිදස්සනං – නිට්ඨානදිවසතො පට්ඨාය ඡන්නං ඡන්නං වස්සානං පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. තත්ථ ච සත්තමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ ඡබ්බස්සානි පරිපුණ්ණානි හොන්ති. තඤ්ච ඛො මාසපරිච්ඡෙදවසෙන, න වස්සපරිච්ඡෙදවසෙන. සත්තමෙ පරිපුණ්ණඤ්ච ඌනකඤ්ච වස්සං නාම, තස්මා විප්පකතස්සෙව සචෙ ඡබ්බස්සානි පූරෙන්ති, පුන නිට්ඨානදිවසතො පට්ඨාය ඡබ්බස්සානි ලභන්ති. තඤ්ච ඛො පරිභුත්තං වා හොතු අපරිභුත්තං වා, ධාරිතමෙව නාම. යස්මා ‘‘නවං නාම කරණං උපාදාය වුච්චතී’’ති වුත්තං, තස්මා ඡන්නං වස්සානං පරතො තමෙව පුබ්බකතං දුක්කතභාවෙන, පරිභොගජිණ්ණතාය වා විජටෙත්වා පුන කරොති, නිට්ඨානදිවසතො පට්ඨාය ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බං, අතිරෙකං වා. අන්තො වෙ කරොති, තදෙව **අඤ්ඤං නවං නාම** හොති කරණං උපාදාය, තස්මා නිස්සග්ගියං. අඤ්ඤථා ‘‘නවං නාම කරණං උපාදායා’’ති ඉමිනා න කොචි විසෙසො අත්ථි. එවං සන්තෙ කිං හොති? අට්ඨුප්පත්තීති. ‘‘යාවනබහුලා විඤ්ඤත්තිබහුලා විහරන්තී’’ති හි තත්ථ වුත්තං, තඤ්ච අඤ්ඤස්ස කරණං දීපෙති. යදි එවං තං නිබ්බිසෙසමෙව ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති. අයං පනස්ස විසෙසො, යස්මා ‘‘අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, අනාපත්තී’’ති වුත්තත්ථො විසෙසොති. කිං වුත්තං හොති ? ‘‘නවං නාම කරණං උපාදාය වුච්චතී’’ති වුත්තෙ අතිරෙකචීවරස්ස උප්පත්ති විය පටිලාභෙනස්ස උප්පත්ති නවතා ආපජ්ජති. තතො පටිලද්ධදිවසතො පට්ඨාය ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බං. ඔරෙන චෙ ඡන්නං වස්සානං…පෙ…. කාරාපෙය්‍ය, නිස්සග්ගියන්ති ආපජ්ජති, තස්මා නවං නාම කරණමෙව උපාදාය වුච්චති, න පටිලාභං. ඔරෙන ඡන්නං වස්සානං අත්තනො අනුප්පන්නත්තා ‘‘නව’’න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතං, අප්පටිලද්ධං චෙ කාරාපෙය්‍ය, යථා ලාභො, තථා කරෙය්‍ය වා කාරාපෙය්‍ය වාති ච න හොති. කස්මා? යස්මා අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, අනාපත්තීති විසෙසොති.

ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා

565. **නාස්සුධ කොචීති** එත්ථ **අස්සුධ**-ඉති අවධාරණත්ථෙ නිපාතො. තත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘එවං භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ’’ති බහුවචනං වුත්තං, තථාපි තෙ භික්ඛූ භගවතො පටිස්සුණිත්වා ඉධ තෙසු භික්ඛූසු කොචි භගවන්තං නාස්සුධ උපසඞ්කමති අඤ්ඤත්‍ර එකෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. තං සුග්ගාහං එකාහං භන්තෙ භගවන්තං වරන්තිආදීසු (මහාව. 337) විය, **අනුජානාමි…පෙ…. යථාසුඛං මං දස්සනාය උපසඞ්කමන්තූති** දස්සනත්ථාය උපසඞ්කමන්තු.

566-7. ‘‘මයං ආයස්මන්තං උපසෙන’’න්ති තස්ස ගණපාමොක්ඛත්තා වුත්තං. ආරඤ්ඤිකපිණ්ඩපාතිකපංසුකූලිකවසෙන සබ්බානි වුත්තානි. තෙනෙවාහ **අට්ඨකථායං** ‘‘සන්ථතෙ චතුත්ථචීවරසඤ්ඤිතායා’’ති. කිං සබ්බෙපි තෙ චීවරං න බුජ්ඣන්තීති චෙ? යථා හොතු. කතමං චීවරං නාමාති? ඡන්නං අඤ්ඤතරං විකප්පනුපගං පච්ඡිමන්ති. කිඤ්ච වායිමං අවායිමන්ති? වායිමමෙවාති. කතරසුත්තෙනාති? අද්ධා සො සුත්තමෙව න පස්සති, සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගං, ඉද්ධිමයිකඤ්ච දෙවදත්තියඤ්ච අචීවරං කරොති. යදි එවං අවායිමම්පීති වදාමීති. එවං සන්තෙ සිද්ධා සන්ථතෙ චීවරසඤ්ඤිතා කම්බලසීසෙන උණ්ණාමයසාමඤ්ඤතො. කිං පන තෙ සන්ථතං අධිට්ඨහිංසූති? දුට්ඨු අධිට්ඨහිංසු අචීවරත්තා, න අධිට්ඨානුපගත්තා ච සන්ථතස්ස. අථ නාධිට්ඨහිංසු, පුබ්බෙව තත්ථ අචීවරසඤ්ඤිනො එතෙති කත්වා තත්ථ චීවරසඤ්ඤිතාය තදුභයං න යුජ්ජතීති. කිං පනෙතං අධිට්ඨානුපගං නත්ථීති? තත්ථෙවාගතං , අපිචෙතං අවිකප්පනුපගං චෙ, චීවරං න හොති, අඤ්ඤථා ‘‘චීවරං නාම ඡන්නං චීවරානං අඤ්ඤතර’’න්ති එත්තාවතා සිද්ධං ‘‘විකප්පනුපගං පච්ඡිම’’න්ති න වත්තබ්බං. අථ න විකප්පනුපගම්පි චීවරමෙව සිද්ධං, අනධිට්ඨානුපගං , අවිකප්පනුපගඤ්ච එකජ්ඣං ‘‘චීවර’’න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තෙනෙවාහ ‘‘තෙචීවරිකස්ස චතුත්ථචීවරං වත්තමානං අංසකාසාවමෙව වට්ටතී’’ති.

අපිච සන්ථතෙ චීවරසඤ්ඤිතා න කෙවලං තෙසංයෙව, අඤ්ඤෙසම්පි අනුබන්ධති එව ‘‘පුරාණසන්ථතං නාම සකිං නිවත්ථම්පි සකිං පාරුතම්පී’’ති වචනතො. අට්ඨකථාචරියො පනස්ස අචීවරතං සන්ධායභාසිතත්ථදීපනෙන දීපෙති. **නිවත්ථපාරුතන්ති** එතෙසං නිසින්නඤ්චෙව නිපන්නඤ්චාති අත්ථො. අපිච එවං සන්තෙපි සන්ථතෙ චීවරසඤ්ඤිතා අනුබන්ධති එව. **ඛන්ධකෙ** (මහාව. 358) හි ‘‘නිසීදනං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු’’න්ති ච, **පරිවාරෙ** (පරි. 329) ‘‘නව චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානී’’ති ච **නිසීදනසික්ඛාපදෙ** ‘‘දසා විදත්ථී’’ති ච ඉධ ‘‘නිසීදනං නාම සදසං වුච්චතී’’ති ච වුත්තං, **අට්ඨකථායඤ්චස්ස** ‘‘සන්ථතසදිසං සන්ථරිත්වා එකස්මිං අන්තෙ සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිමත්තපදෙසෙ ද්වීසු ඨානෙසු ඵාලෙත්වා තිස්සො දසා කරීයන්ති, තාහි දසාහි සදසං නාම වුච්චතී’’ති ච ‘‘නිසීදනං වුත්තනයෙන අධිට්ඨාතබ්බමෙව, තඤ්ච ඛො පමාණයුත්තං එකමෙව, ද්වෙ න වට්ටන්තී’’ති ච වුත්තං, තස්මා නිසීදනං නාම නවන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවරං අධිට්ඨාතබ්බං, තඤ්ච සන්ථතසදිසං එළකලොමමයසන්ථතවිසෙසන්ති සිද්ධං, තථා නිසීදනමෙව නිසීදනසන්ථතඤ්ච සිද්ධං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ච ‘‘එකමෙවා’’ති වුත්තං. තස්මිං සිද්ධෙ සිද්ධා සන්ථතෙ චීවරසඤ්ඤිතාති අත්ථො. කස්මා? සන්ථතසාමඤ්ඤතො.

එත්ථාහ – කථං අදසමෙව සන්ථතං චීවරසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති. අනෙකම්පි අනධිට්ඨිතම්පි මහන්තම්පි වට්ටති, යතො සදසමෙව සන්ථතං චීවරසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, තතො අධිට්ඨානඤ්ච උපගච්ඡතීති. අසන්ථතපරියාපන්නත්තා ඔරෙන ච ඡන්නං වස්සානං විනාපි සම්මුතිං, තඤ්ච පොරාණං විස්සජ්ජෙත්වා එව, න අවිස්සජ්ජෙත්වා ‘‘තඤ්ච ඛො පමාණයුත්තං එකමෙව, ද්වෙ න වට්ටන්තී’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.469) වචනතොති. අථාපි සියා සන්ථතං සයනත්ථමෙව

කරීයති, නිසීදනං අසන්ථතමෙවාති. තඤ්ච න නියමතො ‘‘පුරාණසන්ථතං නාම සකිං නිවත්ථං සකිං පාරුතම්පී’’ති වුත්තත්තාති. එත්ථ වුච්චති, න එත්ථ කාරණං පරියෙසිතබ්බං විනයපඤ්ඤත්තියා අනඤ්ඤවිසයත්තා.

සන්ථතස්ස පන අචීවරභාවෙ අයං යුත්ති – ආදිතො ‘‘තීණි සන්ථතානි පන විනයකම්මං කත්වා පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටන්තී’’ති අට්ඨකථාවචනතො තානි අකප්පියානීති සිද්ධං, භගවතා ච බොමාදීනි ඡ අනුඤ්ඤාතානීති කොසෙය්‍යං කප්පියන්ති සිද්ධං. එවං සන්තෙ සුද්ධකොසෙය්‍යම්පි චීවරං කප්පියං ජාතං, පගෙව කොසියමිස්සකසන්ථතචීවරන්ති ආපජ්ජති. තථා කම්බලඤ්ච අනුඤ්ඤාතං, තඤ්ච සුද්ධිකම්පි හොති ජාතිකාළකභාවෙන, පගෙව ඔදාතගොචරියමිස්සකසන්ථතචීවරන්ති ආපජ්ජති. තතො ච අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධො, තස්මා න සන්ථතං චීවරං නාම හොති, නිසීදනං පන හොති තස්ස පමාණසණ්ඨානපරිච්ඡෙදසම්භවතො. එත්ථාහු කෙචි ආචරියා ‘‘දුවිධං නිසීදනං සන්ථතං, අසන්ථතඤ්ච. තත්ථ සන්ථතං සන්ථතමෙව. අසන්ථතං බොමාදිඡබ්බිධං, තදනුලොමං වා හොති, අයමෙතෙසං විසෙසො’’ති.

එත්ථාහ – කස්මා පනෙත්ථ ‘‘සන්ථතං පන භික්ඛුනා’’ති සික්ඛාපදං අපඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘නිසීදනසන්ථත’’න්ති පඤ්ඤත්තන්ති? චීවරසඤ්ඤිතාය සන්ථතානං උජ්ඣිතත්තා තෙසං අචීවරභාවදස්සනත්ථං තථා පඤ්ඤත්තන්ති වුත්තං හොති, තස්මා තෙ භික්ඛූ ධුතඞ්ගභෙදභයා තානි උජ්ඣිත්වා තෙරසාපි ධුතඞ්ගානි සමාදියිංසු, සීසදස්සනවසෙන තීණෙව වුත්තානි, භගවා ච තෙසං සන්ථතං අනුජානි, තතො නෙසං එවං හොති ‘‘නිසීදනචීවරසණ්ඨානම්පෙතං නිසීදනසන්ථතං නො අනුඤ්ඤාතං, චතුත්ථචීවරභාවෙන පගෙව කතසන්ථතං වා’’ති. තතො සන්ථතෙ නෙසං චීවරසඤ්ඤිතා න භවිස්සතීති තදත්ථං භගවතා නිසීදනසන්ථතන්ති පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායො. ‘‘පච්ඡිමානි ද්වෙ වට්ටන්තී’’ති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? ‘‘අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජතී’’ති වචනතොති.

නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

572-3. **අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නස්සාති** ඉමිනා පකතියා දීඝමග්ගප්පටිපන්නස්ස උප්පන්නානිපි තියොජනපරමමෙව හරිතබ්බානි, පගෙව අප්පටිපන්නස්සාති දස්සෙති. අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නස්ස නිස්සග්ගියන්ති වා සම්බන්ධො. තෙනෙව වාසාධිප්පායස්ස පටිප්පස්සද්ධගමනුස්සාහත්තා ‘‘අප්පටිපන්නො’’ති සඞ්ඛ්‍යං ගතස්ස අනාපත්තීති සිද්ධා. ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ හි භික්ඛුනො පනෙව එළකලොමානි උප්පජ්ජෙය්‍යුං…පෙ…. අසන්තෙපි හාරකෙ අද්ධානං මග්ගප්පටිපන්නස්ස නිස්සග්ගියං පාචිත්තියන්ති යොජනා වෙදිතබ්බා. **ආකඞ්ඛමානෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහෙතබ්බානීති** අත්තනො සන්තකානංයෙව තියොජනාතික්කමෙ ආපත්තිං දස්සෙති. තෙන අනාකඞ්ඛමානෙන පරසන්තකානි පටිග්ගහිතානි අතිරෙකතියොජනං හරන්තස්ස අනාපත්ති සිද්ධා. අයමත්ථො ‘‘භික්ඛුනො උප්පජ්ජෙය්‍යු’’න්ති ඉමිනා, ‘‘අච්ඡින්නං පටිලභිත්වා’’ති ඉමිනා ච දීපිතොව හොතීති. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ච ‘‘අඤ්ඤං භික්ඛුං හරාපෙන්තො ගච්ඡති චෙ, ද්වින්නං අනාපත්තීති වුත්තං, තස්මා ද්වෙ භික්ඛූ තියොජනපරමං පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භණ්ඩං පරිවත්තෙත්වා චෙ හරන්ති, අනාපත්තීති සිද්ධං, තෙනෙව **අනාපත්තිවාරෙ** ‘‘අඤ්ඤං හරාපෙතී’’ති වුත්තං. කිං හරාපෙති? ජානන්තං අජානන්තං. කිඤ්චෙත්ථ යදි ජානන්තං, ‘‘අඤ්ඤො හරිස්සතීති ඨපෙති, තෙන හරිතෙපි ආපත්තියෙවා’’ති එකංසතො න වත්තබ්බං. ජානන්තොපි හි එකච්චො හරතීති. තතො අට්ඨකථාය විරුජ්ඣති. අථ අජානන්තං, ‘‘අඤ්ඤස්ස යානෙ වා භණ්ඩෙ වා අජානන්තස්ස පක්ඛිපිත්වා තියොජනං අතික්කාමෙති, නිස්සග්ගියානී’’ති **පාළියා** විරුජ්ඣති, අථ උභොපි එකතො එකං භණ්ඩං හරාපෙන්ති, තම්පි නිස්සග්ගියං සියා. අනිස්සග්ගියන්ති යුත්තියා විරුජ්ඣති ‘‘තියොජනපරමං සහත්ථා හරිතබ්බානි අසන්තෙ හාරකෙ’’ති අවිසෙසෙන ච **පාළි** වුත්තා. හාරකොපි සචෙතනො අචෙතනොති දුවිධො. සචෙතනොපි එළකලොමභාවං වා ‘‘අහමිදං හරාමී’’ති වා ‘‘මං එස ඉදං හරාපෙතී’’ති වා ජානනාජානනවසෙන දුවිධො හොති. තත්ථ අචෙතනො නාම හාරකො නදීසොතො වා නාවා වා අස්සාමිකයානං වා හොති. සචෙතනො පාකටොව. තත්ථ ‘‘මං එස ඉදං හරාපෙතී’’ති එත්තකං ජානන්තං මනුස්සං වා තිරච්ඡානගතං වා අඤ්ඤං හරාපෙති, අනාපත්තීති **අනුගණ්ඨිපදනයො**. අයං පාළිය, අට්ඨකථාය ච එකරසො විනිච්ඡයො, ‘‘අසන්තෙ හාරකෙ’’ති කිඤ්චාපි ඉදං අවිසෙසතො වුත්තං, ‘‘අඤ්ඤස්ස යානෙ වා භණ්ඩෙ වා අජානන්තස්සා’’ති වචනතො පන සචෙතනොව හාරකො තත්ථ අධිප්පෙතොති පඤ්ඤායති, සො ච එළකලොමභාවඤ්ච ‘‘ඉදං හරාමී’’ති ච ජානන්තො නාධිප්පෙතො. තෙන වුත්තං ‘‘අඤ්ඤො හරිස්සතීති ඨපෙති, තෙන හරිතෙපි ආපත්තියෙවා’’තිආදි. තත්ථ හෙතුකත්තුනො අභාවතොව. **පාළියඤ්හි** ‘‘අඤ්ඤං හරාපෙතී’’ති හෙතුකත්තුවසෙන වුත්තා . ඉතරෙ ද්වෙ ජානන්තා ඉධ සම්භවන්ති. ‘‘අජානන්තස්ස පක්ඛිපිත්වා’’ති **පාළියං** ‘‘එස හරාපෙතී’’ති වා ‘‘ඉදං ඨානං අතික්කමාපෙතී’’ති වා ජානන්තස්ස යානෙ වා භණ්ඩෙ වා පක්ඛිපිත්වා තියොජනං අතික්කමාපෙති, න නිස්සග්ගියා හොන්තීති දීපෙති.

‘‘හරාපෙතී’’ති ඉදං හෙතුකත්තුවචනතං සාධෙති, තස්මා **අට්ඨකථායං** ‘‘සාමිකස්ස අජානන්තස්සෙවා’’ති ඉදං ‘‘මං එස හරාපෙතී’’ති එවං අජානන්තං සන්ධාය වුත්තං. ‘‘සාරෙති චොදෙති අනුබන්ධාපෙතී’’ති ඉදං ‘‘මං එස ඉදං ඨානං අතික්කමාපෙතී’’ති එවං ජානන්තං සන්ධාය වුත්තං. අජානන්තොපි සාරණාදීහි ඨිතට්ඨානං නාතික්කමති, න වා අනුබන්ධති. අථ සාරණාදීහි අනතික්කමිත්වා අත්තනො රුචියා අතික්කමති ආපත්ති එව භික්ඛුනො හෙතුකත්තුභාවාසම්භවතො.

ඉදානි යථායීතට්ඨානතො පට්ඨාය වක්ඛාම, ''අසන්තෙපි භාරකෙ''ති භාරකාලාභපච්චයාපි සයං හරණතො නිස්සග්ගියමෙව, පගෙව සති භාරකෙති අයමෙකො අත්ථො. අවධාරණත්ථං අපි-සද්දං ගහෙත්වා අසන්තෙ එව භාරකෙ නිස්සග්ගියං, සති පන භාරකෙ න තෙන හරාපෙන්තස්ස නිස්සග්ගියන්ති අයං දුතියො අත්ථො. ''සඞ්ඝතො වා…පෙ…. අත්තනො වා ධනෙනා''ති ඉමිනා කිඤ්චාපි අචිත්තකමිදං සික්ඛාපදං, සඞ්ඝාදිතො පන අත්තනා ආකඞ්ඛමානෙන පටිග්ගහිතස්සෙව එළකලොමස්ස තියොජනාතික්කමෙ ආපත්ති, න අජානතො අප්පටිග්ගහිතස්ස චීවරාදීසු කුතොචි ලග්ගස්ස අතික්කමනෙති දීපෙති. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''කම්බලස්ස උපරි නිපජ්ජිත්වා ගච්ඡන්තස්ස සචෙ එකම්පි ලොමං චීවරෙ ලග්ගං හොති, ආපත්ති එව කම්බලතො විජටිතත්තා''ති වුත්තං, තං කම්බලස්ස පටිග්ගහිතත්තා අත්තනො ඉච්ඡාය පටිග්ගහිතමෙව හොතීති යුත්තං. යස්මා ''අනාපත්ති කතභණ්ඩෙ''ති වුත්තං, තස්මා තං අනෙකම්පි කතභණ්ඩට්ඨානියමෙව හොති. තඤ්හි අනෙන පටිග්ගහිතං, න ලොමං. අථ ලොමම්පි අග්ගහිතමෙව හොති, කතභණ්ඩං දුප්පරිහාරියලොමවිනිබ්භොගකතභණ්ඩො නියමො. එවං සන්තෙ අකතභණ්ඩෙ තිකපාචිත්තියං, කතභණ්ඩෙ තිකදුක්කටඤ්ච නයතො දස්සෙතබ්බං භවෙය්‍ය, අඤ්ඤථා තිකස්ස දස්සිතත්තා. **සඋස්සාහත්තාති** අප්පටිප්පස්සද්ධගමනත්තා. **අචිත්තකත්තා චාති** භික්ඛුනො උස්සාහානුරූපං ලොමානං තියොජනාතික්කමනතො විනාපි පයොගචිත්තෙන හරණචිත්තෙන ආපජ්ජති එවාති අධිප්පායො. **සා අනාපත්ති පාළියා න සමෙතීති** අන්තො පන පයොගෙන තියොජනපරමං අතික්කමිතත්තා අනාපත්ති. ''තියොජනං හරතී''ති ඉමිනා තියොජනං පදසා නෙතුකාමොපි අන්තොතියොජනෙ පදෙ පදෙ දුක්කටං නාපජ්ජතීති දස්සෙති, තං යුත්තං ''තියොජනං වාසාධිප්පායො ගන්ත්වා තතො පරං හරතී'ති වචනස්සත්ථිතායා''ති වුත්තං. පුනපි වුත්තං **''අඤ්ඤං හරාපෙතීති** 'ඉදං හරිස්සාමී'ති සඋස්සාහමෙව අඤ්ඤං හරාපෙතීති අත්ථො. ඉතරථා ගච්ඡන්තස්ස සීසෙ ඨපෙසි, තස්මිං අජානන්තෙපි අනාපත්ති සියා''ති. සචෙ පන ''අගච්ඡන්තෙ යානෙ වා''තිආදිනා නයෙන වුත්තත්තා හරණාදීහි ජනිතඋස්සාහානං හත්ථිආදීනං 'ඉදං කරිස්සාමා'ති වා 'හරිස්සාමා'ති වා ආභොගෙ ජනිතෙ එව අනාපත්ති, න අජනිතෙති **උපතිස්සත්ථෙරො** ආහා''ති ච වුත්තං. **පරිවත්තෙත්වා ඨපිතෙති** ද්වින්නම්පි බහි නික්ඛිපිතත්තාති **උපතිස්සත්ථෙරො.** බහිසීමාය ඨපිතං භණ්ඩිකං අන්තො අන්තොසීමායං ඨපිතං බහි කරොතො අනාපත්තීති කෙචි, න සුන්දරං විය.

575. **පටිලභිත්වා හරතීති** පඨමතියොජනතො පරං හරති, න දුතියාදිතොති අත්ථො. කතභණ්ඩෙ උප්පන්නොකාසාභාවා අනාපත්ති.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

581. කිඤ්චාපි **පුරාණචීවරධොවනසික්ඛාපදෙ** චීවරං ඨපෙත්වා ''අඤ්ඤං පරික්ඛාරං ධොවාපෙතී''ති (පාරා. 507) අනාපත්තිවාරෙ වුත්තං. ඉමස්ස පන සික්ඛාපදස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය එළකලොමධොවාපනාදිනා ආපත්තීති එකෙ. සා වා අනාපත්ති මූලාපත්තිතො එව, න ඉමම්හාති එකෙ. එළකලොමානං අපරික්ඛාරත්තා හට්ඨං අග්ගහණමෙවාති එකෙ. ඉමස්ස අන්තිමනයස්ස අත්ථප්පකාසනත්ථං ඉදං පඤ්හාකම්මං – ''ධොවාපෙතී''ති ඉදං රජාපනවිජටාපනග්ගහණෙන නිප්පදෙසවාචිපදං, උදාහු අග්ගහණෙන සප්පදෙසවාචිපදං. කිඤ්චෙත්ථ යදි නිප්පදෙසවාචිපදං, සබ්බත්ථ ඉදමෙව වත්තබ්බං, න ඉතරානි. අථ සප්පදෙසවාචිපදං, ''අවුත්තා ධොවති, අපරිභුත්තං ධොවාපෙතී''ති එත්ථ විරොධො. ''අවුත්තා රජති විජටෙති, නිස්සග්ගිය''න්ති අනිට්ඨප්පසඞ්ගතොති? දෙසනාවිලාසමත්තං භගවතො වචනං, කත්ථචි තිකපදවචනං, කත්ථචි එකපදවචනං, නිප්පදෙසපදමෙව තෙ වදන්තීති. සචෙ ''කතභණ්ඩං ධොවාපෙතී''ති එත්ථ පටිවිරොධො, ''කතභණ්ඩං විජටාපෙති, අනාපත්තී''ති අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො අනාපත්ති එවාති චෙ? න, අකතභණ්ඩස්ස සුද්ධලොමස්ස විජටාපනං ඉතො වා දාතබ්බං. උදකාදිධොවනවසෙන පිණ්ඩෙත්වා ඨිතානං විජටාපනං ලබ්භතීති චෙ? පුරාණසන්ථතස්ස විජටාපනෙ අනාපත්තියා භවිතබ්බං, න ච තං යුත්තං ''අපරිභුත්තං ධොවාපෙතී''ති වචනතො. තෙන පරිභුත්තං ධොවාපෙති රජාපෙති විජටාපෙති, නිස්සග්ගියමෙවාති සිද්ධං හොති, තඤ්ච පරිභුත්තං නාම කතභණ්ඩමෙව හොති. න හි සක්කා එළකලොමානි පරිභුඤ්ජිතුං, අඤ්ඤථා ''පරිභුත්තං ධොවාපෙතී''ති වචනං නිරත්ථකං හොති. න හි එත්ථ ''පුරාණානි එළකලොමානි ධොවාපෙය්‍ය වා''ති වචනං අත්ථි පුරාණචීවරසික්ඛාපදෙ විය. තත්ථ ආදින්නකප්පවසෙන, ඉධ තං ලිඛිතං. ලෙඛදොසොති චෙ? න, විසෙසහෙතුනො අභාවා, **පුරාණචීවරසික්ඛාපදෙ** අපරිභුත්තං කතභණ්ඩං නාම, ''කම්බලකොජවසන්ථතාදි''න්ති වචනතො ච. කිඤ්චාපි ඉමිනා සද්දෙන අයමත්ථො සිද්ධො, ''ධොවාපෙතී''ති ඉදං පන සියා නිප්පදෙසං. සියා සප්පදෙසං. තඤ්හි ''අවුත්තා ධොවතී''තිආදීසු නිප්පදෙසං. ''කතභණ්ඩං ධොවාපෙතී''ති එත්ථ සප්පදෙසං. ''අකතභණ්ඩං ධොවාපෙති රජාපෙති, අනාපත්තී''ති ''විජටාපෙති, අනාපත්තී''ති වචනප්පමාණතො අනාපත්ති එවාති චෙ? න, වචනප්පමාණතො එව ආපත්තීති ආපජ්ජනතො. ''අපරිභුත්තං ධොවාපෙතී''ති වචනමෙව හි තං අපරිභුත්තං සන්ථතං විජටාපෙන්තස්ස අනාපත්තීති දීපෙති චෙ? සිද්ධං පරිභුත්තං විජටාපෙන්තස්ස ආපත්ති එවාති.

එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා

583-4. **සබ්බම්පීති** තිවිධම්පි. ''මුත්තා මණි වෙළුරියො සඞ්ඛො'තිආදි පන කිඤ්චාපි **රාජසික්ඛාපදෙ** 'න වට්ටතී'ති පසඞ්ගතො වුත්තං, සරූපතො පන ආපත්තිදස්සනවසෙන සකට්ඨානෙපි වත්තුමාරද්ධ''න්ති වුත්තං. කථමෙතං?

මුත්තාදීනං සකථ්‍යානං ජාතං, න හි තානි ඉධ පාළියං දිස්සන්තීති ඉමස්ස අට්ඨකථායං වුත්තානි, රාජසික්ඛාපදස්සපි අට්ඨකථායං වුත්තානීති. න කෙවලං හිරඤ්ඤසුවණ්ණමෙව, අඤ්ඤම්පි ඛෙත්තවත්ථාදිකං ‘‘අකප්පියං න සම්පටිච්ඡිතබ්බ’’න්ති සාමඤ්ඤෙන, න සරූපතො. **පාළියං** පන සරූපතො ‘‘චීවරචෙතාපන්නං නාම හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා මුත්තා වා මණි වා’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, තස්මා රාජසික්ඛාපදමෙවස්ස සකථ්‍යානං. මුත්තාමණිග්ගහණෙන චෙත්ථ තජ්ජාතියග්ගහණං සිද්ධමෙවාති නාගතො ඉමස්ස පඨමමෙව පඤ්ඤත්තත්තා. යදි එවං ඉධ අනාගතත්තා කතරං නෙසං සකථ්‍යානන්ති? ඉදමෙව අත්ථතො, නො සරූපතො.

කථං? එතානි හි **රතනසික්ඛාපදෙ** නිස්සග්ගියවත්ථූනි, දුක්කටවත්ථූනි ච එකතො ‘‘රතන’’න්ති ආගතානි, ‘‘රතනසම්මත’’න්ති කප්පියවත්ථු ආගතං. තෙසු ච දසසු රතනෙසු රජතජාතරූපද්වයං ඉධ නිස්සග්ගියවත්ථු, අවසෙසං දුක්කටවත්ථූති සිද්ධං. ඉධ ච සිද්ධත්තා එව රතනසික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිවාරෙ ‘‘රතනසම්මතං විස්සාසං ගණ්හාති, තාවකාලිකං ගණ්හාති, පංසුකූලසඤ්ඤිස්සා’’ති වුත්තං, න රතනං වුත්තං. සත්තවිධධඤ්ඤදාසිදාසඛෙත්තාදි පන **බ්‍රහ්මජාලාදිසුත්ත**වසෙන (දී. නි. 1.1 ආදයො) අකප්පියන්ති සිද්ධං, තස්මා ඉධ දුක්කටවත්ථූති සිද්ධං, තෙනෙව අනුයොගවත්තෙ ‘‘ධම්මං ජානාති, ධම්මානුලොමං, විනයං, විනයානුලොමං ජානාතී’’ති (පරි. 442) වුත්තං. තථා ආමකමංසම්පි දුක්කටවත්ථුං ආපජ්ජතීති? න, ඉධ විනයෙ අනුඤ්ඤාතත්තා ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අමනුස්සිකාබාධෙ ආමකමංස’’න්තිආදිනා (මහාව. 264), තස්මා න ආමකමංසං සුත්තෙ ආගතම්පි දුක්කටවත්ථු හොති, තථාපි අත්තනො පරිභොගත්ථාය පටිග්ගහණෙ දුක්කටමෙවාති නො තක්කොති ආචරියො. ‘‘ඉධ නික්ඛිපාහී’ති වුත්තෙ උපනික්ඛිත්තසාදියනමෙව හොතී’’ති වදන්ති. ‘‘අකප්පියවිචාරණා එව න වට්ටතීති චෙ? **කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච නිස්සාය ඨිත**න්ති එත්ථ තං සයං අපරිභොගාරහං හුත්වා තදග්ඝනකං කප්පියභණ්ඩං පරිභොගාරහං හුත්වා ඨිතන්ති අත්ථො’’ති ලිඛිතං, ‘‘පංසුකූලභාවෙන ඨිතත්තා, ගුත්තට්ඨානාචික්ඛනස්ස කප්පියත්තා ච කප්පියං නිස්සාය ඨිතං. ‘ඉදං ගණ්හා’තිආදිනා වදන්තස්ස අකප්පියත්තා අකප්පියං නිස්සාය ඨිත’’න්ති ච. **එවම්පි කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්චාති** ‘‘ඉමස්මිං ඔකාසෙ ඨපිතං, කිං න පස්සසීති ඡෙකතරෙ ඉමෙව කහාපණෙ’’තිආදිවචනස්ස කප්පියත්තා කප්පියං නිස්සාය ඨිතං. ‘‘ඉදං ගණ්හා’’ති වුත්තෙ දුබ්බිචාරිතත්තා අත්තනො අකප්පියත්තා තතො ආගතං අකප්පියං නිස්සාය ඨිතමෙව හොති. ‘‘ඉදං ගණ්හා’ති වුත්තෙ තෙන ගහිතෙ ‘උග්ගණ්හාපෙය්‍ය වා’ති වුත්තවිධිං න පාපුණාති, කෙවලං දුබ්බිචාරිතත්තා තස්සෙව තං අකප්පියං හොති, මූලපටිග්ගහණස්ස සුද්ධත්තා පරතො පත්තචතුක්කෙ තතියපත්තො වියාති ච එවං **උපතිස්සත්ථෙරො** වදතී’’ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. කිං බහුනා, විසුද්ධාගමත්තා කප්පියං. දුබ්බිචාරණාය සති අකප්පියං නිස්සාය ඨිතං හොතීති නො තක්කොති ආචරියො. ‘‘එවං සඞ්ඝගණාදීනම්පි අත්ථාය පරිච්චත්තෙපි තෙන සමානගතිකත්තා ඨපෙත්වා ආපත්තිවිසෙස’’න්ති වුත්තං.

න කිඤ්චි කප්පියභණ්ඩං චෙතාපිතන්ති චෙතාපිතඤ්චෙ, උපායාභාවං දස්සෙති. **‘‘උපනික්ඛෙපං ඨපෙත්වාති** සචෙ සො උපාසකො ‘අතිබහුං එතං හිරඤ්ඤං, ඉදං භන්තෙ අජ්ජෙව න විනාසෙතබ්බ’න්ති වත්වා සයං උපනික්ඛෙපදෙසෙ ඨපෙති, අඤ්ඤෙන වා ඨපාපෙති, එතං උපනික්ඛෙපං ඨපෙත්වා තතො ලද්ධං උදයං පරිභුඤ්ජන්තො සඞ්ඝො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජති නාමා’’ති වුත්තං.

585. අයං කිර ඉත්ථංලක්ඛණසම්පන්නො උක්කංසතො. එවං අඞ්ගසම්පන්නොපි අපරභාගෙ ලොභවසෙන වා අඤ්ඤෙන වා කාරණෙන සචෙ නිමිත්තං කත්වා පාතෙති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. **සෙනාසනම්පි පරිභොගෙ පරිභොගෙති** පවෙසෙ පවෙසෙ. සො හි කාරණන්තරෙන රුක්ඛමූලිකස්ස, අබ්භොකාසිකස්සපි වට්ටති එව, ඨානනිසජ්ජාදිවසෙන නිවාසාධිප්පායෙ සති පරිභොගෙ පරිභොගෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. භෙසජ්ජස්ස සතිපච්චයතා සබ්බකාලම්පීති එකෙ. අසන්නිහිතස්ස පච්ඡාභත්තමෙව, සන්නිහිතස්ස පුරෙභත්තම්පීති නො තක්කොති ආචරියො. ‘‘යාමකාලිකං සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ආහාරත්ථාය…පෙ…. පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. අජ්ඣොහාරෙ අජ්ඣොහාරෙ ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (පාචි. 244) හි වුත්තං. දුක්කටඤ්හි **විකාලභොජනසික්ඛාපදෙ** ආගතං විකාලෙ ආපජ්ජති, නො කාලෙ ආහාරකාලත්තා, **සන්නිධිසික්ඛාපදෙ** ආගතං පන කාලෙපි සන්නිධිජාතත්තා, තෙනෙව තත්ථ සත්තාහකාලිකයාවජීවිකද්වයමෙව වුත්තන්ති. ‘‘සති පච්චයෙ’’ති වචනතො නායං විසෙසො ලබ්භතීති චෙ? න, අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො, වචනානියමතො ච. **සන්නිධිසික්ඛාපදෙ** හි ‘‘අනාපත්ති යාවකාලිකං යාවකාලං නිදහිත්වා භුඤ්ජති. යාමකාලිකං යාමෙ නිදහිත්වා භුඤ්ජතී’’ති (පාචි. 256) එත්ථ වචනප්පමාණතො යාමකාලිකං න පුරෙභත්තෙ, න පච්ඡාභත්තෙ, න දිවසෙ, න රත්තියං යාමමෙව නිදහිත්වා භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්තීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගො. තථා තත්ථෙව ‘‘යාමකාලිකං යාමං නිදහිත්වා භුඤ්ජති, සත්තාහකාලිකං සත්තාහං නිදහිත්වා භුඤ්ජතී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, න වුත්තං ‘‘සති පච්චයෙ’’ති, තස්මා **සතිපච්චය**-වචනං කත්ථචි හොති, කත්ථචි න හොතීති වචනානියමතො ආපත්තියාපි අනියමො සියා. එවං සන්තෙපි යථාවුත්තදුක්කටං ආපජ්ජති එව. න අනාහාරප්පයොජනත්තා යාමකාලිකාදීනන්ති චෙ? න, සප්පිආදිමිස්සභොජනස්ස පණීතභොජනභාවප්පත්තිතො. අපිච සබ්බකාලිකෙසු යාවකාලිකං ඔළාරිකං, තං ආහාරත්ථාය පටිග්ගණ්හන්තස්ස කාලෙ අනාපත්ති, පගෙව අනොළාරිකං යාමකාලිකාදිං, ආහාරත්ථාය එව අනුඤ්ඤාතත්තා. යාවකාලිකෙ එව අනාපත්තීති චෙ? න, අනාහාරත්ථාය ගණ්හන්තස්ස ආපත්තිසම්භවතො ඉතරං ආහාරත්ථාය ගණ්හන්තස්ස විය, තස්මා යථාවුත්තමෙවෙත්ථ සන්නිට්ඨානං පාළිං, යුත්තිඤ්ච අනුලොමෙතීති.

දෙසනාසුද්ධීති එත්ථ දෙසනා නාම විනයකම්මං, තෙන වුට්ඨානම්පි දෙසනා එව නාම හොතීති. ‘‘පටිග්ගණ්හාතී’’ති අවත්වා ‘‘පටිසෙවතී’’ති වුත්තත්තා **පටිග්ගහණෙ පන සතිං අකත්වා පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්ති**. ඛීණාසවා කතකිච්චත්තා විහත්තදායාදා විය හොන්ති, තෙන තෙසං සාමිපරිභොගා හොන්ති. අඤ්ඤථා

යාවකාලිකභාවං අනතික්කන්තත්තා විරුජ්ඣති. ඉණපරිභොගො න වට්ටති, භෙසජ්ජෙ ආපත්තිතො, ඉතරස්මිං අයුත්තපරිභොගතො, ඉණං විය අනනුඤ්ඤාතභූතත්තා ච. ‘‘ආදිතො පට්ඨාය හි අලජ්ජී නාම නත්ථි, තස්මා න කොචි සඞ්කිතබ්බො’’ති ලිඛිතං. **භාරභූතා සද්ධිවිහාරිකාදයො. යථාදානමෙව ගහිතත්තාති** එත්ථ ‘‘අත්තනො හත්ථෙන වෙ දෙති, න වට්ටතී’’ති වුත්තං, ‘‘අතිරෙකභාගං ගහෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො අත්ථාය උද්ධටභාගං තත්ථෙව දාපෙති, වට්ටතී’’ති ච. පරිවත්තකං දෙති, ධම්මියඤ්චෙ, වට්ටති. නො අධම්මියං. ‘‘තං ධම්මානුග්ගහෙන උග්ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං. කෙන ලෙසෙනාති චෙ? ‘‘අලබ්භමානාය සාමග්ගියා අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ’’ති (මහාව. 130) ඉමිනා උපසම්පදක්ඛන්ධකවචනලෙසෙන.

586. **අස්සතියා දින්නන්ති** එත්ථ ‘‘අස්සතියා දින්නං නාම අපරිච්චත්තං හොති, තස්මා දුස්සන්තෙ බද්ධකහාපණාදීනි සතිං පටිලභිත්වා දායකා චෙ පුන ගණ්හන්ති, නිස්සග්ගියමෙව දෙසෙතබ්බං. තෙන අකප්පියභණ්ඩෙන තෙ චෙ දායකා සප්පිආදීනි කිණිත්වා සඞ්ඝස්ස දෙන්ති, තස්සපි භික්ඛුනො කප්පති දායකානංයෙව සන්තකත්තා. භික්ඛුනා හි ‘වත්ථං ගණ්හාමී’ති වත්ථසඤ්ඤාය එව ගහිතං, න රූපියසඤ්ඤාය. ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං අත්තනො අත්ථාය උග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං, න ච තෙන තං අත්තනො අත්ථාය පරෙසං වා අත්ථාය ගහිතං. අථ තෙ දායකා නො චෙ ආගන්ත්වා ගණ්හන්ති, දායකෙ පුච්ඡිත්වා අත්තනො අත්ථාය චෙ පරිච්චත්තං, සඞ්ඝෙ නිස්සජ්ජිත්වා ආපත්ති දෙසෙතබ්බා. නො චෙ, ආපත්ති එව දෙසෙතබ්බා’’ති වුත්තං, තං පුබ්බාපරවිරුද්ධං. ආපත්තිදෙසනාය හි සති රූපියං පටිග්ගහිතන්ති සිද්ධං, තස්මිං සිද්ධෙ ‘‘තතො උප්පන්නං තස්සපි කප්පතී’’ති ඉදං න යුජ්ජතීති. කප්පති එවාති චෙ? න, වත්ථුං අනිස්සජ්ජිත්වා ආපත්ති දෙසෙතබ්බාති න යුජ්ජති. අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස යුජ්ජතීති චෙ? න, සබ්බත්ථ ‘‘රූපියං පටිග්ගණ්හාති’’ති වචනතො. ‘‘රූපියං පටිග්ගණ්හාතී’’ති හි වුත්තං, අඤ්ඤථා සබ්බත්ථ ‘‘රූපිය’’න්ති පදං නිරත්ථකං හොති විනාපි තෙන තදත්ථසිද්ධිතො. අනෙන ච වත්ථං පටිග්ගහිතං, දායකෙන ච වත්ථමෙව දින්නං, වත්ථගතම්පි රූපියං ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හන්තො පදවාරෙන කාරෙතබ්බො. **අට්ඨකථායඤ්ච** ‘‘රූපියෙ අරූපියසඤ්ඤීති සුවණ්ණාදීසු ඛරපත්තාදිසඤ්ඤී’’ති වුත්තං ‘‘රූපියං පටිග්ගණ්හාතී’’ති වචනවසෙන.

‘‘අපිච පුඤ්ඤකාමා’’තිආදි පන විධානන්තරදස්සනත්ථං වුත්තං, තෙනෙව හි ‘‘ඉමස්මිං ගෙහෙ ඉදං ලද්ධන්ති සල්ලක්ඛෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං. අඤ්ඤථා සල්ලක්ඛණෙ විමතිවසෙන, විමතියා ච සති නිස්සග්ගියමෙව ‘‘රූපියෙ වෙමතිකො’’තිආදි වචනතොති. ඉදං විධානං නිරත්ථකමෙව ආපජ්ජති, න ච නිරත්ථකං. කස්මා? දුස්සන්තෙ බද්ධකහාපණාදි අස්සතියා දින්නං වත්ථසඤ්ඤාය පටිග්ගහිතඤ්ච, තතො න රූපියං දින්නඤ්ච හොති පටිග්ගහිතඤ්චාති. එත්ථ ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නත්ථි, තං පන දායකානමෙව පටිදාතබ්බං. තතො උප්පන්නං කප්පියභණ්ඩඤ්ච සබ්බෙසං කප්පතීති ඉමස්ස විධානන්තරදස්සනත්ථං ‘‘අපිච පුඤ්ඤකාමා’’තිආදීති නො තක්කොති ආචරියො.

රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

587. **‘‘ජාතරූපරජතපරිවත්තන’’**න්ති උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වුත්තං, තථා ‘‘රූපියං නාම සත්ථුවණ්ණො කහාපණො’’තිආදි පාළිවචනඤ්ච. ‘‘අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී රූපියං චෙතාපෙතී’’තිආදි තිකවචනතො, ‘‘දුක්කටවත්ථුනා පන නිස්සග්ගියවත්ථුං චෙතාපෙන්තස්ස…පෙ…. නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං ගරුකස්ස චෙතාපිතත්තා’’ති අට්ඨකථාවචනතො ච පන අනුක්කට්ඨපරිච්ඡෙදොපෙත්ථ ලබ්භතීති සිද්ධං. සත්ථුවණ්ණො ච කහාපණො ච තතො යෙ චඤ්ඤෙ වොහාරං ගච්ඡන්තීති එවමෙත්ථ සමුච්චයො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සික්ඛාපදෙ ‘‘නානප්පකාරකං නාම කතම්පි අකතම්පි කතාකතම්පී’’ති එත්ථ විභත්තානං තිණ්ණං රූපියාරූපියානඤ්ච ද්වින්නං වසෙන පඤ්ච තිකා වුත්තා, අට්ඨකථාචරියෙහි තදනුලොමතො එකො තිකො දස්සිතොති සබ්බෙ ඡ හොන්ති.

එත්ථාහ – අඤ්ඤස්මිං සික්ඛාපදෙ එකස්මිං තිකච්ඡෙදෙ දස්සිතෙ සතිපි සම්භවෙ ඉතරෙ න දස්සීයන්ති , ඉධෙව කස්මා දස්සිතොති? ‘‘නානප්පකාරක’’න්ති **මාතිකායං** වුත්තත්තා ඉධෙව නානප්පකාරභාවදස්සනත්ථන්ති. න කයවික්කයසික්ඛාපදෙපි වත්තබ්බප්පසඞ්ගතොති චෙ? න, ඉධ දස්සිතනයත්තා. අථ ච රූපියස්ස **විභඞ්ගෙ** ‘‘යෙ වොහාරං ගච්ඡන්තී’’ති අන්තෙ වුත්තත්තා සත්ථුවණ්ණාදයො වළඤ්ජනුපගා එවාති සිද්ධං. තතො අවළඤ්ජනුපගෙහි ජාතරූපරජතෙහි වොහාරෙන න නිස්සග්ගියන්ති ආපජ්ජති, තස්මා තං ආපජ්ජනත්ථන්ති දස්සෙන්තෙන ‘‘කතෙන කතං චෙතාපෙතී’’තිආදයො තිකා වුත්තාති, එවං සන්තෙ **රූපියවිභඞ්ගෙ** ‘‘යෙ ච වොහාරං ගච්ඡන්තී’’ති න වත්තබ්බං, තස්මිං පදෙ අවුත්තෙ අවළඤ්ජනුපගාපි සඞ්ගහං ගතාව හොන්තීති කතාදීහි තිකත්තයස්ස වත්තබ්බපයොජනං න භවිස්සතීති චෙ? න, කප්පියභණ්ඩෙන කප්පියභණ්ඩපරිවත්තනස්සාපි රූපියසංවොහාරභාවප්පසඞ්ගතො. ‘‘යෙ වොහාරං ගච්ඡන්තී’’ති වචනෙනාපි කමුක කථල කංසභාජන සාටකාදිපරිවත්තනස්සපි රූපියසංවොහාරභාවප්පසඞ්ගො එවාති චෙ? න, කතාදිවචනෙන ජාතරූපාදිඅකප්පියවත්ථූනඤ්ඤෙව අධිප්පෙතභාවදීපනතො, තස්මා උභයෙනපි යදෙතං කතාකතාදිභෙදං පාකතිකරූපියං යඤ්ච කහාපණමාසකසඞ්ඛෙපං, යඤ්ච කහාපණාදිවොහාරූපගං, උභයම්පෙතං ඉධ ච අනන්තරාතීතසික්ඛාපදෙ ච රූපියං නාමාති අධිප්පෙතත්ථසිද්ධි හොති, න තණ්ඩුලාදීනි, තත්ථ කතාදිවොහාරාසම්භවතො. එත්තාවතා කතාදිතිකත්තයප්පයොජනං වුත්තං.

ඉදානි සෙසත්තිකානි වුච්චති – එත්ථ හි යථාවුත්තප්පභෙදං නිස්සග්ගියවත්ථු රූපියං නාම, සෙසං දුක්කටවත්ථුපි කප්පියවත්ථුපි න රූපියන්ති අරූපියං නාම හොතීති කත්වා ''අරූපියෙ අරූපියසඤ්ඤී පඤ්චන්නං සහධම්මිකානං අනාපත්තී''ති ඉදං න එකංසිකං ආපජ්ජති දුක්කටවත්ථුම්හි දුක්කටාපජ්ජනතො. ඉධ වචනප්පමාණතො නිස්සග්ගියවත්ථුතො අඤ්ඤං අන්තමසො මුත්තාදිපි අරූපියමෙව නාම. තත්ථ පඤ්චන්නං සහධම්මිකානං අනාපත්තීති චෙ? න, රාජසික්ඛාපදවිරොධතො. තත්ථ හි ''මුත්තා වා මණි වා''ති වුත්තං, තස්මා මුත්තාදි අකප්පියං දුක්කටවත්ථූති ච සිද්ධං නිස්සග්ගියවත්ථූසු අභාවා. එවං සන්තෙ ''අරූපියෙ අරූපියසඤ්ඤී පඤ්චන්නං සහධම්මිකානං අනාපත්තී''ති සුද්ධකප්පියභණ්ඩං සන්ධාය වුත්තං, න සබ්බං අරූපියං. තතො අඤ්ඤත්ථ පන ''අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී''තිආදිතිකදුක්කටෙ ච **අට්ඨකථායං** දස්සිතතිකෙ ච සබ්බං අරූපියං නාමාති වෙදිතබ්බං, තස්මා අරූපියභාවදීපනත්ථං දුතියො තිකො වුත්තො. තදත්ථමෙව **අට්ඨකථායං** දස්සිතො එකො තිකො. කස්මා න **පාළියං** සො වුත්තොති චෙ? තත්ථ චෙතාපිතඅරූපියෙ රූපියඡඩ්ඩනකසම්මුතිකිච්චාභාවතො. තස්මිඤ්හි තිකෙ වුත්තෙ කප්පියවත්ථුනොපි අරූපියඡඩ්ඩනකසම්මුති දාතබ්බාති ආපජ්ජති, තස්ස වසෙන රූපියඡඩ්ඩනකසම්මුති එව න වත්තබ්බාති? න, රූපියස්සපි සම්මුතිකිච්චාභාවප්පසඞ්ගතො, තස්මා රූපියෙ රූපියසඤ්ඤී කප්පියවත්ථුං චෙතාපෙති පත්තචතුක්කෙ තතියපත්තං විය, තං සඞ්ඝාදීනං නිස්සජ්ජිතබ්බං, නිස්සට්ඨං පන අඤ්ඤෙසං කප්පති තතියපත්තො විය. අථ සම්පටිච්ඡිතරූපියෙන චෙතාපිතං හොති දුතියපත්තො විය, තං විනාපි සම්මුතියා යො කොචි භික්ඛු ඡඩ්ඩෙති, වට්ටති. තතො පරං ''සචෙ තත්ථ ආගච්ඡති ආරාමිකො වා''තිආදිනා වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං. තත්ථ ''රූපියෙ''ති වා ''අරූපියෙ''ති වා සබ්බත්ථ භුම්මප්පත්තෙ අත්තනො සන්තකං, උපයොගප්පත්තෙ පරසන්තකන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථාහ – **උපතිස්සත්ථෙරො** පුරිමසික්ඛාපදෙන රූපියපටිග්ගහණං වාරිතං, ඉමිනා සුද්ධාගමෙන කප්පියකාරකස්ස හත්ථෙ කප්පියං නිස්සාය ඨිතෙන සංවොහාරො වාරිතොති.

589. **නිස්සග්ගියවත්ථුනා නිස්සග්ගියවත්ථුං...පෙ.... අපරාපරපරිවත්තනෙ ඉමිනාති** එත්ථ එකස්මිං එව වත්ථුස්මිං ද්වින්නං සික්ඛාපදානං වසෙන එකතො ආපත්ති වුත්තා, තං පන පච්ඡිමස්ස වසෙන නිස්සජ්ජිතබ්බං. එතෙන නිස්සග්ගියං ආපන්නම්පි ආපජ්ජතීති එකෙ. පරස්ස රූපියග්ගහණං පරිවත්තනන්ති රූපියෙ අග්ගහිතෙ තස්ස අභාවතො ඉමිනාව ආපත්ති, න පුරිමෙන ඔමසවාදො විය. මුසාවාදෙන මුසා වදන්තස්සාපි හි ඔමසවාදෙනෙව ආපත්ති. **නිස්සග්ගියවත්ථුනා දුක්කට...පෙ.... එසෙව නයොති** එතස්ස යුත්තිං දස්සෙන්තො **''යො හි අය''**න්ති ආහ.

වඩ්ඪිං පයොජෙන්තස්සාති එත්ථ ඉදං ගහෙත්වා සති මාසෙ, සති සංවච්ඡරෙ ''එත්තකං දෙහී''ති චෙ වදති. රූපියසංවොහාරො හොති. විනා කප්පියකාරකෙන ''එත්තකා වුඩ්ඪී හොතු, එත්තකං ගණ්හා''ති වදතො දුක්කටං කයවික්කයලක්ඛණාභාවතො. **''මූලෙ මූලසාමිකාන''**න්තිආදි කප්පියකරණූපායදස්සනත්ථං වුත්තං, න කෙවලං නිස්සට්ඨං අපරිභොගං හොති, පුන එවං කතෙ පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. තස්සපි පරිභොගෙ මූලස්ස කප්පියකරණූපායො චෙ න හොති, කප්පියං ආවික්ඛිතබ්බන්ති යථා පාළියා චෙත්ථ කප්පියකරණූපායො, සො ච තතියපත්තෙපි, ''යථා ච අත්තනො අත්ථාය ගහිතෙ එවරූපූපායො, තථා සඞ්ඝාදිඅත්ථාය ගහිතෙපි එසො වා''ති වුත්තං. ඉමෙ කිර පඨමදුතියපත්තෙ යාව ගහට්ඨෙන පරිවත්තෙති, තාව න කප්පියකරණූපායො, අනෙකපුරිසයුගම්පි ''අකප්පියා එවා''ති **අට්ඨකථායං** වුත්තං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''සඞ්ඝසන්තකං කප්පියභණ්ඩං වික්කිණිත්වා ආගතකහාපණානිපි පටිග්ගහණං මොචෙත්වාව සම්පටිච්ඡිතබ්බානි, තස්මා කප්පියකාරකො චෙ ඉමානි තානි කහාපණානීති වදති, න වට්ටතියෙව, පටික්ඛිපිතබ්බං, න විචාරෙතබ්බං, විචාරෙති චෙ? සබ්බෙසං න කප්පති. පටිග්ගහණං මොචෙත්වා සම්පටිච්ඡිතානි චෙ විචාරෙති, තස්සෙව න වට්ටතී''ති අභික්ඛණං වුත්තං.

රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

593. **පටපිලොතිකානන්ති** පටපිලොතිකෙහි. ''අජ්ඣාචරති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ඉදං පුරිමසික්ඛාපදෙපි වෙදිතබ්බං. ''කයිතඤ්ච හොති වික්කයිතඤ්චා''ති එතෙසං පදානං විපරීතතො ''අත්තනො භණ්ඩ''න්තිආදි වුත්තං. කස්මා? ''ඉමිනා ඉම''න්ති වචනානුරූපතො. සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනං පනෙත්ථ අට්ඨානපදානං වසෙන වෙදිතබ්බං.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො කොසියවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

598. බහූ **පත්තෙ සන්නිචයන්ති** එත්ථ **සන්නිචයන්ති** භාවනපුංසකං, බහූ පත්තෙ වා ගහෙත්වා සන්නිචයං කරිස්සන්තීති අත්ථො. ''අඩ්ඪතෙරසපලමාසානං ගාහිකා''ති ලිඛිතං. එත්ථ –

''කුඩුවො චතුපලෙයොා, කුඩුවානං චතුග්ගුණං;
පත්ථං චතුග්ගුණො මාසා-ති කමාහු චතුග්ගුණ''න්ති. –

ආදිං ලොකවොහාරං දස්සෙත්වාව කෙචි පපඤ්චෙන්ති.

602. **ඛාදනන්ති** ඛාදනීයං සූපාදි. ''බ්‍යඤ්ජනස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථො භාගො''ති (ම. නි. අට්ඨ. 2.387) **බ්‍රහ්මායුසුත්තට්ඨකථායං** වුත්තත්තා ආලොපස්ස චතුත්ථභාගං බ්‍යඤ්ජනං අනුරූපන්ති ගහෙතබ්බං. ''භික්ඛුනියා පත්තසන්නිචයස්ස වාරිතත්තා තදනුලොමතො භික්ඛුනම්පි දුතියො වාරිතො''ති වුත්තං, තං න යුත්තං, **පාළියඤ්හි** ''සන්නිචයං කරෙය්‍යාති අනධිට්ඨිතො අවිකප්පිතො''ති (පාචි. 735) වුත්තං. සො හි **කඨිනක්ඛන්ධකෙ** (මහාව. 306 ආදයො) නිචයසන්නිධි විය එකොපි පුනදිවසෙ ''සන්නිචයො''ති වුච්චති. අනන්තරසික්ඛාපදෙ පන ''දුතියො වාරිතොති අධිට්ඨානං නියතං, තස්මා ද්වෙ පත්තෙ අධිට්ඨාතුං න ලභති. සචෙ එකතො අධිට්ඨාති, ද්වෙපි න අධිට්ඨිතා හොන්ති. විසුං විසුං අධිට්ඨාති, දුතියො අනධිට්ඨිතො''ති වදන්ති. විකප්පෙතුං පන බහූපි ලභති. ඉදානි වත්තබ්බං සන්ධාය **''නාමමත්තෙ විසෙසො''**ති වුත්තං. තත්ථ **නාමන්ති** මජ්ඣිමො මජ්ඣිමොමකො මජ්ඣිමුක්කට්ඨොතිආදි.

608. ''පාකස්ස හි ඌනත්තා පත්තසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතී''ති වචනතො අධිට්ඨිතපත්තොපි ඛරපාකෙන සෙතත්තා අධිට්ඨානං විජහතීති චෙ? න, අධිට්ඨානවිජහනෙසු නවසු අනාගතත්තා, තස්මා පඨමපාකානං එව ඌනත්තා පත්තසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති, තස්මිං සති අඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටති. ''ඌනපඤ්චබන්ධනෙනා''ති හි වුත්තං. ඡිද්දෙ, රාජියා වා හි සති තෙහි අධිට්ඨානං විජහතීති විජහිතෙ නායං පටිසෙධො, තස්මා පච්චුද්ධරිත්වා, විකප්පෙත්වාපි අඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙතුං න ලභති.

එවං **පත්තකාරකො මූලං ලභිත්වාති** එත්ථ පචිත්වා ඨපිතදිවසතො පට්ඨාය. **දාතුකාමො හුත්වාති** එත්ථ දින්නදිවසතො, සුතදිවසතො වා පට්ඨාය දසාහං වෙදිතබ්බං. ලිඞ්ගපරිවත්තෙන පන දසාහාතික්කමෙ පත්තසාමිකස්ස භික්ඛුස්ස, භික්ඛුනියා පන රත්තාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා

612-3. **බහූ පත්තෙ විඤ්ඤාපෙන්තීති** එකමෙකං විඤ්ඤාපෙන්තා බහූ භික්ඛූ බහූ පත්තෙ විඤ්ඤාපෙන්ති, බහූ වා භික්ඛූ පත්තෙ විඤ්ඤාපෙන්තීති අත්ථො. ''න, භික්ඛවෙ, පත්තො විඤ්ඤාපෙතබ්බො, යො විඤ්ඤාපෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ඉදං සික්ඛාපදං ඌනපඤ්චබන්ධනෙන සමූහතං හොති න හොතීති? න හොති තමෙව ගහෙත්වා ''විඤ්ඤාපෙති, පයොගෙ දුක්කට''න්ති වුත්තත්තාති එකෙ. පටිලාභම්පි පරියාදියිත්වා තං දුක්කටං වුත්තං, තස්මා තං ''පටිලාභෙන නිස්සග්ගියො හොතී''ති ඉමිනා සමූහතං හොති. අඤ්ඤථා සදුක්කටං නිස්සග්ගියං ආපජ්ජති අනාපත්තිවාරවිරොධො ච. යා කාචි පන අකතවිඤ්ඤත්ති අනනුඤ්ඤාතකාලෙ දුක්කටමෙව. **භින්නෙනාති** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ, **භෙදෙනාති** වා අත්ථො, හෙත්වත්ථෙ කරණවචනං.

ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

620. ''සා අහොසි සුවණ්ණමාලා''ති වචනතො ඨපෙත්වා සහධම්මිකෙ අඤ්ඤෙසං යථාසුඛං රූපියං දාතුං වට්ටති උග්ගණ්හාපෙතුං, සබ්බොහාරාපෙහුඤ්චාති ආචරියො, වීමංසිතබ්බං ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයත්තා.

622. ''යෙසං මංසං කප්පතී''ති වචනෙන යෙසං මංසං න කප්පති, තෙසං සප්පිආදි කිඤ්චාපි න කප්පති, න පන නිස්සග්ගියවත්ථූති වෙදිතබ්බං. තථා න පණීතභොජනවත්ථූති. **උග්ගහිතකං කත්වා නික්ඛිත්තන්ති** අජ්ඣොහරණත්ථං නික්ඛිත්තං. ඉතරඤ්හි පටිග්ගහෙත්වා අජ්ඣොහරිතුං වට්ටති. **උභයෙසම්පීති** පච්ඡාභත්තං පටිග්ගහිතෙහි, පුරෙභත්තං පටිග්ගහිතෙහි ච කතානං. ''මංසස්ස අකප්පියත්තා''ති කාරණපතිරූපකං වත්වා. **ඛාදිංසූති** ''විකාලෙ කෙවලං නවනීතමෙව ඛාදිතුකාමෙන දධිතක්කගතානි අපනෙතබ්බානි, පචිතුකාමස්ස සාමංපාකං න හොතීති ථෙරස්ස අධිප්පායො''ති වුත්තං. ''ඛයං ගමිස්සතී''ති වචනතො ඛීරං පක්ඛිපිත්වා පක්කසප්පි විකාලෙ කප්පතීති සිද්ධං. **භෙසජ්ජෙහීති** යාවජීවිකභෙසජ්ජෙහි. **කතතෙලං පුරෙභත්තන්ති** අපචිත්වා කතං එව. **උණ්හොදකෙනාති** තාපනභාවං දීපෙතීති කෙචි, තං න සුන්දරං. **නිබ්බට්ටිතත්තාති** පිඤ්ඤාකාදිතො. ''තෙලත්ථාය පටිග්ගහිත…පෙ…. දුක්කටමෙවා''ති වචනතො අතෙලත්ථාය පටිග්ගහිතෙහි, සත්තාහාතික්කන්තෙහිපි කතතෙලං කතදිවසතො පට්ඨාය සත්තාහං වට්ටතීති ඡායා දිස්සති, **කරමන්දං** රුක්ඛසාරොති කෙචි.

623. අවසකසටෙ යස්මා ඛීරාදීනි පක්ඛිපිත්වා තෙලං පචන්ති, තස්මා කසටං න වට්ටති, තෙලමෙව වට්ටති, තෙන වුත්තං ‘‘පක්කතෙලකසටෙ විය කුක්කුච්චායතී’’ති. වසාය සද්ධිං පක්කත්තා න වට්ටතීති චෙ? වදථ, භන්තෙ, නවනීතෙ දධිගුළිකාතිආදිසම්බන්ධො. මධුම්හි චත්තාරො කාලිකා යථාසම්භවං යොජෙතබ්බා, උච්ඡුම්හි ච, කථං? සමක්ඛිකං සෙළකං මධු යාවකාලිකං. අනෙලකං උදකසම්භින්නං යාමකාලිකං, අසම්භින්නං සත්තාහකාලිකං, මධුසිට්ඨං පරිසුද්ධං යාවජීවිකං. තථා උච්ඡු වා රසො වා සකසටො යාවකාලිකො, නික්කසටො උදකසම්භින්නො යාමකාලිකො, අසම්භින්නො සත්තාහකාලිකො, සුක්ඛකසටං යාවජීවිකන්ති වෙදිතබ්බං. කස්මා? උදකසම්භෙදවිසෙසතො.

කිං වුත්තං හොති? චතූසු කාලිකෙසු පුබ්බං පුබ්බං ගරුකං, අපරං අපරං ලහුකං. තෙසු වායං උදකසම්භෙදො ගරුකං ලහුකං කරොති, ලහුකඤ්ච ගරුකං. අම්බරසාදීනි හි යාවකාලිකත්තා ගරුකානි, උදකසම්භෙදො පන තානි අම්බපානාදිසමඤ්ඤං දත්වා ලහුකානි යාමකාලිකානි කරොති. ‘‘ඵාණිතං නාම උච්ඡුම්හා නිබ්බත්තන්ති උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති අට්ඨකථාවචනතො උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකොති සිද්ධං. තත්ථ ‘‘උදකසම්භෙදො තං යාමකාලිකං කරොතී’’තිආදිං බහුං වත්වා යොජිතා.

අපිචෙත්ථ උච්ඡුරසො ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උච්ඡුරස’’න්ති (මහාව. 300) අනුඤ්ඤාතත්තා ගුළොදකං විය උච්ඡුරසසාමඤ්ඤතො උදකෙන අසම්භින්නොපි අගිලානස්ස වට්ටති, තෙනෙවාහ **අට්ඨකථායං** ‘‘උච්ඡුරසො නිකසටො පච්ඡාභත්තං වට්ටතී’’ති (මහා. අට්ඨ. 300). අයං සබ්බො නො තක්කොති ආචරියො. කෙචි පනාහු ‘‘ඵාණිතං නාම උච්ඡුම්හා නිබ්බත්ත’න්ති වචනතො, ‘උච්ඡුරසං උපාදායා’ති අට්ඨකථාවචනතො ච උච්ඡුරසො ඵාණිතමෙව, තස්මා ගුළෙ විය පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති. කෙචි ‘‘වුත්තනයෙන සත්තාහකාලිකොව සමානො ‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උච්ඡුරස’න්ති විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා අසම්භින්නොපි අගිලානස්ස වට්ටතී’’ති වදන්ති. කෙචි ‘‘වුත්තනයෙන විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා එව සම්භින්නො වා අසම්භින්නො වා යාමකාලිකොව, ගුළොදකං පන සත්තාහකාලිකමෙවා’’ති වදන්ති. කෙචි ‘‘ගුළොදකං විය සො දුවිධොපි සත්තාහකාලිකොයෙවා’’ති වදන්ති.

තත්ථායං පඨමාචරියවාදෙ විචාරණා – ඵාණිතානුමතියායෙව උච්ඡුරසානුමතියා සිද්ධිතො විසුං ‘‘උච්ඡුරස’’න්ති උද්ධරිත්වා අනුමති නිරත්ථිකාති ආපජ්ජති, තථා ‘‘උච්ඡුරසො නිකසටො පච්ඡාභත්තං වට්ටතී’’ති අට්ඨකථාපි නිරත්ථිකා. ‘‘සත්තාහං වට්ටතී’’ති වත්තබ්බං සියාති, න ච තථා සක්කා වත්තුං. පච්ඡාභත්තං වට්ටනකරසාධිකාරත්තාති චෙ? න, තස්මිං අධිකාරෙ සත්තාහකාලිකස්ස අවත්තබ්බප්පසඞ්ගතො. කාලභෙදං අනපෙක්ඛිත්වා රසාධිකාරෙ ඔතිණ්ණත්තා වුත්තොති චෙ? න සක්කා ‘‘නිකසටො සත්තාහං වට්ටතී’’ති වත්තුං. පච්ඡාභත්තං වට්ටනකරසාධිකාරත්තා න වත්තබ්බන්ති චෙ? න, එවඤ්හි වුත්තෙ තදඤ්ඤරසො විය අයම්පි පච්ඡාභත්තමෙව වට්ටති, න තතො පරන්ති ආපජ්ජති. තතො පරං අපරිභොගත්තා ‘‘පච්ඡාභත්තං වට්ටතී’’ති වුත්තන්ති චෙ? න, යාවකාලිකභාවප්පසඞ්ගතො. න සො පසඞ්ගො ආභිදොසිකස්සාපි උච්ඡුරසස්ස පාකෙන ඵාණිතාදිභාවප්පසඞ්ගතො. අයමෙව තතියචතුත්ථාචරියවාදෙසු විචාරණා. දුතියවාදෙ විචාරණා වුත්තා, විමද්දො පනෙත්ථ **භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ** (මහාව. 300) ආවි භවිස්සති. **ඵාණිතං නාම උච්ඡුම්හා නිබ්බත්ත**න්ති මධුකතාලනාළිකෙරඵාණිතාදිතො උක්කට්ඨවත්ථුතො නිස්සග්ගියවත්ථුඵාණිතස්ස විසෙසවචනං, තෙනෙතං පඤ්ඤායති ‘‘නිස්සග්ගියවත්ථුභූතං ඉධ ඵාණිතං නාම උච්ඡුම්හා නිබ්බත්තමෙව, න මධුකාදිතො නිබ්බත්ත’’න්ති. එත්තාවතා යංකිඤ්චි උච්ඡුම්හා නිබ්බත්තං , න තං සබ්බං ඵාණිතමෙව නාමාති සාධිතං හොති. තෙනෙව **ඛන්ධකෙ** ඵාණිතං පඨමං අනුජානිත්වාව පච්ඡා උච්ඡුරසො අනුඤ්ඤාතො, තථා තත්ථෙව ගුළං, ගුළොදකඤ්ච.

උච්ඡුරසං උපාදාය අපක්කා වාතිආදිම්හි පන යෙසං ලද්ධි ‘‘උච්ඡුරසො යාමකාලිකො’’ති. ‘‘තෙ **අපක්කා වා**ති සාමං භික්ඛුනා අපක්කා වා. **අවත්ථුකපක්කා වා**ති විනා වත්ථුනා පක්කා වා’’ති අත්ථං වණ්ණයන්ති, තං න යුත්තං ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති ඉමස්ස වචනස්ස පයොජනාභාවප්පසඞ්ගතො, භික්ඛුනො පචනාධිකාරාභාවා. සාමපාකො ඉධාධිප්පෙතොති චෙ? සාමං අපක්කස්ස උච්ඡුරසස්ස තෙසං අත්තනොමතියා ඵාණිතභාවසිද්ධිතො ච පරතො ‘‘පුරෙභත්තං පටිග්ගහිතෙන අපරිස්සාවිතඋච්ඡුරසෙන කතඵාණිත’’න්තිආදිනයදස්සනතො ච තං අයුත්තං, තත්ථ ‘‘අපරිස්සාවිතඋච්ඡුරසෙන සයංකතං නිරාමිසමෙව වට්ටතී’’ති වචනං යං තත්ථ කසටං සාමපාකං න ජනෙති, සවත්ථුකපටිග්ගහිතකතංයෙව තං කරොතීති දීපෙති, තස්මා පටිග්ගහෙතුං න වට්ටති විකාලෙති පොරාණා. ‘‘කොට්ටිතඋච්ඡුඵාණිතං ‘රජනපාකං විය ඔළාරිකං සවත්ථුකපක්කං නාම හොතී’ති සඤ්ඤාය පුරෙභත්තමෙව වට්ටතී’’ති වුත්තං. මහාඅට්ඨකථාචරියා ‘‘එවං ඵාණිතග්ගහණං අමධුරං, තස්මා පච්ඡාභත්තං න වට්ටතී’’ති වදිංසු. කිං මධුරතාය, අමධුරතාය වාති? අත්ථමෙව දස්සෙතුං **මහාපච්චරියං** තථා වුත්තන්ති **උපතිස්සත්ථෙරො** ආහ කිර. **තං යුත්ත**න්ති උච්ඡුතො නිබ්බත්තත්තා වුත්තං, තෙනෙවාහ ‘‘ඛණ්ඩසක්ඛරං පන…පෙ…. වට්ටතී’’ති. ‘‘තං ඛීරසටෙ පක්ඛිපිත්වා පචන්තී’’ති ලිඛිතං. **ජල්ලිකා** නාම ඵෙණාදි.

භෙසජ්ජොදිසං වදන්තෙන ඉතරෙ අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තා. ‘‘ආහාරත්ථං ඵරිතුං සමත්ථානී’’ති **ඛන්ධකෙ** (මහාව. 260) ‘‘යං භෙසජ්ජඤ්චෙව අස්ස භෙසජ්ජසම්මතඤ්ච ලොකස්ස, ආහාරත්ථඤ්ච ඵරෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා වුත්තං. එත්ථ විචාරණා භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ ආවි භවිස්සති.

624. **ද්වාරවාතපානකවාටානී**ති ද්වාරස්ස ච වාතපානානඤ්ච කවාටානි. කසාවපක්ඛෙපමත්තෙන හි තානි අත්තනො සභාවං පරිච්චජිතානි හොන්ති, තස්මා ‘‘මක්ඛෙතබ්බානී’’ති වුත්තං. ‘‘කසාවො නාම කනකලම්බාදීනිපී’’ති

වදන්ති. **අධිට්ඨෙතීති** ''ඉදානි අජ්ඣොහරණීයං න භවිස්සති, බාහිරපරිභොගො භවිස්සතී''ති චිත්තං උප්පාදෙති. ඉධ ''විකප්පෙතී''ති පදං නත්ථි. අධිට්ඨානම්පි මුඛාරුළ්හියා වුත්තං ''ඉමං නවනීතං අධිට්ඨාමී''ති අවත්තබ්බතො.

625. **පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටතීති** විස්සාසාභාවං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ සවිස්සාසො, වට්ටතීති ''පරිභුඤ්ජ ත්වා''න්ති එත්තාවතා විස්සජ්ජිතං හොති, තස්මා උභින්නං අනාපත්තීති සම්බන්ධො. සචෙ න විස්සජ්ජිතං, ආපත්ති හොතීති සිද්ධං. තස්මා උභින්නං සන්තකං චීවරං අඤ්ඤතරෙන සම්මුඛීභූතෙන අධිට්ඨාතබ්බං. නො චෙ අධිට්ඨාති, නිස්සග්ගියං හොතීතිපි යුජ්ජති. කාකනිකමත්තඤ්චෙ මූලං අදින්නං, ''න අධිට්ඨානුපගං…පෙ…. සකභාවං න උපෙතී''ති ඉමිනා එතං සදිසං න හොති, ආභිධම්මිකගණානං දින්නං විය ච න හොති. කස්මා? ආභිධම්මිකා හි අනුපසම්පන්නාපි හොන්ති, පච්ඡා ආභිධම්මිකභූතානම්පි තං සාධාරණං හොතීති. එත්ථ ද්වෙපි උපසම්පන්නා එව, ද්වින්නම්පි තත්ථ යථාකාමකරණීයතා අත්ථි මමත්තඤ්ච, න එවං තදඤ්ඤෙසං සාධාරණං, න ච ද්වෙ තයො භික්ඛූ ''එකතො වස්සිස්සාමා''ති කරොන්ති, රක්ඛති තාව. ''අවිභත්තත්තා අනාපත්තී''ති ඉමිනා ච ඉදං සදිසං, යෙන මූලෙන පටිග්ගහිතං, තස්ස සචෙ ඉතරො දෙති, සො වා තං ඉතරස්ස දෙති, සති පටිග්ගහණෙ සත්තාහාතික්කමෙ නිස්සග්ගියත්තා, තස්මා තං චීවරං ද්වීසු සම්මුඛීභූතෙන එකෙන අධිට්ඨාතබ්බං. කිඤ්චාපි එත්ථ පයොගො න දිස්සති සමානපරික්ඛාරානං ද්වින්නං අධිට්ඨානපයොගාභාවතො, තථාපි සමානසබ්බභණ්ඩකානං ද්වින්නං තෙලාදි යෙන පටිග්ගහිතං, තස්ස කාලාතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො, අනධිට්ඨානෙ දුල්ලභවිසෙසහෙතුත්තා ච ''අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති වුත්තං. තං අයුත්තං පත්තචීවරසත්තාහකාලිකානං අසදිසවිධානත්තා. එත්ථ පත්තචීවරඤ්හි අත්තනො සන්තකභාවං උපගතමෙව අනධිට්ඨහන්තස්ස කාලාතික්කමෙ ආපත්ති, සත්තාහකාලිකං පන පරසන්තකසාධාරණම්පි පටිග්ගහිතං පටිග්ගාහකස්ස කාලාතික්කමෙ ආපත්තිකරං. පටිග්ගහණඤ්චෙත්ථ පමාණං, න තත්ථ සකසන්තකතා, සත්තාහකාලිකඤ්ච නිස්සග්ගියං, සබ්බෙසම්පි අනජ්ඣොහරණීයං. පත්තචීවරං අඤ්ඤස්ස පරිභුඤ්ජතො අනාපත්ති. ඉදඤ්ච කාලාතික්කන්තම්පි නිස්සජ්ජිත්වා පච්ඡා ලද්ධං කප්පති. පත්තචීවරං පන තං තස්ස විනයකම්මන්ති කප්පතීති. අවිභත්තස්සපි ඉමස්ස දානං රුහති, න පත්තචීවරස්ස. වුත්තඤ්හෙතං **අට්ඨකථායං** ''ද්වින්නං සන්තකං හොති…පෙ…. සචෙපි අවිභජිත්වා සද්ධිවිහාරිකාදීනං දෙන්ති, අදින්නමෙව හොතී''ති. යස්ස දානමෙව න රුහති, තස්ස කුතො අධිට්ඨානං. එකො චෙ පත්තචීවරං දසමෙ දිවසෙ ඉතරස්ස දෙති. තතො පට්ඨාය සො දස දිවසෙ පරිහරිතුං ලභති , න තථා සත්තාහකාලිකන්ති සබ්බථා උපපරික්ඛියමානං සරික්ඛං නක්ඛමතීති න තං සාරතො දට්ඨබ්බන්ති ආචරියස්ස තක්කො. ''විනයකම්මවසෙන පන අනිස්සජ්ජිත්වා සහසා විරුජ්ඣිත්වා කස්සචි පරිච්චත්තම්පි පුන පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතී''ති වුත්තං, සචෙ දෙසන්තරිතං, සමුද්දන්තරිතං වා චීවරං නිස්සග්ගියං ජාතං, තං ඉධ ඨිතෙන භික්ඛුනා එකස්ස වත්තෙන චිත්තෙන චත්තං කත්වා අනපෙක්ඛිත්වා ආපත්තිං දෙසෙත්වා තස්ස විස්සාසෙන පුන ගහෙත්වා අධිට්ඨාතබ්බං, ''පත්තාදීසු ච අයමෙව නයො''ති ච වුත්තං, ''තාලනාළිකෙරථණිතම්පි සත්තාහකාලිකං එවා''ති ච. ''ද්වින්නං සන්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං සත්තාහකාලිකං සත්තාහාතික්කමෙ ආපත්තිං න කරොති , පරිභුඤ්ජිතුං පන ද්වින්නම්පි න වට්ටතී''ති ච ''පරසන්තකං පටිග්ගහෙත්වා ඨපිතෙපි එසෙව නයො''ති ච කෙචි වදන්ති. දුක්කටවත්ථුභූතං සප්පිආදි නිස්සජ්ජිතබ්බං පුන පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති විධානං න දිස්සතීති.

භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

627. ''එකමෙව කත්වා''ති වචනෙන වස්සිකසාටිකලක්ඛණෙන ඤාතකානම්පි සතුප්පාදං කරොන්තෙන එකමෙව ගහෙතබ්බන්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. **චතුබ්බිධං ඛෙත්තන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි තිවිධං දිස්සති, තං පන එවං ගහෙතබ්බං, යස්මිං ඛෙත්තෙ පරියෙසිතුං ලභති, තං **පරියෙසනඛෙත්තං** නාම, ''එවං කරණනිවාසනාධිට්ඨානඛෙත්තානිපී''ති වුත්තං. එත්ථ පච්ඡිමෙන පුරිමග්ගාහො වෙදිතබ්බො, න පුරිමෙන පච්ඡිමග්ගාහො, යථාලාභන්ති ආචරියො. තස්සත්ථො – අධිට්ඨානඛෙත්තෙන පච්ඡිමෙන පුරිමානං තිණ්ණං ගාහො හොති, තථා නිවාසනඛෙත්තෙන ද්වින්නං පුරිමානං. කරණඛෙත්තෙන පන එකස්සෙව පුරිමස්ස ගාහො හොතීති. එත්ථ පන කිඤ්චාපි කරණඛෙත්තනිවාසනඛෙත්තානං කාලතො නානත්තං නත්ථි, කිරියතො පන ''අට්ඨිං කත්වා නිවාසෙතබ්බ''න්ති පාළිවචනතො, තස්මා ද්විධා කත්වා වුත්තං අඤ්ඤතරාභාවෙන, තදත්ථසිද්ධිතො ච, කථං පනෙත්ථ නානත්තං නත්ථීති පඤ්ඤායතීති චෙ? පාළිතො, ''අඩ්ඪමාසො සෙසො ගිම්හානන්ති කත්වා නිවාසෙතබ්බ''න්ති හි පාළි, තථා **මාතිකාට්ඨකථාතො** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) ච.

තථාහ ''පච්ඡිමො අඩ්ඪමාසො කරණනිවාසනඛෙත්තම්පී''ති, ඉමිනා නයෙන තිවිධමෙව ඛෙත්තන්තිපි සිද්ධං. **සමන්තපාසාදිකායං** පන කත්ථචි පොත්ථකෙ ''ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය යාව කාළපක්ඛුපොසථො, අයමෙකො අද්ධමාසො පරියෙසනඛෙත්තඤ්චෙව කරණඛෙත්තඤ්ච. එතස්මිඤ්හි අන්තරෙ වස්සිකසාටිකං අලද්ධං පරියෙසිතුං, ලද්ධං කාතුඤ්ච වට්ටති, නිවාසෙතුං, අධිට්ඨාතුඤ්ච න වට්ටතී''ති පාඨො දිස්සති, සො අපාඨො යථාවුත්තපාළිමාතිකාට්ඨකථාවිරොධතො, තස්මා තත්ථ ''අලද්ධං පරියෙසිතුං වට්ටති, කාතුං, නිවාසෙතුං, අධිට්ඨාතුඤ්ච න වට්ටතී''ති පාඨො වෙදිතබ්බො. එවං තාව පච්ඡිමෙන පුරිමග්ගාහසිද්ධි වෙදිතබ්බා, න පුරිමෙන කරණඛෙත්තාදීනං ගාහො සම්භවති. ''මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති වස්සිකසාටිකචීවරං පරියෙසිතබ්බ''න්ති එත්තකමෙව හි වුත්තං, න, **අට්ඨකථායං** ''අයමෙකො අද්ධමාසො පරියෙසනඛෙත්තඤ්චෙව කරණඛෙත්තඤ්චා''ති වුත්තත්තාති චෙ? න, තස්ස ලෙඛනදොසත්තා , තථා සාධිතං. කරණඛෙත්තෙන පන නිවාසනඛෙත්තග්ගාහො අත්ථි කාලනානත්තාභාවතො, තෙනෙව පුබ්බෙ යථාලාභග්ගහණං කතං, තථා ච සාධිතමෙව, න හෙදො පනත්ථි, පයොජනං

වුත්තමෙව. නිවාසනක්ඛෙත්තෙන අධිට්ඨානක්ඛෙත්තග්ගාහො නත්ථි එව, න හි පුරිමෙන පච්ඡිමග්ගාහො වෙදිතබ්බො. න පාළිවිරොධතොති චෙ? න, තදත්ථාජානනතො. ‘‘මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති අද්ධමාසො සෙසො ගිම්හාන’’න්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දස්ස හි ඉතො පට්ඨායාති අත්ථො. පරතො ආපත්තිඛෙත්තදස්සනතො ඉතරස්ස අනාපත්තිඛෙත්තභාවො දස්සිතොව හොති. දින්නපුබ්බතොපි ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො නිප්ඵාදෙන්තස්ස නිස්සග්ගියං පිට්ඨිසමයත්තා, පකතියා වස්සිකසාටිකදායකා නාම සඞ්ඝස්ස වා පුග්ගලස්ස වා අපවාරෙත්වා අනුසංවච්ඡරං දෙන්තා, තත්ථ සතුප්පාදොව වට්ටති. වත්තභෙදෙ දුක්කටන්ති තදඤ්ඤෙසු.

‘‘සචෙ කත…පෙ…. වස්සූපනායිකදිවසෙ අධිට්ඨාතබ්බා…පෙ…. ඡ මාසෙ පරිහාරං ලභතී’’ති වචනතො අන්තොවස්සෙපි යාව වස්සානස්ස පච්ඡිමදිවසා අකතා පරිහාරං ලභතීති දීපිතං හොති. කස්මා න විචාරිතන්ති චෙ? අත්ථාපත්තිසිද්ධත්තා. ‘‘ඡ මාසෙ පරිහාරං ලභතී’’ති වචනෙන අකතා ලභතීති සිද්ධමෙව, තං කිඤ්චාපි සිද්ධං, සරූපෙන පන අනාගතත්තා සරූපෙන දස්සෙතුං, දුස්සද්ධාපයත්තා උපපත්තිතො දස්සෙතුඤ්ච ඉදමාරද්ධං ආචරියෙන, ‘‘යථා චෙත්ථ, එවං කඨිනබ්භන්තරෙ උප්පන්නචීවරම්පි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තං දුවුත්තං තත්ථෙව පුබ්බාපරවිරොධතො. යඤ්චෙත්ථ අට්ඨකථාවචනං සාධකත්තෙන වුත්තං, තං තමත්ථං න සාධෙති. ‘‘යදි නප්පහොති යාව කත්තිකපුණ්ණමා පරිහාරං ලභතී’’ති වචනං අප්පහොන්තස්ස යාව කත්තිකපුණ්ණමා තාව පරිහාරඛෙත්තං, තතො පරං එකදිවසොපි න හොතීති දීපෙති, තස්මා අප්පහොනකභාවෙන අකතාව යාව කත්තිකපුණ්ණමා පරිහාරං ලභති, තතො පරං න ලභතීති සිද්ධං. තථා තදෙව වචනං කතපරිහාරං න ලභතීති දීපෙති, තස්මා කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙයෙව අධිට්ඨාතබ්බා. ‘‘අප්පහොන්තෙ දසාහෙ අන්තොවස්සෙ කරණපරියොසානංයෙව පමාණ’’න්ති ලිඛිතං.

එත්ථාහ – ‘‘එකාහද්වීහාදිවසෙනා’’තිආදි න වත්තබ්බං. කස්මා? ගිම්හදිවසානං අනධිට්ඨානකාලත්තා, තස්මා එව ‘‘අන්තොදසාහෙ වා තදහෙයෙව වා අධිට්ඨාතබ්බා’ති ච සාමඤ්ඤතො න වත්තබ්බං ගිම්හදිවසානං අධිට්ඨානඛෙත්තභාවප්පසඞ්ගතො’’ති. එත්ථ වුච්චති – න, තදත්ථාජානනතො. දසාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ගිම්හදිවසා දසාහා හොන්ති, පඨමදිවසෙ ච ලද්ධා නිට්ඨිතා වස්සිකසාටිකා දසාහාතික්කන්තාපි වස්සූපනායිකදිවසං අධිට්ඨානඛෙත්තං අප්පත්තත්තා න ච තාව නිස්සග්ගියං හොති, වුත්තඤ්චෙතං ‘‘වස්සූපනායිකතො පුබ්බෙ දසාහාතික්කමෙපි අනාපත්තී’’ති.

අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බාති ඉදං න අවිසෙසෙන එතස්මිං අන්තරෙ ගිම්හදිවසෙපි අධිට්ඨාතබ්බන්ති ඉමමත්ථං දීපෙතුං වුත්තං, කින්තු ගිම්හදිවසෙ චෙ උප්පන්නා, අධිට්ඨානඛෙත්තෙ ච අන්තොදසාහං හොති, අන්තොදසාහෙ ඛෙත්තෙයෙව අධිට්ඨාතබ්බා, න ඛෙත්තන්ති කත්වා දසාහං අතික්කමිතබ්බන්ති දීපෙතුං වුත්තං. කස්මා? ගිම්හදිවසානම්පි ගණනූපගත්තා, තස්මා අඛෙත්තදිවසෙපි ගණෙත්වා ඛෙත්තෙ එව ‘‘අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බා’’ති වුත්තං හොතීති.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරඅච්ඡින්දනසික්ඛාපදවණ්ණනා

632. **සාම**න්ති සකසඤ්ඤිතානියමනත්ථං වුත්තං. සකසඤ්ඤිතායෙව හි අච්ඡින්දාපනඅච්ඡින්දනෙසු නිස්සග්ගියං, තස්මා නිස්සග්ගියමූලඞ්ගනිදස්සනමෙතං. ‘‘චීවර’’න්ති වුත්තත්තා ‘‘අචීවරං අච්ඡින්දන්තස්ස න නිස්සග්ගිය’’න්ති වුත්තමෙව හොති. ‘‘දත්වාති දත්වා වා දාපෙත්වා වා’’ති කිඤ්චාපි පදභාජනං යුජ්ජති, අඤ්ඤස්ස පන සන්තකං අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො දාපෙත්වා තං සයං වා අච්ඡින්දෙය්‍ය, තෙනෙව වා අච්ඡින්දාපෙය්‍යාති අනිට්ඨප්පසඞ්ගභයා න වුත්තං, අත්ථතො පන අත්තනො සන්තකං අඤ්ඤෙන සද්ධිවිහාරිකාදිනා දාපෙත්වා, අඤ්ඤස්ස සන්තකං වා තස්ස විස්සාසා දාපෙත්වා තං අච්ඡින්දෙය්‍ය වා අච්ඡින්දාපෙය්‍ය වා නිස්සග්ගියන්ති වෙදිතබ්බං, තඤ්ච ඛො අනපෙක්ඛො දත්වා. යදි එවං ‘‘වජිත්වා දින්නං අච්ඡින්දිත්වා ගණ්හන්තො භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බො’’ති ඉදං කින්ති චෙ? සකසඤ්ඤාය අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤාය ථෙය්‍යාය ගණ්හන්තං සන්ධාය වුත්තං, තෙනෙව වුත්තං ‘‘සකසඤ්ඤාය ගහිතත්තා පනස්ස පාරාජිකං නත්ථී’’ති, අපිච ‘‘අනාපත්ති සො වා දෙති, තස්ස වා විස්සසන්තො ගණ්හාතී’’ති වචනතොපි තං සිද්ධමෙව. එත්තාවතා තාවකාලිකං කත්වා දින්නං අච්ඡින්දන්තස්ස අනාපත්ති සාධිතා හොති. ‘‘අම්හාකං සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හිස්සතී’’තිආදිවචනං සාමණෙරස්ස දානං දීපෙති, තඤ්ච ඉධ නාධිප්පෙතං. **පාළියං** (පාරා. 633-634) උපසම්පන්නෙ තිකපාචිත්තියං විය අනුපසම්පන්නෙ තිකදුක්කටම්පි ආගතන්ති චෙ? න, තදධිප්පායාජානනතො. අනුපසම්පන්නකාලෙ එවං දත්වා අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ උපසම්පන්නං දිස්වා කුපිතො චෙ අච්ඡින්දති, උපසම්පන්නස්සෙව වා ‘‘සික්ඛං පච්චක්ඛාය තුම්හාකං සන්තිකෙ උපසම්පජ්ජිස්සාමී’’ති වදන්තස්ස දත්වා පුන අච්ඡින්දති චෙ, නිස්සග්ගියන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

633. සකිං ආණත්තො බහුකම්පි අච්ඡින්දති, නිස්සග්ගියන්ති එකබද්ධත්තා එකං පාචිත්තියං, තං සන්ධායෙතං වුත්තං **‘‘ආණත්තො බහූනි ගණ්හාති, එකං පාචිත්තිය’’**න්ති. **මාතිකාට්ඨකථායං** පන ‘‘වත්ථුගණනාය ආපත්තියො’’ති වුත්තං, තං ආණත්තියා බහුත්තා ‘‘සබ්බානි ගණ්හා’’ති වදන්තස්ස ගාහං සන්ධාය වුත්තං, තෙනෙව තත්ථ වුත්තං ‘‘එකවාචාය සම්බහුලා ආපත්තියො’’ති. එවං සන්තෙ පාළිවචනං, අට්ඨකථාවචනද්වයඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සමෙති, පරසන්තකම්පි නිස්සග්ගියං හොති පංසුකූලඤ්ච, තෙන ‘‘දූසසන්තෙ බද්ධරූපියං විය’’ති වුත්තං, තං

තදත්ථනියමදස්සනත්ථං වුත්තං, යථාවෂාදිතං අච්ඡින්දනචිත්තෙන සචිත්තකං, වචීකම්මං පන කෙවලං අච්ඡින්දාපෙන්තස්සෙව ''දෙහී''ති බලක්කාරෙන ගණ්හතොපි වෙදිතබ්බං, තං න යුත්තං ''අනාපත්ති සො වා දෙතී''ති වචනතො. ''තුට්ඨො වා දුට්ඨො වා දෙති, අනාපත්තියෙවා''ති මාතිකාට්ඨකථාවචනතො වාති චෙ? න, උභයත්ථ අත්තනො රුචියා දානං සන්ධාය වුත්තත්තා, පසය්හාවහාරෙ අනාපත්තිප්පසඞ්ගතො ච. ''භික්ඛුස්ස සාමං චීවරං දත්වා'ති පාළිවචනතො ච **මාතිකාට්ඨකථාය** අඞ්ගවවත්ථානෙ 'උපසම්පන්නතා'ති වුත්තත්තා ච උභයත්ථ දානහරණෙසු භික්ඛුභාවො ඉච්ඡිතබ්බොති දීපෙති''ති වදන්ති, ඉදමයුත්තන්ති නො තක්කොති ආචරියො. කස්මා? අනුපසම්පන්නස්ස චීවරං දත්වා තං උපසම්පන්නකාලෙ අච්ඡින්දන්තස්ස අනාපත්තිප්පසඞ්ගතො. ''අනුපසම්පන්නස්ස චීවරං වා අඤ්ඤං වා පරික්ඛාරං දත්වා…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වචනතො දුක්කටං තත්ථ හොතීති චෙ? නාසිද්ධත්තා, දානකාලෙ එව උපසම්පන්නතා පමාණන්ති අසිද්ධමෙතං **අට්ඨකථාය** වා **පාළියා** වා යුත්තිතො වා, තස්මා තං න යුත්තන්ති අත්ථො. අනුපසම්පන්නස්ස චීවරං දත්වා තස්සෙව අනුපසම්පන්නකාලෙයෙව චීවරං අච්ඡින්දන්තස්ස දුක්කටං, උපසම්පන්නකාලෙ වා දත්වා අනුපසම්පන්නකාලෙ අච්ඡින්දන්තස්ස දුක්කටන්ති තස්ස වචනස්ස ඉදං විකප්පන්තරඤ්ච සම්භවති, තස්මා (පාරා. 631 ආදයො) විකප්පන්තරස්ස සම්භවතො ච න යුත්තං, යස්මා අනුපසම්පන්නකාලෙ දත්වා උපසම්පන්නකාලෙ අච්ඡින්දන්තස්ස විසුං දුක්කටං න පඤ්ඤත්තං, තස්මා පුරාණචීවරධොවාපනාදිසික්ඛාපදෙසු විය අපරභාගෙ උපසම්පන්නතා චෙත්ථ පමාණං, තස්මා ''උපසම්පන්නතා''ති අඞ්ගෙසු වුත්තත්තා ච තං න යුත්තන්ති අත්ථො. එත්ථ ''පච්චාසීසන්තස්සෙව දානමධිප්පෙතං, න නිස්සට්ඨදාන''න්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** වදති කිර, වීමංසිතබ්බං.

චීවරඅච්ඡින්දනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

637. ඡට්ඨෙ කිඤ්චාපි ''සාමං සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා''ති වුත්තං, **මාතිකාට්ඨකථායං** පන ''චීවරත්ථාය සාමං විඤ්ඤත්තං සුත්ත''න්ති අවත්වා කෙවලං ''චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්ත''න්ති අඞ්ගෙසු වුත්තත්තා අඤ්ඤෙන චීවරත්ථාය විඤ්ඤත්තං සුත්තම්පි සඞ්ගහං ගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං. **සාමන්ති** චෙත්ථ කස්සචි නියමනං. ''සාමං විඤ්ඤාපෙත්වා''ති කිඤ්චාපි වුත්තං, තථාපි ''සාමං වායාපෙය්‍යා''ති අත්තනො අත්ථාය වායාපෙය්‍යාති එවං සම්බන්ධො, අත්ථො ච වෙදිතබ්බො, **පාළියං** පන ආසන්නපදෙන යොජනා කතා, තස්මා සාමං විඤ්ඤත්තං සුත්තන්ති අඤ්ඤවිඤ්ඤත්තං කප්පියං ආපජ්ජති, හත්ථකම්මයාචනවසෙන ලද්ධතන්තවායොපි කප්පියො. විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණං චෙ, තන්තෙ චීතංයෙව සකිං අධිට්ඨාතබ්බං, පුන අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි අධිට්ඨිතෙන එකීභාවූපගමනතො. ''සචෙ පන පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වාව විනසාටකං විය, අන්තරන්තරා අධිට්ඨිතං හොති, පුන අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති වුත්තං. ''පටිලාභෙනාති වචනෙන වායාපෙත්වා ඨපෙස්සාමීතිආදි එකස්මිං අන්තොගධං හොතී''ති වදන්ති.

සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

642. විසිට්ඨං කප්පඤ්ච තස්ස වචනෙන විසිට්ඨං කතඤ්ච පමාණං, න ආමිසදානං. කෙසුචි පොත්ථකෙසු ''චීවර''න්ති උද්ධරිත්වා විභාගො වුත්තො, තං න සමෙතීති.

මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

646. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අච්චෙකචීවරං පටිග්ගහෙත්වා නික්ඛිපිතු''න්ති, ''යාව පවාරණා පවාරිතා''ති ච යං වුත්තං, තෙ පන භික්ඛූ තස්ස වචනස්ස අත්ථං මිච්ඡා ගහෙත්වා අච්චෙකචීවරං නික්ඛිපන්තා චීවරකාලසමයං අතික්කාමෙසුං. කිමිදං විභත්තං, උදාහු අවිභත්තන්ති? විභත්තං, පුග්ගලිකං වා. තෙනෙව පරතො ''අම්හාකං, ආවුසො, අච්චෙකචීවරානී''ති වුත්තං, අවිභත්තං පන සඞ්ඝිකත්තා න කස්සචි නිස්සග්ගියං කරොති.

අපිච ''අච්චෙකචීවරං පටිග්ගහෙත්වා නික්ඛිපිතු''න්ති ඉමිනා සාමඤ්ඤවචනෙන වස්සූපනායිකදිවසතො පට්ඨාය, පිට්ඨිසමයතො පට්ඨාය වා යාව පවාරණා නික්ඛිපිතුං වට්ටතී එව සඞ්ඝිකත්තා, පුග්ගලිකම්පි ''වස්සංවුත්ථකාලෙ ගණ්හථා''ති දින්නත්තා. තාදිසඤ්හි යාව වස්සංවුත්ථො හොති, තාව න තස්සෙව, දායකස්ස සන්තකං හොති, තථා ඉතො තතියවස්සෙ, චතුත්ථවස්සෙ වා ''පවාරණාය ගණ්හථා''තිආදිනා දින්නම්පි නික්ඛිපිත්වා යථාදානමෙව ගහෙතබ්බං. අයමත්ථො **අට්ඨකථායං** (පාරා. අට්ඨ. 2.646-9 ආදයො) පාකටො. තානි චීවරකාලසමයාතික්කමෙ න නිස්සග්ගියානීති චෙ? න, උද්දිස්ස දින්නත්තා. යස්මා අයං සමයො ''කාලෙපි ආදිස්ස දින්න''න්ති එත්ථ ''කාලො''ති ආගතො, **ගණභොජනසික්ඛාපදාදීසු** ''සමයො''ත්වෙව ආගතො, තස්මා ඉධ තෙසං එකත්ථතාදස්සනත්ථං එකතො ''චීවරකාලසමයො''ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **මාතිකායං** පනෙත්ථ තාදිසං චීවරං අත්තනො සන්තකභාවං උපගතං

පුග්ගලිකං සන්ධාය වුත්තං, තෙනෙවාහ **"භික්ඛුනො පනෙව අච්චෙකචීවරං උප්පජ්ජෙය්‍යා"**ති. අත්තනො කුටියා වස්සංවුත්ථස්ස භික්ඛුනො හි දාතුං අලභන්තො අන්තොවස්සෙ එව දානකිච්චං පරිනිට්ඨාපෙත්වා ගච්ඡති, තථා සඞ්ඝස්ස. තස්මා ඉදං අච්චෙකචීවරං අත්ථි උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය සඞ්ඝස්ස වා පුග්ගලස්ස වා සන්තකභාවං උපගච්ඡන්තං, යං න වස්සාවාසිකභාවෙන දින්නං, අත්ථි උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය අනුපගන්ත්වා වස්සංවුත්ථකාලෙයෙව පුග්ගලස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා උපගච්ඡන්තං, යං වස්සාවාසිකභාවෙන උප්පජ්ජිත්වා සමයෙ දින්නං, අත්ථි සමයෙ දින්නම්පි පුග්ගලස්ස සන්තකභාවං අනුපගච්ඡන්තං, සඞ්ඝසන්තකභාවං වා දායකසන්තකභාවං වා උපගච්ඡන්තං, ඊදිසං සන්ධාය ''සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතබ්බ''න්ති වුත්තං. ඉදං අතිරෙකසංවච්ඡරම්පි නික්ඛිපිතුං ලභති අත්තනො සන්තකභාවං අනුපගතත්තා, තස්මා ''දසාහානාගත''න්ති ඉතො අඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තන්ති සිද්ධමෙතන්ති. දසාහතො පුරෙතරං ලභිත්වා යාව පවාරණා නික්ඛිපිතුං න ලභති, තස්මා සකභාවූපගතමෙව අධිට්ඨාතබ්බං, තංයෙව සන්ධාය ''දසාහානාගත''න්ති වුත්තං, යතො ''අන්තොසමයෙ අධිට්ඨෙති, විකප්පෙති''ති **අනාපත්තිවාරෙ** වුත්තං. සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතබ්බකං පන පරස්ස දාතබ්බතාය සකභාවං අනුපගතං, න හි තං සන්ධාය ''අධිට්ඨෙති, විකප්පෙති''ති සක්කා වත්තුං, න ච තං ඉමස්මිං අත්ථෙ නිස්සග්ගියං හොති සඞ්ඝස්ස නිස්සග්ගියාභාවතො, **අට්ඨකථායම්**පි අයමත්ථො සුට්ඨු පාකටොව. කතමං සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතබ්බන්ති චෙ? පරසන්තකං චීවරං සඞ්ඝිකමෙව හොති, තතො ''සල්ලක්ඛෙත්වා සුඛං දාතුං භවිස්සතී''ති ඉමිනා හි පරස්ස සන්තකභාවො දස්සිතො.

''තතො පරං එකදිවසම්පි පරිහාරො නත්ථීති දසාහපරමතො උද්ධං අනුපගතත්තා''ති ලිඛිතං, ඉතො සමයතො උද්ධමෙව දසාහස්ස අනුපගතත්තා සමයතො පරං දසාහං න ලභතීති කිරස්ස අධිප්පායො. **"එතං පරිහාරං ලභතියෙවා"**ති එත්ථ ''එකාදසමං අරුණං චීවරමාසෙ උට්ඨෙතී''ති කාරණං ලිඛිතං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''අනධිට්ඨහිත්වා එකාදසදිවසෙ නික්ඛිපිතුං ලභතී'ති වදන්තො භගවා ඉතරම්පි අනච්චෙකචීවරාදිං අනුජානාති, අච්චෙකචීවරමුඛෙනාති අපරෙ''ති වුත්තං. එත්ථ කතරං සුභාසිතං? උභයම්පීති එකෙ. කථං? පඨමං ''අච්චෙකචීවරස්ස අනත්ථතෙ කඨිනෙ දසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ දසදිවසාධිකා පඤ්චමාසා''ති ඉමිනා සමෙති, **අනුගණ්ඨිපදලද්ධියා** හි එත්ථ ''එකාදසදිවසාධිකො''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, දුතියං ''දසාහානාගතන්ති…පෙ…. දසාහෙන අසම්පත්තාති අත්ථො''ති ඉමිනා සමෙති. ඉමස්ස නයස්ස වසෙන ''පඤ්චමිතො පට්ඨාය උප්පන්නස්ස චීවරස්ස නිධානකාලො දස්සිතො හොතී''ති පාඨො යුජ්ජති. තථා **ගණ්ඨිපදලද්ධියා** ''නවාහානාගතං කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණම''න්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්ස වසෙන ''කාමඤ්චෙස දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බන්ති ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං ඨපිත''න්ති අයං පාඨො යුජ්ජති. කො පනෙත්ථ සාරොති? යො පච්ඡා වුත්තො, සොව සාරො. තෙනෙව අට්ඨකථාචරියෙන ''පඤ්චමිතො පට්ඨායා''ති වුත්තං. පොරාණගණ්ඨිපදෙහි අට්ඨකථාය ච සද්ධිං සංසන්දනතො, ''දසාහානාගත''න්ති පාළියා සංසන්දනතො ච එත්ථ **ගණ්ඨිපදලද්ධිපි** පාළියා සමෙති.

කථං? යස්මා පවාරණාදිවසෙ අරුණුග්ගමනෙ භික්ඛු වස්සංවුත්ථො හොති, තස්මා ඉමිනා දසමෙන අහෙන සද්ධිං ඡට්ඨිතො පට්ඨාය නවදිවසා දස අහානීති දසාහං, තෙන **දසාහෙන,** සහයොගත්ථෙ කරණවචනං. කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණමා චීවරසමයං අසම්පත්තාති කත්වා ''අනාගතා''ති වුච්චති. යථා අපරකත්තිකපුණ්ණමාය වස්සිකසාටිකං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙන්තො ''චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං තතො පරං විකප්පෙතු''න්ති වුච්චති , එවංසම්පදමිදන්ති. එත්ථ වුච්චතීති චෙ? න, ඉමස්ස නිප්පයොජනභාවප්පසඞ්ගතො. අච්චෙකචීවරපටිග්ගහණකාලං නියමිතන්ති චෙ? න, ''ඡට්ඨිතො පට්ඨාය උප්පන්නචීවරං අච්චෙකමෙව න හොති. පඨමකඨිනෙන සිද්ධත්තා''ති **පොරාණට්ඨකථාගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තත්තා තතො උපරි ''අච්චෙකචීවර''න්ති වුච්චති, පටිග්ගණ්හන්තස්ස ආපත්තිසඞ්ගහො ච. න ච සා ආපත්ති **පාළියා, අට්ඨකථාය,** යුත්තිතො වා සම්භවති. අට්ඨුප්පත්තිමත්තවසෙන වුත්තන්ති චෙ? න, දසාහාධිච්චකාරිකා අට්ඨුප්පත්තිපායං න දිස්සති. ''භික්ඛූ අච්චෙකචීවරං පටිග්ගහෙත්වා චීවරකාලසමයං අතික්කාමෙන්තී''ති එත්ථ එත්තිකා එව හි අට්ඨුප්පත්ති. තථා හි **පරිවාරෙ** (පරි. 47-53) ''කිස්මිං වත්ථුස්මි''න්ති ආරභිත්වා එත්තකමෙව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අච්චෙකචීවරං චීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බං, ඉතරං අතික්කාමෙතබ්බන්ති දස්සනත්ථං ඉදං පඤ්ඤත්තන්ති චෙ? න, අච්චෙකචීවරස්සෙව අපරාධදස්සනතො, විසෙසකාරණාභාවා , ''කාමඤ්චෙස දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බන්ති ඉමිනාව සිද්ධො''තිආදිවචනවිරොධතො ච යථාවුත්තවචනාසම්භවතො ච.

කථං? දසාහෙන සහ කත්තිකපුණ්ණමා ''අනාගතා''ති හි වුත්තෙ දසාහතො අඤ්ඤා සා පුණ්ණමාති ආපජ්ජති. අනඤ්ඤා චෙ, **සහ**-සද්දො න සම්භවති, න හි අත්තනාව අත්තනො යොගො සම්භවති, **අනාගත**-සද්දො ච න සම්භවති. ආගතා සම්පත්තා එව හි සා පුණ්ණමා. චීවරසමයස්ස අනන්තරත්තා එකීභාවං අනාගතත්තා අනාගතායෙවාති චෙ? න, තථාපි **අනාගත**-සද්දස්ස සම්භවතො, ආගමනසම්භවෙ සතියෙව හි **අනාගත**-සද්දො සම්භවති, න හි නිබ්බානං, පඤ්ඤත්ති වා ''අනාගතා''ති වුච්චති. නිබ්බානං විය ඛණත්තයං, සා ච පුණ්ණමා න කදාචි සමයභාවං පාපුණාතීති අයුත්තමෙව. ''තතො පරං විකප්පෙතු''න්ති පන වචනං පිට්ඨිසමයං ගහෙත්වා ඨිතත්තා සම්භවති. අපිච පවාරණායං අරුණෙ ච උට්ඨිතෙ සා පුණ්ණමා චීවරසමයං එකාහානාගතා එවාපජ්ජති පුබ්බෙ සහයොගපත්තත්තා. එවං සන්තෙ එකීභාවගතාපි සා චීවරසමයං අනාගතා එව ජාතාති සබ්බදා න තථාවිග්ගහකරණවචනත්ථං කොචිදෙව වචනතො දීපෙතීති වෙදිතබ්බං.

කිමත්ථං පනෙත්ථ ‘‘දසදිවසාධිකො මාසො’’තිආදි වුත්තන්ති? තං පාරිපූරිසම්භවතො. පඤ්චමියඤ්හි පුරෙ අරුණං උප්පන්නඅච්චෙකචීවරස්ස දසදිවසාධිකො මාසොයෙව පරිපූරොති කත්වා තථා වුත්තං. අපිච තස්සා පඤ්චමියා දිවසභාගොපි සම්පත්තාය රත්තියා ‘‘හියො’’ති වුච්චති, පගෙව පුරෙ අරුණං, තෙනෙවාහ ‘‘හියො බො, ආවුසො, අම්හාක’’න්තිආදි. ‘‘එවං සන්තෙ ‘ඡට්ඨිතො පට්ඨායා’ති වුත්තපඨමපාඨස්ස වසෙන ‘අනච්චෙකචීවරම්පි පච්චුද්ධරිත්වා ඨපිතං තිචීවරම්පි එතං පරිහාරං ලභතියෙවා’’’ති ච ‘‘දසදිවසාධිකො මාසො’’තිආදි ච යං ලිඛිතං. තං න, ‘‘පඤ්චමිතො පට්ඨායා’’ති පාඨෙ සජ්ජිතෙව එතෙන පරියායෙන යථාවුත්තඅත්ථසම්භවතො, න තානි ඨානානි පුන සජ්ජිතානි. යථාඨිතවසෙනෙව අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බානීති නො තක්කොති ආචරියො. ඉදං සික්ඛාපදං පුණ්ණමායං අනිස්සග්ගියත්ථමෙවාති **උපතිස්සත්ථෙරො**. ‘‘පවාරණාමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨායා’’ති පාඨෙ සජ්ජිතෙ එතෙන පරියායෙන යථාවුත්තො උප්පන්නස්ස චීවරස්ස නිධානකාලො දස්සිතො හොති, ‘‘අච්චෙකචීවරන්ති අච්චායිකචීවරං වුච්චතී’’තිආදි පාඨො. ‘‘ඡට්ඨිතො පට්ඨායා’’ති ච ‘‘කාමඤ්චෙස දසාහපරම’’න්තිආදි ච යං ලිඛිතං, තං න පාඨො, තස්මා එකාදසදිවසං පරිහාරං ලභතීති කත්වා ආචරියෙන ‘‘පඤ්චමිතො පට්ඨායා’’ති ලිඛාපිතො කිර. ‘‘පවාරණාමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛඡට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනච්චෙකචීවරම්පි පච්චුද්ධරිත්වා ඨපිතං තිචීවරම්පි එතං පරිහාරං ලභතියෙවාති පාඨො’’ති ච ‘‘අච්චෙකචීවරස්ස අනත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්චමාසාති පාඨො’’ති ච එත්ථ පපඤ්චෙන්ති, තස්මා සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙත්වා කථෙතබ්බං, තුණ්හීභූතෙන වා භවිතබ්බං.

අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා

652. **‘‘තිණ්ණං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවරන්ති** ඉදං තිචීවරෙ එව අයං විධි, ඉතරස්මිං යථාසුඛන්ති දස්සනත්ථං වුත්ත’’න්ති වදන්ති. ‘‘අතිරෙකඡාරත්තං විප්පවසන්තී’’ති තස්මිංයෙව සෙනාසනෙ වාසො න විප්පවාසොති කත්වා වුත්තං. කස්මා? චීවරප්පවත්තිජානනතො. එත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති වචනතො අතිරෙකතොපි වුත්තං, ආරඤ්ඤකමෙව පන සෙනාසනං හොති, ධුතඞ්ගං රක්ඛති චීවරප්පවත්තිජානනපලිබොධසම්භවතො.

653. ‘‘ගාවුතතො අතිරෙකප්පමාණෙන ලභතී’’ති යං වුත්තං, තං කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? ‘‘සියා ච තස්ස භික්ඛුනො කොචිදෙව පච්චයො තෙන චීවරෙන විප්පවාසාය’’ති වචනතො. යොජනප්පමාණෙපි සියාති චෙ? න, ‘‘පුන ගාමසීමං ඔක්කමිත්වා වසිත්වා පක්කමතී’’ති අනාපත්තිවාරෙ අනුඤ්ඤාතත්තා. යදි එවං ‘‘යොජනප්පමාණෙ න ලභතී’’ති ඉදං කින්ති? ඉදං නිබද්ධාවාසවසෙනෙව වුත්තං. තත්ථ ධුතඞ්ගං භිජ්ජතීති? න භිජ්ජති, කින්තු න ඉධ ධුතඞ්ගාධිකාරො අත්ථීති. අථ කස්මා ‘‘අයං ධුතඞ්ගචොරොති වෙදිතබ්බො’’ති වුත්තන්ති? අසම්භවතො. කථං පඤ්ඤායතීති? අඞ්ගෙසු අභාවතො. ධුතඞ්ගධරස්ස පතිරූපසෙනාසනදීපනතො ධුතඞ්ගධරතා තස්ස සිද්ධා. වචනප්පමාණතොති චෙ? න, වචනප්පමාණතො ච **පාළියෙව** පමාණං. ‘‘අනාපත්ති පුන ගාමසීමං ඔක්කමිත්වා වසිත්වා පක්කමතී’’ති හි වුත්තං. ගාමසීමා නික්ඛමිත්වා කිත්තකං කාලං වසිත්වා පක්කමිතබ්බන්ති චෙ? පුනදිවසෙයෙව, තස්මා අට්ඨමො අරුණො නිබද්ධාවාසෙ වා ගන්තබ්බට්ඨානෙ වා උට්ඨෙතබ්බොති එකෙ. අන්තොඡාරත්තන්ති එකෙ. යාව නිබද්ධාවාසං න කප්පෙතීති එකෙ. යාව මග්ගපරිස්සමවිනොදනාති එකෙ. සති අන්තරායෙ අන්තොඡාරත්තං වසති, අනාපත්ති. නිබද්ධාවාසකප්පනෙ සති අරුණුග්ගමනෙ ආපත්ති. සචෙ තංසත්තමො දිවසො, තදහෙව නික්ඛිත්තචීවරං ගහෙතබ්බං, පච්චුද්ධරිතබ්බං වාති එකෙ. සචෙ අන්තරා නවමග්ගපාතුභාවෙන වා නවගාමසන්නිවෙසෙන වා, තං සෙනාසනං අඞ්ගසම්පත්තිතො පරිහායති. තදහෙව චීවරං ගහෙතබ්බං වා පච්චුද්ධරිතබ්බං වා. ඡාරත්තං විප්පවසන්තස්ස චෙ පරිහායති, අනාපත්ති අනුඤ්ඤාතදිවසත්තාති එකෙ. ආපත්ති එව අනඞ්ගසම්පත්තිතොති එකෙ. යුත්තතරං පනෙත්ථ විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. සචෙ ධුතඞ්ගධරො හොති, ගාමසීමායං අවසිත්වා පච්ඡිමප්පමාණයුත්තෙ ඨානෙ වසිත්වා පක්කමිතබ්බං. පඨමං බද්ධඅවිප්පවාසසීමො චෙ ගාමො හොති, අඤ්ඤස්මිම්පි මාසෙ අන්තොසීමාය වසතො අනාපත්ති. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ‘‘යථාවුත්තසෙනාසනෙ වසන්තෙනාපි ඡාරත්තමෙව චීවරං ගාමෙ නික්ඛිපිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන අඤ්ඤං අන්තොඡාරත්තම්පි අඤ්ඤම්පි වසතො ආපත්තියෙවා’’ති වුත්තං.

සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා

657. **දෙථාවුසො අම්හාකන්ති** එත්ථ අකතවිඤ්ඤත්ති හොති න හොතීති? හොති, යදි එවං අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදස්ස ච ඉමස්ස ච කිං නානාකරණන්ති? තං අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙයෙව විඤ්ඤාපෙන්තස්ස, ඉදං ඤාතකපවාරිතෙපි, තං අනච්ඡින්නචීවරස්සෙව, ඉදං තස්සපි, තං චීවරංයෙව විඤ්ඤාපෙන්තස්ස, ඉදං අචීවරම්පි. එවං සන්තෙ ඉදං තං අන්තොකත්වා ඨිතං හොති, තස්මා ද්වින්නම්පි අඞ්ගසම්පත්තියා සති කෙන භවිතබ්බන්ති? ඉමිනා භවිතබ්බං ඉමස්ස නිප්පදෙසතොති එකෙ. ද්වීහිපි භවිතබ්බං උභින්නම්පි අඞ්ගසිද්ධිතොති එකෙ. ඉමානි තස්ස අඞ්ගානි විකප්පනුපගචීවරතා, සමයාභාවො, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති චත්තාරි. ඉමස්ස පන සඞ්ඝෙ පරිණතභාවො, ඤත්වා අත්තනො පරිණාමනං, පටිලාභොති තීණි. එත්ථ පඨමො වාදො අයුත්තො කත්වාපි ඔකාසං **අට්ඨකථායං, පරිවාරෙ** ච අවිචාරිතත්තා. යදි එවං තත්ථ අඞ්ගෙසු

‘‘අනඤ්ඤපරිණතතා’’ති වත්තබ්බන්ති චෙ? න වත්තබ්බං, අත්ථතො සිද්ධත්තා. පරිණතසික්ඛාපදද්වයසිද්ධිතො, පරිණතසඤ්ඤිතො, ආපත්තිසම්භවතො ච ‘‘මය්හම්පි දෙථා’’ති වදති, ‘‘වට්ටතී’’ති අනුද්දිට්ඨං, ‘‘අම්හාකම්පි අත්ථී’’ති වුත්තත්තා වට්ටති. ‘‘සඞ්ඝස්ස පරිණතං…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති එත්ථ ‘‘පුග්ගලස්සා’’ති න වුත්තං, යතො සුද්ධපාචිත්තියවසෙන ආගතත්තා. ‘‘අඤ්ඤචෙතියස්සා’’ති න වුත්තං සඞ්ඝස්ස අචෙතියත්තා, තස්මායෙව ‘‘චෙතියස්ස පරිණතං…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති එත්ථාපි ‘‘අඤ්ඤසඞ්ඝස්ස අඤ්ඤපුග්ගලස්සා’’ති න වුත්තං. ‘‘යතො තථා ඉධ ච ‘පුග්ගලස්ස පරිණතං…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා’ති එත්ථ ච ‘අත්තනොපී’ති කිඤ්චාපි න වුත්තං, තථාපි සම්භවතී’’ති වදන්ති. තං පන ඉධ අත්තනො පරිණාමනාධිකාරත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස න වුත්තන්ති එකෙ. තතුත්තරිසික්ඛාපදෙ ‘‘අඤ්ඤස්සත්ථායා’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.526) පදං වියාති එකෙ. තං න, එත්ථ පුග්ගලපරිණාමනසික්ඛාපදෙ අවුත්තත්තා. **ධම්මසිරිත්ථෙරො** පනාහ –

> ‘‘අත්තනො අඤ්ඤතො ලාභං, සඞ්ඝස්සඤ්ඤස්ස වා නතං;
> පරිණාමෙය්‍ය නිස්සග්ගි, පාචිත්තියම්පි දුක්කට’’න්ති.

තස්සත්ථො – සඞ්ඝස්ස පරිණතං අත්තනො පරිණාමෙය්‍ය නිස්සග්ගියං. තදෙව අඤ්ඤතො පරිණාමෙය්‍ය පාචිත්තියං. අඤ්ඤස්ස පරිණතං අත්තනො වා පරස්ස වා පරිණාමෙය්‍ය දුක්කටන්ති, තස්මා අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිආදීසු වුත්තාපත්තිසම්භවතො ඉධ පරිණතද්වයෙ ‘‘අත්තනො’’ති පදං න වුත්තං. තස්මිඤ්හි වුත්තෙ දුක්කටමත්තප්පසඞ්ගො සියා, අවුත්තෙ පනෙතෙසු වුත්තාපත්තීනං යථාගමමඤ්ඤතරා ච ඉධ අවුත්තසිද්ධි දුක්කටඤ්චාති ද්වෙ ආපත්තියො එකතො හොන්තීති විනයධරානං අනවසෙසඤාණස්ස ඔකාසො කතො හොතීති.

> ඉති තිංසකකණ්ඩං සාරමණ්ඩං,
> අලමෙතං විනයස්ස සාරමණ්ඩෙ;
> ඉධ නිට්ඨිතසබ්බසාරමණ්ඩං,
> විනයවසෙන පුනාති සාරමණ්ඩන්ති.

පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පත්තවග්ගො තතියො.

නිස්සග්ගියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාචිත්තියවණ්ණනා

5. පාචිත්තියකණ්ඩො

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

1. **වාදක්ඛිත්තොති** එත්ථ අවිසෙසෙන වාදජප්පවිතණ්ඩසඞ්ඛාතො තිවිධොපි කථාමග්ගො ''වාදො'' ඉච්චෙව වුත්තොති වෙදිතබ්බො. තෙසු ''තිත්ථියෙහි සද්ධි''න්ති වචනතො ඨපෙත්වා වාදං ''සෙසා''ති වදන්ති. ඡලජාතිනිග්ගහට්ඨානකුසලතාය කදාචි කත්ථචි **අවජානිත්වා පටිජානාති,** තථා පුබ්බෙ කිඤ්චි වචනං **පටිජානිත්වා පච්ඡා අවජානාති**. එවං වා අඤ්ඤථා වා **අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරති**. එවං පවත්තො සම්පජානමුසා භාසං පටිස්සුණිත්වා අසච්චායන්තො සඞ්කෙතං කත්වා විසංවාදෙන්තො එවං සො වාදක්ඛිත්තො සමානො පාචිත්තියවත්ථුඤ්ච පරිපූරෙන්තො විචරතීති එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො. **අත්තනො වාදෙති** එත්ථ ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති (ධ. ප. 279; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 7; නෙත්ති. 5; මහානි. 27) පඨමමාරද්ධෙ අත්තනො වාදෙ. ''යං දුක්ඛං තදනත්තා''ති (සං. නි. 3.15) නො සමයො. ''සබ්බෙ ධම්මා''ති වුත්තෙ නිබ්බානම්පි සඞ්ගහං ගච්ඡති. ''නිබ්බානං පරමං සුඛ''න්ති (ධ. ප. 203-204; ම. නි. 2.215) වුත්තත්තා පන තං න දුක්ඛං. නො ඨානමෙතං විජ්ජති. අයං පරවාදී ''යං දුක්ඛං තදනත්තා''ති සුත්තං දස්සෙත්වා සිද්ධන්තං සම්භමෙත්වා ''විරොධි විරුද්ධො''ති වුත්තං දොසං ආරොපෙස්සතීති තස්මිං පඨමවාදෙ කඤ්චි දොසං සල්ලක්ඛෙන්තො ආරොපිතෙ වා දොසෙ අනාරොපිතෙ වා ''නායං මම වාදො''ති තං අවජානිත්වා ''නිබ්බානන්ත්වෙව සස්සත''න්ති, ''අනත්තා ඉති නිච්ඡයා''ති ච සුත්තං දිස්වා තස්ස පඨමවාදස්ස නිද්දොසතං සල්ලක්ඛෙත්වා ''මමෙව අයං වාදො''ති තමෙව පච්ඡා පටිජානාති. එවං තත්ථ යථාවුත්තමානිසංසං සල්ලක්ඛෙන්තො තං පටිජානිත්වා යදි අනත්තා සබ්බෙ ධම්මා, ධම්මා එව න තෙ භවන්ති. සභාවං ධාරෙන්තීති හි ''ධම්මා''ති වුච්චන්ති.

අයඤ්ච **අත්ත**-සද්දො සභාවවාචීති එවං ආරොපිතෙ වා දොසෙ අනාරොපිතෙ වා දොසොති සල්ලක්ඛෙත්වා ''නායං මම වාදො''ති තමෙව පඨමවාදං පච්ඡා අවජානාති. අථ සො පරවාදී සපක්ඛං පටිසෙධෙ පටිජානනත්තාපනයනං . පටිජානාති පත්‍යාස්ස ඉති වචනතො ''පටිඤ්ඤා අඤ්ඤා සො නාම තෙ නිග්ගහො''ති වුත්තො. සභාවාතිරිත්තං අත්ථං පටිසෙධාධිප්පායතො සභාවතො අතිරිත්තං බාලපරිකප්පිතමත්තානං සන්ධාය ''අනත්තා සබ්බෙ ධම්මා''ති මෙ පටිඤ්ඤාතකථා, සා ච තදවත්ථායෙවාති න මෙ තං පටිඤ්ඤාතත්තාපනයනං අත්ථි, ''නායං මම වාදො''ති අවජානනං පන සභාවසඞ්ඛාතං අත්තානං සන්ධාය ''අනත්තා සබ්බෙ ධම්මා''ති න වදාමීති අධිප්පායෙන කතන්ති ඉමිනා අඤ්ඤෙන කාරණෙන තං පුබ්බෙ පටිඤ්ඤාතත්තාපනයනං කාරණං පටිච්ඡාදෙති. ''අනත්තා සබ්බෙව ධම්මා''ති න වත්තබ්බං **''අත්ත-සද්දස්ස සභාවවාචිත්තා**''ති ඉදං කාරණං පටිච්ච තෙන පුබ්බෙ පටිඤ්ඤාතත්තාපනයනං කතං. තමඤ්ඤකාරණං පච්ඡා දස්සිතෙන අඤ්ඤෙන කාරණෙන පටිච්ඡාදෙතීති අධිප්පායො.

යස්මා න කෙවලං යථාදස්සිතනයෙන සො අත්ථමෙව අවජානාති, පටිජානාති ච, කින්තු වචනම්පි, තස්මා **අට්ඨකථායං** (පාචි. අට්ඨ. 1) ''ජානිතබ්බතො''ති පඨමං කාරණං වත්වා පරවාදිනා ''යදි ජානිතබ්බතො අනිච්චං, නිබ්බානං තෙ අනිච්චං සියා''ති වුත්තෙ ''න මයා 'ජානිතබ්බතො'ති කාරණං වුත්තං, 'ජාතිධම්මතො'ති මයා වුත්තං, තං තයා බධිරතාය අඤ්ඤෙන සල්ලක්ඛිතන්තිආදීනි වදතීති අධිප්පායො. 'ජානිතබ්බතො'ති වත්වා පුන 'ජාතිධම්මතො'තිආදීනි වදතී''ති වුත්තං. ''අවජානිත්වා පුන පටිජානන්තො තං අවජානනං ඉමිනා පටිච්ඡාදෙති නාමා''ති ලිඛිතං.

2. **ජානිත්වා ජානන්තස්ස චාති** ජානිත්වා වා ජානන්තස්ස වාති අත්ථද්වයං දීපෙතීති.

3. අපිච **මිච්ඡාවාචාපරියාපන්නාති** චතුබ්බිධමිච්ඡාවාචාපරියාපන්නා. සීහළාදිනාමභෙදගතාති කෙචි, තස්මා එවං වදතො වචනං, තංසමුට්ඨාපිකා චෙතනාති උභයං වුත්තන්ති **මාතිකායං** උභින්නං සඞ්ගහිතත්තා. **විභඞ්ගෙ** තං වචනං යස්මා විනා විඤ්ඤත්තියා නත්ථි, තස්මා ''වාචසිකා විඤ්ඤත්තී''ති විඤ්ඤත්ති ච දස්සිතා. ''එවං වදතො වචන''න්ති ලොකවොහාරෙන වත්වා පරමත්ථතො දස්සෙන්තො ''තංසමුට්ඨාපිකා වා චෙතනාති වුත්ත''න්ති ච වදති. **ඔළාරිකෙනෙවාති** චෙතනාසමුට්ඨානවාචානං සුඛුමත්තා විසයවසෙනෙව කතාති.

9. **දිට්ඨස්ස හොතීති** දිට්ඨො අස්ස, අනෙන වා උපචාරජ්ඣානවසෙන න මයා අබ්‍යාවටො මතො, ''න මයා පවන්තො පටො දිට්ඨො''තිආදිං භණන්තස්ස ච පරමත්ථසුඤ්ඤතං උපාදාය එව ''ඉත්ථිං න පස්සාමි, න ච පුරිස''න්ති භණන්තස්ස ච න මුසාවාදො.

11. **ආපත්තිං ආපජ්ජතියෙවාති** එත්ථ ''දුබ්භාසිතාපත්තී''ති වදන්ති. කස්මා? ''කෙළිං කුරුමානො''ති වුත්තත්තා. ''වාචා ගිරා…පෙ…. වාචසිකා විඤ්ඤත්තී''ති උජුකං සන්ධාය, කායො න උජුකො.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

13. **"පුන අරෙ පත්තෙ**ති පුන තං ඨානං පරිවට්ටෙත්වා ආගතෙ අඤ්ඤස්මිං අරෙ"ති ලිඛිතං. **පතිට්ඨිතාරප්පදෙසන්**ති භූමිං. **පුන අරෙ**ති පුන තස්මිංයෙව අරෙ භූමිං පත්තෙති අත්ථොති කෙචි, තං න සුන්දරං විය. **ජාපිතො**ති පරාජිතො, "පරාජිතො"ති වා පාඨො. **පාපෙසී**ති අභිභවසි. මනාපං භාසමානස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගරුං භාරං. **උදබ්බහී**ති ආකඩ්ඪීති අත්ථො, අනාදරත්ථෙ වා සාමිවචනං. **ධනඤ්ච නං අලාභෙසී**ති යථා සො ධනං අලභි, තථා අකාසීති අධිප්පායො.

15. **පුබ්බෙ**ති නිදානෙ. **අවකණ්ණක**න්ති ඡින්නකණ්ණකනාමං. **ජවකණ්ණක**න්ති වඩ්ඪකකණ්ණකනාමං. **ධනිට්ඨකං** ධනවඩ්ඪකනාමං, සිරිවඩ්ඪකනාමං **කුලවඩ්ඪ**කස්සෙව නාමං. **තච්ඡකකම්ම**න්ති බණනකම්මකාරා කොට්ටකා, පාසාණකම්මකාරාති කෙචි. **"මුද්දා**ති පබ්බගණනා. **ගණනා**ති මහාගණනා"ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **"මධුමෙහං** ඔමෙහ"න්ති ලිඛිතං. ථූලකායස්ස මංසූපචයොති එකෙ. යභ මෙථුනෙ. වීතරාගතාදීහි අක්කොසන්තොපි කිලෙසෙහෙව කිර අක්කොසති නාම, තථා "සොතාපන්නො"ති අක්කොසන්තො ආපත්තියා අක්කොසති නාමාති එකෙ. ලිඞ්ගායත්තත්තා අච්චොදාතාදිපි ලිඞ්ගමෙව ජාතං.

16. සබ්බත්ථ **වදෙතී**ති උද්දෙසො. **භණතී**ති විත්ථාරො. **වදෙතී**ති වා ඉමිනා පරවිඤ්ඤාපනං දීපෙති.

26. අඤ්ඤාපදෙසවාරෙසු පන "එවං වදෙතී"ති වුත්තං. කස්මා? පුබ්බෙ දස්සිතඋද්දෙසක්කමනිදස්සනත්ථං. පුබ්බෙපි "හීනෙන හීනං, හීනෙන උක්කට්ඨං, උක්කට්ඨෙන හීනං, උක්කට්ඨෙන උක්කට්ඨ"න්ති ජාත්‍යාදීසු එකෙකස්මිං චතුධා චතුධා දස්සිතඋද්දෙසක්කමස්ස නිදස්සනං "එව"න්ති ඉමිනා කරොති. "හීනෙන හීනං වදෙතී"ති වුත්තට්ඨානෙයෙව හි "එවං වදෙතී"ති වුත්තෙ සො ආකාරො නිදස්සිතො හොතීති අධිප්පායො. අඤ්ඤථා අඤ්ඤාපදෙසෙන සො ආකාරො න සම්භවතීති ආපජ්ජති. න සම්භවති එවාති චෙ? න, විසෙසකාරණාභාවා, තත්ථ අනාපත්තිප්පසඞ්ගතො, අනියමනිද්දෙසෙන අනියමත්ථසම්භවතො ච. "සන්ති ඉධෙකච්චෙ චණ්ඩාලා"තිආදිනා හි අනියමනිද්දෙසෙන චණ්ඩාලං වා අචණ්ඩාලං වා සන්ධාය භණන්තස්ස ආපත්තීති අනියමත්ථො සම්භවතීති අධිප්පායො. යදි එවං එත්තකමෙව වත්තබ්බං තාවතා පුබ්බෙ දස්සිතඋද්දෙසක්කමනිදස්සනසිද්ධිතොති? න, "වදෙතී"ති ඉමිනා අයොජිතෙ "එව"න්ති පදෙ ඉමං නාම ආකාරං දස්සෙතීති අනවබොධතො. අඤ්ඤාපදෙසනයෙපි පරවිඤ්ඤාපනෙයෙව දුක්කටපාචිත්තියං වියාති නියමනපයොජනං වා "වදෙතී"ති පදන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා අත්තනො සමීපෙ ඨත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං ආණාපෙන්තො හීනෙන හීනං වදෙති භණති, ආපත්ති පාචිත්තියස්ස. සචෙ සයං හීනො හීනෙන හීනං චණ්ඩාලං…පෙ…. පුක්කුසං "පුක්කුසො"ති භණති ආපත්ති වාචාය වාචාය පාචිත්තියස්ස, එස නයො අඤ්ඤාපදෙසවාරෙසුපීති යොජනා වෙදිතබ්බා. අයමත්ථො දුට්ඨදොසෙසු පරියෙසිතබ්බො. අඤ්ඤථා "වදෙති භණතී"ති එතෙසං අඤ්ඤතරං උභයත්ථ අනඤ්ඤාපදෙසවාරඅඤ්ඤාපදෙසවාරෙසු, විසෙසෙන වා අඤ්ඤාපදෙසවාරෙසු නිරත්ථකං ආපජ්ජති විනායෙව තෙන වචනසිලිට්ඨතාසම්භවතො. අත්තනො **පාළියං** අවුත්තත්තා පනෙත්ථ "සාණත්තික"න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්‍රායං පදසන්ධි **වදෙතී**ති වද ඉතීති. අසම්මුඛා වදන්තස්ස දුක්කටං "සම්මුඛා පන සත්තහිපි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි වදන්තස්ස දුක්කට"න්ති **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තත්තා. **දවකම්‍යතා** නාම කෙළි, තං දස්සෙතුං **"හසාධිප්පායතා"**ති වුත්තං. "අසම්මුඛාපි දවකම්‍යතාය වදන්තස්ස දුබ්භාසිතමෙවා"ති ආචරියා වදන්ති. පාපගරහිතාය කුජ්ඣිත්වාපි වදන්තස්ස දුක්කටං, අසම්මුඛා අනාපත්තීති.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

36-7. "ඉමස්ස සුත්වා අමුස්සා"ති පාඨො. "ඉමෙසං සුත්වා"ති න සුන්දරං. **භෙදායපී**ති භෙදාය. තිණ්ණම්පි භික්ඛුභාවතොයෙව නිපජ්ජනතො **"භික්ඛූනං පෙසුඤ්ඤෙ"**ති බහුවචනං කතං.

38-9. "ඉත්ථන්නාමො ආයස්මා චණ්ඩාලො…පෙ…. පුක්කුසොති භණතී"ති වත්වා පෙසුඤ්ඤං උපසංහරතීති යොජනා. අඤ්ඤථා "පුක්කුසොති භණතී"ති වත්තබ්බතා ආපජ්ජති. එත්ථ අනුපසම්පන්නවාරො ලබ්භමානොපි න උද්ධටො ඔමසවාදෙ දස්සිතනයත්තා, සඞ්ඛෙපතො අන්තෙ දස්සෙතුකාමතාය වා. තථා හි අන්තෙ තීණි දුක්කටානි දස්සිතානි. තානි පන දස්සෙන්තො භගවා යස්මා "උපසම්පන්නස්ස සුත්වා උපසම්පන්නස්ස පෙසුඤ්ඤං උපසංහරතී"ති වුත්තානං ද්වින්නං පදානං අඤ්ඤතරවිපල්ලාසවසෙන වා උභයවිපල්ලාසවසෙන වා පාචිත්තියන්ති කත්වා ද්වෙපි තානි එකතො වුත්තානීති දස්සෙතුකාමො, තස්මා සබ්බපඨමංයෙව "උපසම්පන්නො උපසම්පන්නස්ස සුත්වා උපසම්පන්නස්ස පෙසුඤ්ඤං උපසංහරති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා"ති ආහ. "ද්වීසු පනෙතෙසු යස්මා පාරාජිකං අජ්ඣාපන්නොපි උපසම්පන්නො තාදිසංයෙව උපසම්පන්නං බ්‍රංසෙතුකාමො ඔමසති, තාදිසස්ස සුත්වා තාදිසස්ස පෙසුඤ්ඤං උපසංහරති, ආපත්ති පාචිත්තියස්ස, තස්මා 'උපසම්පන්නො'ති ඉදං ආදිපදං සබ්බත්ථ වුත්ත"න්ති කෙචි වදන්ති, තං න යුත්තං, අනවසෙසආපත්තිං ආපන්නස්ස පුන ආපත්තියා අසම්භවතො, තස්මා කෙවලං **මාතිකායං**

භික්ඛුපදාභාවතොයෙව ‘‘භණති උපසංහරතී’’ති පදානං කාරකනිද්දෙසාභාවෙ අසම්භවතො එව තං ආදිපදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදං පාළිලෙසාභාවතො අනාණත්තිකමෙව. ‘‘න පියකම්‍යස්ස, න භෙදාධිප්පායස්සා’’ති උපසංහරණාපෙක්ඛං සාමිවචනං තුණ්හීභූතස්ස වචනප්පයොජනාභාවතො, තෙන වුත්තං **‘‘පාපගරහිතාය භණන්තස්ස අනාපත්තී’’**ති.

පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

45-6. **සබ්බමෙතං පදසො ධම්මො නාමාති** එත්ථ ධම්මො නාම බුද්ධභාසිතොති එවං සම්බන්ධො. **අක්ඛරසමූහොති** අසමත්තපදෙ. පච්චෙකබුද්ධභාසිතං බුද්ධභාසිතෙ එව. අනුපාසකගහට්ඨෙහි භාසිතො ඉසිභාසිතාදිසඞ්ගහං ගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං. කත්ථචි පොත්ථකෙ ‘‘දෙවතාභාසිතො’’ති පදං නත්ථි, යත්ථ අත්ථි, සා පාළි. **ගාථාබන්ධෙපි ච එස නයොති** එකමෙව අක්ඛරං වත්වා ඨානං ලබ්භති එව. ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිසුත්තං භණාපියමානො එකාරං වත්වා තිට්ඨති චෙ, අන්වක්ඛරෙන පාචිත්තියං, අපරිපුණ්ණපදං වත්වා ඨිතෙ අනුබ්‍යඤ්ජනෙන. පදෙසු එකං පඨමපදං විරුජ්ඣති චෙ, අනුපදෙන පාචිත්තියං. **අට්ඨකථානිස්සිතොති** අට්ඨකථානිස්සිතවසෙන ඨිතො. පුබ්බෙ පකතිභාසාය වුත්තං අට්ඨකථං සන්ධාය. **පාළිනිස්සිතොති** පාළියං එවාගතො. **මග්ගකථාදීනිපි** පකරණානි.

48. **උපචාරන්ති** ද්වාදසහත්ථං. **‘‘ඔපාතෙතීති** එකතො භණති සමාගච්ඡතී’’ති ලිඛිතං. කිඤ්චාපි අපලාලදමනම්පි සීලුපදෙසොපි භගවතො කාලෙ උප්පන්නො, අථ ඛො තෙසු යං යං බුද්ධවචනතො ආහරිත්වා වුත්තං, තං තදෙව ආපත්තිවත්ථු හොතීති විඤ්ඤාපනත්ථං **මහාඅට්ඨකථායං** ‘‘වදන්තී’’ති වචනෙහි සිථිලං කතං. බුද්ධවචනතො ආහරිත්වා වුත්තස්ස බහුලතාය තබ්බහුලනයෙන තෙසු ආපත්ති වුත්තා, තස්මා **මහාපච්චරියං** තස්සාධිප්පායො පකාසිතොති අත්ථො. ‘‘සබ්බෙසමෙව වචනන්ති අපරෙ’’ති වුත්තං. සචෙ ආචරියො ඨිතො නිසින්නානං පාඨං දෙති, ‘‘න ඨිතො නිසින්නස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාමී’’ති වුත්තාපත්තිං නාපජ්ජතීති එකෙ. තෙසම්පි පාඨදානං ධම්මදෙසනතො න අඤ්ඤන්ති තං න යුත්තං, ඡත්තපාණිකාදීනං පාඨදානෙන අනාපත්තිප්පසඞ්ගතො, ආපත්තිභාවො ච සිද්ධො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘උභො අත්ථං න ජානන්ති, උභො ධම්මං න පස්සරෙ;
> යො චායං මන්තං වාචෙති, යො චාධම්මෙනධීයතී’’ති. (පාචි. 647);

එත්ථ අධීයතීති අත්ථො, තස්මා පාඨදානම්පි ධම්මදෙසනාව. **සෙඛියට්ඨකථායං** (පාචි. අට්ඨ. 634) ‘‘ධම්මපරිච්ඡෙදො පනෙත්ථ පදසොධම්මෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො’’ති වුත්තං , තස්මා අයමෙව ධම්මො සබ්බත්ථ ධම්මපටිසංයුත්තසික්ඛාපදෙසු වෙදිතබ්බො. යදි එවං සඞ්ඛාරභාසාදිවසෙන චිත්තධම්මං දෙසෙන්තස්ස සෙඛියවසෙන අනාපත්ති සියා, තතො ඡපකජාතකවිරොධො. තත්ථ මන්තානං බාහිරගන්ථත්තාති චෙ? න, තදධිප්පායාජානනතො. අයඤ්හි තත්ථ අධිප්පායො ‘‘බාහිරකගන්ථසඞ්ඛාතම්පි මන්තං උච්චෙ ආසනෙ නිසින්නස්ස වාචෙතුං මෙ භික්ඛවෙ අමනාපං, පගෙව ධම්මං දෙසෙතු’’න්ති. ‘‘තදාපි මෙ, භික්ඛවෙ, අමනාපං නීචෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා උච්චෙ ආසනෙ නිසින්නස්ස මන්තං වාචෙතුං, කිමඞ්ගං පන එතරහි…පෙ.… ධම්මං දෙසෙතු’’න්ති (පාචි. 647) හි අයං පාළි යථාවුත්තමෙව අධිප්පායං දීපෙති, න අඤ්ඤං. තෙනෙව ‘‘මන්තං වාචෙතුං ධම්මං දෙසෙතු’’න්ති වචනභෙදො කතො. අඤ්ඤථා උභයත්ථ ‘‘ධම්මං දෙසෙතු’’මිච්චෙව වත්තබ්බන්ති.

මයා සද්ධිං මා වදාතිආදිම්හි පන **අනුගණ්ඨිපදෙ** එවං වුත්තො ‘‘සචෙ භික්ඛු සාමණෙරෙන සද්ධිං වත්තුකාමො, තථා සාමණෙරොපි භික්ඛුනා සද්ධිං වත්තුකාමො සහසා ඔපාතෙති, ‘යෙභුය්‍යෙන පගුණං ගන්ථං භණන්තං ඔපාතෙතී’’තිආදීසු විය අනාපත්ති, න හි එත්තාවතා භික්ඛු සාමණෙරස්ස උද්දිසති නාම හොති. යස්මා **මහාඅට්ඨකථායං** නත්ථි, තස්මාපි යුත්තමෙවෙතං. සචෙ තත්ථ විචාරෙත්වා පටික්ඛිත්තං සියා ආපත්ති, කිරියාකිරියඤ්ච නාපජ්ජති. කස්මා? යස්මා චිත්තෙන එකතො වත්තුකාමො, අථ ඛො නං ‘එකතො මා වදා’ති පටික්ඛිපිත්වාපි එකතො වදන්තො ආපජ්ජති. අවත්තුකාමස්ස සහසා විරජ්ඣිත්වා එකතො වදන්තස්ස අනාපත්ති, තෙන වුත්තං ‘මයා සද්ධිං මා වදාති වුත්තො යදි වදති, අනාපත්තී’ති. තථාපි ආචරියානං මතිමනුවත්තන්තෙන එවරූපෙසු ඨානෙසු යථාවුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං. කස්මා? යස්මා **මහාඅට්ඨකථායං** නත්ථි, නත්ථිභාවතොයෙව ආපත්ති. සචෙ තත්ථ අනාපත්තිඅවචනං න සම්භවති අයමට්ඨානත්තා’’ති.

තත්‍රායං විචාරණා – ‘‘මයා සද්ධිං මා වදා’’ති වුත්තො යදි වදති, භික්ඛුනො අනාපත්තීති යුත්තමෙතං භික්ඛුනො වත්තුකාමතායාභාවතො, භාවෙපි සජ්ඣායකරණාදීසු තීසු අනාපත්තිතො ච. අථ සාමණෙරෙන බ්‍යත්තතාය ‘‘මයා සද්ධිං මා වදා’’ති වුත්තො භික්ඛු අබ්‍යත්තතාය වදති, ආපත්ති එව වත්තුකාමතාසබ්භාවතො. සහසා චෙ වදති, අනාපත්ති තදභාවතො. සචෙ භික්ඛු එවං ‘‘මයා සද්ධිං මා වදා’’ති වත්වා තෙන සද්ධිං සයං වදති, ආපත්ති එව. න හි එතං සික්ඛාපදං කිරියාකිරියං. යදි එතං සික්ඛාපදං කිරියාකිරියං භවෙය්‍ය, යුත්තං. තත්ථ අනාපත්තීති අධිප්පායො. **මහාපච්චරියං** ඉමිනාව අධිප්පායෙන ‘‘මයා සද්ධිං මා වදා’’ති වුත්තං සියා. න හි සාමණෙරස්ස කිරියා ඉධ පමාණන්ති, ඉමස්මිං පන අධිප්පායෙ වුත්තෙ අතියුත්තංවාති අත්ථො. අක්ඛරත්ථො බ්‍යඤ්ජනත්ථො. කිඤ්චාපි ‘‘යඤ්ච පදං යඤ්ච

අනුපදං යඤ්ච අන්වක්ඛරං යඤ්ච අනුබ්‍යඤ්ජනං, සබ්බමෙතං පදසොධම්මො නාමා''ති වුත්තං, තථාපි ''පදෙන වාචෙති, පදෙ පදෙ ආපත්ති පාචිත්තියස්ස, අක්ඛරාය වාචෙති, අක්ඛරක්ඛරාය ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති ඉදමෙව ද්වයං යොජිතං, තං කස්මාති චෙ? පදෙන අනුපදඅනුබ්‍යඤ්ජනානං සඞ්ගහිතත්තා. වුත්තඤ්හෙතං ''අනුපදන්ති දුතියපාදො. අනුබ්‍යඤ්ජනන්ති පුරිමබ්‍යඤ්ජනෙන සදිසං පච්ඡාබ්‍යඤ්ජන''න්ති (පාචි. අට්ඨ. 45), තස්මා අනුපදෙකදෙසමත්තමෙව අනුබ්‍යඤ්ජනන්ති සිද්ධං. ''අක්ඛරානුබ්‍යඤ්ජනසමූහො පද''න්ති ච වුත්තත්තා පදමත්තමෙව වත්තබ්බං තෙන අනුපදාදිත්තයග්ගහණතොති චෙ? න වත්තබ්බං වචනවිසෙසතො. පදෙන වාචෙන්තො හි පදෙ වා අනුපදෙ වා අනුබ්‍යඤ්ජනෙ වා ආපත්තිං ආපජ්ජති. න අක්ඛරෙන. අක්ඛරෙන වාචෙන්තො පන පදාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං ආපජ්ජති. න හි ''වරො වරඤ්ඤූ වරදො වරාහරො''තිආදිම්හි පඨමං ව-කාරං වාචෙන්තො දුතියාදිව-කාරෙ ඔපාතෙති, පඨමං රො-කාරං වාචෙන්තො දුතියරො-කාරෙ ඔපාතෙති, පඨමං ර-කාරං වාචෙන්තො දුතියර-කාරෙ ඔපාතෙති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සාති සම්භවති. අනුබ්‍යඤ්ජනානුලොමතො සම්භවති එවාති චෙ? න, ''පදෙ පදෙ ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති ඉමිනා විරුද්ධත්තා. ඉදඤ්හි වචනං එකස්මිං පදෙ එකා ආපත්තීති දීපෙති. ''රූපං අනිච්චන්ති වුච්චමානො රූති ඔපාතෙති''ති වචනතො සකලං පාදං වාචෙන්තස්ස පඨමඅක්ඛරමත්තෙ එකතො වුත්තෙ ආපත්තීති සිද්ධන්ති චෙ? න, ''අක්ඛරක්ඛරාය ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති ඉමිනා විරුද්ධත්තා, තස්මා රූති ඔපාතෙතීති වත්තුං අසම්භවතො රූ-කාරස්ස යථාවුත්තධම්මපරියාපන්නභාවසිද්ධිතො තං අවත්වා කෙවලං අක්ඛරාය වාචෙන්තස්ස යථාවුත්තධම්මපරියාපන්නඅක්ඛරභාවදස්සනත්ථං ''රූපං අනිච්චන්ති වුච්චමානො''ති වුත්තං, වචනසිලිට්ඨතාවසෙන වා අනුබ්‍යඤ්ජනෙ වෙදනාවචනං වියාති වෙදිතබ්බං.

පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඨමසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

50. ''න සහසෙය්‍යා කප්පෙතබ්බ''න්ති භාවවසෙන වුත්තං, කෙසුචි ''න සහසෙය්‍යා කප්පෙතබ්බා''ති පාඨො, න කප්පෙතබ්බා භික්ඛුනාති පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායො. ''අපස්සෙනං වාති වායිමමඤ්චකමෙව හොති''ති ලිඛිතං. යං එතෙසං න කප්පති, තං තෙසම්පීති උපජ්ඣායාදීනං සන්තිකං අගන්ත්වා සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති පාඨසෙසො.

52. ''අනුපසම්පන්නො නාම භික්ඛුං ඨපෙත්වා අවසෙසො'ති වුත්තත්තා මාතුගාමො අනුපසම්පන්නොති චතුත්ථරත්තියං මාතුගාමො ද්වෙපි සහසෙය්‍යාපත්තියො ජනෙතීති අපරෙ''ති වුත්තං, ''භික්ඛුං ඨපෙත්වා…පෙ…. පන්නොති පාරාජිකවත්ථුභූතො තිරච්ඡානපුරිසො අධිප්පෙතො''ති ච, උභයම්පි වීමංසිතබ්බං. **දුතියසික්ඛාපදෙ** මාතුගාමො නාමාති මනුස්සිත්ථිංයෙව ගහෙත්වා යක්ඛී පෙතී තිරච්ඡානගතා පාරාජිකවත්ථුභූතා න ගහිතා තෙසු දුක්කටත්තා. ''සචෙ පන අත්තනොපි සික්ඛාපදෙ දුක්කටං භවෙය්‍ය, අථ කස්මා පඨමසික්ඛාපදෙ පාචිත්තිය''න්ති ච වුත්තං. ''අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්ති''ති **සීහළට්ඨකථාවචනං**, තස්සත්ථං දීපෙතුං **අන්ධකට්ඨකථායං** ''භූමියං විනා ජගතියා පමුඛං සන්ධාය කථිත''න්ති වුත්තං. **පුන වසතීති** චතුත්ථදිවසෙ වසති. **භික්ඛුනිපන්නෙති** භික්ඛුම්හි නිපන්නෙ. **සන්නිපතිතමණ්ඩපං** නාම මහාවිහාරෙ සන්නිපාතට්ඨානං. ''තීණි ච දිවසානි දුක්කටඛෙත්තෙ වසිත්වා චතුත්ථෙ දිවසෙ සහසෙය්‍යාපත්තිපහොනකෙ සයති, පාචිත්තියෙවා''ති එකච්චෙ වදන්ති කිර, තං න යුත්තං.

පඨමසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

55. ''අථ ඛො තෙ මනුස්සා''ති ච ''තෙ අද්ධිකා''ති ච පාඨො. ''එකරත්ත''න්තිපි අත්ථි, සො න සුන්දරො. පණ්ඩකෙ **පාළියං** දුක්කටස්ස වුත්තත්තා ''උභතොබ්‍යඤ්ජනෙහි මූලාපත්තීති දිස්සති''ති, ''අනිමිත්තාදයො ඉත්ථියොවා''ති ච වදන්ති උභතොබ්‍යඤ්ජනකෙ වුත්තං විය. කිඤ්චාපි මතිත්ථී පාරාජිකවත්ථු හොති, අනුපාදින්නපක්ඛෙ ඨිතත්තා පන ඉධ ආපත්තිං න කරොති. පාරාජිකාපත්තිට්ඨානඤ්චෙත්ථ න ඔලොකෙතබ්බං.

දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

66. ''විඤ්ඤූ පටිබලා''ති වචනතො අවිඤ්ඤූ ඉත්ථියාපි දෙසෙන්තස්ස අනාපත්ති. ඉධ යක්ඛීආදයො මනුස්සිත්ථී විය අනොළාරිකත්තා දුක්කටවත්ථුකා ජාතා. තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහිත්ථියා පටිබලතාය වුත්තත්තා ඉතරාපි දුක්කටවත්ථුයෙවාති එකෙ. **''මාතුගාමායා''**ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. ''අට්ඨකථාදිපාඨං ඨපෙත්වා දමිළාදිනා යථාරුචි කථෙතුං ලභති කිරා''ති ලිඛිතං, යථා යක්ඛීආදයො දුක්කටවත්ථුකා ජාතා, තථා පුරිසවිග්ගහං ගහෙත්වා ඨිතෙන යක්ඛාදිනා සද්ධිං ඨිතස්ස මාතුගාමස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො දුක්කටං අනාපජ්ජිත්වා කස්මා පාචිත්තියමාපජ්ජතීති චෙ? ඊසකම්පි දුතියපක්ඛං අභජනතො. මනුස්සමාතුගාමොපි න දුතියො, පගෙව යක්ඛාදයොති. න දුතියානියතෙ තස්ස දුතියත්තාති චෙ? න තත්ථ දුට්ඨුල්ලවාචාපෙක්ඛා දුතියතා, කින්තු නිසජ්ජාපෙක්ඛා, ඉධ ච න නිසජ්ජමත්තං, කින්තු දෙසනා ඉධාධිප්පෙතා. සා ච නිපජ්ජනතො ඔළාරිකා, තස්මා අසමත්ථනිදස්සනං.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

67. ‘‘චතුත්ථපාරාජිකවත්ථු ච ඉදඤ්ච එකමෙවා’’ති වුත්තං, න යුත්තං. කස්මා? තත්ථ ‘‘මොඝපුරිසා’’ති වුත්තත්තා. තෙ අරියමිස්සකා න හොන්තීති ද්වෙපි එකසදිසානීති මම තක්කො. ‘‘අරියාපි පටිජානිංසු, තෙසම්පි අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මස්සා’’ති ලිඛිතං. **‘‘සබ්බෙපි භූතං භගවාති** පුථුජ්ජනඅරියානං උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස ආරොචිතත්තා ‘භූත’න්ති වුත්තං, න අත්තනො උත්තරිමනුස්සධම්මං සන්ධායාති අපරෙ’’ති වුත්තං.

77. **පුබ්බෙ අවුත්තතෙහීති** චතුත්ථපාරාජිකෙ අවුත්තෙහීති.

භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

78-80. ‘‘තෙනෙව හත්ථෙන උපක්කමිත්වා අසුචිං මොචෙසී’’ති පාඨො සම්පතිපාඨො සුන්දරො. අපලොකෙත්වාව කාතබ්බා. නො වෙ, පාළියංයෙව වුත්තං සියා. ‘‘ඔත්තපපෙනා’’ති වත්තබ්බෙ රුළ්හීවසෙන පරෙසු **‘‘හිරොත්තප්පෙනා’’**ති වුත්තං. **මහාඅට්ඨකථායං** උත්තානත්තා න වුත්තං, පාචිත්තියාසම්භවදස්සනෙනෙව හි දුක්කටන්ති සිද්ධං.

83. තත්ථ ‘‘කම්ම’’න්ති වුත්තඅජ්ඣාචාරෙපි පරියාපන්නත්තා තං තස්ස දණ්ඩකම්මවත්ථු. ‘‘තත්ථ කම්මං ආපන්නො’’ති පුබ්බෙපි ලිඛිතං. **මහාඅට්ඨකථායං** ‘‘අත්තකාමං ආපන්නො’’ති පාඨො, ‘‘අයමෙව ගහෙතබ්බො’’ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං.

දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පථවීඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා

86. **කටසක්ඛරා** සෙතමත්තිකා විය මුදුකා සක්ඛරජාති. **‘‘අකතපබ්භාරෙති** අවලඤ්ජිතබ්බට්ඨානදස්සනත්ථං වුත්ත’’න්ති ලිඛිතං. ‘‘අනොවස්සකට්ඨානදස්සනත්ථ’’න්ති වත්තබ්බං. **මූසිකුක්කුර**න්ති මූසිකාහි උද්ධටපංසු. **සුද්ධචිත්තාති** කිඤ්චාපි ‘‘එවං පවට්ටිතෙ පථවී භිජ්ජිස්සතී’’ති ජානන්ති, නො පන වෙ පථවීභෙදත්ථිකා, සුද්ධචිත්තා නාම හොන්ති. පංසුආදයො ද්වෙ කොට්ඨාසා ආපත්තිකරා. කෙචි ‘‘සබ්බච්ඡන්නාදීසු උපඩ්ඪෙ දුක්කටස්ස වුත්තත්තා සචෙ දුක්කටං, යුත්ත’’න්ති වදන්ති. තත්ථ යුත්තං තාදිසස්ස වත්ථුනො සම්භවා, ඉධ පන ජාතපථවී ච අජාතපථවී චාති ද්වෙයෙව වත්ථූනි, තස්මා ද්වින්නං එකෙන භවිතබ්බන්ති න යුත්තං. එත්ථාපි දුක්කටවචනං අත්ථීති චෙ? තං පන සඤ්ඤාවසෙන, න වත්ථුවසෙනාති න යුත්තමෙව.

87. **අග්ගිං කාතුං වට්ටතීති** එත්ථ එත්තාවතා උසුමං ගණ්හාති, තස්මා වට්ටතීති කෙචි. එවං සති පථවියා අග්ගිම්හි කතෙ දූරතොපි භූමි උණ්හා හොති, තත්තකං කොපෙතබ්බං සියා, න ච කප්පති, තස්මා යස්මිං ඨානෙ පතති, තං සො අග්ගි ඩහති, තස්මා වට්ටතීති එකෙ. අඩහිතෙපි **‘‘අදඩ්ඪාය පථවියා අග්ගිං ඨපෙතුං න වට්ටතී’’**ති වුත්තත්තා අත්තනා පාතනායෙව දොසො පතිතෙ උපදාහෙති වෙදිතබ්බං.

පථවීඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන මුසාවාදවග්ගො පඨමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

89. **එරසුං නිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තොති** දස්සිතභාවං ජානාපෙති. කස්මා අයං එරසුං උග්ගිරීති චෙ? **මනුස්සානන්ති**ආදි තස්ස පරිහාරො. ‘‘ආකොටෙසි ජින්දීති ච වචනතො රුක්ඛදෙවතානං හත්ථානි ජිජ්ජන්ති, න චාතුමහාරාජිකාදීනං විය අච්ඡෙජ්ජානී’’ති වදන්ති.

90-92. **භවන්ති අහුවුඤ්චාති** ද්විකාලිකො භූතසද්දො. යදි බීජතො නිබ්බත්තෙන බීජං දස්සිතං, තදෙව සන්තකං යදිදං. සොච කුක්කුටො මංසිමක්ඛිතොති අයමෙව හි පරිහාරො. **අට්ඨකථාසුපි** හි ‘‘බීජෙ බීජසඤ්ඤී’’ති ලිඛිතං. යං බීජං

භූතගාමො නාම හොති, තස්මිං බීජෙ භූතගාමබීජෙති යොජෙත්වා. අමූලකත්තා කිර සම්පුණ්ණභූතගාමො න හොති, ‘‘සමූලපත්තො එව හි භූතගාමො නාමා’’ති කාරණං වදන්ති. **‘‘අභූතගාමමූලත්තා**ති භූතගාමතො අනුප්පන්නත්තා අභූතගාමමූලං, භූතගාමස්ස අමූලකත්තා වා. න හි තතො අඤ්ඤො භූතගාමො උප්පජ්ජතී’’ති ද්විධාපි ලිඛිතං. පියඞ්ගු අසනරුක්ඛො වඩ්ඪනත්තචො බජ්ජඵලො, ‘‘පීතසාලො’’තිපි වුච්චති. **අමූලකභූතගාමෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතීති** නාළිකෙරස්සෙවායං. සටපිට්ඨිජාතත්තා, බීජගාමානුලොමත්තා ච දුක්කටවත්ථු. **න වාසෙතබ්බං** ‘‘දූරුපචිණ්ණත්තා’’ති ලිඛිතං, **‘‘යෙසං රුක්ඛානං සාඛා රුහතී**ති වචනතො යෙසං න රුහති, තෙසං සාඛාය කප්පියකරණකිච්චං නත්ථීති සිද්ධ’’න්ති වුත්තං. **මුද්දතිණ**න්ති තස්ස නාමං. **‘‘මුඤ්ජතිණ**න්ති පාඨො’’ති ලිඛිතං.

සමණකප්පෙහීති සමණවොහාරෙහි, තස්මා වත්තබ්බං භික්ඛුනා ‘‘කප්පියං කරොහී’’ති. තස්ස ආණත්තියා කරොන්තෙනාපි සාමණෙරාදිනා ‘‘කප්පිය’’න්ති වත්වාව අග්ගිපරිජිතං කාතබ්බන්ති සිද්ධං. අග්ගිපරිජිතාදීනි විය කප්පියත්තා අබීජනිබ්බට්ටබීජානිපි ‘‘පඤ්චහි සමණකප්පෙහී’’ති (චූළව. 250) එත්ථ පවිට්ඨානි, යථාලාභතො වා සමණකප්පවචනං ගහෙතබ්බං. ‘‘කප්පිය’න්ති වත්තුකාමො ‘කප්ප’න්ති චෙ වදති, ‘වට්ටතී’ති වදන්තී’’ති වුත්තං. ‘‘කප්පිය’න්ති වචනං සකසකභාසායපි වට්ටතී’’ති වදන්ති. ‘‘කප්පියන්ති වත්වා’’ති වුත්තත්තා භික්ඛුනා ‘කප්පියං’ඉච්චෙව වත්තබ්බං, ‘‘ඉතරෙන පන යාය කායචි භාසායා’’ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. ‘‘උච්ඡුං කප්පියං කරිස්සාමීති දාරුං විජ්ඣතී’’ති වචනතො කප්පියං කාතබ්බං සන්ධාය විරද්ධෙති වුත්තං හොති, ආචරියා පන ‘‘කප්පියං කාරෙතබ්බං සන්ධාය කප්පියන්ති සිත්ථාදිං කාරෙති, වට්ටතී’’ති වදන්ති, තස්ස කාරණං වදන්තා කාතුං වට්ටනභාවෙනෙව විරජ්ඣිත්වා කතෙපි කප්පියං ජාතං. යදි න වට්ටෙය්‍ය, සිත්ථාදිම්හි කතෙ න වට්ටෙය්‍යාති, උපපරික්ඛිතබ්බං. උට්ඨිතසෙවාලසටං ආතපෙ නික්ඛිපිතුං වට්ටති, විකොපෙතුකාමතාය සති දුක්කටං යුත්තං විය. ‘‘පුප්ඵරජ්ජුභාජනගතිකා, තස්මා න වට්ටති. නාළෙ වා බද්ධපුප්ඵකලාපෙ නාළස්මිං කතෙපි වට්ටති තස්මිං පුප්ඵස්ස අත්ථිතාය’’ති වදන්ති. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ‘‘බීජගාමෙන භූතගාමො දස්සිතො අනවසෙසපරියාදානත්ථ’’න්ති වුත්තං.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

98-9. **අඤ්ඤං වදතීති අඤ්ඤවාදකං,** ‘‘වචනං කරෙය්‍යා’’ති ලිඛිතං. ‘‘තුණ්හීභූතස්සෙතං නාම’’න්ති පාඨො. **උග්ඝාතෙතුකාමොති** සමොහනිතුකාමො, අන්තරායං කත්තුකාමොති පොරාණා.

100. ‘‘සුදිට්ඨො භන්තෙ, න පනෙසො කහාපණොතිආදීසු **අනාරොපිතෙ** දුක්කටෙන මුසාවාදපාචිත්තියං, අරොපිතෙ පාචිත්තියද්වයං හොතී’’ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං.

102. **අධම්මෙන වා වග්ගෙන වා න කම්මාරහස්ස වාති** එත්ථ ‘‘මයි වුත්තෙ මං වා අඤ්ඤං වා සඞ්ඝො අධම්මෙන වා කම්මං, වග්ගෙන වා කම්මං කරිස්සති, න කම්මාරහස්ස වා මෙ, අඤ්ඤස්ස වා කම්මං කරිස්සතී’’ති න කථෙතීති යොජෙතබ්බං.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

103. **‘‘ඡන්දාය’’**ති අක්ඛරක්ඛරායාතිආදි විය ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, ඡන්දත්ථන්ති වා අත්ථො. යෙසං සෙනාසනානි පඤ්ඤපෙති, තෙසං අත්තනි ඡන්දත්ථන්ති අධිප්පායො.

106. **අනුපසම්පන්නන්ති**ආදීසු කරණත්ථො ගහෙතබ්බො. **අඤ්ඤං අනුපසම්පන්නන්ති** අඤ්ඤෙන අනුපසම්පන්නෙන. **තස්ස වාති** අනුපසම්පන්නස්ස. ‘‘සම්මුතිකාලෙ පඤ්චඞ්ගවිරහාදයො අසම්මතා නාමා’’ති, ‘‘උපසම්පන්නෙන ලද්ධසම්මුති සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන විනස්සතී’’ති ච වුත්තං. **සඞ්ඝෙනාති** සබ්බෙන සඞ්ඝෙන කම්මවාචාය අස්සාවෙත්වා ‘‘තවෙසො භාරො’’ති කෙවලං ආරොපිතභාරො. **කෙවල-සද්දො** හෙත්ථ කම්මවාචාය අස්සාවිතභාවමත්තමෙව දීපෙති. **සයමෙවාති** ඉතරෙසං භික්ඛූනං අනුමතියා. අභූතෙන ඛීයනකස්ස ආදිකම්මිකස්ස කථං අනාපත්තීති චෙ? ඉමිනා සික්ඛාපදෙන. මුසාවාදෙ ආපත්තියෙව ද්වෙ පාචිත්තියො වුත්තා විය දිස්සන්ති පුබ්බපයොගෙ රුක්ඛාදිඡින්දනාදීසු විය, විචාරෙතබ්බං.

උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

110. ‘‘එවඤ්චිදං භගවතා භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං හොතී’’ති වචනතො, **පරිවාරෙ** ‘‘එකා පඤ්ඤත්ති, එකා අනුපඤ්ඤත්තී’’ති (පරි. 226) වචනතො ච ඉධ අත්ථි අනුපඤ්ඤත්තීති සිද්ධං. කිඤ්චාපි සිද්ධං, ‘‘එවඤ්ච පන,

භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා''තිආදිනා පන පඤ්ඤත්තිට්ඨානං න පඤ්ඤායති, කෙවලං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අට්ඨමාසෙ…පෙ…. නික්ඛිපිතු''න්ති එත්තකමෙව වුත්තං, තං කස්මාති චෙ? පඨමපඤ්ඤත්තියං වුත්තනයෙනෙව වත්තබ්බතො අවිසෙසත්තා න වුත්තං. යදි එවං කා එත්ථ අනුපඤ්ඤත්තීති? **අජ්ඣොකාසෙති**. අයමනුපඤ්ඤත්ති පඤ්ඤත්තියම්පි අත්ථීති චෙ? අත්ථි, තං පන ඔකාසමත්තදීපනං, දුතියං චාතුවස්සිකමාසසඞ්ඛාතකාලදීපනං. යස්මා උභයම්පි එකං කාලොකාසං එකතො කත්වා ''අජ්ඣොකාසෙ''ති වුත්තන්ති දීපෙන්තො භගවා ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ…පෙ…. නික්ඛිපිතු''න්ති ආහාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''යත්ථ ච යදා ච සන්ථරිතුං න වට්ටති, තං සබ්බම්පි අජ්ඣොකාසසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගතන්ති වෙදිතබ්බ''න්ති. හෙමන්තකාලස්ස අනාපත්තිසමයත්තා ඉදං සික්ඛාපදං නිදානානපෙක්ඛන්ති සිද්ධං, තථා හි අජ්ඣොකාසපදසාමත්ථියෙන අයං විසෙසො – වස්සානකාලෙ ඔවස්සකට්ඨානෙ අජ්ඣොකාසෙ, මණ්ඩපාදිම්හි ච න වට්ටති. හෙමන්තකාලෙ පකතිඅජ්ඣොකාසෙ න වට්ටති, සබ්බම්පි ඔවස්සකෙපි මණ්ඩපාදිම්හි වට්ටති, තඤ්ච ඛො යත්ථ හිමවස්සෙන සෙනාසනං න තෙමෙති, ගිම්හකාලෙ පකතිඅජ්ඣොකාසෙපි වට්ටති, තඤ්ච ඛො අකාලමෙඝාදස්සනෙයෙවාති අයං විසෙසො ''අට්ඨ මාසෙ''ති ච ''අවස්සිකසඞ්කෙතෙ''ති ච එතෙසං ද්වින්නං පදානං සාමත්ථියතොපි සිද්ධො.

කිඤ්ච භියෙ‍යා – **අට්ඨකථායං** සන්දස්සිතවිසෙසොව. වම්මාදිනා ඔනද්ධකො වා නවවායිමො වා න සීඝං විනස්සති. **කායානුගතිකත්තාති** කායෙ යත්ථ, තත්ථ ගතත්තා. සඞ්ඝිකමඤ්චාදිම්හි කායං ඵුසාපෙත්වා විහරිතුං න වට්ටතීති **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. ''සඞ්ඝිකං පන 'අජ්ඣොකාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජථ, භන්තෙ, යථාසුඛ'න්ති දායකා දෙන්ති සෙනාසනං, එවරූපෙ අනාපත්ති''ති **අන්ධකට්ඨකථායං** වචනතො, ඉධ ච පටික්ඛෙපාභාවතො වට්ටති. ''අඤ්ඤඤ්ච එවරූපන්ති අපරෙ''ති වුත්තං. **''පාදට්ඨානාභිමුඛාති** නිසීදන්තස්ස පාදපතනට්ඨානාභිමුඛා''ති ලිඛිතං. සම්මජ්ජන්තස්ස පාදට්ඨානාභිමුඛන්ති ආචරියස්ස තක්කො.

111. **''පාදුද්ධාරෙනාති** බහිඋපචාරෙ ඨිතත්තා''ති ලිඛිතං. **ගච්ඡන්ති,** දුක්කටං ධම්මකථිකස්ස විය. කස්මා න පාචිත්තියං? පච්ඡා ආගතෙහි වුඩ්ඪතරෙහි උට්ඨාපෙත්වා ගහෙතබ්බතො. ධම්මකථිකස්ස පන අනුට්ඨාපෙතබ්බත්තා. ''අනාණත්තියා පඤ්ඤත්තියම්පි තස්ස භාරො''ති වුත්තං.

112. **පරිහරණෙයෙවාති** එත්ථ ගහෙත්වා විචාරණෙති **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. අත්තනො සන්තකකරණෙති **උපතිස්සත්ථෙරො**. බීජනීපත්තකං චතුරස්සබීජනී.

113. ''යො භික්ඛු වා සාමණෙරො වා…පෙ…. ලජ්ජී හොතී'ති වුත්තත්තා අලජ්ජිං ආපුච්ඡිත්වා ගන්තුං න වට්ටතී''ති වදන්ති. පාළියෙ ''කෙනචි පලිබුද්ධං හොතී''ති ච **අට්ඨකථායං** ''පලිබුද්ධ''න්ති ච සෙනාසනංයෙව සන්ධාය වුත්තං, තස්මා තථාපි අත්ථීති ගහෙතබ්බං. ''අනාපුච්ඡං වා''ති පාඨො.

පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

116-7. **එත්තකමෙව වුත්තමට්ඨකථාසු,** තථාපි පදට්ඨාදයොපි ලබ්භන්ති එව. **අනුගණ්ඨිපදෙ** ''අඤ්ඤං අත්ථරණාදි අකප්පියත්තා න වුත්ත''න්ති වුත්තං. ''මඤ්චං වා පීඨං වා විහාරෙ වා විහාරූපචාරෙ වා'ති ඉමිනාපි සංසන්දනත්ථං **'කිඤ්චාපි වුත්තො, අථ ඛො'**තිආදි ආරද්ධ''න්ති ච වුත්තං. උපචාරමත්තඤ්චෙතං ''රුක්ඛමූලෙ''ති, තත්ථ වත්තබ්බං නත්ථි.

118. **අනාපුච්ඡිත්වාපි ගන්තුං වට්ටතීති** අසතියා ගච්ඡතොපි අනාපත්ති, **ආපුච්ඡනං පන වත්තං** සඤ්චිච්ච අනාපුච්ඡතො වත්තභෙදදුක්කටත්තා. පුග්ගලිකසෙනාසනෙ සඞ්ඝිකසෙය්‍යං, සඞ්ඝිකසෙනාසනෙ වා පුග්ගලිකසෙය්‍යං අත්ථරිත්වා ගච්ඡන්තස්ස දුක්කටං යුත්තං විය. කස්මා? ''සෙය්‍යාමත්තමෙව නස්සෙය්‍යා''ති වුත්තත්තා. ඉධ පන ''පලිබුද්ධං පලිබුද්ධො''ති දුවිධම්පි අත්ථි.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

121. ඡබ්බග්ගියෙසුයෙව **ථෙරා භික්ඛූති** කෙචි. **පාදෙ ධොවිත්වාති**ආදිම්හි පවිසන්තස්ස වා පාදධොවනපාසාණතො යාව මඤ්චපීඨං පස්සාවත්ථාය නික්ඛමන්තස්ස වා යාව පස්සාවට්ඨානන්ති යොජනා කාතබ්බා. එවං සන්තෙ ''පස්සාවත්ථාය නික්ඛමන්තස්ස වා''ති න වත්තබ්බං, ''පස්සාවට්ඨානතො නික්ඛමන්තස්ස වා''ති වත්තබ්බං. **පස්සාවට්ඨානන්ති** කත්ථචි පොත්ථකෙ. තථා හි **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''පවිසන්තස්ස පාදධොවනපාසාණතො යාව මඤ්චපීඨං නික්ඛමන්තස්ස මඤ්චපීඨතො යාව පස්සාවට්ඨානං, තාව උපචාරො''ති වුත්තං, තස්මා ''පාදෙ ධොවිත්වා පවිසන්තස්ස, පස්සාවත්ථාය

නික්ඛමන්තස්ස ච ද්වාරෙ නික්ඛිත්තපාදධොවනපාසාණතො, පස්සාවට්ඨානතො ච මජ්ඣපීයි''න්ති කත්ථචි පොත්ථකෙ පාඨො, සො අපාඨො. කස්මා? මජ්ඣපීඨානං උපචාරස්ස වුත්තත්තා. පවිසන්තස්ස යාව මජ්ඣපීඨානං උපචාරො, නික්ඛමන්තස්ස තතො පට්ඨාය යාව පස්සාවට්ඨානං වච්චකුටිවඩ්ඪකමට්ඨානන්ති ඉමිනා අත්ථෙන යථා සංසන්දති, තථාවිධො පාඨොති ආචරියො.

122. **උපචාරං ඨපෙත්වාති** ඉධ වුත්තඋපචාරං ඨපෙත්වා. ''දස්සනසවනූපචාරෙපි සන්ථරන්තස්සා''ති ලිඛිතං.

අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා

126-7. **ඡසත්තකොට්ඨකානි වාති** එත්ථ ද්වාරකොට්ඨකං අධිප්පෙතං. ''නික්ඛමා''ති වචනං සුත්වාපි අත්තනො රුචියා නික්ඛමති, අනාපත්ති; ඉධ අග්ගිසාලාදි එව **උපචාරොති**.

නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙහාසකුටිසික්ඛාපදවණ්ණනා

129. ''පමාණමජ්ඣිමස්ස ගලප්පමාණෙ දින්නතුලාපි වෙහාසකුටියෙවා''ති ලිඛිතං, ''න සා ඉධ අධිප්පෙතා''ති වුත්තං.

වෙහාසකුටිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

135. **යාව ද්වාරකොසාති** ද්වාරසමීපා, යාව භිත්තීති අත්ථො, තං සුවුත්තං. **කවාටවිත්ථාරප්පමාණොති** හත්ථපාසස්සාධිප්පෙතත්තා, සමන්තා කවාටවිත්ථාරප්පමාණඋපචාරස්ස ගහිතත්තා අපරිපූරඋපචාරාපි හොති. ආලොකං කරොතීති ආලොකං සන්ධෙති පිධෙතීති සන්ධි එව ආලොකසන්ධිනාමකා හොන්ති. වාතපානකවාටලෙපකම්මෙ අප්පහරිතට්ඨානකිච්චං නත්ථි.

136. **ඉට්ඨකාති** ඡදනකපාලාසිලාදිඉට්ඨකා. **ඡදනූපරීති** එත්ථ පඨමං තාව එකවාරං අපරිසෙසං ඡාදෙත්වා පුන ඡාදනදණ්ඩකෙ බන්ධිත්වා දුතියවාරං තථෙව ඡාදෙතබ්බං. ''තතියවාරචතුත්ථවාරෙ සම්පත්තෙ ද්වෙ මග්ගෙ අධිට්ඨහිත්වා තතියමග්ගං ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බ''න්ති වුත්තං, තං ''පුනප්පුනං ඡාදාපෙතී''ති ඉමිනා යුජ්ජති.

පොරාණා පන ''පඨමවාරෙයෙව තයො මග්ගෙ අධිට්ඨාතුං වට්ටති, චතුත්ථතො පට්ඨාය ආපත්ති පාචිත්තියං, චතුත්ථලෙපතො පට්ඨාය ආපත්තී''ති වදන්ති. තත්ථ ඡදනෙ වුත්තවිධිනිදානෙන සමෙති, ලෙපෙ වුත්තවිධිතිකච්ඡෙදෙන සමෙති. තථාපි සො න යුත්තොව. **නිදානෙ, අට්ඨකථායඤ්ච** සිද්ධලෙපත්තා සබ්බසොවාපි අච්ඡන්නෙ, ඡන්නෙවාපි අනෙකසො පරියායස්ස තතියස්සෙව අධිට්ඨානන්ති නො සමෙතීති ආචරියො. ''ද්වෙ මග්ගෙ''ති, ''ද්වෙ ඡදනෙ''ති ච ''තතියවාරතො පට්ඨාය එවං ඡාදාපෙහී'ති ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බ''න්ති ච **උපතිස්සත්ථෙරො** වදති කිර.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

140. සප්පාණකසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන භූතගාමවග්ගො දුතියො.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

144. **කථානුසාරෙනාති** යො භික්ඛුනොවාදකත්ථිකො කිංසීලො කිංසමාචාරො කතරකුලා පබ්බජිතොතිආදි කථානුසාරෙනාති අත්ථො. **සඟ්ගමග්ගගමනෙපීති අපි**-සද්දෙන මොක්ඛගමනෙපි. **''ලක්ඛණප්පටිවෙධපටිසංයුත්තො''**ති අට්ඨගරුධම්මානුසාරෙන වත්තබ්බං ධම්මකථං සන්ධාය වුත්තං.

145-147. **නිස්සීමන්**ති විහාරෙ බද්ධසීමතො අඤ්ඤං අබද්ධසීමං, ගාමසීමාදින්ති අත්ථො. **"සුපිනන්තෙනපී"**ති න සබ්බෙසන්ති ඉධ බාහුල්ලනයෙන වුත්තං. ඡබ්බග්ගියා හි කෙචි වීසතිවස්සාපි අත්ථි අතිරෙකවීසතිවස්සාපීති ඉමිනා ඉමං මජ්ඣිමබොධිකාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති විඤ්ඤායති. **"සීලවා හොතී"**ති වත්වා තස්ස චතුබ්බිධත්තා ඉධ අධිප්පෙතසීලමෙව දස්සෙතුං **"පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො"**තිආදි වුත්තං. **ගණ්ඨානුගණ්ඨිපදෙසු** "සතිසංවරාදයො ඉධ නාධිප්පෙතා, තෙන විභඞ්ගපාඨං දස්සෙති අට්ඨකථාචරියො"ති වුත්තං. **අත්ථතො**ති පාළිඅත්ථතො. **කාරණතො**ති කාරණූපපත්තිතො, අට්ඨකථාතොති අධිප්පායො. අථ වා **කාරණතො**ති ධම්මතො, තෙන අත්ථතො ධම්මතොති වුත්තං හොති. අථ වා **අත්ථතො**ති ඵලතො. **"කාරණතො**ති හෙතුතො. ධම්මපදම්පි ජාතකෙන සහා"ති ලිඛිතං. **පඤ්හං කථෙතුන්**ති "පඤ්හං පුට්ඨො කථෙතී"ති එත්ථ භික්ඛුනියා පුට්ඨෙන "න ජානාමී"ති න සක්කා කථෙතුං. "න ඛො පන තං භගවන්ත"න්ති පාඨො. "න ඛො පනෙත"න්ති ච ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං. "කාසායවත්ථවසනායා"ති වචනතො පාරාජිකායපි න වට්ටති. භික්ඛුනියා කායසංසග්ගමෙව වුත්තං. මෙථුනෙන හි භික්ඛුනීදූසකො හොති.

148-9. භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම පරිවත්තලිඞ්ගා, පඤ්චසතා සාකියානියො වා. "ධම්මදෙසනාපත්තිමොචනත්ථං පනා"ති වචනතො මාතුගාමග්ගහණෙන සබ්බත්ථ භික්ඛුනීසඞ්ගහං ගච්ඡතීති සිද්ධං. භික්ඛුනිග්ගහණෙන පන මාතුගාමො **තිරියං තරණසික්ඛාපදෙ** (පාචි. 187-190) සඞ්ගහිතො, න අඤ්ඤත්ථ. "ඔසාරෙතබ්බා"ති පාළිපාඨො, පාළි ඔසාරෙතබ්බාති අත්ථො . "ඔසාරෙතබ්බ"න්ති අට්ඨකථාපාළි. එකස්මිං ඨානෙ වන්දිතෙ දොසාභාවතො බහූසු එකාය වන්දිතෙ වට්ටතීති චෙ? භික්ඛූහි කත්තබ්බං නත්ථි, භික්ඛුනියායෙව කත්තබ්බං, තස්මා න වට්ටති . **"යත්ථ කත්थචි නිසින්නායා**ති අන්තොද්වාදසහත්ථෙ නිසින්නායා"ති වදන්ති. **න නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමා**ති නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමා භික්ඛු ඉධ නාධිප්පෙතා, වස්සං උපගන්තුකාමාව අධිප්පෙතාති අත්ථො. **යතො පනා**ති භික්ඛුනීවිහාරතො. **තත්ථා**ති භික්ඛුනීවිහාරෙ. කිඤ්චාපි "ඔවාදදායකා භික්ඛූ"ති වචනතො ඔවාදදායකෙනෙව සභික්ඛුකො ආවාසො හොති, න සබ්බෙහීති ආපන්නො, තථාපි අසති භික්ඛුනොවාදකෙ ඔවාදසංවාසානං අත්ථාය යාචනත්ථාය අවස්සං ගන්තබ්බත්තා අඤ්ඤෙහිපි භික්ඛූහි සභික්ඛුකොපි සභික්ඛුකො එවාති වෙදිතබ්බො. **සා රක්ඛිතබ්බා**ති වස්සච්ඡෙදාපත්ති රක්ඛිතබ්බා. කස්මා? **ආපදාසු හීති**ආදි. **"අයං උපොසථො චාතුද්දසිකොති පුච්ඡිතබ්බ"**න්ති වුත්තං, තම්පි තෙරසියංයෙව, එතරහි පන භික්ඛුනියො චාතුද්දසියංයෙව ගන්ත්වා "කදා අය්‍යා උපොසථො"ති පුච්ඡන්ති. "ජායායො වා ජාරියො වා"ති අධිප්පායෙන වුත්තං කිර. "ගච්ඡෙය්‍යා චෙ, ආපත්තී"ති පාඨො. **ද්වෙ තිස්සො**ති ද්වීහි තීහි. එකතො ආගතානං වසෙන "තාහී"ති බහුවචනං වුත්තන්ති අධිප්පායො. "එකා භික්ඛුනී වා බහූ භික්ඛුනී වා බහූහි භික්ඛුනුපස්සයෙහි ඔවාදත්ථාය පෙසිතා"ති වචනස්ස විත්ථාරො "භික්ඛුනිසඞ්ඝො ච අය්‍යා භික්ඛුනියො වා"තිආදිනා වුත්තො. "භික්ඛුනිසඞ්ඝො ච අය්‍යා භික්ඛුනියො වා'තිආදි නානාඋපස්සයෙහි පෙසිතාය වචන"න්ති ච "අපරිපුණ්ණසඞ්ඝපුග්ගලනානාවාසදූතියවචනවසෙන පඤ්චක්ඛත්තුං උපසඞ්කමනං වුත්ත"න්ති ච ලිඛිතං. යස්මිං ආවාසෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො න පවත්තති, තත්ථාපි යාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා පුනදිවසෙ යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන "නත්ථි කොචි භික්ඛු භික්ඛුනොවාදකො සම්මතො"තිආදි වත්තබ්බං. අත්ථි චෙ සම්මතො, නිද්දිසිතබ්බො. "සයමෙව චෙ සම්මතො, අහ'න්ති වත්තබ්බ"න්ති වුත්තං. සචෙ සම්මතො වා ඔවාදපටිග්ගාහකො වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසති, අඤ්ඤෙන ආරොචාපෙතබ්බන්ති එකෙ, "අත්තනාපි ආරොචෙතුං වට්ටතී"ති ච වදන්ති. කෙසුචි පොත්ථකෙසු "අය්‍යානං පවාරෙතී"ති ලිඛිතං, එවං සති "අය්‍යස්ස පවාරෙමී"ති වත්තබ්බං, පොත්ථකෙ නත්ථි.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථඞ්ගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

153. **මුනාතී**ති ජානාති. **අන්තරධායතිපී**ති එත්ථ තදුත්තමං චෙ අත්ථි, තං පස්සාමි, යං විචිත්තං වා, තදත්ථඤ්ච. තග්ස කාරණං. සහ උප්පාදමනන්තරා කිරියා. යමා ච තෙ මනසා කතත්‍ර නෙත්වාති. යථා පාතො සියා පාතො භවං පාතොව උදකතො උග්ගන්ත්වා ඨිතං, තථා විරොචමානං අඞ්ගීරසං බුද්ධං පස්ස, න කෙවලං පදුමං විය, විරොචමානං තපන්තමාදිච්චමිවන්තලික්ඛෙති සම්බන්ධො. අථ වා අඞ්ගීරසං බුද්ධං පදුමංව විරොචමානං සූරියංව තපන්තං පස්ස බුද්ධං. යථා පාතො සියා ඵුල්ලමවීතගන්ධං කොකනුදසඞ්ඛාතං පදුමං පස්සසි, තථා විරොචමානං අඞ්ගීරසං බුද්ධං පස්ස. උභයෙනෙව හි භගවතො කන්ති දීපිතාති කත්වා දීපිතගුණසුභං බුද්ධං සක්කත්වා තං කන්තිං පූජෙය්‍ය. පූජනෙය්‍යතොපි වීතිනාමෙය්‍ය ඉති ලක්ඛයෙ. "එකතො උපසම්පන්නායා"ති පාළි.

156. "එකතො උපසම්පන්නාන"න්ති අට්ඨකථාපාඨො. "අභබ්බො ත්ව"න්තිආදිවචනතො අනුකම්පාවසෙන සද්ධිවිහාරිකාදිං සඞ්ඝිකා විහාරා නික්කඩ්ඪාපෙන්තස්ස අනාපත්ති විය දිස්සති. අභබ්බො හි ථෙරො සඤ්චිච්ච තං කාතුං, ගවෙසිතබ්බාව එත්ථ යුත්තීති කෙචි. ථෙරෙන සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පුබ්බෙ කතන්ති මම තක්කො.

අත්ථඞ්ගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

162. ‘‘එකරත්තම්පි වසන්ති’’ති (පාචි. 161) වචනතො යත්ථ රත්තියං න වසන්ති, තත්ථ ගන්ත්වා ඔවදිතුං වට්ටතීති එකෙ. යදි එවං සඞ්කෙතට්ඨානං ගන්ත්වා ඔවදිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. ‘‘තතො අද්ධයොජනෙයෙව සභික්ඛුකො ආවාසො ඉච්ඡිතබ්බො’’ති න වත්තබ්බං. භික්ඛුනොවාදකො චෙ අද්ධයොජනං ගන්ත්වා ඔවදිතුකාමො හොති, භික්ඛුනිසඞ්ඝො ච අද්ධයොජනං ගන්ත්වා සොතුකාමො, ‘‘වට්ටතී’’ති වත්තබ්බං සියා, තඤ්ච න වුත්තං, තස්මා න වට්ටති. හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන පන ‘‘එකරත්තම්පී’’ති වුත්තං. තතො පට්ඨාය උපස්සයං හොති, න උපස්සයසඞ්ඛෙපෙන කතමත්තෙනාති වුත්තං හොති. යත්ථ වාසූපගතා භික්ඛුනියො, සො උපස්සයසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, තත්ථ න ගන්ත්වා ඔවාදො දාතබ්බො. එකාවාසෙ දිවා වට්ටතීති එකෙ, විචාරෙත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

164. ‘‘උපසම්පන්නං සඞ්ඝෙන අසම්මත’’න්ති පාළිවචනතො, ‘‘සම්මතෙන වා සඞ්ඝෙන වා භාරං කත්වා ඨපිතො’’ති අට්ඨකථාවචනතො ච අට්ඨහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සම්මතෙන වා විප්පවසිතුකාමෙන ‘‘යාවාහං ආගමිස්සාමි, තාව තෙ භාරො හොතූ’’ති යාචිත්වා ඨපිතො, තස්සාභාවතො සඞ්ඝෙන වා තථෙව භාරං කත්වා ඨපිතො අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි ඔවදිතුං ලභති, පගෙව අඤ්ඤෙන ධම්මෙනාති සිද්ධං. ‘‘යො පන භික්ඛු අසම්මතො භික්ඛුනියො ඔවදෙය්‍ය, පාචිත්තිය’’න්ති පගෙව භාරං කත්වා අට්ඨපිතං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අභයගිරිවාසීනම්පි ඉදමෙව මතං, **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ඉමං නයං පටික්ඛිපිත්වා ‘‘නත්ථි කොචී’’තිආදිනා ‘‘එතරහි ඔවාදකො අසම්මතො භික්ඛුනොවාදකො නාමා’’ති වත්වා ‘‘යං පන **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තං ‘උපසම්පන්නං සඞ්ඝෙන කම්මවාචාය අසම්මතං, භික්ඛුසඞ්ඝෙන පන භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස අනුග්ගහං කරොථ, භික්ඛුනියො ඔවදථ, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච කරොථ ඵාසුවිහාරන්ති එවං යාචිත්වා ඨපිතො භික්ඛුසඞ්ඝං ආපුච්ඡිත්වා, තතො සො ථෙරො භික්ඛුනියො ඔවදති, එවරූපං භික්ඛුසඞ්ඝෙන අසම්මතන්ති, තත්‍ර වුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො’’ති වුත්තං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘අසම්මතො ගාමං ඔවාදත්ථාය ආගතානං භික්ඛුනීනං වචනං සුත්වා පටිවචනං දෙන්තො සඞ්ඝානුමතියා, න ඤත්තිචතුත්ථෙනා’’ති වුත්තං, තං **අනුගණ්ඨිපදමතෙන** සමෙති, **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තවචනං තෙන සමෙති, තඤ්ච පාළිවචනං, න හි ඔවාදපටිග්ගාහකො, පාතිමොක්ඛුද්දෙසකො වා ‘‘පාසාදිකෙන සම්පාදෙතූ’’ති වචනමත්තෙන භික්ඛුනොවාදකො නාම හොති. හොතීති චෙ, අනුපසම්පන්නොපි තත්තකෙන වචනෙන ‘‘භික්ඛුනොවාදකො හොතූ’’ති වත්තබ්බො. හොතීති චෙ, යං වුත්තං **ගණ්ඨානුගණ්ඨිපදෙසු** ‘‘අසම්මතො නාම අසම්මතභාවෙන ‘බහුස්සුතො ත්වං ඔවදාහී’ති සඞ්ඝෙන භාරං කත්වා ඨපිතො’’ති. එත්ථ බාහුසච්චෙන කිං පයොජනං. **අනුගණ්ඨිපදෙයෙව** ‘‘අභයගිරිවාසී වදතීති සුත්වා සම්මතෙන වා ආණත්තො ඔවදිතුං ලභතීති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** පච්ඡා අනුජානාතී’’ති වුත්තං. කිං බහුනාය. ‘‘පාසාදිකෙන සම්පාදෙතූ’’ති එත්තකමත්තෙන භික්ඛුනොවාදකො හොති. **අට්ඨකථායං** ‘‘භාරං කත්වා’’ති ඉමිනා කිං පයොජනං, තත්තකම්පි වත්තුං අඤ්ඤො න ලභති, තෙන ච ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඨපෙත්වා බාලං ගිලානං ගමිකං අවසෙසෙහි ඔවාදං ගහෙතු’’න්ති (චූළව. 414) අයං පාළි විරුජ්ඣෙය්‍ය. කථං? තස්ස හි ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඔවාදො න පච්චාහරිතබ්බො’’ති (චූළව. 415) වනතො සම්මතාසම්මතභාවෙන නත්ථි කොචීති ‘‘පාසාදිකෙන සම්පාදෙතූ’’ති වත්තබ්බං සියා, වදන්තො ච ඉධ පඨමෙන ආපත්තියා කාරෙතබ්බො හොතීති. හොතු අසම්මතත්තා, අකතභාරත්තා ච. ඉමස්ස ච භික්ඛුනොවාදකත්තෙ ඉමස්ස බීයනෙන දුක්කටං සියා, සබ්බමෙතං අනිට්ඨං, තස්මා අට්ඨකථායං ‘‘අයමෙත්ථ භික්ඛුනොවාදකො නාමා’’ති අවුත්තත්තා තථා භාරං කත්වා ඨපිතො ඔවදිතුං ලභතියෙව, නාඤ්ඤොති ආචරියො.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරදානසික්ඛාපදවණ්ණනා

169. **සාදියිස්සසීති** පුච්ඡා.

චීවරදානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. චීවරසිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා

176. **වඤ්චෙත්වාති** ‘‘තව ඤාතිකායා’’ති අවත්වා ‘‘එකිස්සා භික්ඛුනියා’’ති එත්තකමෙව වත්වා, තෙ හි ‘‘එකිස්සා’’ති වචනං සුත්වා අඤ්ඤාතිකාය සන්තකසඤ්ඤිනො සිබ්බෙසුං. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ‘‘චීවරං නාම ඡන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවර’’න්ති එත්තකමෙව පාළි, තෙන වුත්තං **‘‘චීවරන්ති යං නිවාසෙතුං වා පාරුපිතුං වා’’**තිආදි. ‘‘විකප්පනුපගං පච්ඡිම’’න්ති ච ලිඛිතං, සො පමාදලෙඛො.

චීවරසිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

181. තා භික්ඛුනියො දූසයිංසූති විපරිණාමො කාතබ්බො.

182-4. **සම්පදන්තීති** පදසා ගච්ඡන්ති. **වුත්තනයෙනෙවාති** ''සම්පතන්ති එත්ථාති සම්පාතො''තිආදිනා. පදගතෙ උපචාරො න ලබ්භති, අච්චාසන්නත්තා මිස්සං විය හොතීති. කුක්කුටවස්සිතපරිච්ඡින්නො **මහාඅට්ඨකථායං**. ''තම්පි වොහාරෙනා''ති ලිඛිතං. ''යෙභුය්‍යෙන තථා සන්නිවෙසො හොතීති කත්වා අට්ඨකථායං වුත්තං, තස්මා න පමාදලෙබො''ති ච, ''උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං,** තතො උද්ධං අද්ධයොජනලක්ඛණසම්පත්තං නාම හොතීති ගහෙතබ්බ''න්ති ච වුත්තං. ''කප්පියභූමි කිරායං...පෙ.... න වදන්තී''ති වුත්තං. දුද්දසඤ්හෙත්ථ කාරණං. කතරං පන තන්ති? ''ගච්ඡාමාති සංවිදහති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වුත්තං. තත්ථ ''ගච්ඡාමා''ති වත්තමානවචනන්තඤ්ච, අමග්ගෙ භික්ඛුනුපස්සයාදිම්හි න සම්භවතියෙව මනුස්සානං අන්තරඝරාදිම්හි මග්ගසඞ්ඛෙපගමනතො, උච්චාසයනාදිඋප්පත්තිට්ඨානත්තා ච. න තිත්ථියසෙය්‍යාය වා පබ්බජිතාවාසත්තා. **ද්වාරෙති** සම්පත්ථෙ භුම්මං, තස්මා තං දස්සෙතුං පුන **''රථිකාය''**ති ආහ. සෙසඅට්ඨකථායං ''එත්ථන්තරෙ සංවිදහිතෙපි භික්ඛුනො දුක්කට''න්ති ආගතත්තා න සමෙති. ''ගාමන්තරෙ''ති වචනතො අඤ්ඤගාමස්ස උපචාරොක්කමනෙ එව ආපත්ති. ''අද්ධයොජනෙ''ති වචනතො අතික්කමනෙයෙව යුත්තං.

185. **රට්ඨභෙදෙති** විලොපෙ. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ''තයොපි සඞ්කෙතා කාලදිවසමග්ගවසෙන, තත්ථ පච්ඡිමෙනෙව ආපත්තී''ති වුත්තං. ''**ඉමිනා මග්ගෙනා**''ති විස්සජ්ජෙත්වා අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති චෙ, ආපත්තියෙවාති අත්ථො.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාවාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

189. නදියා කුතො ගාමන්තරන්ති චෙ? **''යස්සා නදියා''**තිආදිමාහ. **ගාමන්තරගණනායාති** යස්මිං ගාමතිත්ථෙ ආරුළ්හො, තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤගාමගණනාය. ''මාතුගාමොපි ඉධ සඞ්ගහං ගච්ඡතී''ති ආචරියස්ස තක්කො, තෙනෙව ''උභයත්ථ එකතො උපසම්පන්නාය දුක්කටං, සික්ඛමානාය සාමණෙරියා අනාපත්තී''ති ච න වුත්තං. එසෙව නයො අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු.

191. ''ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙන කෙළිපුරෙක්ඛාරා සංවිදහිත්වා''ති වුත්තත්තා අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජන්ති වත්තබ්බන්ති? න වත්තබ්බං, ''කෙළිපුරෙක්ඛාරා''ති වචනං යෙභුය්‍යතාය වුත්තං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ච ''තීණි චිත්තානි තිස්සො වෙදනා''ති වුත්තං, සංවිදහනකාලෙ වා කෙළිපුරෙක්ඛාරො භික්ඛු සංවිදහති, ආපත්ති භික්ඛුනො ගාමන්තරොක්කමනෙ, අද්ධයොජනාතික්කමෙ වා. කුසලචිත්තො වා හොති පච්චවෙක්ඛන්තො, චෙතියාදීනි වා පස්සන්තො, අබ්‍යාකතචිත්තො වා හොති කිලමථවසෙන නිද්දායන්තොති තිචිත්තානි ගහිතානීති වෙදිතබ්බා.

නාවාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

192. **චෙටකෙති** දාරකෙ. තරුණපොතකෙති පොරාණා. ''පාපභික්ඛූනං පක්ඛුපච්ඡෙදාය ඉදං පඤ්ඤත්තං, තස්මා පඤ්ච භොජනෙයෙවාපත්ති වුත්තා''ති ලිඛිතං.

194-7. **නිප්ඵාදිතන්ති** විඤ්ඤත්තියා න හොති, කින්තු පරිකථාදීහි, තස්මා ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, තං සන්ධාය **''සබ්බත්ථ අනාපත්ති''**ති වුත්තං. ''කථානුසාරෙන තත්ථ පසීදිත්වා දෙන්ති, ඉදං පරිපාචිතං න හොති, වට්ටන්තී''ති පඨමසික්ඛාපදෙ වුත්තත්තාති **ධම්මසිරිත්ථෙරො, උපතිස්සත්ථෙරො** පන ''ඉතරම්පි වට්ටතියෙවා''ති ආහ. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ''යස්මා දෙවදත්තො පකතියා තත්ථ භික්ඛුනිපරිපාචිතං භුඤ්ජති, තස්මා ඉමං අට්ඨුප්පත්තිං නිදානං කත්වා ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්ත''න්ති වුත්තං.

පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

198. ''උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙන වා''ති පාඨො.

රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන ඔවාදවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා

203-4. **පූගස්සාති** පූගෙන. **කුක්කුච්චායන්තොති** නිස්සරණෙනෙත්ථ භවිතබ්බං, තං මයං න ජානාමාති සන්නිට්ඨානස්ස කරණවසෙන ''කුක්කුච්චායන්තො''ති වුච්චති. යථා හි ආයස්මා උපාලි නයග්ගාහෙන ''අනාපත්ති ආවුසො සුපිනන්තෙනා''ති (පාරා. 78) ආහ, තථා ථෙරොපි ''අනාපත්ති ගිලානස්සා''ති කස්මා න පරිච්ඡින්දතීති? අනත්තාධිකාරත්තා විනයපඤ්ඤත්තියා, ''නායං අත්තනො ඔකාසො''ති පටික්ඛිත්තත්තා, සික්ඛාපදස්ස අපරිපුණ්ණත්තා. පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදෙ පරිපුණ්ණං කත්වා පඤ්ඤත්තෙයෙව හි සො ථෙරො ''අනාපත්ති සුපිනන්තෙනා''ති ආහ ''අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා''ති වුත්තපදානුසාරෙනාති. යස්මා ඔදිස්ස අයාවදත්ථෙව දායකානං පීළා නත්ථි, තස්මා **''අනොදිස්ස යාවදත්ථො''**ති වුත්තං.

208. ''අන්තරාමග්ගෙ එකදිවස'න්ති එකංයෙව සන්ධාය වුත්ත''න්ති ච **''එසෙව නයොති** වුත්තනයමෙව දස්සෙතුං ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡන්තො භීතිආදිමාහා''ති ච ''සුද්ධචිත්තො හුත්වා පකතිගමනෙව භුඤ්ජිතුං ලභතී''ති ච ''අගිලානස්ස ගිලානසඤ්ඤිනො කායෙන සමුට්ඨාතී''ති ච ලිඛිතං.

ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

209-218. **ගුළ්හපටිච්ඡන්නොති** අපාකටොව. **එකො පුත්තෙනාති** එකස්සෙකං භත්තං ''අහං අඤ්ඤෙන නිමන්තිතො''ති න වුච්චති. **''සචෙ එකතො ගණ්හන්ති , ගණභොජනං හොතී''**ති (පාචි. අට්ඨ. 217-218) වුත්තත්තා චත්තාරො උපාසකා චත්තාරො භික්ඛූ විසුං විසුං නිමන්තෙත්වා හත්ථපාසෙ ඨිතානං ච දෙන්ති, ගණභොජනං හොති එවාති එකෙ, තං න යුත්තං විය. ''විඤ්ඤත්තිතො පසවනෙ ගණස්ස එකතො ගහණෙ ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, විසුං ගහණෙ පණීතභොජනසූපොදනවිඤ්ඤත්තීහී''ති ලිඛිතං. ''විඤ්ඤත්තිතො පසවනං අට්ඨුප්පත්තිවසෙන **අට්ඨකථායං** අනුඤ්ඤාතං. සූපොදනාදිවසෙන තත්ථ ආපත්ති එවා''ති වුත්තං, තං න යුත්තං. කස්මා? **පරිවාරෙ** (පරි. 168) එව ද්වින්නං ආකාරානං ආගතත්තා, තස්මා **අට්ඨකථායං** ''අනුඤ්ඤාත''න්ති දුවුත්තං. අට්ඨුප්පත්තියංයෙව පාකටන්ති ''පදභාජනෙ න වුත්ත''න්ති වත්තබ්බං. **එකතො ගණ්හන්තීති** ගහිතභත්තාපි අඤ්ඤෙ යාව ගණ්හන්ති, තාව චෙ තිට්ඨන්ති, එකතො ගණ්හන්තියෙව නාම. ''ගච්ඡති චෙ, අනාපත්තී''ති වදන්ති.

එත්ථාහ – ''පටිග්ගහණමෙව හෙත්ථ පමාණ''න්ති වුත්තං, අථ කස්මා **පාළියං** ''ගණභොජනං නාම යත්ථ චත්තාරො…පෙ…. භුඤ්ජන්ති, එතං ගණභොජනං නාමා''ති (පාචි. 218) වුත්තන්ති? වුච්චති – **යත්ථාති** උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනං. **චත්තාරොති** ගණස්ස හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදනිදස්සනං. **පඤ්චන්නං භොජනානන්ති** ආපත්තිප්පහොනකභොජනනිදස්සනං. **අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතාති** අකප්පියනිමන්තනනිදස්සනං. නිමන්තනවසෙනෙව පන ගණභොජනස්ස වුත්තත්තා ''නිමන්තිතා භුඤ්ජන්තීති වුත්ත''න්ති වුත්තං. ''අඤ්ඤතරං භොජනං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තී''ති පන න වුත්තං අට්ඨුප්පත්තියංයෙව පාකටත්තා. යං භුඤ්ජන්තීති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **භුඤ්ජන්තීති** පටිග්ගාහකනියමවචනං. න හි අප්පටිග්ගහිතකං භික්ඛූ භුඤ්ජන්ති. ඉදං වුත්තං හොති ''ගණස්ස යතො පටිග්ගහිතාහාරභොජනහෙතු පාචිත්තිය''න්ති. ආගන්තුකපට්ටං මොඝසුත්තෙන සිබ්බිත්වා ඨපෙන්ති, තත්ථ අනුවාතෙ යථා එකතලං හොති, තථා හත්ථෙහි ඝට්ටෙති. **වලෙතීති** ආවට්ටෙති. **පරිවත්තනන්ති** සුත්තං ගණ්හන්තානං සුඛග්ගහණත්ථං සුත්තපරිවත්තනං කරොති, පට්ටං සිබ්බන්තානං සුඛසිබ්බනත්ථං පට්ටපරිවත්තනඤ්ච. නවචීවරකාරකො ඉධාධිප්පෙතො, න ඉතරොති. ''බිම්බිසාරං ආපුච්ඡිත්වා සම්භාරෙ කයිරමානෙයෙව කාලා අතික්කන්තා, පච්ඡා ගණභොජනසික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡී''ති වදන්ති, අඤ්ඤථා අට්ඨකථාය විරුජ්ඣනතො.

220. ''ද්වෙ තයො එකතොති යෙපි අකප්පියනිමන්තනං සාදියිත්වා''තිආදිවචනෙන අකප්පියනිමන්තනපච්චයා එව අනාපත්ති, විඤ්ඤත්තිතො ආපත්තියෙවාති දීපෙති. අනිමන්තිතො චතුත්ථො යස්ස තදෙතං **අනිමන්තිතචතුත්ථං**. එස නයො සබ්බත්ථ. **පවෙසෙත්වාති** නිසීදාපෙත්වා. චීවරදානසමයලද්ධකචතුක්කං චීවරකාරසමයලද්ධකචතුක්කන්ති එවමාදීනි. **තානි චාති** යෙහි භොජනෙහි විසඞ්කෙතො නත්ථි, තානි. **මහාථෙරෙති** උපසම්පන්නෙ. **අට්ඨත්වාති** ඨිතෙන නිමිත්තං දස්සිතං හොති. **තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වාති** රථිකාදීසු භික්ඛුසමීපෙ ගන්ත්වා. ඉමස්මිං පන සික්ඛාපදෙ කත්ථචි පොත්ථකෙ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, චීවරදානසමයෙ ගණභොජනං භුඤ්ජිතුං. එවඤ්චිදං භගවතා භික්ඛූන''න්ති පාඨො දිස්සති. කත්ථචි ''භුඤ්ජිතු''න්ති වත්වා ''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා''ති පාඨො, අයං සොභනො.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

221. අධිට්ඨිතාති නිච්චප්පවත්තා. බදරචුණ්ණසක්කරාදීහි යොජිතං **බදරසාළවං**. **කිරකම්මකාරෙනාති** කිරස්ස කම්මකාරෙන.

226. **"විකප්පෙත්වා ගණ්හාහී"**ති එත්ථාහු **පොරාණත්ථෙරා** "භගවතො සම්මුඛා අවිකප්පෙත්වා ගෙහතො නික්ඛමිත්වා රථිකාය අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො සන්තිකෙ විකප්පෙසි, විකප්පෙන්තෙන පන 'මය්හං භත්තපච්චාසං ඉත්ථන්නාමස්ස දම්මී'ති වත්තබ්බං, ඉතරෙන වත්තබ්බං 'තස්ස සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා යථාපච්චයං වා කරොහී'"ති. **පඤ්චසුසහධම්මිකෙසූ**ති සම්මුඛා ඨිතස්ස සහධම්මිකස්ස යස්ස විකප්පෙතුකාමො, තං සහධම්මිකං අදිස්වා ගහට්ඨස්ස වා සන්තිකෙ, සයමෙව වා "පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු ඉත්ථන්නාමස්ස විකප්පෙමී"ති වත්වා භුඤ්ජිතබ්බන්ති එකෙ, එවං සති ථෙරො තස්මිංයෙව නිසින්නොව තථා වාචං නිච්ඡාරෙත්වා පටිග්ගණ්හාතීති තක්කො දිස්සති. **මහාපච්චරියාදීසු** පන පරම්මුඛා විකප්පනාව වුත්තා, සා "තෙන හානන්ද, විකප්පෙත්වා ගණ්හාහී"ති ඉමිනා සමෙති, තථාපි **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) "තස්මා යො භික්ඛු පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු අඤ්ඤතරස්ස 'මය්හං භත්තපච්චාසං තුය්හං දම්මී'ති වා 'විකප්පෙමී'ති වා එවං සම්මුඛා වා 'ඉත්ථන්නාමස්ස දම්මී'ති වා 'විකප්පෙමී'ති වා එවං පරම්මුඛා වා"ති වචනතො සහධම්මිකස්ස සන්තිකෙ එව වත්තබ්බං, න සයමෙවාති දිස්සති. යස්මා අයං පච්ඡිමනයො **පොරාණගණ්ඨිපදෙනපි** සමෙති, තස්මා ඉධ මාතිකාට්ඨකථානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ කිඤ්චාපි "තෙ මනුස්සා…පෙ…. භොජනමදංසූ"ති වචනතො අකප්පියනිමන්තනං පඤ්ඤායති, තථාපි ථෙරස්ස කුක්කුච්චුප්පත්තිකාරණෙන භත්තෙන සො නිමන්තිතොති වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤථා පරතො "ද්වෙ තයො නිමන්තනෙ එකතො භුඤ්ජතී"ති වචනෙන, අනාපත්තිවාරෙන ච විරුජ්ඣති.

229. එත්ථායං විචාරණා – "අඤ්ඤො මනුස්සො පත්තං ගණ්හාති, න දාතබ්බ"න්ති වචනතො අපරභාගෙ අකප්පියනිමන්තනෙන නත්ථි පයොජනං, පුබ්බභාගෙයෙව අකප්පියනිමන්තනෙන පයොජනන්ති **ස්වෙපි භන්තෙ ආගච්ඡෙය්‍යාථාති** එත්ථ කතරං අකප්පියනිමන්තනං, තස්මා අධිප්පායො චෙත්ථ පමාණන්ති. න, "පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්තං භුඤ්ජති, ආපත්ති"ති වචනතොති. තත්ථ "ස්වෙපි භන්තෙ"ති එත්ථ යථා වචනමත්තං අග්ගහෙත්වා අකප්පියනිමන්තනක්කමෙන අත්ථො ගහිතො, තථා "පිණ්ඩාය චරිත්වා"ති එත්ථාපි අන්තරා අකප්පියනිමන්තනෙන ලද්ධභත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බො. පිණ්ඩාය හි චරන්තං දිස්වා "එත්ථ, භන්තෙ, භත්තං ගණ්හථා"ති දින්නම්පි අකප්පියනිමන්තනෙන ලද්ධං නාම හොති. වොහාරෙන පන "පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්ත"න්ති වුච්චති, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤථා **මාතිකාට්ඨකථායං** "ගණභොජනෙ වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහි භොජනෙහි නිමන්තිතස්ස…පෙ…. පරස්ස පරස්ස භොජනෙ"ති වුත්තවචනවිරොධො. ඉදඤ්හි වචනං යෙන පඨමං නිමන්තිතො, තතො පඨමනිමන්තිතං ආදාය ගතො පරස්ස පරස්ස නිමන්තනකදායකස්ස භොජනෙති අත්ථපරිදීපනතො නිමන්තනතො ලද්ධභත්තස්ස භොජනෙයෙව ආපත්තීති දීපෙති. "ද්වෙ තයො නිමන්තනෙ එකතො"ති වචනෙනපි සමෙති, අඤ්ඤථා "යෙන නිමන්තිතො, තස්ස භොජනතො පරස්ස භොජනෙ"ති එත්තකං වත්තබ්බං සියා, **පාළියං** වා "නිමන්තනෙන එකතොභුඤ්ජතී"ති එත්තකං වත්තබ්බං සියා. දුතියනිමන්තනස්ස පඨමභොජනෙ ආපත්තිප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං **"යෙන යෙනා"**තිආදි වුත්තං. නිමන්තනපටිපාටියා භුඤ්ජතීති පාළීති චෙ? න, "අනාපත්ති නිච්චභත්තෙ"තිආදිපාළිවිරොධතො.

ගණ්ඨිපදෙ පන "පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්තං කස්මා භුඤ්ජිතුං න ලභතීති චෙ? 'පරම්පරභොජනං නාම පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතො, තං ඨපෙත්වා පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජති, එතං පරම්පරභොජනං නාමා'ති වුත්තත්තා"ති ලිඛිතං. යදි එවං නිච්චභත්තාදිකම්පි න වට්ටතීති ආපජ්ජතීති නිච්චභත්තාදි ඔදිස්සකන්ති චෙ? තං න, තදඤ්ඤස්ස අත්තනො ධනෙන නිප්ඵන්නස්ස, සඞ්ඝතො ලද්ධස්ස වා පාතො පචනකයාගු චෙ සනා හොති, තස්සාපි, එකකුටිකං ගාමං උපනිස්සාය විහරතො භික්ඛාචරියවසෙන ලභිතබ්බනිච්චභත්තස්ස ච අකප්පියභාවප්පසඞ්ගතො. තත්ථ භික්ඛාචරියවසෙන ලද්ධං න කප්පති නිමන්තනකානං අප්පසාදාවහනතොති චෙ? න, "පඤ්ච භොජනානි ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්තී"ති වචනවිරොධතො. ඛාදනීයම්පි හි පරස්ස ඛාදිත්වා භුත්තත්තා නිමන්තනභොජනං අභුඤ්ජන්තො අප්පසාදං කරොති එව, තස්මා අප්පසාදාවහං අප්පමාණං, තස්මා නිච්චභත්තාදි ඔදිස්සකං න සම්භවති. අපිච හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සද්ධිං ඉධ වුත්තනයෙන සංසන්දිත්වා යං යං ඛමති, තං තං ගහෙතබ්බන්ති සබ්බොපි කෙසඤ්චි ආචරියානං විනිච්ඡයො. ආචරියස්ස පන විනිච්ඡයො අන්තෙ ආවි භවිස්සති. "ඛීරං වා රසං වා පිවතො අමිස්සම්පීති අධිප්පායො"ති වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙ** "හෙට්ඨා ඔදනෙනාමිස්සෙත්වා උපරි තිට්ඨතී"ති ලිඛිතං.

මහාඋපාසකොති ගෙහසාමිකො. **මහාඅට්ඨකථායං** "ආපත්තී"ති වචනෙන **කුරුන්දියං** "වට්ටතී"ති වචනං විරුද්ධං විය දිස්සති. "ද්වින්නම්පි අධිප්පායො **මහාපච්චරියං** විචාරිතො"ති ලිඛිතං. **"චාරිත්තතොති** 'සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා'ති පරතො වත්තබ්බතො"ති වුත්තං. චචීකම්මං **අවිකප්පනං**. එත්ථ "මහාඋපාසකො භික්ඛූ නිමන්තෙති… පෙ…. පච්ඡා ලද්ධං භත්තං භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති. පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්තං භුඤ්ජති, ආපත්තී"ති **අට්ඨකථායං** වචනතො, "කාලස්සෙව පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජිම්හා"ති පාළිතො, **ඛන්ධකෙ** "න ච, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤත්‍ර නිමන්තනෙ අඤ්ඤස්ස භොජ්ජයාගු පරිභුඤ්ජිතබ්බා, යො පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො"ති (මහාව. 283) වචනතො ච නිමන්තෙත්වා වා පවෙදෙතු අනිමන්තෙත්වා වා, පඨමගහිතනිමන්තනස්ස භික්ඛුනො පඨමනිමන්තනභොජනතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි පරසන්තකං භොජනං පරම්පරභොජනාපත්තිං කරොති. අත්තනො සන්තකං, සඞ්ඝගණතො ලද්ධං වා අගහට්ඨසන්තකං වට්ටති, නිමන්තනතො පඨමං නිබද්ධත්තා පන නිච්චභත්තාදි පරසන්තකම්පි වට්ටති. **ඛන්ධකෙ**

‘‘න ච , භික්ඛවෙ…පෙ…. යථාධම්මො කාරෙතබ්බො’’ති (මහාව. 283) වචනං පරසන්තකභොජනවුත්තනියමනං. තතො හත්ථකොව නො තක්කොති ආචරියො.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

31-3. **පටියාලොකන්ති** පච්ඡිමං දෙසං. **පූවගණනායාති** අතිරිත්තපූවගණනායාති අත්ථො. සචෙ ‘‘අපාථෙය්‍යාදිඅත්ථාය සජ්ජිත’’න්ති සඤ්ඤාය ගණ්හාති, අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස ආපත්ති එව. අථ උග්ගහිතං ගණ්හාති, න මුච්චතියෙව. අසංවිභාගෙ පන අනාපත්ති අකප්පියත්තා. අචිත්තකතා පඤ්ඤත්තිජානනාභාවෙනෙව, න වත්ථුජානනාභාවෙනාති එකෙ. න, **මාතිකාට්ඨකථායං** ‘‘පාථෙය්‍යාදිඅත්ථාය සජ්ජිතභාවජානන’’න්ති අඞ්ගෙසු අවුත්තත්තා. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පනෙවං වුත්තං ‘‘එකෙන වා අනෙකෙහි වා ද්වත්තිපත්තපූරෙසු ගහිතෙසු තෙසං අනාරොචනෙන වා සයං වා ජානිත්වා යො අඤ්ඤං ගණ්හාති, තස්ස දුක්කටං. එකතො තීසු, චතූසු වා පවිට්ඨෙසු එකෙන චෙ ද්වෙපත්තපූරා ගහිතා, දුතියෙ ද්වෙ ගණ්හන්තෙ පඨමො චෙ න නිවාරෙති, පඨමස්ස පාචිත්තියං. නිවාරෙති චෙ, අනාපත්ති, දුතියස්සෙව දුක්කට’’න්ති. සචෙ සඤ්චිච්ච න වදති, **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තනයෙන පාචිත්තියං, **මාතිකාට්ඨකථාවසෙන** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා) දුක්කටං. ‘‘අතිරෙකපටිග්ගහණ’’න්ති තත්ථ පඤ්චමං අඞ්ගං වුත්තං, තස්මා අප්පටිග්ගහිතත්තා න පාචිත්තියං, කත්තබ්බාකරණතො පන දුක්කටං. අඤ්ඤථා කිරියාකිරියං ඉදං ආපජ්ජති, අනිවාරණං, අනාරොචනං වා ඡට්ඨඞ්ගං වත්තබ්බං සියා. **එකනිකායිකානං වාති** එත්ථ ‘‘ආසන්නවිහාරභික්ඛූ, ආසන්නආසනසාලාගතා වා සචෙ විසභාගෙහි ආනීතං න පටිග්ගණ්හන්ති, ‘ආරාමිකාදීනංයෙව වා දාපෙන්තී’ති ජානාති, යත්ථ පරිභොගං ගච්ඡති, තත්ථ දාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං. ‘‘ද්වත්තිපත්තපූරා’ති වචනතො පච්ඡිආදීසු අධිකම්පි ගණ්හතො අනාපත්ති’’ති කෙචි විනයධරමානිනො වදන්ති, තං තෙසංයෙව නිසීදතු, ආචරියා පන ‘‘පච්ඡිආදීසුපි උක්කට්ඨපත්තස්ස පමාණවසෙන ද්වත්තිපත්තපූරා ගහෙතබ්බා. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදකථා හෙසා’’ති වදන්ති.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඨමපවාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

236. **යාවදත්ථපවාරණාය පවාරිතා** කිඤ්චාපි ‘‘පවාරිතා’’ඉච්චෙව අධිප්පෙතා අට්ඨුප්පත්තියාව, අථ ඛො පච්ඡිමාව ඉධාධිප්පෙතා.

237. **‘‘අලමෙතං සබ්බ’’**න්ති වුත්තත්තා අතිරිත්තං නාම හොති. භික්ඛුස්ස ඉදම්පි තෙ අධිකං, ඉතො අඤ්ඤං න ලච්ඡතීති කිර අත්ථො.

238-9. ‘‘අසනං පඤ්ඤායතී’’ති එතෙනෙව ‘‘භුත්තාවී’’ති එතස්ස සිද්ධත්තා විසුං අත්ථසිද්ධි නත්ථි. යදි අත්ථි, අඞ්ගානං ඡක්කත්තදස්සනන්ති. **වුත්තම්පි චෙතන්තිආදි** පවාරණඞ්ගානං පඤ්චකත්තදස්සනං. **වරකොති** යො කොචි වරකො. **‘‘පවාරණං පන ජනෙතියෙවාති** විසුං සිත්ථං චොදකං කරොන්ති, පවාරණං න ජනෙති. යාගුං වා පිවන්තො පඨමං උදකං පිවති, වට්ටති. අවසිට්ඨං හෙට්ඨාසිත්ථං පවාරණං න ජනෙතී’’ති ලිඛිතං. **උපතිස්සත්ථෙරො** ‘‘ජනෙතියෙවා’’ති වදති, තං න ඉච්ඡන්ති ආචරියා. **භජ්ජිතපිට්ඨන්ති** තණ්ඩුලචුණ්ණමෙව. භජ්ජිතසත්තුයො පිණ්ඩෙත්වා කතමොදකො **සත්තුමොදකො**.

‘‘යාගුසිත්ථමත්තානෙව ද්වෙ…පෙ…. පටික්ඛිපති, න පවාරෙතී’’ති වුත්තත්තා පරවඞ්කමච්ඡාදයො පක්ඛිපිත්වා පක්කයාගුං පිවන්තො සචෙ අඤ්ඤං තාදිසංයෙව පටික්ඛිපති, පවාරණා න හොතීති කිර **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. සචෙ අඤ්ඤං පටික්ඛිපති, න පවාරෙති. කස්මා? අසනසඞ්ඛාතස්ස විප්පකතභොජනස්සාභාවතො. භොජනසාලායං භුඤ්ජන්තො චෙ, අත්තනො අපාපුණනකොට්ඨාසං අභිහටං පටික්ඛිපති, න පවාරෙති. කාමං පටික්ඛිපති, පත්තෙ පන ආරාමිකො ආකිරති, තතො භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. ඉදඤ්හි බුද්ධප්පටිකුට්ඨඅනෙසනාය උප්පන්නෙයෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති. යථා හි සඞ්ඝතො උද්ධටපිණ්ඩං දුස්සීලො දෙති, තං පටික්ඛිපති, න පවාරෙති, එවංසම්පදමිදං. ‘‘විසභාගො ලජ්ජී චෙ දෙති, තං තෙන සම්භොගං අකත්තුකාමතාය පටික්ඛිපති, පවාරෙතීති අපරෙ’’ති වුත්තං. **පරිවෙසනායාති** භත්තග්ගෙ. ‘‘මංසෙන රසං, මංසඤ්ච රසඤ්ච මංසරසන්ති ආපජ්ජනතො ‘මංසරස’න්ති වුත්තෙ පටික්ඛෙපතො හොති, මංසස්ස රසං මංසරසන්ති විග්ගහො නාධිප්පෙතො’’ති වුත්තං. **මංසකරම්බකො නාම…පෙ…. වට්ටතීති** සුද්ධයාගු එව හොති. අප්පවාරණමිස්සකකරම්බකොයෙව හොති, තස්මා න පවාරෙති, තෙන වුත්තං පරතො ‘‘ඉදඤ්ච කරම්බකෙන න සමානෙතබ්බ’’න්තිආදි, තස්මා ‘‘තං අභිහරිත්වා කඤ්ජියං ගණ්හථා’ති වදන්තං පටික්ඛිපති, පවාරණා න හොතී’’ති ච ‘‘මිස්සකයාගුං ගණ්හථා’ති අවුත්තත්තා ‘සම්මිස්සිතං විසුං කත්වා දෙතී’ති වුත්තත්තා’’ති ච වුත්තං, යස්මා **යාගුමිස්සකන්ති** එත්ථ පදද්වයෙ පවාරණාරහස්ස නාමග්ගහණං නත්ථි, තස්මා තත්‍ර චෙ යාගු බහුතරා වා හොති සමසමා වා, න පවාරෙති. කස්මා? තත්ථ අභිහාරකපටික්ඛෙපකානං යාගුසඤ්ඤත්තා. යාගු චෙ මන්දා, භත්තං බහුතරං, පවාරෙති. කස්මා? තෙසං උභින්නම්පි තත්ථ භින්නසඤ්ඤත්තාති තක්කො ආචරියස්ස. **භත්තමිස්සකෙ** පවාරණාරහස්ස

නාමස්ස සබ්භාවතො සබ්බදා පවාරෙති එව. මිස්සකෙ පන වුත්තනයෙන කාරණං වත්තබ්බං. **විසුං කත්වා දෙතීති** යථා හත්ථසිට්ඨං න පතති, තථා ගාළ්හං හත්ථෙන පීළෙත්වා පරිස්සාවෙත්වා දෙති.

අකප්පියකතන්ති එත්ථ ''කප්පියං අකාරාපිතෙහි කදලිප්ඵලාදීහි සද්ධිං අතිරිත්තං කප්පියං කාරාපෙත්වාපි තං කදලිප්ඵලාදිං ඨපෙත්වා අවසෙසං භුඤ්ජිතුං වට්ටති. අමිස්සකරසත්තා පුන තානි කප්පියං කාරාපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ ඨපෙත්වා අතිරිත්තං කාරෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති. කස්මා? පුබ්බෙ තෙසු විනයකම්මස්ස අනාරුළ්හත්තා''ති වදන්ති. ''භුත්තාවිනා ච පවාරිතෙන ආසනා වුට්ඨිතෙන කත''න්ති වචනතො භුත්තාවිනා අප්පවාරිතෙන ආසනා වුට්ඨිතෙන කත්තබ්බන්ති සිද්ධං, තස්මා ''පාතොව අද්ධානං ගච්ඡන්තෙසු ද්වීසු එකො පවාරිතො අවුට්ඨිතො තත්ථ නිසීදති, සො ඉතරෙන පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධං භික්ඛං අත්තනා අභුත්වාපි 'අලමෙතං සබ්බ'න්ති කාතුං ලභති එවා''ති වුත්තං, තං සුක්කපක්ඛෙ ''භුත්තාවිනා කතං හොතී''ති ඉමිනාව සිද්ධං, තස්මිං පක්ඛෙ අත්තනො සත්තඞ්ගානි න පූරෙන්ති, කණ්හපක්ඛෙ පටිභාගෙන සත්ත වුත්තානීති වෙදිතබ්බං. භුත්තාවිනා අප්පවාරිතෙන ආසනා වුට්ඨිතෙන, අවුට්ඨිතෙන වා කතං හොති, වට්ටති. ''පවාරිතෙන ආසනා අවුට්ඨිතෙනෙවා''ති ඉමං පන අත්ථවිකප්පං දීපෙතුං ''සත්තඞ්ගානි වුත්තානී''තිපි වත්තුං වට්ටති. සො පුන කාතුං න ලභති පඨමං කතස්ස පුන තෙනෙව කත්තබ්බප්පසඞ්ගතො. යඤ්ච අකතං, තං කත්තබ්බන්ති හි වුත්තං. අථ සොව පඨමො පුන කත්තුකාමො හොති, අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ පුබ්බෙ අකතං කාතුං ලභති. දුතියො පඨමභාජනෙපි කාතුං ලභති. ''යෙන අකතං, තෙන කාතබ්බ''න්ති හි වුත්තං. ඉමමෙවත්ථං සන්ධාය ''යෙන යං පඨමං කප්පියං කතං, තමෙව සො පුන කාතුං න ලභති, අඤ්ඤෙන කාතබ්බ''න්ති ලිඛිතං. තත්ථ **තන්ති** තං පඨමං කතන්ති අත්ථො. **පෙසෙත්වා කාරෙතබ්බන්ති** එත්ථ අනුපසම්පන්නො චෙ ගතො, තත්‍රට්ඨෙන එකෙන භික්ඛුනා පටිග්ගාහෙත්වා අපරෙන කාරෙතබ්බන්ති තත්ථ එකොව එවමෙව කාතුං න ලභතීති. ''යං කිඤ්චි ගිලානං උද්දිස්සා'තිආදිවචනතො විහාරාදීසු ගිලානස්ස පාපුණනකොට්ඨාසම්පි ගිලානාතිරිත්තං නාම, තස්මා වට්ටතී''ති වදන්ති. **ආහාරත්ථායාති** විකාලෙ එවාති එකෙ.

241. කායකම්මං අජ්ඣොහරණතො. වචීකම්මං වාචාය ''අතිරිත්තං කරොථ භන්තෙ''ති අකාරාපනෙනාති වෙදිතබ්බං.

පඨමපවාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපවාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

243. **සාධාරණමෙවාති** සබ්බපවාරණානං සාධාරණං ''යාවත්තකං ඉච්ඡසී''ති ඉදං.

දුතියපවාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

247-9. නටානං නාටකානි **නටනාටකානි,** සීතාහරණාදීනි. මූලඤ්ච තං ඛාදනීයඤ්චාති **මූලඛාදනීයං**. එස නයො සබ්බත්ථ. **පිට්ඨන්ති** චුණ්ණං. **ඛාරකමූලන්ති** යූපසමූලං. **චච්චුමූලං** නෙළියමූලං. **තම්බකං** වචං. **තණ්ඩුලෙය්‍යකං** වූළකුහු. **වත්ථුලෙය්‍යකං** මහාකුහු. **වජකලි** නිකොට්ඨං. **ජජ්ඣරී** හිරතො.

කොට්ඨං **ජරට්ඨං** වුච්චති. **ගණ්ඨී** මුහුකුලමුදු විචයත්ථ වජමුජු වදූළචි.

වජ්ජයෙතිමෙ කිංසුකං, හලිද්දි. **කසෙරුකො,** කට්ඛලවන්ති තස්ස නාමං. **අම්බාටකං** අමූලකං පිඬල කක්කුල. **මසාලු** කිනළ. ආලුව කළි තඬසීඅළි අලස කට්ස්සල නමෙදති මෙර. **සිග්ගු** සීරි කොළ කාලකං නෙකළචි. **ඛීරවල්ලිකන්දො** තුමුරොරියො හොති. සඞ්ඛතො ධොවනමෙව. අයං ''පරිසඞ්ඛාරො''ති ලිඛිතං. **ඛීරකාකොලී** කිරිකවෙළි. **ජීවිකං** ජීවිහි. **උසභක** උම්මසුවියි.

හින්තාලං කිතිලි. **කුන්තාල** තොහො තිලිසතා පදිකළිරො පටසෙවලකළි. කරමන්දකං කරම්බ දණ්ඩොකිර උදකජොති කණ්ඩකො. ''සිඞ්ඝතකොතිපි වුච්චතී''ති ලිඛිතං. **එග්ගව** හකිළි. **නත්තමාලන්ති** කරඤ්ජි.

සෙල්ලු ලොහොලියං. **කාසමද්දක** කුදුවවලි අනසිකින. **උම්මාදිය** මෙලෙලිදිය. **චීනමුග්ගො** වෙනමුත්ති හුරමුග්ග. **රාජමාසො** මාහවිලිති. **අග්ගිමන්තො** මුඤ්චි. සුනිපණ්ණකො තිපිලවනිනාළිකා තිලක. **භූමියං ජාතලොණීති** එත්ථ ලොණිනාමස්ස සාධාරණත්තා ''භූමිය''න්ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. **බ්‍රහ්මීපත්තං** දෙමෙතෙයෙ පණසා. **''දීපවාසිනො වදන්තී''**ති සිපීලං කත්වා කස්මා වුත්තන්ති චෙ? ''ඛාදනීයත්ථං ඵරතීති ලක්ඛණෙන අසමානත්තා''ති වුත්තං. පදෙලිවිනිතෙකි. **සුලසිපණ්ණන්ති** තසාපලිකං.

අගන්ධිකපුප්ඵං කරිස්සයෙති චෙකවාදිදපුප්ඵං චෙලෙපතිමලං. **ජීවන්තීපුප්ඵං** ජීවිතන්දිගමල. **බකුල** මුවුවල. **කුය්‍යක** පුනපුන්නාමපුන්නරා, ජාතිසුමන. **නවමාලිකා** චෙහෙමල.

තින්තිණික කව්නී විලෙයි. **මාතුලුඞ්ග** ලවනො. **පුස්සඵල** සුපුලි. **තිම්බරූසක** තිගිබ්බෙරෙහිති සුසතුධුත. **තිපුසවාතිඞ්ගණ** ධුත්තිකෙණ පටියි. **චොච** වරියියෙලි. **මොච** අතිරෙලි. **ගොට්ඨඵලං** පූවඵලන්ති එකෙ. කොට්ඨසෙ කිර **අච්ඡීව**.

අසමුස්සි **බිම්බ** ඉති කෙචි. **කාස්මරීති** සෙපණ්ණි. අතිතෙමෙති කරියමෙතිස්ස. **ජාතිඵලං** කතංමෙති. **කටුකඵලං** තිරිරක.

තරුණඵලං කිරිඋපුලු. **පොක්ඛරට්ඨී** කිඤ්චක්ඛට්ඨී. **සිද්ධත්ථකං** සාසපං සෙතවණ්ණං. **රාජිකං** රත්තං හොති.

හිඞ්ගුං හිඞ්ගුජතුන්ති සබ්බාපි හිඞ්ගුවිකතියො. එත්ථ හිඞ්ගුජතු නාම පත්තසාඛා පචිත්වා කාතබ්බා. සාඛා පචිත්වා කතා සිපාටිකා. අඤ්ඤෙහි මිස්සෙත්වා කතාති කෙචි. **තකං** කට්ඨජන්ති අග්ගිකෙළිනි. නිකිතිස්සාකාලෙසයො. තිමෙර, **තකපත්ති** පසාඛාපත්තෙ පචිත්වා කාතබ්බා. “**තකපණ්ණි** සාවති එව කාතබ්බා’’ති ලිඛිතං.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

253. අපරජ්ජු සන්නිධි නාම හොතීති අත්ථො. **අජ්ජ පටිග්ගහිතන්ති** න කෙවලං පටිග්ගහිතමෙව, අථ ඛො උග්ගහිතකම්පි, තෙනෙව **අට්ඨකථායං** ‘‘පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති එවං සන්නිධිකතං යං කිඤ්චි යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා අජ්ඣොහරිතුකාමතාය ගණ්හන්තස්ස පටිග්ගහණෙ තාව ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තං. යදි තං පඨමමෙව පටිග්ගහිතං, ‘‘පටිග්ගහණෙ තාවා’’ති න වත්තබ්බං, තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ‘‘අත්තනො කාලෙ ගහිතං අජ්ජ පටිග්ගහිත’න්ති වුත්ත’’න්ති.

එත්ථාහ – යථා පඤ්ච භෙසජ්ජානි උග්ගහිතකානි අනධිප්පෙතානි. සත්තාහාතික්කමෙ අනාපත්ති අනජ්ඣොහරණීයත්තා, තථා ඉධාපි උග්ගහිතකං නාධිප්පෙතන්ති? එත්ථ වුච්චති – **භෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ** (පාරා. 618 ආදයො) උග්ගහිතකං නාධිප්පෙතන්ති යුත්තං අත්තනො කාලාතික්කමනමත්තෙන තත්ථ ආපත්තිප්පසඞ්ගතො. එත්ථ න යුත්තං අත්තනො කාලාතික්කමනමත්තෙන ආපත්තිප්පසඞ්ගාභාවතො. අජ්ඣොහරණෙනෙව හි එත්ථ ආපත්තීති අධිප්පායො, තස්මා අනුගණ්ඨිපදමතෙන අජ්ජ උග්ගහෙත්වා පුනදිවසෙ භුඤ්ජන්තො ද්වෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති.

තත්‍රායං විචාරණා – අත්තනා භුඤ්ජිතුකාමො අජ්ජ උග්ගහෙත්වා පුනදිවසෙ භුඤ්ජති, ද්වෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති. සාමණෙරාදීනංයෙව අත්ථාය උග්ගහෙත්වා ගහිතං පුනදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජන්තො ආපත්තියා න කාරෙතබ්බොති. **පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති** එත්ථායමධිප්පායො – සචෙ බෙලට්ඨසීසො විය දුතියතතියාදිදිවසත්ථාය අජ්ජ පටිග්ගහෙත්වා සාමණෙරාදීනං ගොපනත්ථාය දෙති, තස්ස පුනදිවසෙ අජ්ඣොහරණත්ථං පටිග්ගහණෙ ආපත්ති දුක්කටස්සාති සම්භවති. සයමෙව සචෙ තං ගොපෙත්වා ඨපෙති, පුනදිවසෙ පතිතං කචවරං දිස්වා විමතිවසෙන වා පටිග්ගණ්හතො පටිග්ගහණතොව ආපත්ති දුක්කටස්සාති සම්භවති. නො චෙ පටිග්ගණ්හාති, තං දුක්කටං නත්ථි. ‘‘ඉදඤ්හි ‘එකං පාදං අතික්කාමෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’තිආදි විය’’ති වුත්තං. යො පන එකප්පහාරෙනෙව ද්වෙපි පාදෙ අතික්කාමෙති, තස්ස තං ථුල්ලච්චයං නත්ථි, එවංසම්පදමිදන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථ පටිග්ගහිතභාවං අවිජහන්තමෙව සන්නිධිං ජනෙතීති **ධම්මසිරිත්ථෙරො,** තං ‘‘පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති **පාළියා** විරුජ්ඣති. කපාලෙන පීතො පන ස්නෙහො අබ්බොහාරිකො. කිඤ්චාපි උණ්හෙ ඔතාපෙන්තස්ස පග්ඝරති, තථාපි ‘‘භෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ විය’’ති වුත්තං. ඉතරථා කපාලෙන පීතා සප්පිආදයොපි සත්තාහාතික්කමෙ ආපත්තිං ජනෙය්‍යුන්ති. **සයං පටිග්ගහෙත්වාති** ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තවිධියෙව. දුද්ධොතපත්තකථාපි එතෙන සමෙති විය . **ආහාරත්ථායාති** කාලෙපි ලබ්භති. **පකතිආමිසෙති** කප්පියාමිසෙ. **සාමිසෙන මුඛෙන අජ්ඣොහරතො ද්වෙති** ‘‘හියො පටිග්ගහිතයාමකාලිකං අජ්ජ පුරෙභත්තං සාමිසෙන මුඛෙන අජ්ඣොහරතො ද්වෙ පාචිත්තියානී’’ති ලිඛිතං. අජ්ජ පටිග්ගහිතං යාවකාලිකම්පි හි යාමාතික්කන්තපානකෙන සංසට්ඨං සන්නිධිං කරොති. අකප්පියමංසෙසු මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයං, සෙසමංසෙ දුක්කටඤ්ච වඩ්ඪති.

255. **සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ආහාරත්ථායාති** කාලෙපි දුක්කටමෙව සන්නිධිං අනාපජ්ජනතොති කෙචි. තදහු පටිග්ගහිතං තදහු පුරෙභත්තං වට්ටතීති චෙ? න, පාළියම්පි අට්ඨකථායම්පි විසෙසස්ස නත්ථිතාය. භෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ පුරෙභත්තං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජනං වුත්තන්ති චෙ? ආහාරෙ සප්පිආදි සඞ්ගහං යාති, තෙන තග්ගතිකවසෙන වුත්තං, න භෙසජ්ජවසෙන වුත්තන්ති **උපතිස්සො.**

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණීතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

259. **අකප්පියසප්පිනාති** යෙසං මංසං න කප්පති, තෙසං සප්පිනා. ''වසාතෙලඤ්හි ඨපෙත්වා අකප්පියසප්පි නාම නත්ථී''ති ලිඛිතං. **විසඞ්කෙතන්ති** එත්ථ ''සූපොදනවිඤ්ඤත්තිපි න හොතී''ති වුත්තං. **කායිකානීති** කායෙන ආපජ්ජිතබ්බානි.

261. **මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බොති** සඞ්ඛවසෙන පවාරිතෙ භෙසජ්ජත්ථාය සප්පිආදිපඤ්චකං විඤ්ඤාපෙති චෙ, තත්ථ ''න භෙසජ්ජෙන කරණීයෙන භෙසජ්ජ''න්ති එත්ථ සඞ්ගහං ගච්ඡති, තස්මා ''තෙන පාචිත්තිය''න්ති වුත්තං. පාළිමුත්තකෙසු ''භික්ඛුනීනම්පි දුක්කට''න්ති ලිඛිතං.

පණීතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

264-5. **මුඛද්වාරන්ති** කණ්ඨනාළි. **උච්චාරණමත්තන්ති** උක්ඛිපිතබ්බමත්තකං. **කසටං ඡඩ්ඩෙත්වාති** සමුදාචාරවසෙන, අඡඩ්ඩිතෙපි ''වට්ටතී''ති වුත්තං. **හත්ථපාසාතික්කමන්ති** දායකස්ස. **භික්ඛුස්ස දෙතීති** අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස. **කඤ්ජිකන්ති** යං කිඤ්චි ද්‍රවං. **පත්තො පටිග්ගහෙතබ්බොති** භූමියං ඨපිතෙ අභිහාරාභාවතො. ''යථා පඨමතරං පතිතරජෙ දොසො නත්ථි, තථා ආකිරිත්වා අපනෙන්තානං පතිතරජෙපි අභිහටත්තා නෙවත්ථි දොසො''ති ලිඛිතං. **චරුකෙනාති** ඛුද්දකපිණ්ඩෙන. **ජාගරන්තස්සපීති ''අපි-සද්දෙන සුත්තස්සපී''**ති ලිඛිතං. **කෙචීති** අභයගිරිවාසිනො. තෙහි කායසංසග්ගෙ කායපටිබද්ධෙනාපි තප්පටිබද්ධෙනාපි ථුල්ලච්චයාපත්ති දස්සිතා එවාති අත්ථො. **කායපටිබද්ධපටිබද්ධෙනාති** වචනමත්තමෙවෙතං. **''සත්ථකෙනාති** පටිග්ගහිතකෙනා''ති ලිඛිතං, තං දුල්ලිඛිතං සතිපි මලෙ පුන පටිග්ගහෙතබ්බකිච්චාභාවතො. **කෙසඤ්චි අත්ථායාති** අනුපසම්පන්නානං අත්ථාය. ''සාමණෙරස්ස හත්ථං ඵුට්ඨමත්තමෙව තං පරිච්චත්ත''න්ති ලිඛිතං.

පටිග්ගහණූපගභාරං නාම මජ්ඣිමපුරිසෙන උක්ඛිපිතබ්බකං. **මූලපටිග්ගහණමෙව වට්ටතීති** එත්ථ ''මච්ඡිකවාරණත්ථන්ති වුත්තත්තා 'අභුඤ්ජනත්ථායාපි පටිග්ගහෙත්වා ගහිතෙ වට්ටතී'''ති යෙ වදන්ති, තෙ වත්තබ්බා ''සීසමක්ඛනතෙලං පටිග්ගහෙත්වා 'ඉදං සීසමක්ඛන'න්ති අනාභොගෙනෙව සත්තාහං අතික්කාමෙන්තස්ස කිං නිස්සග්ගියං භවෙය්‍යා''තිආදි, සුත්තාධිප්පායො පන එවං ගහෙතබ්බො ''මච්ඡිකවාරණත්ථං බීජන්තස්ස තස්මිං ලග්ගරජාදිම්හි පත්තෙ පතිතෙ සුඛං පරිභුඤ්ජිතුං සක්කා'ති සඤ්ඤාය පුබ්බෙ පටිග්ගහිතබ්බ''න්ති වුත්තං. **පරිවත්තනකථායං** ''අම්හාකං තණ්ඩුලෙසු ඛීණෙසු එතෙහි අම්හාකං හත්ථගතෙහි සාමණෙරසන්තකෙහිපි සක්කා පතිට්ඨාපෙතු'න්ති භික්ඛූනං චිත්තුප්පාදො චෙ සම්භවති, 'පරිවත්තනං සාත්ථක'න්ති **උපතිස්සත්ථෙරො''**ති වුත්තං. යදි එවං සුද්ධචිත්තානං නිරත්ථකන්ති ආපන්නමෙව, තථා ''පණ්ඩිතො එස සාමණෙරො පත්තපරිවත්තනං කත්වා දස්සති, මයමෙව ච ඉමස්ස විස්සාසෙන වා යාචිත්වා වා භුඤ්ජිස්සාමා''ති චිත්තෙ සති භුඤ්ජිතුං න වට්ටති කතෙපි පරිවත්තනෙති ච ආපන්නං, කිං බහුනා. නිරපෙක්ඛෙහෙව ගණ්හිතබ්බං, න සාපෙක්ඛෙහීති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති ආචරියො. අයමෙවත්ථො ''සචෙ පන සක්කොති විතක්කං සොධෙතුං, තතො ලද්ධං ඛාදිතුම්පි වට්ටතී''ති වචනෙන සිද්ධොව. **ආධාරකෙ පත්තො ඨපිතො හොති** යථාපටිග්ගහිතභාවෙ නිරාලයො. **සමුද්දොදකෙන** අප්පටිග්ගහිතකෙන. මෙණ්ඩකස්ස ඛීරං ඛීරත්තාව වට්ටති. ''අත්තනො පන ඛීරං මුඛෙනෙව පිවන්තස්ස අනාපත්තීති දස්සෙතුං වුත්ත''න්ති වුත්තං. ''සරීරනිස්සිතමහාභූතානි හි ඉධාධිප්පෙතානී''ති ලිඛිතං, තදුභයම්පි ''කප්පියමංසඛීරං වා''තිආදිනා නයෙන විරුජ්ඣති.

අපිච ''අප්පටිග්ගහිතභාජනෙ අඤ්ඤභික්ඛුසන්තකෙ අත්තනො පිණ්ඩපාතං පක්ඛිපති, 'තං ථොක'න්ති වා අඤ්ඤෙන වා කාරණෙන වදති, තං සබ්බෙසං න කප්පති. කස්මා? විනයදුක්කටත්තා . අත්තනා පටිග්ගහෙත්වා පක්ඛිපිතබ්බං විනයවිධිං අකත්වා දුක්කටන්ති අධිප්පායො. එවං තාදිසං කිමත්ථං න භුඤ්ජතීති? **අට්ඨකථායං** 'උග්ගහිතකො හොතී'ති වුත්තත්තා. එවඤ්හි තත්ථ වුත්තං භූමියං වා භාජනෙ වා ඵලං වා යං කිඤ්චි ආමිසං වා යාවජීවිකම්පි අප්පටිග්ගහිතකං අජානන්තො ආමසති, න වට්ටති, උග්ගහිතකං හොතී''ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තස්මා ඉමස්ස මතෙන භික්ඛු භික්ඛුස්ස සචෙ පත්තෙ අප්පටිග්ගහිතෙ පිණ්ඩං ඨපෙති, තං අකප්පියං උග්ගහිතකන්ති සිද්ධං. අයමෙවත්ථො ''සචෙ අත්තනො වා භික්ඛූනං වා යාගුපචනකභාජනෙ…පෙ…. නිරාමිසං කත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බ''න්ති වචනෙන සංසන්දිත්වා කථෙතබ්බො. **''කප්පියමංසඛීරං වා''**ති පසඞ්ගවසෙන වුත්තං. දධි චෙ පටිලද්ධං, තඤ්ච අධිප්පෙතන්ති කෙචි.

දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අචෙලකවග්ගො

1. අචෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

269. විසාඛාදීනං අන්තරා පූවලාභෙන අඤ්ඤතරා පරිබ්බාජිකා පවිසිත්වා ඨිතා. **දාපෙතීති** අනුපසම්පන්නෙන.

අචෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උය්‍යොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

276. **විජහන්තස්සාති** අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං. උය්‍යොජකස්ස විජහන්තස්ස සතො ආපත්ති දුක්කටස්සාතිපි අත්ථො. ඉධ **අනුපසම්පන්නො** නාම සාමණෙරොවාධිප්පෙතො.

උය්‍යොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

280. **සභොජනෙති** එත්ථ පඨමවිකප්පො ''ඉත්ථී ච පුරිසො චා''ති ඉමිනා තතියපදෙන යුජ්ජති, දුතියවිකප්පො පඨමෙහි ද්වීහි. **කුලෙති** ඝරෙ. අනුපවිසිත්වා නිසීදනචිත්තෙන **සචිත්තකං**.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. රහොපටිච්ඡන්නසික්ඛාපදවණ්ණනා

284. ඉධ පඤ්චමං උපනන්දස්ස චතුත්ථං හොති, තස්මා **භික්ඛුනිවග්ගස්ස** දසමට්ඨකථායං උපරි උපනන්දස්ස ''තතියසික්ඛාපදෙනා''ති න පාඨො, ''චතුත්ථෙනා''ති පාඨොති වෙදිතබ්බො.

රහොපටිච්ඡන්නසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

289. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

6. චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

294. **සභත්තොති** නිමන්තනභත්තොති පොරාණා.

පුරෙභත්තඤ්ච පිණ්ඩාය, චරිත්වා යදි භුඤ්ජති;
සියා පරම්පරාපත්ති, පච්ඡාභත්තං න සා සියා.

පච්ඡාභත්තඤ්ච ගමිකො, පුබ්බගෙහං යදි ගච්ඡෙ;
එකෙ ආපත්තියෙවාති, අනාපත්තීති එකච්චෙ.

කුලන්තරස්සොක්කමනෙ , ආපත්තිමතයො හි තෙ;
සමානභත්තපච්චාසා, ඉති ආහු ඉධාපරෙ.

මතා ගණිකභත්තෙන, සමෙන්ති නං නිමන්තනෙ;
විස්සජ්ජනං සමානන්ති, එකෙ සම්මුඛතාපරෙ.

සන්නිට්ඨානත්ථිකෙහෙව, විචාරෙතබ්බභෙදතො;
විඤ්ඤූ චාරිත්තමිච්චෙව, සික්ඛාපදමිදං විදූති.

චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

310. කාලන්ති සො. යස්මා සඞ්ඝපවාරණායමෙවායං විධි, තස්මා ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති වුත්තං. ''ඉමිනා හි තයා පවාරිතම්හ, අම්හාකඤ්ච ඉමිනා ච ඉමිනා ච අත්ථො''ති යථාභූතං ආචික්ඛිත්වා විඤ්ඤාපෙතුං ගිලානොව ලභති. යං පන වුත්තං **පණීතභොජනසික්ඛාපදෙ** ''මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො''ති, තං සඞ්ඝවසෙන පවාරිතං,

භෙසජ්ජත්ථාය සප්පිආදිභෙසජ්ජපඤ්චකං විඤ්ඤාපෙති වෙ, ‘‘න භෙසජ්ජෙන කරණීයෙන භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙතී’ති වචනෙන පාචිත්තියන්ති අත්ථො’’ති (පාචි. 309) ලිඛිතං.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

311-5. **මං දිට්ඨෙනාති** මයා දිට්ඨෙන, මම දස්සනෙන වා. **එකම්පි සරහත්ථං පුරිසන්ති** අඞ්ගපරියාපන්නං.

උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

319. නවමෙ සෙනාපරික්ඛෙපෙන වා පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙන වා සඤ්චරණට්ඨානපරියන්තෙන වා පරිච්ඡින්දිතබ්බා.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උය්‍යොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

324. දසමෙ එකමෙකං දස්සනාය ගච්ඡති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. යත්ථ ඨිතො පස්සති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සාතිආදි. අට්ඨමෙ පන එකමෙකං දස්සනාය ගච්ඡති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. යත්ථ ඨිතො පස්සති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති පාළි. කස්මා? අඞ්ගප්පමාණාභෙදෙපි අනීකවිසෙසතො. දසමෙ පන අට්ඨමඞ්ගස්ස දස්සනෙන දුක්කටං සියාති.

උය්‍යොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන අචෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආයස්මතො යං මුනි සාගතස්ස,
මහිද්ධිකත්තස්ස නිදස්සනෙන;
පානස්ස දොසො තස්ස දස්සනත්ථං,
පුබ්බෙව සො භද්දවතිං පයාතො.

තස්මා පස්සං නාගමපොථයිත්වා,
විනිස්සටං සාගතං ඉද්ධියා ච;
තතො සුරාපානනිසෙධනත්ථං,
කොසම්බිමෙවජ්ඣගමාති ඤෙය්‍යං.

326-8. **පසුපාලකාති** අජපාලකා. යෙන මජ්ජති, තස්ස **බීජතො පට්ඨාය**. කෙචි ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තත්තා වත්ථුං ජානිත්වා පිවතො අකුසල’’න්ති වදන්ති. එවං සති ‘‘අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායාති න වත්තබ්බ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘සචිත්තකපක්ඛමෙව සන්ධායා’’ති වදන්ති. එවං සති ‘‘කුසලාකුසලාබ්‍යාකතචිත්තන්ති වත්තබ්බ’’න්ති වුත්තෙ තම්පි ‘‘තබ්බහුලනයෙන වුත්ත’’න්ති වදන්ති. **කඞ්ඛාවිතරණියම්පි** අවිසෙසෙත්වා ‘‘අකුසලචිත්ත’’න්ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තස්මා ‘‘තං අකුසලෙනෙව පිවතී’’ති වදන්තීති.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඞ්ගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

330. අඞ්ගුලිපතොදකසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

336. තතියෙ කථං තිවෙදනං? හසාධිප්පායෙනෙව ‘‘පරස්ස දුක්ඛං උප්පාදෙස්සාමී’’ති උදකං ඛිපන්තස්ස දුක්ඛවෙදනං. සෙසං උත්තානං.

ඉදං සඤ්ඤාවිමොක්ඛඤ්චෙ, තිකපාචිත්තියං කථං;
කීළිතංව අකීළාති, මිච්ඡාගාහෙන තං සියා.

එත්තාවතා කථං කීළා, ඉති කීළායං එවායං;
අකීළාසඤ්ඤී හොතෙත්ථ, විනයත්ථං සමාදයෙ.

එකන්තාකුසලො යස්මා, කීළායාභිරතමනො;
තස්මා අකුසලං චිත්තං, එකමෙවෙත්ථ ලබ්භතීති.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

344. ‘‘ලොකවජ්ජං අතික්කමිත්වා ‘ඉදං අම්හාකං ආචරියුග්ගහො’ති වදන්තස්ස න වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. යං සංකිලිට්ඨෙනෙව චිත්තෙන ආපජ්ජති, යං වා අරියපුග්ගලො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ අජ්ඣාචරති, ඉදං ලොකවජ්ජන්ති සබ්බත්ථිකවාදීආදීනි ආචරියකුලානි. තත්ථ දුතියතතියවිකප්පො ඉධ න අධිප්පෙතො සෙඛියානං ලොකවජ්ජත්තා.

ගාරය්හො ආචරියුග්ගහොති එත්ථ ‘‘යස්මා උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකො, තස්ස කසටො යාවජීවිකො, ද්වින්නංයෙව සමවායො උච්ඡුයට්ඨි, තස්මා විකාලෙ උච්ඡුයට්ඨිං ඛාදිතුං වට්ටති ගුළහරීටකං වියා’ති එවමාදිකො සම්පති නිබ්බත්තො ගාරය්හාචරියවාදො න ගහෙතබ්බො’’ති ච, **පණ්ණත්තිවජ්ජෙ පන වට්ටතීති** ‘‘න පත්තහත්ථෙන කවාටො පණාමෙතබ්බො’ති ඉමස්ස ‘යෙන හත්ථෙන පත්තො ගහිතො, තෙන හත්ථෙන න පණාමෙතබ්බො, ඉතරෙන පණාමෙතබ්බො’ති අත්ථං ගහෙත්වා තථා ආචරන්තො න ආපත්තියා කාරෙතබ්බො. ‘තථා බුද්ධබොධිචෙතියානං පුප්ඵං ගණ්හිතුං වට්ටතීති තථා ආචරන්තො’’ති ච. තථා ආචරති අභයගිරිවාසිකො. මහාවිහාරවාසිනො චෙ එවං වදන්ති, ‘‘මා එවං වදා’’ති අපසාදෙතබ්බො. තෙන වුත්තං ‘‘සුත්තං සුත්තානුලොමඤ්ච උග්ගහිතකානංයෙවා’’තිආදි. ‘‘ඉදං සබ්බං **උපතිස්සත්ථෙරො** ආහා’’ති ච වුත්තං. ‘‘සුත්තානුලොමං අට්ඨකථා’’ති ලිඛිතං.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

345. භිංසාපනසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

354. **‘‘විසිබ්බනාපෙක්ඛො’’**ති වචනතො යස්ස අපෙක්ඛා නත්ථි, තස්ස අනාපත්ති.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නහානසික්ඛාපදවණ්ණනා

364. නහානසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

368. **අලභීති ලභො**. යථා ‘‘පචතීති පචො, පඨතීති පඨො’’ති වුච්චති, එවං ‘‘ලභතීති ලභො’’ති කස්මා න වුත්තං? පරිනිට්ඨිතලාභස්සෙව ඉධාධිප්පෙතත්තා. **මග්ගෙති** සිබ්බිනිමග්ගෙ. කප්පකතෙන සද්ධිං අකප්පකතං සිබ්බෙති. යාවතා අධිට්ඨානං න විජහති, තාවතා පුබ්බං කප්පමෙව. කප්පං න විජහති වෙ, පුන කප්පං දාතබ්බන්ති ආචරියස්ස තක්කො.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

374. පරිභොගො එත්ථ **කායකම්මං**. අපච්චුද්ධාරණං **වචීකම්මං**.

විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. චීවරාපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

379. දසමෙ යස්මා නිසීදනසන්ථතං චීවරනිසීදනම්පීති උභයම්පි සදසමෙව, තස්මා තං උභයම්පි එකතො කත්වා **''නිසීදනං නාම සදසං වුච්චතී''**ති ආහ. තත්ථාපි චීවරග්ගහණෙන චීවරනිසීදනං ගහිතමෙවාති අත්ථතො සන්ථතනිසීදනමෙව වුත්තං හොති. යදි එවං ''නිසීදනසන්ථතං නාම සදසං වුච්චතී''ති වත්තබ්බන්ති? න, ඉතරස්ස අනිසීදනඅදසභාවප්පසඞ්ගතො. එත්ථ නිසීදනසන්ථතස්ස පාචිත්තියවත්ථුත්තා ඉතරම්පි පාචිත්තියවත්ථුමෙවාති වෙදිතබ්බං තජ්ජාතිකත්තා. සස්සාමිකෙ සූචිසරෙ සූචිගණනාය ආපත්තියොති පොරාණා.

චීවරාපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා

382. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

387. ''පාණො අත්ථී''ති ජානන්තොපි ''මරිස්සන්තී''ති අවිචාරෙත්වා පිවතිවෙ, අනාපත්ති.

ජලෙ පක්ඛිපනං පුබ්බං, ජලප්පවෙසනං ඉදං;
එවං උභින්නං නානත්තං, ඤෙයයං ඤාණවතා සදාති.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා

392. තතියෙ ද්වාදස උක්කොටා වෙදිතබ්බා. තත්ථ අකතං කම්මං, දුක්කටං කම්මං, පුන කාතබ්බං කම්මන්ති අනුවාදාධිකරණෙ ලබ්භන්ති. අනිහටං, දුන්නිහටං, න පුන හරිතබ්බන්ති විවාදාධිකරණෙ ලබ්භන්ති, අවිනිච්ඡිතං, දුවිනිච්ඡිතං, පුන විනිච්ඡිතබ්බන්ති ආපත්තාධිකරණෙ ලබ්භන්ති. අවූපසන්තං, දුවූපසන්තං, පුන වූපසමෙතබ්බන්ති කිච්චාධිකරණෙ ලබ්භන්තීති අට්ඨකථානයො, පාළියං පනෙත්ථ මුඛමත්තමෙව දස්සිතං.

උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා

399. ''පාරාජිකානීති අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සිතානී''ති කථං විඤ්ඤායතීති චෙ? පරිවාරපාළිතො. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''ආපත්තාධිකරණපච්චයා කති ආපත්තියො ආපජ්ජති. ආපත්තාධිකරණපච්චයා චතස්සො ආපත්තියො ආපජ්ජති. භික්ඛුනී ජානං පාරාජිකං ධම්මං පටිච්ඡාදෙති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස. වෙමතිකා පටිච්ඡාදෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං පටිච්ඡාදෙති, ආපත්ති පාචිත්තියස්ස. ආචාරවිපත්තිං පටිච්ඡාදෙති , ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (පරි. 290). පාරාජිකං පටිච්ඡාදෙන්තො භික්ඛු අනාපත්ති, නො ආපත්තිං ආපජ්ජති අවුත්තත්තාති චෙ? න, සංකිලිට්ඨෙන චිත්තෙන පටිච්ඡාදනෙ විනා ආපත්තියා අසම්භවතො. දුක්කටවාරෙ වත්තබ්බාපි පාරාජිකාපත්තියො පඨමං අත්ථුද්ධාරවසෙන සඞ්ඝාදිසෙසෙහි සහ වුත්තත්තා න සක්කා පුන වත්තුන්ති න වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

යාව කොටි න ඡිජ්ජතීති චෙත්ථ යො අන්තමසො පටිච්ඡාදනත්ථං අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතු වා, මා වා, පටිච්ඡාදනචිත්තෙනෙව ආපත්තිං ආපන්නො. තස්ස පුන අඤ්ඤස්ස පටිච්ඡාදනත්ථං අනාරොචනෙනෙව න කොටි ඡින්නා හොති, කිං පුන පටිනිවත්තිත්වා වචනෙන පයොජනන්ති න අන්තිමස්ස අනාරොචනෙන ඡින්නා හොති, අප්පටිච්ඡාදනෙන එව ඡින්නා හොති, තතො අප්පටිච්ඡාදනත්ථං අපුබ්බස්ස ආරොචෙතබ්බං, තතො පට්ඨාය කොටි

ඡින්නා හොති, තදභාවො පටිනිවත්තිත්වා අප්පටිච්ඡාදනත්ථං ආරොචෙතබ්බං, එවම්පි කොටි ඡින්නා හොතීති එවං නො පටිභාතීති ආචරියො. **තතියෙන දුතියස්සාති** එත්ථ ''දුතියො නාම පඨමො''ති වදන්තානං ''වත්ථු පුග්ගලො න වත්තබ්බො''ති වාරිතත්තා න සුන්දරං. අඤ්ඤස්ස චතුත්ථස්ස ආරොචනෙපි න සුන්දරං. කස්මා? පුබ්බෙව සුත්වා අඤ්ඤස්ස අනාරොචිතත්තා. ''සුතෙන අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතබ්බං සියා''ති වදන්ති.

දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

404. පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො **බහුධා. හායනවඩ්ඪනන්ති** මාතුකුච්ඡිස්මිං වෙ ද්වාදසන්නං මාසානං ඌනතාය හායනං කතං. පසූතස්ස වඩ්ඪනං කාතබ්බං. මාතුකුච්ඡිස්මිං වෙ වඩ්ඪනං කතං. පසූතස්ස හායනං කාතබ්බං. **නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසී** නාම සාවණමාසස්ස පුණ්ණමාසී. **''පාටිපදදිවසෙති** දුතියෙ උපගච්ඡති දිවසෙ''ති ලිඛිතං. සො හි පසූතදිවසතො පට්ඨාය පරිපුණ්ණවීසතිවස්සො හොති. අවසෙසානං ද්වින්නං වස්සානං අධිකදිවසානි හොන්තෙව, තස්මා නික්කඞ්ඛා හුත්වා උපසම්පාදෙන්ති. **තං සන්ධායාති** ගබ්භවස්සඤ්ච පවාරෙත්වා ලද්ධවස්සඤ්ච අගණෙත්වා ජාතදිවසතො පට්ඨාය ගණෙත්වා එකූනවීසතිවස්සං. **එකූනවීසතිවස්සොති** ''ගබ්භවස්සං එව පහායා''ති ලිඛිතං, තං දුල්ලිඛිතං.

406. **අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති** උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. ''ඔපපාතිකස්ස සොළසවස්සුද්දෙසිකභාවතො පුන චත්තාරො වස්සෙ අතික්කමිත්වා උපසම්පදා කාතබ්බා''ති ආචරියා වදන්තීති කෙචි.

ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

409. ථෙය්‍යසත්ථො වෙ සුද්ධමාතුගාමො ද්වෙ ආපත්තියො. අථ භික්ඛුනියො, සමයො රක්ඛති. ථෙය්‍යසත්ථභාවස්ස ඨානං කත්වා රක්ඛණීයත්තා සහධම්මිකානං රක්ඛතියෙවාති එකෙ. ථෙය්‍යභාවෙ න සහධම්මිකතා, තස්මා න රක්ඛති එවාති එකෙ. අපාරාජිකථෙය්‍යභාවෙ සති සහධම්මිකභාවොති චෙ? ඉතරස්මිං ඉතරන්ති සමයො අනිස්සටො ආපජ්ජති. භික්ඛු ථෙය්‍යසත්ථො වෙ, යථාවත්ථුකමෙව. ථෙය්‍යසත්ථෙ ථෙය්‍යසත්ථසඤ්ඤී සද්ධිං සංවිධායාති ච. ''සද්ධි''න්ති පදං කෙසුචි නත්ථි, තං අනනුරූපං. තථා දුතියෙපි.

ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

412. ''තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරා ඉත්ථී''ති ච පාඨො අත්ථි, කෙසුචි නත්ථි. නත්ථිභාවො සුන්දරො ''තෙන ඛො සමයෙනා''ති අධිකාරත්තාති කෙචි. ඉධ එකතොඋපසම්පන්නා, සික්ඛමානා, සාමණෙරීති ඉමාපි තිස්සො සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. ඉමාසං පන සමයො රක්ඛති, අයම්මාසං, මාතුගාමස්ස ච විසෙසො.

414. අපිචෙත්ථ ''විඤ්ඤූ පටිබලා''ති වචනතො අප්පටිබලා අනාපත්තිවත්ථුකාති එකෙ, තං න යුත්තං දුක්කටවත්ථුකත්තා. ''භික්ඛු සංවිදහති, මාතුගාමො න සංවිදහති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති හි වුත්තං. තථා හි උපපරික්ඛිතබ්බං.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

417. ගහට්ඨස්සාපි භික්ඛුනීදූසකකම්මං මොක්ඛන්තරායිකමෙව, තස්මා තස්ස පබ්බජ්ජාපි පටික්ඛිත්තා. විපාකන්තරායිකා අහෙතුකත්තා. පුබ්බෙ සඤ්චිච්ච ආපන්නා සම්මුට්ඨා සුද්ධසඤ්ඤිනො අන්තරායිකා එව. **සෙසාති** ජාතිකා. **රසෙනාති** භාවෙන. **අධිකුට්ටනට්ඨෙනාති** අධිකරණං කත්වා කුට්ටනට්ඨෙන ඡින්දනට්ඨෙන. **අසිසූනූපමා** කුසලධම්මච්ඡෙදනට්ඨෙන. **සත්තිසූලූපමා** චිත්තවිතුදනට්ඨෙනාති පොරාණා. අනාපත්තිපාළියං ''ආදිකම්මිකස්සා''ති මුඛාරුළ්හවසෙන ලිඛිතං.

අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

425. ''තං දිට්ඨිං අප්පටිනිස්සට්ඨෙනාති ඉමිනා ලද්ධිනානාසංවාසකතං දීපෙති''ති වුත්තං. **තිචිත්තන්ති** එත්ථ විපාකාබ්‍යාකතචිත්තෙන සහවාසෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤථා සචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස කිරියාබ්‍යාකතං සන්ධාය න යුජ්ජති.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

428. **යත්ථ තෙ න පස්සාමාති** තෙති තං. අථ වා තව රූපාදිං න පස්සාම. අයං සමණුද්දෙසො පාරාජිකො හොති. ''සචෙ තං දිට්ඨිං පටිනිස්සජ්ජති, සඞ්ඝස්ස ආරොචෙත්වා සඞ්ඝානුමතියා පබ්බාජෙතබ්බො''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තං න යුත්තං, දණ්ඩකම්මනාසනා හි ඉධාධිප්පෙතා. යදි සො පාරාජිකො, ලිඞ්ගනාසනා නාම සියා. **තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායාති** ච දිට්ඨි සත්ථරි අසත්ථාදිදිට්ඨි න හොති. සචෙ සා යස්ස උප්පජ්ජති, සො පාරාජිකො හොති, තස්මිම්පි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බං සංවරෙ අතිට්ඨන්තො ලිඞ්ගනාසනායෙව නාසෙතබ්බොති ආචරියස්ස තක්කො.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

434. සහධම්මිකසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

438. **ආපත්තිඤ්ච සතිසම්මොසායාති** එත්ථ ච-සද්දො කත්තබ්බඤ්ච න කරොතීති දීපෙති, න චත්තාරි එවාති වුත්තං හොති. රට්ඨෙකදෙසො **ජනපදො**. බුද්ධකාලෙ අරිට්ඨකණ්ටකා **සාසනපච්චත්ථිකා**. ''නාලං අන්තරායායා''ති වචනෙන හි තෙ භගවතො අසබ්බඤ්ඤුතං දීපෙන්ති. පරිනිබ්බුතෙ භගවති දසවත්ථුදීපකා වජ්ජිපුත්තකා. තෙ හි **විනයසාසනපච්චත්ථිකා**. පරූපහාරාදිවාදා පන **සුත්තන්තාභිධම්මපච්චත්ථිකා**. කෙ පන තෙ? එකච්චෙ මහාසඞ්ඝිකාදයො, න සබ්බෙති දීපනත්ථං **''පරූපහාරා…පෙ.… වාදා''**ති විසෙසනවචනමාහ. තත්ථ යෙ කුහකා පාපිච්ඡකා අභූතං උල්ලපිත්වා පටිලද්ධවරභොජනානි භුඤ්ජිත්වා මුට්ඨස්සතී නිද්දං ඔක්කමිත්වා සුක්කවිස්සට්ඨිං පත්තා, අඤ්ඤෙහි තං දිස්වා ''අත්ථි අරහතො සුක්කවිස්සට්ඨී''ති වුත්තෙ ''මාරකායිකා උපසංහරන්තී''ති වත්වා ජනං වඤ්චෙන්ති. යෙ ච සම්මාපටිපන්නා අකුහකා, තෙපි තං වචනං සුත්වා කෙචි තංදිට්ඨිකා හොන්ති අධිමානිනො ච. අත්තනො සුක්කවිස්සට්ඨිං පස්සිත්වාපි නාධිමුච්චන්ති, අනධිගතෙ අධිකතසඤ්ඤිනොව හොන්ති. තථා අත්ථි අරහතො අඤ්ඤාණකඞ්ඛාවිතරණා නාමගොත්තාදීසු විය සච්චෙසු පරවිතරණා පරෙහි පඤ්ඤත්තා නාමාතීති අධිප්පායො යථාසම්භවං යොජෙතබ්බො. තත්ථ විනයධරො ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො , යං අරහතො අසුචි මුච්චෙය්‍ය (කථා. 313; මහාව. 353). දිට්ඨධම්මා…පෙ.… අපරප්පච්චයා සත්ථුසාසනෙ''තිආදීනි (මහාව. 30) සුත්තපදානි දස්සෙත්වා තෙ සාසනපච්චත්ථිකෙසු නිග්ගහිතං නිග්ගණ්හාතීති අධිප්පායො. **ඉතරෙ** ''පරියත්ති මූල''න්ති වාදිනො. ''පාතිමොක්ඛෙ උද්දිස්සමානෙ''ති නිදානවසෙන වුත්තං. තථාගතස්ස විභඞ්ගපදානි සිද්ධානි. සිද්ධෙයෙව කිං ඉමස්ස අඞ්ගානි? ගරහිතුකාමතා උපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදවිවණ්ණනඤ්චාති.

විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

444. මොහනසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. **රත්තචිත්තොති** කායසංසග්ගරාගෙන. විහෙඨෙතුකාමං පන දිස්වා ''සචෙ අහං ඉමං මාරෙමි, නත්ථි මෙ මොක්ඛො''ති චින්තෙත්වා කුපිතො සත්තසඤ්ඤං පුරෙක්ඛත්වා පහාරං දෙති, තස්ස යථාවත්ථුකමෙව.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

456. ‘‘කායං වා කායපටිබද්ධං වා’’ති (පාචි. 456) වචනතො කායාදීසු යං උච්චාරෙති , තං තලං නාම. තලමෙව **තලසත්තිකං**. පොථනසමත්ථට්ඨෙන සත්තිකන්ති එකෙ. තං ‘‘උප්පලපත්තම්පී’’ති ඉමිනා නියමෙති. එවං කුපිතා හි කොපවසෙන පොථනාසමත්ථං අවිචාරෙත්වා යං කිඤ්චි හත්ථගතං පටික්ඛිපන්ති, සුඛසම්ඵස්සම්පි හොතු, පාචිත්තියමෙව. යස්මා පහරිතුකාමතාය පහටෙ පුරිමෙන පාචිත්තියං. කෙවලං උච්චාරෙතුකාමතාය උග්ගිරණමත්තෙ කතෙ ඉමිනා පාචිත්තියං. ඉමිනා පන විරජ්ඣිත්වා පහාරො දින්නො, තස්මා න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්කටං. කිමිදං දුක්කටං පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? පහාරපච්චයා එව දුක්කටං. පුරිමං උග්ගිරණපච්චයා පාචිත්තියන්ති සදුක්කටං පාචිත්තියං යුජ්ජති. පුරිමඤ්හි උග්ගිරණං, පච්ඡා පහාරො. න ච පච්ඡිමපහාරං නිස්සාය පුරිමං උග්ගිරණං අනාපත්තිවත්ථුකං භවිතුමරහතීති නො තක්කොති ආචරියො. ‘‘තෙන පහාරෙන හත්ථාදීසු යං කිඤ්චි භිජ්ජති, දුක්කටමෙවා’’ති ඉමිනාපි පහාරපච්චයා දුක්කටං. උග්ගිරණං යථාවත්ථුකමෙවාති සිද්ධං, සුට්ඨු වීමංසිතබ්බං. ‘‘තිරච්ඡානාදීනං අසුචිකරණාදීනි දිස්වා කුජ්ඣිත්වාපි උග්ගිරන්තස්ස මොක්ඛාධිප්පායො එවා’’ති වදන්ති.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමූලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

462. **උපසම්පන්නෙ අනුපසම්පන්නසඤ්ඤී අමූලකෙන සඞ්ඝාදිසෙසෙනාති** සුක්කවිස්සට්ඨිකායසංසග්ගාදිනා සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වත්ථුනාති වෙදිතබ්බං. න හි අනුපසම්පන්නස්ස සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති නාම අත්ථි.

අමූලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

468. **ඌනවීසතිවස්සො මඤ්ඤෙති** එත්ථ සයං සඤ්ඤාය තථා අමඤ්ඤන්තො කුක්කුච්චුප්පාදනත්ථං ‘‘මඤ්ඤෙ’’ති වදන්තො කිං මුසාවාදෙන කාරෙතබ්බොති? න සියා අඞ්ගසම්පත්තියා, න ච කෙවලං ‘‘මඤ්ඤෙ’’ති ඉමිනා නියමතො අඞ්ගසම්පත්ති හොති. පරමත්ථවිහිතං කත්ථචි හොති. ‘‘උදකං මඤ්ඤෙ ආදිත්ත’’න්තිආදිම්හි පරො කුක්කුච්චං උප්පාදෙතු වා , මා වා, තං අප්පමාණන්ති **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘කුක්කුච්චුප්පාදන’’න්ති තස්ස අධිප්පායවසෙන වුත්තන්ති.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

473. **ඉමෙසං සුත්වාති** එත්ථ ‘‘වචන’’න්ති පාඨසෙසො. **එකපරිච්ඡෙදානීති** සියා කිරියා සියා අකිරියාති ඉමිනා නයෙන එකපරිච්ඡෙදානි. එත්ථ කිඤ්චාපි අඤ්ඤවාදකපච්චයාපත්ති කිරියා ච විහෙසකපච්චයාපත්ති අකිරියා ච, තදුභයං පන එකසික්ඛාපදන්ති කත්වා තං අඤ්ඤවාදකසඞ්ඛාතං සික්ඛාපදං සියා කිරියා පඨමස්ස වසෙන, සියා අකිරියා දුතියස්ස වසෙනාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කම්මපටිබාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

474. ‘‘ධම්මිකානං කම්මාන’’න්ති (පාචි. 475) වචනතො එකච්චෙ භික්ඛූ ධම්මිකානං කම්මානං ‘‘ඡන්දං දම්මී’’ති ඡන්දං දෙන්ති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව, න පටිපත්ති. අධම්මං නිස්සාය ඛියාති, තං වා උක්කොටෙති, අනාපත්ති නෙව හොතීති? න, තථා ඡන්දදානකාලෙ අකත්වා පච්ඡා අධම්මකම්මඛියානාදිපච්චයා අනාපත්තිවාරෙ වුත්තත්තා. අධම්මෙන වා වග්ගෙන වා න කම්මාරහස්ස වා කම්මකරණපච්චයා ආපත්තිමොක්ඛකරණතො අවිසෙසමෙව තථාවචනන්ති චෙ? න, ඡන්දදානකාලෙ අධම්මකම්මකරණානුමතියා අභාවතො, කාරකස්සෙව වජ්ජප්පසඞ්ගතො ච. ගණස්ස දුක්කටන්ති චෙ? පාරිසුද්ධිඡන්දදායකාව තෙ, න ගණො අකම්මප්පත්තත්තා, **පරිවාරෙපි** (පරි. 482 ආදයො) කම්මවග්ගෙ කම්මප්පත්තඡන්දදායකා විසුං වුත්තා. තථාපි අධම්මකම්මස්ස ඡන්දො න දාතබ්බො දෙන්තෙ අකප්පියානුමතිදුක්කටතො. තත්ථ හි යොජනදුක්කටතො න මුච්චන්තීති නො තක්කොති ආචරියො.

කම්මපටිබාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡන්දංඅදත්වාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

481. සන්නිපාතං අනාගන්ත්වා ච ඡන්දං න දෙති, අනාපත්තීති එකෙ. දුක්කටන්ති එකෙ ධම්මකම්මන්තරායකරණාධිප්පායත්තා. සඞ්ඝමජ්ඣෙ ඡන්දං දාතුං ලභතීති කෙචි. දින්නඡන්දෙ සඞ්ඝමජ්ඣං පවිසිත්වා පුන ගතෙපි ඡන්දො න පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති චෙ? පටිප්පස්සම්භති. කස්මා? ‘‘අහත්ථපාසො ඡන්දාරහො’’තිආදීහි විරුජ්ඣනතො. **පාළියං** පන දාතුකාමතාය හත්ථපාසං අතික්කමන්තං සන්ධාය වුත්තන්ති කෙචි.

ඡන්දංඅදත්වාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

484-5. **අදාසීති** අපලොකෙත්වා අදාසි. **භික්ඛූති** එත්ථ තෙ ඡබ්බග්ගියා අත්තානං පරිවජ්ජයිත්වා ‘‘සඞ්ඝො’’ති අවත්වා ‘‘භික්ඛූ’’ති ආහංසු. **පරිණාමෙන්තීති** නෙන්ති. තත්ථ **ලාභොති** පදුද්ධාරකරණං ඉධ අනධිප්පෙතස්සපි යස්ස කස්සචි අත්ථුද්ධාරවසෙන ලාභදීපනත්ථං. චීවරමෙව හි ඉධාධිප්පෙතං, තෙනෙව ‘‘අඤ්ඤං පරික්ඛාරං දින්නං ඛීයති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තං. **දින්නන්ති** ච **පරික්ඛාරන්ති** ච භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

491. ඤාතකම්පි පරස්ස දාතුකාමං අඤ්ඤස්ස දාපෙති, ආපත්ති එව. සබ්බත්ථ ආපුච්ඡිත්වා දාතුකාමං යථාසුඛං විචාරෙතුං ලභති.

පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රතනවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

494-7. යථා භගවන්තං පයිරුපාසති, එවමාකාරෙන නාරහතායං පුරිසො පාපො හොතුං, න හොති පාපොති අත්ථො, කාරණත්ථං වා. **තන්ති** නිපාතමත්තං, යතොති වා අත්ථො. **හත්ථිසම්මද්දන්ති** සඞ්ඝාටසම්මද්දො, අක්කමනං චුණ්ණතාති අත්ථො.

498. **රතනං** නාම අග්ගමහෙසී, තථාපි ඉධ අඤ්ඤාපි දෙවිගොත්තා න රක්ඛති, අනාපත්තිවාරෙ ‘‘න මහෙසී හොතී’’ති වචනාභාවතො. සචෙ ඛත්තියොව හොති, නාභිසිත්තො. අභිසිත්තොයෙව හොති, න ඛත්තියො රක්ඛතීති ආචරියො. අනාපත්තිවාරෙ **මාතිකාට්ඨකථායං** අඞ්ගභාවෙන ච වුත්තත්තා අභිසිත්තභාවොවපමාණං. සෙසං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදොති එකෙ.

500-501. ‘‘න සයනිඝරෙ සයනිඝරසඤ්ඤී’’ති තිකච්ඡෙදොපි එත්ථ ලබ්භති. **න සයනිඝරං** නාම අපරික්ඛිත්තරුක්ඛමූලාදි.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

504. ‘‘අධිවාසෙන්තු ගහපතිනො භත්ත’’න්ති ච ‘‘මෙ ගහපතිනො’’ති ච අත්ථි.

506. **කුරුන්දිවචනෙන** සරෙපි යදි භික්ඛූ ආසඞ්කන්ති, තත්ථ ඨත්වා ආචික්ඛිතබ්බන්ති වුත්තං හොති. **පතිරූපාති** ‘‘රතනසම්මතෙ පංසුකූලග්ගහණං වා රතනෙ නිරුස්සුක්කගමනං වා’’ති ලිඛිතං. ‘‘තාවකාලිකවසෙනපි අනාමාසං පටිග්ගණ්හිතුං න ලභතී’’ති වදන්ති. **සමාදපෙත්වාති** යාචිත්වා ‘‘උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාචනා’’ති (ජා. 1.7.59) වුත්තනයෙන.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

511-2. අභිනා ඨපයවත්ථුම්හි සො භික්ඛු සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා ගතො, තස්ස කුක්කුච්චං උදපාදි. **අදින්නාදානෙ වුත්තනයෙනාති** ගාමො ගාමූපචාරොති ඉදං සන්ධාය වුත්තං.

විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සූචිඝරසික්ඛාපදවණ්ණනා

517. තන්ති භෙදනකං. **අස්සාති** පාචිත්තියස්ස පඨමං භෙදනකං කත්වා පච්ඡා දෙසෙතබ්බත්තා. එස නයො ඉතරෙසුපි.

520. **වාසිජටෙති** වාසිදණ්ඩකෙ.

සූචිඝරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

521-2. ''උච්චෙ මඤ්චෙ''ති ච ''උච්චා මඤ්චෙ''ති ච කත්ථචි. **ආයතොති** විත්ථතො. **අට්ඨඞ්ගුලපාදකන්ති** භාවනපුංසකං, අට්ඨඞ්ගුලප්පමාණං පාදකං වා.

මඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තූලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

528. **පොටකිතූලන්ති** යං කිඤ්චි තිණතූලං. **පටිලාභෙන උද්දාලෙත්වා පාචිත්තියං දෙසෙතබ්බන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි පටිලාභමත්තෙනෙව පාචිත්තියන්ති විය දිස්සති, පරිභොගෙයෙව පන ආපත්ති දට්ඨබ්බා, ''අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වචනං එත්ථ සාධකං.

තූලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසීදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

531. කිඤ්චාපි නිසීදනස්ස ජාති න දිස්සති එත්ථ, තථාපි **චීවරක්ඛන්ධකෙ** අනුඤ්ඤාතත්තා, ''නව චීවරානි අධිට්ඨාතබ්බානී''ති එත්ථ ච පරියාපන්නත්තා චීවරජාතියෙවස්ස ජාතීති වෙදිතබ්බා. ''සන්ථතසදිසං සන්ථරිත්වාති සදසන්''ති පුබ්බෙ වුත්තනිසීදනසන්ථතත්තා උපමෙති. ලාභෙ සදසං, අලාභෙ අදසම්පි වට්ටතීති එකෙ, තං න යුත්තං. ''නිසීදනං නාම සදසං වුච්චතී''ති තස්ස සණ්ඨානනියමනතො.

නිසීදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කණ්ඩුපටිච්ඡාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

539. යදි **කණ්ඩුපටිච්ඡාදි** නාම අධොනාභි උබ්භජාණුමණ්ඩලා උප්පන්නකණ්ඩුපීළකාදිපටිච්ඡාදිකා අධිප්පෙතා, තස්ස සුගතස්ස සුගතවිදත්ථියා දීඝසො චතස්සො විදත්ථියො තිරියං ද්වෙති ඉදම්පි අතිමහන්තං පමාණං දිස්සති. සබ්බො හි පුරිසො අත්තනො අත්තනො විදත්ථියා සත්තවිදත්ථිකො හොති, සුගතස්ස ච එකාවිදත්ථි මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස තිස්සො විදත්ථියො හොන්ති, තස්මා කණ්ඩුපටිච්ඡාදි පකතිපුරිසස්ස පමාණං ආපජ්ජති තිරියං, දීඝසො පන දිගුණං ආපජ්ජතීති. ආපජ්ජතු, උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො තස්සා, වෙ ඉච්ඡති, සබ්බම්පි සරීරං පටිච්ඡාදෙස්සති, සබ්බසරීරගතසඞ්ඝාටි විය බහුගුණං කත්වා නිවාසෙතුකාමො නිවාසෙස්සතීති අයං භගවතො අධිප්පායො සියා.

කණ්ඩුපටිච්ඡාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

542. **වස්සිකසාටිකාපි** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන අනුඤ්ඤාතා. වස්සකාලෙ කෙචි සඞ්ඝාටිපරිභොගෙනෙව පරිභුඤ්ජිස්සන්තීති අයං භගවතො අධිප්පායො සියා. කිඤ්චාපි ඉමිනා තක්කෙන අනුඤ්ඤාතා, ''අප්පමාණිකායො කණ්ඩුපටිච්ඡාදියො ධාරෙන්ති, වස්සිකසාටිකායො ධාරෙන්තී''ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා පන අඤ්ඤථා පුණ්ණපරිච්ඡෙදතො අධිකප්පමාණායො තෙ භික්ඛූ ධාරෙසුන්ති කත්වා එතපරමතා තාසං අනුඤ්ඤාතාති වෙදිතබ්බා. එසෙව නයො දසමෙපි.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. නන්දත්ථෙරසික්ඛාපදවණ්ණනා

551. තත්ථ **භිසිං වා බිබ්බොහනං වා කරොතීති** දීඝසො බහූනං භික්ඛූනං සාධාරණත්ථං කරොතීති යුජ්ජති.

නන්දත්ථෙරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමත්තො වණ්ණනාක්කමෙන රතනවග්ගො නවමො.

පාචිත්තියකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පාටිදෙසනීයකණ්ඩො

1. පඨමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

553-5. ‘‘පටිදෙසෙතබ්බාකාරදස්සන’’න්ති **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තා **පාළියං** ආගතවසෙනෙව ආපත්ති දෙසෙතබ්බා, න අඤ්ඤථා. ‘‘අන්තරඝරෙ අන්තරඝරසඤ්ඤී’’තිආදිනා ච ‘‘ඛාදනීයභොජනීයෙ අඛාදනීයඅභොජනීයසඤ්ඤී’’තිආදිනා ච ‘‘භික්ඛුනියා අභික්ඛුනිසඤ්ඤී’’තිආදිනා ච නයෙන අපරෙපි තයො තිකච්ඡෙදා යොජෙත්වා දස්සෙතබ්බා.

පඨමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

559. ‘‘නිමන්තිතා භුඤ්ජන්තීති පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතා භුඤ්ජන්තී’’ති කිඤ්චාපි වුත්තං, අථ ඛො අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තිතතා එත්ථ න අඞ්ගං, මාතිකාට්ඨකථායං වා ඉධ වා අනාපත්තිවාරෙ ලෙසාභාවතො, තස්මා ‘‘නිමන්තිතා’’ති පදස්ස අත්ථො පුබ්බෙ ආචිණ්ණවසෙනෙව වුත්තො. අපරෙපි තයො තිකච්ඡෙදා යොජෙත්වා දස්සෙතබ්බා පදභාජනෙ වුත්තත්තාති වෙදිතබ්බං. යථා තථා හි භුඤ්ජන්තානං තාදිසං භික්ඛුනිං අවාරෙන්තානං පාටිදෙසනීයමෙව. ‘‘එසා වොසාසති නාම, වොසාසන්තී’’ති ච දුවිධො පාඨො. ‘‘අජ්ඣොහාරෙ අජ්ඣොහාරෙ’’ති වචනෙන පුන ‘‘ගාරය්හං ආවුසො ධම්ම’’න්ති එකවචනං විරුද්ධන්ති. පඨමං අජ්ඣොහාරෙයෙව ආපන්නං සන්ධාය වුත්තං, තථා අඤ්ඤත්‍රාපි ආගච්ඡති ‘‘ආපජ්ජිම්හා’’ති වචනතො. එකෙන බහූනම්පි වට්ටතීති කෙචි, තං න සුන්දරං. ‘‘තෙහි භික්ඛූහී’’තිආදිනා පාඨෙ වුත්තත්තාති මම තක්කො. එකෙන සභෙව ‘‘අහං ආපජ්ජි’’න්තිපි වත්තබ්බන්ති එකෙන ද්වීහි තීහි දෙසෙතබ්බතො, සබ්බෙහි එවං වත්තුං වට්ටති. ‘‘ආපජ්ජිම්හාති සභෙවා’’ති වදන්ති. එකෙන වෙ අවාරිතො, ‘‘අහං, ආවුසො, ගාරය්හං ධම්මං ආපජ්ජි’’න්තිපි වත්තබ්බං.

දුතියපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

562-570. තතියචතුත්ථසික්ඛාපදානි උත්තානත්ථානියෙව.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සෙඛියකණ්ඩො

1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා

576. **‘‘සික්ඛිතසික්ඛෙනාති** චතූහි මග්ගෙහී’’ති වුත්තං. යස්මා අට්ඨඞ්ගුලමත්තං ඔතාරෙත්වා නිවත්ථමෙව නිසින්නස්ස චතුරඞ්ගුලමත්තං හොති, තස්මා උභොපෙතෙ අට්ඨකථාවාදා එකපරිච්ඡෙදා, **‘‘අඬ්ඪතෙය්‍යහත්ථ’’**න්ති සුඛුමං, එකපත්තං වා සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි යථායානෙන තිට්ඨති. දුපට්ටං සන්ධාය **‘‘ද්විහත්ථප්පමාණම්පී’’**ති වුත්තන්ති **උපතිස්සත්ථෙරො**. එකපට්ටං, ද්විපට්ටං වා හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ‘‘ද්විහත්ථප්පමාණ’’න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හි **නිස්සග්ගියඅට්ඨකථායං** ‘‘තිරියං ද්විහත්ථොපි වට්ටතී’’ති, තඤ්ච ඛො අලාභෙ එව ‘‘අලාභෙ තිරියං ද්විහත්ථප්පමාණම්පි වට්ටතී’’ති වුත්තත්තා. ඉදං සබ්බං අධිට්ඨානුපගං සන්ධාය වුත්තං. විරුද්ධං දිස්වා සජ්ජෙතබ්බං. නො වෙ සජ්ජෙති, දුක්කටං. **සචිත්තකං** පණ්ණත්තිවිජානනචිත්තෙනෙව ‘‘අනාදරියං පටිච්චා’’ති වුත්තත්තා, න වත්ථුවිජානනචිත්තෙන ‘‘ඉදමෙවං කත’’න්ති ජානතොපි ආපත්තියා අභාවතො. ඵුස්සදෙවත්ථෙරවාදොපි එකෙන පරියායෙන යුජ්ජති. තථා උපතිස්සත්ථෙරවාදොපි. පඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙපි යං පකතියා වජ්ජං, තං ලොකවජ්ජං. ඉදං පන පඤ්ඤත්තෙයෙව වජ්ජං, නාපඤ්ඤත්තෙ, තස්මා

ඉතරලොකවජ්ජෙන අසදිසත්තා න ලොකවජ්ජං. පණ්ණත්තිතො පට්ඨාය වජ්ජතො **පණ්ණත්තිවජ්ජං.** අනාදරියචිත්තෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා **සචිත්තකං,** තස්ස චිත්තස්ස තිවෙදනත්තා තිවෙදනං. යස්මා අනාදරියචිත්තතා නාම කෙවලං අකුසලමෙව, තඤ්ච පකතියා වජ්ජං, තස්මා ඉදං **ලොකවජ්ජං.** සඤ්චිච්ච වීතික්කමනං නාම දොමනස්සිකස්සෙව හොතීති **දුක්ඛවෙදනං. ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘පාණාතිපාතාදි විය නිවාසනාදිදොසො ලොකගරහිතො න හොතීති පණ්ණත්තිවජ්ජන්ති **වුස්සදෙවත්ථෙරො’’**ති ලිඛිතං.

577. **විහාරෙපීති** බුද්ධුපට්ඨානාදිකාලෙ, තස්මා **‘‘පාරුපිතබ්බ’’**න්ති උත්තරාසඞ්ගකිච්චවසෙන වුත්තං. පඨමදුතියසික්ඛාපදෙසු පරිළාහාදිපච්චයා කප්පති, න අන්තරඝරපටිසංයුත්තෙසු.

582. **‘‘එකස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා’’**ති එත්ථ ‘‘ගච්ඡන්තොපි පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙතුං ලභතියෙව. තථා ගාමෙ පූජ’’න්ති ලිඛිතං, තං පන ‘‘එකස්මිං ඨානෙ ඨත්වා’’ති වුත්තත්තා තාදිසං අන්තරායං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උජ්ජග්ඝිකවග්ගවණ්ණනා

586. **හසනීයස්මින්ති** හෙත්වත්ථෙ භුම්මං, හසිතබ්බවත්ථුකාරණාති අත්ථො. අන්තරඝරෙ උච්චාසද්දෙන අනුමොදනාදිං කරොන්තස්ස අනාපත්ති කිර. තථා හි **මහින්දත්ථෙරොපි** හත්ථිසාලාදීසු මහාජනස්ස කථෙසි.

591. කෙචි භික්ඛූ ‘‘පරික්ඛාරට්ඨපනමත්තෙන වාසූපගතො හොතී’’ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව. භික්ඛුනියො චෙ වාසූපගා හොන්ති, භික්ඛුනුපස්සයොව කප්පියභූමි. ‘‘යත්ථ භික්ඛුනියො එකරත්තම්පි වසන්ති, අයං භික්ඛුනුපස්සයො’’ති (පාචි. 161) වචනතො තාසං සමීපං වා තාහි ගහිතවාසාගාරං වා ‘‘ගච්ඡාමී’’ති ගච්ඡතො යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති. න හි තාවතා තං ඝරං අන්තරඝරසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති නො තක්කොති ආචරියො.

උජ්ජග්ඝිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ඛම්භකතවග්ගවණ්ණනා

604. සූපො **පත්තප්පමාණවණ්ණනායං** වුත්තාකාරො. **ඔලොණී** වුච්චති කුථිතං, ගොරසතො පූරා ථූපිතොති අත්ථො.

605. **හෙට්ඨා ඔරොහතීති** එත්ථ ‘‘ඔරොහනප්පමාණෙ සති එකදෙසෙ ථූපීකතෙපි අනාපත්තී’’ති වදන්ති. ‘‘පත්තස්ස පන හෙට්ඨා ච උපරි ච පදුමිනිපණ්ණාදීහි පටිච්ඡාදෙත්වා ඔදහන්තියා ලද්ධං නාම වට්ටතී’’ති ච වදන්ති. එත්ථ ‘‘යස්මා ‘සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහෙතබ්බො’ති වචනං පිණ්ඩපාතො සමපුණ්ණො පටිග්ගහෙතබ්බොති දීපෙති, තස්මා අත්තනො හත්ථගතෙ පත්තෙ පිණ්ඩපාතො දියමානො ථූපීකතොපි චෙ හොති, වට්ටතීති දීපෙති. ‘ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’ති හි වචනං පඨමං ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පච්ඡා පටිග්ගණ්හතො, ආපත්තීති දීපෙති. පත්තෙන පටිග්ගණ්හතො චෙපි ථූපීකතං හොති, වට්ටති අථූපීකතස්ස පටිග්ගහිතත්තා. පයොගො පන නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර පුබ්බදෙසා’’ති ච ‘‘සමතිත්තිකන්ති වා භාවනපුංසක’’න්ති ච වදන්ති, තස්මා විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

ඛම්භකතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා

609. **සූපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙ** ‘‘සූපො නාම ද්වෙ සූපා’’ති න වුත්තං සූපග්ගහණෙන පණීතභොජනෙහි අවසෙසානං සබ්බභොජනානං සඞ්ගණ්හනත්ථං. **අනාපත්තිවාරෙ** චස්ස ‘‘ඤාතකානං පවාරිතානං අඤ්ඤස්සත්ථාය අත්තනො ධනෙනා’’ති ඉදං අධිකං. කත්ථචි පොත්ථකෙ ‘‘අනාපත්ති අසඤ්චිච්ච අසතියා අජානන්තස්ස ගිලානස්ස ආපදාසූ’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, තං න, ‘‘සමසූපකං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිස්සාමී’’ති ඉමස්ස **අනාපත්තිවාරෙ** ‘‘අඤ්ඤස්සත්ථායා’’ති කත්ථචි ලිඛිතං, තඤ්ච පමාදවසෙන ලිඛිතං. ‘‘මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා පුන විප්පටිසාරී හුත්වා ඔගිලිතුකාමස්සපි සහසා චෙ පවිසති, එත්ථ ‘අසඤ්චිච්චා’ති වුච්චති. විඤ්ඤත්තම්පි අවිඤ්ඤත්තම්පි එකස්මිං ඨානෙ ඨිතං සහසා අනුපධාරෙත්වා ගහෙත්වා භුඤ්ජන්තො ‘අසතියා’ති වුච්චතී’’ති ලිඛිතං, **අනාපත්තිවාරෙ** එකච්චෙසු පොත්ථකෙසු ‘‘රසරසෙති ලිඛිතං, තං ගහෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කබළවග්ගවණ්ණනා

618. **“සබ්බං හත්ථ”**න්ති වචනතො එකදෙසං මුඛෙ පක්ඛිපන්තස්ස අනාපත්තීති එකච්චෙ. “සබ්බන්ති වචනතො එකදෙසම්පි න වට්ටතී”ති වදන්ති, තං යුත්තං අනාපත්තිවාරෙ අවිසෙසිතත්තා.

624. **සිත්ථාවකාරකෙ** “කවළං ඡඩ්ඩෙන්තං සිත්ථං ඡඩ්ඩියතී”ති ච “කවළං ඡඩ්ඩෙන්තො”ති ච පාඨො.

කබළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා

627. “සුරුසුරු”න්ති ච “සුරොසුරො”ති ච පාඨො. **සීතීකතොති** සීතඬ්කො. **“සිලකබුද්ධොති** අරියානං පරිහාසවචනමෙවෙත”න්ති ලිඛිතං.

631. **පටික්කූලවසෙනාති** එත්ථ යදි පටික්කූලවසෙන පටික්ඛිත්තං, “සෙය්‍යථාපි කාමභොගිනො”ති න වත්තබ්බං. න හි තෙ පටික්කූලං කරොන්තීති චෙ? න, ඉස්සරියලිඞ්ගවසෙන ගහණසම්භවතො. තෙ හි අනාදරා හොන්ති. **පත්තධොවනන්ති** පත්තධොවනොදකං භොජනපටිසංයුත්තං.

634. “ඡත්තපාදුකාය”න්ති ච “ඡත්තපාදෙ”ති ච පාඨො.

637. **චාපොති** සත්තබාදනවධො. “සෙසා සබ්බා ධනුවිකති කොදණ්ඩෙ පවිට්ඨා”ති ච ලිඛිතං, **පටිමුක්කන්ති** පවෙසිතං, ලග්ගිතං හොතීති අත්ථො.

සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා

640. සයං යානගතො හුත්වා, යථා යානගතස්ස ච.

අලං වත්තුං තථා නාලං, සඡත්තො ඡත්තපාණිනො.

යථා එත්ථ, එවං අඤ්ඤත්‍රාපි.

647. **ඡපකවත්ථුස්මිං** “සචාහං න ලභිස්සාමී”ති පාඨො, “දස චෙ න ලභිස්සාමී”ති ච අත්ථි, “වත්ථුස්මිං අගිලානස්සා”ති ච ආගච්ඡති, තං න සුන්දරං, සික්ඛාපදෙයෙව සුන්දරං. **ථොමිතොති** අහම්පි ජානාමීති සම්බන්ධො . යා ධනයසලාභසඞ්ඛාතා **වුත්ති විනිපාතෙන** හොති සම්පරායෙ අපායෙසු විනිපාතහෙතු හුත්වා පවත්තති. අථ වා **විනිපාතෙනාති** හෙත්වත්ථෙ කරණවචනං, විනිපාතනාය පවත්තතීති අධිප්පායො. **අධම්මචරණෙන** අධම්මචරණාය. “අස්මා කුම්භිමිවා”ති ච පඨන්ති.

පාදුකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකවණ්ණනා

කායවාචාචිත්තතො සමුට්ඨහන්තීති කත්වා **“සමනුභාසනසමුට්ඨානානී”**ති වුත්තානි. සමනුභාසනං කිරියං. ඉමානි කිරියානි. **ධම්මදෙසනසමුට්ඨානානි වාචාචිත්තතොති** එත්ථ කායවචීවිඤ්ඤත්තිභාවතො උජ්ජග්ඝිකඋච්චාසද්දාදීසු විය “කායවාචාචිත්තතො”ති වත්තබ්බානීති චෙ? න වත්තබ්බානි. නිසීදනගමනාහාරපක්ඛිපනාදිකායවිඤ්ඤත්තියා සබ්භාවා තත්ථ යුත්තං, න ධම්මදෙසනෙ තාදිසස්සාභාවා.

පකිණ්ණකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙඛියකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සත්තාධිකරණසමථවණ්ණනා

“යෙභුය්‍යසිකා කාතබ්බා…පෙ…. තිණවත්ථාරකො කාතබ්බො, සො පුග්ගලො”ති ච ලිඛිතං.

සත්තාධිකරණසමථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා

1. පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනා

ගන්ථාරම්භවණ්ණනා

විභඞ්ගෙ විය භික්ඛූනං, විත්ථාරමභිසඞ්ඛතං;
අකත්වා භික්ඛුනීනම්පි, වක්ඛෙ ගණ්ඨිපදක්කමං.

යො භික්ඛුනීනං විභඞ්ගො අස්ස, තස්ස සංවණ්ණනාක්කමො පත්තොති අත්ථො.

ගන්ථාරම්භවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

656-7. තත්ථ තත්ථ ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤා **වීමංසා. පදපටිපාටියා එවාති** මාතිකාපදපටිපාටියා එව. **''වුත්තනන්ති** සඞ්ගීතිකානං උපසඞ්කප්පනානං විභාජනං වුත්ත''න්ති ලිඛිතං.

658. ''එහිභික්ඛුනීති භික්ඛුනී, තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාති භික්ඛුනී''ති ඉදං පන දෙසනාවිලාසවසෙන වුත්තන්ති එකෙ. අඤ්ඤබුද්ධකාලෙ අත්ථීති එකෙ, තං න යුත්තං විය දිස්සති අම්හාකම්පි බුද්ධකාලෙ සම්භවප්පසඞ්ගතො, එහිභික්ඛුනියා පටිසෙධනයාදිස්සනතො ච. යථාහ **ධම්මපදෙ විසාඛාවත්ථුස්මිං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1. විසාඛාවත්ථු) ''තස්ස චීවරදානස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං මහාලතාපසාධනං ලභි. ඉත්ථීනඤ්හි චීවරදානං මහාලතාපසාධනභණ්ඩෙන මත්ථකං පප්පොති, පුරිසානං ඉද්ධිමයපත්තචීවරෙනා''ති. තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාය පන භික්ඛුනියා සම්භවො අඤ්ඤබුද්ධකාලෙ කදාචි සියා, නත්ථෙව අම්හාකං බුද්ධකාලෙ. දෙසනාවිලාසෙන පන භික්ඛුදෙසනාක්කමෙනෙව භික්ඛුනිනිද්දෙසො වුත්තො, තෙනෙව භික්ඛුසඞ්ඝවසෙන එකතොඋපසම්පන්නා භික්ඛුනියො විජ්ජමානාපි තත්ථ න වුත්තා. තාසං අත්ථිතා ඉමාය **පරිවාරකථාය** වෙදිතබ්බා –

''උභො එකතො උපසම්පන්නා,
උභින්නං හත්ථතො චීවරං පටිග්ගණ්හෙය්‍ය;
සියා ආපත්තියො නානා,
පඤ්හා මෙසා කුසලෙහි චින්තිතා''ති. (පරි. 479);

අථ වා පුථුජ්ජනකාලෙ එහිභික්ඛුසරණගමනෙන උපසම්පන්නොව ඉත්ථිලිඞ්ගපාතුභාවෙන භික්ඛුනිභාවෙ ඨිතා පුරිසූපසම්පන්නං උපාදාය ''එහිභික්ඛුනී''ති, ''තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නා භික්ඛුනී''ති ච සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. නො චෙ, තං වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යාති එකෙ, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. ''විඤ්ඤූ පටිබලො''ති ද්වින්නං අවස්සවභාවස්ස ඉජ්ඣනතො වුත්තං. එත්ථ යස්මා යං කිඤ්චි ආමිසං පටිග්ගණ්හන්තීනං අග්ගහත්ථා පුරිසානං හත්ථෙහි කදාචි මිස්සීභාවං ගච්ඡන්ති, වන්දන්තානං වා පුරිසානං සිරානි අග්ගපාදෙහි මිස්සිතානි කදාචි හොන්ති, කෙසච්ඡෙදනකාලෙ වා සිරං පුරිසානං හත්ථෙහි මිස්සිතං හොති, චිත්තං නාමෙතං අතිරද්ධගවෙසි, දුරක්ඛියං වා, තස්මා ''මා අතිලහුං පාරාජිකාපත්ති භික්ඛුනීනං හොතූ''ති බුද්ධා භගවන්තො කාරුඤ්ඤෙන පාරාජිකක්ඛෙත්තපරිච්ඡෙදං, ථුල්ලච්චයක්ඛෙත්තපරිච්ඡෙදඤ්ච විසුං විසුං දෙසෙසුන්ති වෙදිතබ්බං.

659. **තබ්බහුලනයෙන සා වුත්තාති** එත්ථ අයමනුගණ්ඨිපදක්කමො – යෙභුය්‍යෙන කිරියසමුට්ඨානත්තා ''කිරියසමුට්ඨාන''න්ති වුත්තං. ''කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා''ති අවත්වා පන ''සාදියෙය්‍යා''ති වුත්තත්තා අකිරියතොපි සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං හෙට්ඨා ''මනුස්සිත්ථියා තයො මග්ගෙ මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සා''තිආදිනා නයෙන කිරියසමුට්ඨානතං වත්වා තදනන්තරං ''භික්ඛුපච්චත්ථිකා… පෙ.… සො චෙ පවෙසනං සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා''තිආදිනා (පාරා. 56) නයෙන අකිරියසමුට්ඨානතායපි වුත්තත්තා පඨමපාරාජිකස්සාපි තබ්බහුලනයෙනෙව කිරියසමුට්ඨානතා වෙදිතබ්බා. න හි පවෙසනසාදියනාදිම්හි කිරියසමුට්ඨානතා දිස්සති. අඞ්ගජාතචලනඤ්චෙත්ථ න සාරතො දට්ඨබ්බං ''සො චෙ පවෙසනං න සාදියති, පවිට්ඨං න සාදියති, ඨිතං න සාදියති, උද්ධරණං සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා''ති (පාරා. 58) එත්ථ ඨිත න සාදියනෙ පකතියාපි පරිපුණ්ණචලනත්තා. සාදියනපච්චයා හි සෙවනචලනඤ්චෙත්ථ න දිස්සතෙවාති තබ්බහුලනයෙනෙව කිරියසමුට්ඨානතා ගහෙතබ්බා. තත්ථ තත්ථ අට්ඨකථාසු කස්මා තබ්බහුලනයො අවුත්තොති චෙ? ''යො පන භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා''ති (පාරා. 39, 42) **මාතිකායං** කිරියසමුට්ඨානස්ස සරූපෙන වුත්තත්තා තදනුරූපවසෙන

විභඞ්ගනයමනොලොකෙත්වා ‘‘කිරියසමුට්ඨාන’’මිච්චෙව වුත්තං. යථා චෙතෙසු තබ්බහුලනයෙන කිරියසමුට්ඨානතා වුත්තා, තථා සුරාදීනං අකුසලෙනෙව පාතබ්බතා, න ඉතරථා ‘‘යං අකුසලෙනෙව ආපජ්ජති, අයං ලොකවජ්ජා, සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජා’’ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තෙ ලොකවජ්ජපණ්ණත්තිවජ්ජානං නියමනලක්ඛණසිද්ධි හොති, තථා තං අවත්වා ‘‘යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, අයං ලොකවජ්ජා. සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජා’’ති වුත්තෙ ලොකවජ්ජවචනං නිරත්ථකං සියා වත්ථුඅජානනපක්ඛෙපි අකුසලෙනෙව පාතබ්බත්තා. යස්මා තත්ථ සුරාපානවීතික්කමස්ස අකුසලචිත්තුප්පාදො නත්ථි, තස්මා **ඛන්ධකට්ඨකථායං** (මහාව. අට්ඨ. 108) ‘‘මජ්ජපානෙ පන භික්ඛුනො අජානිත්වාපි බීජතො පට්ඨාය මජ්ජං පිවන්තස්ස පාචිත්තියං, සාමණෙරො ජානිත්වා පිවන්තො සීලභෙදං ආපජ්ජති, න අජානිත්වා’’ති වුත්තං, න වුත්තං ‘‘වත්ථුඅජානනපක්ඛෙ පාණාතිපාතාදීනං සිද්ධිකරඅකුසලචිත්තුප්පාදසදිසෙ චිත්තුප්පාදෙ සතිපි සාමණෙරො සීලභෙදං නාපජ්ජතී’’ති. අභිනිවෙසවචනං පාණාතිපාතාදීහි සමානජාතිකත්තා සාමණෙරානං සුරාපානස්ස. ‘‘සුරාදයො පනිමෙ’’ති වත්ථුං ජානිත්වා පාතබ්බතාදිවසෙන වීතික්කමන්තස්ස අකුසලස්ස අසම්භවො නත්ථි. තෙන වුත්තං ‘‘යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ’’තිආදි.

කිඤ්චෙත්ථ යුත්තිවචනෙන අරහන්තානං අප්පවිසනතො සචිත්තකාචිත්තකපක්ඛෙසු අකුසලනියමොති චෙ? න, ධම්මතාවසෙන සෙක්ඛානම්පි අප්පවිසනතො. අචිත්තකපක්ඛෙ අකුසලනියමාභාවදස්සනත්ථං සුපන්තස්ස මුඛෙ පක්ඛිත්තජලබින්දුම්ව සුරාබින්දුආදයො උදාහරිතබ්බාති. තබ්බහුලනයෙන හි අත්ථෙ ගහිතෙ පුබ්බෙනාපරං **අට්ඨකථාය** සමෙති. ‘‘සද්ධිං **පාළියා** අවිසෙසත්ථො පරතො ආවි භවිස්සතීති අපරෙ’’ති වුත්තං. ඉදමෙත්ථ විචාරෙතබ්බං . යදි වත්ථුජානනපක්ඛෙ විනා අකුසලෙන මජ්ජපානං සියා, කස්මා නාළිමජ්ඣං නාතික්කමති අරියානං පානකාදිසඤ්ඤීනන්ති? සීලභෙදවත්ථුවීතික්කමො විනාපි චිත්තෙන අරියානං ධම්මතාවසෙනෙව න සම්භවතීති චෙ, න, **චක්ඛුපාලත්ථෙරවත්ථු** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.1) ආදිවිරොධතොති. අපිච භික්ඛුනොපි සාමණෙරස්ස විය සුරාපානං සචිත්තකමෙව කස්මා න ජාතන්ති? අප්පතිරූපත්තාති චෙ, සාමණෙරානම්පි අප්පතිරූපමෙව. සහධම්මිකා එව හි තෙ. මහාසාවජ්ජත්තාති චෙ? සාමණෙරානම්පි තාදිසමෙව. සාමණෙරානං සචිත්තකමෙව පාරාජිකං, ඉතරං දණ්ඩකම්මවත්ථූති චෙ? භික්ඛූනම්පි මජ්ජපානෙ නත්ථි. එත්ථ තිකපාචිත්තියෙන න භවිතබ්බං. මජ්ජෙ අමජ්ජසඤ්ඤිස්ස දුක්කටාපත්ති පඤ්ඤාපෙතබ්බා සියා. භික්ඛුස්ස පාචිත්තියවත්ථු සාමණෙරානං පාරාජිකං හොති තිරච්ඡානගතසාමණෙරානං වියාති චෙ? අචිත්තකම්පි මජ්ජපානාදීනං සාමණෙරානං පාරාජිකං පඤ්ඤාපෙතබ්බං සියා. නාචිත්තකං පාරාජිකං සම්භවතීති චෙ? න, පණ්ණත්තිවජ්ජම්පි පාරාජිකං සම්භවතීති. නිකායන්තරපක්ඛෙ අයමෙව දොසො. අම්හාකඤ්හි ලොකවජ්ජමෙව මජ්ජපානන්ති. කස්මා පනෙත්ථ සුරාපානමෙව ධම්මතාවසෙන අරියා න කරොන්තීති? න කෙවලං සුරාපානමෙව ධම්මතාවසෙන අරියා න කරොන්ති, පාණෙසුපි කොධවසෙන පාණසඤ්ඤිතාය සීසච්ඡෙදනාදීනි න කරොන්ති, සදාරසඤ්ඤාය පරදාරං න වීතික්කමන්ති, අනත්ථභඤ්ජකසඤ්ඤාය අත්ථභඤ්ජකමුසා න වදන්ති, සම්මාදිට්ඨිසඤ්ඤාය මිච්ඡාදිට්ඨිං න පටිපජ්ජන්තීති වෙදිතබ්බා. ආචරියාපි සුරාපානෙ අකුසලනියමාභාවමෙව වදන්ති, තස්මා එව මාතිකාට්ඨකථාය **ගණ්ඨිපදෙ** ලොකවජ්ජපණ්ණත්තිවජ්ජාධිකාරෙ ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙඅකුසලන්ති සුරාපානාදිසඞ්ගහත්ථං, ඉතරථා යස්ස අකුසලමෙවාති වදෙය්‍යා’’ති ලිඛිතං. කිරියසමුට්ඨානතා පනස්ස තබ්බහුලනයමෙව, න පඨමපාරාජිකෙ. කථං? කායසංසග්ගසික්ඛාපදං පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානං. එත්ථ භික්ඛුස්ස ච භික්ඛුනියා ච කායසංසග්ගභාවෙ සති භික්ඛුනී කායඞ්ගමචොපයමානාපි චිත්තෙනෙව අධිවාසෙන්තී ආපජ්ජති, න එවං භික්ඛු. භික්ඛු පන චොපයමානොව ආපජ්ජති, එවමෙව පඨමපාරාජිකෙපි චොපනෙ සති එව ආපජ්ජති, නාසති. පවෙසනං සාදියතීති එත්ථ පවෙසනසාදියනං නාම සෙවනචිත්තස්සුප්පාදනන්ති, එවං සන්තෙපි ‘‘වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

‘‘කිස්ස පන ත්වං අය්‍යෙ ජානං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්න’’න්ති වචනතො, ‘‘අට්ඨන්නං පාරාජිකානං අඤ්ඤතරං පාරාජිකං අජ්ඣාපන්න’’න්ති (පාචි. 666) වචනතො, අන්තෙ ‘‘උද්දිට්ඨා ඛො අය්‍යායො අට්ඨ පාරාජිකා ධම්මා’’තිආදිවචනතො (පාචි. 677), **පරිවාරෙ** ‘‘සාධාරණපඤ්ඤත්ති උභතොපඤ්ඤත්තී’’ති (පරි. 201) වචනතො ච භික්ඛුනිවිභඞ්ගං පත්වා භගවා සාධාරණානි සික්ඛාපදානි භික්ඛූනං උප්පන්නවත්ථුස්මිංයෙව ‘‘යා පන භික්ඛුනී ඡන්දසො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය අන්තමසො තිරච්ඡානගතෙනපි පාරාජිකා හොති අසංවාසා’’තිආදිනා නයෙන සවිසෙසම්පි අවිසෙසම්පි මාතිකං නික්ඛිපිත්වා අනුක්කමෙන පදභාජනං, ආපත්තිභෙදං, තිකච්ඡෙදං, අනාපත්තිවාරඤ්ච අනවසෙසං වත්වා විත්ථාරෙසි. සඞ්ගීතිකාරකෙහි පන අසාධාරණපඤ්ඤත්තියොයෙව ඉධ විත්ථාරිතාති වෙදිතබ්බා.

666. තත්ථ **‘‘අට්ඨන්නං පාරාජිකාන’’**න්ති ඉදං කෙවලං සඞ්ගීතිකාරකානංයෙව නයතො නික්ඛිත්තවචනං ඉතො පුබ්බෙ ඡට්ඨසත්තමට්ඨමානං පාරාජිකානං අපඤ්ඤත්තත්තා. භගවතා පන ඉදං පඤ්ඤාපිතමාදිසික්ඛාපදම්පි උපාදාය ‘‘ඡන්නං පාරාජිකාන’’න්ති වුත්තං සියා. ඉතො උද්ධං පඤ්ඤත්තානිපි උපාදාය ‘‘අට්ඨන්නං පාරාජිකාන’’න්ති වචනං අපරභාගෙ උප්පන්නන්ති එකච්චෙ ආචරියා. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘ඉදඤ්ච පාරාජිකං පච්ඡා පඤ්ඤත්තං, තස්මා ‘අට්ඨන්න’න්ති විභඞ්ගෙ වුත්ත’’න්තිආදි වුත්තං, තස්මා අට්ඨකථාචරියානං මතෙන සිද්ධමෙතං යථාපඤ්ඤත්තානුක්කමවසෙනෙව සඞ්ගීතානීති. ‘‘අඤ්ඤාසි’’න්ති පාඨො. අඤ්ඤාසීති න ගහෙතබ්බො. ‘‘දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙවා’’ති වචනතො වජ්ජපටිච්ඡාදිකං යා පටිච්ඡාදෙති, සාපි

වජ්ජපටිච්ඡාදිකආයෙවාති සිද්ධං. කිඤ්චාපි වජ්ජපටිච්ඡාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවීතික්කමචිත්තං දොමනස්සිකමෙව හොතීති කත්වා **“දුක්ඛවෙදන”**න්ති වුත්තං.

දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

669. **ඉමං අධිප්පායමත්තන්ති** ‘‘වොදෙත්වා සාරෙත්වා’’ති එතං. එත්ථායං විචාරණා – යො භික්ඛු උක්ඛිත්තකභික්ඛුනා සමානදිට්ඨිකො ලද්ධිනානාසංවාසකො හොති, සො අවන්දනීයො, කම්මාකම්මෙ උක්ඛිත්තකො විය න ගණපූරණො, සහසෙය්‍යම්පි න ලභති, න තථා භික්ඛුනී. සා හි යාව න සමනුභට්ඨා, තාව ගණපූරකා ච හොති, සංවාසඤ්ච ලභති. ලද්ධිනානාසංවාසිකානුවත්තිකාපි උක්ඛිත්තානුවත්තිකාව හොති. උක්ඛිත්තො වෙ කාලඞ්කතො, තදනුවත්තකො භික්ඛු ලද්ධිනානාසංවාසකො හොතියෙව. තථා විබ්භන්තෙපි තස්මිං තිත්ථියපක්කන්තකෙපි සික්ඛං පච්චක්ඛාය සාමණෙරභූමියං ඨිතෙපීති එකෙ. තෙසං මතෙන උක්ඛිත්තකෙ තථාභූතෙපි භික්ඛුනී තදනුවත්තිකා සමනුභාසිතබ්බාවාති ආපජ්ජති. සමනුභාසනකම්මං සඞ්ඝායත්තං, සඞ්ඝෙන සඤ්චිච්ච පුරිමකාපත්තිං අපනෙතුං න යුත්තං විය ඛායති. උක්ඛෙපනීයකම්මඤ්ච ආපත්තිඅදස්සනමත්තෙ, අප්පටිකම්මමත්තෙ, කුදිට්ඨිඅප්පටිනිස්සජ්ජනමත්තෙ ච කරියති, තස්ස අනුවත්තනමත්තෙන සමනුභාසිත්වා සාසනතො චාවෙතබ්බානීති න යුත්තන්ති චෙ? න වත්තබ්බමෙව, ඉදං අපාරාජිකවත්ථුසුපි තප්පසඞ්ගතො, අනඤ්ඤවිසයත්තා ච විනයස්ස.

තතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

675. ‘‘ලොකස්සාදසඞ්ඛාතස්ස මිත්තසන්ථවස්ස වසෙන තං දස්සෙතුං **කායසංසග්ගරාගෙනාති** වුත්ත’’න්ති ලිඛිතං. **තිස්සිත්ථියොති** තීසු ඉත්ථීසු, තිස්සො වා ඉත්ථියො. **තං න සෙවෙති** තාසු න සෙවති. **අනරියාති** උභතොබ්‍යඤ්ජනා. **බ්‍යඤ්ජනස්මින්ති** අත්තනො බ්‍යඤ්ජනෙ. **න සෙවෙති** න සෙවති. **න චාචරෙති** නාචරති. **වණ්ණාවණ්ණොති** ද්වීහිපි සුක්කවිස්සට්ඨි. **ගමනුප්පාදනන්ති** සඤ්චරිත්තං.

676. **“නිවත්ථං වා පාරුතං වා”**ති එත්ථ නිවත්ථස්ස වා පාරුතස්ස වා වත්ථස්ස ගහණං සාදියතීති අත්ථො.

චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩවණ්ණනා

1. පඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

681. **ආහතකොති** ආනීතො, නියතකොති අධිප්පායො. අකප්පියඅඩ්ඩො නාම සඞ්ඝස්ස වා ආරාමිකපුග්ගලස්ස වා වත්ථුස්ස කාරණා සඞ්ඝස්ස වාරිකභාවෙන සයමෙව වා අධිකරණට්ඨානං ගන්ත්වා ‘‘අම්හාකං එසො දාසො, දාසී, වාපී, ඛෙත්තං, ආරාමො, ආරාමවත්ථු, ගාවො, ගාවී, මහිංසී, අජා, කුක්කුටා’’තිආදිනා වොහරති, අකප්පියං. ‘‘අයං අම්හාකං ආරාමිකො ආරාමිකා, අයං වාපී ඉත්ථන්නාමෙන සඞ්ඝස්ස හත්ථෙ දොහනත්ථාය දින්නා. ඉතො ඛෙත්තතො ආරාමතො උප්පජ්ජනකචතුපච්චයා ඉතො ගාවිතො මහිංසිතො අජාතො උප්පජ්ජනකගොරසා ඉත්ථන්නාමෙන සඞ්ඝස්ස දින්නා’’ති පුච්ඡිතෙ වා අපුච්ඡිතෙ වා වත්තුං වට්ටති. ‘‘කත’’න්ති අවත්වා ‘‘කරොන්තී’’ති වචනෙන කිර අනෙනකතං ආරබ්භ ආචික්ඛිතා නාම හොති. **ගීවාති** කෙවලං ගීවා එව හොති, න පාරාජිකං. **කාරාපෙත්වා දාතබ්බාති** එත්ථ සචෙ ආවුධභණ්ඩං හොති, තස්ස ධාරා න කාරෙතබ්බා, අඤ්ඤෙන පන ආකාරෙන සඤ්ඤාපෙතබ්බං. ‘‘තිවිත්තං තිවෙදන’’න්ති වුත්තත්තා ‘‘මානුස්සයවසෙන කොධුස්සයවසෙනා’’ති තබ්බහුලනයෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

පඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

683. භටිපුත්තකානං කුමාරභටිකානං ගණා **භටිපුත්තගණා. කප්පන්ති** කප්පියං. **කප්පගතිකන්ති** කප්පියසභාවං. **පක්කන්තාසුපීති** අත්තනො පරිසං ඨපෙත්වා ඉතරාසු පක්කන්තාසු. පණ්ණත්තිං අජානන්තා අරියාපි වුට්ඨාපෙන්තීති කත්වා වා කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්තික්ඛණෙ විපාකාබ්‍යාකතසමඞ්ගිතාවසෙන වා ‘‘තිචිත්ත’’න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘පබ්බාජනෙ න දුක්කට’’න්ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

දුතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

687. **භද්දාකාපිලානී** මහාකස්සපස්ස පුරාණදුතියා කිර. ඤාතීනං කුලං යස්මිං ගාමකෙ, තදෙතං ගාමකං **ඤාතිකුලං,** කුලසන්නිහිතං ගාමකං අගමාසීති අත්ථො. ‘‘අජං ගාමං නෙතී’’තිආදීසු විය වා ද්විකම්මිකං කත්වා ගාමකං අගමාසි ඤාතිකුලං අගමාසීතිපි යුජ්ජති.

692. ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කාමෙන්තියා’’ති වචනෙනපි එවං වෙදිතබ්බං – විකාලගාමප්පවෙසනෙ ද්වින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානංයෙව වසෙන උපචාරො පරිච්ඡින්දිතබ්බො, ඉතරථා යථා එත්ථ පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං පරික්ඛෙපං විය කත්වා ‘‘අතික්කාමෙන්තියා’’ති වුත්තං, එවං තත්ථාපි ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කමන්තස්සා’’ති වදෙය්‍ය. යස්මා පන තත්ථ පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො උත්තරි එකො ලෙඩ්ඩුපාතො උපචාරොති අධිප්පෙතො, තස්මා තදත්ථදීපනත්ථං ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්සා’’ති වුත්තං. යං පන **අන්ධකට්ඨකථායං** ‘‘පරික්ඛෙපාරහට්ඨානංයෙව ‘උපචාර’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පරික්ඛෙපපරික්ඛෙපාරහට්ඨානානං නින්නානාකාරණදීපනත්ථං ‘උපචාරං ඔක්කමන්තස්සා’ති වුත්තං පාළිවිසෙසමසල්ලක්ඛෙත්වාව අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කමන්තස්ස ඉධ උපචාරො පරික්ඛෙපො යථා භවෙය්‍ය, තං උපචාරං පඨමං පාදං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති දුක්කටස්ස. දුතියං පාදං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බමෙව පාළියා විසෙසසබ්භාවතොති. ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියාතිපි එකච්චෙසු දිස්සති, තං න ගහෙතබ්බන්ති අපරෙ’’ති වුත්තං. තත්ථ ‘‘පාළිවිසෙසමසල්ලක්ඛෙත්වා’’ති දුවුත්තං, කස්මා? විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදෙපි කත්ථචි ‘‘උපචාරං අතික්කමන්තස්සා’’ති පාඨො දිස්සතීති, සො අන්ධකට්ඨකථාපාඨතො ගහිතොති ආචරියො. අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරොක්කමනමෙව පාඨො යුජ්ජති, න අතික්කමනං. කස්මා? බහූසු ඨානෙසු පාළියා අට්ඨකථාහි විරුජ්ඣනතො, ඉමස්මිං වාපි සික්ඛාපදෙ විරුජ්ඣති. කථං? ගණම්හා ඔහීයමානාය අරඤ්ඤෙ ආපත්ති හොති, න ගාමෙ. අථ ච පන නිදස්සනම්පි ‘‘සික්ඛාපදා බුද්ධවරෙනා’’ති (පරි. 479) ගාථා දස්සිතා, තස්මා උපචාරොක්කමනපරියාපන්නනදිං අතික්කාමෙන්තියා හොති. කිඤ්ච භියො ‘‘ගච්ඡන්තස්ස චතස්සො ආපත්තියො, ඨිතස්ස චාපි තත්තකාතිආදීනං (පරි. 475) **පරිවාරගාථානං** අට්ඨකථාහි උපචාරොක්කමනමෙව පාඨොති නිට්ඨං ගන්තබ්බ’’න්ති ච වුත්තං, සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙත්වා කථෙතබ්බං.

‘‘පදසා ගමනමෙව හි ඉධාධිප්පෙතං, තෙනෙව පඨමං පාදං අතික්කාමෙන්තියාතිආදිමාහා’’ති එත්ථ විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදාදීසු තදභාවා යානෙන වා ඉද්ධියා වා පවිසතො, අද්ධානං ගච්ඡතො ච ආපත්තීති දීපෙති. තත්ථ අසාරුප්පත්තා ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථීති එකෙ, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. භික්ඛුනීවිහාරභූමි ‘‘ගාමන්තර’’න්ති න වුච්චති ගාමන්තරපරියාපන්නායපි කප්පියභූමිත්තා. ‘‘පරතො ‘සචෙ භික්ඛුනීසු මහාබොධියඞ්ගණං පවිසන්තීසු එකා බහි තිට්ඨති, තස්සා ආපත්තී’තිආදිවචනතො භික්ඛුවිහාරො න කප්පියභූමීති සිද්ධං, තස්මා කඤ්චිනගරෙ බන්ධධම්මවිහාරො විය, කාවීරපට්ටනෙ සාරීධම්මවිහාරො විය ච අඤ්ඤොපි සො විහාරො, තස්මා සීමබද්ධසුබත්ථං ගාමන්තරභාවෙ නිරන්තරා අධිට්ඨානත්ථං පවිසන්තියා, නික්ඛමන්තියාපි ගාමන්තරාපත්ති හොතීති අපරෙ’’ති වුත්තං. **චතුගාමසාධාරණත්තා**ති එත්ථ එවංවිධෙ විහාරෙ සීමං බන්ධන්තෙහි චත්තාරොපි තෙ ගාමා සොධෙතබ්බාති වෙදිතබ්බා. සංවිදහිත්වා භික්ඛුනියා වා මාතුගාමෙන වා ථෙය්‍යසත්ථෙන වා සද්ධිං තං විහාරං ඔක්කමන්තියා චතස්සො ආපත්තියො එකතොව හොන්ති. ‘‘ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’’ති වුත්තාති එකෙ.

දුතියපාදුද්ධාරෙ සඞ්ඝාදිසෙසොති එත්ථ සචෙ දුතියො පාදුද්ධාරො කප්පියභූමියං හොති, න සඞ්ඝාදිසෙසො, අකප්පියභූමියං එව සඞ්ඝාදිසෙසො. **‘‘උභයතීරෙසු විචරන්ති, වට්ටතී**ති දස්සනූපචාරස්සෙත්ථ සම්භවා’’ති ලිඛිතං, තං යුත්තං. සවනූපචාරො හෙත්ථ නදීපාරෙ, ගාමන්තරෙ වා අප්පමාණන්ති. **අන්ධකට්ඨකථායං** පන ‘‘පරතීරතො නදිං ඔතරිත්වා දස්සනූපචාරතො දාරූනි, පණ්ණානිවා මග්ගිත්වා ආනෙති, අනාපත්ති. තිචීවරානි පරතීරෙ ඔතාපෙති, අනාපත්තී’’ති වුත්තං. **‘‘ඔරිමතීරමෙව ආගච්ඡති, ආපත්තී’’**ති අතික්කමිතුකාමතාය පවිට්ඨත්තා වුත්තං. ‘‘න්හායනාදිකිච්චෙන පවිට්ඨානං කත්ථචෙවාලයසම්භවා වට්ටතී’’ති වුත්තං. ගාමන්තරෙ පමාණන්ති **අට්ඨකථායං** පරතීරතො නදිං ඔතරිත්වා දස්සනූපචාරතො දාරූනි පණ්ණානි සකගාමතො ථොකම්පි තරණවාරෙන න වට්ටති කිර නික්ඛමිත්වා පවිසිතුං.

අගාමකෙ අරඤ්ඤෙති අගාමලක්ඛණෙ අරඤ්ඤෙති අත්ථො. ඉමිනා ආපත්තිඛෙත්තං දස්සිතං. යස්මා ඉදං ආපත්තිඛෙත්තං, තස්මා යා භික්ඛුනුපස්සයතො ගාමස්ස ඉන්දඛීලං අතික්කමති, සා අසන්තෙ ගාමෙ ගණම්හා ඔහීයනාපත්තිං ආපජ්ජති. දස්සනසවනූපචාරාභාවෙපි පගෙව ගාමෙ ඉන්දඛීලාතික්කමනක්ඛණෙයෙව ආපජ්ජති. සචෙ තත්ථ එකා භික්ඛුනී අත්ථි, තස්සා දස්සනසවනූපචාරාතික්කමනක්ඛණෙ ආපජ්ජති, අරඤ්ඤමග්ගගමනකාලෙ එවායං විධීති න ගහෙතබ්බං. ගාමතො පන නික්ඛමන්තී ඉතො පට්ඨාය ආපජ්ජතීති දස්සනත්ථං ‘‘අගාමකං අරඤ්ඤ’’න්ති වුත්තං. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ආරාධිකා ච හොන්ති සඞ්ගාහිකා ලජ්ජිනියො, තා කොපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ න ගන්තබ්බං. ගච්ඡති චෙ, ගාමන්තරනදීපාරරත්තිවිප්පවාසගණම්හා ඔහීයනාපත්තීහි න මුච්චතී’’තිආදි. තත්ථ ‘‘ගණම්හා ඔහීයනාපත්ති සකිංයෙවාපජ්ජති. ඉතරා ගාමෙ ගාමෙ පාරෙ පාරෙ අරුණෙ අරුණෙ චාති වෙදිතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

තත්ථ ''වුත්තඤ්හෙත''න්තිආදීනි අසාධකානි යථාසම්භවං ගහෙතබ්බත්තා. **''මහාබොධියඞ්ගණ**න්තිආදි එවං ගාමස්ස ආසන්නට්ඨානෙපි ඉමං ආපත්තිං ආපජ්ජතීති දස්සනත්ථං වුත්ත''න්ති ලිඛිතං.

තතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

694. **පටිවත්තාති** පටිවචනං දෙන්ති. **කම්මදොසන්ති** ''අනඤ්ඤාය ගණස්ස ඡන්දන්ති එවමාදී''ති ලිඛිතං. කත්තබ්බට්ඨානදොසන්ති පොරාණා. **කාරකගණස්සාති** කාරකසඞ්ඝස්ස. ''භික්ඛුනිසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා'ති වුත්තත්තා කාරකසඞ්ඝොපි අයමෙවාති චෙ? පඨමමෙව කාරකසඞ්ඝං න ආමන්තෙත්වා බලක්කාරෙනායං ථුල්ලනන්දා තං භික්ඛුනිං ඔසාරෙසී''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තස්මා කාරකභික්ඛුනං සම්මුඛාපි තෙසං අනුමතිං පඨමං අග්ගහෙත්වා තං කම්මං න පටිප්පස්සම්භෙතබ්බන්ති සිද්ධං හොති, පටිප්පස්සද්ධං බලක්කාරෙන න කාතබ්බමෙවාති අධිප්පායො. ''භික්ඛුනීපි දිට්ඨාවිකම්මං කාතුං ලභතී''ති ච තත්ථ වුත්තං.

698. **අසන්තෙ කම්මකාරකසඞ්ඝෙ ඔසාරෙති, අනාපත්තීති** එත්ථ කිත්තාවතා අසන්තො නාම හොතීති? ඉදං සබ්බත්ථ න විචාරිතං. කාරකානං කාලකිරියායාති එකෙ. එකස්සපි අභාවෙනාති එකෙ. එකස්මිං රජ්ජෙති එකෙ. එකරට්ඨෙති එකෙ. එකගාමෙති එකෙ. එකස්මිං ආවාසෙති එකෙ. යත්ථ සක්කා අපලොකෙතුන්ති එකෙ. අන්තොඅද්ධයොජනෙති එකෙ. තත්ථ තස්මිං ආවාසෙ අසන්තෙ කාරකසඞ්ඝෙ ඔසාරෙති, අනාපත්තීති ඉදං පසංසන්ති ආචරියා. යත්ථ සක්කා අපලොකෙතුන්ති සාමිචි.

චතුත්ථසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

701. **එතං න වුත්තන්ති** භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවො දට්ඨබ්බොති එතං නියමනං න වුත්තං. තං අවචනං පාළියා සමෙති. කතරපාළියාති? ''අනවස්සුතොති ජානන්තී පටිග්ගණ්හාතී''ති ඉමාය. යදි හි පුග්ගලස්ස අවස්සුතභාවො න පමාණං, කිං ඉමාය පාළියා පයොජනං, ''අනාපත්ති උභො අනවස්සුතා හොන්ති, අනවස්සුතා පටිග්ගණ්හාතී''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං සියා. අත්තනො හි අනවස්සුතභාවොයෙව පමාණන්ති. ඉමස්ස පන අනාපත්තිවාරස්ස අයමත්ථො – උභො චෙ අනවස්සුතා, සබ්බථාපි අනාපත්ති. අථ භික්ඛුනී අනවස්සුතා සමානා අවස්සුතම්පි ''අනවස්සුතො''ති සඤ්ඤාය තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති, එවම්පි අනාපත්තීති. අථ සා අනවස්සුතාපි අඤ්ඤං අනවස්සුතං වා අවස්සුතං වා ''අවස්සුතො''ති ජානාති, දුක්කටමෙව. වුත්තඤ්හෙතං **අනන්තරසික්ඛාපදෙ** ''කිස්ස ත්වං අයො න පටිග්ගණ්හාසීති. අවස්සුතො අයොති…පෙ…. නාහං අවස්සුතා''ති.

පඤ්චමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

705. **තෙනාති** තස්මා. යස්මා උය්‍යොජිකා න දෙති න පටිග්ගණ්හාති, තස්මා පටිග්ගහො න විජ්ජතීති අත්ථො. ඉතරිස්සා පරිභොගපච්චයා. **''අකුසලචිත්ත''**න්ති බාහුල්ලෙන වුත්තං. ''වට්ටතීති සඤ්ඤාය වදන්තියාපි ආපත්තී''ති වදන්ති.

ඡට්ඨසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

712-4. කම්මවාචතො පුබ්බෙ ආපන්නාපත්තියො න පටිප්පස්සම්භන්ති. ඤත්තියා දුක්කටථුල්ලච්චයා පටිප්පස්සම්භන්ති සඞ්ඝාදිසෙසෙ පත්තෙති පොරාණා. තං ''අජ්ඣාපජ්ජන්තියා''ති **පාළියා** සමෙති. ''සුත්වා න වදන්තී''ති එත්ථ සචෙ ජීවිතබ්‍රහ්මචරියන්තරායභයා න වදන්ති, අනාපත්ති . ''අධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤා ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වුත්තත්තා ''අනාපත්ති අසමනුභාසන්තියා''ති සඞ්ඝාදිසෙසං සන්ධාය වුත්තං.

සත්තමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

715. **පච්චාකතාති** පරාජිතා. කුලදූසකසික්ඛාපදස්ස, ඉමස්ස ච නිදානමත්තමෙව නානාකරණං. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''තස්ස වචනස්ස පටිනිස්සග්ගාය එව වචනීයො, න කුලදූසනනිවාරණත්ථායා''ති. එවං සන්තෙ උභොපෙතා

ආපත්තියො අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගත්ථා, තස්මා ඉදං තස්ස අනුපඤ්ඤත්තිසදිසං ආපජ්ජති, තතො ඉදං නිරත්ථකමෙව ආපජ්ජතීති? න එවං දට්ඨබ්බං. වත්ථුවිසෙසතො, කම්මවාචාවිසෙසතො ච උභින්නං නානාකරණං.

අට්ඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

723. ''කායිකවාචසිකෙන සංසග්ගෙනා''ති පාඨසෙසො.

නවමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නිස්සග්ගියකණ්ඩවණ්ණනා

1. පඨමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

733. පඨමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදං උත්තානමෙව.

2. දුතියනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

740. වත්ථුසම්පත්තත්තා වා න තස්සා අනාපන්නකාමතාය වා අනාණත්තිකතාය වා අකාලචීවරමදංසු. **යථාදානෙ එව උපනෙතබ්බං,** න භාජෙතබ්බං පුග්ගලිකත්තාති අධිප්පායො. අත්ථතො හි ඉතරම්පි යථාදානෙ එව උපනෙතබ්බමෙව. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''අයාාය දම්මීති එවං පටිලද්ධන්ති නිස්සට්ඨපටිලද්ධං. **යථාදානෙති** දායකෙහි පරිච්චත්තවිධානෙන. **උපනෙතබ්බන්ති** අකාලචීවරභාවෙන භාජෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. ඉධ භාජාපිතාය ලද්ධචීවරමෙව නිස්සග්ගියං හොති, තං විනයකම්මං කත්වාපි අත්තනා න ලභතී''ති ලිඛිතං. යදි නිස්සට්ඨපටිලද්ධං සන්ධාය ඉදං වුත්තං සියා, ''නිස්සජ්ජිතබ්බං සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා පුග්ගලස්ස වා දදෙය්‍යා, දදෙය්‍යුං, අය්‍යාය දම්මී''ති වුත්තත්තා තීණිපෙතානි පදානි වත්තබ්බානි සියුං, තස්මා න කෙවලං නිස්සට්ඨපටිලද්ධමෙව යථාදානෙ උපනෙතබ්බං, අඤ්ඤාහි භික්ඛුනීහි ලද්ධකොට්ඨාසම්පි යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බං.

741. ''අකාලචීවරෙ කාලචීවරසඤ්ඤාය අනාපත්තී''ති පන භාජනපච්චයා ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං නාපජ්ජතීති එත්තකමෙව දීපෙති, න පටිලද්ධං, න යථාදානෙ දාතබ්බන්ති ඉමමත්ථං දීපෙති. ලෙසෙන පන ගණ්හාති චෙ, භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බා.

දුතියනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

744. සකසඤ්ඤාය ගහිතත්තා පාචිත්තියං, දුක්කටඤ්ච වුත්තං. ඉතරථා භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බං.

තතියනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

752. ලෙසෙන ගහෙතුකාමතා, අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤත්ති, සරූපවිඤ්ඤාපනං, පටිලාභොති තීණි අඞ්ගානි, තස්මා පඨමං විඤ්ඤත්තං අලභිත්වා අඤ්ඤං තතො ඌනතරම්පි ලභෙය්‍ය, නිස්සග්ගියමෙව අඞ්ගසම්පත්තිතො. එස නයො අඤ්ඤත්ථාපි.

චතුත්ථනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

753. ''තෙලං ගොපෙත්වා සප්පිම්පි මෙ අත්තනො කුලඝරා''ති කිර පාඨො.

පඤ්චමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

758-762. **පාවාරිකස්සාති** දුස්සවාණිජකස්ස. යාය චෙතාපිතං, තස්සා නිස්සග්ගියං, නිස්සට්ඨපටිලාභො ච. ''ඉතරාසං පන ජානිත්වා වස්සග්ගෙන පත්තකොට්ඨාසං සාදියන්තීනම්පි න නිස්සග්ගියං, කෙවලං යථාදානෙ එව තාහිපි උපනෙතබ්බ''න්ති වදන්ති. ''නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපි යථාදානෙ උපනෙතබ්බ'න්ති වුත්තත්තා සෙසාහි ගහිතං සුග්ගහිත''න්ති වදන්ති. එත්ථ ගිලානායපි න මොක්ඛො.

ඡට්ඨනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

764. සත්තමෙ **''සයං යාචිතකෙනා''**ති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං. තථාපි අඤ්ඤදත්ථිකෙන අඤ්ඤුද්දෙසිකෙන සඤ්ඤාචිකෙනාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයමත්ථො ''භික්ඛුනියො තෙන ච පරික්ඛාරෙන සයම්පි යාචිත්වා භෙසජ්ජං චෙතාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිංසූ''ති ඉමිස්සා පාළියා අත්ථෙන සංසන්දිත්වා වෙදිතබ්බො. තස්සායමත්ථො – තෙන පරික්ඛාරෙන භෙසජ්ජං චෙතාපෙත්වා ච-සද්දෙන සඤ්ඤාචිකෙන ච භෙසජ්ජං චෙතාපෙත්වාති ඉමමත්ථං දීපෙන්තො ''සයම්පි යාචිත්වා භෙසජ්ජං චෙතාපෙත්වා''ති ආහ. අඤ්ඤථා ''තෙන පරික්ඛාරෙන භෙසජ්ජං චෙතාපෙත්වා සයම්පි යාචිත්වා පරිභුඤ්ජිංසූ''ති ඉමිනා අනුක්කමෙන පාළි වත්තබ්බා සියා.

පදභාජනෙ පන ''සංයාචිකෙනාති සයං යාචිත්වා''ති තස්සෙව පදස්ස අධිප්පායමත්තං වුත්තං. සා හි පදභාජනධම්මතා. ''සඞ්ඝිකං ලාභං පරිණත''න්තිආදිපදානං භාජනෙ පන සා පාකටා. අඤ්ඤථා සංයාචිකපදෙන කො අඤ්ඤො අතිරෙකත්ථො සඞ්ගහිතො සියා, සො න දිස්සතීති තදෙව පදං නිප්පයොජනං, ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං පුරිමෙන නින්නානාකරණං සියා. අත්තනො හි සන්තකං යථාකාමං කරණීයන්ති. එත්ථ ච සඞ්ඝස්ස යාචනාය වසෙන එකතො හුත්වා යාචනාය ලද්ධං සංයාචිකන්ති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤථා ඉතො පරෙන සංයාචික-සද්දෙන ඉදං නිබ්බිසෙසං ආපජ්ජතීති ''පුග්ගලිකෙන සංයාචිකෙනා''ති ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං විසුං න වත්තබ්බං සියා ඉධෙව තෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා සඞ්ගහිතත්තා, න ච සඞ්ගහිතා ආපත්තිද්වයභාවතො. මිස්සෙත්වා චෙතාපිතත්තා හි එකමෙව ආපත්තීති චෙ? න, සංයාචිකපදස්ස නිප්පයොජනභාවප්පසඞ්ගතො, එවං සඞ්ඝිකමහාජනිකපුග්ගලිකානි මිස්සිත්වා චෙතාපනෙ එකාපත්තිභාවප්පසඞ්ගතො ච.

සත්තමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

769. **ගණස්සාති** ආභිධම්මිකාදිගණස්ස, ඌනචතුවග්ගස්ස ච.

අට්ඨමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

774. **සඤ්ඤාචිකෙනාති** ගණයාචනාය ලද්ධෙනෙව, න අඤ්ඤෙන.

නවමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

779. දසමෙ පන ''යා පන භික්ඛුනී අඤ්ඤදත්ථිකෙන පරික්ඛාරෙන අඤ්ඤුද්දිසිකෙන පුග්ගලිකෙන අඤ්ඤං චෙතාපෙය්‍ය, නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය''න්ති එවංවිධෙන භවිතබ්බං, ''පුග්ගලිකෙන සංයාචිකෙනා''ති ඉමිනා එකාදසමෙන භවිතබ්බං සියා යථාක්කමෙන සම්භවතො. කාමමෙව චෙතං අට්ඨුප්පත්තියා අභාවතො න වුත්තං, අත්ථතො පන ගහෙතබ්බමෙව. එත්ථ පන සඞ්ඝගණපුග්ගලානං පවාරිතට්ඨානෙ, පුග්ගලස්සෙව ඤාතකට්ඨානෙ ච අනාපත්තිඡායා දිස්සති, ඉදං සබ්බං අම්හාකං තක්කානුසාරවසෙනෙව වුත්තන්ති කත්වා න සාරතො දට්ඨබ්බං. විචාරෙත්වා යථා නිච්චලකාරණං දිස්වා යං වා විනයක්කමකොවිදා අනුජානන්ති, තං තදෙව ගහෙතබ්බං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ''ආපදාසුපි අඤ්ඤං ගරුභණ්ඩමෙව චෙතාපෙතබ්බං, ඉතරං න වට්ටති, භික්ඛුස්ස පන වට්ටතී''ති වුත්තං.

දසමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. එකාදසමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

784. ''දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ''ති අවත්වා ''එකාදසමෙ''ති ඉධ වුත්තං. කස්මා? භික්ඛුනිවිභඞ්ගෙ තිංසකකණ්ඩං පත්වා වග්ගක්කමස්ස අවුත්තත්තා. යස්මා පවාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති නාම න පටිසෙධෙතබ්බා, තස්මා භගවා අඤ්ඤාතිකඅප්පවාරිතට්ඨානෙ ධම්මනිමන්තනවසෙන වදෙය්‍යා ''යෙනත්ථො''ති වුත්තාය ''චතුක්කංසපරමං විඤ්ඤාපෙතබ්බ''න්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤථා ''නිදානෙන සික්ඛාපදං න සමෙති, සික්ඛාපදෙන ච අනාපත්තිවාරො''ති ච ''අකතවිඤ්ඤත්තියා චතුක්කංසපරමං විඤ්ඤාපෙතබ්බ''න්ති ච අනිට්ඨං ආපජ්ජති, තස්මා **මාතිකාට්ඨකථායං** චෙතාපෙතබ්බන්ති ඨපෙත්වා සහධම්මිකෙ ච ඤාතකපවාරිතෙ ච අඤ්ඤෙන කිස්මිඤ්චිදෙව ගුණෙන, පරිතුට්ඨෙන ච වදෙය්‍යා ''යෙනත්ථො''ති වුත්තස්ස ''විඤ්ඤාපෙතබ්බ''න්ති වුත්තනයෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ''ඉදං පරිච්ඡින්නපවාරණං සන්ධාය වුත්තං. අනාපත්ති ඤාතකානං පවාරිතානන්ති පන සබ්බප්පකාරෙන පවත්තං නිච්චපවාරණං සන්ධාය වුත්තං. නිච්චපවාරණා නාම යදා යෙනත්ථො, තදා තං වදෙය්‍යාථාති එවං පවත්තා . 'හන්ද සීතපාවුරණ'න්ති දෙන්තානං පන අතිරෙකචතුක්කංසම්පි ගහෙතුං වට්ටතී''ති වුත්තං. අයමෙව නයො දසමෙපීති.

එකාදසමනිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ තිංසකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පාචිත්තියකණ්ඩවණ්ණනා

1. ලසුණවග්ගො

1. පඨමලසුණසික්ඛාපදවණ්ණනා

793-7. **අහං ලසුණෙනාති** එත්ථ ''පවාරෙමී''ති පාඨසෙසො. **බදරසාළවං** කිර බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා චුණ්ණෙත්වා කත්තබ්බා ඛාදනීයවිකති.

පඨමලසුණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

800. **සංහරාපෙය්‍යාති** ''සංහරති වා සංහරාපෙති වා''ති පදභාජනං වෙදිතබ්බං. කිඤ්චාපි එත්ථ ආපත්තිභෙදො න දස්සිතො, තථාපි ඛුරසණ්ඩාසකත්තරිආදිපරියෙසනසංසනාදීසු පුබ්බපයොගෙසු දුක්කටං යුජ්ජති, යථා චෙත්ථ, එවං තලසාතකාදිම්හි ච ආපත්තිභෙදො පාළියං න වුත්තො. යථාසම්භවං පන පුබ්බපයොගෙසු දුක්කටං සම්භවති. එවං භික්ඛුස්ස එත්ථ ච ලසුණෙ ච දුක්කටං. ඉදං කිරියාකිරියන්ති පොරාණා. තත්ථ ''කිරියාකිරිය''න්ති න වුත්තං.

දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

802-6. තතියචතුත්ථසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා

812. පඤ්චමෙ උදකසුද්ධිපච්චයෙ සතිපි ඵස්සසාදියනෙ යථාවුත්තපරිච්ඡෙදෙ අනාපත්ති. තත්ථ **ද්වින්නං පබ්බානන්ති** ''ද්වින්නං අඞ්ගුලානං සහපවෙසනෙ එකෙකඅඞ්ගුලස්ස එකෙකං පබ්බං කත්වා ද්වෙ පබ්බා, එකඞ්ගුලප්පවෙසනෙ ද්වින්නං පබ්බානං උපරි න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **මහාපච්චරියම්පි** අයමෙව නයො දස්සිතො''ති ලිඛිතං.

පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

815. ඡට්ඨසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

7. සත්තමසික්ඛාපදවණ්ණනා

820-822. ''නගරං අතිහරන්ති''ති පාඨො. ''නගරද්වාරෙ අතිහරන්තී''ති කත්ථචි, තත්ථ ද්වාරෙනාති අත්ථො. අයමෙව වා පාඨො. **තං පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති** ''පුනපි වුත්ත''න්ති වුත්තං වාදං සන්ධාය, න තතො පුබ්බෙ තත්ථ වුත්තං වාදං. එත්ථ ''මාතරම්පි විඤ්ඤාපෙත්වාති වචනෙන විරුජ්ඣතී''ති ලිඛිතං, තං දුල්ලිඛිතං, න හි තෙන විරොධං සන්ධාය

ඉදං වුත්තන්ති. කරණෙ චෙ පාචිත්තියං, කාරාපනෙපි පාචිත්තියෙනෙව භවිතබ්බං. අථ කාරාපනෙ දුක්කටං, කරණෙපි දුක්කටෙනෙව භවිතබ්බං. න හි කරණෙ වා කාරාපනෙ වා විසෙසො අත්ථි ආපජ්ජනෙ සතීති අධිප්පායො.

823. **සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටතීති** අප්පටික්ඛිපිත්වා ‘‘සාධූ’’ති වත්තුං වට්ටතීති අධිප්පායො. න හි පටිග්ගහෙතුං වට්ටති. අනාමාසත්තා **‘‘ආමකධඤ්ඤං පන ඤාතකපවාරිතට්ඨානෙපි න වට්ටතී’’**ති වුත්තං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘කප්පියෙන ලද්ධං ධඤ්ඤං භජ්ජිත්වා භුඤ්ජන්තියා දුක්කටං. අපරණ්ණෙපි එසෙව නයො’’ති ච ‘‘අනාපත්ති ආබාධපච්චයාති වචනතො සත්ත ධඤ්ඤානිපි අනාමාසානීති සිද්ධං, තෙනෙව හෙට්ඨා **අට්ඨකථායං** දුක්කටවත්ථුම්හි සත්ත ධඤ්ඤානිපි ගහිතානි අනාමාසානී’’ති ච වුත්තානි. ආමාසානි කප්පියවත්ථූනි ච යදි භවෙය්‍යුං, යථා ඤාතකපවාරිතෙ සන්ධාය ‘‘අපරණ්ණං විඤ්ඤාපෙතී’’ති අවිසෙසෙන වුත්තං, එවං ‘‘අනාපත්ති ඤාතකානං පවාරිතානං අඤ්ඤස්ස අත්ථාය විඤ්ඤාපෙති, උම්මත්තිකාය ආදිකම්මිකායා’’ති වත්තබ්බං. යස්මා දුක්කටවත්ථුත්තා ච අනාමාසත්තා ච මාතරම්පි සත්තවිධං ධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටති , තස්මා තදත්ථදීපනත්ථං සත්තවිධං ධඤ්ඤං සන්ධාය ‘‘අනාපත්ති ආබාධපච්චයා’’ති වුත්තං, යථා භික්ඛුනියා ආබාධපච්චයා වට්ටති, තථා භික්ඛුස්සාපීති ච. යථා වා පන භික්ඛුනියා භජ්ජනාදීනි කාරාපෙතුං න වට්ටති, එවං භික්ඛුස්සාපි. වුත්තම්පි චෙතං **අන්ධකට්ඨකථායං** ‘‘අඤ්ඤතරො බාලභික්ඛු කප්පියං අජානන්තො එතදවොච ‘ආමකධඤ්ඤං සම්පටිච්ඡිතුං භික්ඛූනං න වට්ටති. එතං ධඤ්ඤං භජ්ජිත්වා කොට්ටෙත්වා පචිත්වා යාගුඛජ්ජකං භත්තඤ්ච දෙථා’ති, ආණාපකස්සෙව භික්ඛුස්ස ආපත්ති, සබ්බෙසං අනාපත්තී’’ති. තස්මා ‘‘සඞ්ඝවාරිකානං ධඤ්ඤං කොට්ටෙථා’’ති ආරාමිකානං වත්තුඤ්ච න වට්ටති. ‘‘දිවසං පරිබ්බයං ගණ්හථ, තණ්ඩුලෙ සම්පාදෙථ, ත්වං එත්තකෙ ගණ්හ, ත්වං එත්තකෙ’’ති එවමාදීනි පන වත්තුං වට්ටතීති ච. යං පන ‘‘අවිඤ්ඤත්තියා ලබ්භමානං පන නවකම්මත්ථාය සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං, තම්පි හෙට්ඨා ‘‘ඉමං තළාකං ඛෙත්තං වත්ථුං විහාරස්ස දෙමා’ති වුත්තෙ ‘සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං නයං සන්ධාය වුත්තත්තා සුවුත්තමෙව. ‘‘නවකම්මත්ථාය ධඤ්ඤං දෙමා’’ති වුත්තෙ ‘‘සාධූ’’ති වත්තබ්බං. යං පන හෙට්ඨා ‘‘තත්ථ නිස්සග්ගියවත්ථුං අත්තනො වා සඞ්ඝගණපුග්ගලචෙතියානං වා අත්ථාය සම්පටිච්ඡිතුං න වට්ටති…පෙ…. දුක්කටවත්ථුං සබ්බෙසම්පි අත්ථාය සම්පටිච්ඡතො දුක්කටමෙවා’’ති වුත්තං, තම්පි සුවුත්තමෙව. කස්මා? ‘‘චෙතියස්ස අත්ථාය ධඤ්ඤං දාතුකාමොම්හි, තුම්හෙ භන්තෙ තදත්ථාය සම්පටිච්ඡථා’’ති වුත්තෙ පටිග්ගහෙතුං අකප්පියත්තා. ‘‘ඉදං පන තාදිසං න හොතී’’ති ච වුත්තං. සබ්බොපායං **උපතිස්සත්ථෙරවාදො** කිර. **ධම්මසිරිත්ථෙරො** පනෙවමාහ ‘‘පුබ්බෙපි නවකම්මත්ථාය පටිග්ගහො න වාරිතො, සඞ්ඝස්සත්ථාය පටිග්ගහිතම්පි පටිග්ගාහකස්සෙව අකප්පිය’’න්ති.

සත්තමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

824. පොරාණා **‘‘නිබ්බිට්ඨරාජභටො’’**ති පඨන්ති. තස්සත්ථො වාරිතභත්තවෙතනො රාජභටොති. **‘‘තඤ්ඤෙව භටපථන්ති** තංයෙව භත්තවෙතන’’න්ති අත්ථං වදන්ති. **උම්මුකන්ති** අලාතං.

826. එත්ථ ඡඩ්ඩිතං **කිරියා**. අනොලොකනං **අකිරියා**.

අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා

832. ‘‘සාමිකෙ අපලොකෙත්වා ඡඩ්ඩෙතී’’ති කත්ථචි පොත්ථකෙ නත්ථි, කත්ථචි අත්ථි, අත්ථිභාවොව සෙය්‍යො කිරියාකිරියත්තා සික්ඛාපදස්ස. ඉධ ඛෙත්තපාලකා, ආරාමාදිගොපකා ච **සාමිකා** එව. ‘‘සඞ්ඝස්ස ඛෙත්තෙ, ආරාමෙ ච තත්ථ කචවරං න ඡඩ්ඩෙතබ්බන්ති කතිකා චෙ නත්ථි, භික්ඛුස්ස ඡඩ්ඩෙතුං වට්ටති සඞ්ඝපරියාපන්නත්තා, න භික්ඛුනීනං. තාසම්පි භික්ඛුනිසඞ්ඝසන්තකෙ වුත්තනයෙන වට්ටති, න තත්ථ භික්ඛුස්ස, එවං සන්තෙපි සාරුප්පවසෙනෙව කාතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

833. **සාධුකීළිතගීතං** වාති එත්ථ පාචිණ්ණගීතම්පි සොතුං න වට්ටති. ‘‘ගීතූපසඤ්හිතං පන ධම්මං සොතුං වට්ටතීති **දීඝනිකායට්ඨකථායං** වුත්ත’’න්ති වුත්තං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘ධම්මගීතම්පි න වට්ටතී’’ති වත්වා ‘‘බුද්ධස්ස ගායාම වාදෙමාති වුත්තෙ සම්පටිච්ඡිතුං න වට්ටති, දුක්කටං හොතී’’ති වුත්තං, ‘‘පූජං කරොම, ජාතකං වා වත්ථුං වා දෙසෙමාති වුත්තෙ ‘සාධූ’ති සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටතී’’ති ච වුත්තං.

836. **එකපයොගො** නාම එකදිවසාවලොකනං. **තෙසංයෙවාති** යෙසං නච්චං පස්සති. ‘‘භික්ඛුනී සයම්පි නච්චිතුං වා ගායිතුං වා වාදිතුං වා න ලභතී’’තිආදි ඉධ සික්ඛාපදෙ නත්ථි. කස්මා? එළකලොමසමුට්ඨානත්තා. යදි එවං කස්මා

වුත්තන්ති චෙ? සුත්තානුලොමමහාපදෙසතො. යදි නච්චාදීනි පස්සිතුං වා සොතුං වා න ලභති, පගෙව අත්තනා කාතුන්ති නයතො ලබ්භමානත්තා වුත්තං. ඉතරථා මහාපදෙසා නිරත්ථකා සියුං. එවමඤ්ඤත්ථාපි නයො නෙතබ්බො. ''සමුට්ඨානම්පි ඉධ වුත්තමෙව අග්ගහෙත්වා ඡසමුට්ඨානවසෙන ගහෙතබ්බ''න්ති ලිඛිතං. තං ''අඤ්ඤෙ නච්ච, ගාය, වාදෙහී''ති වත්තුං න ලබ්භතීතිආදිවචීකම්මං සන්ධාය ලිඛිතඤ්චෙ, තං සුලිඛිතං එළකලොමසමුට්ඨානෙ වාචාය අභාවතො. ''සයම්පි නච්චිතු''න්තිආදිකායකම්මඤ්චෙ සන්ධාය ලිඛිතං, දුල්ලිඛිතං. එළකලොමසමුට්ඨානඤ්හි එකන්තතො කායකම්මං හොති, තස්මා උද්ධටං අග්ගහෙත්වා ආදිසද්දෙන සඞ්ගහිතමෙව ඉධ ගහෙතබ්බන්ති. එතං එළකලොමසමුට්ඨානත්තාති එත්ථ කාරණවචනෙ සුත්තානුලොමමහාපදෙසතොති එත්ථ පන උද්ධටං ගහෙතබ්බං, එවං යථාලාභවසෙන තං ලිඛිතන්ති වෙදිතබ්බං. ''ආහච්චභාසිතසික්ඛාපදවසෙන එළකලොමසමුට්ඨාන''න්ති වුත්තන්ති **උපතිස්සත්ථෙරො** . ''එළකලොමසමුට්ඨානඤ්චෙ ඉදං සික්ඛාපදං, ආණාපකො මුච්චෙය්‍ය, න ච මුච්චතී''ති වුත්තං. තං ''කස්මා''ති වුත්තෙ **''සබ්බඅට්ඨකථාසු වුත්ත''**න්ති අට්ඨකථාචරියො ආහාති **ධම්මසිරිත්ථෙරො.**

837. ආරාමෙ ඨත්වාති න කෙවලං ඨත්වා, තතො ගන්ත්වා පන සබ්බිරියාපථෙහිපි ලභති. **''ආරාමෙ ඨිතාති** පන ආරාමපරියාපන්නාති අත්ථො, ඉතරථා නිසින්නාපි න ලභෙය්‍යා''ති ලිඛිතං, තං සුලිඛිතමෙව.

දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලසුණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා

1. පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

839. ''දිවාපි අන්ධකාරං අත්ථි, තප්පටිසෙධනත්ථං 'රත්තන්ධකාරෙ'ති වුත්ත''න්ති වදන්ති **පොරාණා. සන්තිට්ඨෙය්‍යාති** එත්ථ ඨානාපදෙසෙන චතුබ්බිධොපි ඉරියාපථො සඞ්ගහිතො, තස්මා පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ තෙන සද්ධිං චඞ්කමනාදිං කරොන්තියා පාචිත්තියමෙව. **''සල්ලපෙය්‍ය වා''**ති කෙවලං නිදානවසෙන වුත්තං විසෙසාභාවතො. ''සල්ලපෙය්‍යවාති පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ ඨිතා සල්ලපති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති හි වුත්තං, තං න යුත්තන්ති එකෙ. කස්මා? යස්මා තස්ස පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ ඨිතෙනෙව එකං පාචිත්තියං. සල්ලපනෙනපි අපරම්පි එකං ආපජ්ජතීති නාපජ්ජති, කථං පඤ්ඤායතීති? අඞ්ගවසෙන. ඉමස්ස හි රත්තන්ධකාරතා, පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ ඨානං වා සල්ලපනං වා, සහායාභාවො, රහොපෙක්ඛතාති ඉමානි චත්තාරි අඞ්ගානි වුත්තානි. තත්ථ යදි ඨානපච්චයා එකා ආපත්ති විසුං සියා, තස්සා චත්තාරි අඞ්ගානි සියුං. යදි සල්ලපනපච්චයා එකා, තස්සාපි පඤ්ච අඞ්ගානි සියුං. තස්මා **මාතිකාට්ඨකථායං** ''චත්තාරි වා පඤ්ච වා අඞ්ගානී''ති වත්තබ්බං සියා, න ච වුත්තං, තස්මා සල්ලපනපච්චයා විසුං නත්ථීති. අත්ථියෙව, මාතිකාට්ඨකථාවචනඤ්ච තදත්ථමෙවාති එකෙ. කථං? සහුප්පත්තිතො ද්වින්නං ආපත්තීනං. කිං වුත්තං හොති? සල්ලපනෙ සති ඨානපච්චයා ආපජ්ජිතබ්බං චතුරඞ්ගිකං, සල්ලපනපච්චයා ආපජ්ජිතබ්බං චතුරඞ්ගිකන්ති ද්වෙ පාචිත්තියානි සහුප්පන්නානි එකතො ආපජ්ජන්තීති. ඉදං අයුත්තං පාළිවිරොධතො. **පාළියඤ්හි** ''සල්ලපෙය්‍ය වාති පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ ඨිතා සල්ලපති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති වුත්තං. යදි ද්වෙ සියුං, ''ආපත්ති ද්වින්නං පාචිත්තියාන''න්ති න වත්තබ්බතා සියාති. අයං නයො දුතියාදීසුපි යථායොගං වෙදිතබ්බො. එත්ථ දුතියෙනාපි සද්ධිං යදි භික්ඛුනියා රහොපෙක්ඛතා අත්ථි, සො චෙ පුරිසො, න දුතියො, පුරිසගණනාය ආපත්තියො. අථ දුතියා භික්ඛුනී හොති, තස්සා ච තෙන පුරිසෙන සද්ධිං රහොපෙක්ඛතා අත්ථි, සා ච භික්ඛුනී න දුතියා හොති. උභින්නම්පි ආපජ්ජතීති එකෙ, විචාරෙත්වා පන ගහෙතබ්බං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන වුත්තං ''හත්ථපාසෙ ඨානෙන දුක්කට''න්ති, තං **පාළියා** විරුජ්ඣති. ''පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ තිට්ඨති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති හි පාළි, කිංබහුනා. චතුත්ථසික්ඛාපදෙ **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියිකඋය්‍යොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''සන්තිට්ඨනාදීසු තීණි පාචිත්තියානී''තිආදිවචනතො වත්ථුගණනාය ආපත්ති වෙදිතබ්බා. ''අඞ්ගානි චෙත්ථ චත්තාරි පඤ්ච වා''ති වත්තබ්බන්ති සන්නිට්ඨානං.

පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3-4. දුතියතතියචතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

842-6. දුතියතතියචතුත්ථානි උත්තානානි. සබ්බත්ථ ''සල්ලපතීති යං කිඤ්චි තිරච්ඡානකථං කථෙතී''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

852. චතුත්ථෙ පනායං විසෙසො – ''එකෙනෙකා''ති පඨමං වුත්තත්තා දුතියිකං වා භික්ඛුනීනං උය්‍යොජෙය්‍ය, පාචිත්තියං න සම්භවතීති චෙ? සම්භවති. කස්මා? සන්තිට්ඨනාදිත්තයමත්තාපෙක්ඛත්තා, තස්ස වචනස්සාපි වා අඤ්ඤායපි රහොපෙක්ඛනස්සාදසම්භවෙ සති උභින්නං එකත්ථසම්භවතො ච සාධිතමෙතං. ''හත්ථපාසං විජහිත්වා සන්තිට්ඨති වා සල්ලපති වා''ති එත්තකමෙව වුත්තං. කස්මා ''නිකණ්ණිකං වා ජප්පෙතී''ති න වුත්තං? හත්ථපාසාතික්කමෙ අසම්භවතො. තස්ස තතියස්ස පදස්ස පච්ඡින්නත්තා සම්භවන්තම්පි ''දුතියිකං වා උය්‍යොජෙතී''ති

න වුත්තං, තස්මා අත්ථතො හත්ථපාසං විජහිත්වා සන්තිට්ඨති වා සල්ලපති වා දුතියිකං වා උයොයොජෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති වුත්තං හොති. එස නයො **යක්ඛෙන වා**තිආදීසුපි. තත්ථ ‘‘හත්ථපාසෙ’’ති වා ‘‘හත්ථපාසං විජහිත්වා’’ති වා න වුත්තං උභයත්ථ දුක්කටත්තා. අනාපත්තිවාරෙපි අසම්භවතො ‘‘නිකණ්ණිකං වා ජප්පෙතී’’ති න වුත්තන්ති චෙ? සම්භවති සති කරණීයෙ නිකණ්ණිකං වා ජප්පෙතීති සම්භවතො. අථ කස්මා එවං න වුත්තන්ති චෙ? අනවජ්ජකථායං නිකණ්ණිකජප්පනෙ පයොජනාභාවා, ධම්මකථායම්පි උදායිං ආරබ්භ පටිසිද්ධත්තා ච.

දුතියතතියචතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා

856. ‘‘කුලං නාම චත්තාරි කුලානී’’ති වුත්තත්තා තිත්ථියාරාමෙ කප්පති තස්ස කුලවොහාරාභාවතොති එකෙ. තිත්ථියානං ඛත්තියාදිපරියාපන්නත්තා න කප්පතීති එකෙ. තස්ස කප්පියභූමිත්තා න යුත්තන්ති චෙ? න, යථාවුත්තඛත්තියාදීනං සම්භවතො. තථාපි ගොචරකුලං ඉධාධිප්පෙතං. ‘‘උපචාරො ද්වාදසහත්ථො’’ති ලිඛිතං.

පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

860. ‘‘නිසීදන්තියා එකා, නිපජ්ජන්තියා එකා’’ති අවත්වා **‘‘නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තියා’’**තිආදි න වත්තබ්බං. න හි ගමනපච්චයා එසා ආපත්තීති? න, පරියොසානාධිප්පායවසෙන වුත්තත්තා. ‘‘නිසීදිත්වා නිපජ්ජන්තියා ද්වෙ’’ති වචනෙනපි ගමනං ඉධ නාධිප්පෙතන්ති දස්සිතං හොති, තථා ‘‘නිපජ්ජිත්වා නිසීදන්තියා ද්වෙ’’තිපි වත්තබ්බං. යදි එවං ‘‘තස්මිං අභිනිපජ්ජති, ආපත්ති ද්වින්නං පාචිත්තියාන’’න්ති කස්මා න වුත්තන්ති චෙ? අනිසීදිත්වාපි නිපජ්ජනසම්භවතො. නිපජ්ජනත්ථාය නිසීදිත්වා නිපජ්ජන්තියා නිපජ්ජනකපයොගත්තා එකා ආපත්තීති කෙචි.

ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තමසික්ඛාපදවණ්ණනා

867. අනාපත්තිවාරෙ ‘‘ධුවපඤ්ඤත්තෙ’’ති න වුත්තං ‘‘සන්ථරිත්වා වා සන්ථරාපෙත්වා වා’’ති වුත්තත්තා . ඉධ ඡට්ඨෙ වුත්තනයෙන පකතියා පඤ්ඤත්තෙ අභිනිසීදති වා අභිනිපජ්ජති වා, පාචිත්තියමෙව. අඤ්ඤත්ථ ධුවපඤ්ඤත්තං. ඉධ වුත්තනයෙන සන්ථරිත්වා වා සන්ථරාපෙත්වා වා අභිනිසීදති වා අභිනිපජ්ජති වා, පාචිත්තියමෙව. උභයත්ථාපි පඤ්චමෙ වුත්තනයෙන අනාපුච්ඡා පක්කමෙය්‍ය, පාචිත්තියමෙව, අනාපත්තිවාරෙ මාතිකායං වුත්තකාලතො අඤ්ඤකාලස්ස අපරාමට්ඨත්තාති නො තක්කොති ආචරියො. අපිච අත්ථාපත්තිකාලෙ ආපජ්ජති, නො විකාලෙතිආදිත්තිකෙ, අත්ථාපත්ති රත්තිං ආපජ්ජති, නො දිවාතිආදිත්තිකෙ ච **අට්ඨකථායං** ඉධ පඤ්චමඡට්ඨසත්තමසික්ඛාපදෙහි සඞ්ගහිතාපත්තීනං අපරාමට්ඨත්තා යථාසම්භවං තිවිධකාලෙ තිවිධමෙතං යොජෙත්වා දස්සෙතුං වට්ටති එව මහාපදෙසනයානුලොමතො.

සත්තමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

869. අට්ඨමෙ භික්ඛුස්ස දුක්කටං සම්භවති.

අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා

875-7. දුග්ගාහවසෙන වා සුග්ගාහවසෙන වා යථාවුත්තනයෙන සපථකරණෙ ආපත්තීති වෙදිතබ්බං. යස්මා **මාතිකායං** ‘‘අත්තානං වා පරං වා’’ති වුත්තං, තස්මා යා අත්තානමෙව ආරබ්භ සපථං කරෙය්‍ය, තස්සා එකා . පරමෙවාරබ්භ තස්සා එකා. උභොපි ආරබ්භ තස්සා ද්වෙ ආපත්තියො සම්භවන්ති. තිකච්ඡෙදො පනෙත්ථ පරමෙවාරබ්භ සපථකරණං සන්ධාය පවත්තො.

නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

882. දසමෙ අනාපත්තිවාරො රොදනස්සෙව, න වධස්ස, තස්මා ඤාතිබ්‍යසනාදීහි ඵුට්ඨායාපි අත්තානං වධති එව, න රොදති, දුක්කටමෙව.

දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නග්ගවග්ගවණ්ණනා

1-2. පඨමදුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

883. නග්ගවග්ගස්ස පඨමදුතියානි උත්තානානි. පඨමෙ අයං විසෙසො – භික්ඛුස්ස තථා න්හායන්තස්ස දුක්කටං අඤ්ඤත්‍ර ජන්තාඝරඋදකපටිච්ඡාදීහි. න ච විගරහි තත්ථ භගවා අත්තනාව අනනුඤ්ඤාතත්තා උදකසාටිකායාති පොරාණා. ‘‘එකමෙව නිවාසෙත්වා, පාරුපිත්වා ච නහායිතුං න වට්ටතී’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

පඨමදුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

894. තතියෙ අන්තොවතුහපඤ්චාහං ධුරං නික්ඛිපන්තියාපි ආපත්ති එව. ලිඞ්ගපරිවත්තෙ ධුරං නික්ඛිපන්තියා දුක්කටං තිකදුක්කටත්තා. ‘‘සම්බහුලාහි භික්ඛුනීහි සද්ධින්ති එත්ථ චතස්සොපි සම්බහුලා’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

898. චතුත්ථෙ **සඞ්ඝාටිචාරන්**ති එත්ථ සඞ්ඝාටිආදිවසෙන අධිට්ඨිතානංයෙවායං විධි, නෙතරාසං කිර. තත්ථ තිචීවරෙ එව විප්පවාසපච්චයා නිස්සග්ගියං. අන්තොචීවරකාලෙපි පඤ්චාහිකං සඞ්ඝාටිචාරං අතික්කාමෙන්තියා ආපත්තියෙව. ‘‘විනා එතෙහි චීවරෙහි උපසම්පදං කාතුං න වට්ටතී’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා

906. පඤ්චමස්ස අනාපත්තිවාරෙ තාය වා අවිප්පවාසායාති අත්ථො ලබ්භති.

පඤ්චමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

907-911. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානානි.

8. අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

916. **සොකජ්ඣායිකා** නාම කිර මායාකාරා. විලුම්පකා භණ්ඩකාති ච පොරාණා.

අට්ඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා

920. ‘‘කථඤ්හි නාම අතික්කාමෙස්සතී’’ති වුත්තත්තා ථුල්ලනන්දා චීවරකාලසමයං ආගමෙථාති අතික්කමාපෙසීති සිද්ධං හොති.

නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

927. දසමෙ **එකකුලං එතදවොචුන්ති** එත්ථ කුලං නාම තස්මිං මනුස්සා, තස්මා බහුවචනං.

දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. තුවට්ටවග්ගවණ්ණනා

1. පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

934-5. **එකාය නිපන්නාය අපරා නිපජ්ජති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සාති** ''උභින්නම්පි පඨමනිපන්නාය අනුට්ඨාපනා''ති වත්වා එත්ථ කිරියාකිරියන්ති එකෙ, තං අට්ඨකථාය විරුජ්ඣති. ''කිරිය''න්ති හි **අට්ඨකථායං** වුත්තං. අථ කස්සා ආපත්තීති? උභින්නම්පි නිපජ්ජනකිරියං පටිච්ච. ඉමස්ස අනාපත්තිවාරෙ ''වවත්ථානං දස්සෙත්වා''ති නත්ථි, තස්මා වවත්ථානං කත්වා නිපජ්ජිතුං න වට්ටතීති එකෙ. විපුලතරෙ වට්ටතීති එකෙ. ''අන්තරං කත්වා නිපජ්ජිතුං වට්ටතී''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං.

පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

940. **වවත්ථානං දස්සෙත්වාති** එත්ථ උපරි පාරුපනම්පි මජ්ඣෙ ඔභොගං කත්වා උභින්නං අන්තරෙ ඔතාරෙති, වට්ටතීති එකෙ. වවත්ථානඤ්ච යථා ඨානෙ න තිට්ඨති, තථා අතික්කමිත්වා තුවට්ටෙන්තියා ආපත්තියෙවාති. ''කිරියාකිරිය''න්ති ච **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

941. අත්තනො සජ්ඣායනට්ඨානෙ චෙ වුඩ්ඪතරා ආගච්ඡති, වන්දනකාලෙ වා, ආපුච්ඡනකිච්චං නත්ථි. එකස්මිං ඔවරකෙ ආපුච්ඡිතබ්බං. ''අථ ඔවරකෙ මහාථෙරී වසති, සම්මුඛෙ ඉතරා, ආපුච්ඡිතබ්බා තස්සා උපචාරත්තා''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

946-950. චතුත්ථපඤ්චමසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

956. **ගහපති** නාම ඨපෙත්වා සහධම්මිකෙ වෙදිතබ්බො, තස්මා භික්ඛුනා වා සාමණෙරෙන වා අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨාපි න සමනුභාසිතබ්බාති සම්භවති එව.

ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

961-5. සත්තමඅට්ඨම සික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

9. නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා

969. **එකින්ද්‍රියන්ති** කායින්ද්‍රියෙනෙව එකින්ද්‍රියං, නිගණ්ඨානං අවෙලකානං මතං. කාපිලා පන ''පඤ්චින්ද්‍රියා''ති මඤ්ඤන්තා එවං වදන්ති ''සචක්ඛුකත්තා අලාබුමාලුවාදයො යත්ථ ආලම්බනං, තත්ථ ගච්ඡන්ති. සසොතකත්තා කදලියො මෙඝගජ්ජිතං සුත්වා ගබ්භං ගණ්හන්ති. සඝානකත්තා පනසාදයො කුණපගන්ධෙන ඵලන්ති. සජිව්හකත්තා උදකං පිවන්ති යෙන, සබ්බෙපි 'පාදපා'ති වුච්චන්ති. සකායපසාදත්තා ඉත්ථිසම්ඵස්සෙන අසොකරුක්ඛා පුප්ඵන්ති''ති. **සඞ්ඝාතන්ති** විනාසං.

970. ඉධ ච වස්සච්ඡෙදෙන දුක්කටං. පඨමං ආවසිත්වා පච්ඡා චාරිකා චරණපච්චයා පාචිත්තියං ආපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. අථ වස්සං අවසිත්වා චරති, අවස්සූපගමනපච්චයා දුක්කටං ආපජ්ජති. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන

‘‘අන්තොසත්තාහෙ අන්තොවස්සෙ චාරිකං චරන්තියා පාචිත්තියං. සත්තාහකරණීයෙන පන වට්ටති, භික්ඛුනො දුක්කටං හොතී’’ති වුත්තං.

972. **කෙනචි උබ්බාළ්හාති** වස්සච්ඡෙදකාරණෙනාති නො තක්කොති ආචරියො. කිත්තාවතා චාරිකා හොතීති? ඉදං න සබ්බත්ථ විචාරිතං. අනන්තරසික්ඛාපදෙ ‘‘අන්තමසො ඡප්පඤ්චයොජනානිපී’’ති වුත්තත්තා සො ච මජ්ඣෙ හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදොති.

නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

973. දසමෙ ‘‘ආහුන්දරිකා’’ති පඨන්ති කිර.

දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තුවට්ටවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චිත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා

1. පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා

978. **කීළනඋපවනං** නාම කඤ්චිනගරස්ස නගරූපවනං විය දට්ඨබ්බං. **උය්‍යානං** නාම තත්ථෙව නන්දවනඋය්‍යානං විය දට්ඨබ්බං. ‘‘තත්ථෙව ඨත්වා තං තං දිසාභාගං විලොකෙත්වා පස්සන්තියා පන පාටෙක්කා ආපත්තියො’’ති පාඨො. එවං වුත්තෙ යං පුබ්බෙ වුත්තං පදං ‘‘අනුද්ධරමානා’’ති, තං එකස්මිංයෙව දිසාභාගෙති සිද්ධන්ති එකෙ. උපචාරො ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතොති ච.

පඨමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

984. ‘‘ආහරිමෙහි වාළෙහී’’ති ‘‘අසංහාරිමෙනා’’ති ච දුවිධො පාඨො. ‘‘විසුං කත්වා පච්ඡා සද්ධිං තෙහි වාළෙහී’’ති ලිඛිතං. යථා තථා වාළරූපෙ උට්ඨපෙත්වා කතපාදං ‘‘පල්ලඞ්ක’’න්ති වුච්චති අනාපත්තිවාරෙ ‘‘අසංහාරිමෙහි වාළෙහි කතං පරිභුඤ්ජතී’’ති වචනාභාවතො.

දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

988. **‘‘උජ්ජවුජ්ජවෙති** හත්ථප්පසාරණෙ’’ති ලිඛිතං, තං න යුත්තං ‘‘යත්තකං හත්ථෙන අඤ්ඡිතං හොති, තස්මිං තක්කම්හි වෙඨිතෙ එකාපත්තී’’ති වචනතො.

තතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

993. **‘‘යාගුපානෙති** යාගුදානෙ’’ති ලිඛිතං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ‘‘මාතාපිතූනං දාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං.

චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

994. පඤ්චමසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

6. ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

1001. ඡට්ඨෙ භික්ඛුවිභඞ්ගෙ අචෙලකසික්ඛාපදෙන එකපරිච්ඡෙදං. ඉධ අගාරිකො විසෙසො, තස්මා ‘‘අසාධාරණ’’න්ති වදන්ති.

ඡට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1003-8. සත්තමට්ඨමෙසු වත්තබ්බං නත්ථි.

9. නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා

1015. **“කීලනමන්තං** දාරුසාරකීලං මන්තෙත්වා පථවියං පවෙසෙත්වා මාරණමන්තං. **නාගමණ්ඩලං**නාම නාගරොධමන්තං, පිට්ඨාදීහි වා පරික්ඛෙපං කත්වා තත්ථ මනුස්සෙ පවෙසෙන්ති ගුත්තත්ථායා’’ති ලිඛිතං.

නවමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1017. දසමසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

චිත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ආරාමවග්ගවණ්ණනා

1021. පඨමසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

2. දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

1030. භික්ඛුනී චෙ භික්ඛුං අක්කොසති, ඉමිනා සික්ඛාපදෙන පාචිත්තියං. භික්ඛුනිං චෙ අක්කොසති, ඔමසවාදෙන ආපජ්ජති. ඔමසවාදෙ සම්මුඛාව රුහති, ඉධ පන පරම්මුඛාපි.

තත්‍රායං විචාරණා – භික්ඛුවිභඞ්ගෙ ඔසමවාදසික්ඛාපදෙ භික්ඛුනී අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ තිට්ඨතීති කත්වා භික්ඛුනිවිභඞ්ගෙපි ඔමසවාදසික්ඛාපදෙ භික්ඛු භික්ඛුනියා අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ තිට්ඨතීති සිද්ධං. ඉධ ච අනුපසම්පන්නස්ස අක්කොසනෙ දුක්කටං වුත්තං, භික්ඛුස්ස උපසම්පන්නස්ස අක්කොසනෙ පාචිත්තියං වුත්තං, තස්මා ඉමානි ද්වෙ සික්ඛාපදානි භික්ඛුම්හි සංසන්දියමානානි අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙන්ති. යථා සමෙන්ති, තථා ජානිතබ්බං. තත්ථ **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තනයෙන භික්ඛුනීනං ඔමසවාදසික්ඛාපදෙ අනුපසම්පන්නොති න ගහෙතබ්බො, ඉදමෙත්ථ යුත්තං. **පරිභාසෙය්‍යාති** අඤ්ඤත්‍ර අක්කොසවත්ථූහි. තෙසු හි අඤ්ඤතරස්මිං සති ඔමසවාදපාචිත්තියමෙවාති එකෙ, තං න යුත්තං . ඔමසවාදෙ පාළිමුත්තකඅක්කොසෙ හි දුක්කටං හොතීති. දුක්කටොකාසෙ ඉදං පාචිත්තියං තෙහි නිද්දිට්ඨං හොති, තස්මා ‘‘බාලා එතා’’ති **පාළියං** ඉධ ආගතපදානංයෙව වසෙන පරිභාසනං වෙදිතබ්බං.

දුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1033. තතියසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

4. චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

1038. **නිමන්තිතා වා පවාරිතා වාති** එත්ථ **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** තාව එවං වුත්තං ‘‘පවාරිතාපි යාගුං පාතුං ලභති, භොජ්ජයාගුං න ලභති. යාගු පනෙත්ථ ඛාදනීයභොජනීයසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති. නිමන්තිතා භික්ඛුනී පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජිතුකාමා සාමිකෙ අපලොකෙත්වාව භුඤ්ජිතුං ලභති. පරම්පරභොජනාපත්ති භික්ඛුනීනං නත්ථි. නිමන්තිතා තං භත්තං භුඤ්ජිත්වා වා අභුඤ්ජිත්වා වා පවාරිතා කප්පියං කාරාපෙත්වා භුඤ්ජිතුං න ලභති, අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තියමානා ද්වෙ නිමන්තනානි සම්පටිච්ඡිතුඤ්ච න ලභතී’’ති. තත්ථ ‘‘පවාරිතාපි යාගුං පාතුං ලභතී’’ති වුත්තං පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච අනුඤ්ඤාතත්තා. ‘‘නිමන්තිතා අප්පවාරිතා යාගුං පිවතී’’ති හි **පාළියං** වුත්තං. තත්‍රිදං සික්ඛාපදවණ්ණනාපුබ්බඞ්ගමසන්නිට්ඨානං – නිමන්තිතා වා පවාරිතා වාති එත්ථ වාසද්දෙන අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තිතා අප්පවාරිතා ඨපෙත්වා යාගුං අඤ්ඤං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ඛාදෙය්‍ය වා භුඤ්ජෙය්‍ය වා, පාචිත්තියං අඤ්ඤත්‍ර සාමිකානං අපලොකනා. පරම්පරභොජනාභාවෙන භික්ඛුනීනං කො ගුණො ජාතොති? න එතාසං ගුණලාභො, කෙවලං පාකටතරං ජාතං. භික්ඛූපි විකප්පෙත්වා මිස්සෙත්වාව භුඤ්ජිතුං ලභන්ති. සමයෙ යථාසුඛං ලභන්ති. ඉමිනා අපලොකනෙන කින්ති? පවාරිතා වා අනිමන්තිතා වා න කිඤ්චි කප්පියං කාරාපෙත්වා ගිලානාතිරිත්තම්පි ලභන්ති, නිමන්තිතා ච පවාරිතා ච යාගුම්පි න ලභන්ති, අපලොකෙත්වාපි න ලභන්තීති.

චතුත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආරාමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ගබ්භිනිවග්ගවණ්ණනා

1. පඨමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

1067. **“ගබ්භිනි”**න්ති දස්සනාදීහිපි ගබ්භසම්භවතො වුත්තං. **පදභාජනෙපි** පචාරිතභාවො න දිස්සති.

1074. **ධාති වාති** එත්ථ දාරකං සාමිකානං දත්වා ආහටෙ වඩ්ඪෙති, තථා මාතාපීති කෙචි.

1080. ‘‘සික්ඛමාන’’න්ති පාඨං දීපවාසිනො රොචෙන්ති කිරියාකිරියත්තා, ජම්බුදීපවාසිනො ‘‘සික්ඛමානා’’ති. තස්සත්ථො සික්ඛාධම්මමානනතො සික්ඛමානාති. ඉධ කිරියා න හොති, සඤ්ඤාව අධිප්පෙතා. න එතාසු අසික්ඛිතා උපසම්පාදෙතබ්බා උපජ්ඣායිනීආදීනං ආපත්තිභාවා. ‘‘තස්සා උපසම්පදා හොති එවා’’ති වදන්ති.

1082. **ධම්මකම්මෙති** උපසම්පදකම්මං අධිප්පෙතං.

1112. **වුට්ඨාපිතන්ති** සාමණෙරිභූමිතො යාය ථෙරියා උපසම්පදාපෙක්ඛා වුට්ඨපිතා, සා ථෙරී වුට්ඨාපිතා නාම, තෙනෙව පුන විසෙසනත්ථං **“පවත්තිනි”**න්ති ආහ.

පඨමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගබ්භිනිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා

2. දුතියාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

1124. ‘‘අනුජානාමි , භික්ඛවෙ, අට්ඨාරසවස්සාය කුමාරිභූතාය…පෙ.… සික්ඛාසම්මුතිං දාතු’’න්ති ඉධ වුත්තං විය ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දසවස්සාය ගිහිගතාය…පෙ.… සික්ඛාසම්මුතිං දාතු’’න්ති න වුත්තං, තස්මා ‘‘පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සාය එව ගිහිගතාය සික්ඛාසම්මුති දාතබ්බා’’ති වුත්තං. ගිහිගතාය සික්ඛාසම්මුති දාතබ්බාති එකෙති කත්වා දසවස්සායපි වට්ටති . කස්මා? ‘‘අනාපත්ති පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සං පරිපුණ්ණසඤ්ඤා වුට්ඨාපෙතී’ති (පාචි. 1093-1095) ච ‘අනාපත්ති පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සං ගිහිගතං…පෙ.… සික්ඛිතසික්ඛං වුට්ඨාපෙතී’ති (පාචි. 1097-1101) ච වුත්තත්තා’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. කිං ඉමිනා පරිහාරෙන. ‘‘දසවස්සාය ගිහිගතාය සික්ඛාසම්මුති දාතබ්බා’’ති හි වුත්තං. ‘‘ගිහිගතාතිපි වත්තුං න වට්ටතී’ති සබ්බෙ වදන්ති, කම්මං කුප්පතී’’ති ලිඛිතං.

1146. **අහමෙව නූන…පෙ.… අලජ්ජිනී, යා සඞ්ඝොති** එත්ථ යා අහමෙව නූන බාලාති අත්ථො. ‘‘යං සඞ්ඝො’’තිපි අත්ථි, තත්ථ යං යස්මා දෙති, තස්මා අහමෙව නූන බාලාති අත්ථො.

1159. පුරිසසංසට්ඨා කුමාරකසංසට්ඨා චණ්ඩී සොකාවාසාචකථං සික්ඛමානාති වුච්චති, **පදභාජනෙ** එව චායං සික්ඛමානා ‘‘ඡසු ධම්මෙසු සික්ඛිතසික්ඛා’’ති කස්මා වුත්තන්ති? පුබ්බෙ ගහිතසික්ඛත්තා, පුබ්බෙ පරිපුණ්ණසික්ඛත්තා ච එවං වුච්චතීති වෙදිතබ්බං.

1166-7. **පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං පස්සිත්වාති** එත්ථ ‘‘සික්ඛමානාය ඤාතකා කිර සම්පාදයිංසු, තං පස්සිත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ උය්‍යොජෙසි. උය්‍යොජෙත්වා තෙසං ඡන්දං ගහෙත්වා පුබ්බෙ ඡන්දදායකෙ ගණං කත්වා සෙසානං ඡන්දං ඡන්දමෙව කත්වා කම්මං කාරාපෙසී’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **ඡන්දං විස්සජ්ජෙත්වාති** එත්ථ **අනුගණ්ඨිපදෙ** එවං වුත්තං ‘‘ඉදං කම්මං අජ්ජ න කත්තබ්බං. ‘යථාසුඛ’න්ති වත්වා විස්සජ්ජිතං හොති, තස්මා යො කොචි මුඛරො, බාලො වා කිඤ්චාපි ‘යථාසුඛ’න්ති වදති, ථෙරායත්තත්තා පන ථෙරස්ස අනුමතියා සතියා විස්සජ්ජිතො හොති, අසතියා න හොති, තථාපි පුන ඡන්දං ගහෙත්වාව කම්මං කරොන්ති, අයං පයොගො. ගහණෙ පයොජනං පන නත්ථි. සඞ්ඝත්ථෙරො චෙ විස්සජ්ජෙති, ඡන්දං ගහෙත්වාව කාතබ්බං. **ඡන්දං විස්සජ්ජෙත්වා කායෙන වුට්ඨිතායාති** එත්ථ ඉධ සම්බාධො, ‘අමුකම්හි ඨානෙ කරිස්සාමා’ති හත්ථපාසං විජහිත්වාපි ගච්ඡන්ති චෙ, නත්ථි දොසො. කිඤ්චාපි නත්ථි, තා පන හත්ථපාසං අවිජහිත්වාව ගච්ඡන්ති, අයං පයොගො’’ති. ‘‘රත්තිපාරිවාසියෙ උපොසථපවාරණාව න වට්ටති, අඤ්ඤකම්මං පන වට්ටති. උපොසථපවාරණාපි අනුපොසථපවාරණදිවසෙ න වට්ටන්ති, ඉතරං සබ්බකාලං වට්ටති. පරිසපාරිවාසියෙ හත්ථපාසං අවිජහිත්වා චතූසු ගතෙසු චතුවග්ගකරණීයෙ අඤ්ඤස්මිං පඤ්චසු දසසු වීසතීසු ගතෙසු සෙසෙහි විසුං තහිං තහිං ගන්ත්වාපි පුන සන්නිපාතට්ඨානං ආගන්ත්වා කාතුං වට්ටති. අජ්ඣාසයපාරිවාසියෙ හත්ථපාසං අවිජහිත්වා යථානිසින්නාව නිසින්නා චෙ, පුන කාතුං වට්ටති හත්ථපාසස්ස අවිජහිතත්තා’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. තෙසං පොරාණානං මතෙන ඡන්දපාරිවාසියමෙවෙකං න වට්ටතීති ආපන්නඞ්ගඤ්ච දස්සිතං, ඉධාපි තං විසුං න දස්සිතං අසම්භවතොති එකෙ. ඡන්දදායකෙ පරිසං පත්වා ගතෙ තස්ස පුබ්බඡන්දදානං ඡන්දපාරිවාසියන්ති නො තක්කොති ආචරියො.

තත්‍රිදං සන්නිට්ඨානං – පරිසපාරිවාසියෙ **අට්ඨකථායං** ‘‘අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡාමාති ඡන්දං අවිස්සජ්ජෙත්වාව උට්ඨහන්ති…පෙ…. කම්මං කාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තවචනෙ හත්ථපාසා විජහනං න පඤ්ඤායති. එත්ථ පන කම්මප්පත්තානං හත්ථපාසස්ස අවිජහනමෙව ඉච්ඡිතබ්බන්ති කත්වා **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. කිඤ්චාපි න පඤ්ඤායති, අප්පටික්ඛිත්තත්තා පන වට්ටතීති චෙ? න, පටික්ඛිත්තත්තා. කථං? ඡන්දො නාම කම්මප්පත්තෙසු භික්ඛූසු එකසීමාය සන්නිපතිතෙසු ආගච්ඡති, නාසන්නිපතිතෙසු. ඉධ හි ‘‘ඡන්දං අවිස්සජ්ජෙත්වා’’ති ච ‘‘ඡන්දස්ස පන අවිස්සට්ඨත්තා’’ති ච වුත්තං. ‘‘අජ්ඣාසයං අවිස්සජ්ජෙත්වා’’ති ච ‘‘අජ්ඣාසයස්ස අවිස්සට්ඨත්තා’’ති ච න වුත්තං, තස්මා ඡන්දස්ස අවිස්සජ්ජනං කම්මප්පත්තානං හත්ථපාසාවිජහනෙනෙව හොති, න විජහනෙති සිද්ධං.

හොති චෙත්ථ –

‘‘යතො ආගමනං යස්ස, තදභාවස්ස නිග්ගමෙ;
තස්මා සන්නිපතිතෙසු, භික්ඛූසු තස්ස භෙදතො’’ති.

රත්තිපාරිවාසියඡන්දො විය රත්තිපාරිවාසියපාරිසුද්ධිපීති තදනුලොමෙන වට්ටති ස්වාතනාය ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා පවාරණා වා, තාය කම්මං කාතුං වට්ටති. උපොසථපවාරණා පන අනුපොසථදිවසෙ න වට්ටති, ඉතරං වට්ටති. පන්නරසිඋපොසථං චාතුද්දසියං කාතුං වට්ටති ඛෙත්තත්තා. න චාතුද්දසිඋපොසථං පන්නරසියං අඛෙත්තත්තා අනුපොසථදිවසත්තා පාටිපදදිවසත්තාති එකච්චෙ ආචරියා, තස්මා තෙසං මතෙන චාතුද්දසිඋපොසථං තතියං, සත්තමං වා පන්නරසියං කාතුං න වට්ටති. යං පනෙත්ථ වුත්තං **අට්ඨකථායං** ‘‘සචෙ චාතුද්දසිකං උපොසථං කරිස්සාමාති නිසින්නා, පන්නරසොති කාතුං වට්ටතී’’ති. තතො ‘‘පන්නරසියමෙව ‘චාතුද්දසිකං උපොසථං කරිස්සාමා’ති නිසින්නා පුනදිවසෙ අත්තනො තං උපොසථං ‘පන්නරසො’ති කාතුං වට්ටතීති අත්ථො’’ති එවං පරිහරන්ති, තං තෙසං මතං ‘‘තථාරූපපච්චයෙ සති අඤ්ඤස්මිම්පි චාතුද්දසෙ උපොසථං කාතුං වට්ටතී’’ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ඉමිනා **මාතිකාට්ඨකථා**වචනෙන න සමෙති. න හි තත්ථ ‘‘අඤ්ඤස්මිම්පි පන්නරසෙ චාතුද්දසිකං කාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං. එවං සන්තෙපි ‘‘සකිං පක්ඛස්ස චාතුද්දසෙ වා පන්නරසෙ වා’’ති අනුඤ්ඤාතදිවසෙ පරියාපන්නත්තා ඡන්නං චාතුද්දසිකානං පච්ඡිමා පන්නරසී අනුපොසථදිවසො න හොතීති සිද්ධං හොති. කිඤ්චාපි සිද්ධං, ඉමිනා පන ‘‘ආවාසිකානං පන්නරසො, ආගන්තුකානං චාතුද්දසො, ආගන්තුකෙහි ආවාසිකානං සමසමෙහි වා අප්පතරෙහි වා අනුවත්තිතබ්බ’’න්ති වචනමෙත්ථ නිරත්ථකං හොතීති වෙදිතබ්බං.

දුතියාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා

11. එකාදසමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

1214. **උපචාරං සන්ධාය කථිත**න්ති ‘‘ද්වාදසහත්ථං උපචාරො’’ති ලිඛිතං.

1221. **සුත්තන්තෙ ඔකාසං කාරාපෙත්වා විනයං වා අභිධම්මං වා පුච්ඡතී**ති එත්ථ ච තීණි පිටකානි අත්තනො අත්තනො නාමෙන වුත්තානීති කත්වා අභිධම්මො බුද්ධෙන භාසිතො එවාති දීපිතං හොති.

1224-5. ථනො ච උදරො ච **ථනුදරා**. ‘‘සංකච්චිකාය පමාණං තිරියං දියඩ්ඪහත්ථා’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියා’’ති බහූසු පොත්ථකෙසු, සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩෙ විය ‘‘උපචාරං අතික්කමන්තියා’’ති පාඨො අප්පකෙසු, සොව පාඨො. **අට්ඨකථායං** ‘‘පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තියාති එකෙන පාදෙන අතික්කන්තෙ දුක්කටං, දුතියෙන පාචිත්තියං. උපචාරෙපි එසෙව නයො’’ති වචනම්පි ‘‘උපචාරං අතික්කමන්තියා’’ති පාඨොති දීපෙතීති නො තක්කොති ආචරියො.

එකාදසමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවණ්ණනා

ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි ‘‘අචිත්තකානි ලොකවජ්ජානී’’ති වුත්තත්තා ‘‘නච්ච’’න්ති වා ‘‘ගන්ධො’’ති වා අජානිත්වාපි දස්සනෙන, විලිම්පනෙන වා ආපජ්ජනතො වත්ථුඅජානනචිත්තෙන **අචිත්තකානි**. ‘‘නච්ච’’න්ති වා ‘‘ගන්ධො’’ති වා ජානිත්වා පස්සන්තියා, විලිම්පන්තියා ච අකුසලත්තා එව **ලොකවජ්ජානි**. චොරිවුට්ඨාපනාදීනි ‘‘චොරී’’තිආදිනා වත්ථුං ජානිත්වා කරණෙ එව ආපත්තිසබ්භාවතො **සචිත්තකානි**. උපසම්පදාදීනං එකන්තෙන අකුසලචිත්තෙනෙව

අකත්තබ්බත්තා **පණ්ණත්තිවජ්ජානි**. ‘‘ඉධ සචිත්තකාචිත්තකතා පණ්ණත්තිජානනාජානනතාය අග්ගහෙත්වා වත්ථුජානනාජානනතාය ගහෙතබ්බා’’ති ලිඛිතං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි ‘අචිත්තකානි ලොකවජ්ජානී’ති වුත්තත්තා ‘නච්ච’න්ති වා ‘සඞ්ඝාණී’ති වා ‘ගන්ධො’ති වා තස්ස නාමවසෙන අජානිත්වා මායාකාරස්ස මායානි සීසට්ඨීආදීනි පටිසඞ්ඛාය පස්සන්තියා, අක්ඛමාලාදිඅත්ථාය සඞ්ඝාණිං කටියා බන්ධන්තියා, ‘සෙදගන්ධං අපනෙත්වා බුද්ධපූජං කරිස්සාමී’ති උප්පන්නෙන චිත්තෙන ගන්ධං විලිම්පෙත්වා නහායන්තියා ච ආපත්තිසබ්භාවතො නාමෙන සද්ධිං නාමවසෙන වා වත්ථුස්ස අජානනචිත්තෙන **අචිත්තකානි** නාම. න අන්ධකාරෙ ‘කටිසුත්තමිද’න්ති සඤ්ඤාය සඞ්ඝාණිං ගහෙත්වා කටියං ධාරණකාලෙ, මත්තිකාසඤ්ඤාය ච ගන්ධං ගහෙත්වා විලිම්පනකාලෙ ආපත්තිසබ්භාවතො ‘අචිත්තකානී’ති වත්තබ්බානි. තස්මිං කාලෙ අනාපත්ති, තෙනෙව සඞ්ඝාණියා අසඞ්ඝාණිසඤ්ඤාවාරෙපි ‘ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’ති පාළි න වුත්තා. යථා ‘බෙත්තආබාධපච්චයා, කටිසුත්තකං ධාරෙතී’ති වචනතො විනාපි අකුසලෙන සඞ්ඝාණිආදීනි සක්කා ධාරෙතුන්ති සිද්ධං, එවං ආබාධපච්චයා විනාපි අකුසලෙන න සක්කා සුරං පාතුන්ති සිද්ධං ‘අනාපත්ති ආබාධපච්චයා මජ්ජං පිවතී’ති පාළියා අභාවතො. අකුසලෙන විනා මධුපුණ්ණමුට්ඨියං පක්ඛිත්තමජ්ජස්ස අජ්ඣොහරණකාලාදීසු සුරාපානාපත්තිං ආපජ්ජතීති ච සිද්ධං ‘මජ්ජෙ අමජ්ජසඤ්ඤී පිවති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’ති (පාචි. 328) වුත්තත්තා. කිංබහුනා, කාමභොගසඤ්ඤාය සද්ධිං ‘සඞ්ඝාණී’ති ච ‘ගන්ධො’ති ච ජානිත්වා විනා අනාපත්තිකාරණෙන ධාරෙන්තියා එකන්තාකුසලත්තා **ලොකවජ්ජානි** නාම වුච්චන්ති. ඉමිනා උපායෙන සෙසෙසුපි නයො නෙතබ්බො. එත්ථ සුරාපානාධිකාරෙ උපතිස්සත්ථෙරවාදො’’ති වුත්තං. අසංකච්චිකසික්ඛාපදෙ ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියාති පාඨො’’ති ච ‘‘පණීතභොජනවිඤ්ඤත්ති, අචෙලකසික්ඛාපදං, නිමන්තිතස්ස චාරිත්තාපජ්ජනං, දුට්ඨුල්ලප්පටිච්ඡාදනං, ඌනවීසතිවස්සූපසම්පදං, මාතුගාමෙන සද්ධිං සංවිධාය අද්ධානගමනං, රාජන්තෙපුරප්පවෙසනං, සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා විකාලෙ ගාමප්පවෙසනං, නිසීදනං, වස්සිකසාටිකන්ති පාඨො’’ති ච වුත්තං.

නිගමනවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාචිත්තියකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොවිභඞ්ගට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මහාවග්ගවණ්ණනා

1. මහාඛන්ධකවණ්ණනා

බොධිකථාවණ්ණනා

යං ඛන්ධකෙ ලීනපදාදිභෙද-පකාසනං දානි සුපත්තකාලං;
තස්මා අපුබ්බං විනයත්ථමෙව, වක්ඛාමි සඞ්ඛෙපගහණත්ථං.

තත්ථ කෙනට්ඨෙනායං ඛන්ධකොති? ඛන්ධානං සමූහත්තා විභඞ්ගො විය. තෙ පන කථන්ති? ඛන්ධානං පකාසනතො දීපනතො. **ඛන්ධාති** චෙත්ථ පබ්බජ්ජාදිවිනයකම්මසඞ්ඛාතා, චාරිත්තවාරිත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතා ච පඤ්ඤත්තියො අධිප්පෙතා. පබ්බජ්ජාදීනි හි භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා ''පඤ්ඤත්තියො''ති වුච්චන්ති. පඤ්ඤත්තියඤ්ච **ඛන්ධ**-සද්දො දිස්සති ''දාරුක්ඛන්ධො අග්ගික්ඛන්ධො උදකක්ඛන්ධො''තිආදීසු විය. තෙසං පඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතානං ඛන්ධානං පකාසනතො වණ්ණනතො පබ්බජ්ජක්ඛන්ධකාදයො වීසති ''ඛන්ධකා''ති වුත්තා, අවසානෙ ද්වෙ තංසදිසත්තා වෙලාය සදිසත්තා සීලස්ස වෙලාති වචනං විය. අපිච භාගරාසත්ථතාපෙත්ථ යුජ්ජතෙ තෙසං පඤ්ඤත්තීනං භාගතො ච රාසිතො ච විභත්තත්තා. කිං පනෙතෙසං ඛන්ධකානං අනුපුබ්බකාරණන්ති? නායං පුච්ඡා සම්භවති, අඤ්ඤථා වුත්තෙසුපි තප්පසඞ්ගානතික්කමනතො. අථ වා පබ්බජ්ජූපසම්පදාපුබ්බඞ්ගමත්තා සාසනප්පවෙසනස්ස තදත්ථසඞ්ගහකො **මහාඛන්ධකො** පඨමං වුත්තො. කෙනාති චෙ? ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි. භගවතා පන තත්ථ තත්ථ උප්පන්නවත්ථුං පටිච්ච තථා තථා වුත්තානි, න ඉමිනා අනුක්කමෙන. ථෙරා පන තං තං පයොජනං පටිච්ච සමානජාතිකෙ එකජ්ඣං කත්වා අනුක්කමෙන සජ්ඣායිංසු. සෙසානං පයොජනං තත්ථ තත්ථෙව ආවි භවිස්සති.

ඛන්ධකොවිදාති පඤ්ඤත්තිභාගරාසට්ඨෙන තෙසං ඛන්ධත්ථකොවිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදාපාරප්පත්තාති අත්ථො. තෙසං අනුත්තානත්ථානං පදානං සංවණ්ණනා. කස්මා පනෙවං විසෙසිතන්ති? තතො සෙසභාගා යුත්තා. මාතිකාට්ඨුප්පත්තිග්ගහණම්පෙත්ථ පදභාජනියග්ගහණෙනෙව වෙදිතබ්බං. යෙහි අත්ථා යෙසං පදවිසෙසානං අට්ඨකථායං පකාසිතා, තෙසං තෙ පදවිසෙසෙ පුන ඉධ වදෙය්‍යාම, වණ්ණනාය පරියොසානං කදා භවෙ තෙ තෙ අත්ථෙති වුත්තං, තං තස්ස නිද්දෙසෙන යුජ්ජති. උත්තානා චෙව යා පාළි, තස්සා සංවණ්ණනාය කින්ති වත්තබ්බං? න හි අත්ථා උත්තානාති සම්භවති. අධිප්පායානුසන්ධීහීතිආදිවචනෙහිපි තං වචනං සම්භවතීති චෙ? න, අත්ථග්ගහණෙන චෙත්ථ පදවිසෙසානං ගහිතත්තා. තෙ හි අත්ථතො අනපෙතත්ථෙන, අභිධානත්ථෙන වා අත්ථොපචාරෙන වා අත්ථාති වෙදිතබ්බා. **සංවණ්ණනානයොති** සංවණ්ණනා නාම අවුත්තෙසු උභාපොහක්කමනිදස්සනතො ''නයො''ති වුත්තො.

1. **උරුවෙලාති** යථාවුත්තවාලිකරාසිවසෙන ලද්ධනාමකො ගාමො, තස්මා සමීපත්ථෙ එතං භුම්මං. තථාභාවදස්සනත්ථං **''නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ''**තිආදි වුත්තං. අඤ්ඤථා තස්මිං වාලිකරාසිම්හි විහරතීති ආපජ්ජති, ''උරුවෙලං පිණ්ඩාය පාවිසීති යෙන උරුවෙලසෙනානිගමො''තිආදිවචනවිරොධො ච. **අට්ඨකථායං** පන මූලකාරණමෙව දස්සිතං. තත්ථ **තං සන්ධාය වුත්තං…පෙ…. දට්ඨබ්බොති** නිගමනවචනං. තං කිමත්ථන්ති චෙ? ගාමං සන්ධාය යථාවුත්තපදත්ථසම්භවදස්සනත්ථං. ''සො පන ගාමො තදුපචාරෙන එවං නාමං ලභතී''ති වචනං පන අවුත්තසිද්ධන්ති කත්වා න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, අථ වා යස්ස ''උරුවෙලා''ති යථාවුත්තවාලිකරාසිස්ස, තස්ස සමීපගාමස්සපි නාමං. තත්ථ ආයස්මා **උපාලිත්ථෙරො** න ඉධ ගාමං සන්ධාය ''උරුවෙලායං විහරතී''ති ආහ ගොචරගාමපයොජනාභාවතො. න හි භගවා තං ගාමං ගොචරං කත්වා තදා තත්ථ විහාසි, තස්මා එත්ථ වාලිකරාසිස්ස සමීපෙ බොධිරුක්ඛමූලෙ විහාරං සන්ධාය සො එවමාහාති දස්සෙතුකාමො අට්ඨකථාචරියො එවමාහාති වෙදිතබ්බං, තස්මා භගවතො ගාමතො දූරතරෙ අරඤ්ඤෙ අභිසම්බොධිදීපනෙන දුතියුප්පත්තිට්ඨානනියමං තීහි පදෙහි අකාසි ථෙරොති වෙදිතබ්බං, අඤ්ඤථා පදත්තයවචනපයොජනාභාවතො. තත්ථ නදන්තා ගච්ඡතීති නදී. නෙලඤ්ජලායාති වත්තබ්බෙ **ල**-කාරස්ස **ර**-කාරං කත්වා **''නෙරඤ්ජරායා''**ති වුත්තං, කද්දමසෙවාලවිරහිතත්තා නිද්දොසජලායාති අත්ථො, නීලජලායාති තස්සා නාමමෙව වා එතං.

බොධිරුක්ඛමූලෙති එත්ථ ච බොධි වුච්චති අභිසම්බොධො. සො ච අත්ථතො භගවතො චතුත්ථමග්ගඤාණං හොති ''විමොක්ඛන්තිකමෙතං නාම''න්ති (පටි. ම. 1.162) පටිසම්භිදාවචනතො. කිඤ්චාපි තං නාමකරණභූතං චතුත්ථඵලඤාණම්පි වත්තුං සම්භවති, කත්තබ්බකිච්චානං පන කරණතො තං චතුත්ථමග්ගඤාණමෙව එත්ථ බොධීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **පාළියං** ''තතියවිජ්ජාය ආසවානං ඛයඤාණායා''ති තදෙව දස්සිතං. **අට්ඨකථායං** පන ''බොජ්ඣඞ්ගා''ති, ''බොධිපක්ඛියා ධම්මා''ති ච. තත්ථ යස්මා චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං ''බොධී''ති වුච්චති, තස්මා සාමඤ්ඤතො වත්තුකාමතාධිප්පායවසෙන ''බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ''න්ති (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) වුත්තං ඉධාධිප්පෙතඤාණස්සපි තදන්තොගධත්තා. අථ වා **පාළියං** භගවතො ආදිමග්ගත්තයවචනස්ස වුත්තට්ඨානාභාවා චතුත්ථමග්ගඤාණමෙව භගවතො උප්පන්නං, න භගවා සොතාපන්නාදිභාවං පත්වා බුද්ධො ජාතොති සමයන්තරප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං ''චතූසූ''ති වුත්තං ආදිත්තයස්ස චතුත්ථඋපනිස්සයසම්භවෙන බොධිපරියායසිද්ධිතො. ''පුග්ගලොපි සෙනාසනම්පි උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො''ති

(පට්ඨා. 1.1.9 පච්චයනිද්දෙස) වචනතො ඵලහෙතුකො ඵලජනකො රුක්ඛො ඵලරුක්ඛොති විය බොධිහෙතුරුක්ඛො බොධිරුක්ඛොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ “යස්මා කෙවලං බොධීති රුක්ඛස්සපි නාමං, තස්මා බොධී”ති පරතො වුත්තං. නිග්‍රොධාදිරුක්ඛතො අස්ස විසෙසනවචනං පන තදඤ්ඤබොධිමූලප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං. මග්ගඤාණඤ්හි කුසලමූලත්තා බොධි ච තං මූලඤ්චාති සඞ්ඛ්‍යං ලභෙය්‍ය. පඨමාභිසම්බුද්ධො නිසීදතීති සම්බන්ධො. තෙන අභිසම්බුද්ධදිවසෙන සද්ධිං අට්ඨාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නභාවං දස්සෙති. එත්ථ **එක**-සද්දො තස්ස නිසජ්ජාසඞ්ඛාතස්ස පබ්බජ්ජානුයොගානුරූපස්ස පල්ලඞ්කස්ස අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන අනන්තරියභාවං අථස්ස අකොපිතභාවං දස්සෙති. **විමුත්තිසුඛ**න්ති එත්ථ විමුත්තියං වා සුඛන්ති න සම්භවති. පඤ්චමජ්ඣානිකත්තා භගවතො ඵලසමාපත්තිසඞ්ඛාතා විමුත්ති එව අනුජඣසනට්ඨෙන නිබ්බානසුඛන්ති විමුත්තිසුඛං, තං සමාපජ්ජනෙන පටිසංවෙදී අනුභවන්තො නිසීදි. වෙනෙය්‍යකාලානතික්කමනතො තං අපෙක්ඛමානො නිසීදි, න විමුත්තිසුඛසඞ්ගෙන.

අථ ඛොති අධිකාරන්තරාරම්භෙ නිපාතද්වයං. තෙන විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො න පටිච්චසමුප්පාදං මනසාකාසි, කින්තු තතො වුට්ඨායාති දස්සෙති . පටිවෙධවසෙනෙව සුමනසිකතස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස පුනප්පුනං මනසිකරණං ගම්භීරත්තා අස්සාදජනනතො, න අපුබ්බනයදස්සනාධිප්පායතො. පච්චක්ඛභූතසබ්බධම්මත්තා භගවතො අසම්මොහතො, පටිවිද්ධස්ස විසයතො වා මනසිකරණං පන විජිතදෙසපච්චවෙක්ඛණං විය රඤ්ඤො අපුබ්බං පීතිං ජනෙති. වුත්තඤ්හි “අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො”ති (ධ. ප. 373). **රත්තියා පඨමං යාම**න්ති අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං, තෙන තස්ස විකප්පනානත්තතං දස්සෙති. කිඤ්චාපි “අනුලොමපටිලොමං මනසාකාසී”ති එකතොව වුත්තං, තථාපි ඉමිනා අනුක්කමෙනාති දස්සනත්ථං **“අවිජ්ජාපච්චයා”**තිආදි. තත්ථ ච කිඤ්චාපි පවත්තිමත්තපච්චවෙක්ඛණා අධිප්පෙතා කථං පඤ්ඤායතීති? පඨමභාවාය, පටිලොමමනසිකරණං පන අනුලොමෙ පච්චයානං, පච්චයුප්පන්නානඤ්ච තථාභාවසාධනත්ථං. යස්මා අවිජ්ජාය එව නිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, න අඤ්ඤථා, තස්මා සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජා පච්චයො, තස්සා ච සඞ්ඛාරා ඵලන්ති දීපනතො. තථා නිබ්බානපච්චවෙක්ඛණාය අනුලොමමනසිකරණං කාරණනිරොධා ඵලනිරොධසාධනත්ථං. එත්ථ ච අනුභාවතො නිබ්බානං දස්සිතං. න හි තං අවිජ්ජාදිනිරොධමත්තන්ති. තත්ථ “යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදී”ති වචනෙන අනුලොමො නාධිප්පෙතොති සිද්ධං. මග්ගපච්චවෙක්ඛණාය වත්තබ්බං නත්ථි, උභයත්ථපි කිච්චතො, ආරම්මණතො ච තස්ස මග්ගස්ස විසයතො ච තත්ථ මග්ගො දස්සිතො.

තත්ථාහ – “පටිච්චසමුප්පාදං පටිලොමං මනසාකාසී”ති න යුජ්ජති, න හි පටිලොමාපදෙසෙන නිද්දිට්ඨං නිබ්බානං පටිච්චසමුප්පාදො භවිතුමරහතීති? වුච්චතෙ – න, තදත්ථජානනතො. අනුලොමපටිලොමන්ති හි භාවනපුංසකං. අනුලොමතො, පටිලොමතො ච තං පටිච්චසමුප්පාදං මනසාකාසීති හි තත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤථා නිරොධස්ස පටිලොමප්පසඞ්ගාපත්තියෙවාපජ්ජති. පටිලොමෙ ච පනෙතස්මිං අනුක්කමනියමො අනුලොමෙ අනුක්කමනියමතො සිද්ධොති වෙදිතබ්බං. එවං සති පටිච්චසමුප්පාදස්ස පටිලොමො නාම අපටිච්චසමුප්පාදොති සිද්ධං හොති. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං “නිරොධො හොතීති අනුප්පාදො හොතී”**තිආදි. එවං සන්තෙ පුබ්බාපරවිරොධො හොති. කථං? **පටිච්චා**ති හි ඉමිනා ඵලස්ස පච්චයපරිග්ගහෙන, පච්චයානඤ්ච පච්චයායත්තුපගමනෙන තස්ස උප්පාදාභිමුඛභාවදීපනතො අසමුප්පාදො න සම්භවති, තස්මා අපටිච්චසමුප්පාදොති එවං උභයපටික්ඛෙපෙන පනස්ස පටිලොමතා වෙදිතබ්බාති එකෙ. තං අයුත්තං තස්ස අනුලොමභාවනියමනතො, අත්ථාතිසයාභාවතො, තස්මා අප්පටිච්චසමුප්පාදො තස්ස පටිලොමොති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව භගවතා **පාළියං** පච්චයපච්චයුප්පන්නනිරොධො වුත්තො. තත්ථ හි “අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා”ති එවං පච්චයස්ස සමුච්ඡින්නපච්චයභාවවසෙන පච්චයනිරොධං, ඵලස්ස පච්චයපටිග්ගහාභාවවසෙන පච්චයුප්පන්නනිරොධඤ්ච දීපෙති. දුවිධො **පාළියං** නිරොධො අත්ථතො අනුප්පාදො නාම හොතීති කත්වා **අට්ඨකථායං** “නිරොධො හොතීති අනුප්පාදො හොතී”ති වුත්තං. එවං සන්තෙ නිබ්බානං පච්චයපච්චයුප්පන්නානං නිරොධමත්තන්ති ආපජ්ජතීති චෙ? න, තස්සානුභාවදීපනාධිප්පායතො. **විදිතවෙලාය**න්ති මනසිකතවෙලායන්ති අත්ථො, අඤ්ඤථා තතො පුබ්බෙ අවිදිතප්පසඞ්ගතො.

ඣායතොති එත්ථ කාමං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ඣායතො බොධිපක්ඛියධම්මා පාතුභවන්ති, චතුඅරියසච්චධම්මා වා පකාසන්ති, තථාපි පුබ්බභාගෙ සමථාදියානිකවිභාගදස්සනත්ථං ආරම්මණූපනිජ්ඣානග්ගහණං. චතුසච්චධම්මග්ගහණං කාමං අනුලොමපටිච්චසමුප්පාදදස්සනාධිකාරෙන විරුජ්ඣති, තථාපි “යො දුක්ඛං පරිජානාති, සො සමුදයං පජහතී”ති ලද්ධිවසෙන කතන්ති වෙදිතබ්බං.

2. **“පච්චයක්ඛයස්සා”**ති කිච්චපරියායවසෙන වුත්තං. තෙන පච්චයනිබ්බානං, තදුපනිස්සයනිබ්බානඤ්චාති දුවිධං නිබ්බානං දස්සිතං හොතීති. කාමඤ්ච තං න කෙවලං පච්චයක්ඛයමත්තං කරොති, අථ ඛො පච්චයුප්පන්නක්ඛයම්පි කරොති. යතො උභින්නම්පි නිරොධො දස්සිතො, තථාපි හෙතුනිරොධා ඵලනිරොධොති කත්වා “පච්චයක්ඛයස්සා”ති වුත්තං. **වුත්තප්පකාරා ධම්මා**ති එත්ථ චතුසච්චග්ගහණං පඨමගාථායං වුත්තනයවිපල්ලාසෙන කතන්ති වෙදිතබ්බං.

3. **සමුදයනිරොධසඞ්ඛාතො අත්ථො**ති එත්ථ සමුදයො කිච්චවසෙන, නිරොධො ආරම්මණකිරියාය. එතෙන ද්විප්පකාරා නිරොධා දස්සිතා හොන්ති තස්ස අනුභාවස්ස වසෙනාති අත්ථො. යස්මා පල්ලඞ්කාභුජිතට්ඨානඤ්ච “පල්ලඞ්කො”ති වුච්චති, තස්මා ඵලාධිගමට්ඨානං “පල්ලඞ්ක”න්ති වුත්තං.

අජපාලකථාවණ්ණනා

4. **සම්මොදීති** හිතකාමතාය භගවා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සම්මොදි. **වෙදෙහි අන්තන්ති** එත්ථ නිබ්බානං අන්තො නාම. **වෙදානං වා අන්තං ගතත්තාති** එත්ථ අරහත්තං. තත්ථ පඨමෙන වෙදන්තගූ යස්මා, තස්මා එව වුසිතබ්‍රහ්මචරියො. දුතියෙන වෙදන්තගූ යස්මා, තස්මා වුසිතබ්‍රහ්මචරියොති එවං යොජනා කාතබ්බා. කිඤ්චාපි බ්‍රාහ්මණස්ස චතුසච්චයුත්තං අත්ථතො වුත්තං, **උදානගාථායං** වුත්තපටිවෙධාභාවං සන්ධාය ‘‘ධම්මචක්කප්පවත්තන’’න්ති වුච්චතීති පරිහාරො.

අජපාලකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා

5. මුචලින්දවත්ථුම්හි **එතමත්ථන්ති** ඉදානි වත්තබ්බමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. **තං විවෙකන්ති** උපධිවිවෙකං . ‘‘අබ්‍යාපජ්ජං සුඛං ලොකෙ’’ති ඉමිනා පඨමමග්ගං දස්සෙති තෙන සත්තෙසු මාරණවසෙන උප්පජ්ජනකබ්‍යාපාදප්පහානසිද්ධිතො. ‘‘පාණභූතෙසු සංයමො’’ති ඉමිනා දුතියමග්ගං දස්සෙති. මග්ගී හි පුග්ගලො අවසිට්ඨබ්‍යාපාදතනුත්තවසෙන පාණභූතෙසු සංයතො හොති විහිංසාධිප්පායාභාවතො. එවං චත්තාරො හි මග්ගා අනුක්කමෙනාපි ගහිතා හොන්ති.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජායතනකථාවණ්ණනා

6. **රාජායතනං** පාතලි. ‘‘චතුද්දිසා ආගන්ත්වා’’ති පාඨසෙසො. මුඛවට්ටියං කිරස්ස දින්නානං චතුන්නම්පි ලෙඛාපරිච්ඡෙදො අත්ථි, තෙ වාණිජා දෙවතාය ගාරවදස්සනෙන භගවතො රූපකායදස්සනෙන පසන්නත්තා සරණං අග්ගහෙසුං. දෙවතාය ‘‘භගවා රාජායතනමූලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො’’ති වචනං සුත්වා සාවකසඞ්ඝාභාවං, අභිසම්බුද්ධධම්මසබ්භාවඤ්ච ජානිංසූති වෙදිතබ්බං. ජානන්තීති බුද්ධාති සම්බන්ධො.

රාජායතනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා

7. **අධිගතො ඛො මයායන්තිආදිම්හි ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො, ගම්භීරත්තා **දුද්දසො**. දුද්දසත්තා **දුරනුබොධො**. **සන්තොති** නිබ්බුතො. **පණීතොති** අතප්පකො. ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අතක්කාවචරොති** තක්කෙන ආකාරපරිවිතක්කෙන ඔගාහිතබ්බො න හොති, ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බොති අත්ථො. **පණ්ඩිතවෙදනීයොති** සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදනීයො. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදි** සබ්බං නිබ්බානමෙව. තඤ්හි එලූපචාරෙන එකම්පි සමානං තථා තථා වුච්චති. **රාමාති** පජා. අනු අනු අච්ඡරියා **අනච්ඡරියා**. තෙසං භගවතො පුබ්බභාගපටිපදං සුතපුබ්බානං, ධම්මස්ස වා ගම්භීරභාවං අධිගතපුබ්බානං. කිඤ්චාපි භගවතො චත්තාරොපි මග්ගා සුඛප්පටිපදා, තථාපි බොධිසත්තපටිපදං සන්ධාය **‘‘කිච්ඡෙන මෙ’’**ති වුත්තං. ‘‘පකාසිතං පකාසිතු’’න්ති උභයථාපි පාඨො. **පරෙතෙහි** යුත්තෙහි. **රාගරත්තාති** කාමරාගදිට්ඨිරාගෙහි රත්තා. අත්තනිච්චාදිගාහකා න දක්ඛන්ති න පස්සිස්සන්ති.

8. සහංපති කිර ‘‘නස්සති වත භො ලොකො’’ති ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙති, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සන්නිපතිංසු. පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි සන්තානානුසයිතවසෙන අප්පං පරිත්තං රාගාදිරජං එතෙසං, එවංසභාවාති **අප්පරජක්ඛජාතිකා**. **අස්සවනතාති** අස්සවනතාය.

සමලෙහි සත්ථාරෙහි. **අපාපුරෙතන්ති** විවර එතං. **අමතස්ස ද්වාරන්ති** අරියමග්ගං, චතුසච්චධම්මං වා. විජ්ජත්තයචතුමග්ගඤාණෙහි පුනප්පුනං **බුද්ධං** පටිවිද්ධං. **සෙලෙති** සිලාමයෙ. විගතරජත්තා සුඛදස්සනයොග්ගෙ ඉතො ච එත්තො ච ආගන්ත්වා යථා ඨිතො චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය. ත්වම්පි **සුමෙධ** සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමාය **සමන්තචක්ඛු**. සබ්බකිලෙසසඞ්ගාමානං විජිතත්තා **විජිතසඞ්ගාම**. ජාතිකන්තාරාදිනිත්ථරණත්ථං වෙනෙය්‍යජනසත්ථවාහනසමත්ථතාය **සත්ථවාහ**. කාමච්ඡන්දඉණස්ස අභාවතො **අණණ**.

9. **බුද්ධචක්ඛුනා** ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ච ආසයානුසයඤාණෙන ච. ඉමෙසඤ්හි ද්වින්නං ඤාණානං ‘‘බුද්ධචක්ඛූ’’ති නාමං. **උප්පලිනියන්ති** උප්පලවනෙ. එවං සෙසෙසුපි . **අන්තො නිමුග්ගපොසීනීති** යානි අන්තො නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති, තත්ථ යානි **උදකං අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි,** තානි සූරියරංසිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි ඨිතානි අජ්ජ පුප්ඵනකානි. යානි **සමොදකං ඨිතානි,** තානි ස්වෙ පුප්ඵනකානි. යානි උදකානුග්ගතානි, තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋප්පලාදීනි නාම හොන්ති. යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති

මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළිනාරුළ්හානි, ආහරිත්වා පන දීපෙතබ්බානි. එතෙහි උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා යොජෙතබ්බා. **පච්චභාසීති** පති අභාසි.

අපාරුතාති විවටා. පච්ඡිමස්ස පදද්වයස්ස අයමත්ථො. අහඤ්හි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තම්පි ඉමං පණීතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා නාභාසි.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා

10. ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පූරෙස්සාමි නෙසං සඞ්කප්පන්ති. **අප්පරජක්ඛජාතිකොති** සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතකිලෙසත්තා නික්කිලෙසජාතිකො. **ආජානිස්සතීති** චෙ න නිට්ඨානමකංසු ධම්මසඞ්ගාහකා තෙ විනයක්කමඤ්ඤා, අහං දෙසෙය්‍යං පටිවිජ්ඣිස්සතීති අධිප්පායො, ''මුද්ධාපි තස්ස විපතෙය්‍යා''ති (අ. නි. 8.11; පාරා. 2) එත්ථ විය අභූතපරිකප්පො කිරෙසො. ලොකෙ තස්ස අධිමුත්තභාවදීපනත්ථඤ්හි ඉදං වචනං අත්තනො තදුපදෙසෙන අවිදිතභාවදීපනත්ථං. තස්ස අනන්තෙවාසිකභාවදීපනත්ථන්ති එවමාදීනි පනෙත්ථ පයොජනානි. **භගවතොපි ඛො ඤාණන්ති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං තස්ස මරණාරම්මණං උප්පජ්ජි. තෙන තතො පුබ්බෙ තස්ස සති ධම්මදෙසනාය ඛිප්පං ජානනභාවාරම්මණන්ති දීපෙති. පරොපදෙසතො අජානිත්වා පච්චක්ඛතො මරණසච්ඡිකිරියම්පි දස්සෙති. බුද්ධානම්පි අනෙකඤාණසමොධානාභාවතො සුවුත්තමෙතං. චිත්තපුබ්බිකා හි චිත්තප්පවත්ති, අඤ්ඤථා නවසත්තපාතුභාවප්පසඞ්ගො. සබ්බධම්මානං එකතො ගහණෙ විරුද්ධකාලානං එකතො ජානනප්පසඞ්ගො. තතො එකඤාණස්ස විතථභාවප්පත්තිදොසො, තස්මා සබ්බස්ස විනානෙකඤාණසමොධානං ආපජ්ජිතධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණවන්තත්තා පන සබ්බඤ්ඤූ එව භගවාති වෙදිතබ්බං, න සබ්බකාලං එකතො. ආළාරාදීනං මරණාජානනතොති චෙ? න, තස්ස ජානනෙන පුථුජ්ජනස්සාපි සබ්බඤ්ඤුතාපත්තිප්පසඞ්ගතො. යදාභාවෙන යදාභාවො තබ්භාවෙන තස්සාභාවප්පසඞ්ගො ලොකෙ සිද්ධොති. ''භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදී''ති වචනතො තස්ස මරණජානනං සිද්ධන්ති කත්වා භවං මතෙනෙව භගවා සබ්බඤ්ඤූති සිද්ධං න දෙවතාරොචනතො පුබ්බෙ අජානනතොති චෙ? න, විසෙසං පරිග්ගහෙත්වා අන්තරා පජානනතො, දෙවතාය සබ්බඤ්ඤුභාවප්පත්තිදොසතො ච. න හි සො කස්සචි වචනෙන අඤ්ඤාසීති.

අපිච කිමිදං තත්ථ ජානනං නාම තදාරම්මණඤාණුප්පත්තීති චෙ? න, ලොකෙ සබ්බඤ්ඤුනො අච්චන්තාභාවප්පසඞ්ගතො. සාධිකා හි මයා එකඤාණක්ඛණෙ සබ්බං ඤාණං, තදඤ්ඤෙසඤ්ච තදඤ්ඤාණානුප්පත්ති. අපිච සබ්බඤ්ඤුනො සබ්බධම්මවිසයෙ ඤාණපච්චුපට්ඨානසිද්ධි තස්ස ඤාණස්ස අත්තනාව අත්තනො අවිසයොති චෙ? න, හෙතුනිදස්සනානුප්පත්තිතො. අපිච ''භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදී''ති එත්ථ විසෙසවචනං අත්ථි. යෙන දෙවතාරොචනුත්තරකාලමෙව භගවතො ඤාණං උදපාදීති පඤ්ඤායති. න හි වචනපුබ්බාපරියභාවමත්තෙන තදත්ථපුබ්බාපරියතා හොති, තස්මා අයුත්තමෙතං. **අභිදොසකාලංකතොති** පඨමයාමෙ කාලංකතො. ''මජ්ඣිමයාමෙ''තිපි වදන්ති. උභයත්ථපි මහාජානියො. සත්තදිවසබ්භන්තරෙ, එකදිවසබ්භන්තරෙ ච පත්තබ්බමග්ගඵලතො පරිහීනත්තා මහතී ජානි අස්සාති **මහාජානි**. තෙසු හි ද්වීසු ආළාරො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනභවෙ නිබ්බත්තො, උදකො භවග්ගෙ, තස්මා නෙසං ධම්මදෙසනාය අක්ඛණෙ නිබ්බත්තභාවං සන්ධාය භගවා එවං චින්තෙසි, න ඉතො මනුස්සලොකතො චුතිභාවං සන්ධායාති වෙදිතබ්බං. අබුද්ධවෙනෙය්‍යතඤ්ච සන්ධායාති නො තක්කො, අඤ්ඤථා අනිට්ඨප්පසඞ්ගොති ආචරියො.

බොධිසත්තස්ස ජාතකාලෙ සුපිනපටිග්ගාහකා චෙව ලක්ඛණපරිග්ගාහකා ච අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා. තෙසු තයො ද්විධා බ්‍යාකරිංසු ''ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරං අජ්ඣාවසන්තො රාජා හොති චක්කවත්ති, පබ්බජන්තො බුද්ධො''ති. පඤ්ච බ්‍රාහ්මණා ''අගාරෙ න තිට්ඨති, බුද්ධොව හොතී''ති එකංසබ්‍යාකරණාව අහෙසුං. තෙසු පුරිමා තයො යථාමන්තපාරං ගතා. ඉමෙ පන මන්තපාරං අතික්කමන්තා අත්තනා ලද්ධං පුඤ්ඤමහත්තං විස්සජ්ජෙත්වා බොධිසත්තං උද්දිස්ස පුරෙතරමෙව පබ්බජිංසු. ඉමෙ සන්ධාය වුත්තං **''පඤ්චවග්ගියා''**ති. ''තෙසං පුත්තා''තිපි වදන්ති, තං **අට්ඨකථායං** පටික්ඛිත්තං. කස්මා පනෙත්ථ භගවා ''බහූපකාරා ඛො මෙ''ති චින්තෙසි. කිං උපකාරකානං එව එස ධම්මං දෙසෙති, ඉතරෙසං න දෙසෙතීති? නො න දෙසෙති. උපකාරානුස්සරණමත්තකෙනෙව වුත්තන්ති අට්ඨකථානයො. අත්තනො කතඤ්ඤුකතවෙදිභාවප්පකාසනත්ථං, කතඤ්ඤුතාදිපසංසනත්ථං, පරෙසඤ්ච කතඤ්ඤුභාවාදිනියොජනත්ථං, ඛිප්පජානනප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං.

11. **අන්තරා ච ගයං අන්තරා ච බොධින්ති** ගයාය ච බොධියා ච මජ්ඣෙ තිගාවුතන්තරෙ ඨානෙ. බොධිමණ්ඩතො හි ගයා තීණි ගාවුතානි. බාරාණසිනගරං අට්ඨාරස යොජනානි. උපකො පන බොධිමණ්ඩස්ස ච ගයාය ච අන්තරෙ භගවන්තං අද්දස. **අන්තරා**-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙපි යොජෙතබ්බො. අයොජියමානෙ පන උපයොගවචනං න පාපුණාති. ඉධ පන යොජෙත්වාව වුත්තොති.

සබ්බාභිභූති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා ඨිතො. **තණ්හක්ඛයෙ**ති නිබ්බානෙ. **විමුත්තො**ති ආරම්මණතො විමුත්තො. **නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො**ති මය්හං පටිපුග්ගලො නාම නත්ථි, අසදිසොති අත්ථො, මම සබ්බඤ්ඤුභාවෙ දොසං දස්සෙත්වා ලොකෙ ඨාතුං අසමත්ථතාය මම පච්චත්ථිකපුග්ගලො වා නත්ථීති අත්ථො. **ආහඤ්ඡං අමතදුන්දුභි**න්ති ධම්මචක්කප්පටිලාභාය අමතභෙරිං පහරිස්සාමීති ගච්ඡාමි.

අරහසි අනන්තජිනො භවිතුං යුත්තො ත්වන්ති අත්ථො. ඉදම්පි අත්තනො සත්ථුනාමං. **හුපෙය්‍යාසී**ති ආවුසො එවම්පි නාම භවෙය්‍ය. **පක්කාමී**ති **වඞ්කහාරජනපදං** නාම අගමාසි. භගවාපි ''තත්ථ තස්ස මිගලුද්දකස්ස ධීතුයා වාසාය උක්කණ්ඨිත්වා පුන ආගන්ත්වා අනාගාමී අයං භවිස්සතී''ති උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තෙන සද්ධිං ආලපි. සො ච තථෙවාගන්ත්වා පබ්බජිත්වා අනාගාමී හුත්වා අනුක්කමෙන කාලං කත්වා අවිහෙසු උප්පජ්ජිත්වා අරහත්තං පාපුණි.

12. **සණ්ඨපෙසු**න්ති කතිකං අකංසු. **පධානවිබ්භන්තො**ති පධානතො භට්ඨො පරිහීනො. ''අභිජානාථ නු භාසිතමෙත''න්ති, ''වාචං භාසිතමෙව''න්ති ච එවරූපං කඤ්චි වචනභෙදං අකාසීති අධිප්පායො. **භගවන්තං සුස්සූසිංසූ**ති භගවතො වචනං සොතුකාමා අහෙසුං. **අඤ්ඤා**ති අඤ්ඤාය, ජානිතුන්ති අත්ථො.

13. අථ කිමත්ථං ආමන්තෙසීති? තතොපි සුට්ඨුතරං පටිජානනත්ථං, ධම්මස්ස අභිභාරියදුල්ලභභාවදීපනත්ථං, අක්ඛරවික්ඛෙපනිවාරණත්ථඤ්ච. තත්ථ **ද්වෙමෙ**ති අන්තද්වයවචනං අඤ්ඤෙසම්පි තදන්තොගධභාවතො. අපිච යොජනාවසෙන. තණ්හාඅවිජ්ජාති හි සංසාරප්පවත්තියා සීසභූතා ද්වෙ කිලෙසා. තෙ ච සමථවිපස්සනානං පටිපක්ඛභූතත්තා **අන්තා** නාම. තෙසු තණ්හාවසෙන කාමසුඛල්ලිකානුයොගං භජන්තො සමථං පරිහාපෙති බාලො, තථා අවිජ්ජාවසෙන අත්තකිලමථානුයොගං භජන්තො ගච්ඡන්තො විපස්සනන්ති න සක්කා උභො ද්වෙ අන්තෙ අප්පහාය අමතං අධිගන්තුන්ති එවං වුත්තා. අපිච ලීනුද්ධච්චපහානදස්සනමෙතං. ලීනො හි නික්ඛිත්තවීරියාරම්භො කාමසුඛඤ්ච භජති, ඉතරො අච්චාරද්ධවීරියො අත්තකිලමථං. උභොපි තෙ වීරියසමතාය පටිපක්ඛත්තා අන්තා නාම. අපිච තිස්සො සාසනෙ පටිපදා වුත්තා ආගාළ්හා, නිජ්ඣාමා, මජ්ඣිමා ච. තත්ථ **ආගාළ්හා** ''පාණාතිපාතී හොති, නත්ථි කාමෙසු දොසො''ති එවමාදිකා. **නිජ්ඣාමා** ''අචෙලකො හොති, මුත්තාචාරො''ති එවමාදිකා, **මජ්ඣිමා** ''අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො''ති එවමාදිකා. තත්ථ කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ආගාළ්හා නාම පටිපදා හොති සබ්බාකුසලමූලත්තා. අත්තකිලමථානුයොගො නිජ්ඣාමා නාම අත්තජ්ඣාපනතො. උභොපෙතෙ මජ්ඣිමාය පටිපදාය පටිපක්ඛභූතත්තා අන්තා නාම, තස්මා ඉමෙව සන්ධාය ද්වෙමෙති. කිමත්ථං භගවා ''පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා''ති පබ්බජිතෙ එව අධිකරොති, න ගහට්ඨෙති? පබ්බජිතානං තදධිමුත්තත්තා, සුඛපරිවජ්ජනසමත්ථතාය, තදධිකතත්තා ච පබ්බජිතා එත්ථ අධිකතා, න ගහට්ඨා. යදි එවං කිමත්ථං කාමසුඛල්ලිකානුයොගමාහ, නනු තෙ පකතියාපි කාමපරිච්චාගං කත්වා තං නිස්සරණත්ථං පබ්බජිතාති? න, තෙසං අන්තද්වයනිස්සිතත්තා. තෙ හි ඉධ ලොකෙ කාමෙන විසුද්ධිමිච්ඡන්ති අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා තස්සෙව තපස්ස ඵලෙන පෙච්ච දිබ්බෙ කාමෙ ආසීසමානා දළ්හතරං කාමසුඛල්ලිකානුයොගමනුයුත්තාති වෙදිතබ්බා . අන්තත්ථො පන ඉධ කුච්ඡිතට්ඨෙන වෙදිතබ්බො ''අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං, යදිදං පිණ්ඩොල්‍යා''න්තිආදීසු (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80) විය.

යො චායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති එත්ථ **කාමෙසූ**ති වත්ථුකාමො අධිප්පෙතො, දුතියො කිලෙසකාමො . තංසම්පයුත්තසුඛමෙත්ථ කාමසුඛං නාම. තෙන විපාකසුඛස්ස නිරවජ්ජභාවං දීපෙතීති. **අල්ලීයනං** නාම තදභිනන්දනා. **අනුයොගො** නාම භවන්තරෙ තදනුයොගපත්ථනා. හානභාගියකරත්තා කුසලපක්ඛස්ස, හීනපුග්ගලභාවිතත්තා, හීනධාතුපභවත්තා ච ලාමකට්ඨෙන **හීනො**. ගාමනිවාසිසත්තධම්මත්තා **ගම්මො**. පුථුජ්ජනසාධාරණත්තා **පොථුජ්ජනිකො**. **අනරියො**ති අරියානං අනධිප්පෙතත්තා, අරියධම්මපටිපක්ඛත්තා, අනරියකරත්තා, අනරියධම්මත්තා, අනරියාචිණ්ණත්තා ච වෙදිතබ්බො. අනත්ථසඞ්ඛාතසංසාරභයාවහත්තා, අනත්ථඵලනිබ්බත්තකත්තා ච **අනත්ථසංහිතො**. අත්තනො කෙවලං ඛෙදුපගමො අත්තකිලමථො නාම. සො දිට්ඨිගතපුබ්බකත්තතපානුක්කමකිරියාවිසෙසං නිස්සාය පවත්තති, තස්ස දිට්ඨිවසෙන අනුයොගො **අත්තකිලමථානුයොගො** නාම. අත්තවියොගචිත්තාපරිස්සමත්තා, අනුපායපවත්තත්තා සම්පජ්ජමානො මිගයොනිගොයොනිකුක්කුරයොනිසූකරයොනීසු පාතයති. විපච්චමානො නරකං නෙතීති අනත්ථසංහිතො. **එතෙ ත්වා**ති එතෙ තු. **තථාගතෙනා**ති අත්තානං අවිතථාගමනං ආවි කරොති, තෙනෙතං දස්සෙති ''න මයා පරිවිතක්කිතමත්තෙන විතක්කිතා, කින්තු මයා තථාගතෙනෙව සතා අභිසම්බොධිඤාණෙන අභිසම්බුද්ධො''ති. **චක්ඛුකරණී**තිආදීහි පන තමෙව පටිපදං ථොමෙති. භෙසජ්ජං ආතුරස්ස විය ''චක්ඛුකරණී''ති ඉමිනා ඤාණචක්ඛුවිසොධනං වුත්තං. **ඤාණකරණී**ති ඉමිනා අන්ධකාරවිධමනං වුත්තං. **උපසමායා**ති කිලෙසපරිළාහපටිප්පස්සද්ධි වුත්තා. **අභිඤ්ඤායා**ති සච්චපටිවෙධනං වුත්තං. **සම්බොධායා**ති සච්චපටිවිජ්ඣනං වුත්තං. **නිබ්බානායා**ති සොපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයාති එවං යථාසම්භවං යොජෙත්වා කථෙතබ්බං.

14. කස්මා පනෙත්ථ භගවා අඤ්ඤත්ථ විය අනුපුබ්බිං කථං අකථෙත්වා පඨමමෙව අසෙවිතබ්බමන්තද්වයං වත්වා මජ්ඣිමපටිපදං දෙසෙසීති? අත්තාදිමිච්ඡාභිමානනිවාරණත්ථං, කුම්මග්ගපටිපත්තිනිවාරණත්ථඤ්ච අන්තද්වයවජ්ජනං වත්වා අත්තනො විසෙසාධිගමදීපනනයෙන අබාහුල්ලිකාදිභාවදස්සනත්ථං, තෙසඤ්ච මජ්ඣිමපටිපදාදීපනෙන තත්ථ අනුයොජනත්ථං පච්ඡා සම්මාපටිපදං දෙසෙසි, තතො තස්ස මජ්ඣිමපටිපදාසඞ්ඛාතස්ස අරියමග්ගස්ස විසයදස්සනත්ථං චතුසච්චධම්මං සඞ්ඛෙපවිත්ථාරවසෙන දෙසෙතුකාමො **''ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ,**

දුක්ඛ''න්තිආදිමාහ, අයමෙත්ථ අනුසන්ධි. ''ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති මෙ, භික්ඛවෙ''තිආදි සුත්තානුසන්ධිපකාසනත්ථං අයමනුක්කමො වෙදිතබ්බො. යථාවුත්තං පටිපදං සුත්වා කිර කොණ්ඩඤ්ඤො ආහ ''කථං භගවතා වුත්තපටිපදාය උප්පත්ති සියා. අයඤ්හි පටිපදා කිලෙසානං අනුප්පත්තියා සති සම්භවති, න අඤ්ඤථා. කිලෙසානඤ්ච යදි ලොභතො උප්පත්ති ඛුප්පිපාසානං විය, තදාසෙවනාය අනුප්පත්ති සියා, තදවත්ථුස්ස වා තෙසං උප්පත්ති. තදවත්ථුවිපරීතකායකිලමථාසෙවනාය අනුප්පත්ති සියා. උභොපෙතා භගවතා 'අන්තා'ති වුත්තා, තස්මා කථං පනෙතිස්සාය සම්මාපටිපදාය උප්පත්ති සම්භවෙය්‍යා''ති. භගවා ආහ අනුපායාසෙවනතො. කථන්ති චෙ? –

''සංසාරමූලතො ඤාණං, තඤ්ච ඤාණා පහියාති;
ජීවිතෙ සති තං හොති, තඤ්ච ජීවිතසාධනෙ.

''තස්මා ඤාණාය මෙධාවී, රක්ඛෙ ජීවිතමත්තනො;
ඤාණසාධනභූතඤ්ච, සීලඤ්ච පරිපාලයෙ.

''ජීවිතඤ්ච යථා ලොකෙ, භින්නෙ කායෙ න විජ්ජති;
තථෙව භින්නසීලස්ස, නත්ථි ඤාණස්ස සම්භවො.

''තස්මා ආයුඤ්ච සීලඤ්ච, ඤාණත්ථං රක්ඛතා සතා;
සෙවිතබ්බා න කාමාපි, නාපි කායවිනාසනා.

''කාමෙසු ගෙධමුපගම්ම හිනො ගම්මඤ්ච,
අච්චුද්ධනො කිලමථං ගමුපෙති මූළ්හො;
යො මජ්ඣිමං පටිපදං පරමං උපෙති,
සො ඛිප්පමෙව ලභතෙ පරමං විමොක්ඛ''න්ති.

සුත්වා තදෙතං සුගතස්ස වාක්‍යං,
පඤ්ඤං මුනී සො සුතජං ලභිත්වා;
චින්තාමයං ඤාණ පවෙසමානො,
උච්ඡින්දයං පඤ්හමිමං අපුච්ඡි.

''නිබ්බෙධපදට්ඨානං පහාය සොරං,
තපං කථම්වාති සො ත්වං;
බ්‍රූහි තදෙව හොති භික්ඛු වර,
විරාගමුපයාති ච දුක්ඛසච්චස්ස;
දස්සනෙනෙව දුක්ඛානුභවනා,
තම්හි දොසස්ස පච්චයො''ති.

සුත්වාව කොණ්ඩඤ්ඤො මුනිවචනං,
වුට්ඨාය හට්ඨො සහසා අවොච;
''උදාහර ත්වං භගවා මමෙතං,
භික්ඛු යථා පස්සති දුක්ඛසච්ච''න්ති.

චින්තාමයිස්ස පඤ්ඤාපරිපුණ්ණා භාවනාමයිපඤ්ඤාසම්පත්ති ජානිතබ්බා ඉමෙහි ඉති භගවා සුත්තමිදමාහාති කිර. කස්මා භගවා කොණ්ඩඤ්ඤස්ස පුරිමමෙව සච්චදෙසනං අවඩ්ඪෙත්වා අත්තනො අධිගතක්කමමාහාති? නාහං කස්සචි ආගමං දෙසෙමි, අපිච ඛො සයමෙව එවමධිගතොම්හීති දස්සනත්ථං. තත්ථ ''පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසූ''ති ඉමිනා ඉදං අත්ථද්වයං දස්සෙති, න මයා ආළාරතො, උදකතො වා අයං ධම්මො සුතො, කින්තු පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙස්වෙව ඤාණං මෙ උදපාදීති මජ්ඣිමාය පටිපදාය ආනුභාවං පකාසෙති. අපිච යස්මා එවං පටිපන්නො විනාපි පරොපදෙසෙන අරියසච්චානි පස්සති, තස්මා කථං තුම්හෙව මමාපදෙසෙන න පස්සථාති.

15. **චක්ඛුන්ති**ආදීනි පඤ්ච පදානි ඤාණවෙවචනානෙව. ඤාණඤ්හි සච්චානං ආලොචනතො චක්ඛුභූතත්ථජානනතො **ඤාණං**. පකාරෙහි ජානනතො **පඤ්ඤා**. කිලෙසවිදාරණතො, විජ්ජනතො ච **විජ්ජා**. සච්චච්ඡාදකතමවිනාසනතො, තෙසං ගතිකොටිපකාසනතො **ආලොකො**ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ පඨමෙන පරිවට්ටෙන සච්චානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො ඨපනපඤ්ඤං දස්සෙති, දුතියෙන තෙසං කත්තබ්බාකාරපරිච්ඡින්දනපඤ්ඤං, තතියෙන සච්චෙසු ඤාණකිච්චසන්නිට්ඨානං දස්සෙති.

16. **යාවකීවඤ්චා**ති ද්වීහි පදෙහි යාවඉච්චෙව වුත්තං හොති ''ඉති චිත්තමනො''තිආදි විය. රාගාදීහි අකුප්පතාය **අකුප්පා විමුත්ති**. **වෙය්‍යාකරණ**න්ති ධම්මදෙසනා. සා හි ධම්මානං බ්‍යාකරණතො පකාසනතො ''වෙය්‍යාකරණ''න්ති වුච්චති. **විරජං වීතමල**න්ති එත්ථ විරජං විසමහෙතුවාදවිගමතො. වීතමලං අහෙතුකවාදවිගමතො. විරජං

සස්සතදිට්ඨිප්පහානතො. වීතමලං උච්ඡෙදදිට්ඨිප්පහානතො. විරජං පරියුට්ඨානප්පහානතො. වීතමලං අනුසයප්පහානතො. **ධම්මචක්ඛු**න්ති ධම්මමත්තදස්සනං, න තත්ථ සත්තො වා ජීවො වා කාරකො වා වෙදකො වාති, තෙනෙවාහ **"යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බන්තං නිරොධධම්ම"**න්ති. ඉදඤ්හි තස්ස ධම්මචක්ඛුස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. තඤ්හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එව සඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

17. **ධම්මචක්ක**න්ති එත්ථ දෙසනාඤාණං අධිප්පෙතං, පටිවෙධඤාණඤ්ච ලබ්භතෙව. එත්ථ කිමත්ථං දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසුන්ති? නානාදිට්ඨිගතන්ධකාරවිධමනතො ලද්ධාලොකත්තා, අපායභයසමතික්කමනතො අස්සාසං පත්තත්තා, දෙවකායවිමානදස්සනතො පීතිපාමොජ්ජවලිතත්තා වාති එවමාදීනෙත්ථ කාරණානි වදන්ති. පථවිකම්පනමහාසද්දපාතුභාවො ච ධම්මතාවසෙනෙව හොතීති එකෙ. දෙවතානං කීළිතුකාමතාය පථවිකම්පො. බහුනො දෙවසඞ්ඝස්ස සන්නිපාතතො, භගවතො සරීරප්පභාජාලවිසජ්ජනතො වාති එකච්චෙ.

18. පබ්බජ්ජූපසම්පදාවිසෙසන්ති අත්ථො. තත්ථ **ඉති**-සද්දො තස්ස එහිභික්ඛූපසම්පදාපටිලාභනිමිත්තවචනපරියොසානදස්සනො. තදවසානො හි තස්ස භික්ඛුභාවො. **ස්වාක්ඛාතො**තිආදි "එහී"ති ආමන්තනාය පයොජනදස්සනවචනං. "එහිභික්ඛූ"ති භගවා අවොච "ස්වාක්ඛාතො ධම්මො චර…පෙ…. කිරියායා"ති ච අවොචාති පදසම්බන්ධො. තත්ථ **චර බ්‍රහ්මචරිය**න්ති අවසිට්ඨං මග්ගත්තයබ්‍රහ්මචරියං සමධිගච්ඡ. කිමත්ථං? සම්මාදුක්ඛස්සන්තකිරියායාති අත්ථො. "එහිභික්ඛූ"ති ඉමිනා භගවතො වචනෙන නිප්ඵන්නත්තා කාරණූපචාරෙන **"එහිභික්ඛූපසම්පදා"**ති වුත්තා. සාව තස්සායස්මතො යාවජීවං උපසම්පදා අහොසීති අත්ථො. තෙන තස්සා උපසම්පදාය සික්ඛාපච්චක්ඛාතාදිනා විච්ඡෙදා වා තදඤ්ඤාය උපසම්පදාය කිච්චං වා නත්ථීති ඉදමත්ථද්වයං **අට්ඨකථායං** දස්සෙති. අට්ඨන්නම්පි උපසම්පදානං එහිභික්ඛුඔවාදපටිග්ගහණපඤ්හබ්‍යාකරණගරුධම්මපටිග්ගහණූපසම්පදානං චතුන්නං අඤ්ඤතරාය උපසම්පන්නස්ස අන්තරා විච්ඡෙදො වා තදඤ්ඤූපසම්පදාය කිච්චං වා නත්ථි, ඉතරස්සත්ථීති. නිකායන්තරිකා පනාහු "බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානං නියාමොක්කන්තිසඞ්ඛාතාය උපසම්පදාය ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදඤ්ච දසවග්ගපඤ්චවග්ගකරණීයවසෙන ද්විධා භින්දිත්වා දසවිධොපසම්පදා"ති. කා පනෙත්ථ අත්ථතො උපසම්පදා නාමාති? තදධිගතකිරියාවසෙන නිබ්බත්තියා අසෙක්ඛා තදධිවාසනචෙතනාය පරිභාවිතපඤ්චක්ඛන්ධිකා අජ්ඣත්තසන්තති. කා පනෙත්ථ පරිභාවනා නාම? තබ්බිපක්ඛධම්මජ්ඣාචාරවිරුද්ධභාවො, තස්ස පත්තියා තාය පරිභාවනාය වසෙන කත්ථචි **"සමන්නාගතො"**ති වුච්චති. යථාහ "ලොභෙන සමන්නාගතො, භික්ඛවෙ, අභබ්බො චත්තාරි සතිපට්ඨානානි භාවෙතු"න්තිආදි. එත්ථාහු නිකායන්තරිකා "යථාවුත්තාය උපසම්පදාය පත්තිසඞ්ඛාතො චිත්තවිප්පයුත්තො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නො ධම්මො අත්ථි, තස්ස සන්තතිවසෙන පුබ්බාපරියං උප්පජ්ජමානස්ස යාව අවිච්ඡෙදො, තාව උපසම්පන්නොති, අඤ්ඤථා තතො ධම්මන්තරුප්පත්තික්ඛණෙ තස්ස උපසම්පන්නස්ස අනුපසම්පන්නභාවප්පසඞ්ගො ආපජ්ජතී"ති. තෙ වත්තබ්බා "සුත්තං ආහරථා"ති. තෙ චෙ වදෙය්‍යුං "යො තෙසං දසන්නං අසෙක්ඛානං ධම්මානං උපාදාය පටිලාභසමන්නාගමො අරියො හොති විප්පහීනොති එවමාදීනි නො සුත්තානී"ති. එවං සති අසන්තධම්මෙහි, පරසත්තෙහි ච සමන්නාගමදොසප්පසඞ්ගො නෙසං පාපුණාති. කිංකාරණං? සුත්තසම්භවතො. යථාහ – "රාජා, භික්ඛවෙ, චක්කවත්ති සත්තහි රතනෙහි සමන්නාගතො හොතී"ති (දී. නි. 3.199-200 අත්ථතො සමානං) විත්ථාරො. වසිභාවො තත්ථ සමන්නාගතසද්දෙන වුත්තො. තස්සහිතෙසු රතනෙසු වසිභාවො කාමචාරො අත්ථීති චෙ? එත්ථ වසිභාවො සමන්නාගමසද්දෙන වුත්තො, අඤ්ඤත්ථ පත්තිසඞ්ඛාතො, තං ධම්මන්තරන්ති. කිමෙත්ථ විසෙසකාරණං? නත්ථි ච, තස්මා යථාවුත්තලක්ඛණාව උපසම්පදා. අයමෙව නයො පබ්බජ්ජාදීසුපි නෙතබ්බො.

19. කිඤ්චාපි වප්පත්ථෙරස්ස පාටිපදදිවසෙ…පෙ…. අස්සජිත්ථෙරස්ස චතුත්ථියන්ති එවං නානාදිවසෙසු පාටෙක්කං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි, තථාපි ඔවාදසාමඤ්ඤෙන වප්පභද්දියානං, මහානාමඅස්සජීනඤ්චෙත්ථ එකතො වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

20. "රූපං, භික්ඛවෙ, අනත්තා"ති කිමත්ථං ආදිතොව අනත්තලක්ඛණං දීපෙතීති? තෙසං පුථුජ්ජනකාලෙපි ඉතරලක්ඛණද්වයස්ස පාකටත්තා. තෙ හි මනාපානං කාමානං අනිච්චතාදස්සනෙන සංවිග්ගා පබ්බජිංසූති අනිච්චලක්ඛණං තාව නෙසං එකදෙසෙන පාකටං, පබ්බජිතානඤ්ච අත්තකිලමථානුයොගතො කායිකදුක්ඛං, තඤ්ච මානසස්ස පච්චයොති මානසිකදුක්ඛඤ්ච පාකටං, තස්මා තදුභයං වජ්ජෙත්වා අනත්තලක්ඛණමෙව දීපෙතුං ආරභි. තඤ්ච දීපෙන්තො දුක්ඛලක්ඛණෙනෙව දීපෙතුං **"රූපඤ්ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්සා"**තිආදිමාහ. කිමත්ථන්ති? අනිච්චලක්ඛණතොපි තෙසං දුක්ඛලක්ඛණස්ස සුට්ඨුතරං පාකටත්තා. තෙසඤ්හි අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තත්තා, තප්පරායණභාවතො ච දුක්ඛලක්ඛණං සුට්ඨු පාකටං, තස්මා තෙන තාව සුට්ඨු පාකටෙන අනත්තලක්ඛණං දීපෙත්වා පුන තදෙව තදුභයෙනාපි දීපෙතුං "තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා"ති චක්ඛති. **කල්ලං නු**ති යුත්තං නු. **එතං මමා**ති තණ්හාග්ගාහො. **එසොහමස්මී**ති මානග්ගාහො. **එසො මෙ අත්තා**ති දිට්ඨිග්ගාහො. තණ්හාග්ගාහො චෙත්ථ අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතවසෙන, මානග්ගාහො නවවිධමානවසෙන, දිට්ඨිග්ගාහො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවසෙන වෙදිතබ්බො.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

25. යෙන සමයෙන භගවා පඤ්චවග්ගියෙ පඤ්චමියං අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සත්තමියං **නාළකත්ථෙරස්ස** නාළකපටිපදං ආචික්ඛිත්වා භද්දපදපුණ්ණමායං යසස්ස ඉන්ද්‍රියානං පරිපක්කභාවං ඤත්වා තං උදික්ඛන්තො බාරාණසියං විහාසි, තෙන සමයෙන යසො නාමාති සම්බන්ධො. තස්ස කිර උප්පත්තිතො පට්ඨාය තස්ස කුලස්ස කිත්තිසද්දසඞ්ඛාතො, පරිජනසඞ්ඛාතො වා යසො විසෙසතො පවඩ්ඪති. තෙන තස්ස මාතාපිතරො එවං නාමමකංසු. **“සුඛුමාලො”**තිආදි කිමත්ථං ආයස්මතා **උපාලිත්ථෙරෙන** වුත්තන්ති? පච්ඡිමජනස්ස නෙක්ඛම්මෙ සමුස්සාහනජනනත්ථං. එවං උත්තමභොගසමප්පිතානම්පි උත්තමෙසු භොගෙසු අප්පමත්තකෙනාපි අසුභනිමිත්තෙන විතජ්ජෙත්වා කාලාකාලං අගණෙත්වා විවෙකාභිරතියා මහන්තං භොගක්ඛන්ධං තිණං විය පහාය ගෙහතො නික්ඛමනා අහොසි, කස්ස පනඤ්ඤස්ස න සියාති අධිප්පායො. **සමඞ්ගීභූතස්සාති** තෙහි එකත්තං උපගතස්ස, අවිවිත්තස්සාති අත්ථො. **නිද්දා ඔක්කමීති** මනාපෙසුපි විසයෙසු පවත්තිං නිවාරෙත්වා තස්ස චිත්තං අතික්කමිත්වා අභිභවිත්වා අත්තනො වසං උපනෙසීති අත්ථො. **සබ්බරත්තියො චාති** තයොපි යාමෙ. තෙන පරිජනස්ස විකාරදස්සනෙ කාරණං දස්සෙති. රත්ති-සද්දො පනෙත්ථ කාලෙ සූරියාභාවෙ, යාමෙ ච පවත්තතීති විඤ්ඤෙය්‍යො. යාමෙවිධ විඤ්ඤෙය්‍යො තිචීවරවිප්පවාසෙ ච. **කච්ඡෙති** කච්ඡපස්සෙ. **කණ්ඨෙති** කණ්ඨස්ස හෙට්ඨා. මුදිඞ්ගස්ස හි උපරි කණ්ඨං ඨපෙත්වා සයන්තියා කණ්ඨෙ මුදිඞ්ගං අද්දසාති අත්ථො. **ආළම්බරන්ති** පණවං. උභතොමුඛස්ස තනුකා දීඝා. චිත්ථීන්නසමතලස්ස වාදිතස්ස එතං අධිවචනං. **විප්පලපන්තියොති** සුපිනදස්සනාදිවසෙන අසම්බන්ධපලාපං විප්පලපන්තියො. **සුසානං මඤ්ඤෙති** සුසානං විය අද්දස සකං පරිජනන්ති සම්බන්ධො. **ආදීනවොති** අසුභභාවො. **නිබ්බිදාය චිත්තං සණ්ඨාතීති** විමුච්චිතුකාමතාසඞ්ඛාතාය උක්කණ්ඨාය චිත්තං නමීති අත්ථො. **උදානං උදානෙසීති** “ඉතො පට්ඨාය ඉමාහි ඉත්ථීහි සහ නාහං භවිස්සාමී”ති අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසි. ද්වෙ කිර ආකාරා තස්ස පමාදසුත්තපරිජනදස්සනෙ පාකටා ජාතා කිලෙසානං බලවභාවො, අසුභාකාරස්ස අතිඔළාරිකභාවො ච. එවං සති ඔළාරිකතරෙ ච අසුභාකාරෙ කිලෙසවසෙනායං සබ්බොපි ලොකො එත්ථ පීළිතො මුච්ඡිතො. අහො කිලෙසා බලවතරාති හි පස්සතො පස්සතො තස්ස ද්වෙපි තෙ ආකාරා පාකටා ජාතා, යෙනෙවමවොචාති.

“සුවණ්ණපාදුකායො ආරොහිත්වා”ති එතෙනස්ස නිස්සඞ්ගතාය විස්සට්ඨගමනං දීපෙති. සො හි බලවසංවෙගාභිතුන්නහදයත්තා පරිජනස්ස පබොධෙ සතිපි අත්තනො ගමනනිවාරණසමත්ථභාවං අසහමානො අත්තානං තක්කෙන්තො විස්සට්ඨො අගමාසි. **අමනුස්සාති** දෙවතා. තා හි මනුස්සෙහි සුගතිපටිවෙධඤාණසණ්ඨානාදිගුණසාමඤ්ඤෙන “අමනුස්සා”ති වුච්චන්ති. න හි අසමානජාතිකා තිරච්ඡානාදයො “අබ්‍රාහ්මණා”ති වා “අවසලා”ති වා වුච්චන්ති, කින්තු ජාතිසභාගතාය එව වසලාදයො “අබ්‍රාහ්මණා”ති වුච්චන්ති, එවං මනුස්සෙහි කෙනචි ආකාරෙන සභාගතාය දෙවතා “අමනුස්සා”ති වුත්තා. අඤ්ඤථා මනුස්සා න හොන්තීති තිරච්ඡානගතාපි “අමනුස්සා”ති වත්තබ්බා භවෙය්‍යුං.

26. වනගහනං දිස්වා “සුමුත්තොහං නගරතො”ති පමුදිතත්තා භගවතො අවිදූරෙ උදානෙසි. **ඉදං ඛො යසාති** භගවා නිබ්බානං සන්ධායාහ. තඤ්හි තණ්හාදිකිලෙසෙහි අනුපද්දුතං, අනුපසට්ඨතඤ්ච දස්සනමත්තෙනාපි අස්සාදජනනතො. **ධම්මං දෙසෙස්සාමීති** යෙන තං නිබ්බානං ඉධ නිසින්නමත්තොව ත්වං අධිගමිස්සසීති අධිප්පායො. **කිරාති** අස්සද්ධෙය්‍යඅබ්‍යත්තිපරිහාසෙසු නිපාතො, ඉධ අබ්‍යත්තියං. **සුවණ්ණපාදුකායො ඔරොහිත්වාති** ච සුවණ්ණපාදුකාහි ඔතරිත්වා. නිස්සක්කත්ථෙ හි ඉදං පච්චත්තවචනං. තස්ස නිසින්නමත්තස්සෙව අඤ්ඤං සම්මොදනීයං කථං අකත්වා අනාමන්තෙත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සුපරිපක්කින්ද්‍රියත්තා, පටිවෙධක්ඛණානතික්කමනත්ථං අනුපද්දුතානුපසට්ඨතානං පාපකධම්මදෙසනාභිමුඛචිත්තතත්තා, සෙට්ඨිස්ස ගහපතිනො අචිරාගමනදස්සනතො ච. කිමත්ථං භගවා තස්ස සුට්ඨුතරං සංවිග්ගහදයස්ස භවතො මුච්චිතුකාමස්ස භවාභවූපායානිසංසකථං පඨමමෙව කථෙසීති? සබ්බභවාදීනවදස්සනත්ථං. සො හි මනුස්සලොකස්සෙව උපද්දුතඋපසට්ඨභාවං අද්දස, න සග්ගානන්ති කදාචි සග්ගලොකං සුඛතො මඤ්ඤෙය්‍ය. තත්ථ සුඛසඤ්ඤෙන නිබ්බානාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙය්‍යාති සග්ගානම්පි ආදීනවං දස්සෙතුකාමතාය අනුපුබ්බිං කථං ආරභි. එත්ථ දානං, දානානිසංසං, සීලානිසංසඤ්ච කථෙන්තො දානසීලකථං කථෙති නාම. සග්ගවණ්ණං කථෙන්තො සග්ගකථං කථෙති නාම. තත්ථ වත්ථුකාමකිලෙසකාමානං අනිච්චතං, අපසාදතං, මහාදීනවතඤ්ච කථෙන්තො කාමානං ආදීනවං, ඔකාරං, සංකිලෙසඤ්ච පකාසෙති. නෙක්ඛම්මෙ තදභාවතො ච තංනිස්සරණතො ච තබ්බිපරීතං ආනිසංසං කථෙන්තො නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙති නාම. තත්ථ **ඔකාරන්ති** අවකාරං ලාමකභාවං. **සංකිලෙසන්ති** සංකිලිස්සනං බාධනං උපතාපනං වාති අත්ථො. **කල්ලචිත්තං** පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස ආනුභාවෙන, දිට්ඨියොගවිචිකිච්ඡායොගානං පඤ්ඤින්ද්‍රියෙන විහතත්තා. **මුදුචිත්තං** සතින්ද්‍රියසමායොගෙන, විහිංසාසාරම්භාදිකිලෙසපවෙසං නිවාරෙත්වා චිත්තමුදුතාදිකුසලධම්මප්පවෙසනං කරොන්තං සහජාතං චිත්තං මුදුං කරොති. සමාධින්ද්‍රියස්ස ආනුභාවෙන **විනීවරණචිත්තං**. තඤ්හි විසෙසතො නීවරණවිපක්ඛභූතන්ති. වීරියින්ද්‍රියවසෙන **උදග්ගචිත්තං**. තඤ්හි ථිනමිද්ධසඞ්ඛාතලීනභාවවිපක්ඛන්ති. සද්ධින්ද්‍රියස්ස ආනුභාවෙන **පසන්නචිත්තං** තස්ස පසාදලක්ඛණත්තා. **සාමුක්කංසිකාති** එතං විසයවසෙන දෙසනං **උපාලිත්ථෙරො** පකාසෙති. සච්චානි හි සාමුක්කංසිකදෙසනාය විසයානි. අඤ්ඤථා දුක්ඛාදීනි සාමුක්කංසිකා ධම්මදෙසනාති ආපජ්ජති තස්ස විභාවනෙ සච්චානං නිද්දිට්ඨත්තා.

27. **චතුද්දිසාති** චතූසු දිසාසු. **අභිසඞ්ඛරෙසීති** අභිසඞ්ඛරි. කිමත්ථන්ති චෙ? උභින්නං පටිලභිතබ්බවිසෙසන්තරායනිසෙධනත්ථං. යදි සො පුත්තං පස්සෙය්‍ය, පුත්තස්සපි ධම්මචක්ඛුපටිලාභො

අරහත්තුප්පත්ති, සෙට්ඨිස්සපි ධම්මචක්ඛුපටිලාභො න සියා. දිට්ඨසච්චොපි ''දෙහි තෙ මාතුයා ජීවිත''න්ති වදන්තො කිමඞ්ඤං න කරෙය්‍ය. යසොපි තං වචනං සුත්වා අරහාපි සමානො සයං අප්පටික්ඛිපිත්වා භගවන්තං උල්ලොකෙන්තො කිමඞ්ඤාය සණ්ඨහෙය්‍ය.

28. උභොහිපි පත්තබ්බවිසෙසකොටියා පත්තත්තා භගවා පුන තං පටිප්පස්සම්භෙසි. **පුබ්බෙ අගාරිකභූතොති** තස්ස සොතාපන්නකාලං සන්ධායාහ. සොතාපන්නො හි අගාරමජ්ඣෙ වසනාරහත්තා අගාරියභූතො නාම හොති අපබ්බජිතො. සම්පති පබ්බජිතො සමානො අගාරමජ්ඣවසනස්ස අභබ්බත්තා ''අගාරිකො''ති න වුච්චති, තස්මා එවමාහ. යස්ස දිට්ඨොති සම්බන්ධො, යෙන දිට්ඨොති වුත්තං හොති. ''සෙය්‍යථාපි පුබ්බෙ අගාරිකභූතො''ති වචනෙන ලද්ධනයත්තා පච්ඡා ගහපති ගිහිවෙසධාරිමෙව යසං සන්ධායාහ ''යසෙන කුලපුත්තෙන පච්ඡාසමණෙනා''ති. තත්ථ **චර බ්‍රහ්මචරියන්ති** ආභිසමාචාරිකසීලං බ්‍රහ්මචරියං චර පරිපූරෙහි තාව, යාව සම්මාදුක්ඛස්සන්තකිරියා, යාව චුතිචිත්තාති අධිප්පායො. ලිඞ්ගබ්‍රහ්මචරියං සන්ධායාති පොරාණා, තඤ්ච යුත්තං. ලිඞ්ගමත්තඤ්හි සන්ධාය සො ආයස්මා ''ලභෙය්‍යාහං, භන්තෙ, පබ්බජ්ජං උපසම්පද''න්ති ආහ.

කිමත්ථං භගවා යසස්ස මාතු, පජාපතියා ච භත්තකිච්චං අකත්වාව ධම්මං දෙසෙසීති? යසස්ස පබ්බජ්ජාය සොකසල්ලසමප්පිතත්තා දානඤ්ච සොමනස්සිකචිත්තෙන න දදෙය්‍යුං, සත්ථරි ච දොමනස්සප්පත්තා හුත්වා මග්ගපටිවෙධම්පි න ලභෙය්‍යුන්ති භගවා පඨමං තාව තා විගතසොකසල්ලහදයායො කත්වා පුන භත්තකිච්චං අකාසි.

30. **සෙට්ඨානුසෙට්ඨීනන්ති** අනුක්කමසෙට්ඨීනන්ති පොරාණා. ''සෙට්ඨිනො චානුසෙට්ඨිනො ච යානි කුලානි, තානි සෙට්ඨානුසෙට්ඨානි කුලානි, තෙසං සෙට්ඨානුසෙට්ඨීනං කුලාන''න්ති ලිඛිතං. **ධම්මවිනයොති** සාසනබ්‍රහ්මචරියං පාවචනන්ති ඉධ අත්ථතො එකං. අථ වා ධම්මෙන විනයො, න දණ්ඩසත්ථෙහීති ධම්මවිනයො, ධම්මාය විනයො, න හිංසත්ථන්ති වා ධම්මතො විනයො, නාධම්මතොති වා ධම්මො විනයො, නාධම්මොති වා ධම්මානං විනයො, න අඤ්ඤෙසන්ති වා ධම්මකායත්තා, ධම්මසාමිත්තා වා ධම්මො භගවා, තස්ස ධම්මස්ස විනයො, න තක්කිකානන්ති වා ධම්මවිනයො. සමානාධිකරණවසෙන වා ධම්මවිනයො නීලුප්පලං විය, ධම්මො ච විනයො චාති ධම්මවිනයො ඵලාඵලං විය නපුංසකමිති පුල්ලිඞ්ගාපදෙසතො අස්ස ලිඞ්ගභාවො සිද්ධො, යස්ස වා ධම්මො විනයො, සො ධම්මවිනයො සෙතපටො පුරිසො විය, ධම්මෙන යුත්තො වා විනයො ධම්මවිනයො අස්සරථො වියාති එවමාදිනා නයෙන යොජනා වෙදිතබ්බා.

34. **''භණ්ඩසීමං නෙත්වා''**ති භණ්ඩුකම්මාරොචනපරිහරණත්ථං වුත්තං. තෙන ''සභික්ඛුකෙ විහාරෙ අඤ්ඤම්පි එතස්ස කෙසෙ ඡින්දා''ති වත්තුං න වට්ටතීති. **පබ්බාජෙත්වාති** ඉමස්ස අධිප්පායපකාසනත්ථං **''කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා එහී''**ති වුත්තං. උපජ්ඣායො වෙ කෙසමස්සුඔරොපනාදීනි අකත්වා පබ්බජත්ථං සරණානි දෙති, න රුහති පබ්බජ්ජා. කම්මවාචං සාවෙත්වා උපසම්පාදෙති, රුහති උපසම්පදා. අප්පත්තචීවරානං උපසම්පදාසිද්ධිදස්සනතො, කම්මවිපත්තියා අභාවතො චෙතං යුජ්ජතෙවාති එකෙ. හොති චෙත්ථ –

''සලිඞ්ගස්සෙව පබ්බජ්ජා, විලිඞ්ගස්සාපි චෙතරා;
අපෙතපුබ්බවෙසස්ස, තං ද්වයං ඉති චාපරෙ''ති.

භික්ඛුනා හි සහත්ථෙන වා ආණත්තියා වා දින්නමෙව කාසාවං වට්ටති, අදින්නං න වට්ටතීති පන සන්තෙස්වෙව කාසාවෙසු, නාසන්තෙසු අසම්භවතොති තෙසං අධිප්පායො. **එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, පබ්බාජෙතබ්බො උපසම්පාදෙතබ්බො. පඨමං...පෙ.... අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඉමෙහි තීහි සරණගමනෙහි පබ්බජ්ජං උපසම්පදන්ති** එත්ථ ඉමිනා අනුක්කමෙන දින්නෙහි තීහි සරණගමනෙහි පබ්බජ්ජං උපසම්පදං අනුජානාමි කෙවලෙහීති අධිප්පායදස්සනතො –

ආදින්නපුබ්බලිඞ්ගස්ස, නග්ගස්සාපි ද්වයං භවෙ;
නෙතරස්සාති නො ඛන්ති, සබ්බපාඨානුලොමතොති. –

ආචරියො . **ආචරියෙන අදින්නං න වට්ටතීති** එත්ථ ''පබ්බජ්ජා න රුහතීති වදන්ති''ති ලිඛිතං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙපි** තථෙව ලිඛිතං. උරාදීනි **ඨානානි** නාම. සංවුතාදීනි **කරණානි** නාම. ''අනුනාසිකන්තං කත්වා එකසම්බන්ධං කත්වා දානකාලෙ අන්තරා අට්ඨත්වා වත්තබ්බං. විච්ඡින්දිත්වා දානෙපි යථාවුත්තට්ඨානෙ එව විච්ඡෙදො, අඤ්ඤත්‍ර න වට්ටතී''ති ලිඛිතං. අනුනාසිකන්තෙ දියමානෙ ඛලිත්වා ''බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමී''ති මකාරෙන මිස්සීභූතෙ ඛෙත්තෙ ඔතිණ්ණත්තා වට්ටතීති **උපතිස්සත්ථෙරො.** මිස්සං කත්වා වත්තුං වට්ටති, වචනකාලෙ පන අනුනාසිකට්ඨානෙ විච්ඡෙදං අකත්වා වත්තබ්බන්ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො.** ''එවං කම්මවාචායම්පී''ති වුත්තං. **උභතොසුද්ධියාව වට්ටතීති** එත්ථ මහාථෙරො පතිතදන්තාදිකාරණතාය අවතුරස්සං කත්වා වදති, බ්‍යත්තසාමණෙරො සමීපෙ ඨිතො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං බ්‍යත්තං වදාපෙති. මහාථෙරෙන අවුත්තං වදාපෙතීති න වට්ටති. කම්මවාචාය ඉතරො භික්ඛු චෙ වදති, වට්ටතීති. සඞ්ඝො හි කම්මං කරොති, න පුග්ගලොති. න නානාසීමපවත්තකම්මවාචාසාමඤ්ඤනයෙන පටික්ඛිපිතබ්බත්තා. අථ ථෙරෙන චතුරස්සං වුත්තං පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං වත්තුං අසක්කොන්තං සාමණෙරො සයං වත්වා වදාපෙති, උභතොසුද්ධි එව හොති ථෙරෙන වුත්තස්සෙව වුත්තත්තා. බුද්ධං සරණං ගච්ඡන්තො අසාධාරණෙ

බුද්ධගුණෙ, ධම්මං සරණං ගච්ඡන්තො නිබ්බානං, සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡන්තො සෙක්ඛධම්මං, අසෙක්ඛධම්මඤ්ච සරණං ගච්ඡතීති අග්ගහිතග්ගහණවසෙන යොජනා කාතබ්බා. අඤ්ඤථා සරණත්තයසඞ්කරදොසො. **සබ්බමස්ස කප්පියාකප්පියන්**ති දසසික්ඛාපදවිනිමුත්තං පරාමාසාපරාමාසාදි. ''ආභිසමාචාරිකෙසු විනෙතබ්බො''ති වචනතො සෙඛියඋපජ්ඣායවත්තාදිආභිසමාචාරිකසීලමනෙන පූරෙතබ්බං. තත්ථ චාරිත්තස්ස අකරණෙ වාරිත්තස්ස කරණෙ දණ්ඩකම්මාරහො හොතීති දීපෙති.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා

35. ''තෙන හෙතුනා''ති වචනතො **පාළියං** ''යොනිසොමනසිකාරාසම්මප්පධානා''ති හෙත්වත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති වෙදිතබ්බං.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

37-8. **වසෙය්‍යාමාති** ''ත්වඤ්ච අහඤ්ච වසෙය්‍යාමා''ති පියවචනෙන තස්ස සඞ්ගණ්හනත්ථං වුත්තං කිර. **තෙජසා තෙජන්**ති ආනුභාවෙන ආනුභාවං. තෙජොධාතුයා වා තෙජොධාතුං. **උභින්නං සජොතිභූතානන්**ති අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං, භාවසත්තමීඅත්ථෙ වා. අග්‍යාගාරමෙව ආදිත්තං, න තත්ථ වසනකො සත්තජාතිකො. අචින්තෙය්‍යො හි ඉද්ධිවිසයො. කස්මා පන භගවා අග්‍යාගාරම්පි අනාදිත්තං නාධිට්ඨාසීති? අත්තනො දුක්ඛුප්පාදාභාවස්ස අනතිවිම්හාදිභාවප්පසඞ්ගතො. කිමත්ථං පරසන්තකං මහාසම්භාරපවත්තං තං විනාසෙතීති? පුන යථාපොරාණං ඉද්ධානුභාවෙන කත්තුකාමතාධිප්පායතො. **පරියාදින්නොති** ඛයං නීතො. **තෙජසා තෙජන්**ති ආනුභාවෙන ආනුභාවං. අග්‍යාගාරස්ස පරිත්තත්තා ඉතරො අත්ථො න සම්භවති. අයමත්ථො ''මක්ඛං අසහමානො''ති ඉමිනා අතිවිය සමෙති. ඉද්ධානුභාවමක්ඛනඤ්හි තත්ථ **මක්ඛො** නාම. **පත්තෙනාති** පදුමපත්තෙනාතිපි පොරාණා. පදුමිනිසණ්ඩෙ ඨිතො හි භගවා තත්ථ අහොසීති තෙසං මති.

39. **දින්නන්**ති අනුමතින්ති අත්ථො. **අභීතො** නිබ්භයො. කස්මා? යතො සො මග්ගෙන භයමතීතො. **''සුමනමනසොති** සුන්දරචිත්තසඞ්ඛාතමනො. සුමනො එව වා''ති ලිඛිතං. **තෙජොවාති** අග්ගි විය. **ධාතුකුසලොති** තෙජොධාතුම්හි කුසලො. ''බ්‍යාවහිතා වෙ''ති සද්දලක්ඛණත්තා ව උපසග්ගො. තෙජොධාතුසමාපත්තීසු කුසලො ඉච්චෙවත්ථො. **උදිච්ඡරෙති** උල්ලොකෙසුං. ''සංපරිවාරෙසු''න්ති ච ලිඛිතං. ඉති එවං භණන්තීති අත්ථො. **හතාති** සමාති අත්ථො, කාළකාව හොන්තීති කිරෙත්ථ අධිප්පායො. ඊසකම්පි බ්‍යාපාරං අකත්වා උපසමානුරූපං තිට්ඨන්ති. යෙ ච අනෙකවණ්ණා අච්චියො හොන්තීති තං දස්සෙතුං **''නීලා අථ ලොහිතිකා''**තිආදිමාහ.

40. **චතුද්දිසාති** චතූසු දිසාසු.

44. **පංසුකූලං උප්පන්නන්**ති පරියෙසමානස්ස පටිලාභවසෙන උප්පන්නං හොති. චිත්තවිචිත්තපාටිහීරදස්සනත්ථාය ච සා පරියෙසනා. සා අයං **සායං** . තා ඉමා **තයිමා**. ද්වෙ එකතො ගහෙත්වා වදති. ආයාමි අහං **ආයමහං**. **එතන්**ති එතස්ස. **යථා මයන්**ති යස්මා මයං.

50-51. **උදකවාහකොති** උදකොඝො. උදකසොතොති පොරාණා. **''යාය ත්ව''**න්ති පුබ්බභාගවිපස්සනාපටිපදං සන්ධාය වුත්තං. **චිරපටිකාති** චිරපභුති, නාගදමනතො පට්ඨාය චිරපටිකා. ''චිරපටිසඞ්ඛා''තිපි වදන්ති. **කෙසමිස්සන්**තිආදිම්හි අබ්බොකිණ්ණං විසුං විසුං බන්ධිත්වා පක්ඛිත්තත්තා කෙසාදයොව කෙසමිස්සාති පොරාණා. **ඛාරිකාජමිස්සන්**ති එත්ථ ඛාරී වුච්චති තාපසපරික්ඛාරො. **ජටිලෙ පාහෙසීති** ද්වෙ තයො තාපසෙ පාහෙසි. ''සොළසාතිරෙකඅඩ්ඪඋඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානී''ති වුත්තං.

54. අග්ගිහුත්තෙ කතපරිචයත්තා භගවා තෙසං **ආදිත්තපරියාය**-මභාසි (සං. නි. 4.28). තත්ථ එකච්චං ආරම්මණවසෙන ආදිත්තං චක්ඛාදි රාගග්ගිනා, එකච්චං සම්පයොගවසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදයිතාදිකෙනෙව, එකච්චං අභිභූතත්ථෙන චක්ඛාදි එව ජාතිආදිනා , එකච්චං පච්චයත්ථෙන, තදෙව සොකාදිනාති යථාසම්භවමෙත්ථ ආදිත්තතා වෙදිතබ්බා. එත්ථ කිඤ්චාපි දුක්ඛලක්ඛණමෙවෙකං පාකටං, තදනුසාරෙන පන ඉතරං ලක්ඛණද්වයම්පි තෙහි දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං දුක්ඛාකාරස්ස ඉතරාකාරදීපනතො. සන්තසුඛතණ්හාභිනිවිට්ඨත්තා පනෙසං දුක්ඛලක්ඛණපුබ්බඞ්ගමා දෙසනා කතාති වෙදිතබ්බා.

උරුවෙලපාටිහාරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා

55-7. වත්ථුකාමභූතා ඉත්ථියො **කාමිත්ථියො**. දුතියාදයො **අස්සාසකා**. යස්මා අනුප්පන්නෙ එව භගවති බුද්ධකොලාහලං ලොකෙ පඨමමෙව වස්සසහස්සං උප්පජ්ජති. බ්‍රහ්මානො ච බ්‍රාහ්මණවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා වෙදෙසු සහස්සත්තයමත්තං බුද්ධපටිසංයුත්තං පරියත්තිං පක්ඛිපිත්වා වාචෙන්ති, භගවතො ජාතිතො පට්ඨාය ච බුද්ධකථා ලක්ඛණඤ්ඤූහි බ්‍රාහ්මණෙහි උප්පාදිතා, පත්ථටා ලොකෙ, තස්මා යුජ්ජන්ති, න අඤ්ඤථා. ‘‘තමද්දස බිම්බිසාරො, පාසාදස්මිං පතිට්ඨිතො’’තිආදිගාථාහි බොධිසත්තකාලෙ එව අභිසිත්තතා බිම්බිසාරස්ස සිද්ධා.

58. ඉධාවුසො ඛීණාසවො භික්ඛු පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො හොති ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පණුන්නපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤොති (දී. නි. 3.348, 360; අ. නි. 10.19) දස අරියවාසා නාම. රූපාරූපසමාපත්තියො අට්ඨ නිරොධසමාපත්ති මහාකරුණාසමාපත්තීතිපි පොරාණා. තත්ථ නීවරණා **පඤ්චඞ්ගා** ච. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා **ඡළඞ්ගා**. සතාරක්ඛෙන **එකාරක්ඛා**. සඞ්ඛාය එකං පටිසෙවති, අධිවාසෙති, පරිවජ්ජෙති, සඞ්ඛාය එකං විනොදෙතීති අයං **චතුරාපස්සෙනො**. පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පුථුපච්චෙකසච්චානි චත්තාරි පහීනානි, එවං **පණුන්නපච්චෙකසච්චො**. කාමෙසනා භවෙසනා පහීනා හොති, බ්‍රහ්මචරියෙසනා පටිප්පස්සද්ධා, එවං **සමවයසට්ඨෙසනො**. කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාසඞ්කප්පො පහීනො හොති, එවං **අනාවිලසඞ්කප්පො,** සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති එවං **සුවිමුත්තචිත්තො** හොති. රාගො පහීනො උච්ඡින්නමූලො…පෙ…. අනුප්පාදධම්මොති පජානාති, දොසො, මොහො අනුප්පාදධම්මොති පජානාති, එවං **සුවිමුත්තපඤ්ඤො**ති.

‘‘ඨානාඨානං විපාකඤ්ච, ඤාණං සබ්බත්ථගාමිනිං;
අනෙකධාතුයො ලොකං, අධිමුත්තිඤ්ච පාණිනං.

‘‘ජානාති ඉන්ද්‍රියානඤ්ච, පරොපරියතං මුනි;
ඣානාදිසංකිලෙසාදි-ඤාණං විජ්ජත්තයං තථා’’ති. –

ඉමානි **දස බලානි**. **අසෙක්ඛඞ්ගානි** නාම අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. අසෙක්ඛවිමුත්ති අසෙක්ඛවිමුත්තිඤාණදස්සනන්ති. තත්ථ දසමං අසෙක්ඛං. එතෙහි දසහි උපෙතො පාරමීහීති පොරාණා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

60. **කිං කාහසී**ති කිං කාහති. ‘‘කිං කරොති, කිං කරොසී’’ති වා බ්‍යඤ්ජනං බහුං වත්වාති අත්ථො. **පටිපාදෙන්තො**ති නිගමෙන්තො. ‘‘පච්චබ්‍යථ , පච්චබ්‍යථ’’න්තිපි පඨන්ති. **කප්පනහුතෙහී**ති එත්ථ දසකානං සතං සහස්සං, සහස්සානං සතං සතසහස්සං, සතසහස්සානං සතං කොටි, කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි, පකොටිසතසහස්සානං සතං කොටිපකොටි, කොටිපකොටිසතසහස්සානං සතං නහුතන්ති වෙදිතබ්බං. **කප්පනහුතෙහී**ති එවමනුසාරතො අබ්භතීතං නාමාති ඛන්ධකභාණකානං පාඨොති.

63. ‘‘කුලච්ඡෙදායා’’ති පාඨො, කුලුපච්ඡෙදායාති අත්ථො. මනුස්සා ‘‘ධම්මෙන කිර සමණා සක්‍යපුත්තියා නයන්ති, නාධම්මෙනා’’ති න පුන චොදෙසුන්ති එවං පාඨසෙසෙන සම්බන්ධො කාතබ්බො.

එත්තාවතා ථෙරො නිදානං නිට්ඨපෙසීති වෙදිතබ්බං. හොන්ති චෙත්ථ –

‘‘යං ධම්මසෙනාපති එත්ථ මූල-
ගන්ථස්ස සිද්ධික්කමදස්සනෙන;
නිදානනිට්ඨානමකංසු ධම්ම-
සඞ්ගාහකා තෙ විනයක්කමඤ්ඤූ.

‘‘නිදානලීනත්ථපදානමෙව,
නිදානිට්ඨානමිදං විදිත්වා;
ඉතො පරං චෙ විනයත්ථයුත්ත-
පදානි වීමංසනමෙව ඤෙය්‍යා’’න්ති.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා

64. බුද්ධුපජ්ඣායකානං ඉතරෙසං එහිභික්ඛූනං නිවාසනපාරුපනකප්පතො නෙසං විසුං විසුං සදිසත්තා **''දුන්නිවත්ථා දුප්පාරුතා අනාකප්පසම්පන්නා''**ති වුත්තා. න කෙවලඤ්ච ඉත්ථම්භූතා පිණ්ඩාය චරන්ති, අපිච මනුස්සානං භුඤ්ජමානානං උපරීතිආදි. මනුස්සා උජ්ඣායන්ති පිපාසාසහනතො, ඉතරෙසං ආකප්පසම්පත්තියා පසන්නත්තා ච.

65. කෙන කො උපජ්ඣායො ගහෙතබ්බොති? ''තදා සො යස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජිතො, එතරහි යස්ස සන්තිකෙ උපසම්පදාපෙක්ඛො හොති. උපජ්ඣායෙන ච සාධූති සම්පටිච්ඡනං සන්ධායා''ති කෙහිචි ලිඛිතං. තං තෙ එවං ජානන්ති ''උපජ්ඣායෙන 'සාහූ'තිආදිනා සම්පටිච්ඡිතෙ සද්ධිවිහාරිකස්ස 'සාධු සුට්ඨු සම්පටිච්ඡාමී'ති වචනං කෙවලං භික්ඛූහි ආචිණ්ණමෙව, න කත්ථචි දිස්සති, තස්මා විනාපි තෙන උපජ්ඣායො ගහිතොව හොතී''ති. තත්ථ **සාහූති** සාධූති වුත්තං හොති. **ලහූති** ලහු, ත්වං මම න භාරියොසීති වුත්තං හොති. **ඔපායිකන්ති** උපායපටිසංයුත්තං, ඉමිනා උපායෙන ත්වං මෙ ඉතො පට්ඨාය භාරො ජාතොසීති අත්ථො. **පතිරූපන්ති** අනුරූපං තෙ උපජ්ඣායග්ගහණන්ති අත්ථො.

66. **තාදිසමෙව** මුඛධොවනොදකං උතුම්හි එකසභාගෙති. **ඉතො පට්ඨායාති** ''න උපජ්ඣායස්ස භණමානස්සා''ති එත්ථ වුත්තන-කාරතො පට්ඨාය. තෙන ''නාතිදූරෙ ගන්තබ්බං, නාච්චාසන්නෙ ගන්තබ්බ''න්ති එත්ථ වුත්තන-කාරෙන අනාපත්තීති දීපෙතීති එකෙ. සචිත්තකා අයං ආපත්ති, උදාහු අචිත්තකාති? අනාදරියපච්චයත්තා සචිත්තකා. අනාදරියපච්චයතා කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? අනාදරියපච්චයෙහි සඞ්ගහිතන්ති. පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ සෙඛියානං ගණපරිච්ඡෙදාකරණඤ්හි ඛන්ධකපරියාපන්නාපත්තියා සඞ්ගණ්හනත්ථං. ඉදං පන ලක්ඛණං වාරිත්තෙයෙව වෙදිතබ්බං, න චාරිත්තෙ අකප්පියමංසඛාදනාදිආපත්තීනං අචිත්තකත්තා. ඛන්ධකවාරිත්තානං තෙහි සඞ්ගහො, සෙඛියවාරිත්තෙයෙව අචිත්තකෙහි සූපොදනවිඤ්ඤත්තිපච්චයාදීහීති ආචරියො. යත්ථ යත්ථ න-කාරෙන පටිසෙධො කරීයති, කිං සබ්බත්ථ දුක්කටාපත්තීති? ආම. යත්ථ අට්ඨකථාය නයො න දස්සිතො, තත්ථ සබ්බත්ථ. පරතො හි **අට්ඨකථායං** ''සචෙ පන කාළවණ්ණකතා වා සුධාබද්ධා වා හොති නිරජමත්තිකා, තථාරූපාය භූමියා ඨපෙතුං වට්ටතී''තිආදිනා නයෙන නයො දස්සිතො.

එත්ථාහ – යස්මා **පාළියං**යෙව ''සචෙ උපජ්ඣායස්ස අනභිරති උප්පන්නා හොති, දිට්ඨිගතං උප්පන්නං හොතී''ති (මහාව. 66) භගවතො වචනවසෙන අට්ඨකථායං වුත්තනයො යුත්තොති දස්සෙතුං ''නාතිදූරෙ නාච්චාසන්නෙ''ති එත්ථ කො භගවතො වචනලෙසොති? වුච්චතෙ – ''පඨමතරං ආගන්ත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බ''න්තිආදිනි වදන්ති දෙසනියමනතො. උපජ්ඣායෙන අනුමතංයෙව පඨමගමනන්ති චෙ? න, අසිද්ධත්තා, සිද්ධෙපි යථාවුත්තනයසිද්ධිතො ච . න හි වාරිත්තස්ස අනුමති අනාපත්තිකරා හොති, එවං සන්තෙපි විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. **කොට්ඨකන්ති** ද්වාරකොට්ඨකං. න නිස්සජ්ජිතබ්බං, න නිදහිතබ්බං වා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා

68. **අධිමත්තං ගෙහස්සිතපෙමං න හොතීති** එත්ථ ගෙහස්සිතපෙමං න අකුසලම්ච්චෙව දට්ඨබ්බං ඛීණාසවානම්පි සාධාරණත්තා ඉමස්ස ලක්ඛණස්ස. න ඛීණාසවානං අසම්මාවත්තනාභාවතොති චෙ? න, තෙසං න පණාමෙතබ්බං තංසමන්නාගමනසිද්ධිතො, තස්මා ''මමෙස භාරො''ති මමත්තකරණං තත්ථ පෙමන්ති වෙදිතබ්බං. ''එකො වත්තසම්පන්නො…පෙ…. තෙසං අනාපත්තී''ති එත්ථ විය සචෙ එකො වත්තසම්පන්නො භික්ඛු 'භන්තෙ, තුම්හෙ අප්පොස්සුක්කා හොථ, අහං තුම්හාකං සද්ධිවිහාරිකං, අන්තෙවාසිකං වා ගිලානං වා උපට්ඨහිස්සාමි, ඔවදිතබ්බං ඔවදිස්සාමි, ඉති කරණීයෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජිස්සාමී'ති වදති, තෙ එවාසද්ධිවිහාරිකාදයො 'භන්තෙ, තුම්හෙව කෙවලං අප්පොස්සුක්කා හොථා'ති වදන්ති, වත්තං වා න සාදියන්ති, තතො පට්ඨාය ආචරියුපජ්ඣායානං අනාපත්තී''ති වුත්තං.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා

73. **''පූතිමුත්තන්ති** මුත්තං පූතිකායො වියා''ති වත්වාපි ''පූතිභාවෙන මුත්තං පටිනිස්සට්ඨං භෙසජ්ජං පූතිමුත්තභෙසජ්ජ''න්ති ලිඛිතං. සබ්බත්ථ ඉත්ථන්නාමොති එකොව න-කාරො හොති.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා

76. ''ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමී''ති වුත්තං. ''ආයස්මතො ඔවාදං නිස්සාය වසාමී''ති පාඨසෙසවසෙන වෙදිතබ්බා. **නිස්සායාති** වා නිස්සයා, නිස්සයෙනාති වුත්තං හොති. **ආයස්මතොති** වා උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා

83. **දිසං ගතොති** තත්ථ ධුරනික්ඛිත්තවාසො හුත්වා තිරොගාමං ගතො. **යත්ථ නිස්සයො ලබ්භති, තත්ථ ගන්තබ්බන්ති** එත්ථාපි උපජ්ඣායෙ වුත්තනයෙනෙව ‘‘කතිපාහෙන ගමිස්සාමී’’ති ගමනෙ චෙස උස්සාහො රක්ඛති. **මා ඉධ පටික්කමීති** මා ඉධ ගච්ඡ. **සභාගා** නාම උපජ්ඣායස්ස සිස්සා. තත්ථ නිස්සයං ගහෙත්වා. යදි එවං කො විසෙසොති චෙ? තෙන ඉදං වුච්චති ‘‘අප්පෙව නාම ඛමෙය්‍යා’’ති. **වසිතුං වට්ටතීති** උපජ්ඣායෙන පරිච්චත්තත්තා උපජ්ඣායසමොධානං නිරත්ථකන්ති අත්ථො. සචෙ උපජ්ඣායො චිරෙන අනුග්ගහෙතුකාමො හොති, තතො පට්ඨාය උපජ්ඣායොව නිස්සයො. උපජ්ඣායො චෙ අලජ්ජී හොති, සද්ධිවිහාරිකෙන අනෙකක්ඛත්තුං වාරෙත්වා අවිරමන්තං උපජ්ඣායං පහාය විනාපි නිස්සයපණාමනෙන අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ නිස්සයං ගහෙත්වා වසිතබ්බං. උපජ්ඣායස්ස චෙ ලිඞ්ගං පරිවත්තති, එකදිවසම්පි න රක්ඛති. පක්ඛපණ්ඩකො චෙ හොති, නිස්සයජාතිකො චෙ ‘‘උපජ්ඣායස්ස සුක්කපක්ඛං ආගමෙහී’’ති වදති, සයමෙව වා ආගමෙති, වට්ටති. උපජ්ඣායො චෙ උක්ඛෙපනියකම්මකතො හොති, නානාසංවාසකභූමියං ඨිතත්තා නිස්සයො පටිප්පස්සම්භති. සම්මාවත්තන්තං පන පස්සිත්වා කම්මපටිප්පස්සද්ධිං ආගමෙතුං ලභති. මානත්තාචාරී චෙ හොති, අබ්භානං ආගමෙතබ්බං. දීඝං චෙ පරිවාසං චරති, අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතබ්බො, උපජ්ඣායසමොධානං අප්පමාණං. පරිවාසමානත්තචාරිනා හි න නිස්සයො දාතබ්බො. යං පන **පාරිවාසිකක්ඛන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තං ‘‘සද්ධිවිහාරිකානම්පි සාදියන්තස්ස දුක්කටමෙවා’’තිආදි (චූළව. අට්ඨ. 75), තං යථාවුත්තමත්ථං සාධෙති එව. යං පන වුත්තං ‘‘සචෙ සද්ධාපබ්බජිතා කුලපුත්තා ‘තුම්හෙ, භන්තෙ, විනයකම්මමත්තං කරොථා’ති වත්වා වත්තං කරොන්තියෙව, ගාමප්පවෙසනං ආපුච්ඡන්තියෙව, තං වාරිතකාලතො පට්ඨාය අනාපත්තී’’ති. තං වත්තසාදියනපච්චයා දුක්කටාභාවමත්තදීපනත්ථං, සද්ධිවිහාරිකානං සාපෙක්ඛතං වා සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්මා තෙ චෙ උපජ්ඣායෙන වාරිතානුරූපමෙව පටිපජ්ජන්ති, නිස්සයො තෙසං පටිප්පස්සද්ධොති සිද්ධං හොති.

ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වා නිවත්තතීති ‘‘එත්තාවතා දිසාපක්කන්තො නාම හොති, තස්මා අන්තෙවාසිකෙ අනික්ඛිත්තධුරෙපි නිස්සයො පටිප්පස්සම්භති. ආචරියුපජ්ඣායා ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අනතික්කම්ම ලෙඩ්ඩුපාතද්වයබ්භන්තරෙ තිරොවිහාරෙපි පරික්ඛිත්තෙ, අපරික්ඛිත්තෙ වා වසිතුං වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. අපරික්ඛිත්තෙයෙවාති නො තක්කොති ආචරියො, එත්ථ පන අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො විමුත්තෙ අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසන්තීති අධිප්පායො. **විහාරොති** චෙත්ථ ‘‘තාදිසස්ස විහාරස්ස අන්තෙ ඨිතා එකා කුටිකා අධිප්පෙතාති **උපතිස්සත්ථෙරො’’**ති වුත්තං. තත්ථ ‘‘සචෙ උභොපි ආචරියන්තෙවාසිකා කෙනචි…පෙ.… නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භතී’’ති ඉමිනා සාමඤ්ඤතො වුත්තෙන අට්ඨකථාවචනෙන **ධම්මසිරිත්ථෙරවාදො** සමෙති. **අපරික්ඛිත්තෙ වාති** ද්වින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානං අන්තො පරික්ඛිත්තො වා හොති අපරික්ඛිත්තො වා. ‘‘බහිසීම’’න්ති ච වුත්තත්තා අන්තොවිහාරසීමායං ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වාපි වසිතුං වට්ටතීති සිද්ධත්තා පන **උපතිස්සත්ථෙරවාදො** න සමෙති. එකාවාසෙ හි පරික්ඛිත්තෙ වා අපරික්ඛිත්තෙ වා අන්තමසො අන්තොතියොජනෙපි වසතො නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භති. සො ච උපචාරසීමාය පරිච්ඡින්නො, සා ච උපචාරසීමා පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපෙන අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙන පරිච්ඡින්නො එකාවාසො.

උපොසථක්ඛන්ධකෙ එකාවාසවිමතියං සීමාය අනුඤ්ඤාතත්තාති චෙ? න, චීවරක්ඛන්ධකට්ඨකථාය විචාරිතත්තා. යථාහ ‘‘සීමට්ඨකසඞ්ඝො භාජෙත්වා ගණ්හාතූ’’ති (මහාව. අට්ඨ. 379). කතරසීමාය භාජෙතබ්බං? **මහාසිවත්ථෙරො** කිරාහ ‘‘අවිප්පවාසසීමායා’’ති. තතො නං ආහංසු ‘‘අවිප්පවාසසීමා නාම තියොජනාපි හොති, එවං සන්තෙ තියොජනෙ ඨිතා ලාභං ගණ්හිස්සන්ති, තියොජනෙ ඨත්වා ආගන්තුකවත්තං පූරෙත්වා ආරාමං පවිසිතබ්බං භවිස්සති, ගමිකො තියොජනං ගන්ත්වා සෙනාසනං ආපුච්ඡිස්සති, නිස්සයපටිපන්නස්ස තියොජනාතික්කමෙ නිස්සයො පටිප්පස්සම්භිස්සති, පාරිවාසිකෙන තියොජනං අතික්කමිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං භවිස්සති, භික්ඛුනියා තියොජනෙ ඨත්වා ආරාමප්පවෙසනා ආපුච්ඡිතබ්බා භවිස්සති, සබ්බමෙතං උපචාරසීමාපරිච්ඡෙදවසෙන කාතුං වට්ටතීති. තස්මා අන්තොඋපචාරසීමාය ලෙඩ්ඩුපාතද්වයං අතික්කමිත්වාපි වසතො නිස්සයො තියොජනාතික්කමෙ නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භතීති සිද්ධං. කාමඤ්චෙත්ථ උපචාරසීමාය තියොජනප්පමාණාය, අතිරෙකාය වා යථාවුත්තදොසප්පසඞ්ගො සියාති. සා හි ආවාසෙසු වඩ්ඪන්තෙසු වඩ්ඪති, පරිහායන්තෙසු පරිහායතීති වුත්තත්තා, තස්මා තාදිසස්ස විහාරස්ස අන්තෙ ඨිතා එකා කුටි විහාරොති ඉධාධිප්පෙතා. සාපි තස්සෙව විහාරස්ස කුටිකාව හොතීති කත්වා සො ආවාසො හොති. නානාවාසො එව චෙ අධිප්පෙතො, ‘‘අන්තෙ ඨිතා කුටිකා’’ති න වත්තබ්බං. ද්වින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානං අබ්භන්තරෙ පන අපරික්ඛිත්තෙ නානාවාසෙ නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භතීති ය්වායං ‘‘නො තක්කො’’ති වුත්තො, සො තාදිසෙ නානාවාසෙ සෙනාසනග්ගාහස්ස අප්පටිප්පස්සද්ධිනයෙන වුත්තො. සෙනාසනග්ගාහො හි ‘‘ගහණෙන ගහණං ආලයො පටිප්පස්සම්භතී’’ති ලක්ඛණත්තා ඉතරත්ථ පටිප්පස්සම්භති. තත්‍රායං **පාළි** ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා උපනන්දො සක්‍යපුත්තො එකො ද්වීසු ආවාසෙසු වස්සං වසි…පෙ.… දෙථ, භික්ඛවෙ, මොඝපුරිසස්ස එකාධිප්පාය’’න්ති (මහාව. 364). **අට්ඨකථායඤ්චස්ස** එවං වුත්තං ‘‘ඉදඤ්ච නානාලාභෙහි නානූපචාරෙහි එකසීමවිහාරෙහි කථිතං, නානාසීමවිහාරෙ පන සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භතී’’ති (මහාව. අට්ඨ. 364). අපරික්ඛිත්තා නානාවාසා එකූපචාරසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති. පරික්ඛිත්තඤ්ච එකූපචාරං අපරික්ඛිත්තසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. එත්තාවතා ලෙඩ්ඩුපාතද්වයබ්භන්තරෙ අපරික්ඛිත්තෙ අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසතො නිස්සයො පන න පටිප්පස්සම්භති, පරික්ඛිත්තෙ පටිප්පස්සම්භති එවාති අයමත්ථො සාධිතොති. එත්ථාහ – ද්වෙ

ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වාව සතොපි නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භති. වුත්තඤ්හි **නිස්සග්ගියට්ඨකථායං** ‘‘සචෙ ගච්ඡන්තානංයෙව අසම්පත්තෙසු දහරෙසු අරුණං උග්ගච්ඡති, චීවරං නිස්සග්ගියං හොති, නිස්සයො පන න පටිප්පස්සම්භතී’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.495)? වුච්චතෙ – තං උපජ්ඣායෙන සමාගමෙ සඋස්සාහතාය වුත්තං. ඉධ ධුවවාසං සන්ධාය, තස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං න විලොමෙන්ති . කෙචි පන ‘‘ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතං අතික්කම්මාති ඉදං දෙවසිකං ආරොචෙත්වා වසනවසෙන වුත්ත’’න්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තමෙවාති මම තක්කො. දෙවසිකං ආරොචෙත්වා වත්ථබ්බන්ති හි නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං දිස්සති, තඤ්ච පන අපකතඤ්ඤුහි ආචිණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා

84. **න අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනා**තිආදි ‘‘අත්තානමෙව පඨමං, පතිරූපෙ නිවෙසයෙ’’ති (ධ. ප. 158) වචනවසෙන වුත්තං, න ආපත්තිඅඞ්ගවසෙන. නීලසමායොගතො නීලං විය වුත්තං **‘‘අසෙක්ඛෙන විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙනා’’**ති. අධිසීලෙ සීලවිපන්නො නාම ආපජ්ජිත්වා අවුට්ඨිතො.

උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

86. **යො සො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො**ති එත්ථ ද්වෙ අත්ථවිකප්පා – තස්ස පසූරස්ස භික්ඛුභාවං සන්ධාය අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො, සො භික්ඛු තංයෙව තිත්ථායතනං සඞ්කමීති අයමෙකො අත්ථො. එවං තිත්ථියපක්කන්තකො පුන ගිහිවෙසෙන ආගතො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො, සො ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බොති අයමෙකො අත්ථො. තං අඤ්ඤතිත්ථියපක්කන්තකං ඨපෙත්වා ‘‘යො සො, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො’’ති එත්ථ න ගිහිවෙසධාරණොව පුබ්බසද්දෙන වුත්තො, කින්තු තස්මිං අත්තනො යථාසමාදින්නතිත්ථියවෙසෙ ඨිතොපි. දිට්ඨිවසෙන අතිත්ථියභූතත්තා අතිත්ථියපුබ්බො, සො පනාගතො විබ්භන්තො ආගච්ඡති, තස්ස පරිවාසදානකිච්චං නත්ථි. කිං ඉමස්ස අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස භික්ඛුවෙසං ගහෙත්වා සරණගමනෙන සාමණෙරපබ්බජ්ජා ජාතා, න ජාතාති? කිඤ්චෙත්ථ යදි ජාතා, ‘‘යො සො, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤොපි අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඞ්ඛති පබ්බජ්ජං, ආකඞ්ඛති උපසම්පදං, තස්ස චත්තාරො මාසෙ පරිවාසො දාතබ්බො’’ති (මහාව. 86) වචනං විරුජ්ඣති. අථ න ජාතා, පරිවාසකම්මවාචාය පබ්බජ්ජාය අපරාමසනං විරුජ්ඣතීති. තත්ථ **මහාවිහාරවාසිනො** ‘‘සාමණෙරස්සෙව සතො පරිවාසො දාතබ්බො’’ති වදන්ති. ඉතරෙ තථා න වදන්ති. තෙ හි ‘‘එවං ආරාධකො ඛො භික්ඛවෙ අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ආගතො උපසම්පාදෙතබ්බො’ති (මහාව. 87) සුත්තපදං පරිහරිතබ්බං, පුරෙ ච පච්ඡා ච ‘අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො’ති වචනසාමඤ්ඤතො න සාමණෙරො ජාතොති චෙ, යදි එවං අපබ්බාජෙත්වාව උපසම්පාදෙතබ්බොති ආපජ්ජති. තතො ච සබ්බපඨමං වුත්තසුත්තං විරුජ්ඣති. ‘තිත්ථායතනං සඞ්කන්තො’ති පායොපි න සුන්දරං. පාණාතිපාතාදීසු අඤ්ඤතරං සචෙ භින්දති, චත්තාරො මාසෙ පරිපුණ්ණෙපි පුන පරිපූරෙතබ්බං විය දිස්සති. වුත්තම්පි තස්ස සංවරං භික්ඛුකරණත්ථාය අනුඤ්ඤාතත්තා සීලෙ වත්තබ්බං නත්ථී’’ති වදන්ති, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. සරණානි සචෙ භිජ්ජන්ති සාමණෙරස්සෙව.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චාබාධවත්ථුකථාවණ්ණනා

88. **නඛපිට්ඨී**ති චූළඞ්ගුලිනඛපිට්ඨි අධිප්පෙතා. ‘‘පටිච්ඡන්නෙ නඛපිට්ඨිතො මහන්තම්පි වට්ටති, එවං සෙසෙසුපී’’ති කෙචි වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති විය. **පදුමකණ්ණිකා**පි ආරුළ්හෙ රත්තපදුමවණ්ණචිත්තං.

පඤ්චාබාධවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චොරවත්ථුකථාවණ්ණනා

91-2. **ධම්මසාමී**ති යස්මා සයං ධම්මසාමී, තස්මා භික්ඛූහි අපබ්බාජෙතබ්බකම්පි චොරං අඞ්ගුලිමාලං පබ්බාජෙත්වා ආයතිං එවමාහාති අත්ථො. **පාළිපොත්ථකෙසු** ‘‘ඛරභෙදකො’’තිපි ලිඛිතං. **සන්නිසින්නාසූ**ති වූපසන්තාසු.

චොරවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉණායිකදාසවත්ථුකථාවණ්ණනා

96. පස්ස මෙ පත්තචීවරමත්තං, අහං ඉදං දස්සාමීති සාමීචි, යතො නත්ථි ආපත්ති. **උපඩ්ඪුපඩ්ඪ**න්ති ථොකං ථොකං.

97. **දෙසචාරිත්ත**න්ති සාවනපණ්ණාරොපනාදි තං තං දෙසචාරිත්තං. ''දෙවදාසිපුත්තෙ වට්ටතී''ති ලිඛිතං. ''ආරාමිකං චෙ පබ්බාජෙතුකාමො, අඤ්ඤමෙකං දත්වා පබ්බාජෙතබ්බ''න්ති වුත්තං. මහාපච්චරිවාදස්ස අයමධිප්පායො. ''භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරාමිකෙ දෙමා''ති දින්නත්තා න තෙ තෙසං දාසා. ''ආරාමිකො ච නෙව දාසො න භුජිස්සොති වත්තබ්බතො න දාසො''ති ලිඛිතං. තක්කාසිඤ්චනං සීහළදීපෙ චාරිත්තං. තෙ ච පබ්බාජෙතබ්බා සඞ්ඝස්සාරාමිකත්තා. නිස්සාමිකං දාසං අත්තනාපි භුජිස්සං කාතුං ලභති. ''දාසස්ස පබ්බජිත්වා අත්තනො සාමිකෙ දිස්වා පලායන්තස්ස ආපත්ති නත්ථීති වදන්තී''ති ච ලිඛිතං. අත්තනො වා දාසො අස්ස භික්ඛුනොති අත්ථො. නිස්සාමිකස්ස දාසස්ස රාජා සාමි, තස්මා රාජානං වා තස්මිං ගාමෙ මනුස්සෙ වා ආපුච්ඡිත්වා පබ්බාජෙතබ්බොති එකෙ. ''භුජිස්සං කත්වා''ති ලිඛිතං. තස්ස පරිහාරං භණන්ති ''යථා භුජිස්සො හොති, තථා කත්තබ්බො''ති. එවං සඞ්කප්පෙන වත්වා ''පයොජනං නත්ථී''ති කෙහිචි ලිඛිතං. **භුජිස්සං කාතුමෙව වට්ටතීති** ''සචෙ පස්සන්ති, අනුබන්ධිස්සන්තී''ති වුත්තං. ආපත්ති නත්ථි. **''අසුද්ධා කිර මෙ**තිපි තං සන්ධායෙව වුත්ත''න්ති වදන්ති.

ඉණායිකදාසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කම්මාරභණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා

98. **කම්මාරභණ්ඩූ**ති එත්ථ දාරකො චූළාමත්තං ඨපෙත්වා ආගච්ඡති, තස්මා ආපුච්ඡිතුං ලභති. තඤ්චෙ සො වා අඤ්ඤො වා අවහරති, දොසො නත්ථි. ''කෙසමස්සුඔරොහනං අකත්වා අසතියා සරණානි දත්වා පබ්බාජෙති, රූහතෙවා''ති වදන්ති.

101-3. **එත්ථ** කුලෙ. ''උභයානි ඛො පනස්ස…පෙ…. අනුබ්‍යඤ්ජනසොති සබ්බොපායං පභෙදො **මාතිකාට්ඨකථාය**ං ඤාතො හොතී''ති ච ''ආපත්තිං ජානාතීති පාළියෙ අවත්තමානෙපි ඉදං නාම කත්වා ඉදං ආපජ්ජතීති ජානාති චෙ, වට්ටතී''ති ච ලිඛිතං. ''තඤ්ච ඛො තතො පුබ්බෙ පාළියෙ පගුණෙ කතෙති ගහෙතබ්බං, ආචරියුපජ්ඣායානම්පි එසෙව නයො''ති වුත්තං.

කම්මාරභණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා

105. ''අඞ්ගාරිනො දානි දුමා භදන්තෙ''තිආදීහි (ථෙරගා. 527) **සට්ඨිමත්තාහි**. දස්සෙහි ඉති මං ආණාපෙසි. එත්ථ ඉති-සද්දො ආහරිතබ්බො. **පොක්ඛරවස්ස**න්ති පොක්ඛරපත්තවණ්ණං උදකං, තම්හි වස්සන්තෙ තෙමිතුකාමාව තෙමෙන්ති. **උණ්හීසතො පට්ඨායා**ති මුද්ධතො පට්ඨාය.

> ''සිනිද්ධනීලමුදුකුඤ්චිතකෙසො ,
> සූරියනිම්මලතලාභිනලාටො;
> යුත්තතුඞ්ගමුදුකායතනාසො,
> රංසිජාලවිතතො නරසීහො''ති. (අප. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

ආදිගාථාහි. අථ වා –

> ''චක්කවරඞ්කිතරත්තසුපාදො,
> ලක්ඛණමණ්ඩිතආයතපණ්හි;
> චාමරඡත්තවිභූසිතපාදො,
> එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.
>
> ''සක්‍යකුමාරවරො සුඛුමාලො,
> ලක්ඛණචිත්තිකපුණ්ණසරීරො;
> ලොකහිතාය ගතො නරවීරො,
> එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.
>
> ''පුණ්ණසසඞ්කනිභො මුඛවණ්ණො,
> දෙවනරාන පියො නරනාගො;
> මත්තගජින්දවිලාසිතගාමී,
> එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ඛත්තියසම්භවඅග්ගකුලීනො ,
දෙවමනුස්සනමස්සිතපාදො;
සීලසමාධිපතිට්ඨිතචිත්තො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ආයතයුත්තසුසණ්ඨිතනාසො,
ගොපඛුමො අභිනීලසුනෙත්තො;
ඉන්දධනූ අභිනීලභමූකො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘වට්ටසුවට්ටසුසණ්ඨිතගීවො,
සීහහනූ මිගරාජසරීරො;
කඤ්චනසුච්ඡවිඋත්තමවණ්ණො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘සුද්ධසුගම්භීරමඤ්ජුසඝොසො,
හිඞ්ගුලබද්ධසුරත්තසුජිව්හො;
වීසති වීසති සෙතසුදන්තො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘අඤ්ජනවණ්ණසුනීලසුකෙසො,
කඤ්චනපට්ටවිසුද්ධනලාටො;
ඔසධිපණ්ඩරසුද්ධසුඋණ්ණො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ගච්ඡතිනීලපථෙ විය චන්දො,
තාරගණාපරිවෙඨිතරූපො;
සාවකමජ්ඣගතො සමණින්දො,
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො’’ති. (ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

ඉමාහි.

උද්දිට්ඨෙති එවං චරිතබ්බන්ති අත්තනො, ‘‘උත්තිට්ඨෙ’’ති ධම්මපදපාඨො. **ධම්මන්ති** සපදානචාරිකවත්තං. අනෙසනං වජ්ජෙත්වා සුචරිතං චරෙ.

කෙසවිස්සජ්ජනන්ති පඤ්චසිඛාකාරං වජ්ජෙත්වා එකසිඛාකාරං. **පට්ටබන්ධොති** එත්ථ **පට්ටොති** තස්මිං කුලෙ ආචිණ්ණො අලඞ්කාරවිසෙසො. **ඝරමඞ්ගලන්ති** ඝරමහො. **ඡත්තමඞ්ගලන්ති** යුවරාජඡත්තපට්ටි. **වට්ටානුගතන්ති** කිලෙසවට්ටානුගතං. විඝාතපච්චයත්තා **සවිඝාතකං**. ථෙරො රාධං බ්‍රාහ්මණං පුබ්බෙ පබ්බජිත්වා කස්මා ඉදානි ‘‘කථාහං, භන්තෙ, රාහුලං පබ්බාජෙමී’’ති ආහාති චෙ? තත්ථ උපසම්පදාපටික්ඛෙපො අධිප්පෙතො, තස්මා ‘‘භගවා උපසම්පදමෙව පටික්ඛිපි, ඉදානි අනාගතෙ සංසයාපනයනාධිප්පායො භගවා’’ති ඤත්වා ආහ. චිත්තසමුට්ඨානරූපවසෙන **‘‘අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්චා’’**ති වුත්තං කිර. බුද්ධානං, චක්කවත්තීනඤ්ච බ්‍යත්තාදිවසෙන නානත්තං වෙදිතබ්බං, අඤ්ඤථා නන්දාදයොපි පබ්බජිත්වා බුද්ධා සියුං ‘‘සචෙ පබ්බජති, බුද්ධො හොතී’’ති වචනතො.

පෙසෙත්වා දස්සෙතුං වට්ටති, ආපුච්ඡිස්සාමාති පබ්බාජෙතුං වට්ටතීති ච ඉදං යස්මා විදෙසප්පත්තො නාම ලොකසඞ්කෙතෙනාපි මාතාපිතුවාසතො මුත්තො සෙරිවිහාරීති වුච්චති, තස්මාස්ස තෙ අසන්තපක්ඛෙ ඨිතා විය හොන්තීති කත්වා ‘‘න තස්ස පබ්බජ්ජාචරියෙ වා අප්පසාදං කරොන්තී’’ති එවං වුත්තං නට්ඨමෙව. පබ්බජිතා සමගතිකාති ලොකවොහාරො. තෙනෙව චෙත්ථ දුක්ඛප්පත්තාදිනා දෙසන්තරගමනඤ්ච සමගතිකං කතං. **විදෙසං ගන්ත්වාති** චෙත්ථ **විදෙසො** නාම මාතාපිතුවාසතො අඤ්ඤො දෙසො, න උප්පත්තිදෙසතො. බ්‍යඤ්ජනත්ථො එව චෙ පමාණං, න යුත්ති. මතමාතාපිතිකොපි න පබ්බාජෙතබ්බොති ආපජ්ජති, තස්මා අනුප්පත්තබ්බට්ඨානෙ ඨිතෙහියෙව මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතො පුත්තො න පබ්බාජෙතබ්බොති එවමිධාධිප්පායො වෙදිතබ්බො, අඤ්ඤථා පාළියා විරුජ්ඣෙය්‍ය, ආපත්තිට්ඨානස්ස ච සිථිලකරණං අට්ඨකථාය න යුජ්ජති. ඉදං තාව එවං හොතු, ‘‘විහාරං වා ඛාපෙමී’’තිආදිනයො කථං න විරුජ්ඣතීති චෙ? අත්තපරූපද්දවප්පසඞ්ගභයෙන අවසෙන පබ්බජිතත්තා, පුත්තරක්ඛණත්ථං පබ්බජිතත්තා ච. එවඤ්හි සති සයමෙව සො අත්තනා පබ්බජිතො හොති, න කෙනචි උපලාපෙත්වා පබ්බජිතො. **‘‘පුත්තපෙමං** වා පුත්තරක්ඛෙ පියො හොතී’’ති නිදානානුලොමතො න විරුජ්ඣති.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා

107. **අත්තනො පරිවෙණඤ්චාති** පුග්ගලිකං. **මුඛද්වාරිකන්ති** මුඛද්වාරෙන භුඤ්ජිතබ්බං. තත්ථ නියොජිතබ්බකං, තස්ස **ආවරණං** නිවාරණං කරොන්ති. අථ වා ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආවරණං කාතු''න්ති යං ආවරණං අනුඤ්ඤාතං, තං ආවරණං මුඛද්වාරිකං ආහාරං කරොන්තීති අධිප්පායො.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

108. පරස්ස දුස්සීලභික්ඛුස්සපීති අත්ථො. කෙචි ''දුස්සීලභික්ඛුපී''ති ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං. පොරාණා පන ''යාවතතියං වුච්චමානො චෙ න ඔරමති, සඞ්ඝං අපලොකෙත්වා නාසෙතබ්බො, පුන පබ්බජ්ජං යාචමානොපි අපලොකෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බො''ති වදන්ති. **භික්ඛූනං උපසම්පදකම්මවාචාසදිසන්ති** එත්ථ ''යථා උපසම්පන්නො සික්ඛං පච්චක්ඛාය යථානිවත්ථපාරුතොව හුත්වා පච්ඡා උපසම්පන්නො පුබ්බෙ අත්තනො නවකතරස්ස සමානවස්සිකස්ස පුන වන්දනාදීනි කරොති, එවං සාමණෙරොපි පුන ගහිතසරණො තතො පුබ්බෙ අත්තනො නවකතරස්ස සමානවස්සිකස්ස සාමණෙරස්ස පුන වන්දනාදීනි කරොති. ලිඞ්ගං පනෙත්ථ වුඩ්ඪතරභාවං න සාධෙතීති වුත්තං හොතී''ති වුත්තං. විකාලභොජනං සාමණෙරානං වීතික්කමෙවාති එකෙ. ''අච්චයො මං, භන්තෙ, අච්චාගමා''තිආදිනා නයෙන අච්චයං දෙසාපෙතබ්බො. ''දිට්ඨියා අනිස්සජ්ජනෙන 'ත්වං, සාමණෙර, ගච්ඡා'ති වුත්තෙයෙව පාරාජිකො හොතී''ති වුත්තං, ''යාවතතියන්ති වුත්තත්තා බුද්ධාදීනං අවණ්ණභාසිතමත්තෙන ච දිට්ඨිග්ගහිතමත්තෙන ච සරණානි න භිජ්ජන්තීති වුත්තං හොතී''ති වදන්ති. එවං සන්තෙ පාණාතිපාතාදිං කරොන්තස්සාපි තං සම්භොතීති මම තක්කො. ''නිස්සීලස්ස පුන නාසනා වුත්තා''ති ච කෙචි වදන්ති, තං යුත්තං විය. න හි භගවා සීලවන්තස්ස ලිඞ්ගනාසනං අනුජානාතීති විචාරෙතබ්බං, භික්ඛුනිදූසකාපදෙසෙන භබ්බාභබ්බෙ සඞ්ගණ්හාතීති පොරාණා. **''පබ්බජ්ජම්පි න ලභතීති** යථා චෙත්ථ අයමත්ථො දස්සිතො, තථා 'පණ්ඩකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො'ති (මහාව. 109) ආදිනා නයෙන වුත්තානම්පි පබ්බජ්ජං නත්ථීති දීපිතං හොති. න හි ඉදං ඨානං ඨපෙත්වා තෙසං පබ්බජ්ජාය වාරිතට්ඨානං අත්ථි. 'භික්ඛුනිදූසකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො'ති (මහාව. 114) වුත්තෙනපි සමානත්තා තස්ස පබ්බජ්ජා විය තෙසම්පි පබ්බජ්ජා වාරිතාව හොතීතිපි දස්සෙතුං පුන භික්ඛුනිදූසකොති ගහිතන්ති අපරෙ''ති වුත්තං. කිං ඉමිනා? නනු **අට්ඨකථායං** වුත්තං ''යස්ස චෙත්ථ පබ්බජ්ජා වාරිතා, තං සන්ධාය ඉදං වුත්තං අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො''ති.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා

109. ඔපක්කමිකපණ්ඩකස්ස හීනඞ්ගත්තා අපබ්බජිතස්ස පබ්බජ්ජා වාරිතා, පබ්බජිතස්ස උපසම්පදා න කාතබ්බා. පුබ්බෙ උපසම්පන්නස්ස චෙ උපචරණං අත්ථි, න නාසනා කාතබ්බාති නො තක්කොති ආචරියො. ඡින්නඞ්ගජාතො න පණ්ඩකො. පඤ්චසු නපුංසකපණ්ඩකොව අභාවකො. ඉතරෙ චත්තාරො සභාවකාති වෙදිතබ්බා. භාවො පන තෙසං පණ්ඩකො හොති. එතෙ චත්තාරොපි කිර පුරිසාවාති එකෙ. ඉත්ථීපි පක්ඛපණ්ඩකී හොතීති එකෙ. උපක්කමෙ කතෙ පණ්ඩකභාවො අවස්සං හොති, තස්මා පබ්බජ්ජං න ලභති. ''යදි පන කස්සචි න හොති, පබ්බජ්ජා න වාරිතාති විනිච්ඡයං වදන්තී''ති වුත්තං.

''පබ්බජ්ජා වාරිතාති අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බාජෙත්වා පණ්ඩකපක්ඛෙ නාසෙතබ්බොති අධිප්පායො''ති ලිඛිතං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන මාසපණ්ඩකලෙඛපණ්ඩකෙහි සහ සත්ත පණ්ඩකා වුත්තා. තත්ථ **ලෙඛපණ්ඩකො** නාම කිර මන්තවසෙන උපහතබීජො. තත්ථ ''ඔපක්කමිකලෙඛපණ්ඩකා පබ්බජිතා න නාසෙතබ්බා. යො පබ්බාජෙති, තස්ස දුක්කට''න්ති ච වුත්තං.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා

110. **ථෙය්‍යසංවාසකොති** එත්ථ කිඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනත්ථවසෙන සංවාසත්ථෙනකොව ථෙය්‍යසංවාසකොති පඤ්ඤායති, අථ ඛො තයො ථෙය්‍යසංවාසකා. **සංවාසොති** චෙත්ථ න එකකම්මාදිකො සංවාසො, කින්තු භික්ඛුවස්සගණනාදිකො කිරියභෙදො ඉධ සංවාසො නාම. ඉමඤ්හි සක්කා ථෙය්‍යාය කාතුං, නෙතරන්ති අට්ඨකථාය අධිප්පායො. විදෙසං ගන්ත්වා පබ්බජිතෙහි පුච්ඡිතෙ ''දසවස්සො''තිආදිං භණන්තස්ස දොසො. ගිහීනං වුත්තෙ දොසො නත්ථීති කෙචි. රාජභයාදීහි ගහිතලිඞ්ගානං ''ගිහී මං සමණොති ජානාතු''ති වඤ්චනචිත්තෙ සතිපි භික්ඛූනං වඤ්චෙතුකාමතාය, තෙහි සංවසිතුකාමතාය ච අභාවා දොසො න ජාතො. **''සබ්බපාසණ්ඩියභත්තානීති** විහාරං

ආගන්ත්වා සඞ්ඝිකං ගණ්හන්තස්ස සංවාසං පරිහරිතුං දුක්කරං, තස්මා වුත්ත''න්ති ච ලිඛිතං. ''සූපසම්පන්නො''ති වුත්තත්තා ගහට්ඨම්පි සචෙ උපසම්පාදෙන්ති, සූපසම්පන්නොති ආපන්නං, ''අනුපසම්පන්නකාලෙයෙවා''ති ඉමිනා සචෙ උපසම්පන්නකාලෙ සුණාති, සූපසම්පන්නො එව අනාරොචෙන්තොපීති දස්සෙති. **අන්ධකට්ඨකථායං, පොරාණගණ්ඨිපදෙසු** ච දුස්සීලභික්ඛු ''ථෙය්‍යසංවාසකො''ති වුත්තො ''ථෙය්‍යාය චො, භික්ඛවෙ, රට්ඨපිණ්ඩො භුත්තො''ති (පාරා. 195) ඉමිනා කිර පරියායෙනාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **''තං න ගහෙතබ්බ''**න්ති. ''මහාපෙළාදීසූ''ති එතෙන ගිහිසන්තකං දස්සිතං.

සයං සාමණෙරොව වුඩ්ඪවස්සානි ගණෙත්වා ගණ්හන්තො පාරාජිකො හොති, ථෙය්‍යසංවාසකො පන න හොති, තථා භික්ඛුපි, සො පන භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බොති ඉමිනා අධිප්පායෙන **''සයං සාමණෙරොවා''**තිආදි වුත්තං. අයං පන ථෙය්‍යසංවාසකො නාම යස්මා පබ්බජිතොව හොති, නාපබ්බජිතො, තස්මා ''ථෙය්‍යසංවාසකො, භික්ඛවෙ, අපබ්බජිතො න පබ්බාජෙතබ්බො, පබ්බජිතො නාසෙතබ්බො''ති වත්තුං න සක්කාති කත්වා ඉමස්ස වසෙන පණ්ඩකතො පට්ඨාය ''අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො''තිආදිනා පාළි ඨපිතා, න උපසම්පදාමත්තස්සෙව අභබ්බත්තා එකාදසන්නම්පි නෙසං පබ්බජ්ජාරහභාවප්පසඞ්ගතො. අපිච අනිට්ඨදොසප්පසඞ්ගතො තථා එව පාළි ඨපිතා. යස්මා තිත්ථියපක්කමනං, සඞ්ඝභෙදනඤ්ච උපසම්පන්නස්සෙව හොති, නානුපසම්පන්නස්ස, සො දුවිධොපි පබ්බජිතොව හොති, නාපබ්බජිතො, තස්මා ''තිත්ථියපක්කන්තකො, භික්ඛවෙ, අපබ්බජිතො න පබ්බාජෙතබ්බො''තිආදිපාළියා සති තෙ උභොපි අපබ්බාජෙතබ්බා හොන්තීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගො ආපජ්ජතීති. තීසු පන ථෙය්‍යසංවාසකෙසු සාමණෙරාලයං කරොන්තො ලිඞ්ගත්ථෙනකො, උපසම්පන්නාලයං කරොන්තො සංවාසත්ථෙනකො, උභයත්ථෙනකො ච. න හි සාමණෙරසංවාසො ඉධ සංවාසො නාම, තෙනෙව **අට්ඨකථායං** ''භික්ඛුවස්සගණනාදිකො හි සබ්බොපි කිරියභෙදො ඉමස්මිං අත්ථෙ සංවාසො''ති වුත්තන්ති එකෙ. යථාවුඩ්ඪං වන්දනසාදියනාසනපටිබාහනානං සාමණෙරසංවාසසාමඤ්ඤතො නෙවාති ආචරියො.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා

තිත්ථියපක්කන්තකො, භික්ඛවෙතිආදි අත්තනො නිදානභූතෙ **පසූරවත්ථුස්මිං** එව වත්තබ්බං සමානම්පි තත්ථ වාරිතඅධිකාරාභාවා අභබ්බා. ඉධෙව ථෙය්‍යසංවාසකෙන විනා සම්භවතො වුත්තො. තත්ථ ''අථ බො න පබ්බාජෙතබ්බොපී''ති ඉධෙව වචනං පසූරස්ස උපසම්පදාය එව යාචනිච්ඡාය දස්සනෙන, ''සො ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බො''ති භගවතො උපසම්පදාමත්තපටිසෙධනෙන ච පබ්බජ්ජානුමතිදොසප්පසඞ්ගභයාති වෙදිතබ්බං. තෙසං ලිඞ්ගෙ ආදින්නමත්තෙ ලද්ධියා ගහිතායපි අග්ගහිතායපි තිත්ථියපක්කන්තකො හොති, අවන්දනීයස්සෙව නග්ගලිඞ්ගස්ස සෙට්ඨභාවං වා උපගච්ඡති, න මුච්චති, එත්ථ ''පදවාරෙ දුක්කටං, ආජීවකො භවිස්සන්ති විසමචිත්තවසෙන ගතත්තා නග්ගො හුත්වා න ගමනෙනා''ති වදන්ති. උභින්නම්පි වසෙන යුත්තන්ති මම තක්කො. **තාව නං ලද්ධි රක්ඛති** අසම්පටිච්ඡිතත්තා. **උපසම්පන්නභික්ඛුනා කථිතොති** කථං පඤ්ඤායති? අට්ඨකථාවචනප්පමාණතොවාති එකෙ. නිදානවසෙනාති එකෙ. පසූරස්ස උපසම්පන්නත්තා උපසම්පන්නානං එව තිත්ථියපක්කන්තකාවචනතොති එකෙ. යථාහ ''උපජ්ඣායො පක්කන්තොවා හොති, විබ්භන්තො වා, කාලංකතො වා, පක්ඛසඞ්කන්තො වා''ති ආචරියො. **පක්ඛසඞ්කන්තො වා**ති සාමණෙරනාසනාවත්ථූසු අභාවතොති එකෙ. අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බස්ස උපසම්පන්නස්ස සතො පක්ඛසඞ්කන්තභයා අනුපසම්පන්නකාලෙ උපසම්පදත්ථං පරිවාසපඤ්ඤාපනෙනාති එකෙ . පබ්බජ්ජත්ථම්පීති චෙ? න, පුබ්බෙ විචාරිතත්තා, අපබ්බජිතස්ස අධිසීලාභාවතො ච. පාතිමොක්ඛසීලඤ්හි අධිසීලං නාම, තඤ්ච අපබ්බජිතස්ස නත්ථි. ඉමස්ස ච පරිවාසවත්ථෙ අධිසීලං වුත්තං. යථාහ ''පුන චපරං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො තිබ්බච්ඡන්දො හොති උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡාය අධිසීලෙ''ති (මහාව. 87). අපිච ''සචෙ, භික්ඛවෙ, ජාතියා සාකියො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ආගච්ඡති, සො ආගතො උපසම්පාදෙතබ්බො''ති (මහාව. 87) එත්ථ උපසම්පදාමත්තපරිදීපනතො. උපසම්පදාමත්තපරිදීපනඤ්හෙත්ථ තස්සෙව පරිවාසදානසිද්ධිතො. පරිවාසදානත්තනිදස්සනත්ථෙ හෙසා පාළි.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිරච්ඡානගතවත්ථුකථාවණ්ණනා

111. **නාගයොනියා**ති නාගයොනිතො, අත්තනො නාගජාතිහෙතූති අධිප්පායො. කිංකාරණා? අභික්ඛණං සකජාතියා මෙථුනපටිසෙවනෙ, විස්සට්ඨනිද්දොක්කමනෙ ච සබ්බෙසම්පි.

තිරච්ඡානගතවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාතුඝාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

112-5. අපවාහනන්ති පක්ඛලනං, කාසායවත්ථනිවාසනං ඉච්ඡමානන්ති අත්ථො. දුට්ඨචිත්තෙන. කීදිසෙන? වධකචිත්තෙනාති අධිප්පායො. ලොහිතුප්පාදනවසෙන දුට්ඨචිත්තන්ති කෙචි, තං න සුන්දරං.

මාතුඝාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොබ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා

116. ‘‘යදි පටිසන්ධියං උප්පන්නලිඞ්ගෙන එතං නාමං ලභන්තීති අධිප්පායො’’ති ලිඛිතං.

උභතොබ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

117. ‘‘කෙචි ‘කුප්පතී’ති වදන්ති, තං ‘න ගහෙතබ්බ’’න්ති යං වුත්තං, තං ‘‘පඤ්චවග්ගකරණීයඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, කම්මං භික්ඛුනිපඤ්චමො කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ච කරණීය’’න්තිආදිනා (මහාව. 390) නයෙන වුත්තත්තා පණ්ඩකාදීනං ගණපූරණභාවෙ එව කම්මං කුප්පති, න සබ්බන්ති කත්වා සුවුත්තං, ඉතරථා ‘‘පණ්ඩකුපජ්ඣායෙන කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ච කරණීය’’න්තිආදිකාය **පාළියා** භවිතබ්බං සියා. යථා අපරිපුණ්ණපත්තචීවරස්ස උපසම්පාදනකාලෙ කම්මවාචායං ‘‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර’’න්ති අසන්තං වත්ථුං කිත්තෙත්වා උපසම්පදාය කතාය තස්මිං අසන්තෙපි උපසම්පදා රුහති, එවං ‘‘අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො’’ති අවත්වා පණ්ඩකුපජ්ඣායාදිං, අසන්තං වා, වත්ථුං කිත්තෙත්වා කතායපි ගණපූරකානමත්ථිතාය උපසම්පදා රුහතෙව. ‘‘න, භික්ඛවෙ, පණ්ඩකුපජ්ඣායෙන උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්ස, සො ච පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො’’තිආදිවචනස්සාභාවා අයමත්ථො සිද්ධොව හොති. න හි බුද්ධා වත්තබ්බයුත්තං න වදන්ති, තෙන වුත්තං ‘‘යො පන, භික්ඛු, ජානං ඌනවීසතිවස්සං…පෙ.… සො ච පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො’’තිආදි (පාචි. 403). තථා ‘‘බ්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන සඞ්ඝො ඤාපෙතබ්බො’ති (මහාව. 71) වචනතො ථෙය්‍යසංවාසකාදිආචරියෙහි අනුස්සාවනාය කතාය උපසම්පදා න රුහති තෙසං අභික්ඛුත්තා’’ති වචනම්පි න ගහෙතබ්බං. කිඤ්ච භිය්‍යො ‘‘ඉමානි චත්තාරි කම්මානි පඤ්චහාකාරෙහි විපජ්ජන්තී’’තිආදිනා (පරි. 482) නයෙන කම්මානං සම්පත්තිවිපත්තියා කථියමානාය ‘‘සත්තහි ආකාරෙහි කම්මානි විපජ්ජන්ති වත්ථුතො වා ඤත්තිතො වා අනුස්සාවනතො වා සීමතො වා පරිසතො වා උපජ්ඣායතො වා ආචරියතො වා’’ති අකථිතත්තා න ගහෙතබ්බං. ‘‘පරිසතො වා’’ති වචනෙන ආචරියඋපජ්ඣායානං වා සඞ්ගහො කතොති චෙ? න, ‘‘ද්වාදසහාකාරෙහි පරිසතො කම්මානි විපජ්ජන්තී’’ති එතස්ස **විභඞ්ගෙ** තෙසමනාමට්ඨත්තා. අයමත්ථො ‘‘යස්මා තත්ථ තත්ථ සරූපෙන වුත්තපාළිවසෙනෙව සක්කා ජානිතුං, තස්මා නයමුඛං දස්සෙත්වා සංඛිත්තොති අයමස්ස යුත්තිගවෙසනා’’ති වුත්තං. තත්‍රිදං විචාරෙතබ්බං – අනුපජ්ඣායකං උපසම්පාදෙන්තා තෙ භික්ඛූ යථාවුත්තනයෙන අභූතං තං වත්ථුං කිත්තයිංසු, උදාහු මුසාවාදභයා තානෙව පදානි න සාවෙසුන්ති. කිඤ්චෙත්ථ යදි තාව උපජ්ඣායාභාවත න සාවෙසුං, ‘‘පුග්ගලං න පරාමසතී’’ති වුත්තවිපත්තිප්පසඞ්ගො හොති, අථ සාවෙසුං, මුසාවාදො නෙසං භවතීති? වුච්චතෙ – සාවෙසුංයෙව යථාවුත්තවිපත්තිප්පසඞ්ගභයා, ‘‘කම්මං පන න කුප්පතී’’ති අට්ඨකථාය වුත්තත්තා ච, න මුසාවාදස්ස අසම්භවතො, මුසාවාදෙනාපි කම්මසම්භවතො ච. න හි සක්කා මුසාවාදෙන කම්මවිපත්තිසම්පත්තිං කාතුන්ති. තස්මා ‘‘අනුපජ්ඣායකං උපසම්පාදෙන්තී’’ති වචනස්ස උභයදොසවිනිමුත්තො අත්ථො පරියෙසිතබ්බො.

අයඤ්චෙත්ථ යුත්ති – ‘‘යථා පුබ්බෙ පබ්බජ්ජූපසම්පදූපජ්ඣායෙසු විජ්ජමානෙසුපි උපජ්ඣායග්ගහණක්කමෙන අග්ගහිතත්තා ‘තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූ අනුපජ්ඣායක’න්තිආදි වුත්තං, තථා ඉධාපි උපජ්ඣායස්ස විජ්ජමානස්සෙව සතො අග්ගහිතත්තා ‘අනුපජ්ඣායකං උපසම්පාදෙන්තී’ති වුත්තං. කම්මවාචාචරියෙන පන ගහිතො තෙන උපජ්ඣායොති සඤ්ඤාය උපජ්ඣායං කිත්තෙත්වා කම්මවාචං සාවෙතබ්බං, කෙනචි වා කාරණෙන කායසාමග්ගිං අදෙන්තස්ස උපජ්ඣායස්ස ඡන්දං ගහෙත්වා කම්මවාචං සාවෙති, උපජ්ඣායො වා උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස උපජ්ඣං දත්වා පච්ඡා උපසම්පන්නෙ තස්මිං තාදිසෙ වත්ථුස්මිං සමනුයුඤ්ජියමානො වා අසමනුයුඤ්ජියමානො වා උපජ්ඣායදානතො පුබ්බෙ එව සාමණෙරො පටිජානාති, සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො වා අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නකො වා පටිජානාති, ඡන්දහාරකාදයො විය උපජ්ඣායො වා අඤ්ඤසීමාගතො හොති, ‘කම්මවාචා රුහතී’ති වත්වා ‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පද’න්ති (මහාව. 259) වුත්තත්තා කෙචි ‘විනයධරපඤ්චමෙන උපජ්ඣායෙන සන්නිහිතෙනෙව භවිතබ්බ’න්ති වදන්තී’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. සො චෙ පාඨො පමාණො මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු තස්ස වචනස්සාභාවතො. අසන්නිහිතෙපි උපජ්ඣායෙ කම්මවාචා රුහතීති ආපජ්ජතීති චෙ? න, කස්මා? කම්මසම්පත්තියං ‘‘පුග්ගලං පරාමසතී’’ති වුත්තපාඨොව නො පමාණං. න හි තත්ථ අසන්නිහිතො උපජ්ඣායසඞ්ඛාතො පුග්ගලො පරාමසනං අරහති, තස්මා තත්ථ සඞ්ඝපරාමසනං විය පුග්ගලපරාමසනං වෙදිතබ්බං. සඞ්ඝෙන ගණෙන උපජ්ඣායෙන උපසම්පාදෙන්ති තෙසං අත්ථතො පුග්ගලත්තා. පණ්ඩකාදිඋපජ්ඣායෙන උපසම්පාදෙන්ති උපසම්පාදනකාලෙ අවිදිතත්තාති පොරාණා.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

118. **අපත්තචීවරං උපසම්පාදෙන්තීති** කම්මවාචාචරියො ‘‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර’’න්ති සඤ්ඤාය , කෙවලං අත්ථසම්පත්තිං අනපෙක්ඛිත්වා සන්තපදනිහාරෙන වා ‘‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර’’න්ති කම්මවාචං සාවෙති. යථා එතරහි මතවිප්පවුත්ථමාතාපිතිකොපි ‘‘අනුඤ්ඤාතොසි මාතාපිතූහී’’ති පුට්ඨො ‘‘ආම භන්තෙ’’ති වදති. කිං බහුනා, අයං පනෙත්ථ සාරො – ‘‘තස්මිං සමයෙ චත්තාරි කම්මානි පඤ්චහාකාරෙහි විපජ්ජන්තී’’ති ලක්ඛණස්ස න තාව පඤ්ඤත්තත්තා අනුපජ්ඣායකාදිං උපසම්පාදෙන්ති, වජ්ජනීයපුග්ගලානං අවුත්තත්තා පණ්ඩකුපජ්ඣායාදිං උපසම්පාදෙන්ති. තෙරසන්තරායපුච්ඡාය අදස්සනත්තා අපත්තචීවරකං උපසම්පාදෙන්ති. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන උපසම්පාදෙතු’’න්ති (මහාව. 69) එවං සබ්බපඨමං අනුඤ්ඤාතකම්මවාචාය ‘‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර’’න්ති අවචනමෙත්ථ සාධකන්ති වෙදිතබ්බං. තඤ්හි වචනං අනුක්කමෙනානුඤ්ඤාතන්ති.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

119. ඉදං තාව සබ්බථා හොතු, ‘‘මූගං පබ්බාජෙන්ති, බධිරං පබ්බාජෙන්තී’’ති ඉදං කථං සම්භවිතුමරහති ආදිතො පට්ඨාය ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ඉමෙහි තීහි සරණගමනෙහි පබ්බජ්ජ’’න්තිආදිනා (මහාව. 34) අනුඤ්ඤාතත්තාති? වුච්චතෙ – ‘‘එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, පබ්බාජෙතබ්බොති. එවං වදෙහීති වත්තබ්බො…පෙ…. තතියම්පි සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමී’’ති එත්ථ ‘‘එවං වදෙහීති වත්තබ්බො’’ති ඉමස්ස වචනස්ස මිච්ඡා අත්ථං ගහෙත්වා මූගං පබ්බාජෙසුං. ‘‘එවං වදෙහී’’ති තං පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං ආණාපෙත්වා සයං උපජ්ඣායෙන වත්තබ්බො ‘‘තතියං සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමී’’ති, සො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො තථා ආණත්තො උපජ්ඣායවචනස්ස අනු අනු වදතු වා, මා වා, තත්ථ තත්ථ භගවා ‘‘කායෙන විඤ්ඤාපෙති, වාචාය විඤ්ඤාපෙති, කායෙන වාචාය විඤ්ඤාපෙති, ගහිතො හොති උපජ්ඣායො. දින්නො හොති ඡන්දො. දින්නා හොති පාරිසුද්ධි. දින්නා හොති පවාරණා’’ති වදති. තදනුමානෙන වා කායෙන තෙන පබ්බජ්ජාපෙක්ඛෙන විඤ්ඤත්තං හොති සරණගමනන්ති වා ලොකෙපි කායෙන විඤ්ඤාපෙන්තො ‘‘එවං වදතී’’ති වුච්චති, තං පරියායං ගහෙත්වා මූගං පබ්බාජෙන්තීති වෙදිතබ්බං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ‘‘මූගං කථං පබ්බාජෙන්තී’ති පුච්ඡං කත්වා තස්ස කායප්පසාදසම්භවතො කායෙන පහාරං දත්වා හත්ථමුද්දාය විඤ්ඤාපෙත්වා පබ්බාජෙසු’’න්ති වුත්තං. කිං බහුනා, අයං පනෙත්ථ සාරො – යථා පුබ්බෙ පබ්බජ්ජාධිකාරෙ වත්තමානෙ පබ්බජ්ජාභිලාපං උපච්ඡින්දිත්වා ‘‘පණ්ඩකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො’’තිආදිනා නයෙන උපසම්පදවසෙනෙව අභිලාපො කතො. ථෙය්‍යසංවාසකපදෙ අසම්භවතො කිඤ්චාපි සො න කතො පබ්බජ්ජාව තත්ථ කතා, සබ්බත්ථ පන උපසම්පදාභිලාපෙන අධිප්පෙතා තදනුභාවතො. උපසම්පදාය පබ්බජ්ජාය වාරිතාය උපසම්පදා වාරිතා හොතීති කත්වා. තථා ඉධ උපසම්පදාධිකාරෙ වත්තමානෙ උපසම්පදාභිලාපං උපච්ඡින්දිත්වා උපසම්පදමෙව සන්ධාය පබ්බජ්ජාභිලාපො කතොති වෙදිතබ්බො. කාමං සො න කත්තබ්බො, මූගපදෙ අසම්භවතො තස්ස වසෙන ආදිතො පට්ඨාය උපසම්පදාභිලාපොව කත්තබ්බො විය දිස්සති, තථාපි තස්සෙව මූගපදස්ස වසෙන ආදිතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජාභිලාපොව කතො මිච්ඡාගහණනිවාරණත්ථං. කථං? ‘‘මූගො, භික්ඛවෙ, අප්පත්තො ඔසාරණං, තඤ්චෙ සඞ්ඝො ඔසාරෙති, සොසාරිතො’’ති (මහාව. 396) වචනතො මූගො උපසම්පන්නො හොතීති සිද්ධං. සො ‘‘කෙවලං උපසම්පන්නොව හොති, න පන පබ්බජිතො තස්ස පබ්බජ්ජාය අසම්භවතො’’ති මිච්ඡාගාහො හොති. තං පරිච්චජාපෙත්වා යො උපසම්පන්නො, සො පබ්බජිතොව හොති. පබ්බජිතො පන අත්ථි කොචි උපසම්පන්නො, අත්ථි කොචි අනුපසම්පන්නො. ඉමං සම්මාගාහං උප්පාදෙති භගවාති වෙදිතබ්බං.

අපිච තෙසං හත්ථච්ඡින්නාදීනං පබ්බජිතානං සුපබ්බජිතභාවදීපනත්ථං, පබ්බජ්ජාභාවාසඞ්කානිවාරණත්ථඤ්චෙත්ථ පබ්බජ්ජාභිලාපො කතො. කථං? ‘‘න, භික්ඛවෙ, හත්ථච්ඡින්නො පබ්බාජෙතබ්බො’’තිආදිනා පටික්ඛෙපෙන, ‘‘පබ්බජිතා සුපබ්බජිතා’’ති වුත්තට්ඨානාභාවෙන ච තෙසං පබ්බජ්ජාභාවප්පසඞ්කා භවෙය්‍ය. යථා පසඞ්කාභවෙ, තථා පසඞ්කං ඨපෙය්‍ය. **බන්ධකෙ** උපසම්පදං සන්ධාය ‘‘හත්ථච්ඡින්නො, භික්ඛවෙ, අප්පත්තො ඔසාරණං, තඤ්චෙ සඞ්ඝො ඔසාරෙති, සොසාරිතො’’තිආදිනා නයෙන භගවා නිවාරෙති. තෙනෙව පන නයෙන පබ්බජිතා තෙ සබ්බෙපි සුපබ්බජිතා එවාති දීපෙති, අඤ්ඤථා සබ්බෙපෙතෙ උපසම්පන්නාව හොන්ති, න පබ්බජිතාති අයමනිට්ඨප්පසඞ්ගො ආපජ්ජති. කථං? ‘‘හත්ථච්ඡින්නො, භික්ඛවෙ, න පබ්බාජෙතබ්බො, පබ්බජිතො නාසෙතබ්බො’’ති වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, හත්ථච්ඡින්නො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්ස, සො ච අපබ්බජිතො’’ති වා තන්තියා ඨපිතාය චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ ‘‘සොසාරිතො’’ති වුත්තත්තා කෙවලං ‘‘ඉමෙ හත්ථච්ඡින්නාදයො උපසම්පන්නාව හොන්ති, න පබ්බජිතා’’ති වා ‘‘උපසම්පන්නාපි චෙ පබ්බජිතා, නාසෙතබ්බා’’ති වා අනිට්ඨකොට්ඨාසො ආපජ්ජතීති අධිප්පායො.

ඉදං පනෙත්ථ විචාරෙතබ්බං – ‘‘සො ච අපබ්බජිතො’’ති වචනාභාවතො මූගස්ස පබ්බජ්ජසිද්ධිප්පසඞ්ගතො පබ්බජ්ජාපි එකතොසුද්ධියා හොතීති අයමනිට්ඨකොට්ඨාසො කථං නාපජ්ජතීති? පබ්බජ්ජාභිලාපෙන උපසම්පදා ඉධාධිප්පෙතාති සම්මාගාහෙන නාපජ්ජති, අඤ්ඤථා යථාබ්‍යඤ්ජනං අත්ථෙ ගහිතෙ යථාපඤ්ඤත්තදුක්කටාභාවසඞ්ඛාතො අපරොපි අනිට්ඨකොට්ඨාසො ආපජ්ජති. කථං? ‘‘න, භික්ඛවෙ, මූගො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තදුක්කටං පබ්බජ්ජපරියොසානෙ හොති, න තස්සාවිප්පකතාය. පුබ්බපයොගදුක්කටමෙව හි පඨමං ආපජ්ජති , තස්මා මූගස්ස පබ්බජ්ජපරියොසානස්සෙව අභාවතො ඉමස්ස දුක්කටස්ස ඔකාසො ච සබ්බකාලං න සම්භවෙය්‍ය. උපසම්පදාවසෙන පන අත්ථෙ ගහිතෙ සම්භවති කම්මනිප්ඵත්තිතො. තෙනෙව **පාළියං** ‘‘න, භික්ඛවෙ, පණ්ඩකො උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති දුක්කටං න පඤ්ඤත්තං. අපඤ්ඤත්තත්තා පුබ්බපයොගදුක්කටමෙව චෙත්ථ සම්භවති, නෙතරං, එත්තාවතා සිද්ධමෙතං ‘‘පබ්බජ්ජාභිලාපෙන උපසම්පදා ච තත්ථ අධිප්පෙතා, න පබ්බජ්ජා’’ති.

එත්ථාහ – සාමණෙරපබ්බජ්ජා න කායපයොගතො හොතීති කථං පඤ්ඤායතීති? වුච්චතෙ – කායෙන විඤ්ඤාපෙතීතිආදිත්තිකාදස්සනතො. හොති චෙත්ථ –

‘‘අප්පෙව සසකො කොචි, පතිට්ඨෙය්‍ය මහණ්ණවෙ;
න ත්වෙව චතුගම්භීරෙ, දුග්ගාහො විනයණ්ණවෙ’’ති.

බ්‍රහ්මුජුගත්තොති එත්ථ ‘‘නිද්දොසත්ථෙ, සෙට්ඨත්ථෙ ච බ්‍රහ්ම-සද්දං ගහෙත්වා නිද්දොසං හුත්වා උජු ගත්තං යස්ස සො බ්‍රහ්මුජුගත්තො’’ති ලිඛිතං. අථ වා කාමභොගිත්තා දෙවින්දාදයො උපමාවසෙන අග්ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තො බ්‍රහ්මුජුගත්තො. මහාකුච්ඡිතො ඝටො මහාකුච්ඡිඝටො. තෙන සමානො වුච්චති **‘‘මහාකුච්ඡිඝටසදිසො’’**ති. **ගලගණ්ඩීති** දෙසනාමත්තමෙවෙතන්ති කථං පඤ්ඤායතීති? ‘‘න, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි ආබාධෙහි ඵුට්ඨො පබ්බාජෙතබ්බො’’ති වචනතො. කිලාසොපි ඉධාධිප්පෙතොති න කෙවලං සො එවෙකො, කින්තු පඤ්චහි ආබාධෙහි ඵුට්ඨො, **පාළියං** ආගතා රාජභටාදයො දාසපරියොසානා, **රාහුලවත්ථුම්හි** ආගතා අනනුඤ්ඤාතමාතාපිතරො චාති දසපි ජනා ඉධාධිප්පෙතා. තදත්ථදීපනත්ථමෙව ලිඛිතකකසාහතලක්ඛණාහතෙ පුබ්බෙ වුත්තෙපි ආනෙත්වා **උපාලිත්ථෙරො** ඉධ හත්ථච්ඡින්නපාළියං ආහ. තෙනෙව **චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ** ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අප්පත්තො ඔසාරණං, තඤ්චෙ සඞ්ඝො ඔසාරෙති, එකච්චො සොසාරිතො, එකච්චො දොසාරිතො’’ති (මහාව. 396) ඉමස්ස **විභඞ්ගෙ** ‘‘පඤ්චහි ආබාධෙහි ඵුට්ඨා, රාජභටා, චොරකාරභෙදකඉණායිකදාසා, අනනුඤ්ඤාතමාතාපිතරො වා’’ති සත්ත ජනා න ගහිතා, න ච ලබ්භන්ති, අඤ්ඤථා ඉමෙපි තස්ස විභඞ්ගෙ වත්තබ්බා සියුං. න වත්තබ්බා තත්ථ අභබ්බත්තාති චෙ? එවං සන්තෙ ‘‘සඞ්ඝො ඔසාරෙති, එකච්චො දොසාරිතො’’ති ඉමස්ස **විභඞ්ගෙ** වත්තබ්බා පණ්ඩකාදයො විය, න ච වුත්තා. උභයත්ථ අවුත්තත්තා න විමෙ අනුභයා භවිතුමරහන්ති, තස්මා අවුත්තානමෙව දසන්නං යථාවුත්තානං සඞ්ගණ්හනත්ථං පුන ලිඛිතකාදයො වුත්තාති. අථ කිමත්ථං තෙ ඉධ උප්පටිපාටියා වුත්තාති? ඉණායිකදාසානං සොසාරිතභාවෙපි ඉණායිකදාසා සාමිකානං දාතබ්බාති තදධීනභාවදස්සනත්ථං. තෙනෙව තත්ථ වුත්තං ‘‘පලාතොපි ආනෙත්වා දාතබ්බො’’තිආදි. යො පනෙත්ථ චොරො කතකම්මො පබ්බජති, රාජභටො වා සචෙ කතදොසො, ඉණායිකග්ගහණෙනෙව ගහිතොති වෙදිතබ්බො. අථ වා යථාවුත්තලක්ඛණො සබ්බොපි ඉණායිකදාසානං ‘‘සොසාරිතො’’ති වත්තබ්බාරහො න හොතීති කත්වා තෙසං පරිවජ්ජනත්ථං උප්පටිපාටියා දෙසනා උපරි ආරොහති, න හෙට්ඨාති දීපනතො. ලිඛිතකො ‘‘සොසාරිතො’’ති වුත්තත්තා දෙසන්තරං නෙතබ්බො. තථාකාරභෙදකාදයොපීති වෙදිතබ්බං.

එත්තාවතා භගවතා අත්තනො දෙසනාකුසලතාය පුබ්බෙ ගහිතග්ගහණෙන යථාවුත්තානං දසන්නම්පි පබ්බජ්ජුපසම්පදාකම්මනිප්ඵත්ති, උප්පටිපාටිවචනෙන පුග්ගලවෙමත්තතඤ්ච දෙසනාය කොවිදානං දීපිතං හොතීති වෙදිතබ්බං. හොති චෙත්ථ –

‘‘වත්තබ්බයුත්තං වචනෙන වත්වා, අයුත්තමිට්ඨං නයදෙසනාය;
සන්දීපයන්තං සුගතස්ස වාක්‍යං, චිත්තං විචිත්තංව කරොතිපී’’ති.

එත්ථාහ – **චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ** ඌනවීසතිවස්සො උභයත්ථ අවුත්තත්තා අනුභයො සියාති? න සියා අවුත්තත්තා එව. යදි හි තතියාය කොටියා භවිතබ්බං, සා අවස්සං භගවතා වත්තබ්බාව හොති, න ච වුත්තා, තස්මා න සො අනුභයො හොති. අථ කතරං පක්ඛං භජතීති? දොසාරිතපක්ඛං භජති. අථ කස්මා න වුත්තොති? සික්ඛාපදෙන පටිසිද්ධත්තා. **උපනාහං බන්ධිත්වාති** පුන බන්ධනං කත්වා. ‘‘නානාවිධෙහි ඔසධෙහි පාදං බන්ධිත්වා ආවාටකෙ පවෙසෙත්වා කත්තබ්බවිධානස්සෙතං අධිවචන’’න්ති ලිඛිතං. කප්පසීසො වා හත්ථී විය. **ගොහත්තනාළිකා** නාම ගුන්නං හත්තපානත්ථං කතනාළිකා. **උපක්කමුඛො** නාම කුථිතමුඛො වුච්චති, **වාතණ්ඩිකො** නාම අණ්ඩකෙසු වුඩ්ඪිරොගෙන සමන්නාගතො. **විකටො** නාම තිරියං ගමනකපාදෙහි සමන්නාගතො. **‘‘ගුණි කුණී’’**ති දුවිධො කිර පාඨො. **යෙසඤ්ච පබ්බජ්ජා පටික්ඛිත්තා, උපසම්පදාපි තෙසං පටික්ඛිත්තාවාති**ආදි යස්මා හත්ථච්ඡින්නාදයො උපසම්පදාවසෙනෙව වුත්තා, තස්මා තෙ එව හත්ථච්ඡින්නාදයො සන්ධායාහ.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අලජ්ජීනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

120. ‘‘න , භික්ඛවෙ, අලජ්ජීනං නිස්සයො දාතබ්බො’’ති ඉමිනා අලජ්ජීහි භික්ඛූහි, සාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ද්වෙපි ධම්මාමිසපරිභොගා පටික්ඛිත්තා හොන්ති නිස්සයභාවෙ භාවතො තෙසං. යථාහ ‘‘ආචරියෙන, භික්ඛවෙ, අන්තෙවාසිකො සඞ්ගහෙතබ්බො අනුග්ගහෙතබ්බො උද්දෙසෙන පරිපුච්ඡාය ඔවාදෙන අනුසාසනියා’’තිආදි (මහාව. 79) උපජ්ඣායස්සපි නිස්සයප්පණාමනසම්භවතො, සොපි සද්ධිවිහාරිකස්ස නිස්සයොති වෙදිතබ්බං, තස්මා උපජ්ඣායො චෙ අලජ්ජී හොති, න තං නිස්සාය වසිතබ්බන්ති සිද්ධං හොති. භික්ඛූනං සම්මාපටිපත්තියා සමානභාගො භික්ඛු සභාගො. තස්සභාවො භික්ඛුසභාගතා. තං **භික්ඛුසභාගතං**. යාව ජානාමීති අධිප්පායෙන වසිතුං වට්ටති. භික්ඛූහි සභාගතං. කිං තං? ලජ්ජීභාවං. **‘‘සත්තාහං…පෙ…. ගහෙතබ්බො’’**ති එත්ථ ‘‘සත්තාහමත්තං වසිස්සාමි, කිං භික්ඛුසභාගතාජානනෙනාති ජානනෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා වසිතුං න ලභතීති අත්ථො’’ති ලිඛිතං. ‘‘භික්ඛුසභාගතං පන

ජානන්තො ස්වෙව ගමිස්සාමි, කිං මෙ නිස්සයාරොචනෙනා''ති අරුණං උට්ඨපෙතුං න ලභති. ''පුරෙ අරුණං උට්ඨහිත්වා ගමිස්සාමී''ති ආභොගෙන සයන්තස්ස චෙ අරුණො උග්ගච්ඡති, වට්ටති.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

121. **''අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නෙන භික්ඛුනා නිස්සයං අලභමානෙන අනිස්සිතෙන වත්ථු**න්ති අවස්සකාලෙයෙව වස්සකාලෙ අද්ධානගමනස්ස **පාළියං**යෙව පටික්ඛිත්තත්තා''ති වුත්තං, තං අප්පමාණං සත්තාහං වස්සච්ඡෙදාදිවසෙන අද්ධානගමනසම්භවතො, ගච්ඡන්තස්සෙව වස්සකාලගමනසම්භවතො ච. **අන්තරාමග්ගෙ...පෙ.... අනාපත්තී**ති නිස්සයදායකාභාවෙයෙව. **''තස්ස නිස්සායා''**ති පාඨානුරූපං වුත්තං, තං නිස්සායාති අත්ථො. ''යදා පතිරූපො නිස්සයදායකො ආගච්ඡිස්සති''ති වචනෙන අයං විධි අවස්සකාලෙ එවාති සිද්ධං. ''අන්තොවස්සෙ පන කස්සචි ආගමනාභාවා''ති වුත්තං. සචෙ සො ජලපට්ටනෙ වා ථලපට්ටනෙ වා වසන්තො වස්සූපනායිකාය ආසන්නාය ගන්තුකාමො සුණාති ''අසුකො මහාථෙරො ආගමිස්සතී''ති, තං චෙ ආගමෙති, වට්ටති. ආගමෙන්තස්සෙව චෙ වස්සූපනායිකදිවසො හොති, හොතු, ගන්තබ්බං තත්ථ, යත්ථ නිස්සයදායකං ලභතීති. පාතිමොක්ඛුද්දෙසකාභාවෙන චෙ ගන්තුං වට්ටති, පගෙව නිස්සයදායකාභාවෙන. සචෙ සො ගච්ඡන්තො ජීවිතන්තරායං, බ්‍රහ්මචරියන්තරායං වා පස්සති, තත්ථෙව වසිතබ්බන්ති එකෙ.

122. ''නාහං උස්සහාමි ථෙරස්ස නාමං ගහෙතු''න්ති ඉත්ථන්නාමො ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතොති ලක්ඛණතො ආහ. ''ගොත්තෙනාපී'ති වචනතො යෙන වොහාරෙන වොහරියන්ති, තෙන වට්ටතීති සිද්ධං, තස්මා 'කො නාමො තෙ උපජ්ඣායො'ති පුට්ඨෙනාපි ගොත්තමෙව නාමං කත්වා වත්තබ්බන්ති සිද්ධං හොති, තස්මා චතුබ්බිධෙසු නාමෙසු යෙන කෙනචි නාමෙන අනුස්සාවනා කාතබ්බා''ති වදන්ති. එකස්ස බහූනි නාමානි හොන්ති, තත්ථ එකං නාමං ඤත්තියා, එකං අනුස්සාවනාය කාතුං න වට්ටති, අත්ථතො, බ්‍යඤ්ජනතො ච අභින්නාහි අනුස්සාවනාහි භවිතබ්බන්ති. කත්ථචි ''ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්සා''ති වත්වා කත්ථචි කෙවලං ''බුද්ධරක්ඛිතස්සා''ති සාවෙති, ''සාවනං හාපෙතී''ති න වුච්චති නාමස්ස අහාපිතත්තාති එකෙ. සචෙ කත්ථචි ''ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්සා''ති වත්වා කත්ථචි ''බුද්ධරක්ඛිතස්සායස්මතො''ති සාවෙති, පාඨානුරූපත්තා ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්තිපි එකෙ. බ්‍යඤ්ජනභෙදප්පසඞ්ගතො අනුස්සාවනෙ තං න වට්ටතීති එකෙ. සචෙ පන සබ්බට්ඨානෙපි තථෙව වදති, වට්ටති භගවතා දින්නලක්ඛණානුරූපත්තා. ලක්ඛණවිරොධතො අඤ්ඤථා න වට්ටතීති චෙ? න, පයොගානුරූපත්තා. තත්ථ තථා, ඉධ අඤ්ඤථා පයොගොති චෙ? න, විපත්තිලක්ඛණානං විරොධතො. න සබ්බෙන සබ්බං, සාවනාහාපනා එව හි **පාළියං** තදත්ථවිභාවනෙ ආගතාති අඤ්ඤපදෙසු සාවනෙසු පරිහාරො න සම්භවති ආචිණ්ණකප්පවිරොධතො. සොපි කිංපමාණන්ති චෙ? පමාණං ආචරියුග්ගහස්ස පමාණත්තා.

123. **ද්වෙ එකානුස්සාවනෙ**ති එත්ථ **ගණ්ඨිපදෙ** තාව එවං ලිඛිතං ''එකතො පවත්තඅනුස්සාවනෙ''. **ඉදං සන්ධායා**ති නානුපජ්ඣායං එකාචරියං අනුස්සාවනකිරියං සන්ධාය, තඤ්ච අනුස්සාවනකිරියං එකෙනුපජ්ඣායෙන නානාචරියෙහි අනුජානාමීති අත්ථො. නානුපජ්ඣායෙහි එකෙනාචරියෙන න ත්වෙව අනුජානාමීති අත්ථොති. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ**පි තථෙව වත්වා ''තිණ්ණං උද්ධං න කෙනචි ආකාරෙන එකතො වට්ටතී''ති වුත්තං, තං යුත්තං, න හි සඞ්ඝො සඞ්ඝස්ස කම්මං කරොතීති ආචරියො. ඉදං පනෙත්ථ චින්තෙතබ්බං. කථං? චත්තාරො වා අතිරෙකා වා උපසම්පදාපෙක්ඛා සඞ්ඝවොහාරං න ලභන්ති භික්ඛුභාවං අප්පත්තත්තා. කෙවලං භගවතා පරිච්ඡින්දිත්වා ''තයො''ති වුත්තත්තා තතො උද්ධං න වට්ටතීති නො තක්කොති ආචරියො. **අනුගණ්ඨිපදෙ**පි අයමෙවත්ථො බහුධා විචාරෙත්වා වුත්තො. තථා **අන්ධකට්ඨකථාය**ම්පි. න සබ්බත්ථ ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ මතිභෙදො අත්ථි. යා පනෙසා උභො පරිපුණ්ණවීසතිවස්සා, උභින්නමෙකුපජ්ඣායො, එකාචරියො, එකා කම්මවාචා, එකො උපසම්පන්නො, එකො අනුපසම්පන්නොති පරිවාරකථා, තං දස්සෙත්වා එකො චෙ ආචරියො ද්වින්නං, තිණ්ණං වා උපසම්පදාපෙක්ඛානං එකං කම්මවාචං එකෙනුපජ්ඣායෙන සාවෙති, වට්ටතීති එකෙ. තං අයුත්තං, න හි සක්කා සිථිලධනිතාදිබ්‍යඤ්ජනලක්ඛණසම්පන්නං තස්මිං ඛණෙ කම්මවාචං දස්සෙතුං විමුත්තදොසාදීසු පතනතො . විසුං විසුං කරණං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති දීපනත්ථං ''තයො පරිපුණ්ණවීසතිවස්සා , තිණ්ණමෙකුපජ්ඣායො, එකාචරියො, එකා කම්මවාචා, ද්වෙ උපසම්පන්නා, එකො අනුපසම්පන්නො''ති න වුත්තො. එවඤ්හි වුත්තෙ සක්කා තීසු ආකාසට්ඨමපනෙත්වා සීමට්ඨානං ද්වින්නමනුරූපං කම්මවාචං දස්සෙතුං, තමනිට්ඨප්පසඞ්ගං නිවාරෙතුං ''උභො''ති වුත්තං. ''තත්ථ පරිපුණ්ණවීසතිවස්සවචනෙන වත්ථුසම්පත්ති, පරිසාය පධානත්තා, ආචරියුපජ්ඣායවචනෙන පරිසසම්පත්ති, කම්මවාචාය අනුස්සාවනසම්පත්ති දස්සිතා, සීමසම්පත්ති එවෙකා න දස්සිතා. තතො විපත්ති ජාතා කම්මවාචානං නානාක්ඛණිකත්තා. එකක්ඛණභාවෙ සති උභින්නං සම්පත්ති වා සියා විපත්ති වා, න එකස්සෙව සම්පත්ති එකස්ස විපත්තීති සම්භවති විමුත්තාදිබ්‍යඤ්ජනදොසප්පසඞ්ගතො''ති වුත්තං, තං වචනං උභොපි චෙතෙ සීමගතාව හොන්ති, උභින්නං එකතො කම්මසම්පත්තිදීපනතො ද්වින්නං එකතො අනුස්සාවනං එකෙන උපජ්ඣායෙන එකෙනාචරියෙන වට්ටතීති සාධෙති. ද්වින්නං, තිණ්ණඤ්ච එකතො සසමනුභාසනා ච **පාළියං**යෙව දස්සිතා, තඤ්ච අනුලොමෙති. **අට්ඨකථාචරියෙහි** නානුඤ්ඤාතං, න පටික්ඛිත්තං, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බන්ති ආචරියො, තං ධම්මතාය විරුජ්ඣති.

අයඤ්හි බුද්ධානං ධම්මතා – යදිදං යත්ථ යත්ථ වචනනානත්තමත්ථි, තත්ථ තත්ථ ගරුකෙසු ඨානෙසු වත්තබ්බයුත්තං වදන්ති. දූතෙන උපසම්පදාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං. යස්මා චෙත්ථ පුබ්බෙ අනුඤ්ඤාතකම්මවාචාය නානත්තං නත්ථි, තස්මා ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ද්වෙ තයො එකානුස්සාවනෙ කාතු''න්ති වත්වා ''එවඤ්ච පන,

භික්ඛවෙ, කාතබ්බො''ති න වුත්තං. නානත්තෙ සතිපි තත්ථ තත්ථ ද්වින්නං, බහූනං වා වසෙන වුත්තකම්මවාචානුසාරෙන ගහෙතබ්බතො අවුත්තන්ති චෙ? න හි ලහුකෙසු ඨානෙසු වත්වා ගරුකෙසු අවචනං ධම්මතාති ආචරියො. අඤ්ඤතරස්මිං පන **ගණ්ඨිපදෙ** එවං පපඤ්චිතං **ද්වෙ එකානුස්සාවනෙති** ද්වෙ එකතො අනුස්සාවනෙ. ''එකෙන'' ඉති පාඨො, එකෙන ආචරියෙනාති අත්ථො. **පුරිමනයෙනෙවාති** ''එකෙන වා ද්වීහි වා ආචරියෙහී''ති වුත්තනයෙන එව, තස්මා එකෙනාචරියෙන ද්වෙ වා තයො වා අනුස්සාවෙතබ්බා. ''ද්වීහි වා තීහි වා''ති පාඨො. **නානාචරියා නානුපජ්ඣායාති** එත්ථ ''තඤ්ච ඛො එකෙන උපජ්ඣායෙන, න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙනා''ති වුත්තත්තා න වට්ටතීති චෙ? වට්ටති. කථං? එකෙන අනුස්සාවනෙ එකානුස්සාවනෙති විග්ගහස්ස පාකටත්තා ලීනමෙව දස්සෙතුං ''එකතො අනුස්සාවනෙ''ති විග්ගහොව වුත්තො, තස්මා උජුකත්තමෙව සන්ධාය තඤ්ච ඛො එකෙන අනුස්සාවනං එකානුස්සාවනං, එකෙන උපජ්ඣායෙන අනුජානාමි, න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙනාති අත්ථො. ඉදං සන්ධාය හි ද්විධා විග්ගහො, තස්මා ''නානාචරියෙහි නානුපජ්ඣායා න වට්ටන්තීති සිද්ධමෙවා''ති අඤ්ඤථාපි වදන්ති. තඤ්ච ඛො එකෙන උපජ්ඣායෙන එකස්ස උපජ්ඣායස්ස වා වත්තබ්බං අනුස්සාවනං, න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙන අනුජානාමීති අත්ථො. කිං වුත්තං හොති? ''එකො ආචරියො, ද්වෙ වා තයො වා උපසම්පදාපෙක්ඛා ද්වින්නං තිණ්ණං වා උපජ්ඣායානං න ත්වෙව අනුජානාමී''ති කිර වුත්තන්ති. අපරස්මිං පන **ගණ්ඨිපදෙ** ''එකෙන අනුස්සාවනෙති විග්ගහස්ස පාකටත්තා තං පකාසෙතුං 'එකෙනා'ති වුත්තං. එවං වුත්තෙ අවස්සං පණ්ඩිතා ජානන්ති. තංපාකටත්තා චෙ ජානන්ති, එකෙනාති ඉමිනා කින්ති චෙ? කිඤ්චාපි ජානන්ති, විවාදො පන හොති අලද්ධලෙසත්තා, ජානිතුඤ්ච න සක්කා, 'එකෙනා'ති වුත්තෙ පන තං සබ්බං න හොතීති වුත්ත''න්ති ලිඛිතං. එවං එත්ථ අනෙකෙ ආචරියා ච තක්කිකා ච අනෙකධා පපඤ්චෙන්ති, තං සබ්බං සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා ගරුකුලං පයිරුපාසිත්වා වංසානුගතොව අත්ථො ගහෙතබ්බො. ''න සබ්බත්ථ ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ මතිභෙදො අත්ථී''ති වුත්තමෙව.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා

125. **කුට්ඨං ගණ්ඩොති** එත්ථ කුට්ඨාදිග්ගහණෙන හත්ථච්ඡින්නාදයොපි ගහිතාව හොන්තීති පොරාණා, තස්මා ''මනුස්සොසි පුරිසොසී''ති එතෙහි හබ්බාහබ්බපුග්ගලපරිවජ්ජනං කරොති. ''භුජිස්සොසි අණණොසී''තිආදීහි පුබ්බෙ හත්ථච්ඡින්නාධිකාරෙ වුත්තඅත්ථවිකප්පෙසු දුතියං විකප්පං උපථම්භෙති. තත්ථ ''අණණොසි භුජිස්සොසී''ති අනුක්කමෙන අවත්වා උප්පටිපාටියා වචනෙන භුජිස්සො හොති, න ච රඤ්ඤො භත්තවෙතනවසෙන භටො. රාජාධීනත්තා පන සො රාජභටපක්ඛං භජතීති තබ්බිපක්ඛභාවපුච්ඡනත්ථං **''නසි රාජභටො''**ති වුත්තං. අඤ්ඤථා පඤ්චහි ආබාධෙහි වුට්ඨානං ගහණෙනෙව සබ්බෙසං ගහණෙ සිද්ධෙ ඉතරෙ න වත්තබ්බා. අථ වත්තබ්බා, සබ්බෙපි වත්තබ්බා සියුං.

චත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා

128-9. **''තාවදෙව ඡායා මෙතබ්බා''**තිආදි ''භික්ඛූනං පාදෙ වන්දාපෙත්වා''ති වචනතො ථෙරාථෙරභාවජානනත්ථං වුත්තං. ''චිරෙන අගමාසී''ති කිර පොරාණපාඨො, චිරං අකාසීති අත්ථො.

130. **අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති** උක්ඛිත්තකෙන සද්ධිං සම්භොගසංවාසපච්චයා පාචිත්තියාපත්ති පඤ්ඤත්තා, තතො අනාපත්තීති අත්ථො. කථං පඤ්ඤායතීති? සංවාසග්ගහණෙ. අලජ්ජිනා සද්ධිං සම්භොගපච්චයා ආපජ්ජිතබ්බං දුක්කටං පන ආපජ්ජති එව, න සංවාසපච්චයා. න හි අලජ්ජිනා සද්ධිං සංවාසො පටික්ඛිත්තො. සංවාසො පනෙත්ථ සහසෙය්‍යප්පහොනකෙ ආවාසෙ සහවාසො, න ''පාරාජිකො හොති අසංවාසො''ති එත්ථ වුත්තසංවාසො. අයං සංවාසො උක්ඛිත්තකෙන සද්ධිං න වට්ටති. අලජ්ජිනා සද්ධිං එකච්චො වට්ටති. ධම්මසම්භොගවිනිමුත්තොවෙතරො . ඉදං පන ''උක්ඛිත්තකො විබ්භමී''තිආදිසුත්තං ඉමස්මිං උපසම්පාදෙතබ්බානුපසම්පාදෙතබ්බදීපනසාමඤ්ඤතො වුත්තං. කිඤ්ච භියො පටිපත්තික්කමතොව ආපත්තිතො සුද්ධි හොති, න විබ්භමෙන, තස්මා උපසම්පන්නො භික්ඛු අන්තමසො දුබ්භාසිතම්පි ආපජ්ජිත්වා අපරභාගෙ විබ්භමිත්වා ආගතො උපසම්පජ්ජති, තං ආපත්තිං දෙසෙත්වාව සුජ්ඣති, න අඤ්ඤථාති උපසම්පන්නස්ස සුද්ධික්කමදස්සනත්ථං. අසාධාරණාපත්තියා අදස්සනපච්චයා උක්ඛිත්තකස්ස ලිඞ්ගපරිවත්තනෙන ආපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස පුන චෙ පකතිලිඞ්ගමෙවුප්පජ්ජති, නානාසංවාසකතාව, විබ්භමිත්වා ආගතෙපි යථාවුත්තනයෙනෙව උපසම්පාදෙත්වා න වුට්ඨිතත්තාති චෙ? න ලිඞ්ගන්තරපාතුභාවා. න විබ්භමෙන කම්මාසුජ්ඣනතො. න කම්මාසුජ්ඣනෙ පුන උපසම්පදාකම්මවිපත්තිප්පසඞ්ගතො. න ච කම්මවිපත්ති, න ච කම්මපටිප්පස්සද්ධි. විබ්භමෙන ච අනුපසම්පන්නො නානාසංවාසකභාවෙන කම්මං කොපෙති ධම්මිස්සරෙන ආභච්ච භාසිතත්තා. තෙනෙව ''පස්සිස්සසී''ති අනාගතවචනං කතං. තාදිසො පන ගහට්ඨො නික්ඛිත්තවත්තපාරිවාසිකො විය පකතත්තභූමියං විබ්භමාදිනා අනුපසම්පන්නපකතියංයෙව තිට්ඨතීති ඉමස්ස සබ්බස්සපි අත්ථවිකප්පස්ස දස්සනත්ථමිදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරො පන පරිවත්තිතලිඞ්ගො හුත්වා පුන පකතිලිඞ්ගෙ ඨිතඋක්ඛිත්තකො පුන පුච්ඡිතබ්බො ''පස්සසී''ති. ''ආම පස්සාමී''ති වදන්තො ඔසාරෙතබ්බො. ''දෙසෙහී''ති න වත්තබ්බො ලිඞ්ගපරිවත්තනෙන වුට්ඨිතත්තා. තප්පටිකම්මෙ උක්ඛිත්තකො පුච්ඡිතබ්බො ''පටිකම්මං කිං තෙ කත''න්ති, ''ආම කත''න්ති වදන්තො ඔසාරෙතබ්බො. ''කත්තබ්බං මෙ පටිකම්මං න හොතී''ති වදන්තො න ඔසාරෙතබ්බොති එකෙ. අසාධාරණාපත්තිම්හි ඉදං විධානං, න සාධාරණාය. තත්ථ උක්ඛිත්තකො ලිඞ්ගපරිවත්තනෙනෙව පටිප්පස්සද්ධකම්මොති එකෙ. විචාරෙත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බන්ති ආචරියො. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''අලජ්ජිපරිභොගො සහත්ථදානාදිවසෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බො, 'සාරණීයධම්මපූරකාදයො දස්සෙත්වා අලජ්ජිස්ස

සහත්ථා දාතුං වට්ටතී'ති වදන්තානං වාදො පටිසෙධෙතබ්බො. කථං? උක්ඛිත්තකස්ස සහත්ථා දාතුං න වට්ටතීති විනිච්ඡයානුසාරෙන. දාපෙතුං පන වට්ටතෙවාති ච. කිඤ්චාපි අලජ්ජිපරිභොගවසෙන දුක්කටං, අථ ඛො අයං අලජ්ජී න හොති, තස්මා සබ්බාකාරෙන නිරාපත්තිතං සන්ධාය 'අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ'ති වුත්තං. කථං පඤ්ඤායතීති? විඤ්ඤෙය්‍යො අත්ථො උච්ඡුරසකසටානං සත්තාහකාලිකයාවජීවිකත්තා 'වට්ටති විකාලෙ උච්ඡුං ඛාදිතු'න්ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා තං ඛාදිත්වා තප්පච්චයා පාචිත්තියං න පස්සති, වට්ටතීති තථාසඤ්ඤිතාය. යො වා පන ආපත්තිං ආපන්නභාවං පටිජානිත්වා 'න පටිකරොමී'ති අභිනිවිසති, ඉමෙ ද්වෙ –

> 'සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති, ආපත්තිං පරිගූහති;
> අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡති, එදිසො වුච්චති අලජ්ජීපුග්ගලො'ති. (පරි. 359) –

වුත්තලක්ඛණෙ අපතනතො අලජ්ජිනො න හොන්ති, තස්මා 'යො ආපත්තිදෙසනපටිකම්මානි න කරොති, තෙන සද්ධිං සම්භොගාදිකරණෙ අනාපත්තී'ති විසෙසෙත්වා වුත්තවචනෙන, ඉතරෙනපි සද්ධිං කිඤ්චාපි රූපියසංවොහාරො න හොති, අථ ඛො කයවික්කයෙන ආපත්ති හොතියෙවාති නයො දින්නො හොති, පඤ්චහි සද්ධිං සබ්බථාපි අනාපත්තීති නයො ච. එවං සාපත්තිට්ඨානෙසු විසෙසෙත්වා ච වචනතො ඉධ තථා අවුත්තත්තා තෙන සහ අලජ්ජිපරිභොගො නත්ථි. භජාපියමානො පන අලජ්ජිපක්ඛං භජතීති ඉමිනාපි උපායෙන සබ්බත්ථ තං තං සංසන්දිත්වා අත්ථො පරියෙසිතබ්බොති අපරෙ. ආචරියා පන එවං න වදන්ති''ති වුත්තං. ''සචාහං න පස්සිස්සාමීති වදති, න පබ්බාජෙතබ්බො''ති වුත්තත්තා පුබ්බෙ ආපන්නාපත්තියො උප්පබ්බජිතස්සාපි න පටිප්පස්සම්භන්තීති සිද්ධං, තෙනෙව ආචරියා ආපත්තිං දෙසාපෙත්වාව සික්ඛාපච්චක්ඛානං කාරාපෙන්තීති ච අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති ඉදං පුබ්බෙ ආපන්නං සන්තිං එව ආපත්තිං න පස්සතීති ආසඞ්කිතබ්බො. සා පටිප්පස්සද්ධාති ඤාපනත්ථං වුත්තන්ති ච එකෙ. **''පස්සිස්සසී''**ති ගහට්ඨත්තා දෙසෙතුං න වට්ටතීති අනාගතවසෙන වුත්තං. **''උපසම්පාදෙත්වා පස්සිස්සසී''**ති පරිවාසාදිනා කත්තබ්බස්ස අත්ථිභාවෙන ''පස්සසී''ති අවත්වා අනාගතවසෙන වුත්තං, **ඔසාරෙත්වා**ති අබ්භානවසෙන. තත්ථ පුන කාතබ්බස්ස අභාවා ''පස්සසී''ති වුත්තං. ඉදං සබ්බං සබ්බත්ථ පටිජානනං සන්ධාය වුත්තං. එකච්චාපි පුන න පටිජානාති, එතෙන සහ තස්සා ආපත්තියා අනුරූපෙන සංවාසො න කාතබ්බො, අලජ්ජිභාවෙනාති වුත්තං හොති. **දිට්ඨියා**තිආදීසු ඔසාරණං නාම සමානකම්මාදිනා කරණන්ති අත්ථො. **අනාපත්ති සම්භොගෙ**ති උක්ඛිත්තකෙන සම්භොගෙ අනාපත්ති. කස්මා? උක්ඛිත්තකකම්මස්ස ගහට්ඨභාවෙන පටිප්පස්සද්ධත්තා, තෙනෙව ''අලබ්භමානාය සාමග්ගියා''ති වුත්තං. ඉදානි භික්ඛුභාවෙ කත්තබ්බතොති කෙචි. ද්වීසුපි වාරෙසු කම්මපටිප්පස්සද්ධිවිධානං තෙයෙව ජානන්ති, තස්මා සබ්බවාරෙසු යුත්තමයුත්තඤ්ච සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙත්වා කථෙතබ්බං.

> යො ඛන්ධකං පබ්බජ්ජනාමධෙය්‍යං,
> නානානයං සාසනමූලභූතං;
> ඤත්වා පකාසෙති පරස්ස සම්මා,
> තස්සාධිපච්චං මුනිසාසනස්මින්ති.

මහාඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනා

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

132-3. **තෙන සමයෙනා**ති අත්තනො ඔවාදපාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා භික්ඛූනංයෙව විසුං උපොසථකරණං අනුජානිත්වා ඨිතසමයෙන. කො පන සොති? මජ්ඣිමබොධියං පාතිමොක්ඛුද්දෙසප්පහොනකසික්ඛාපදානං පරිනිට්ඨානකාලො. තෙනෙවාහ ''තානි නෙසං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍යා''න්ති. **''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, උද්දිසිතබ්බ''**න්ති නිදානුද්දෙසං පඤ්ඤාපෙතුකාමතාය ච සික්ඛාපදානං උද්දෙසපරිච්ඡෙදනිදස්සනත්ථඤ්ච වුත්තං. අඤ්ඤථා ''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා''ති සබ්බසික්ඛාපදානං උද්දිසිතබ්බක්කමස්ස දස්සිතත්තා ඉදානි ''එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, උද්දිසිතබ්බ''න්ති ඉදං නිරත්ථකං ආපජ්ජති, ඉදඤ්ච සබ්බසඞ්ඝුපොසථං සන්ධාය වුත්තං.

134. ''යංනූන අය්‍යාපි…පෙ.… සන්නිපතෙය්‍යු''න්ති බහූනං අධිකාරප්පවත්ති. තත්‍රාපි විනයං ආගම්ම වුත්තො භික්ඛු සාමී, න කෙවලං සඞ්ඝත්ථෙරොති දස්සනත්ථං, සඞ්ඝස්ස ගාරවයුත්තවචනාරහතාදස්සනත්ථඤ්ච **''සුණාතු මෙ, භන්තෙ''**ති ආහ. තත්ථ සයං චෙ ථෙරො, භික්ඛූ සන්ධාය ''ආවුසො''ති වත්තුං යුජ්ජති. කථං පඤ්ඤායති? බුද්ධකාලෙ සඞ්ඝත්ථෙරො අබ්‍යත්තො නාම දුල්ලභො. සබ්බකම්මවාචාය පයොගනිදස්සනෙ ච ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො'' ඉච්චෙව භගවා දස්සෙතීති චෙ? එවමෙතං තථා දස්සනතො. සඞ්ඝං උපාදාය සඞ්ඝත්ථෙරෙනාපි ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො''ති වත්තබ්බං, භික්ඛූ උපාදාය ''ආවුසො''ති මහාකස්සපස්ස කම්මවාචාය පයොගදස්සනතො, පාරිසුද්ධිඋපොසථෙ ච ථෙරෙන භික්ඛුනා ''පරිසුද්ධො අහං, ආවුසො''ති පයොගදස්සනතො ච. **''යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ල''**න්ති පරතො පඤ්ඤාපෙතබ්බෙ උපොසථකරණන්තරායෙ සන්ධායාහ. උපොසථස්ස බහුවිධත්තා සරූපතො වත්තුං **''පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා''**ති ආහ. එත්තාවතා ඤත්තිං නිට්ඨපෙසි. ඤත්තිදුතියකම්මතො එව හි උපොසථකම්මං. න, තතියානුස්සාවනසම්භවතොති චෙ? න, අඤ්ඤෙහි ඤත්තිචතුත්ථකම්මෙහි අසදිසත්තා. න හි

එත්ථ චතුක්ඛත්තුං ‘‘සුණාතු මෙ’’ති ආරභීයතීති. අඤ්ඤෙහි ඤත්තිදුතියෙහි අසදිසත්තා ඤත්තිදුතියම්පි මාහොතූති චෙ? න, ඤත්තිදුතියකම්මස්ස අඤ්ඤථාපි කත්තබ්බතො. තථා හි ඤත්තිදුතියකම්මං එකච්චං අපලොකනවසෙනපි කාතුං වට්ටති, න අඤ්ඤං අඤ්ඤථා කාතුං වට්ටති. කථං පඤ්ඤායතීති? ඉදමෙව උපොසථකම්මං ඤාපකං.

‘‘කිං සඞ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච’’න්ති ඉදං න ඤත්ති නිට්ඨපෙත්වා වත්තබ්බං, තඤ්හි ඤත්තිතො පුරෙතරමෙව කරීයතීති. තස්මා ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො, කිං සඞ්ඝස්ස පුබ්බකිච්චං, යදි සඞ්ඝස්සා’’ති වත්තබ්බං සියාති? තථාපි න වත්තබ්බං, න හි තං ඤත්තියා අන්තොකරීයතීති. යදි එවං සබ්බත්ථ න වත්තබ්බං පයොජනාභාවාති චෙ? න, යථාගතට්ඨානෙයෙව වත්තබ්බතො, පරපදාපෙක්ඛතායාති වුත්තං හොති. ඉදං පුබ්බකිච්චං අකත්වා උපොසථං කරොන්තො සඞ්ඝො, පුග්ගලො වා ඨපනක්ඛෙත්තාතික්කමෙ ආපජ්ජති. න හි තස්මිං ඛෙත්තෙ අතික්කන්තෙ සම්මජ්ජනාසනොදකපදීපකරණෙ ආපත්තිමොක්ඛො හොති. උපොසථකම්මතො පුබ්බෙ කත්තබ්බකිච්චාකරණපච්චයත්තා තස්සා ආපත්තියා, න සා කම්මපරියොසානාපෙක්ඛා එත්ථාගතසම්පජානමුසාවාදාපත්ති විය, තස්මා පාතිමොක්ඛුද්දෙසකො භික්ඛු ‘‘පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථා’’ති වත්තුකාමො පඨමංයෙව පරිසුද්ධාපරිසුද්ධපච්චයං පුබ්බකිච්චං සරාපෙති. තඤ්හි කතං පරිසුද්ධපච්චයො හොති, අකතං අපරිසුද්ධපච්චයො, තෙනෙව උභයාපෙක්ඛාධිප්පායෙන ‘‘කතං න කත’’න්ති අවත්වා **‘‘කිං සඞ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච’’** මිච්චෙවාහ. තත්ථ අකතපක්ඛෙ තාව පාරිසුද්ධිආරොචනක්කමනිදස්සනත්ථං පරතො ‘‘යස්ස සියා ආපත්ති, සො ආවි කරෙය්‍යා’’ති ච, කතපක්ඛෙ ‘‘අසන්තියා ආපත්තියා තුණ්හී භවිතබ්බ’’න්ති ච වක්ඛති.

පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථ. කිංකාරණා? යස්මා පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි. එත්ථ ච ‘‘උද්දිසාමී’’ති වත්තමානකාලං අපරාමසිත්වා ‘‘උද්දිසිස්සාමී’’ති අනාගතකාලපරාමසනෙන ය්වායං ‘‘දානි නෙසං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍ය’’න්ති (මහාව. 150) එත්ථ වුත්තපාතිමොක්ඛුද්දෙසො, තං සන්ධාය ‘‘පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’ති වුත්තන්ති එකෙ. යස්මා ‘‘පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, පාතිමොක්ඛුද්දෙසා’’ති වුත්තං, තස්මා වත්තමානස්ස නිදානුද්දෙසසඞ්ඛාතස්ස පාතිමොක්ඛස්ස යදෙතං අන්තෙ ‘‘කච්චිත්ථ පරිසුද්ධා’’තිආදිකං යාවතතියානුස්සාවනං, තස්සෙව ආපත්තිඛෙත්තත්තා, අවයවෙපි අවයවීවොහාරසම්භවතො ච ඉධ ආපත්තිඛෙත්තමෙව සන්ධාය **‘‘පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’**ති වුත්තං. එවඤ්හි වුත්තෙ යස්මා පරතො ආපත්තිඛෙත්තං ආගමිස්සති, තස්මා ආපත්තිභීරුකා තුම්හෙ සබ්බෙව පඨමමෙව පාරිසුද්ධිං ආරොචෙථාති අයමත්ථො සම්භවති. වත්තමානකාලවසෙන වුත්තෙ ‘‘පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථා’’ති වචනමෙව න සම්භවති තදාරොචනස්ස පඨමං ඉච්ඡිතබ්බත්තා, පගෙව තස්ස කරණභාවෙන ‘‘පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’ති වචනං. අයං නයො සන්තියා ආපත්තියා ආරොචනෙ යුජ්ජති, න තුණ්හීභාවෙ, අකම්මපරියොසානා තුණ්හීභාවප්පත්තිතො, එවං සන්තෙපි තස්මිං යුජ්ජතෙව. පාතිමොක්ඛුද්දෙසකො හි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපත්තිආවිකරණං අකත්වා තුණ්හීභූතෙ භික්ඛූ පස්සිත්වා තෙනෙව තුණ්හීභාවෙන ආරොචිතපාරිසුද්ධිකො හුත්වා ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ’’ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසං ආරභි.

එත්ථාහ – පඨමං ‘‘සඞ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍ය, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා ඉධාපි ‘‘සඞ්ඝො උපොසථං කරිස්සති, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සතී’’ති වත්තබ්බං, අථ ‘‘පුග්ගලස්ස උද්දෙසො’’ති ලක්ඛණත්තා යථාරුතමෙව වත්තබ්බං, තථාපි ‘‘උපොසථං කරිස්සාමි, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’ති වත්තබ්බන්ති? න වත්තබ්බං ලක්ඛණවිරොධතො, අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො ච. පුග්ගලස්ස උද්දෙසා එව හි සඞ්ඝස්ස උපොසථො කතො හොති, න පුග්ගලස්ස උපොසථකරණෙන. තඤ්ච සොව කරිස්සති, න සඞ්ඝොති අනිට්ඨප්පසඞ්ගොව ආපජ්ජති. ‘‘සුණාථා’’ති වුත්තෙ අචිත්තසාමග්ගිප්පසඞ්ගභයා **‘‘සුණොමා’’**ති වුත්තං. ‘‘සුණිස්සාමා’’ති වත්තබ්බං ‘‘උද්දිසිස්සාමී’’ති වුත්තත්තාති චෙ? න වත්තබ්බං, ආපත්තිඛෙත්තදස්සනාධිප්පායනිරපෙක්ඛතාය ‘‘සුණොම’’ ඉච්චෙව වත්තබ්බං. එකපදෙනෙව හිස්ස තදධිප්පායො අතික්කන්තොති. යදි එවං කිමත්ථං තං සබ්බෙහෙව ආරද්ධන්ති චෙ? ‘‘උද්දිසිස්සාමී’’ති ඉමිනා අසාධාරණවචනෙන ආපන්නස්ස අචිත්තසාමග්ගිප්පසඞ්ගනිවාරණත්ථං. **සරමානෙනාති** ඉමිනා චස්ස සම්පජානමුසාවාදස්ස සචිත්තකතං දස්සෙති. **අන්තරායිකො ධම්මො වුත්තො භගවතාති** එවං අකිරියසමුට්ඨානස්සාපි එවං පරිත්තකස්ස ඉමස්ස මුසාවාදස්ස මහාදීනවතං දස්සෙති. **විසුද්ධාපෙක්ඛෙනාති** සාවසෙසං ආපත්තිං උපාදාය අනාපත්තිභාවසඞ්ඛාතං අනවසෙසඤ්ච උපාදාය ගිහිභාවසඞ්ඛාතං විසුද්ධිං ඉච්ඡන්තෙන කස්මා ආවි කාතබ්බා? අන්තරායභාවානුපගමනෙන ඵාසුවිහාරපච්චයත්තා. ඉධ ‘‘අජ්ජුපොසථො පන්නරසො’’ති න වුත්තං පරතො දිවසනියමස්ස කත්තුකාමතාධිප්පායෙන අවුත්තත්තා. එවං පන තෙ භික්ඛූ සබ්බදිවසෙසු උද්දිසිංසු.

135. **‘‘ආදිමෙත’’**න්ති සීලපාතිමොක්ඛමෙව වුත්තං, කිඤ්චාපි ගන්ථපාතිමොක්ඛො අධිප්පෙතො. **‘‘පඤ්චන්නං වා’’**ති මාතිකායං වුත්තානං වසෙන වුත්තං. **අනජ්ඣාපන්නො වාති** පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනා. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘‘උපොසථං කරෙය්‍යා’ති එත්තාවතා ඤත්ති හොති. යාවතතියානුස්සාවනා නාම ‘යස්ස සියා ආපත්ති’තිආදිවචනත්තයං, අන්තෙ ‘දුතියම්පි තතියම්පි පුච්ඡාමී’ති ඉදඤ්චාති දුවිධං. තත්ථ පඨමං ආපත්තිං සරිත්වා නිසින්නස්ස, දුතියං අසරන්තස්ස සාරණත්ථ’’න්ති වුත්තං. **‘‘වචීද්වාරෙ’’**ති පාකටවසෙන උජුකමෙව වුත්තං. කිඤ්චාපි කායවිඤ්ඤත්තියාපි කරීයති, කායකම්මාභාවා පන වචීවිඤ්ඤත්තියායෙව ආවි කාතබ්බා. ‘‘සඞ්ඝමජ්ඣෙ වා’’තිආදි ලක්ඛණවචනං කිර. සඞ්ඝුපොසථකරණත්ථං සඞ්ඝමජ්ඣෙ චෙ නිසින්නො, තස්මිං සඞ්ඝමජ්ඣෙ. ගණුපොසථකරණත්ථඤ්චෙ ගණමජ්ඣෙ නිසින්නො, තස්මිං ගණමජ්ඣෙ. එකස්සෙව සන්තිකෙ චෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථං කත්තුකාමො, තස්මිං එකපුග්ගලෙ ආවි කාතබ්බාති, ‘‘එතෙන න කෙවලං සඞ්ඝමජ්ඣෙ එවායං මුසාවාදො සම්භවති, අථ ඛො එත්ථ වුත්තලක්ඛණෙන අසතිපි ‘පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථා’තිආදිවිධානෙ ගණුපොසථෙපි සාපත්තිකො හුත්වා උපොසථං කත්තුකාමො අනාරොචෙත්වා තුණ්හීභූතොව කරොති චෙ,

සම්පජානමුසාවාදාපත්තිං ආපජ්ජතීති ඉමස්සත්ථස්ස ආවිකරණතො ලක්ඛණවචනං කිරෙත’’න්ති වදන්ති තක්කිකා. අඤ්ඤථා ‘‘ගණමජ්ඣෙවා’’ති න වුත්තන්ති තෙසං අධිප්පායො. ආරොචනාධිප්පායවසෙන වුත්තන්ති නො තක්කොති ආචරියො. ආරොචෙන්තො හි සඞ්ඝස්ස ආරොචෙමීති අධිප්පායෙන ආවි කරොන්තො සඞ්ඝමජ්ඣෙ ආවි කරොති නාම. අත්තනො උභතොපස්සෙ නිසින්නානං ආරොචෙන්තො ගණමජ්ඣෙ. එකස්සෙවාරොචෙස්සාමි සභාගස්සාති අධිප්පායෙන ආරොචෙන්තො එකපුග්ගලෙ ආරොචෙති නාම. පුබ්බෙ විභත්තපදස්ස පුන විභජනං අත්ථවිසෙසාභාවදීපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං.

136-7. **‘‘න, භික්ඛවෙ, දෙවසිකං…පෙ…. දුක්කටස්සා’’**ති වත්වා **‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උපොසථෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතු’’**න්ති ඉදං අනුපොසථෙ එව තං දුක්කටං , උපොසථෙ පන දෙවසිකම්පි වට්ටතීති දීපෙති, තස්මා තෙ භික්ඛූ චාතුද්දසියං උද්දිසිත්වාපි පන්නරසියං උද්දිසිංසු, තෙනාහ **‘‘සකිං පක්ඛස්සා’’**ති. තත්ථ පුරිමෙන සාමග්ගීදිවසො උපොසථදිවසො එවාති දීපෙති. උභයෙන අට්ඨමිං පටික්ඛිපිත්වා දෙවසිකං පටික්ඛෙපස්ස අතිප්පසඞ්ගං නිවාරෙති. කිං වුත්තං හොති? භින්නො චෙ සඞ්ඝො පාටිපදදිවසෙ සමග්ගො හොති, තස්මිං දිවසෙ සාමග්ගීඋපොසථං කරොන්තො උභයම්පි දුක්කටං ආපජ්ජන්තො උභයෙන එකීභූතෙන නිවාරිතො හොතීති වුත්තං හොති. අඤ්ඤථා සාමග්ගීඋපොසථො න දෙවසිකො. චෙ, අහොරත්තං කාතබ්බො. තස්මිඤ්ච පක්ඛෙ පකතිඋපොසථො න දෙවසිකො. චෙ, අහොරත්තං කාතබ්බො. තස්මිඤ්ච පක්ඛෙ පකතිඋපොසථො අනුද්දිට්ඨො. චෙ හොති, සාමග්ගීඋපොසථො කාතබ්බොති ආපජ්ජති. න අපවාදනයෙන ගහෙතබ්බත්තාති චෙ? න, අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. කිං වුත්තං හොති? සාමග්ගීදිවසෙ සාමග්ගීඋපොසථං කත්වා පුන තස්මිං පක්ඛෙ පකතිඋපොසථදිවසෙ සම්පත්තෙ පකතිඋපොසථො න කාතබ්බොති. අපවාදොති. අපවාදිතබ්බට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ උස්සග්ගවිධානං නිවාරෙති.

කිත්තාවතා නු ඛො සාමග්ගීති එත්ථායමධිප්පායො – සාමග්ගී නාමෙසා සභාගානං සන්නිපාතො. සභාගා ච නාම යත්තකා සභධම්මිකා, තෙ සබ්බෙපි හොන්ති, උදාහු ආවාසසභාගතාය සභාගා නාම හොන්තීති. තත්ථ යදි සභධම්මිකානං සාමග්ගී සාමග්ගී නාම, සබ්බෙසං පුථුවිභත්තානං සාමග්ගී ඉච්ඡිතබ්බා. අථාවසථවසෙන, එකාවාසසභාගානන්ති වුත්තං හොති. අඤ්ඤථා එකාවාසෙ සාමග්ගීති ආපජ්ජති. **මා නො අගමාසී**ති අගතො මා හොති.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා

138. එකාවාසගතානං වසෙන සාමග්ගිං පටික්ඛිපිත්වා එකසීමගතානං වසෙන අනුජානිතුකාමො භගවා **‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්නිතු’’**න්ති ආහ. අථ ආවාසපරිච්ඡෙදං වත්තුකාමො භවෙය්‍ය. එත්තාවතා එකාවාසො යාවතා එකාසීමා. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්නිතු’’න්ති වදෙය්‍ය. තස්මා න ඉධ අනුඤ්ඤාතබද්ධසීමාවසෙන එකාවාසපරිච්ඡෙදො හොති, උපචාරසීමාවසෙනෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. කථං ජානිතබ්බන්ති චෙ? පාළිතොව, යථාහ ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා උපනන්දො සක්‍යපුත්තො එකො ද්වීසු ආවාසෙසු වස්සං වසි…පෙ…. එකාධිප්පාය’’න්ති (මහාව. 364). අඤ්ඤථා වස්සච්ඡෙදොති අනිට්ඨප්පසඞ්ගොව, කථං? එකාවාසවසෙනෙව චෙ සාමග්ගී, බහුආවාසඅනාවාසෙසු න සම්භවෙය්‍ය. තතො සො තං ආවාසං ගච්ඡන්තො බහිද්ධා උපොසථං කරොති. ‘‘න, භික්ඛවෙ, තදහුපොසථෙ සභික්ඛුකො අනාවාසො ගන්තබ්බො’’තිආදි (මහාව. 181)-පාළිවිරොධො සතිපි සඞ්ඝෙ අනාවාසෙ උපොසථස්ස අකත්තබ්බතො. අනාවාසෙපි චෙ සාමග්ගී ලබ්භති, ‘‘එත්තාවතා සාමග්ගී, යාවතා එකාවාසො’’ති න වත්තබ්බං, තස්මා සබ්බථා පුරිමනයො පච්ඡිමෙනෙව පටික්ඛිත්තොති කත්වා නානාවාසවසෙනපි සාමග්ගීති වෙදිතබ්බං. ‘‘තං කම්මං කරොමාති වත්වා න අකංසූ’තිආදීසු විය අනාගතම්පි අපෙක්ඛති, තස්මා ‘කරොමා’ති වුත්තෙ න වට්ටතී’’ති වදන්ති. ‘‘සීමං අසොධෙත්වාපි නිමිත්තං කිත්තෙතුං වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. හෙට්ඨිමකොටියා අඞ්ඪට්ඨමරතනුබ්බෙධො **හත්ථිප්පමාණො. සචෙ එකො බද්ධො හොති, න කාතබ්බොති** එත්ථ ‘‘චතූසු දිසාසු චතුන්නං පබ්බතකූටානං හෙට්ඨා පිට්ඨිපාසාණසදිසෙ පාසාණෙ ඨිතත්තා එකාබද්ධභාවෙ සතිපි පථවිතො උද්ධං තෙසං සම්බන්ධෙ අසති හෙට්ඨා පථවිගතසම්බන්ධමත්තෙ අබ්බොහාරිකං කත්වා කිත්තෙතුං වට්ටති. තෙනෙව ‘පිට්ඨිපාසාණො අතිමහන්තොපි පාසාණසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතී’ති වුත්තං. පථවිතො හෙට්ඨා තස්ස මහන්තභාවෙ ගය්හමානෙ පබ්බතමෙව හොතී’’ති **අනුගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. ‘‘චිනිත්වා කතපංසුපුඤ්ජෙ තිණගුම්බරුක්ඛා චෙ ජායන්ති, පබ්බතො හොතීති **ධම්මසිරිත්ථෙරො**. නෙවාති **උපතිස්සත්ථෙරො’’**ති වුත්තං.

පාසාණොති ‘‘සුධාමයපාසාණොපි වට්ටතී’’ති වදන්ති. වීමංසිතබ්බං ඉට්ඨකාය පටික්ඛිත්තත්තා. **ද්වත්තිංසපලගුළපිණ්ඩප්පමාණො** තුලතාය, න තුලගණනාය. **සොපීති** ඛාණුකො විය උට්ඨිතපාසාණො.

චතුපඤ්චරුක්ඛනිමිත්තමත්තම්පීති එකච්චෙසු නිමිත්තසද්දො නත්ථි. එත්ථ තයො චෙ සාරරුක්ඛා හොන්ති, ද්වෙ අසාරරුක්ඛා, සාරරුක්ඛානං බහුත්තං ඉච්ඡිතබ්බං. ‘‘සුසානම්පි ඉධ ‘වනමෙවා’ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති සයංජාතත්තා’’ති වුත්තං. කෙචි පන ‘‘චතූසු ද්වෙ අන්තොසාරා චෙ, වට්ටති. අන්තොසාරා අධිකා, සමා වා, වට්ටති. තස්මා බහූසුපි ද්වෙ චෙ අන්තොසාරා අත්ථි, වට්ටතී’’ති වදන්ති.

පරභාගෙති එත්ථ ‘‘එතෙහි බද්ධට්ඨානතො ගතත්තා වට්ටති. තථා දීඝමග්ගෙපි ගහිතට්ඨානතො ගතට්ඨානස්ස අඤ්ඤත්තා’’ති වදන්ති.

අන්වද්ධමාසන්ති එත්ථ ''අනුබද්ධො අද්ධමාසො, අද්ධමාසස්ස වා අනූ''ති ලිඛිතං. ''අන්තරවාසකො තෙමියතී''ති වුත්තත්තා තත්තකප්පමාණඋදකෙයෙව කාතුං වට්ටතීති කෙචි. **තෙමියතීති** ඉමිනා හෙට්ඨිමකොටියා නදිලක්ඛණං වුත්තං. එවරූපාය නදියා යස්මිං ඨානෙ චත්තාරො මාසෙ අප්පං වා බහුං වා උදකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා පවත්තති, තස්මිං ඨානෙ අප්පොදකෙපි ඨත්වා කාතුං වට්ටතීති එකෙ. ''පවත්තනට්ඨානෙ නදිනිමිත්ත'න්ති වුත්තත්තා සෙතුතො පරතො තත්තකං උදකං යදි පවත්තති, නදී එවා''ති වදන්ති.

ජාතස්සරාදීසු යීතොදකං ජාතස්සරාදිපදෙසෙන අනන්තරිකම්පි නිමිත්තං කාතුං වට්ටති නදිපාරසීමාය නිමිත්තං විය. සචෙ සො පදෙසො කාලන්තරෙන ගාමඛෙත්තභාවං පාපුණාති, තත්ථ අඤ්ඤං සීමං සම්මන්නිතුං වට්ටති. **උක්ඛෙපිමන්ති** උද්ධරිත්වා ගහෙතබ්බකං.

අබද්ධසීමවිහාරානං සීමාය උපචාරං ඨපෙත්වාති ''ආයතිං සම්මන්නිතබ්බාය ඔකාසං ඨපෙත්වා''ති ලිඛිතං. **අන්තොනිමිත්තගතෙහි පනාති** ''එකස්ස උපඩ්ඪං අන්තොකත්තුකාමතාය සති සබ්බෙසං ආගමනෙ පයොජනං නත්ථීති කත්වා 'අන්තොනිමිත්තගතෙහී'ති වුත්තං, තඤ්ච සාමීචිවසෙනා''ති වදන්ති. **අනාගමනම්පි වට්ටතීති** ''සීමාය අබද්ධත්තා වග්ගං නාම න හොතී''ති ලිඛිතං. ''අඤ්ඤස්මිං ගාමඛෙත්තෙ ඨත්වා නිමිත්තකිත්තනකාලෙ, සමානසංවාසකසීමාය සම්මන්නනකාලෙ ච ආගමනපයොජනං නත්ථී''ති වුත්තං. **භෙරිසඤ්ඤං වාති** ''සම්මන්නනපරියොසානං කරොමාති වත්වා''ති ලිඛිතං, තෙන තාදිසෙ කාලෙ තං කප්පතීති සිද්ධං හොති. කිං ඉමිනා? **සුඛකරණත්ථන්ති** මහාජනසන්නිපාතනපරිස්සමං අකත්වා අප්පතරෙහි සුඛකරණත්ථං. යදි මහාසීමාබන්ධනකාලෙ අන්තරායො හොති, තත්තකෙනපි සුඛවිහාරොති දස්සනත්ථං **''පඨම''**න්ති වුත්තන්ති එකෙ. **තතො ඔරං න වට්ටතීති** කථං පඤ්ඤායතීති? වීසතිවග්ගකරණීයපරමත්තා සඞ්ඝකම්මස්ස. කම්මාරහෙන සද්ධිං එකවීසති භික්ඛූ වෙ ගණ්හාති, වට්ටති. තත්තකප්පමාණං සුඛනිසජ්ජවසෙන වෙදිතබ්බං. තමෙව නිමිත්තං අඤ්ඤෙපි කිත්තෙත්වා සචෙ බන්ධන්ති, වට්ටතීති එකෙ.

''එවං බද්ධාසු පන...පෙ.... සීමන්තරිකා හි ගාමඛෙත්තං භජතී''ති න ආවාසවසෙන සාමග්ගීපරිච්ඡෙදො, කින්තු සීමාවසෙනෙවාති දස්සනත්ථං වුත්තං. **''නිමිත්තුපගපාසාණෙ ඨපෙත්වා''**ති සඤ්චාරිමනිමිත්තස්ස තප්පරතො වුත්තං. ඉතො පට්ඨාය ගණ්ඨිපදක්කමො හොති – **න සක්ඛිස්සන්තීති** තෙ අවිප්පවාසං අසල්ලක්ඛෙත්වා ''සමානසංවාසකමෙව සමූහනිස්සාමා''ති වායාමන්තා සමූහනිතුං න සක්ඛිස්සන්ති. **''එකරතනප්පමාණා''**ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යන්තරා හොතීති කත්වා වුත්තං. එකඞ්ගුලමත්තම්පි වට්ටතෙව. ඛණ්ඩසීමතො පට්ඨාය බන්ධනං ආචිණ්ණං. ආචිණ්ණකරණෙන විගතසම්මොහො හොතීති. **කුටිගෙහෙති** කුටිඝරෙ භූමිඝරෙ. **උදුක්ඛලංවාති** භූමිඋදුක්ඛලං විය බුද්දකාවාටං. **''පමුඛෙ''**ති භූමිකුටිං සන්ධාය වුත්තන්ති එකෙ. **හෙට්ඨා න ඔතරතීති** භිත්තිතො ඔරං නිමිත්තානි ඨපෙත්වා කිත්තිතත්තා හෙට්ඨා ආකාසෙ න ඔතරති, උපරි කතෙ පාසාදෙති අත්ථො. **භිත්තිලග්ගෙති** භිත්තිනිස්සිතකෙ. ඉමෙ කිර භිත්තිලග්ගාපි ''එකාබද්ධා''ති න වුච්චන්ති. **සබ්බො පාසාදො සීමට්ඨො හොතීති** එකාබද්ධො වා හොතු, මා වා. **තාලමූලකපබ්බතො** නාම අනුපුබ්බෙන තනුකො. **ආකාසපබ්භාරන්ති** අපරික්ඛෙපපබ්භාරං. **සුසිරපාසාණො** නාම ලෙණං හොති. **අන්තොලෙණන්ති** පබ්බතස්ස අන්තොලෙණං. ද්වාරං පන සන්ධාය පරතො ''ඔරතො''ති වුත්තං, සබ්බථාපි සීමතො බහිලෙණෙන ඔතරතීති අධිප්පායො.

මහාසීමං සොධෙත්වාති සීමට්ඨං දූරගතම්පි සීමගතං සීමසම්බන්ධංව, තස්මා තං අනාමසිත්වා ඨාතබ්බන්ති අධිප්පායො. යදි එවං ''තන්නිස්සිතකං අපනෙත්වා කම්මං කාතුං වට්ටතී''ති වත්තබ්බං. **මහාඅට්ඨකථායම්පි** ''සීමං සොධෙත්වා කාතබ්බ''න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. මහාථෙරාපි ''සොධෙතබ්බ''මිච්චෙව වදන්තීති එකෙ. ''මහාසීමං සොධෙත්වා වා කම්මං කාතබ්බ''න්ති ච පාඨො අත්ථි. ''වුත්තනයෙනෙවා''ති ච පරතො වක්ඛති, තස්මා සාධාරණපාඨොව සුන්දරොති එකෙ. **පුරිමනයෙපීති** ඛණ්ඩසීමාය උට්ඨහිත්වා මහාසීමාය ඔනතෙපීති අත්ථො. **උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටති**. කස්මා? අන්තො ඨිතත්තා. රුක්ඛස්ස හෙට්ඨා පථවිගතං මූලං ඛණ්ඩසීමාව හොති, අබ්බොහාරිකං වාති අපරෙ. ''මජ්ඣෙ පන ඡින්නෙ මහාසීමාය ඨිතමූලං මහාසීමමෙව භජති, ඛණ්ඩසීමාය ඨිතං ඛණ්ඩසීමමෙව භජති තදායත්තපථවිරසාදීහි අනුග්ගහිතත්තා''ති වුත්තං. ''සීමාය පච්ඡා උට්ඨිතරුක්ඛෙ නිසීදිත්වා කම්මං කාතුං වට්ටති පච්ඡාසීමායං කතගෙහෙ විය''ති වත්වා ''බන්ධනකාලෙ ඨිතරුක්ඛෙ නිසීදිත්වා කාතුං න වට්ටති උපරිසීමාය අගමනතො''ති කාරණං වදන්ති. එවං සති බන්ධනකාලෙ පුන ආරොහණං නාම නත්ථි, බන්ධිතකාලෙ එව ආරුහතීති ආපජ්ජති. පච්ඡා උට්ඨිතරුක්ඛො පන තප්පටිබද්ධත්තා සීමසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගතො, එවං පුබ්බෙ උට්ඨිතරුක්ඛොපීති ගහෙතබ්බං. ''යං කිඤ්චිපී''ති වචනතො තිණාදිපි සඞ්ගහිතං. මහාථෙරාපි තිණං සොධෙත්වාව කරොන්තීති.

140. යස්මා මජ්ඣතො කොණං හොති, තස්මා **''කොණතො කොණ''**න්ති වුත්තං. ''ආපත්තිඤ්ච ආපජ්ජති අචිත්තකත්තා''ති වදන්ති. **පාරයතීති** අජ්ඣොත්ථරති. කා සා? සීමා. **''යා සබ්බන්තිමෙන...පෙ.... වහතී''**ති තතො හෙට්ඨිමා නාවාසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතීති කත්වා වුත්තන්ති එකෙ, තං න යුත්තං දුතියපාරාජිකෙ නාවට්ඨභණ්ඩාධිකාරෙ තස්සාපි අධිප්පෙතත්තා. මජ්ඣිමපුරිසස්ස භාරප්පමාණෙන වුත්තන්ති එකෙ. භික්ඛුනීනම්පි නදීපාරසීමාසම්භවතො තාසං ''එකා වා නදීපාරං ගච්ඡෙය්‍යා''ති වුත්තදොසපරිහරණත්ථන්ති ආචරියස්ස තක්කො. උභයත්ථාපි ධුව-සද්දො ගහිතො. තෙන උපොසථන්තරාය පරිහරණත්ථං උපොසථදිවසො නියමතොව වුත්තො. එත්ථ ච **නාවා** නාම පමාණයුත්තා සබ්බසාධාරණා ථම්භනාවා අධිප්පෙතා, න කුල්ලනාවාති නො තක්කොති ආචරියො. රුක්ඛං ඡින්දිත්වා

කතොති අත්ථො. සචෙ එකං ගාමඛෙත්තං, සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ඨිතෙ භික්ඛූ හත්ථපාසගතෙ කත්වා සම්මන්නිතබ්බා. නානාගාමඛෙත්තං චෙ, අනාගමනම්පි වට්ටති. උභයතීරෙ නිමිත්තකිත්තනමත්තෙන දීපකො සඞ්ගහිතො න හොති, තස්මා දීපකෙ නිමිත්තානි කිත්තෙතබ්බානෙව. ''නදියා හෙට්ඨා නිසින්නභික්ඛූ කම්මං කොපෙති. උපරියෙව හි නදී හොතී''ති වදන්ති.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා

141. ''යං සඞ්ඝො ආකඞ්ඛති විහාරං වා…පෙ…. ගුහං වා''ති වචනතො න කෙවලං පථවියංයෙව, විහාරාදීනං උපරිපි සීමා අනුඤ්ඤාතා හොති උපොසථකම්මපධානත්තාති සිද්ධං. තප්පධානා සීමාති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? තදධිකාරානුඤ්ඤාතත්තා, සම්මුතියං ''සමානසංවාසා''ති එත්තාවතා සිද්ධෙ විසුං ''එකූපොසථා''ති වචනතො ච. ''උපොසථං ඨපෙත්වා සෙසකම්මානි **සමානසංවාසා** නාමා''ති ලිඛිතං. ''එකං සමූහනිත්වා''ති පාළිපාඨො.

142. **කතොවස්සාති** එකසීමාය සමග්ගෙ සන්ධාය වුත්තං. අඤ්ඤථා නානාසීමායං ඨිතානං සවනං පමාණං, එකසීමායපි හත්ථපාසං මුඤ්චිත්වා ඨිතානං වා සවනමෙව පමාණන්ති අනිට්ඨං ආපජ්ජති. තත්ථ **සම්මතාය වා අසම්මතාය වාති** උපොසථාගාරසම්මුතියා, න සීමාසම්මුතියා. කථං පඤ්ඤායතීති? අධිකාරතො, පරතො ඡන්දදානපඤ්ඤත්තිතො, පාරිසුද්ධිදානපඤ්ඤත්තිතො ච. තත්ථ පුරිමං කාරණං පුරිමං අනිට්ඨං නිවාරෙති, පච්ඡිමං පච්ඡිමන්ති වෙදිතබ්බං. උපොසථමුඛන්ති උපොසථට්ඨානං. **''උපොසථමුඛස්සාති** උපොසථාගාරට්ඨානස්සා''ති ලිඛිතං. **යානි කානිචි නිමිත්තානි කිත්තෙතුං වට්ටෙතීති** ඉදං කථං පඤ්ඤායතීති? ''පඨමං නිමිත්තා කිත්තෙතබ්බා නිමිත්තෙ කිත්තෙත්වා''ති එත්තකමෙව වුත්තත්තා. පඨමං වුත්තත්තා න වුච්චන්තීති චෙ? තං පන අකාරණං, න හි බුද්ධානං දෙසනාය ආලසියං අත්ථි. සීමාසමූහනනකාලෙ උපොසථාගාරං සමූහනිත්වාව සීමාසමූහනනං ඉච්ඡිතබ්බන්ති එකෙ. තං අයුත්තං අබද්ධාය සීමාය උපොසථාගාරසම්මුතිසිද්ධිතොති නො තක්කොති ආචරියො. **උපොසථමුඛන්ති** උපොසථාගාරස්ස මුඛන්ති ආචරියා. උපොසථමුඛස්ස නිමිත්තකිත්තනා සීමාය වුත්තනයෙන කාතබ්බා. එකෙනාපි කිත්තෙතුං වට්ටතීති එකෙ. ''පාසාදො වා හොතු, මණ්ඩපාදීසු වා අඤ්ඤතරො. කම්මවාචාය පන 'උපොසථමුඛ'මිච්චෙව වත්තබ්බ''න්ති වදන්ති. ''පොරාණකො ආවාසො නාම මූලාවාසො''ති ලිඛිතං. වදති සටමත්තා ඉති හි ලක්ඛණං.

අවිප්පවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා

143-4. ''මනම්හි වූළ්හො''ති වා පාඨො. තත්ථ **මනම්හි වූළ්හොති** මනං වූළ්හො අම්හීති අත්ථො. **ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චාති** අන්තරඝරසඞ්ඛාතං ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච ඨපෙත්වා. කෙචි ''පරික්ඛිත්තං ගාමං සන්ධාය 'ගාම'න්ති වුත්තං, අපරික්ඛිත්තං සන්ධාය 'ගාමූපචාර'න්ති වදන්ති, තං පන අට්ඨකථාය විරුජ්ඣති. තස්මා නිවෙසනරච්ඡාදයො සන්ධාය ගාමං, පරික්ඛෙපාරහට්ඨානානි සන්ධාය ''ගාමූපචාර''න්ති ච වුත්තං. එත්ථ පන අනෙකධා පපඤ්චන්ති. කිං තෙන, පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා යථා සමෙන්ති, තථා ගහෙතබ්බං. **භික්ඛූනං පුරිමකම්මවාචා න වට්ටතීති** ගාමගාමූපචාරෙ අන්තොකත්වා සමානසංවාසකසීමාය සම්මතාය උපරි අවිප්පවාසසීමාසම්මුතියං යුජ්ජති. යත්ථ පන කෙවලං අරඤ්ඤංයෙව සම්මතං, තත්ථ කථං න වට්ටතීති. තත්ථ ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චා''ති වචනං න සාත්ථකන්ති චෙ? වුච්චතෙ – එවමෙතං, කින්තු අනුස්සාවනහානිප්පසඞ්ගතො තං වචනං වත්තබ්බමෙවාති ඉමිනාව අධිප්පායෙන ''පුරිමකම්මවාචා න වට්ටතී''ති වුත්තං සියා. එකස්මිං වා අත්ථෙ කම්මවාචාද්වයාභාවතොති වුත්තං. ''න හි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස කම්මෙ ගණපූරකා හොන්තී''ති වුත්තත්තා උභින්නං නානාසංවාසකසඞ්ඝානම්පි අයමෙව විධි ආපජ්ජෙය්‍යාති චෙ? නාපජ්ජති පටිග්ගහසන්නිධීනං අනුඤ්ඤාතත්තා, ඔමසනාදිපච්චයා අවිසෙසතො, කම්මපටිප්පස්සද්ධිමත්තාපෙක්ඛතාය ච. **තස්සාති** භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස. **න කම්මවාචං වග්ගං කරොන්තීති** කම්මං න කොපෙන්තීති අත්ථො. **එත්ථාති** ඨපෙත්වා ගාමන්ති එත්ථ. ''යදි භික්ඛූනං අවිප්පවාසසීමා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච න ඔතරති, අථ කස්මා ගාමෙ සීමාබන්ධනකාලෙ අවිප්පවාසං සම්මන්නන්තීති චෙ? ආචිණ්ණකප්පෙන, න තතො අඤ්ඤං කඤ්චි අත්ථං අපෙක්ඛිත්වා''ති ලිඛිතං. ''අත්ථතො හි සා බහිද්ධාපි අබද්ධා එව හොතී''ති වුත්තං. අන්තරගාමෙ බද්ධා සමානසංවාසසීමා යස්මා ගාමසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති, තස්මාති එකෙ. **සොපි සීමාසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතීති** අවිප්පවාසසීමාසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති අත්ථො. ඉදං පනෙත්ථ විචාරෙතබ්බං – ගාමං අන්තොකත්වා බද්ධාය සීමාය පුන අවිප්පවාසසම්මුතියං අරඤ්ඤපදෙසෙ ඨත්වා අවිප්පවාසකම්මවාචා කාතබ්බා, උදාහු ගාමෙ ඨත්වාති? ගාමෙ ඨත්වා කතායපි කප්පියභූමියා එරතීති. බහිසීමෙ ඨිතසම්මතදොසානුලොමත්තා අකප්පියභූමියං ඨත්වා න කාතබ්බාති නො තක්කො, එස නයො සමූහනනෙපීති ආචරියො. **ඛණ්ඩසීමායං ඨත්වා අවිප්පවාසසීමාති**ආදීසු මහාසීමා කිර ''අවිප්පවාසසීමා''ති වුත්තා.

146. ''යස්සායස්මතො ඛමති එතිස්සා සීමාය සමානසංවාසාය එකූපොසථාය සමුග්ඝාතො, සො තුණ්හස්සා''ති **අන්ධකපොත්ථකෙ, සීහළපොත්ථකෙසු** ච කෙසුචි පාඨො අත්ථි. කෙසුචි ''සමුග්ඝාතො එතිස්සා සීමායා''ති පඨමං ලිඛන්ති, කෙසුචි ''එතිස්සා සීමාය සමුග්ඝාතො''ති ච.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා

147. **සා චාති** සා පරිච්ඡින්දිත්වා දින්නගාමසීමා ච ඉතරා ච. සා කතමාති චෙ? **''පකතිගාමා''**තිආදිමාහ. **බද්ධසීමාසදිසායෙව හොන්තීති** සා ච හොති ඉතරා ච හොතීති අධිප්පායො, තස්මායෙව ''තිචීවරවිප්පවාසපරිහාරං ලභතී''ති එකවචනං කතං, තං න යුත්තං උභින්නම්පි ගාමත්තාති එකෙ. ''හොන්ති, න ලභන්තී''ති ච බහුවචනම්පි කරොන්තීති. ''සා ච ඉතරා චා''ති වුත්තා ''මජ්ඣෙ භින්දිත්වා දින්නගාමසීමා පකතිගාමාදයො අභින්නා''ති ච වදන්ති. ''භික්ඛුවසතී''ති පාඨො, ''වසන්ති''ති ච ලිඛිතං. ''අඵස්ස ඨිතොකාසතො''ති වුත්තත්තා එකවචනමෙව යුත්තං. **සබ්බා, භික්ඛවෙ, නදී අසීමාති** කතරං සීමං පටික්ඛිපති? බද්ධසීමං, එකාදසවිපත්තිසීමඤ්ඤතරප්පසඞ්ගතොති ආචරියා. සචෙ පඨමං සීමාය බද්ධාය පච්ඡා නදිආදයො හොන්ති, පටික්ඛෙපොති පසඞ්ගො ආපජ්ජති, තස්මා අබද්ධසීමමෙව පටික්ඛිපති. යථා සබ්බො ගාමො ගාමසීමා, තථා සබ්බා නදී අසීමා. කින්තු තස්ස තස්ස භික්ඛුනො උදකුක්ඛෙපසීමාති සීමානානත්තං දස්සෙතීති නො තක්කොති ආචරියො. **යං මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස සමන්තා උදකුක්ඛෙපාති** පන එකිස්සා නදියා චතුවග්ගාදීනං සඞ්ඝානං විසුං චතුවග්ගකරණීයාදිකම්මකරණකාලෙ සීමාපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. තිචීවරෙන විප්පවාසාවිප්පවාසපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථම්පි සත්තබ්භන්තරසීමාය පරිච්ඡෙදදස්සනං වියාති ආචරියා, තස්මා උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදාභාවෙපි අන්තොනදියං කම්මං කාතුං වට්ටතීති සිද්ධං.

අයං පන විසෙසො – තත්ථ නාවාගතො චෙ, නාවායං වුත්තනයෙන. සත්ථගතො චෙ, සත්ථෙ වුත්තනයෙන. සො චෙ අතිරෙකචාතුමාසනිවිට්ඨො, ගාමෙ වුත්තනයෙන තිචීවරාවිප්පවාසො වෙදිතබ්බො. තත්ථාපි අයං විසෙසො – සචෙ සත්ථො උදකුක්ඛෙපස්ස අන්තො හොති, උදකුක්ඛෙපසීමාපමාණන්ති එකෙ. සත්ථොව පමාණන්ති ආචරියා. **සචෙ පනෙත්ථ බහූ භික්ඛූති**ආදිම්හි කෙචි අධිට්ඨානුපොසථං, කෙචි ගණුපොසථං, කෙචි සඞ්ඝුපොසථන්ති වත්තුකාමතාය ''බහූ සඞ්ඝා''ති අවත්වා ''භික්ඛූ''ති වුත්තං. **ඌනකං පන න වට්ටතීති** එත්ථ සීමාසම්භෙදසම්භවතොති **උපතිස්සත්ථෙරො**. ඨපෙන්තෙ හි ඌනකං න ඨපෙතබ්බං. ''අඨපෙතුම්පි වට්ටති එවා''ති වුත්තං. **ගච්ඡන්තියා පනාති** එත්ථ ''උදකුක්ඛෙපමනතික්කමිත්වා පරිවත්තමානාය කාතුං වට්ටතී''ති ලිඛිතං. **අඤ්ඤිස්සා සීමාය ඤත්තීති**ආදි කිං සීමතො කම්මවිපත්තිභයා වුත්තං , උදාහු පරිසතොති? එකකම්මස්ස නානාසීමාය අසම්භවතො සීමතොති. එකකම්මස්ස නානාසීමට්ඨසඞ්ඝෙන අසම්භවතො පරිසතොතිපි එකෙ. ''සචනං භාපෙතී''ති වුත්තදොසප්පසඞ්ගතොති නො තක්කො. එකිස්සා හි සීමාය එකං කම්මං අනිට්ඨපෙන්තො හාපෙතීති ආචරියො.

බහිනදීතීරෙ ජාතරුක්ඛස්ස අන්තොනදියං පවිට්ඨසාඛාය වාති එත්ථ ච **නදීතීරෙ ඛාණුකං කොට්ටෙත්වාති** එත්ථ ච **සචෙ පන සෙතු වා සෙතුපාදා වා බහිතීරෙ පතිට්ඨිතාති** එත්ථ ච සීමාසොධනං නාම ගාමසීමට්ඨෙ හත්ථපාසානයනං. ඛණ්ඩසීමාය උට්ඨිතරුක්ඛතො වියොජෙත්වා කාතුං වට්ටති. කස්මා? තීරට්ඨෙ රුක්ඛෙ බද්ධනාවාය ගාමො ආධාරොති. ''උභතොභාගෙන ගාමසීමං ඵුසිත්වා ඨිතසෙතු ඛණ්ඩසීමාමහාසීමායො ඵුසිත්වා ඨිතරුක්ඛෙන උපමෙතබ්බො''ති ච ලිඛිතං. තත්ථ පුරිමනයෙ තාව ඉදං විචාරෙතබ්බං – තාදිසෙ ඨානෙ කතකම්මං කිං නදියං කතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, උදාහු ගාමසීමායං, අථ උභයත්ථාති? කිඤ්චෙත්ථ තං චෙ නදියං කතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, උදකුක්ඛෙපසීමාව සොධෙතබ්බා, න ඉතරා. අථ ගාමසීමායං කතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, උදකුක්ඛෙපසීමා න සොධෙතබ්බා. යදි උභයත්ථ කතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, ද්වීසු සීමාසු එකකම්මං කාතුං වට්ටතීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගො ආපජ්ජති. තතො ''අඤ්ඤිස්සා සීමාය ඤත්ති, අඤ්ඤිස්සා අනුස්සාවනා හොතී''ති ඉදඤ්ච ''ඛණ්ඩසීමාමහාසීමට්ඨානං කායසාමග්ගියා කම්මං කාතුං වට්ටතී''ති ඉදඤ්චානිට්ඨං ආපජ්ජතීති? එත්ථ වුච්චතෙ – යථාවුත්තං කම්මං උභයත්ථ කතසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, න ච යථාවුත්තං අනිට්ඨං ආපජ්ජති. කස්මා? ''ඤත්තිඅනුස්සාවනානං එකෙකසීමායං පවත්තත්තා, කාරකභික්ඛූනං වා එකෙකසීමායං ඨිතත්තා''ති වදන්ති. උභයත්ථාපි ඨාතුං සක්කුණෙය්‍යතාය පන තං අකාරණං. එකීභාවං උපගතසීමට්ඨානෙ කතත්තාති ඉදං අචලකාරණං. එකීභාවං උපගතාසු හි ද්වීසු නදීගාමසීමාසු කම්මං කාතුං වට්ටතීති ච. සත්තබ්භන්තරසීමායං චෙ නදී හොති, සමුද්දො වා, ජාතස්සරො වා. තෙසු ඨිතභික්ඛු සත්තබ්භන්තරසීමායං ඨිතසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති. තත්ථ චෙ නදිආදිලක්ඛණං අප්පත්තො දීපකො, පාසාණො, රුක්ඛො වා හොති, සත්තබ්භන්තරසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. මනුස්සෙහි වළඤ්ජනට්ඨානං චෙ තං හොති, ගාමඛෙත්තසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. කතරගාමඛෙත්තං? යතො මනුස්සා සඤ්චරන්ති, සබ්බෙ චෙ සඤ්චරන්ති, විසුං ගාමඛෙත්තසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති ච ආචරියා.

පච්ඡිමනයෙ සචෙ සෙතු නදීලක්ඛණට්ඨානං අඵුසිත්වා ඨිතො, ගාමසීමාසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තත්ථ එකො චෙ ගාමො, තං සොධෙත්වා, ද්වීසු තීරෙසු සචෙ ද්වෙ, ද්වෙපි ගාමෙ සොධෙත්වා කම්මං කාතබ්බං. එවඤ්හි කතං උභයත්‍ර කතං හොති. ඉමිනා නයෙන ද්වීසු නදීසු, ජාතස්සරෙසු ච එකකම්මපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අයං පන නයො ඛණ්ඩසීමාමහාසීමානම්පි ලබ්භතෙව. සචෙ සෙතු නදීලක්ඛණට්ඨානං ඵුසිත්වා ඨිතො, උදකුක්ඛෙපසීමාපි සොධෙතබ්බා.

සීමානමෙව චෙකත්තං, වෙහාසට්ඨං විනා ගතො;
විදිත්වා එකකම්මස්ස, සීමතො ඉදමාදිසෙ.

එකසීමං ද්විසීමං වා, තිසීමං චතුසීමකං;
එකකම්මං සියා තස්ස, කොපො පරිසතො සියාති.

අයං පනෙත්ථ විසෙසො – නදියං කරොන්තානං උදකුක්ඛෙපතො බහි රුක්ඛාදිසම්බන්ධො අප්පමාණං. ගාමෙ කරොන්තානං නදියං සම්බන්ධරුක්ඛස්ස උදකුක්ඛෙපතො බහි ඨිතභික්ඛු අප්පමාණං, තතො ඔරං පමාණං. බද්ධසීමාය සම්බන්ධරුක්ඛස්ස බද්ධසීමාය ඨිතභික්ඛු පමාණන්ති වෙදිතබ්බං, තෙනෙව වුත්තං ''සීමං සොධෙත්වා කම්මං කාතබ්බ''න්ති. ''සචෙ පන සෙතු වා සෙතුපාදා වා බහිතීරෙ පතිට්ඨිතා කම්මං කාතුං න වට්ටතී''ති වචනම්පි පාරොහාදීසු විය සකලසීමාසොධනමෙව කාතබ්බන්ති සාධෙති, වීමංසිතබ්බං. **අතිවුට්ඨිකාලෙ පනාති** එත්ථ අතිවුට්ඨි නාම යථා චාතුමාසිකායාති වෙදිතබ්බා, තස්මා චතුමාසං අතිවුට්ඨියෙව සචෙ හොති, සබ්බොපි ඔඝෙන ඔත්ථටොකාසො නදී එව. අථ එකිස්සාපි අතිවුට්ඨියා ඔඝො චතුමාසං තිට්ඨති, සන්දති වා, බහිතීරෙ පතිට්ඨිතඔඝෙන ඔත්ථටොකාසො සබ්බොපි නදී එව. **නදිං ඔත්ථරිත්වා සන්දනට්ඨානතො පට්ඨායාති** තමෙව වා නදිං අඤ්ඤං වා අපුබ්බං වා පදෙසං අත්තනො පවත්තවසෙන නදිලක්ඛණප්පත්තං ඔත්ථරිත්වා සන්දනට්ඨානතො පට්ඨාය වට්ටති. **ගාමනිගමසීමං ඔත්ථරිත්වාති** චතුමාසප්පවත්තිං සන්ධාය වුත්තං. **''අගමනපථෙති** තදහු ගතපච්චාගතං කාතුං අසක්කුණෙය්‍යකෙ''ති ලිඛිතං. යං පන **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. කස්මා? නදියම්පි තංදොසප්පසඞ්ගතො. **තිපුසකාදීති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන කමලුප්පලාදීනිපි සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති . **සබ්බොපි අජාතස්සරො හොති, ගාමසීමාසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතීති** යෙහි කතං, තෙසං ගාමසීමාසඞ්ඛ්‍යං වා, සමන්තතො තීරට්ඨගාමෙහි වෙ කතං, සබ්බගාමසඞ්ඛ්‍යං වා, අඤ්ඤෙහි ගාමඛෙත්තෙහි අසම්බන්ධට්ඨානං චෙ, විසුංගාමසීමාසඞ්ඛ්‍යං වා ගච්ඡතීති අත්ථො.

148. **සංසට්ඨවිටපාති** ඉමිනා ආසන්නත්තං දීපෙති, තෙන පදෙසසම්භින්දනා ඉධ සම්භෙදොති දීපෙති. **සො පන වඩ්ඪන්තො සීමාසඞ්කරං කරොතීති** බද්ධසීමට්ඨානප්පවෙසනවසෙන ''එකදෙසබද්ධසීමා''ති වත්තබ්බතො සඞ්කරදොසො හොති. **න, භික්ඛවෙ, සීමාය සීමා සම්භින්දිතබ්බාති** එත්ථ ''පඨමං බද්ධසීමාය පච්ඡා අත්තනා බන්ධිතබ්බසීමා න සම්භින්දිතබ්බා''ති එකෙ අධිප්පායං සංවණ්ණයන්ති. පඨමං සම්මතසීමායං සම්භෙදාභාවතො ස්වාධිප්පායො අජ්ඣොත්ථරණෙන යුජ්ජති, තස්මා පච්ඡා බන්ධිතබ්බසීමාය පඨමං බද්ධසීමා න සම්භින්දිතබ්බා. සකලං වා එකදෙසතො වා නිමිත්තානං අන්තොකරණෙන පඨමං බද්ධසීමාය සීමන්තරිකෙ අකිත්තෙත්වා සම්මන්නනතො හි සම්භින්දති නාම, පරෙසං බද්ධසීමං සකලං වා එකදෙසතො වා නිමිත්තානං අන්තොකරණෙන අජ්ඣොත්ථරති නාම, තෙනෙවාහ ''සීමං සම්මන්නන්තෙන සීමන්තරිකං ඨපෙත්වා''තිආදි. තස්සත්ථො – පඨමං බද්ධසීමාය සීමන්තරිකං පච්ඡා බන්ධිතබ්බසීමාය නිමිත්තභූතං ඨපෙත්වා පච්ඡා සීමං සම්මන්නිතුන්ති. ඉමා ද්වෙපි විපත්තියො භික්ඛුභික්ඛුනීසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සම්භවන්ති. **සො පන වඩ්ඪන්තො සීමාසඞ්කරං කරොතීති** එත්ථ කෙවලං සීමාසඞ්කරමෙව කරොති. තස්මිං කතකම්මානි න කුප්පන්තීති කෙචි, තං නයුත්තං සාඛාපාරොහඡෙදනසීමාසොධනානං වුත්තත්තා. ඉදං සබ්බං සුට්ඨු විචාරෙත්වා ගරුකුලෙ පයිරුපාසිත්වා ගහෙතබ්බයුත්තකං ගහෙතබ්බං, ඉතරං ඡඩ්ඩෙතබ්බං.

උපොසථභෙදාදිකථාවණ්ණනා

149. ''ද්වෙමෙ , භික්ඛවෙ, උපොසථා''ති තදා සාමග්ගීඋපොසථස්ස අනනුඤ්ඤාතත්තා වුත්තං. සාමග්ගීඋපොසථස්ස පුබ්බකිච්චෙ ''අජ්ජුපොසථො සාමග්ගී''ති වත්තබ්බං, න ච කම්මවාචාය භගවතා පයොගො දස්සිතො, පාළිනයතො අට්ඨකථාචරියෙහි උද්දිසිතබ්බක්කමො දස්සිතො. තථා පඤ්චන්නං පාතිමොක්ඛුද්දෙසානං උද්දෙසක්කමො සිද්ධොති වෙදිතබ්බං. **තයො වා ද්වෙ වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්ති, අධම්මෙන සමග්ගං නාම හොතීති** එත්ථ කාමං සඞ්ඝස්ස සාමග්ගී නාම හොති වග්ගකථාය යථාකම්මං සාමග්ගීවවත්ථානතො. තථාපි වග්ගපටිපක්ඛභාවෙන සමග්ගං, සමග්ගපටිපක්ඛභාවෙන ච වග්ගං නාම කතං. ආවෙණිකතො වා ගණකම්මාදිසම්භවතො, තස්ස ච සමග්ගවග්ගභාවසම්භවතො වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **ධම්මෙන වග්ගන්ති** එත්ථ පාරිසුද්ධිකරණං ධම්මිකං, සඞ්ඝස්සෙව ඡන්දාගමනං, න ගණස්සාති කත්වා වග්ගං නාම හොති. ''එකවාරං කතං සුකතං, ආපත්තිං පන ආපජ්ජති, පුන කාතුං න ලභන්තී''ති වදන්ති. ''පඤ්චසු එකස්ස ඡන්දං ආහරිත්වා චතූහි පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං වට්ටතී''ති වදන්ති, තං යුත්තං, ඡන්දහාරකෙ භික්ඛූනං සන්තිකං පත්තෙ තෙන සඞ්ඝො පහොති, තස්මා ඡන්දො සඞ්ඝප්පත්තො හොතීති කත්වා වුත්තං.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථාවණ්ණනා

150. **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො…පෙ…. ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති, තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි…පෙ…. තස්මා තුණ්හී. එවමෙතං ධාරයාමී'ති වත්වා 'උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදාන'න්තිආදිනා නයෙන අවසෙසෙ සුතෙන සාවිතෙ උද්දිට්ඨො හොතී''ති වුත්තත්තා ''එවමෙතං ධාරයාමීති සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහී''ති එත්ථ ''ධාරයාමී''ති වත්වා ''උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදාන''න්ති වචනං සංඛිත්තන්ති ගහෙතබ්බං, තෙනෙව බුද්දකපෙය්‍යාලවසෙන ලිඛිතං. එවං **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** ''ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති, තත්ථායස්මන්තෙ''ති එත්ථාපි ''උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදාන''න්ති වචනං සංඛිත්තන්ති ගහෙතබ්බන්ති එකෙ. කෙචි ''අවිචදමානෙහි සික්ඛිතබ්බ'න්ති වුත්තෙ නිදානුද්දෙසො නිට්ඨිතො නාම හොති, තස්මා අනාවිකරොන්තො ආපත්තිං ආපජ්ජතී''ති වදන්ති, තං න යුත්තං. කස්මා? ''නිදානං උද්දිසිත්වා''ති නිට්ඨානවචනෙන හි නිදානස්ස නිට්ඨිතභාවො වුත්තො, නිදානාවසානෙ ච ආපත්ති වුත්තාති. **''සරභඤ්ඤං** නාම සරෙන භණන''න්ති ලිඛිතං. **සජ්ඣායං අධිට්ඨහිත්වාති** ''සජ්ඣායං කරොමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා. ''ආපුච්ඡාමීති වුත්තමත්තෙන

කථෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. තං තුණ්හීභාවෙ යුජ්ජති. ''අථාපි ලාභාදිනා අභිභූතො වාරෙති, තං න පමාණ''න්ති වදන්ති. **එසෙව නයොති** කථෙන්තො යදි විච්ඡින්දති, පුන ආපුච්ඡිතබ්බන්ති.

අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා

154. **''තෙසං අනුපද්දවත්ථායා''**ති සඞ්ඝො සඞ්ඝස්ස කම්මං න කරොති, අඤ්ඤොපි උපද්දවො බහූනං හොති, තස්මා වුත්තං.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකඅජ්ඣෙසනාදිකථාවණ්ණනා

155. ''ථෙරාධිකං පාතිමොක්ඛ''න්ති වත්වාපි පච්ඡා අවිසෙසෙන ''යො තත්ථ බ්‍යත්තො පටිබලො, තස්සාධෙය්‍යා''න්ති වුත්තත්තා ''භන්තෙ''ති වචනං ථෙරස්සාපි අත්ථීති සිද්ධං හොති. ''ගච්ඡාවුසො සංඛිත්තෙන වා විත්ථාරෙන වා''ති වචනතො අසතිපි අන්තරායෙ ථාමං පමාණන්ති සිද්ධං හොති.

දිසංගමිකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

163. ''සවස්ස සද්ධිංචරා භික්ඛුඋපට්ඨාකා අත්ථී''ති පාඨො. **''උතුවස්සෙති** උතුසංවච්ඡරෙ හෙමන්තගිම්හෙසූ''ති ලිඛිතං.

පාරිසුද්ධිදානකථාවණ්ණනා

164. **පාරිසුද්ධිං දම්මීති** ''සාපත්තිකො ථෙරානං දෙති, සම්පජානමුසාවාදෙ දුක්කටං සම්භවතී''ති ආචරියෙන ලිඛිතං. කිං නු ඛො කාරණං? සම්පජානමුසාවාදෙන දුක්කටාපත්ති නාම කෙවලං භගවතා වුත්තත්තා අකිරියසමුට්ඨානා හොතීති. ''පාරිසුද්ධිං දම්මී''ති එත්ථ පන කිරියා පඤ්ඤායති, තස්මා සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තියං විය දිස්සති, සුට්ඨු උපපරික්ඛිතබ්බං. මහන්තා හි තෙ ආචරියා නාම. තත්ථ ''දම්මී''ති අත්තනො උපොසථකම්මනිබ්බත්තිනිමිත්තං වුත්තං. ''හරා''ති ච ''ආරොචෙහී''ති ච හාරකස්ස අනාරොචනපච්චයා දුක්කටමොචනත්ථං වුත්තං. එසෙව නයො ඡන්දදානෙපි. තත්ථ ''දම්මී''ති අත්තනො චිත්තසාමග්ගිදීපනවචනං, සෙසං වුත්තනයමෙව, එවං **උපතිස්සත්ථෙරො** වණ්ණෙති. අථ වා පඨමං සමග්ගභාවං සන්ධාය, දුතියං පච්ඡා විධාතබ්බභාවං, තතියං ඡන්දහාරකස්ස දුක්කටමොචනත්ථං වුත්තං. උභයත්ථාපි ''සඞ්ඝප්පත්තො පක්කමතී''තිආදිවචනතො සඞ්ඝෙ සමග්ගෙ එව ඡන්දපාරිසුද්ධිදානං රුහති, නාසමග්ගෙති සිද්ධං. ''සඞ්ඝප්පත්තො උක්ඛිත්තකො පටිජානාති, ආහටා හොති පාරිසුද්ධී''තිආදිවචනතො උක්ඛිත්තකාදීනම්පි ඡන්දපාරිසුද්ධිදානං රුහතීති සිද්ධං, තඤ්ච ඛො පකතත්තසඤ්ඤාය, නො අඤ්ඤථාති තක්කො. ජානිත්වා සාමණෙරස්ස දින්නෙ න යාති, ආපත්ති ච, අජානිත්වා දින්නෙ යාති ච, අනාපත්තීති එකෙ. **බිළාලසඞ්ඛලිකා නාම පාරිසුද්ධීති** එත්ථ සඞ්ඛලිකා නාම අනන්තරෙන සම්බජ්ඣති, අඤ්ඤෙන ච සඞ්ඛලිකෙනාති කෙවලං සඞ්ඛලිකා පාරිසුද්ධි නාම හොතීති **උපතිස්සත්ථෙරො**. එවං සන්තෙ විසෙසනං නිරත්ථකං හොති. බිළාලසඞ්ඛලිකා බද්ධාව හොති අන්තොගෙහෙ එව සම්පයොජනත්තා. යථා සා න කත්ථචි ගච්ඡති, තථා සාපි න කත්ථචි ගච්ඡතීති කිර අධිප්පායො.

ඡන්දදානාදිකථාවණ්ණනා

165-7. ''ඡන්දං දත්වා ඛණ්ඩසීමං වා සීමන්තරිකං වා බහිසීමං වා ගන්ත්වා ආගතො භික්ඛු කම්මං න කොපෙති, තස්මා ගමිකභික්ඛූනං ඡන්දං ගණ්හිත්වා ඛණ්ඩසීමං බන්ධිත්වා පුන විහාරසීමං බන්ධිතුං තෙසං ඡන්දං න ගණ්හන්තී''ති වදන්ති. ''මුහුත්තං එකමන්තං හොථා''තිආදිවචනතො යං කිඤ්චි භික්ඛුකම්මං ගහට්ඨාදීසු හත්ථපාසගතෙසු න වට්ටතීති සිද්ධං. **නිස්සීමන්ති** බහිසීමං. **තස්ස සම්මුතිදානකිච්චං නත්ථීති** තස්මිං සතිපි වට්ටතීති අත්ථො. ආසනෙන සහ උදකන්ති අත්ථො. **පන්නරසොපීති** අපි-සද්දො චාතුද්දසිං සම්පිණ්ඩෙති, තෙන වුත්තං **මහාඅට්ඨකථායං** ''යදි නො එත''න්ති. ''අජ්ජ මෙ උපොසථො පන්නරසො''ති අධිට්ඨානං සදා න කිඤ්චි, න අඤ්ඤථාති එකෙ.

ආපත්තිපටිකම්මවිධිකථාදිවණ්ණනා

169-170. **පටිදෙසෙමීති** යාය කායචි භාසාය වුත්තෙ දෙසනා ච පටිග්ගහො ච හොතියෙව දිට්ඨාවිකම්මෙන විසුද්ධියා වුත්තත්තාති කෙචි. වෙමතිකෙන ''අහං, භන්තෙ, ඉත්ථන්නාමාය ආපත්තියා වෙමතිකො, යදා නිබ්බෙමතිකො භවිස්සාමි, තදා තං ආපත්තිං පටිකරිස්සාමී''ති වත්තබ්බං. එවං කතෙ යාව නිබ්බෙමතිකො න හොති, තාව සභාගාපත්තිං පටිග්ගහෙතුං න ලභති, අඤ්ඤෙසඤ්ච කම්මානං පරිසුද්ධො නාම හොති. පුන නිබ්බෙමතිකො හුත්වා දෙසෙතබ්බං. න චාති නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං අත්ථි, දෙසිතෙ පන දොසො නත්ථීති. තථා **ඉතො වුට්ඨහිත්වා තං ආපත්තිං පටිකරිස්සාමීති** එත්ථ ච සකලසඞ්ඝෙ සභාගාපත්තිං ආපන්නෙ, වෙමතිකෙ ච. තථා ච ''සබ්බො සඞ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා යදා සුද්ධං පස්සිස්සති''ති, ''තදා තස්ස සන්තිකෙ තං ආපත්තිං පටිකරිස්සතී'ති වත්වා 'උපොසථං කාතුං ලභතී''ති ච ලිඛිතං.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා

172-3. ‘‘අත්ථඤ්ඤෙ’’ති පුබ්බවාරෙ, ‘‘අථඤ්ඤෙ’’ති පච්ඡාවාරෙ පාඨො. සීමං ඔක්කන්තෙ වා ඔක්කමන්තෙ වා පස්සන්ති. ධම්මසඤ්ඤිනො පන අඤ්ඤාණෙන හොන්ති. ‘‘වෙමතිකපන්නරසකං උත්තානමෙවා’’ති පාඨො.

සීමොක්කන්තිකපෙය්‍යාලකථාවණ්ණනා

178. ‘‘න අකාමා දාතබ්බා’’තිවචනතො ඉච්ඡාය සති දාතබ්බාති සිද්ධං.

ලිඞ්ගාදිදස්සනකථාවණ්ණනා

180. **නාභිවිතරන්තී**ති එත්ථ ලද්ධිනානාසංවාසකා කිර තෙ. කම්මනානාසංවාසකඤ්හි දිට්ඨිං පටිනිස්සජ්ජාපෙත්වා තස්ස ඔසාරණකම්මං කාතබ්බං. එවඤ්හි කතෙ තෙන සද්ධිං උපොසථං කාතුං වට්ටති. ඉතරෙන ලද්ධිනිස්සජ්ජනමත්තෙන කාතුන්ති වුත්තං. ආපත්තියා අදස්සනෙ අප්පටිකම්මෙ උක්ඛිත්තකඤ්ච දිට්ඨියා අප්පටිනිස්සග්ගෙ උක්ඛිත්තකඤ්ච ජානිත්වා තෙන සද්ධිං කරොන්තස්ස පාචිත්තියං, තස්මා ඉමෙ උක්ඛිත්තානුවත්තකාති වෙදිතබ්බාති එකෙ.

නගන්තබ්බගන්තබ්බවාරකථාවණ්ණනා

181. **න ගන්තබ්බො**ති කිං සන්ධාය? ‘‘අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝෙනා’’ති වචනතො යස්මිං විහාරෙ සතං භික්ඛූ විහරන්ති, තෙ සබ්බෙ කෙනචිදෙව කරණීයෙන දස දස හුත්වා විසුං විසුං නානාඋදකුක්ඛෙපසීමාදීසු ඨත්වා උපොසථං කාතුං ලභන්ති. නවකම්මසාලාදිකා නානාසීමාකොටි උපොසථාධිට්ඨානත්ථං සීමාපි නදීපි න ගන්තබ්බා. ගරුකං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං විස්සජ්ජිත්වා ලහුකස්ස අකත්තබ්බත්තා ‘‘අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝෙනා’’ති වචනං සාධෙති. තත්ථ ‘‘යස්මිං ආවාසෙ උපොසථකාරකා …පෙ…. අකත්වා න ගන්තබ්බො’’ති වචනතො විස්සට්ඨඋපොසථාපි ආවාසා ගන්තුං වට්ටතීති සිද්ධං. ‘‘තතො පාරිසුද්ධිඋපොසථකරණත්ථං විස්සට්ඨඋපොසථා ගන්තුං වට්ටති, ඛණ්ඩසීමං වා පවිසිතුන්ති අපරෙ වදන්තී’’ති වුත්තං. **ඉමිනා නෙව උපොසථන්තරායො**ති ‘‘අත්තනො උපොසථන්තරායො’’ති ලිඛිතං.

වජ්ජනීයපුග්ගලසන්දස්සනකථාවණ්ණනා

183. ‘‘අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්ස නිසින්නපරිසාය කලහාදිභයෙන නාහං කරිස්සාමී’’ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා නිසීදිතුං වට්ටති. අඤ්ඤකම්මෙ තස්ස නිසින්නපරිසාය ආපත්ති නත්ථීති එකෙ. ‘‘න ච, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝසාමග්ගියා’’ති (මහාව. 183) වචනතො සාමග්ගීදිවසො අනුපොසථදිවසොති අත්ථතො වුත්තං විය දිස්සති. ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, උපොසථා’’ති වුත්තවචනවසෙනෙතං වුත්තං, අඤ්ඤථා **පරිවාරපාළියා** විරුජ්ඣතීති ආචරියා. චාතුද්දසියං, පන්නරසියං වා වෙ සඞ්ඝො සමග්ගො හොති, ‘‘අජ්ජුපොසථො සාමග්ගී’’ති අවත්වා පකතිනීහාරෙනෙව කත්තබ්බන්ති දස්සනත්ථං යථාදෙසනා කතාති නො තක්කො. අඤ්ඤථා යථාවුත්තද්වයෙ වෙ සාමග්ගී හොති, තත්ථ උපොසථං අකත්වා අනුපොසථදිවසෙ එව සාමග්ගීඋපොසථො කාතබ්බොති ආපජ්ජති. අඤ්ඤථා පුබ්බෙ පටිසිද්ධත්තා ඉදානි පටිසෙධනකිච්චං නත්ථි. ‘‘න, භික්ඛවෙ, දෙවසිකං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බ’’න්ති (මහාව. 136) පුබ්බෙ හි වුත්තං. අථ වා ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උපොසථෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතු’’න්ති පුබ්බෙ වුත්තත්තා ‘‘සකිං පක්ඛස්ස චාතුද්දසෙ වා පන්නරසෙ වා’’ති ච ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, උපොසථා’’ති (මහාව. 149) ච පච්ඡා වුත්තත්තා තතො අඤ්ඤස්මිං දිවසෙ උපොසථො න කාතබ්බොති අත්ථතො ආපන්නං අනිට්ඨං, සති සඞ්ඝසාමග්ගියා අඤ්ඤො දිවසො පකතිවසෙන අනුපොසථොපි උපොසථදිවසො නාම හොතීති දස්සනවසෙන නිවාරෙතුම්පි එවංදෙසනා කතාති වෙදිතබ්බා.

උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

වස්සූපනායිකානුජානනකථාවණ්ණනා

184. මහාඅට්ඨකථායම්පි ‘‘සඞ්කාසයිස්සන්තී’’ති පාඨො, දීපවාසිනො ‘‘සඞ්කාපයිස්සන්තී’’ති පඨන්ති කිර. **‘‘කති නු ඛො වස්සූපනායිකා’’**ති චින්තායං ‘‘කිං නිමිත්ත’’න්ති වුත්තෙ ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්තු’’න්ති යං වස්සූපගමනං වුත්තං, තං ‘‘ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙමී’’ති වත්වා උපගන්තබ්බං. වස්සානමාසා ච චත්තාරො. තත්ථ පඨමං තෙමාසං, පච්ඡිමං තෙමාසන්ති දුවිධං තෙමාසං. තෙනායං තෙසං භික්ඛූනං චින්තා අහොසි.

වස්සානෙචාරිකාපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

185. අනපෙක්ඛගමනෙන වා අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වා ආපත්ති වෙදිතබ්බාති එත්ථ පඨමං තාව සො සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණීයො පක්කමති. ''ආගච්ඡෙය්‍යා වා සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු තං ආවාසං න වා ආගච්ඡෙය්‍ය, තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පුරිමිකා ච පඤ්ඤායති, පටිස්සවෙ ච අනාපත්තී''ති වචනතො ඔරං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි ''සො තදහෙව අකරණීයො පක්කමති, සකරණීයො පක්කමති, තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති, පටිස්සවෙ ච ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (මහාව. 207) වුත්තං.

සත්තාහකරණීයානුජානනකථාවණ්ණනා

187-8. දුතියං පන ''සො තං සත්තාහං බහිද්ධා වීතිනාමෙති, තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති, පටිස්සවෙ ච ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වචනතො සත්තාහතො පරං වෙදිතබ්බං. තථා හි ''සො තං සත්තාහං අන්තො සන්නිවත්තං කරොති, තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පුරිමිකා ච පඤ්ඤායති, පටිස්සවෙ ච අනාපත්තී''ති (මහාව. 207) වුත්තං. සතිපි කාරණද්වයෙ වස්සච්ඡෙදකාරණාභාවෙ ආපත්ති වෙදිතබ්බා, තස්මා තීණිපි එතානි වචනානි යථාසම්භවං යොජිතානි විග්ගහානි හොන්ති. **තීණි පරිහීනානීති** තාසං නත්ථිතාය.

පහිතෙයෙවඅනුජානනකථාවණ්ණනා

199. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ, සඞ්ඝකරණීයෙන ගන්තුං, සත්තාහං සන්නිවත්තො කාතබ්බො''ති වචනතො අන්තොවස්සෙ සංහාරිකභාවෙන ගන්තුං වට්ටති. තත්ථ ධම්මඡන්දවසෙනපි ආගතෙ සඞ්ඝස්ස ආයමුඛං විනස්සති. තතො ''සෙනාසනානි කත්වා''ති ච වුත්තං. **ආගතන්ති** ආගමනං. භාවෙත්ථ තපච්චයොයං. **සඞ්ඝකරණීයෙන ගන්තුන්ති** එත්ථ ''සෙනාසනපටිසංයුත්තෙසු එව සඞ්ඝකරණීයෙසු, න අඤ්ඤෙසූ''ති **ධම්මසිරිත්ථෙරො** වදති කිර. **අට්ඨකථායම්**පි තං පදං උද්ධරිත්වා ''යං කිඤ්චි උපොසථාගාරාදීසු සෙනාසනෙසූ''තිආදිනා සෙනාසනමෙව දස්සිතං, තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බං.

අනිමන්තිතෙන ගන්තුං න වට්ටතීති තස්ස රත්තිච්ඡෙදො ච දුක්කටාපත්ති ච හොති, තං ''වස්සච්ඡෙදො''ති ච වදන්ති. **නිමන්තිතොයෙව නාම හොතීති** එත්ථ උපාසකෙහි ''ඉමස්මිං නාම දිවසෙ දානාදීනි කරොම, සබ්බෙ සන්නිපතන්තූ''ති කතායපි කතිකාය ගන්තුං වට්ටති. පවාරණාය නවමිතො පට්ඨාය පංසුකූලිකචීවරං පරියෙසිතුං කාවීරපට්ටනෙ විය සබ්බෙසං ගන්තුං වට්ටති අනුසංවච්ඡරං නියමතො උපාසකෙහි සජ්ජිත්වා ඨපනතො. වුත්තම්පි චෙතං **අන්ධකට්ඨකථායං** ''භික්ඛුසඞ්ඝෙන වා කතිකා කතා 'සමන්තා භික්ඛූ ගච්ඡන්තූ'ති, සොසනං වා කතං උපාසකෙහි, තත්ථ ගච්ඡන්තස්ස රත්තිච්ඡෙදො නත්ථීති තථා 'අනුසංවච්ඡරං ආගච්ඡන්තූ'ති සකිං නිමන්තිතෙපි වට්ටතී''ති ච ''චීවරකාලතො පට්ඨාය නියමං කත්වා සමන්තතො ආගතානං සජ්ජෙත්වා දානතො කාවීරපට්ටනෙ සොසෙත්වා කරණාකාරො පඤ්ඤායතීති අපරෙ''ති ච. ආචරියා පන එවං න වදන්ති.

අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සච්ඡෙදකථාවණ්ණනා

201. ''සචෙ දූරං ගතො හොති, සත්තාහවාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො''ති වචනතො 'යස්මිං අන්තරායෙ සති වස්සච්ඡෙදං කාතුං වට්ටති, තස්මිං අන්තරායෙව වස්සච්ඡෙදමකත්වා සත්තාහකරණීයෙන වීතිනාමෙතුං වට්ටතීති දීපිතන්ති අපරෙ''ති වුත්තං. විනයධරා පන න ඉච්ඡන්ති, තස්මා ''සත්තාහවාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො''ති ඉදං තත්‍රුප්පාදාදිනිමිත්තං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තං සන්ධාය ''ආචරියා පන එවං න වදන්තී''ති වුත්තං. **ගාවුං වාති** බලිබද්ධං වා. **බහිසීමාය ඨිතානන්ති** තෙහි ඛණ්ඩසීමාය ඨිතෙහිපීති **උපතිස්සත්ථෙරො**. වස්සච්ඡෙදෙ අස්ස **වස්සච්ඡෙදස්ස**. විහාරා අඤ්ඤත්ථ වුට්ඨාපෙන්තෙහි තත්ථෙව සන්නිපතිත්වා ''ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන ඉමස්මිං නාම පදෙසෙ ඉමං විහාරං නෙත්වා වුට්ඨාපෙමා''ති අනුස්සාවෙත්වාව කාතබ්බන්ති.

වජාදීසුවස්සූපගමනකථාවණ්ණනා

203. **වජෙන සද්ධිං ගතස්ස වස්සච්ඡෙදෙ අනාපත්තීති** වස්සච්ඡෙදො න හොතීති කිර අධිප්පායො. සත්ථස්ස අවිහාරත්තා ''ඉමස්මිං විහාරෙ''ති අවත්වා ''ඉධ වස්සං උපෙමී''ති එත්තකං වත්තබ්බං. **''සත්ථෙ පන වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතීති** 'ඉමස්මිං විහාරෙ ඉමං තෙමාස'න්ති වා 'ඉධ වස්සං උපෙමී'ති වා න වට්ටති, ආලයකරණමත්තෙනෙව වට්ටතීති අධිප්පායො''ති ලිඛිතං. තං පන අට්ඨකථාය විරුජ්ඣති. ''ඉධ වස්සං උපෙමීති තික්ඛත්තුං වත්තබ්බ''න්ති හි වුත්තං. අට්ඨකථාවචනම්පි පුබ්බාපරං විරුජ්ඣතීති චෙ? න, අධිප්පායාජානනතො. සත්ථො දුවිධො ඨිතො, සඤ්චාරොති. තත්ථ ඨිතෙ කුටිකාය ''ඉධ වස්සං උපෙමී''ති වත්වා වසිතබ්බං. ඉදඤ්හි සන්ධාය ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සත්ථෙ වස්සං උපගන්තු''න්ති වුත්තං, සඤ්චාරිම්හි පන සත්ථෙ කුටිකාය අභාවතො වස්සං උපගන්තුං න වට්ටති. සති සිවිකාය වා සකටකුටිකාය වා වට්ටති, තථා වජෙපි. තීසු ඨානෙසු භික්ඛුනො නත්ථි වස්සච්ඡෙදෙ ආපත්ති.

පවාරෙතුඤ්ච ලභතීති එත්ථායං විචාරණා – ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යෙන වජො, තෙන ගන්තු''න්ති ඉදං කිං වස්සරක්ඛණත්ථං වුත්තං, උදාහු වස්සච්ඡෙදාපත්තිරක්ඛණත්ථන්ති? කිඤ්චෙත්ථ යදි වස්සරක්ඛණත්ථං, ''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති ඉදං විරුජ්ඣති. අථ වස්සච්ඡෙදාපත්තිරක්ඛණත්ථං වුත්තන්ති

සිද්ධං න සො පවාරෙතුං ලභතීති, කා පනෙත්ථ යුත්ති? යතො අයමෙව තිවිධො පවාරෙතුං ලභති, නෙතරො. වාළෙහි උබ්බාළ්හාදිකො හි උපගතට්ඨානාපරිච්චාගා ලභති. පරිච්චාගා න ලභතීති අයමෙත්ථ යුත්ති. යෙන ගාමො, තත්ථ ගතොපි පවාරෙතුං ලභතීති එකෙනාති ආචරියො. යො හි පුබ්බෙ ''ඉධ වස්සං උපෙමී''ති න උපගතො, ''ඉමස්මිං විහාරෙ''ති උපගතො, සො ච පරිච්චත්තො. අඤ්ඤථා විනා විහාරෙන කෙවලං ගාමං සන්ධාය ''ඉධ වස්සං උපෙමී''ති උපගන්තුං වට්ටතීති. ආපජ්ජතූති චෙ? න, ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වජෙ සත්ථෙ නාවාය වස්සං උපගන්තු''න්ති වචනං විය ''ගාමෙ උපගන්තු''න්ති වචනාභාවතො. යස්මා ''තීසු ඨානෙසු භික්ඛුනො නත්ථි වස්සච්ඡෙදෙ ආපත්ති''ති වචනං තත්ථ වස්සූපගමනං අත්ථීති දීපෙති තදභාවෙ ඡෙදාභාවා, තස්මා ''සත්ථෙ පන වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතී''ති කුටියා අභාවකාලං සන්ධාය වුත්තන්ති සිද්ධං. **තීසු ඨානෙසු භික්ඛුනො නත්ථි වස්සච්ඡෙදෙ ආපත්තීති** ''තෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තස්සෙව නත්ථි, විරුජ්ඣිත්වා ගමනෙ ආපත්ති ච, පවාරෙතුඤ්ච න ලභතී''ති ලිඛිතං, තස්මා යං වුත්තං **අට්ඨකථායං** ''අථ සත්ථො අන්තොවස්සෙයෙව භික්ඛුනා පත්ථිතට්ඨානං පත්වා අතික්කමති…පෙ…. අන්තරා එකස්මිං ගාමෙ තිට්ඨති වා විප්පකිරති වා''තිආදි, තං එත්තාවතා විරුජ්ඣිත්වා ගතානම්පි විරුජ්ඣිත්වා ගමනං න හොති, තස්මා පවාරෙතබ්බන්ති දස්සනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ''පදරච්ඡදනං කුටිං කත්වා උපගන්තබ්බ''න්ති වචනතො සෙනාසනත්ථාය රුක්ඛං ආරුහිතුං වට්ටතීති සිද්ධං හොති, න පාළිවිරොධතොති චෙ? න, තප්පටික්ඛෙපෙනෙව සිද්ධත්තා, ඉමස්ස ඉධ පුනපි පටික්ඛෙපනතො. ''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති ඉමිනා පටික්ඛෙපෙන සිද්ධෙ ''න, භික්ඛවෙ, අජ්ඣොකාසෙ වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති පටික්ඛෙපො විය සියාති චෙ? න, අජ්ඣොකාසස්ස අසෙනාසනභාවානුමතිප්පසඞ්ගතො. අජ්ඣොකාසො හි ''අජ්ඣොකාසෙ පලාලපුඤ්ජෙ''ති වචනතො සෙනාසනන්ති සිද්ධං. චතුසාලඅජ්ඣොකාසෙ වසන්තොපි ''චතුසාලාය වසතී''ති වුච්චති, තස්මා තත්ථ වට්ටතීති ආපජ්ජති, තස්මා ඉධ අසෙනාසනිකො නාම අත්තනා වා පරෙන වා අත්තනො නිබද්ධවාසත්ථං අපාපිතසෙනාසනිකොති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤථා ද්වින්නං පටික්ඛෙපානං අඤ්ඤතරාතිරෙකතා ච රුක්ඛමූලෙපි නිබ්බකොසෙපි වස්සං උපගන්තුං වට්ටතීති ච, අපාපිතසෙනාසනිකෙනාපි ගබ්භෙ වසිතුං වට්ටතීති ච ආපජ්ජති, සද්වාරබන්ධමෙව සෙනාසනං ඉධ අධිප්පෙතන්ති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? නිදානතො. අයඤ්හි අසෙනාසනිකවස්සූපගමනාපත්ති ''තෙන ඛො පන සමයෙන භික්ඛූ අසෙනාසනිකා වස්සං උපගච්ඡන්ති, සීතෙනපි උණ්හෙනපි කිලමන්තී''ති ඉමස්මිං නිදානෙ පඤ්ඤත්තා, තස්මා සීතාදිපටික්ඛෙපමෙව ඉධ සෙනාසනන්ති අධිප්පෙතබ්බන්ති සිද්ධං. එවං සන්තෙ සිද්ධං පුබ්බපක්ඛනිදස්සනන්ති චෙ? න, පුබ්බෙ අපරත්ථපවත්තිසූචනතො. **දුතියජ්ඣානනිද්දෙසෙ** ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා අවිතක්කං අවිචාර''න්ති (දී. නි. 1.228; ම. නි. 1.271) වචනානි නිදස්සනං. අජ්ඣොකාසපටික්ඛෙපනිදානෙන බහිඅජ්ඣොකාසොව පටික්ඛිත්තො, න චතුසාලාදිමජ්ඣගතො අජ්ඣොකාසොති ආපජ්ජති, තස්මා න නිදානං පමාණන්ති චෙ? න, නියමතො. කිඤ්චි හි සික්ඛාපදං නිදානාපෙක්ඛං හොතීති සාධිතමෙතං. ඉදං සාපෙක්ඛං, ඉදං අනපෙක්ඛන්ති කථං පඤ්ඤායති, න හි එත්ථ **උභතොවිභඞ්ගෙ** විය සික්ඛාපදානං පදභාජනං, අනාපත්තිවාරො වා අත්ථීති? ඉධාපි දෙසනාවිධානතො පඤ්ඤායති. ''දෙවෙ වස්සන්තෙ රුක්ඛමූලම්පි නිබ්බකොසම්පි උපධාවන්තී''ති හි ඉමෙහි ද්වීහි නිදානවචනෙහි බහි වා අන්තො වා සබ්බං ඔවස්සකට්ඨානං ඉධ අජ්ඣොකාසො නාම. අනොවස්සකට්ඨානම්පි අනිබ්බකොසමෙව ඉධ ඉච්ඡිතබ්බන්ති සිද්ධං හොති. තෙන **න උපගන්තබ්බන්ති** න ආලයකරණපටික්ඛෙපො, ''ඉධ වස්සං උපෙමී''ති වචනපටික්ඛෙපො. ඡවසරීරං දහිත්වා ඡාරිකාය, අට්ඨිකානඤ්ච අත්ථාය කුටිකා කරීයතීති **අන්ධකට්ඨකථාවචනං. ''ටඞ්කිතමඤ්චොති** කසිකුටිකාපාසාණඝර''න්ති ලිඛිතං. ''අකවාටබද්ධසෙනාසනෙ අත්තනො පාපිතෙ සභාගට්ඨානෙ සකවාටබද්ධෙ වසති චෙ, වට්ටතී''ති වුත්තං. පයොගොපි අත්ථි, ''අසෙනාසනිකෙන වස්සං න උපගන්තබ්බ''න්ති **පාළි ච අට්ඨකථා** ච, තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බං.

අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා

205. **මහාවිභඞ්ගෙ වුත්තන්ති** එත්ථ අයං **අන්ධකට්ඨකථාවචනං** ඌනපන්නරසවස්සෙන සාමණෙරෙන ඉධ විහාරෙ න **වත්ථබ්බං,** න පංසුකූලං ආහිණ්ඩිතබ්බං, න චොළභික්ඛා ගහෙතබ්බා, න අඤ්ඤවිහාරෙ භුඤ්ජිතබ්බං, න අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වා සන්තකං භුඤ්ජිතබ්බං, අඤ්ඤමඤ්ඤං නෙව ආලපෙය්‍යාම න සල්ලපෙය්‍යාම, න සජ්ඣායිතබ්බං, මත්තිකාපත්තෙන වට්ටති, න අපරිපුණ්ණපරික්ඛාරස්ස වාසොති.

206. **මුසාවාදොති** විසංවාදො අධිප්පෙතො. කෙචි ''විසංවාදනවසෙන පටිස්සුණිත්වාති වුත්ත''න්ති ච, ''රඤ්ඤො වුත්තවචනානුරූපතො මුසාවාදොති ගහට්ඨා ගණ්හන්තීති වුත්ත''න්ති ච වදන්ති.

207. **''පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති**. කස්මා? 'දුතියෙ වසාමී'ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ පඨමසෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භති. පුන 'පඨමෙ එව වසාමී'ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ දුතියො පටිප්පස්සම්භති. උභයාවාසෙ විධානං නත්ථී''ති ලිඛිතං. **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පන ''පඨමං ගහිතට්ඨානෙ අවසිත්වා අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ සෙනාසනං ගහෙත්වා ද්වීහතීහං වසති, තතො පඨමග්ගාහො පටිප්පස්සම්භතීති පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති. පච්ඡිමග්ගාහො න පටිප්පස්සම්භති. ඉදඤ්හි දිවසවසෙන පටිප්පස්සම්භනං නාම හොති. අථ පච්ඡිමං තෙමාසං අඤ්ඤස්මිං වසති, පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති, ඉදං සෙනාසනග්ගාහානං වසෙන පටිප්පස්සම්භනං නාමා''ති වුත්තං. උභොපෙතෙ අත්ථවිකප්පා ඉධ නාධිප්පෙතා. යත්ථායං පටිස්සුතො, තත්ථ පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති, පටිස්සවෙ ච ආපත්ති දුක්කටස්ස. කත්ථ පන පුරිමිකා පඤ්ඤායතීති? අන්තරාමග්ගෙ ද්වීසු ආවාසෙසු යත්ථ තදහෙව පච්ඡිමග්ගාහො, තත්ථ පඨමං ගහිතට්ඨානෙ

සත්තාහකරණීයෙන ගච්ඡතො න වස්සච්ඡෙදො, **සො තදහෙව අකරණීයො පක්කමතීති**ආදිම්හි **''කරණීයං** නාම සත්තාහකරණීය''න්ති ලිඛිතං.

පාළිමුත්තකරත්තිච්ඡෙදවිනිච්ඡයෙ ''ධම්මස්සවනාදී''ති වුත්තං. ආදිම්හි චතූසු වාරෙසු නිරපෙක්ඛපක්කමනස්සාධිප්පෙතත්තා ''සත්තාහකරණීයෙනා''ති න වුත්තං තස්මිං සති නිරපෙක්ඛගමනාභාවතො. තත්ථ පුරිමා ද්වෙ වාරා වස්සං අනුපගතස්ස වසෙන වුත්තා, තස්මා උපගතස්ස තදහෙව සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා අන්තොසත්තාහං ආගච්ඡතො න වස්සච්ඡෙදොති සිද්ධං. පච්ඡිමා ද්වෙ වාරා උපගතස්ස නිරපෙක්ඛගමනවසෙන වුත්තා, ''සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණීයො පක්කමතී''ති තතො බහිද්ධා සත්තාහං වීතිනාමෙන්තස්ස වස්සච්ඡෙදොති දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ ''අකරණීයො පක්කමතී''ති වචනාභාවා විනා රත්තිච්ඡෙදකාරණෙන ගන්තුං න වට්ටතීති සිද්ධං. පවාරෙත්වා පන ගන්තුං වට්ටති පවාරණාය තංදිවසසන්නිස්සිතත්තා. තත්ථ **න වා ආගච්ඡෙය්‍යාති** අන්තරායෙන. ආචරියො පන ''න පුන ඉධාගච්ඡාමී'ති නිරපෙක්ඛොපි සකරණීයොව ගන්තුං ලභතීති දස්සනත්ථං අකරණීයො'ති න වුත්ත''න්ති වදති. ''සීහළදීපෙ කිර චූළපවාරණා නාම අත්ථි, තං පවාරණං කත්වා යථාසුඛං සකරණීයා ගච්ඡන්ති, පයොගඤ්ච දස්සෙන්තී''ති වුත්තං. ''තත්ථ ඡ අරුණා අන්තොවස්සෙ හොන්ති , එකො බහි, තස්මා සො තෙමාසං වුත්ථො හොතීති අපරෙ''ති ච, ''ආචරියො එවං න වදතී''ති ච වුත්තං. සබ්බත්ථ **විහාරං උපෙතීති** අත්තනො වස්සග්ගෙන පත්තගබ්භං උපෙතීති **පොරාණා. අසතියා පන වස්සං න උපෙතීති** එත්ථ ''ඉමස්මිං විහාරෙ ඉමං තෙමාස''න්ති අවචනෙන. **''අට්ඨකථායං** වුත්තරත්තිච්ඡෙදකාරණං විනා තිරොවිහාරෙ වසිත්වා ආගච්ඡිස්සාමීති ගච්ඡතොපි වස්සච්ඡෙද''න්ති ලිඛිතං.

208. **පටිස්සුතො හොති පච්ඡිමිකායාති** අන්තරා පබ්බජිතභික්ඛුනා, ඡින්නවස්සෙන වා පටිස්සුතො, අඤ්ඤෙන පන පුරිමං අනුපගන්ත්වා පච්ඡිමිකායං පටිස්සවො න කාතබ්බො. රත්තිච්ඡෙදෙ සබ්බත්ථ වස්සච්ඡෙදොති සන්නිට්ඨානං කත්වා වදන්ති. කෙචි පන න ඉච්ඡන්ති. තං සාධෙතුං අනෙකධා පපඤ්චෙන්ති. කිං තෙන.

වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පවාරණාක්ඛන්ධකවණ්ණනා

අඵාසුකවිහාරකථාවණ්ණනා

210. ''සඞ්ඝං ආවුසො පවාරෙමී''ති වුත්තත්තා පච්ඡාපි ''වදතු මං සඞ්ඝො''ති වත්තබ්බං විය දිස්සති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යස්මා අහං සඞ්ඝං පවාරෙමි, තස්මා තත්ථ පරියාපන්නා ථෙරා, මජ්ඣිමා, නවා වා අවිසෙසෙනායස්මන්තො සබ්බෙපි මං වදන්තූති.

පවාරණාභෙදවණ්ණනා

212. **ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, පවාරණාති** එත්ථ තාදිසෙ කිච්චෙ සති යත්ථ කත්ථචි පවාරෙතුං වට්ටති. තෙනෙව **මහාවිහාරෙ** භික්ඛූ චාතුද්දසියං පවාරෙත්වා පන්නරසියං කායසාමග්ගිං ඉදානිපි දෙන්ති. **චෙතියගිරි** මහාදස්සනත්ථම්පි අට්ඨමියං ගච්ඡන්ති, තම්පි චාතුද්දසියං පවාරෙතුකාමානංයෙව හොති. ''සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණීයො පක්කමති, අනාපත්තීති වචනතො ඉදං ආචිණ්ණ''න්ති ලිඛිතං. ''නො චෙ අධිට්ඨහෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති එකස්ස වුත්තදුක්කටං, තස්සෙව වුත්තං පුබ්බකිච්චඤ්ච සඞ්ඝගණානම්පි නෙතබ්බං.

පවාරණාදානානුජානනකථාවණ්ණනා

213. **තෙන ච භික්ඛුනාති** පවාරණාදායකෙන.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා

''තස්සා ච පවාරණාය ආරොචිතාය සඞ්ඝෙන ච පවාරිතෙ සබ්බෙසං සුප්පවාරිතං හොතීති වචනතො කෙවලං පවාරණාය පවාරණාදායකොපි පවාරිතොව හොතී''ති වදන්තීති.

222. **අවුට්ඨිතාය පරිසායාති** පවාරෙත්වා පච්ඡා අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්තියා. **එකච්චාය වුට්ඨිතායාති** එකච්චෙසු යථානිසින්නෙසු එකච්චෙසු සකසකට්ඨානං ගතෙසු. **පුන පවාරෙතබ්බන්ති** පුනපි සබ්බෙහි සමාගන්ත්වා පවාරෙතබ්බං. **ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බන්ති** ''ගතෙ අනානෙත්වා නිසින්නානංයෙව සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බං, **උපොසථක්ඛන්ධකෙපි** එසෙව නයො''ති ලිඛිතං. **සබ්බාය වුට්ඨිතාය පරිසාය ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බන්ති** ''යදි සබ්බෙ වුට්ඨහිත්වා ගතා, සන්නිපාතෙතුඤ්ච න සක්කා, එකච්චෙ සන්නිපාතාපෙත්වා පවාරෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. කස්මා? ඤත්තිං ඨපෙත්වා කත්තබ්බසඞ්ඝකම්මාභාවා වග්ගං න හොති කිර. එත්ථ පන එකච්චෙසු ගතෙසුපි සබ්බෙසු ගතෙසුපි සබ්බෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ඤත්තිං ඨපෙත්වා

කෙවලං පවාරෙතබ්බං. එකච්චෙ සන්නිපාතාපෙත්වා පවාරෙතුං න වට්ටති ‘‘සඞ්ඝං, භන්තෙ, පවාරෙමී’’ති වචනතො. සබ්බෙපි හි සන්නිපතිතා පච්ඡා දිට්ඨං වා සුතං වා පරිසඞ්කිතං වා වත්තාරො හොන්ති. අනාගතානං අත්ථිභාවං ඤත්වාපි එකච්චානං සන්තිකෙ පවාරණාවචනං විය හොති. සම්මුඛීභූතෙ වත්තාරො සන්නිපාතාපෙත්වා නිස්සග්ගියං ආපන්නචීවරාදිනිස්සජ්ජනං විය පවාරණා න හොති සබ්බායත්තත්තා. ‘‘සමග්ගානං පවාරණා පඤ්ඤත්තා’’ති වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. ‘‘ඉතො අඤ්ඤථා න වට්ටති **අට්ඨකථායං** අනනුඤ්ඤාතත්තා’’ති **උපතිස්සත්ථෙරො** වදති. ‘‘ථොකතරෙහි තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බං ඤත්තිං අට්ඨපෙත්වාවා’’ති වුත්තං. **ආගන්තුකා** නාම නවමිතො පට්ඨායාගතා වා වජසත්ථනාවාසු වුත්ථවස්සා වා හොන්ති.

237. ‘‘දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨී හොති තථාගතොතිආදී’’ති ලිඛිතං. ‘‘නත්ථි දින්නන්තිආදී’’ති වුත්තං.

239. ‘‘උපපරික්ඛිත්වා ජානිස්සාමාති තෙන සහ පවාරෙතබ්බ’’න්ති ලිඛිතං.

පවාරණාක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා

සොණකොළිවිසවත්ථුකථාවණ්ණනා

242. **අසීතියා …පෙ…. කාරෙතීති** ‘‘අසීති ගාමිකසහස්සානි සන්නිපාතාපෙත්වා’’ති ඉමස්ස කාරණවචනං. තත්ථ ‘‘ගාමානං අසීතියා සහස්සෙසූ’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘අසීතියා ගාමසහස්සෙසූ’’ති වුත්තං. ගාමප්පමුඛා **ගාමිකා,** තෙසං සහස්සානි. **‘‘කම්මචිත්තීකතානී’’**ති උපචාරෙන වුත්තං. කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානෙ හි තෙසං අඤ්ජනවණ්ණභාවො. ‘‘කෙනචිදෙව කරණීයෙනා’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘කෙනචිදෙවා’’ති වුත්තං. එත්ථ එවං-සද්දො ඔපම්මෙ පවත්තති. එවමුපමානොපදෙසපුච්ඡාවධාරණපටිඤ්ඤාතඔපම්මෙ. **පුරතො පෙක්ඛමානානන්ති** අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං. තතො පන භගවතො ගන්ධකුටියා කවාටං සුබද්ධං පස්සිත්වා ඉච්ඡිතාකාරකුසලතාය ඉද්ධියා ගන්ත්වා කුටිං පවිසිත්වා ආරොචෙසි. **විහාරපච්ඡායායන්ති** විහාරස්ස වඩ්ඪමානච්ඡායායං. **‘‘අහො නූනාති** අහො මහන්තො’’ති ලිඛිතං. භගවතො සම්බහුලෙහි සද්ධිං ආහිණ්ඩනං ආයස්මතො සොණස්ස වීරියාරම්භනිදස්සනෙන අනාරද්ධවීරියානං උත්තෙජනත්ථං, එවං සුඛුමාලානං පාදරක්ඛණත්ථං උපාහනා අනුඤ්ඤාතාති දස්සනත්ථඤ්ච.

සොණස්සපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

243. **තත්ථ ච නිමිත්තං ගණ්හාහීති** තෙසං ඉන්ද්‍රියානං ආකාරං උපලක්ඛෙහි.

244. **අධිමුත්තො හොතීති** පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා ඨිතො හොති. **නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොතිආදීහි** නිබ්බානං, අරහත්තඤ්ච වුත්තං. ‘‘තඤ්හි සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා ‘නෙක්ඛම්ම’න්ති ච ගෙහතො පවිවිත්තත්තා ‘පවිවෙකො’ති ච බ්‍යාපජ්ජාභාවතො ‘අබ්‍යාපජ්ජ’න්ති ච අරහත්තං උපාදානස්ස ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා ‘උපාදානක්ඛයො’ති ච තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා ‘තණ්හක්ඛයො’ති ච සම්මොහාභාවතො ‘අසම්මොහො’ති ච වුච්චතී’’ති වුත්තං. සබ්බෙහි අරහත්තං වුත්තන්ති කෙචි. **සියා ඛො එවමස්සාති** කදාචි එවමස්ස, අස්ස වා ආයස්මතො එවං සියා. **පච්චාගච්ඡන්තො** ජානන්තො. **කරණීයමත්තානන්ති** අත්තනො. සො එව වා පාඨො. **නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති** ඉමස්මිංයෙව අරහත්තං කථිතං. සෙසෙසු නිබ්බානන්ති කෙචි. **අසම්මොහාධිමුත්තොති** එත්ථෙව නිබ්බානං. සෙසෙසු අරහත්තන්ති කෙචි. ‘‘සබ්බෙස්වෙවෙතෙසු උභයම්පී’’ති වදන්ති. **පවිවෙකඤ්ච චෙතසො, අධිමුත්තස්ස, උපාදානක්ඛයස්ස චාති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. ආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා.

සබ්බනීලිකාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

246. ‘‘රඤ්ජනචොළකෙන පුඤ්ඡිත්වා’’ති පාඨො. **‘‘ඛල්ලකාදීනි අපනෙත්වා’**ති වුත්තත්තා ද්වෙ තීණි ඡිද්දානි කත්වා වළඤ්ජෙතුං වට්ටතී’’ති වදන්තානං වාදො න ගහෙතබ්බො.

යානාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

254. ‘‘චතුරඞ්ගුලාධිකානී’’ති වුත්තත්තා චතුරඞ්ගුලතො හෙට්ඨා වට්ටතීති එකෙ. **උභතොලොහිතකූපධානන්ති** එත්ථ ‘‘කාසාවං පන වට්ටති, කුසුම්භාදිරත්තමෙව න වට්ටතී’’ති ලිඛිතං.

සබ්බචම්මපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

255. **කිස්ස තයායන්ති** කිස්ස තෙ අයං.

256. **ගිහිවිකතන්ති** ගිහීනං අත්ථාය කතං. ‘‘යත්ථ කත්ථචි නිසීදිතුං අනුජානාමීති අත්ථො’’ති ලිඛිතං. කිඤ්චාපි **දීඝනිකායට්ඨකථායං** ‘‘ඨපෙත්වා තූලිකං සබ්බානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිබ්බිතානි වට්ටන්තී’’ති වුත්තං, අථ ඛො විනයපරියායං පත්වා ගරුකෙ ඨාතබ්බතො ඉධ වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. ‘‘තත්ථ පන සුත්තන්තිකදෙසනාය ගහට්ඨාදීනම්පි වසෙන වුත්තත්තා තෙසං සඞ්ගණ්හනත්ථං ඨපෙත්වා ‘තූලිකං…පෙ…. වට්ටන්තී’ති වුත්තං විය ඛායතීති අපරෙ’’ති වුත්තං.

259. **මිගමාතුකොති** තස්ස නාමං. වාතමිගොති ච තස්ස නාමං. ‘‘කාළසීහො කාළමුඛො කපී’’ති ලිඛිතං. **චම්මං න වට්ටතීති** යෙන පරියායෙන චම්මං වට්ටිස්සති, සො පරතො ආවි භවිස්සති. ‘‘අත්තනො පුග්ගලිකවසෙන පරිහාරො පටික්ඛිත්තො’’ති වුත්තං. ‘‘න, භික්ඛවෙ, කිඤ්චි චම්මං ධාරෙතබ්බ’’න්ති එත්තාවතා සිද්ධෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ගොචම්ම’’න්ති ඉදං පරතො ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බපච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු චම්මානි අත්ථරණානී’’ති එත්ථ අනුමතිප්පසඞ්ගභයා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

චම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනා

පඤ්චභෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා

260. **‘‘යං භෙසජ්ජඤ්චෙව අස්සා’’**ති පරතො ‘‘තදුභයෙන භියොසොමත්තාය කිසා හොන්තී’’තිආදිනා විරොධදස්සනතො නිදානානපෙක්ඛං යථාලාභවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යථානිදානං කස්මා න වුත්තන්ති චෙ? තදඤ්ඤාපෙක්ඛාධිප්පායතො. සබ්බබුද්ධකාලෙපි හි සප්පිආදීනං සත්තාහකාලිකභාවාපෙක්ඛාති තථා වචනෙන භගවතො අධිප්පායො, තෙනෙව ‘‘ආහාරත්ථඤ්ච ඵරෙය්‍ය, න ච ඔළාරිකො ආහාරො පඤ්ඤායෙය්‍යා’’ති වුත්තං. තථා හි **කාලෙ පටිග්ගහෙත්වා කාලෙ පරිභුඤ්ජිතුන්ති** එත්ථ ච කාලපරිච්ඡෙදො න කතො. කුතොයෙව පන ලබ්භා තදඤ්ඤාපෙක්ඛාධිප්පායො භගවතො මූලභෙසජ්ජාදීනි තානි පටිග්ගහෙත්වා යාවජීවන්ති කාලපරිච්ඡෙදො. යං පන ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තානි පඤ්ච භෙසජ්ජානි කාලෙ පටිග්ගහෙත්වා කාලෙ පරිභුඤ්ජිතු’’න්ති වචනං, තං ‘‘සන්නිධිං කත්වා අපරාපරස්මිං දිවසෙ කාලෙ එව පරිභුඤ්ජිතුං අනුජානාමී’’ති අධිප්පායතො වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤථා අතිසයත්තාභාවතො ‘‘යං භෙසජ්ජඤ්චෙව අස්සා’’තිආදි විතක්කුප්පාදො න සම්භවති. පණීතභොජනානුමතියා පසිද්ධත්තා ආබාධානුරූපසප්පායාපෙක්ඛාය වුත්තානීති චෙ? තඤ්ච න, භියොසොමත්තාය කිසාදිභාවාපත්තිදස්සනතො. යථා ‘‘උච්ඡුරසං උපාදාය ඵාණිත’’න්ති වුත්තං, තථා ‘‘නවනීතං උපාදාය සප්පි’’න්ති වත්තබ්බතො නවනීතං විසුං න වත්තබ්බන්ති චෙ? න, විසෙසදස්සනාධිප්පායතො. යථා ඵාණිතග්ගහණෙන සිද්ධෙපි පරතො උච්ඡුරසො විසුං අනුඤ්ඤාතො උච්ඡුසාමඤ්ඤතො ගුළොදකට්ඨානෙ ඨපනාධිප්පායතො. තථා නවනීතෙ විසෙසවිධිදස්සනාධිප්පායතො නවනීතං විසුං අනුඤ්ඤාතන්ති වෙදිතබ්බං. විසෙසවිධි පනස්ස **භෙසජ්ජසික්ඛාපදට්ඨකථා**වසෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හි තත්ථ ‘‘පචිත්වා සප්පිං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුකාමෙන අධොතම්පි පචිතුං වට්ටතී’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.622). තත්ථ සප්පි පක්කාව හොති, නාපක්කා. තථා ඵාණිතම්පි. නවනීතං අපක්කමෙව.

එත්ථාහ – නවනීතං විය උච්ඡුරසොපි සත්තාහකාලිකපාළියං එව වත්තබ්බොති? න වත්තබ්බො. කස්මා? සත්තාහකාලිකපාළියං වුත්තෙ උච්ඡුරසො ගුළාපදෙසෙන යථා අගිලානස්ස ඵාණිතං පටිසිද්ධං, තථා උච්ඡුරසොපීති ආපජ්ජති, අවුත්තෙ පන ගුළං විය සො ඵාණිතසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති. ඉධ අවත්වා පච්ඡා වචනෙන ගුළොදකට්ඨානෙව ඨපිතො හොති. තදත්ථමෙව පච්ඡාභත්තං වට්ටනකපානකාධිකාරෙ වුත්තො, තස්මා එව යාමකාලිකොති චෙ? න, අට්ඨකථාවිරොධතො. න උපාදායත්ථස්ස නිස්සයත්ථත්තාති චෙ? කිං වුත්තං හොති – ‘‘උච්ඡුරසං උපාදාය උච්ඡුවිකති ඵාණිතන්ති වෙදිතබ්බා’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.623) යදෙතං නිස්සග්ගියට්ඨකථාවචනං, තත්ථ ‘‘උපාදායා’’ති ඉමස්ස නිස්සාය පච්චයං කත්වාති අත්ථොති. න, පරතො අපරකිරියාය අදස්සනතො. යථා ‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ චා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.204, 400; 3.421, 425; සං. නි. 2.43) ‘‘පටිච්චා’’ති ඉමස්ස උස්සුක්කවචනස්ස ‘‘උප්පජ්ජති’’ති අපරකිරියා දිස්සති, න තථා ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති එත්ථ අපරකිරියා දිස්සතීති. අයුත්තමෙතං තත්ථ තදභාවෙපි සිද්ධත්තා. යථා ‘‘චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූප’’න්ති (ධ. ස. 584) එත්ථ අපරකිරියාය අභාවෙපි උස්සුක්කවචනං සිද්ධං, තථා එත්ථාපි සියාති? න, තත්ථ පාඨසෙසාපෙක්ඛත්තා. යථා චත්තාරො මහාභූතා උපාදාය වුත්තං, පවත්තකං වා රූපන්ති ඉමං පාඨසෙසං සා පාළි අපෙක්ඛති, න තථා ඉදං **අට්ඨකථා**වචනං කඤ්චි පාඨං අපෙක්ඛති. පරිපුණ්ණවාදිනො හි අට්ඨකථාචරියා. සඤ්ඤාකරණමත්තං වා තස්ස රූපස්ස. ‘‘අත්ථි රූපං උපාදායා’’තිආදීසු (ධ. ස. 584) හි සඤ්ඤාකරණමත්තං, එවම්ධාපීති වෙදිතබ්බං. ඉධ පන ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති උච්ඡුරසං ආදිං කත්වා, තතො පට්ඨායාති අත්ථො, තස්මා ‘‘උච්ඡුරසෙන සංසට්ඨං භත්තං අගිලානො භික්ඛු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තො පණීතභොජනසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො, භික්ඛුනී පාටිදෙසනියෙනා’’ති වුත්තං, තං අයුත්තන්ති එකෙ. තෙ විසෙසහෙතුනො අභාවං දස්සෙත්වා පඤ්ඤාපෙතබ්බා.

එත්තාවතා ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායාති උච්ඡුරසං ආදිං කත්වා’’තිආදීනං පදානං අත්ථං මිච්ඡා ගහෙත්වා යදි ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති වචනෙන උච්ඡුරසො ඵාණිතං සියා, ‘‘අපක්කා වා’’ති වචනං නිරත්ථකං අපක්කවචනෙන උච්ඡුරසස්ස ගහිතත්තා. අථ ‘‘පක්කා වා’’ති වචනෙන උච්ඡුරසො ඵාණිතන්ති සිද්ධං, ‘‘උච්ඡුරසං උපාදායා’’ති වචනං

නිරත්ථකන්ති උත්තරං වුත්තං, තං අනුත්තරන්ති සාධිතං හොති. **සො චෙතෙහි අපක්කා වාති** සාමං භික්ඛුනා අපක්කා වා. **අවත්ථුකපක්කා වාති** භික්ඛුනාව සාමං විනා වත්ථුනා පක්කා වාති අත්ථො. තස්මා අඤ්ඤථා ''සවත්ථුකපක්කා වා''ති ච වත්තබ්බන්ති අත්ථො දස්සිතො, සො දුට්ඨු දස්සිතො. කස්මා? **මහාඅට්ඨකථායං** ''ඛාමඋච්ඡුඵාණිතං වා කොට්ටිතඋච්ඡුඵාණිතං වා පුරෙභත්තමෙව වට්ටතී''ති වුත්තත්තා, ''සවත්ථුකපක්කා වා''ති වචනස්ස ච ලද්ධිවිරොධතො අවුත්තත්තා. **''මහාපච්චරියං** පන 'එතං සවත්ථුකපක්කං වට්ටති නො වට්ටතී'ති පුච්ඡං කත්වා 'උච්ඡුඵාණිතං පච්ඡාභත්තං නො වට්ටනකං නාම නත්ථී'ති වුත්තං, තං යුත්ත''න්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.623) වුත්තත්තා ච සවත්ථුකපක්කා වාති අත්ථො ච වුත්තොයෙව හොති, තස්මා දුද්දස්සිතොති සිද්ධං. **ආහාරත්ථ**න්ති ආහාරපයොජනං. ආහාරකිච්චං යාපනන්ති අත්ථොති ච.

262. **තෙලපරිභොගෙනාති** සත්තාහකාලිකපරිභොගෙන.

263. **සති පච්චයෙති** එත්ථ සතිපච්චයතා ගිලානාගිලානවසෙන ද්විධා වෙදිතබ්බා. විකාලභොජනසික්ඛාපදස්ස හි අනාපත්තිවාරෙ යාමකාලිකාදීනං තිණ්ණම්පි අවිසෙසෙන සතිපච්චයතා වුත්තා. ඉමස්මිං **ඛන්ධකෙ** ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගිලානස්ස ගුළං, අගිලානස්ස ගුළොදකං, අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගිලානස්ස ලොණසොවීරකං, අගිලානස්ස උදකසම්භින්න''න්ති වුත්තං. තස්මා සිද්ධං සතිපච්චයතා ගිලානාගිලානවසෙන දුවිධාති. අඤ්ඤථා අසති පච්චයෙ ගුළොදකාදීසු ආපජ්ජති. තතො ච පාළිවිරොධො.

පිට්ඨෙහීති පිසිතතෙලෙහි. **කොට්ඨඵලන්ති** කොට්ඨරුක්ඛස්ස ඵලං. ''මදනඵලං වා''ති ච ලිඛිතං. **හිඞ්ගුජතු** නාම හිඞ්ගුරුක්ඛස්ස දණ්ඩපල්ලවපවාළපාකනිප්ඵන්නා. **හිඞ්ගුසිපාටිකා** නාම තස්ස මූලසාඛපාකනිප්ඵන්නා. **තකං** නාම තස්ස රුක්ඛස්ස තචපාකොදකං. **තකපත්තීති** තස්ස පත්තපාකොදකං. **තකපණ්ණීති** තස්ස ඵලපාකොදකං. අථ වා **''තකං** නාම ලාඛා. **තකපත්තීති** කිත්තිමලොමලාඛා. **තකපණ්ණීති** පක්කලාඛා''ති ලිඛිතං. **උබ්භිදං** නාම ඌසපංසුමයං.

264. **ඡකණං** ගොමයං. **පාකතිකචුණ්ණං** නාම අපක්කකසාවචුණ්ණං, තෙන ''ඨපෙත්වා ගන්ධචුණ්ණං සබ්බං වට්ටතී''ති වදන්ති. **චාලිතෙහීති** පරිස්සාවිතෙහි.

265. **නානාසම්භාරෙහි කතන්ති** නානොසධෙහි.

ගුළාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

274. සාමං පක්කං සමපක්කන්ති දුවිධං විය දීපෙති, තස්මා ඛීරාදීසු උණ්හමත්තමෙව පාකො. තෙන උත්තණ්ඩුලාදිසමානා හොන්ති.

276-8. ''බුද්ධප්පමුඛ'න්ති ආගතට්ඨානෙ 'භික්ඛුසඞ්ඝො'ති අවත්වා 'සඞ්ඝො'ති වුච්චති භගවන්තම්පි සඞ්ගහෙතු''න්ති වදන්ති. **නාගොති** හත්ථී.

279. **සම්බාධෙති** වච්චමග්ගෙ භික්ඛුස්ස භික්ඛුනියා ච පස්සාවමග්ගෙපි අනුලොමතො. දහනං පටික්ඛෙපාභාවා වට්ටති. සත්ථවත්තිකම්මානුලොමතො න වට්ටතීති චෙ? න, පටික්ඛිත්තපටික්ඛෙපා, පටික්ඛිපිතබ්බස්ස තප්පරමතාදීපනතො, කිං වුත්තං හොති? පුබ්බෙ පටික්ඛිත්තම්පි සත්ථකම්මං සම්පිණ්ඩෙත්වා පච්ඡා ''න, භික්ඛවෙ... පෙ.... ථුල්ලච්චයස්සා''ති ද්වික්ඛත්තුං සත්ථකම්මස්ස පටික්ඛෙපො කතො. තෙන සම්බාධස්ස සාමන්තා ද්වඞ්ගුලං පටික්ඛිපිතබ්බං නාම. සත්ථවත්තිකම්මතො උද්ධං නත්ථීති දීපෙති. කිඤ්ච භියෙයා පුබ්බෙ සම්බාධෙයෙව සත්ථකම්මං පටික්ඛිත්තං, පච්ඡා සම්බාධස්ස සාමන්තා ද්වඞ්ගුලම්පි පටික්ඛිත්තං, තස්මා තස්සෙව පටික්ඛෙපො, නෙතරස්සාති සිද්ධං. එත්ථ ''සත්ථං නාම සත්ථහාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යා''තිආදීසු විය යෙන ඡින්දති, තං සබ්බං. තෙන වුත්තං **''කණ්ටකෙන වා''**තිආදි. ඛාරදානං පනෙත්ථ **භික්ඛුනිවිභඞ්ගෙ** පසාඛෙ ලෙපමුඛෙන අනුඤ්ඤාතන්ති වෙදිතබ්බං. එකෙ පන ''සත්ථකම්මං වා''ති පාඨං විකප්පෙත්වා වත්ථිකම්මං කරොන්ති. **''වත්ථී''**ති කිර අග්ඝිකා වුච්චති. තාය ඡින්දනං වත්ථිකම්මං නාමාති ච අත්ථං වණ්ණයන්ති, තෙ ''සත්ථහාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යා''ති ඉමස්ස පදභාජනීයං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපිතබ්බා. **අණ්ඩවුඩ්ඪීති** වාතණ්ඩකො. **ආදානවත්තීති** ආනහවත්ති.

මනුස්සමංසපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

280. ''න, භික්ඛවෙ, මනුස්සමංසං...පෙ.... ථුල්ලච්චයස්සා''ති වුත්තත්තා, ''න ච, භික්ඛවෙ, අප්පටි...පෙ.... දුක්කටස්සා''ති ච වුත්තත්තා අප්පටිවෙක්ඛණදුක්කටඤ්ච ථුල්ලච්චයඤ්චාති ද්වෙ ආපජ්ජති, තස්මා කප්පියමංසෙපි අප්පටිවෙක්ඛණපච්චයා දුක්කටමෙව. කෙචි ''මංසභාවං ජානන්තොව ආපජ්ජති. පූවාදීසු අජානන්තස්ස කා පච්චවෙක්ඛණා''ති වදන්ති. අජානන්තොපි ආපජ්ජති සාමඤ්ඤෙන වුත්තත්තාති කෙචි.

හත්ථිමංසාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

281. **ඉමෙසං ...පෙ.... සබ්බං න වට්ටතීති** ඉදං දසන්නම්පි මනුස්සමංසාදීනං අකප්පියභාවමත්තපරිදීපනවචනං, නාපත්තිවිභාගදස්සනවචනං. **යං කිඤ්චි ඤත්වා වා අඤත්වා වා ඛාදන්තස්ස ආපත්තියෙවාති** ඉදම්පි අනියමිතවචනමෙව ''අයං නාම ආපත්තී''ති අවුත්තත්තා . තදුභයම්පි හෙට්ඨා මනුස්සාදීනං මංසාදීසු ථුල්ලච්චයදුක්කටාපත්තියො හොන්තීති ගහිතනයෙහි අධිප්පායො ජානිතුං සක්කාති එවං වුත්තං. තත්‍රායං අධිප්පායො – යස්මා එතෙසං මනුස්සාදීනං මංසාදීනි අකප්පියානි, තස්මා මනුස්සානං මංසාදීසු ථුල්ලච්චයාපත්ති. සෙසානං සබ්බත්ථ දුක්කටාපත්තීති. පාළියෙව හි ලොහිතාදිං මංසගතිකං කත්වා ''න, භික්ඛවෙ, මනුස්සමංසං...පෙ.... ථුල්ලච්චයස්සා''ති වුත්තං. තත්ථෙව හත්ථාදීනං මංසාදීසුපි දුක්කටාපත්ති පඤ්ඤත්තා. තෙන වුත්තං **සීහළට්ඨකථායං** ''මනුස්සමංසෙ වා කෙසෙ වා නඛෙ වා අට්ඨිම්හි වා ලොහිතෙ වා ථුල්ලච්චයමෙවා''ති වුත්තං. ඉමිනා එව –

''අට්ඨීපි ලොහිතං චම්මං, ලොමමෙසං න කප්පතී''ති. –

බුද්ධසික්ඛාගාථාපදස්ස අත්ථො ච අධිප්පායො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොති. **පටිග්ගහණෙති** එත්ථ අනාදරියදුක්කටං වුත්තං. ''උදකමනුස්සාදිමංසම්පි න වට්ටතී''ති වදන්ති. නාගරාජෙන වුත්තාදීනවෙ සතිපි උජ්ඣායනාධිකාරමෙව ගහෙත්වා **''පටිකූලතායා''**ති වුත්තං.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා

283. **යථාධම්මො කාරෙතබ්බොති** ඉදං සඞ්ගීතිකාරකවචනං. න හි භගවා තමෙව සික්ඛාපදං ද්වික්ඛත්තුං පඤ්ඤපෙසි, එවං එවරූපෙසූති එකෙ. පඨමපඤ්ඤත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං, තථාපි න ච තෙ භික්ඛූ සාපත්තිකා ජාතා. කථං? **පරම්පරභොජනසික්ඛාපදස්ස** අට්ඨුප්පත්තියා. ''අපිච මයං කාලස්සෙව පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජිම්හා''ති වුත්තං. **මාතිකාවිභඞ්ගෙ** (පාචි. 227) ච ''පරම්පරභොජනං නාම පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතො, තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජති, එතං පරම්පරභොජනං නාමා''ති වුත්තං, තස්මා අඤ්ඤං භොජනං නාම නිමන්තනතො ලද්ධං යං කිඤ්චීති සිද්ධං. යස්මා න භොජ්ජයාගුනිමන්තනතො ලද්ධභොජනං, තස්මා ''එත්ථ අනාපත්තී''ති තෙ භික්ඛූ පරිභුඤ්ජිංසූති. එත්ථ ''යථාධම්මො කාරෙතබ්බො''ති වුත්තත්තා පන අඤ්ඤනිමන්තනතො ලද්ධභොජනමෙව භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති, නෙතරන්ති අනුඤ්ඤාතං. තතො පට්ඨාය තස්ස අනාපත්තිවාරෙ ''නිච්චභත්තෙ සලාකභත්තෙ පක්ඛිකෙ උපොසථිකෙ පාටිපදිකෙ''ති වුත්තං. පුබ්බෙ වෙසාලියා පඤ්ඤත්තකාලෙ නත්ථි, යදි අත්ථි, අට්ඨුප්පත්තිමාතිකාවිභඞ්ගවිරොධො, තස්මා ''අපිච මයං කාලස්සෙව පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජිම්හා''ති අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තත්තා, පදභාජනෙපි ''අඤ්ඤං පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජතී''ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා ච පඨමං වා පච්ඡා වා නිමන්තිතං භොජනං ඨපෙත්වා අනිමන්තිතමෙව භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති, නෙතරන්ති කිඤ්චාපි ආපන්නං, ''න, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤත්‍ර නිමන්තිතෙන අඤ්ඤස්ස භොජ්ජයාගු පරිභුඤ්ජිතබ්බා''ති වුත්තත්තා පන පඨමනිමන්තිතභොජනතො අඤ්ඤං පච්ඡා ලද්ධං නිමන්තිතභොජනං, නිච්චභත්තාදීනි ච භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තීති ආපජ්ජමානං විය ජාතන්ති අනුපඤ්ඤත්තිප්පසඞ්ගනිවාරණං, අනිමන්තනභොජනෙ ආපත්තිප්පසඞ්ගනිවාරණඤ්ච කරොන්තො, පඨමපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදමෙව ඉමිනා අත්ථෙන පරිණාමෙන්තො ච ''යථාධම්මො කාරෙතබ්බො''ති භගවා ආහ, තස්මා තතො පට්ඨාය පච්ඡා නිමන්තනභොජනං භුඤ්ජන්තස්සෙව ආපත්ති. තෙසු න නිච්චභත්තාදීනීති ආපන්නං. තෙනෙවායස්මා **උපාලිත්ථෙරො** තස්ස අනාපත්තිවාරෙ ''නිච්චභත්තෙ''තිආදීනි පඤ්ච පදානි පක්ඛිපිත්වා සඞ්ගායි. අධිප්පායඤ්ඤූ හි තෙ මහානාගා, තස්මා පඨමමෙව යං භගවතා වුත්තං ''පඤ්ච භොජනානි ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්තී''ති වචනං, පච්ඡාපි තං අනුරක්ඛන්තෙන අභොජනං මධුගොළකං අපරාමසිත්වා භොජ්ජයාගු එව වුත්තාති එවං ආචරියො.

එත්ථාහ – යථා පච්ඡාලද්ධලෙසෙන ථෙරෙන නිච්චභත්තාදිපක්ඛෙපො කතො, එවං **කථිනක්ඛන්ධකෙ** පරම්පරභොජනං පක්ඛිපිත්වා ''අත්ථතකථිනානං වො, භික්ඛවෙ, ඡ කප්පිස්සන්තී''ති කිමත්ථං න වුච්චන්ති? වුච්චතෙ – යථාවුත්තලෙසනිදස්සනත්ථං. අඤ්ඤථා ඉදං සික්ඛාපදං වෙසාලියං, අන්ධකවින්දෙ චාති උභයත්ථ උපඩ්ඪුපඩ්ඪෙන පඤ්ඤත්තං සියා. නො වෙ, සාපත්තිකා භික්ඛූ සියුං, න ච තෙ සාපත්තිකා අප්පටික්ඛිත්තෙපි තෙසං කුක්කුච්චදස්සනතො. ''තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, භික්ඛූනං දෙහීති. භික්ඛූ කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හන්තී''ති හි වුත්තං. තෙසඤ්හි ''පරිභුඤ්ජථා''ති භගවතො ආණත්තියා පරිභුත්තානම්පි ''ඔදිස්සකං නු ඛො ඉදං අම්හාක''න්ති විමතිප්පත්තානං විමතිවිනොදනත්ථං ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්චා''ති වුත්තං. එවම්ධාපෙතෙ පඤ්ඤත්තං පරම්පරභොජනසික්ඛාපදං ඔමද්දිත්වා පරම්පරභොජනං කථං භුඤ්ජිස්සන්තීති. එත්ථාහු කෙචි ආචරියා පරම්පරභොජනසික්ඛාපදෙනෙව ''අඤ්ඤස්ස භොජනං න කප්පතී''ති ජානන්තාපි ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යාගුඤ්චා''ති විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා ''පටග්ගිදානමහාවිකටාදි විය කප්පතී''ති සඤ්ඤාය භුඤ්ජිංසු. තෙන වුත්තං ''අපිච මයං කාලස්සෙව භොජ්ජයාගුයා ධාතා''තිආදි, තං අයුත්තං තත්ථ අට්ඨුප්පත්තිමාතිකාවිභඞ්ගවිරොධෙන අනාපත්තිවාරෙ නිච්චභත්තාදීනං අසම්භවප්පසඞ්ගතො, භික්ඛූනං සාපත්තිකභාවානතික්කමනතො, මිච්ඡාගාහහෙතුප්පසඞ්ගෙන භගවතා අනුඤ්ඤාතප්පසඞ්ගතො ච. තෙ හි භික්ඛූ යස්මා භගවා කත්ථචි විනයවසෙන කප්පියම්පි ''ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය''න්ති (සං. නි. 1.194; සු. නි. 81; මි. ප. 4.5.9) පටික්ඛිපති, තස්මා භගවතො අධිප්පායං පති ''කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හන්තී''ති වුත්තං, සික්ඛාපදං පති භගවාපි අත්තනො අධිප්පායප්පකාසනත්ථමෙව ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යාගුඤ්චා''ති ආහ. දුරවග්ගාහො හි භගවතො අධිප්පායො. තථා හි භාරද්වාජස්ස පායාසං අභොජනෙය්‍යන්ති අකතවිඤ්ඤත්තිප්පසඞ්ගතො පටික්ඛිපි. **ආනන්දත්ථෙරෙන**

විඤ්ඤාපෙත්වා සජ්ජිතං තෙකටුලයාගුං පන ‘‘යදපි, ආනන්ද, විඤ්ඤත්තං, තදපි අකප්පිය’’න්ති අවත්වා ‘‘යදපි, ආනන්ද, අන්තොවුත්ථ’’න්තිආදිමෙවාහ. තෙන නො වෙ තං අන්තොවුත්ථං කප්පතීති අධිප්පායදස්සනෙන පණීතභොජනසූපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදානි උපත්ථම්භෙති භගවතොපි කප්පති, පගෙව අම්හාකන්ති.

284. **ගිලානස්සෙව භගවතා ගුළො අනුඤ්ඤාතො**ති ‘‘යානි ඛො පන තානි ගිලානානං භික්ඛූනං පටිසායනීයානී’’ති (පාරා. 622) වචනවසෙන වුත්තං, තෙනෙව තෙ ඉධ පටිග්ගහණෙ කුක්කුච්චායිංසු. ඉධ පන ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගිලානස්ස ගුළොදක’’න්ති වත්තබ්බෙ ගුළාධිකාරත්තා පුබ්බෙ අනුඤ්ඤාතඤ්ච වත්වා අගිලානස්ස ගුළොදකං අනුඤ්ඤාතං, තෙන ගිලානෙන සති පච්චයෙ ගුළො පරිභුඤ්ජිතබ්බො, ගුළොදකං අසති පච්චයෙපි වට්ටතීති ඉමං විසෙසං දීපෙති. තත්ථ ‘‘ගුළොදකං කාලිකෙසු සත්තාහකාලිකං, භගවතා ඔදිස්සානුඤ්ඤාතත්තා සත්තාහාතික්කමෙන දුක්කට’’න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං, උදකසම්භින්නත්තා සත්තාහකාලිකභාවං ජහති. ‘‘යථා අම්බාදි උදකසම්භින්නං යාමකාලිකං ජාතං, තථා සත්තාහකාලිකං ජහිත්වා තදනන්තරෙ යාවජීවිකෙ ඨිත’’න්ති වදන්ති, තං යුත්තං, තඤ්ච භගවතා ඔදිස්සානුඤ්ඤාතත්තා පච්චවෙක්ඛණාභාවෙ දොසො නත්ථි. ‘‘ගුළොදක’න්ති වුත්තත්තා උදකගතික’’න්ති වදන්ති. යදි උදකමිස්සං උදකගතිකං හොති, මධුපි සියා තං තථා අනුඤ්ඤාතත්තා. මා හොතු, අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සියා උදකගතිකත්තා, තඤ්ච න හොති, ‘‘සබ්බත්ථාපි උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

285. **සුඤ්ඤාගාර**න්ති චතුත්ථජ්ඣානං.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

295. **ඔරවසද්ද**න්ති මහාසද්දං. **බහූහි සම්පරිවාරෙත්වා**ති එත්ථ එකෙනාපි වට්ටති. ‘‘බහූසු එකස්සපි වචනෙන සහ සියාති වුත්ත’’න්ති වදන්ති. ‘‘ආමසිත්වා’’ති වුත්තත්තා අනාමසිතෙ න වට්ටති. ‘‘දොසො නත්ථී’’ති වචනෙන සෙසාපි අනුඤ්ඤාතා. ‘‘භිත්තිඤ්චෙ උපසන්තෙ පච්ඡා තං පූරෙන්ති, තත්ථ කාතුං න වට්ටති, පකතිභූමියංයෙව කාතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. තං උපරි **අට්ඨකථායං** ‘‘ඉට්ඨකාදීහි කතාවයස්සා’’තිආදිනා විරුජ්ඣති විය. **මත්තිකාපිණ්ඩං වා**ති එත්ථ ‘‘අසතියා අනධිට්ඨිතාය සරිතට්ඨානතො පට්ඨාය චෙ උපරි අධිට්ඨිතා, හෙට්ඨා ඨිතං භණ්ඩං අකප්පියං, උපරිට්ඨිතමෙව කප්පියං, අයමෙත්ථ විසෙසො’’ති වුත්තං. **එත්ථ කප්පියකුටි ලද්ධුං වට්ටතී**ති එවංවිධෙ පුන කාතබ්බාති අත්ථො. **කප්පියකුටිං කාතුං දෙමා**ති එත්ථ කප්පියකුටිකිච්චං කාතුන්ති අධිප්පායො. භොජනසාලා පන සෙනාසනමෙව, තස්මා තත්ථ කාතබ්බන්ති අපරෙ. ‘‘අකතෙපි වට්ටතී’’ති වුත්තං.

‘‘**මුඛසන්නිධි** නාම භොජනකාලෙ සන්නිධී’’ති ලිඛිතං. මුඛසන්නිධීති තස්ස නාමං. ‘‘යදි සන්නිධි හොති, පාචිත්තියං භවෙය්‍ය, මුඛසන්නිධි පන දුක්කටං, තස්මා සන්නිධි අනධිප්පෙතා’’ති වුත්තං. ‘‘තස්ස සන්තකං කත්වා’’ති වුත්තත්තා අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනං නාධිප්පෙතං. චීවරවිකප්පනෙ විය කප්පියමත්තං ඤාතබ්බන්ති කෙචි.

කෙණියජටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා

300. ‘‘අත්තනා පටිග්ගහිතං පුරෙභත්තමෙව පරිච්චජිත්වා සාමණෙරාදීහි පානකං කත්වා දින්නෙ පුරෙභත්තමෙව වට්ටති, න පච්ඡාභත්තං සවත්ථුකපටිග්ගහිතත්තා’’ති වදන්ති, තත්ථ පුන පටිග්ගහණෙ නිද්දොසත්තා, පුරෙභත්තමෙව පටිග්ගහණස්ස නිස්සට්ඨත්තා, අත්තනා ච අග්ගහිතත්තා දොසො න දිස්සති, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. **සාලූකා** නාම කන්දා, ‘‘ඉතො කිඤ්චිතක’’න්ති වොහරන්ති. ‘‘**ඵාරුසක**න්ති ගොළවිසයෙ එකො රුක්ඛො’’ති ච ලිඛිතං. ‘‘පක්කඩාකරස’’න්ති විසෙසිතත්තා ‘‘අපක්කං වට්ටතී’’ති වුත්තං. **කුරුන්දි**වචනෙනපි සිද්ධමෙව. තණ්ඩුලධොවනොදකම්පි **ධඤ්ඤරසො** එව. ‘‘නික්කසටො උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකො’’ති ලිඛිතං. **සාවිත්තී**ති ගායත්ති. **ඡන්දසො**ති වෙදස්ස. ‘‘න, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතෙන අකප්පියෙ සමාදපෙතබ්බ’න්ති වුත්තත්තා අනුපසම්පන්නස්සාපි න කෙවලං දසසු එව සික්ඛාපදෙසු, අථ ඛො යං භික්ඛුස්ස න කප්පති, තස්මිම්පීති අධිප්පායො’’ති වුත්තං.

305. **ද්වෙ පටා දෙසනාමෙනෙවා**ති චීනපට්ටසොමාරපට්ටානි. **තීණී**ති පත්තුණ්ණෙන සහ තීණි. **ඉද්ධිමයිකං** එහිභික්ඛූනං නිබ්බත්තං. දෙවදත්තියං **අනුරුද්ධත්ථෙරෙන** ලද්ධං. ‘‘යාමාතික්කමෙ සන්නිධිවසෙන සත්තාහාතික්කමෙ භෙසජ්ජසික්ඛාපදවසෙනා’’ති ලිඛිතං.

භෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කථිනක්ඛන්ධකවණ්ණනා

කථිනානුජානනකථාවණ්ණනා

306. “**කඨිනන්ති** පඤ්චානිසංසෙ අන්තොකරණසමත්ථතාය ථිරන්ති අත්ථො”ති ලිඛිතං. “පඤ්ච කප්පන්තී”ති අවත්වා “කප්පිස්සන්තී”ති අනාගතවචනං “වො”ති ඉමස්ස සාමිවචනපක්ඛෙ යුජ්ජති තෙසං තස්මිං ඛණෙ අනත්ථතකඨිනත්තා. ද්වීසු පනෙතෙසු අත්ථවිකප්පෙසු පච්ඡිමො යුත්තො සබ්බෙසම්පි තෙසං පාවෙය්‍යකානං සබ්බධුතඞ්ගධරත්තා. නිමන්තනං සාදියන්තස්සෙව හි අනාමන්තචාරො පඤ්ඤත්තො, තථා ගණභොජනං. අසමාදානචාරො අනධිට්ඨිතතිචීවරස්ස නත්ථි අතෙචීවරිකස්ස යාවදත්ථචීවරචතුත්ථාදිචීවරග්ගහණසම්භවතො. ඉතරස්සාපි අනධිට්ඨානමුඛෙන ලබ්භති. චීවරුප්පාදො අපංසුකූලිකස්සෙව. “**කඨිනත්ථතසීමාය**”න්ති උපචාරසීමං සන්ධාය වුත්තං. උපචාරසීමට්ඨස්ස මතකචීවරාදිභාගියතාය බද්ධසීමාය තත්‍රුප්පාදාභාවතො විඤ්ඤෙය්‍යමෙතං උපචාරසීමාවෙත්ථ අධිප්පෙතාති. **කඨිනත්ථාරං කෙ ලභන්තීති** කෙ සාධෙන්තීති අත්ථො. පඤ්ච ජනා සාධෙන්ති. කඨිනදුස්සස්ස හි දායකා පච්ඡිමකොටියා චත්තාරො හොන්ති. එකො පටිග්ගාහකොති. “තත්‍ර චෙ, භික්ඛවෙ, ය්වායං චතුවග්ගො භික්ඛුසඞ්ඝො ඨපෙත්වා තීණි කම්මානි උපසම්පදං පවාරණං අබ්භාන”න්ති (මහාව. 388) **චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ** වුත්තත්තා “න පඤ්චවග්ගකරණීය”න්ති ගහෙතබ්බං. “යස්ස සඞ්ඝො කඨිනදුස්සං දෙති, තං හත්ථපාසෙ අකත්වාපි බහිසීමාය ඨිතස්සපි දාතුං වට්ටතී”ති වදන්ති, තං හත්ථපාසෙ කත්වා එව දාතබ්බං. කස්මා? “තස්ස කම්මප්පත්තත්තා”ති වුත්තං. “තත්‍රුප්පාදෙන තණ්ඩුලාදිනා වත්ථෙසු චෙතාපිතෙසු අත්ථතකඨිනානමෙව තානි වත්ථානි පාපුණන්ති. වත්ථෙහි පන තණ්ඩුලාදීසු චෙතාපිතෙසු සබ්බෙසං තානි පාපුණන්තී”ති වුත්තං. **පඨමපවාරණාය පවාරිතා ලභන්තීති** ඉදං උක්කට්ඨකොටියා වුත්තං. අන්තරායෙන අප්පවාරිතානම්පි වුත්ථවස්සානං කඨිනත්ථාරසම්භවතො ඉතරෙ ගණපූරකෙ කත්වා කඨිනං අත්ථරිතබ්බන්ති කථං පඤ්ඤායතීති චෙ? “ද්වින්නං පුග්ගලානං අත්ථතං හොති කඨිනං අත්ථාරකස්ස ච අනුමොදකස්ස චා”ති (පරි. 403) **පරිවාරෙ** එකවචනකරණතො, තත්ථෙව “සඞ්ඝස්ස අත්ථතං හොති කඨිනං, ගණස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථතං හොති කඨින”න්ති (පරි. 414) වචනතො ච.

අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සාපි න ලභන්තීති ඉදං කිං එකසීමස්මිං, උදාහු නානාසීමස්මින්ති? කිඤ්චෙත්ථ – යදි තාව එකසීමස්මිං, පරතො “සචෙ පන එකසීමාය බහූ විහාරා හොන්ති, සබ්බෙ භික්ඛූ සන්නිපාතෙත්වා එකත්ථ කඨිනං අත්ථරිතබ්බං, විසුං විසුං අත්ථරිතුං න වට්ටතී”ති ඉමිනා **අට්ඨකථා**වචනෙන විරුජ්ඣති. ඉදඤ්හි වචනං සබ්බෙසංයෙව එකො කඨිනත්ථාරොති දීපෙති. අථ නානාසීමස්මිං, උපනන්දස්ස එකාධිප්පායදානානුමතියා විරුජ්ඣති. වුත්තඤ්හෙතං “දෙථ, භික්ඛවෙ, මොඝපුරිසස්ස එකාධිප්පාය”න්ති (මහාව. 364). ඉදඤ්හි වචනං ද්වීසුපි ආවාසෙසු තස්ස කඨිනත්ථාරසිද්ධිං දීපෙතීති. අවිරොධොව ඉච්ඡිතබ්බො අප්පටිසිද්ධත්තා, තස්මා එකසීමස්මිං වා නානාසීමස්මිං වා නානූපචාරෙ අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සාපි න ලභන්තීති අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. “පච්ඡිමිකාය උපසම්පන්නො පඨමපවාරණාය පවාරෙතුම්පි ලභති, වස්සිකො ච හොති ආනිසංසඤ්ච ලභතීති සාමණෙරානං වස්සූපගමනං අනුඤ්ඤාතං හොති, සාමණෙරා කඨිනානිසංසං ලභන්තී”ති වදන්ති.

තිණ්ණං චීවරානං අඤ්ඤතරප්පහොනකන්ති ඉදං “න අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටියා උත්තරාසඞ්ගෙන අන්තරවාසකෙන අත්ථතං හොති කඨින”න්ති ඉමාය **පාළියා** විරුජ්ඣනං විය දිස්සති. අයඤ්හි පාළි තිණ්ණං චීවරානං අඤ්ඤතරවිරහෙනාපි න අත්ථතං හොති කඨිනන්ති දීපෙතීති චෙ? න, තදත්ථජානනතො, න තිණ්ණං චීවරානං අඤ්ඤතරවිරහෙන න අත්ථතං හොති කඨිනන්ති හි දීපෙතුකාමො භගවා තං පාළිමාහ. යදි එවං “අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටියා උත්තරාසඞ්ගෙන අන්තරවාසකෙනා”ති න වත්තබ්බා සියාති චෙ? න, අධිප්පායජානනතොව. යො සඞ්ඝාටියා අත්ථරිතුකාමො, තස්ස අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටියා න අත්ථතං හොති. එස නයො ඉතරත්ථාපීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. තෙනෙව සුක්කපක්ඛෙ “සඞ්ඝාටියා අත්ථතං හොතී”තිආදිනා නයෙන එකමෙව චීවරං වුත්තං, එවං සන්තෙ “චතුවීසතියා ආකාරෙහි අනත්ථතං හොති කඨිනං, සත්තරසහි ආකාරෙහි අත්ථතං හොති කඨින”න්ති යථාරහං උක්කට්ඨකොටියා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, තස්මා කණ්හපක්ඛෙ උල්ලිඛිත...පෙ.... නිස්සීමට්ඨානුමොදනානං චතුවීසතියා ආකාරානං සම්භවන්තානං සබ්බෙන සබ්බං අභාවෙනපි නිමිත්තකතාදීනං අසම්භවන්තානං අඤ්ඤතරභාවෙනපි න අත්ථතං හොති කඨිනන්ති එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො. සුක්කපක්ඛෙපි අහතාහතකප්ප...පෙ.... සීමට්ඨානුමොදනානං සත්තරසන්නං ආකාරානං සම්භවන්තානං අඤ්ඤතරභාවෙනපි ඉතරෙසං සබ්බෙන සබ්බං අභාවෙනපි අත්ථතං හොති කඨිනන්ති එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤථා අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධො, යථාසම්භවං යොජෙත්වා වෙදිතබ්බො.

තත්‍රිදං මුඛමත්තනිදස්සනං – කණ්හපක්ඛෙ “උත්තරාසඞ්ගෙන අත්ථතෙ කඨිනෙ න අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටියා න අඤ්ඤත්‍ර අන්තරවාසකෙන අත්ථතං හොති කඨින”න්ති වචනප්පමාණතො තං කඨිනං අනත්ථතං සියා. සුක්කපක්ඛෙ ච “අනිමිත්තකතෙන අත්ථතං හොති කඨින”න්ති වචනප්පමාණතො අනිමිත්තකතෙන කඨිනෙ අත්ථතෙ තඤ්චෙ පරිකථා කතං, තථාපි අත්ථතමෙව කඨිනං හොතීති අයං දුවිධොපි විරොධො. යථාවුත්තනයෙන අධිප්පායෙ ගහිතෙ පරිහාරො හොතීති වෙදිතබ්බං.

යො ආනිසංසං බහුං දෙතීති ඉමිනා පච්චයලොලභාවං විය දීපෙති, තථාපි භගවතා යාවදත්ථචීවරපරියෙසනපඤ්ඤාපනමුඛෙන ද්වාරං දින්නන්ති කත්වා සඞ්ඝානුග්ගහත්ථං හොති. “**අකාතුං න හොතීති** අනාදරියෙන අකරොන්තස්ස දුක්කට”න්ති ලිඛිතං. **අනුමොදාමාති** එත්ථ සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන එවං වුත්තං. “අනුමොදාමී”ති එකකෙන වත්තබ්බං, ඉතරථා “න වට්ටතී”ති **මහාඅට්ඨකථායං** කිර වුත්තං. කඨිනචීවරං අධිට්ඨහිත්වා “ඉමාය සඞ්ඝාටියා කඨිනං අත්ථරාමී”ති වාචාය භින්නමත්තාය පුග්ගලස්ස අත්ථතං හොති. “**කම්මවාචා පන එකායෙව වට්ටතීති** කඨිනදුස්සස්ස එව කම්මවාචා, සෙසචීවරදානෙ අපලොකනමෙවාති අත්ථො”ති ලිඛිතං.

එකසීමායාති එකඋපචාරසීමායාති අත්ථො යුජ්ජති. කෙචි පන ‘‘බද්ධසීමා අධිප්පෙතා එකසීමාය එකට්ඨානෙ අත්ථරිතෙ සබ්බත්ථ අත්ථරිතං හොති ‘සබ්බෙ භික්ඛූ සන්නිපතිත්වා’ති වුත්තත්තා, තෙහිපි අනුමොදන්තෙහි අත්ථරිතමෙව හොති, උපචාරපරිච්ඡින්නෙ තත්ථ තත්ථ ලද්ධං තෙහි තෙහි ලද්ධබ්බං හොති. තත්ථ පවිට්ඨෙහිපි ලභිතබ්බං සබ්බෙහිපි අත්ථරිතත්තා, අයං විසෙසො. **මහාඅට්ඨකථායම්**පි එවමෙව වුත්ත’’න්ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං.

308. චතුවීසති ආකාරවන්තතාය **මහාභූමිකං**. **‘‘දීඝසිබ්බිතන්**ති පච්ඡාකතසිබ්බනං, ඔවට්ටිත්වා සිබ්බනං වා’’ති ලිඛිතං. **කණ්ඩුසං** නාම පුබ්බබන්ධනං. **පඨමචිමිලිකා ඝටෙත්වා ඨපිතා හොතී**ති කඨිනදුස්සං දුබ්බලං දිස්වා තං බලවතා අත්තනො පකතිදුස්සෙන සද්ධිං ඝටෙත්වා දුපට්ටං කත්වා සිබ්බිතුකාමෙහි කඨිනදුස්සතො පකතිදුස්සස්ස මහන්තතාය පඨමං තප්පමාණානුරූපං බන්ධකණ්ඩුසෙ ඝටෙත්වා රජ්ජුකෙහි බන්ධිත්වා කතං හොතීති අධිප්පායො. කඨිනචීවරස්ස අප්පතාය පඨමං බද්ධදුස්සං **කුච්ඡිචිමිලිකා** හොති, **මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච** වුත්තවචනනිදස්සනං, බ්‍යඤ්ජනෙ එව භෙදො, අත්ථෙ නත්ථීති දස්සනත්ථං කතන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘ඉමිනා කිං දීපෙතීති චෙ? තථාකතං දුපට්ටචීවරං පකතිචීවරස්ස මහන්තතාය පකතිචීවරසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති, න කඨිනචීවරසඞ්ඛ්‍යන්ති කස්සචි සියා, නෙවං දට්ඨබ්බං. එවං කුච්ඡිචිමිලිකභාවෙන ඨිතම්පි කඨිනචීවරං. මහන්තම්පි තං පකතිචීවරං අත්තනො කඨිනචීවරමෙවාති. හෙට්ඨිමකොටියා පඤ්චකස්ස ඉච්ඡිතබ්බත්තා කඨිනදුස්සං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං බහුධා ඡින්දිත්වා සිබ්බිතුකාමො කඨිනචීවරතො පට්ටං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්මිං අකඨිනචීවරෙ පට්ටමාරොපෙතී’’ති ලිඛිතං. අථ වා බහූනි කඨිනදුස්සානි පංසුකූලානි ඛුද්දකඛුද්දකානි එකචීවරත්ථාය, මහන්තානි ච ඌනත්ථාය දින්නානි හොන්ති. **කඨිනචීවරතොති** භික්ඛු එකච්චතො කඨිනචීවරතො පට්ටං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්මිං ආරොපෙති. එත්ථාහ – කිං පංසුකූලානි කඨිනදුස්සානි විකප්පනුපගපච්ඡිමානි දාතබ්බානි, උදාහු ඛුද්දකානිපීති? එත්ථ අචීවරසඞ්ඛ්‍යත්තා ඛුද්දකානි දාතුං න වට්ටති. කම්මවාචා තත්ථ න රුහතීති එකෙ. ‘‘පංසුකූලෙන අත්ථතං හොතී’’ති **පාළියං** නයදානතො කුච්ඡිචිමිලිකභාවෙන ඨිතස්ස කඨිනදුස්සස්ස අත්තනො සභාවෙන අනධිට්ඨානුපගස්ස පුරාණචීවරභාවෙනෙව අධිට්ඨානාරහස්සපි කඨිනචීවරභාවානුමතිමුඛෙන **අට්ඨකථායං** පදානතො ච ඛුද්දකානිපි දාතුං වට්ටති. තඤ්හි කඨිනත්ථාරකො ඝටෙත්වා කඨිනචීවරං කරිස්සතීති කත්වා කප්පතීති එකෙ, යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

නිචයසන්නිධි සඞ්ඝායත්තා සඞ්ඝෙන කතත්තා. රත්තාතික්කන්තං නිස්සජ්ජිතබ්බත්තා **‘‘නිස්සග්ගිය’’**න්ති වුච්චති. පඤ්ච ඛණ්ඩානි පට්ටානි පමාණං අස්සාති **පඤ්චකං**. තෙන වා අතිරිත්තෙන වාති අත්ථො. **තදහෙව සඤ්ඡින්නෙනාති** සඞ්ඝෙන කඨිනත්ථාරකස්ස කම්මවාචං වත්වා දින්නෙනෙව තදහෙව සඤ්ඡින්නෙන සමණ්ඩලිකතෙන භවිතබ්බං. එවං දින්නංයෙව හි **පරිවාරෙ** ‘‘පුබ්බකරණං සත්තහි ධම්මෙහි සඞ්ගහිත’’න්ති වුත්තං, න දායකෙන දියමානං, තස්මා පරිනිට්ඨිතපුබ්බකරණමෙව වෙ දායකො සඞ්ඝස්ස දෙති, සම්පටිච්ඡිත්වා කම්මවාචාය දාතබ්බං. තෙන ච තස්මිංයෙව සීමාමණ්ඩලෙ අධිට්ඨහිත්වා අත්ථරිත්වා සඞ්ඝො අනුමොදාපෙතබ්බො කතපුබ්බකරණස්ස පුන කත්තබ්බාභාවතො. අත්ථාරකස්ස හත්ථගතමෙව හි සන්ධාය ‘‘න උල්ලිඛිතමත්තෙනා’’තිආදි වුත්තං. පරිනිට්ඨිතපුබ්බකරණම්පි පුන ධොවිත්වා විසිබ්බිත්වා කාතබ්බමෙව වචනපමාණතොති චෙ? න, ඡින්නස්ස පුන ඡෙදාසම්භවතො. අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ ඡින්දිතබ්බමෙවාති චෙ? න, පබ්බජ්ජාධිකාරෙ ‘‘කෙසමස්සුං ඔහාරාපෙත්වා’’ති වචනප්පමාණතො මුණ්ඩිකස්ස ඡින්නෙපි කෙසෙ පරියෙසිත්වා සිරස්මිං ඨපෙත්වා පුන ඔහාරාපෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බප්පසඞ්ගතො, න ඉධ න-කාරෙන පටිසිද්ධත්තාති චෙ? න, ‘‘න අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝාටියා’’ති න-කාරෙන පටිසිද්ධත්තා උත්තරාසඞ්ගෙන අත්ථතෙ අනත්ථතං හොතීති අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො, තස්මා අභිනිවෙසො න කාතබ්බො. ‘‘බහිඋපචාරසීමාය ඨිතො’’ති වුත්තත්තාපි පුබ්බෙ වුත්තවිනිච්ඡයොව ගහෙතබ්බො.

309. **අසන්නිධිකතෙන අත්ථතං හොති කඨිනන්**ති එත්ථ කිං කඨිනත්ථාරමාසෙයෙව දුවිධොපි සන්නිධි අධිප්පෙතො, උදාහු තතො පුබ්බෙපි, දායකෙන වා කදා දාතබ්බං, කිං කඨිනත්ථාරමාසෙයෙව, උදාහු තතො පුබ්බෙපි, කඨිනත්ථාරමාසෙපි අසුකස්මිං දිවසෙයෙව අත්ථාරත්ථාය දම්මීති දාතුං වට්ටති න වට්ටතීති ඉදං විචාරෙතබ්බං. කඨිනත්ථාරමාසෙ එව දුවිධොපි සන්නිධි. දායකෙනාපි වස්සාවාසිකං විය කඨිනචීවරං උද්දිස්ස දින්නං න වට්ටති. කස්මා? ‘‘කඨිනදායකස්ස වත්තං අත්ථී’’තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 306) නයෙන **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තා. උක්කට්ඨමත්තමෙතන්ති චෙ? න, ‘‘කඨිනං නාම අතිඋක්කට්ඨං වට්ටතී’’ති (මහාව. අට්ඨ. 308) වුත්තත්තා. න ආගමනං සන්ධාය වුත්තන්ති චෙ? න, ඉදම්පි ආගමනමෙව සන්ධාය වුත්තං, පුබ්බෙ දින්නං න වට්ටතීති.

310. **කඨිනස්සාති** කඨිනත්ථාරස්ස. **උබ්භාරායාති** වූපසමාය, අප්පවත්තියාති අත්ථො. කිමත්ථියං උබ්භාරනිදස්සනන්ති චෙ? පඤ්චහි අනාපත්තිකාලපරියන්තදස්සනෙන තෙසු සංවරුප්පාදනත්ථං. අඤ්ඤථා ‘‘චීවරකාලසමයො නාම අනත්ථතෙ කඨිනෙ වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ පඤ්ච මාසා’’ති (පාරා. 649) **විභඞ්ගෙ** වුත්තත්තා අන්තරාපක්කමනන්තිකාදිඋබ්භාරාභාවෙපි පඤ්චහි පඤ්චසු මාසෙසු අනාපත්තියෙවාති මිච්ඡාගාහො සියා . තතො ආපත්තිඛෙත්තෙ අනාපත්තිඛෙත්තසඤ්ඤාය තං තං ආපත්තිං ආපජ්ජති, ඉතරෙසඤ්ච භික්ඛූනං ලාභන්තරායං කරොතීති වෙදිතබ්බං.

ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා

311. **සන්නිට්ඨානන්තිකෙ ද්වෙපි පලිබොධා එකතො ඡිජ්ජන්තීති** ඉධ, පරිවාරට්ඨකථායඤ්ච වුත්තං ඉමිස්සා ඛන්ධකපාළියා සමෙති එකතො උභින්නම්පි ධුරනික්ඛෙපස්ස කතත්තා. ‘‘ඉදං බහිසීමායමෙව වුත්තං

සන්නිට්ඨානන්තිකං සන්ධාය වුත්තං. යං පන වුත්තං **පරිවාරෙ** ‘චත්තාරො කඨිනුද්ධාරා සියා අන්තොසීමාය උද්ධරියන්ති, සියා බහිසීමාය උද්ධරියන්ති, නිට්ඨානන්තිකො සන්නිට්ඨානන්තිකො නාසනන්තිකො ආසාවච්ඡෙදිකො’ති (පරි. 416). තත්ථ බහිසීමාය සන්නිට්ඨානන්තිකො උද්ධරියතීති ඉධ දස්සිතනයොව. කථං අන්තොසීමාය සන්නිට්ඨානන්තිකො? අකතචීවරමාදාය ‘න පච්චෙස්ස’න්ති ගතො, ගතගතට්ඨානෙ ඵාසුවිහාරං අලභන්තො තමෙව විහාරං ආගච්ඡති, තස්ස චීවරපලිබොධො ඨිතො. සො ච ‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්ස’න්ති චිත්තෙ උප්පන්නමත්තෙ ඡිජ්ජති, තස්මා අන්තොසීමාය උද්ධරියති, තස්මා දුවිධො සන්නිට්ඨානන්තිකො’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං, තං යුත්තං, අඤ්ඤථා අන්තොසීමාය ‘‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්ස’’න්ති පවත්තඋබ්භාරො ඉතරෙසු සමොධානං න ගච්ඡතීති අතිරිත්තො සියා. **සීමාතික්කන්තිකොති** චීවරකාලසීමාතික්කන්තිකො. සඋබ්භාරෙ චීවරපලිබොධො පඨමං ඡිජ්ජන්තො විය ඛායති, අථ ඛො සාපෙක්ඛතාය චීවරකරණෙ සඋස්සාහොව හොතීති ලෙසං සන්ධාය **පරිවාර**වසෙන ‘‘ද්වෙ පලිබොධා අපුබ්බං අචරිමං ඡිජ්ජන්තී’’ති (මහාව. අට්ඨ. 311) වුත්තං. ‘‘කතචීවරො’’ති වුත්තත්තා ඉධ න සම්භවති.

316. සබ්බං අත්තනො පරික්ඛාරං අනවසෙසෙත්වා පක්කමන්තො ‘‘සමාදාය පක්කමතී’’ති වුච්චති. ‘‘කඨිනුද්ධාරෙ විසෙසො නත්ථි. පුග්ගලාධිප්පායවිසෙසෙන කෙවලං වාරදස්සනත්ථං සමාදායවාරා වුත්තා’’ති සබ්බෙසු **ගණ්ඨිපදෙසු** ලිඛිතං. ඉධ පන පුග්ගලාධිප්පායෙන පයොජනං වීමංසිතබ්බං. පක්කමනන්තිකස්ස අභාවා **‘‘යථාසම්භව’’**න්ති වුත්තං. විප්පකතෙපි ධුරනික්ඛෙපවසෙන පක්කමනන්තිකතා සම්භවති, තස්මා පක්කමනන්තිකවාරොපි වත්තබ්බොති චෙ? න, සන්නිට්ඨානන්තිකලක්ඛණප්පසඞ්ගතො. අකතචීවරස්ස න සවනන්තිකතා ච.

තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය වාරවිභාවනා – ආදායවාරා සත්ත, තථා සමාදායවාරාති ද්වෙ සත්තකවාරා. තතො පක්කමනන්තිකං වජ්ජෙත්වා විප්පකතචීවරස්ස ආදායවාරා, සමාදායවාරා චාති ද්වෙ ඡක්කවාරා. තතො පරං නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන තීණි තිකානි දස්සිතානි, තත්ථ පඨමත්තිකං අන්තොසීමාය ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති ඉමං විධිං අනාමසිත්වා බහිසීමායං එව ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති පවත්තං, තස්මා පක්කමනන්තිකසීමාතික්කන්තිකසඋබ්භාරා තත්ථ න යුජ්ජන්ති. ‘‘ආසාවච්ඡෙදිකො සම්භවන්තොපි යථාවුත්තකාරණෙන න වුත්තො. දුතියත්තිකං අන්තොසීමාය ‘න පච්චෙස්ස’න්ති පවත්තං, එත්ථ කිඤ්චාපි පක්කමනන්තිකො සම්භවති, තථාපි යෙහි චීවරපලිබොධො ඡිජ්ජති, තෙසංයෙවාධිප්පෙතත්තා න වුත්තො’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. සබ්බස්මිම්පි පන්නරසකෙ විප්පකතචීවරස්සෙවාධිප්පෙතත්තාති තක්කො. අධිට්ඨානුපගෙ ච විප්පකතෙ සති න නිට්ඨානන්තිකො. නිට්ඨානාවසෙසෙ සති න නාසනන්තිකොති **පොරාණා**. තතියත්තිකං අනධිට්ඨිත-පදෙන විසෙසෙත්වා පවත්තං, අත්ථතො පඨමත්තිකෙන සමෙති. තස්ස අත්ථදස්සනපයොජනං කිර තං. යස්මා ඉමෙ තයො අත්ථවිකප්පා ඉමෙහි එව තීහි කඨිනුද්ධාරෙහි සක්කා දස්සෙතුං, තස්මා ඉමෙව යොජිතා එකසම්බන්ධවසෙන, අඤ්ඤථා පඨමත්තිකං ඡක්කං භවෙය්‍ය ඉමස්ස පන්නරසකස්ස අන්තෙ ඡක්කං විය. තතියත්තිකානන්තරං චතුත්ථත්තිකං සම්භවන්තං ‘‘අන්තොසීමායං ‘පච්චෙස්ස’’න්ති වචනවිසෙසෙන සම්භවති. තථා ච යොජියමානං ඉතරෙහි සවනන්තිකාදීහි අවිරුද්ධක්කමං හොති, තස්මා චතුත්ථත්තිකං අහුත්වා ඡක්කං ජාතන්ති වෙදිතබ්බං. එවං තීණි තිකානි එකං ඡක්කඤ්චාති පඨමං පන්නරසකං වෙදිතබ්බං. ඉදානි ඉදමෙව පන්නරසකං උපසග්ගවිසෙසෙන දුතියං සමාදායපන්නරසකං නාම කතං. පුන විප්පකතචීවරං ආදායාති තතියං පන්නරසකං, සමාදායාති චතුත්ථං පන්නරසකං දස්සිතං. එවං චත්තාරි පන්නරසකානි වෙදිතබ්බානි . තත්ථ පඨමදුතියෙසු පන්නරසකෙසු සබ්බෙන සබ්බං අකතචීවරං අධිප්පෙතං, ඉතරෙසු ද්වීසු විප්පකතන්ති යොජෙතබ්බං. ‘‘පුබ්බෙ නිබද්ධට්ඨානෙ චීවරාසාය ගහෙතබ්බං, අඤ්ඤත්ථ න වට්ටති. උපච්ඡින්නාය චෙ චීවරාසාය චීවරං උප්පන්නං, න තං චීවරපලිබොධං කරොතී’’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. නිස්සග්ගියෙසු තතියකඨිනෙ ආගතචීවරපච්චාසා ඉධ චීවරාසාති තක්කො. යත්ථ චීවරාසා, තං ඨානං අධිකරණූපචාරෙන ‘‘චීවරාසා’’ත්වෙව වුච්චතීති කත්වා ‘‘තං චීවරාසං පයිරුපාසතී’’තිආදි වුත්තං, තස්මා **අනාසාය ලභතීති** අනාසායිතට්ඨානෙ ලභතීතිආදිනා අත්ථො ගහෙතබ්බො. එත්ථ නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනආසාවච්ඡෙදිකවසෙන එකො වාරොති ඉදමෙකං චතුක්කං ජාතං, තස්මා පුබ්බෙ වුත්තානි තීණි තිකානි ආසාවච්ඡෙදිකාධිකානි තීණි චතුක්කානීති එකං අනාසායද්වාදසකන්ති වෙදිතබ්බං. තදනන්තරෙ ආසායද්වාදසකෙ කිඤ්චාපි පඨමද්වාදසක්කමො ලබ්භති, තථාපි තං නිබ්බිසෙසන්ති තමෙකං ද්වාදසකං අවුත්තසිද්ධං කත්වා විසෙසතො දස්සෙතුං ආදිතො පට්ඨාය ‘‘අන්තොසීමාය පච්චෙස්ස’’න්ති වුත්තං, තං දුතියචතුක්කෙ ‘‘සො බහිසීමගතො සුණාතී’’තිආදිවචනස්ස තතියචතුක්කෙ සවනන්තිකාදීනඤ්ච ඔකාසකරණත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදං පන ද්වාදසකං අනාසාය වසෙන ලබ්භමානම්පි ඉමිනා අවුත්තසිද්ධං කත්වා න දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. එවමෙත්ථ ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතානි. කරණීයද්වාදසකෙපි යථාදස්සිතඅනාසායද්වාදසකං, අවුත්තසිද්ධං ආසායද්වාදසකඤ්චාති ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතබ්බානි. ඉදානි දිසංගමිකනවකං හොති. තත්ථ යස්මා ‘‘දිසංගමිකො පක්කමතී’’ති වචනෙනෙව ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති ඉදං අවුත්තසිද්ධමෙව, තස්මා තං න වුත්තං. එත්තාවතා ආවාසපලිබොධාභාවො දස්සිතො.

321. ‘‘චීවරපටිවීසං අපවිලායමානො’’ති ඉමිනා චීවරපලිබොධසමඞ්ගිතමස්ස දස්සෙති. **පටිවීසොති** අත්තනො පත්තබ්බො චීවරභාගො. **අපවිලායමානොති** ආකඞ්ඛමානො. තස්ස චීවරලාභෙ සති වස්සංවුත්ථාවාසෙ නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන එකං තිකං, තෙසංයෙව වසෙන අන්තරාමග්ගෙ එකං, ගතට්ඨානෙ එකන්ති තිණ්ණං තිකානං වසෙන එකං නවකං වෙදිතබ්බං. තතො පරං නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්ති

කයීමාතික්කන්තිකසඋබ්භාරානං වසෙන ඵාසුවිහාරපඤ්චකං වුත්තං. උභයත්ථ සෙසකඨිනුද්ධාරාසම්භවො පාකටොව. අයං පනෙත්ථ පඤ්චකෙ විසෙසො – සමාදායවාරො න සම්භවති **''පච්චෙස්ස''**න්ති පච්චාගමනාධිප්පායතො.

325. **ද්වෙමෙ භික්ඛවෙ කඨිනස්ස පලිබොධාති** කඨිනත්ථාරස්ස අනුපබන්ධනපච්චයාති.

කඨිනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. චීවරක්ඛන්ධකවණ්ණනා

ජීවකවත්ථුකථාවණ්ණනා

326. **රාජගහකොති** රාජගහවාසී.

328. අමොහජාතිකත්තා **න චිරස්සෙව විඤ්ඤුතං පාපුණි**. අහං තෙ පිතා, කෙනට්ඨෙන? යස්මා ත්වං මයා පොසාපිතො.

329. ''සක්කෙ විස්සට්ඨමත්තෙ''ති පාඨො, අට්ඨමසික්ඛාපදෙ විස්සට්ඨමත්තොව.

පජ්ජොතරාජවත්ථුකථාවණ්ණනා

334. **භුඤ්ජිතුං නිසින්නස්සාති** එත්ථ **''ධම්මපදෙ** 'බහිනගරෙ දිස්වා'ති වුත්තං, තස්මා ද්වීසු දිවසෙසු දින්නං තෙන තෙසු එකෙකං ගහෙත්වා ද්වීසු **අට්ඨකථාසු** වුත්තන්ති යුජ්ජතී''ති වදන්ති.

සමත්තිංසවිරෙචනකථාවණ්ණනා

336. **කබළෙ කබළෙති** එත්ථ කිඤ්චාපි ගුළාදීසු පක්ඛිත්තං, තං පන භගවාව පරිභුඤ්ජි, තස්මා නත්ථි දොසො.

වරයාචනකථාවණ්ණනා

337. **මහාපිට්ඨියකොජවං** නාම අතිරෙකචතුරඞ්ගුලපුප්ඵං කිර.

කම්බලානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

340. **උපචාරෙති** සුසානස්ස උපචාරෙ. බහිපි වට්ටතීති එකෙ. කතිකකරණං දස්සෙත්වා ''මය්හං සන්තකං තව ච මම ච හොතූති වත්වා ඉතරෙන ච තථාවුත්තෙ වට්ටතී''ති සමානපරික්ඛාරවිධිං වදන්ති.

342. ''ඛණ්ඩසීමායපි සම්මන්නිතුං වට්ටතීති වුත්තත්තා සෙසකම්මානිපි තත්ථ නිසීදිත්වා කාතුං වට්ටතී''ති වුත්තං. ''එවං සන්තෙ චොරිකාය කතසදිසං හොති , තස්මා න වට්ටතී''ති දීපවාසිනො වදන්ති කිර. ''චොරිකාය ගහිතත්තා න පාපුණාතීති **සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ** ආගතසුත්තඤ්ච සාධක''න්ති වදන්ති, තස්මා තෙසං මතෙන ඉදං ආවෙණිකලක්ඛණන්ති වෙදිතබ්බං.

භණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා

343. **''ඉදං පන භණ්ඩාගාරන්ති** ආවෙණිකලක්ඛණ''න්ති වුත්තං.

චීවරරජනකථාවණ්ණනා

344. ගොමයෙ ආපත්ති නත්ථි, විරූපත්තාවාරිතං. ''කුඞ්කුමපුප්ඵං න වට්ටතී''ති වදන්ති. ''අල්ලිකායා''තිපි පාඨො අත්ථි.

නිසීදනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

353. **අට්ඨානමෙතන්ති** එත්ථ **රූපකණ්ඩෙ** ''චතුසමුට්ඨානික''න්ති වුත්තත්තා කම්මසමුට්ඨානං රාගචිත්තාභාවා න මුච්චතීති වා රාගපච්චයෙ සති කම්මසමුට්ඨානං හොතීති වා විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං කථාවත්ථුනා ච.

362. **අග්ගළගුත්තියෙව පමාණන්ති** ඉමෙහි චතූහි නික්ඛෙපකාරණෙහි ඨපෙන්තෙන අග්ගළගුත්තිවිහාරෙයෙව ඨපෙතුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

සඞ්ඝිකචීවරුප්පාදකථාවණ්ණනා

363. නො චෙ අත්ථතං හොති ''එකං චීවරමාස''න්ති න වත්තබ්බං. කස්මා? ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තස්සෙව තානි චීවරානි යාව චීවරමාසා''ති වචනස්ස අභාවතො, තස්මා අනත්ථතකඨිනස්ස අනනුඤ්ඤාතන්ති චෙ? න, හෙට්ඨා අනුඤ්ඤාතත්තා, තතො ලීනත්ථදීපනත්ථම්පි තථා වුත්තත්තා ච. හෙට්ඨා හි ''අකාලචීවරං නාම අනත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්නං, අත්ථතෙ කඨිනෙ සත්තමාසෙ උප්පන්නං, කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවරං නාමා''ති (පාරා. 500) වචනතො අනත්ථතකඨිනානං එකචීවරමාසෙ උප්පන්නං, තෙසංයෙව හොතීති සිද්ධං, තස්මා ඉධ තං අවත්වා එකොපි තයො ගණපූරකෙ ලභිත්වා කඨිනං අත්ථරිතුං ලභතීති ඉමං ලීනත්ථං පකාසෙතුං **''යාව කඨිනස්ස උබ්භාරායා''**ති වුත්තං. ඉතරථා අයමත්ථො න ඤායති. **''ජානිතබ්බො ච විනයධරෙහී**ති තථා වුත්තොති අපරෙ''ති වුත්තං. අත්ථතං හොති, පඤ්ච මාසෙ සබ්බං තස්සෙව භික්ඛුනො හොතීති සම්බන්ධො. අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං. ''ඉධ වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්සා''ති නියමිතත්තා ''වස්සාවාසිකං දෙමා''ති එත්ථ ච ''ඉධා''ති අධිකාරත්තා තස්මිං වුත්තෙ ලභති. **''පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා**ති චීවරකාලස්සාසන්නත්තා ච අනත්ථතකඨිනානම්පි වුත්ථවස්සානඤ්ච අනුඤ්ඤාතට්ඨානත්තා එව වුත්ත''න්ති අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. කෙචි පන ''යං පන ඉදං 'ඉධ වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්සා'තිආදිං කත්වා යාව 'අනාගතවස්සෙ'ති පදං, තාව පුච්ඡිත්වා 'කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා'ති ඉදං පරතො 'තත්‍ර සම්මුඛීභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාතී'ති ඉමස්ස පරියොසානෙ 'කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා'ති ලිඛිතබ්බං. කස්මාති චෙ? පරතො 'චීවරමාසතො පට්ඨාය යාව හෙමන්තස්සා'ති වුත්තෙන නිබ්බිසෙසත්තා, තස්මා එව එකච්චෙසු පණ්ඩිතන්ති වදන්තී''ති වදන්ති. ඉධ පන ඉධ-සද්දෙන විසෙසිතං, තත්ථ නත්ථි, තස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධො නත්ථීති ගහෙතබ්බං. ''මය්හිමානි චීවරානි පාපුණන්තී''ති වචනමෙවාධිට්ඨානං, ඉදමෙත්ථ උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං. ''මය්හිමානි චීවරානී'ති වුත්තෙපි අධිට්ඨිතමෙව හොතී''ති වුත්තං. ''මය්හිමානී'ති වුත්තෙ තස්ස චීවරානි නාම නත්ථි, තස්මා 'චීවරානි පාපුණන්තී'ති වත්තබ්බමෙවා''ති වදන්ති. **දුග්ගහිතානී**ති සඞ්ඝිකානෙව හොන්ති. ''ගහිතමෙව නාමා'ති ඉමස්ස ඉදං පත්තන්ති කිඤ්චාපි න විදිතං, තෙ පන භාගා තෙසං අත්ථතො පත්තායෙවාති අධිප්පායො''ති ලිඛිතං. ''එකස්මිං අපතිතෙ පුන ආගතා ලභන්තී''ති වුත්තං.

උපනන්දසක්‍යපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා

364. ''න, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤත්‍ර වස්සංවුත්ථෙනා''ති චීවරසමයං උපාදාය පටික්ඛෙපො කතො .එකස්මිං විහාරෙ ''රාජවිහාරෙ විය නානාපරිවෙණෙසු වා ඉධ වා වුත්ථා ලභතූ''ති වත්වා දින්නං. **''සත්තාහවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙතී**ති එතං වචනමත්තමෙව එකවිහාරෙ සත්තාහකිච්චාභාවා''ති ච ලිඛිතං.

මතසන්තකකථාවණ්ණනා

369. **භික්ඛුස්සා**ති භික්ඛුස්මිං කාලංකතෙ. තත්ථ ''පත්තචීවරෙ''ති පධානපරික්ඛාරදස්සනමුඛෙන සබ්බපරික්ඛාරනිදස්සනන්ති වෙදිතබ්බං. අධම්මෙන උප්පන්නඤ්චෙතං හොති, සඞ්ඝස්ස කප්පියමෙව මතත්තාති එකෙ. නොති තක්කො පත්තචතුක්කෙ සබ්බථා අකප්පියපත්තනයවිරොධතො. අධම්මෙන උප්පන්නසෙනාසනෙ ච වසතො අනාපත්ති. අඤ්ඤතරස්මිං ආවාසෙ ද්වෙ භික්ඛූ වසන්ති, තත්ථ එකො කාලංකතො, ඉතරො තස්ස පරික්ඛාරං අපාපෙත්වා තං ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හාති, සඞ්ඝසන්තකං ගහිතං හොති, භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බො. අනාවාසෙ ගණ්හාති, න කාරෙතබ්බො අස්සාමිකස්ස ගහිතත්තා. මරණසමයෙ වත්තුං අසහන්තො චෙ චිත්තෙනෙව දෙති, පුඤ්ඤං පසවති, සඞ්ඝොව තස්ස සාමී. පරො වා අවිස්සාසිකො සයමෙව ගණ්හාති, ගහණං න රුහති, ථෙය්‍යචිත්තෙන චෙ, භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බො. තස්ස ච ආවාසගතස්ස කො සාමී. ''සඞ්ඝො සාමී''ති වචනතො සඞ්ඝෙන බලක්කාරෙන සො වාරෙතබ්බොති එකෙ. ජීවමානකාලෙ ගහිතත්තා න සඞ්ඝො සාමීති එකෙ. සාමිකො චෙ සයං පස්සිත්වා අච්ඡින්දිතුං ලභති, සඞ්ඝොපි ලභති සාමිඨානෙ ඨිතත්තාති ඉතරෙ, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

මතකස්ස හිරඤ්ඤාදිඅකප්පියභණ්ඩං හොති. උග්ගහිතඤ්චෙතං හොති, උග්ගහිතෙ වුත්තනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බං. ධම්මෙන උප්පන්නං චෙ, කප්පියකාරකො ආචික්ඛිතබ්බො. දාසො චෙ ගහිතො හොති, න සඞ්ඝො සාමී, ආරාමිකො චෙ, සඞ්ඝො සාමී. ගාවිමහිංසීආදයො හොන්ති, ආවාසගතානං සඞ්ඝො සාමී, අනාවාසගතානං න සඞ්ඝො සාමී. සඞ්ඝො චෙ ආවාසං ආනෙත්වා අත්තනො සන්තකං කත්වා පච්ඡා සමීපෙ බහිසීමාය ඨපෙති, කාරකසඞ්ඝො සාමී, තථා ආරාමිකෙ. මතකස්ස පරික්ඛාරො නික්ඛෙපවසෙන ඨපිතො හොති, එසොව සාමී. මහග්ඝො චෙ හොති, සෙසස්ස සඞ්ඝො සාමී. ''කෙනචි ගිලානුපට්ඨාකෙනා''ති වත්තබ්බක්කමො එතෙන දස්සිතො. පුන උපට්ඨාකානං බහුභාවෙ සති සබ්බෙසං දාතබ්බකම්මං දස්සෙන්තෙන භගවතා කම්මවාචායං **''ගිලානුපට්ඨාකාන''**න්ති වුත්තං. සාමණෙරවාරෙ ''චීවර''න්ති පාඨො. ''ඉමං තුය්හං දෙමි දදාමි දජ්ජාමි ඔණොජෙමි පරිච්චජාමි විස්සජ්ජාමි නිස්සජ්ජාමී'ති වා 'ඉත්ථන්නාමස්ස දෙමි…පෙ…. නිස්සජ්ජාමී'ති වා වදති, 'සම්මුඛා වා පරම්මුඛා වා වුත්තෙ දින්නංයෙව හොතී'ති දානලක්ඛණස්ස ච 'තුය්හං ගණ්හාහී'ති වුත්තෙ 'මය්හං ගණ්හාමී'ති වදති, 'සුදින්නං සුග්ගහිතඤ්චා'ති (පාරා. අට්ඨ.

2.469) ගහණලක්ඛණස්ස ච වුත්තත්තා ‘මම සන්තකං තව ච මම ච හොතූ’ති එවමාදිවචනෙන සමානපරික්ඛාරං කාතුං වට්ටතීති ආචරියා’’ති ලිඛිතං.

අනුගණ්ඨිපදෙ පන අතීව පපඤ්චං කත්වා පුන ‘‘ඉදමෙත්ථ ආචරියානං සන්නිට්ඨානං – සචෙසම්බහුලා, ද්වෙ වා සමානපරික්ඛාරං කත්තුකාමා හොන්ති, තෙ සබ්බෙ අත්තනො සන්තකං වත්තමානං උප්පජ්ජනකෙන සද්ධිං පෙසලස්ස එකස්ස පරිච්චජන්ති, සො පුන තෙසමෙව පරිච්චජති, එත්තාවතා තෙ සමානපරික්ඛාරිකා හොන්තීති. ඉදං සමානපරික්ඛාරලක්ඛණං පාළිආදීසු වුත්තලක්ඛණෙයෙව පතනතො අචලප්පත්තං හොති, තථාපි පොරාණවිධිං අජ්ඣොත්ථරිත්වා වත්තනතො පටිසෙධෙතබ්බො, ආචරියානං මතානුසාරෙන කාතබ්බං කාතුකාමෙනාති අපරෙ’’ති වුත්තං, ‘‘වස්සංවුත්ථසාමණෙරො පඤ්චසු සික්ඛාපදෙසු එකං අතික්කමිත්වා පුන ගහිතො ලාභං න ලභති, අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නො නාම හොතී’’ති වදන්ති.

වස්සංවුත්ථානංඅනුප්පන්නචීවරකථාවණ්ණනා

375. **උප්පන්නෙ චීවරෙ අභාජිතෙ පක්කමතීති** එත්ථ ‘‘සඞ්ඝෙන තත්රුප්පාදතො එකෙකස්ස භික්ඛුනො එත්තකං වස්සාවාසිකං දාතුං සඞ්ඝස්ස රුච්චතී’’ති සාවිතෙපි විබ්භමති, තතො න ලභති, පුන පබ්බජිත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා චීවරභාජනං සම්භාවෙන්තොපි න ලභතියෙව පුබ්බපකතිතො භට්ඨත්තා. අථ පාපිතෙ විබ්භමති, ලභතී’’ති ච වුත්තං.

සඞ්ඝෙභින්නෙචීවරුප්පාදකථාවණ්ණනා

376. **පරසමුද්දෙති** ජම්බුදීපෙ.

අට්ඨචීවරමාතිකාකථාවණ්ණනා

379. යස්මා අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං දුබ්බිජානං, තස්මා **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ධුවසන්නිපාතට්ඨානම්පි පරියන්තගතමෙව ගහෙතබ්බං. **‘‘මහාපච්චරියං පන භික්ඛුසුපි…පෙ…. පාපුණාතීති** ‘උපචාරසීමාය දෙමා’ති එවං දින්නමෙව සන්ධායා’’ති ලිඛිතං . ‘‘සමානසංවාසකසීමායා’’ති වුත්තෙ ඛණ්ඩසීමාදීසු ඨිතානං න පාපුණාති තාසං විසුං සමානසංවාසකසීමත්තා. සමානසංවාසකඅවිප්පවාසසීමානං ඉදං නානත්තං – ‘‘අවිප්පවාසසීමාය දම්මී’’ති දින්නං ගාමට්ඨානං න පාපුණාති. කස්මා? ‘‘ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චා’’ති වුත්තත්තා. ‘‘සමානසංවාසකසීමායා’’ති දින්නං පන යස්මිං ඨානෙ අවිප්පවාසසීමා අත්ථි, තත්ථ ඨිතානං, ඉතරත්‍ර ඨිතානඤ්ච පාපුණාති. ‘‘ඛණ්ඩසීමායං ඨත්වා ‘සීමට්ඨකසඞ්ඝස්ස දම්මී’ති වුත්තෙ උපචාරසීමාය එව පරිච්ඡින්දිත්වා දාතබ්බ’’න්ති වුත්තං. ‘‘අවිප්පවාසසීමාය දෙමා’’ති ඛණ්ඩසීමායං ඨත්වා දින්නෙ තත්ථෙව පාපුණාතීති කෙචි. **යොජනසතම්පි පූරෙත්වා නිසීදන්තීති** එත්ථ විහාරූපචාරෙ හත්ථපාසෙන, බහිගාමාදීසු ද්වාදසහත්ථෙන උපචාරොති එකෙ. ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ සඞ්ඝස්සා’’ති වුත්තෙ එකාබද්ධා හුත්වාපි පරික්ඛෙපපරික්ඛෙපාරහට්ඨානං අතික්කමිත්වා ඨිතානං න පාපුණාතීති එකෙ. ‘‘භික්ඛුනිවිහාරතො බහි යත්ථ කත්ථචි ඨත්වා ‘සඞ්ඝස්සා’ති වුත්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝොව සාමී’’ති වදන්ති. **එකොපි ගන්ත්වාති** එත්ථ සබ්බෙසං වා පාපෙත්වා ගන්තබ්බං, ආනෙත්වා වා පාපෙතබ්බං, ඉතරථා ගතස්ස න පාපුණාති. සමානලාභකතිකා මූලාවාසෙ සති සියා, මූලාවාසවිනාසෙන කතිකාපි විනස්සති. සමානලාභවචනං සති ද්වීසු, බහූසු වා යුජ්ජති. තෙනෙව එකස්මිං අවසිට්ඨෙ යුජ්ජතීති නො මති.

> ‘‘තාවකාලිකකාලෙන, මූලච්ඡෙදවසෙන වා;
> අඤ්ඤෙසං කම්මං අඤ්ඤස්ස, සියා නාවාසසඞ්ගමො’’ති. –

ආචරියො.

සබ්බත්ථ දින්නමෙවාති ‘‘සමානභාගොව හොතී’’ති වදන්ති. ‘‘එකමෙකං අම්හාකං පාපුණාතීති වෙ වදති, වට්ටතී’’ති වදන්ති විභාගස්ස කතත්තා. ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චීවරෙ දින්නෙ පංසුකූලිකානං න වට්ටතී’’ති වදන්ති. ‘‘උභතොසඞ්ඝස්සා’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්සා’’ති අවුත්තත්තා භික්ඛුනිසඞ්ඝෙන මිස්සිතත්තා, තත්ථ අපරියාපන්නත්තා ච පුග්ගලො විසුං ලභති. එවං සන්තෙ ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස ච දම්මී’’ති වුත්තෙපි ‘‘උභතොසඞ්ඝස්ස දින්නමෙව හොතී’’ති ඉමිනා විරුජ්ඣතීති චෙ? න විරුජ්ඣති, තං ද්වින්නං සඞ්ඝානං දින්නභාවමෙව දීපෙති, න උභතොසඞ්ඝපඤ්ඤත්තිං, තස්මා එව ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස ච තුය්හඤ්චා’’ති වාරො න වුත්තො. අථ වා අට්ඨකථාවචනමෙව පමාණං, න විචාරණාති එකෙ. යස්මා එකො අද්ධානාදියකො විය දුවිධො න හොති, තස්මා උභතොසඞ්ඝග්ගහණෙන එකො භික්ඛු න ගහිතොති . ‘‘සබ්බාවාසස්ස ච චෙතියස්ස ච ධම්මස්ස චා’ති වුත්තෙ සබ්බවිහාරෙසු චෙතියධම්මානං එකෙකස්ස භික්ඛුනො භාගො දාතබ්බො’’ති වදන්ති. ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච චෙතියස්ස චා’’ති වුත්තෙ න විරුජ්ඣතීති චෙ? න, තත්ථ ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්සා’’ති වුත්තත්තා, ඉධ විහාරෙන සට්ඨිතත්තා ච තම්හි තම්හි විහාරෙ එකභාගං ලභිතබ්බමෙවාති පරිහරන්ති. **අත්තනො පාපෙත්වාති** විකාලෙ අපරිභොගත්තා සකලොපි වට්ටෙය්‍යාති චෙ? ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස හරා’’ති වුත්තත්තා, තෙන ‘‘හරාමී’’ති ගහිතත්තා ච න වට්ටති. **පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානම්පීති** එත්ථ **අපි**-සද්දො අවධාරණත්ථො, පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානමෙවාති අත්ථො, ඉතරථා

සමුච්චයත්ථෙ ගහිතෙ ‘‘ලක්ඛණඤ්ඤූ වදන්ති’’ති වචනං නිරත්ථකං සියා. **කස්මාති** ආරභිත්වා පපඤ්චං කරොන්ති. කිං තෙන, පරතො ‘‘චීවරමාසතො පට්ඨාය…පෙ.… අතීතවස්සංවුත්ථානමෙව පාපුණාති’’ති ඉමිනා සිද්ධත්තා න විචාරිතං, තෙන වුත්තං ‘‘ලක්ඛණඤ්ඤූ’’ති අවලවසෙන. **සචෙ පන බහිඋපචාරසීමාය ඨිතො…පෙ.… සම්පත්තානං සබ්බෙසං පාපුණාතීති** යත්ථ කත්ථචි වුත්ථවස්සානන්ති අධිප්පායො ‘‘යත්ථ කත්ථචි වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං සම්පත්තානං පාපුණාති’’ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අකාලචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) **කඞ්ඛාවිතරණියං** වුත්තත්තා. ගිම්හානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය වුත්තෙ පන යස්මා අනන්තරාතීතං හෙමන්තං එව වුත්ථා නාම හොන්ති, න වස්සං, තස්මා ‘‘මාතිකා ආරොපෙතබ්බා’’ති වුත්තං. යෙ වා ථෙරෙහි පෙසිතා, තෙසං පාපුණාතීති කිර අත්ථො.

චීවරක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකවණ්ණනා

ද්වෙනිස්සාරණාදිකථාවණ්ණනා

395. **අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති** එත්ථ නිස්සාරණං නාම කුලදූසකානංයෙව අනුඤ්ඤාතං, අයං පන කුලදූසකො න හොති, තස්මා ‘‘අප්පත්තො’’ති වුත්තො. යදි එවං කථං සුනිස්සාරිතො හොතීති? **චූළවග්ගෙ** ‘‘ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො පබ්බාජනීයකම්මං කරෙය්‍යා’’ති (චූළව. 27) වුත්තත්තා. ‘‘තස්සපාපියසිකකම්මාරහස්ස තස්සපාපියසිකකම්මං කරොන්ති’’ති වචනතො චක්කං බන්ධන්ති ඤාතබ්බං.

උපාලිපුච්ඡාකථාවණ්ණනා

400. **‘‘පරතොති** උපාලිපුච්ඡතො පර’’න්ති ලිඛිතං. **දොසාරිතපාළියං** ‘‘ඌනවීසතිවස්සො න ආගතො විප්පන්නවත්ථුකත්තා’’ති වුත්තං. ඉමස්මිං චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ අධම්මකම්මානියෙව ද්විධා කත්වා පඤ්චාගතානීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **පරිවාරෙ** ඉමස්මිං ඛන්ධකෙ ‘‘පඤ්ච අධම්මිකානී’’ති වුත්තං. ‘‘අන්ධමූගබධිරො සොසාරිතො’’ති ඉමිනා අපබ්බජිතස්සපි උපසම්පදා රුහතීති සිද්ධං.

චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා

451. **සුත්තන්තිකොති** එත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘විනයධරො මාතිකාධරො’’ති වුත්තං, උභතොවිභඞ්ගං පන සන්ධාය වුත්තං, න ඛන්ධකභාණකො හොති. **ආවුසො එත්ථ ආපත්තීති** වචනං උපාදාය ‘‘සො තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨී හොති’’ති වුච්චති. පච්ඡා විනයධරො ‘‘වත්ථුම්හි සති පමාණං, න පඤ්ඤත්තිය’’න්ති සතිං පටිලභිත්වා තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨී අහොසි, තෙන වුත්තං අන්තෙ ‘‘අඤ්ඤෙ භික්ඛූ තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති’’ති.

455. ‘‘යථා මයා ඤත්ති’’ති ලිඛන්ති ‘‘පඤ්ඤත්තා’’ති එකවචනත්තා.

දීඝාවුවත්ථුකථාවණ්ණනා

458. ‘‘භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො’’ති ලිඛන්ති. **පුරාණපොත්ථකෙසු** ‘‘බාරාණසිය’’න්ති නත්ථි, ‘‘නත්ථිභාවොව සුන්දරො’’ති වදන්ති.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා

467. **රක්ඛිතවනසණ්ඩෙති** සඞ්ගීතිත්ථෙරෙහි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා වුත්තං. **‘‘පාලිලෙය්‍යොති** ගාමො, තස්ස වසෙනා’’තිපි වදන්ති, තං **ධම්මපදට්ඨකථාය** න විරුජ්ඣති.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා

473. **න ත්වෙව…පෙ.… පටිබාහිතබ්බන්ති වදාමීති** එත්ථ සෙනාසනාරහස්ස යො සෙනාසනං පටිබාහති, තස්සෙව ආපත්ති දුක්කටස්ස. ‘‘කලහකාරකාදීනමෙත්ථ ඔකාසො නත්ථීතිආදිකං සඞ්ඝස්ස කතිකං වත්වා තං න පඤ්ඤාපෙන්තස්ස වා ‘අහං බුද්ධො’ති පසය්හ අත්තනා අත්තනො පඤ්ඤාපෙත්වා ගණ්හන්තං ‘යුත්තියා ගණ්හථා’ති වත්වා වාරෙන්තස්ස වා දොසො නත්ථි. ඉධ කලහවූපසමනත්ථං ආගතානං කොසම්බිකානම්පි ‘යථාවුඩ්ඪ’න්ති අවත්වා

‘විවිත්තෙ අසති විවිත්තං කත්වාපි දාතබ්බ’න්ති වුත්තත්තා විවිත්තං කත්වා දෙන්තං පටිබාහෙන්තස්සෙව ආපත්තීති කිර අයමත්ථො පාරිවාසිකාදීනං විහාරපරියන්තදාපනෙන සාධිතබ්බො’’ති ලිඛිතං.

සඞ්ඝසාමග්ගීකථාවණ්ණනා

475. ‘‘අථ ඛො තෙ උක්ඛිත්තානුවත්තකා භික්ඛූ තං උක්ඛිත්තකං භික්ඛුං ඔසාරෙත්වා යෙන උක්ඛෙපකා භික්ඛූ…පෙ…. තස්ස වත්ථුස්ස වූපසමාය සඞ්ඝසාමග්ගිං කරොමා’’ති වචනං දුවිඤ්ඤෙය්‍යාවිනිච්ඡයං විනයලක්ඛණකුසලස්ස. විජ්ජමානෙ හි කාරකසඞ්ඝෙ ඉතරො සඞ්ඝො ඔසාරිතුං න ලභති. ඔසාරෙන්තො චෙ, තෙ භික්ඛූ කාරකසඞ්ඝෙන සමානලද්ධිකභාවං පත්තත්තා තෙන සමානසංවාසකා හොන්ති, තතො උක්ඛෙපකානං ඡන්දං අග්ගහෙත්වා ඔසාරෙන්තානං කම්මං කුප්පති, තස්මා ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, තං භික්ඛුං ඔසාරෙථා’’ති (මහාව. 474) භගවතො වචනෙන උක්ඛිත්තානුවත්තකා ඔසාරෙසුං, උදාහු නිස්සීමං ගන්ත්වා, උදාහු ඉතරෙසං ඡන්දං ගහෙත්වා ඔසාරෙසුං, නනු එතෙසමඤ්ඤතරෙනෙත්ථ භවිතබ්බං, න ච පනෙතං **සබ්බගණ්ඨිපදෙසු** විචාරිතං. අයං පනෙත්ථ තක්කො –

‘‘යස්මිං වත්ථුස්මිං සඞ්ඝෙන, කතකම්මස්ස භික්ඛුනො;
සති තස්මිං න අඤ්ඤස්ස, පටිප්පස්සම්භනං ඛමං.

‘‘විරමන්තෙ තතො දොසො, අපි සඞ්ඝො අකාරකො;
ඔසාරෙතුං අලං යස්මා, කාරකො අනුලොමිකො’’ති.

477. ‘‘අට්ඨ දූතඞ්ගානි නාම සොතා ච හොති, සාවෙතා ච උග්ගහෙතා ච ධාරෙතා ච විඤ්ඤාතා ච විඤ්ඤාපෙතා ච කුසලො ච සහිතාසහිතදස්සනො ච අකලහකාරකො චාති එතානී’’ති වුත්තං.

කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගස්ස ලීනත්ථපකාසනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

චූළවග්ගවණ්ණනා

1. කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාවණ්ණනා

4. **අසම්මුඛා කතං හොතී**තිආදයො තිකා කෙවලං දෙසනාමත්තමෙව. න හි තීහි එව අඞ්ගෙහි සමොධානෙහි අධම්මකම්මං හොති, එකෙනපි හොති එව, අයමත්ථො ‘‘තිණ්ණං, භික්ඛවෙ’’තිආදිපාළියා (චූළව. 6) සාධෙතබ්බො. **‘‘අප්පටිඤ්ඤාය කතං හොතී’’**ති ලජ්ජිං සන්ධාය වුත්තං. කණ්හපක්ඛෙ ‘‘අදෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොතී’’ති සුක්කපක්ඛෙ ‘‘දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොතී’’ති ඉදං ද්වයං පරතො ‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො තජ්ජනීයකම්මං කරෙය්‍ය. අධිසීලෙ සීලවිපන්නො හොතී’’ති ඉමිනා විරුජ්ඣති, අදෙසනාගාමිනිං ආපන්නො හි ‘‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’’ති වුච්චතීති. යුත්තමෙතං, කත්තු අධිප්පායො එත්ථ චින්තෙතබ්බො. එත්ථාහ **උපතිස්සත්ථෙරො** ‘‘තජ්ජනීයකම්මස්ස හි විසෙසෙන භණ්ඩනකාරකත්තං අඞ්ග’න්ති **අට්ඨකථායං** වුත්තං, තං පාළියා ආගතනිදානෙන යුජ්ජති, තස්මා සබ්බත්තිකෙසුපි භණ්ඩනං ආරොපෙත්වා භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙන ඉදං කම්මං කාතබ්බං, තස්මා ‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’ති එත්ථාපි පුබ්බභාගෙ වා අපරභාගෙ වා චොදනාසාරණාදිකාලෙ භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙනෙව කාරෙතබ්බං, න කෙවලං සඞ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බ’’න්ති. ‘‘අදෙසනාගාමිනියා ආපත්තියාති පාරාජිකාපත්තියා’ති එත්තකමත්තං වත්වා පරතො ‘අධිසීලෙ පාරාජිකසඞ්ඝාදිසෙසෙ අජ්ඣාචාරා’ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්ත’’න්ති ලිඛිතං. ‘‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’ති සඞ්ඝාදිසෙසං සන්ධායා’’ති **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං. ඉදං **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** පුරිමවචනෙන සමෙති, තස්මා තත්ථ පච්ඡිමං පාරාජිකපදං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං සියා , **අට්ඨකථාය**ඤ්ච ‘‘අදෙසනාගාමිනියාති පාරාජිකාපත්තියා වා සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වා’’ති වුත්තං, තත්ථ පාරාජිකාපත්ති අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තා සියා. යතො **ගණ්ඨිපදෙ** ‘‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’ති සඞ්ඝාදිසෙසං සන්ධායා’’ති එත්තකමෙව ලිඛිතං, තස්මා සබ්බත්ථ **ගණ්ඨිපදෙ** සකලෙන නයෙන පාරාජිකාපත්තිපච්චයා උප්පන්නභණ්ඩනහෙතු න තජ්ජනීයකම්මං කාතබ්බං පයොජනාභාවා, සඞ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බන්ති අයමත්ථො සිද්ධො හොති. න, සුක්කපක්ඛෙ ‘‘දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොතී’’ති (චූළව. 5) වචනතොති චෙ? න, එකෙන පරියායෙන සඞ්ඝාදිසෙසස්සපි දෙසනාගාමිනිවොහාරසම්භවතො,

යෙන කම්මෙන සන්තජ්ජනං කරීයති, තං **තජ්ජනීයකම්මං** නාම. යෙන කම්මෙන නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බන්ති නිස්සියති භජාපියති නියස්සො, තං **නියසකම්මං** නාම. යෙන තතො ආවාසතො, ගාමතො ච පබ්බාජෙන්ති කුලදූසකං, තං **පබ්බාජනීයකම්මං** නාම. යෙන කම්මෙන අක්කුට්ඨගහට්ඨසමීපමෙව පටිසාරියති සො අක්කොසකො පච්ඡා පෙසියති, තං **පටිසාරණීයකම්මං** නාම. යෙන සමානසංවාසකභූමිතො උක්ඛිපියති. ඡඩ්ඩීයති සාතිසාරො භික්ඛුසඞ්ඝෙන, තං කම්මං **උක්ඛෙපනීයකම්මං** නාමාති වෙදිතබ්බං.

11. **‘‘නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බ’’**න්ති ගරුනිස්සයං සන්ධාය වුත්තං, න ඉතරන්ති.

21. **අස්සජිපුනබ්බසුකවත්ථුස්මිං** ‘‘තෙසු විබ්භන්තෙසුපි කම්මං පටිප්පස්සම්භෙතුං අනුඤ්ඤාතම්පි සම්මාවත්තන්තානංයෙවා’’ති ලිඛිතං. සම්මුඛා වුත්තමෙව ගිහිපටිසංයුත්තං නාම. පරම්මුඛා වුත්තං දෙසනං ගච්ඡති.

41. ඛමාපෙන්තෙන ‘‘ඛමාහී’’ති වත්තබ්බමත්තමෙව, න උක්කුටිකාදිසාමීචිනා පයොජනන්ති. **අනුදූත**න්ති සහායන්ති අත්ථො.

50. **අදස්සනෙයෙව උක්ඛෙපනීයං කාතබ්බං,** න අඤ්ඤථා. ‘‘තජ්ජනීයාදිකරණකාලෙ ආපත්තිං රොපෙත්වා තස්සා අදස්සනෙ, අප්පටිකම්මෙ වා භණ්ඩනකාරකාදිඅඞ්ගෙහි කාතබ්බ’’න්ති ලිඛිතං.

තජ්ජනීයකම්මාදීසු අයං පකිණ්ණකවිනිච්ඡයොති වෙදිතබ්බො. කිං තජ්ජනීයකම්මං, තජ්ජනීයකම්මස්ස කිං මූලං, කිං වත්ථු, කිං පරියොසානං, කස්මා ‘‘තජ්ජනීයකම්ම’’න්ති වුච්චතීති? **කිං තජ්ජනීයකම්ම**න්ති වත්ථුස්මිං සති කරණසම්පත්ති. **තජ්ජනීයකම්මස්ස කිං මූල**න්ති සඞ්ඝො මූලං. **තජ්ජනීයකම්මස්ස කිං වත්ථූ**ති කලහජාතාපත්තිවත්ථු. **කිං පරියොසාන**න්ති භාවනාපරියොසානං. **කස්මා තජ්ජනීයකම්මන්ති වුච්චතී**ති සඞ්ඝො කලහකාරකපුග්ගලං කලහෙ ච භෙදෙ ච භයං දස්සෙත්වා ඛන්තියා ජනෙති, උපසමෙ ජනෙති, තස්මා ‘‘තජ්ජනීයකම්ම’’න්ති වුච්චති. කථං තජ්ජනීයකම්මං කතං හොති, කථං අකතං. කින්ති ච තජ්ජනීයකම්මං කතං හොති, කින්ති ච අකතං. කෙන ච තජ්ජනීයකම්මං කතං හොති, කෙන ච අකතං. කත්ථ ච තජ්ජනීයකම්මං කතං හොති, කත්ථ ච අකතං. කාය වෙලාය තජ්ජනීයකම්මං කතං හොති, කාය වෙලාය අකතං හොති? **කථං තජ්ජනීයකම්මං කතං හොතී**ති සමග්ගෙන සඞ්ඝෙන ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන. **කථං අකතං හොතී**ති වග්ගෙන සඞ්ඝෙන ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන. **කින්ති ච කතං හොතී**ති කරණසම්පත්තියා. **කින්ති ච අකතං හොතී**ති කරණවිපත්තියා. **කෙන ච කතං හොතී**ති සඞ්ඝෙන. **කෙන ච අකතං හොතී**ති ගණෙන පුග්ගලෙන. **කත්ථ ච කතං හොතී**ති යස්ස පුග්ගලස්ස සඞ්ඝො තජ්ජනීයකම්මං කරොති, තස්ස පුග්ගලස්ස සම්මුඛීභූතෙ. **කත්ථ ච අකතං හොතී**ති යස්ස පුග්ගලස්ස සඞ්ඝො තජ්ජනීයකම්මං කරොති, තස්ස පුග්ගලස්ස අසම්මුඛීභූතෙ. **කාය වෙලාය කතං හොතී**ති යදා කලහජාතාපත්ති සංවිජ්ජති. **කාය වෙලාය අකතං හොතී**ති යදා කලහජාතාපත්ති න සංවිජ්ජති. කතිහාකාරෙහි තජ්ජනීයකම්මස්ස පත්තකල්ලං හොති, කතිහාකාරෙහි අපත්තකල්ලං? සත්තහාකාරෙහි තජ්ජනීයකම්මස්ස පත්තකල්ලං හොති, සත්තහාකාරෙහි අපත්තකල්ලං. කතමෙහි සත්තහාකාරෙහි පත්තකල්ලං, කතමෙහි සත්තහාකාරෙහි අපත්තකල්ලං හොති? කලහජාතාපත්ති න සංවිජ්ජති, සො වා පුග්ගලො අසම්මුඛීභූතො හොති, සඞ්ඝො වා වග්ගො හොති, අසංවාසිකො වා පුග්ගලො තස්සං පරිසායං සංවිජ්ජති, අචොදිතො වා හොති අසාරිතො වා, ආපත්තිං වා අනාරොපිතො. ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි තජ්ජනීයකම්මස්ස අපත්තකල්ලං හොති, ඉතරෙහි සත්තහාකාරෙහි පත්තකල්ලං හොති. එවං සෙසකම්මෙසූති.

කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

75. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ ‘‘මා මං ගාමප්පවෙසනං ආපුච්ඡථාති වුත්තෙ අනාපුච්ඡාපි ගාමං පවිසිතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. සඞ්ඝො අත්තනො පත්තට්ඨානෙ ගහෙතුං වට්ටති. **ඔණොජනං** නාම විස්සජ්ජනං. ‘‘තං පන පාරිවාසිකෙන පාපිතස්ස අත්තනා සම්පටිච්ඡිතස්සෙව පුනදිවසාදිඅත්ථාය විස්සජ්ජනං කාතබ්බං, අසම්පටිච්ඡිත්වායෙව චෙ විස්සජ්ජෙති, න ලභතී’’ති වුත්තං.

76. **පකතියාව නිස්සයොති** එත්ථ ''අන්තෙවාසිකානං ආලයසබ්භාවෙ යාව වස්සූපනායිකදිවසො, තාව කප්පති, තස්ස ආලයස්ස සබ්භාවෙ නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භතීති චෙ? න වට්ටති. තත්ථ ඉදානි ඛමාපෙය්‍යාමීතිආදිනා වට්ටතී''ති වුත්තං. තත්ථ එකන්තෙන විස්සට්ඨත්තා, ඉධ පන එකන්තෙනෙව ද්වින්නම්පි සමභාවො ඉච්ඡිතබ්බොති එවාති එකෙ. **පටිබලස්ස වා භික්ඛුස්සාති** එත්ථ ''ලද්ධසම්මුතිකෙන ආණත්තොපි ගරුධම්මෙහි, අඤ්ඤෙහි වා ඔවදිතුං න ලභතී''ති ලිඛිතං. **තතො වා පාපිට්ඨතරාති** එත්ථ ''අසඤ්චිච්ච ආපන්නසඞ්ඝාදිසෙසතො සුක්කවිස්සට්ඨියි පාපිට්ඨතරාති අයම්පි නයො යොජෙතබ්බො''ති වුත්තං. **පච්චයන්ති** වස්සාවාසිකං. **සෙනාසනං න ලභති** සෙය්‍යාපරියන්තභාගිතාය. ''උද්දෙසාදීනි දාතුම්පි න ලභතී''ති වදන්ති. ''සචෙ ද්වෙ පාරිවාසිකා ගතට්ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්ති, උභොහිපි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආරොචෙතබ්බං අවිසෙසෙන 'ආගන්තුකෙන ආරොචෙතබ්බං, ආගන්තුකස්ස ආරොචෙතබ්බ'න්ති වුත්තත්තා''ති වුත්තං. අඤ්ඤවිහාරගතෙනාපි තත්ථ පුබ්බෙ ආරොචිතස්ස පුනාරොචනකිච්චං නත්ථි. ''අනික්ඛිත්තවත්තස්ස බහි ආරොචිතස්ස යථා පුන විහාරෙ ආරොචනකිච්චං නත්ථි, එවං 'ආගන්තුකසොධනත්ථං උපොසථදිවසෙ ආරොචෙතබ්බ'න්ති වචනඤ්හෙත්ථ සාධක''න්ති වදන්ති.

81. එකච්ඡන්නෙ නිසින්නස්සාපි රත්තිච්ඡෙදදුක්කටාපත්තියො හොන්තීති එකෙ. **අවිසෙසෙනාති** පාරිවාසිකස්ස උක්ඛිත්තකස්සාති ඉමං භෙදං අකත්වා. ''තදහුපසම්පන්නෙපි පකතත්තෙ''ති වචනතො අනුපසම්පන්නෙහි වසිතුං වට්ටති. ''සමවස්සාති එතෙන අපච්ඡා අපුරිමං නිපජ්ජනෙ ද්වින්නම්පි වත්තභෙදාපත්තිභාවං දීපෙතී''ති ලිඛිතං.

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මූලායපටිකස්සනාරහවත්තකථාවණ්ණනා

86. **අත්තනො අත්තනො නවකතරන්ති** පාරිවාසිකාදිනවකතරං. පඨමං සඞ්ඝමජ්ඣෙ පරිවාසං ගහෙත්වා නික්ඛිත්තවත්තෙන පුන එකස්සපි සන්තිකෙ සමාදියිතුං, නික්ඛිපිතුඤ්ච වට්ටති. මානත්තෙ පන නික්ඛිපිතුං වට්ටති. ඌනෙ ගණෙ චරණදොසත්තා න ගහෙතුන්ති එකෙ. පඨමං ආදින්නවත්තං එකස්ස සන්තිකෙ යථා නික්ඛිපිතුං වට්ටති, තථා සමාදියිතුම්පි වට්ටතීති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ**.

පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනා

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා

97. **''වෙදයාමීති** ජානාමි, චිත්තෙන සම්පටිච්ඡිත්වා සුඛං අනුභවාමි, න තප්පච්චයා අහං දුක්ඛිතොති අධිප්පායො''ති ලිඛිතං. යස්ස මාළකෙ නාරොචිතං, තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බං. යස්ස ආරොචිතං, තස්ස පුන ආරොචනකිච්චං නත්ථි, කෙවලං නික්ඛිපිතබ්බමෙව. වත්තං නික්ඛිපිත්වා වසන්තස්ස උපචාරසීමාගතානං සබ්බෙසං ආරොචනකිච්චං නත්ථි. දිට්ඨරූපානං සුතසද්දානං ආරොචෙතබ්බං, අදිට්ඨඅස්සුතානම්පි අන්තොද්වාදසහත්ථගතානං ආරොචෙතබ්බං. ''ඉදං වත්තං නික්ඛිපිත්වා වසන්තස්ස ලක්ඛණ''න්ති වුත්තං. ''පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපතො'තිආදි කිඤ්චාපි **පාළියං** නත්ථි, අථ ඛො අට්ඨකථාචරියානං වචනෙන තථා එව පටිපජ්ජිතබ්බ''න්ති ච වුත්තං. **''අත්ථිභාවං සල්ලක්ඛෙත්වාති** ද්වාදසහත්ථෙ උපචාරෙ සල්ලක්ඛෙත්වා, අනික්ඛිත්තවත්තානං උපචාරසීමාය ආගතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා සහවාසාදිකං වෙදිතබ්බ''න්ති ච වුත්තං. ''නික්ඛිපන්තෙන ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බං, පයොජනං අත්ථී''ති ච වුත්තං, න පන තං පයොජනං දස්සිතං. **චිණ්ණමානත්තො භික්ඛු අබ්භෙතබ්බොති** චිණ්ණමානත්තස්ස ච අබ්භානාරහස්ස ච නින්නානාකාරණත්තා අඤ්ඤථා ''අබ්භානාරහො අබ්භෙතබ්බො''ති වත්තබ්බං සියා. උක්ඛෙපනීයකම්මකතොපි අත්තනො ලද්ධිග්ගහණවසෙන සභාගභික්ඛුම්හි සති තස්ස අනාරොචාපෙතුං න ලභති.

පරිවාසකථාවණ්ණනා

102. ''අනන්තරායිකස්ස පන අන්තරායිකසඤ්ඤාය ඡාදයතො අච්ඡන්නාවා''ති පාඨො. අවෙරිභාවෙන සභාගො **අවෙරිසභාගො**. ''සභාගසඞ්ඝාදිසෙසං ආපන්නස්ස පන සන්තිකෙ ආවි කාතුං න වට්ටතී''ති පසඞ්ගතො ඉධෙව පකාසිතං. ලහුකෙසු පටික්ඛෙපො නත්ථි. තත්ථ ඤත්තියා ආවි කත්වා උපොසථං කාතුං අනුඤ්ඤාතත්තා ලහුකසභාගං ආවි කාතුං වට්ටතීති. සභාගසඞ්ඝාදිසෙසං පන ඤත්තියා ආරොචනං න වට්ටතීති කිර. ''තස්ස සන්තිකෙ තං ආපත්තිං පටිකරිස්සතී'ති (මහාව. 171) වුත්තත්තා ලහුකස්සෙවායමනුඤ්ඤාතා . න හි සක්කා සුද්ධස්ස එකස්ස සන්තිකෙ සඞ්ඝාදිසෙසස්ස පටිකරණං කාතු''න්ති ලිඛිතං. ලහුකෙසුපි සභාගං ආවි කාතුං න වට්ටතීති, තස්මා එව හි ඤත්තියා ආවිකරණං අනුඤ්ඤාතං, ඉතරථා තං නිරත්ථකං සියා. අඤ්ඤමඤ්ඤාරොචනස්ස වට්ටති, තතො න වට්ටතීති දීපනත්ථමෙව ඤත්තියා ආවිකරණමනුඤ්ඤාතං, තෙනෙව ඉධ **''සභාගසඞ්ඝාදිසෙසං ආපන්නස්සා''**තිආදි වුත්තං. අයමත්ථො ''එත්තාවතා තෙ ද්වෙ නිරාපත්තිකා හොන්ති, තෙසං සන්තිකෙ සෙසෙහි සභාගාපත්තියො දෙසෙතබ්බා''ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වචනෙන **කඞ්ඛාවිතරණියං** පකාසිතොව. සඞ්ඝාදිසෙසං පන ඤත්තියා ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. තස්සා ඤත්තියා අයමත්ථො යදා සුද්ධං භික්ඛුං පස්සිස්සති, තස්ස සන්තිකෙ ආරොචනවසෙන පටිකරිස්සති. එවං පටිකතෙ ''න ච, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන පාතිමොක්ඛං සොතබ්බං, යො සුණෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (චූළව. 386) වුත්තාපත්තිතො මොක්ඛො හොතීති, තස්මා ''ගරුකං වා හොතු ලහුකං වා, ඤත්තියා ආවි කාතුං වට්ටතී''ති වුත්තං, උභොසු නයෙසු යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

නාමඤ්චෙව ආපත්ති චාති ''තෙන තෙන වීතික්කමෙනාපන්නාපත්ති **ආපත්ති. නාමන්ති** තස්සා ආපත්තියා නාම''න්ති ලිඛිතං. **ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බන්ති** එත්ථ ආරොචනං වත්තභෙදදුක්කටපහරණප්පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං. **අකාරණමෙතන්ති** ''සම්බහුලා සඞ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජී''න්ති වුත්තෙ වුට්ඨානතො.

දසසතං රත්තිසතන්ති දසසතං ආපත්තියො රත්තිසතං ඡාදෙත්වාති යොජෙතබ්බං. **අග්ඝසමොධානො නාම** සභාගවත්ථුකායො සම්බහුලා ආපත්තියො ආපන්නස්ස බහුරත්තිං පටිච්ඡාදිතාපත්තියං නික්ඛිපිත්වා දාතබ්බො, ඉතරො නානාවත්ථුකානං වසෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසොති.

පරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

''ගාමස්සාති න වුත්ත''න්ති වචනතො කිර ගාමූපචාරෙපි වට්ටතීති අධිප්පායොති ලිඛිතං. වුත්තඤ්ච **''අයං පන විසෙසො''**ති. ''එත්ථ අට්ඨකථාචරියාව පමාණං. යුත්තං න දිස්සතී''ති ලිඛිතං. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''අයං පන විසෙසො, ආගන්තුකස්ස…පෙ…. ඔක්කමිත්වා ගච්ඡති, රත්තිච්ඡෙදො හොතියෙවා''ති වචනෙ හෙට්ඨා ''අන්තොඅරුණෙ එව නික්ඛමිත්වා ගාමූපචාරතො ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ

අතික්කමිත්වා''තිආදිනා නයෙන ගරුං කත්වා වචනතො, භික්ඛුනීනං ගරුකවසෙනෙව තත්ථ තත්ථ සික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තත්තා ච තදනුරූපවසෙනෙව අට්ඨකථාචරියෙන භික්ඛුනීනං ගරුං කත්වා මානත්තචරණවිධිදස්සනත්ථං ''යත්තකා පුරෙභත්තං වා''තිආදි වුත්තං. **කුරුන්දිආදීසු** වුත්තවචනෙන කරොන්තස්සපි දොසො නත්ථීති දස්සෙතුං කෙවලං ලක්ඛණමත්තමෙව වුත්තං, තදුභයම්පි තෙන තෙන පරියායෙන යුජ්ජති, විනිච්ඡයෙ පත්තෙ ලක්ඛණෙ එව ඨාතබ්බතො **කුරුන්දිආදීසු** වුත්තවචනං පච්ඡා වුත්තං. පයොගො පන පුරිමොව. යථා චෙත්ථ, තථා සචෙ කාචි භික්ඛුනී ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අනතික්කමිත්වා අරුණං උට්ඨපෙති, දොසො නත්ථි, තථාපි **සබ්බට්ඨකථාසු** වුත්තත්තා ''පුරිමමෙව ආචිණ්ණ''න්ති වුත්තං. **පරිවාසවත්තාදීනන්ති** ''පරිවාසනිස්සයපටිප්පස්සද්ධිආදීනං උපචාරසීමාය පරිච්ඡින්නත්තා භික්ඛුනුපස්සයස්ස උපචාරසීමාව ගහෙතබ්බා, න ගාමො''ති ලිඛිතං. **''තස්මිං ගාමෙ භික්ඛාචාරො සම්පජ්ජති'**තිආදි පචාරිතවසෙන වුත්තං. න හි තත්ථ අන්තොගාමෙ විහාරො අත්ථී''ති ච ලිඛිතං, ''තම්පි තෙන පරියායෙන යුජ්ජති, න අත්ථතො''ති ච.

පටිච්ඡන්නපරිවාසාදිකථාවණ්ණනා

108. **''විසුං මානත්ථං චරිතබ්බ**න්ති මූලාය පටිකස්සනං අකත්වා විසුං කම්මවාචාය''ති ච ලිඛිතං. ''සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති''ති වුත්තත්තා එකොව, එකවත්ථුම්හි ආපන්නා සඞ්ඝාදිසෙසා ථුල්ලච්චයදුක්කටමිස්සකා නාම. **මක්ඛධම්මො** නාම ඡාදෙතුකාමතා.

143. **ධම්මතාති** ධම්මතාය, තථාතායාති අත්ථො ''අලජ්ජිතා''ති එත්ථ විය.

148. **පුරිමං උපාදාය ද්වෙ මාසා පරිවසිතබ්බාති** එත්ථ ''පරිවසිතදිවසාපි ගණනූපගා හොන්ති''ති ලිඛිතං.

184. **තස්මිං භූමියන්ති** තස්සං භූමියං. **සම්බහුලා සඞ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජති පරිමාණම්පීති**ආදි ජාතිවසෙනෙකවචනං.

සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනා

සම්මුඛාවිනයකථාවණ්ණනා

186-187. යත්ථ යත්ථ කම්මවාචාය ''අය''න්ති වා ''ඉමෙ''ති වා සම්මුඛානිද්දෙසනියමො අත්ථි, සබ්බං තං කම්මං සම්මුඛාකරණීයමෙව, න කෙවලං තජ්ජනීයාදිපඤ්චවිධමෙව. පඤ්චවිධස්සෙව පන උද්ධරිත්වා දස්සනං කම්මක්ඛන්ධකෙ තාව තස්සෙව පාළිආරුළ්හත්තා, චතුවීසතියා පාරාජිකෙසු විජ්ජමානෙසු පාරාජිකකණ්ඩෙ ආගතානංයෙව චතුන්නං උද්ධරිත්වා දස්සනං වියාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ''පුග්ගලස්ස සම්මුඛතා හත්ථපාසූපගමනමෙවා''ති වුත්තං, තං කාරණං සම්මුඛාකරණීයස්සපි සම්මුඛානිද්දෙසනියමාභාවතො. කාමං අයමත්ථො **කම්මක්ඛන්ධකෙ**යෙව ''තීහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං තජ්ජනීයකම්මං අධම්මකම්මඤ්ච හොති…පෙ…. අසම්මුඛාකතං හොති''ති (චූළව. 4) වචනෙනෙව සිද්ධො, තත්ථ පන ආපත්ති න දස්සිතා. ඉධ ''යො කරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති තත්ථ භවිතබ්බාපත්තිදස්සනත්ථං ඉදං ආරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. ''සම්මුඛාවිනයපතිරූපකෙන වූපසන්තම්පි සම්මුඛාවිනයෙනෙව වූපසන්තගණනං ගච්ඡතීති දස්සෙතුං 'අධම්මවාදී පුග්ගලො'තිආදි ආරද්ධ''න්ති වුත්තං, ලිඛිතඤ්ච. එවං වූපසන්තං සම්මුඛාවිනයපතිරූපකෙන වූපසන්තං නාම හොති, න සම්මුඛාවිනයෙන ච අඤ්ඤෙන කෙනචීති දස්සෙතුං ඉදමාරද්ධන්ති ආචරියො.

සතිවිනයකථාවණ්ණනා

195. දබ්බස්ස කම්මවාචාය ''සඞ්ඝො ඉමං ආයස්මන්තං දබ්බ''න්ති සම්මුඛානිද්දෙසො නත්ථි, තථාපි ''පඨමං දබ්බො යාචිතබ්බො''ති වචනෙන සම්මුඛාකරණීයතා තස්ස සිද්ධා. තථා අඤ්ඤත්ථාපි යථාසම්භවං ලෙසො වෙදිතබ්බො. සතිවෙපුල්ලප්පත්තස්ස දාතබ්බො විනයො **සතිවිනයො**.

අමූළ්හවිනයකථාවණ්ණනා

196-7. ''යස්ස උම්මත්තකස්ස තංතංවීතික්කමතො අනාපත්ති, තාදිසස්සෙව අමූළ්හවිනයං දාතුං වට්ටතීති අමූළ්හස්ස කත්තබ්බවිනයො අමූළ්හවිනයො''ති ලිඛිතං, තං යුත්තං ''සඞ්ඝො ගග්ගස්ස භික්ඛුනො අමූළ්හස්ස අමූළ්හවිනයං දෙති''ති වචනතො. ''තීණිමානි, භික්ඛවෙ, අධම්මිකානි අමූළ්හවිනයස්ස දානානී''ති ඉමස්ස **විභඞ්ගෙ** ''න සරාමී''ති වචනං වීතික්කමකාලං සන්ධාය තස්ස විභඞ්ගස්ස පවත්තත්තා. අමූළ්හවිනයදානකාලෙ පනස්ස අමූළ්හතා විනිච්ඡිතබ්බා.

පටිඤ්ඤාතකරණකථාවණ්ණනා

200. ''අප්පටිඤ්ඤාය භික්ඛූනං කම්මානි කරොන්තී''ති ආරභන්තස්ස කාරණං වුත්තමෙව. පටිඤ්ඤාතෙන කරණං **පටිඤ්ඤාතකරණං**.

තස්සපාපියසිකාකථාවණ්ණනා

207. ''තීහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං තස්සපාපියසිකාකම්ම''න්ති ආරභිත්වා පඤ්ච අඞ්ගානි දස්සෙත්වා පාළි ගතා, ''සා පෙය්‍යාලෙන සඞ්ඛිපිත්වා ගතාති ඤාතබ්බ''න්ති ලිඛිතං. තථා සුක්කපක්ඛෙපි.

තිණවත්ථාරකාදිකථාවණ්ණනා

214. ''සබ්බෙහෙව එකජ්ඣං සන්නිපතිතබ්බ''න්ති ඡන්දදානස්ස පටික්ඛිත්තත්තා **පවාරණක්ඛන්ධකට්ඨකථායඤ්ච** ''භින්නස්ස හි සඞ්ඝස්ස සමග්ගකරණකාලෙ, තිණවත්ථාරකසමථෙ, ඉමස්මිඤ්ච පවාරණසඞ්ගහෙති ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු ඡන්දං දාතුං න වට්ටතී''ති (මහාව. අට්ඨ. 241) වුත්තත්තා ඉධ **ආගන්ත්වා වා ඡන්දං දත්වා පරිවෙණාදීසු නිසින්නාති** ඉදං විරුජ්ඣති විය බායතීති චෙ? න බායති අධිප්පායඤ්ඤූනං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – විසුජ්ඣිතුකාමෙහි සබ්බෙහෙව සන්නිපතිතබ්බං, අසන්නිපතිතස්ස නත්ථි සුද්ධි ඡන්දදායකස්ස. කෙවලං තං කම්මං සන්නිපතිතානං සම්පජ්ජති. **අට්ඨකථායං** විසුජ්ඣිතුකාමානං ඡන්දං දාතුං න වට්ටතීති අධිප්පායො. ඉතරථා පාළියා ච විරුජ්ඣති. ''ඨපෙත්වා යෙ න තත්ථ හොන්ති''ති හි අයං පාළි සන්නිපාතං ආගන්ත්වා ඡන්දං දත්වා ඨිතානං අත්ථීති දීපෙති.

නිස්සීමගතෙ සන්ධාය වුත්තං සියාති චෙ? නිස්සීමගතෙ ඨපෙත්වා ඉධ කිං, තස්මා යො සාමග්ගීඋපොසථෙ ඡන්දං දත්වා තිට්ඨති චෙ, නානාසංවාසකභූමියංයෙව තිට්ඨති, තස්ස ඡන්දදායකස්ස පවාරණසඞ්ගහොපි නත්ථි. යො ච තිණවත්ථාරකකම්මෙ නාගච්ඡති, සො තාහි ආපත්තීහි න සුජ්ඣතීති වෙදිතබ්බං. යස්ස එතං න රුච්චති , තස්ස **පරිවාරෙ** වුත්තපරිසතො කම්මවිපත්තිලක්ඛණං විරුජ්ඣති, තත්ථ හි කෙවලං ඡන්දාරහානං ඡන්දො අනාහටො හොති සචෙ, අකතං තබ්බිපරීතෙන සම්පත්තිදීපනතොති වුත්තං හොති. තථා පත්තකල්ලලක්ඛණම්පි විරුජ්ඣති. තෙසු තීසු ඨානෙසු කම්මප්පත්තායෙව සබ්බෙ, න තත්ථ ඡන්දාරහො අත්ථීති චෙ? න, චතුවග්ගාදිකරණවිභාජනෙ අවිසෙසෙත්වා ඡන්දාරහස්ස ආගතත්තා, තං සාමඤ්ඤතො වුත්තං. ඉදඤ්ච ආවෙණිකලක්ඛණං, තෙනෙව සතිපි දිට්ඨාවිකම්මෙ ඉදං පටිකුට්ඨකතං න හොතීති චෙ? න, නානත්තසභාවතො. ඉධ හි යෙ පන ''න මෙතං ඛමතී'ති අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨාවිකම්මං කරොන්තී''ති (චූළව. අට්ඨ. 214) වචනතො න සඞ්ඝස්ස දිට්ඨාවිකම්මං කතං. තස්මිං සති පටිකුට්ඨකතමෙව හොති. අඤ්ඤථා පුබ්බභාගා තා ඤත්තියො නිරත්ථිකා සියුං, න ච **පරිවාරට්ඨකථායං** ඡන්දාරහාධිකාරෙ නයො දින්නො. **පවාරණක්ඛන්ධකට්ඨකථායං** ''තීසු ඨානෙසු ඡන්දං දාතුං න වට්ටතී''ති (මහාව. අට්ඨ. 241) වුත්තත්තා විරුජ්ඣතීති චෙ? න, අට්ඨකථාය පමාණභාවෙ සති ''ඉධ ඡන්දං දත්වා පරිවෙණාදීසු නිසින්නා''තිආදි වචනෙ සුද්ධිකාමතො එව ගහිතෙ සබ්බං න විරුජ්ඣතීති එකෙ. ''ආගන්ත්වා වා ඡන්දං දත්වා පරිවෙණාදීසු නිසින්නා, තෙ ආපත්තීහි න වුට්ඨහන්තී''ති ඉදං න වත්තබ්බං. කස්මා? හෙට්ඨා ''සබ්බෙහෙව එකජ්ඣං සන්නිපතිතබ්බ''න්ති ඡන්දදානස්ස පටික්ඛෙපවචනතො **අට්ඨකථායං** ''තීසු ඨානෙසු ඡන්දං දාතුං න වට්ටතී''ති වුත්තත්තා, **අන්ධකට්ඨකථායම්**පි තථෙව වුත්තත්තා චාති? න, එකජ්ඣමෙව කම්මෙ කරියමානෙ යො ඉධ ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො, අම්හාකං…පෙ…. ගිහිපටිසංයුත්ත''න්ති සාධාරණඤත්තිං ඨපෙත්වා පුන ''සුණන්තු මෙ, ආයස්මන්තා''තිආදිනා අසාධාරණඤත්තියො ඨපෙත්වා ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ සඞ්ඝො, අම්හාකං…පෙ…. එවමෙතං ධාරයාමී''ති එකතොපක්ඛිකානං සන්තිකා කතාය තදනන්තරෙ කෙනචි කරණීයෙන ඡන්දං දත්වා ගච්ඡති, තස්ස ආපත්තීහි වුට්ඨානං නත්ථි. අපරෙසම්පි එකතොපක්ඛිකානං අබ්භන්තරෙ ඨිතත්තා විහූතත්තා කරණස්ස අයමත්ථොව වුත්තො. සාධාරණවසෙන දුතියාය ඤත්තියා ඨපිතාය යෙ තස්මිං ඛණෙ ඤත්තිදුතියකම්මවාචාසු අනාරද්ධාසු, අපරියොසිතාසු වා ඡන්දං දත්වා ගච්ඡන්ති, තෙසම්පි න වුට්ඨාති එව. **යෙ න තත්ථ හොන්තී**ති පදස්ස ච යෙ වුත්තප්පකාරෙන නයෙන තත්ථ න හොන්තීති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

වුත්තප්පකාරත්ථදීපනත්ථඤ්ච **අට්ඨකථායං** ''ඡන්දං දත්වා පරිවෙණාදීසු නිසින්නා''ති ඉදමෙව අවත්වා ''යෙ පන තෙහි වා සද්ධිං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාපි තත්ථ අනාගතා, ආගන්ත්වා වා ඡන්දං දත්වා පරිවෙණාදීසු නිසින්නා''ති වුත්තං, එවං පුබ්බෙනාපරං සන්ධීයති. **''පාළියා** ච තත්ථ දිට්ඨාවිකම්මෙන කම්මස්ස අකුප්පතා වෙදිතබ්බා''ති වුත්තං.

අධිකරණකථාවණ්ණනා

220. **චිත්තුප්පාදො විවාදො**. විවාදසද්දොපි කාරණූපචාරෙන කුසලාදිසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තං සන්ධාය **''සමථෙහි ච අධිකරණීයතාය අධිකරණ''**න්ති වුත්තං. අථ වා විවාදහෙතුභූතස්ස චිත්තුප්පාදස්ස වූපසමෙන සම්භවස්ස සද්දස්සපි වූපසමො හොතීති චිත්තුප්පාදස්සපි සමථෙහි අධිකරණීයතා පරියායො සම්භවති. ''කුසලචිත්තා විවදන්තී''ති වුත්තවිවාදෙපි ''විපච්චතාය වොහාරො''ති වුත්තං, න වුත්තවචනහෙතුවසෙනාති වෙදිතබ්බං.

222. ''ආපත්තිඤ්හි ආපජ්ජන්තො කුසලචිත්තො වා''ති වචනතො කුසලම්පි සියාති චෙ? න තං ආපත්තාධිකරණං සන්ධාය වුත්තං, යො ආපත්තිං ආපජ්ජති, සො තීසු චිත්තෙසු අඤ්ඤතරචිත්තසමඞ්ගී හුත්වා ආපජ්ජතීති දස්සනත්ථං ''යං කුසලචිත්තො ආපජ්ජතී''තිආදි වුත්තං. යො ''පඤ්ඤත්තිමත්තං ආපත්තාධිකරණ''න්ති වදෙය්‍යා, තස්ස අකුසලාදිභාවොපි ආපත්තාධිකරණස්ස න යුජ්ජතෙව විවාදාධිකරණාදීනං වියාති චෙ? න, ''නත්ථාපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති ඉමිනා විරොධසම්භවතො. **අනුගණ්ඨිපදෙ** පන ''ආපත්තාධිකරණං නාම තථාපවත්තමානඅකුසලචිත්තුප්පාදරූපක්ඛන්ධානමෙතං අධිවචනං. අවසිට්ඨෙසු කුසලාබ්‍යාකතපඤ්ඤත්තීසු 'ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත'න්ති වචනතො පඤ්ඤත්තිතාව පටිසිද්ධා කුසලත්තිකෙ අපරියාපන්නත්තා. කුසලපටිසෙධෙනෙව තෙන සමානගතිකත්තා කිරියාබ්‍යාකතානම්පි පටිසෙධො වෙදිතබ්බො, කිරියාබ්‍යාකතානං විය අනුගමනතො විපාකාබ්‍යාකතානම්පි පටිසෙධො කතොව හොති, තථාපි අබ්‍යාකතසාමඤ්ඤතො රූපක්ඛන්ධෙන සද්ධිං විපාකකිරියාබ්‍යාකතානම්පි අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බ''න්ති වුත්තං. තත්ථ ''කුසලචිත්තං අඞ්ගං හොතී''ති විනයෙ අපකතඤ්ඤුනො සන්ධාය වුත්තං අප්පහරිතකරණාදිකෙ සති. **තස්මාති** යස්මා ''නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති වත්තුං න සක්කා, තස්මා කුසලචිත්තං අඞ්ගං න හොතීති අත්ථො. යදි එවං කස්මා ''තිචිත්තං තිවෙදන''න්ති වුච්චතීති චෙ? තං දස්සෙතුං **''නයිද''**න්තිආදි ආරද්ධන්ති එකෙ. ආපත්තිසමුට්ඨාපකචිත්තං අඞ්ගප්පහොනකචිත්තං නාම. **''එකන්තතොති** යෙභුය්‍යෙනාති අත්ථො, ඉතරථා විරුජ්ඣති. කස්මා? 'යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොතී'ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තත්තා''ති වදන්ති. තෙන කිං? විපාකො නත්ථි, කස්මා? එකන්තාකුසලත්තා, තස්මා කථාව තත්ථ නත්ථි. යත්ථ පන අත්ථි, තං දස්සෙන්තො **''යං පන පණ්ණත්තිවජ්ජ''**න්තිආදිමාහ. **අසඤ්චිච්ච පන කිඤ්චි අජානන්තස්ස…පෙ…. අබ්‍යාකතං හොතීති** භික්ඛුම්හි කම්මට්ඨානගතචිත්තෙන නිපන්නෙ, නිද්දායන්තෙ වා මාතුගාමො චෙ සෙය්‍යං කප්පෙති, තස්ස භික්ඛුනො විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අඞ්ගං න හොති, තස්මා තස්මිං ඛණෙ සෙය්‍යාකාරෙන වත්තමානරූපමෙව ආපත්තාධිකරණං නාම. භවඞ්ගචිත්තෙ විජ්ජමානෙපි එසෙව නයො. තස්මිඤ්හි ඛණෙ උට්ඨාතබ්බෙ ජාතෙ අනුට්ඨානතො රූපක්ඛන්ධොව ආපත්ති නාම, න විපාකෙන සද්ධිං. සචෙ පන වදෙය්‍යා, තස්ස එවංවාදිනො අචිත්තකානං කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය. කිං වුත්තං හොති? එළකලොමං ගහෙත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන තියොජනං අතික්කමන්තස්ස, පණ්ණත්තිං අජානිත්වා පදසො ධම්මං වාචෙන්තස්ස ච ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යාති. ආපජ්ජතියෙවාති චෙ? නාපජ්ජති. කස්මා? ''නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති වචනතො.

චලිතො කායො, පවත්තා වාචා, **අඤ්ඤතරමෙව අඞ්ගන්ති** අඤ්ඤතරමෙව ආපත්තීති අත්ථො. කෙවලං පඤ්ඤත්තියා අකුසලාදිභාවසම්භවතො ආපත්තිතා න යුජ්ජති. ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො තීසු අඤ්ඤතරසමඞ්ගී හුත්වා ආපජ්ජතීති දස්සනත්ථං **''යං කුසලචිත්තො''**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – පථවිඛණනාදීසු කුසලචිත්තක්ඛණෙ වීතික්කමවසෙන පවත්තරූපසම්භවතො කුසලචිත්තො වා අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති. තථා අබ්‍යාකතචිත්තො වා අබ්‍යාකතරූපසඞ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති, පාණාතිපාතාදීසු අකුසලචිත්තො වා අකුසලාපත්තිං ආපජ්ජති, රූපං පනෙත්ථ අබ්බොහාරිකං. සුපිනපස්සනකාලාදීසු පාණාතිපාතාදිං කරොන්තො සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං ආපජ්ජන්තො අකුසලචිත්තො අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජතීති වෙදිතබ්බො. **ඉදං වුච්චති ආපත්තාධිකරණං අකුසලන්ති** අකුසලචිත්තුප්පාදො. **පොරාණගණ්ඨිපදෙසු** පන ''පුථුජ්ජනො කල්‍යාණපුථුජ්ජනො සෙක්ඛො අරහාති චත්තාරො පුග්ගලෙ දස්සෙත්වා තෙසු අරහතො ආපත්තාධිකරණං අබ්‍යාකතමෙව, තථා සෙක්ඛානං, තථා කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස අසඤ්චිච්ච වීතික්කමකාලෙ අබ්‍යාකතමෙව. ඉතරස්ස අකුසලම්පි හොති අබ්‍යාකතම්පි. යස්මා චස්ස සඤ්චිච්ච වීතික්කමකාලෙ අකුසලමෙව හොති, තස්මා වුත්තං 'නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල'න්ති. සබ්බත්ථ අබ්‍යාකතං නාම තස්ස විපාකාභාවමත්තං සන්ධාය එවංනාමකං ජාත''න්ති ලිඛිතං, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

224. **විවාදො විවාදාධිකරණන්ති** යො කොචි විවාදො, සො සබ්බො කිං විවාදාධිකරණං නාම හොතීති එකපුච්ඡා. **''විවාදො අධිකරණන්ති** විවාදාධිකරණමෙව විවාදො ච අධිකරණඤ්චාති පුච්ඡති. තදුභයං විවාදාධිකරණමෙවාති පුච්ඡතීති වුත්තං හොතී''ති **පොරාණගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. කෙසුචි පොත්ථකෙසු අයං පුච්ඡා නත්ථි. යදි එවං ඉමාය න භවිතබ්බං විවාදො විවාදාධිකරණං, විවාදාධිකරණං විවාදො, විවාදාධිකරණං විවාදො චෙව අධිකරණඤ්චාති පඤ්චපඤ්හාහි භවිතබ්බං සියා. කෙසුචි පොත්ථකෙසු තිස්සො, කෙසුචි චතස්සො, පඤ්ච

නත්ථි. තත්ථ ද්වෙ විභත්තා. ඉතරාසු **අධිකරණං විවාදොති** යං කිඤ්චි අධිකරණං, විවාදසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගච්ඡති, **විවාදො අධිකරණන්ති** යො කොචි විවාදො, සො සබ්බො අධිකරණසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති පුච්ඡති. එස නයො සබ්බත්ථ.

228. **සම්මුඛාවිනයස්මින්ති** සම්මුඛාවිනයභාවෙ.

230. **“අන්තරෙනාති** කාරණෙනා”ති ලිඛිතං.

233. උබ්බාහිකාය ඛියනකෙ පාචිත්ති න වුත්තා තත්ථ ඡන්දදානස්ස නත්ථිතාය.

236. **තස්ස ඛො එතන්ති** එසොති අත්ථො “එතදග්ග”න්ති එත්ථ විය.

238. “කා ච තස්ස පාපියසිකා”ති කිර පාඨො.

242. “කිච්චමෙව කිච්චාධිකරණ”න්ති වචනතො අපලොකනකම්මාදීනමෙතං අධිවචනං, තං විවාදාධිකරණාදීනි විය සමථෙහි සමෙතබ්බං න හොති, කින්තු සම්මුඛාවිනයෙන සම්පජ්ජතීති අත්ථො.

සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකවණ්ණනා

ඛුද්දකවත්ථුකථාවණ්ණනා

244. පුථුපාණිනා කත්තබ්බං කම්මං **පුථුපාණිකං**.

245. “කණ්ණතො නික්ඛන්තමුත්තොලම්බකාදීනං කුණ්ඩලාදීන”න්ති ලිඛිතං. “කායූර”න්ති පාළිපාඨො. “කෙයූරාදීනී”ති ආචරියෙනුද්ධටං.

248. **“සාධුගීතං** නාම පරිනිබ්බුතට්ඨානෙ ගීත”න්ති ලිඛිතං. **දන්තගීතං** ගායිතුකාමානං වාක්කකරණීයං. දන්තගීතස්ස විභාවනත්ථං **“යං ගායිස්සාමා”**තිආදිමාහ.

249. **චතුරස්සවත්තං** නාම චතුප්පාදගාථාවත්තං. “තරඞ්ගවත්තාදීනි උච්චාරණවිධානානි නට්ඨපයොගානී”ති ලිඛිතං. **බාහිරලොමින්ති** භාවනපුංසකං, යථා තස්ස උණ්ණපාවාරස්ස බහිද්ධා ලොමානි දිස්සන්ති, තථා ධාරෙන්තස්ස දුක්කටන්ති වුත්තං හොති.

251. **විරූපක්ඛෙහීතිආදි** සහයොගකරණවචනං. **සරබූති** ගෙහගොළිකා. සා කිර සෙතා සවිසා හොති. **සොහන්ති** යස්ස මෙ එතෙහි මෙත්තං, සොහං නමො කරොමි භගවතොති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤම්හි…පෙ…. ඡෙතබ්බම්හීති** රාගානුසයෙ.

252. **උට්ටිත්වාති** පක්ඛිපිත්වා. **ඔතරතූති** ඉද්ධියා ඔතාරෙත්වා ගණ්හාතු. **අනුපරියායීති** අනුපරිබ්භමි.

253. **න අච්ඡුපියන්තීති** න ලග්ගන්ති. **රූපකාකිණ්ණානීති** ඉත්ථිරූපාදීහි වොකිණ්ණානි.

254. **ආලින්දකමිඩ්ඪිකාදීනන්ති** පමුඛමිඩ්ඪිකාදීනං. **පරිවත්තෙත්වා තත්ථෙවාති** එත්ථ “පරිවත්තෙත්වා තතියවාරෙ තත්ථෙව මිඩ්ඪියා පතිට්ඨාතී”ති ලිඛිතං. **පරිභණ්ඩං** නාම ගෙහස්ස බහි කුට්ටපාදස්ස ථිරභාවත්ථං කතා තනුකමිඩ්ඪිකා වුච්චති. එත්ථ **“පරිවට්ටිත්වා පත්තො භිජ්ජතීති** අධිකරණභෙදාසඞ්කාය අභාවෙ ඨානෙ ඨපෙතුං වට්ටතී”ති ලිඛිතං. පත්තමාළකො වට්ටිත්වා පත්තානං අපතනත්ථං වට්ටං වා චතුරස්සං වා ඉට්ඨකාදීහි පරික්ඛිපිත්වා මාළකච්ඡන්නෙන කතො. “පත්තමණ්ඩලිකා පත්තපච්ඡිකා තාලපත්තාදීහි කතා”ති ච ලිඛිතං. මිඩ්ඪන්තෙ ආධාරකෙ ඨපෙතුං වට්ටති පත්තසන්ධාරණත්ථං වුත්තත්තා. මඤ්චෙ ආධාරකෙපි න වට්ටති නිසීදනපච්චයා වාරිතත්තා. ආසන්නභූමිකත්තා **ඔලම්බෙතුං වට්ටති**.

255. “අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වාති වචනතො අග්ගහත්ථෙ ලග්ගෙත්වා අඞ්කෙ ඨපෙතුං න වට්ටතී”ති කෙචි වදන්ති, න සුන්දරං, **“න කෙවලං යස්ස පත්තො”**තිආදි යදි හත්ථෙන ගහිතපත්තෙ භෙදසඤ්ඤා, පගෙව අඤ්ඤෙන සරීරාවයවෙනාති කත්වා වුත්තං. **පාළියං** පන පචුරවොහාරවසෙන වුත්තං. සටිකපාලමයං **සටිකටාහං. ඡවසීසස්ස පත්තන්ති** “සිලාපුත්තකස්ස සරීරං, ඛීරස්ස ධාරාතිආදිවොහාරවසෙන වුත්තං. මඤ්චෙ නිසීදිතුං ආගතොති අත්ථො. **“පිසාචිල්ලිකාති** පිසාචදාරකා”තිපි වදන්ති. **දින්නකමෙව** පටිග්ගහිතමෙව. **චබ්බෙත්වාති** ඛාදිත්වා. අට්ඨිකානි ච කණ්ටකානි ච **අට්ඨිකකණ්ටකානි**. “එතෙසු සබ්බෙසු පණ්ණත්තිං ජානාතු වා, මා වා, ආපත්තියෙවා”ති ලිඛිතං.

256. **විප්ඵාලෙත්වාති** ඵාලෙත්වා. **කිණ්ණෙන පූරෙතුන්ති** සුරාකිණ්ණෙන පූරෙතුං. **බිදලකං** නාම දිගුණකරණසඞ්ඛාතස්ස කිරියාවිසෙසස්ස අධිවචනං. කස්ස දිගුණකරණං? යෙන කිලඤ්ජාදිනා මහන්තං කථිනමත්ථතං, තස්ස. තඤ්හි දණ්ඩකථිනප්පමාණෙන පරියන්තෙ සංහරිත්වා දිගුණං කාතබ්බං. අඤ්ඤථා ඛුද්දකචීවරස්ස අනුවාතපරිභණ්ඩාදිවිධානකරණෙ හත්ථස්ස ඔකාසො න හොති. සලාකාය සති ද්වින්නං චීවරානං අඤ්ඤතරං ඤත්වා සිබ්බිතාසිබ්බිතං සුඛං පඤ්ඤායති. දණ්ඩකථිනෙ කතෙ න බහූහි සහායෙහි පයොජනං. “අසංකුටිත්වා චීවරං සමං හොති. කොණාපි සමා හොන්තී”ති ලිඛිතං, “හලිද්දිසුත්තෙන සඤ්ඤාකරණ”න්ති වුත්තත්තා හලිද්දිසුත්තෙන චීවරං සිබ්බෙතුම්පි වට්ටතීති සිද්ධං. තත්ථ හි කෙචි අකප්පියසඤ්ඤිනො. පටිග්ගහො නාම අඞ්ගුලිකොසො.

257-8. **පාතීති** පටිග්ගහසණ්ඨානං. **පටිග්ගහත්ථවිකන්ති** අඞ්ගුලිකොසත්ථවිකං. සූචිසත්ථකානං පුබ්බෙ ආවෙසනත්ථවිකාය අනුඤ්ඤාතත්තා **“අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භෙසජ්ජත්ථවික”**න්ති වුත්තං. එත්ථ සූචිසත්ථකාදීනිපි ඨපෙතබ්බානීති නිදානං සූචෙති. සචෙපි උපනන්දො භික්ඛු අලජ්ජී, තථාපි සන්තකමෙතං අමූලච්ඡෙදකතභික්ඛුනො ලජ්ජිනොපි සමානස්ස කප්පතීති යුජ්ජති. **න සම්මතීති** න පහොති.

260-1. බහි කුට්ටස්ස සමන්තතො නීචවත්ථුකං කත්වා ඨිතං **“මණ්ඩලික”**න්ති වුච්චති. ජන්තාඝරපට්ටිච්ඡාදිනා ඡන්නස්ස නග්ගියං යස්ස න පඤ්ඤායති, තස්සෙව පරිකම්මං කාතබ්බං. එස නයො උදකවත්ථපට්ටිච්ඡාදීසුපි.

262-3. **පණියා** නාම පණියකාරකා. **ආකඩ්ඪනයන්තං** ආකඩ්ඪියමානං කූපස්ස උපරිභාගෙ පරිබ්භමති. **අරහටඝටියන්තං** සකටචක්කසණ්ඨානයන්තං. තස්ස අරෙ අරෙ ඝටිකානි බන්ධිත්වා එකෙන, ද්වීහි වා පරිබ්භමියමානස්ස උදකනිබ්බාහනං වෙදිතබ්බං. **ආවිද්ධපක්ඛපාසං** නාම යත්ථ මණ්ඩලාකාරෙන පක්ඛපාසා බජ්ඣන්ති ආවිද්ධවත්ථතා විය ආවිද්ධපක්ඛපාසකා. පුබ්බෙ පත්තසඞ්ගොපනත්ථං, ඉදානි ඨපෙතබ්බං භුඤ්ජිතුං ආධාරකො අනුඤ්ඤාතො.

273. **පරගලං ගච්ඡතීති** ඉමස්ස පයොගාභාවා වට්ටති. **කම්මසතෙනාති** මහතා උස්සාහෙන.

277-8. **ලොහභණ්ඩං** නාම කංසතො සෙසලොහභණ්ඩං. **මුද්දිකකායබන්ධනං** නාම චතුරස්සං අකත්වා සජ්ජිතං. **පාමඞ්ගදසා** චතුරස්සා. **මුදිඞ්ගසණ්ඨානෙනාති** සඞ්ඝාටියා මුදිඞ්ගසිබ්බනාකාරෙන වරකසීසාකාරෙන. **පවනන්තොති** පාසන්තො. ''දසාමූල''න්ති ච ලිඛිතං. අකායබන්ධනෙන සඤ්චිච්ච වා අසඤ්චිච්ච වා ගාමප්පවෙසනෙ ආපත්ති. ''සරිතට්ඨානතො බන්ධිත්වා පවිසිතබ්බං, නිවත්තිතබ්බං වා''ති ලිඛිතං.

279. සත්තඞ්ගුලං වා අට්ඨඞ්ගුලං වාති එත්ථ ''සුගතඞ්ගුලෙනා''ති අවුත්තත්තා පකතිඅඞ්ගුලෙන සාරුප්පත්ථාය වඩ්ඪෙත්වාපි කරොන්ති චෙ, න දොසො.

280. තාලවණ්ටාකාරෙන සීහළිත්ථීනං විය.

ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනා

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා

294. නිලීයන්ති භික්ඛූ එත්ථාති විහාරාදයො **ලෙණානි** නාම. ආගත-වචනෙන තස්සාගතසඞ්ඝොව සාමී, න අනාගතොති කෙචි, තං න යුජ්ජති සමානලාභකතිකාය සිද්ධත්තා.

296-7. **දීපිනඞ්ගුට්ඨෙනාති** එත්ථ ''දීපිනා අකප්පියචම්මං දස්සෙතී''ති ලිඛිතං. **ථම්භකවාතපානං** නාම තිරියං දාරූනි අදත්වා උජුකං ඨිතෙහෙව දාරූහි කත්තබ්බං. භිසීනං අනුඤ්ඤාතං වට්ටතීති බිම්බොහනෙ වට්ටතීති අත්ථො. තූලපූරිතං භිසිං අපස්සයිතුං න වට්ටති උණ්ණාදීනංයෙව අනුඤ්ඤාතත්තා. නිසීදනනිපජ්ජනං සන්ධාය වුත්තං, තස්මා අපස්සයිතුං වට්ටතීති චෙ? අකප්පියන්ති න වට්ටතීති කෙචි. යදි එවං අකප්පියමඤ්චඤ්ච අපස්සයිතුං න වට්ටෙය්‍ය. යස්මා වට්ටති, තස්මා දොසො නත්ථි. අපිච ගිලානස්ස බිම්බොහනං නිපජ්ජිතුම්පි අනුඤ්ඤාතං, තස්මා භිසිපි වට්ටති අපස්සයිතුං. ආචරියා ච අනුජානන්ති, වළඤ්ජෙන්ති චාති එකෙ. සිම්බලිතූලසුත්තෙන සිබ්බිතං චීවරං වට්ටති. කස්මා? කප්පාසස්ස අනුලොමතො. ''අක්කඵලසුත්තමයම්පි අක්කවාකමයමෙව පටික්ඛිත්ත''න්ති තෙ එව වදන්ති.

298. **අනිබන්ධනීයො** අලග්ගො. **පටිබාහෙත්වාති** මට්ඨං කත්වා. ''සෙතවණ්ණාදීනං යථාසඞ්ඛ්‍යං ඉක්කාසාදයො බන්ධනත්ථං වුත්තා''ති ලිඛිතං.

300. **පකුට්ටං** සමන්තතො ආවිද්ධපමුඛං.

303. **සුධාලෙපොති** සුධාමත්තිකාලෙපො.

305. **ආසත්ති** තණ්හා. **සන්තිං** අදරං.

307. **කෙතුන්ති** කයෙන ගහෙතුං.

308. **චිතාති** ඉට්ඨකායො කබළෙන නිද්ධමනවසෙන ඡින්දිත්වා කතාති අත්ථො.

310. **ඡබ්බග්ගියානං භික්ඛූනං අන්තෙවාසිකාති** එත්ථ වීසතිවස්සං අතික්කමිත්වා ඡබ්බග්ගියා උප්පන්නා. ''ආරාධයිංසු මෙ භික්ඛූ චිත්ත''න්ති (ම. නි. 1.225) වුත්තත්තා අඤ්ඤස්මිං කාලෙ සාවත්ථිගමනෙ උප්පන්නං වත්ථුං ඉධ ආපත්තිදස්සනත්ථං ආහරිත්වා වුත්තන්ති යුත්තං විය, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. **වුද්ධන්ති** වුද්ධතරං.

313. **සන්ථරෙති** තිණසන්ථරාදයො.

සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා

318. **''සෙය්‍යග්ගෙනාති** මඤ්චට්ඨානපරිච්ඡෙදෙන. **විහාරග්ගෙනාති** ඔවරකග්ගෙනා''ති ලිඛිතං. **ථාවරාති** නියතා. **පච්චයෙනෙව හි තන්ති** තස්මිං සෙනාසනෙ මහාථෙරා තස්ස පච්චයස්ස කාරණා අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා වසන්තායෙව නං පටිජග්ගිස්සන්තීති අත්ථො. අසට්ටනකම්මං දස්සෙතුං **''න තත්ථ මනුස්සා''**තිආදිමාහ. ''විතක්කං ඡින්දිත්වා සුද්ධචිත්තෙන ගමනචිත්තෙනෙව ගන්තබ්බ''න්ති පාඨො. **මුද්දවෙදිකා** නාම චෙතියස්ස හම්මියවෙදිකා. **පටික්කම්මාති** අපසක්කිත්වා. සමානලාභකතිකා මූලාවාසෙ සති සියා, මූලාවාසවිනාසෙන කතිකාපි විනස්සති. සමානලාභ-වචනං සති ද්වීසු, බහූසු වා යුජ්ජති, තෙනෙව එකස්මිං අවසිට්ඨෙති නො මති. තාවකාලිකං කාලෙන මූලච්ඡෙදනවසෙන වා අඤ්ඤෙසං වා කම්මං අඤ්ඤස්ස සියා නාවායං සඞ්ගමොති ආචරියො. **පුග්ගලවසෙනෙව කාතබ්බන්ති** අපලොකනකාලෙ සඞ්ඝො වස්සංවුත්ථභික්ඛූනං පාටෙක්කං ''එත්තකං වස්සාවාසිකං වත්ථං දෙති, රුච්චති සඞ්ඝස්සා''ති පුග්ගලමෙව පරාමසිත්වා දාතබ්බං, න සඞ්ඝවසෙන කාතබ්බං. න සඞ්ඝො සඞ්ඝස්ස එත්තකං දෙතීති. ''එකස්මිං ආවාසෙ සඞ්ඝස්ස කම්මං කරොතී'ති වචනතො සඞ්ඝවසෙන කාතබ්බ''න්ති ලිඛිතං. න හි තථා වුත්තෙ සඞ්ඝස්ස කිඤ්චි කම්මං කතං නාම හොති. ''සම්මතසෙනාසනග්ගාහාපකතො අඤ්ඤෙන ගාහිතෙපි ගාහො රූහති අග්ගහිතුපජ්ඣායස්ස උපසම්පදා විය''ති ලිඛිතං. ''කම්මවාචායපි සම්මුති වට්ටතී''ති ලිඛිතං.

අට්ඨපි සොළසපි ජනෙති එත්ථ කිං විසුං විසුං, උදාහු එකතොති? එකතොපි වට්ටති. න හි තෙ තථා සම්මතා සඞ්ඝෙන කම්මකතා නාම හොන්ති , තෙනෙව **සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ** එකතො අට්ඨ ජනා සම්මතාති. **තෙසං සම්මුති කම්මවාචායපීති** ඤත්තිදුතියකම්මවාචායපි. අපලොකනකම්මස්ස වත්ථූහි සා එව කම්මවාචා ලබ්භමානා ලබ්භති, තස්සා ච වත්ථූහි අපලොකනකම්මමෙව ලබ්භමානං ලබ්භති, න අඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමං නයං මිච්ඡා ගණ්හන්තො ‘‘අපලොකනකම්මං ඤත්තිදුතියකම්මං කාතුං, ඤත්තිදුතියකම්මඤ්ච අපලොකනකම්මං කාතුං වට්ටතී’’ති ගණ්හාති, එවඤ්ච සති කම්මසඞ්කරදොසො ආපජ්ජති. **මග්ගො පොක්ඛරණීති** එත්ථ **මග්ගො** නාම මග්ගෙ කතදීඝසාලා, **පොක්ඛරණීති** නහායිතුං කතපොක්ඛරණී. **එතානි හි අසෙනාසනානීති** එත්ථ හත්ථසාලා න ආගතා, තස්මා තං සෙනාසනන්ති චෙ? සාපි එත්ථෙව පවිට්ඨා වාසත්ථාය අකතත්තා. භොජනසාලා පන උභයත්ථ නාගතා. කිඤ්චාපි නාගතා, උපරි ‘‘භොජනසාලා පන සෙනාසනමෙවා’’ති (චූළව. අට්ඨ. 318) වුත්තත්තා සෙනාසනං. ‘‘කප්පියකුටි ච එත්ථ කාතබ්බා’’ති වදන්ති, තං නෙති එකෙ. රුක්ඛමූලවෙළුගුම්බා ඡන්නා කවාටබද්ධාව සෙනාසනං. **‘‘අලාභකෙසු ආවාසෙසූති** අලාභකෙසු සෙනාසනෙසූ’’ති ලිඛිතං, තං යුත්තං. න හි පාටෙක්කං සෙනාසනං හොති. **තං සඤ්ඤාපෙත්වාති** එත්ථ පඤ්ඤත්තිං අගච්ඡන්තෙ බලක්කාරෙනපි වට්ටති. **අයම්පීති** පච්චයොපි.

උපනිබන්ධිත්වාති තස්ස සමීපෙ රුක්ඛමූලාදීසු වසිත්වා තත්ථ වත්තං කත්වාති අධිප්පායො. පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන **තිවිධම්පි**. ‘‘දසකථාවත්ථුකං දසඅසුභං දසඅනුස්සති’’න්ති පාඨො. **‘‘පඨමභාගං මුඤ්චිත්වාති** ඉදං වෙ පඨමගාහිතවත්ථුතො මහග්ඝං හොතී’’ති ලිඛිතං. **ජින්නවස්සානං වස්සාවාසිකං** නාම පුබ්බෙ ගහිතවස්සාවාසිකානං පච්ඡා ජින්නවස්සානං. **හතිනිවිට්ඨන්ති** හතිං කත්වා විය නිවිට්ඨං පරියිට්ඨං. **‘‘සඞ්ඝිකං පන...පෙ.... විබ්භන්තොපි ලභතෙවා’’**ති ඉදං තත්රුප්පාදං සන්ධාය වුත්තං. ඉමිනා අපලොකනමෙව පමාණං, න ගාහාපනන්ති කෙචි. විනයධරා පන ‘‘අම්හාකං විහාරෙ වස්සං උපගතානං එකෙකස්ස තිචීවරං සඞ්ඝො දස්සතී’තිආදිනා අපලොකිතෙපි අභාජිතං විබ්භන්තකො න ලභති. ‘අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිත’න්ති වුත්තත්තා, ‘අභාජිතෙ විබ්භමතී’ති එවං පුබ්බෙ වුත්තත්තා චා’’ති වදන්ති. **‘‘පච්චයවසෙනාති** ගහපතිකං වා අඤ්ඤං වා වස්සාවාසිකං පච්චයවසෙන ගාහිත’’න්ති ලිඛිතං. **‘‘එකමෙව වත්ථං දාතබ්බන්ති** තත්ථ නිසින්නානං එකමෙකං වත්ථං පාපුණාතී’’ති ලිඛිතං. **දුතියො ථෙරාසනෙති** අනුභාගො. පඨමභාගො අඤ්ඤථා ථෙරෙන ගහිතොති ජානිතබ්බං.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා

320. **තිවස්සන්තරෙනාති** තිණ්ණං වස්සානං අන්තො ඨිතෙන. හත්ථිම්හි නඛො අස්සාති **හත්ථිනඛො**. පාසාදස්ස නඛො නාම හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො. **ගිහිවිකටනීහාරෙනාති** ගිහීහි කතනීහාරෙනෙව. ‘‘තෙහි අත්ථරිත්වා දින්නානෙව නිසීදිතුං ලබ්භන්ති, න භික්ඛුනා සයං අත්ථරිත්වා විස්සජ්ජිතබ්බං සඞ්ඝෙන අත්ථරාපෙත්වා වා’’ති ලිඛිතං.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා

321. ‘‘න විස්සජ්ජෙතබ්බං සඞ්ඝෙන වා ගණෙන වා පුග්ගලෙන වා’’ති වචනං ‘‘යං අගරුභණ්ඩං විස්සජ්ජියං වෙභඞ්ගියං සඞ්ඝිකං, තං ගණො වෙ තස්මිං ආවාසෙ වසති පුග්ගලොපි වා, ගණෙන වා පුග්ගලෙන වා විස්සජ්ජිතං සඞ්ඝෙන විස්සජ්ජිතසදිසමෙව හොතී’’ති **අට්ඨකථායං** වුත්තවචනං සාධෙති, අඤ්ඤථා එත්ථ ගණපුග්ගලග්ගහණං නිරත්ථකං. **අරඤ්ජරො** උදකචාටි, අලඤ්ජරො, බහුඋදකගණ්හනකොති අත්ථො. ‘‘වට්ටචාටි විය හුත්වා ථොකං දීඝමුඛො මජ්ඣෙ පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා කතො’’ති ලිඛිතං. මංසදිබ්බධම්මබුද්ධසමන්තචක්ඛුවසෙන **පඤ්ච**.

ගරුභණ්ඩෙන ච ගරුභණ්ඩන්ති සංහාරිමං සන්ධාය වුත්තං. **පත්තචීවරං නික්ඛිපිතුන්ති** අට්ටකච්ඡන්නෙන කතෙ මඤ්චෙ. **වට්ටලොහං** නාම පීතවණ්ණං. **පාරිහාරියං න වට්ටතීති** ආගන්තුකස්ස අදත්වා පරිවාරිකහත්ථතො අත්තනො නාමං ලිඛාපෙත්වා ගහෙත්වා යථාසුඛං පරිහරිතුං න වට්ටති. **‘‘ගිහිවිකටනීහාරෙනෙවාති** යාව අත්තනො කම්මනිබ්බත්ති, තාව ගහෙත්වා දෙතී’’ති ලිඛිතං. **සිඛරං** නාම යෙන පරිබ්භමන්තා ඡින්දන්ති. **පත්තබන්ධකො** නාම පත්තස්ස ගණ්ඨිආදිකාරකො. ‘‘පටිමානං සුවණ්ණාදිපත්තකාරකො’’තිපි වදන්ති. **‘‘අඞ්ගබාහූති** කප්පරතො පට්ඨාය යාව අංසකූට’’න්ති ලිඛිතං. **ඉතො පට්ඨායාති** ඉමං පාළිං ආදිං කත්වා. **දණ්ඩමුග්ගරො** නාම යෙන රජිතචීවරං පොථෙන්ති. ‘පච්චත්ථරණගතික’න්ති වුත්තත්තා, ‘‘තම්පි ගරුභණ්ඩමෙවාති වුත්තත්තා ච **අපි**-සද්දෙන පාවාරාදිපච්චත්ථරණං සබ්බං ගරුභණ්ඩමෙවා’’ති වදන්ති. එතෙනෙව සුත්තෙන අඤ්ඤථා අත්ථං වත්වා ‘‘පාවාරාදිපච්චත්ථරණං න ගරුභණ්ඩං, භාජනීයමෙව, සෙනාසනත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණමෙව ගරුභණ්ඩ’’න්ති වදන්ති, උපපරික්ඛිතබ්බං. **ගණ්ඨිකාති** චීවරගණ්ඨිකා. **භඤ්චකො** නාම සරකො.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා

323-4. අග්ගළබන්ධසූචිද්වාරකරණමත්තෙනපි. **‘‘කපොතභණ්ඩිකා** නාම වළභියා උපරි ඨපෙතබ්බවලයං වා තිණච්ඡදනගෙහස්ස පිට්ඨිවංසස්ස හෙට්ඨා ඨපෙතබ්බං වා උභයමස්ස ගතා දාරූ’’ති ලිඛිතං. **කාරන්තරාති** තදා පුන පවිසට්ඨං පුබ්බපයොජිතානානං වචනපාතසෙනාසනවාසො. න පන පතිසට්ඨතොති දට්ඨබ්බං. සබ්බත්ථ විනට්ඨවාසො න ච පටිසෙධකො හොතීති දට්ඨබ්බො. ද්වාරවාතපානාදීනි අපහරිත්වා දාතුං අසක්කුණෙය්යාතො **‘‘පටිදාතබ්බානියෙවා’’**ති වුත්තං. ගොපානසිආදයො දෙන්තස්ස විහාරො පලුජ්ජතීති **‘‘මූලං වා දාතබ්බ’’**න්තිආදි වුත්තන්ති එකෙ. ‘‘නෙවාසිකා පකතියා අනත්ථතාය භූමියා ඨපෙන්ති චෙ, තෙසම්පි අනාපත්තියෙවා’’ති ලිඛිතං. ‘‘ද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි අපටිච්ඡාදෙත්වා න අපස්සයිතබ්බා’’ති ලිඛිතං.

සඞ්ඝභත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

උද්දෙසභත්තකථාවණ්ණනා

325. **යා** හත්තුද්දෙසට්ඨානභූතාය **භොජනසාලාය පකතිඨිතිකා. දින්නං පනාති** යථා සො දායකො දෙති, තං දස්සෙන්තො **‘‘සඞ්ඝතො භන්තෙ’’**තිආදිමාහ. **එකවළඤ්ජන්ති** එකද්වාරෙන වළඤ්ජිතබ්බං . **තිචීවරපරිවාරන්ති** එත්ථ ‘‘උදකමත්තලාභී විය අඤ්ඤොපි උද්දෙසභත්තං අලභිත්වා වත්ථාදිමනෙකප්පකාරං ලභති චෙ, **තස්සෙව ත’’**න්ති ලිඛිතං. ‘‘උද්දෙසපත්තෙ දෙථා’ති වත්වා ගහෙත්වා ආගතභාවෙන සඞ්ඝස්ස පරිච්චත්තං න හොතියෙව තස්සෙව හත්ථෙ ගතත්තා, තස්මා තෙහි වුත්තක්කමෙන සබ්බෙහි භාජෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති වුත්තං. **පටිපාටිපත්තං වා ඨිතිකාය ඨිතපත්තං** වා. **‘‘කූටට්ඨිතිකා නාම** අග්ගහෙතබ්බානම්පි ගාහිතත්තා’’ති ලිඛිතං, ‘‘පණීතභත්තට්ඨිතිකඤ්ච අජානිත්වා මිස්සෙත්වා ගාහිතෙපි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති ච ලිඛිතං. **තඤ්චෙ ථෙය්‍යාය හරන්ති** පත්තහාරකා, ආණාපකස්ස **ගීවා** හොති. **අතික්කන්තම්පි ඨිතිකං ඨපෙත්වාති** එත්ථ ‘‘තංදිවසමෙව චෙ භික්ඛා ලබ්භති, අපරදිවසතො පට්ඨාය න ලබ්භති කිරා’’ති ලිඛිතං. පච්ඡා ‘‘සබ්බො සඞ්ඝො පරිභුඤ්ජතූ’’ති අවුත්තෙපි භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. ‘‘එත්තකෙ භික්ඛූ සඞ්ඝතො උද්දිසිත්වා දෙථා’ති අවත්වා ‘එත්තකානං භික්ඛූනං භත්තං ගණ්හථා’ති දින්නං සඞ්ඝිකනිමන්තනං නාමා’’ති ලිඛිතං.

නිමන්තනභත්තකථාවණ්ණනා

පටිපාටියාති යථාලද්ධපටිපාටියා. **විච්ඡින්දිත්වාති** භත්තං ගණ්හථාති පදං අවත්වා. **ආලොපසඞ්ඛෙපෙනාති** අයං නයො නිමන්තනායමෙව, උද්දෙසභත්තෙ පන එකස්ස පහොනකප්පමාණෙ එව ඨිතිකා තිට්ඨති. **“එකවාරන්ති** යාව තස්මිං ආවාසෙ වසන්ති භික්ඛූ, සබ්බෙව ලභන්තී’’ති ලිඛිතං.

සලාකභත්තකථාවණ්ණනා

න හි බහිසීමාය සඞ්ඝලාභො හොති එත්ථ ‘‘උද්දෙසභත්තාදීසු බහිසීමාය ඨිතස්සපි චෙ උපාසකා දෙන්ති, ගහෙතුං ලභන්ති, අත්තනොපි පාපෙත්වා ගහණං අනුඤ්ඤාතං, තථා ඉධ න වට්ටතී’’ති වුත්තං. න පාපුණන්තීති උද්දිසිත්වාපි. **වාරගාමන්ති** දූරත්තා වාරෙන නිග්ගහෙන ගන්තබ්බගාමෙ. **ඨාතිකම්මමෙවාති** අතිරෙකලාභා ච භවන්ති. **සම්මුඛීභූතස්සාති** යෙභුය්යෙන චෙ භික්ඛූ බහිසීමං ගතා, සම්මුඛීභූතස්ස පාපෙතබ්බං. සභාගත්තා හි එකෙන ලද්ධං සබ්බෙසං පහොති, තස්මිම්පි අසති අත්තනො පාපෙත්වා දාතබ්බං. **“ලද්ධා වා අලද්ධා වා’’**ති වචනසිලිට්ඨවසෙන වුත්තං. **විහාරෙ අපාපිතං පන…පෙ…. න වට්ටතීති** සලාකභත්තං විහාරෙ උද්දිසියති. **තෙන පන** දින්නසලාකෙන. **තස්සාති** ගහෙත්වා ගතස්ස. සලාකා ගහෙතබ්බාති යුත්තං විය. සබ්බපොත්ථකෙසු ‘‘ගාහෙතබ්බා’’ති පාඨො, තස්මා **තෙනාති** සලාකග්ගාහාපකෙනාති අත්ථො. ‘‘චොරිකාය ගහිතත්තා න පාපුණාතී’’ති වචනතො ‘‘කුටිසොධනං වට්ටතී’’ති ච දීපවාසිනො වදන්ති කිර. **එකං මහාථෙරස්සාති** මහාථෙරො විහාරතො යෙභුය්යෙන න ගච්ඡති, ඉතරෙ කදාචි ගච්ඡන්ති, තස්මා සභාගා චෙ, අත්තනො පාපෙත්වා පුන ඉතරෙසං දියාති. **විහාරෙ ථෙරස්ස පත්තසලාකභත්තන්ති** මහාථෙරො එකකොව විහාරෙ ඔහීනො, ‘‘අවස්සං සබ්බසලාකා අත්තනො පාපෙත්වා ඨිතො’’ති පටිස්සයං ගන්ත්වා ආගන්තුකභික්ඛූනම්පි අදස්සනතො කුක්කුච්චං අකත්වා භුඤ්ජන්ති.

පක්ඛිකභත්තකථාවණ්ණනා

උපොසථදිවසෙ ආපත්තිදෙසනං සන්ධාය **“පරිසුද්ධසීලාන’’**න්ති ආහ. ලෙඛං කත්වා නිබද්ධාපිතං. **“ආගන්තුකභත්තම්පි ගමිකභත්තම්පී’’**ති ආගන්තුකොව හුත්වා ගච්ඡන්තං සන්ධාය වුත්තං. අනාථගිලානුපට්ඨාකොපි තෙන දින්නං භුඤ්ජති චෙ, තස්සපි පාපෙතබ්බමෙව. **ගුළපිණ්ඩං** තාලපක්කමත්තං.

සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

ඡසක්‍යපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

330. ‘‘අනුපියං නාමා’’ති එකවචනෙන දිස්සති, සත්තමියං පන ‘‘අනුපියාය’’න්ති. ‘‘කාළුදායිප්පභූතයො දස දූතා’’ති පාඨො. ‘‘න හෙට්ඨාපාසාදා න හෙට්ඨාපාසාදං වා’’ති ලිඛිතං.

332. **පුබ්බෙ** පුබ්බකාලෙ. ‘‘රඤ්ඤො සතො’’ති ච ‘‘රඤ්ඤොවසතො’’ති ච පාඨො.

333. න ලාභතණ්හා ඉධ කාමතණ්හා, ඣානස්ස නෙසා පරිහානි හෙතු. බුද්ධත්තසීලං පන පත්ථයන්තො ඣානාපි නට්ඨොති. නනු පත්තභාවනා. **මනොමයන්ති** ඣානමනොමයං.

334. **සත්ථාරොති** ගණසත්ථාරො.

339. **පොත්ථනිකන්ති** ඡුරිකං.

340. **මනුස්සෙති** පුරිසෙ.

341. එකරත්තාධිකාරෙන රක්ඛං පච්චාසීසන්තා ඊදිසාති දස්සනත්ථං **“පඤ්චිමෙ’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘පුබ්බෙ රක්ඛස්සෙත’’න්ති වුත්තත්තා මය්හං පන රක්ඛණෙ කිච්චං නත්ථීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **පරූපක්කමෙන තථාගතං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති** ඉදං ආණත්තියා ආගතත්තා එවං වුත්තං.

342. **මා ආසදොති** මා වධකචිත්තෙන උපගච්ඡ. **ඉතොති** ඉමම්හා ජීවිතම්හා. **“යතොති** යස්මා, යතොති වා ගතස්සා’’ති ලිඛිතං. **“පටිකුටිතොති** අපසක්කිත්වා සඞ්කුචිතො හුත්වා වා පටිසක්කතී’’ති ලිඛිතං.

343. **තිකභොජනන්ති** තීහි භුඤ්ජිතබ්බභොජනං. ‘‘තිකභොජනීය’’න්තිපි පාඨො. පරිකප්පතො හි තිණ්ණං භුඤ්ජිතුං අනුජානාමි, තතො උද්ධං ගණභොජනමෙව හොති, තස්සාපි ඉදමෙව වුත්තං. ඉධ අපුබ්බං නත්ථි. ‘‘අකතවිඤ්ඤත්තිලද්ධං තිණ්ණං භුඤ්ජන්තානං කිඤ්චාපි තං ගණභොජනං නාම න හොති, විඤ්ඤත්තිවසෙන පන න වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. **තයො අත්ථවසෙ පටිච්චාති** එත්ථාපි ‘‘මා පාපිච්ඡාපක්ඛං නිස්සාය සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යු’’න්ති පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරායාති යොජෙතබ්බං. **කුලානුද්දයතාය චාති** කුලානං පසාදරක්ඛණත්ථං. **වජ්ජන්ති** වජ්ජමෙව. ‘‘වජ්ජම්මං ඵුසෙය්‍යා’’ති ලිඛිතං. ‘‘වජ්ජනීයං පුග්ගලං ඵුසෙය්‍යා’’ති වුත්තං. ‘‘ඉමස්ස මනො න ඵුසෙය්‍යා’’ති වත්තබ්බම්පි සියා. **චක්කභෙදන්ති** සාසනභෙදං. **ආයුකප්පන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි අවීචිම්හි ආයුපරිමාණං නත්ථි, යෙන පන කම්මෙන යත්තකං අනුභවිතබ්බං, තස්ස ආයුකප්පන්ති වෙදිතබ්බං.

345. ‘‘අඤ්ඤතරං ආසනං ගහෙත්වා නිසීදී’’ති වචනතො විසභාගට්ඨානං ගතස්ස පෙසලස්සපි භික්ඛුනො තෙසං ආසනෙ නිසීදිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. **ආගිලායතීති** රුජ්ජති. **ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනියාති** තස්ස තස්ස චිත්තාචාරං ආදිස්ස ආදිස්ස දෙසනා, ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනී. ඉද්ධි එව පාටිහාරියං **ඉද්ධිපාටිහාරියං,** ඉද්ධිපාටිහාරියසංයුත්තාය අනුසාසනියා ඔවදතීති අත්ථො. **නනු තං ආවුසොති** එත්ථ තං වචනං නනු මයා වුත්තොසීති අත්ථො.

346-9. **සුවික්ඛාලිතන්ති** සුධොතං. **සංබාදිත්වාති** සුට්ඨු බාදිත්වා. **''මහිං විකුබ්බතොති** මහාවිසාලො''ති ලිඛිතං. තස්ස හිසං සසමානස්ස. තත්ථ **නදීසු ජග්ගතොති** පාලෙන්තස්ස. ''කිං? හත්ථියූථං ගන්තු''න්ති වදන්ති. ''අසංපාතො'ති පාඨො, අපත්තො හුත්වාති අත්ථො''ති ලිඛිතං. ''අපායබහුත්තා පුන දස්සිතො''ති වුත්තං. **''එවංසතෙති** එවං අස්ස තෙ ආසවා''ති ලිඛිතං.

350. **''වොසානං** පරිනිට්ඨානං වා''ති ච ලිඛිතං. **ජාතුති** දළ්හත්ථෙ නිපාතො. **මා උදපජ්ජථාති** මා උප්පජ්ජෙය්‍යා. ''සො පමාදමනුයුඤ්ජන්තො''ති පාඨො. **අනාදරං** කුසලෙසු. **උදධි මහාති** කිත්තකො මහා? හෙස්මා යාව හයානකො, තාව මහාති වුත්තං හොති.

351. **න බො, උපාලි, භික්ඛුනී සඞ්ඝං භින්දතීති** එත්ථ භික්ඛු සඞ්ඝං න භින්දති, භික්ඛුනී සඞ්ඝං භින්දතීති කෙචි, නෙතං ගහෙතබ්බං. කෙවලං ''සඞ්ඝො''ති වුත්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝොව අධිප්පෙතො. ''සඞ්ඝස්ස දෙති, උභතොසඞ්ඝස්ස දෙති වා''ති (මහාව. 379) මාතිකාවචනම්පි සාධෙති. තස්මිං අධම්මදිට්ඨිභෙදෙ ධම්මදිට්ඨි සියා. ''සීලසතිභෙදෙසුපි සමානො ධම්මං කාතුන්ති සඞ්ඝභෙදෙ වෙමතිකොපි තාදිසො වා''ති ලිඛිතං. **විනිධායාති** අත්තනො වඤ්චනාධිප්පායතං ඡාදෙත්වා.

සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනා

ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා

357. එකස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤවිහාරතො ආගතොපි ආගන්තුකොව. තත්ථ කෙචි එවං වදන්ති ''ආවාසිකො කත්ථචි ගන්ත්වා සචෙ ආගතො, 'තෙනාපි ආගන්තුකභත්තං භුඤ්ජිතබ්බ'න්ති වුත්තත්තා දූරාගමනං වුත්තං හොති, න ගාමෙ, තස්මා න යුත්ත''න්ති. තෙ වත්තබ්බා ''ආගන්තුකභත්තං නාම ගහට්ඨෙහි ඨපිතං. යස්මිං නිබද්ධං, තතො අඤ්ඤගාමතොති ආපන්නං. තථා විහාරාධිකාරත්තා අඤ්ඤවිහාරතො ආගතොපි ආගන්තුකො වා''ති ආචරියානං සන්නිට්ඨානං. **පානීයං පුච්ඡිතබ්බං, පරිභොජනීයං පුච්ඡිතබ්බන්ති** උද්ධරිත්වා ඝටසරාවාදිගතං සන්ධාය පඨමං, දුතියං කූපතළාකාදිගතන්ති ආචරියො. දුතියවාරෙ අත්තනො වසනට්ඨානත්තා විසුං පුච්ඡිතබ්බමෙව, තස්මා වුත්තං එතං ''පරිච්ඡින්නභික්ඛො වා ගාමො''ති. බහූසු පොත්ථකෙසු දුවිධාපි යුජ්ජති.

අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා

362-4. පඤ්චමෙ අනුමොදනත්ථාය නිසින්නෙ. **''මනුස්සානං පරිවිසනට්ඨානන්ති** යත්ථ මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා දෙන්තී''ති ලිඛිතං. ඉමස්මිං ඛන්ධකෙ ආගන්තුකාවාසිකගමිකානුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩචාරිකාරඤ්ඤකසෙනාසනජන්තාඝරවච්චකුටිඋපජ්ඣාචරියසද්ධිවිහාරිකන්තෙවාසිකවත්තානි **චුද්දස මහාවත්තානි** නාම. අග්ගහිතග්ගහණෙන ගණියමානානි **අසීති ඛන්ධකවත්තානි** නාම හොන්ති.

වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනා

පාතිමොක්ඛුද්දෙසයාචනකථාවණ්ණනා

383-4. ''නන්දිමුඛී''ති ලිඛිතං. **ආයතකෙනෙවාති** ආදිම්හි එව. **යන්ති** යස්මා. සවන්තියො **මහානදියො**. ''මහන්තභූතාන''න්ති පාඨො. **පත්තාති** පත්වා. ''සමූලිකාය ඨපෙති අකතායා''ති ඨපනකස්ස සඤ්ඤාමූලවසෙන වුත්තං. තං වත්ථුං අවිනිච්ඡිනිත්වාව පරිසා වුට්ඨාති.

අත්තාදානඅඞ්ගකථාවණ්ණනා

398-9. **''අත්තාදානන්ති** සයං පරෙහි චොදිතො අත්තානං සොධෙතුං අනාදියිත්වා පරෙසං විප්පටිපත්තිං දිස්වා සාසනං සොධෙතුං අත්තනා ආදිතබ්බ''න්ති ලිඛිතං. **වස්සාරත්තොති** වස්සකාලො. **සප්පටිමාසොති** ආකඩ්ඪනයුත්තොති අධිප්පායො.

401. **උපදහාතබ්බොති** උප්පාදෙතබ්බො, විප්පටිසාරමුඛෙන ධාරෙතබ්බොති අධිප්පායො.

පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකවණ්ණනා

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා

402-3. **සුනෙඛීති** සුනෙඛි. ''සෙතට්ටිකා නාම රොගජාතී''ති පාළි. ''සෙතට්ඨිකා''ති අට්ඨකථා . ''පටිසම්භිදාපත්තඛීණාසවග්ගහණෙන ඣානානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. න හි නිජ්ඣානිකානං සබ්බප්පකාරා සම්පත්ති ඉජ්ඣතී''ති ලිඛිතං.

භික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා

404. **යදග්ගෙන** යං දිවසං ආදිං කත්වා. **තදෙවාති** තස්මිං එව දිවසෙ. ''අනුඤ්ඤත්තියා''ති පාඨො. ''අනුපඤ්ඤත්තියා''ති න සුන්දරං.

405. ''පටිග්ගණ්හාමි යාවජීවං අනතික්කමනීයො''ති වත්වා ඉදානි කිං කාරණා වරං යාචතීති චෙ? පරූපවාදවිවජ්ජනත්ථං. දුබ්බුද්ධිනො හි කෙචි වදෙය්‍යුං ''මහාපජාපතියා පඨමං සම්පටිච්ඡිතත්තා උභතොසඞ්ඝස්ස යථාවුඩ්ඪඅභිවාදනං න ජාතං. ගොතමී චෙ වරං යාචෙය්‍ය, භගවා අනුජානෙය්‍යා''ති.

408. **විමානෙත්වාති** අපරජ්ඣිත්වා.

410-3. **කම්මප්පත්තායොපීති** කම්මාරහාපි. **ආපත්තිගාමිනියොපීති** ආපත්තිං ආපන්නායොපි. **ද්වෙ තිස්සො භික්ඛුනියොති** ද්වීහි තීහි භික්ඛුනීහි. ‘‘මනොසිලිකායා’’ති පාඨො.

420. ‘‘තෙන ච භික්ඛු නිමන්තෙතබ්බො’’ති සාමීචිවසෙන වුත්තං.

422-3. ‘‘අනුජානාමි…පෙ…. තාවකාලික’’න්ති පුග්ගලිකං සන්ධාය වුත්තං, න සඞ්ඝිකන්ති ආචරියො. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උතුනියා කටිසුත්තක’’න්ති වචනතො භික්ඛුස්ස විනිබන්ධං කටිසුත්තකං න වට්ටති. **පග්ඝරන්තී** විසවිණා. **වෙපුරිසිකා** මස්සුදාඨී.

425. **තයො නිස්සයෙති** රුක්ඛමූලඤ්හි සා න ලභති.

426. භත්තග්ගෙ සචෙ දායකා භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස භුත්තවතො චතුපච්චයෙ දාතුකාමා හොන්ති, යථාවුඩ්ඪමෙව.

427. **විකාලෙති** යාව විකාලෙ හොන්ති, තාව පවාරෙසුන්ති අත්ථො. **අජ්ජතනාති** අජ්ජතනා.

428. **අනුවාදන්ති** ඉස්සරියට්ඨානං. ඉදං සබ්බං ‘‘අජ්ජතග්ගෙ ඔවටො භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු වචනපථො’’ති පඤ්ඤත්තස්ස ගරුධම්මස්ස වීතික්කමආපත්තිපඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, අඤ්ඤථා යෙසං ගරුධම්මානං පටිග්ගහණෙන භික්ඛුනීනං උපසම්පදා අනුඤ්ඤාතා, තෙසං වීතික්කමෙ අනුපසම්පන්නාව සියාති ආසඞ්කා භවෙය්‍ය.

429. **ඉත්ථියුත්තෙනාති** ඉත්ථීහි ගාවිආදීහි ධුරට්ඨානෙ යුත්තෙන. **පුරිසන්තරෙනාති** පුරිසෙන අන්තරිකෙන. ‘‘පුරිසදූතියෙනා’’ති ලිඛිතං, පුරිසසාරථිනාති අධිප්පායො. ‘‘බාළ්හතරං අඵාසූ’’ති වචනතො ගිලානාය වට්ටතිච්චෙව සිද්ධං, භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා අනුඤ්ඤාතට්ඨානෙ උපසම්පජ්ජිස්සාමීති අධිප්පායො.

430. **සා කෙනචිදෙව අන්තරායෙනාති** සබ්බන්තරායසඞ්ගහනවචනං, තස්මා තං න අන්තරායං කිත්තෙත්වා, වුත්තන්තරායෙන ‘‘රාජන්තරායෙනා’’ති සාධෙතබ්බන්ති ආචරියො.

431-2. ‘‘නවකම්මන්ති කත්වා ‘එත්තකානි වස්සානි වසතූ’ති අපලොකෙත්වා සඞ්ඝිකභූමිදාන’’න්ති ලිඛිතං. ‘‘සාගාර’’න්ති වුත්තත්තා අගාරපටිසංයුත්තරහොනිසජ්ජසික්ඛාදිවජ්ජිතාති කෙචි, යුත්තමෙතං. කස්මා? ‘‘සභාගාරසෙය්‍යාමත්තං ඨපෙත්වා’’ති **අට්ඨකථායං** වුත්තත්තා. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පොසෙතු’’න්ති වචනතො පොසනයුත්තකම්මං සබ්බං වට්ටති මාතුයා, න අඤ්ඤෙසං. වසිතුං චෙ න සක්කොති දුතියං විනා, සම්මන්නිත්වාව දාතබ්බා තාය ඉති නො මති. කිත්තකං කාලං? වසිත්වා චෙ දුතියා ගන්තුමිච්ඡති, අඤ්ඤං සම්මන්නිතුං යුත්තාව. සා විජාතා ලභෙති ආචරියො.

434. ‘‘ඉදං ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං වට්ටතීති එකතො වා උභතො වා අවස්සවෙ සතිපි වට්ටතී’’ති ලිඛිතං. ‘‘කෙසච්ඡෙදාදිකං කම්මං අනුජානාමි සාදිතුං ’’ඉච්චෙව වුත්තත්තා වුත්තං **‘‘තදඤ්ඤෙ සාදිතු’’**න්ති. ‘‘කෙසච්ඡෙදාදිකං කම්මං අනුජානාමි, භික්ඛවෙ’’ති අවත්වා එත්තකං යස්මා ‘‘සාදිතු’’න්ති භාසිතං, තස්මා සා විචිකිච්ඡාය උභතොපි අවස්සවෙ අපි පාරාජිකඛෙත්තෙන සා පාරාජිකං ඵුසති. ඉති අට්ඨකථාස්වෙතං සබ්බාසුපි විනිච්ඡිතං. ඔදිස්සකාභිලාපො හි අඤ්ඤථා නිබ්බිසෙසතො තං පමාණං. යදි තථා භික්ඛුස්ස කප්පති විචිකිච්ඡා.

කාලමොදිස්ස නං පදං, න සත්තොදිස්සකඤ්හි තං;
අථ භික්ඛුනියා එව, කාලමොදිස්ස භාසිතං.

එවං පාරාජිකාපත්ති, සිථිලාව කතා සියා;
සබ්බසො පිහිතං ද්වාරං, සබ්බපාරාජිකස්මින්ති.

නිරත්ථකභාවතො, උබ්භජාණුමණ්ඩලෙ;
තස්මා න සාදියන්තීති, නිදානවචනක්කමං.

නිස්සාය සත්ථුනා වුත්තං, සාදිතුන්ති න අඤ්ඤථා;
අත්තනො පණ්හිසම්ඵස්සං, සාදිතුං යෙන වාරිතං.

අපි පාරාජිකක්ඛෙත්තෙ, කථං ද්වාරං දදෙය්‍ය සො;
තථාපි බුද්ධපුත්තානං, බුද්ධභාසිතභාසිතං.

වචනඤ්ච සමානෙන්තො, නො චෙත්ථ යුත්තිකථා ධීරා;
කෙසච්ඡෙදාදිකම්මස්ස, අවස්සං කරණීයතො.

චිත්තස්ස චාතිලොලත්තා, ගණස්ස ච අඞ්ගසම්පදා-
භාවා භික්ඛුනීනං මහෙසිනා, රක්ඛිතුඤ්ච අසඞ්කත්තා;
නනු මොදිස්සකං කතන්ති.

භික්ඛුනික්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

සඞ්ගීතිනිදානකථාවණ්ණනා

437. **ඡින්නපාතන්ති** භාවනපුංසකං, තෙනාකාරෙන පතන්තීති අත්ථො. **උපද්දුතා ච මයං හොමාති** අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං, අහුම්හාති අත්ථො. අථ වා තස්මිං සති හොම. ‘‘පඤ්ච භික්ඛුසතානී’’ති ගණනවසෙන වත්වා ‘‘වස්සං වසන්තා’’ති පුග්ගලනිද්දෙසො කතො.

බුද්ධානුබුද්ධකකථාවණ්ණනා

443. ‘‘වස්සිකසාටිකං අක්කමිත්වා’’ති වචනතො භගවතො චතුත්ථචීවරම්පි අත්ථීති සිද්ධං. තෙනෙවාහ **චීවරක්ඛන්ධකෙ** ‘‘චතුත්ථං චීවරං පාරුපී’’ති.

444. **‘‘අපිච යථෙව මයා’’**තිආදි සඞ්ගීතියා අග්ගහණාධිප්පායවසෙන වුත්තං, කින්තු සුසඞ්ගීතා ආවුසො ථෙරෙහි ධම්මො ච විනයො ච. **අපිචාහං නාම තථෙවාහං ධාරෙස්සාමී**ති යථෙව මයා භගවතො සම්මුඛා සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං, තථෙව ථෙරෙහි භගවතා සයමෙව එතදග්ගං ආරොපිතෙහි, තස්මා සුසඞ්ගහිතා සඞ්ගීතීති වුත්තං හොති.

බ්‍රහ්මදණ්ඩකථාවණ්ණනා

445. ‘‘ත්වංයෙව ආණාපෙහී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, ථෙරා පන බ්‍රහ්මදණ්ඩං කත්වා වුත්තංයෙව **‘‘ඡන්නස්සා’’**තිආදිමාහංසූති වෙදිතබ්බං. එත්ථ ච ආනන්දත්ථෙරො විය අඤ්ඤොපි සඞ්ඝෙන ආණත්තො භික්ඛු බ්‍රහ්මදණ්ඩකතෙන භික්ඛුනා ආලපිතුං ලභති, න අඤ්ඤො. **උජ්ජවනිකායා**ති පටිසොතගාමිනියා. ආගමා නු බො ඉධ **ආගමා නු ඛ්විධ**. ආගමා බො ඉධ, තෙ ඔරොධා ඉධ ආගමා බො. **‘‘භිසිච්ඡවී**ති භිසිත්ථවිකා’’ති ලිඛිතං. **සබ්බෙව්මෙ**ති සබ්බමෙව. **කුලවං ගමෙන්තී**ති නිරත්ථකවිනාසං ගමෙන්ති. කුච්ඡිතො ලවො කුලවො, අනයවිනාසොති වුත්තං හොති. ඉමාය බො පන ‘‘ධම්මවිනයසඞ්ගීතියා’’ති වත්තබ්බෙ විසෙසෙන විනයස්ස සාසනමූලභාවදස්සනත්ථං, තස්මිං ඨිතෙ සකලසාසනඨිතිසිද්ධිදීපනත්ථඤ්ච ‘‘ඉදං වො කප්පති, ඉදං වො න කප්පතී’’ති වත්ථුස්මිං ආරද්ධත්තා, ඉමිස්සා ච පරියත්තියා විනයපිටකත්තා **‘‘විනයසඞ්ගීතියා’’**ති ඉධ වුත්තං.

පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා

446. **නික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණා**ති සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණා. තත්ථ මණිග්ගහණෙන සබ්බං දුක්කටවත්ථු, සුවණ්ණග්ගහණෙන සබ්බං පාචිත්තියවත්ථු ගහිතං හොති. **භික්ඛග්ගෙන** භික්ඛුගණනායාති වුත්තං හොති.

447. **මහිකා**ති හිමං. **පොසා**ති සත්තා. **සරජා**ති සකිලෙසරජා. **මගා**ති මගසදිසා. තස්මිං තස්මිං විසයෙ, භවෙ වා නෙතීති නෙත්ති, තණ්හායෙතං අධිවචනං, තාය සහ වත්තන්තීති **සනෙත්තිකා.**

450-2. **අහොගඞ්ගො**ති පබ්බතස්ස නාමං. **අනුමානෙස්සාමා**ති පඤ්ඤාපෙස්සාම. **ආසුතා**ති සජ්ජිතා, ‘‘අසුත්තා’’ති වා පාඨො, අනාවිලා අපක්කා තරුණා.

453. **උජ්ජවිංසු** පටිසොතෙන ගච්ඡිංසු.

455. **අප්පෙව නාමා**ති සාධු නාම. **මූලා දායකා** පෙසලකා. **‘‘කුල්ලකවිහාරෙනා**ති බුද්ධකවිහාරෙනා’’ති ලිඛිතං. රූපාවචාරත්තා **කුල්ලකවිහාරො** නාම. කථං පනෙතං පඤ්ඤායති, යෙන සන්නිධිකතං යාවජීවිකං යාවකාලිකෙන තදහුපටිග්ගහිතෙන සම්භින්නරසං තදහුපටිග්ගහිතසඞ්ඛයං ආගන්ත්වා සන්නිධිකතාමිසසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගච්ඡතීති? වුච්චතෙ – ‘‘යාවකාලිකෙන, භික්ඛවෙ, යාවජීවිකං තදහුපටිග්ගහිත’’න්ති වචනතො පුරෙපටිග්ගහිතං යාවජීවිකං තදහුපටිග්ගහිතෙනාමිසෙන චෙ සම්භින්නං, පුරෙපටිග්ගහිතසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගච්ඡතීති සිද්ධං. අඤ්ඤථා ‘‘සත්තාහකාලිකෙන, භික්ඛවෙ, යාවජීවිකං පටිග්ගහිතං සත්තාහං කප්පතී’’ති (මහාව. 305) වුත්තට්ඨානෙ විය ඉධාපි ‘‘යාවකාලිකෙන, භික්ඛවෙ, යාවජීවිකං පටිග්ගහිතං කාලෙ කප්පතී’’ති වදෙය්‍ය, තඤ්චාවුත්තං. තස්මා පුරෙපටිග්ගහිතං තං ආමිසසම්භින්නං ආමිසගතිකමෙවාති වෙදිතබ්බං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘සන්නිධිකාරකං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා’’ති (පාචි. 253) වුත්තං. බ්‍යඤ්ජනමත්තං න ගහෙතබ්බං.

457. **ඉධා**ති ඉමස්මිං පාඨෙ. ‘‘‘කාලෙ කප්පති, විකාලෙ න කප්පතී’ති (මහාව. 305) වුත්තවචනමත්තෙන ‘විකාලෙ කප්පතී’ති විකාලභොජනපාචිත්තියං ආවහං හොතීති අත්ථො, **‘න කප්පතී’**ති සන්නිධිභොජනපාචිත්තියං ආවහං හොතීති අත්ථො, යදි සම්භින්නරසං අජ්ජපටිග්ගහිතම්පි යාවජීවිකන්ති අත්ථො’’ති ලිඛිතං. **සුත්තවිභඞ්ගෙ**ති මාතිකාසඞ්ඛාතෙ සුත්තෙ ච තස්ස පදභාජනීයසඞ්ඛාතෙ විභඞ්ගෙ චාති අත්ථො. ඉදං ආගතමෙව. කතරන්ති? **‘‘අතික්කාමයතො ඡෙදනක’’**න්ති ඉදං.

තිවිදත්ථිපමාණඤ්චෙ, අදසං තං නිසීදනං;
නිසීදනං කථං හොති, සදසං තඤ්හි ලක්ඛණං.

තිවිදත්ථිපමාණං තං, දසා තත්ථ විදත්ථි චෙ;
තංනිසීදනනාමත්තා, තස්මිං ඡෙදනකං සියා.

අනිසීදනනාමම්හි, කථං ඡෙදනකං භවෙ;
ඉති චෙ නෙව වත්තබ්බං, නිසීදනවිදත්ථිතො.

කප්පතෙ සදසාමත්තං, නිසීදනමිති කාරණං;
කථං යුජ්ජති නො චෙතං, නිසීදනස්ස නාමකං.

නිසීදනන්ති වුත්තත්තා, පමාණසමතික්කමා;
තස්සානුමතිහෙතුත්තා, තත්ථ ඡෙදනකං භවෙ.

ජාතරූපකප්පෙ –

ජාතරූපං පටික්ඛිත්තං, පුග්ගලස්සෙව පාළියං;
න සඞ්ඝස්සාති සඞ්ඝස්ස, තඤ්චෙ කප්පති සබ්බසො.

විකාලභොජනඤ්චාපි, පුග්ගලස්සෙව වාරිතං;
න සඞ්ඝස්සාති සඞ්ඝස්ස, කප්පතීති කථං සමං.

සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චූළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පරිවාරවණ්ණනා

සොළසමහාවාරවණ්ණනා

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා

1-2. සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතස්ස **ධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස** සාසනෙති අත්ථො. පරිවාරොති සඞ්ගහං යො සමාරුළ්හො, **තස්ස** පරිවාරස්ස. විනයභූතා පඤ්ඤත්ති **විනයපඤ්ඤත්ති**. ''පඤ්ඤත්තිකාලං ජානතා''ති දුකනයවසෙන වත්වා පුන සුත්තන්තනයෙන වත්තුං **''අපිච පුබ්බෙනිවාසාදීහී''**ති වුත්තං. තත්ථ **පස්සනං** නාම දස්සනත්තා දිබ්බචක්ඛුනා යොජිතං පටිවෙධඤාණදස්සනං. **දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා**ති ආසයානුසයාදිකෙ. **පුච්ඡායා**ති සත්තමී. **පුනපි එත්ථා**ති පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ. **මිච්ඡාදිට්ඨී**ති නත්ථිකදිට්ඨි අන්තග්ගාහිකදිට්ඨි. ''ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානී''ති වචනතො ඉමානි ඡ සික්ඛාපදානි ඨපෙත්වා සෙසා ආචාරවිපත්ති නාමාති වෙදිතබ්බං. **කායෙන පන ආපත්තිං ආපජ්ජතී**ති එත්ථ ''පුබ්බභාගෙ සෙවනචිත්තමඞ්ගං කත්වා කායද්වාරසඞ්ඛාතං විඤ්ඤත්තිං ජනයිත්වා පවත්තචිත්තුප්පාදසඞ්ඛාතං ආපත්තිං ආපජ්ජති, කිඤ්චාපි චිත්තෙන සමුට්ඨාපිතා විඤ්ඤත්ති, තථාපි චිත්තෙන අධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස විඤ්ඤත්තියා සාධිතත්තා 'කායද්වාරෙන ආපජ්ජතී'ති වුත්ත''න්ති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං, න භණ්ඩනාදිත්තයවූපසමං. **ආපාණකොටික**න්ති ජීවිතපරියන්තං කත්වා. **පොරාණකෙහි මහාථෙරෙහී**ති සීහළදීපෙ මහාථෙරෙහි පොත්ථකං ආරොපිතකාලෙ ඨපිතාති අත්ථො. ''චතුත්ථසඞ්ගීතිසදිසා පොත්ථකාරුළ්හසඞ්ගීති අහොසී''ති වුත්තං.

මහාවිභඞ්ගෙ පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කතාපත්තිවාරාදිවණ්ණනා

166. කතාපත්තිවාරෙ ''සඞ්ඝිකං මඤ්චං වා''තිආදි අජ්ඣොකාසත්තා විහාරබ්භන්තරෙපි ආපජ්ජනතො ලෙඩ්ඩුපාතාතික්කමවසෙන වුත්තං. දුතියෙ **සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා**ති අබ්භන්තරෙ සන්ථරිතභාවතො විහාරතො බහිගමනෙපි තංදිවසානාගමෙ ආපජ්ජනතො ''පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙතී''ති වුත්තං.

171. **සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙන්තො චතස්සො ආපත්තියො**ති එත්ථ කිඤ්චාපි තස්මිං සික්ඛාපදෙ තිරච්ඡානගතපාණොව අධිප්පෙතො, අථ ඛො පාණොති වොහාරසාමඤ්ඤතො අත්ථුද්ධාරවසෙන ''චතස්සො''ති වුත්තං. එස නයො අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

173. විකාලෙ ගාමප්පවෙසනෙ ''පඨමං පාදං පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සා'ති වුත්තත්තා උපචාරෙ නාපජ්ජති, පරික්ඛෙපං අතික්කමිත්වාව ආපජ්ජතීති සිද්ධමෙවා''ති වදන්ති.

193. පච්චයවාරෙ පුරිමවාරතො විසෙසො අත්ථීයෙව, ''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො කති ආපත්තියො ආපජ්ජතී''ති වුත්තෙ ජතුමට්ඨකස්සොකාසො න ජාතො, ඉධ පන ''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවනපච්චයා''ති වුත්තෙ පුග්ගලනිද්දෙසාභාවා ජතුමට්ඨකඤ්ච පවිට්ඨං, එවං විසෙසො අත්ථි. තථා එවරූපෙසු ඨානෙසු.

මහාවිභඞ්ගෙ ච භික්ඛුනිවිභඞ්ගෙ සොළසමහාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. **අනත්තා**ති අත්තවිරහිතා ''අලවණභොජන''න්තිආදීසු විය. කරුණාසීතලභාවෙන චන්දසදිසො. කිලෙසතිමිරප්පහානතො **ආදිච්චො**. යස්මා තෙ දෙසයන්ති, තස්මා **අඞ්ගීරසොපි**. **පිටකෙ තීණි දෙසයි** තෙසං අඤ්ඤතරත්තාති අත්ථො. විනයො යදි තිට්ඨති, එවං පටිපත්තිසද්ධම්මාදි **නීයති** පවත්තතීති අත්ථො. අයං පන කථං තිට්ඨතීති? ආහ **''උභතො චා''**තිආදි. පරිවාරෙන ගන්ථිතා තිට්ඨන්තීති අත්ථො. තස්සෙව පරිවාරස්ස සුත්තෙ. නියතසමුට්ඨානං කතං, වුත්තන්ති අධිප්පායො. **අසම්භින්නසමුට්ඨානානි** අසඞ්කරසමුට්ඨානානි, අඤ්ඤෙහි අසදිසසමුට්ඨානානීති අත්ථො. යස්මා පරිවාරෙ සති විනයො තිට්ඨති, විනයෙ සති සද්ධම්මො තිට්ඨති, යස්මා සමුට්ඨානානි ච සුත්තෙ දිස්සන්ති, තස්මා සික්ඛෙති අත්ථො. **''ධම්මකාමො සුපෙසලො''**ති පරිවාරෙ ගාරවජනනත්ථං වුත්තං. **තත්ථා**ති ''දිස්සන්තී''ති තත්ථ. **''එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාතී**ති පඨමපාරාජිකං එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාතී''ති වුත්තං. **පාළියඤ්හි** නිද්දිට්ඨසමුට්ඨානඤ්ච දිස්සති. ''තස්සෙව පරිවාරස්ස, සමුට්ඨානං නියතො කත''න්ති වුත්තං පුරිමනයෙති අත්ථො. **යථාඤාය**න්ති යථාභූතං. ''සඤ්චරිත්තාභාසනඤ්චා''ති පාඨො. ''සඤ්චරිත්තානුභාසනඤ්චා''තිපි අත්ථි. **නයවජ්ජෙහි** විනයවජ්ජෙහීති අත්ථො.

පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානවණ්ණනා

258. **නානුබන්ධෙ පවත්තිනින්ති** ‘‘යා පන භික්ඛුනී වුට්ඨාපිතං පවත්තිනිං ද්වෙ වස්සානි නානුබන්ධෙය්‍යා’’ති වුත්තසික්ඛාපදඤ්ච. අයං පාඨො එකච්චෙසු පොත්ථකෙසු න දිස්සති. **ඡසත්තති** පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානා.

දුතියපාරාජිකසමුට්ඨානවණ්ණනා

259. **‘‘කුක්කුච්චං චීවරං දත්වාති** කුක්කුච්චුප්පාදනඤ්ච ධම්මිකානං කම්මානං ඡන්දං දත්වා ඛීයනඤ්ච චීවරං දත්වා ඛීයනඤ්චා’’ති පාඨො. **‘‘දත්වා’’**ති උප්පටිපාටියා වුත්තං, තස්මා ‘‘කුක්කුච්චං ධම්මිකං දත්වාති පාඨො සුන්දරො’’ති වදන්ති, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

269. **අකතන්ති** අභිනවං.

අන්තරපෙය්‍යාලං

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

271. **පටිනිද්දෙසන්ති** පුනප්පුනං නිද්දිසනං. ආපත්තික්ඛන්ධෙහි **විනීතානි** සංවරානීති අත්ථො. **එතෙහි** ආපත්තික්ඛන්ධෙහි. **‘‘ආරකා’’**ති නිවත්තිඅත්ථෙන වුත්තත්තා තං පුන සරූපෙන වත්තුකාමො **‘‘භුසා වා’’**ති ආහ. ‘‘ගෙහං ධූමෙන පුණ්ණං ආධූමිත’’න්තිආදීසු විය රාගාදිවෙරං මණති විනාසෙති. **එතායාති විරතියා**. වෙල වලනෙ. **නියානං** මග්ගං සිනොති බන්ධතීති සෙතු. **‘‘සෙතුඝාතොති** වීතික්කමපටිපක්ඛභූතා විරති, තදත්ථනිබ්බත්තිකරචිත්තුප්පාදො වා’’ති වුත්තං. **‘‘ධම්මස්සවනග්ගන්ති** ධම්මං සුණන්තානං සමූහ’’න්ති ලිඛිතං. සවෙ න ගච්ඡති, වික්ඛිත්තො වා නිසීදති. **කායප්පාගබ්භියං** කායදුච්චරිතං. ‘‘පමාදෙ’’ති වත්වා තදත්ථං දස්සෙතුං **‘‘සතිවිප්පවාසෙ’’**ති වුත්තං.

272-3. **සපරසන්තානෙ වාති** සසන්තානෙ වා පරසන්තානෙ වා. **තථා විවදන්තා පනාති** භෙදකරවත්ථූනි නිස්සාය විවදන්තා. **උභයෙහිපීති** ථෙරනවෙහි. **නන්ති** මෙත්තං කායකම්මං. යෙසං පුග්ගලානං පියං කරොති, තෙසං **මෙත්තාකායකම්මසඞ්ඛාතො ධම්මො**. **එත්තකන්ති** ආමිසවිභත්තිදස්සනං. **අසුකස්ස වාති** පුග්ගලවිභත්තිදස්සනං. ‘‘දුස්සීලස්ස අදාතුම්පි වට්ටතී’’ති වුත්තත්තා එව අලජ්ජිපරිභොගො වාරිතො. **සබ්බෙසං දාතබ්බමෙවාති** සන්නිට්ඨානෙන අජානන්තෙන විභාගං අකත්වා දාතබ්බභාවං දීපෙතීති එකෙ. ‘‘සබ්බෙසං දාතබ්බමෙවා’’ති වුත්තං **අට්ඨකථාසු**. තත්ථ ‘‘අලජ්ජීඋක්ඛිත්තකානං පරිභොගසීසෙන සහත්ථා න දාතබ්බං, දාපෙතබ්බන්ති අපරෙ’’ති වුත්තං. විචිනිත්වා දානං **විචෙය්‍ය දානං**. යස්මා අයං විසෙසො කාතබ්බොයෙවාති අයං කරොති, තස්මා පුග්ගලවිභාගො න කතොති සම්බන්ධො. පකතිවණ්ණෙන **විසභාගවණ්ණෙන**. ‘‘ඉදං නාම ආපන්නො’’ති පරෙහි අපරාමසිතබ්බතො **අපරාමට්ඨානි**. අනුලොමෙහි ගහිතසඞ්ඛාරාරම්මණෙහි නිබ්බානාරම්මණං කත්වා **නිය්‍යාති**.

ඡආපත්තිසමුට්ඨානවාරාදිවණ්ණනා

276. **‘‘පඨමෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙන දුබ්භාසිතං ආපජ්ජෙය්‍යාති න හීති වත්තබ්බ’’**න්ති වුත්තං වාචාචිත්තවසෙනෙවාපජ්ජිතබ්බතො.

277. **කුටිං කරොතීති** එත්ථ සඤ්චරිත්තමවත්වා දුක්කටථුල්ලච්චයසඞ්ඝාදිසෙසානං එකස්මිං වත්ථුස්මිං පටිපාටියා උප්පත්තිදස්සනත්ථමිදං වුත්තං. න හි සඤ්චරිත්තෙ එව ආපජ්ජති. ‘‘ඉමිනා පන නයෙන සබ්බත්ථ පටිපාටියා අග්ගහණෙ කාරණං වෙදිතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

283. **විවෙකදස්සිනාති** තදඞ්ගවිවෙකාදිපඤ්චවිධවිවෙකදස්සිනා.

284. **අත්තනො දුට්ඨුල්ලන්ති** සඞ්ඝාදිසෙසං.

288. **විවාදාධිකරණපච්චයාති** අඤ්ඤෙහි, අත්තනා වා පුබ්බභාගෙ ආපන්නපච්චයාති අත්ථො. **ඔමසතීති** ‘‘අයං ධම්මො, අයං විනයො’’ති විවදන්තො ‘‘ත්වං කිං ජානාසී’’තිආදිනා ඔමසති. **තීහි සමථෙහි** සම්මුඛාවිනයපටිඤ්ඤාතකරණතිණවත්ථාරකෙහි. ‘‘සම්මුඛාවිනයඤ්චෙත්ථ සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බතො ‘සම්මුඛාවිනයෙන චෙව පටිඤ්ඤාතකරණෙන වා’තිආදිනා ද්වීහිපි යොජිතං. එස නයො සබ්බත්ථා’’ති වුත්තං.

291. **ඨපෙත්වා සත්ත ආපත්තියොති** එත්ථ ‘‘කිඤ්චාපි අවසෙසා නත්ථි, තථාපි පටිපාටියා පාටවජනනත්ථං පුච්ඡා කතා’’ති වුත්තං.

අන්තරපෙය්‍යාලං නිට්ඨිතං.

සමථභෙදවණ්ණනා

අධිකරණපරියායවාරාදිවණ්ණනා

293-4. ලොභකාරණා විවාදනතො **"ලොභො පුබ්බඞ්ගමො"**ති වුත්තං. එවං සෙසෙසු. **ඨානානී**තිආදීනි කාරණවෙවචනානි. කාරණඤ්හි තිට්ඨන්ති එත්ථාති **ඨානං,** වසන්ති එත්ථාති **වත්ථු,** භවන්ති එත්ථාති **භූමී**ති වුච්චති. කෙ තිට්ඨන්ති වසන්ති භවන්ති චාති? විවාදාධිකරණාදයො. කුසලාකුසලාබ්‍යාකතචිත්තො හුත්වා විවදනතො **"නව හෙතූ"**ති වුත්තං. කොධනො හොති උපනාහීතිආදීනි **ද්වාදස මූලානි.** අක්කොසන්තෙන හි චතූසු විපත්තීසු එකෙන අනුවදනතො **"චතස්සො විපත්තියො ඨානානී"**ති වුත්තං. **චුද්දස මූලානී**ති විවාදාධිකරණෙ වුත්තා ද්වාදස, කායො, වාචා ච.

295-6. **සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා ඨානානී**ති එත්ථ ''ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙන්තස්ස යා ආපත්ති හොති, තස්සා ආපත්තියා පුබ්බෙ ආපන්නා ආපත්ති ඨානං හොතී''ති වුත්තං. ''නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසලන්ති වචනතො නත්ථි ආපත්තාධිකරණස්ස කුසලහෙතු, කුසලචිත්තං පන අඞ්ගං හොතී''ති ලිඛිතං. **චත්තාරි කම්මානි ඨානානී**ති එත්ථ ''එවං කත්තබ්බන්ති ඨිතපාළි **කම්මං** නාම. 'යථාඨිතපාළිවසෙන කරොන්තානං කිරියා **කිච්චාධිකරණං** නාමා'''ති වුත්තං, ''පාළිඅනුසාරෙන පටිකාතබ්බලක්ඛණං වා **කම්මං**. තථෙව කරණං **කිච්චාධිකරණ"**න්ති ච. ඤත්තිඤත්තිදුතියඤත්තිචතුත්ථකම්මානි **ඤත්තිතො** ජායන්ති, අපලොකනකම්මං **අපලොකනතො,** ''කිච්චාධිකරණං එකෙන සමථෙන සම්මති සම්පජ්ජතීති අත්ථො''ති ලිඛිතං. **සියුන්**ති හොන්ති. **කථඤ්ච සියා**ති කථං හොති. **විවාදාධිකරණස්ස ද්වෙ**ති තෙ ද්වෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙහි න සම්මති.

297. **සාධාරණා**ති තං සමෙතබ්බා.

298. **තබ්භාගියා**ති තංකොට්ඨාසා.

299. එකාධිකරණං සබ්බෙ සමථා සමග්ගා හුත්වා සමෙතුං භබ්බාති පුච්ඡන්තො **"සමථා සමථස්ස සාධාරණා"**ති ආහ. සමථා සමථස්සා සියා සාධාරණා සියා අසාධාරණා.

300. සමථා සමථස්ස තබ්භාගියවාරෙපි එසෙව නයො.

301. ඉමෙ සමථා සමථා, න සම්මුඛාවිනයොති අත්ථො.

302. ''සමථා විනයො''තිපි වුච්චති, තස්මා විනයො සම්මුඛාවිනයොති විනයවාරො උද්ධටො සියා. **න සම්මුඛාවිනයො**ති සම්මුඛාවිනයං ඨපෙත්වා සතිවිනයාදයො සෙසසමථා.

303. සඞ්ඝස්ස සම්මුඛා පටිඤ්ඤාතෙ තං පටිජානනං සඞ්ඝස්ස සම්මුඛතා නාම හොතීති ''තස්ස පටිජානනචිත්තං සන්ධාය **'සම්මුඛාවිනයො කුසලො'**තිආදි වුත්ත''න්ති වදන්ති. **නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලො**ති ''ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාහි තිවඞ්ගිකො සම්මුඛාවිනයො එතෙහි විනා නත්ථි. තත්ථ කුසලචිත්තෙහි කරණකාලෙ කුසලො, අරහන්තානං කරණකාලෙ අබ්‍යාකතො, එතෙසං අකුසලපටිපක්ඛත්තා අකුසලස්ස සම්භවො නත්ථි, තස්මා 'නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලො'ති වුත්ත''න්ති ලිඛිතං. **"යෙභුය්‍යසිකා** අධම්මවාදීහි වූපසමනකාලෙ සලාකග්ගාහාපකෙ ධම්මවාදිම්හි කුසලා, ධම්මවාදීනම්පි අධම්මවාදිම්හි සලාකග්ගාහාපකෙ ජාතෙ අකුසලා, සබ්බත්ථ අරහතො වසෙනෙව අබ්‍යාකතතා, අනරහතො සඤ්චිච්ච සතිවිනයදානෙ **සතිවිනයො** අකුසලො, **අමූළ්හවිනයො** අනුම්මත්තකස්ස දානෙ, **පටිඤ්ඤාතකරණං** මූළ්හස්ස අජානනතො පටිඤ්ඤායකරණෙ, **තස්සපාපියසිකා** සුද්ධස්ස කරණෙ, **තිණවත්ථාරකං** මහාකලහෙ, සඤ්චිච්ච කරණෙ ච අකුසල''න්ති ලිඛිතං.

යත්ථවාරපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

304. **ලබ්භතී**ති පුච්ඡා.

සමථවාරවිස්සජ්ජනාවාරවණ්ණනා

305. **යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන** චාතිආදි තස්සා විස්සජ්ජනං. යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච අධිකරණං වූපසම්මති, තස්මිං සමයෙ යත්ථ යෙභුය්‍යසිකා ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතීති එවං සබ්බත්ථ සම්බන්ධො. **යත්ථ පටිඤ්ඤාතකරණං ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතී**ති එත්ථ එකං වා ද්වෙ වා බහූ වා ආපත්තියො ආපන්නො භික්ඛු ''ඉමං නාම ආපත්තිං ආපන්නොසී''ති පුච්ඡිතො ''ආමා''ති ආපත්තිං පටිජානාති, ද්වෙපි ලබ්භන්ති. තත්ථ සඞ්ඝසම්මුඛතා ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාති එවං වුත්තසම්මුඛාවිනයෙ සඞ්ඝස්ස පුරතො

පටිඤ්ඤාතං කතං වෙ, සඞ්ඝසම්මුඛතා. තත්ථෙව දෙසිතං වෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා හොන්ති. අච්චදන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිජානන්ති වෙ, පුග්ගලසම්මුඛතා. තස්සෙව සන්තිකෙ දෙසිතං වෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා හොන්ති. එකස්සෙව වා එකස්ස සන්තිකෙ ආපත්තිදෙසනකාලෙ ''පස්සසි, පස්සාමී''ති වුත්තෙ තත්ථ ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාසඞ්ඛාතො සම්මුඛාවිනයො ච පටිඤ්ඤාතකරණඤ්ච ලද්ධං හොති.

සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා

306. අධිකරණානං වූපසමොව සමථො නාම, සො අධිකරණං විනා නත්ථි, තස්මා න ච ලබ්භා විනිභුජ්ජිත්වා නානාකරණං කාතුං.

309-310. **සමථා සමථෙහි සම්මන්තීති** එත්ථ **සම්මන්තීති** සම්පජ්ජන්ති. අධිකරණා වා පන සම්මන්ති වූපසම්මන්තීති අත්ථො, තස්මා ''යෙභුය්‍යසිකා සම්මුඛාවිනයෙන සම්මතී''ති ඉමාය සම්මුඛාවිනයෙන සද්ධිං සම්පජ්ජති, න සතිවිනයාදීහි තෙසං තස්සා අනුපකාරත්තාති අත්ථො. **සමථා අධිකරණෙහි සම්මන්තීති** එත්ථ සමථා අභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

311. ''සම්මුඛාවිනයො විවාදාධිකරණෙන න සම්මතී''ති පාඨො. යෙභුය්‍යසිකාය සමානභාවතො ච අවසානෙ ''සම්මුඛාවිනයො න කෙනචි සම්මතී''ති (පරි. 313) වුත්තත්තා ච සම්මුඛාවිනයො සයං සමථෙන වා අධිකරණෙන වා සමෙතබ්බො න හොතීති කත්වා වුත්තො. සතිවිනයො කිච්චාධිකරණෙන සම්මති. අමූළ්හවිනයතස්සපාපියසිකතිණවත්ථාරකාපි කිච්චාධිකරණෙන සම්මන්ති.

313. **විවාදාධිකරණං කිච්චාධිකරණෙන සම්මතීති** ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ…පෙ.… පඨමං සලාකං නික්ඛිපාමී''ති එවං විවාදාධිකරණං කිච්චාධිකරණෙන සම්මති. අනුවාදාධිකරණආපත්තාධිකරණාපි කිච්චාධිකරණෙන සම්මන්ති. '''අකතං කම්මං දුක්කටං කම්ම'න්ති එවං කිච්චාධිකරණම්පි කිච්චාධිකරණෙන සම්මතීති එවං පාඨො වෙදිතබ්බො''ති ලිඛිතං. අඤ්ඤතරස්මිං පන **ගණ්ඨිපදෙ** '''සමථා අධිකරණෙහි සම්මන්තී'ති එත්ථ යස්මා සබ්බෙ සමථා කිච්චාධිකරණෙන සම්මන්ති, තස්මා 'සමථා කිච්චාධිකරණෙන සම්මන්තී'ති පාඨො ගහෙතබ්බො''ති වුත්තං.

314. **විවාදාධිකරණං කතමං අධිකරණං සමුට්ඨාපෙතීති** ''නායං ධම්මො''ති වුත්තමත්තෙන කිඤ්චි අධිකරණං න සමුට්ඨාපෙති.

318-9. ''කතමාධිකරණපරියාපන්න''න්ති පාඨො. **විවාදාධිකරණං විවාදාධිකරණං භජතීති** පඨමුප්පන්නවිවාදං පච්ඡා උප්පන්නො භජති. **විවාදාධිකරණං ද්වෙ සමථෙ භජතීති** ''ඉමං වූපසමෙතුං සමත්ථා තුම්හෙ''ති වදන්තං විය භජති ''මයං තං වූපසමෙස්සාමා''ති වදන්තෙහි විය ද්වීහි සමථෙහි සඞ්ගහිතං.

සමථභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛන්ධකපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

පුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. **නිදානං** නාම කාලඤ්ච නගරඤ්ච දෙසො ච භගවා ච. වත්ථුපුග්ගලාදි **නිද්දෙසො**. යානි **තත්ථ** උපසම්පදක්ඛන්ධකෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඌනවීසතිවස්සො පුග්ගලො උපසම්පාදෙතබ්බො''තිආදිනා නයෙන උත්තමානි පදානි වුත්තානීති සම්බන්ධො. **සා සා තස්ස තස්ස පදස්ස ආපත්තීති වුච්චතීති** යා ''න, භික්ඛවෙ, ඌනවීසතිවස්සො පුග්ගලො උපසම්පාදෙතබ්බො''ති පදෙන පඤ්ඤත්තා ආපත්ති, සා තස්ස පදස්සාති අධිප්පායො. **චම්මසංයුත්තෙති** චම්මක්ඛන්ධකෙ.

එකුත්තරිකනයවණ්ණනා

එකකවාරවණ්ණනා

321. එකුත්තරිකනයෙ **ආපත්ති ජානිතබ්බාති** එත්ථ **ආපත්ති** නාම කිං පරමත්ථසභාවා, උදාහු න වත්තබ්බසභාවාති? න වත්තබ්බසභාවා. වුත්තඤ්හි **පරිවාරෙ** ''වත්ථු ජානිතබ්බං, ගොත්තං ජානිතබ්බං, නාමං ජානිතබ්බං, ආපත්ති ජානිතබ්බා''ති එතෙසං පදානං **විභඞ්ගෙ** ''මෙථුනධම්මොති වත්ථු ච ගොත්තඤ්ච. පාරාජිකන්ති නාමඤ්චෙව ආපත්ති චා''ති. නාමඤ්ච ගොත්තඤ්ච ''නාමගොත්තං න ජීරතී''ති (සං. නි. 1.76) වචනතො සම්මුතිමත්තං, තස්මා ''කුසලත්තිකවිනිමුත්තා න වත්තබ්බධම්මභූතා එකච්චා සම්මුති එවා''ති වුත්තං. යං පන වුත්තං **සමථක්ඛන්ධකෙ** ''ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකත''න්ති (චූළව. 222), තං ''විවාදාධිකරණං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකත''න්ති (චූළව. 220) එත්ථ විය පරියායතො වුත්තං. අත්ථතො හි විවාදො නාම

එකච්චො සම්මුතිවිසෙසො. යො චිත්තසමඞ්ගිනො, සො ‘‘තං චිත්තපරියායෙන පන සියා කුසල’’න්තිආදි වොහාරලද්ධො, තථා ආපත්තාධිකරණම්පීති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව වුත්තං **අට්ඨකථායං** ‘‘ආපත්තිං ආපජ්ජමානො හි අකුසලචිත්තො වා ආපජ්ජති කුසලාබ්‍යාකතචිත්තො වා’’ති (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා). අඤ්ඤථා සමථෙහි අධිකරණීයතා න සම්භවති. න හි සමථා කුසලාදිං අකුසලාදිං වා අධිකිච්චපවත්තන්ති, සමථවසෙන වා කුසලාදි සම්මති. න ච කුසලස්ස විවාදස්ස, අනුවාදස්ස වා කුසලාදිසමථෙහි වූපසමෙතබ්බතා ආපජ්ජතීති තෙසං අධිකරණමත්තමෙව න සම්භවෙය්‍ය, තස්මා අධිකරණානං, සමථානඤ්ච කුසලාදිභාවො පරියායදෙසනාය ලබ්භති, නො අඤ්ඤථා, තෙනෙව සම්මුඛාවිනයෙ විය ආපත්තාධිකරණෙ තිකං න පූරිතං. සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජමානස්ස යස්මා සඤ්චෙතනා එකන්තතො අකුසලාව හොති. ඉතරස්ස සචිත්තකස්ස වා අචිත්තකස්ස වා තදාභාවමත්තං උපාදාය ‘‘අබ්‍යාකත’’න්ති වුත්තං. යථා හි ‘‘තික්ඛත්තුං චොදයමානො තං චීවරං අභිනිප්ඵාදෙය්‍ය, ඉච්චෙතං කුසල’’න්තිආදීසු (පාරා. 538) න කුසලසද්දො සුඛවිපාකො, ‘‘සම්පරායිකානං අකුසලානං ධම්මානං පටිඝාතාය’’තිආදීසු (පරි. 498) න අකුසලා වා හොති. ඉතරස්ස සචිත්තකස්ස වා අචිත්තකස්ස වා තදාභාවමත්තං උපාදාය ‘‘අබ්‍යාකත’’න්ති වුත්තං. යථා හි ද්වික්ඛත්තුං චොදයමානො තං චීවරං අභිනිප්ඵාදෙය්‍ය, යං පනෙත්ථ ‘‘ආපත්තාධිකරණං අකුසල’’න්ති වුත්තං, තස්ස වසෙන තදකුසලතො සත්ත විනීතවත්ථූනි වෙදිතබ්බානි, තතො චීවරන්ති සම්භවතො අචීවරකා, අන්තරාපත්තිකා ච. අනන්තරිකලක්ඛණප්පත්තස්ස වසෙන නියතා ච නාමාති වෙදිතබ්බං. සම්මුතිනිද්දෙසෙ ගරුකලහුකනිද්දෙසොපි සම්භවති. අඤ්ඤථා ‘‘අනන්තරායිකා පණ්ණත්තිවජ්ජා, අනවජ්ජාපණ්ණත්තී’’ති ච වුත්තා. කුටිකාරමහල්ලකාපත්ති අන්තරායිකා ලොකවජ්ජසාවජ්ජපණ්ණත්තිතො. සම්පජානමුසාවාදො ඔමසවාදාදිතො ගරුකාදි න සම්භවෙය්‍ය, තතො වා අයං ලහුකාදීති ඉදං සබ්බං එකච්චානං ආචරියානං මතං, ‘‘සබ්බං අයුත්ත’’න්ති වදන්ති. කස්මා? යස්මා ‘‘පාරාජිකන්ති නාමඤ්චෙව ආපත්තිචා’’ති වචනෙන වෙ ආපත්ති න වත්තබ්බධම්මො සියා, වත්ථු ච න වත්තබ්බධම්මො සියා ගොත්තෙන සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තත්තා, තස්මා ‘‘මෙථුනධම්මො’’ති පදං අජ්ඣාචාරසඞ්ඛාතං වත්ථුඤ්ච දීපෙති. අජ්ඣාචාරවසෙනෙව ආපත්තියා ලද්ධනාමං අසාධාරණනාමත්තා ‘‘ගොත්ත’’න්ති ච වුච්චතීති අයං තත්ථ අත්ථො.

‘‘ආපත්තාධිකරණස්ස කිං පුබ්බඞ්ගමන්ති? ලොභො පුබ්බඞ්ගමො, දොසො, මොහො, අලොභො, අදොසො, අමොහො පුබ්බඞ්ගමො’’ති ‘‘කති හෙතූති? ඡ හෙතූ තයො අකුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ’’ති ච වුත්තත්තා නිප්පරියායෙනෙව ‘‘ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකත’’න්ති වුත්තං. **සමථක්ඛන්ධකෙ** පන සන්ධායභාසිතවසෙන තථා එව වුත්තං. තස්මා ආපත්තාධිකරණං සභාවතො නිප්පරියායෙනෙව අකුසලා චත්තාරො ඛන්ධා, රූපඅබ්‍යාකතා ච හොන්ති. ‘‘නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’’න්ති (චූළව. 222) වුත්තත්තා කුසලමෙව පටික්ඛිත්තං, ඛීණාසවානං කිරියාබ්‍යාකතං නාම හොතීති කුසලෙ පටික්ඛිත්තෙ කිරියාබ්‍යාකතම්පි පටික්ඛිත්තමෙව හොති. තස්මිං පටික්ඛිත්තෙ සබ්බථා අවාචට්ඨං විපාකාබ්‍යාකතං පටික්ඛිත්තමෙව හොති. නිබ්බානාබ්‍යාකතෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති එකෙ, තං අයුත්තං ‘‘ඡ හෙතුයො’’ති වුත්තත්තා. කිඤ්චාපි වුත්තං සාමඤ්ඤෙන, තථාපි විපාකහෙතුයෙව තත්ථ අධිප්පෙතො, න කිරියාහෙතු, තෙ හි කුසලසභාවා ච, තස්මා රූපං, විපාකාබ්‍යාකතඤ්චාපත්ති. තත්ථ අකුසලාපත්තිතො විනීතවත්ථූනි. ඉතරස්සාපි ආදිතො ඡාදනා කුසලචිත්තතොති වුත්තං හොති. අන්තරායිකනියතසාවජ්ජපඤ්ඤත්තිභාවොපි චස්සා වෙවචනවසෙන වෙදිතබ්බො පණ්ණත්තිවජ්ජාය, සඤ්චිච්ච ආපන්නාය ච, තස්මා ‘‘ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සාරම්මණං සියා අනාරම්මණ’’න්ති වචනං විය එකන්තාකුසලං අනෙකන්තාකුසලඤ්ච ලොකවජ්ජං, එකන්තාබ්‍යාකතං භූතාරොචනං අනෙකන්තාබ්‍යාකතඤ්ච සෙසං පණ්ණත්තිවජ්ජං එකතො සම්පිණ්ඩෙත්වා ‘‘ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියාබ්‍යාකත’’න්ති වුත්තං. **සමථක්ඛන්ධකෙ** පන පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව සන්ධාය තථා වුත්තං. වුත්තඤ්හෙතං **අට්ඨකථායං, ගණ්ඨිපදෙ ච** ‘‘ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’න්ති එත්ථ සන්ධායභාසිතවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්මිඤ්හි පථවිඛණනාදිකෙ ආපත්තාධිකරණෙ අපකතඤ්ඤුනො සන්ධාය අප්පහරිතකරණාදිකාලෙ කුසලචිත්තං අඞ්ගං හොති, ඛණනාදිපයොගසඞ්ඛාතං රූපාබ්‍යාකතං ආපත්තිසමුට්ඨාපෙන්තං හොතීති අධිප්පායො’’ති. යං සන්ධාය වුත්තං **‘‘අත්ථාපත්ති කුසලචිත්තො ආපජ්ජති, කුසලචිත්තො වුට්ඨාතී’’**තිආදි. තස්මිඤ්හි සති න සක්කා වත්තුං ‘‘නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’’න්ති. යස්මා ආපත්තිසමුට්ඨාපකං චිත්තං සන්ධාය වුත්තං න හොති, තස්මා න යිදං අඞ්ගප්පහොනකචිත්තං සන්ධාය වුත්තං. යදි තං සන්ධාය වුත්තං, ‘‘සියා කුසල’’න්ති ච වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, න ච වුත්තං. තස්මා ඉදං පන සන්ධාය වුත්තං – යං තාව ආපත්තාධිකරණං ලොකවජ්ජං, තං එකන්තතො අකුසලමෙව, තත්ථ ‘‘සියා අකුසල’’න්ති විකප්පො නත්ථි. යං පන පණ්ණත්තිවජ්ජං, තං යස්මා සඤ්චිච්ච ‘‘ඉමං ආපත්තිං වීතික්කමාමී’’ති වීතික්කමන්තස්සෙව අකුසලං හොති, අසඤ්චිච්ච පන කිඤ්චි අජානන්තස්ස සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජතො රූපවිපාකං අබ්‍යාකතං හොති අනුට්ඨානතො. තස්මා තස්ස පණ්ණත්තිවජ්ජස්ස සඤ්චිච්චාසඤ්චිච්චවසෙන ඉමං විකප්පභාවං සන්ධාය ඉදං වුත්තං ‘‘ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’’න්ති.

සචෙ පන කොචි විනයෙ අපකතඤ්ඤූ ‘‘යං කුසලචිත්තො ආපජ්ජති, ඉදං වුච්චති ආපත්තාධිකරණං කුසල’’න්ති වදෙය්‍ය, තස්සෙවංවාදිනො අචිත්තකානං එළකලොමාදිසමුට්ඨානානම්පි කුසලචිත්තසමඞ්ගිකාලෙ තාසං ආපත්තීනං කුසලචිත්තො ආපජ්ජෙය්‍ය, න වා ආපජ්ජති . කිංකාරණං? න ච තත්ථ විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අඞ්ගං. අත්තභාවො සභාවො පකතීති වුත්තං හොති. කතරං පන තස්සා ආපත්තියා තදා අඞ්ගසභාවොති? වුච්චතෙ – කායවචීවිඤ්ඤත්තිවසෙන පන චලිතස්ස කායස්ස, පවත්තාය වාචාය වාති එතෙසං ද්වින්නං චලිතප්පවත්තානං කායවාචානං අඤ්ඤතරමෙව අඞ්ගසභාවො, තඤ්ච රූපක්ඛන්ධපරියාපන්නත්තා අබ්‍යාකතන්ති. කිං වුත්තං හොති? කායො, වාචා ච තදා ආපත්තාධිකරණන්ති වුත්තං හොති. යා පනෙත්ථ අකුසලාපත්තික්ඛණෙ කායවාචායො

අබ්‍යාකතභාවො, තා අබ්බොහාරිකා හොන්ති කායවචීකම්මකාලෙ මනොකම්මං විය. තදා හි කායවාචායො ආපත්තිකරාදිට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති. යං සන්ධාය වුත්තං ''ආපත්තිකරා ධම්මා ජානිතබ්බා. කති මූලානීති ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානි මූලානී''තිආදි. යදා පන කායවාචායො ආපත්තියා අඞ්ගමෙව හොන්ති, තදා ''චිත්තං චිත්තාධිපතෙය්‍යා''න්ති (ධ. ස. අට්ඨ. 1 කාමාවචරකුසලවණ්ණනා) වචනං විය පුබ්බපයොගානං අපරපයොගස්ස පච්චයභාවතො ආපත්තිකරාදිපඤ්ඤත්තිං න විජහන්ති. යථා තබ්භාවෙපි ''ආපත්තාධිකරණස්ස කති වත්ථූනීති? සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා වත්ථූනි. කති භූමියොති? සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා භූමියො''ති වුත්තං. තථා තබ්භාවෙපි ආපත්තිකරා ''ආපත්තිසමුට්ඨානා''ඉච්චෙව වුච්චන්තීති වෙදිතබ්බා. එත්තාවතා ආපත්ති නාම චත්තාරො අකුසලක්ඛන්ධා සඤ්චිච්ච වීතික්කමකාලෙ භූතාරොචනං ඨපෙත්වා සබ්බාපි අවිසෙසතො, විසෙසතො පන සබ්බාපි එකන්තාකුසලා අකුසලා, අනෙකන්තාකුසලා පන ගිරග්ගසමජ්ජචිත්තාගාරසඞ්ඝාටිඉත්ථාලඞ්කාරගන්ධවණ්ණකවාසිතපිඤ්ඤාකප්පභෙදා, භික්ඛුනිආදීනං උම්මද්දනපරිමද්දනප්පභෙදා චාති දසප්පභෙදා සකනාමෙහි පරිච්ඡින්දිත්වා වත්ථුජානනසචිත්තකකාලෙ එව අකුසලා, තදභාවතො අචිත්තකකාලෙ විනා අනාපත්තාධිකරණෙන කම්මට්ඨානාදිසීසෙන කුසලචිත්තෙන තං තං වත්ථුං වීතික්කමන්තස්ස ආපත්ති කෙවලං රූපඅබ්‍යාකතමෙව.

කෙචි පනෙත්ථ ''අප්පකාසෙ ඨානෙ කටිසුත්තකසඤ්ඤාය සඞ්ඝාණිං, මත්තිකාසඤ්ඤාය ගන්ධවණ්ණකාදිං වා ධාරෙන්තියාපි ආපත්ති, තස්මා අචිත්තකායෙවා''ති වණ්ණයන්ති. තෙ ''සඞ්ඝාණියා අසඞ්ඝාණිසඤ්ඤාය ධාරෙති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති පාඨාභාවං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපිතබ්බා. සුරාපානාපත්ති පන අචිත්තකාපි එකන්තාකුසලාව. තෙනෙව ''මජ්ජෙ අමජ්ජසඤ්ඤී පිවති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති (පාචි. 328) වුත්තං. යස්මා පනෙත්ථ ආබාධපච්චයාපි න සක්කා විනා අකුසලෙන සුරාපානං පාතුං, තස්මා යථාවුත්තෙසු අනෙකන්තාකුසලෙසු විය ලොකවජ්ජෙසු ඉධ ''සුරාපානෙසු අනාපත්ති ආබාධපච්චයා''ති න වුත්තං. සූපසංපාකාදි පන අමජ්ජමෙව. තත්ථ කුක්කුච්චවිනොදනත්ථං ''අනාපත්තී''ති වුත්තං උදකදන්තපොණෙ විය. භූතාරොචනාපත්ති රූපාබ්‍යාකතමෙව, අචිත්තකකාලෙ සහසෙය්‍යාදි රූපවිපාකාබ්‍යාකතමෙව, තත්ථ සුපිනන්තො විජ්ජමානම්පි අකුසලං අනඞ්ගත්තා අබ්බොහාරිකං හොති. කුසලෙ කථාව නත්ථි අනාපත්ති සභාවත්තා කුසලස්ස. තථා කිරියාති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ යථාසම්භවං අකුසලං වා සුද්ධරූපං වා සවිපාකං වාති තිධා භිජ්ජතීති අයමත්ථො දස්සිතො හොති.

තත්ථ ඨපෙත්වා සුරාපානං එකච්චඤ්ච පණ්ණත්තිවජ්ජං, එකන්තාකුසලඤ්ච සචිත්තකමෙව, භූතාරොචනං අචිත්තකමෙව, සෙසං සහ සුරාපානෙන අනෙකන්තාකුසලං ලොකවජ්ජඤ්ච අනෙකන්තාබ්‍යාකතං පණ්ණත්තිවජ්ජඤ්ච යෙභුය්‍යෙන සචිත්තකාචිත්තකන්ති සබ්බසික්ඛාපදං තිප්පභෙදං හොති. යං පනෙත්ථ සචිත්තකමෙව, තං මෙථුනාදිවත්ථුජානනචිත්තෙනෙව සචිත්තකං, සබ්බං සෙඛියං පණ්ණත්තිජානනචිත්තෙනෙව සචිත්තකං ''අනාදරියං පටිච්චා''ති වචනතොති සචිත්තකං දුවිධං හොති. එකන්තාචිත්තකං පණ්ණත්තිජානනචිත්තාභාවෙන, න වත්ථුජානනචිත්තාභාවෙන. තදභාවතො එකන්තාකුසලං සුරාපානං, එකන්තාබ්‍යාකතං සඤ්චරිත්තං, වත්ථුජානනචිත්තස්ස වා පණ්ණත්තිජානනචිත්තස්ස වා උභින්නං අභාවෙන අචිත්තකභාවෙන අචිත්තකං හොති. සුරාපානං පන සචිත්තකං හොති වත්ථුජානනචිත්තෙනෙව. අරියපුග්ගලානං ඉතරෙසං උභින්නං වා අඤ්ඤතරස්ස භාවෙන සෙසං චිත්තකාචිත්තකං . විසෙසතො ච වත්ථුජානනචිත්තාභාවෙන, අපකතඤ්ඤුනො පණ්ණත්තිජානනචිත්තාභාවෙන වා අචිත්තකභාවෙන අචිත්තකං හොති. තත්ථ එකන්තාචිත්තකඤ්ච සචිත්තකඤ්ච ''අචිත්තක''මිච්චෙව වුච්චති. අයං තාව **''ආපත්ති ජානිතබ්බා''**ති එත්ථ විනිච්ඡයො.

මූලවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති අන්තරාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා මූලායපටිකස්සනං කත්වා ඨිතෙන ආපන්නාපත්ති. අයං **අග්ඝවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති** සම්බහුලා ආපත්තියො ආපජ්ජිත්වා තාසු සබ්බචිරපටිච්ඡන්නවසෙන අග්ඝසමොධානං ගහෙත්වා වසන්තෙන ආපන්නාපත්ති. ''පුනපි ආපජ්ජිස්සාමී''ති **සඋස්සාහෙනෙව චිත්තෙන.** ''අයං භික්ඛුනියා එවා''ති ලිඛිතං. **''පාරාජිකමෙවා''**ති ඉදඤ්ච භූතවසෙන දස්සෙතුං වුත්තං. ''එවං දෙසිතෙ පන යා කාචි ආපත්ති න වුට්ඨාතීති අපරෙ, තං න ගහෙතබ්බ''න්ති වුත්තං. ''ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස අසච්චාපනෙ''ති වුත්තත්තා අධම්මිකපටිස්සවෙ දුක්කටං න හොති. ''පුබ්බෙ සුද්ධචිත්තස්ස 'තුම්හෙ විබ්භමථා'ති වුත්තෙ 'සාධූ'ති පටිස්සුණිත්වා සචෙ න විබ්භමති අනාපත්ති, එවං සබ්බත්ථා''ති ච වුත්තං. ''ආවිකරො ජානිතබ්බො''තිපි **පාළි.** කාලෙන වක්ඛාමි, නො අකාලෙනා''තිආදීසු **පඤ්චදසසු ධම්මෙසු. භබ්බාපත්තිකා** නාම ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භබ්බා.

දුකවාරවණ්ණනා

322. නිදහනෙ ආතපෙ. ''එකරත්තම්පි චෙ භික්ඛු තිචීවරෙන විප්පවසෙය්‍ය (පාරා. 472). ඡාරත්තපරමං තෙනා''තිආදිනා (පාරා. 653) වුත්තාපත්තිකො **ගණපූරකො හුත්වාපි කම්මං කොපෙති** නානාසංවාසකත්තා. **කම්මෙන වා සලාකග්ගාහෙන වාති එත්ථ උද්දෙසො චෙව කම්මඤ්ච එකන්ති** එත්ථ පාතිමොක්ඛුද්දෙසොති වා කම්මන්ති වා අත්ථතො එකමෙව, තෙසු යං කිඤ්චි කතෙ සඞ්ඝභෙදො හොතීති අත්ථො. **පුබ්බභාගාති** සඞ්ඝභෙදතො පුබ්බභාගා. **''පමාණ''**න්ති ඉමෙසං ද්වින්නං අඤ්ඤතරෙන භෙදො හොති, න ඉතරෙහීති වුත්තං. විනයෙ සිද්ධා **විනයසිද්ධා,** රොමජනපදෙ ජාතං **රොමකං,** අනුඤ්ඤාතලොණත්තා දුකෙසු වුත්තාති.

තිකවාරවණ්ණනා

323. වො තුම්හෙහි න සමුදාචරිතබ්බං. **වචීසම්පයුත්තං කායකිරියං කත්වා**ති කායෙන නිපච්චකාරං කත්වාති අත්ථො. **උපසාතෙති** විනාසෙති. **ඔමද්දිත්වා**ති අභිභවිත්වා. **වදතො**ති වදන්තස්ස. ''බාලස්ස නිස්සයො දාතබ්බො''ති දුකෙ ආගතං, ඉධ පන **''න දාතබ්බො''**ති වුත්තං, ආපත්තිබාහුල්ලං සන්ධාය නාදාතබ්බං, ''ඉමස්මා විහාරා පරං මා නික්ඛමාහි, විනයධරානං වා සන්තිකං ආගච්ඡ විනිච්ඡයං දාතු''න්ති වුත්තෙ තස්ස වචනං න ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො. **තිකභොජනං** නාම සචෙ තයො හුත්වා භුඤ්ජන්ති, ගණභොජනෙන අනාපත්ති, ඉදං සන්ධාය තිකං. **''පසුත්තො''**ති බාහුල්ලතො වුත්තං. අථ වා නිපජ්ජිත්වාති අත්ථො. ''ඉදං ඨපෙත්වා ගච්ඡාමි, තාවකාලිකං භන්තෙ දෙථාති වුත්තෙ 'නවකම්මාදිඅත්ථං විනා දාතුං න වට්ටතී''ති ලිඛිතං. විකප්පෙත්වා ඨපිතං වස්සිකසාටිකං පච්ඡිමෙ පාටිපදදිවසෙ නිවාසෙන්තො දුක්කටං ආපජ්ජතීති අත්ථො. **අපච්චුද්ධරිත්වා**ති පච්චුද්ධරණං අකත්වාති අත්ථො. ''විකප්පෙතු''න්ති වචනතො අවිකප්පනපච්චයා ආපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජති, විකප්පනා පන කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ කාතබ්බාති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති ඤාතබ්බං. අයං නයො අවිකප්පනං සන්ධාය, පුරිමො විකප්පිතපරිභොගපච්චයාපත්තිං සන්ධාය. **වත්ථපටිච්ඡාදි සබ්බකප්පියතාය**ාති වත්ථපටිච්ඡාදි සබ්බත්ථ කප්පියත්තාති අත්ථො. කෙචි ඉමමත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා ''වත්ථපටිච්ඡාදි සබ්බකප්පියතා තාය පටිච්ඡන්නෙනා''ති ලිඛන්ති. ''වත්ථමෙව පටිච්ඡාදි වත්ථපටිච්ඡාදී''ති විග්ගහත්තා ''තායා''ති න යුජ්ජති. ''තෙනා''ති භවිතබ්බත්තාති ඉදං සබ්බං අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** ලිඛිතං, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

චතුක්කවාරවණ්ණනා

324. **චතුභාකාරෙහි ආපත්තිං ආපජ්ජති...පෙ.... කම්මවාචාය ආපජ්ජතී**ති එත්ථ යඤ්හි ආපත්තිං කම්මවාචාය ආපජ්ජති, න තත්ථ කායාදයොති ආපන්නං, තතො කම්මවාචාය සද්ධිං ආපත්තිකරා ධම්මා සත්තාති ආපජ්ජති, එවං සති ''ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානී''ති වචනවිරොධො, තානි එව ආපත්තිකරා ධම්මා නාම. අථ තත්ථාපි කායාදයො එකතො වා නානාතො වා ලබ්භන්ති, චතුභාකාරෙහීති න යුජ්ජතීති ''ඡහාකාරෙහි ආපත්තිං ආපජ්ජතී''ති වත්තබ්බං සියාති එවං එතානි සුත්තපදානි විරොධිතානි හොන්ති. කථං අවිරොධිතානි?
සවිඤ්ඤත්තිකාවිඤ්ඤත්තිකභෙදභින්නත්තා. කායාදීනං යා කිරියා ආපත්ති, නං එකච්චං කායෙන සවිඤ්ඤත්තිකෙන ආපජ්ජති, එකච්චං සවිඤ්ඤත්තිකාය වාචාය, එකච්චං සවිඤ්ඤත්තිකාහි කායවාචාහි ආපජ්ජති, යා පන අකිරියා ආපත්ති, තං එකච්චං කම්මවාචාය ආපජ්ජති, තඤ්ච ඛො අවසිට්ඨාහි අවිඤ්ඤත්තිකාහි කායවාචාහියෙව, න විනා ''නො චෙ කායෙන වාචාය පටිනිස්සජ්ජති, කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා''ති (පාරා. 414) වචනතො, අවිසෙසෙන වා එකච්චං ආපත්තිං කායෙන ආපජ්ජති, එකච්චං වාචාය , එකච්චං කායවාචාහි . යං පනෙත්ථ කායවාචාහි, තං එකච්චං කෙවලාහි කායවාචාහි ආපජ්ජති, එකච්චං කම්මවාචාය ආපජ්ජතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බොති එවං අවිරොධිතානි හොන්ති.

තත්‍රායං සමාසතො අත්ථවිභාවනා – **කායෙන ආපජ්ජතී**ති කායෙන සවිඤ්ඤත්තිකෙන අකත්තබ්බං කත්වා එකච්චං ආපජ්ජති, අවිඤ්ඤත්තිකෙන කත්තබ්බං අකත්වා ආපජ්ජති, තදුභයම්පි කායකම්මං නාම. අකතම්පි හි ලොකෙ ''කත''න්ති වුච්චති ''දුක්කටං මයා, යං මයා පුඤ්ඤං න කත''න්ති එවමාදීසු, සාසනෙ ච ''ඉදං තෙ, ආවුසො ආනන්ද, දුක්කටං, යං ත්වං භගවන්තං න පුච්ඡී''ති (චූළව. 443) එවමාදීසු, එවමිධ විනයපරියායෙන කායෙන අකරණම්පි ''කායකම්ම''න්ති වුච්චති. අයමෙව නයො ''වාචාය ආපජ්ජතී''තිආදීසු. පුරතීති **පුරිසො,** පුර අග්ගගමනෙ. **පුරතී**ති පුරතො ගච්ඡති සබ්බකම්මෙසු පුබ්බඞ්ගමො හොති. **පඨමුප්පන්නවසෙනා**ති පඨමකප්පියෙසු හි පඨමං පුරිසලිඞ්ගං උප්පජ්ජති, ''පුරිම''න්ති සඞ්ඛං ගතං පුරිසලිඞ්ගං ජායතීති අත්ථො. **සතං තිංස චා**ති එත්ථ අසාධාරණාපි පාරාජිකා නො අන්තොගධායෙව ජාතා පාරාජිකාපන්නානං භික්ඛුභාවාය අභබ්බත්තා. ''අසාධාරණවචනෙන පන සාමඤ්ඤෙන උද්ධටානී''ති වදන්ති. ''සතඤ්චෙව තිංසඤ්ච සික්ඛාපදානීති පාඨො''ති ච වදන්ති. **භික්ඛුස්ස ච භික්ඛුනියා ච චතූසු පාරාජිකෙසූ**ති සාධාරණෙසු එව. **අත්ථි වත්ථුනානත්තතා නො ආපත්තිනානත්තතා**ති පඨමපඤ්හො ඉධ දුතියො නාම. **අත්ථි ආපත්තිසභාගතා නො වත්ථුසභාගතා**ති එතෙන විසෙසො නත්ථි. **මන්තාභාසා**ති මතියා භාසා. **''අභිවාදනාරහා**ති යථානිසින්නාව සීසං උක්ඛිපිත්වා වන්දන්ති. නවමභික්ඛුනිතො පට්ඨාය අනුට්ඨීතබ්බතො ආසනා න පච්චුට්ඨෙන්ති. **අවිසෙසෙනා**ති උපජ්ඣායස්ස, ඉතරස්ස වා විප්පකතභොජනස්ස, සමීපගතො යො කොචි වුඩ්ඪතරොති අත්ථො. විප්පකතභොජනෙනාපි හි උට්ඨහිත්වා ආසනං දාතබ්බං. **ඉධ න කප්පන්තීති වදන්තොපී**ති පච්චන්තිමජනපදෙසු ඨත්වා ''ඉධ න කප්පන්තී''ති වදන්තො විනයාතිසාරදුක්කටං ආපජ්ජති. කප්පියඤ්හි ''න කප්පතී''ති වදන්තො පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දති නාම. තථා **ඉධ කප්පන්තී**තිආදීසුපි ඨත්වා ''ඉධ කප්පන්තී''ති වදන්තො විනයාගතභික්ඛු විනයො පුච්ඡිතබ්බොති අත්ථො.

පඤ්චකවාරවණ්ණනා

325. **න උපෙති** පුග්ගලො. ''නිමන්තිතො සභත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා''ති (පාචි. 299) වචනතො නිමන්තනාභාවා පිණ්ඩපාතිකස්ස අනාමන්තචාරො වට්ටති. ''ගිලානසමයො''තිආදිනා ආභොගං කත්වා භොජනං අධිට්ඨහිත්වා **භොජනං** නාම. ''මය්හං හත්ථපච්චාසං ඉත්ථන්නාමස්ස දම්මී''ති එවං **අවිකප්පනා.** පරම්මුඛෙ අගුණවචනං **අයසො.** සම්මුඛා **ගරහා.** සීලදිට්ඨිබ්‍යසනානං විනයපරියාපන්නත්තා තෙහි සද්ධිං ඉතරෙ පඤ්චකං පූරෙතුං වුත්තා. ''විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙනා''ති (මහාව. 259) වුත්තත්තා පඤ්චකං ජාතං. අඤ්ඤතරස්මිං විහාරෙ එකො ථෙරොති අත්ථො. **''යොනකවිසයතො**ති චීනට්ඨානා''ති ලිඛිතං. **අට්ඨ කප්පෙ අනුස්සරී**ති පුබ්බෙනිවාසඤාණං

නිබ්බත්තෙසීති අත්ථො. අනන්තරෙ ඨානෙ ඨත්වාති අත්ථො. **ඤත්තියා කම්මප්පත්තො හුත්වාති** ඤත්තිට්ඨපිතකාලෙ කම්මප්පත්තො හොති. පුන කම්මවාචාය කම්මසිද්ධි. **ඤත්තිඛෙත්තන්ති** ඤත්තියාව කාතබ්බට්ඨානං තස්සා ඛෙත්තං, ඤත්තිදුතියාදිකම්මෙ පඨමට්ඨපනං තස්සා **ඔකාසො** නාම. ආරඤ්ඤකෙ ඉදඤ්චිදඤ්චානිසංසන්ති එවං **ඉදමත්ථීතන්ති** අත්ථො.

ඡක්කවාරවණ්ණනා

326. **''ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බ''**න්ති **විභඞ්ගෙ** පාඨත්තා එවං වුත්තං. **චුද්දසපරමානි** නව ඡක්කානි හොන්ති. කථං? පඨමං එකං ඡක්කං, සෙසෙසු අට්ඨසු එකෙකෙන සද්ධිං එකෙකන්ති එවං තීණි ඡක්කානි අන්තරපෙය්‍යාලෙ වුත්තානි. කථං? ''චතුත්ථෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙන ඡ ආපත්තියො ආපජ්ජතී''තිආදිනා නයෙන පඤ්චමෙන, ඡට්ඨෙන ච **තීණි ඡක්කානි**. ලොභාදයො **ඡ විවාදමූලානි,** තථා අනුවාදස්ස. **දීඝසො ඡ විදත්ථියො** වස්සිකසාටිකාය. **තිරියං ඡ විදත්ථියො** සුගතචීවරස්ස. විප්පකතචීවරං ආදාය පක්කමනෙ නිට්ඨානන්තිකො, සන්නිට්ඨානනාසන සවන සීමාතික්කන්තිකසහුබ්භාරාති ඡ, සමාදාය වාරෙපි ඡාති ඡක්කද්වයං. **සත්තකෙ** පක්කමනන්තිකෙන සහ සත්ත.

සත්තකවාරවණ්ණනා

327. **ඡක්කෙ වුත්තානියෙව සත්තකවසෙන යොජෙතබ්බානීති** ඡක්කෙ වුත්තචුද්දසපරමානි සත්තකවසෙන යොජෙතබ්බානි. **සත්තමෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියන්ති** ''ඡාරත්තපරමං තෙන භික්ඛුනා තෙන චීවරෙන විප්පවසිතබ්බං, තතො චෙ උත්තරි විප්පවසෙය්‍යා''ති එවං වුත්තං නිස්සග්ගියං හොති. **චම්මෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ** සුගතචීවරභාණවාරස්ස පරතො ''ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුස්ස න හොති ආපත්ති දට්ඨබ්බා, තමෙනං චොදෙති සඞ්ඝො වා සම්බහුලා වා එකපුග්ගලො වා''තිආදිනා නයෙන වුත්තසත්තකාති.

අට්ඨකවාරවණ්ණනා

328. තෙන සද්ධිං උපොසථාදිකරණං **ආනිසංසො,** අකරණං **ආදීනවො,** තස්මා එතෙ අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති අත්ථො. **''අයසො** අක්කොසො''ති වුත්තං. පුබ්බෙවස්ස හොති ''මුසා භණිස්ස''න්ති, භණන්තස්ස හොති ''මුසා භණාමී''ති, භණිතස්ස හොති ''මුසා මයා භණිත''න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං ඛන්තිං රුචිං භාවං සඤ්ඤන්ති එවං අකප්පියකතං හොති අප්පටිග්ගහිතකතන්තිආදයො **අට්ඨ අනතිරිත්තා**. සප්පිආදි අට්ඨමෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං හොති. **අට්ඨවාචිකා** භික්ඛුනීනං උපසම්පදා උභතොඤත්තිචතුත්ථත්තා. වස්සිකසාටිකදානාදීනි **අට්ඨ වරානි**.

නවකවාරවණ්ණනා

329. නවහි භික්ඛූහි භිජ්ජති. මනුස්සමංසවජ්ජෙහි **නව මංසෙහි** විනිච්ඡයො. සුන්දරං න සුන්දරන්ති සඞ්ඝාටිආදීනි **නව චීවරානි**. තානෙව අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය **න විකප්පෙතබ්බානි,** අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය අපච්චුද්ධරිත්වා න විකප්පෙතබ්බානීති අධිප්පායො. **නව විදත්ථියො** සුගතචීවරස්ස. ''වග්ගං භික්ඛුනිසඞ්ඝං වග්ගසඤ්ඤී ඔවදතී''තිආදිනා නයෙන අධම්මකම්මෙ ද්වෙ නවකානි පාචිත්තියවසෙන වුත්තානි.

දසකවාරවණ්ණනා

330. ''ඔරමත්තකඤ්ච අධිකරණං හොති, න ච ගතිගත''න්තිආදිනා (චූළව. 204) දස **අධම්මිකා සලාකග්ගාහා**. විපරීතා **ධම්මිකා**. සමථක්ඛන්ධකෙ වුත්තෙහි සමන්නාගතො හොතීති සම්බන්ධො. **''සංකච්චිකං වා පක්ඛිපිත්වා දසා''**ති වුත්තං කප්පියත්තා එතෙසං. මාතුරක්ඛිතාදයො **දස ඉත්ථියො**. ධනක්කීතාදයො **දස භරියා**. ''සික්ඛාසම්මුතිං දත්වා දසවස්සාය තස්සා ද්වාදසවස්සකාලෙ සයම්පි ද්වාදසවස්සා භවිස්සතී''ති **වුට්ඨාපනසම්මුති සාදිතබ්බා**. ''විනයධරස්සෙව 'ආපත්තානාපත්තිං න ජානාතී'ති ආරබ්භ යාව 'උභයානි ඛො පනස්ස…පෙ…. අනුබ්‍යඤ්ජනසො'ති පඤ්චඞ්ගානි වත්වා පුනපි 'ආපත්තානාපත්තිං න ජානාතී'ච්චෙව ආරබ්භ යාව 'අධිකරණෙ ච න විනිච්ඡයකුසලො හොතී'ති පඤ්ච වුත්තා, තෙ තථා තථා පඤ්ච පඤ්ච කත්වා දස හොන්තී''ති ලිඛිතං. ''දසවස්සාය භික්ඛුනියා නිස්සයො දාතබ්බො''ති එකච්චෙසු පොත්ථකෙසු නත්ථි, කිඤ්චාපි නත්ථි, පාඨො එව පන හොති.

එකාදසකවාරවණ්ණනා

331. **න චොදායන්ති** න පකාසෙන්ති. රොගමෙව **රොගාතඞ්කං**. රොගන්තරායං වා.

එකුත්තරිකනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

332. ‘‘සඞ්ඝං, භන්තෙ, පවාරෙමී’’තිආදි **පවාරණකථා** නාම විනීතගාථාසු විය.

අත්ථවසපකරණවණ්ණනා

334. **දස අත්ථවසෙ පටිච්චාති** එත්ථ තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤාපනෙ ගුණවිසෙසදීපනතො, අපඤ්ඤාපනෙ ආදීනවදස්සනතො ච සඞ්ඝසුට්ඨුතා හොති. තත්ථ යථාසම්භවං ලොකවජ්ජස්ස අපණ්ණත්තිසම්භවස්ස පඤ්ඤාපනෙ පයොගවිසුද්ධි ගුණො. පණ්ණත්තිසම්භවස්ස පන සෙඛියස්ස ලොකවජ්ජස්ස පඤ්ඤාපනෙ පටිපත්තිවිසුද්ධි ගුණො, පණ්ණත්තිවජ්ජස්ස ආසයවිසුද්ධි ගුණො අප්පිච්ඡාදිගුණාවහනතො, තෙනෙවාහ ‘‘සුභරතාය සුපොසතාය අප්පිච්ඡතාය අප්පිච්ඡස්ස වණ්ණං භාසිත්වා’’ති. සමණාචාරවිසුද්ධි චස්ස ගුණොති වෙදිතබ්බං. අථ වා ලොකවජ්ජස්ස පඤ්ඤාපනෙ සඞ්ඝසුට්ඨුතා හොති පාකටාදීනවතො, පණ්ණත්තිවජ්ජස්ස පඤ්ඤාපනෙ සඞ්ඝඵාසුතා හොති පාකටානිසංසත්තා. තථා පඨමෙන දුම්මඞ්කූනං නිග්ගහො, දුතියෙන පෙසලානං ඵාසුවිහාරො, පඨමෙන සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතො, දුතියෙන දිට්ඨධම්මිකානං, තථා පඨමෙන අප්පසන්නානං පසාදො, දුතියෙන පසන්නානං භියොභාවො, තථා පඨමෙන සද්ධම්මට්ඨිති, දුතියෙන විනයානුග්ගහො හොතීති වෙදිතබ්බො. **පරිවාරනයෙන** වා පඨමෙන පාපිච්ඡානං භික්ඛූනං පක්ඛුපච්ඡෙදො, දුතියෙන ගිහීනං අනුකම්පා හොති. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච තථාගතෙන සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං ගිහීනං අනුකම්පාය පාපිච්ඡානං පක්ඛුපච්ඡෙදායා’’ති (පරි. 498). තථා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං වෙරානං වජ්ජානං අකුසලානං වසෙනපි යොජනා කාතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ද්වෙ අත්ථවසෙ…පෙ…. පඤ්ඤත්තං දිට්ඨධම්මිකානං වෙරානං සම්පරායිකානං වෙරානං පටිඝාතායා’’තිආදි (පරි. 498). අපිචෙත්ථ සබ්බම්පි අකතවිඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තං, ගිහීනං පීළාපටිසංයුත්තං, තෙසං පසාදභොගක්ඛයරක්ඛාපටිසංයුත්තඤ්ච ගිහීනං **අනුකම්පාය පඤ්ඤත්තං** නාම, කුලදූසකගණභොජනානි පාපිච්ඡානං පක්ඛුපච්ඡෙදාය පඤ්ඤත්තං. සබ්බං ලොකවජ්ජං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකවෙරාදිපටිඝාතාය , මාතුගාමෙන සංවිධානං දිට්ඨධම්මිකවෙරාදිසංවරාය පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අපිචෙත්ථ ආදිතො පට්ඨාය දසඅත්ථවසපකරණමෙව නිස්සාය විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

> වත්ථුවීතික්කමෙන යං, එකන්තාකුසලං භවෙ;
> තං සඞ්ඝසුට්ඨුභාවාය, පඤ්ඤත්තං ලොකවජ්ජතො.

පාරාජිකාදිං,

> පඤ්ඤත්තිජානනෙනෙව, යත්ථාපත්ති න අඤ්ඤථා;
> තං ධම්මට්ඨිතියා වාපි, පසාදුප්පාදබුද්ධියා.

ධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තං ඉතරඤ්ච සෙඛියං, ඉදං පණ්ණත්තිසම්භවං **ලොකවජ්ජං** නාම. වත්ථුනො, පඤ්ඤත්තියා වා වීතික්කමචෙතනායාභාවෙපි පටික්ඛිත්තස්ස කරණෙ, කත්තබ්බස්ස අකරණෙ වා සති යත්ථ ආපත්ති පහොති, තං සබ්බං ඨපෙත්වා සුරාපානං **පණ්ණත්තිවජ්ජන්**ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ උක්කොටනකෙ පාචිත්තියං, ‘‘යො පන භික්ඛු ධම්මිකානං කම්මානං ඡන්දං දත්වා පච්ඡා ඛීයනධම්මං ආපජ්ජෙය්‍ය, පාචිත්තියං (පාචි. 475), යො පන භික්ඛු සඞ්ඝෙ විනිච්ඡයකථාය වත්තමානාය ඡන්දං අදත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමෙය්‍ය, පාචිත්තියං (පාචි. 480), යො පන භික්ඛු සමග්ගෙන සඞ්ඝෙන චීවරං දත්වා පච්ඡා ඛීයනධම්මං ආපජ්ජෙය්‍ය…පෙ…. පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 485) එවමාදි සඞ්ඝඵාසුතාය පඤ්ඤත්තං. ‘‘අඤ්ඤවාදකෙ විහෙසකෙ පාචිත්තියං (පාචි. 101), පාරාජිකාදීහි අනුද්ධංසනෙ සඞ්ඝාදිසෙසාදි ච දුම්මඞ්කූනං නිග්ගහාය, අනුපඛජ්ජනික්කඩ්ඪනඋපස්සුතිසික්ඛාපදාදි පෙසලානං ඵාසුවිහාරාය, සබ්බං ලොකවජ්ජං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, සබ්බං පණ්ණත්තිවජ්ජං දිට්ඨධම්මිකානමෙව සංවරාය. සබ්බං ගිහිපටිසංයුත්තං අප්පසන්නානං වා පසාදාය පසන්නානං වා භියොභාවාය ච. විසෙසෙන අරිට්ඨසමණුද්දෙසසික්ඛාපදං, සාමඤ්ඤෙන පච්චයෙසු මරියාදපටිසංයුත්තඤ්ච සද්ධම්මට්ඨිතියා, ‘‘අප්පිච්ඡස්සායං ධම්මො, නායං ධම්මො මහිච්ඡස්සා’’ති (දී. නි. 3.358; අ. නි. 8.30) ආදිසුත්තමෙත්ථ සාධකං. ‘‘සික්ඛාපදවිවණ්ණකෙ (පාචි. 439) මොහනකෙ පාචිත්තිය’’න්තිආදි (පාචි. 444) විනයානුග්ගහාය පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 90) ඉදං කිමත්ථන්ති චෙ? අප්පසන්නානං පසාදාය, පසන්නානං භියොභාවාය ච. කථං?

> ‘‘භූතගාමො සජීවොති, අවිපල්ලත්තදිට්ඨිනො;
> තස්ස කොපනසඤ්ඤාය, පසාදො බුද්ධසාවකෙ.

> ‘‘නිජ්ජීවසඤ්ඤිතංපෙතං, අකොපෙන්තො කථං මුනි;
> ජීවං කොපෙය්‍ය නිද්දොසො, මච්ඡමංසානුජානනෙ.

එවම්පි –

> ‘‘තස්ස කොපනසඤ්ඤාය, පසාදො බුද්ධසාවකෙ;
> යතො තිත්ථකරාචිමෙ, විරතා භූතගාමතො;

ලොකස්ස චිත්තරක්ඛත්ථං, තතොපි විරතො මුනී''ති. –

පසන්නානං භියොභාවො හොති.

විවිත්තසෙනාසනභොගතණ්හාවසෙනනිජ්ජීවමිතාරක්ඛං;
බුද්ධොභිනින්නඤ්ච විවජ්ජයන්තො;
සික්ඛාපදං තත්ථ ච පඤ්ඤපෙසි.

නිජ්ජීවස්සාපි මංසස්ස, ඛාදනකං යතිං පති;
නින්දමානං ජනං දිස්වා, භූතගාමං පරිච්චජි.

තිකොටිපරිසුද්ධත්තා, මච්ඡමංසානුජානනෙ;
පටිච්ච මංසානුජානනං, කම්මෙ දිට්ඨිප්පසඞ්ගභයා.

අපරික්ඛකස්ස ලොකස්ස, පරානුද්දයතාය ච;
භූතගාමපාතබ්‍යතාය, පාණාතිපාතප්පසඞ්ගභයා.

තත්ථ පරියායවචනං අනුජානි භගවා, උද්දිස්ස කතං පටික්ඛිපි පරස්ස වා පාපප්පසඞ්ගභයෙන. ඉධ පන භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාපාභාවඤාපනත්ථං අත්තුද්දෙසිකං විහාරං, කුටිඤ්ච අනුජානීති වෙදිතබ්බං. පකිරියන්ති එත්ථ තෙ තෙ පයොජනවිසෙසසඞ්ඛාතා අත්ථවසාති **අත්ථවසපකරණ**න්ති.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. වචනසම්පටිච්ඡනත්ථෙ වා නිපාතොති අත්ථො. **අඩ්ඪුඩ්ඪසතානී**ති තීණි සතානි, පඤ්ඤාසානි ච. **විග්ගහ**න්ති මනුස්සවිග්ගහං. **අතිරෙකං වා**ති දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං. **කාළක**න්ති ''සුද්ධකාළකාන''න්ති (පාරා. 552-554) වුත්තකාළකං. **භූත**න්ති භූතාරොචනං. **පරම්පරභත්ත**න්ති පරම්පරභොජනං. **භික්ඛුනීසු ච අක්කොසො**ති යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුං අක්කොසෙයා වා පරිභාසෙයා වා (පාචි. 1029). **අන්තරවාසක**න්ති අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා චීවරපටිග්ගහණං. **රූපිය**න්ති රූපියසබ්බොහාරං. **සුත්ත**න්ති සාමං සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා තන්තවායෙහි. **උජ්ඣාපනකෙ**ති උජ්ඣාපනකෙ ඛියනකෙ. **පාචිතපිණ්ඩ**න්ති භික්ඛුනීපඅපාචිතපිණ්ඩපාතං. **චාරිත්ත**න්ති නිමන්තිතො සභත්තො සමානො සන්තං. **චීවරං දත්වා**ති සමග්ගෙන සඞ්ඝෙන චීවරං දත්වා. **වොසාසන්තී**ති භික්ඛූ පනෙව කුලෙසු නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති (පාචි. 558), තත්ථ වෙසා. **ගිරග්ගචරියා**ති ''යා පන භික්ඛුනී නච්චං වා ගීතං වා''ති (පාචි. 834) ච, ''අන්තොවස්සං චාරිකං චරෙය්‍යා''ති (පාචි. 970) ච වුත්තද්වයං. **ඡන්දදානෙනා**ති පාරිවාසිකඡන්දදානෙන සික්ඛමානං වුට්ඨාපෙය්‍යා (පාචි. 1167). පාරාජිකානි චත්තාරි, භික්ඛුනීනං සඤ්ඤාචිකකුටිඤ්ච කොසියමිස්සසන්ථතඤ්ච සෙය්‍යා ච අනුපසම්පන්නෙන සහ පඨවීඛණනං. **ගච්ඡ දෙවතෙ**ති භූතගාමපාතබ්‍යතා සප්පාණකඋදකසිඤ්චනන්ති අත්ථො. **මහාවිහාරො**ති මහල්ලකවිහාරො. **අඤ්ඤ**න්ති අඤ්ඤවාදකං. **ද්වාර**න්ති යාවද්වාරකොසා. ''අනාදරියපාචිත්තීති ච සහධම්මිකං වුච්චමානො''ති පාඨො. **පයොපාන**න්ති සුරුසුරුකාරකං. **එළකලොමානි පත්තො චා**ති එළකලොමධොවාපනඤ්ච ඌනපඤ්චබන්ධනපත්තො ච. **ඔවාදො චෙව භෙසජ්ජ**න්ති භික්ඛුනුපස්සයං උපසඞ්කමිත්වා ඔවාදො තදුත්තරිභෙසජ්ජවිඤ්ඤාපනඤ්ච. **සූචි අරඤ්ඤකො**ති ''අට්ඨිමයං වා දන්තමයං වා විසාණමයං වා සූචිඝර''න්ති (පාචි. 517) ච ''යානි ඛො පන තානි ආරඤ්ඤකානි සෙනාසනානි සාසඞ්ක…පෙ…. පටිදෙසෙතබ්බ''න්ති (පාචි. 570) ච. **ඔවාදො**ති යා පන භික්ඛුනී ඔවාදාය වා සංවාසාය වා න ගච්ඡෙය්‍යා (පාචි. 1055). **පාරාජිකානි චත්තාරී**තිආදි ද්වීසු නගරෙසු පඤ්ඤත්තසම්පිණ්ඩනං.

චතුවිපත්තිවණ්ණනා

336. **එකතිංසා යෙ ගරුකා**ති උභතො අට්ඨ පාරාජිකා, භික්ඛූනං තෙරස, භික්ඛුනීනං දස ච සඞ්ඝාදිසෙසා. සාධාරණාසාධාරණවසෙන අට්ඨ අනවසෙසා නාම පාරාජිකානි. **තදෙවා**ති සීලවිපත්තිංයෙව. විත්ථාරතො දස්සෙතුං ''පාරාජික''න්තිආදිනා අපුච්ඡිතමෙව විස්සජ්ජිතං. ''තත්ථ යො චායං, අක්කොසති හසාධිප්පායො''ති පාඨො. දුට්ඨුල්ලවිභාවනවසෙනාගතවිපත්තිං ඨපෙත්වා පුච්ඡාපටිපාටියා යාවතතියකපඤ්හං විස්සජ්ජිතුමාරභි. **උක්ඛිත්තානුවත්තිකා** භික්ඛුනී අට්ඨ යාවතතියකසඞ්ඝාදිසෙසා ඉධ පුච්ඡිතත්තා **අනන්තරපඤ්හා** නාම ජාතා.

ඡෙදනකාදිවණ්ණනා

337. පමාණාතික්කන්තමඤ්චනිසීදනකණ්ඩුපටිච්ඡාදිවස්සිකසාටිකාසුගතචීවරප්පමාණං භික්ඛුනීනං උදකසාටිකාති **ඡ ඡෙදනකානි**. චීවරවිප්පවාසසම්මුතිආදයො **චතස්සො සම්මුතියො**. ''අයං තත්ථ සාමීචී''ති එවං ආගතා **සත්ත සාමීචියො.**

අසාධාරණාදිවණ්ණනා

338. පුබ්බෙ වුත්තවුද්දසපරමානෙව අන්තරපඤ්හෙ නිට්ඨපෙත්වා **පුරිමපඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො**. **ධොවනඤ්ච පටිග්ගහොති** ගාථා අට්ඨකථාචරියානං. **ද්වෙ ලොමානි** එළකලොමතියොජනපරමානි.

ද්වෙවීසති ඛුද්දකාති –

''සකලො භික්ඛුනිවග්ගො, පරම්පරඤ්ච භොජනං;
අනතිරිත්තං අභිහටං, පණීතඤ්ච අවෙලකං;
ජානං දුට්ඨුල්ලඡාදනං.

''ඌනං මාතුගාමෙන සද්ධිං, යා ච අනික්ඛන්තරාජකෙ;
සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා, විකාලෙ ගාමප්පවෙසනං.

''නිසීදනෙ ච යා සික්ඛා, වස්සිකාය ච සාටිකා;
ද්වාවීසති ඉමා සික්ඛා, ඛුද්දකෙසු පකාසිතා''ති. –

පාඨො . ''කුලෙසු චාරිත්තාපත්ති''ති පාඨො න ගහෙතබ්බො සාධාරණත්තා තස්ස සික්ඛාපදස්ස. **ඡචත්තාරීසා විමෙති** ඡචත්තාරීස ඉමෙ. ''පාරාජිකානි සඞ්ඝාදිසෙසො''ති එවං වුත්තසික්ඛාපදෙ එව විභජිත්වා වුත්තත්තා **විභත්තියො** නාම. **සාධාරණන්ති** අට්ඨන්නම්පි සාධාරණං. පාරාජිකභූතා විභත්තියො **පාරාජිකවිභත්තියො**. සාධාරණෙ සත්තවජ්ජො සඞ්ඝාදිසෙසො. අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** ''අථ වා 'ද්වෙ උපොසථා ද්වෙ පවාරණා චත්තාරි කම්මානි පඤ්චෙව උද්දෙසා චතුරො භවන්ති, නඤ්ඤථා'ති පාළිං උද්ධරන්ති. තත්ථ 'චත්තාරි කම්මානී'ති විසෙසාභාවා උද්ධරිතපොත්ථකමෙව සුන්දරං, පුබ්බෙපි විභත්තිමත්තදස්සනවසෙනෙව චෙතං වුත්තං. 'න සමථෙහි වූපසමනවසෙනා'ති වත්වා චත්තාරි කම්මවිභජනෙ 'සමථෙහි වූපසම්මතී'ති න විසෙසිතං උපොසථප්පවාරණානංයෙව විභාගත්තා. කස්මා? එත්ථාපි 'උපොසථප්පවාරණානංයෙව විසෙසෙත්වා නයං දෙථා'ති වුත්තත්තා, අධම්මෙන වග්ගාදිකම්මෙන ආපත්තියොපි වූපසම්මන්තීති ආපජ්ජනතොති වෙදිතබ්බ''න්ති වුත්තං, විචාරෙතබ්බං. **ද්වීහි චතූහි තීහි කිච්චං එකෙනාති** ද්වීහි විවාදාධිකරණං, චතූහි අනුවාදාධිකරණං, තීහි ආපත්තාධිකරණං, එකෙන කිච්චාධිකරණං සම්මතීති අත්ථො.

පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

339. **නිබ්බචනමත්තන්ති** වෙවචනමත්තං. **සෙසෙති** ආදිතො සෙසා මජ්ඣන්තා. **පදන්ති** සික්ඛාපදං. **සද්ධාචිත්තං** පසන්නචිත්තන්ති අත්ථො, ''සන්තාචිත්ත''න්ති වා පාඨො. **අනාළියන්ති** දලිද්දං. කිඤ්චාපි ඉදං නිබ්බචනං ''ගරුකං ලහුකඤ්චා''තිආදිපඤ්හෙ නත්ථි, ''හන්ද වාක්‍යං සුණොම තෙ''ති ඉමිනා පන වචනෙන සඞ්ගහිතස්සත්ථස්ස දීපනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ''ආකාසො පක්ඛිනං ගතී''ති ච පාඨො අත්ථි, සො ජාතිවසෙන යුජ්ජති. **පක්ඛීනන්ති** උජුකමෙව.

පඨමගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණභෙදවණ්ණනා

උක්කොටනභෙදාදිවණ්ණනා

340. **අධිකරණඋක්කොටෙන සමථානං උක්කොටං දස්සෙතුන්ති** අධිකරණානි සත්තහි සමථෙහි සම්මන්ති, තානි උක්කොටෙන්තො සත්ත සමථෙ උක්කොටෙති නාමාති අධිප්පායො. **පසවතීති** සම්භවති. **''අනුවාදාධිකරණෙ ලබ්භන්තී'**තිආදීනි 'ධම්මො අධම්මො'තිආදීනං සමානත්තා තෙසු විසෙසතො ලබ්භන්තී''ති වුත්තං. **අනිහතන්ති** සුත්තාදිනා. **අවිනිච්ඡිතන්ති** ''ආපත්තිඅනාපත්තී''තිආදිනා. ''තත්ථ ජාතකං අධිකරණං උක්කොටෙති…පෙ…. තිණවත්ථාරකං උක්කොටෙතී''ති දසෙව වුත්තා. ''සම්මුඛාවිනයපටිඤ්ඤාතකරණයෙභුය්‍යසිකා අවුත්තත්තා උක්කොටෙතුං න සක්කා, කම්මවාචාපි තෙසං නත්ථි. තස්මා තෙ උක්කොටෙතුං න සක්කාති වදන්තී''ති ලිඛිතං. **පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයෙනෙවාති** විනයලක්ඛණං විනා කෙවලං ධම්මදෙසනාමත්තවසෙනෙවාති අත්ථො. ඛන්ධකතො වා පරිවාරතො වා ආනීතසුත්තෙන. **නිජ්ඣාපෙන්ති** දස්සෙන්ති. පුබ්බෙ ධම්මවිනයෙන විනිච්ඡිතං අධිකරණං උපජ්ඣායාදීනං අත්ථාය ''අධම්මං ධම්මො''තිආදීනි දීපෙත්වාති අත්ථො. විසමානි කායකම්මාදීනි නිස්සිතත්තා **විසමනිස්සිතො**. එවං සෙසෙසු.

අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා

342-3. **කිංසම්භාරන්ති** කිංපරික්ඛාරං, එත්ථ **කින්ති** ලිඞ්ගසාමඤ්ඤමබ්‍යයං. පුබ්බෙ උප්පන්නවිවාදං නිස්සාය පච්ඡා උප්පජ්ජනකවිවාදො **විවාදනිදානං** නාම. **ආපත්තාධිකරණපච්චයා චතස්සො ආපත්තියො ආපජ්ජතීති** භික්ඛුනී ජානං පාරාජිකං ධම්මං පටිච්ඡාදෙති පාරාජිකං, වෙමතිකා පටිච්ඡාදෙති ථුල්ලච්චයං, භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං පටිච්ඡාදෙති පාචිත්තියං, ආචාරවිපත්තිං පටිච්ඡාදෙති දුක්කටං. පුබ්බෙ කතඋක්ඛෙපනියාදිකිච්චං නිස්සාය උප්පජ්ජනකකිච්චානං. කීදිසානං? සමනුභාසනාදීනං වසෙන. **තං හීති** අධිකරණං.

344. අධිකරණෙසු **යෙන අධිකරණෙන සම්මන්ති, තං දස්සෙතුන්ති** යදා අධිකරණෙහි සම්මන්ති, තදා කිච්චාධිකරණෙනෙව සම්මන්ති, න අඤ්ඤෙහීති දස්සනත්ථං වුත්තං, න එකන්තතො අධිකරණෙනෙව සම්මන්තීති දස්සනත්ථං.

348. **ආපත්තාධිකරණෙ සඞ්ඝො විවදතීති** ආපත්තානාපත්තීති එවං.

353. සමුට්ඨානාභාවතො සම්මුඛාවිනයෙ කම්මස්ස කිරියාකරණමිච්චාදිනා අවිභජිත්වාව සතිවිනයාදීනං ඡන්නංයෙව ඡ සමුට්ඨානානි විභත්තානි. තං කස්මා? කම්මසඞ්ගහාභාවෙන, සතිවිනයාදීනං විය සඞ්ඝසම්මුඛතාදීනං කිච්චයතා නාම නත්ථීති අධිප්පායො.

අධිකරණභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා

චොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

359. විග්ගාහිකකථන්ති අත්ථො. **නිසාමයාති** සල්ලක්ඛෙහි. ‘‘කාරය’’ ඉති පාඨො. පුබ්බාපරං න ජානාති, තස්මා අකොවිදො හොතීති එකෙ. අයං පන දුවිධෙපි කිච්චෙ කෙනචි ඉරියාපථෙන.

චොදනාකණ්ඩවණ්ණනා

අනුවිජ්ජකකිච්චවණ්ණනා

360. අනුවිජ්ජකපුච්ඡනෙ ආජීවවිපත්ති න පුච්ඡිතා. පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධවසෙන ආචාරවිපත්ති පුච්ඡිතා. ‘‘ආජීවවිපත්තියාපි තථෙව, සඞ්ගහගමනතො’’ති වදන්ති. ‘‘අජ්ඣාපජ්ජන්තො’’ති පාඨො.

363. තස්මා න ච ආමිසං නිස්සායාති සම්බන්ධිතබ්බං.

චූළසඞ්ගාමවණ්ණනා

අනුවිජ්ජකස්සපටිපත්තිවණ්ණනා

365. **ඨානනිසජ්ජවත්ථාදිනිස්සිතාති** ‘‘එවං ඨාතබ්බං එවං නිසීදිතබ්බ’’න්ති එවමාදිකා. **සඤ්ඤාජනනත්ථන්ති** ‘‘එවං වත්තබ්බ’’න්ති එවං සඤ්ජානනත්ථං. **අනුවිධියන්තෙනාති** චිත්තෙ ඨපෙන්තෙනාති අත්ථො. **ලජ්ජා සා නු ඛොති** කිං සා ලජ්ජා අයං පරිසාති අධිප්පායො. **අනුයොගවත්තං කථාපෙත්වාති** ‘‘කිමනුයොගවත්තං ජානාසී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙනෙව කථාපෙත්වා. **අජානනප්පසඞ්ගා** නාම අඤ්ඤාණං.

367. **‘‘භයෙන භයා ගච්ඡතී’’**ති භයෙන භයහෙතු භයා ගච්ඡතීති හෙතුවසෙන වුත්තං. යථා ‘‘රත්තත්තා පන දුට්ඨත්තා ච ඡන්දා දොසා ච ගච්ඡතී’’ති හි වුත්තං, එවං.

මහාසඞ්ගාමවණ්ණනා

වොහරන්තෙනජානිතබ්බාදිවණ්ණනා

375. **වණ්ණාවණ්ණොති** නීලාදිවණ්ණවසෙන ච ආරොග්‍යත්ථාදිඅවණ්ණවසෙන ච වුත්තසුක්කවිස්සට්ඨි.

402. **භූමිපුච්ඡාති** භූමි පුථවී ජගතී චාති සබ්බානි පථවිවෙවචනානි.

කඨිනභෙදවණ්ණනා

කඨිනඅත්ථතාදිවණ්ණනා

403-4. **කින්ති** කථං. අනාදියදානං තාවකාලිකවත්ථු. **‘‘අනාගතවසෙන අනන්තරා හුත්වා’’**ති උදකාහරණාදිපයොගස්ස ධොවනාදිපුබ්බකරණස්ස පච්ඡා උප්පජ්ජනතො, ධොවනාදිකිරියඤ්ච සන්ධාය පයොගකරණතො වුත්තං. පුරෙජාතපච්චයෙ පනෙස පයොගොති අත්ථො. **එකං ධම්මම්පි න ලභති** අත්තනො පුරෙජාතස්ස නත්ථිතාය.

කඨිනාදිජානිතබ්බවිභාගවණ්ණනා

412. **රූපාදිධම්මෙසූ**ති වණ්ණගන්ධාදිඅට්ඨකෙසු. ‘‘වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො’’ති (පාරා. 218) වුත්තත්තා පච්ඡිමෙ මාසෙ යස්මිං වා තස්මිං වා දිවසෙ අත්ථරිතුං වට්ටතීති සිද්ධං.

415. ‘‘ආදිච්චබන්ධුනාති වුත්තත්තා ථෙරවචන’’න්ති වදන්ති.

පලිබොධපඤ්හාබ්‍යාකරණකථාවණ්ණනා

415-6. සන්නිට්ඨානන්තිකො කථං බහිසීමාය උද්ධරීයති? භික්ඛු අකතචීවරං සමාදාය පක්කමති ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති, තස්ස බහිසීමාගතස්ස එවං හොති ‘‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්ස’’න්ති, එවමෙතස්ස බහිසීමාගතස්ස උද්ධරීයති. කථං අන්තොසීමාය? අකතචීවරං සමාදාය පක්කමති ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති, තතො තත්ථ ඵාසුවිහාරං අලභන්තො තමෙව විහාරං ආගච්ඡති, තස්ස චීවරපලිබොධොයෙව ඨිතො, සො ච ‘‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්ස’’න්ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ ඡිජ්ජති, තස්මා **‘‘අන්තොසීමාය උද්ධරීයතී’’**ති වුත්තං. සන්නිට්ඨානන්තිකං දුවිධං ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති ආවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා තතො පුනපි තමෙව විහාරං ආගන්ත්වා ‘‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්ස’’න්ති සන්නිට්ඨානං කරොති, බහිසීමාය ඨත්වා ‘‘නෙවිමං චීවරං කාරෙස්සං න පච්චෙස්ස’’න්ති චිත්තුප්පාදෙන සන්නිට්ඨානන්තිකං හොති. ගාථායම්පි **‘‘ද්වෙ පලිබොධා අපුබ්බං අචරිම’’**න්ති ඉදං ඉමමෙව සන්ධාය. ‘‘ආසාවච්ඡෙදිකො කථං අන්තොසීමාය ? ආසීසිතෙන ‘තුම්හෙ විහාරමෙව පත්ථෙථ, අහං පහිණිස්සාමී’ති වුත්තො පුබ්බෙ ‘න පච්චෙස්ස’න්ති ආවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා ගතො පුන තං විහාරං ගන්ත්වා තෙන ‘නාහං සක්කොමි දාතු’න්ති පහිතො හොතී’’ති ලිඛිතං. **‘‘අත්ථාරෙ හි සති උද්ධාරො නාමා’’**ති අත්ථාරං විනා උද්ධාරං න ලභන්ති, තස්මා වුත්තං. **පුරිමා ද්වෙති** ‘‘ද්වෙ කඨිනුද්ධාරා එකුප්පාදා එකනිරොධා’’ති වුත්තාධිකාරෙ පඨමං වුත්තා අන්තරුබ්භාරසහුබ්භාරා. න පක්කමනන්තිකාදයො ද්වෙ. **එකතො නිරුජ්ඣන්තී**ති උද්ධාරභාවං පාපුණන්තීති අත්ථො.

කඨිනභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤත්තිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිපඤ්චකවණ්ණනා

අනිස්සිතවග්ගවණ්ණනා

419. **කායිකඋපඝාතිකා** නාම කායෙන වීතික්කමො.

නප්පටිප්පස්සම්භනවග්ගවණ්ණනා

420. **ඔමද්දකාරකොති** ඔමද්දිත්වා අභිභවිත්වා කාරකො.

වොහාරවග්ගවණ්ණනා

424. භෙදකරවත්ථූනි නිස්සාය විවාදාධිකරණං සමුට්ඨාති, එවං යථාසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. කොධොපනාහාදිද්වාදසමූලපයොගං විවාදාධිකරණං, තථා සෙසෙසු. ඔසාරණාදීසු නවසු ඨානෙසු කම්මඤත්තියා කරණං. ද්වීසු ඨානෙසු ඤත්තිදුතියඤත්තිචතුත්ථකම්මෙසු. යස්මා **මහාඅට්ඨකථායං** වුත්තනයෙනෙව උභතොවිභඞ්ගා අසඞ්ගහිතා, තස්මා යං **කුරුන්දියං** වුත්තං, තං ගහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

දිට්ඨාවිකම්මවග්ගවණ්ණනා

425. තිණ්ණන්නං උපරි සහ ආපත්තිං දෙසෙතුං න ලබ්භන්ති. කම්මනානාසංවාසකානං ලද්ධිග්ගහිතකොව **ලද්ධිනානාසංවාසකො**. **"අවිප්පවාසසීමාය ඨිතස්සා"**ති මහාසීමං කිර සන්ධාය වුත්තං.

433. "උම්මාදා චිත්තක්ඛෙපා"ති පාඨො.

මුසාවාදවග්ගවණ්ණනා

444. **පරියායෙන ජානන්තස්සාති** යස්ස කස්සචි ජානන්තස්ස පරියායෙන වුත්තමුසාවාදොති අත්ථො.

446. **අනුයොගො න දාතබ්බොති** තෙන වුත්තං අනාදියිත්වා තුණ්හී භවිතබ්බන්ති අත්ථො.

භික්ඛුනොවාදවග්ගවණ්ණනා

454. **වොහාරනිරුත්තියං** සද්දනිරුත්තියං. මග්ගපච්චවෙක්ඛණාදයො **එකූනවීසති**.

උබ්බාහිකවග්ගවණ්ණනා

455. **පසාරෙතා** මොහෙතා.

අධිකරණවූපසමවග්ගවණ්ණනා

458. **"යථාරත්තන්ති** අනුපසම්පන්නෙ අපෙක්ඛතී"තිපි වදන්ති. **"යථාවුඩ්ඪන්ති** උපසම්පන්නෙ අපෙක්ඛතී"ති ලිඛිතං.

කථිනත්ථාරවග්ගවණ්ණනා

467. "එකාවත්තො"තිපි පඨන්ති, තස්ස කුද්ධො කොධාභිභූතොති කිරත්ථො. එකවත්ථොතිපි කෙචි, උත්තරාසඞ්ගං අපනෙත්වා ඨිතොති කිරත්ථො, තං සබ්බං **අට්ඨකථායං** උද්ධටපාළියා විරුජ්ඣතීති. එකාවට්ටොති හි උද්ධටං, තස්මා න ගහෙතබ්බං. **අන්තරා වුත්තකාරණෙනාති** "කිච්චයපසුතත්තා වන්දනං අසමන්නාහරන්තො නලාටං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා"තිආදිවුත්තකාරණෙන.

උපාලිපඤ්චකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිසමුට්ඨානවණ්ණනා

470. **පුබ්බෙ වුත්තමෙවාති** සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං. **ඉතරන්ති** සචිත්තකං. **දෙසෙන්තො, දොමනස්සිකො** අඤ්ඤෙහි හිංසාපනාදීනි කත්වා ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාති අධිප්පායො.

දුතියගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

474-5. නිදානුද්දෙසං විනා සෙසුද්දෙසාභාවා **"සබ්බපාතිමොක්ඛුද්දෙසානඤ්ච සඞ්ගහො හොතී"**ති වුත්තං. විනයෙ ගරුකා **විනයගරුකා**. ඉදං පන ද්වීසු ගාථාසු කිඤ්චාපි ආගතං, අඤ්ඤෙහි පන මිස්සෙත්වා වුත්තභාවා නානාකරණං පච්චෙතබ්බං. **නවසු ඨානෙසු කම්මං හොතීති** කම්මඤත්ති හොති. **වාචාති** වචීසම්භවා. **අද්ධානහීනො** ඌනවීසතිවස්සො. **"අපිචෙත්ථාති** කුරුන්දිවාදො"ති වුත්තං. **වනප්පතින්ති** එවං අදින්නාදානෙ ආගතං වනප්පතිං. **විස්සට්ඨියීඡඩ්ඩනෙති** සුක්කවිස්සට්ඨියං. **දුක්කටා කතාති** දුක්කටං වුත්තං. **ආමකධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා** පුබ්බපයොගෙ දුක්කටං, අජ්ඣොහාරෙ පාචිත්තියං.

පාචිත්තියවණ්ණනා

476. මහාසඞ්ඝිකා සාමණෙරෙපි ආපත්තිං දෙසාපෙන්ති කිර, තෙන වුත්තං **"න දෙසාපෙතබ්බා"**ති, **දණ්ඩකම්මං පන තෙසං කාතබ්බං** තථාරූපෙ ඔළාරිකවීතික්කමෙ.

අවන්දනීයපුග්ගලාදිවණ්ණනා

477. දසසතං ආපත්තියොති සහස්සං ආපත්තියො. **චම්පායං විනයවත්ථුස්මින්ති** චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ. **අධම්මෙන වග්ගන්ති**ආදීනි චත්තාරි කම්මානියෙව භගවතා වුත්තානීති අත්ථො. න කෙවලං ආපත්තියෙව, **අථ ඛො ඡ සමථා…පෙ…. සම්මුඛාවිනයෙන සම්මන්ති, සමායොගං ගච්ඡන්ති** සම්මුඛාවිනයෙන සම්පයොගං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. විනා සමථෙහි **සම්මති,** සමථභාවං ගච්ඡති. පටිසෙධත්ථෙ සති **විනා සමථෙහීති** සමථෙහි විනාති අත්ථො.

සොළසකම්මාදිවණ්ණනා

478. **අසුත්තකන්ති** සුත්තවිරහිතං, උසුත්තං තත්‍ර නත්ථීති අධිප්පායො.

දුතියගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙදමොචනගාථාවණ්ණනා

අවිප්පවාසපඤ්හාවණ්ණනා

479. **තහින්ති** තස්මිං පුග්ගලෙ. **අකප්පියසම්භොගො** නාම මෙථුනධම්මාදි. ‘‘වරසෙනාසනරක්ඛණත්ථාය විස්සජ්ජෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී’’ති **ගරුභණ්ඩවිනිච්ඡයෙ** වුත්තො. එකාදසාවන්දියෙ පණ්ඩකාදයො **එකාදස. උපෙති** සපරිසං. **න ජීවති** නිම්මිතරූපත්තා. ‘‘උබ්භක්ඛකෙන වදාමී’’ති ඉමිනා මුඛෙ මෙථුනධම්මාභාවං දීපෙති. අධොනාභිවිවජ්ජනෙන වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙසු . **ගාමන්තරපරියාපන්නං නදිපාරං ඔක්කන්තභික්ඛුනිං සන්ධායාති** භික්ඛුනියා ගාමපරියාපන්නපරතීරෙ නදිසමීපමෙව සන්ධාය වුත්තා. තත්ථ පරතීරෙ ගාමූපචාරො එකලෙඩ්ඩුපාතො නදිපරියන්තෙන පරිච්ඡින්නො, තස්මා පරතීරෙ රතනමත්තම්පි අරඤ්ඤං න අත්ථි, තඤ්ච තිණාදීහි පටිච්ඡන්නත්තා දස්සනූපචාරවිරහිතං කරොති. තත්ථ අත්තනො ගාමෙ ආපත්ති නත්ථි. පරතීරෙ පන එකලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතෙ ගාමූපචාරෙයෙව පදං ඨපෙති. අන්තරෙ අභිධම්මවසෙන අරඤ්ඤභූතං සකගාමං අතික්කමති නාම, තස්මා ගණම්හා ඔහීයනා ච හොතීති ඤාතබ්බං. එත්තාවතාපි සන්තොසමකත්වා විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා පඤ්චසතා මහාපජාපතිප්පමුඛා. මහාපජාපතිපි හි ආනන්දත්ථෙරෙන දින්නඔවාදස්ස පටිග්ගහිතත්තා භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම.

පාරාජිකාදිපඤ්හාවණ්ණනා

480. **‘‘දුස්සකුටිං සන්ධායා’’**ති සහ දුස්සෙන වීතික්කමනස්ස සක්කුණෙය්‍යාතාය වුත්තං. ලිඞ්ගපරිවත්තෙ පටිග්ගහණස්ස විජහනතො සාමං ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. **කාකඌහදනං වාති** කාකෙන ඌහදනං වා. ‘‘තයො පුරිසෙපි උපගන්ත්වා’’ති පාඨසෙසො.

පාචිත්තියාදිපඤ්හාවණ්ණනා

481. **මෙථුනධම්මපච්චයා** නාම කායසංසග්ගො. තංහෙතු මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බභාගභූතං කායසංසග්ගං වායාමන්තියාති අට්ඨවත්ථුපූරණං සන්ධාය. **පරිභොගපච්චයාති** පරිභොගකාරණා. **තස්මාති** යස්මා පරිභොගපච්චයා ආපජ්ජති, තස්මා භොජනපරියොසානෙ හොතීති අත්ථො. **පොරාණපොත්ථකෙසු** ‘‘තස්සා’’ති පාඨො. ‘‘කාරණවචනං සුන්දරං භොජනපරිච්ඡෙදදස්සනතො’’ති වදන්ති.

සෙදමොචනගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගවණ්ණනා

483. ‘‘උම්මත්තකසම්මුතිං උම්මත්තකෙ යාචිත්වා ගතෙ අසම්මුඛාපි දාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තං. තත්ථ නිසින්නෙපි න කුප්පති නියමාභාවා. අසම්මුඛා කතෙ දොසාභාවං දස්සෙතුං **‘‘අසම්මුඛාකතං සුකතං හොතී’’**ති වුත්තං. දූතෙන උපසම්පදා පනෙත්ථ සම්මුඛා කාතුං න සක්කා. කම්මවාචානානත්තසභාවා පත්තනික්කුජ්ජනාදයො හත්ථපාසතො අපනෙත්වා කාතබ්බා, තෙන වුත්තං ‘‘අසම්මුඛා කතං සුකතං හොතී’’ති. ‘‘පුච්ඡිත්වා චොදෙත්වා සාරෙත්වා කාතබ්බං අපුච්ඡිත්වා අචොදෙත්වා අසාරෙත්වා කරොතී’’ති අයං වචනත්ථො. **ඨපෙත්වා කත්තිකමාසන්ති** සො පවාරණාමාසො, **ද්වෙ ච පුණ්ණමාසියොති** පඨමදුතියවස්සූපගතානං පවාරණා පුණ්ණමාසා ද්වෙ.

485. පදං වා ඡඩ්ඩෙතීති අත්ථො. ක-වග්ගාදීසු **පඤ්චසු. ගරුකන්ති** දීඝං, සංයොගපරඤ්ච. ‘‘බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස යස්ස නක්ඛමතී’’ති එත්ථ ත-කාරක-කාරා සංයොගපරා. **දීඝෙ වත්තබ්බෙ රස්සන්ති** ‘‘සො

තුණ්හී අස්සා''ති වත්තබ්බෙ සො තුණ්හි අස්සාති වචනං.

486. සෙසට්ඨකථාසු වුත්තවචනං **කුරුන්දියං** පාකටං කත්වා **"නිසීදිතුං න සක්කොන්ති"**ති වුත්තං.

487-8. **පරිසුද්ධසීලා චත්තාරො භික්ඛූ**ති පාරාජිකං අනාපන්නා. **න තෙසං ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා එතී**ති තීසු, ද්වීසු වා නිසින්නෙසු එකස්ස, ද්වින්නං වා ඡන්දපාරිසුද්ධි ආහටාපි අනාහටාව.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා

495-6. කායසම්භොගසාමග්ගිදානසහසෙය්‍යාපටිග්ගහණාදි ඉමස්ස අපලොකනකම්මස්ස ඨානං හොතීති එවම්පි අපලොකනකම්මං පවත්තතීති අත්ථො. කම්මඤ්ඤෙව ලක්ඛණන්ති කම්මලක්ඛණං. ඔසාරණනිස්සාරණභණ්ඩුකම්මාදයො විය කම්මඤ්ච හුත්වා අඤ්ඤඤ්ච නාමං න ලභති , කම්මමෙව හුත්වා උපලක්ඛියතීති කම්මලක්ඛණං උපනිස්සයො විය. හෙතුපච්චයාදිලක්ඛණවිමුත්තො හි සබ්බො පච්චයවිසෙසො තත්ථ සඞ්ගය්හති, එවම්පි ''කම්මලක්ඛණමෙවා''ති වුත්තං. කම්මලක්ඛණං දස්සෙතුං **"අච්ඡින්නචීවරජිණ්ණචීවරනට්ඨචීවරාන"**න්තිආදි වුත්තං. ''තතො අතිරෙකං දෙන්තෙන අපලොකෙත්වා දාතබ්බ''න්ති වුත්තං අපලොකනං කම්මලක්ඛණමෙව. එවං සබ්බත්ථ ලක්ඛණං වෙදිතබ්බං. **ඉණපලිබොධම්පී**ති සචෙ තාදිසං භික්ඛුං ඉණායිකා පලිබුජ්ඣන්ති. තත්රුප්පාදතො දාතුං වට්ටති. **අන්තරසන්නිපාතො**ති උපොසථප්පවාරණාදිමහාසන්නිපාතෙ ඨපෙත්වා අන්තරා මඞ්ගලුච්චාරණාදි. **උපනික්ඛෙපතො**ති චෙතියස්ස ආපදත්ථාය නික්ඛිත්තතො. **"අඤ්ඤා කතිකා කාතබ්බා"**ති යෙ රුක්ඛෙ උද්දිස්ස පුබ්බෙ කතිකා කතා, තෙහි ඉමෙසං අඤ්ඤත්තාති වුත්තං. ''සචෙ තත්ථ මූලෙ''ති පුබ්බෙ ''ඉතො පට්ඨාය භාජෙත්වා ඛාදන්තූ''ති වචනෙන පුග්ගලිකපරිභොගො පටික්ඛිත්තො හොති. **අනුවිචරිත්වා**ති පච්ඡතො පච්ඡතො ගන්ත්වා. තෙසං සන්තිකා පච්චයං පච්චාසීසන්තෙනාති අත්ථො. **මූලභාග**න්ති දසමභාගං කත්වා. පුබ්බකාලෙ දසමභාගං කත්වා අදංසු, තස්මා **"මූලභාගො"**ති වුත්තං. **අකතාවාසං වා කත්වා**ති උප්පන්නආයෙන. **ජග්ගිතකාලෙයෙව න වාරෙතබ්බා**ති ජග්ගිතා හුත්වා පුප්ඵඵලභරිතකාලෙති අත්ථො. **ජග්ගනකාලෙ**ති ජග්ගිතුං ආරද්ධකාලෙ. **ඤත්තිකම්මට්ඨානභෙදෙ පනා**ති ඤත්තිකම්මස්ස ඨානභෙදෙ.

ඉදං පනෙත්ථ පකිණ්ණකං – අත්ථි සඞ්ඝකම්මං සඞ්ඝො එව කරොති, න ගණො, න පුග්ගලො, තං අපලොකනකම්මස්ස කම්මලක්ඛණෙකදෙසං ඨපෙත්වා ඉතරං චතුබ්බිධම්පි කම්මං වෙදිතබ්බං. අත්ථි සඞ්ඝකම්මං සඞ්ඝො ච කරොති, ගණො ච කරොති, පුග්ගලො ච කරොති, තං පුබ්බෙ ඨපිතං. වුත්තඤ්හෙතං ''යස්මිං විහාරෙ ද්වෙ තයො ජනා වසන්ති, තෙහි නිසීදිත්වා කතම්පි සඞ්ඝෙන කතසදිසමෙව. යස්මිං පන විහාරෙ එකො භික්ඛු හොති, තෙන භික්ඛුනා''තිආදි (පරි. අට්ඨ. 495-496). අත්ථි ගණකම්මං සඞ්ඝො ච කරොති, ගණො ච කරොති, පුග්ගලො ච කරොති, තං යො පාරිසුද්ධිඋපොසථො අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ කරීයති, තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි ගණකම්මං ගණොව කරොති, න සඞ්ඝො, න පුග්ගලො, තං යො පාරිසුද්ධිඋපොසථො අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචනවසෙන කරීයති, තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි පුග්ගලකම්මං පුග්ගලොව කරොති, න සඞ්ඝො, න ගණො, තං අධිට්ඨානුපොසථවසෙන වෙදිතබ්බං. අත්ථි ගණකම්මං එකච්චොව ගණො කරොති, එකච්චො න කරොති, තත්ථ අඤත්තිකං ද්වෙයෙව කරොන්ති, න තයො. සඤත්තිකං තයොව කරොන්ති, න තතො ඌනා වා අධිකා වාති.

අපඤ්ඤත්තෙපඤ්ඤත්තවග්ගවණ්ණනා

500. කකුසන්ධකොණාගමනකස්සපා එව හි සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤපෙසුං. විපස්සීආදයො පන ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිංසු, න සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසුං.

නිගමනකථාවණ්ණනා

උභතොවිභඞ්ගඛන්ධකපරිවාරෙහි විභත්තං දෙසනං අත්ථි තස්ස විනයපිටකස්ස, නාමෙන **සමන්තපාසාදිකා නාම සංවණ්ණනා** ''සමන්තපාසාදිකා නාමා''ති වුත්තවචනසංවණ්ණනා සමත්තාති ආහ. **තත්ථ** පධානසරෙ. **ඉද්ධා** අත්ථවිනිච්ඡයාදීහි.

සම්මා උදිතො සමුදිතො, තෙ ගුණෙ අකිච්ඡෙන අධිගතො අධිකප්පමාණගුණෙහි වා සමුදිතො, තෙන **සමුදිතෙන** ''ගතානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසතී''ති වුත්තාය සතියා උප්පාදිතා සද්ධාදයො **පරමවිසුද්ධා** නාම සමන්නාරක්ඛත්තා. ඉති සතිපි සද්ධාදීහි වුත්තා හොති. එවං සන්තෙ එත්ථ වුත්තෙ චතුබ්බිධෙ සීලෙ පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සද්ධා මණ්ඩෙති. සද්ධාසාධනඤ්හි තං. ඉන්ද්‍රියසංවරාජීවපාරිසුද්ධිපච්චයපරිභොගසීලානි පටිමණ්ඩෙන්ති සතිවීරියපඤ්ඤායොති යථායොගං වෙදිතබ්බං. අපිච සද්ධා ච බුද්ධිරහිතා අවිසුද්ධා හොති බුද්ධියා පසාදහෙතුත්තා. බුද්ධියො පන තස්සානුභාවෙන පරමවිසුද්ධා නාම හොන්ති. පඤ්ඤා සද්ධාරහිතා කෙරාටිකපක්ඛං භජති, සද්ධායුත්තා එව විසුද්ධා හොති. වීරියඤ්ච සමාධිරහිතං උද්ධච්චාය සංවත්තති, න සමාධියුත්තන්ති වීරියස්ස සුද්ධවචනතො සමාධිපි වුත්තො හොති, එවං පරමවිසුද්ධා සද්ධාදයොපි පාතිමොක්ඛං පටිමණ්ඩෙන්තීති ඤාතබ්බං.

කථං? පටිපත්තිදෙසකෙ සත්ථරි ච පටිපත්තියඤ්ච පටිපත්තිඵලෙ ච සද්ධාය විනා සීලසමාදානං, සමාදින්නවිසොධනඤ්ච කාතුං න සක්කාති සද්ධා පාතිමොක්ඛං පටිමණ්ඩෙති. තත්ථ ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිනා (දී. නි. 1.255; ම. නි. 1.74; සං. නි. 1.249) සත්ථරි ච පූජෙතුං සක්කොති. පටිපත්තියං සීලවිපත්තිසම්පත්තිමූලකෙ සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකඵලෙ ච සද්ධාපවත්ති විත්ථාරතො ඤාතබ්බා, සීලවිපත්තිසම්පත්තිනිමිත්තං ආදීනවමානිසංසඤ්ච ආදීනවපරිච්චාගෙ, ආනිසංසසම්පාදනෙ ච උපායං දිස්වා තථා පවත්තමානා පඤ්ඤා පාතිමොක්ඛසංවරං පටිමණ්ඩෙති. ‘‘අතිසීත’’න්තිආදිනා අප්පවත්තනාරහං කොසජ්ජං ‘‘යො ච සීතඤ්ච උණ්හඤ්චා’’ති වුත්තානුසාරෙන පජහිත්වා අනුප්පන්නුප්පන්නානං අසංවරසංවරානං අනුප්පාදනපජහනඋප්පාදනවඩ්ඪනවසෙන පවත්තමානවීරියං පාතිමොක්ඛං පටිමණ්ඩෙති, ඉමිනා නයෙන ඉන්ද්‍රියසංවරාදීසුපි යොජෙතබ්බං. චතුන්නම්පි සඞ්ගහවත්ථූනං අනුකූලසමුදාචාරො ඉධ **ආචාරොති** වෙදිතබ්බො. **අජ්ජව**-වචනෙන ලාභසක්කාරහෙතු කායදුච්චරිතාදිකුටිලකරමායාසාඨෙය්‍යපටිපක්ඛඅජ්ජවධම්මසමායොගදීපනෙන අලොභජ්ඣාසයතා දීපිතා. **මද්දව**-වචනෙන කක්ඛළභාවකරපටිසාදිපටිපක්ඛභූතමෙත්තාදිමද්දවධම්මසමායොගදීපනෙන හිතජ්ඣාසයාදීනි දීපිතානි හොන්ති. **ආදි**-සද්දෙන ‘‘ඛන්ති ච සොරච්චඤ්ච සාඛල්‍යඤ්ච පටිසන්ථාරො චා’’තිආදිනා (ධ. ස. දුකමාතිකා 125-126) වුත්තධම්මෙහි සමායොගො දීපිතො හොති. ඉධ වුත්තා අජ්ජවමද්දවාදයො ගුණා සීලසම්පත්තියා හෙතූ ච හොන්ති සීලසම්පත්තිඵලඤ්ච තංසම්පාදනතො. **සකසමයොති** චතුපරිසා. එතෙන සභාගදුක්ඛභාවාභාවො සූචිතො. අථ වා **සකසමයොති** සොගතං පිටකත්තයං සකසමයො එව ගහනං දුද්දීපනත්තා, සකසමයස්ස සන්නිට්ඨානං සකසමයගහනං –

‘‘සච්චං සත්තො පටිසන්ධි, පච්චයාකාරමෙව ච;
දුද්දසා චතුරො ධම්මා, දෙසෙතුඤ්ච සුදුක්කරා’’ති. (විභ. අට්ඨ. 225) –

වුත්තත්තා යථා සකසමයස්ස ගහනපදෙන යොජනා වුත්තා, තථා පරසමයස්සපි. **පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙනාති** අනෙන තිඛිණෙන ඤාණෙන කතසිලානිසිතසත්ථසදිසසභාවපඤ්ඤා වුත්තා. තිපිටකසඞ්ඛාතාය පරියත්තියා පභෙදො **තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදො**. තස්මිං පභෙදෙ. තන්ති ච තන්තිඅත්ථො ච **සාසනං** නාම. ඉධ ‘‘තන්ති එවා’’ති වදන්ති. යස්මිං අයං සංවණ්ණනා නිට්ඨාපිතා, තස්මිං කාලෙ පටිවෙධඤාණාභාවතො සුතමයං සන්ධාය **‘‘අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙනා’’**ති වුත්තං. කරණසම්පත්තියා ජනිතත්තා **සුඛවිනිග්ගතං**. සුඛවිනිග්ගතත්තා මධුරොදාතවචනලාවණ්ණයුත්තෙනාපි යොජෙතබ්බං, ඊදිසං වචනං සොතසුඛඤ්ච සන්නිවෙසසම්පත්තිසුඛඤ්ච හොති. ‘‘වෙය්‍යාකරණෙනා’’ති අවත්වා ‘‘මහාවෙය්‍යාකරණෙනා’’ති වුත්තත්තා සික්ඛානිරුත්තිඡන්දොවිචිත්‍යාදිපටිමණ්ඩිතපාණිනියන්‍යාසාධාරණධාරණසභාවො සූචිතො භවති. **යුත්තවාදිනාතිආදීසු** යුත්තමුත්තවාදිනා ඨානුප්පත්තියපඤ්ඤාය සමන්නාගතෙනාති අත්ථො. ඔජාභෙදෙපි ආයුසත්තිකරණතාදිසාමත්ථයොගානං මහාකවිනා රචිතගන්ථස්ස මහන්තත්තා වා ‘‘තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ’’තිආදීහි සාසනෙ, හෙතුවිසයෙ, සද්දෙ චාති ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු පාටවභාවං දීපෙන්තො වෙනයිකබුද්ධිසම්පත්තිසබ්භාවමස්ස සූචෙති. යෙසං පුග්ගලානං පභින්නා පටිසම්භිදාදි, තෙ පභින්නපටිසම්භිදාදයො ධම්මා. තෙහි පරිවාරිතො උක්ඛිත්තසන්තතිඋපච්ඡෙදමකත්වා අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනවඩ්ඪනවසෙන වාරිතො සො පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරො. තස්මිං **පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරෙ** උත්තරිමනුස්සධම්මෙති අත්ථො. ඡළභිඤ්ඤචතුපටිසම්භිදාදිප්පභෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ පන ඡළභිඤ්ඤා උත්තරිමනුස්සධම්මා එව. චතූසු පටිසම්භිදාසු අත්ථපටිසම්භිදාය එකදෙසොව. තදුභයං සයං උත්තරිමනුස්සධම්මපරියාපන්නං කථං උත්තරිමනුස්සධම්මං පටිමණ්ඩෙතීති චෙ? රුක්ඛං රුක්ඛස්ස අවයවභූතපුප්ඵාදයො විය සයඤ්ච යෙසං උත්තරිමනුස්සධම්මානං අවයවත්තාති. කාමාවචරධම්මපරියාපන්නපටිසම්භිදාඤාණං උත්තරිමනුස්සධම්මානං අනවයවභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං පටිමණ්ඩෙති, පුරිසස්ස අනවයවභූතො අලඞ්කාරො විය පුරිසං. අථ වා කාමාවචරපඅසම්භිදාපරිවාරො ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිප්පභෙදගුණෙ පටිමණ්ඩෙති. ලොකුත්තරපටිසම්භිදං සන්ධාය පුන පටිසම්භිදාවචනඤ්ච. සාසනෙ උප්පජ්ජිත්වා සාසනස්ස අලඞ්කාරභූතෙන, යස්මිං වංසෙ උප්පන්නො, තස්සෙව වා අලඞ්කාරභූතෙන. සඞ්ඛෙපවිත්ථාරෙසු ඉතරීතරකරණං, අප්පසන්නපසන්නානං පසාදුප්පාදනාභිවුඩ්ඪීකරණං, වුත්තානං ගම්භීරානං ගම්භීරුත්තානභාවකරණන්ති එවං ඡබ්බිධාචරියගුණයොගතො **විපුලබුද්ධි** නාම. යෙ ධම්මචින්තනං අතිධාවන්තා කෙචි උච්ඡෙදාදිනානප්පකාරං අන්තං වා ගණ්හන්ති, ‘‘සබ්බං ඤෙය්‍යං පඤ්ඤත්ති එවා’’ති වා ‘‘පරමත්ථො එවා’’ති වා ගණ්හන්ති, තෙසං බුද්ධි මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයත්තා සමලා නාම හොති, ඉමස්ස පන බුද්ධි ධම්මචින්තාතිධාවනරහිතත්තා විසුද්ධා නාම හොති. තෙන වුත්තං **‘‘විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා’’**ති . **ගරූහි** ‘‘පියො ගරු භාවනීයො’’තිආදිනා (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113) වුත්තගුණෙහි යුත්තගරූහි. ගුණෙහි ථිරභාවං ගතත්තා **ථෙරෙන**.

සීලෙන සීලස්ස වා විසුද්ධියා **සීලවිසුද්ධියා**. අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පඨමං අභිනිබ්බත්තත්තා **ලොකජෙට්ඨස්ස**. ලොකස්ස වා ගම්භීරෙ මහන්තෙ සීලාදික්ඛන්ධෙ එසි ගවෙසීති **මහෙසීති**.

එත්තාවතා සමධිකසත්තවීසතිසහස්සපරිමාණාය සමන්තපාසාදිකසඤ්ඤිතාය **විනයට්ඨකථාය** සබ්බපදෙසු විනිච්ඡයජාතං සඞ්ඛිපිත්වා **ගණ්ඨිට්ඨානවිකාසනා** කතා හොති, තථාපි යං එත්ථ ලිඛිතං, තං සුට්ඨු විචාරෙත්වා **පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච** සල්ලක්ඛෙත්වා යෙ ආචරියා බුද්ධස්ස භගවතො මහානුභාවං, විනයපිටකස්ස ච විචිත්‍රනයගම්භීරත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා පොරාණානං කථාමග්ගං අවිනාසෙත්වා අත්තනො මතිං පහාය කෙවලං සද්ධම්මට්ඨිතියා,

පරානුග්ගහකාමතාය ච විනයපිටකං පකාසෙන්තා ඨිතා, තෙසං පාදමූලෙ වන්දිත්වා ඛන්තිසොරච්චාදිගුණසමන්නාගතෙන හුත්වා වත්තසම්පත්තියා තෙසං චිත්තං ආරාධෙත්වා පවෙණියා ආගතං විනිච්ඡයං කථාපෙත්වා උපධාරෙත්වා යං තෙන සංසන්දති, තං ගහෙතබ්බං, ඉතරං ඡඩ්ඩෙතබ්බං. ඉතරථා තුණ්හීභූතෙන භවිතබ්බං. විනිච්ඡයසඩ්කරකරෙන පන න භවිතබ්බමෙව. කස්මා? සාසනස්ස නාසහෙතුත්තා. හොති චෙත්ථ –

“අසම්බුධං බුද්ධමහානුභාවං,
ධම්මස්ස ගම්භීරනයත්ථතඤ්ච;
යො වණ්ණයෙ තං විනයං අවිඤ්ඤූ,
සො දුද්දසො සාසනනාසහෙතු.

පාළිං තදත්ථඤ්ච අසම්බුධඤ්හි,
නාසෙති යො අට්ඨකථානයඤ්ච;
අනිච්ඡයං නිච්ඡයතො පරෙහි,
ගාහෙති තෙහෙව පුරක්ඛතො සො.

අනුක්කමෙනෙව මහාජනෙන,
පුරක්ඛතො පණ්ඩිතමානිභික්ඛු;
අපණ්ඩිතානං විමතිං අකත්වා,
ආචරියලීළං පුරතො කරොතී”ති.

සමන්තපාසාදිකාය ගණ්ඨිපදාධිප්පායප්පකාසනා සමත්තා.

වජිරබුද්ධිටීකා නිට්ඨිතා.